

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩ ΣΥΡΟ
(17ος -19ος ΑΙΩΝΑΣ)

ΠΡΙΝΤΕΖΗ-ΚΑΜΠΕΛΗ ΕΛΠΙΔΑ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2012

© Ελπίδα Πρίντεζη-Καμπέλη

«Η έγκριση διδακτορικής διατριβής από το Παιδαγωγικό τμήμα Νηπιαγωγών της Σχολής Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δεν υποδηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα».

(Ν. 5343/32, άρθρο 202 §2)

Ημερομηνία ορισμού Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής:

Αρ. συνεδρίας 339/12-7-2006

Μέλη Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής:

Επιβλέπων:

κ. Παπαϊωάννου Απόστολος, Καθηγητής Π.Τ.Ν. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μέλη:

κ. Πανταζής Σπυρίδων, αναπληρωτής Καθηγητής Π.Τ.Ν. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

κ. Κοσσυβάκη Φωτεινή, Καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ημερομηνία ορισμού θέματος: 13-7-2006

*«Η Ιστορία της Εκπαίδευσης στην Άνω Σύρο
(17^{ος} -19^{ος} αιώνας)»*

Ημερομηνία ορισμού Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής:

Αρ. συνεδρίας 446/18-7-2011

Μέλη Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής :

1. κ. Παπαϊωάννου Απόστολος, Καθηγητής Π.Τ.Ν. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
2. κ. Πανταζής Σπυρίδων, ομότιμος Καθηγητής Π.Τ.Ν. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
3. κ. Κοσσυβάκη Φωτεινή, Καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
4. κ. Καναβάκης Μιχαήλ, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
5. κ. Σακκής Δημήτριος, Καθηγητής Π.Τ.Π.Ε. Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
6. κ. Μπαμπούνης Χαράλαμπος, Αναπληρωτής Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών
7. κ. Πορτελάνος Σταμάτιος, Λέκτορας Π.Τ.Δ.Ε Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Έγκριση Διδακτορικής Διατριβής με βαθμό «Άριστα» στις 5-4-2012

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
Αριθμ. Πρωτ.: 1186
Ημερομηνία: 6-4-2019

ΠΡΑΚΤΙΚΟ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ, ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Σήμερα την 5^η Απριλίου 2012 και ώρα 10.00 π.μ., στην αίθουσα συνεδριάσεων του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών (3^{ος} όροφος), στην Πανεπιστημιούπολη Δουρούτης, πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 13 του Ν. 2083/92 η διαδικασία της δημόσιας παρουσίασης, εξέτασης και αξιολόγησης της διδακτορικής διατριβής, της υποψήφιας διδάκτορος κ. Ελπίδας Πρίντζη- Καμπέλη.

Η παρουσίαση έγινε ενώπιον της Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής. Η Επταμελής Εξεταστική Επιτροπή, που συγκροτήθηκε με απόφαση της Γ.Σ.Ε.Σ. του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών (συν. 446/18-7-2011 αποτελείται από τους κ.κ.

1. Απόστολο Παπαϊωάννου, Καθηγητή Π.Τ.Ν. Παν/μίου Ιωαννίνων
2. Σπυρίδωνα Πανταζή, Ομ. Καθηγητή Π.Τ.Ν. Παν/μίου Ιωαννίνων
3. Φωτεινή Κοσσυβάκη, Καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Ιωαννίνων
4. Μιχαήλ Καναβάκη, Καθηγητή Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Ιωαννίνων
5. Δημήτριο Σακκή, Καθηγητή Π.Τ.Π.Ε. Παν/μίου Θεσσαλίας
6. Χαράλαμπο Μπαμπούνη, Αναπλ. Καθηγητή Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Αθηνών
7. Σταμάτιο Πορτελιάνο, Λέκτορα Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Ιωαννίνων

Το θέμα της διατριβής που εκπόνησε η κ. Ελπίδα Πρίντζη- Καμπέλη και παρουσίασε είναι: «**η Ιστορία της εκπαίδευσης στην Άνω Σύρο 17^{ος} -19^{ος} αιώνας**». Ακολούθησε η ανάπτυξη και παρουσίαση του θέματος από την υποψήφια. Στη συνέχεια, αφού η υποψήφια απάντησε σε σχετικές ερωτήσεις, αποχώρησε το ακροατήριο, και η Επταμελής Εξεταστική Επιτροπή εισήλθε στη διαδικασία αξιολόγησης της υποψηφίας και της τελικής κρίσης της διατριβής.

Μετά από συζήτηση η Επταμελής Εξεταστική Επιτροπή, κατέληξε στα ακόλουθα:

ο απώτερος της
κ. Φ. Κοσσυβάκη
και απώτερος του
κ. Στ. Πορτελιάνου

1. Διαπίστωσε ότι:

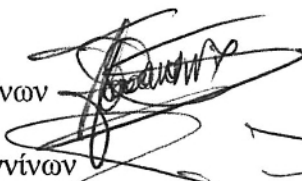

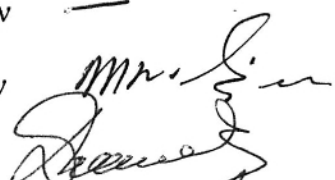

- α) Η υποψήφια διδάκτωρ ανέπτυξε επαρκώς και παρουσίασε επιτυχώς το θέμα της διδακτορικής διατριβής.
- β) Η επιστημονική κατάρτιση της υποψηφίας είναι ευρεία και ολοκληρωμένη.
- γ) Η συγγραφή της διατριβής έγινε με τρόπο που δείχνει μεθοδικότητα και ενημέρωση της υποψηφίας, πάνω στη βιβλιογραφία τη σχετική με το θέμα της διατριβής.

2. Εγκρίνει ότι:

- α) Το περιεχόμενο της διδακτορικής διατριβής είναι πρωτότυπο και συμβάλλει ουσιαστικά στην επιστήμη.
- β) Η επάρκεια της υποψηφίας στο γνωστικό αντικείμενο της διατριβής είναι πλήρης.

Με βάση τα ανωτέρω η Επιτροπή ενέκρινε ομόφωνα τη διδακτορική διατριβή της κ. Ελπίδας Πρίντζη- Καμπέλη και αποφάσισε να προτείνει την απονομή του τίτλου του διδάκτορα με βαθμό «...~~α.α.~~.....».

Η Επταμελής Εξεταστική Επιτροπή

1. Απόστολος Παπαϊωάννου, Καθηγητής Π.Τ.Ν. Παν/μίου Ιωαννίνων
2. Σπυρίδωνας Πανταζής, Ομ. Καθηγητής Π.Τ.Ν. Παν/μίου Ιωαννίνων
3. Φωτεινή Κοσσυβάκη, Καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Ιωαννίνων
4. Μιχαήλ Καναβάκης, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Ιωαννίνων
5. Δημήτριος Σακκής, Καθηγητής Π.Τ.Π.Ε. Παν/μίου Θεσσαλίας
6. Χαράλαμπος Μπαμπούνης, Αναπλ. Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Αθηνών
7. Σταμάτιος Πορτελάνος Λέκτορας Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Ιωαννίνων

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΤΙΣ: Αρχείο Τάγματος Ιησουιτών Σύρου.

ΑΚΑΣ: Αρχείο Καπουτσίνων Άνω Σύρου.

ΑΚΕΣ: Αρχείο Καθολικής Επισκοπής Σύρου.

ΙΑΔΑΣ: Ιστορικό Αρχείο Δήμου Άνω Σύρου.

ΓΑΚ. Α. : Γενικά Αρχεία του Κράτους, Αθήνας.

ΓΑΚ. Κ. : Γενικά Αρχεία του Κράτους, Κυκλάδων.

ΑΔΣ.ΑΣ: Αρχείο Δημοτικού Σχολείου Άνω Σύρου.

ΔΒΕ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Ερμούπολης.

ΑΤΙΤ: Αρχείο Τάγματος Ιησουιτών Τήνου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Κεφάλαιο Πρώτο

I. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΡΟΟΙΜΙΟ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17^ο-19^ο ΑΙΩΝΑ

1.1. Ιστορική αναδρομή.....	11
1.1.1. Προϊστορικά χρόνια	11
1.1.2. Ιστορικά χρόνια.....	12
1.1.2.1 Περίοδος Φραγκοκρατίας	
1.1.2.2 Περίοδος Τουρκοκρατίας	
1.2. Θρησκευτική ιστορία της Σύρου.....	19
1.2.1. Περίοδος Ενετοκρατίας.....	19
1.2.2. Περίοδος Τουρκοκρατίας.....	19
1.2.3. Περίοδος νέου Ελληνικού κράτους	31
1.3. Διοίκηση και δίκαιο.....	33
1.3.1. Περίοδος Φραγκοκρατίας.....	33
1.3.2. Περίοδος Τουρκοκρατίας	34
1.3.2.1. Ημιαυτοδιοικούμενη κοινότητα	
1.3.2.2. Εθνικό Δίκαιο ή Καπίτουλα	
1.3.2.3. Δικαστική Εξουσία των Επισκόπων	
1.4. Κοινωνία και οικονομία.....	46
1.4.1. Συνθήκες διαβίωσης τον 15 ^ο και 16 ^ο αιώνα.....	46
1.4.2. Η οικονομία κατά τον 17 ^ο αιώνα.....	47
1.4.3. Οικονομική ανάκαμψη (18 ^{ος} αιώνας)	53
1.4.4. Ανάπτυξη Ναυτιλίας και Εμπορείου (19 ^{ος} αιώνας)	56
1.5. Γαλλική προστασία.....	58
1.5.1. Διομολογήσεις	58
1.5.2. Γαλλικό ενδιαφέρον	59
1.5.3. Σε ανταπόδοση των προνομίων	60
1.5.4. Ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ Σύρου και Γαλλίας	62
Συνοπτικός Πίνακας 1.	66

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΓΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ ΣΤΗΝ ΣΥΡΟ 17^{ος}-19^{ος} ΑΙΩΝΑΣ
Κεφάλαιο Πρώτο
Ι. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΚΑΠΟΥΤΣΙΝΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ ΚΑΙ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ
ΠΡΩΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

1.1. Ιστορία του Τάγματος.....	71
1.1.1. Άγιος Φραγκίσκος της Ασίζης	71
1.1.2. Οι Καπουτσίνοι στην Ανατολή	72
1.2. Σκοπός ίδρυσης σχολείων και Μέθοδος διδασκαλίας	74
1.2.1. Σχολεία στην χριστιανική ανατολή τον 17 ^ο αιώνα	74
1.2.2. Το σχολείο μέσον διάδοσης.....	75
1.2.3. Τα Εμπόδια.....	79
1.2.4. Το Διδακτικό επίπεδο των σχολείων.....	81
1.2.4.1. Δημοτικά Σχολεία Αρρένων	
1.2.4.2. Δημοτικά Σχολεία θηλέων	
1.2.4.3. Σχολεία « <i>di grado superiore</i> »	
1.2.4.4. « <i>Scuole d' arti e mestieri</i> »	
1.2.5. Ιδιαίτερος χαρακτήρας των Σχολείων	87
1.3. Η ιστορία της Μονής του Αγίου Ιωάννη των Καπουτσίνων	91
1.3.1. Πριν την Εγκατάσταση (1617-1633).....	91
1.3.2. Τα πρώτα χρόνια μετά την ίδρυση (1633-1650)	92
1.3.2.1. Η Εκκλησία του Αγίου Ιωάννη	
1.3.2.2. π. <i>Cherubino da Laon</i>	
1.3.2.3. π. <i>Ιωάννης d' Auxerre</i>	
1.3.2.4. π. <i>Alessio da Parigi ή da Sommoisire</i>	
1.3.2.5. π. <i>Ιωάννης Μαρία da Magny (1594-1675)</i>	
1.3.3. Η Μονή κατά δεύτερο ήμισυ του 17 ^{ου} αιώνα (1650-1700)	108
1.3.3.1. Σχέσεις Επισκόπου <i>Iosήφ Guarchi</i> και Καπουτσίνων	
1.3.3.2. Η Μονή κατά την διάρκεια των Τουρκοβενετικών πολέμων	
1.3.3.3. Επίσκοπος <i>Ιγνάτιος Ρόζας (1681-1687)</i>	
1.3.4. Η Μονή κατά τον 18 ^ο αιώνα	116
1.3.5. Η Μονή κατά τον 19 ^ο αιώνα	124
1.3.6. Δραστηριότητες μοναχών.....	127
1.4.Οι Καπουτσίνοι ιδρύουν το 1633 στην Σύρο το πρώτο σχολείο.....	133
1.4.1. Η κατάσταση της Εκπαίδευσης πριν την ίδρυση	133
1.4.2. Σκοπός της Ίδρυσης	133
1.4.3. Πηγές πληροφοριών.....	135
1.4.3.1. Αναφορά Επισκόπου <i>Lorenzo Ciro Tubino (1638)</i>	
1.4.3.2. Αναφορά <i>Custode della Grecia</i> , π. <i>Tommaso da Parigi (1641)</i>	
1.4.3.3. Αναφορά <i>Custode della Grecia</i> , π. <i>Bernardo da Parigi (1652)</i>	

1.4.3.4. Αναφορά Επισκόπου Σύρου <i>Guarchi</i> (1655)	
1.4.3.5. Αναφορά <i>Custode della Grecia</i> , π. <i>Daniele da Nogent</i> (1658)	
1.4.3.6. Αναφορά Αρχιεπισκόπου Νάξου, <i>Sebastiani</i> (1667)	
1.4.3.7. Αναφορά <i>Custode della Grecia</i> , π. <i>Alessio da Sommoivre</i> (1670)	
1.4.3.8. Αναφορά του <i>Custode della Grecia</i> , π. <i>Urbano da Parigi</i> (1675)	
1.4.3.9. Αναφορά του Επισκόπου Τήνου Βενιέρη (1678)	
1.4.3.10. Αναφορά Αρχιεπισκόπου Νάξου Ιουστινιάνη (1702)	
1.4.3.11. Αναφορά Αρχιεπισκόπου <i>Marcianopoli</i> , G. V. <i>Castelli</i> και Ηγούμενου Καπουτσίνων Υάκινθου <i>d' Amiens</i> (1710)	
1.4.3.12. Αναφορά π. <i>Clemente Romano</i> ή <i>da Roma</i> (1728)	
1.4.3.13. Αναφορά Επισκόπου Σαντορίνης <i>Razolini</i> (1744)	
1.4.3.14. Αναφορά <i>Custode della Grecia</i> , π. <i>Romano da Parigi</i> (1745)	
1.4.3.15. Αναφορά Αρχιεπισκόπου Νάξου <i>De Stefani</i> (1757)	
1.4.3.16. Αναφορά Επισκόπου Σύρου, Ιωάννη-Βαπτιστή <i>Fonton</i> (1788)	
1.4.3.17. Αναφορά <i>Custode della Grecia</i> , π. <i>Umberto da Parigi</i> (1794)	
1.4.3.18. Αναφορά του Αποστολικού Διαχειριστή Σύρου, Αλ. <i>Maria Blancis</i> (1826)	
1.4.4. Το χρονικό της ίδρυσης και λειτουργίας του σχολείου	158
1.4.4.1. Το σχολείο κατά τον 17 ^ο αιώνα	
1.4.4.2. Το σχολείο κατά τον 18 ^ο αιώνα	
1.4.4.3. Το Σχολείο κατά τον 19 ^ο αιώνα	
1.4.5. Οργάνωση του σχολείου (1633-1836).....	168
1.4.5.1. Διδασκόμενα Μαθήματα	
1.4.5.2. Διδακτικό Επίπεδο	
1.4.5.3. Πρόγραμμα και Μέθοδος διδασκαλίας	
1.4.5.4. Διδακτικό Προσωπικό	
1.4.5.5. Μαθητικό δυναμικό	
1.4.5.6. Εμπόδια	
Πίνακας 2	179
1.5. Συμπεράσματα	182

Κεφάλαιο Δεύτερο

II. Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΙΗΣΟΥΙΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ ΚΑΙ Η ΙΔΡΥΣΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

2.1. Ιστορία του Τάγματος.....	189
2.1.1. Ίδρυση του Τάγματος.....	189
2.1.2. Μονές και σταθμοί των Ιησουιτών στην Ελληνική Ανατολή και το Αιγαίο (1583-1915)	191
Πίνακας 3	191
2.1.3. Ίδρυση Μονών και σχολείων στις Κυκλάδες.....	194

2.1.3.1. Στην Νάξο (1627-1773)	
2.1.3.2. Στην Σαντορίνη-Θήρα (1642-1773)	
2.1.3.3. Στην Τήνο 1661 (Μπούργο 1679-Εξωμβούργο 1723-Λουτρά 1837)	
Πίνακας 4.....	201
2.2.Ιστορία της Μονής της «Παναγιάς» Ιησουιτών Σύρου	203
2.2.1. Πριν την ίδρυση (1669-1744).....	203
2.2.1.1. Κινητές Ιεραποστολές (1602-1744)	
2.2.1.2. Ο κώδικας Λαλομία ΑΤΙΣ 6αΚ16	
2.2.1.3. Διαθήκες και Δωρεές (1669-1699)	
2.2.1.4. Ο ρόλος της Μονής Τήνου	
2.2.2. Εγκατάσταση και Ίδρυση Μονής (1744-1773)	210
2.2.2.1. Προβλήματα	
2.2.2.2. Ενιαία Αποστολή Τήνου-Σύρου (1751)	
2.2.2.3. Γαλλική & Ισπανική προστασία	
2.2.2.4. π. Michael Roxas (1747-1791)	
2.2.2.5. π. Αγγελαντώνιο Gagliardi (1751-1763)	
2.2.2.6. Συνεργασία των Μοναχών της Αποστολής	
2.2.2.7. Κατάργηση του Τάγματος (21 Ιουλίου 1773)	
2.2.3. Από την Κατάργηση στην επίσημη Αποκατάσταση(1773-1814)	224
2.2.3.1. Τα πρώτα χρόνια μετά την Κατάργηση (1773-1790)	
2.2.3.2. Λαζαριστές και πρώην Ιησουίτες	
2.2.3.3. Ένταξη στο τάγμα της Ρωσίας (1790)	
2.2.3.4. Ανασύσταση της Μονής Σύρου (1806)	
2.2.4. Δραστηριότητα της Αποστολής Σύρου -Τήνου, μετά την Επίσημη αναγνώριση του τάγματος (1814 και εξής)	227
2.2.4.1. Στην Μονή Σύρου	
2.2.4.2. Στην Μονή Τήνου	
2.3.Η Εκπαιδευτική Μέθοδος των Ιησουϊτών. «La Ratio Studiorum».....	230
2.3.1.Ταυτότητα	230
2.3.2. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά	232
2.3.2.1. Θρησκευτικός χαρακτήρας	
2.3.2.2. Ανθρωπιστικός χαρακτήρας	
2.3.2.3. Εκπαιδευτικός χαρακτήρας	
2.3.2.4. Ενιαία και Ιεραρχική Οργάνωση	
2.3.2.5. Διδακτικές ασκήσεις	
2.3.2.5.1. «La prelezione»	
2.3.2.5.2. Σύνθεση γραπτού δοκιμίου	
2.3.2.5.3. Επαναλήψεις	
2.3.2.5.4. «La Disputa»	
2.3.2.5.5. «La Declamazione»	

2.3.2.6. «L' emulazione»	
2.3.2.7. Ακαδημίες	
2.3.3. Ανάλυση Ratio Studiorum (1616)	249
2.3.3.1. Διάρθρωση-Δομή	
2.3.3.2. Οργάνωση τμημάτων σπουδών	
2.3.4. Οργάνωση του τμήματος Ανθρωπιστικών σπουδών -corso Umanistico.....	252
2.3.4.1. Διάρθρωση σπουδών-Γνωστικό Επίπεδο-Μαθήματα	
2.3.5. Corso Umanistico ή Ανθρωπιστικών σπουδών	256
2.3.5.1. Διδακτικό Επίπεδο σπουδών στις τάξεις Γραμματικής	
2.3.5.2. Διδακτικό Επίπεδο σπουδών στις τάξεις Umanità και Retorica	
2.3.6. Βιβλία για χρήση των Μαθητών	262
2.3.7. Κατανομή Σχολικού χρόνου	264
2.3.7.1. Οράριο	
2.3.7.2. Διακοπές	
2.3.8. Θρησκευτική εκπαίδευση	265
2.3.9. Εξετάσεις και Προβιβασμοί	266
2.3.9.1. Βραβεία	
2.3.10. Ρόλοι και καθήκοντα	270
2.3.10.1. Καθήκοντα του Διευθυντή των κατώτερων Ανθρωπιστικών σπουδών	
2.3.10.2. Ο ρόλος του Δασκάλου	
2.3.10.3. Καθήκοντα μαθητών	
2.3.10.4. Ρόλοι και τιμητικοί τίτλοι	
2.3.11. «Umanesimo Classico» και Ratio Studiorum.....	274
2.3.11.1. «La Prelezione Latina»	
2.3.11.2. «La Prelezione Greca»	
2.4. Το Θέατρο στα Κολλέγια των Ιησουιτών	277
2.4.1. Σκοπός των θεατρικών παρατάσεων	277
2.4.2. Τα χαρακτηριστικά του θεάτρου των Ιησουιτών	280
2.4.3. Σχέση «Κολλεγιακού θεάτρου των Ιησουιτών», με την Αντιμεταρρύθμιση και την τέχνη του Μπαρόκ	285
2.4.4. Το «Ιησουιτικό θέατρο» στον Ελληνικό χώρο	286
2.4.4.1. «Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος» (1623)	
2.4.4.2. «Ζήνων» (1683)	
2.4.4.3. «Η Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου» (1723)	
2.4.4.4. «Δαβίδ»	
2.4.4.5. «Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπίων»	
2.5. Χρονικό της Ίδρυσης και λειτουργίας του Σχολείου Ιησουιτών Σύρου	310
2.5.1. Τα πρώτα χρόνια (1744-1751)	313

2.5.1.1. Στην εκκλησία του Αγίου Αντωνίου	
2.5.1.2. Εγκατάσταση στην Μονή	
2.5.1.3. Πρώτος Ιησουίτης-δάσκαλος (1744-1750)	
2.5.1.4. Μόνιμος βοηθός	
2.5.2. Μετά την συνένωση σε Ενιαία Αποστολή Σύρου-Τήνου (1751-1773)	318
2.5.2.1. Επίσκεψη <i>de Stefani</i> (1757)	
2.5.2.2. Το νέο σχολείο (1761)	
2.5.2.3. Το σχολείο ως μέσον	
2.5.2.4. Δαπάνη κατασκευής	
2.5.2.5. Παραδοσιακός τρόπος κατασκευής	
2.5.2.6. Ιησουίτες Μοναχοί-Δάσκαλοι (1751-1773)	
2.5.2.6.1. π. <i>Roxas</i>	
2.5.2.6.2. π. <i>Gagliardi</i>	
2.5.2.6.3. π. Αντώνιος ντ' Ισιδώρος	
2.5.2.6.4. π. Νικόλαος Βερνάτσα ή <i>Vernazza</i>	
2.5.2.6.5. Περιστασιακοί δάσκαλοι	
2.5.3. Μετά την κατάργηση του Τάγματος (1773-1806)	333
2.5.3.1. Ιησουίτες Μοναχοί-Δάσκαλοι (1773-1806)	
2.5.3.1.1. π. <i>Roxas</i>	
2.5.3.1.2. π. Φραγκίσκος <i>LaLomia</i>	
2.5.3.1.3. π. Ιωσήφ- <i>Giuseppe Mortillaro</i>	
2.5.3.1.4. π. <i>Gagliardi</i>	
2.5.3.1.5. Ιερείς δάσκαλοι	
2.5.4. Επαναλειτουργία του σχολείου (1806-1823)	344
2.5.4.1. Η Γραμματική του π. <i>Credo</i>	
2.5.4.2. Επίσκεψη Αρχιεπίσκοπου Σμύρνης <i>Cardelli</i> (1822)	
2.5.4.3. Ο ρόλος του Επισκόπου <i>Russin</i>	
2.5.4.4. Ιησουίτες Μοναχοί- Δάσκαλοι (1806-1823)	
2.5.4.4.1. π. <i>Δομένικο-Domenico Venturi</i>	
2.5.4.4.2. Άλλοι δάσκαλοι	
2.5.5. Από το 1823 μέχρι την ίδρυση του «Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Σύρου» (1836)	357
2.5.5.1. Δημόσιο σχολείο και Ιεροσπουδαστήριο	
2.5.5.2. «Πίναξ των εν τη πόλει ταύτη διδασκτικών Καταστημάτων»	
2.5.5.3. π. <i>Θαδδαιός Kuczynski</i>	
2.6.Οργάνωση, Διδακτικό Επίπεδο, Μαθήματα (1744-1836)	367
2.6.1. Τα πρώτα χρόνια (1744-1751)	367
2.6.2. Μετά την συνένωση της Αποστολής (1751-1773)	370
2.6.3. Μετά την κατάργηση του τάγματος (1773-1806).....	375

2.6.4. Στις αρχές του 19 ^{ου} αιώνα (1806-1823)	375
2.6.5. Τα τελευταία χρόνια (1826-1836)	377
2.6.6. Μαθητές και διδασκόμενα Μαθήματα.....	378
Πίνακας 5	380
2.7.Εποπτικό υλικό	382
2.7.1. Διδασκαλία Ελληνικής και Λατινικής Γλώσσας.....	382
2.7.1.1. « <i>RUDIMENTA Linguae Graecae</i> »	
2.7.1.2. « <i>Vocabolario italiano e greco</i> »	
2.7.1.3. «Γραμματική Ελληνορωμαϊκή»	
2.7.1.4 « <i>Lexicum Latino-Graecum vulgare</i> »	
2.7.1.5. Χειρόγραφη «Ελληνική Γραμματική»	
2.7.1.6. Χειρόγραφο «Λατινικό-ελληνοϊταλικό Λεξικό»	
2.7.2. Διδασκαλία Μαθηματικών	393
2.7.2.1. « <i>Elementa geometriae plana ac solidae</i> »	
2.7.2.2. Χειρόγραφη Τριγωνομετρία	
2.7.3. Διδασκαλία Κατήχησης.....	395
2.7.3.1. «Διδασκαλία Χριστιανική»	
2.7.3.2. Μετάφραση της «Χριστιανικής Διδασκαλίας του Bellarmino»	
2.7.3.3. Χειρόγραφη Κατήχηση 1	
2.7.3.4. Χειρόγραφη Κατήχηση 2	
2.7.4. Χειρόγραφα εγχειρίδια.....	404
2.7.4.1 . Μαθηματάριο	
2.7.4.2. «Περί της Ιεροσύνης»	
2.8.Νέες δραστηριότητες των πατέρων τον 19^ο και 20^ο αιώνα.....	407
2.8.1. Οργανώσεις και Αδελφότητες νέων.....	411
2.8.2. Ιησουϊτικό Θέατρο και Πολιτιστική Θεατρική Παράδοση	414
2.9.Συμπεράσματα	417

Κεφαλαίο Τρίτο

III. Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΟΥΡΣΟΥΛΙΝΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ

3.1.Ιστορία του Τάγματος.....	423
3.1.1. Η Αγία Αγγέλα Μεριτσι	423
3.1.2. Συνοπτική Ιστορία Τάγματος.....	423
3.2.Εγκατάσταση στον Ελληνικό χώρο του Αιγαίου	425
3.2.1. Εγκατάσταση στην Τήνο	425
3.2.2. Εγκατάσταση στην Νάξο.....	428
3.3.Κανονισμός του Τάγματος και Μέθοδος Διδασκαλίας	430
3.3.1. « <i>ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝ ΟΥΡΣΟΥΛΙΝΩΝ ΣΥΝΘΕΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΑΚΑΡΙΑΝ ΑΓΓΕΛΑ ΜΕΡΙΚΙΑ</i> ».....	430

3.3.1.1. «Περί της αγάπης του πλησίον και περί του σχολείου εις τα κορίτσια»	
3.3.1.2. «Περί των διδασκαλισσών και σχολείων δια τα κορίτσια»	
3.4.Εγκατάσταση των Ουρσουλινών στην Σύρο	434
3.4.1. Πρώτη Ουρσουλίνα.....	434
3.4.2. Επίσημη εγκατάσταση και δραστηριότητα κατά τον 18 ^ο αιώνα	435
3.4.2.1 Αυστηρή τήρηση του Κανονισμού του Τάγματος	
3.4.3. «Διδασκάλισσες των κοριτσιών»	441
3.4.3.1. Αδελφή Μαριέττα ή «Σόρα Μαριέττα» (1745-1753)	
3.4.3.2. Αδελφή Agneza Raguseo ή Ραουζαίου (1726-1812)	
3.4.3.3. Αδελφή Άννα Ρούσσου ή Anna Rossi (1725?- 1777)	
3.4.3.4. Αδελφή Φρατζεσκούλα Χαλαβαζή ή Fragescula Calavasi (?- 1789)	
3.4.4. Οι Ουρσουλίνες κατά τον 19 ^ο αιώνα	444
3.5. Συμπεράσματα	453

Κεφάλαιο Τέταρτο

IV. ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ «ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΡΡΕΝΩΝ ΣΥΡΟΥ» ΑΝΩ ΣΥΡΟΥ (1836-1843)

4.1.Ιδρυση.....	455
4.1.1. Πριν την Ιδρυση	455
4.1.2. Χρονικό της ίδρυσης	457
4.1.3. Χρονικό Ανέγερσης του Σχολείου.....	462
4.1.3.1. Αγορά οικοπέδου	
4.1.3.2. Συνδρομή ομογενών Κωνσταντινούπολης	
4.1.3.3. Δωρεά Επισκόπου Blancis	
4.1.3.4. Συνεισφορά πολιτών	
4.1.3.5. Δημοπρασία του έργου	
4.1.3.6. Σχέδια, επίβλεψη και Προϋπολογισμός δαπάνης	
4.1.3.7. Εγκαίνια νέου Διδακτηρίου	
4.2.Λειτουργία	479
4.2.1 Μαθητικό Δυναμικό-Μαθήματα-Εξετάσεις-Επιτροπές	479
4.2.2. Διδακτικό προσωπικό (1836-1843)	486
4.2.2.1. Ιωάννης Μεντζελόπουλος (1836-1837)	
4.2.2.2. Μιχαήλ Κυριακού (1837-1839)	
4.2.2.3. Δημήτριος Μαρκουλίδης(1839-1845)	
4.2.3. Σχέσεις διδακτικού προσωπικού, Επιτροπών και Δημοτικής αρχής	492
4.2.4. Επιθεώρηση Ι. Κοκκώνη (21 Ιουνίου 1841)	498
4.3.Συμπεράσματα	500

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

I. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	503-508
II. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	509-528
III. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	1-150
Παράρτημα 1. «Καπουτσίνου»	1
Παράρτημα 2. «Ιησουίτες»	19
Παράρτημα 3. «Ουρσουλίνες»	97
Παράρτημα 4. «Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Σύρου».....	105

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κατά την πορεία της ερευνητικής μου προσπάθειας και κατά την περίοδο της επεξεργασίας του ερευνητικού υλικού, για την υλοποίηση των στόχων και την διαμόρφωση της παρούσας μελέτης, η οποία εξετάζει την «*Ιστορία της Εκπαίδευσης στην Άνω Σύρο κατά τον 17^ο-19^ο αιώνα*», συνέβαλλαν πολλοί. Για την συνεισφορά τους αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω δημόσια τις θερμές ευχαριστίες μου:

Πρώτα προς τον καθηγητή του *Παιδαγωγικού τμήματος Νηπιαγωγών Ιωαννίνων*, Διευθυντή του *Εργαστηρίου Ιστορίας Νεότερης Ελλάδας και Νεοελληνικού Πολιτισμού*, υπεύθυνο της παρούσας Διατριβής, κ. *Απόστολο Παπαϊωάννου*, για την γόνιμη επιστημονική καθοδήγηση και τις εύστοχες, μεθοδολογικές υποδείξεις του, για την υπομονή, την διαρκή ενθάρρυνση και για την ειλικρινή, ηθική συμπαράσταση, καθώς και για την εν γένει βοήθειά του σε όλες τις φάσεις της συγγραφής της μελέτης μου.

Προς τον π. *Γαβριήλ Μαραγκό* αρχαιοφύλακα του *Αρχείου Ιησουιτών Σύρου* (ΑΤΙΣ) για την εποικοδομητική συνεργασία μας, όχι μόνο γιατί στάθηκε πρόθυμα αρωγός στην εκπόνηση αυτής της εργασίας, θέτοντας υπόψη μου τα πολύτιμα *Αρχεία της Μονής Ιησουιτών Σύρου*, αλλά γιατί διέθεσε και από τον χρόνο του, παρέχοντας μου πληροφορίες, συμβουλές και διευκρινήσεις σε κάθε απορία μου, σχετικά με το Τάγμα, την ιστορία και την λειτουργία της Μονής Σύρου.

Προς τον π. *Σεβαστιανό Φρέρη*, βιβλιοθηκάριο στην *Βιβλιοθήκη Ιησουιτών Αθήνας*, για την πρόθυμη εξυπηρέτηση, κατά την διάρκεια της ερευνητικής μου προσπάθειας, θέτοντας στην διάθεση μου οποιοδήποτε βιβλίο του ζητούσα από τους 5000 και πλέον τόμους της Βιβλιοθήκης της Μονής, πολλοί από τους οποίους αποτελούν σπάνιες εκδόσεις και επιπλέον για την ηθική στήριξη, συμμετέχοντας ενεργά, στην αγωνιώδη και κοπιώδη προσπάθεια της αναζήτησης υλικού, για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης μου.

Ευχαριστίες οφείλω επίσης προς τον *Ηγούμενο της Μονής Ιησουιτών*, π. *Θεόδωρο Κοντίδη*, που αποδέχθηκε την παρουσία μου στην Μονή και για την απλόχερη φιλοξενία που μου παρείχε, καθώς και προς τους υπόλοιπους πατέρες της Μονής για την φιλική και ζεστή ατμόσφαιρα, ώστε να αισθάνομαι άνετα, «*σαν στο σπίτι μου*», για όσο χρονικό διάστημα διήρκεσε η έρευνα.

Προς τον *Ηγούμενο της Μονής των Καπουτσίνων Σύρου* π. *Στέφανο* και προς τον π. *Νήλο*, για την εμπιστοσύνη που έδειξαν στο πρόσωπό μου, επιτρέποντάς μου να ερευνήσω στο Αρχείο και στην πολύτιμη Βιβλιοθήκη της *Μονής Καπουτσίνων Σύρου*, με τις εξαιρετικά σπάνιες εκδόσεις, ένα δείγμα των οποίων παραθέτω στο Παράρτημα.

Προς τον *Επίσκοπο Καθολικών Σύρου*, *Σεβασμιότατο Φραγκίσκο Παπαμανώλη*, για την διάθεση των *Αρχείων της Καθολικής Επισκοπής (ΑΚΕΣ)*, καθώς επίσης και

προς τον κ. *Μιχάλη Ρούσσο*, που χάρη στην πολύτιμη βοήθεια και συμπαράστασή του, έγινε εφικτή η έρευνα, στα παραπάνω αρχεία της Επισκοπής.

Επιθυμώ να ευχαριστήσω ακόμη, τους *Δήμαρχους Άνω Σύρου*, κ. κ. *Ισίδωρο Σαλάχα* και *Φώτη Ξαγοράρη*, οι οποίοι ενίσχυσαν την προσπάθεια μου, επιτρέποντας να συνεχιστεί η έρευνα στο Ιστορικό Αρχείο του Δήμου Άνω Σύρου (ΙΑΔΑΣ), για όσο χρονικό διάστημα χρειάστηκε.

Την υπεύθυνη των *Γενικών Αρχείων του Κράτους*, (ΓΑΚ) *Κυκλάδων* κ. *Αγγελική Ψιλοπούλου*, το προσωπικό του Αρχείου, την *Δ/τρια της Βιβλιοθήκης του Δήμου Ερμούπολης* κ. *Χαρούλα Σκαβάκη* και την κ. *Ειρήνη Δεκαβάλλα*, για την υποδειγματική και πάντα πρόθυμη φιλική βοήθεια και εξυπηρέτηση την οποία μου παρείχαν και η οποία οφείλω να τονίσω, πολλές φορές υπερέβη τα πλαίσια των τοπικών καθηκόντων τους.

Ευχαριστίες οφείλω στην βιβλιοθηκάρια του *Πανεπιστημίου Αιγαίου*, κ. *Βιβή Κουτού*, για την στήριξη και βοήθεια, στην προσπάθεια άντλησης ηλεκτρονικού υλικού από βάσεις δεδομένων άλλων Πανεπιστημίων και την εξυπηρέτηση την οποία μου παρείχε μέσω της δανειστικής βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Ευχαριστίες οφείλω στις *Αδελφές του Αγίου Ιωσήφ Αθήνας*, στο προσωπικό του ΓΑΚ και της *Εθνικής Βιβλιοθήκης Αθήνας*, καθώς επίσης και στην *Δ/τρια του Δημοτικού Σχολείου Άνω Σύρου* που πρόθυμα έθεσε στην διάθεση μου τα πολύτιμα χειρόγραφα από το *Αρχείο του Δημοτικού Σχολείου Άνω Σύρου (ΑΔΣ.ΑΣ)*

Τέλος ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στην οικογένειά μου, για την ηθική της στήριξη, κάθε φορά που οι δυσκολίες της έρευνας με αποθάρρυναν, ώστε να συνεχίσω και να ολοκληρώσω αυτήν την κοπιώδη προσπάθεια.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η επιλογή του θέματος και η προβληματική του

Στις αρχές του 17^{ου} αιώνα εγκαταστάθηκε στην Σύρο, το Καθολικό μοναχικό τάγμα των Καπουτσίνων. Έναν αιώνα περίπου αργότερα εγκαταστάθηκε στο νησί και το τάγμα των Ιησουιτών. Ταυτόχρονα με την εγκατάστασή τους και τα δύο μοναχικά τάγματα ίδρυσαν σχολεία για την εκπαίδευση των παιδιών και του κλήρου.

Στην Ελληνική βιβλιογραφία υπάρχουν αρκετές διάσπαρτες αναφορές, για αυτά τα σχολεία, κυρίως στις εργασίες των Συριανών ιστορικών, *Τιμολέοντα Αμπελά*¹ και *Ανδρέα Δρακάκη*², αλλά είναι σύντομες και σχεδόν επιγραμματικές. Ο *Τρύφων Ευαγγελίδης*³ ο οποίος έζησε ως καθηγητής του Γυμνασίου Σύρου στο νησί, στην μελέτη του «*Η Εκπαίδευση επί Τουρκοκρατίας*», ελάχιστα αναφέρεται στο θέμα, ενώ οι εργασίες του *Ρούσου-Μηλιδώνη*⁴, περιέχουν πολύ ενδιαφέρουσες πληροφορίες, αλλά εστιάζουν στην *Θρησκευτική και Εκκλησιαστική ιστορία της Σύρου* και γενικά στην *ιστορία των Μοναχικών ταγμάτων στην Ελλάδα*. Από τους ξένους μελετητές ο *Hilaire de Barenton*⁵ και κυρίως οι *Clemente da Terzorio*⁶ και *G. Hofmann*⁷, δίνουν επίσης πολύτιμες πληροφορίες, δημοσιεύοντας στις μελέτες τους αναφορές ξένων *Αποστολικών Επισκεπτών* από τα Αρχεία της *Propaganda Fide*, αλλά και αυτοί παρουσιάζουν μια γενική εικόνα της *Θρησκευτικής ιστορίας της Σύρου* και δεν εστιάζουν στην *Ιστορία της Εκπαίδευσης*.

Έτσι παρά το γεγονός ότι η Εκπαιδευτική δραστηριότητα, των εγκαταστημένων στην Σύρο Μοναχικών Ταγμάτων, είχε όπως διαπιστώνουμε κατά καιρούς κεντρίσει το ενδιαφέρον Ελλήνων και ξένων μελετητών, εν τούτοις δεν είχε δει μέχρι σήμερα το φως της δημοσιότητας μια ολοκληρωμένη μελέτη, για την Εκπαίδευση στην Σύρο κατά τον 17^ο-19^ο αιώνα και ουσιαστικά το θέμα παρέμενε αδιερεύνητο. Επιπλέον δεν είχε μελετηθεί καθόλου το θέμα της Δημόσιας

¹ Αμπελάς Τιμολέων, *Η ιστορία της νήσου Σύρου από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς*, Εν Ερμούπολει, 1874.

² Δρακάκης Ανδρέας, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, τ. Α' Ερμούπολη 1948, τ. Β' Ερμούπολη 1967. Ιδίου, *Ιστορία του οικισμού της Ερμούπολεως, (1821-1825)*, Αθήνα, τ. Α' 1979 και τ. Β' 1983.

³ Ευαγγελίδης Τρύφων, *Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας, Ελληνικά σχολεία από της αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου*, τόμοι 3, Αθήνα 1936, επανέκδοση MCMXCII.

⁴ Ρούσος-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Ιησουίτες του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα περιγράφουν το Αιγαίο*, Αθήνα 1989. Ιδίου, *Ιησουίτες στον Ελληνικό χώρο (1560-1915)*, Αθήνα 1991. Ιδίου, *Syra Sacra, Θρησκευτική Ιστορία της Σύρου*, Αθήνα 1993. Ιδίου, *Έλληνες Ιησουίτες (1560-1773)*, Αθήνα 1993. Ιδίου, *Φραγκισκανοί Καπουκίνοι*, Αθήνα, 1996.

⁵ (de) Barenton Hilaire, *La France Catholique en Orient, durant les trois derniers siècles*. Paris 1902.

⁶ (da) Terzorio Clemente, *Le missioni dei Minori Cappuccini*, 10v. Roma 1913-1938. (t. IV, Turchia Asiatica, Roma 1918).

⁷ Hofmann G., *Veskovadi Cattolici della Grecia. III Syros*, OCA 112, Roma 1937.

ή Ιδιωτικής Εκπαίδευσης στην Άνω Σύρο, στην περίοδο μετά την επανάσταση και την σύσταση του Ελληνικού κράτους, ενώ αντιθέτως για την Ερμούπολη, έχουν γίνει μελέτες και μάλιστα τα τελευταία χρόνια γνωρίζουμε ότι έγιναν και δύο Διδακτορικές διατριβές⁸.

2. Στόχοι της μελέτης

Η έλλειψη μιας ολοκληρωμένης και τεκμηριωμένης σε βάθος, επιστημονικής έρευνας, για την *Ιστορία της Εκπαίδευσης στην Σύρο, στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, κατά τον 17^ο-19^ο αιώνα*, ήταν ο λόγος, για το ξεκίνημα της παρούσας μελέτης. Στόχος της ήταν η έρευνα και η συλλογή πληροφοριών, για τα Σχολεία των Καθολικών Μοναχικών Ταγμάτων, Καπουτσίνων Ιησουιτών και Ουρσουλινών που λειτούργησαν στα χρόνια της Τουρκοκρατίας στο νησί, αλλά και μετά την σύσταση του Ελληνικού κράτους. Πότε και για ποιο σκοπό ιδρύθηκαν, πως λειτούργησαν, τι μαθήματα διδάσκονταν και σε ποια γλώσσα, ποιο το διδακτικό τους επίπεδο, η οργάνωση, η μέθοδος διδασκαλίας και τέλος από πότε το νεοσύστατο ελεύθερο Ελληνικό κράτος, ανέλαβε την ευθύνη για την Εκπαίδευση των παιδιών στην Άνω Σύρο. Αυτά ήταν μερικά από τα βασικά ερωτήματα, στα οποία προσπάθησε να δώσει απάντηση η παρούσα μελέτη, σε συνδυασμό με τις επικρατούσες ιστορικο-θρησκευτικο-οικονομικές συνθήκες του νησιού, κατά την συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Επειδή δε οι μοναχοί επικρίθηκαν κατά καιρούς, ότι δεν γνώριζαν την ελληνική γλώσσα, επομένως δεν μπορούσαν και να την διδάξουν και ότι δεν είχαν οργανωμένα σχολεία, που λειτουργούσαν συστηματικά, αλλά μόνο περιστασιακά, η έρευνα όφειλε να ανιχνεύσει αν ευσταθούν οι παραπάνω θέσεις.

Τέλος επειδή τα σχολεία διευθύνονταν από Καθολικούς μοναχούς, ένας ακόμη στόχος της παρούσας μελέτης είναι να δείξει πόσο επηρέασαν την λειτουργία τους, ο καθολικός κλήρος και οι τοπικοί επίσκοποι και αν αυτή η επίδραση συνέβαλε θετικά ή αρνητικά, στην εξέλιξη τους.

⁸ Αντώνιος Σμυρναίος, *Στα ίχνη της ουτοπίας. Το Φιλελληνικόν Παιδαγωγείον Σύρον και η προτεσταντική ομογενοποίηση της οικογένειας κατά τον 19^{ον} αιώνα*. Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων, Αθήνα 2006. Βλ. και την ανέκδοτη διατριβή του Νίκου Ζαχαράκη, *Η Βασική Εκπαίδευση στον Δήμο Ερμούπολης: Τα Δημοσυντήρητα Αλληλοδιδακτικά Σχολεία 1829-1862*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

3. Το ερευνητικό-βιβλιογραφικό υλικό

Η ερευνητική προσπάθεια εστιάστηκε αρχικά στην αξιοποίηση των πρωτογενών πηγών, που υπήρχαν στα Αρχεία των καθολικών Ταγμάτων τα οποία ανέπτυξαν δραστηριότητα στην Σύρο, κατά τον 17^ο-19^ο αιώνα, δηλαδή στα Αρχεία της Μονής των Ιησουιτών Σύρου (ΑΤΙΣ) και στα Αρχεία της μονής των Καπουτσίνων Σύρου (ΑΚΑΣ). Ακολούθως η έρευνα συνεχίστηκε στα Αρχεία της Καθολικής Επισκοπής Σύρου (ΑΚΕΣ), των Καλογραιών του Αγίου Ιωσήφ και παράλληλα στο Ιστορικό Αρχείο του Δήμου Άνω Σύρου (ΙΑΔΑΣ), στο Αρχείο του Δημοτικού Σχολείου Άνω Σύρου (ΑΔΣ.ΑΣ) και στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ) για την Α' Οθωνική περίοδο (1833-1843).

Επιπλέον από την Βιβλιοθήκη της Μονής Καπουτσίνων⁹ Σύρου και από την Βιβλιοθήκη της Μονής Ιησουιτών Αθήνας¹⁰, αντλήσαμε πολύτιμο υλικό, από δημοσιευμένες ξένες σπάνιες εκδόσεις και περιοδικά. Για την ανάλυση και στήριξη των απόψεων που διατυπώνονται, χρησιμοποιήθηκαν εκτός από τις άμεσες και έμμεσες πηγές και βοηθήματα από την Ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, άρθρα Εφημερίδων από τον τοπικό τύπο, Ελληνικών και ξενόγλωσσων περιοδικών, από τα ΓΑΚ Κυκλάδων, την Δημοτική Βιβλιοθήκη Ερμούπολης (ΔΒΕ), την Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Αιγαίου στην Σύρο, την Βιβλιοθήκη Ιησουιτών Αθήνας και την Εθνική Βιβλιοθήκη.

Κατά την διάρκεια της έρευνας, μας προβληματίσε ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των σχολείων των Μοναχικών Ταγμάτων, διαμορφωμένος πάνω σε «Μοναχικούς Κανόνες» και η μέθοδος εκπαίδευσης την οποία ακολουθούσαν οι Μοναχοί, Καπουτσίνοι και Ιησουίτες. Για να γίνει περισσότερο κατανοητός ο ρόλος αυτών των ιδιαίτερων σχολείων, «ξένων» προς την ελληνική πραγματικότητα, αλλά όχι απαραίτητα «ξενόγλωσσων», θεωρήσαμε σκόπιμο να μελετήσουμε την Εκπαιδευτική μέθοδο των Καπουτσίνων¹¹, ενώ παράλληλα κρίθηκε σωστό η μελέτη, παρουσίαση και ανάλυση σε ιδιαίτερο υποκεφάλαιο του Εκπαιδευτικού Κανονισμού ή Οδηγού σπουδών των Ιησουιτών, μιας μεθόδου διαμορφωμένης πάνω σε μοναχικούς κανόνες, ευρύτερα γνωστής με το όνομα «*Ratio Studiorum*»¹². Η μελέτη αυτού του μοναδικού, πρωτοποριακού και σε πολλά σημεία καινοτόμου, ακόμη και για την σημερινή εκπαιδευτική πραγματικότητα, «Οδηγού σπουδών», μας οδήγησε στην ανάπτυξη ακόμη ενός ιδιαίτερου κεφαλαίου σχετικά με τις «Θεατρικές Παραστάσεις και τις κάθε μορφής Παρουσιάσεις» των

⁹ Βλ. στο Παράρτημα 1. Προμετωπίδες σπάνιων βιβλίων 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα και Βιβλιογραφία.

¹⁰Βλ. στο Παράρτημα 2. Προμετωπίδες σπάνιων βιβλίων. 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα και Βιβλιογραφία.

¹¹ (da) Seggiano Ignazio, «La Scuola nelle Missioni dei Cappuccini nel Prossimo Oriente nel secolo XVII», *L' Italia Franciscana* (1950), σ. 273-288.

¹² Barbera Mario, *La Ratio Studiorum*, Padova 1942.

Ιησουιτών, οι οποίες αποτελούσαν μέρος της *Εκπαιδευτικής τους μεθόδου*¹³. Στην ανάπτυξη αυτού του υποκεφαλαίου, με τον τίτλο «*Το Θέατρο στα Κολλέγια των Ιησουιτών*», το οποίο δεν αποτελούσε μέρος του αρχικού μας σχεδιασμού, μας οδήγησε επιπλέον και το γεγονός ότι, δύο θεατρικά έργα «*Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπίων*» και «*Η Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου*» τα οποία πρόσφατα μελετήθηκαν και δημοσιεύθηκαν, βρέθηκαν στην *Μονή Ιησουιτών Σύρου*¹⁴. Στην ανάπτυξη δε αυτού του υποκεφαλαίου ελήφθησαν υπόψη οι μελέτες των *Βάλτερ Πούχνερ*¹⁵, *Θωμά Παπαδόπουλου*¹⁶, *Πούχνερ/Παναγιωτάκη*¹⁷ και *Πούχνερ/Μανούσακα*¹⁸.

Η ιστορία της Εκπαίδευσης όμως δεν είναι δυνατόν να ερευνηθεί και να εξετασθεί μονομερώς, χωρίς την παράλληλη εξιστόρηση των ιστορικών γεγονότων, της κοινωνικής, πολιτικής και κυρίως της εκκλησιαστικής ζωής. Ειδικά η ιστορία της Εκπαίδευσης στην Σύρο, έτσι όπως εξελίχθηκε από τον 17^ο αιώνα και εξής, είναι άμεσα συνδεδεμένη, κυρίως με την θρησκευτική ιστορία του τόπου, αφού εξετάζονται σχολεία μοναχικών ταγμάτων, των οποίων οι Ηγούμενοι των Μονών, κυρίως του Τάγματος των Καπουτσίνων, είχαν άμεση συμμετοχή στην *Διοίκηση της Καθολικής Εκκλησίας* τον 17^ο αιώνα και έγιναν αρκετές φορές *γενικοί Βικάριοι*, δηλαδή αναπληρωτές Επίσκοποι ή αντικαταστάτες του τοπικού Επισκόπου Σύρου. Ωστόσο επειδή υπάρχουν αρκετές μελέτες για την εκκλησιαστική ιστορία της Σύρου, δεν κρίθηκε απαραίτητο να εξετασθεί αναλυτικά αυτή η παράμετρος στην παρούσα μελέτη. Ήταν όμως αναγκαίο να δώσουμε στο Α' μέρος της μελέτης μας, μια σύντομη γενική εικόνα του νησιού, έτσι όπως την διαμόρφωναν, τα *ιστορικά-θρησκευτικά γεγονότα*, τα οποία επηρέαζαν και τις *συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων* και την *κοινωνικο-οικονομική κατάσταση του νησιού*, επομένως και την λειτουργία των σχολείων.

¹³ Βλ. στην παρούσα μελέτη «*Declamazioni*» από το υποκεφάλαιο. *Η Εκπαιδευτική Μέθοδος των Ιησουιτών*. «*La Ratio Studiorum*».

¹⁴ Πούχνερ Βάλτερ, *Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπίων, εποχή Αντιμεταρρύθμισης, χριστουγεννιάτικο δράμα*, άγνωστου ποιητή, στο χώρο των Κυκλάδων, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα 1997.

Παναγιωτάκης Νικόλαος Μ., Βάλτερ Πούχνερ, *Η Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου, θρησκευτικό δράμα με κωμικά ιντερμέδια, αγνώστου ποιητή, που παραστάθηκε στις 29 Δεκεμβρίου 1723 στη Ναξία*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1999.

¹⁵ Πούχνερ Β., «Ιησουϊτικό θέατρο στο Αιγαίο του 17^{ου} αιώνα», Β' *Αριάδνη* 3 (Ρέθυμνο 1985), σ. 191-206. Ιδίου, «Θρησκευτικό θέατρο στο Αιγαίο του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα», *Παρνασσός* ΛΒ' (1990), σ. 236-252. Ιδίου, «Θεατρική παράσταση στην Κωνσταντινούπολη το 1623, με έργο για τον Άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο», *Θησαυρίσματα* 24 (1994), σ. 235-262. Ιδίου, *Το θέατρο στην Ελλάδα, Μορφολογικές επισημάνσεις*, Αθήνα 1992. **Ιδίου, *Κείμενα και αντικείμενα (Δέκα θεατρολογικά μελετήματα)*, Αθήνα 1997.** Ιδίου, «Η κληρονομιά του Κρητικού Θεάτρου στην Νάξο, 17^{ος}/πρώτο μισό του 18^{ου} αιώνα», *Λοίβη*, Ηράκλειο (1994), σ. 300-308. Ιδίου, Πούχνερ Β., *Ανιχνεύοντας τη θεατρική παράδοση*, Αθήνα 1995.

¹⁶ Παπαδόπουλος Θωμάς, Ι., *Αγνώστου Χίου ποιητή, Δαβίδ, Ανέκδοτο διαλογικό στιχούργημα*. Βιβλιοθήκη Γενικής Παιδείας 8, Αθήνα 1979.

¹⁷ Παναγιωτάκης Νικόλαος Μ., Βάλτερ Πούχνερ, *Η Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου, ... ό.π.*

¹⁸ Πούχνερ Β., / Μανούσακας, *Δραματουργικές αναζητήσεις*, Αθήνα 1995.

Ακόμη παρά το γεγονός, ότι οι μελέτες *Ρούσσου-Μηλιδώνη*, αναφέρονται στην Ιστορία και των δύο Μονών, Καπουτσίνων και Ιησουιτών, εν τούτοις κρίθηκε απαραίτητο να γραφεί συνοπτικά η ιστορία των δύο Μονών, αφ' ενός για να γίνουν κάποιες προσθήκες και διορθώσεις και αφ' ετέρου για πληρέστερη εικόνα του αναγνώστη, αφού η εκπαίδευση που ασκούσαν οι μοναχοί ήταν άμεσα συνδεδεμένη, με την ιστορία της Μονής και τα προβλήματα που κατά καιρούς αντιμετώπιζαν οι μοναχοί για την συντήρησή τους, κυρίως οικονομικά, ήταν επίσης αλληλένδετα, με την εν γένει οικονομική κατάσταση και τα ιστορικά γεγονότα που επηρέαζαν την ζωή του νησιού και των κατοίκων του. Προσπάθησα όμως να εστιάσω όσο ήταν δυνατόν, στην Εκπαίδευση και στις Εκπαιδευτικές δραστηριότητες των μοναχών, για να δώσω επαρκείς απαντήσεις στα ερευνητικά μου ερωτήματα.

Ο μεγάλος όγκος του υλικού των πληροφοριών και των χειρογράφων και της μεγάλης χρονικής περιόδου που εξετάσαμε κατά την διάρκεια της έρευνάς μας, δημιούργησε αρκετά προβλήματα στην επεξεργασία των δεδομένων. Μας οδήγησε αρκετές φορές στην δημιουργία *συγκεντρωτικών πινάκων*, προς αποφυγή πλατειασμών και απομάκρυνσης από τον στόχο της μελέτης μας. Με την γρήγορη ανάγνωση των στοιχείων τα οποία παραθέτονται μέσω των πινάκων, μπορεί ο αναγνώστης να σχηματίσει μια πληρέστερη εικόνα της εκπαιδευτικής κατάστασης και να αντιληφθεί τους ιστορικο-θρησκευτικούς παράγοντες που επηρέασαν την λειτουργία των σχολείων, την συγκεκριμένη περίοδο.

Η συλλογή, η μελέτη, η ανάλυση και η ερμηνεία τους, οριοθέτησαν και προσδιόρισαν το ερευνητικό μου πλαίσιο και τα ερευνητικά μου ερωτήματα.

Η εργασία μου προσδιορίστηκε σοβαρά, όπως οφείλει κάθε ερευνητική προσπάθεια, από τη φύση των στοιχείων και του ερευνητικού υλικού, που κατάφερα να προσεγγίσω και προσπάθησα να αποδώσω την ιστορική αλήθεια, έτσι όπως παρουσιάζεται μέσα από τις πηγές, ως όφειλα, ακολουθώντας τις αρχές της ιστορικής έρευνας.

Μεθοδολογικά, η επιστημονική μου οπτική προσπάθησε να υπηρετήσει τους στόχους της Ιστορικής Παιδαγωγικής έρευνας και το πλαίσιο της εργασίας μου είναι διαμορφωμένο πάνω σε αυτό το πνεύμα και βάσει αυτής της μεθόδου¹⁹.

¹⁹ Louis Cohen, Lawrence Manion, μτφρ. Χρυσούλα Μητσοπούλου, Μάνια Φιλοπούλου, *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής έρευνας*, Μεταίχμιο, Αθήνα 1994.

Encyclopédie de la Pléiade, Ιστορία και οι Μέθοδοί της, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, том 7. Αθήνα 2001, γ' έκδοση.

4. Τα ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερωτήματα πάνω στα οποία προσπάθησε να δώσει απαντήσεις η παρούσα έρευνα είναι τα εξής:

- Ποια ήταν η κατάσταση της Εκπαίδευσης στην Σύρο, πριν την εγκατάσταση των Καπουτσίνων στο νησί.
- Τι ρόλο έπαιξαν η Γαλλία και οι Διομολογήσεις στην εγκατάσταση των Καθολικών Μοναχικών ταγμάτων Καπουτσίνων και Ιησουιτών στην Σύρο κατά τον 17^ο και τον 18^ο αιώνα αντίστοιχα.
- Ποιος ο σκοπός της εγκατάστασης και της ίδρυσης Μονών και σχολείων. Πότε ιδρύθηκαν τα σχολεία και σε ποιο χώρο λειτούργησαν.
- Ποιά η Εκπαιδευτική μέθοδος, το διδακτικό επίπεδο των σχολείων και τα διδασκόμενα μαθήματα.
- Ποιοι ήταν οι σπουδαιότεροι μοναχοί- δάσκαλοι. Ποια η εκπαιδευτική κατάρτιση των μοναχών και σε ποιά γλώσσα διδάξαν.
- Αν η λειτουργία των σχολείων ήταν συνεχής ή περιστασιακή. Αν η φοίτηση των μαθητών, ήταν τακτική ή περιστασιακή.
- Τι εποπτικό υλικό χρησιμοποιήθηκε.
- Ποια η οργάνωση των σχολείων. Αν το σχολείο των παιδιών-αγοριών λειτουργούσε ξεχωριστά ή ενιαία, από το σχολείο των υποψήφιων κληρικών.
- Αν υπήρχε μέριμνα για την εκπαίδευση των κοριτσιών τον 17^ο 19^ο αιώνα και πότε οι Ουρσουλίνες μοναχές ανέλαβαν την εκπαίδευση τους. Ποια η Εκπαιδευτική μέθοδος διδασκαλίας τους.
- Ποιοι παράγοντες εμπόδισαν ή συνέβαλλαν στην πρόοδο και την εξέλιξη των σχολείων. Αν η εκπαίδευση στα σχολεία των μοναχικών ταγμάτων συνέβαλε πράγματι θετικά στην εξέλιξη του πνευματικού επιπέδου των Συριανών. Αν υπήρξαν αρνητικές επιδράσεις.
- Τι είναι η *Ratio Studiorum*, ποιος ο ρόλος του Θεάτρου των Ιησουιτών στην Εκπαίδευση και ποια η σχέση του με την *Θεατρική Παράδοση στην Άνω Σύρο*.
- Αν κατάφεραν τα μοναχικά τάγματα να επιτύχουν τους στόχους τους.
- Ποιος ο ρόλος των Καθολικών Επισκόπων κατά τον 17^ο-19^ο αιώνα. Αν επηρέασαν θετικά ή αρνητικά την λειτουργία και την διοίκηση των σχολείων των καθολικών ταγμάτων των Καπουτσίνων και των Ιησουιτών.
- Πότε η Εκπαίδευση των παιδιών πέρασε από τον έλεγχο της Καθολικής Εκκλησίας, στο Ελεύθερο Ελληνικό κράτος. Πότε οργανώθηκε και πως λειτούργησε το πρώτο Δημόσιο Σχολείο στην Άνω Σύρο. Ποιοί ήταν οι πρώτοι δάσκαλοι, το μαθητικό δυναμικό του σχολείου, τα προβλήματα που τυχόν αντιμετώπισε στην οργάνωση και την λειτουργία του.

5. Η διάρθρωση της μελέτης

Μέρος Πρώτο:

I. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΡΟΟΙΜΙΟ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17^ο-19^ο ΑΙΩΝΑ.

Περιγράφει τα σπουδαιότερα Ιστορικά και Θρησκευτικά γεγονότα, Πολιτικές και Διοικητικές αποφάσεις, που επηρέασαν την Κοινωνική και Οικονομική ζωή του νησιού, που έζησε κάτω από την Γαλλική Προστασία κατά τον 17^ο-19^ο αιώνα, από την Τουρκική κατάκτηση μέχρι την δημιουργία ελεύθερου Ελληνικού κράτους.

Μέρος Δεύτερο:

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΓΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ ΣΤΗΝ ΣΥΡΟ (17^{ος}-19^{ος} ΑΙΩΝΑΣ)

Κεφάλαιο Πρώτο

I. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΚΑΠΟΥΤΣΙΝΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ ΚΑΙ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ. Η ιστορία της Μονής, η ίδρυση του πρώτου σχολείου, η μέθοδος διδασκαλίας, η οργάνωση, η λειτουργία και οι δραστηριότητες γενικά των μοναχών, από την εγκατάσταση του τάγματος, μέχρι την ίδρυση του πρώτου Δημόσιου Σχολείου.

Κεφάλαιο Δεύτερο

II. Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΙΗΣΟΥΙΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ ΚΑΙ Η ΙΔΡΥΣΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ. Περιγράφεται συνοπτικά η Ιστορία του Τάγματος, Ιστορία της Μονής της «Παναγίας» των Ιησουιτών Σύρου, η Εκπαιδευτική Μέθοδος «*La Ratio Studiorum*», το Θέατρο στα Κολλέγια των Ιησουιτών, η Ίδρυση, η Οργάνωση, η λειτουργία, το Διδακτικό Επίπεδο, τα Μαθήματα, οι σπουδαιότεροι δάσκαλοι και το Εποπτικό υλικό του «Σχολείου».

Κεφάλαιο Τρίτο

III. Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΟΥΡΣΟΥΛΙΝΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ. Ιστορία του Τάγματος, Εγκατάσταση στον Ελληνικό χώρο του Αιγαίου, Μέθοδος Διδασκαλίας και Κανονισμός των μοναχών, Εγκατάσταση στην Σύρο και σπουδαιότερες μοναχές.

Κεφάλαιο Τέταρτο

IV. ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ «ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΡΡΕΝΩΝ ΣΥΡΟΥ» ΑΝΩ ΣΥΡΟΥ (1836-1843). Η οργάνωση και η λειτουργία του, οι πρώτοι δάσκαλοι, τα προβλήματα ανέγερσης Διδακτηρίου, οι πρώτοι έλεγχοι και οι πρώτοι αριστούχοι μαθητές (1836-1843).

Μέρος Τρίτο:

I. Γενικά Συμπεράσματα

II. Βιβλιογραφία

III. Παράρτημα:

Παράρτημα 1. «Καπουτσίνου»

Παράρτημα 2. «Ιησουίτες»

Παράρτημα 3. «Ουρσουλίνες»

Παράρτημα 4. «Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Σύρου»

Στο Παράρτημα 1., δημοσιεύονται ανέκδοτα χειρόγραφα, από το *Αρχείο των Καπουτσίνων* και προμετωπίδες σπάνιων βιβλίων του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα.

Στο Παράρτημα 2., ανέκδοτα χειρόγραφα, από τα *Αρχεία των Ιησουιτών*, καθώς και μέρος του Κανονισμού της *Ratio Studiorum*, σε ότι αφορά τις Κατώτερες σπουδές και πιο συγκεκριμένα στο 5/ετές *Corso Umanistico*. Βάσει των επιχειρημάτων της έρευνας, ο κανονισμός ίσχυε για όλα τα σχολεία των Ιησουιτών επομένως και για το «Σχολείο» της Σύρου.

Δημοσιεύονται ακόμη προμετωπίδες σπάνιων εκδόσεων του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα από τα ίδιο αρχείο.

Στο Παράρτημα 3., δημοσιεύεται μέρος του Κανονισμού των Ουρσουλινών, που αναφέρεται στις «Διδασκάλισσες και στα καθήκοντα τους».

Στο Παράρτημα 4., δημοσιεύονται έγγραφα που τεκμηριώνουν την λειτουργία του *Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Σύρου*, όπως εκθέσεις της *Επιθεωρητικής Επιτροπής*, η *Αλληλογραφία με τους ομογενείς της Κωνσταντινούπολης*, *Έλεγχοι Προόδου* και *Καταστάσεις Αριστούχων* καθώς και *Πρακτικά από τις αποφάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου Σύρου*, από το 1836 μέχρι το 1843. (Α΄ Οθωνική περίοδος)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

I. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΡΟΟΙΜΙΟ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17^ο-19^ο ΑΙΩΝΑ

1.1. Ιστορική Αναδρομή

1.1.1. Προϊστορικά χρόνια

Η ζωή στο νησί της Σύρου, αρχίζει από τα Προϊστορικά χρόνια, όπως φανερώνουν τα λείψανα του Προϊστορικού Κυκλαδικού Πολιτισμού στα βόρεια του νησιού, στην περιοχή «Καστρί» όπως επίσης και τα ευρήματα που ήλθαν στο φως, από τις ανασκαφές στην «Χαλανδριανή»¹.

Η παλαιότερη γραπτή μαρτυρία, προέρχεται από τα Έπη της Οδύσσειας του Ομήρου, όπου η πατρίδα του γεροβοσκού Εύμαιου, -άλλοτε βασιλόπουλου και γιού του βασιλιά της Σύρου, Κτησίου Ορμενίδη, τον οποίο απήγαγαν οι Φοίνικες για να καταλήξει βοσκός στην αυλή του Λαέρτη,- αναφέρεται με το όνομα «Συρή»².

¹ Χρήστος Τσουντας, «Κυκλαδικά, II», ΑΕ 1899, σ. 115-130. Μαρίζα Μάρθαρα, επιμέλεια, 1898-1998, *Εκατό χρόνια από τις έρευνες του Χρήστου Τσουντα στη Σύρο*, Αθήνα 2002. Γ. Παπαδόπουλος, «Αρχαιολογικά Σύρου», *Πανδώρα* 16 (1866), σ. 121-127.

Κλων Στέφανος, *Επιγραφές της νήσου Σύρου*, Αθήναι 1875, σ. 8-5 και υποσημ. 5.

² Ο Όμηρος επίσης, πρώτος κάνει λόγο για τις δύο πόλεις της Σύρου. Η μία εντοπίζεται στη θέση όπου σήμερα η Ερμούπολη και η δεύτερη τοποθετείται στη νότια πλευρά του νησιού, στην περιοχή του λιμένα του Φοίνικα-Ποσειδωνίας, φανερώνοντας και τις εμπορικές σχέσεις της Σύρου με τους Φοίνικες.

*Νήσος τις Συρή κικλήσκειται, ει που ακούεις,
Ορτυγίης καθόπερθεν, ότι τροπαί ηελίοιο,
ούτι περιπληθής λίην τόσον, αλλ' αγαθή μεν,
εύβοτος, εύμηλος, οινοπληθής, πολύπυρος
Πείνη δ'ούποτε δήμον εσέρχεται, ουδέ τις άλλη
νούσος επί στυγερή πέλεται λειλοίσι βροτοίσι.
Αλλ' ότε γηράσκωσι πόλιν κάτα φύλ' ανθρώπων,
ελθών αργυρότοξος Απόλλων Αρτέμιδι ξύν,
οίς αγανοίς βέλεσσιν εποιχόμενος κατέπεφνε.
Ένθα δύο πόλιες, δίχα δε σφίσι πάντα δέδασται.
Τησιν δ' αμφοτερησι πατήρ εμός εβασίλευεν,*

Κτήσιος Ορμενίδης, επιείκεος αθανάτοισιν. Ομήρου, Οδύσσεια, κεφ. 0, στίχοι 404-419.

Λόγω της ύπαρξης των δύο πόλεων στο νησί, δόθηκε και η ονομασία «δίπολις».

Ωστόσο πότε καταστράφηκαν οριστικά οι δύο αρχαίες πόλεις της Σύρου δεν γνωρίζουμε.

Δυστυχώς πολλά αρχαία λείψανα της αρχαίας ταυτότητας της Σύρου, όπως στην περιοχή του Φοίνικα της Ποσειδωνίας, αλλά και πολλών ακόμη περιοχών, έχουν ολοσχερώς καταστραφεί ή εξαφανιστεί. Βλ. Πατρίς, Η', αριθ. 392/30-9, 396/27-10 και 397/3-11-1873.

Αμπελάς, *Ιστορία της Σύρου*, σ. 87- 94 και 308-327, Α. Φραγκίδης, *Ιστορία της Σύρου*, σ. 302-311, Παπαδόπουλος, «Αρχαιολογικά Σύρου», *Πανδώρα*, 16(1866), σ. 123-127.

Έγινε επίσης γνωστή, από το όνομα του μεγάλου τέκνου της, του Φιλόσοφου **Φερεκύδη**³, δασκάλου του Πυθαγόρα, του οποίου η Σύρος, έχει την τιμή να δηλώνει πατρίδα του⁴.

1.1.2. Ιστορικά χρόνια

Στα ιστορικά χρόνια το νησί είναι γνωστό ως *Σύρα* και αργότερα *Σύρος*, οι δε κάτοικοι του *Σύριοι*⁵.

Από τις παλαιότερες μελέτες για τη Σύρο είναι αυτή του *Tournefort*⁶ και του Συριανού ιερέα *Στέφανου Δελλαρόκκα*⁷. Μεταγενέστερα το νησί περιγράφουν πολλοί ξένοι περιηγητές⁸.

³ Για το φερόμενο ως «Σπήλαιο του Φερεκύδη» υπάρχουν δύο εκδοχές: ένα σπήλαιο στη θέση Αληθινή και άλλο ένα στην «Απάνω Μεριά».

⁴Τ. Αμπελάς, *Η ιστορία της νήσου Σύρου*, Ερμούπολη 1874, σ. 115-155. Δ. Κουτσογιαννόπουλος, «Φερεκύδης ο Σύριος. Η γένεσις της νέας εννοίας του μύθου κατά τον ΣΤ' αιώνα», *ΕΕΚΜ* 1 (1961), σ. 318-346.

⁵ Κλών Στέφανος, *Επιγραφαί της νήσου Σύρου*, Αθήνα 1875, σ. 6-7, υποσημ. 4.

Βλ. επίσης για τη Σύρο Στ. Κορρές, «Κυκλάδες», *ΕΕΚΜ*, 1 (1961), 9-31.

Ενδιάμεσα και μέχρι την οριστική καθιέρωσή της ως **Σύρος**, απαντάται και με το όνομα **Σύρα**. Βλ. Ν. Δραγούμης, στην *Πανδώρα* 16 (1866) σ. 53, όπου: «*Η νήσος, παραδείγματος χάριν, όθεν σοι επιστέλλω, ονομάζετο πάλαι Σύρος, Συρία και Σύρα....*»

⁶ Tournefort, *Voyage du Levant*, I, σ. 321, VIII, σ. 3.

⁷ Abbe Stefano Dellarocca, *Traité sur les abeilles...I*, σ. 34.

⁸ Krienen, *Breve descrizione dell' Archipelago*, Livorno, 1773, σ. 95.

Choiseul-Gouffier, *Voyage pittoresque*, I, chap. III, σ. 48, υποσημ. 1.

Bory de Saint-Vincent, *Voyage de la Commission de Morée*, II, σ. 477.

Prokesch von Osten, *Denkwürdigkeiten*, 1836, I, σ. 61-65 και II, σ. 540-543. Περιγράφει το τείχος της Αρχαίας πόλης της Σύρου, που σήμερα μόνο ένα μικρό κομμάτι του είναι ορατό και αποτελεί τμήμα του τοίχου της ανατολικής πλευράς του εθνικού γυμναστηρίου, στα Πευκάκια. Οι τρεις πύλες του τείχους, κατά τον μελετητή ήταν στην Κοίμηση, στη Μεταμόρφωση και στον Άγιο Νικόλαο. Βλ. επίσης Τραυλού -Κόκκου, *Ερμούπολη*, Αθήνα 1980, εικόνα 3, σ. 21.

Salomon, Reinach, *Voyage Archéologique en Grèce et en Asie mineure (1842-1844)*, Paris 1888, σ. 104 και εξ.

Οι περισσότεροι περιηγητές αναφέρονται επίσης στο *βραχώδες και άγονο* του νησιού, χωρίς όμως οι περισσότεροι να έχουν επισκεφθεί το εσωτερικό του και χωρίς να έχουν ιδίαν αντίληψη του πλούτου της φυτικής και ζωϊκής πανίδας, των καλλιεργειών, των οικισμών του.

Anna Vivanti, *A Journey to Crete, Constantinople, Naples and Florence. Three Months Abroad*, London 1865, σ. 28, που έγραψε ότι «*οι Συριοί μόνο από τη ζέση ή το κρύο αντιλαμβάνονται τις εποχές του χρόνου και όχι από τη φύση, τα δέντρα και τα φυτά*», εννοώντας ότι αυτά δεν υπάρχουν! Παρόμοια αναφέρει και ο G. Deschamps, *La Grèce d' aujourd'hui*, Paris 1897, σ. 198: «*αν εξαιρέσουμε τα λίγα δέντρα στην πλατεία της Ερμούπολης, είναι ζήτημα αν υπήρχαν 10 δέντρα σ' ολόκληρο το νησί*». Πράγμα βέβαια που δεν ευσταθεί και αποδεικνύει ότι δεν επισκέφθηκε το εσωτερικό του νησιού. Εν αντιθέσει με άλλους, όπως ο Δελλαρόκκα, που πράγματι επειδή γνώρισαν τις φυσικές ομορφιές της Σύρου, την περιέγραψαν με λεπτομέρειες. Abbe Stefano Della Rocca, *Traité sur les abeilles... κεφ. I*, σ. 61, όπου αναφέρεται στην καταστροφή δασών στον Τουρκοβενετικό πόλεμο αφού «*στο 18^ο αιώνα τα δάση δεν ήταν σπάνια και πολύ περισσότερα πριν από τους πολέμους των Τούρκων με τους Βενετούς*».

Την επιστημονικότερη μελέτη όμως, για την Αρχαία και Μεσαιωνική Σύρο, αφιερώνει στην ιδιαίτερη πατρίδα του, ο Κλών Στέφανος⁹. Περιγράφει με ακρίβεια τη θέση όσων αρχαίων αντικειμένων, λειψάνων του *αρχαίου θεάτρου*¹⁰ και του *τείχους της αρχαίας Σύρου*¹¹ βρέθηκαν και αναγιγνώσκει πολυάριθμες αρχαίες *Επιγραφές*. Ο ίδιος επίσης αναφέρει, για τους τρεις αρχαίους ναούς που υπήρχαν στην παλιά πόλη της Σύρας: της *Ίσιδας*, της *Αθηνάς Φρατρίας* και του *Ασφαλείου Ποσειδώνος*¹².

Αξιόλογες και σημαντικές πληροφορίες μας δίνουν επίσης, ο *Τιμολέων Αμπελάς*¹³ και μεταγενέστερα ο *Φραγκίδης*¹⁴, η μελέτη όμως του οποίου βασίζεται και αναπαραγάγει τους προαναφερόμενους μελετητές, χωρίς να προσθέτει κάτι καινούριο, σε αντίθεση με την εργασία των *Τραυλού-Κόκκου*, όπου προστίθενται πολλά καινούργια στοιχεία¹⁵.

Κατά τα Βυζαντινά χρόνια, έζησε μια μακρά περίοδο εγκατάλειψης και απετέλεσε τμήμα της Δυτικής πρώην Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Η πρώτη εγκατάσταση στον οικισμό της Άνω Σύρου, κατά τον *François Aron*, θα πρέπει να έγινε, μετά την αραβική κατάκτηση της Κρήτης, τον 9^ο αιώνα. Στο τέλος αυτού του αιώνα, τα νησιά άρχισαν να ερημώνουν εξ αιτίας των επιθέσεων των πειρατών και των Σλάβων. Συνεπώς θεωρείται πιθανόν, ότι τότε οι κάτοικοι της πόλης της Αρχαίας Σύρου, εγκατέλειψαν τον «*Λιμνιώνα*» και εγκαταστάθηκαν για περισσότερη ασφάλεια στον λόφο της Άνω Σύρας¹⁶.

1.1.2.1 Περίοδος Φραγκοκρατίας

Την περίοδο της Φραγκοκρατίας, μετά την κατάληψη της Νάξου το 1207, η ασημαντη Σύρος, αποτελεί τμήμα του *Δουκάτου της Νάξου*. Σε όλη την διάρκεια της Φραγκοκρατίας (1207-1566), είναι γνωστή με το όνομα «*Σούδα*» ή «*Suda*»¹⁷.

Η ερήμωση του νησιού λόγω της αυξανόμενης πειρατείας στο Αιγαίο, και η ανασφάλεια των κατοίκων, τους αναγκάζει να οχυρώσουν τον οικισμό στο λόφο

⁹ Κλών Στέφανος, *Επιγραφαί της νήσου Σύρου*, Αθήνα 1875, ανάτυπο από το περιοδικό *Αθήναιον*.

¹⁰ Τα τέσσερα μαρμάρινα εδώλια, λείψανα κερκίδων και διαδρόμου του αρχαίου θεάτρου, μήκους 3 περίπου μέτρων, ευρέθηκαν το 1843, σε υπόγειο οπιτιού. Κλών Στέφανος, *Επιγραφαί...όπ.*, σ. 8 και 64-65.

¹¹ Κλών Στέφανος, *Επιγραφαί...όπ.*, σ. 7 και υποσημ. 5.

¹² Κλών Στέφανος, *Επιγραφαί...όπ.*, σ. 9-10 και 42.

¹³ Αμπελάς, *Ιστορία της νήσου Σύρου...όπ.*, σ. 96.

¹⁴ Α. Φραγκίδης, *Ιστορία της νήσου Σύρου*, Αθήνα 1975, σ. 205-256, 315-317.

¹⁵ Τραυλού -Κόκκου, *Ερμούπολη*, Αθήνα 1980, σ. 20.

¹⁶ François Aron, *Πτυχές της Αρχαίας Σύρου*, μτφ. Τερέζα Δάσκου, Αθήνα 1979.

¹⁷ Για την προέλευση της ονομασίας, «*Σούδα*» ή «*Suda*», διατυπώνονται δύο θέσεις: α) ότι προέρχεται από τη Λατινική λέξη «*Σούδα*» που σημαίνει *στενό, φυσικό λιμάνι*.

β) ότι από τον αναγραμματισμό της λέξης Σύρα, ονομασία της Σύρου κατά τον 5^ο μ. Χ. αιώνα, προήλθε ο λατινικός όρος *Suda* (το *υ* διαβάστηκε ως *u* και το *ρ* αντιστρεφόμενο ως *d*). Έτσι το «*Σύρα*» έγινε «*Σούδα*» και μέχρι τα μέσα του 16^{ου} αιώνα, η επισκοπή Σύρου αποκαλούνταν επίσημα *Επισκοπή Σούδας*.

της Άνω-Σύρου. Η νέα πόλη και η οχύρωσή της, αποτυπώνονται για πρώτη φορά σε χάρτη, από τον Φλωρεντινό ιερωμένο *Christophe Buondelmonti*, σε έργο του, που δημοσίευσε περί το 1420. Στο χάρτη αναφέρεται ως *Suda*¹⁸ και είναι ακόμη ένα άσημο νησί με λίγους κατοίκους, ενώ πλην του προαναφερόμενου οικισμού, δεν υπάρχει άλλη εγκατάσταση στο νησί¹⁹.

Η Φραγκοκρατία λήγει στις Κυκλάδες, με την κατάληψη του *Δουκάτου της Νάξου* το 1537 από τον *Χαϊρεντίν Βαρβαρόσσα*²⁰, κατόπιν εντολής του *Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή (1520-1566)*.

1.1.2.2 Περίοδος Τουρκοκρατίας

Το 1538 ο Βαρβαρόσσα εκστρατεύει και εναντίον της Σύρου και στρατοπεδεύει στην παραθαλάσσια περιοχή, η οποία από τότε ονομάζεται *Βαρβαρούσσα* ή *Βαρβαρόσσα*²¹ και την υποχρεώνει να πληρώνει 5000 δουκάτα, φόρο υποτέλειας στους Τούρκους. Οριστικά και τυπικά όμως η Φραγκοκρατία καταλύεται στις Κυκλάδες το 1566, όταν ο *Πεαλή Καπουδάν Πασσάς* στόλαρχος της *Άσπρης Θάλασσας*, καταλαμβάνει τα νησιά, καθιστώντας τα φόρου υποτελή στον Σουλτάνο και διώκοντας οριστικά τον τελευταίο Φράγκο *Δούκα Ιάκωβο Δ' Κρίσπο*²².

¹⁸ Christophe Buondelmonti, *Liber Insularum Archipelagi*, Lipsiae et Berolili 1824.

«...que le chapitre 33 de ce livre se rapporte à Syra, qui est appelée *Suda*, et confondue avec Gyaros, tandis qu'au chapitre 27, elle est nommée *Sydra* ou *Syra*. Les fables que *Bondelmonti* raconte sur cette île n'ont aucun fondement, et ressemblent à un renversement de quelque récit de l'*Odyssée*». Salomon Reinach, *Voyage Archéologique en Grèce et en Asie mineure, (1842-1844)*, Paris 1888, σ. 18. Βλ. επίσης, «*Εστί προς εσπέραν νήσος ονομαζομένη Σούδα, ης η περιμετρος μιλίων εστί τεσσαράκοντα...*» E. Legrand, *Description des Iles de l' Archipel par Christophe Buondelmonti*, Paris 1897, σ. 52-53, αρ. 33.

¹⁹ Εντυπωσιακό είναι, ότι ο χάρτης παρουσιάζει τη Σύρο όχι σε κάθετο θέση, από βορρά προς νότο, όπως θα ήταν ο ορθός τρόπος χαρτογράφησης, αλλά σε οριζόντια θέση, με την Ανατολή-Orient, στο πάνω μέρος. Στο σχέδιο απεικονίζεται πολύ καθαρά, το τείχος του κάστρου της Άνω Σύρου, που δηλώνει και τον μοναδικό οικισμό του νησιού και από πάνω είναι γραμμένη η λέξη *Suda*.

Τον χάρτη του Buondelmonti, που απεικονίζει την Σύρο, βλέπε στον Μ. Π. Στεφάνου, *Συριανές σελίδες*, Σύρος 1971-73, τόμος Β', σ. 8-9, στον Μ. Ρούσο-Μηλιδώνη, *Καθεδρικός ναός Αγίου Γεωργίου*, σ. 5-12 και Τραυλού-Κόκκου, *Ερμούπολη*, Αθήνα 1980, (πιν. 2^α).

Χάρτες της Σύρου του Buondelmonti πάνω σε πυξίδα, των Bartolomeo Dalli Sonetti (1485) και Antonio Millo (1590), φυλάσσονται στο Ναυτικό Μουσείο του Λονδίνου.

²⁰Το 1537-1538 ο Χαϊρεντίν Barbarossa (Κοκκινογέννης), ο οποίος ήταν Τούρκος πειρατής, με καταγωγή Ελληνική από την Μυτιλήνη κατ' εντολήν του σουλτάνου, υποτάσσει τα νησιά των Κυκλάδων εκτός από την Τήνο, που παρέμεινε στους Ενετούς μέχρι το 1715 και καθιστά φόρου υποτελείς τους Φράγκους ηγεμόνες τους. Καταστρέφει την Πάρο το 1537. Το 1538 ο Δούκας της Νάξου Ιωάννης Δ' Κρίσπος καθίσταται «φόρου υποτελής στους Τούρκους». Μαζί με τον Ιάκωβο Δ' Κρίσπο διατηρηθήκαν από τον Σουλτάνο αλλά πληρώνοντας φόρο υποτέλειας. Βλ για τον Χαϊρεντίν Barbarossa, στον Κ. Σάθα, *Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα*, 1869, σ. 119 και στον Σ. Λάμπρου, *Ecthesis Chronica et chronicon Athenarum*, London 1902, σ. 80-81.

²¹ Α. Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, Αθήνα 1948, σ. 11.

²² Το 1565 ο Σουλτάνος δια φερμανίου του, παραχώρησε στον Ιάκωβο Δ', που αποδείχθηκε κακός διοικητής σπάταλος και φαύλος, εν αντιθέσει με τον πατέρα του, (βλ. Δρακάκης σ. 12.), τα νησιά Νάξο, Πάρο, Σαντορίνη, Σύρο και Μήλο επί τη καταβολή φόρου 106.600 *ακτζέ τζιτζιγιέ*. (*Ακτζέ* είναι τα *άσπρα*. Ένα γρόσι ισούται με 12 άσπρα. *Τζιτζιγιέ* σημαίνει *χαράτσι*, *κεφαλικός φόρος* που

Τα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας δεν παρουσιάζουν για τη Σύρο, μεγάλο ιστορικό ενδιαφέρον. Το 1566 ο Σουλτάνος Σελήμ ο Γ', παραχωρεί στον Πορτογαλλοεβραίο *Ιωσήφ Νάζη* τα νησιά Νάξο, Πάρο, Άνδρο, Κέα, Σίφνο, Αμοργό, Θήρα, Μήλο, Σύρο, Κύθνο, Σέριφο Ίο, με την καταβολή φόρου υποτέλειας στο σουλτάνο 14.000 δουκάτων και αυτός τοποθετεί στις Κυκλάδες ως αντιπρόσωπό του, τον *Κορονέλλο*²³. Το 1571 συλλαμβάνεται όμως ο *Κορονέλλος* στη Σύρο, όταν την επισκέπτεται για να διενεργήσει ανακρίσεις, για τις προμήθειες που στέλνουν οι Σύριοι στην Βενετοκρατούμενη Τήνο²⁴.

Το 1580 παραχωρείται *Χάρτης Προνομίων-Αχτιναμές*²⁵ από τον Σουλτάνο Μουράτ τον Γ', στους νησιώτες της Νάξου, Άνδρου, Πάρου, Θήρας, Μήλου και Σύρου. Μετά δε τον θάνατο του Κορονέλλου, η Σύρος διοικείται (1579-1582) από *φλαμπουριάρη* ή *σαντζάκ μπέη*²⁶.

Ο 17^{ος} αιώνας σημαδεύεται από τον απαγχονισμό του *Καθολικού Επισκόπου Ιωάννη Ανδρέα Κάργα* και του γραμματέα του, *ιερέα Μιχέλη Γκουζίνου ή Βουτζίνου*, στις 17 Οκτωβρίου 1617, από τον Καπουδάν Πασά *Αλή Τσελεπή* και τα δραματικά γεγονότα που ακολούθησαν, με τον εξανδραποδισμό και την αιχμαλωσία εκατοντάδων κατοίκων και την πυρπόληση του οικισμού. Τότε καταστράφηκαν ολοσχερώς ο *Μητροπολιτικός ναός του Αγίου Γεωργίου* και σχεδόν όλες οι χειρόγραφες πηγές με την καταγραμμένη ιστορία του νησιού. Ακολούθησε πλήρης οικονομικός μαρασμός, που ανάγκασε πολλούς Συριανούς να εγκαταλείψουν το νησί²⁷.

πληρώνουν οι *ραγιαδες*). βλ. Ζερλέντη, *Γράμματα των τελευταίων δουκών, του Αιγαίου Πελάγους*, 1438-1565, Ερμούπολις 1924.

²³Βλ. για τον Νάζη, στον Κ. Σάθα, «*Ιωσήφ Νάζης, ο βασιλεύς της Νάξου και των Κυκλάδων*», *Χρυσολίδα*, τομ. Γ', (1865) σ. 657 και εξ.

²⁴ Βλ. Vladimir Lamasky, *Secrets d' Etat de Venise. Documents-extraits notices et etudes*, Saint Petesbourg 1884, σ. 81-82 και στον Δρακάκη, ...ό.π., σ. 13, σημ. 12, την αναφορά του Τήνιου καθολικού ιερέα Antonio degli Ascufi.

²⁵ Ο *αχτιναμές* που εκδόθηκε από τον Σουλτάνο Μουράτ Γ' το 1580 ή 998 έτος Μωάμεθ προέβλεπε πολλά προνόμια, τα σπουδαιότερα των οποίων είναι: 1. Εξασφάλιση της περιουσίας των Κυκλαδιτών. 2. Παραχώρηση πλήρης ελευθερίας στη λατρεία, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος επισκευής των ερειπωμένων ναών. 3. Απαλλαγή από τις έκτακτες φορολογίες, υποχρεούμενοι σε καταβολή μόνο της δεκάτης και του κεφαλοχαράτσου. 4. Αναγνώριση δικαιώματος στους νησιώτες να συναλλάσσονται σύμφωνα με το ισχύον σε αυτούς δίκαιο και να επιλύουν τις διαφορές τους από κριτές που θα εκλέγονται από αυτούς. 5. Το δικαίωμα να διατηρούν φρουκτωρίες (βίγλες), εξ αυτού και η περιοχή *βιγλοστάσι* της Σύρου. 6. Το δικαίωμα να διαμαρτύρονται στην Υψηλή Πύλη, για παράπονα προερχόμενα από Τούρκους αξιωματούχους. 7. Απαγόρευση του βίαιου εξισλαμισμού στα νησιά των Κυκλάδων. Π. Ζερλέντη, *Γράμματα των τελευταίων Φράγκων δουκών του Αιγαίου Πελάγους*, σ. 101 και Αμάντου «Οι προνομιακοί ορισμοί του Μουσουλμανισμού υπέρ των χριστιανών», *Ελληνικά* 9, σ. 132.

²⁶ Πρώτος *φλαμπουριάρης* ή *σαντζάκ μπέης* έγινε ο *τσαούσης Σουλειμάν* αντι μισθώματος 40.000 δουκάτων ετησίως, που διοικούσε και αυτός δια αντιπροσώπου, χωρίς να μεταβάλλει το διοικητικό σύστημα.

²⁷ Hofmann G., *Vescovadi Cattolici della Grecia, III Syros*, OCA 112, Roma 1937, σ. 22-26, 43-46.

Το 1618 εγκαθίσταται Τούρκος Κεχαγιάς ο *Μεμή Ρεΐζη*, καθώς και ένας μικρός αριθμός Τούρκων στο νησί, που το 1631 φθάνει τους 60 κατοίκους. Ακολούθησε τρομοκρατία και πιέσεις εκ μέρους των Τούρκων Αγάδων, αφόρητη φορολογία, αυθαιρεσία και αγριότητα, προς τους δυστυχείς κατοίκους, ειδικά την περίοδο 1617-1622²⁸. Ο Hofmann δημοσιεύει αναφορά του *Επισκόπου Marengo* το 1635, ο οποίος εξ αιτίας της καταδίωξής του, από τον Αγά της Άνδρου και την αξίωση καταβολής χρημάτων, κατέφυγε στην Σίφνο και αργότερα στην Χίο²⁹.

Παράλληλα όμως, λόγω του Καθολικού δόγματος των Συριακών κατοίκων του και των ενεργειών του νέου καθολικού Επισκόπου που τοποθετήθηκε, εκδηλώνεται ζωηρό ενδιαφέρον από το *βασιλιά της Γαλλίας Λουδοβίκο*, ο οποίος στα πλαίσια των *Διομολογήσεων* που συνάπτει με την Τουρκία, θέτει το νησί κάτω από την *Γαλλική Προστασία*³⁰.

Κατά την διάρκεια των Τουρκοβενετικών πολέμων 1645-1669 και 1684-1699, η πληρωμή διπλών φόρων και στους Τούρκους και στους Βενετούς, προκαλεί την αφαιμάξη των ταλαιπωρών κατοίκων, που λιμοκτονούν και μεταναστεύουν³¹.

Το 1674 Σελδάρ πασάς και Σερασκέρης της Άσπρης Θάλασσας, με την πρόφαση ότι οι Σύριοι περιθάλλουν και ενισχύουν Φράγκους πειρατές, οι οποίοι στην πραγματικότητα λυμάνονταν τη Σύρο, όπως και τα γύρω νησιά, αποσπά χρήματα από την κοινότητα και τον επίσκοπο, αλλά δεν προκαλεί βιαιοπραγίες όπως το 1617 ο Αλή Τσελεπή, καθώς αναφέρει ο Καπουτσίνος π. *Urbano da Parigi*³².

Το 1687 η Σύρος και η Άνδρος παραχωρούνται στον *Πρεβή Πεγή* μπέη και αργότερα στον *Μεημέτ Μουσταφά* μπέη³³.

Da Terzorio Clemente, *Le missioni dei Minori Cappuccini*, 10v. Roma 1913-1938, τ. Δ', σ. 208-209. Slot B. J. *Archipelagus turbatus. Les Cyclades entre colonisation latine et occupation ottomane c. (1500-1712)*, 2 τ. Leiden 1982, σ. 131, 134, 136. Pinzani F. L. *Vita del Venerabile Monsignore Giovanni Andrea Carga di San Daniele, vescovo e martire di Sira, San Daniele 1855*, σ. 123.

Αμπελάς...ό.π., σ. 423-436. Δρακάκης...ό.π., σ. 22-28. Ρούσσοι-Μηλιδώνης...ό.π., σ. 72-80.

²⁸ Βλ αναφορά της 10^{ης} Σεπτεμβρίου 1622, κλήρου και λαού της Σύρου, που δημοσιεύεται σε αυτήν την μελέτη στο κεφάλαιο που αφορά την εγκατάσταση των Καπουτσίνων στην Σύρο.

²⁹ G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici, Syros*,...ό.π., σ. 22

³⁰ Το 1633 εγκαθίστανται Καπουτσίνοι Μοναχοί και ιδρύουν την Μονή του Αγίου Ιωάννη. Η προστασία της Γαλλίας και οι διομολογήσεις που υπογράφηκαν μεταξύ αυτής και της Υψηλής Πύλης, βοήθησαν τους Συριανούς να έρθουν πολύ γρήγορα σε επικοινωνία με τον Δυτικό κόσμο, αφού το φυσικό της λιμάνι αρχίζει να φιλοξενεί, να εξυπηρετεί και να ανεφοδιάζει τα Ευρωπαϊκά πλοία. Μάλιστα αποφασίστηκε με ψήφισμα από την Κοινότητα Σύρου, το 1680, «η σκάλα μας να είναι φράγκα», δηλαδή ελεύθερη από δασμούς και φορολογίες, για τα ξένα πλοία. Α. Δρακάκης, «Ο λιμάν της Σύρου προ του οικισμού της Ερμούπολεως», *Κυκλαδικά*, Α', τεύχ. 1 (1956), 23-28.

³¹ Βλέπε περισσότερες πληροφορίες Κ. Σάθα, «Χρονικόν Μάτωση» στον τόμο, *Ελληνικόν ανεκδότων*, Αθήνα 1868, том. Α', σ. 197. Π. Ζερλέντη, *Ιακώβου Κρίσπου και Φραγκίσκου Μοροσίνη γράμματα*, σ. 8. και Ι. Δε Κιγάλλα «Περί της υπό των Βενετών και Οθωμανών συγχρόνου φορολογίας του Αιγαίου», *Πανδώρα* ΚΑ' (1871), σ. 40.

³² Clemente da Terzorio, *Le missioni dei minori cappuccini*, vol. IV, *Turkia-Asiatica*, 1918, σ. 233.

³³ Βλ. έγγραφο στον Δρακάκη, ...ό.π., σ. 36-37.

Στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, δύο γεγονότα σημαδεύουν την ζωή στο νησί. Ο Γ΄ Τουρκοβενετικός πόλεμος (1714-1718) και φοβερή επιδημία πανώλης που πλήττει το νησί από τον Ιανουάριο μέχρι τον Μάιο του 1728, με μεγάλες απώλειες για τον πληθυσμό του³⁴.

Ακολουθεί η Ρωσική Κατοχή (1770-1774), κατά την οποία οι νησιώτες και φυσικά και οι Σύριοι, είναι υποχρεωμένοι να συντηρούν τον Ρωσικό στόλο. Οι πλέον ευνοϊκές συνθήκες όμως για την ανάπτυξη του νησιού, θα διαμορφωθούν στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και ειδικά μετά την συνθήκη του *Κιουσούκ Καϊναρτζή* στις 9 Ιουλίου 1774, που έθεσε τέρμα στην Ρωσική κατοχή (1770-1774) και για τη Σύρο και ταυτόχρονα ανάγκασε τους Τούρκους να δώσουν περισσότερες ελευθερίες στους Έλληνες ναυτικούς³⁵.

Πολλές πληροφορίες για την ιστορία του νησιού τον 18^ο αιώνα μας δίνουν ξένοι περιηγητές και φυσιοδίφες, αξιωματούχοι και πρόξενοι στην υψηλή Πύλη³⁶. Αλλά τις πιο αξιόπιστες πληροφορίες δίνει πρώτος ο Συριανός ιερέας *Στέφανο Della Rocca*³⁷. Ακολουθούν οι επίσης Συριανοί, *Τιμολέων Αμπελάς*³⁸, *Κλών Στέφανος*³⁹ και *Α. Δρακάκης*⁴⁰, οι οποίοι επιπλέον δημοσιεύουν πολλά έγγραφα από τα Αρχεία της Σύρου, που αφορούν την *Ιστορία*, την *Διοίκηση*, την *Οικονομία* και την ζωή του νησιού επί Τουρκοκρατίας.

Από το 1779 μέχρι το 1803 η Σύρος μαζί με την Άνδρο παραχωρούνται από τον *Σουλτάνο Αβδούλ Χαμήτ*, στην ανεψιά του *Σαχ Σουλτάνα*, υπό την διοίκηση της οποίας, εξασφαλίζονται πολλά προνόμια και ελευθερίες στους Συριανούς, που πληρώνουν μεν φόρους, αλλά μπορούν να ασκούν ελεύθερα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα, να έχουν τοπική αυτοδιοίκηση, να ρυθμίζουν μόνοι τους τις δικονομικές διαφορές τους και μάλιστα, χωρίς την παρουσία Τούρκου διοικητή

³⁴ Η Επιδημία πανώλης του 1728, είχε για τη Σύρο, ολέθρια αποτελέσματα. Σε πληθυσμό 3000 ανθρώπων τα θύματα ήταν 1000. Ήταν τόσο φοβερή η επιδημία και τόσο επιθετική που στα γραπτά κείμενα ονομάζεται «*Στον καιρό της πανούκλας*» όπως «*Στον καιρό του Ραπανιά*» του πειρατή....Γράφει ο Καπουτσίνοσ π. Clemente Romano, στις 28 Οκτωβρίου 1728: «*Μέχρι το Μάιο του 1728, είχαν πεθάνει από την πανώλη 100 περίπου ψυχές. Το υπόλοιπο του πληθυσμού είχε καταφύγει στα βουνά και πολλοί κληρικοί στα γειτονικά νησιά, ώστε εκείνοι που πέθαιναν παρέμεναν χωρίς να ταφούν άλλοι στα σπίτια τους και άλλοι στους δρόμους και άλλοι στο ύπαιθρο γινόμενοι βορά των σκύλων*». Clemente da Terzorio, *Le missioni....ό.π.*, IV, σ. 136.

³⁵ βλ. Κλών Στέφανος, «*Ανέκδοτα έγγραφα προς τους κατοίκους των Κυκλάδων αποσταλέντα επί της κατοχής αυτών υπό των Ρώσων*», *Αθήναιον* 6 (1877), 203-243.

³⁶ Αναφέρουμε ενδεικτικά τα έργα των Tournafort, *Voyage du Levant*, 1700, τ. I, σ. 320-325. Pasch van Krienen, *Breve descrizione dell' Arcipelago*, Livorno 1773.

Choiseul-Gouffier, *Voyage pittoresque....1776*.

³⁷ Abbé Stefano Della Rocca, *Traité sur les abeilles... ό.π.*, τόμ.3, Παρίσι 1790, κεφ. I, «*Précis historique et économique sur l'île de Syra*», σ. 1-290.

³⁸ Αμπελάς, *Η ιστορία της νήσου Σύρου*, Ερμούπολη 1874.

³⁹ Για την Ρωσική κατοχή της Σύρου βλ. Κλών Στέφανος, «*Ανέκδοτα έγγραφα προς τους κατοίκους των Κυκλάδων αποσταλέντα επί της κατοχής αυτών υπό των Ρώσων*», *Αθήναιον* 6 (1877), 203-243.

⁴⁰ Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, Αθήνα 1948.

στο νησί τους, αλλά και Τούρκου Καδή, που εγκατεστημένος στην Άνδρο έρχονταν μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις⁴¹.

Έτσι στα τέλη του 18^{ου} αιώνα η Σύρος, με τα προνόμια που της παρείχε η Σαχ Σουλτάνα, με την εκπαίδευση των παιδιών εκ μέρους των μοναχικών ταγμάτων, με την φροντίδα της καθολικής εκκλησίας, αλλά κυρίως με την εξασφάλιση της Γαλλικής Προστασίας, αρχίζει να αναπτύσσει το εμπόριό της, κυρίως του κρασιού και να γίνεται γνωστή. Στο φυσικό λιμάνι της, βρίσκουν πλέον ασφαλές καταφύγιο, Ευρωπαϊκά και Ελληνικά πλοία, όχι μόνο από τις θαλασσοταραχές, αλλά και από τους πειρατές, λόγω της Γαλλικής ασυλίας.

Η κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης, οδήγησε χιλιάδες Έλληνες, ξεριζωμένους από τα πατρώα εδάφη τους, να ζητήσουν καταφύγιο στη Σύρο, όπου υπήρχαν οι προϋποθέσεις, όχι μόνο για ασφαλή εγκατάσταση, αλλά και για περαιτέρω ανάπτυξη των ήδη εξασκούμενων εμπορικών και ναυτιλιακών δραστηριοτήτων.

Μέσα σε ελάχιστο χρόνο, γεννήθηκε ένας νέος οικισμός γύρω από το λιμάνι, η Ερμούπολη. Ωστόσο παρά την Γαλλική προστασία, η παλιά κοινότητα της Σύρου, εξακολουθεί να πληρώνει φόρους υποτέλειας στο Σουλτάνο 1000 γρόσια το χρόνο, αφού η τότε Προσωρινή Ελληνική Διοίκηση δεν μπορεί να της εξασφαλίσει την προστασία του πληθυσμού της⁴².

Η ένταξη της Σύρου στην Ελληνική Διοίκηση θα γίνει το 1823⁴³ και παρά τις δυσκολίες και τις διαφορές των πρώτων χρόνων της εγκατάστασης, κυρίως λόγω καθαρά οικονομικών κινήτρων που προέκυψαν⁴⁴ και όχι λόγω των δογματικών διαφορών όπως έχει εσφαλμένα αναφερθεί, στις σχέσεις μεταξύ των *ορθόδοξων νέων οικιστών* και των *καθολικών αυτοχθόνων κατοίκων της*, η νέα πόλη της Σύρου, όχι μόνο θα γνωρίσει αλματώδη ανάπτυξη και θα χαρακτηριστεί ως το *Θαύμα του 20^{ου} αιώνα*, αλλά και ολόκληρο το νησί θα αποτελέσει *πρότυπο ειρηνικής και αρμονικής συμβίωσης δύο διαφορετικών, αδελφωμένων χριστιανικών κοινοτήτων*.

⁴¹ Για την ιστορία της Σύρου επί Τουρκοκρατίας βλ. επίσης: Αμπελάς, ...ό.π. Φραγκίδης, ...ό.π. Δ. Πασχάλης, «Αι Κυκλάδες υπό τους Ρώσους (1770-1774) μετ' ανεκδότων εγγράφων», *ΕΕΚΜ* 1(1961), 234-292.

⁴² Βλ. *Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας μέχρι της εγκαταστάσεως της βασιλείας*, Β', Αθήναι 1862, σ. 22, γράμμα των Συριανών στις 9-5-1823, όπου γνωστοποιούν στην Εθνοσυνέλευση, ότι το νησί τους «δεν προστατεύεται πολιτικώς από Ευρωπαίους, αλλά μένει εις την υποταγήν της Ελληνικής Διοικήσεως», διευκρινίζουν δηλαδή, στην Ελληνική Διοίκηση, ότι τίθενται υπό τις διαταγές της, ως τμήμα του Ελληνικού έθνους, ενώ η Γαλλική προστασία, απλά τους παρέχει ασφάλεια έναντι των Τούρκων.

⁴³ Πρώτος Έπαρχος φτάνει στη Σύρο, ο Αλέξανδρος Αξιώτης. Βλ. σχετικά Α. Χούμης, στο Βλαχογιάννης *Χιακό Αρχείο* 5, σ. 569 και Λ. Μπίστης, *ΕΕΚΜ* 9 (1971-73), σ. 627.

⁴⁴ Για τις διαφορές στα πρώτα χρόνια του οικισμού, βλ. Α. Δρακάκης, *Ιστορία του οικισμού της Ερμούπολεως*, τόμοι 2, Αθήνα 1979-1983.

Οι αντιθέσεις συνεχίστηκαν πολλά χρόνια και είχαν ως αντικείμενο, κυρίως, τη διεκδίκηση των ορίων των δήμων της Ερμούπολης και της Άνω Σύρου. Βλ. *Ένωσις*, Θ', αριθ. 320 και 347, 14 Μαΐου και 22 Νοεμβρίου 1860. *Ένωσις*, Γ', αριθ. 374-376, 27 Μαΐου, 4 και 10 Ιουνίου 1861. *Ερμούπολις*, Α', αριθ. 19, 26 Δεκεμβρίου 1864, αριθ. 26, 13 Φεβρουαρίου 1865.

1.2. Θρησκευτική Ιστορία

1.2.1. Περίοδος Ενετοκρατίας

Μετά την Δ' Σταυροφορία 1198-1204, τα εδάφη που υπάγονταν επίσημα στο Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, περνούν στην κυριαρχία των Δυτικών. Οι Βυζαντινοί επίσκοποι αντικαταστάθηκαν από τους Λατίνους, ενώ η δομή των εκκλησιαστικών επαρχιών, εκτός μερικών εξαιρέσεων, παρέμεινε η ίδια.

Δεν γνωρίζουμε ποιος ήταν ο πρώτος Λατίνος επίσκοπος που διορίστηκε στην έδρα της Σύρου. Το 1275 κάποιος *μοναχός Πέτρος*, αναφέρεται ως *Επίσκοπος Σούδας*¹. Τόσο ο προλεγόμενος, όσο και οι επόμενοι που τον διαδέχθηκαν, δεν έλαβαν ποτέ κατοχή της έδρας τους. Οι πληροφορίες για τους επισκόπους Σύρου, μέχρι και τον 15^ο αιώνα είναι πολύ λίγες και ασαφείς². Η αιτία για τις συγκεκριμένες πληροφορίες, βρίσκεται στην πυρπόληση και σχεδόν ολοσχερή καταστροφή των αρχείων της Καθολικής Επισκοπής Σύρου, από την επιδρομή του Αλή Τσελεπή το 1617.

1.2.2. Περίοδος Τουρκοκρατίας

Τον 16^ο αιώνα ως Επίσκοποι Σύρου, αναφέρονται οι *Νικόλαος Δελβόγιας* (1545;-1560;), *Νικόλαος Γκουάσκος* (1560;- 1582)³, *Βενέδικτος Στέφια* (1583-1594) ή

¹ Σε όλη την διάρκεια της Φραγκοκρατίας (1207-1566), η Σύρος ανήκε στο *Δουκάτο του Αιγαίου Πελάγους ή Αρχιπελάγους* με πρωτεύουσα τη Νάξο και είναι γνωστή με το όνομα «Σούδα» ή «*Suda*». Για την ονομασία, διατυπώνονται δύο θέσεις: α) Ο όρος «*Σούδα*» είναι Λατινικός και σημαίνει *στενό φυσικό λιμάνι*.

β) Από αναγραμματισμό της λέξης Σύρα (όπως ονομάζονταν η Σύρος από τον 5^ο μ. Χ. αιώνα), προήλθε στα λατινικά *Suda* (το *v* διαβάστηκε ως *u* και το *p* αντιστρεφόμενο ως *d*). Έτσι το «*Σύρα*» έγινε «*Σούδα*». Ο όρος πέρασε και στην εκκλησιαστική τάξη και μέχρι τα μέσα του 16^{ου} αιώνα η επισκοπή Σύρου αποκαλούνταν επίσημα *Επισκοπή Σούδας*.

² Σε κατάστιχο του Αρχείου του Βατικανού σχετικό με την εισπραξη των δεκατιών στις επισκοπές της «Ρωμανίας» τον Μάιο του 1351, αναφέρεται ότι η επισκοπή της Σούδας δεν υποχρεωνόταν να πληρώσει το φόρο της τριετούς και διετούς δεκάτης (1343-1346 και 1346-1348) που είχε εξαγγείλει ο πάπας Κλήμης ΣΤ' ως συνδρομή κατά των Τούρκων. Ίσως επειδή τα εισοδήματα της επισκοπής ήταν πενιχρά. Μιχαήλ & Νικόλαος Ρούσσοι, *Επίσκοποι Σύρου (1275-2000)*, σ. 19.

³ Κατά την αρχιερατεία του, σύμφωνα με τις πληροφορίες του Αυγουστίνου Γιζόλφου, οι Ορθόδοξοι με την συμπαράσταση των Τούρκων, επεχείρησαν να οικειοποιηθούν τα κτήματα της Καθολικής Επισκοπής. Αυτό συνέβη κατά την επιδρομή του Κιλίτς Αλή στις Κυκλάδες και όχι επί Χαϊρεδίν Βαρβαρόσα το 1537, όπως γράφει ο Ζερλέντης. Βλ. Μ. Ρούσσοι-Μηλιδώνης, *Syra Sacra, Θρησκευτική Ιστορία της Σύρου*, Αθήνα 1993, σ. 65 και εξής.

*Stepsius*⁴ και ο Αυγουστίνος Γιζόλφος (1594-1606). Η Αρχιερατεία και των τεσσάρων συμπίπτει για τη Σύρο, με την εποχή της μετάβασης από την Φραγκοκρατία στην Τουρκοκρατία. Και οι τέσσερεις προσπάθησαν να κατοχυρώσουν τα δικαιώματα της Λατινικής Επισκοπής. Μάλιστα ο Γιζόλφος, γράφει ο Slot, «επεχείρησε να αποκτήσει εκ νέου εκκλησιαστικά κτήματα που είχαν παραχωρηθεί από τους Τούρκους σε λαϊκούς». Έτσι άρχισε μια προσπάθεια για να επανακτηθούν τα εκκλησιαστικά κτήματα, αλλά «αυτό προκάλεσε την αντίδραση των ορθοδόξων⁵. Εν τω μεταξύ, οι πιο οργανωμένες από τις λατινικές Επισκοπές, προχωρούν ταχύτατα στην εφαρμογή των αποφάσεων της συνόδου του Τριδέντου και ειδικά σε ότι είχε σχέση με την αύξηση και οργάνωση του κλήρου». Όλα δε τα παραπάνω στοιχεία, καταλήγει ο Slot, οδηγούν στο συμπέρασμα, «ότι η Οθωμανική Αρχή αναγνώρισε τη λατινική εκκλησία περί το 1600»⁶.

Όταν στις 13 Ιουλίου 1607 ονομάζεται Επίσκοπος της Καθολικής Επισκοπής Σύρου, ο Βενετός *Ιωάννης Ανδρέας Κάργας ή Karga* (1607-1617), όσον αφορά το θρήσκευμα, στη Σύρο υπάρχει μια μεικτή *ελληνολατινική* εικόνα. Ακολουθείται είτε το *λατινικό*, είτε το *βυζαντινό τυπικό*, ή ανταλλάσσεται χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Υποχρεωτική είναι μόνο η τήρηση των περί γάμου διατάξεων, «κατά πως ορίζει η Αγία καθολική και αποστολική εκκλησία της Ρώμης», καθώς επίσης και το βάπτισμα των νηπίων που προέρχονταν από μεικτούς ελληνολατινικούς γάμους, κατά το τυπικό της Ρωμαϊκής Εκκλησίας⁷.

Ωστόσο ο *Κάργας*, ενθουσιώδης και δραστήριος προσπάθησε να εφαρμόσει τις αποφάσεις της Συνόδου του Τριδέντου, σχετικά με τη λειτουργική μεταρρύθμιση⁸.

⁴ Επί των ημερών του Βενέδικτου Στέψια, οι ορθόδοξοι που διατηρούσαν δύο ναούς στο κάστρο αγωνίστηκαν για να αποκτήσουν δικό τους ορθόδοξο επίσκοπο. Λόγω της αποτυχίας τους το Οικουμενικό Πατριαρχείο προσάρτησε τυπικά τη Σύρο στην Επισκοπή της Τζιάς και Θερμίων. Π. Ζερλέντη, «Η Σύρος από της αλώσεως και οι εν αυτοί ορθόδοξοι ναοί», *Αιγαιοπελαγίτικα* 3(1986), σ. 27.

⁵ Επί της Αρχιερατείας του Αυγουστίνου Γιζόλφου, οι ορθόδοξοι επεχείρησαν για δεύτερη φορά να καταλάβουν κτήματα της Επισκοπής η οποία διέθετε 90 αγρούς και 8 αμπέλια. Στο ΑΚΕΣ σώζεται έγγραφο του Γιζόλφου με ημερομηνία 4 Ιουλίου 1598, το οποίο αφορά στην εκδίκαση διαφοράς των πολιτών Λάζαρι και Φρατζέσκου με την Επισκοπή για την κυριότητα αγρού που είχαν πακτώσει στο Πισκοπιό *επί του θεοφιλεστάτου και τιμιωτάτου αφέντη του Πίσκοπου Ντελβόγια*. Υπογράφεται από τον *φρα Αουστή Γιζόλφο από το σχήμα του Αγίου Ντομνίκου με χάρι του Θεού και της Αγίας Αποστολικής Εκκλησίας Πίσκοπο της Σύρας*.

Κατά την παράδοση, γράφει ο Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, την περιοχή Πισκοπιού δώρισε στην Λατινική Επισκοπή ο Μάρκος Σανούδος του Δουκάτου της Νάξου. Καθ' όλες τις ενδείξεις ανήκε στην προηγούμενη Βυζαντινή Επισκοπή από την οποία έλαβε και το όνομα. Στην ίδια περιοχή που χρησίμευε για θέρετρο των Επισκόπων, σώζεται το Βυζαντινό ναΐδριο της Παναγίας της Πρωτοθρόνου. Και αυτό επίσης έχει σχέση με την βυζαντινή Επισκοπή την οποία διαδέχθηκε το 1207, η Λατινική. Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra Sacra, ...ό.π.*, σ. 66-67.

⁶ B. Slot, *Archipelagus turbatus*, τομ. Α', σ. 109.

⁷ Wladimir Lamansky, *Secrets d' Etat de Venise. Documents, Extraits, Notices et Etudes*, Saint-Petersbourg, 1884, σ. 83, στο Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, ...ό.π., σ. 71.

⁸ Ενδεικτικά αναφέρουμε τα σπουδαιότερα: Στις 23 Απριλίου με εγκύκλιο του, διέταξε να σταματήσει κάθε ενέργεια για ανοικοδόμηση τρίτου *Ελληνικού* ναού στο Κάστρο, με το σκεπτικό *ότι*

Αυτό δυσaráεστησε τους ορθόδοξους του νησιού και έγινε αφορμή να κατηγορηθεί για κατασκοπεία κατά των Τούρκων, όταν ο στόλος του βασιλείου της Νάπολης, εφοδιάστηκε με προμήθειες, από το λιμάνι της Σύρου⁹. Καταδικάστηκε σε θάνατο, από τον Καπουδάν πασά Αλή Τσελεπή και μαζί με τον Γραμματέα του, ιερέα *Μιχέλη Γουτζίνο* απαγχονίστηκαν στις 17 Οκτωβρίου του 1617. Ακολούθησε η λεηλασία και η πυρπόληση του οικισμού¹⁰. Πληροφορίες κατά τον Hofmann, δίνει για τον *Ανδρέα Κάργα*, ο Επίσκοπος ο Demarchis, ο οποίος στην έκθεσή του, περιγράφει με λεπτομέρειες τον απαγχονισμό του Ανδρέα Κάργα και του γραμματέα του, ιερέα Δον Μιχέλη, από τον Καπουδάν πασά, όπως επίσης τη φυγή των κατοίκων στα βουνά, το βιασμό μερικών παρθένων, την πυρπόληση της χώρας και τα δεινά που υπέφεραν η Σύρος και ο λαός της από τον Τουρκικό στόλο¹¹.

«όπου υπάρχουν Έλληνες επίσκοποι όχι μόνον δεν αφήνουν τους δικούς μας να χτίσουν νέες εκκλησίες, αλλά προσπαθούν να καταλάβουν και τις δικές μας. Κι εμείς ταλαιπωρηθήκαμε στο παρελθόν όταν επεχείρησαν να πάρουν τον Άγιο Γεώργιο. Ανάθεμα σε εκείνους που ενώ γνωρίζουν ότι κατασκευάζεται ελληνική (ορθόδοξη) εκκλησία, δεν ειδοποιούν τον επίσκοπο, τον επίσκοπο και τους προεστούς» ΑΚΕΣ, Εκκλησιαστικό Αρχείο φ. 3 (1608-1626).

Προχώρησε σε λειτουργική μεταρρύθμιση, γενικεύοντας και επιβάλλοντας την τέλεση της θείας λειτουργίας κατά το λατινικό τυπικό, σε λατινική γλώσσα. Επιβάλλει την μόρφωση του κλήρου και των υποψηφίων ιερέων και απαγορεύει τους μεικτούς γάμους.

Για την μόρφωση του κλήρου και των υποψηφίων ιερέων προσκάλεσε από τη Χίο τον Ιησουίτη Ιερώνυμο Germano. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης...ό.π., σ. 75.

⁹ «Είναι μια οδυνηρή αλήθεια ότι οι Ορθόδοξοι, αγανακτισμένοι από τη δυσμενή στάση του Επισκόπου απέναντί τους, είχαν καταδώσει εις τον Καπουδάν Πασά Αλή Τσελεπή, τις φιλικές εκδηλώσεις των Καθολικών προς τα πληρώματα του στολίσκου της Νεαπόλεως». Α. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού. Γ' Τουρκοκρατία 1453-1669*, Θεσσαλονίκη, 1962, σ. 409.

«Επειδή είχε επιδοθεί με όλες του τις δυνάμεις στη μεταστροφή των σχισματικών, αυτοί τον μισούσαν θανάσιμα όπως το απέδειξαν. Κατηγόρησαν τον επίσκοπο και τους πιστούς του στην Υψηλή Πύλη, ότι κάλεσαν στο νησί εχθρικό στόλο για να το απαλλάξουν από την Οθωμανική εξουσία». G. Marango, *Noticie ...ό.π.*, σ.18.

«Εις την άφιξιν του Τούρκου στόλαρχου και εις την εναντίον των Καθολικών μήνιν του, δεν ήσαν αμέτοχοι οι εν Σύρω Ορθόδοξοι... Η θλιβερά αυτή εκδήλωσις μίσους των Ορθοδόξων κατά των Καθολικών δεν είναι εύκολον να δικαιολογηθή παρά μόνον από το γεγονός ότι πολλάκις τα θρησκευτικά πάθη οδηγούν εις πράξεις και ενεργείας τελείως αντιθέτους προς τους κοινούς σκοπούς που οι αντιμαχόμενοι επιδιώκουν». Α. Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας...σ. 26*.

Παρά ταύτα, ο Ρούσσοσ-Μηλιδώνης θεωρεί, ότι «οι Τούρκοι δεν χρειάζονταν την προδοσία των Ορθοδόξων για να τιμωρήσουν τους Καθολικούς. Γνώριζαν από παλιά τα φιλοδυτικά τους αισθήματα.... Ήταν συνεπώς η έξοδος του Καπουδάν Πασά επιχείρηση εκφοβισμού όλων των Καθολικών Κυκλαδιδών» Ρούσσοσ-Μηλιδώνης ...ό.π., σ. 80.

¹⁰ Hofmann G., *Vescovadi Cattolici della Grecia, III Syros*, OCA 112, Roma 1937, σ. 22-26, 43-46.

Da Terzorio Clemente, *Le missioni dei Minori Cappuccini*, 10v. Roma 1913-1938, τ. Δ', σ. 208-209. Slot B. J. *Archipelagus turbatus. Les Cyclades entre colonisation latine et occupation ottomane c. (1500-1712)*, 2 τ. Leiden 1982, σ. 131, 134, 136. Pinzani F. L. *Vita del Venerabile Monsignore Giovanni Andrea Carga di San Daniele, vescovo e martire di Sira*, San Daniele 1855, σ. 123.

Αρμελάς...ό.π., σ. 423-436. Δρακάκης...ό.π., σ. 22-28. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης...ό.π., σ. 72-80.

¹¹«Ο Άγιος επίσκοπος ονομαζόταν Ανδρέας Κάργας, Βενετός Δομινικανός, άνδρας αμέμπτου βίου και επίσκοπος ζηλωτής. Επειδή δεν είχε σε ποιόν να εμπιστευτεί το ποιμνιό του, αρνήθηκε να φύγει, έστω και για λίγο από τη Σύρο. Πέθανε άγιος, όπως μου ανέφερε ο π. Geronimo Germano του τάγματος του Ιησού,

Τον *Ιωάννη Ανδρέα Κάργα*, διαδέχθηκε στις αρχές του 1619, ο έχων Παριανή καταγωγή, Φραγκισκανός *Ιωάννης Γηράρδης*(1619-1624). Η θητεία του, γράφει ο Ρούσσοσ-Μηλιδώνης «υπήρξε από τις δυσκολότερες της Τουρκοκρατίας. Εκτός από τις απειλές των Τούρκων, αντιμετώπισε την εχθρότητα των ορθοδόξων που δεν είχαν λησμονήσει την αυστηρότητα με την οποία τους μεταχειρίστηκε ο προκάτοχός του»¹². Το 1622 ο ίδιος ο *Γηράρδης* δια χειρός του, παραδίδει στον Πάπα επιστολή του κλήρου και των Προεστών της Σύρου, στην οποία εκτός από την οικονομική ανέχεια, φαίνεται να υπάρχει μεγάλη αναστάτωση στο νησί, όχι μόνο εξ αιτίας της καταστροφής που υπέστησαν από τους Τούρκους, αλλά και από τις συνεχείς διαμάχες μεταξύ των Ορθοδόξων και των Καθολικών¹³. Το 1624, από την έκθεση του Αποστολικού Visitatore¹⁴, *Επισκόπου Θήρας Πέτρου Δεμάρκη*, η κατάσταση στο νησί φαίνεται βελτιούμενη¹⁵.

Το 1625 ονομάζεται Επίσκοπος Σύρου, ο Χίος *Δομίνικος Μαρένγκο ή Μαραγκός* (1625-1645)¹⁶. Το όνομά του συνδέθηκε με την εγκατάσταση του τάγματος των Καπουτσίνων μοναχών, το Φεβρουάριο του 1633 και την ίδρυση της Μονής, που πήρε το όνομά της από την εκκλησία του Αγίου Ιωάννη, η οποία τους παραχωρήθηκε από τον ίδιο, λίγα χρόνια αργότερα. Με την εγκατάσταση του Τάγματος των Γάλλων Καπουτσίνων, η οικονομία αρχίζει πάλι να αναπτύσσεται,

ακόλουθός μου, ο οποίος είχε έρθει στα νησιά, σταλμένος από τη Χίο, απέκτησε μεγάλη οικειότητα με εκείνο τον άγιο αρχιερέα και υπήρξε πνευματικός του», G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 44 κ. ε.

¹² Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, ...ό.π., σ. 80-82.

¹³ «...οι εκκλησίες μας είναι χωρίς δυσκολότητα, χωρίς άμφια, χωρίς λειτουργικά βιβλία... καταδιώκεται (ο επίσκοπός μας) από τους Τούρκους επειδή εξαρτάται από την Αγιότητά σας. Καταδιώκεται και από τους Ορθόδοξους... επειδή δεν ανέχονται να βλέπουν το νησί αυτό να ακολουθεί στο σύνολό του το λατινικό τυπικό, μοναδική περίπτωση στο Αρχιπέλαγος...παρακαλούμε να συνδράμετε τον επίσκοπό μας.. Σύρα 10 Σεπτεμβρίου 1622, Ανδρέας Περρής βικάριος, Γεώργιος Βιδάλης, Φραγκίσκος Ρούσσοσ, Ιερώνυμος Πασκουάλε, κοινοτικός νοτάρος, Βασίλης Βαρθαλίτης, Πέτρος Γουζίνος». Φυλάσσεται στο αρχείο των Καπουτσίνων Σύρου, από Cl. Terzorio...ό.π., σ. 81

¹⁴ Οι Αποστολικοί Επισκέπτες (Visitatori Apostolici) ήταν απεσταλμένοι της *Sancta Congregazione di Propaganda Fide*, (Συνόδου για τη Διάδοση της Πίστεως), που ιδρύθηκε το 1622, με έγκριση του Πάπα. Κατά κανόνα έφεραν τίτλο Επισκόπου. Κατά την επίσκεψή τους συνέτασσαν Έκθεση-Αναφορά, το περιεχόμενο της οποίας αφορούσε την ιστορία, την οικονομία, τη γεωγραφία, τα έθιμα, τη θρησκεία, και τον πληθυσμό του τόπου, την οποία απέστειλαν στην Ρώμη. Ως Αποστολικοί Επισκέπτες έφθασαν στη Σύρο επί Τουρκοκρατίας: ο *Πέτρος Demarchi* το 1624, ο *Λαυρέντιος Κόρος Tubino* το 1636, ο *Καπουτσίνος Bernardo* το 1652, ο *Ιωσήφ Sebastiani* το 1667, ο *Βικέντιος Casteli* το 1710, ο *Φρ. Αντώνιος Razzolini* το 1744, και ο *Πέτρος Μάρτυρας De Stefani* το 1757. Οι Έκθέσεις-Αναφορές φυλάσσονται στα Αρχεία της Προπαγάνδας στη Ρώμη και έχουν δημοσιευτεί από τον Hofmann G., *Vescovadi Cattolici della Grecia, III Syros*, OCA 112, Roma 1937.

¹⁵ Στην επίσκεψή του αυτή τον συνοδεύει ο Ιησουΐτης από τη Χίο *Geronimo Germano*. Βλ. Αποστολή Επίσκεψη.

¹⁶ Hofmann G., *Vescovadi...ό.π.*, III Syros, σ. 13-14& 47-54. του ίδιου, *La Chiesa Cattolica in Grecia, in OCP 2* (1936), σ. 405-6. Da Terzorio Clemente, *Le missioni ...ό.π.*, τ. Δ', σ. 206-227.

Slot B. J. *Archipelagus turbatus...ό.π.*, τ. Α., σ. 145, 153 και τ. Β', σ. 384.

Αμπελάς, ...ό.π., σ. Ιγ' (παράρτημα Α' μέρους). Δρακάκης, ...ό.π., σ. 79, 100, 180.

Ρούσσοσ-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 84-88.

Marango G., *Notizie storico-ecclesiastiche sulla diocesi di Sira*, Atene 1884, σ. 25-29.

αφού με την υποστήριξη της Γαλλίας βελτιώνεται σταδιακά η συμπεριφορά των Τούρκων απέναντι στην καθολική εκκλησία της Σύρου και τους καθολικούς κατοίκους της, οι οποίοι μπορούσαν πλέον να ασκούν τα καθήκοντά τους χωρίς διώξεις. Οι ίδιοι δε οι Καπουτσίνοι με την λειτουργία του σχολείου τους, συντέλεσαν στην μείωση του αναλφαβητισμού και διαμόρφωσαν το θρησκευτικό, μορφωτικό πνευματικό και πολιτιστικό επίπεδο του κλήρου και των κατοίκων του νησιού¹⁷.

Η αλλαγή όμως της τακτικής των Τούρκων προς τους Καθολικούς, φαίνεται όμως ότι δυσαρέστησε τους Ορθόδοξους κατοίκους και όπως περιγράφει ο *Δρακάκης*, χρειάστηκε η παρέμβαση του *Μπηκίρ πασά* για να επανέλθει η ηρεμία στο νησί¹⁸. Μάλιστα εξέδωσε διαταγή, με την οποία απειλούσε τον ορθόδοξο ιερέα *Παπά Γιαννούλη* ότι, αν δεν συμμορφωνόταν και συνέχιζε να παρενοχλεί τους καθολικούς εις τους ναούς των και να αποστέλλει συκοφαντικές επιστολές στον Επίσκοπο Άνδρου, δια των οποίων δημιουργούνται έριδες και διαπληκτισμοί μεταξύ των κατοίκων, τότε «να μου τονε φέρετε εδώ δεμένον»¹⁹.

Τον *Δομίνικο Μαρένγκο* διαδέχεται ο *Ιωάννης ντε Κούρτης ή De Curtis* (1647;-1655). Διακεκριμένος εβραϊολόγος, από τη Νεάπολη, της Ιταλίας, αλλά ωστόσο παραιτήθηκε του τίτλου στις 6 Μαΐου του 1647, χωρίς ποτέ να λάβει κατοχή της έδρας του²⁰. Τοποτηρητής του και Βικάριος της Επισκοπής έγινε ο ηγούμενος των *Καπουτσίνων Ιωάννης-Μαρία da Maghy*.

¹⁷ «...Ταύτα υφίσταντο κατά την περίοδον αυτήν οι ατυχείς νησιώται από τας αυθαιρεσίας και τας αγριότητες των Τούρκων, ίδια κατά τα πρώτα της υποδουλώσεως έτη. Το μόνον παρήγορον περιστατικόν, όπερ έλαβε χώραν δια την Σύρον κατά τα έτη αυτά, ήτο η εν Σύρω εγκατάστασις τάγματος Γάλλων Καπουτσίνων μοναχών γενομένη εν έτει 1633, ήτις πολλαπλώς κατέστη ωφέλιμος δια τους Συριανούς, ως θέλει εκτεθή εις τα σχετικά κεφάλαια της παρούσης και ήτις εγκατάστασις συνετέλεσεν εις το να ενδιαφερθούν ιδιαίτερος δια την νήσον μας οι χριστιανικώτατοι Βασιλείς της Γαλλίας. Αφ' ής εγκατεστάθη η Μονή των Γάλλων καπουτσίνων εν Σύρω, επήλθεν μια ουσιώδης και λίαν σημαντική μεταβολή εις την όλην εν Σύρω κατάστασιν. Εν πρώτοις το ενδιαφέρον της Γαλλίας δια την νήσον μας εξεδηλώθη εντονότερον κα κατά τρόπον ειδικότερον και αφ' ετέρου αι μέχρι της εποχής εκείνης λίαν τεταμέναι σχέσεις μεταξύ των Τούρκων και της Καθολικής Εκκλησίας της Σύρου, ήρχισαν βελτιούμεναι...» Α. Δρακάκης, ...ό.π., σ. 29.

Από έγγραφο το οποίο δημοσιεύει ο G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici, Syros*,...ό.π., σ. 22, παρατηρούμε ότι ακόμη και μέχρι το 1636, παρά την δηλωθείσα προστασία της Γαλλίας από το 1633, εξακολουθούσε η τρομοκρατία εναντίον των καθολικών από τους Τούρκους, αφού ο επίσκοπος αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Σύρο το 1635 και να εγκατασταθεί στην Σίφνο, όπου παρέμεινε μέχρι τον Αύγουστο του 1636, φοβούμενος το μένος του Τούρκου Αγά, που είχε αξιώσει να του σταλούν 100 γρόσια από την κοινότητα και 100 από τον επίσκοπο «δια να μην έλθη εις την Σύρον και ολοσχερώς την καταστρέψη». Επέστρεψε δε στην έδρα του, μετά την αντικατάσταση του εν λόγω Αγά, στις 31 Αυγούστου 1636.

¹⁸ «η ένστασις των σχέσεων μεταξύ των ολίγων Ορθοδόξων και των Καθολικών της Σύρου είχε αυξηθή. Ο Ορθόδοξος ιερέας *Παπά Γιαννούλης Σαλάχας*, ιδιοκτήτης του ναού του Αγίου Νικολάου, εμφανίζεται προσπαθών να καταλάβη Καθολικούς ναούς, πιθανόν τον ναόν του Αγίου Γεωργίου. Το γεγονός τούτο ανάγκασε τον ίδιον τον Καθολικόν επίσκοπο *Μαραγκό*, να μεταβή εις Χίον προς συνάντησιν του κυρίου της Σύρου *Μπηκίρ Πασά*...» Α. Δρακάκης, ...ό.π., σ. 29.

¹⁹ Βλ. Α. Δρακάκης, ...ό.π., σ. 31, στο Παράρτημα, το έγγραφο του *Μπηκίρ Αγά*, της 1^{ης} Ιανουαρίου 1637.

²⁰M. Le Quien, *Oriens III*...σ. 867. στο M. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *SYRA SACRA*...ό. π. σ. 89.

Ακολούθως Επίσκοπος Σύρου εκλέγεται ο *Ιωσήφ Γκουάρκης* (1655-1669), γεννημένος στη Χίο, από την ευγενή οικογένεια *Palavicini-Morosini*. Πέντε μόλις μήνες από την άφιξή του στο νησί, όπως φαίνεται από την αναφορά του, ήλθε σε σύγκρουση με τους Καπουτσίνους: «*Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννου είναι η πιο κεντρική και ευρύχωρη. Επειδή ο κόσμος την επισκέπτεται συχνά ο επίσκοπος ζήτησε να διαβάζονται οι ανακοινώσεις του και από τον ναό αυτό. Όμως ο Ηγούμενος της Μονής, χωρίς τη σύμφωνη γνώμη των ανωτέρων του παρεμβάλλει εμπόδια. Για αυτό και για άλλους λόγους δημιουργήθηκαν ορισμένες παρεξηγήσεις ανάμεσα στον επίσκοπο και στους πατέρες Καπουτσίνους*»²¹.

Το 1657 ήλθε σε ρήξη με την Κοινότητα για τη χρήση της κυριότητας της κοινοτικής σφραγίδας, δια της οποίας επικυρώνονταν η εγκυρότητα και γνησιότητα των κοινοτικών εγγράφων. Για τη διευθέτηση της διαφοράς ο *Ενετός Ναύαρχος Μοροζίνη* όρισε η σφραγίδα να φυλάγεται σε κιβώτιο που θα άνοιγε με δύο κλειδιά, το ένα θα κατείχε ο Επίσκοπος και το άλλο η Κοινότητα²².

Αλλά με την απόφαση αυτή του Μοροζίνη αυξήθηκε σημαντικά η δύναμη των Καθολικών Επισκόπων που ήδη εξασκούσαν εκτός από *Θρησκευτική και Δικαστική εξουσία*. Στην αρμοδιότητά τους ήταν η επίλυση των διαφορών των πολιτών, η σύνταξη και η έγκριση προικοσύμφωνων καθώς και διαθηκών. Μόνο για την επίλυση πολύπλοκων διαφορών καλούσαν τους Προεστούς και τον Επίτροπο, ως συμβούλους. Εισέπρατταν δε *Εκκλησιαστικό φόρο*, την «*Δεκάτη*» και ήταν απόλυτοι διαχειριστές της Επισκοπικής περιουσίας²³.

Η παραγμένη αρχιερατεία του *Ιωσήφ Γκουάρκη*, διακόπηκε δύο φορές. Το 1663 και το 1669, έτος της οριστικής αυτοεξορίας του στη Ρώμη, όπου και πέθανε το 1693. Κατά την απουσία του διοίκησαν 4 γενικοί Βικάριοι, ένας εκ των οποίων

Αυτό τεκμηριώνεται και από το γεγονός ότι δεν υπάρχουν έγγραφα στο αρχείο της επισκοπής, με την υπογραφή του. Κατά την δεκαετία 1645-1654, υπογράφει ως γενικός Βικάριος, ο Ιωάννης Μαρία da Magny. Ούτε ο Αποστολικός Επισκέπτης, γράφει ο Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, π. Βερνάρντο, το 1652, τον αναφέρει. Αντιθέτως ο *Clemente da Terzorio, Le Missioni...III*, σ. 224, ισχυρίζεται ότι ήλθε στη Σύρο και έμαθε την ελληνική γλώσσα στην οποία και κήρυττε.

²¹ Prop., Scritture riferite, vol 283: 90^r-93^r. *Relazione della visita fatta da Don Giuseppe Guarchi vescovo di Syra a di 21 Dicembre 1655 principiata*. Hofmann, *Vescovadi... ό.π.*, σ. 70-76, κυρίως σ. 73-74. Βλ και Prop. Visite, vol 32; 47^r-55^r. *Visita Apostolica, fatta da monsignore Sebastiani Carm. Disc. Vescovo di Hierapoli, Monsignore Sebastiani, Gennaio-Febbraio 1667*. G. Hofmann, *Vescovadi... ό.π.*, σ. 76-83, κυρίως σ. 81.

²² Στο ΑΚΑΣ φυλάσσεται αντίγραφο της 17 Ιανουαρίου 1658, διατητητικής πράξης του Μοροζίνη. Βλ. Δρακάκη Α., *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, σ. 39-40.

²³ Τα Εισοδήματα της εκκλησίας αποτελούσαν 100 αγροί και αμπέλια που απέδιδαν περί τα 100 γρόσια το χρόνο. Τα έσοδα αυτά ενισχύονταν από εισφορές για γάμους και κηδείες. Οι νεόνυμφοι προσέφεραν μεταξωτό ύφασμα 8 παράδων, 2 μπότσες οίνου και 5 παράδες σε μετρητά. Για την ταφή των ενηλίκων καταβάλλονταν 5 παράδες και των ανηλίκων 1 παράς. Η Γαλλία επίσης ενίσχυε τον επισκοπικό προϋπολογισμό με 100 γρόσια το χρόνο. Συχνά ο επίσκοπος ζητούσε την συνδρομή της Ιεράς Συνόδου η οποία όμως ικανοποιούσε με μεγάλη φειδώ τα αιτήματα του. Ρούσσο-Μηλιδώνης Μ., *Syra Sacra Θρησκευτική Ιστορία της Σύρου*, Αθήνα, 1993, σ. 92.

ήταν ο Καπουτσίνος Επιφάνειος (1654-1660)²⁴ και 2 Επίσκοποι, ο Άνδρου Ι. Ρόζας και ο Τήνου Α. Βενιέρης.

Κατά την διάρκεια της δεύτερης θητείας του Γκουάρκη (1669-1693), ο Γεώργιος Πριβιλέγγιος ή Πριβιλέτζιος, δώρισε το σπίτι του, κτήματα και βιβλία για την εγκατάσταση των Ιησουιτών στη Σύρο²⁵.

Φεύγοντας ο Γκουάρκη, άφησε βικάριο τον ιερέα Φραγκούλη, που τον διαδέχθηκε ο Χίος ιερέας Θωμάς Μπαντέτης το 1675²⁶. Ο Μπαντέτης είχε την υποστήριξη των Καπουτσίνων οι οποίοι ξαναλειτούργησαν το σχολείο τους που είχε κλείσει ως το 1675²⁷. Σύμβουλός του και αντικαταστάτης του υπήρξε ο Ηγούμενος των Καπουτσίνων π. *Marziale*²⁸.

Όταν το 1681 η Ρώμη πιεζόμενη από τους Ενετούς, διόρισε αποστολικό διαχειριστή τον αποτυχημένο τελευταίο επίσκοπο της Άνδρου²⁹, Ιγνάτιο Ρόζα (1681-

²⁴ Υπηρέτησε την επισκοπή από το 1654 έως το 1660, εφαρμόσε με ζήλο το νόμο της εκκλησίας και υπήρξε πολύ αυστηρός προς τους τοκογλόφους και *περιφρονητές* του εκκλησιαστικού νόμου. Στις 26 Ιουλίου 1656, επέβαλε κυρώσεις στον Γρ. Αλτουβά που δέχθηκε να ευλογηθεί ο γάμος της κόρης του Άννας στο «ρωμέικο ρίτο. Για κανόνα και ζόμπλι ολουτών, ο βικάριος γενεράλε της σήρας...θέλει να δώκουν μίαν λύτραν κερί εις το αγιότατον σακραμέντο στον ντόμο και ακόμη να βοηθίσουν εις το κτίριον της εκκλησίας του μέγα γεωργίου». ΑΚΑΣ 19^{ος} αιώνας, έγγραφο 29.

²⁵ Η προσφορά του κρίθηκε ανεπαρκής για την εγκατάσταση και την ίδρυση Μονής Ιησουιτών στη Σύρο εκείνη την περίοδο, αλλά η δωρεά παρέμεινε στη διάθεση των πατέρων της Νάξου μέχρι το 1744, οπότε προστιθέμενη στην μετέπειτα δωρεά του Γεωργίου Μαραγκού κρίθηκε το εισόδημα που προέκυπτε αρκετό, για την εγκατάσταση δύο Ιησουιτών στη Σύρο, θέτοντας τα θεμέλια ουσιαστικά της Ίδρυσης της Μονής. Βλέπε Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16).

²⁶ Διεξήγαγε ανάκριση για τις εναντίον του Επισκόπου Γκουάρκη κατηγορίες, με ανακριτή τον Επίσκοπο Τήνου και Αποστολικό Επισκέπτη στο Αιγαίο Άγγελο Βενιέρη. Τα πρακτικά της ανάκρισης καλύπτουν 60 σελίδες και φυλάσσονται στο Αρχείο της Propaganda Fide. Κατά τον Ρούσσο-Μηλιδώνη αντίγραφα των πρακτικών υπάρχουν στο Αρχείο ΑΚΕΣ.

²⁷ G. Hofmann, *Vescovadi III, Syros...* σ. 55.

²⁸ Αξιοσημείωτη είναι κατά τον Ρούσσο-Μηλιδώνη μια έκθεση *Περί της Ιεραποστολής στην Ελλάδα*, που αποδίδεται κατά πάσα πιθανότητα στον Marziale και στην οποία αναφέρεται: *Relazione dello stato della Chiesa. La Grecia si divide in quattro Provincie: Macedonia, Epiro, Acaia e Morea, se bene quasi tutta la Romania si può chiamare Grecia*. Δηλαδή ...η Ελλάδα διαιρείται σε τέσσερις επαρχίες: Μακεδονία, Ήπειρο, Αχαΐα και Μωρηάς, ... όλη η Ρομανία ονομάζεται Ελλάδα. Στο ΑΚΕΣ φ. 6, (1670-1679).

Επισημαίνεται ακόμη από τον ίδιο ότι, «Μια εικοσαετία αργότερα ένας άλλος Γάλλος Μισσιονάριος στη Θεσσαλονίκη ο Francois Tarillon, έγραφε στο Γάλλο υπουργό L. De Pontchartrain, αναφέροντας την Μακεδονία ως προνομιούχο διαμέρισμα της Ελλάδας: «Macèdoine, cette partie privilegiée de la Grèce». Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Syra Sacra* Θρησκευτική Ιστορία της Σύρου, Αθήνα, 1993, σ. 96.

²⁹ Ο Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, αναφέρει ότι ο Ιγνάτιος Ρόζας ήταν εκείνος που οδήγησε την μικρή καθολική κοινότητα της Άνδρου σε εξόντωση. Το γεγονός αυτό κατά τον Ρούσσο-Μηλιδώνη, σ. 97, διαπιστώνει και ο αποστολικός επισκέπτης Επίσκοπος, Αντώνιος Ιουστινιάνης που επισκέφθηκε την Άνδρο το 1700, όταν ακόμη ζούσε ο Ρόζας, τον οποίο κατηγορεί για *αδιαφορία στην τέλεση των μυστηρίων, κατάχρηση της εκκλησιαστικής περιουσίας και καταποντισμό του καθολικού στοιχείου που ανθούσε πριν να διοριστεί επίσκοπος το 1670*. Και συνεχίζει ο ίδιος σ. 96, *Λόγω της κακοδιοίκησής τους, οι τελευταίοι καθολικοί Ανδριώτες τέλεσαν το ίδιο έτος φράγκικο επιτάφιο και ρωμέικη ανάσταση*. Προσχώρησαν δηλαδή ομαδικά στην ορθόδοξη εκκλησία. *Είναι και αυτό μια θλιβερή αλήθεια. Αν το καθολικό στοιχείο αποδυναμώθηκε μέχρι εξαφάνισής του σε πολλά σημεία της χώρας μας, αυτό οφείλεται και στα ανάξια πρόσωπα που το κυβέρνησαν. Ανθρώπους που αντί να φροντίζουν για την πνευματική του μόρφωση, ασχολούνταν με τις κάθε είδους εκκλησιαστικές περιουσίες και τα ατομικά τους συμφέροντα*. Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Syra Sacra, ...ό.π.*, σ. 96-97.

1687), ευγενή από την Νάξο, νέα σύννεφα εμφανίστηκαν στον ορίζοντα της εκκλησίας της Σύρου. Πολύ σύντομα οι πιστοί διαιρέθηκαν «σε δύο κεφάλια ήγουν ο επίσκοπος το ένα και οι Καπουτζίνοι το άλλο». Ο Ρόζας αναγκάστηκε να πάει στην Άνδρο προσωρινά και χρειάστηκε η παρέμβαση ενός Γαλλικού πλοίου για να αποκατασταθεί η τάξη. Επανερχόμενος όμως, ήλθε και πάλι σε σύγκρουση με τους Καπουτσίλους, από τους οποίους αφαιρέσε το δικαίωμα «να γρικόυνε τις ξαγοριαίς», δηλαδή να εξομολογούν τους πιστούς και με αφοριστική εγκύκλιό του, όρισε «να μην ημπορούν να κάμουν σκολίο πλέα ωρίζοντας όλους φράγγους και ρομέους», πρόσβαλε τον Ηγούμενό τους, τον π. Χερουβείμ και κήρυξε την εκκλησία τους «*inderdetta*», δηλαδή απαγορευμένη³⁰.

Μετά τα γεγονότα αυτά, η Σύρος τέθηκε υπό την διαχείριση του Επισκόπου Τήνου Α. Βενιέρη, ενώ ο Ρόζας επέστρεψε στην Άνδρο στις 7 Φεβρουαρίου 1670. Αλλά ως προστατευόμενος των Ενετών, επανέρχεται και πάλι στο νησί, όπου και θα πεθάνει στις 19 Αυγούστου του 1710, αφήνοντας όλα τα υπάρχοντα του στην Επισκοπή της Σύρου.

Επόμενος Επίσκοπος Σύρου τοποθετείται ο Αντώνιος Ιουστινιάνης (1694-1701), με καταγωγή από τη Χίο, αλλά γεννήθηκε στην Νάξο στις 13 Ιουνίου 1647³¹. Χειροτονήθηκε επίσκοπος στις 2 Μαΐου 1694³² και έλαβε την επισκοπική του έδρα πανηγυρικά, οδηγούμενος από την Μονή των Καπουτσίλων, στη Μητρόπολη του Αγίου Γεωργίου στις 29 Απριλίου 1695. Κατά τον Ιωάννη Μαραγκό, υπήρξε «δυναμικός και ενάρετος»³³, ενώ ο Slot αναφέρει ότι «διοίκησε με σύνεση την Εκκλησία της Σύρου πράγμα που ικανοποίησε την Ρώμη που τον εξέλεξε»³⁴. Καταπολέμησε την τοκογλυφία, την οποία αποκαλεί σε εγκύκλιό του, «σιχαμένο και τρισκατάρατο κρίμα της Σύρας»³⁵, διακηρύσσοντας ότι όσοι είχαν δανείσει χρήματα με τόκο πάνω από 10% όφειλαν να επιστρέψουν το αμαρτωλό χρήμα. Έπαιρνε αποφάσεις για τα κοινά με τη σύμφωνη γνώμη των γερόντων και των προεστών, αλλά και αυτός είχε διαφωνίες με την Κοινότητα Σύρου, οι οποίες όμως δεν ανησύχησαν την Ιερά σύνοδο «γιατί οι φιλονικίες είναι κάτι το συνηθισμένο στους Συριανούς με τον εριστικό χαρακτήρα»³⁶.

³⁰ «Ο πατέρας Χερουβείμ ...γρικόυνε πως λειτουργά πορπατεί και ξαγορέβγει χωρίς να έρθη να μας ζητήση συνχόρεσιν και να μας δόση την πρέπουσαν *sodisfazione* (ικανοποίηση) εμείς λοιπόν δια τέτηαν την ασέβειαν και παρανομίαν διαλαλούμεν την εκκλησίαν του αγίου Ιω. *interdetta* (απαγορευμένη) και αυτονών των εβγάζομεν την εξουσίαν να μην ημπορούν να ξιγορέβουν μηδέ να διατάζουσι ...και να μην ημπορούν να κάμουν σκολίο πλέα ωρίζοντας όλους φράγγους και ρομέους να μην είναι τολμιζάμενος κανείς να πάγη στην εκκλησίαν τους στην διδαχή τους στην ξαγοριά τους ή δια άλλο τίποτις στο μετόχι τους. Εμείς Ιγνάτιος Ρόζας επ. εις τις 30 μαρτίου 1686». ΑΚΕΣ, φ. 7. (1681-1690).

³¹ Η μητέρα του ανήκε στο γένος του Φραγκίσκου Κορονέλλου. Η βιογραφία του καθώς και άλλων μελών της οικογένειας Ιουστινιάνη, δημοσιεύτηκε το 1900 στην Ερμούπολη, από τον συγγενή του Δημήτριο Ροδοκανάκη.

³² Η εγκύκλιος του διορισμού του ως επισκόπου Σύρου, υπάρχει στο Αρχείο της Επισκοπής, ΑΚΕΣ.

³³ Marango Giovanni, *Notizie ...ό.π.*, σ. 70.

³⁴ B. J. Slot, *Archipelagus turbatus...ό.π.*, τ. Α', σ. 248.

³⁵ Έγγραφο με ημερομηνία 31 Ιουλίου 1695, από Ρούσοο-Μηλιδώνη, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 101.

³⁶ B. J. Slot, *Archipelagus turbatus...ό.π.*, τ.Α', σ. 248.

Τον Σεπτέμβριο του 1701, ο Αντώνιος Ιουστινιάνης προάγεται σε Αρχιεπίσκοπο Νάξου³⁷ και Επίσκοπος Σύρου ονομάζεται ο Μιχαήλ Κάρος (1703-1707), Χίος την καταγωγή, αλλά περιορισμένης μόρφωσης και με όχι αξιόλογες διοικητικές ικανότητες, αφού στερείτο ποιμαντικής πείρας, με προβλήματα υγείας και προχωρημένης ηλικίας. Την ίδια περίοδο η Σύρος αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα από την ανομβρία και την επιδημία πανώλης, ευτυχώς χωρίς σοβαρές απώλειες. Αφιέρωσε τις δυνάμεις του στο κήρυγμα και αγωνίστηκε για την πάταξη της τοκογλυφίας³⁸. Καταπονημένος και ασθενικός απέθανε στις 17 Σεπτεμβρίου 1707.

Τον διαδέχθηκε ο Νικόλαος Πορτογκέζης (1710-1728) ο οποίος θεωρείται σπουδαία και ηρωική μορφή του 18^{ου} αιώνα, θύμα³⁹ και ο ίδιος του θανατηφόρου λοιμού που ενέσκηψε στη Σύρο, το χειμώνα του 1728, αφού αρνήθηκε να εγκαταλείψει την πόλη και τους πιστούς του, οι οποίοι κατά δεκάδες πέθαιναν, από την επιδημία, που μέσα σε έξι μόνο μήνες αφάνισε το 1/3 του πληθυσμού της⁴⁰.

Μετά τον θάνατο του, εξελέγη τοποτηρητής στην Επισκοπή, ο *Ηγούμενος των Καπουτσίνων π. Bernardo da Parigi*, ο οποίος πέθανε και αυτός από πανώλη, 6 εβδομάδες μετά την εκλογή του.

Στις 23 Μαΐου 1728, ημέρα Κυριακή και εορτή της Αγίας Τριάδος, ο κλήρος που βρισκόταν διασκορπισμένος στις εξοχές, συναθροίστηκε στην εκκλησία της Παναγίας της Πρωτοθρόνου στο Πισκοπιό ή Επισκοπείον όπου ήταν η θερινή Επισκοπική κατοικία και εξέλεξε τοποτηρητή τον Νικόλαο Μαραγκό, συνετό και μορφωμένο ιερέα με πρωτοβουλία του οποίου κλήθηκε όλος ο λαός σε προσευχή και μετάνοια. Έτσι στις 27 Μαΐου 1728, στην ίδια εκκλησία της Παναγίας της Πρωτοθρόνου, ενώ γιόρταζαν την Αγία Δωρεά, ή *Corpus Domini*, έκαναν δέηση προς την Παναγία για την σωτηρία τους. Μεταξύ άλλων υποσχέθηκαν, να νηστεύουν το

³⁷ Βλ. περισσότερα Αμπελά Τ., *Ιστορία νήσου Σύρου*, παράρτημα Α' , και Hofmann G., *Vescovadi Cattolici, Naxos IV*, σ. 128-150.

³⁸ Όσοι δάνειζαν με τόκο υψηλότερο από 10% , έπρεπε να ζητούν άφεση για να μεταλάβουν από τον επίσκοπο.

³⁹ Μόνο ο επίσκοπος Νικόλαος Πορτογκέζης, και ο ιερέας Δον Γεώργιος Πρίντεζης έμειναν να παρηγορούν τους ετοιμοθάνατους και να συντάσσουν τις διαθήκες των στην πόλη. Οι υπόλοιποι έφυγαν για τις εξοχές. Πέθανε το Μάρτιο του 1728 και τον κήδευσαν ο ιερέας Δον Γεώργιος Πρίντεζης- Μαρινέλλη και ο ανιψιός του. Ι. Μαραγκού, *Notizie ...ό.π.*, σ. 51 και εξής.

«...ο Νικόλαος Πορτογκέζης υπήρξε οντως ηρωικός επίσκοπος». Α. Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας...ό.π.*, τ. Α' σ. 43.

⁴⁰ Σε πληθυσμό 3000 ανθρώπων, τα θύματα ήταν περίπου 1000. Ήταν τόσο επιθετική η επιδημία, που στα γραπτά κείμενα ονομάζεται «*Στον καιρό της πανούκλας*» όπως «*Στον καιρό του Ραπανά*» του φοβερού πειρατή. Γράφει σε αναφορά του ο Καπουτσίνος π. Clemente da Roma στις 28 Οκτωβρίου 1728:« *Μέχρι το Μάιο του 1728, είχαν πεθάνει από την πανώλη 1000 περίπου ψυχές. Το υπόλοιπο του πληθυσμού είχε καταφύγει στα βουνά και πολλοί κληρικοί στα γειτονικά νησιά, ώστε εκείνοι που πέθαιναν παρέμεναν χωρίς να ταφούν άλλοι στα σπίτια τους και άλλοι στους δρόμους και άλλοι στο ύπαιθρο γινόμενοι βορά των σκύλων*». Cl. da Terzorio, *Le missioni...ό.π.*, IV, σ. 136.

15πενθήμερο πριν από την γιορτή της Παναγίας στις 15 Αυγούστου, να ανακαινίσουν τους ναούς της *Παναγίας της Αμιάντου Συλλήψεως* της «Πλάκας», τον *Άγιο Αθανάσιο* στην πηγή, που τότε ήταν καθολικός ναός⁴¹, τον *Άγιο Ιωάννη* στα Χρόσσοι και της *Παναγίας της Πρωτοθρόνου* στο *Επισκοπεϊό*⁴².

Ο επόμενος Επίσκοπος Σύρου, *Αντώνιος Ματούρη* (1730-1733), αποτελεί μια από τις σημαντικότερες μορφές του Καθολικισμού στον Ελληνικό χώρο, τον 18^ο αιώνα. Υπηρέτησε ως βικάριος στη Σμόρνη και ως επίσκοπος στη Σύρο και στη Νάξο. Γεννήθηκε στο *Pinzolo* του *Trendo* στις 17 Ιανουαρίου 1686. Σπούδασε Νομικά και υπηρέτησε ως γραμματέας του πρίγκιπα της Σαβοΐας Ευγένιου, ο οποίος τον βοήθησε αργότερα οικονομικά, όταν υπηρετούσε στις ιεραποστολές της Ανατολής. Χειροτονήθηκε ιερέας το 1717 και επίσκοπος το 1732. Από τις αναφορές του στη Ρώμη για την επαρχία του, σημαντικές είναι της 3^{ης} Αυγούστου 1732, όπου επισημαίνει τον κίνδυνο που θα προέλθει από τους μικτούς γάμους αν δεν τηρείται ο νόμος, να βαπτίζονται όλα τα παιδιά καθολικά «*διαφορετικά πολύ σύντομα το νησί αυτό θα κατακτήσει όπως τόσα άλλα, όπου ελάχιστοι είναι καθολικοί*» και της 30^{ης} Απριλίου 1733, στην οποία συμπεριλαμβάνονται στατιστικά στοιχεία και πληροφορίες για τον πληθυσμό του νησιού⁴³.

Το 1733 έγινε Αρχιεπίσκοπος Νάξου. Τον αρχιεπίσκοπο *Ματούρη*, διαδέχτηκε ένας από τους μορφωμένους κληρικούς του Αρχιεπαγγείου, ο Ναξιώτης ιερέας *Εμμανουήλ Καράντζα* (1733-1734). Είχε σπουδάσει στο κολλέγιο της προπαγάνδας και είχε διατελέσει καθηγητής φιλοσοφίας και θεολογίας και υπεύθυνος της βιβλιοθήκης του ίδιου κολλεγίου. Δυστυχώς έμεινε πολύ λίγο στην επισκοπική του έδρα. Επισκεπτόμενος τους συγγενείς του στη Νάξο, προσβλήθηκε από κακοήθη πυρετό και απεβίωσε στις 28 Ιουλίου 1734⁴⁴.

Μετά το θάνατό του και μέχρι την εκλογή νέου επισκόπου ο κλήρος εξέλεξε για δεύτερη φορά *Βικάριο* τον *Α. Μαρινέλλη*.

Το 1735 εκλέγεται Επίσκοπος Σύρου, ο γεννηθείς επίσης στη Χίο *Δαρείος Δελόγκης* (1735-1748), διδάκτορας φιλοσοφίας και θεολογίας. Επί της αρχιερατείας του και με πρωτοβουλία του, στις 10 Μαρτίου 1744, ιδρύθηκε η *Μονή της Παναγίας των Ιησουιτών*. Η ίδρυση της δεύτερης μονής στη Σύρο προκάλεσε την δυσαρέσκεια των Καπουτσίνων που όπως γράφει ο π. *Ιωάννης Μαραγκός* «*κήρυξαν αμείλικτο*

⁴¹ Σήμερα ο *Άγιος Αθανάσιος της «Πηγής»*, είναι Ορθόδοξος ναός, αλλά το 1728 ήταν Καθολικός και ανήκε σε Καθολικούς ιδιοκτήτες. Αργότερα έγινε ιδιοκτησία Ορθοδόξου οικογένειας, μετατράπηκε σε Ορθόδοξο ναό και ανήκει πλέον στην Ορθόδοξη Επισκοπή.

⁴² *Ιωάννη Μαραγκού, Notizie Storiche...ό.π., σ. 51 και εξής. Βλ. Δρακάκης...ό.π., σ. 46 και ίδιου, «Το παλάτι του Επισκόπου στο Πισκοπεϊό της Σύρου» Κυκλαδικά Θέματα 13 (1988) σ. 29-36.*

⁴³ «*Η επισκοπή συνίσταται σε ένα μόνο οικισμό...όταν έφθασα εδώ το Επισκοπεϊό ήταν σχεδόν ακατοίκητο...εξακολουθούν να έχουν ανάγκη επισκευής η Μητρόπολη και η εκκλησία στο Πισκοπεϊό*». *G. Ferrari, Mons. A. Maturi...ό.π., σ. 92 και 93-94.*

⁴⁴ ΑΚΕΣ Φ. 17, (1733-1734) γραπτές αναφορές του *Ε. Καράντζα*.

πόλεμο στο δυστυχή επίσκοπο»⁴⁵. Για το ίδιο θέμα αναφέρει και ο Α. Δρακάκης: *Κατά της τοιαύτης εγκαταστάσεως εξεδηλώθησαν αμέσως οι Καπουτσίνοι οίτινες στρατολογήσαντες τους οπαδούς των, τους όπλισαν απειλήσαντες βιαιοπραγίας. Προ της τοιαύτης εξεγέρσεως ο επίσκοπος ηναγκάσθη να εγκαταλείψη την έδραν του*⁴⁶. Εξ αιτίας της αναταραχής που προκλήθηκε μεταξύ εκείνου, των κατοίκων και των Καπουτσίνων, οι οποίοι αντέδρασαν με την εγκατάσταση του νέου τάγματος στο νησί, δημιουργήθηκαν δύο φατρίες εκ των οποίων η μία υποστήριζε τον επίσκοπο και η άλλη τον *Ηγούμενο των Καπουτσίνων π. Άγγελο da Reims*. Τελικά αναγκάζεται να παραιτηθεί της έδρας του τον Ιούλιο του 1748⁴⁷. Μετά την φυγή του *Δελόνγκη* στις αρχές Σεπτεμβρίου 1746, ο Αρχιεπίσκοπος *Ματούρη*, επέστρεψε ξανά στη Σύρο και προσπάθησε να συμφιλιώσει τις αντίπαλες ομάδες που είχαν συσταθεί, με τη βοήθεια και του μοναχού *Ιησουίτη π. Μισονί*, ο οποίος είχε κερδίσει την εμπιστοσύνη των πιστών, αρνούμενος να πάρει θέση υπέρ ή κατά του Επισκόπου⁴⁸. Οι περιπτώσεις των Επισκόπων *Γκουάρκη* και *Δελόνγκη* δικαιώνουν όσους συνιστούσαν στην *Ιερά Σύνοδο*, να μην διορίζει στα νησιά *γηγενείς ιεράρχες*⁴⁹.

Διάδοχος του Επισκόπου *Ματούρη*, το 1752 ορίζεται ο *Υάκινθος-Μαρία Ιουστινιάνης* (1752-1786), λέκτορας φιλοσοφίας και θεολογίας⁵⁰. Επί της ιεραρχίας του το 1752, καθιερώθηκε ο θεσμός των *Καπού-Κεχαγιαδών*, δηλαδή εκπροσώπων της Κοινότητας Σύρου στην *Υψηλή Πύλη*⁵¹. Τα νησιά των Κυκλάδων καταλήφθηκαν το 1770, από τους Ρώσους μέχρι και το 1774, ενώ το 1773, καταργήθηκε από τον Πάπα Κλήμεντα, το *Τάγμα των Ιησοιτών*. Όσοι μοναχοί παρέμειναν στην Αποστολή Σύρου-Τήνου, υπηρέτησαν ως απλοί ιερείς, *ex Gejuiti*, υπό τις διαταγές των τοπικών Επισκόπων.

⁴⁵G.Marango, *Notizie...* σ. 61. Οι διαφορές μεταξύ Καπουτσίνων και Δελόνγκη, χρονολογούνται πριν από το 1744. Βέβαια δεν ενθουσιάστηκαν με τη μόνιμη παρουσία των Ιησοιτών. Επίσης ο αποστολικός επισκέπτης Ρατσολίνι παραθέτει κατάλογο 34 παραπόνων προς την Ρώμη κληρικών λαϊκών κατά του επισκόπου. Βλ. Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης...ό.π., σ. 128.

⁴⁶ Α. Δρακάκης, *Η Σύρος επί ...* σ. 176.

⁴⁷ Πέθανε στη Ρώμη στο εκκλησιαστικό κολλέγιο του Ronte Sisto το 1757. Βλ. Hofmann, *Vescovadi...*ό.π., III Syros, σ. 31, 32, 34. Cl. da Terzorio, *Le missioni ...*ό.π., τ. Δ', σ. 238-241. Αρμελάς, ...ό.π., σ. Ιε' (παράρτημα Α' μέρους). Δρακάκης, ...ό.π., σ. 176, 278.

Marango G., *Notizie storico...*ό.π., σ. 58-63. Ρούσσοσ-Μηλιδώνη, *Syra Sacra...*ό.π., σ.125-129.

⁴⁸ ΑΚΕΣ φ. 16, (1729-1733) και φ. 21, (1746-1751).

⁴⁹ «Οι γεννημένοι στην Ελλάδα επίσκοποι όταν είναι ικανοί κατανοούν αλαζόνες και όταν είναι αμαθείς ντρέπονται να συμβουλευτούν τους άλλους. Η οικογένειά τους επιδιώκει να ζησει εις βάρος τους προκαλώντας δυσaréσκειες και αταξίες...» G. Ferrari, *Mons. A. Maturi...*ό.π., σ. 289.

⁵⁰ Hofmann, *Vescovadi...*ό.π., III Syros, σ. 31, 131-133. Cl. da Terzorio, *Le missioni ...*ό.π., τ. Δ', σ. 243. Αρμελάς, ...ό.π., σ. ιε' (παράρτημα Α' μέρους). Δρακάκης, ...ό.π., σ. 70, 215. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης M. N., *Syra Sacra...*ό.π., σ. 132-138. Marango G., *Notizie storico...*ό.π., σ. 64-66.

⁵¹ Α. Σιγάλα, «Επιστολαί των εκ Κωνσταντινουπόλει Καπουκεχαγιαδών της Σύρου επί Τουρκοκρατίας», *Ελληνικά*, 2 (1929), σ. 11-96. Δρακάκης Α., *Η Σύρος ...*ό.π., τ. Α'. σ. 228-230.

Τον *Υάκινθο-Μαρία Ιουστινιάνη* διαδέχθηκε ο *Ιωάννης Βαπτιστής Φοντόν* (1786-1799)⁵². Φραγκισκανός, σπούδασε στη Ρώμη φιλοσοφία και θεολογία, την οποία δίδαξε για 12 χρόνια. Στη Σύρο, παρά τον ζήλο του και την αξιόλογο αποστολική δράση που ανέπτυξε, ωστόσο δεν κατάφερε να προσαρμοσθεί στο νησί και τους κατοίκους του, επειδή δεν σεβάστηκε το *Εθιμικό Δίκαιο* που ίσχυε και για την εκκλησιαστική διοίκηση, γι' αυτό και ήλθε πολύ γρήγορα σε αντιπαράθεση με τον κλήρο και την κοινότητα⁵³.

Μετά την αναχώρηση του επισκόπου *Φοντόν* την επισκοπή της Σύρου, διοίκησαν *Βικάριοι* μέχρι την εκλογή νέου επισκόπου. Για άλλη μια φορά υπήρξαν διχόνοιες και φατρίες στις τάξεις κλήρου. Η τάξη αποκαταστάθηκε με την μεσολάβηση του *Δον Γεωργίου Μαρινέλλη*. Οι σημαντικότεροι κληρικοί την περίοδο 1799-1801, έτος άφιξης του νέου επισκόπου Ρουσσίν, ήταν οι *Λεονάρδος Πρίντεζης*⁵⁴, *Μαρίνος Πρίντεζης*⁵⁵ και *Γεώργιος Μαρινέλλης*⁵⁶.

Το 1800 Επίσκοπος Σύρου, ορίζεται ο *Ιωάννης Βαπτιστής Ρουσσίν* (1800-1821), ο οποίος γεννήθηκε στην Τήνο το 1769 και σπούδασε στο εκκλησιαστικό κολλέγιο στη Νάπολη της Ιταλίας.

Το 1806 επανίδρυσε την καταργηθείσα το 1773 μονή των Ιησουιτών και συνετέλεσε στην επαναλειτουργία του σχολείου των Ιησουιτών.

Το Σεπτέμβριο του 1821 αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την εκκλησιαστική του επαρχία, ενώ αργότερα του αφαιρέθηκε η επισκοπική του έδρα⁵⁷.

⁵²Γεννήθηκε στο Πέραν της Κωνσταντινούπολης και ανήκε στη γαλλικής καταγωγής οικογένεια de Fonton. Έγινε μοναχός στο τάγμα των Φραγκισκανών και σπούδασε στη μονή του Osimo (Ιταλία) όπου και χειροτονήθηκε ιερέας. Διετέλεσε καθηγητής θεολογίας και υπεύθυνος σπουδών στις μονές των πόλεων Recanati και Urbino της Ιταλίας. Βλέπε: Hofmann G., *Vescovadi...ό.π.*, III *Syros*, σ. 31, 32, 133-145. Da Terzorio Clemente, *Le missioni ...ό.π.*, τ. Δ', σ. 244, 247. Αμπελάς...ό.π., σ. ιε' (πάρτημα Α' μέρους). Δρακάκης, ...ό.π., σ. 67-69.

Ρούσσοσ-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 138-142.

⁵³ Όταν το 1788, ο Μ. Ροξάς, πούλησε το κτήμα των πρώην Ιησουιτών, δεν προτιμήθηκαν οι συγγενείς του Δον Μαραγκού που τους το είχε δωρίσει, όπως ήταν το έθιμο, γιατί ο Φοντόν αποφάνθηκε ότι «οι εκκλησιαστικοί δεν είναι υλοχρεωμένοι να τηρούν το εθιμικό δίκαιο».

⁵⁴ Διετέλεσε Βικάριος, δάσκαλος, διευθυντής του ιεροσπουδαστηρίου και Βικάριος Πάρου. Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης...ό.π., σ. 143 και G. Marango, *Notizie...* σ. 67-68.

⁵⁵ Βικάριος και πρώτος εφημέριος του Αγίου Σεβαστιανού.

⁵⁶ Χρημάτισε γενικός Βικάριος Σύρου, Βικάριος Άνδρου και ιερέας στο Ναύπλιο.

⁵⁷ Πέθανε στη Ρώμη στις 22 Αυγούστου 1829. Βλ. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, III *Syros*, 26, 31, 32. ιδίου, *La Chiesa Cattolica in Grecia, in OCP 2* (1936), σ. 412. Cl. da Terzorio *Le missioni ...ό.π.*, τ. Δ', σ. 247- 248, Αμπελάς, ...ό.π., σ. ιστ' (Πάρτημα Α' μέρους). Δρακάκης, ...ό.π., σ. 155. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra ...ό.π.*, σ. 149-153. Marango G., *Notizie storico-...ό.π.*, σ. 71-74.

1.2.3. Περίοδος νέου Ελληνικού κράτους

Το 1825 ο Αλοΰσιος-Μαρία Μπλάντσις (1830-1851), χειροτονείται Αποστολικός διαχειριστής της Επισκοπής Σύρου. Από αναφορά που στέλνει προς την *Ιερά Σύνοδο*, στις 10 Απριλίου 1826, αντλούμε πληροφορίες σχετικά με την *θρησκευτική, οικονομική και πολιτική κατάσταση της Σύρου*⁵⁸. Το 1829 επισκευάζει την παλαιά επισκοπική κατοικία και αργότερα την μετατρέπει σε Ιεροσπουδαστήριο, το οποίο λειτουργεί ξανά με την βοήθεια των Ιησουιτών, το 1830. Το 1834 ονομάζεται *Αποστολικός Επιτετραμμένος του νέου Βασιλείου της Ελλάδας* και στις 22 Μαΐου 1838, ο Βασιλιάς Όθων (1833-1862), τον αναγνωρίζει ως εκπρόσωπο της Αγ. Έδρας για όλη την Ηπειρωτική Ελλάδα. Υπό αυτήν την ιδιότητα, έχτισε τον *Μητροπολιτικό Καθολικό ναό του Αγίου Διονυσίου* στην οδό *Πανεπιστημίου* στην Αθήνα, τον καθολικό ναό του Ναυπλίου και του *Αγίου Ανδρέα* των καθολικών στην Πάτρα.

Ιταλός, ανήκε στο τάγμα των φραγκισκανών. Πέθανε στη Σύρο στις 30 Οκτωβρίου 1851⁵⁹.

Τον Αλοΰσιο-Μαρία Μπλάντσις διαδέχθηκε ο *Ιωσήφ-Μαρία Αλβέρτης* (1851-1880). Γεννήθηκε στη Σμύρνη το 1809 και σπούδασε στο *Ουρβάνειο Κολλέγιο της Ρώμης*. Δόκτορας θεολογίας, διετέλεσε γραμματέας και γενικός Βικάριος της Αρχιεπισκοπής Σμύρνης, καθώς και διευθυντής του Ιεροσπουδαστηρίου της. Συνέδεσε το όνομά του με την θαυματουργή εικόνα της Παναγίας της Ελπίδος, με τη μεσιτεία της οποίας σώθηκε η πόλη της Άνω Σύρου από την επιδημία χολέρας το 1854.

Χειροτόνησε Επισκόπους Σαντορίνης τους Συριανούς ιερείς *Φραγκίσκο Κουκούλα* 1847-1853 και *Νικόλαο-Αδόλφο Μαρινέλλη* 1853-1855. Απεβίωσε στη Σύρο στις 18 Μαρτίου 1880⁶⁰.

Διάδοχοι του *Ιωσήφ-Μαρία Αλβέρτη* είναι, ο *Θεόφιλος Μασσούτσι ή Massucci* (1880-1894), γεννήθηκε το 1819, Ιταλός φραγκισκανός μοναχός, λέκτορας φιλοσοφίας και θεολογίας στη μονή του Αγ. Αντωνίου του Ascoli⁶¹ και ο *Θεόδωρος*

⁵⁸ Hofmann G., *Vescovadi...ό.π.*, III Syros, σ. 145-153.

⁵⁹ Βλέπε περισσότερα: Hofmann G., *Vescovadi...ό.π.*, III Syros, σ. 30-31, 41. Του ίδιου, *La Chiesa Cattolica in Grecia*, in OCP 2 (1936), σ. 412-413. Da Terzorio Clemente, *Le missioni ...ό.π.*, τ. Δ', σ. 249-254. Αρπελάς, ...ό.π., σ. Ιστ', (παράρτημα Α' μέρους). Δρακάκης...ό.π., σ. 70, 215. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 165-171. Marango G., *Notizie storico-ecclesiastiche...ό.π.*, σ. 75-81. Επετηρίδα Καθολικής Εκκλησίας Σύρου-Θήρας-Κρήτης Ιανουάριος 1991, σ. 16, 18.

⁶⁰ Περισσότερα για τη δράση του βλέπε: Da Terzorio Clemente, *Le missioni ...ό.π.*, τ. Δ', σ. 258-262. Hofmann G., *Vescovadi...ό.π.*, III Syros, σ. 41. Marango G., *Notizie storico-ecclesiastiche...ό.π.*, σ. 81-85. Αρπελάς...ό.π., σ. Ιστ' (παράρτημα Α' μέρους). Επετηρίδα... ό.π., σ. 20, 22. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 171-175.

⁶¹ Χειροτονήθηκε στην Κωνσταντινούπολη στις 21 Νοεμβρίου 1880. Πέθανε στις 10 Μαΐου 1900 στο Montemonaco. Βλέπε περισσότερες πληροφορίες: Hofmann G., *Vescovadi...ό.π.*, III Syros, σ. 41-42.

Αντώνιος Πόλιτος (1895-1901) Κερκυραίος, δόκτορας φιλοσοφίας και θεολογίας στο Ουρβάνειο Κολλέγιο της Ρώμης, διετέλεσε γενικός βικάριος της αρχιεπισκοπής Κερκύρας και κανονικός του καθεδρικού της ναού. Μετατέθηκε στην αρχιεπισκοπή Κερκύρας στις 11 Ιουνίου 1901 και απεβίωσε στην Κέρκυρα στις 23 Σεπτεμβρίου 1911⁶².

Da Terzorio Clemente, *Le missioni ...ό.π.*, τ. Δ', σ. 262. Marango G., *Notizie storico-ecclesiastiche...ό.π.*, σ. 88. Επετηρίδα...ό.π., σ. 24. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Syra Sacra,...ό.π.*, σ. 175-178.

⁶² Γεννήθηκε στην Κέρκυρα στις 15 Φεβρουαρίου 1842. Χειροτονήθηκε ιερέας το 1865. Βλέπε επίσης: Da Terzorio Clemente, *Le missioni ...ό.π.*, τ. Δ', σ. 269, 270, 271. Hofmann G., *Vescovadi...ό.π.*, III *Syros*, σ. 42. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Syra Sacra,...ό.π.*, σ. 178-180.

1.3. Διοίκηση και Δίκαιο

1.3.1. Περίοδος Φραγκοκρατίας

Κατά την διάρκεια της Φραγκοκρατίας, την εξουσία στη Σύρο¹ ασκούσε ο διορισμένος από τον Φράγκο ηγεμόνα ή Δούκα, *Κυβερνήτης* ή *Καπετάνιος*, μαζί με τον *Μπαλή*, τον *Πρακτικό*, τον *Ακροστιχάρη*, τον *Απανωκονηγιάρη* και τον *Μαντρακουράτο*², οι οποίοι συνήθως ήταν ντόπιοι και κάτοικοι του νησιού, γι' αυτό το λόγο και λάμβανε σοβαρά υπόψη την κρίση τους στην λήψη αποφάσεων.

Ο κύριος φόρος που κατέβαλαν οι κάτοικοι στους Φράγκους Ηγεμόνες, ονομάζονταν «δεκάτη»³. Πλήρωναν επίσης στην Καθολική εκκλησία την εντριτεία «*Trigesimo*»⁴. Προς το τέλος δε της Φραγκοκρατίας, επιβλήθηκε το «*Τουρκοτέλι*», δηλαδή φόρος, ο οποίος πληρωνόταν από τους νησιώτες στους Φράγκους, για να αποδίδεται ένα συμφωνημένο ποσό στους Τούρκους πειρατές, ώστε να μην τους ληστεύουν⁵. Έτσι το 1538 η Σύρος, πληρώνει ως φόρο υποτέλειας στους Ενετούς, για να αποδίδεται στους Τούρκους, **5000 δουκάτα**, ετησίως.

Ωστόσο ο στόλος του δούκα της Νάξου, δεν ήταν ικανός να υπερασπιστεί τα νησιά και να καταδιώξει τους πειρατές που λυμαίνονταν τον τόπο. Οι κάτοικοι της Σύρου, έχει γραφεί, ότι γύρω στα 1494, ζούσαν σε συνεχή τρόμο, τρέφονταν με ξυλοκέρατα και κρέας τράγων⁶ ενώ το ίδιο το νησί ήταν μη αξιόλογο, με 400 περίπου κατοίκους⁷.

¹ Ο Horf γράφει, ότι η Σύρος όλη την διάρκεια της Φραγκοκρατίας είχε μετονομαστεί σε Σούδα, όμως οι κάτοικοι της ποτέ δεν έπαυσαν να την ονομάζουν Σύρο ή Σύρα. Charl Horf, *Chroniques Grecoromaines*, σ. 176, στον Α. Δρακάκη, ...ό.π., σ. 9.

² Σε έγγραφο με ημερομηνία 11 Ιανουαρίου 1509, ο *Κυβερνήτης* της Σύρου Πέτρος Ντελεβόγια, μαζί με τον *Μπαλή* Νικόλαο Ρούσσο, τον *Απανωκονηγιάρη* Τζώρτζη Φέρη και άλλους δύο ντόπιους Συριανούς, παρίστανται ως μάρτυρες στην παραχώρηση «*Μαντροκαθίσματος*», στον κερ Νικόλαο Ρούσσο. Βλ. Περικλή Ζερλέντη, *Μαντροκάθισμα, Βουδόμαντρες, Θεμωνιά, Μυτάτο*, Ερμούπολις 1923, σ. 5. Το έγγραφο πρωτοδημοσίευσε ο Κλων Στέφανος.

³ Στο ίδιο έγγραφο αναφέρεται: « και καθώς πληρώνουν την δεκατιά της αφεντιάς, ωσάν τους περιλοιπους ανθρώπους του τόπου».

⁴ Α. Δρακάκη, ...ό.π., σ. 9.

⁵ Π. Ζερλέντη, *Γράμματα των τελευταίων Δουκών του Αιγαίου Πελάγους*, σ. 3.

⁶ Buondelmonti, *Liber insulatum*, κεφ. XVIII και εξ., στον Α. Δρακάκη, ό.π., σ. 9.

⁷ Σάθας Κων., *Monuments inédits relatif à l'histoire de la Grèce au moyen ages*, Venise 1884, том. VI σ. 241. Slot, *Archipelagus Turbatus*, τ. 2, Leiden 1982, σ. 30.

1.3.2. Περίοδος Τουρκοκρατίας

Το 1566 ο Σουλτάνος Σελήμ ο Γ', παραχωρεί τα νησιά Νάξο, Πάρο, Άνδρο, Κέα, Σίφνο, Αμοργό, Θήρα, Μήλο, Σύρο, Κύθνο, Σέριφο Ίο, στον Πορτογαλλοεβραίο *Ιωσήφ Νάζη*, καταβάλλοντας στο Σουλτάνο φόρο υποτέλειας 14.000 δουκάτων, αλλά τοποθετεί στις Κυκλάδες τον *Κορονέλλο*⁸, ο οποίος το 1571 συλλαμβάνεται στη Σύρο, όταν την επισκέπτεται για να διενεργήσει ανακρίσεις για τις προμήθειες που στέλνουν οι Σύριοι στην Βενετοκρατούμενη Τήνο⁹.

Μετά δε τον θάνατο του *Κορονέλλου* το 1579¹⁰, ο *Μουράτ ο Γ'*, έθεσε τα νησιά απ' ευθείας υπό την Οθωμανική διοίκηση. Η Σύρος διοικείται (1579-1582) από *φλαμπουριάρη* ή *σαντζάκ μπέη* και πρώτος *φλαμπουριάρης* έγινε ο *τσαούσης Σουλεϊμάν* ή *Σουλεϊμάν μπέης*, αντί μισθώματος 40.000 δουκάτων ετησίως. Και αυτός όμως διοικούσε δια αντιπροσώπου, χωρίς να μεταβάλλει το διοικητικό σύστημα.

Το 1580 ή 998 έτος Μωάμεθ, ο Σουλτάνος *Μουράτ Γ'*, για χάρη της συζύγου του *Καικιλίας Βενιέρη*, που είχε εξισλαμισθεί, εκδίδει *Προνομιακό χάρτη* ή *Αχτιναμέ*, δια του οποίου παραχωρούνται σημαντικά πολιτικά και θρησκευτικά προνόμια, στους νησιώτες της Νάξου, Άνδρου, Πάρου, Θήρας, Μήλου και Σύρου, τα σπουδαιότερα των οποίων είναι:

1. Αναγνώριση του δικαιώματος της ατομικής περιουσίας στους κατοίκους των νησιών των Κυκλάδων.
2. Παραχώρηση πλήρους θρησκευτικής ελευθερίας στη λατρεία, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος της επισκευής των ερειπωμένων ναών, της χρήσης κωδωνοκρουσιών, της τέλεσης λιτανειών και άλλων δημοσίων λατρευτικών εκδηλώσεων.
3. Απαλλαγή έκτακτων φορολογιών και υποχρέωση καταβολής μόνο της δεκάτης και του κεφαλοχαράτσιου.
4. Αναγνώριση του δικαιώματος να συναλλάσσονται σύμφωνα με το ισχύον σε αυτούς τοπικό δίκαιο και να επιλύουν τις διαφορές τους από κριτές, που θα εκλέγονται από τους ίδιους.
5. Δικαίωμα να διατηρούν *φρυκτωρίες* ή *βίγλες*¹¹.
6. Το προνόμιο να μπορούν να προσφεύγουν στην *Υψηλή Πύλη*, για παράπονα εναντίον Τούρκων αξιωματούχων, ή για τη διευθέτηση δικαστικών υποθέσεων χωρίς τη μεσολάβηση του *Καδή*, που ήταν συνήθως δαπανηρή και κυρίως μεροληπτική.

⁸Βλ. για τον Νάζη, στον Κ. Σάθα, «*Ιωσήφ Νάζης, ο βασιλεύς της Νάξου και των Κυκλάδων*», *Χρυσολίδα*, τομ. Γ', (1865) σ. 657 και εξ.

⁹ Βλ. Vladimir Lamasky, *Secrets d' Etat de Venise. Documents-extraits notices et etudes*, Saint Petesbourg 1884, σ. 81-82 και στον Δρακάκη, ...ό.π., σ. 13, σημ. 12, την αναφορά του Τήνιου καθολικού ιερέα Antonio degli Ascufi.

¹⁰ Δρακάκης, ...ό.π., σ. 15.

¹¹ πρβλ. το τοπωνύμιο *βιγλοστάσι* της Σύρου.

7. Απαγόρευση του βίαιου εξισλαμισμού και της εγκατάστασης Γενιτσάρων στα νησιά των Κυκλάδων¹².

Χάρη σ' αυτά τα προνόμια, σε κανένα νησί των Κυκλάδων δεν οικοδομήθηκαν τζαμιά, δεν μετατράπηκαν εκκλησίες σε Μουσουλμανικούς λατρευτικούς χώρους, ούτε και εγκαταστάθηκε σημαντικός αριθμός Μουσουλμάνων. Επιπλέον «Οι Κυκλαδίτες διατήρησαν το εθιμικό τους δίκαιο, το οποίο ανέπτυξε σ' αυτούς εντονότερα από ότι σε άλλους Έλληνες, το αίσθημα της ανεξαρτησίας... Τιμότεροι αυτοί, το ύφος έχοντες υπερήφανον και το παράστημα αξιοπρεπές, διεκρίνοντο πάντων των άλλων Ελλήνων»¹³.

Το 1611-1614 μεταβάλλεται το σύστημα διοίκησης και τα πιο πολλά διαμερίσματα κυβερνά ο ίδιος μπέης, αποδίδοντας κατ' αποκοπήν φόρους στον Σουλτάνο και πλοία στον Τουρκικό στόλο.

Έτσι το 1611, η Άνδρος και η Σύρος αποτελούν ξεχωριστή *Επαρχία ή Σανζάκ* και αποδίδουν κάθε χρόνο στον Καπετάν Πασά της Άσπρης Θάλασσας, όπου υπαγόταν το *Σαντζάκ Άνδρου και Σύρου*, επιπλέον των φόρων και μία γαλέρα¹⁴. Θεωρείται πλεονέκτημα η υπαγωγή των νησιών κατευθείαν στον Καπετάν Πασά, γιατί δεν διοικούνταν από μπέη ή πασά, που διέμενε μόνιμα στο νησί τους. Ο Καπετάν Πασάς, κάθε άνοιξη, προσορμιζόνταν στον όρμο του Δρυού της Πάρου, για να συλλέξει τους φόρους και κατέβαλε στον Σουλτάνο 40.000 γρόσια ετησίως, αλλά εισέπραττε από τα νησιά, τουλάχιστον τα δεκαπλάσια. Τα έξοδα της συντήρησης του στόλου του κατά την παραμονή του, της ακολουθίας του και των αγγελιοφόρων του, των «μανσίλ», που ανήγγειλαν την έξοδο του από το ναύσταθμο, καταβάλλονταν επιπλέον και ονομάζονταν «γεμελίκ ή γεμεκλίκι»¹⁵. Ακόμη προσφέρονταν δώρα στον Πασά, στον *Δραγουμένο* του και στην ακολουθία του, με την ονομασία «αβαέτι». Από έγγραφο της 1^{ης} Μαρτίου 1754, του αρχείου της κοινότητας Άνω Σύρου, προκύπτει ότι, «το έτος αυτό η κοινότητα κατέβαλλε δια το γεμεκλίκι του Καπετάν Πασά και το αβαέτι του Δραγουμένου, 1150 γρόσια»¹⁶. Οι Συριανοί όπως όλοι οι νησιώτες έτρεμαν τον Καπετάν Πασά και μόλις έβλεπαν την αρμάδα του τρέπονταν σε φυγή στα βουνά, για να κρυφτούν στις σπηλιές¹⁷.

Ο Καπουδάν πασάς συχνά παραχωρούσε το *Σαντζάκ Άνδρου και Σύρου* ως προσωρινό ή ισόβιο τιμάριο, σε διακεκριμένο μπέη. Την εξουσία όμως ουσιαστικά

¹² Βλ. Π. Ζερλέντη, *Γράμματα των τελευταίων Φράγκων Δουκών του Αιγαίου Πελάγους*, Ερμούπολις 1924, σ. 101 και Αμάντου «Οι προνομιακοί ορισμοί του Μουσουλμανισμού υπέρ των χριστιανών», *Ελληνικά* 9, σ. 132.

¹³ Βλ. Μοσχοβάκη, *Το εν Ελλάδι Δημόσιον Δίκαιον επί Τουρκοκρατίας*, Αθήνα 1882, σ. 120.

¹⁴ Ο Spon, *Voyage du Levant fait par le commandement du roy en l' année 1621*, Paris 1629, σ. 211-218 και στον Δρακάκη, ...ό.π., σ. 17.

¹⁵ Della Rocca, *Traité complet sur les abeilles*, t. A, κεφ. V. σ. 82.

¹⁶ βλ. Δρακάκης, ...ό.π., σ. 18. Τότε το 1 γρόσι ισούταν με 5 χρυσά φράγκα, άρα ήταν σημαντικό ποσό.

¹⁷ βλ. Della Rocca, *Traité complet ...ό.π.*, κεφ. I. σ. 27.

εξασκούσαν οι *Επίτροποι*, οι *Προεστοί*, ο *Κατζηλιέρης* ή *Γραμματικός* και άλλοι κατώτεροι υπάλληλοι, οι οποίοι όφειλαν να διοικούν κατά το *ασάλευτο* εθιμικό δίκαιο. Και επειδή *Τιμαριούχοι*, *Εκμισθωτές*, *Φοροσυλλέκτες*, ο *Καδής* και οι άλλοι υπάλληλοι της *Υψηλής Πόλης*, σπάνια εμφανίζονταν στη Σύρο, μπόρεσε να εξελιχθεί σε μια μικρή *ημιανεξάρτητη Δημοκρατία*, που *πληρώνει φόρο υποτελείας στο Σουλτάνο* και η εκτελεστική εξουσία ανήκει στο *Επίτροπο*, όπως χαρακτηριστικά περιγράφει ο Della Rocca¹⁸.

Το 1648, ο *Σουλτάνος Ιμπραήμ* ανανέωσε τα προνόμια που παραχώρησε ο *Μουράτ Γ'*. Από το 1703 μέχρι το 1752, το νησί παραχωρείται συνεχώς από τον *Καπιετάν πασά* σε *βοεβόδες*, που προπλήρωναν τους φόρους στον *Πασά* συνήθως κατά το ήμισυ και παίρνοντας από αυτόν εξουσιοδότηση, τους εισέπρατταν από τους νησιώτες¹⁹. Το 1752 καθιερώνεται ο θεσμός των *Καπού Κεχαγιάδων* ή εκπροσώπων της Σύρου στην *Υψηλή Πόλη*²⁰.

Από το 1770-1774 η Σύρος και όλα τα νησιά των Κυκλάδων, βρίσκονται υπό *Ρωσική* κατοχή. Πολλά και ενδιαφέροντα έγγραφα που φυλάσσονται στο *Αρχειό ΙΑΔΑΣ*, έχουν δημοσιευθεί από τον *Κλών Στέφανο* και τον *Δρακάκη*. Είναι διαταγές των *Ρώσων* σολάρχων, που και αυτοί στα πρότυπα των *Τούρκων* αξιώνουν τον ανεφοδιασμό των πλοίων και των πληρωμάτων των, με κρασί, κρέατα και παξιμάδια, διαφορετικά απειλούν τους *Συριανούς* με το γνωστό τρόπο. Οι *Συριανοί* πάλι δέχονταν την *ρωσική* κατάκτηση, με πολλές επιφυλάξεις, γιατί επί της ουσίας πίστευαν, ότι δεν έχει καταλυθεί ακόμη η *Τουρκική* κυριαρχία και φοβόντουσαν τα αντίποινα των *Τούρκων*, από τα οποία είχαν πικρή εμπειρία²¹.

Πολλοί επίσης αξιωματικοί του *Ρωσικού* στόλου ενώ υπόσχονταν να πληρώσουν τα τρόφιμα, στην πραγματικότητα όχι μόνο τα διάρπαζαν χωρίς να πληρώνουν τα συμφωνηθέντα *άσπρα*, αλλά διάρπαζαν και χρήματα από τις *καντζελαρίες* των νησιών, όχι για τη «*φλόττα*», αλλά για την *τσέπη* τους. Έγγραφα επίσης του *ΙΑΔΑΣ*, δείχνουν τα έξοδα της «*φιλοξενίας*», της *Κοινότητας*, όπως

¹⁸ «Θα πίστευε κανείς ότι πρόκειται για μια μικρή δημοκρατία που πληρώνει φόρο υποτελείας στο Σουλτάνο. Η εκτελεστική εξουσία ανήκει αποκλειστικά στον επίτροπο που εκλέγεται για ένα χρόνο... έχει για συμβούλους τους Προεστούς ή πρώην Επιτρόπους. Είναι υποχρεωμένος να τηρεί τις τοπικές συνήθειες και τον κώδικα των νόμων με τους οποίους διοικείται η κοινότητα από αμνημόνευτους χρόνους...». Della Rocca, *Traitè....ό.π.*, I. σ. 76.

¹⁹ 1703 Κιοσέ Ενί Αγάς-Μουσαλίμι της Σύρας, 1709 Μεχμέτ Αγά, 1712 Χαλίλ Αγάς, 1720 και 1722-23 μισέρ Τζώρτζη Παπάζογλου, 1737 Ο Τζωρτζάκης Μπάος, 1746 Ο Κωνσταντίνος Ράλλης, 1750-52 πάλι ο Τζωρτζάκης Μπάος. βλ. Α. Δρακάκης, ...ό.π., σ. 43 και εξ.

Η κοινότητα πάντοτε απέφευγε την εγκατάσταση Αγά στο νησί, ως επιζήμια.

²⁰ Α. Σιγάλα, *Επιστολαί των εκ Κωνσταντινουπόλεϊ Καπουκεχαγιάδων της Σύρου επί Τουρκοκρατίας*, Ελληνικά 2, (1929), σ. 11-96. Βλ και Α. Δρακάκης, *Η Σύρος ...ό.π.*, Α'. σ. 228-230.

²¹ Βλέπε ενδιαφέροντα έγγραφα της *ρωσικής* Κατοχής από το *Αρχειό ΙΑΔΑΣ*, δημοσιευμένα από τον *Κλών Στέφανο*, *Έγγραφα ανέκδοτα προς τους κατοίκους των Κυκλάδων αποσταλέντα επί της Κατοχής αυτών υπό των Ρώσων*, *Αθηναίον* 6 (1877), 203-243.

«κρέατα, πέρδικες, κρασί, μέλι, καφές, αυγά», για να ξεφαντώνουν οι Ρώσοι αξιωματικοί του καπετάν Αλεξαντρώφ, με δαπάνες που χρεώνονταν βέβαια ο λαός²². Επιπλέον επέβαλλαν στην κοινότητα να καταβάλλει ως φορολογία 2.500 γρόσια, «...την μισήν πληρωμήν ... κατά την συμφωνία μας.....ήγγουν γρόσια 1250, τα οποία ως σήμερα δεν μας αποστείλατε...»²³. Παράλληλα αξίωναν κατά διαταγή του Αντωνάκη Ψαρού, όπως διαπιστώνεται από έγγραφο της 14^{ης} Σεπτεμβρίου 1771, να καταβάλλεται επίσης ως φόρος, το δέκατο των παραγομένων προϊόντων: «ο αυθέντης επρόσταξεν ότι όσο σιτάρι της **δεκατίας** έχετε να το αλέσετε και ει μιν εμπορείτε να το κάμετε παξιμάδι καλώς ειδέ ας είναι και αλεύρι και στείλετέ το εις Νάουσαν ευθύς...»²⁴.

Το χειρότερο όμως επί της Ρωσικής κατοχής δεν ήταν η φορολογική αφαιμάξη, που σαφώς ήταν μικρότερη αυτής των Τούρκων, αλλά «η απογύμνωση του αρχαιολογικού πλούτου των νησιών» και η μεταφορά οτιδήποτε αξιόλογου αρχαίου αντικειμένου, στην Αγία Πετρούπολη. Ο επίτροπος Γιαννουλάκης Σαλάχας, δώρισε στους Ρώσους μια προτομή την οποία ο Della Rocca, εσφαλμένα αναφέρει, ως προτομή του Φερεκόδη²⁵.

Η Ρωσική κατοχή στις Κυκλάδες έληξε το 1774 με την *Συνθήκη Κιουτσούκ Καϊναρτζή*.

Μετά την Ρωσική κατοχή, από το 1774-1778 η Σύρος είναι και πάλι τιμάριον του Αλή Αγά Βεήλογλου, ο οποίος αποκεφαλίστηκε το 1778 πέφτοντας στην δυσμένεια του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ. Κατά την διοίκησή του, συνέβησαν αναταραχές και φιλονικίες μεταξύ των *Επιτρόπων* και των αντιπολιτευομένων *γεωργών* και *αστών*, με αφορμή το σχήμα της κοινοτικής σφραγίδας. Αιτία όμως των διαφωνιών, ήταν σαφώς οι κοινωνικές ανακατατάξεις, αφού η ανερχόμενη τάξη των εμπόρων και επαγγελματιών, των λεγόμενων *αστών*, διεκδικούσε μερίδιο στην εξουσία και τη διοίκηση, από την τάξη των εύπορων *γεωργοκτηματιών*. Η ηρεμία επανήλθε αφού κατόπιν παρέμβασης του *βοεβόδα Βεήλογλου*, η παλιά *ωσειδής σφραγίδα* αντικαταστάθηκε με την *στρογγύλη*.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν έγγραφα των *Καπουκεχαγιαδών* τον 18^ο αιώνα, που προσπαθούν να ηρεμήσουν τους εριστικούς Συριανούς οι οποίοι πρέπει να φιλονικούσαν τακτικά, αφού τους βρίσκουμε συχνά τον 18^ο αιώνα να έχουν διαφορές μεταξύ τους και να είναι χωρισμένοι σε παρατάξεις²⁶.

²² Α. Δρακάκης... ό.π., σ. 53 και εξ.

²³ Κλών Στέφανος, *Έγγραφα ανέκδοτα...ό.π.*, έγγραφο 16.

²⁴ Κλών Στέφανος, *Έγγραφα ανέκδοτα προς τους κατοίκους*, ..ό. π., έγγραφο αρ. 14.

²⁵ Della Rocca, *Traitè....*, ό.π., τομ. Ι, κεφ. ΙΙΙ, σ. 34. Στην πραγματικότητα πρόκειται για προτομή του Αυτοκράτορα Αδριανού όπως διαπιστώθηκε από το βάθρο που βρέθηκε στο ίδιο σημείο, όπου εικάζεται ότι ήταν κτισμένη η Αρχαία Σύρος.

²⁶ Ο φιλόνηρος βοεβόδας Αλή Αγάς Βεήλογλου σε επιστολή του της 5 Απριλίου 1769, συμβουλεύει «τους ραγιαδες να είναι αγαπημένοι και να μην φιλονικούν γιατί διαφορετικά τους ακολουθούν ζημιές...» Α. Σιγάλας, «**Επιστολαί των εν Κών/πολει Καπουκεχαγιαδών της Σύρου επί Τουρκοκρατίας**», *Ελληνικά* 2 (1929), σ. 11-88.

Η απομάκρυνση του Δαρείου Δελόγκη από το νησί, οφειλόταν στο χωρισμό των κατοίκων σε δύο παρατάξεις: σε οπαδούς του Δελόγκη αφ' ενός και των Καπουτσίνων αφ' ετέρου.

Μετά τον *Βεήλογλου*, την περίοδο 1779-1803, η Σύρος μαζί με την Άνδρο, αποτελούν *τιμάριον* της *Σαχ Σουλτάνας*, ανευπιάς του *Σουλτάνου Αβδούλ Χαμήτ*. Αυτή παραχώρησε στη Σύρο και την Άνδρο, πολύ μεγαλύτερες ελευθερίες από τα άλλα νησιά. Πλήρωνε στο βασιλικό ταμείο 14.000 περίπου χιλιάδες γρόσια, αλλά εισέπραττε 35.500 ετησίως. Κατά τον *Della Rocca*, η *Κυρία και προστάτιδα των Συριανών*, αγάπησε ειλικρινά τους υπηκόους της και τους παραχώρησε προνόμια και ελευθερίες μεταξύ των οποίων είναι:

Το δικαίωμα της απόλυτης θρησκευτικής ελευθερίας, το δικαίωμα επισκευής και ανοικοδόμησης ναών, της ελευθερίας στην άσκηση της δικαιοδοτικής εξουσίας των Επιτρόπων, του σεβασμού στο εθιμικό δίκαιο του νησιού, της αναγνώρισης του κύρους των συμβολαίων, διαθηκών και προικοσυμφώνων με τον τύπο που συντάσσονταν, της απαγόρευσης επέμβασης Τούρκων αξιωματούχων στις κοινοτικές υποθέσεις, της απαλλαγής των Συριανών που διέμεναν στην Κωνσταντινούπολη από επιπλέον φόρους και τέλος της παραχώρησης στην κοινότητα του δικαιώματος, να εισπράττει η ίδια φόρους, συμβάλλοντας στην αυτονομία και την ανάπτυξή της.

Σε αντάλλαγμα όρισε να της καταβάλλεται ένα προκαθορισμένο ποσό ως φόρος, ενώ την απάλλαξε από την υποχρέωση να κάνει δώρα στον *Καπετάν Πασά*, το *Δραγουμάνο* του και την ακολουθία του. Η εποχή της *Σαχ Σουλτάνας* υπήρξε η ευτυχέστερη και δημιουργικότερη για τη Σύρο επί Τουρκοκρατίας²⁷.

Μετά τον θάνατο της *Σαχ Σουλτάνας* το 1803 και μέχρι το 1813 η Σύρος και η Άνδρος δεν υπάγονται στον *Καπετάν Πασά* αλλά στον *Υπουργό του Δημοσίου Θησαυρού της Τουρκίας «Υψηλότατον και ενδοξότατο αυθέντην Δεφτερδάρην του Ιράτι τζετίτι χουμαγιούν»*, *Χατζή Ιμπραήμ Ρεσίτ* εφέντην και παρά την αντικατάστασή του το επόμενο έτος 1804, από τον *Νιζάμ Κενήτ τεφτερδάρ εφέντην*, ωστόσο παρέμειναν τιμάρια του εκάστοτε *Υπουργού του Δημοσίου Θησαυρού* της Τουρκίας μέχρι το 1813. Τα προνόμια που είχε παραχωρήσει η *Σαχ Σουλτάνα* δεν μεταβληθήκαν, αυξήθηκε όμως το ποσό των φόρων. Αλλά η οικονομική ανάπτυξη του νησιού, επέτρεπε πλέον την καταβολή τους. Εξ άλλου τα προνόμια που απολάμβανε η Σύρος την καθιστούσαν σχεδόν ελεύθερη, είχε πλήρη αυτονομία και ήταν απαλλαγμένη από κάθε επέμβαση του *Καπετάν Πασά* και των διαφόρων *μπέηδων* που τριγύριζαν αργυρολογώντας το Αιγαίο. Το ποσό του φόρου έφθανε τα 7.000 γρόσια και το συνέλεξαν οι ίδιοι οι *Επίτροποι*, με το εξής σύστημα: Ο ευρισκόμενος στην Κωνσταντινούπολη *Καπού Κεχαγιάς-Αντιπρόσωπος της Σύρου*, υπέγραφε χρεωστική ομολογία λήξεως την 1^η Μαρτίου του επομένου έτους και λάμβανε εξόφληση των φόρων για όλο το έτος. Όταν κατά την λήξη της η ομολογία εξοφλείτο, ο αντιπρόσωπος του νησιού την έπαιρνε πίσω. Το ίδιο συνέβαινε και για την Άνδρο²⁸.

²⁷ S. Della Rocca, *Traitè ...ό.π.*, σ. 73.

²⁸ Α. Δρακάκης, ...ό.π., σ. 75.

Το 1813 τα δύο νησιά παραχωρούνται στον *Ιμπραήμ Σεήτ Ζαρχανά Εμίν, Ζαρηχανέ Ναζερί Εφέντην*, δηλαδή τον *Διευθυντή του Νομισματοκοπείου*.

Το 1814, γράφει ο *Δρακάκης*, εκδηλώνεται η πρώτη και η μόνη γνωστή εξέγερση η οποία εμφανίζεται ως έχουσα ταξικό χαρακτήρα, μεταξύ των Καστρινών που διέμεναν στο Κάστρο μόνιμα, πλουσίων γαιοκτημόνων, πλοιοκτητών, εμπόρων, επαγγελματιών και των *Χωριανών* που ασχολούνταν με τις αγροτικές εργασίες, κατά κανόνα απουσίαζαν όλη την ημέρα από την πόλη, δεν αναμειγνυόντουσαν στα *Κοινά* και στις *Συνελεύσεις*, ούτε έπαιρναν μέρος στις *Αποφάσεις*, αφού κατά κανόνα δεχόντουσαν την απόφαση των *Καστρινών*. Η εξαστών συγκροτούμενη συνέλευση χειριζόταν τις υποθέσεις με τους Τούρκους, συνήθως με επιτυχία. Το 1814 για πρώτη φορά οι *Χωριανοί* δεν συναίνεσαν στη εκλογή του Επιτρόπου *Νικολάκη Καπέλλα* ή *Ζμπηράκι* και αφού προκάλεσαν επεισόδια εξέλεξαν δικό τους, τον *Γιάννη Φρατζέσκου Σαλάχα*. Το αποτέλεσμα της αναταραχής ήταν να φυλακιστεί για παραδειγματισμό ο *Σαλάχας*²⁹.

Με έγγραφο που έστειλε στη Σύρο ο *Σερήμ Ιμπρήμ Ελέου Θεού Ναζήρης του Υψηλού Ζαρπχανέ*, προς τον *Μεχμέτ Αγά και Ζαπίτη της Σύρας και τον Κοτσαμπάση Νικολάκη και τους Προεστούς*, αναφέρει την φυλάκιση του *Σαλάχα* δια παραδειγματισμό και διατάσσει η νέα συνέλευση των Προεστών «*επειδή είναι ανάγκη ένας από τους προκριτωτέρους των ραγιάδων να διορισθή Κοτσαμπάσης, κατά τούτο όλοι οι πρόκριτοι της νήσου συναχθέντες...όποιον ήθελε εκλέξετε*»³⁰. Εξελέγη ο *Πόρτολος Λεχός* ο οποίος είχε διατελέσει και προηγουμένως Επίτροπος, ενώ ο *Νικολάκης*

²⁹ Το 1814, οι γεωργοί και οι βοσκοί δυσαρεστήθηκαν με τον *Επίτροπο Νικολάκη Καπέλλα* ή *Ζμπηράκι*, γιατί εξέδωσε αυστηρές περιοριστικές διαταγές δια την βόσκηση των ζώων και αρνήθηκαν να συναινέσουν, στις αποφάσεις των *Επιτρόπων*. Αφού συγκρότησαν δική τους συνέλευση εξέλεξαν δικό τους *Επίτροπο*, τον *Γιάννη Φρατζέσκου Σαλάχα*. Ο *Νικολάκης Καπέλλας* τότε έσπευσε να ζητήσει την παρέμβαση του *Αγά και Ζαπίτη Μεημέτ*, ο οποίος έμενε τότε μόνιμα στην Σύρο από το 1813. Έτσι όταν προσκλήθηκε στην συνέλευση των *Χωριανών*, αρνήθηκε να προσέλθει και μάλιστα διέταξε την διάλυσή της. Οι οπαδοί όμως του *Σαλάχα* ήταν πολιπληθέστεροι και διαδήλωσαν έξω από το σπίτι του *Αγά* και τον πήραν με τη βία στη συνέλευση, σηκώνοντας τον στους ώμους τους. Ο *Αγάς* θύμωσε από την συμπεριφορά αυτή και συνέταξε έγγραφο προς τον *Μπέη της Καρύστου* ζητώντας προς αποκατάσταση της τάξεως την αποστολή άμεσα δύναμης και τη σύλληψη του *Σαλάχα* και των πρωταιτίων των επεισοδίων. Το έγγραφο το παρέδωσε στον *Λεονάρδο Προβελέγγιο* για να το παραδώσει ο ίδιος στην *Κάρυστο*. Οι οπαδοί όμως του *Σαλάχα* τον συνέλαβαν τον ξυλοκόπησαν μέχρι θανάτου και του πήραν το έγγραφο. Εν τώ μεταξύ ο *Σαλάχας* και οι υποστηρικτές του κατέλαβαν την *Καγκελαρία* πήραν την σφραγίδα της κοινότητας, η οποία κατά την περίοδο αυτή σηματοδοτούσε την εξουσία και συνέταξε πρακτικό περί της εκλογής και της συνελεύσεως του *Ιωάννη Σαλάχα* ως επιτρόπου το οποίο ο ίδιος μετέφερε στην *Κωνσταντινούπολη*. Αλλά ο Τούρκος *Αγάς* κατόρθωσε να ειδοποιήσει στην *Κωνσταντινούπολη* για τα συμβάντα και μόλις πάτησε το πόδι του ο *Σαλάχας* συνελήφθηκε από τους Τούρκους και φυλακίστηκε στα κάτεργα. Τα γεγονότα περιγράφει ο *Α. Δρακάκης* από σημείωμα που του δόθηκε από το Αρχείο του *Ιωσήφ Σαλάχα* απόγονου του *Ιωάννου Φραντζέσκου Σαλάχα*. *Α. Δρακάκης, ...ό.π., σ. 76 και εξ.* Οι όροι *Κοτζαμπάσηδες* και *Πρόκριτοι* σπάνια χρησιμοποιούνται στη Σύρο. Αντί αυτών χρησιμοποιούνται οι όροι *Επίτροποι* και *Προεστοί*.

³⁰ Βλ. το έγγραφο δημοσιευμένο *Α. Σιγάλα, Ανέκδοτα έγγραφα αφορώντα την εκλογήν Κοτσαμπάσηδων*, σ. 82.

Καπέλλας έκτοτε δεν επανεξελέγη, που φανερώνει ότι η κατάσταση ήταν τόσο σοβαρή που δεν αγνοήθηκε από τους Τούρκους.

1.3.2.1 Ημιαυτοδιοικούμενη κοινότητα

Η εκλογή του *Επιτρόπου* ή *Κοτσάμπλαση*, ή κάποιες φορές δύο *Επιτρόπων*, των 4 ή 5 *Προεστών*, του *Καντζηλιέρη* και από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα των εκπροσώπων της Σύρου στην Κωνσταντινούπολη, των *Καπουκεχαγιάδων*, γίνονταν στις «*Μαζώξεις*» του κοινού μια φορά το χρόνο. Δικαίωμα ψήφου είχαν οι άρρενες πολίτες που είχαν συμπληρώσει το 30^ο έτος της ηλικίας.

Κατά την γενική συνέλευση, στην «*πλάσσα*» του *Αγίου Ιωάννη* των Καπουτσίνων, καθορίζονταν οι φόροι, διαβάζονταν τα Σουλτανικά φερμάνια και λαμβάνονταν αποφάσεις για σοβαρά θέματα. Με τον καιρό η συνέλευση αυτή εξελίχτηκε σε νομοθετικό όργανο, επειδή το *εθιμικό δίκαιο* και ο κώδικας των νόμων δεν κάλυπταν νέες καταστάσεις όπως ήταν η αύξηση του εμπορίου, η παρουσία παροίκων κλπ. Οι συνελεύσεις του κοινού, είχαν τον χαρακτήρα είδους μικρού κοινοβουλίου, στο οποίο οι αποφάσεις λαμβάνονταν δημοκρατικά, χωρίς να λείπουν οι συνηθισμένες στους Έλληνες αντεγκλήσεις, όπως συμβαίνει και σήμερα. Παρόλα ταύτα, ο δημοκρατικός χαρακτήρας του θεσμού αυτού, που ο *Slot* ανάγει στην Βυζαντινή περίοδο, βοήθησε στην ανάπτυξη του νησιού, όπου η διαβίωση κατά τον Γερμανό περιηγητή *Thiersch*, προσέγγιζε στα χρόνια της Επανάστασης, τα επίπεδα της πολιτισμένης Ευρώπης³¹.

Η εκλογή του *Επιτρόπου* ή *Κοτζαμπάση*, γίνονταν με ανάταση του χεριού. Την πατέντα εκλογής του, υπέγραφαν ο *Προεπίτροπος* και οι *Προεστοί*. Το έγγραφο σφραγίζονταν με την «*κοινήν βούλα του τόπου*» και *ρετζιστράρετο* στο βιβλίο της κοινότητας. Παράλληλα συντάσσονταν αναφορά, προς τις Οθωμανικές αρχές, για την *επικύρωση ή ματζάρι*. Ο Σουλτάνος ενέκρινε την εκλογή αντί της καταβολής συμβολικού ποσού. Εκτός από τη διοίκηση, η εξουσία του επιτρόπου επεκτείνονταν σε υποθέσεις δικαστικής φύσης στις οποίες τον κυριότερο λόγο είχε ο Επίσκοπος. Ήταν υπεύθυνος για την διασφάλιση της ησυχίας του τόπου, με την συμβολή των προεστών και επιφορτισμένος με την συλλογή και αποστολή των φόρων στην Κωνσταντινούπολη. Για τις υπηρεσίες του αυτές, λάβαινε 60 γρόσια το χρόνο και τιμητικά έφερε από το Σουλτάνο τον τίτλο του «*βεκίλη*» και το συμβολικό μανδύα «*μπισίνι*»³².

Οι *Προεστοί* ή *Δημογέροντες* και *Άρχοντες*, εκλέγονταν στις «*μαζώξεις*» και ανήκαν στην τάξη των *Προεπιτρόπων*. Υπήρχαν όμως και εξαιρέσεις. Ήταν ένα

³¹ Della Rocca, *Traitè...*, t. I, σ. 76 και εξής. Reinach Salomon, *Voyage Archéologique en Grèce et en Asie mineure, (1842-1844)*, Paris 1888, σ. 18. Βλ. επίσης Ρούσοος-Μηλιδώνης Μ., *Syra Sacra...*ό.π., σ. 64 και εξής. Και Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, 1948 και 1967.

³² Βλέπε, Σιγάλα, *Επιστολαί...Καπούκεχαγιάδων...*ό.π., σ. 72 και έγγραφα που αφορούν την εκλογήν των *Κοτσαμπάσηδων* σ. 89.

είδος συμβουλευτικού σώματος των *Επιτρόπων* στους οποίους συμπαραστέκονταν και στην εκδίκαση διαφόρων υποθέσεων. Για το σκοπό αυτό συγκεντρώνονταν 2-3 φορές την εβδομάδα στην «*Κοινή Καντζελλαρία*», δηλαδή στη *Γραμματεία της Κοινότητας*. Ήταν άμισθοι και προπορεύονταν στις θρησκευτικές και κοινοτικές εκδηλώσεις. Σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπονταν στους *κληρικούς*, να εκλεγούν *Προεστοί*.

Ιδιαίτερη θέση κατείχε στην κοινότητα ο *Καντζηλιέρης* ή *Γραμματικός*, ο οποίος εκλεγόταν δια *βοής* ή *ανατάσεως της χειρός*. Προς διάκριση από τον *Επισκοπικό Καντζηλιέρη*, που ήταν βέβαια πάντα κληρικός, υπέγραφε ως *κοινός, δημόσιος* ή *πούμπλικος*. Η θητεία του διαρκούσε 3 χρόνια. Μπορούσε όμως να επανεκλεγεί ή να καθαιρεθεί, αν δεν εκτελούσε πιστά τα καθήκοντά του. Τηρούσε βιβλία της κοινότητας και σε πολλές περιπτώσεις κρατούσε το ταμείο. Ήταν έμμισθος και όφειλε να δίνει «*λογαριασμόν φανερόν*», τον οποίον θεωρούσε ο *Επίτροπος*. Εκτελούσε επίσης χρέη *Συμβολαιογράφου* ή *νοτάρου πούμπλικου*. Υπό την ιδιότητα αυτή, συνέτασσε όλα τα έγγραφα δια των οποίων συναλλάσσονταν οι πολίτες της κοινότητας (*έγγραφα αγορών, πωλήσεων, ενοικιάσεων, διαμαρτυριών κλπ*). Τα προικοσύμφωνα και οι διαθήκες συντάσσονταν από τον *Επισκοπικό Καντζηλιέρη*. Και στις δύο περιπτώσεις είχαν ισχύ δημοσίων εγγράφων και έφεραν αναγκαστικά τη σφραγίδα της κοινότητας την οποία, από της εποχής του Επισκόπου *Γκουάρκη*, (1655-1669), μοιράζονταν η θρησκευτική και η κοινοτική Αρχή.

Η πρώτη σφραγίδα της κοινότητας που βρέθηκε επί των εγγράφων του 17^{ου} αιώνα, έφερε στο κέντρο τον *Άγιο Γεώργιο όρθιο*, με σπαθί στο δεξί χέρι και στο αριστερό ασπίδα. Στο περιθώριο ήταν χαραγμένα με λατινικούς χαρακτήρες, *COMUN. POPUL. SYREN.* ήτοι *COMUNITAS POPULI SYRENSIS*, που σημαίνει: «*ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ του ΛΑΟΥ της ΣΥΡΟΥ*».

Η κοινότητα πάντοτε στα έγγραφά της χρησιμοποιούσε την ελληνική γλώσσα, αλλά στην σφραγίδα χρησιμοποίησε λατινικούς χαρακτήρες, επειδή η λατινική, ήταν η γλώσσα των κλασικών σπουδών.

Κατά τον 18^ο αιώνα η σφραγίδα αυτή αντικαταστάθηκε με νέα, η οποία έφερε τον *Άγιο Γεώργιο έφιππο* να σκοτώνει το θηρίο με ακόντιο, το οποίον κρατεί στο δεξί χέρι. Γύρω υπάρχουν οι λέξεις *SIGILEO DELLA COMUNITA DI SIRA* «*σφραγίδα της Κοινότητας Σύρου*».

Από το 1774 η πιο πάνω σφραγίδα αντικαταστάθηκε με νεότερη. Ομοίως φέρουσα τον *Άγιο Γεώργιο*, αλλά κατά πολύ μεγαλύτερο και χωρίς φωτοστέφανο. Στο κάτω μέρος το 1774, έτος κατασκευής της. Η σφραγίδα αυτή χρησιμοποιήθηκε μέχρι το 1820, όταν κατασκευάστηκε μία απολύτως ίδια, που έφερε το έτος 1820. Διατηρήθηκε ίδια μέχρι την απελευθέρωση, οπότε και αντικαταστάθηκε με την *μέλισσα* και ελληνικά γράμματα.

Η σφραγίδα όλη την διάρκεια της Τουρκοκρατίας πιστοποιούσε την εγκυρότητα παντός εγγράφου και ενσωμάτωνε την κοινοτική εξουσία³³.

1.3.2.2 Εθιμικό Δίκαιο ή Καλίτουλα

Οι Συριανοί όπως και όλοι οι Κυκλαδίτες διατήρησαν το *Εθιμικό* τους *Δίκαιο*, χάρις στα *Προνόμια* που τους παραχώρησε ο *Μουράτ Γ'*, με τον *Αχτιναμέ* του 1580. Η σπουδαιότητα της τήρησης του *Εθιμικού Δικαιού* ή των *Καλίτουλων*, όπως ονομάζονταν στη Σύρο, δηλαδή του *Κώδικα των Πατροπαράδοτων νόμων*, εστιάζεται στο γεγονός ότι επέτρεψε στους *Συριανούς* και τους άλλους *Κυκλαδίτες*, να αναπτύξουν ένα *αίσθημα ανεξαρτησίας* έναντι των άλλων *Ελλήνων*³⁴.

Για το Συριανό *Εθιμικό Δίκαιο*, γράφει ο *Δελλαρόκκα* το 1798:

«Την απόλυτη εξουσία έχει ο **Επίτροπος**. Είναι ένα αξίωμα για ένα χρόνο, αλλά πολλές φορές διατηρεί την προνομιακή του θέση δύο, τρία χρόνια, αν αποδειχθεί ικανός και αρκετά διπλωμάτης, ώστε να ξέρει πώς να το κρατήσει. Το συμβούλιό του αποτελούν οι **Προεστοί**, οι οποίοι είναι **πρώην Επίτροποι**. Ο Επίτροπος δεν μπορεί να καινοτομεί. Οφείλει να τηρεί τα έθιμα του τόπου που καταγράφονται στα **Καλίτουλα** ή τον κώδικα των νόμων, που η κοινότητα ακολουθεί από αμνημονεύτους χρόνους». Η διάθεση ή πώληση «*περιουσιακών στοιχείων*», αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα τήρησης του *Εθιμικού Δικαιού*: «Όποιος ιδιώτης αποφασίσει να πωλήσει περιουσιακά του στοιχεία, δεν είναι πάντοτε ελεύθερος να τα πωλήσει σε όποιον ο ίδιος θα ήθελε. Προηγούνται οι πιο στενοί συγγενείς και ακολουθούν οι πλησιέστεροι γείτονες των οποίων τα κτήματα συνορεύουν³⁵, που πρέπει να προτιμηθούν. Ο πωλητής καλεί τους εκτιμητές που θα αποφανθούν για την αξία των αγαθών. Στην συνέχεια ανακοινώνει την πώληση σε όλη την πόλη με την βοήθεια ενός δημόσιου ντελάλη. Και αν σε διάστημα 15 ημερών, για όσους βρίσκονται στο νησί και ένα χρόνο για όσους είναι σε ξένο μέρος, κανένας απ' αυτούς που δικαιούνται [συγγενείς ή γείτονες] δεν παρουσιασθεί στην *Καγκελαρία*, [δηλαδή δεν ενδιαφερθεί], τότε ο ιδιοκτήτης είναι ελεύθερος να το δώσει σε όποιον θέλει και στην τιμή που θέλει. Λέω στην τιμή που θέλει, γιατί αν είναι συγγενείς [αυτοί που ενδιαφέρονται για την αγορά] δεν μπορεί να ζητηθεί μεγαλύτερο ποσό από εκείνο που καθόρισε ο εκτιμητής». Ο νόμος αυτός, συνεχίζει ο *Δελλαρόκκα*, με μια πρώτη ματιά ίσως φαίνεται άδικος. Αλλά αν λάβουμε υπόψη ότι δεν υπήρχαν μεγάλες κτηματικές περιουσίες και ότι η γη ήταν εξ ίσου μοιρασμένη στις διάφορες οικογένειες, εύκολα θα μπορούσε να αντιληφθεί, ότι αυτός ήταν ένας τρόπος για να διατηρηθεί η ισότητα στις οικογενειακές περιουσίες και παράλληλα εξασφάλιζε την οικονομική ισότητα μεταξύ των πολιτών. Θεσπίστηκε για να εμποδίσει, αφ' ενός τον κατακερματισμό των οικογενειακών περιουσιών και αφ' ετέρου την δημιουργία στον αντίποδα

³³ Α. Δρακάκης, ...ό.π., σ. 184-185.

³⁴ Βλ. χειρόγραφο Κώδικα στο Αρχείο ΑΚΕΣ, με το *Εθιμικό Δίκαιο ή Καλίτουλα*, του νησιού.

³⁵ Οι έχοντες γειτονικά κτήματα τα οποία συνορεύουν ονομάζονται: **Σύμπλιοι**.

πολύ μεγάλων περιουσιών και συσσώρευση της Γης σε λίγους πλούσιους μεγαλοκτηματίες. Επίσης υπήρχε η συνήθεια στα προικοσύμφωνα *les contrats de mariage*, να προστίθεται ένας όρος που αφορούσε στην διάθεση της πατρικής περιουσίας των νεονύμφων, ώστε «σε περίπτωση που αποβιώσουν άτεκνοι, τα αγαθά που προέρχονται από την πατρική τους περιουσία, να διανέμονται στους συγγενείς τους. Αλλά είχαν το δικαίωμα να κληροδοτήσουν σε έναν ή σε περισσότερους από τους κληρονόμους τους μεγαλύτερο μερίδιο και σύμφωνα με την συνήθεια να αφήσουν κάτι τι, σε όλους τους άλλους. Με τη ρήτρα αυτή, κανείς δεν μπορούσε να κληροδοτήσει την ακίνητη πατρική περιουσία του όπως ο ίδιος ήθελε».

Αντιθέτως είχε το δικαίωμα να διαθέσει όπως θέλει, την περιουσία την οποία απέκτησε μετά τον γάμο και η οποία δεν περιλαμβάνεται στο προικοσύμφωνο. Τέλος είχε το δικαίωμα να διαθέσει όπως επιθυμεί το 1/10 της πατρικής του περιουσίας, για τα του «θανάτου του» δωρεές, μνημόσυνα και λειτουργίες³⁶.

Ο Επίσκοπος Φοντόν (1786-1799) το 1788, ήλθε σε αντιπαράθεση με την Κοινότητα, επειδή δεν σεβάστηκε το *Εθιμικό Δίκαιο*, όταν ο πρώην Ιησουίτης π. Μιχαήλ Ροξάς αναγκάστηκε να πουλήσει με δική του ευθύνη ως επισκόπου, κτήμα των πρώην Ιησουιτών που είχε αγοράσει από τον Επίσκοπο Ιουστινιάνη. Σύμφωνα με τα παραπάνω αναφερθέντα, θα έπρεπε να προτιμηθούν οι συγγενείς του Δον Ν. Μαραγκού που το είχε δωρίσει στους Ιησουίτες. Αλλά ο Φοντόν, αφού εξέτασε την περίπτωση με τους παλαιότερους των ιερέων του νησιού, αποφάσισε «πως η πώληση των εκκλησιαστικών κτημάτων δεν υπόκειται στο *Εθιμικό Δίκαιο*» και

³⁶ «Toute l'autorité exécutive réside dans les mains de l'*épitropos*. C'est un magistrat annuel, qui garde quelquefois sa place deux, trois ans, et même davantage s'il en est digne, ou s'il est assez intrigant pour savoir s'y maintenir. Il a pour conseil les *proestus*, qui sont les anciens épitropes. L'*épitropos* ne peut rien innover; il est obligé de s'en tenir aux coutumes du pays consignées dans les capitulaires, ou le code de lois par lequel la communauté est régie depuis un temps immémorial. Nous citerons, un de ces capitulaires qui concerne la vente des biens. Un particulier quelconque, qui a résolu de se défaire du sien, n'est pas toujours libre de la vendre à qui il lui plait. Les plus proches parents, d'où ce bien descend, ensuite les voisins qui touchent à ce même bien, ont de droit la préférence: le vendeur fait d'abord estimer son bien par les experts; ensuite il en fait annoncer la vente dans toute la ville, par un crieur public; et si, dans l'espace de 15 jours pour ceux se trouvent dans l'île, et d'un an pour ceux qui sont en pays étranger, personne de ceux qui ont des droits ne se présente à la chancellerie, alors le propriétaire est le maître de la donner à qui il lui plait, et au prix qu'il veut. Je dis au prix qu'il veut, car quand ce sont les parents, il n'en peut exister que le taux de l'estimation.

Cette loi, au premier coup d'œil, semble injuste; mais ce qu'on peut y trouver de déraisonnable disparaîtra, si on fait attention qu'à Syra, les terres sont partagées à peu près également entre toutes les familles; cette égalité dans les propriétés contribue aussi à entretenir celle des fortunes entre les citoyens. Cette loi a été établie pour arrêter ou gêner les atteintes qu'on pourvoit porter à un équilibre si précieux.

Il y a une clause que l'on insère ordinairement dans les contrats de mariage; c'est qu'en cas que les contractants viendront à mourir sans enfants, leurs biens immeubles patrimoniaux retourneront à leurs parents; mais avec la liberté au testateur d'avantager un ou plusieurs d'entre eux, et sous la condition de laisser quelque chose aux autres héritiers. Par cette clause personne ne peut donner ses biens patrimoniaux aux mainmortables. Il y a cependant une loi qui porte, que si le testateur a fait des acquisitions, il pourra en disposer en faveur de qui il voudra; et qu'à défaut de biens acquis, il lui sera libre de disposer encore du dixième des biens qu'il a apporté en se mariant, pour faire prier pour le repos de son âme». S. Dellarocca, *Traité ...ό.π.*, σ. 76-79.

αποφάνθηκε «ότι οι εκκλησιαστικοί δεν είναι υποχρεωμένοι να τηρούν το Εθιμικό Δίκαιο». Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο Επίτροπος *Γιωργάκης Πρίντεζης*, να διαμαρτυρηθεί στον Τούρκο διοικητή ότι, «ο μοντέρνος επίσκοπος *annullava i loro capitoli*», δηλαδή «καταργούσε τους νόμους τους» όσον αφορά το *εθιμικό δίκαιο της Σύρου*³⁷. Ωστόσο ο Αγάς απέφυγε να αναμειχθεί είτε για να μην οξύνει την κατάσταση, είτε επειδή ο Επίσκοπος είχε αυξημένες αρμοδιότητες αναγνωρισμένες από τις Τουρκικές αρχές.

1.3.2.3 Δικαστική Εξουσία των Επισκόπων

Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι οι Καθολικοί Επίσκοποι στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, εκτός από τη *θρησκευτική* είχαν και τη *δικαστική εξουσία*. Ο *Επισκοπικός Καντζηλιέρης-Γραμματέας*, συνέτασσε τις διαθήκες και τα προικοσύμφωνα και οι Τουρκικές Αρχές, ανέθεταν τις δύσκολες διευθετήσεις και συγκρούσεις των πολιτών, στον Επίσκοπο, που εκτελούσε ρόλο «Καδή».

Ο επίσκοπος ήταν το κεφάλι και ο κυβερνήτης όλων, στην Κοινότητα. Γι' αυτό και πολλές φορές ερχόταν σε σύγκρουση με τους *Επιτρόπους* και τους *Προεστούς*. Παράδειγμα ο *Επίσκοπος Γκουάρκης*, ο οποίος το 1658³⁸, διεκδικούσε την κοινοτική σφραγίδα και το πρόβλημα διευθετήθηκε με την παρέμβαση του *ναυάρχου Μοροζίνη*, που βρήκε την λύση του κιβωτίου με τα διπλά κλειδιά για να φυλάσσεται η κοινοτική σφραγίδα και να χρησιμοποιείται από κοινού, αυξάνοντας ακόμη περισσότερο, τις εξουσίες του Επισκόπου.

Τα έσοδα της επισκοπής το 18^ο αιώνα, προέρχονταν από ενοίκια αγροτικών εκτάσεων και το 1/3 της παραγωγής από κτήματα τα οποία είχαν παραχωρηθεί από το *Δουκάτο της Νάξου*, σε ακτήμονες γεωργούς. Σε αυτά προστίθεντο οι προσφορές των πιστών, από γάμους, βαπτίσεις και κηδείες. Επί πλέον λάμβανε ετήσια επιχορήγηση 100 γρόσια το χρόνο, από το ταμείο του Γαλλικού στόλου. Τα έσοδα αυτά ήταν πενιχρά και δεν επαρκούσαν. Ωστόσο ο Δρακάκης γράφει, ότι η «*Σύρος, υπήρξε ευτυχής διότι κατά τας μαύρας ημέρας της Τουρκοκρατίας, είχε παραστάτην της δυστοχίας και των δοκιμασιών της, τον καθολικόν κλήρον, κατά κανόνα ευσυνείδητον,*

³⁷ «*Ma perchè detto de Roxas per fare un tal acquisto dovette aggravarsi di qualche debito per la somma di piastre ducento, così per sollevarsi dal medesimo, s' è trovato nella necessità di vendere un terreno del medesimo acquisto nel luogo detto Ropacca per il valore di piastre turchesche 150, il qual terreno alienato ci dice che verrà ricompensato dopo la sua morte colla suddetta casa, giardino e terreni annessi di Talanda... L'epitropo però un certo Sorghaki (sic) Jorghaki Brindesi cominciarono aspergere per la città, che il moderno vescovo annullava i loro capitoli, e fecero ricorso al patrone dell' isola, dal quale non hanno avuto risposta...*» Prop., Scritture riferite, vol. 879: 269r-273r *Relazione del vescovo G. B. Fonton sopra la sua diocesi, Vescovo Fonton, 30 Gennaio 1788*, δημοσιευμένη η έκθεση του Επισκόπου Fonton, από Giorgio Hofmann, S. J., *Vescovadi Cattolici ...ό. π.*, (σ. 133-145), 139-141.βλ. και Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 139.

³⁸ Στο αρχείο των Καπουτσιώνων, τα έγγραφα 48 και 118 του 1658, αναφέρονται στην επίλυση της διαφοράς μεταξύ του Επισκόπου Ιωσήφ Γκουάρκη και της Κοινότητας Σύρου. βλ. Δρακάκης, ...ό.π., σ. 40-41.

εξυπηρετικόν, μεμορφωμένον και πρόθυμον εις θυσίας. Οι καθολικοί κληρικοί ήσαν την εποχήν εκείνην οι διδάσκαλοι, οι νοσοκόμοι, πολλάκις οι ιατροί, οι συμβουλευόντες εις τας δυσκόλους στιγμάς, οι παραστάται της δυστυχίας των πτωχών»³⁹.

³⁹ Α. Δρακάκης, *Η Σύρος...ό.π.*, τ. Α', σ. 177.

1.4. Κοινωνία και Οικονομία

1.4.1. Συνθήκες διαβίωσης τον 15^ο και 16^ο αιώνα

Οι πληροφορίες που μας παρέχονται από τις πηγές, τόσο του Αρχείου της Κοινότητας Άνω Σύρου, όσο και της Καθολικής Επισκοπής, κατά τον 15^ο και 16^ο αιώνα είναι εξαιρετικά φτωχές, σχεδόν σιωπούν, γεγονός που επιβεβαιώνει την μαρτυρία μεταγενέστερων πηγών, ότι ο οικισμός καταστράφηκε ολοσχερώς το 1617, μετά από την επιδρομή του *Καπουδάν πασά*.

Είναι γνωστό ότι το 1494, κατά τον *Buontelmonti* η Σύρος είναι ένα μη αξιόλογο νησί, με 400 κάτοικους¹, που τρέφονται με ξυλοκέρατα και κρέας άγριων τράγων², κάτω από συνεχή τρόμο των πειρατικών επιδρομών. Το 1571, δηλαδή 80 χρόνια αργότερα και ενώ διοικεί το Δουκάτο ο *Κορονέλλος*, η εικόνα έχει διαφοροποιηθεί. Διαπιστώνουμε ότι υπάρχει ευημερία και ευμάρεια αγαθών, αφού το προηγούμενο έτος 1570, στέλνουν στην Τήνο «*διακόσια στάρα κριθής και πενήκοντα σίτου*»³.

Χαρακτηριστικό επίσης της οικονομικής ευρωστίας, γράφει ο *Δρακάκης*, είναι και το γεγονός ότι όταν οι Σύριοι συνέλαβαν τον *Κορονέλλο*, «*διέθεταν αρκετόν χρυσόν για να εξαγοράσουν τον Καδή και την ακολουθία του*», ο οποίος επιβαίνων Τουρκικού πολεμικού, που είχε τότε προσορμίσει στο λιμάνι της Σύρου, απειλούσε να την καταστρέψει⁴.

Το 1580, λόγω των προνομίων που παραχωρεί ο *Μουράτ Γ'*, δια του *Αχτιναμέ*, έχουμε ανάπτυξη της οικονομίας της Σύρου και βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων⁵.

¹ Σάθας Κων., *Monuments inédits relatif à l'histoire de la Grèce au moyen ages*, Venise 1884, τομ. VI σ. 241.

² *Buondelmonti, Liber insulatum*, κεφ. XVIII και εξ., στον Α. Δρακάκη, ...ό.π., σ. 9.

³ Από το υπόμνημα του Τήνιου ιερέα, *Antonio degli Ascufi*, που υπέβαλλε προς το Συμβούλιο των δέκα της Βενετίας, στο οποίο αναφέρονται οι λόγοι που δεν θα έπρεπε να ελευθερωθεί ο Κορονέλλο. Βλ. Vladimir Lamasky, *Secrets d'Etat de Venise. Documents-extraits notices et etudes*, Saint Petesbourg 1884, σ. 81.

⁴ Α. Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, τόμοι 2, Ερμούπολη 1948, σ. 14.

Η παραπάνω μελέτη του Α. Δρακάκη και η δημοσίευση πολλών εγγράφων από το Αρχείο της τότε Κοινότητας Άνω Σύρου, σήμερα *Ιστορικό Αρχείο Δήμου Άνω Σύρου (ΙΑΔΑΣ)*, μας δίνει πλούσιο υλικό από τις συνθήκες διαβίωσης, την οικονομία, το δίκαιο, τους οικογενειακούς θεσμούς και την διοίκηση της Σύρου, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

⁵ Ο *αχτιναμέ* που εκδόθηκε από τον Σουλτάνο Μουράτ Γ' 1580 ή 998 έτος Μωάμεθ, προέβλεπε πολλά προνόμια, τα σπουδαιότερα των οποίων είναι: 1. Αναγνωρίζεται το δικαίωμα της ατομικής περιουσίας των κατοίκων των νησιών των Κυκλάδων. 2. Παραχωρείται πλήρης θρησκευτική ελευθερία στη λατρεία, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος επισκευής των ερειπωμένων ναών, τη χρήση κωδωνοκρουσιών, την τέλεση λιτανειών και άλλων δημοσίων λατρευτικών εκδηλώσεων.

1.4.2. Η οικονομία κατά τον 17^ο αιώνα

Αλλά 40 περίπου χρόνια αργότερα, μετά από την ολική καταστροφή που υπέστη από τον *Καπουδάν Πασά Αλή Τσελεπή*, στις 17 Οκτωβρίου 1617, η Σύρος ζει ακόμη σε πλήρη οικονομικό μαρασμό⁶. Η εγκατάσταση του Τούρκου *Κεχαγια Μέμη Ρεϊζή* το 1618, καθώς και Τούρκων κατοίκων στο νησί της Σύρου, που το 1631 ο αριθμός τους φθάνει τους 60, η τρομοκρατία που ακολουθεί, οι καταπιέσεις εκ μέρους των Τούρκων Αγάδων, με την αφόρητη φορολογία, αυθαιρεσία και αγριότητα, προς τους δυστυχείς κατοίκους, όλο τον 17^ο αιώνα, αλλά ειδικά την περίοδο 1617-1622, επιδεινώνουν ακόμη περισσότερο τις ήδη άθλιες συνθήκες διαβίωσης των Συριανών.

Επιστολή των Συριανών Προεστών και του κλήρου, γραμμένη στις 10 Σεπτεμβρίου 1622, η οποία δόθηκε ιδιοχείρως στον Πάπα Γρηγόριο ΙΕ', από τον Επίσκοπο *Ιωάννη Γηράρδη* (1619-1624), που τον επισκέφθηκε εκλιπαρώντας για οικονομική ενίσχυση της Σύρου, ακόμη και αν θεωρήσουμε ότι εμπεριέχει κάποια δόση υπερβολής, ωστόσο η εικόνα της εγκατάλειψης, της φτώχειας και της εξαθλίωσης που δίνεται, αποκαλύπτει ότι δεν είχαν ακόμη αποκατασταθεί οι συνέπειες της καταστροφικής επιδρομής του 1617, από τον *Καπουδάν Πασά Αλή Τσελεπή*, παρά το γεγονός ότι είχαν περάσει ήδη πέντε χρόνια. Διαπιστώνουμε ακόμη ότι «οι πληγές που άνοιξαν» μεταξύ Ορθοδόξων και Καθολικών επί της ιεραρχίας του Επισκόπου *Ανδρέα Κάργα*, δεν είχαν καθόλου επουλωθεί⁷. Στην επιστολή, γράφονται μεταξύ άλλων τα εξής:

«*Η πόλη μας βρίσκεται σε μέγιστη ανέχεια εξ αιτίας της καταστροφής που προκάλεσε η επιδρομή του Αλή Καπουδάν Πασά, ... που απαγχόνισε τον επίσκοπό μας και καταδίωξε απειλώντας με θάνατο τους ιερείς μας, κάποιους από τους οποίους απαγχόνισε και αιχμαλώτισε... Οι εκκλησίες μας όχι*

3. Απαλλάσσονται οι νησιώτες από τις έκτακτες φορολογίες και υποχρεούνται μόνο σε καταβολή της δεκάτης και του κεφαλοχαρατίου.

4. Αναγνωρίζεται το δικαίωμα στους νησιώτες να συναλλάσσονται σύμφωνα με το ισχύον σε αυτούς τοπικό δίκαιο και να επιλύουν τις διαφορές τους από κριτές που θα εκλέγονται από αυτούς.

5. Έχουν το δικαίωμα να διατηρούν *φρυνκτωρίες* ή *βίγλες*. 6. Μπορούν να προσφεύγουν στην Υψηλή Πύλη, για παράπονα Τούρκων αξιωματούχων, ή για τη διευθέτηση δικαστικών υποθέσεων χωρίς τη μεσολάβηση του Καδή που ήταν δαπανηρή και κυρίως μεροληπτική. 7. Απαγορεύεται ο βίαιος εξισλαμισμός και η εγκατάσταση Γενιτσάρων στα νησιά των Κυκλάδων. Π. Ζερλέντη, *Γράμματα των τελευταίων Φράγκων Δουκών του Αιγαίου Πελάγους*, Ερμούπολις 1924, σ. 101 και Αμάντου «Οι προνομιακοί ορισμοί του Μουσουλμανισμού υπέρ των χριστιανών», *Ελληνικά* 9 (1936) σ. 132.

⁶ Vesc. Marengo «Relazione sopra la diocesi di Sira 26 agosto 1631» από Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 50 κ. ε.

⁷ Ο Ανδρέας Κάργας προσπάθησε να εφαρμόσει τις αποφάσεις της *Συνόδου του Τριδέντου*, προκαλώντας της αντίδραση των λίγων ορθοδόξων κατοίκων του νησιού. Οι καθολικοί θεωρούσαν αιτία της επιδρομής του Καπετάν Πασά, τις συκοφαντίες των Ορθοδόξων προς στον Σουλτάνο, εναντίον του Καθολικού επισκόπου και των Καθολικών κατοίκων, για δήθεν «*συννομωσία με τους εχθρούς της Τουρκίας, για απελευθέρωση του νησιού...*». G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici della Grecia, III Syros*, Roma 1937, σ. 22 και εξής.

Βλ. Επίσης B. J. Slot, *Archipelagus Turbatus*, t. I, Leiden 1982, σ. 134 και εξής. Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syros Sacra, Η θρησκευτική ιστορία της Σύρου*, Αθήνα 1993, σ. 75 και εξής.

μόνο βρίσκονται χωρίς δυσκολότητα, χωρίς άμφια, χωρίς λειτουργικά βιβλία και άλλα ιερά αντικείμενα αλλά και οι ποιμένες μας δεν μπορούν να υπομείνουν τους διωγμούς και τους κινδύνους... [ο Επίσκοπός μας] καταδιώκεται από τους Τούρκους επειδή εξαρτάται από την Αγιότητά σας. Καταδιώκεται και από τους Ορθόδοξους, τους μεγαλύτερους εχθρούς μας, επειδή δεν ανέχονται να βλέπουν το νησί αυτό να ακολουθεί στο σύνολό του το λατινικό τυπικό, μοναδική περίπτωση στο Αρχιπέλαγος⁸... Ο φτωχός μας επίσκοπος, με τα ελάχιστα μέσα που διαθέτει, δεν μπορεί να ικανοποιήσει την απληστία των απίστων, που απειλούν να τον αιχμαλωτίσουν ή και να τον θανατώσουν αν δεν τους δώσει όσα ζητούν... Παρακαλούμε να συνδράμετε τον επίσκοπό μας και μαζί με αυτόν και την πόλη μας...»⁹.

Η φτώχεια και η εξαθλίωση όπως περιγράφεται παραπάνω και ο φόβος και ο τρόμος των Τούρκων, αναγκάζουν πολλούς κατοίκους, να εγκαταλείψουν το νησί και να εγκατασταθούν στην Τήνο. Όπως προκύπτει από τις εκθέσεις των Αποστολικών Επισκεπτών σταλμένων προς την Αγία Έδρα, αλλά και από τις αναφορές των καθολικών Επισκόπων, καθ' όλη την διάρκεια του 17^{ου} αιώνα, εκτός από πολύ σύντομες περιόδους οικονομικής ανάκαμψης, οι Συριανοί έζησαν σε τρομοκρατία και απόλυτη φτώχεια.

Το 1624 οι οικονομικές συνθήκες θα πρέπει να είχαν αισθητά βελτιωθεί, αλλά πρόσκαιρα, αφού το 1631 γράφει ο Επίσκοπος Σύρου Marengo, ότι «πέρασαν τα χρόνια της εσημερίας»¹⁰ και δύο μήνες αργότερα σε άλλο έγγραφο επισημαίνει, ότι «οι κάτοικοι δεν έχουν ούτε φωμί να δώσουν στα παιδιά τους, πολύ δε περισσότερο δεν δύνανται να συνεισφέρουν για την εκκλησία, ούτε καν για την αγορά κηρού...». Αναφέρει ακόμη ότι «το 1/3 του πληθυσμού αναγκάστηκε να μεταναστεύσει εξ αιτίας της μεγάλης φτώχειας σε αυτό το νησί»¹¹.

Όσον αφορά τα παραγόμενα αγαθά, για την διατροφή των κατοίκων πληροφορίες μας δίνει ο Αποστολικός Επισκέπτης Tubino το 1638: «Ο τόπος αυτός [η Σύρος], είναι πολύ άγονος λόγω του πετρώδους εδάφους του, παράγει λίγο σιτάρι, τις καλές χρονιές αποδίδει επαρκή ποσότητα κριθαριού, από το οποίο παρασκευάζουν φωμί, ελάχιστο

⁸ «Prima che avvenisse la guerra dell' indipendenza greca, l' isola di Sira era tutta cattolica: egli è per questo ch'essa ebbe anche il nome d' **Isola del Papa**. La popolazione di Sira ebbe sempre gran devozione alla Santa Sede, e noi dobbiam dire che per questo suo attaccamento, più volte, fu depredata, saccheggiata e perseguitata dai turchi: in ogni tempo i cattolici versarono in condizioni spinose».

«Πριν από την Ελληνική επανάσταση, η Σύρος ήταν σχεδόν όλη καθολική. Και αυτός ήταν ο λόγος που της έδωσαν το όνομα **«Isola del Papa»**. Ο λαός της Σύρου επειδή ήταν πάντοτε πιστός στον Πάπα, γι' αυτό το λόγο, γράφει ο Terzorio, το νησί περισσότερο από μια φορά λεηλατήθηκε και καταδιώχθηκε από τους Τούρκους και οι κάτοικοί του «διατελούσαν πάντοτε σε δύσκολες συνθήκες»

Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini*, vol. IV, Turchia Asiatica, Roma 1918, σ. 204.

⁹ Η επιστολή φυλάσσεται στο Αρχείο των Καπουτσίνων Άνω Σύρου (ΑΚΑΣ, Αρ. 1). Δημοσιεύεται από τον Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini*, vol. IV, Turchia Asiatica, Roma 1918, σ. 205-206 και εδώ στο Παράρτημα.

¹⁰ «sono passati li anni della fecilità», από την Έκθεση του καθολικού επισκόπου Marengo, στις 27 Ιουλίου 1631, αναφερόμενος στην προηγούμενη οικονομική κατάσταση της Σύρου, γύρω στα 1624. G. Hofmann, ...ό.π., σ. 50 κ. ε.

¹¹ Vescovo Marengo, «Relazione sopra la diocesi di Sira, 26 agosto 1631», από G. Hofmann, ...ό.π., σ. 54.

κρασί και δεν παράγει άλλους καρπούς παρά μόνο σύκα... ο πληθυσμός είναι πτωχότατος, αλλά αφοσιωμένος στο Θρησκεία και το Θεό»¹². Αρκετά χρόνια αργότερα, ο Αποστολικός Απεσταλμένος Καπουτσίνος *Fra Bernardo*, στην αναφορά του προς την Αγία Έδρα, κατά την επίσκεψή του στις 4-14 Αυγούστου 1652, περιγράφει την οικονομική κατάσταση των Συριανών ακόμα πιο τραγική, όχι μόνο από το γεγονός ότι το νησί δεν ήταν ιδιαίτερα εύφορο, αλλά και εξ αιτίας των Τουρκοβενετικών πολέμων, που επιδεινώνουν την ήδη μίζερη και φτωχική ζωή των κατοίκων. Γράφει για τη Σύρο:

«... Το νησί της Σύρου στο παρελθόν ήταν ακόμα πιο πυκνοκατοικημένο, αλλά υπάρχει φτώχεια στους κατοίκους, κυρίως στην παρούσα πολεμική κατάσταση, επειδή υφίστανται πάρα πολλές επιδρομές και από τα δύο εμπόλεμα μέρη και πληρώνουν διπλούς φόρους, δηλαδή και στους Χριστιανούς και στους Τούρκους, το νησί έγινε τόσο πολύ φτωχό, ώστε πολλοί κάτοικοι κατάφυγαν σε άλλα μέρη για να επιβιώσουν»¹³.

Η επόμενη έκθεση που μας δίνει πληροφορίες για την οικονομική κατάσταση του νησιού, είναι αυτή του Επισκόπου Σύρου *Guarchi* στις 21 Δεκεμβρίου 1655: «Η γη είναι άγονη και βραχώδης, παράγονται λίγα σύκα και κυρίως κριθάρι από το οποίο παρασκευάζουν το ψωμί και πληρώνεται η **Δεκάτη του Επισκόπου**. ...Οι κάτοικοι είναι φτωχοί, αλλά αγαπούν τη γη, έχουν ψυχή και είναι πεισματάρηδες...»¹⁴.

Παράλληλα η Σύρος προκαλεί το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του βασιλιά της Γαλλίας *Λουδοβίκου*, ο οποίος στα πλαίσια των *Διομολογήσεων* που συνάπτει με την Τουρκία, θέτει το νησί κάτω από την *Γαλλική Προστασία*. Με την εγκατάσταση του Τάγματος των Γάλλων Καπουτσίνων το 1633¹⁵, η οικονομία αρχίζει πάλι να αναπτύσσεται και με την υποστήριξη της Γαλλίας βελτιώνεται **σταδιακά η συμπεριφορά των Τούρκων**¹⁶ απέναντι στην καθολική εκκλησία της Σύρου και

¹² G. Hofmann, ...ό.π., σ. 56 κ. ε.

¹³ Prop., *Scrittura riferite*, vol. 187: 559r-576r, «Fra Bernardo min. Cap. Visita Apostolica di Syros 4-14 Agosto 1652» δημοσιευμένο στον G. Hofmann, *Vescovadi ...Syros, ό.π.*, σ. 57-70.

¹⁴ G. Hofmann, ...ό.π., σ. 70 και εξ.

¹⁵ « ...Ταύτα υφίσταντο κατά την περίοδο αυτήν οι ατυχείς νησιώται από τας αυθαιρεσίας και τας αγριότητες των Τούρκων, ιδία κατά τα πρώτα της υποδουλώσεως έτη. Το μόνον παρήγορον περιστατικόν, όπερ έλαβε χώραν δια την Σύρον κατά τα έτη αυτά , ήτο η εν Σύρω εγκατάστασις τάγματος Γάλλων Καπουτσίνων μοναχών γενομένη εν έτει 1633, ήτις πολλαπλώς κατέστη ωφέλιμος δια τους Συριανούς, ως θέλει εκτεθή εις τα σχετικά κεφάλαια της παρούσης και ήτις εγκατάστασις συνετέλεσεν εις το να ενδιαφερθούν ιδιαίτερος δια την νήσον μας οι χριστιανικότατοι Βασιλείς της Γαλλίας. Αφ' ής εγκατεστάθη η Μονή των Γάλλων καπουτσίνων εν Σύρω, επήλθεν μια ουσιώδης και λιαν σημαντική μεταβολή εις την όλην εν Σύρω κατάστασιν. Εν πρώτοις το ενδιαφέρον της Γαλλίας δια την νήσον μας εξεδηλώθη εντονώτερον κα κατά τρόπον ειδικώτερον και αφ' ετέρου αι μέχρι της εποχής εκείνης λιαν τεταμέναι σχέσεις μεταξύ των Τούρκων και της Καθολικής Εκκλησίας της Σύρου, ήρχισαν βελτιούμεναι...». Α. Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, τόμοι 2, Ερμούπολη 1948, σ. 29.

¹⁶ Παρά την δηλωθείσα Προστασία της Γαλλίας από το 1633, εξακολουθούσε η τρομοκρατία εναντίον των καθολικών από τους Τούρκους, αφού το 1635 ο Επίσκοπος Σύρου Μαρέγκο αναγκάζεται να εγκαταλείψει το νησί και να εγκατασταθεί στην Σίφνο και αργότερα στην Χίο, όπου παρέμεινε μέχρι τον Αύγουστο του 1636, φοβούμενος το μένος του Αγά της Ανδρου, που είχε αξιώσει να του σταλούν, 100 γρόσια από την κοινότητα και 100 από τον Επίσκοπο, «*δια να μην έλθη εις την Σύρον και ολοσχερώς την καταστρέψη...*». Από αναφορά του επισκόπου Marengo το 1635, που

τους καθολικούς κατοίκους της, που στο εξής μπορούσαν πλέον να ζουν χωρίς το φόβο των διώξεων.

Κατά την διάρκεια των *Τουρκοβενετικών πολέμων*, ιδίως την περίοδο 1664-1669 και 1684-1697, οι συνεχείς πειρατείες και οι αρπαγές Τούρκων και Βενετών, μηδενίζουν την αξία της γης και ολοκληρώνουν την ήδη δυσμενή οικονομική κατάσταση του νησιού. Τόσο οι Βενετοί όσο και οι Τούρκοι στρατιώτες, λεηλατούν και καταστρέφουν τα πάντα, ξηλώνουν ακόμη και τις πόρτες και τα παράθυρα των παραλιακών παρεκκλησιών, για να ανάψουν φωτιά¹⁷. Ο *Della Rocca* καταγράφει επίσης «την καταστροφή των δασών από **Κέδρους** στα βουνά της Σύρου που βλέπουν προς τη Δήλο», ως ένα από τα αποτελέσματα του *Τουρκοβενετικού πολέμου*, δίδοντας ένα σημαντικό στοιχείο, σχετικά με το περιβάλλον και την χλωρίδα του νησιού¹⁸.

Επιπλέον η διπλή φορολογία¹⁹ που οι Συριοί αναγκάζονται να καταβάλλουν και στους Τούρκους και στους Βενετούς, φέρνει τους κατοίκους σε απόγνωση, λιμοκτονούν και πολλοί μεταναστεύουν, για να επιβιώσουν, σε γειτονικά νησιά²⁰.

Όσον αφορά τον πληθυσμό της Σύρου, κατά την συγκεκριμένη περίοδο των *Τουρκοβενετικών πολέμων*, ο *Καπουτίνος π. Bernardo* στην έκθεσή του προς την *Προλαγάνδα*, τον Αύγουστο του 1652, δηλαδή τα πρώτα χρόνια του πολέμου,

δημοσιεύει ο Hofmann, *Vescovadi... Syros, ό.π.*, σ. 22. Επέστρεψε στη Σύρο, μετά την αντικατάσταση του Τούρκου Αγά, στις 31 Αυγούστου 1636.

¹⁷Χρησιμοποιούσαν το ξύλο για να ανάψουν φωτιά, αλλά τα παρεκλήσια έτσι εκτεθειμένα και απροστάτευτα στα στοιχεία της φύσης και στα ζώα, μετατράπηκαν σε σωρούς ερειπίων, αφού λόγω της ανέχειας των κατοίκων και των μικρών εισοδημάτων των, δεν ήταν δυνατόν να αποκατασταθούν οι ζημιές.

¹⁸ Della Rocca, *Traitè...ό.π.*, τομ. Α', κεφ. Δ', σ. 61. Σήμερα φθόνται ως επί το πλείστον «*αρεφτιές*» ή «*φίδες*». Αλλά υπάρχει και μια περιοχή, όπου υπάρχουν διατηρημένοι αυτοφυείς *Κέδροι*. Αραγε ο Della Rocca έχει μπερδέψει τις «*αρεφτιές*» αποκαλώντας τις «*κέδρους*», ή μήπως πράγματι υπήρχαν εκτεταμένα δασύλλια «*Κέδρων*», που καταστράφηκαν ολοσχερώς, δεν είμαστε σε θέση να το τεκμηριώσουμε.

¹⁹ Κατά την διάρκεια των *Τουρκοβενετικών πολέμων*, οι Μωαμεθανοί-Αλγερίνοι και Τούρκοι πειρατές συνεργάζονταν με τους Τούρκους και οι Φράγκοι με τους Βενετούς. Εκείνοι που βρίσκονταν πάντοτε σε δύσκολη κατάσταση ήταν οι κάτοικοι των νησιών που τους καταλήστευαν όλοι και οι πειρατές και οι Βενετοί και οι Τούρκοι με τη διπλή φορολογία.

Βλέπε περισσότερες πληροφορίες Κ. Σάθα, «*Χρονικόν Μάτεση*» στον τόμο, *Ελληνικόν ανεκδότων*, Αθήνα 1868, τομ. Α', σ. 197. Π. Ζερλέντη, *Ιακώβου Κρίσπου και Φραγκίσκου Μοροσίνη γράμματα*, σ. 8. και Ι. Δε Κιγάλλα «*Περί της υπό των Βενετών και Οθωμανών συγχρόνου φορολογίας του Αιγαίου*», *Πανδώρα* ΚΑ' (1871), σ. 40.

²⁰ Ο Καπουτίνος Custode della Grecia π. Alessio da Parigi περιγράφει την κατάσταση που είχε δημιουργηθεί στη Σύρο ως εξής: «*Η Σύρος πέρασε σκληρά χρόνια κατά τον πόλεμο του Χάνδακα. Πλοία της Τοσκάνης, της Σαβοΐας, της Βενετίας της Νεάπολης, και της Μάλτας, είχαν ανάγκη τροφίμων και τα αξίωναν από τους κατοίκους. Οι Τούρκοι κατηγορούσαν το νησί ότι συντηρούσε τους Φράγκους και καταδίωκαν τους κατοίκους. Οι Έλληνες [Οι καθολικοί πριν την επανάσταση, όλους τους ορθοδόξους χριστιανούς, αποκαλούσαν Έλληνες] επιδίωκαν τις παραχές και τους παρότρυναν. Ωστόσο πάρα πολλοί εγκατέλειπαν άρον-άρον το νησί και μόνο ο Θεός γνωρίζει πόσα οι καθολικοί και οι Ιεραπόστολοι υπέφεραν*». Clemente da Terzorio, *Le missioni dei minori cappuccini*, vol. IV, *Turkia-Asiatica*, 1918, σ. 233.

αναφέρει ότι ζούσαν στη Σύρο 495 οικογένειες και 2174 κάτοικοι. Τον Ιανουάριο του 1667 όταν επισκέφθηκε το νησί ο *Επίσκοπος Ιεραπόλεως Sebastiani*, ο πληθυσμός «*è cresciuta il doppio concorrendosi molti del altre isole*», είχε διπλασιασθεί σε **4100 ψυχές**, που είχαν έλθει από άλλα νησιά, «*perche questa raga pochissimi caraggi*» γιατί πλήρωναν ελάχιστο φόρο²¹. Αλλά το 1678 ο *Επίσκοπος Τήνου Venier* ή Βενιέρης, αναφέρει μειωμένο πάλι τον αριθμό των κατοίκων σε 2206, πιθανόν να επέστρεψαν πίσω στα νησιά απ' όπου είχαν έλθει μετά το τέλος του πολέμου το 1669²².

Εν τω μεταξύ, η *Γαλλική Προστασία* και οι *Διομολογήσεις* που υπογράφηκαν μεταξύ της *Γαλλίας* και της *Υψηλής Πύλης*, αρχίζουν να αποδίδουν καρπούς και βοηθούν τους Συριανούς να έρθουν σύντομα σε επικοινωνία με τον Δυτικό κόσμο, αφού το φυσικό της λιμάνι αρχίζει να εξυπηρετεί και να ανεφοδιάζει τα Ευρωπαϊκά πλοία. Μάλιστα προς τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, η Κοινότητα Σύρου με ψήφισμα της αποφάσισε, το 1680, «*η σκάλα μας να είναι φράνκα*», δηλαδή ελεύθερη από δασμούς και φορολογίες, για τα ξένα πλοία²³.

Έτσι το λιμάνι της Σύρου έγινε ένα ασφαλές καταφύγιο όλων των Δυτικών πλοίων, αφού οι καθολικοί κάτοικοι λόγω και του δόγματος, ήταν πρόθυμοι να τα εφοδιάσουν. Ταυτόχρονα όμως αυτή η στάση, προκάλούσε την εύλογη αντίδραση των Τούρκων που κατεδίωκαν τους Συριανούς, αφού βοηθούσαν τους εχθρούς των. Από την άλλη πλευρά, η συμπεριφορά των *Βενετών* έναντι της Σύρου, άλλαξε προς το τέλος του *Τουρκοβενετικού πολέμου*, που έχοντας πλέον ένα ασφαλές λιμάνι ως καταφύγιο, έπαυσαν να λαφυραγωγούν τα παράλια του νησιού και μείωσαν στο ελάχιστο το καταβαλλόμενο ποσό της φορολογίας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να συρρεύσουν 2000 περίπου άνθρωποι από τα γύρω νησιά, ίσως εκείνοι που είχαν φύγει προ καιρού όταν η κατάσταση ήταν δύσκολη, για να απολαμβάνουν την ασφάλεια και την απαλλαγή της φορολογίας²⁴.

Παρά ταύτα, από έγγραφα που φυλάσσονται στο *Ιστορικό Αρχείο του Δήμου Άνω Σύρου*, της ίδιας περιόδου (1691-1693), φαίνεται ότι η *κοινότητα της Σύρου* βρισκόταν ακόμη σε δεινή οικονομική κατάσταση προς το τέλος του *Β' Τουρκοβενετικού πολέμου*, λόγω της καταβολής της διπλής φορολογίας²⁵. Τον

²¹ Hofmann, *Vescovadi Cattolici... ό.π.*, σ. 60 και εξής.

²² Hofmann, *Vescovadi Cattolici...ό.π.*, σ. 88.

²³ Tournefort, *Voyage du Levant*, 1700, τ. I, σ. 320-325 και Α. Δρακάκης, «Ο λιμίν της Σύρου προ του οικισμού της Ερμουπόλεως», *Κυκλαδικά*, Α', τεύχ. 1 (1956), 23-28.

²⁴ Α. Δρακάκη ...ό. π., σ. 34 και εξ. Βλέπε και τα δημοσιευμένα έγγραφα του 1665 και 1668, όπου οι Βενετοί αναμειγνύονται και στα της Διοίκησης της Σύρου.

²⁵ Αυτό προκύπτει από έγγραφα της 17^{ης} Ιανουαρίου 1658 και της 17^{ης} Δεκεμβρίου 1668, όπου αναφέρεται η φράση: «*εκείνα όπου εδοθήκανε των αφεντάδω*». Δρακάκης, ...ό.π., σ. 40.

Ιανουάριου του 1693 η κοινότητα όφειλε από φόρους, στον *Τούρκο Μπέη*, περίπου «*ινκίρκα, 700 γρόσσα*»²⁶.

Ένα ακόμη σημαντικό έγγραφο προς τους «*γέροντες και παπάδες στους ραγιάς της Σύρας*», του *Μεεμέτ Μουσταφά*, τον Οκτώβριο του 1693, επιβεβαιώνει την δυσμενή οικονομική κατάσταση των Συριανών, αφού εξακολουθούν να οφείλουν χρήματα στον Αγά, που απειλεί αν δεν του αποπληρώσουν, «*τ' άσπρα που του χρωστούν, από εναπομείναν χρέος πολλών ετών... να σκλαβώσει όπου βρει τα καϊκια τους και να τους ξεπατώσει από το πρόσωπο της γης...*»²⁷.

Ταυτόχρονα από το ίδιο παραπάνω έγγραφο, διαπιστώνουμε, ότι ήδη είχε αρχίσει να αναπτύσσεται η ναυτιλία και η ναυπηγία στο νησί. Διαφορετικά δεν θα απειλούσε ο Αγάς, αν δεν πληρώσουν το χρέος στον εκπρόσωπό του, *να σκλαβώσει όπου βρει τα καϊκια τους*. Φαίνεται ότι οι Συριανοί, εξοικειωμένοι με την θάλασσα, αφού εργάζονταν ως ναύτες στα ξένα σκάφη και συναναστρέφονταν στο λιμάνι τους με κάθε λογής ξένα πλοία και μη έχοντας άλλη λύση, αφού το νησί δεν ήταν τόσο εύφορο, άρχισαν να φτιάχνουν δικά τους καϊκια και ιστιοφόρα και να γίνονται ναυτικοί, καθώς προκύπτει από τα έγγραφα της Τουρκοκρατίας, κάνοντας σύντομα ταξίδια με δικά τους μικρά ιστιοφόρα, στα γειτονικά νησιά των Κυκλάδων, ήδη από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα.

²⁶ «Από καρδιάς χαιρετώ την αφεντιά σας δίνοντάς την είδησιν το πώς εκαπιτάρισε [έφθασε] εδώ ο πρώην Πέης σας ο Βαρίγγης ο οποίος έχει μεγαλότατη παρατόνεσι εις την αφεντιά σας, το πώς του θέλετεν *ινκίρκα* [περίπου] *εφτακόσια γρόσσα* και δε του τα δίνετε μόνο το περιγέλατε και *ήμωσε να σας κάμη πολύ ζημιά* και ετούτη την υπόθεσι στέλνει αφτού το Μουσού [μεσιέ] Τζαπροντόν Κόνσολο για ν ατου τα δώσετεν. Και αν είναι έτσι ως λέγει, ήτονε καλό πράμμα αν ορίζετε να τον ξεφλήσετε για να μην έχη αφορμήν να λεμεντάρη [παραπονιέται] και μήπως σας κάμη και ζημιά.

Χαιρετώ πολλά και τον κυρ Γιώργη Πρίντεζη και για την ώρα ας μου συμπαθήσει πως δεν του γράφω. Και ορίζετε με πάντα μένοντας εις τον ορισμό σας [διαταγή σας]

Από την Άντρο στις 28 Γεναρίου 1693

Ηγαπητός σας δια πάντα

Της αφεντιάς σας της πολλά έκλαμπρης

ΝΙΚΟΛΟΣ ΤΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΣ

²⁷ «Έκλαμπρότατος Μεεμέτ Μουσταφιάς, του Κιοσέ Αλήμπασιά ο υιός. Σε σας γέροντες και παπάδες στους ραγιάς της Σύρας. *Τ' άσπρα που μου χρωστήτε από τόσων ετών ακόμα ως τα τώρα σας είχα απομείνει*, θαρρώντας πως είστεν ανθρώποι. Τώρα έκαμα Βεκίλλη [αντιπρόσωπο] μου τον Σαμπάν Μπέη και ερχόμενος αυτού δώστεν τα και δίνοντάς τα είναι καλά δοσμένα με την καλωσύνη και με την αγάπη, ει δε και δεν του τα δώσετεν ξέρετεν *όπου εόρω τα καϊκια σας θέλει τα σκλαβώνω* και ξέρετέν το και θέλω εωγάλει και φερμάνια από την Βασιλεία *νάρθω ευτού να σας ξεπατώσω από το πρόσωπο της γης και έχετεν εσείς το κρίμα*.

1693 Οκτωβρίου 21 εν Χίω»

Βλ. Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας...ό.π.*, σ. 38.

1.4.3. Οικονομική ανάκαμψη (18^{ος} αιώνας)

Η οικονομική ανάκαμψη αρχίζει να γίνεται ορατή κατά τον 18^ο αιώνα. Οι πηγές μας δίνουν πληρέστερες πληροφορίες για την άνοδο της ναυτιλίας στο νησί και για την εκτέλεση ναύλων μέχρι τη *Σμύρνη*, την *Κωνσταντινούπολη*, την *Κρήτη* ακόμη και την *Ιταλία*. Παράλληλα, ανάπτυξη παρουσιάζει και η γεωργία. Στις αρχές του 18^{ου} αιώνα ο Γάλλος φυσιοδίφης *Josef-Pitton de Tournefort*, που επισκέφθηκε τη Σύρο, καταγράφει πολλές και ενδιαφέρουσες πληροφορίες από την ιστορική, θρησκευτική, κοινωνική και οικονομική κατάσταση του νησιού. Εκτός από *κριθάρι* και *σιτάρι*, που οι φιλόπονες Συριανές αλέθουν στο χειρόμυλο όλη την νύχτα, η Σύρος *καλλιεργεί και βαμβάκι και τα βαμβακερά που υφαίνονται στον αργαλειό* είναι πολύ καλής ποιότητας²⁸. Σημειώνουμε ότι οι Συριανοί αγρότες ήδη από το 1621, καλλιεργούσαν βαμβάκι, για να το χρησιμοποιήσουν για την κατασκευή βαμβακερών υφασμάτων²⁹.

Πληροφορίες για τις συνθήκες και την διαβίωση των κατοίκων του νησιού, τον 18^ο αιώνα μας δίνουν αρκετοί ακόμη ξένοι *περιηγητές, φυσιοδίφες, αξιωματούχοι και πρόξενοι* στην *Υψηλή Πύλη*³⁰. Πολύ πιο αξιόπιστες όμως, θεωρούνται οι πληροφορίες, που δίδονται κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, από τον Ιταλικής καταγωγής, Έλληνα Συριανό ιερέα, *Στέφανο Della Rocca*, ο οποίος έζησε στο νησί και πρόσφερε τις υπηρεσίες του. Στο έργο του, διαπραγματεύεται ως κύριο θέμα του την μελισσοκομία, αλλά επίσης περιγράφει τον καθημερινό τρόπο ζωής, τα ήθη και τα έθιμα, τα καλλιεργούμενα αγροτικά προϊόντα, ακόμη και την εργατικότητα των φτωχών αλλά φιλόπωνων αγροτών και κτηνοτρόφων κατοίκων του, που δεν έκρυβαν την αφοσίωση τους για το βασιλιά της Γαλλίας και τη συμπάθεια τους για τους Γάλλους ναυτικούς και εμπόρους³¹.

Πιο συγκεκριμένα για την γεωργική παραγωγή και την οικονομία του νησιού, γράφει ο *Della Rocca*, ότι εκτός από *κριθάρι, ρεβίθια, κρασί, σταφύλια και τυρί*, «η Σύρος

²⁸ Josef Pitton de Tournefort, *Relation d'un voyage du Levant*, Amsterdam 1718, τ. Α', σ. 320-325.

²⁹ R. Saulger, *Voyage du Levant fait par le commandement du Roy en l' année 1621*, σ. 244.

³⁰ Αναφέρουμε ενδεικτικά τα έργα των Tournefort, *Voyage du Levant*, 1700, τ. Ι, σ. 320-325.

Pasch van Krienen, *Breve descrizione dell' Arcipelago*, Livorno 1773.

Choiseul-Gouffier, *Voyage pittoresque...ό.π.*, 1776.

³¹ Abbé Stefano Della Rocca, *Traité sur les abeilles...ό.π.*, τόμοι 3, Παρίσι 1790, κεφ. Ι, « Précis historique et économique sur l'île de Syra », σ. 1-290.

Στον τ. Ι, σ. XXXII, του έργου του, ο Della Rocca δημοσιεύει μια χαλκογραφία, που παρουσιάζει τους Συριανούς να πολεμούν με τους πειρατές. Ήθελαν, γράφει, να την αφιερώσουν στο βασιλιά της Γαλλίας, ως δώρο ευγνωμοσύνης, αλλά επειδή την θεώρησαν μικρό δώρο, ετοίμασαν μια καινούρια, όπου φαινόταν καλύτερα η πόλη, το λιμάνι και όλα όσα ήθελαν να περιγράψουν, σχετικά με τις υπηρεσίες που πρόσφεραν οι Συριανοί, στους Γάλλους ναυτικούς. Την χαλκογραφία αναδημοσιεύει, ο Ρούσσος Μηλιδώνης, *Σύρα Ιστορική ιχνηλασία Παρίσι 1790*, Σύρος 2008, στο εξώφυλλο του βιβλίου του, που αποτελεί μετάφραση της έκδοσης του Della Rocca το 1790, ενώ στις σ. 3 και 22, αναδημοσιεύει την καινούρια χαλκογραφία που ο δωρήθηκε τελικά στον βασιλιά της Γαλλίας Λουδοβίκο 16^ο, ως δείγμα ευγνωμοσύνης των Συριανών.

.....ανάλογα με την έκτασή της και τον πληθυσμό της παράγει την μεγαλύτερη ποσότητα σούκων στον κόσμο»³². Αξιόλογη περιγράφει την «παραγωγή μελιού και κηρού», στην οποία συνέβαλλε και ο ίδιος. Αφιερώνει δε ολόκληρο κεφάλαιο, στον τρόπο της καλλιέργειας των μελισσών και υποστηρίζει ότι «το Συριανό μέλι έχει το καλύτερο άρωμα που το οφείλει στο θυμάρι και στο φασκόμηλο, που φέεται άφθονα στο νησί»³³. Επιπλέον αναφέρει την «παραγωγή βαμβακιού σε ξηρά εδάφη και όχι υγρά, με τα φυτά να φθάνουν σε ύψος ένα πόδι και τις κάψες του βαμβακιού όχι πολύ μεγάλες, αλλά άριστης ποιότητας. Το βαμβάκι ήταν λίγο κοκκινωπό, όπως το έδαφος, αλλά τα υφάσματα τα οποία κατασκευάζονταν, έπειτα από λίγα πλυσίματα γίνονταν πιο λευκά»³⁴. Κάθε σπιτι γράφει ο *Della Rocca*, έχει τον αργαλειό του και τα Συριανά βαμβακερά υφαντά, που κατασκευάζονται από ντόπιο βαμβάκι, είναι από τα πιο φημισμένα. Έχει ακόμη το χειρόμυλό του για το άλεσμα του κριθαριού και του σιταριού και το φούρνο του για το ψήσιμο του ψωμιού, μια φορά την εβδομάδα κάθε Σάββατο, «και είναι ευχαρίστηση να αισθάνεσαι τη μυρωδιά της φασκομηλιάς, του θυμαριού, του σχίνου και των άλλων αρωματικών θάμνων όταν καίγονται». Αναφέρει ακόμη 7-8 ανεμόμυλους και πολλά εργαστήρια επεξεργασίας του οινοπνεύματος, για παραγωγή ποτών. Αξιόλογη ανάπτυξη παρουσιάζει και η κτηνοτροφία. Αναφέρεται μάλιστα ότι το 1717 υπήρχαν 4922 αιγοπρόβατα και χοίροι, πληρώθηκε δε «προβατονόμιστρο» 82 γρόσια και 4 παράδες, ενώ το 1741 τα αιγοπρόβατα σχεδόν διπλασιάζονται και ο φόρος είναι 134 γρόσια και 20 παράδες. Ανάλογη είναι και η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας το 1785. Πλούσιο την εποχή της τουρκοκρατίας πρέπει να ήταν και το κυνήγι των αποδημητικών πουλιών, κυρίως πέρδικες³⁵ και ορτύκια³⁶, αφού σε πολλά έγγραφα του ΙΑΔΑΣ, γίνεται αναφορά σε δείπνα και γεύματα με εκλεκτό κυνήγι, που πρόσφεραν στον Καδή.

Οφείλουμε να επισημάνουμε όμως, ότι κατά την διάρκεια του 18^{ου} αιώνα υπήρχαν και περίοδοι φυσικών καταστροφών, ανομβρίας ή επιδημιών, που ανέστειλαν την οικονομική πρόοδο του νησιού. Το 1758 για παράδειγμα, ανομβρία και λίβας καταστρέφουν την παραγωγή των σιτηρών. Ο τότε επίσκοπος *Υάκινθος Justiniani*, ζήτησε οικονομική βοήθεια από τη Ρώμη, από χρήματα δε της επισκοπής αγόρασε σιτηρά, τα οποία διέθεσε στους κατοίκους³⁷. Από την εποχή δε του *Ρωσοτουρκικού πολέμου*, λόγω της ραγδαίας πτώσης της τιμής του γροσίου και του πληθωρισμού, αυξήθηκαν πάρα πολύ τα τρόφιμα ώστε η κοινότητα αναγκάστηκε να επιβάλλει διατίμηση σε πολλά είδη, όπως π.χ. του κρέατος το

³² Stefano Della Rocca, *Traitè ...ό.π.*, τ. Α', κεφ. XI, σ. 282.

³³ Stefano Della Rocca, *Traitè ...ό.π.*, τ. Α', κεφ. I, σ. 291.

³⁴ Stefano Della Rocca, *Traitè ...ό.π.*, κεφ. X, σ. 197 και σ. 32-35.

³⁵ Για ο κυνήγι της πέρδικας ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες περιγράφει ο Stefano Della Rocca, *Traitè ...ό.π.*, τ. Α', κεφ. X, σ. 222 και εξ.

³⁶ Stefano Della Rocca, *Traitè ...ό.π.*, τομ. Α', κεφ. VII, σ. 131 και εξ.

³⁷ G. Hofmann, *...ό.π.*, σ. 104.

1773, σε 6 παράδες και το 1799 σε 10 παράδες το κιλό, αλλά και των ψαριών που διατιμώνται σε διπλάσια τιμή του κρέατος, ήτοι 20 παράδες το κιλό, κατά το 1773³⁸.

Το 1702 ενοκήπει η πρώτη γνωστή επιδημία πανώλης στο νησί, η οποία δεν έλαβε μεγάλη έκταση και διήρκεσε μόνο λίγους μήνες. Αλλά στις αρχές του 1728, από τον Ιανουάριο μέχρι και τον Μάιο του 1728 μια φοβερή επιδημία πανώλης πλήττει το νησί, με μεγάλες απώλειες του πληθυσμού του, που μειώνεται κατά το 1/3. Τα θύματα έφτασαν τα 1000, σε συνολικό πληθυσμό 3000 ανθρώπων. Ήταν τόσο επιθετική που στα γραπτά κείμενα ονομάζεται «*Στον καιρό της πανούκλας*» όπως «*Στον καιρό του Ραπανά*»³⁹.

Και ο Καπουτσίνοσ π. *Clemente Romano*, γράφει στις 28 Οκτωβρίου 1728: «*Μέχρι το Μάιο του 1728, είχαν πεθάνει από την πανώλη 1000 περίπου ψυχές. Το υπόλοιπο του πληθυσμού είχε καταφύγει στα βουνά και πολλοί κληρικοί στα γειτονικά νησιά, ώστε εκείνοι που πέθαιναν παρέμεναν χωρίς να ταφούν άλλοι στα σπίτια τους και άλλοι στους δρόμους και άλλοι στο ύπαιθρο γινόμενοι βορά των σκύλων*»⁴⁰.

Επιδημίες πανώλης ενέσκηψαν και άλλες δύο φορές την Σύρο, κατά την διάρκεια του 18^{ου} αιώνα: Ο Γιωργάκης Πρίντεζης Καπουκεχαγιάς της Σύρου στην Κωνσταντινούπολη γράφει σε έγγραφο του, στις 16 Ιουνίου 1784 : «*...οι αφεντάδες με έκραξαν να κάνετε καλήν κουντουμασία δια το θανατικό, καθώς ελπίζω δεν χρειάζεται να σας το γράφη κανείς, επειδή και γνώσι δεν σας λείπει...*». Δεν υπήρξαν αυτή τη φορά πολλά θύματα. Τέλος από έγγραφο του εν Κωνσταντινουπόλει Καπού Κεχαγιά της Σύρου Μπατίκου Λαπιέρα στις 21 Ιουνίου 1788, διαπιστώνουμε ότι επιδημία πανώλης έπληξε τον οικισμό από Ιούνιο μέχρι Σεπτέμβριο του 1788. Αμέσως λήφθηκαν μέτρα για να μην εξαπλωθεί το «*θανατικό*»⁴¹. Για την επιδημία του 1788 κάνει λόγο και ο Ιησουίτης Φραγκίσκος *La Lomia* σε χειρόγραφο κώδικα, με θέμα την ιστορία της Μονής Ιησουιτών Σύρου⁴².

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν ακόμη έγγραφα του 1769, σχετικά με την κοινωνική και πολιτική κατάσταση του οικισμού, από τα οποία διαπιστώνουμε ότι κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας οι Συριοί διαπληκτιζόνταν πολύ συχνά, με αποτέλεσμα από τις αλληλοκατηγορίες μεταξύ τους, να προκαλούν οι ίδιοι συχνά την παρέμβαση του κατακτητή, τόσο που ο αντιπρόσωπος της Σύρου στην Κωνσταντινούπολη, Καπού Κεχαγιάς Γιωργάκης Πρίντεζης, στις 20 Αυγούστου 1769, να τους γράφει ότι «*ντρέπεται για λογαριασμό τους*»: «*...κοιτάζου τις όκθρητες και κακοθελησές όπου έχετε αυτού και μεγαλώτατη κακοσύνη που έχει όνα σας με τον άλλο και ο καθ' ένας συχάινεται και ντρέπεται να σας ανακατώνεται*»⁴³.

³⁸ Βλ έγγραφα της κοινότητας, δημοσιευμένα από τον Δρακάκη, ...ό.π., σ. 105-107.

³⁹ Ο Ραπανάς ήταν φοβερός πειρατής που τον έτρεμαν οι Συριοί.

⁴⁰ Clemente da Terzorio, *Le missioni...*ό.π., Roma 1918, IV, σ. 136.

⁴¹ Α. Σιγάλα, *Επιστολαί Καπουκεχαγιάδων*, ό.π., σ. 68.

⁴² Βλ. εδώ στο Παράρτημα 1. ΑΤΙΣ (6αΚ16), με χρονολογία 1788.

⁴³ Α. Σιγάλας, *Επιστολαί Καπουκεχαγιάδων*, ό.π., σ. 29.

Και ο επεικής και φιλεύσπλαχνος, διοικητής βοεβόδας, *Αλή Αγά Βελήογλου*, ο οποίος έδειξε ενδιαφέρον για την ομόνοια και την πρόοδο του νησιού, γράφει μεταξύ άλλων στους γέροντες και ραγιάδες της Σύρου, στις 5 Απριλίου του 1769 : «...και να είστε αγαπημένοι ραγιάδες και να μη μαλώνετε, για τι σα μαλώνετε σας ακλουθούνε ζημιές και γρικόατε τω γεροντάδω σας, ...»⁴⁴

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα διαμορφώνονται οι κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη του λιμανιού της Σύρου. Σε τεκμηρίωση των παραπάνω, αξίζει να θυμίσουμε την απόφαση, την οποία είχε ψηφίσει η κοινότητα, ήδη από το 1680⁴⁵ και που επανέλαβε με «*Πρακτικό της Συνελεύσεως του Κοινού της Σύρου, της 19 Οκτωβρίου 1761*», όπου αποδεικνύεται, ότι οι Σύριοι επιδίωξαν ακόμη μια φορά, να γίνει το λιμάνι τους ελεύθερο για να είναι προσιτό στα ξένα πλοία: «*Κουμερκί (δηλ. δασμούς) να μη πέρνου και να είναι η σκάλα μας φράγκα τόσο από εντόπιους όσον και από ξένους*»⁴⁶.

Οι πλέον ευνοϊκές συνθήκες για την οικονομική ανάπτυξη του νησιού, θα διαμορφωθούν ιδιαίτερα στα τελευταία χρόνια του 18^{ου} αιώνα, μετά την συνθήκη του *Κιουτσούκ Καϊναρτζή* στις 9 Ιουλίου 1774, η οποία θα θέσει τέρμα στην Ρωσική κατοχή της Σύρου (1770-1774)⁴⁷ και θα αναγκάσει τους Τούρκους να δώσουν περισσότερες ελευθερίες στους Έλληνες ναυτικούς.

Ακολουθεί ραγδαία αύξηση της ναυτιλίας με ταυτόχρονη άνοδο της δραστηριότητας του λιμανιού. Γράφει ο *Della Rocca* ότι το 1790, «*μερικές φορές μετρούσαν 15 και 18 σκάφη, μόνο Γαλλικά, μέσα στο λιμάνι*»⁴⁸.

Παράλληλα, στο τέλος του 18^{ου} αιώνα, γράφει ο *Δρακάκης*, είχε ήδη αρχίσει να διοργανώνεται από την κοινότητα και ο χώρος πέριξ του λιμανιού της Σύρου. Υπήρχε *λοιμοκαθατήριο* στην νησίδα «*Γάιδαρος*», έξω από το λιμάνι, *υγειονομική επίβλεψη* και *εμπορικά καταστήματα στην παραλία*, για τις ανάγκες των ναυτικών.

1.4.4. Ανάπτυξη Ναυτιλίας και Εμπορείου (19^{ος} αιώνας)

Η αύξηση της ναυτιλίας, εκδηλώθηκε ακόμη πιο έντονα, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, με αντίστοιχη ραγδαία εμπορική και οικονομική ανάπτυξη. Τα Συριανά καΐκια ήταν πολυάριθμα και έφθαναν μέχρι τα Ιταλικά λιμάνια, τα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας και της Αιγύπτου. Οι δύο πρώτες αγορές ιστιοφόρων που

⁴⁴ Α. Δρακάκης, ...ό.π., σ. 50 και εξ.

⁴⁵ Tournefort, *Voyage du Levant*, 1700, τ. Ι, σ. 320-325 και Α. Δρακάκης, «Ο λιμίν της Σύρου προ του οικισμού της Ερμουπόλεως», *Κυκλαδικά*, Α', τεύχ. 1 (1956), 23-28.

⁴⁶ Α. Δρακάκης, ...ό.π., σ. 50 και εξ.

⁴⁷ Για την Ρωσική κατοχή της Σύρου βλ. Κλών Στέφανος, «Ανέκδοτα έγγραφα προς τους κατοίκους των Κυκλάδων αποσταλέντα επί της κατοχής αυτών υπό των Ρώσων», *Αθήναιον* 6 (1877), 203-243.

⁴⁸ Stefano Della Rocca, *Traitè* ...ό.π., τ. Α', κεφ. Δ', σ. 60.

αναφέρονται στο *Registro του 1812* της κοινότητας, είναι των Ζώρτζη Φ. Σαλάχα αντί 10.500 γροσιών και Τζοάννε Σαλάχα αντί 15.400 γροσιών. Στο *Registro του 1813*, καταχωρούνται και τα «δηλωτικά» δύο πλοίων, της «Ανουτζιάτα» του Τζ. Σαλάχα, στις 5 Απριλίου 1813, μεταφέροντας «20 τσουβάλια αμύγδαλο, 35 βουτζιά κρασί και 6 βαρέλες κρασί» και της «Παναγίας Σπηλιώτισσας» του Τζοάννου Τζιμπλοδήμου, στις 7 Μαΐου 1813, φορτωμένο με κρασί και τέσσερις «πασανγγέρους» δηλαδή 4 ταξιδιώτες, για Κωνσταντινούπολη⁴⁹.

Σπουδαίο και πρωτεύοντα ρόλο, για την εξέλιξη της ναυτιλίας και του εμπορίου και για την οικονομική ανάπτυξη του νησιού, διαδραμάτισε το λιμάνι της Σύρου, ειδικά στην αρχή του 19^{ου} αιώνα, προ της επανάστασεως. Όταν έφθασε η ώρα της Εθνεγερσίας, η Σύρος ζούσε σχεδόν ελεύθερη και ευημερούσα. Αυτός ήταν και ένας από τους κυριότερους λόγους που οι Συριανοί αρνήθηκαν να συμμετέχουν στον Αγώνα του 1821.

Ο αντιπρόσωπος των «αυτοχθόνων» Συριανών Γεώργιος Ρούσσοσ, σε έγγραφό του προς τους Δημογέροντας της Σύρου στις 4 Αυγούστου 1829, γράφει: «...ο Ε. κυβερνήτης μετά την συνέλεψι ολίγες ημέρες θα φύγη, δια να κάμη το γύρον εις τα νησιά και αυτό μόνον δια να σοστήση ένα νησί πόρτο φράνκο, όπου οι αφτού πραματευτάδες δια μέσος του Καλλέργη το ζητού της Κυβέρνησης...βάζοντας εις στόχασι του Κυβερνήτη ότι η Σύρα είναι κατάλληλη δια τοιούτο κατάστημα επειδή και η θέσις ευκολένει τον ερχομόν караβιών και καϊτζιών, και διατί το εμπόριον είναι αρχινισμένο τώρα τόσα χρόνια και είναι γρικισμένο εις όλον τον κόσμον διατί εγινίκαν έξοδα εις λατζαρέττο, σπιτάλια, σανιτά...» και ο Δρακάκης σχολιάζει, ότι προφανώς όταν έγραφε ο Ρούσσοσ, ότι το εμπόριον ήταν ανεπτυγμένο από μακρού δεν εννοούσε μόνο τα λίγα χρόνια κατά τα οποία είχαν εγκατασταθεί οι Χίοι έμποροι αλλά για την «προ της επαναστάσεως περίοδο, κατά την οποία η Σύρος είχε ήδη τη θέσιν της εις την εμπορικὴν κίνησιν του Αιγαίου». Μάλιστα ο ίδιος δημοσιεύει ένα Συμφωνητικό του 1810 που αποδεικνύει τις «Εμπορικές Συμβάσεις» των Συριανών κατά τους προεπαναστατικούς χρόνους, σε ολόκληρη τη Μεσόγειο⁵⁰.

⁴⁹ Α. Δρακάκης ...ό.π., σ. 111.

⁵⁰ Α. Δρακάκης, ...ό.π., σ. 112-113.

1.5. Γαλλική Προστασία

1.5.1. Οι Διομολογήσεις

Όταν υπογράφηκε μεταξύ του Βασιλιά της Γαλλίας Φραγκίσκου Α' και του Σουλεϊμάν Α', το 1535¹ η πρώτη συμφωνία, υπό τον τίτλο «Διομολογήσεις», ή «*Capitulations*», οι λίγοι κάτοικοι που ζούσαν τότε στη Σύρο δεν υπερέβαιναν τους 500². Πιθανόν οι Συριοί να ήταν ήδη χριστιανοί καθολικοί, αφού είχε προηγηθεί η Φραγκοκρατία, αλλά είναι αμφίβολο αν θα είχαν αντιληφθεί το γεγονός. Επιπλέον βρίσκονταν ακόμη υπό την εξουσία των Βενετών³.

Με τις «διομολογήσεις», οι Γάλλοι Βασιλείς, πέτυχαν σιωπηρά την προστασία των Καθολικών Χριστιανών κατοίκων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά αυτό που πρωτίστως κυρίως τους ενδιέφερε, ήταν τα εμπορικά προνόμια που κέρδισαν⁴. Εκτός από την Γαλλία και άλλες Ευρωπαϊκές δυνάμεις κατάφεραν να αποκτήσουν παρόμοιες παραχωρήσεις, αλλά η Γαλλία παρέμεινε για πολλούς αιώνες, μέχρι τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, ως κατ' εξοχήν προστάτιδα δύναμη των χριστιανών στην Ανατολή⁵.

¹ Το 1535 υπογράφηκε η πρώτη συνθήκη επί Σουλεϊμάν Β' και Λουδοβίκου ΙΓ'. Οι επόμενες Διομολογήσεις έγιναν το 1569, 1597, 1604, 1625, 5 Ιουνίου 1673 [η 6^η κατά σειρά συνθήκη επί Λουδοβίκου ΙΣΤ και Μεχμέτ Δ'] το 1740, το 1763 και το 1789. Μετά την Συνθήκη της Λωζάνης στις 24 Ιουλίου 1923, οι εμπορικές αυτές συμφωνίες καταργούνται.

² Δρακάκης Ανδρέας, «Η Γαλλική προστασία στην Τουρκοκρατούμενη Σύρα». *Συριανά Γράμματα*, 9 (Ιανουάριος 1990), σ. 3-7.

Slot B. J., *Archipelagus Turbatus*, τ. Α', κεφ.Ι, Leiden 1982, σ. 281, «La population des Kyklades» βλέπε και τις σχετικές παραπομπές. Και ο Marino Sanuto που περιηγήθηκε τα νησιά των Κυκλάδων, από το 1496-1533, μας δίνει αριθμό 550 κατοίκων. Βλέπε *I Diarii di Marino Sanuto, dell' autografo Mariano (1496-1533)*, Venezia (1897-1903). Ο δε Christoforo Buondelmonti, που επισκέφθηκε τις Κυκλάδες μεταξύ των ετών 1417-1424, υπολογίζει μόλις σε 400 τους κατοίκους τότε της Σύρου. Christoforo Buondelmonti, *Liber insularum Arcipelagi*, Emile Legrand, Paris 1898.

Βλέπε ακόμη Sathas, *Documents inédits relatifs à l' histoire de la Grèce au moyen âge*, Venice 1884, t. VI, σ. 241, ότι το 1494, οι κάτοικοι ήταν μόλις 400. Από τις αρχές του 17^{ου} αιώνα σημειώνεται μια απότομη αύξηση του πληθυσμού. Έτσι κατά τον Francesco Lupasolo, *Evensvements historiques en Grèce (1479-1497)*, γύρω στα 1650, η Σύρος είχε πληθυσμό 3000 κατοίκους, όλοι καθολικοί. Το ίδιο γράφει το 1655 στην αναφορά του ο Επίσκοπος Σύρου Guarchi, από Hofmann G., *Vescovadi Cattolici della Grecia*, τ. ΙΙ., Syros, Roma 1937, σ. 70.

³ Η Σύρος έμεινε στην κυριαρχία των Βενετών από το 1207, όταν καταλήφθηκε από τον Βενετό Μάρκο Σανούδο, μέχρι το 1566, όταν έχασε την εξουσία ο τελευταίος Φράγκος δούκας της Νάξου, Ιακώβος Δ' Κρίσιπης. Ζερλέντης Π., *Γράμματα των τελευταίων Δουκών του Αιγαίου Πελάγους*, 1438-1565, Ερμούπολις 1924, για τον τελευταίο δούκα της Νάξου, σ. 1-26.

⁴ Βλ. Urau I., *La politique orientale de Francois 1er*, Paris 1908.

⁵ Βλ. Κούκου Ε., *Αι διομολογήσεις και η Γαλλική προστασία εις την Ανατολήν*, Αθήνα 1967.

1.5.2. Γαλλικό ενδιαφέρον

Ειδικά η Σύρος, «*L' isola del Papa*»⁶, επειδή ήταν «*L'île la plus Catholique de tout l' Archipel*»⁷ ήταν φυσικό να προκαλέσει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της Γαλλίας και να απολαμβάνει ιδιαίτερα προνόμια ως προστατευόμενη πλέον των Γάλλων Χριστιανών Βασιλέων.

Ως πρώτη εκδήλωση του ενδιαφέροντος της Γαλλίας για τη Σύρα θεωρείται η αποστολή το 1633 στο νησί, Γάλλων Καπουτσίνων μοναχών, με σκοπό να ιδρύσουν Μοναστήρι. Ο Α. Δρακάκης το 1941-42, κατά την διάρκεια έρευνας, στο Αρχείο της Μονής των Καπουτσίνων, ισχυρίζεται ότι βρήκε έγγραφο υπογεγραμμένο από τον *Richelieu*, στο όνομα του βασιλιά *Λουδοβίκου του ΙΓ'*, με ημερομηνία 20 Δεκεμβρίου 1638, το οποίο διαβεβαίωνε την υποστήριξη και την απόλυτη Προστασία του στέμματος της Γαλλίας, προς τη Μονή των Καπουτσίνων καθώς και την παροχή κάθε βοήθειας⁸.

Σε ανταπόδοση των προνομίων η ύψωση της Γαλλικής σημαίας στο Μοναστήρι των Καπουτσίνων, έδινε παρηγοριά στους ντόπιους, ελπίδα στα παραπλέοντα Γαλλικά πλοία και ήταν δείγμα ευγνωμοσύνης και αφοσίωσης, προς τους Μεγάλους Προστάτες. Ωστόσο οι ναύαρχοι των Γαλλικών πλοίων πολλές φορές επενέβαιναν αυτοβούλως σε τοπικά ζητήματα ή ζητείτο η παρέμβαση τους. Πολλές φορές ακόμη μεσολαβούσε και η Γαλλική Πρεσβεία της Κωνσταντινούπολης, σε διάφορα θέματα, ανάλογα με τις περιστάσεις και τα προβλήματα που προέκυπταν⁹. Ας μην ξεχνάμε ότι ο Γάλλος Πρεσβευτής

⁶ «*E' l' isola di Sira sola in Levante tuta del nostro rito latino, et per la riverenza che hanno alla chiesa Romana e al Sommo Pontefice vien detta L' isola del Papa*». Από την έκθεση του Επισκόπου Demarchis στις 12 Ιουλίου 1624. Βλ. στον Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 43.

⁷ Tournefort, *Relation d' un voyage du Levant*, Amsterdam 1718, τ. Α', σ. 320-325.

⁸ Δρακάκης Α., *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, Ερμούπολις 1948, τ. Α', σ. 240.

Δυστυχώς σε μεταγενέστερη έρευνα το έγγραφο δεν βρέθηκε....

⁹ Το 1684, όταν μεταξύ των οπαδών, του τοποτηρητή του επισκοπικού θρόνου Θωμά Μπατέτι και του επισκόπου Ιγνατίου Ρόσσα, είχε δημιουργηθεί αναταραχή στο νησί, μετά από έκκληση των Καπουτσίνων στο Γάλλο πρεσβευτή της Κωνσταντινούπολης, στάλθηκαν δύο Γαλλικά πολεμικά πλοία και τα δύο Γαλλικά αγήματα που αποβιβάστηκαν, επέβαλαν την τάξη. Και στις 20 Φεβρουαρίου 1719, μετά από διάβημα του Γάλλου Πρεσβευτή, εκδίδεται διαταγή από την Πύλη, με την οποία απαγορεύονται οι διώξεις εναντίον της Καθολικής εκκλησίας και του καθολικού επισκόπου Νικολάου Πορτογγέζε, που οι λεηλασίες των Τούρκων ανάγκασαν να καταφύγει στην Σμύρνη. Το Έγγραφο της καθολικής επισκοπής ΑΚΕΣ αναφέρει: « *Il cui Vescovo non potendo più vivere et il loro mal trattamento di versazione fugi dalla detta isola et venni in Smirne per portare gli suoi lamenti. Per ciò il Ambasciatore ci ha richiesto un ordine acciò di qua imanzi le galiote et altri bastimenti della armata sottile destinati il corso anderano nella detta isola ch' i capitani non possionno far pigliar et imprigionar il detto Vescovo*».

Ακόμη αναφέρεται ότι το 1750, οι συνεχείς επιδρομές και λεηλασίες των τουρκικών πολεμικών πλοίων, ανάγκασαν τον επίσκοπο *Αντώνιο Ματούρι* να ζητήσει την βοήθεια του Γάλλου ναυάρχου πρίγκιπα Ευγένιου της Σαβοΐας, με την παρέμβαση του οποίου, εκδόθηκαν αυστηρές διαταγές του Τουρκικού ναυαρχείου, δια των οποίων απαγορεύονταν οι ενοχλήσεις των Τουρκικών πλοίων, προς τους κατοίκους της Σύρου.

μεριμνούσε και για την έκδοση της διαταγής του διορισμού, με Σουλτανικό *φιρμάνι*, ή *barat*, του Καθολικού Επισκόπου Σύρου, καταβάλλοντας μάλιστα τα 40 γρόσια που αξίωνε κάθε φορά η Υψηλή Πύλη. Αλλά και το Γαλλικό κράτος, επιχορηγούσε την καθολική Επισκοπή με 100 γρόσια ετησίως¹⁰.

Επισημαίνουμε όμως ότι και από την πλευρά των Τούρκων, οι Αγάδες υπολόγιζαν πολύ τους Γάλλους Καπουτσίνους. Ο *Κουσεΐν Αγάς*, Βοεβόδας της Σύρας, σε έγγραφό του «προς τους Γέροντες και προεστούς της Σύρας», αφήνει παραγγελία «να μαζέψουν το μαζούλι του», δηλ. την παραγωγή των κτημάτων του «και να τα βουλώσουν εις τα χέρια των Καπουτσίνων»¹¹.

Η επίσημη δε προστασία της Γαλλίας οδήγησε και τον Επίσκοπο *Domenico Marengo*, το 1639, στο να παραχωρήσει στους Καπουτσίνους τον ναό του Αγίου Ιωάννου, ο οποίος τότε χρησιμοποιείτο ως Μητρόπολη, αφού ο ναός του Αγίου Γεωργίου, η πραγματική Μητρόπολη του *Κάστρου*¹², είχε καταστραφεί, κατά την επιδρομή των Τούρκων, στις 17 Οκτωβρίου 1617, από τον Καπουδάν Πασά *Αλή Τσελεπή*¹³.

1.5.3. Σε ανταπόδοση των προνομίων

Μετά την ίδρυση της Μονής «Οι πειρατές δεν τολμούσαν να ενοχλήσουν, όχι μόνο τη Μονή των Καπουτσίνων στην οποία κυμάτιζε η Γαλλική σημαία, αλλά και

¹⁰ S. DellaRocca, *Traité complet sur les abeilles*, ό.π., κεφ. V, σ. 86 και κεφ. VII, σ. 120.

¹¹ Δρακάκης Α., *Η Σύρα επί Τουρκοκρατίας*, Ερμούπολις 1948, τ. Α', σ. 85.

¹² *Κάστρο*, ονόμαζαν τότε την Άνω Σύρο, επειδή ο οικισμός περιβάλλονταν από τείχος, που τους προστάτευε από τις επιδρομές των πειρατών. Πολεμίστρες, δεν υπήρχαν όπως στα γνωστά μεσαιωνικά κάστρα, αλλά μόνο στις εισόδους του τεράστιες ξύλινες *Πόρτες*, οι *Πορτάρες*, που έκλειναν κάθε ηλιοβασίλεμα, όταν χτυπούσε η καμπάνα των Καπουτσίνων για τις *Άβε Μαρίες*, δηλαδή για να ψάλλουν το *Ροδάριο* προς τιμήν της Παναγίας. Εκείνη την ώρα όλοι οι γεωργοί και οι κάτοικοι έπρεπε να έχουν επιστρέψει στο Κάστρο, που έκλεινε τις πόρτες του μέχρι το επόμενο ξημέρωμα, που πήγαιναν στις εργασίες τους. Σε περίπτωση επιδρομής πειρατών, οι κάτοικοι ειδοποιούντο πάλι με τις καμπάνες, για να τρέξουν να κλειστούν μέσα στον οικισμό. Άλλος οικισμός ή χωριό δεν υπήρχε στο νησί, παρά μόνο οι «κατοικίες» τα πρόχειρα κτίσματα των χωρικών, των γεωργών και των βοσκών, για την εξυπηρέτησή τους κατά την διάρκεια της δουλειάς τους, επειδή οι αποστάσεις που βρίσκονταν τα χωράφια και οι βοσκές ήταν μακρινές, κυρίως βρίσκονταν στη Νότια περιοχή του νησιού, εκεί όπου σήμερα είναι τα παραθαλάσσια χωριά «Γαλησσά και Ντελαγκράτσια, Φοίνικα Παρακοπή...», όπως τραγουδά στη *Φραγκοσυριανή*, ο Μάρκος Βαμβακάρης.

¹³ Hofmann G., *Vescovadi Cattolici della Grecia, III Syros*, OCA 112, Roma 1937, σ. 22-26, 43-46.

Da Terzorio Clemente, *Le missioni dei Minori Cappuccini*, 10v. Roma 1913-1938, τ. Δ', σ. 208-209. Slot B. J. *Archipelagus turbatus. Les Cyclades entre colonisation latine et occupation ottomane c. (1500-1712)*, 2 τ. Leiden 1982, σ. 131, 134, 136. Pinzani F. L. *Vita del Venerabile Monsignore Giovanni Andrea Carga di San Daniele, vescovo e martire di Sira*, San Daniele 1855, σ. 123.

Αμπελάς...ό.π., σ. 423-436. *Η Σύρα επί Τουρκοκρατίας*, Ερμούπολις 1948, τ. Α', σ. 22-31. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης...ό.π., σ. 72-80.

ολόκληρη τη Μεσαιωνική πολιτεία. Και η Μονή αποτελούσε καταφύγιο πολλών διωκόμενων Συριανών ή και άλλων, ευρισκομένων τότε στη Σύρο»¹⁴. Είναι φυσικό λοιπόν οι Συριανοί να τρέφουν φιλικά αισθήματα προς την Γαλλία και το Γαλλικό λαό, ανταποδίδοντας με αυτό τον τρόπο τα προνόμια που απολάμβαναν, λόγω της εύνοιας των Γάλλων βασιλέων.

Ο Συριανός ιερέας Στέφανο Della Rocca, στο βιβλίο του «Περί πραγματείας Μελισσών», γράφει πολλά ενδιαφέροντα για τις σχέσεις της Γαλλίας και της Σύρου. Για παράδειγμα ότι, στις καθολικές εκκλησίες στις θρησκευτικές ακολουθίες περιλαμβάνονταν και ο πολυχρονισμός του βασιλιά της Γαλλίας: «Κύριε, σώζε το βασιλιά μας Λουδοβίκο. Domine saluon fac regem nostrum Ludovicum»¹⁵. Αναφέρει τα αισθήματα συμπάθειας που εξέφραζαν οι Συριανοί προς τα Γαλλικά πλήρωματα των πλοίων γι' αυτό και όταν «στον ορίζοντα της Σύρου φανεί ένα Γαλλικό πλοίο να καταδιώκεται από κουρσάρους ή πειρατές, οι κάτοικοι τρέχουν προς βοήθειά του...». Περιγράφει επίσης την ιστορία ενός Γαλλικού πλοίου του οποίου το πλήρωμα είχε προσβληθεί από πανούκλα αλλά σώθηκε, χάρις στις φροντίδες των Συριανών που το περιέθαλψαν¹⁶.

Αναφέρει ακόμη ότι, σε ένδειξη ευγνωμοσύνης προς τους θαρραλέους Συριανούς που έσπευσαν να σώσουν ένα Γαλλικό πάλι πλοίο, το πλήρωμα του οποίου κινδύνευε να πνιγεί από την τρικυμία, προσφέρθηκε στην Σύρο ένα ομοίωμα ασημένιου караβιού, του *Estafette*, που μέχρι σήμερα κοσμεί τον Άγιο Γεώργιο¹⁷. Ακόμη και όταν ο Ρωσικός στόλος είχε καταλάβει τα νησιά του Αιγαίου το 1770, όταν ένα γαλλικό πλοίο μπήκε στον όρμο της Σύρου, καταδιωκόμενο από δυο κουρσάρικα με Σφακιανό πλήρωμα και Ρώσικη σημαία, οι Συριανοί δεν δίστασαν να το υπερασπιστούν¹⁸.

¹⁴ Α. Δρακάκης, «Η Γαλλική προστασία στην Τουρκοκρατούμενη Σύρο», *Συριανά Γράμματα* τ. 9, Ιανουάριος 1990, σ. 3-11.

¹⁵ Della Rocca, *Traité complet sur les abeilles*, Paris 1790, τ. Α', κεφ. VI, σ. 92 και εξής.

¹⁶ Αναφέρεται ότι τους περιποιούνταν άνθρωποι που είχαν νοσήσει και είχαν γιατρευθεί, επομένως δεν κινδύνευαν από τη νόσο. Τους νοσήλευαν δε στη νησίδα «Γάιδαρος» όπου υπήρχε λοιμοκαθατήριο.

¹⁷ Βλ. Cl. da Terzorio, *Le Missioni dei Minori Cappuccini*, v. IV, Roma 1918, σ. 248-249. Έχει δημοσιευτεί και στο *Annali della Propagazione della Fede*, t. 51, Lione 1879, σ. 81.

¹⁸ Όταν ο Γάλλος καπετάνιος ανέβηκε στο κάστρο, οι Σφακιανοί θέλησαν να καταλάβουν το πλοίο. Περισσότεροι από 60 Συριανοί οπλισμένοι ειδοποιημένοι από τις καμπάνες που σήμαναν συναγερμό, έτρεξαν να βοηθήσουν. Αργότερα όταν χρειάστηκε να αντιμετωπίσουν τους Σφακιανούς που μαζί με Αρβανίτες, έφθασαν στη Σύρο για να την λεηλατήσουν, οι Ρώσοι αξιωματικοί που παρακολούθουσαν τη σύγκρουση, έλεγαν ότι προτιμούν να διοικούν μια ομάδα γενναίων Συριανών, από συντάγματα ολόκληρα Αλβανών... βλέπε Della Rocca, *Traité complet sur les abeilles*, ό.π., σ. 95 και εξής.

1.5.4. Ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ Σύρου και Γαλλίας

Οι σχέσεις μεταξύ Σύρου και Γαλλίας είχαν σαν αποτέλεσμα τον διορισμό Γάλλων προξένων στο νησί κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Πρώτος γνωστός υποπρόξενος ήταν ο *Tomaso Perakis*, αλλά δεν γνωρίζουμε πότε εγκαταστάθηκε στο νησί, ασφαλώς όμως πρέπει να ήταν μετά το 1633 και ήταν καπετάνιος. Στο «*registro*» του 1699, της Καθολικής επισκοπής Σύρου, αναφέρεται ο θάνατός του. Με διαθήκη του άφησε ολόκληρη την κτηματική περιουσία του, για την ίδρυση στο νησί Μονής Ιησουιτών, που παρά το γεγονός ότι δεν ήταν Γαλλικό τάγμα, εν τούτοις κατάφερε και αυτό να εξασφαλίσει την προστασία της Γαλλίας¹⁹. Τον *Θωμά Περάκη*, διαδέχθηκε ο *Μάρκος Βουτσίνος* ο οποίος παρέμεινε πρόξενος για 30 χρόνια και αυτόν διαδέχθηκε ο γιός του *Νατάλε Βουτσίνος*, ο οποίος παρέμεινε για πολλά χρόνια πρόξενος της Γαλλίας στην Σύρο. Το 1808 εκλέχτηκε *Καπού Κεχαγιάς* της Σύρας στην Κωνσταντινούπολη, οπότε και στερήθηκε της προξενικής του ιδιότητας. Στη συνέχεια λόγω των γεγονότων της Ελληνικής Επανάστασης στάλθηκε στη Σύρο πρόξενος καριέρας ο *Pierre Vargilè* ο οποίος ανέλαβε τέτοιες εξουσίες στο νησί, ώστε σ' αυτόν υποβάλλονταν προς κρίση οι διαφορές μεταξύ των καθολικών κατοίκων. Επειδή τότε στην κάτω πόλη το 1821-1823, δεν υπήρχαν δικαστές και δικαστική εξουσία οποιασδήποτε μορφής, ο *Καντζηλιέρης* της κοινότητας Άνω Σύρου, έγραφε κάτω από το κείμενο της κοινοτικής απόφασης τα εξής: «*Παρακαλείται ο κ. Vargilè κ. Πρόξενος της Φράντζας, να κηρύξει εκτελεστή αυτή την απόφαση, κριμένη κατά τον επιτόλιο νόμο*» και την υπέγραφε μόνο ο *Καντζηλιέρης*. Αλλά το Γαλλικό κύρος ήταν τόσο σεβαστό, ώστε κανείς δεν αμφισβήτησε αποφάσεις με την υπογραφή και τη σφραγίδα του Γάλλου προξένου²⁰.

Ο *Slot* υποστηρίζει, ότι τόσο η προστασία της Βενετίας αρχικά, πριν την καταστροφή της Σύρου από τον *Αλή Τσελεπή Καπουδάν* Πασά το 1617, όσο και της Γαλλίας μεταγενέστερα, προς τους Συριανούς Καθολικούς, δεν έπαυε να έχει τη σκοπιμότητά της. Η μη δραστηριοποίηση της Γαλλίας τότε και κυρίως του Γάλλου προξένου στην Κωνσταντινούπολη, όταν διώκονταν οι Συριανοί Καθολικοί από τους Τούρκους δεν ήταν χωρίς σκοπιμότητα. Η τραγική κατάληξη του Βενετού Επισκόπου Σύρου *Ανδρέα Κάργα* και ο διωγμός των Χριστιανών Καθολικών και της Καθολικής εκκλησίας από τους Τούρκους, μας οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι τελικά η Βενετική προστασία, δεν ωφέλησε τη Σύρο. Αντιθέτως η Γαλλία κατάφερε να κυριαρχήσει, τόσο με το εμπόριό της, όσο και ως σύμμαχος της Ρώμης, προκειμένου να εξουσιάσει την Καθολική εκκλησία στα νησιά του Αιγαίου. Το δίκτυο των Γαλλικών προξενείων με τις πολυάριθμες διακλαδώσεις του,

¹⁹ Βλ. τις διαδικασίες που ακολουθήθηκαν στον G. Romano, *Cenni Storici della Missione della compagnia di Gesù in Grecia*, Palermo 1912, σ. 269 και εξ.

²⁰ Δρακάκη Α., *Συριανά Γράμματα*, ό.π., σ. 3-11.

εξασφάλιζε μια άτυπη προστασία, «*assurant une protection informelle*», στην Καθολική εκκλησία. Η πολιτική αυτή πέτυχε και διατηρήθηκε στη Σύρο, απ' οπουδήποτε αλλού. Επιπλέον, αναφέρει ο Slot και δυστυχώς είναι αλήθεια, ότι η κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, από του τέλους του 18^{ου} αιώνα και μετά και η Ελληνική Επανάσταση, δημιούργησαν την ανάγκη για προστασία των Καθολικών πληθυσμών όχι μόνον έναντι των Τούρκων, αλλά αρκετές φορές και έναντι των επαναστατών. Αυτό συντέλεσε ώστε να διεισδύσει η Γαλλία ακόμη περισσότερο στα νησιά του Αιγαίου και κυρίως στη Σύρο²¹. Έτσι στην περίοδο της επανάστασης ο *Ναύαρχος Δεριγνό*, πολλές φορές προστάτεψε τους Συριανούς, την τελευταία δε φορά κατά του *Φατζιόλη*.

Ωστόσο στα σχολεία των Γάλλων Καπουτσινών, όσο και αν ακούγεται περίεργο, τουλάχιστον μέχρι τα τέλη του 18^{ου} αιώνα δεν διδασκόταν η Γαλλική γλώσσα τόσο συστηματικά όσο η λατινική και η ιταλική. Η μία ήταν η κλασική γλώσσα σπουδών και η άλλη η γλώσσα του εμπορίου. Η γαλλική γλώσσα διδάχθηκε συστηματικά στην Σύρο μετά την ίδρυση της Ερμούπολης ως η γλώσσα των σαλονιών και ουσιαστικά δεν οφειλόταν η γνώση της και η διδασκαλία της στους Καπουτσίνους, αλλά στις προθέσεις και στον τρόπο ζωής της «*Συριανής καλής κοινωνίας*» να μιμηθεί την Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή κουλτούρα. Ταυτόχρονα συνέπεσε να ιδρυθούν η σχολή των *Γαλλίδων καλογραιών του Αγίου Ιωσήφ*, που μάθαιναν Γαλλικά στα κορίτσια και το *Σχολείο των Αδελφών των Χριστιανικών σχολών*, των *Φρερ-Frères*, που δίδασκαν αντίστοιχα τα Γαλλικά στα αγόρια. Διδάσκονταν ακόμη στο Γυμνάσιο και στα ιδιωτικά σχολεία της Ερμούπολης, όπως στο *Λύκειο Ευαγγελίδη*. Επιπλέον την ίδια περίοδο, οι Γάλλοι ίδρυσαν το *Γαλλικό Νοσοκομείο* και την *Alliance Français* και κατέβαλαν κάθε προσπάθεια μια και το κλίμα ήταν ευνοϊκό, να διαδώσουν τη γλώσσα τους στην *καλή κοινωνία* και στα *σαλόνια της Ερμούπολης*²². Χαρακτηριστική η εξής εικόνα, που περιγράφει ο *Α. Δρακάκης*: «*Σ' όλα τα σαλόνια της εποχής, από το (1840-1918), μιλούσαν μόνο Γαλλικά. Η Ιταλική γλώσσα ούτε καν μπορούσε να την συναγωνιστεί, ενώ η αγγλική ήταν σχεδόν άγνωστη. Θυμάται ακόμη, πως τους καλοκαιρινούς μήνες, μέχρι το τέλος του Α' Παγκόμιου πολέμου, όταν έφθανε στο λιμάνι ένα Γαλλικό πολεμικό πλοίο, ο κυβερνήτης του έκανε επίσκεψη στο Νομάρχη και στο Δήμαρχο της Ερμούπολης και συνομιλούσαν Γαλλικά. Το απόγευμα έβγαινε η μουσική μπάντα του πλοίου, και έπαιζε στην εξέδρα της μεγάλης πλατείας της Ερμούπολης μουσική, ενώ οι Συριανοί έκαναν βόλτα στην πλατεία ή καθόντουσαν στα γύρω καφενεία. Την άλλη μέρα το πρωί ο Δήμαρχος και ο Νομάρχης ανταπέδιδαν την επίσκεψη του κυβερνήτη στο πλοίο του, ενώ αναγγελλόταν η άφιξή τους στο πλοίο με κανονιοβολισμούς. Το βράδυ γινόταν χοροεσπερίδα στο κατάστρωμα, με*

²¹ Slot B. J., *Archipelagus Turbatus*, Leiden 1982, τ. Β' σ. 278.

²² Βλ. το ενδιαφέρον άρθρο της Ιωάννας Κωνσταντουλάκη-Χάντζου, «Ο Γαλλικός ρομαντισμός στο έργο τεσσάρων Ελλήνων ποιητών του 19^{ου} αιώνα», *Συριανά Γράμματα*, τ. 10 (Απρίλιος 1990), σ.156-163

προσκεκλημένους όλη την καλή κοινωνία της Ερμούπολης, υπό τους ήχους μουσικής ορχήστρας εγχόρδων του γαλλικού πολεμικού. Όλα αυτά έσβησαν με τις τελευταίες ριπές του Α' Παγκοσμίου πολέμου»²³.

Όταν το 1823 εγκαταστάθηκαν στη Σύρα ο Έπαρχος Αλέξανδρος Αζιώτης και ο λιμενάρχης Θεοχάρης Παπαντωνίου, οι Γάλλοι ανακάλεσαν τον *Vargilè* και έστειλαν στη Σύρο έναν ανωτέρου επιπέδου διπλωμάτη, τον πρέσβη *Pierre Lami*, ο οποίος διαπραγματεύτηκε με τις αρχές της νεοσύστατης Ερμούπολης, ώστε η εξουσία τους να περιορίζεται μόνο στην περιοχή του λιμανιού και να μην έχουν δικαίωμα ανάμειξης στη υπόλοιπη περιοχή του νησιού.

Την περίοδο που η Ερμούπολη ήταν στο ζενίθ της εμπορικής, ναυτικής και πνευματικής της αίγλης, γράφει ο *Δρακάκης*, οι Προξενικοί διπλωμάτες ήταν από τους καλύτερους που διέθετε κάθε χώρα. Στα πρώτα χρόνια της παρακμής (1880-1910), οι περισσότερες χώρες ανέθεταν την εκπροσώπηση της χώρας τους σε Συριανούς Έλληνες με κάποια μόρφωση. Ο τελευταίος πρόξενος της Γαλλίας ήταν ο *Mr. Cotrel*, που παρέμεινε στη Σύρο καθ' όλη την διάρκεια του Α' Παγκοσμίου πολέμου. Μετά από αυτόν δεν αποστέλλεται πια πρόξενος καριέρας στην Σύρο και σιγά-σιγά σβήνει αυτή η ιδιότυπη σχέση, μεταξύ μια μεγάλης χώρας, της Γαλλίας και ενός μικρού νησιού του Αρχιπελάγους, της Σύρου, που βρήκε προστασία και υποστήριξη σε δύσκολους χαλεπούς καιρούς, από μια μεγάλη δύναμη, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας²⁴.

Όσο ειδικά στην Άνω Σύρο ακόμη και στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, οι δεσμοί με την Γαλλία εξακολουθούσαν να υφίστανται και τα φιλικά προς τον Γαλλικό λαό αισθήματα, ήταν έντονα. Σε τοπική Συριανή εφημερίδα αναφέρεται για παράδειγμα το 1856, ότι στον σημαιοστολισμένο και φωταγωγημένο ναό του Αι- Γιάννη, των Καπουτσιώνων, «ψάλλθηκε δοξολογία για την γέννηση του διαδόχου του Αυτοκράτορος των Γάλλων» και γιόρτασαν το γεγονός με την παρουσία ενός Γαλλικού πολεμικού και κανονιοβολισμούς, σαν να επρόκειτο για έλληνα διάδοχο. Μάλιστα στην μεγαλοπρεπή γιορτή συμμετείχαν και *άπασες οι Ελληνικές Αρχές του νησιού* και πλήθος πολιτών. Αναφέρει η εφημερίδα:

Με την είδηση «περί της γεννήσεως του διαδόχου του Αυτοκράτορος των Γάλλων», έπεσαν είκοσι ένας κανονιοβολισμοί από το «Γαλλικό πολεμικό ατμόπλοιο *Ναρβάλ*, ο εντάθθα ακταιωρός, δια σημαιοστολισμού και ο εν τη πόλει της Σύρου Γαλλικός Ναός του Αγίου Ιωάννου δια λαμπράς φωταψίας» ενώ την επομένην στις 10:00 η ώρα, έγινε δοξολογία υπέρ της ευτυχούς γεννήσεως του διαδόχου προεξάρχοντος του Σεβασμιότατου Επισκόπου Σύρου κ. *Αλβέρτου*. Ακολούθησε μεγαλοπρεπής γιορτή «παρευρεθειών απασών των εν τη νήσω Ελληνικών Αρχών... και πλήθος πολιτών.Ο ασιότιμος πρόξενος του Αυτοκράτορος των Γάλλων κ. *Γκερέν*, περιστοιχούμενος υπό των

²³ Δρακάκη Α., *Συριανά Γράμματα*, ό.π., σ. 3-11.

²⁴ Δρακάκη Α., *Συριανά Γράμματα*, ό.π., σ. 3-11.

αξιωματικών του Γαλλικού ατμοπλοίου «η Σαλαμάνδρα», και υπό πολλών Προξένων των ξένων Δυνάμεων, ευρίσκετο εις μεγίστην ενεργητικότητα, φροντίζων να υποδέχεται και περιποιείται αξιοπρεπώς και κατά τον βαθμόν εκάστου τους προσερχομένους δια την τελετήν, μιας των λαμπροτέρων εντοχιών του Αυτοκράτορος και του έθνους των Γάλλων. Και ο αξιότιμος Δήμαρχος Σύρου κ. Δαλέζιος, εφρόντισεν ώστε τα πάντα να γίνωσι και εν τάξει και αξιοπρεπώς. Κατά την 11 ώραν ετελείωσεν η τελετή και οι εκ της Ερμουπόλεως αποχαιρετήσαντες τους εν τη Σύρω, κατήλθον εις Ερμούπολιν»²⁵.

²⁵ Εφημερίδα Ερμής αρ. 627, 18 Μαρτίου 1856, έτος ΙΗ'.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ 1.

Αρχαιολογικές Πηγές: ΑΚΑΣ, ΑΚΕΣ, ΑΤΙΣ, ΙΑΔΑΣ, Marango Giovanni, *Notizie Storico-ecclesiastiche sulla diocesi di Sira*, Atene 1884.

Ιστορικά και Θρησκευτικά γεγονότα, Πολιτικές και Διοικητικές αποφάσεις που επηρέασαν την Κοινωνική και Οικονομική ζωή των κατοίκων της Σύρου κατά τον 16ο -19ο αιώνα

Φραγκοκρατία-Βενετοκρατία 1207-1566			
Ιστορική Αναδρομή	Θρησκευτική Ιστορία & Επισκοποι Σύρου	Διοικητική & Πολιτική κατάσταση	Κοινωνική & Οικονομική κατάσταση
<p>1207 Ίδρυση του Δουκάτου της Νάξου. Η Σύρος υποτάσσεται στους Βενετούς.</p> <p>1535, Υπογράφονται οι πρώτες συμφωνίες, «<i>Διομολογήσεις</i>», ή «<i>Capitulations</i>», μεταξύ της Γαλλίας και της Υψηλής Πύλης.</p> <p>1537-1538 Ο Χαϊρεντίν Barbarossa υποτάσσει τα νησιά των Κυκλάδων και καθιστά φόρου υποτελείς τους Ενετούς και το Δουκάτο της Νάξου.</p> <p>1538 Ο Βαρβαρόσσα εκστρατεύει εναντίον της Σύρου. Αρχίζει η περίοδος της Τουρκοκρατίας.</p>	<p>Το 1275 κάποιος μοναχός Πέτρος, αναφέρεται ως Επίσκοπος Σουδδας.</p> <p>Στα μέσα του 16^{ου} αιώνα Επίσκοπος Σύρου είναι , ο Νικόλαος Δεμβόγιας (1545;-1560);.</p>	<p>Την εξουσία ασκεί ο διορισμένος από τον Φράγκο Ηγεμόνα-Δούκα, Κοβερνίτης ή Καπετάνιος, μαζί με τους Μπαλή, Πρακτικό, Ακροστιχάρη, Αλιανωννηγιάρη και Μαντρακουράτο.</p> <p>Ο κύριος φόρος που καταβάλουν οι κάτοικοι, ονομάζεται Δεκάτη. Στην Καθολική Εκκλησία καταβάλλουν την Εντριπεία ή Trigesimo.</p> <p>Προς το τέλος της Ενετοκρατίας επιβάλλεται από τους Ενετούς το Τουρκοτέλι, φόρος αποδιδόμενος στους Τούρκους πειρατές. Έτσι το 1538 η Σύρος πληρώνει φόρο υποτελείας στους Ενετούς, 5000 δουκάτα ετησίως.</p>	<p>Η εγκατάσταση των Βενετών δεν δημιουργεί αντιδράσεις. Το νησί κατοικείται από λίγους κατοίκους. Αλλάζουν το δόγμα τους, αλλά διατηρούν την ελληνική γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμά τους. Δεν δημιουργούνται μεγάλες ιδιοκτησίες ευγενών, ούτε κοινωνικές τξξεις. Από τους Βενετούς η Σύρος ονομάζεται και Σούδα, οι κάτοικοι όμως την ονομάζουν Σύρο ή Σύρα. Μέχρι το 1494 είναι ένα ασήμαντο νησί, οι κάτοικοι του δεν υπερβαίνουν τους 400, ζουν με τον τρόπο των πειρατών και τρέφονται με ξυλοκέρατα και κρέας τράγων.</p>

Τουρκοκρατία 1566-1821			
Ιστορική Αναδρομή	Θρησκευτική Ιστορία & Επίσκοποι Σύρου	Διοικητική και Πολιτική κατάσταση	Κοινωνική & Οικονομική κατάσταση
<p>1566 Κατάληψη του Δουκάτου της Νάξου από τους Τούρκους. Αρχίζει και για τη Σύρο οριστικά, η περίοδος της Τουρκοκρατίας.</p> <p>1579 Οι Κοκλάδες τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας</p> <p>17 Οκτωβρίου 1617. Επίδρομή του Καπουδάν πασά, Αλή Τσελεπή, απαγχονισμός Κάργα και του Γραμματέα του, λεηλασία και πυρπόληση του οικισμού.</p>	<p>Επίσκοποι Σύρου αναφέρονται ο <i>Νικόλαος Γκουάσκος</i> (1560,- 1582), ο <i>Βενέδικτος Στέφια</i> (1583-1594) ή <i>Stepsius</i> και ο <i>Αυγουστίνος Γιζόλφος</i> (1594-1606).</p> <p>Ο Ιωάννης-Ανδρέας Κάργας (1607-1617) εφαρμόζει το 1610, τις διατάξεις της Συνόδου του Τριδέντου και επιβάλλει την λειτουργική μεταρρύθμιση.</p>	<p>1566 Οι Κοκλάδες διοικούνται από τον Ιωσήφ Νάζη.</p> <p>1571 Η Σύρος αυτοδιοικείται, δια Επιτρόπων και Προεστών.</p> <p>1580 Ο Μουράτ Γ' παραχωρεί <i>Προνομιακό χάρτη-αχτιναμέ</i>.</p> <p>1611-1614 Μεταβάλλεται το σύστημα διοίκησης. Η Ανδρος και η Σύρος αποτελούν ένα Σαντζάκ. Αποδίδουν φόρους και μια <i>γαλέρα</i> το χρόνο.</p>	<p>1570 ευημερία και ευμάρεια αγρών.</p> <p>1580 Το αυτοδιοικητο και τα προνόμια, συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη και αύξηση πληθυσμού.</p> <p>1610 Αναβάθμιση του ρόλου του Καθολικού Επισκόπου.</p>
<p>Ιωάννης Γηράρδης (1619-1624)</p> <p>1622 Επιστολή κλήρου και Προεστών στον Πάπα για οικονομική βοήθεια.</p> <p>1624 Επίσκεψη De Marchi.</p> <p>Δομήνικος Μαρέγκο (1625-1645)</p> <p>Φεβρουάριος 1633 Ίδρυση της Μονής των Καπουτσίνων.</p> <p>15 Απριλίου 1639 <i>Επίσημη πράξη Δωρεάς</i> του ναού του Αγίου Ιωάννου, στους Καπουτσίνους.</p> <p>1638 Επίσκεψη Τορμπινο.</p>	<p>1618 Εγκατάσταση Τούρκου Αγά</p> <p>1633 Η Σύρος εξασφαλίζει την Γαλλική προστασία. Κατοχρώνεται με φιρμάνι, η διοικητική και δικαστική εξουσία του καθολικού επισκόπου, με την υποστήριξη και του Ενετού Βασιλιά Κωνσταντινούπολης.</p>	<p>1617-1624 Οικονομικός μαρasmus. Μετανάστευση και μείωση του πληθυσμού. Τρομοκρατία και αφορητη φορολογία (1617-1622).</p> <p>1633 Η γαλλική προστασία συμβάλλει στην αύξηση του πληθυσμού και στην οικονομική ανάπτυξη. Οι καθολικοί ασκούν ελεύθερα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Οι Καπουτσίνοι ιδρύουν το πρώτο σχολείο.</p>	

<p>1645-1669 Τουρκοβενετικός ή Κρητικός πόλεμος. Κατάληψη της Κρήτης.</p>	<p>Ο Ιωάννης ντε Κούρτης παραπέτα του τίτλου. Γίνεται Βικάριος ο ηγούμενος <i>Ιωάννης-Μαρία da Maghi</i>. 4-14 Αυγούστου 1652 Επίσκεψη του Καπουτσίνου Fra Bernardo.</p>	<p>Το 1648, ο Σουλτάνος Ιμπραήμ ανανέωσε τα προνόμια που παραχώρησε ο Μουράτ Γ'.</p>	<p>Το 1652 η οικονομική κατάσταση χαρακτηρίζεται τραγική. Πληρώνονται διπλοί φόροι και στους Τούρκους και στους Βενετούς. Αρξάνεται η πειρατεία. Οι κάτοικοι μεταναστεύουν.</p>
<p>1674 Επίδρομη εναντίον της Σύρου του Σελδάρ πασά με την δικαιολογία ότι οι Σύριοι περιθάλπουν και ενισχύουν τους Φράγκους πειρατές. 1684-1699 Τουρκοβενετικός πόλεμος Συνθήκη Κάρλοβιτς</p>	<p>Ο Ιωσήφ Γκουάρκης (1655-1669) το 1657 έρχεται σε ρήξη με την Κοινότητα για την κυριότητα της Κοινοτικής σφραγίδας. 2 Φεβρουαρίου 1667 επίσκεψη του επισκόπου Ιωσήφ Sebastiani. Από το 1675 διοικούν Βικάριοι: 1675-1679 Θωμάς Μπαντέτης 1679-1681 & 1681-1687 Ιγνάτιος Ρόζας, επίσκοπος Άνδρου. 1688-1694 Άγγελος Βενιέρης, επίσκοπος Τήνου</p>	<p>27 Ιανουαρίου 1658 Ανάμειξη των Βενετών στη Διοίκηση της Σύρου. Ο ναύαρχος Μοροζίνης, παραχωρεί το δικαίωμα στον Επίσκοπο να χρησιμοποιεί την Κοινοτική σφραγίδα. 1687 Η Σύρος και η Άνδρος παραχωρούνται σε μπεή. Το 1680 η Κοινότητα Σύρου με ψήφισμα αποφασίζει «<i>η σκάλα μας να είναι φράνκα</i>»: ελεύθερη από δασμούς για τα ξένα πλοία.</p>	<p>1658 Αρξάνεται η Θρησκευτική και δικαστική εξουσία των Επισκόπων. Τούρκοι και Βενετοί Πειρατές ληραίνουνται το νησί. 1680 Αρχίζει να αναπτύσσεται η ναυτιλία και η ναυπηγία 1687 Η κοινότητα βρίσκεται σε δεινή οικονομική κατάσταση. Συνεχίζει να καταβάλλει διπλή φορολογία. Το 1693 σφείλει φόρους, στον Τούρκο Μπέη, περίπου «<i>πικίρκα, 700 γρόσσα</i>».</p>
	<p>Αντώνιος Ιουστινιάνης (1694-1701)</p>		<p>1700 Η Σύρος ανακάμπει Οικονομικά. Ανάπτυξη της κτηνοτροφίας.</p>
<p>1714-1718 Τουρκοβενετικός πόλεμος Συνθήκη Πασσάροβιτς</p>	<p>Μιχαήλ Κάρος (1703-1707) Νικόλαος Πορτογκέζης (1710-1728) Ο Επίσκοπος θύμα της πανώλης (1728). Αντώνιος Ματούρη (1730-1733) Εμμανουήλ Καράντας (1733-34)</p>	<p>1703-1752. Την Σύρο διοικούν βοεβόδες. Το 1717 πληρώνονται 82 γρόσσα και 4 παράδες, ειδικός φόρος ως «<i>προβατονόμιστρο</i>».</p>	<p>1702 Ανομβρία και επιδημία πανώλης χωρίς πολλά θύματα. 1728 Μείωση πληθυσμού από επιδημία πανώλης. Ανάσχεση οικονομικής ανάπτυξης.</p>

	<p>Δαρειος Δελόγκης (1735-1748) 10 Μαρτίου 1744 Ίδρυση Μονής των Ιησουιτών και σχολείου. 1748 Παραίτηση του Δελόγκη. Αντώνιος Ματούρη (1749-1751)</p>		<p>1744 Ίδρυση σχολείου Ιησουιτών. 1746 Ο λαός απατεί την αποπομπή του Επισκόπου.</p>
<p>1770-1774 Ρωσική κατοχή 10/21-7-1774 Υπογραφή Συνθήκης του Κιουτσούκ Καϊναρτζή.</p>	<p>Υάκινθος Ιουστινιάνης(1752-1786) 1751-1755 Μεγέθυνση της Εκκλησίας της Παναγίας των Ιησουιτών 1757 Αποστολική επίσκεψη του αρχιεπισκόπου Νάξου De Stefani. 1773 Απαγόρευση-Κατάργηση του τάγματος των Ιησουιτών, από τον πάπα Κλήμεντα 14^ο. Διάλυση της Μονής Σύρου.</p>	<p>1752 Καθιέρωση του θεομιού των Καπού- Κεχαγιαδών. 1754-1758 Ο Αγά Σεβήλ Σεβάλ Σεβάλ διουκεί την Σύρο. 1758-1761 Διουκεί ο Μερμέτ Αγάς. Ενίσχυση εξουσίας Επιτρόπου, λόγω οικονομικών προβλημάτων 1761-1778 Διουκεί ο Αλή Αγά Βεηλογλου 1779-1803 Η Σαχ Σουλτάνα παραχωρεί Προνόμια στην Σύρο.</p>	<p>1754 Η Σύρος περνά δύσκολα χρόνια στα χέρια του Αγά Σεβήλ. 1758 Ανομβρία και λιβας καταστρέφουν την παραγωγή .Ο Επισκόπος αγοράζει σιτηρά και τα διαθέτει στους κατοίκους. 1773 Πληθωρισμός και αύξηση των τροφίμων 1779 Οικονομική ανάπτυξη και ευημερία των κατοίκων ανάπτυξη κτηνοτροφίας και ναυτιλίας.</p>
	<p>Ιωάννης-Βαπτιστής Fonton (1786-1799) 1788 Αναφορά Φοντών για την εκκλήσια της Σύρου.</p>	<p>1788 Ο Φοντών καταπατεί το ισχύον Εθιμικό δικαιο και έρχεται σε αντιπαράθεση με την κοινότητα.</p>	<p>1788 Ήπια Επιδημία πανώλης- Πληθωρισμός, Μετανάστευση σε Κωνοστ/πολη, Θεσσαλονίκη και Σμύρνη και Μείωση πληθυσμού.</p>
	<p>Ιωάννης Βαπτιστής Ρουσσιν (1800-1821) 1806 Ανασύσταση της Μονής των Ιησουιτών Ανοικοδόμηση της Μητρόπολης του Αγίου Γεωργίου 1814 Επίσημη Ανασύσταση του Τάγματος των Ιησουιτών.</p>	<p>1803 -1813 Η Σύρος και η Άνδρος υπάγονται στον <i>Υπουργό του Δημιόσιου Θησαυρού της Τουρκίας.</i> 1814 Εξέγερση με ταξικό χαρακτήρα, μεταξύ Καστριών και Χωριανών.</p>	<p>1800 Ραγδαία αύξηση της ναυτιλίας. Εμπορική και οικονομική ανάπτυξη. Το 1810 συνάπτονται οι πρώτες «Εμπορικές Συμβάσεις» των Σύριανών στην Μεσόγειο. 1806 Επανάδρωση του σχολείου των Ιησουιτών</p>

Ανεξάρτητο Ελληνικό κράτος			
Ιστορική Αναδρομή	Θρησκευτική Ιστορία & Επίσκοποι Σύρου	Διοικητική και Πολιτική κατάσταση	Κοινωνική & Οικονομική κατάσταση
<p>1821-1824 Ελληνική Επανάσταση</p> <p>1822 Α' Εθνοσυνέλευση</p> <p>1823 Β' Εθνοσυνέλευση</p> <p>1827 Ναυμαχία του Ναβαρίνου.</p> <p>1827 Γ' Εθνοσυνέλευση</p> <p>11 Ιουλίου 1829 Στην Δ' Γενική Συνέλευση συμμετέχουν οι Γ. Ρούσος και Ξανθιάκης.</p>	<p>Ο Αλοΐσιος - Μαρία Blancis Αποστολικός διαχειριστής το 1825 και Επίσκοπος Σύρου 1830-1851.</p> <p>1825 Εγκαινία της «Παναγίας», των Ιησουιτών. Ανακαίνιση</p> <p>Μητρόπολης Αγίου Γεωργίου.</p> <p>1834 Ο Blancis Επιτετραμμένος του Βασιλείου της Ελλάδας.</p>	<p>1827-1831 Ο Καποδίστριας κυβερνήτης της Ελλάδας.</p> <p>27 Σεπτεμβρίου 1831 Δολοφονία του Καποδίστρια.</p> <p>1833-1862 Ο Όθων βασιλιάς της Ελλάδας.</p>	<p>1838 Ο Αλοΐσιο-Μαρία Blancis δωρίζει οικοπέδο στο Δημό Σύρου, για να συνεισφέρει στην οικοδόμηση του Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Άνω Σύρου.</p>
<p>28 Φεβρουαρίου 1862 Αντιοθωνικά γεγονότα στην Σύρο.</p> <p>1866 Η Σύρος στηρίζει και βοηθά την Κρητική Επανάσταση</p>	<p>Ιωσήφ-Μαρία Aliverti 1851-1880 Ως Αποστολικός Επιτετραμμένος θεμελίωσε και εγκαινίασε το 1856, τον ναό Αγίου Διονυσίου, Μητρόπολη των Καθολικών στην Αθήνα (Πανεπιστημίου). Τιμήθηκε με μεγαλόσταυρο από το Ελληνικό κράτος.</p> <p>Θεόφιλος Μασούτσι (1880-1894) Θεόδωρος Αντώνιος Πόλιτος (1895-1901)</p>		<p>1855 Τελευταία επιδημία χολέρας</p> <p>1857 Σύσταση της Ελληνικής Ατμοπλοΐας στην Ερμούπολη.</p> <p>Φεβρουάριος 1879 Ίδρυση του πρώτου εργατικού σωματίου του Ναυπηγείου Σύρου, υπό την επωνυμία «Αδελφικός Σύνδεσμος Ξυλουργών του Ναυπηγείου Σύρου».</p> <p>1879 Η πρώτη απεργία στην Σύρο και η πρώτη μαχητική διεκδίκηση δικαιωμάτων.</p>

Βιβλιογραφία: Βλ. Αρμελάς Τ., Δρακάκης Α., Ζερλέντης Π., Ρουσσός-Μηλιδώνης, Σιγάλας Α., Στέφανος Κλών, Φραγκίδης Α., Da Terzorio Clemente, Della Rocca, Hofmann G., Romano G., Slot B. J.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΓΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ ΣΤΗΝ ΣΥΡΟ (17^{ος}-19^{ος} ΑΙΩΝΑΣ)

I. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΚΑΠΟΥΤΣΙΝΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ ΚΑΙ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

1.1. Η ιστορία του Τάγματος

1.1.1. Άγιος Φραγκίσκος της Ασίζης

Οι Καπουτσινοί μοναχοί-ιεραπόστολοι, ανήκουν στο Τάγμα των Καπουτσίνων του Αγίου Φραγκίσκου και πήραν το όνομά τους από τον ιδρυτή τους Άγιο Φραγκίσκο της Ασίζης (1182-1226).

Ο κανονισμός του τάγματος, επικυρώθηκε με την «*Bolla*» του Πάπα Ονώριο Γ', στις 23 Νοεμβρίου 1223¹.

Ο ίδιος ο Άγιος Φραγκίσκος κατά τους ιστορικούς, δεν είχε σκοπό να ιδρύσει μοναχική κοινότητα, ούτε να συντάξει κανόνες, αλλά με την δυναμική του προσωπικότητα προσέλκυσε πλήθος ανθρώπων που εμπνεύστηκαν από τον τρόπο ζωής του. Ο Άγιος των Φτωχών, ο οραματιστής της *Ελευθερίας* και της *Αξιοπρέπειας* του Ανθρώπου και ο *Προστάτης της Φύσης και της Ζωής*, εξακολουθεί να είναι μέχρι σήμερα εξαιρετικά επίκαιρος, επειδή ο άνθρωπος βρίσκεται περισσότερο από ποτέ *δέσμιος των υλικών αναγκών του*.

Από την ζωή του, εμπνεύστηκαν ο Τζιότο, ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, ο Καζαντζάκης και πλήθος άλλων καλλιτεχνών, διανοούμενων και συγγραφέων σε όλο τον κόσμο. Είναι ο Άγιος, που ξεπέρασε τα στενά όρια του *δόγματός του*, ο Άγιος που ευλαβούνται χριστιανοί και αλλόθρησκοι, ο Άγιος που υπηρέτησε τον Θεό, υπηρετώντας τον Άνθρωπο. Γι' αυτό ο Άγιος Φραγκίσκος, δεν ανήκει μόνο

¹ Ο πρώτος κανονισμός του Τάγματος, συντάχθηκε από τον ιδρυτή του αλλά δεν επικυρώθηκε. Εγκρίθηκε μόνο προφορικά, από τον Πάπα Ιννοκέντιο το 1209. Ο επόμενος κανονισμός του 1221, δεν εγκρίθηκε επίσης, επειδή κρίθηκε υπερβολικά αυστηρός. Βλ. μτφ. Κάτια Κουτάγια, επιμέλεια Ιωάννη Σπιτέρη, *Γραπτά του Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης*, Κέρκυρα 1994. Επίσης Αφιέρωμα, «Φραγκίσκος της Ασίζης, ένας ελεύθερος άνθρωπος», *Ανοιχτοί Ορίζοντες*, 805 (Απρίλιος 1983), 1-48.

στο «Σύμπαν του Θεού», αλλά ανήκει και θα ανήκει για πάντα, στις καρδιές των απλών «Ανθρώπων»².

Από τα «Γραπτά» του Αγίου Φραγκίσκου σημειώνουμε την διαχρονική και επίκαιρη όσο ποτέ, «Προσευχή για την Ειρήνη»:

«Κόριε, κάνε με όργανο της ειρήνης Σου,
Όπου υπάρχει μίσος, να φέρω την αγάπη,
όπου προσβολή να φέρω τη συγνώμη,
όπου διχόνοια, να φέρω τη συμφιλίωση,
όπου πλάνη, να σκορπίσω την αλήθεια,
όπου αμφιβολία να στερεώσω την πίστη,
όπου απελπισία να φέρω ελπίδα,
όπου σκοτάδι να φέρω φως,
όπου λύπη, να σκορπίσω τη χαρά.
Γιατί Θεέ μου, όποιος δίνει λαβαίνει,
όποιος συγχωρεί, συγχωρείται,
όποιος πεθαίνει ανασταίνεται στη Ζωή»³.

1.1.2. Οι Καπουτσίνι στην Ανατολή

Γύρω στα 1574, ο Πάπας Γρηγόριος ο ΙΓ' επέτρεψε στους Καπουτσίνους να εξαπλωθούν και εκτός της Ιταλίας. Έτσι έφθασαν το 1587, οι πρώτοι Καπουτσίνι στην Κωνσταντινούπολη και κατοίκησαν στο εγκαταλειμμένο από τους Ιησουίτες μοναστήρι του Αγίου Βενεδίκτου. Εξέχουσα μορφή της πρώτης αυτής αποστολής στην Κωνσταντινούπολη αποτελεί ο π. *Ιωσήφ da Leonessa*. Πολύ σύντομα όμως στα τέλη του 16^{ου} αιώνα οι Καπουτσίνι εγκαταλείπουν την Κωνσταντινούπολη. Επανέρχονται για να εγκατασταθούν οριστικά το 1626, με την προτροπή του *Ιωσήφ Le Clerc du Tremblay*, ή *da Parigi*, που υπηρετούσε στην αυλή του Λουδοβίκου και θεωρείται ο ιδρυτής της εξωτερικής γαλλικής ιεραποστολής, μαζί με τον συνεργάτη του *Λεονάρδο da Parigi*. Ηγούμενος της αποστολής της Ανατολής, ήταν τότε, ο *Αρχάγγελος da Fossè*.

² Για τη ζωή, το έργο του αγαπητού σε Ανατολή και Δύση, Αγίου Φραγκίσκου και την ίδρυση του Τάγματος, βλέπε Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί Καπουτσίνι*, Αθήνα 1996, σ. 17 και εξής & 365 και εξής. Επίσης, Ν. Καζαντζάκης, *Ο Φτωχούλης του Θεού*, Αθήνα 1973, 6^η έκδοση.

³ Βλ. μτφ. Κάτια Κουτάγιαρ, επιμέλεια Ιωάννη Σπιτέρη, *Γραπτά του Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης*, Κέρκυρα 1994.

Βλ. επίσης την *Προσευχή του Αγίου Φραγκίσκου*, τον *Ύμνο των Πλασμάτων* και τον *Ύμνο του αδελφού θανάτου*, από την έκδοση του Καλού Τύπου, *Ο Άγιος Φραγκίσκος της Ασίζης*, σε απόδοση Νίκου Καζαντζάκη, σ. 288 και εξής.

Ακολούθησε η ίδρυση μονών στην Χίο 1627⁴, Νάξο 1628⁵, Σμύρνη 1629⁶, Σύρο 1633, Άνδρο 1637⁷, Μήλο 1661⁸, Πάρο 1675⁹, Αθήνα 1658¹⁰.

Σήμερα η Φραγκισκανή αδελφότητα, περιλαμβάνει τρεις κλάδους: τους «Μοναστηριακούς» (1230), τους «Φραγκισκανούς» (1532) και τους «Καπουκίνους» (1528)¹¹. Το τάγμα των Καπουτσίνων μοναχών, αποτελείται από μοναχούς χειροτονημένους ιερείς που αποκαλούνται «Πατέρες» και από μοναχούς μη χειροτονημένους, τους «Αδελφούς» ή «Φρατέλους». Υπάρχει επίσης και γυναικείο μοναχικό τάγμα, των αδελφών Καπουτσίνων, ή της Αγίας Κλάρας.

Στη Σύρο οι Καπουτσίνοι εγκαταστάθηκαν το 1633, όταν επίσκοπος Σύρου ήταν ο Μαρένγκο ή Μαραγκός¹².

⁴ Cl. da Terzorio, *Le Missioni dei Minori Cappuccini*, IV. Roma 1918, σ. 1-101.

G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici della Grecia, Chios*, I. Roma 1934. Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί ...ό.π.*, σ.147 και εξής.

⁵ Cl. da Terzorio, *Le Missioni ... όπ.*, IV, σ. 101-160. G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici della Grecia, Naxos*, IV. Roma 1938. Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί ...ό.π.*, σ. 177 και εξής.

⁶ Cl. da Terzorio, *Le Missioni ...ό.π.*, τ. III.

Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί ...ό.π.*, σ. 199 και εξής.

⁷ Cl. da Terzorio, *Le Missioni ... όπ.*, IV, σ. 272-307.

Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί ...ό.π.*, σ. 245 και εξής.

⁸ Cl. da Terzorio, *Le Missioni ... όπ.*, IV, σ. 308-338.

Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί ...ό.π.*, σ. 301 και εξής.

⁹ Cl. da Terzorio, *Le Missioni ... όπ.*, IV, σ. 160-200.

Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί ...ό.π.*, σ. 315 και εξής.

¹⁰ Cl. da Terzorio, *Le Missioni ... όπ.*, σ. 338 και εξής.

Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί ...ό.π.*, σ. 275 και εξής.

¹¹ *Ανοιχτοί Ορίζοντες*, 805 (Απρίλιος 1983), σ. 15.

¹² «*Quelli (i Cappuccini) si trovano a Syros fin dal 1633*».Giorgio Hofmann, S. J.,*Vescovadi Cattolici della Grecia, III Syros*, Roma, 1937 σ. 33.

Έναν περίπου αιώνα αργότερα, το Μάρτιο του 1744, εγκαθίσταται στο νησί και δεύτερο καθολικό μοναχικό τάγμα, οι Ιησουίτες. Σύμφωνα με το Αρχείο του Τάγματος του Ιησού Σύρου (ΑΤΙΣ), η Μονή των Ιησουϊτών, ιδρύεται στη Σύρο, στις 10 ή στις 21 Μαρτίου 1744. (ΑΤΙΣ 1 β, 28.1). Βλ. Ανδρέας Δρακάκης, *Ιστορία του Οικισμού της Ερμούπολεως, (1821-1825)*, τ. Α, ' 1979, σ. 3 και σ.176.

1.2. Σκοπός ίδρυσης σχολείων και Μέθοδος Διδασκαλίας

1.2.1. Σχολεία στην χριστιανική ανατολή τον 17^ο αιώνα

Σύμφωνα με τον Seggiano, τους Καπουτσίνους έφερε στην Χριστιανική Ανατολή, η αμάθεια και η μιζέρια των χριστιανών, εξ αιτίας της υποταγής τους στους Τούρκους. Τα σχολεία τον 17^ο αιώνα ήταν ανύπαρκτα και η μεγάλη μάζα του λαού, δεν ήξερε ούτε να διαβάζει, ούτε να γράφει. Ακόμη και η γνώση για την Χριστιανική θρησκεία και τα δόγματα της χριστιανικής πίστης ήταν συγκεχυμένη. Πολλοί χριστιανοί δεν γνώριζαν ούτε και οι ίδιοι τι πιστεύουν, συνεχίζει ο Seggiano. Χαρακτηριστικό δε παράδειγμα αυτής της άγνοιας, είναι η απάντηση που έδωσε ένας χριστιανός το 1634 σ' έναν Καπουτσίνο, όταν τον ρώτησε «*Πόσα είναι τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδας*» και του απάντησε, «*Η Παναγία, ο Αρχάγγελος Μιχαήλ και ο Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής*». Στην κατ' ευφημισμόν *Χριστιανική Ανατολή*, κυρίαρχοι ήταν τώρα οι κατακτητές Μωαμεθανοί, ενώ οι χριστιανοί, που ονομάζονταν και «*άπιστοι*», ήταν οι «*σκλάβοι*», που όφειλαν υποταγή στους δυνάστες τους. Ένας μόνο τρόπος υπήρχε για να διατηρήσουν την πίστη τους ή να ελπίζουν σε μια καλύτερη ζωή, για εκείνους και τα παιδιά τους: να εξασφαλίσουν με σκληρή τη δουλειά την πληρωμή των υπέρογκων «*Κεφαλικών φόρων*», που τους επέβαλαν οι κατακτητές τους. Τα λόγια ενός Κόπτη χριστιανού, από το Κάιρο, όπως τα κατέγραψε ο π. *Silvestro da Saint-Aignan* το 1642, επιβεβαιώνουν την παραπάνω θέση του Seggiano: «*Εμείς δεν μπορούμε να μάθουμε ούτε επιστήμη, ούτε ακόμη και τα αναγκαία που αφορούν υγεία, γιατί οι Τούρκοι μας πιέζουν με τους φόρους, γιατί πρέπει να δουλεύουμε όλη την ημέρα για να τους πληρώνουμε και δεν έχουμε χρόνο ούτε να μελετήσουμε, ούτε να προσευχηθούμε, ούτε να σκεφθούμε. Είμαστε υποχρεωμένοι να δίνουμε όλα τα κέρδη μας στους Τούρκους και αιτίας των απομένουμε φτωχοί, πεινασμένοι, γυμνοί και αμαθείς*»¹.

Ανάλογο ήταν και το μορφωτικό επίπεδο των κληρικών, ιερέων και επισκόπων στην χριστιανική Ανατολή, το οποίο ελάχιστα υπερέβαινε αυτό του λαού. Το 1651 ο π. *Silvestro*, γράφει: «*Οι πατριάρχες των Συρίων και των Αρμενίων είναι πολύ αμαθείς και αγενείς, οι πατριάρχες των Ελλήνων είναι πιο καλλιεργημένοι, ακόμη κι αν γνωρίζουν μόνο ανάγνωση και γραφή*». Αρκετοί επίσης, όπως ο Κύριλλος Λούκαρις, σπούδασαν στην Δύση και επιστρέφοντας πίσω στον τόπο τους, κατέβαλαν κάθε προσπάθεια, προκειμένου να ανεβάσουν το μορφωτικό επίπεδο του κλήρου και του λαού τους².

¹ Ignazio da Seggiano, «La Scuola nelle Missioni dei Cappuccini nel prossimo oriente nel sec. XVII», *L' Italia Franciscana*, Roma 1950, σ. 273-288.

² Ignazio da Seggiano, ...ό.π., *L' Italia Franciscana*, Roma 1950, σ. 273-288.

Εν μέσω μια τέτοιας κατάστασης η εκπαιδευτική δραστηριότητα των Καπουτσινών, γράφει Vaumas³, τέθηκε σε προτεραιότητα, αφού κρίθηκε η πιο σπουδαία και η πιο απαραίτητη απ' όλες τις άλλες. Γι' αυτό και με την άδεια του Γενικού τους π. *Giuseppe*, ανοίγουν σχολεία σε όλη την Ανατολή: από την Κωνσταντινούπολη, Χίο, Νάξο, Σύρο, Άνδρο, Σμύρνη, Αττάλεια, Κουσάντασι, Ναύπλιο, Αθήνα, Πάρο, Μήλο, Σούδα, Πάτμο, μέχρι την Συρία, Βαγδάτη, Κάιρο, Κύπρο, Αρμενία, Μεσοποταμία, Βηρυτό, Δαμασκό, Γιάλτα, Μοσούλη και Ινδία. Σε πολλούς σταθμούς μάλιστα, λειτουργούν δύο σχολεία: ένα για τους μικρούς μαθητές και ένα άλλο για τους μεγάλους. Στην Χίο, Κωνσταντινούπολη και Χαλέπι (Συρία) μάλιστα πρωτοτυπούν και λειτουργούν ξεχωριστά και σχολείο για κορίτσια⁴.

Ωστόσο ο Γενικός Ηγούμενος των Καπουτσινών, π. *Giuseppe Le Clerc du Tremblay*, ή *da Parigi*, συνεχίζει ο *Vaumas*, δεν επέβαλλε στους Ιεραποστόλους του στην Ανατολή, ένα προκαθορισμένο πρόγραμμα διδασκαλίας. Τους είχε δώσει όμως εντολή, να προσαρμόσουν την μέθοδο διδασκαλίας τους ανάλογα με τις τοπικές ανάγκες, γιατί γνώριζε, ότι η εκπαίδευση, πρέπει να εναρμονίζεται και να προσαρμόζεται ανάλογα με τις δυνατότητες, τα πρόσωπα που την ασκούν, τις ανάγκες και τις συνθήκες κάθε περιοχής. Επιπλέον θεωρούσε, ότι οι Καπουτσινοί ήξεραν καλύτερα από αυτόν, τις διαφορετικές ανάγκες της σχολικής εκπαίδευσης κάθε τόπου, γι' αυτό και την εμπιστεύθηκε στην δική τους διορατικότητα⁵.

1.2.2. Το σχολείο μέσον διάδοσης

Τα σχολεία των Καπουτσινών, λειτούργησαν σχεδόν ταυτόχρονα με τα σχολεία των Ιησουιτών στην Ανατολή, πριν η Propaganda Fide, με το διάταγμα του 1659, αναθέσει στους Ιησουίτες την *Εκπαίδευση των νέων*⁶. Μάλιστα σε μερικές περιοχές προηγήθηκαν, όπως έγινε στην Σύρο, που το σχολείο των Καπουτσινών ιδρύθηκε το 1633, ενώ των Ιησουιτών το 1744. Το ίδιο διαπιστώνουμε ότι συνέβη και στα άλλα νησιά των Κυκλάδων.

Όσον αφορά τις συνθήκες διαβίωσης των χριστιανών στον Ελληνικό χώρο, παρά τα προνόμια που δόθηκαν στους Κυκλαδίτες από τον Σουλτάνο Μουράτ Γ' το 1580, οι φόροι που καταβάλλονταν τον 17^ο αιώνα, εξακολουθούσαν να είναι δυσβάστακτοι για τους νησιώτες.

³ Guillaume de Vaumas, *Lettres et Documents du Père Joseph de Paris*, Lyon 1942, σ. 124.

⁴ da Seggiano, Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683), «Relazione del Custode p. Alessio da Sommoivre, scritta da Smirne, 27 luglio 1670, *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 429, f. 81ss.» *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386.

⁵ Guillaume de Vaumas, *Lettres et Documents du Père Joseph de Paris*, Lyon 1942, σ. 124.

⁶ N.135. *Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide I*, Roma 1907, σ. 43.

Το 1611, από την Άνδρο και την Σύρο που αποτελούν ξεχωριστή *Επαρχία ή Σανζάκ*, υπαγόμενη στον Καπετάν Πασά της Άσπρης Θάλασσας, αποδίδονται κάθε χρόνο, επιπλέον των φόρων και μία γαλέρα⁷. Τα έξοδα της συντήρησης του στόλου του κατά την παραμονή του στον Δρυό της Πάρου, της ακολουθίας του και των αγγελιοφόρων του, των «μανσίλ», που ανήγγειλαν την έξοδο του από το ναύσταθμο, καταβάλλονταν επιπλέον και ονομάζονταν «γεμελίκ ή γεμεκλίκι»⁸. Ακόμη στον Πασά, στον *Δραγουμάνο* και στην ακολουθία του, προσφέρονταν δώρα, το λεγόμενο «αβαέτι». Από έγγραφο δε της 1^{ης} Μαρτίου 1754, του αρχείου της κοινότητας Άνω Σύρου, προκύπτει ότι, «το έτος αυτό η κοινότητα κατέβαλλε δια το γεμεκλίκι του Καπετάν Πασά και το αβαέτι του Δραγουμάνου, 1150 γρόσια»⁹.

Όσον αφορά δε την Εκπαίδευση, επειδή στα νησιά των Κυκλάδων, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας δεν υπήρχαν σχολεία, Λατίνοι και Έλληνες, κάτοικοι των νησιών του «*Αρχιπελάγους*» προσκαλούσαν κατά τον 17^ο αιώνα και ζητούσαν πολλές φορές επίμονα, την εγκατάσταση των Καπουτσίνων στο νησί τους, με στόχο την Εκπαίδευση των παιδιών τους¹⁰. Δηλαδή, το σχολείο των Καπουτσίνων, λόγω του σπάνιου δώρου εκπαίδευσης που εξασφάλιζε για τα παιδιά των Κυκλαδιτών, ασκούσε στους νησιώτες μια *δυνατή έλξη*.

Έτσι βλέπουμε ότι το 1655 οι καθολικοί κάτοικοι της Πάρου, ζητούν από τον γενικό Ηγούμενο, έναν Καπουτσίνο να κατοικήσει στο νησί, «για να εκπαιδεύσει τα παιδιά τους και να τα εξασκήσει στα καλά έργα»¹¹. Για τον ίδιο λόγο οι νησιώτες της Μήλου, διεκδικούν την ίδρυση μιας ιεραποστολής στο νησί τους, για να έχουν επίσης και ένα σχολείο¹². Παρομοίως το 1658, προσκαλούνται οι Καπουτσίνοι στην Αθήνα. Τους προσφέρεται μία κατοικία και όλα όσα είναι αναγκαία για να ζήσουν, προκειμένου να γίνουν «οι δάσκαλοι των παιδιών»¹³.

Επομένως, σύμφωνα με όσα αναφέρονται παραπάνω, διαπιστώνεται, ότι το σχολείο των Καπουτσίνων, αποτελεί ταυτόχρονα για τους μοναχούς και ένα μέσον διάδοσης, δια του οποίου εδραιώνουν την εγκατάστασή τους. Πολύ σύντομα, ανοίγοντας σχολεία, εξαπλώνονται παντού, τόσο πολύ γρήγορα, που ακόμη και οι Ιησουίτες φαίνεται να ανησυχούν¹⁴.

⁷ Ο. Spon, *Voyage du Levant fait par le commandement du roy en l' année 1621*, Paris 1629, σ. 211-218 και στον Δρακάκη, ...ό.π., σ. 17. Ο Καπετάν Πασάς, κάθε άνοιξη, προσορμίζεται στον όρμο του Δρυού της Πάρου, για να συλλέξει τους φόρους. Στον Σουλτάνο κατέβαλε 40.000 γρόσια ετησίως, αλλά εισέπραττε από τα νησιά, τουλάχιστον τα δεκαπλάσια.

⁸ Della Rocca, *Traitè complet sur les abeilles*, t. A, κεφ. V. σ. 82.

⁹ βλ. Δρακάκης, ...ό.π., σ. 18. Το γρόσι ισούται με 5 χρυσά φράγκα, άρα ήταν σημαντικό ποσό.

¹⁰ Ignazio da Seggiano, ...ό.π., *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 273-288.

¹¹ Clemente da Terzorio, *Le missioni dei Minori Cappuccini*, IV, σ. 168.

¹² Clemente da Terzorio, ...ό.π., σ. 317.

¹³ Arch. Congreg. Scritture Riferite, vol. 272, fol. 257: relazione del p. Daniele da Nogent, «Napoli di Romania», από Ignazio da Seggiano, ...ό.π., *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 276.

¹⁴ Στις 28 Φεβρουαρίου 1631, ο Ιησουίτης π. Queyrot, γράφει θορυβημένος: «*I padri cappuccini si immischiano ancora nell' insegnare non solo qui (ad Aleppo) dove hanno sei scolari, ma ancora a*

Είναι γνωστό δε, ότι τα δύο μοναχικά τάγματα των Ιησουιτών και των Καπουτσινών, δεν διατηρούσαν καλές σχέσεις, κυρίως επειδή ανταγωνίζονταν το ένα το άλλο, διεκδικώντας την εύνοια των γονέων και της Προπαγάνδας, για την εκπαίδευση που παρείχαν, αποκλειστικά το καθένα για λογαριασμό του. Ο ανταγωνισμός έγινε πιο έντονος, στα μέσα του 17^{ου} αιώνα, όταν η Προπαγάνδα, ανέθεσε με το Διάταγμα του 1659, την εκπαίδευση των νέων, στους Ιησουίτες¹⁵. Δεν γνωρίζουμε τους ακριβείς λόγους, της πράξης αυτής, πιθανόν επειδή οι Ιησουίτες είχαν ανώτερη μόρφωση και διέθεταν πιο οργανωμένη εκπαιδευτική μέθοδο από τους Καπουτσινούς, ο Κανονισμός των οποίων, εστίαζε περισσότερο προς την *Φιλανθρωπία*, παρά στην *Εκπαίδευση*. Είναι σημαντικό όμως να επισημάνουμε, ότι και τα δύο μοναχικά τάγματα των Καπουτσινών και των Ιησουιτών εγκαταστάθηκαν σχεδόν ταυτόχρονα στην Ανατολή και όταν εκδόθηκε το Διάταγμα, οι Καπουτσινοί, όπως και οι Ιησουίτες, είχαν ήδη δραστηριοποιηθεί στο χώρο της εκπαίδευσης των νέων και είχαν γίνει γνωστοί και αγαπητοί, μέσα από το εκπαιδευτικό τους έργο: Ο Βαΐλο *Alvise Contarini*, έγραφε στην Σύγκλητο της Βενετίας το 1640: «*όλη η χριστιανική λατινική νεολαία, επίσης και η ελληνική, που γεννήθηκε στην εποχή μας στα νησιά του Αρχιπελάγους, μορφώνεται από τους Γάλλους Καπουτσινούς και είναι φυσικό να αισθάνεται υποχρεωμένη μπροστά σε μια τέτοια ωφέλεια*»¹⁶. Η διεκδίκηση όμως της αποκλειστικότητας του χώρου της Εκπαίδευσης από τους Ιησουίτες, μετά από το διάταγμα, πυροδότησε μηχανισμούς ανταγωνιστικούς και η εκπαιδευτική δραστηριότητα των δύο ταγμάτων απετέλεσε την κυριότερη αιτία διαμάχης μεταξύ τους. Όταν το 1680 ο Βαΐλο *Giovanni Morosini*, επιχειρούσε για πολιτικούς λόγους, να τονίσει στην Βενετική Σύγκλητο, ότι μέσα από το έργο των Μισσιονάριων προβάλλεται το Γαλλικό έθνος, δεν παρέλειψε να επισημάνει τον εκπαιδευτικό ανταγωνισμό των δύο μοναχικών ταγμάτων, σημειώνοντας ότι οι πατέρες Καπουτσινοί και οι Ιησουίτες, «*όλοι γάλλοι ως προς την εθνότητα, ανταγωνίζονται ο ένας κόντρα στον άλλο, ουσιαστικά για την εκπαίδευση της νεολαίας, κερδίζοντας στο όνομα της Γαλλίας, τις ψυχές όλων των κατοίκων*»¹⁷.

Αξίζει ακόμη να αναφερθεί, ως απόδειξη όλων των παραπάνω, ένα «*Τιμητικό Δίπλωμα*» που πέτυχαν να εξασφαλίσουν οι Ιησουίτες από τους κατοίκους της Νάξου σχετικά με την λειτουργία του σχολείου τους, στις 20 Ιουνίου

Constantinopoli, e in breve tempo si sono moltiplicati nel Levante...». δηλαδή: «οι Πατέρες Καπουτσινοί ανακατεύονται επίσης με την εκπαίδευση, όχι μόνο εδώ (στο Χαλέπι), όπου έχουν έξι μαθητές, αλλά επίσης στην Κωνσταντινούπολη και σε σύντομο χρόνο πολλαπλασιάστηκαν στην Ανατολή. Rabbath A., Documents inédits pour servir à l'histoire du Christianisme en Orient, I, Paris 1905, σ. 382. De Vaumas G., L' eveil missionnaire de la France, Lyon 1942, σ. 115.

¹⁵ N.135. *Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide* I, Roma 1907, σ. 43.

¹⁶ Barozzi-Berchet, *Le relazioni degli Ambasciatori degli Stati Europei, lette al Senato dagli Ambasciatori Veneziani nel sec. XVII*, Venezia 1871-72, Turchia I. σ. 384.

¹⁷ Barozzi-Berchet, *Le relazioni degli Ambasciatori ...ό.π.*, σ. 230.

του 1653, το οποίο και το υπογράφουν *Επιφανείς Ναξιώτες*, σε αναγνώριση του εκπαιδευτικού τους έργου. Στο έγγραφο που δημοσιεύεται από τον Hofmann και για πρώτη φορά μεταφρασμένο, στην παρούσα τη μελέτη, αποκαλύπτεται η αντιζηλία μεταξύ των Ιησουιτών και των Καπουτσινών, αφού απαγορεύεται εμμέσως πλην σαφώς στους Καπουτσινούς, η εγκατάσταση των οποίων έγινε σχεδόν ταυτόχρονα¹⁸ με τους Ιησουίτες στην Νάξο, να λειτουργήσουν και αυτοί δικό τους σχολείο. Το έγγραφο έχει ως εξής:

«Εμείς οι υπογεγραμμένοι, εξουσιοδοτημένοι πολίτες και κάτοικοι του Κάστρου της Νάξου, ακολουθώντας το παράδειγμα των πιο φημισμένων και αρχοντικών πόλεων, που υπάρχουν σχεδόν σε όλο τον κόσμο, όπου η εκπαίδευση και η διδασκαλία των νέων, βρίσκεται επιτυχημένη και ζηλευτή και τίθεται κάτω από τη συνετή φροντίδα των Σεβαστών πατέρων του Τάγματος των Ιησουιτών και επιπλέον από την εμπειρία μας των είκοσι και πλέον χρόνων, που οι πατέρες του ιδίου του Τάγματος διδάσκουν εδώ, προς μεγάλη ικανοποίηση της κοινότητας, έχομε αποφασίσει, αναμφίβολα, οριστικά και τελεσίδικα ότι θέλομε τους ΣΣ.(εβαστούς) ΠΠ.(ατέρες) Ιησουίτες και όχι άλλους, να διδάσκουν σ' αυτό το Καστέλο μας και βλέποντας την καλή θέληση που έχουν να ιδρύσουν σχολεία, να φέρουν περισσότερους πατέρες να διδάξουν, να τους συντηρήσουν και να τους εγκαταστήσουν εδώ με μεγάλο κόπο και κινδύνους και με δικά τους έξοδα, δίχως συνεισφορά ή επιβάρυνση, αντίθετα ελπίζοντας σε μεγάλη ωφέλεια, χαρά και δόξα της κοινότητάς μας, υποσχόμαστε ότι, από τώρα κι εμπρός ποτέ δεν θα επιτρέψουμε σε κανέναν άλλο εκκλησιαστικό, ή λαϊκό, μοναχό ή κοσμικό ν' ανοίξει, να κάνει, να έχει ή να διατηρεί σχολείο στο Κάστρο μας.

Και επειδή αυτή η υπόσχεσή μας, δεν είναι μόνο από ευγνωμοσύνη, ως αναγνώριση των κόπων που κατέβαλλαν στο παρελθόν οι αναφερόμενοι Σεβαστοί πατέρες, με το να διδάσκουν εδώ, αλλά αποδίδοντας δικαιοσύνη, ένεκα του λόγου που ρίζωσαν αυτοί οι μοναχοί, δηλαδή με μεγάλους κινδύνους, έξοδα και κόπους, για το μέλλον τους υποσχόμαστε να επικυρώσουμε και να επιβεβαιώσουμε αυτήν μας την απόφαση, θέληση και υπόσχεση, από οτιδήποτε θα συμβεί, κατά την περίοδο που προστατεύουμε και διοικούμε ειρηνικά τούτο το νησί και όλα αυτά τα υποσχόμαστε εν ονόματι μας και εν ονόματι των παιδιών μας και των απογόνων μας αιωνίως, ότι αυτά που διακηρύττουμε, θα είναι προς όφελος και προς το συμφέρον της κοινότητας, σε κάθε περίπτωση είμαστε υπόχρεοι ακόμη και οι απόγονοί μας, τα παιδιά μας και τα εγγόνια μας. Βρισκόμενοι εν απαρτία, στην Νάξο 20 Ιουνίου 1653

Crussino Coronello, Antonio Grimaldi, Crussino Castri, Giovanni Giustiniano, Georgio Girardi, Crussino Coronello, germano, Filippo Loredano, Giacomo Castri, priore della Casaza, Antonio Lorda, Zuane Calbo, Giovanni Gano, Stefano Comiatiano, Nicolo Crespo,

¹⁸ Οι Καπουτσινοί εγκαταστάθηκαν στη Νάξο, από το 1628 στην περιοχή «*Παναγία του Γάτου*», αλλά το 1652, μετοίκησαν σε οίκημα που τους πρόσφερε η οικογένεια Ναυπιλιώτη και βρισκόταν μέσα στο Κάστρο. Οι Ιησουίτες εγκαταστάθηκαν το 1628. Βλέπε Terzorio, *I minori Cappuccini...ό.π.*, IV, σ. 106. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί Καπουκίνοι...ό.π.*, σ. 181 και εξής. Hofmann, *Vescovadi...Naxos IV*, σ. 95 και εξής. Ζερλέντης, *Ιστορικά σημειώματα εκ του βιβλίου των εν Νάξω Καπουκίνων*, Ερμούπολη 1922. Βλέπε επίσης και τον αντίλογο σχετικά με όσα περιγράφει ο Ζερλέντης, από τον Ρούσσο-Μηλιδώνη, *Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 161 και εξής.

Giacomo Coronello, Vincenzo Tubino, Giov. Battista Coronello, Georgios Calbo, Nicolos Demari, Giacomo Summaripa, Crussino Sumaripa, Zorzo Sumaripa, Nicoletto Summaripa, Marco Sommaripa, Girolamo Sommaripa, Francesco Sumaripa, procurator del castello»¹⁹.

1.2.3. Τα εμπόδια

Παρά το γεγονός ότι το Σχολείο των Καπουτσίνων σε γενικές γραμμές ήταν αποδεκτό από όλους τους Λατίνους και τους Έλληνες ορθοδόξους, της Ελλάδας και των νησιών του Αιγαίου, ωστόσο αυτό δεν σημαίνει ότι δεν συνάντησε και εμπόδια. Για παράδειγμα, οι ιερείς του ορθόδοξου κλήρου, που κι αυτοί όπως και οι καθολικοί ιερείς, μόλις γνώριζαν να διαβάζουν, δεν ήθελαν οι Μισσιονάριοι να ανακατεθούν με την εκπαίδευση. Έβλεπαν ότι μέσα από τα σχολεία των Μισσιονάριων αργά, αλλά αποτελεσματικά, υπονομεύονταν η δική τους θέση, έχαναν την υπόληψή τους και τον έλεγχο του λαού τους. Διαισθάνονταν ή φοβόντουσαν, ότι ελλόχευε ο κίνδυνος της προοδευτικής διάβρωσης της ορθόδοξης πίστης, ή ακόμη και της υποδούλωσης της ορθόδοξης νεολαίας, στην

¹⁹ «Noi sottoscritti procuratori, cittadini et abitanti del castello di Naxia seguitando l'esempio delle più celebri et più nobili città, che siano quasi per tutto il mondo, dove l'educazione et l'ammaestramento della gioventù si trova felice, gloriosa et prudentemente posta nella cura dei RR. PP. della Compagnia di Gesù, et anco per l'esperienza nostra di venti anni et più, che li Padri dell'istessa Compagnia insegnano quà con gran soddisfazione della Comunità, habbiamo assolutamente, generalmente et irrevocabilmente determinato et risoluto, che vogliamo li RR. PP. Gesuiti et non altri per insegnare in questo castello nostro et vedendo la buona volontà, che hanno di edificare scuole, far venire più Padri per insegnare, mantenerli et alloggiarli quà con gran fatiche, pericoli e spese loro senza contribuzione o aggravio, anzi con speranza di grand' utile, consolazione et gloria di questa nostra Comunità, promettiamo che di quà innanzi mai non permetteremo a nessun' altro ecclesiastico nè secolare, religioso nè mondano, di aprire, far, havere, o tenere scuola in questo nostro castello.

Et perchè questa nostra promissione non è solamente di gratitudine, per riconoscimento delle fatiche passate delli suddetti RR. Padri in insegnar quà, ma etiamdio di giustizia per il motivo, che ne pigliano essi Padri, così di gran pericoli, spese et travagli, per l'avvenire, li promettiamo di far ratificare et confermare questa nostra risoluzione, determinazione et promissione da quello, che accaderà col tempo esser patrono et comandante pacifico di questa isola, et tutto questo promettiamo a nome nostro et dei figliuoli et successori nostri in perpetuum, come cosa che manifestamente è al prò et grand utile della comunità, nel qual caso possono essere obbligati anche li successori et discendenti, figliuoli et nepoti.

In quorum fidem fatto in Naxia, 20 giugno 1653

Crussino Coronello, Antonio Grimaldi, Crussino Castri, Giovanni Giustiniano, Georgio Girardi, Crussino Coronello, germano, Filippo Loredano, Giacomo Castri, priore della Casaza, Antonio Lorda, Zuane Calbo, Giovanni Gano, Stefano Comiatiano, Nicolo Crespo, Giacomo Coronello, Vincenzo Tubino, Giov. Battista Coronello, Georgios Calbo, Nicolos Demari, Giacomo Summaripa, Crussino Sumaripa, Zorzo Sumaripa, Nicoletto Summaripa, Marco Sommaripa, Girolamo Sommaripa, Francesco Sumaripa, procurator del castello». Τιμητικό Δίπλωμα για το σχολείο των Ιησουιτών 20 Ιουνίου 1653. Diploma in favore della scuola dei Gesuiti 20 giugno 1653. ARSJ Gallia 105 I: 191 και αντίγραφο στα αρχεία Prop. Visite, vol. 32:238. Το έγγραφο έχει δημοσιευθεί στα Ιταλικά από τον Hofmann, Vescovadi...Naxos IV, σ. 97-98.*

καθολική πίστη²⁰. Γι' αυτό όχι μόνο δεν συναινούσαν, αλλά πολλές φορές αντιδρούσαν σθεναρά, στην ίδρυση αυτών των σχολείων²¹.

Παρά ταύτα, οι πιο μεγάλες και σοβαρές δυσκολίες, που αντιμετώπιζον οι Καπουτσίνι και που τους προκαλούν διαρκή ανησυχία, προέρχονται πάντοτε από τους Τούρκους²². Η Τουρκική κυβέρνηση ενώ με φερμάνι, τους είχε παραχωρήσει, το προνόμιο «να διδάσκουν στα σχολεία την χριστιανική διδασκαλία, χωρίς να μπορεί κάποιος να τους παρεμποδίζει ή να τους ενοχλεί»²³, ωστόσο οι τοπικοί Τούρκοι διοικητές, από απληστία συνήθως, δεν λάμβαναν υπόψη αυτές τις «διευκολύνσεις ή χάρες της Υψηλής Πύλης», αξιώνοντας κάθε τόσο χρήματα, προκαλώντας την αφαιμάξη των τόσο των χριστιανών όσο και των Ιεραποστόλων. Αυτός ήταν και ο λόγος που δεν μπορούσαν να ιδρύσουν Εκπαιδευτικά Κολλέγια στην Τουρκική Ανατολή, «*in partibus infidelium*», δηλαδή «σε περιοχές μη χριστιανών», όπως έκαναν στην Δύση²⁴. Έτσι οι Καπουτσίνι παρά την προνομιακή ελευθερία που τους είχε παρασχεθεί, για την διδασκαλία της χριστιανικής διδασκαλίας και παρά την επίσημη Γαλλική προστασία, που εξασφαλίστηκε μέσω των διομολογήσεων που είχαν υπογραφεί από το 1535, μεταξύ της Υψηλής Πύλης και της Γαλλίας, δεν μπόρεσαν να ιδρύσουν Κολλέγια, σε κάθε Αποστολή της Εγγύς Ανατολής.

Ένα ακόμη από τα ανυπέρβλητα ίσως εμπόδια, που συνάντησαν οι Καπουτσίνι, των Αποστολών της Ανατολής, ήταν η πολύ μεγάλη φτώχεια. Τόσο μεγάλη φτώχεια, που παρόλη την πίστη, στην πράξη ήταν μια μέγγενη εναντίον κάθε σχολικής δραστηριότητας. Οι Καπουτσίνι ζούσαν με ελεημοσύνες, αλλά λόγω της φτώχειας των χριστιανών και της καταδίωξης των, από τους Τούρκους, βρέθηκαν πολλές φορές, χωρίς βιβλία, ρουχιισμό και τρόφιμα. Ο π. *Giustiniano da Nevy-sur-Loire* γράφει το 1680, ότι η δυστυχία, η φτώχεια και οι φόροι που οι χριστιανοί ήταν υποχρεωμένοι να πληρώνουν στην Τουρκική κυβέρνηση, αποτελούσε τροχοπέδη για την μόρφωση των παιδιών τους: «*Το μεγαλύτερο μέρος των χριστιανών στην ανατολή δεν αφήνουν τα παιδιά τους στα σχολεία μας παρά μέχρι την ηλικία των δώδεκα και δεκατρία και τότε τα αποτραβούσαν ώστε να αρχίζουν να μαθαίνουν*

²⁰ «Οι Κυκλάδες γίνονται εστία δράσης των Ιησουιτών και των Καπουκίνων. Με την διδασκαλική και λοιπή δράση των μοναχών τούτων οι ορθόδοξοι νησιώται αφυπνίζοντο πνευματικώς, αλλ' εν μέρει τουλάχιστον υφίσταντο και την καθολικὴν προπαγάνδα, δεχόμενοι τα πρώτα γράμματα και τα πρώτα σπέρματα του καθολικισμού» Ν. Κεφαλληνιάδης, «Το διδακτορικὸν δίπλωμα του Φραγκίσκου Κόκκου», ΕΕΚΜ, σ. 644-651, κυρίως σ. 644.

²¹ Βλ. και Νίκος Ζαχαρόπουλος, *Η Παιδεία στην Τουρκοκρατία*, Θεσσαλονίκη 1998.

²² Ignazio da Seggiano, ...ό.π., *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 276.

²³ Arch. Congreg. Lettere della S. Congragazione, vol. 57, fol. 77 r-v (13 luglio 1671), από Rocco da Cesinale, *Storia della Missioni dei cappuccini*, III, σ. 152.

²⁴ Η Προπαγάνδα θεωρούσε ότι, με την ίδρυση σχολείων στην Ανατολή, εξέθετε δασκάλους και μαθητές σε σίγουρη καταδίωξη και λεηλασία. Γι' αυτό και δεν έδινε άδεια για την ίδρυση Κολλεγίων. de Vaumas G., *L' eveil missionnaire de la France*, Lyon 1942, σ. 338.

να κάνουν μια δουλειά, και κατ' αυτόν τον τρόπο να μην μας μένουν παρά μόνο μερικά των πιο πλούσιων...»²⁵.

Ο Καπουτσίνοσ π. Clemente Romano, το 1728, γράφει χαρακτηριστικά για τους μαθητές του, στο σχολείο της Σύρου, ότι «...το πρωί, μόλις τελειώνουν το σχολείο, να παίρνουν στον ώμο την τσάπα για να πάνε στο χωράφι να εργαστούν και κάτω από το μπράτσο έχουν το βιβλίο της γραμματικής, για να μελετήσουν το μάθημα...»²⁶.

1.2.4. Το Διδακτικό επίπεδο των σχολείων

Τα σχολεία που ιδρύουν οι Καπουτσίνοι είναι *Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια*. Είναι σχεδόν περιττό να αναφέρουμε, ότι εξ αιτίας της δυσμενούς πολιτικής και οικονομικής κατάστασης, όπως επίσης και του ανεπαρκούς αριθμού των δασκάλων, τα σχολεία που λειτουργούν στην Αποστολή της Ανατολής, είναι στην πλειοψηφία τους *Δημοτικά*, γράφει ο Seggiano. Εξαιρέση αποτελούν τα σχολεία που οι Καπουτσίνοι ίδρυσαν στη **Χίο, Νάξο και Σύρο**, όπου εκτός από σχολείο Δημοτικό ή «*Scuola di grado inferiore*», λειτούργησαν παράλληλα και Γυμνάσιο ή «*Scuola di grado superiore*»²⁷.

1.2.4.1 Δημοτικά Σχολεία Αρρένων

Από τον 17^ο αιώνα, τόσο οι Καπουτσίνοι όσο και οι Ιησουίτες, λειτουργούν *Δημοτικά Σχολεία*, «*scuole elementari ή di grado inferiore*», αποκλειστικά μόνο για αγόρια, στα νησιά του Αιγαίου πελάγους. Το 1659, η *Propaganda Fide*, ορίζει ως διδακτικά μαθήματα, στα σχολεία των Μισσιονάριων, «*την Χριστιανική Διδασκαλία, την Λατινική γλώσσα και τις γλώσσες των διαφόρων εθνότητων*»²⁸.

Αλλά οι Καπουτσίνοι ήδη από το 1628, διδάσκουν αυτά τα μαθήματα σε όλα τα σχολεία τους. Στα Δημοτικά σχολεία, βεβαίως διδάσκονται τα βασικά: *Ανάγνωση και Γραφή στην τοπική γλώσσα*, που ανάλογα με την περιοχή όπου λειτουργεί το σχολείο, μπορεί να είναι η *ελληνική, η αραβική, ή η αρμενική*. Επιπλέον διδάσκουν σε όλα τα σχολεία, *λίγη αριθμητική και λίγα λατινικά*. Η γλώσσα όμως

²⁵ Ignazio da Seggiano, ...ό.π., *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 276.

²⁶ «*La scuola dei Cappuccini è frequentata da sessanta figliuoli ai quali s'insegna a leggere e a scrivere in latino e in italiano; ai chierici i principi della filosofia....I figlioli sono di buonissima indole ed abili ad apprendere tutte le scienze. Anch'essi lavorano la terra; ciò che reca meraviglia è questo: ho visto i miei scolari alla mattina, appena terminata la scuola, prendere la zappa sulla spalla per andare in campagna a lavorare e sotto il braccio la grammatica per studiare la lezione...*» Αναφορά του π. Clemente Romano, από *Ciro Ferrari, Mons. Antonio Maturi, ...ό.π.*, σ. 87-88. Βλέπε επίσης Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί...*, ό.π., 1996, σ. 440. Βλ. στο Παράρτημα 1. «Καπουτσίνοι».

²⁷ Ignazio da Seggiano, ...ό.π., *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 280.

²⁸ N.135. *Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide I*, Roma 1907, σ. 43.

που κατέχει τα πρωτεία και διδάσκεται σε όλα τα σχολεία των Καπουτσίνων στην Ανατολή είναι η *Ιταλική*²⁹.

Ο λόγος της προτίμησης της Ιταλικής γλώσσας αντί της Γαλλικής, αφού οι Καπουτσίνοι ήταν Γάλλοι είναι ότι, τον 17ο αιώνα η ιταλική γλώσσα ήταν η επίσημη γλώσσα του εμπορείου και η πιο διαδεδομένη στα λιμάνια της Εγγύς Ανατολής³⁰. Ήταν ακόμη η ομιλούμενη γλώσσα στις Βασιλικές Αυλές. Οι Καπουτσίνοι ήταν υποχρεωμένοι να την μαθαίνουν και οι ίδιοι, για να μπορούν να την διδάσκουν στα σχολεία τους. Αλλά με αυτόν τον τρόπο, οι Καπουτσίνοι συνέβαλλαν άθελά τους στην εξάπλωση και διατήρηση της Ιταλικής γλώσσας στην Ανατολή, κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα, περισσότερο από την διάδοση της Γαλλικής, παρά το γεγονός ότι οι ίδιοι ήταν Γάλλοι και οι Αποστολές τους στην Ανατολή, ανήκαν στην Γαλλική Αποστολή και εξαρτιόνταν από αυτήν. Στην Κωνσταντινούπολη για παράδειγμα, οι Καπουτσίνοι διδάσκουν στους νέους, έλληνες και λατίνους, «γραφή, ανάγνωση, κατήχηση και καλούς τρόπους, αριθμητική, λατινική και ιταλική γλώσσα, φιλοσοφία και θεολογία». Παρόμοια λειτουργούν και τα άλλα σχολεία των Καπουτσίνων στην Ελληνική Ανατολή: Στο δημοτικό σχολείο της Χίου, «διδάσκουν τα ίδια μαθήματα όπως και στην Κωνσταντινούπολη, επίσης και φιλοσοφία και θεολογία» και «ομοίως ότι διδάσκουν στην Χίο» τα ίδια και «στην Νάξο σε 30 περίπου μαθητές... στην Σύρο σε περίπου 40 «*di buono spirito*» και στην Μήλο σε περίπου 20 μαθητές». Ακόμη «διδάσκουν τα ίδια μαθήματα, σε 20 μαθητές στο Ναύπλιο και σε λιγότερους στην Αθήνα»³¹.

Αδιάψευστα δε στοιχεία, δια των οποίων πιστοποιείται η αλήθεια των παραπάνω, όσον αφορά την διδασκαλία της Ιταλικής γλώσσας αντί της Γαλλικής, αποτελούν τα μεγάλης επιστημονικής και φιλοσοφικής αξίας *Γλωσσάρια*, *Λεξικά* και *Γραμματικές* που συνέθεσαν, σε ελληνο-ιταλική, τουρκο-ιταλική, ή αραβο-ιταλική γλώσσα, αντί για ελληνο-γαλλική, τουρκο-γαλλική, ή αραβο-γαλλική γλώσσα, αντίστοιχα, τόσο οι Καπουτσίνοι όσο και οι Ιησουίτες που υπηρέτησαν στην Ανατολή³².

Στο δημοτικό σχολείο τη βάση της ηθικής, θρησκευτικής και πολιτιστικής διαμόρφωσης, αποτελεί η διδασκαλία του *Κατηχητικού*, το οποίο διδάσκεται στην εκκλησία την Κυριακή, στις επίσημες γιορτές, ή σε θρησκευτικές τελετές και

²⁹ Ignazio da Seggiano, ...ό.π., *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 278.

³⁰ Τα πλοία της ένδοξου *Γαλινοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας και Γένοβας*, όργωναν τις θάλασσες της Ανατολής πολύ πριν να εμφανιστούν οι σημαίες των Γάλλων, Άγγλων, Ολλανδών, Ισπανών και Πορτογάλων, διαδίδοντας την ιταλική γλώσσα και κάνοντάς την γνωστή και απαραίτητη στο θαλασσινό εμπόριο και τις ναυτικές συναλλαγές.

³¹ Arch. Congr., *Scritture Riferite*, v. 249, f. 81, Αναφορά π. Alessio da Sommoivre, n. 81. Βλ. Hillaire de Barenton, *La France catholique en Orient*, Paris 1902, σ. 117 και εξής. Επίσης Bruno, «Une mission a Chio», *Etudes Franciscaine*, VIII, 1907, σ. 145. Το 1645 φοιτούσαν 60 μαθητές.

³² Ο Ιησουίτης π. G. Germano συνέθεσε λεξικό ελληνο-ιταλικό, παρά το γεγονός ότι η Μονή της Χίου, στην οποία υπηρετούσε, ανήκε στην Γαλλική Αποστολή, όπως συνέβαινε και με την αποστολή της Κωνσταντινούπολης.

εκδηλώσεις, όπως είναι η «Αγία Ώρα», ο «Εσπερινός», κατά την διάρκεια του «Κανόνα» ή κατά την τέλεση του «Αγίου Ροδαρίου της Παναγίας». Στις 20 Μαΐου του 1663 ο π. *Domenico d' Amiens, Custode της Αποστολής της Ελλάδας*, περιέγραφε το Δημοτικό σχολείο της Νάξου ως εξής:

«Οι ασχολίες του τάγματος είναι να διδάσκουν στο σχολείο (όπως σε όλες τις άλλες αποστολές) σε 30 και άλλες φορές σε 40 αγόρια, στα οποία διδάσκονται τα πρώτα βασικά στοιχεία της γραμματικής, αλλά πάνω απ' όλα τα βασικά θέματα της πίστης...

«*ai grandiotti*», δηλαδή στους εξαιρετικούς μαθητές, [στους ευφυείς, στους καλύτερους], διδάσκεται η λατινική γλώσσα, η ρητορική, η φιλοσοφία και τα αρχαία ελληνικά, τόσο στους έλληνες [ορθοδόξους] όσο και στους Λατίνους [καθολικούς], μεταξύ των οποίων βρίσκονται 7 ευδεδυμένοι το ένδυμα των κληρικών, κάτω από την επίβλεψη την δική μας και του αρχιεπισκόπου, οι οποίοι λαμβάνοντας μόρφωση και μαθαίνοντας να ζούνε με αρετή, θα είναι στο μέλλον το στήριγμα της εκκλησίας στο Αιγαίο. Πάνω απ' όλα προέχει η διδασκαλία της Κατήχησης το Σάββατο και την Κυριακή μαζί με τον Εσπερινό σε όλους τους μαθητές όπου συγκεντρώνεται πλήθος κόσμου για να ακούσει την εξήγηση της Κατήχησης οικογενειακά, ή για να ακούσουν τους πολύ μελετηρούς μαθητές οι οποίοι μερικές φορές την Κυριακή κάνουν κάποια παρουσίαση ιστορίας. Από αυτές τις Άγιες ασκήσεις διαπαιδαγωγούνται και ικανοποιούνται όλοι και οι γονείς, σε τέτοιο βαθμό που ευχαριστούν τον Θεό και αναστενάζουν λέγοντας, γιατί να μην είχαμε έλθει σε αυτά τα μέρη, πριν πενήντα χρόνια... Κάθε Κυριακή και γιορτή στην πρώτη λειτουργία, όπου συνέρρεε πλήθος κόσμου, ένας μαθητής του σχολείου έψαλλε αργά-αργά με δυνατή φωνή το Πάτερ Ημών, το Χαίρε Μαρία, το Πιστεώ, τις Εντολές του Θεού και της Εκκλησίας και ανακοίνωνε τις ημέρες νηστείας και τις γιορτές που έρχονταν την προσεχή εβδομάδα...»³³.

Εύκολα διαπιστώνεται από το παραπάνω εδάφιο, ότι για τον φτωχό κόσμο, η εκπαίδευση στην θρησκευτική διδασκαλία-*Dottrina Cristiana*, πρόσφερε επιπλέον και ένα θέαμα κατάνυξης και συγκίνησης. Γι' αυτό επιλέγεται και ακολουθείται, η ίδια Κατηχητικό-Θρησκευτική/*Catechistico-religiosa* μέθοδος εκπαίδευσης, σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας, όπου υπάρχουν εγκατεστημένες Αποστολές των Καπουτσίνων: στην Κωνσταντινούπολη, Χίο, Νάξο, Σμύρνη, Μήλο και βέβαια στην Σύρο. Οι μαθητές στο σχολείο εκτός από το καθιερωμένο Κατηχητικό του Σαββάτου, όπου διδάσκονται συστηματικά να αποστηθίζουν Προσευχές, τις εντολές του Θεού και της Εκκλησίας και ότι άλλο έχει σχέση με την χριστιανική θρησκεία και πίστη, μαθαίνουν να ψάλλουν όλους τους ψαλμούς και είναι υποχρεωμένοι να συμμετέχουν και να ψάλλουν στους Εσπερινούς, στις τελετές που γίνονται στις μεγάλες γιορτές, αλλά και στην λειτουργία της Κυριακής. Επίσης πολλές φορές, μετά την παρακολούθηση της Θείας λειτουργίας τις

³³ Arch. di Prop. Fide, *Lettere antiche*, vol. 275, fol. 260, από da Terzorio, ...ό.π., vol. IV, σ. 134. Arch. Congr., *Scritture Riferite*, vol. 275, fol. 285, από Ignazio da Seggiano, ...ό.π., *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 279. Βλέπε επίσης, Lorenzo da Fara, *I Cappuccini...ό.π.*, σ. 72.

Κυριακές, οι μαθητές απαντούν σε ερωτήσεις πάνω στο Κατηχητικό, για να μπορούν να παρακολουθούν και οι γονείς τους, την πρόοδο της εκπαίδευσής τους. Παρουσιάζουν ακόμη θρησκευτικούς διαλόγους, ή παίζουν θρησκευτικά θεατρικά δρώμενα, τα οποία όλοι οι παρευρισκόμενοι παρακολουθούν με ιδιαίτερη ευχαρίστηση³⁴.

1.2.4.2 Δημοτικά Σχολεία θηλέων

Ενώ τα αγόρια από τον 17^ο αιώνα, είχαν την δυνατότητα, να εκπαιδεύονται στα σχολεία, τόσο των Καπουτσίνων, όσο και των Ιησουιτών, τα οποία λειτουργούσαν μέσα στις Μονές, που είχαν ιδρύσει τα καθολικά τάγματα στα νησιά του Αιγαίου, δεν συνέβαινε το ίδιο με τα κορίτσια για τα οποία το σχολείο ήταν «*απαγορευμένο*». Τα κορίτσια παρέμεναν αμόρφωτα και χωρίς καθόλου εκπαίδευση, εντελώς αναλφάβητα. Διδάσκονταν μόνο το Κατηχητικό, την Κυριακή στην εκκλησία.

Ωστόσο ο *Ignazio da Seggiano*, δημοσιεύει αναφορά του π. *Alessio da Sommoivre*, Custode στην Ανατολή, από την οποία καθίσταται φανερό ότι οι Καπουτσίνοι υπήρξαν πρωτοπόροι στην ίδρυση και λειτουργία σχολείου για την εκπαίδευση των κοριτσιών. Πρώτος ήταν ο Καπουτσίνος π. *Alessio da Sommoivre*, *Custode della Grecia*, ο οποίος επεσήμανε την έλλειψη σχολείων για κορίτσια, θεωρώντας ότι «*το σχολείο για τα κορίτσια είναι (κατά την κρίση του), η πρωταρχική ανάγκη αυτού του χριστιανικού κόσμου*». Ο ίδιος παρότρυνε την Σύνοδο της Προπαγάνδας να δώσει εντολή, για την ίδρυση σχολείων κοριτσιών στην Σύρο και τη Νάξο και επιπλέον να καθορίσει «*ποιός*» θα τα διευθύνει³⁵. Έτσι ο π. *Alessio*, έγινε ο θεμελιωτής μιας καινοτόμου για την εποχή του ιδέας, αφού στην Κωνσταντινούπολη και στην Χίο, οι Καπουτσίνοι ίδρυσαν τέτοιο σχολείο για κορίτσια. Ο ίδιος ο π. *Alessio*, θέλοντας να υπογραμμίσει τις ωφέλειες από την λειτουργία του γράφει τα εξής:

86. «*Εδώ και κάμποσο καιρό βλέπω στην Κωνσταντινούπολη να υπάρχει μεγάλη πρόοδος στην πίστη όσον αφορά το γυναικείο φύλο. Επειδή μέχρι πρότινος δεν υπήρχε σχολείο, όπου οι κοπέλες θα μπορούσαν να μορφωθούν, δεν γνώριζαν ούτε να διαβάζουν, ούτε να γράφουν, ούτε την κατήχηση, σχεδόν τίποτα για την πίστη, ούτε και για τα άγια*

³⁴ Ο π. Arcangelo da Fosser, Ηγούμενος όλης της Αποστολής, έγραφε το 1636: «*Η νεολαία του ρίτου μας [του καθολικού δόγματός μας], μαζί με μερικούς έλληνες, μορφωμένους στα δύο σχολεία μας του Γαλατά και του Πέραν, μετά την παρακολούθηση της λειτουργίας τις Κυριακές στην εκκλησία του Μοναστηριού μας, απαντούν σε ερωτήσεις που τους γίνονται πάνω στο Κατηχητικό, στα ιταλικά και ελληνικά με μεγάλο όφελος και ιδιαίτερη ευχαρίστηση των γονέων τους και άλλων που τους παρακολουθούν. Αυτό εξασκείται και στις άλλες κατοικίες μας [μονές] και κυρίως στην Χίο*». Arch. Congr., Scritture Riferite, v. 153, f. 215. da Seggiano, ... *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 280.

³⁵ da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «*Relazione del Custode p. Alessio da Sommoivre, scritta da Smirne, 27 luglio 1670*», *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, v. 429, f. 81ss. *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386.

Μυστήρια και έτσι περνούσαν όλη τους την ζωή σε βαθύτατη άγνοια, αλλά μετά που οι πατέρες μας τις έφεραν στο σχολείο, διδάχτηκαν πολύ καλά όλα αυτά τα ζητήματα της σωτηρίας, τα οποία μετά αφού έμαθαν, μάθαιναν επίσης καθημερινά στις μητέρες τους και στις σκλάβες και στις υπηρέτριες, που δεν τα γνώριζαν και δεν θα τα μάθαιναν ποτέ χωρίς άλλο. Στην Χίο, έχει γίνει ακόμη μεγαλύτερη πρόοδος, απ' ότι στην Κωνσταντινούπολη, επειδή τα κοριτσάκια, πηγαίνουν στο σχολείο των μοναχών [γυναικείο τάγμα], που τα μαθαίνουν με ευλάβεια και μητρική αγάπη».

87. «Η έλλειψη των σχολείων για κορίτσια, είναι το κυριότερο κατά την γνώμη μου εμπόδιο για την πρόοδο της πίστης και της αποστολής. Γιατί αν εδώ στην Σμόρνη υπήρχε κάποιο σχολείο, όπου θα πήγαιναν να μορφωθούν, βεβαίως και η αμάθεια όσον αφορά τον Χριστιανισμό, δεν θα ήταν τόσο μεγάλη στο γυναικείο φύλο, όπως το βλέπουμε με μεγάλη μας λύπη, η οποία αμάθεια, είναι τόσο πολύ μεγάλη ώστε μετά από τόσες και τόσες κυρίες, κοπέλες και κοριτσάκια που ζουν εδώ, δεν φτάνουν ούτε μια δωδεκάδα εκείνες οι οποίες γνωρίζουν να απαγγέλλουν το Πάτερ ημών χωρίς λάθος. Λοιπόν η πραγματική διόρθωση σε αυτό το κακό, θα είναι ένα καλό σχολείο για αυτά τα κορίτσια, με το να έλθουν κάποιες από εκείνες τις μοναχές της Χίου, δίνοντάς τους κάτι για να μπορούν να πληρώνουν το ενοίκιο ενός σπιτιού και να μπορούν να ζήσουν, ίσως καμιά τριανταριά σκούδα, θα είναι αρκετά για όλο το χρόνο».

88. «Το σχολείο για κορίτσια, είναι κατά την κρίση μου, η μεγαλύτερη ανάγκη της χριστιανικής κοινότητας, ώστε αν φαίνεται καλό στην Σύνοδο της Προλαγάνδας να μας το εξασφαλίσει, θα πρέπει να δώσει εντολή ώστε οπουδήποτε δεν υπάρχει σχολείο για κορίτσια, όπως εδώ στην Σμόρνη, Νάξο και Σύρο, αν είναι να ανοίξει ένα και να διενκρινίσει ποιός θα το διευθύνει...»³⁶.

Αλλά τελικά στη Σύρο, δεν ίδρυσαν οι Καπουτσίνοι σχολείο για κορίτσια. Την εκπαίδευση των κοριτσιών ανέλαβαν από το 1745, με πρωτοβουλία των Ιησουιτών, οι μοναχές Ουρσουλίνες³⁷.

1.2.4.3 Σχολεία «*di grado superiore*»

Σύντομα λειτουργούν όμως και Ανώτερα Σχολεία /Γυμνάσια και Λύκεια ή «*Scuole di grado superiore*». Ενώ στα Δημοτικά οι μαθητές διδάσκονται Ανάγνωση και Γραφή στην τοπική γλώσσα, τα βασικά στοιχεία Γραμματικής, Αριθμητικής, Ιταλικών, ίσως λίγων Γαλλικών και οπωσδήποτε της Κατήχησης, τα διδακτικά αντικείμενα στα Ανώτερα Σχολεία ή «*di grado superiore*» είναι κυρίως τα Λατινικά, Αρχαία Ελληνικά, Ρητορική, Φιλοσοφία και Θεολογία.

Οι Καπουτσίνοι διατηρούν Σχολεία Ανώτερης βαθμίδας, στη Χίο, στη Νάξο και στη Σύρο³⁸. Ο διακεκριμένος ιστοριογράφος των Γαλλικών αποστολών *Guglielmo de Vaumas*, γράφει ότι η διδασκαλία περιοριζόταν στα βασικά και

³⁶ N. 86-88. Ignazio da Seggiano, ...ό.π., *Collectanea Franciscana*, vol. 22, Roma 1952, σ. 384-385.

³⁷ Βλ. κεφ. III. Στην παρούσα μελέτη «Εγκατάσταση Ουρσουλινών και Εκπαίδευση των κοριτσιών».

³⁸ Ignazio da Seggiano, ...ό.π., *L' Italia Franciscana*, Roma 1950, σ. 280.

θεμελιώδη, δηλαδή *Ανάγνωση, Γραφή και αριθμητική* και ότι σε βεβαιωμένες περιπτώσεις όπως στην Νάξο και πάνω απ' όλα στην Χίο και στην Κωνσταντινούπολη οι πατέρες πρόσθεταν λίγα λατινικά και φιλοσοφία για τους πιο μεγάλους³⁹. Αυτό όμως, απαντά ο *Ignazio da Seggano*, «είναι αληθές, αλλά όχι ιστορικά ακριβές», γιατί οι Καπουτσίνι διατηρούσαν στη Νάξο, **Σύρο** και Χίο, δίπλα στο σχολείο «*di grado inferiore*» ή Κατώτερου επιπέδου ή βαθμίδας, ένα σχολείο «*di grado superiore*» Ανώτερου διδακτικού επιπέδου⁴⁰.

Σε απόδειξη των παραπάνω, το 1670, ο π. *Bernardo da Parigi*, έγραψε στην Propaganda, ότι το Ανώτερο σχολείο της Χίου αριθμούσε «πενήντα μαθητές πολύ καλής μόρφωσης, στους οποίους διδάσκονταν λατινικά, ρητορική, φιλοσοφία και ελληνική λογοτεχνία»⁴¹. Ο π. *Domenico d' Amiens* το 1663 έγραφε το ίδιο για το σχολείο της Νάξου: «*ai grandotti si insegna il latino, la rettorica, la filosofia e il greco letterale*»⁴². Και ο π. Custode p. *Daniele da Nogent*, γράφει για τη Σύρο στις 27 Σεπτεμβρίου 1658, ότι οι Καπουτσίνι διδάσκουν εκεί, σε «*una quarantina di ragazzi capaci del collegio*» που σημαίνει ότι το σχολείο τους είχε διδακτικό επίπεδο τουλάχιστον βαθμίδας Γυμνασίου, αφού δίδασκαν σε «*καμιά σαρανταριά έξυπνους μαθητές του ΚΟΛΛΕΓΙΟΥ*» τους⁴³. Ο δε π. *Tommaso da Parigi*, Custode της Αποστολής στην Ελλάδα, σε μια αναφορά προς τον *Antonio Barberini, prefetto της Συνόδου της Προπαγάνδας*, από την Κωνσταντινούπολη στις 4 Οκτωβρίου 1641⁴⁴, συμπεριλαμβάνει για την «*missione Syrae*», ότι ο Ηγούμενος π. *Χερουβείμ* με τους συντρόφους τους π. *Ιωάννη-Μαρία* και π. *Πέτρο* μεταξύ άλλων δραστηριοτήτων, διατηρούν σχολείο, στο οποίο διδάσκονται οι μαθητές *Γραμματική, Φιλοσοφία, Ηθική Θεολογία* και την *Dottrina Christiana*⁴⁵.

Ακόμη δε ενωρίτερα το 1638, γράφει ο Αποστολικός Επισκόπητος *Lorenzo Ciro Tubino*, ότι στο σχολείο των Καπουτσίνων της Σύρου, «*μορφώνονται νέοι, ευφυείς και ταλαντούχοι... πολύ καλά εκπαιδευμένοι από τους πατέρες... όχι μόνο σε ότι αφορά τη*

³⁹ De Vaumas G., *L' éveil...ό.π.*, σ. 311.

⁴⁰ Ignazio da Seggiano, ...ό.π., *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 280.

⁴¹ Το 1670 στη Χίο υπήρχε σχολείο «*di grado inferiore e superiore*». Arch. Congr., Scritture Riferite, v. 429, f. 81: Relazione del p. Alessio da Sommoivre, n. 81. Βλ. *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386.

⁴² A. C. Scritture Riferite, v. 275, f. 285, Seggiano, ...ό.π., *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 280.

⁴³ Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode p. Daniele da Nogent, scritta da Roma, 27 Settembre 1658», *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 341.

⁴⁴ Archivio della S. Congr. Di Prop. Fide, Scritture non riferite (Romania), vol. I, f. 33 sgg.

⁴⁵ Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori cappuccini nel oriente (1623-1683)*, il p. *Tommaso da Parigi*, O.F.M. Cap. Custode della missione della Grecia, riferisce al card. Antonio Barberini, O.F.M. prefetto della S. Congr. di Prop. Fide, e agli altri cardinali, sopra le attività e i progressi di quella missione, il 2 Marzo 1642. Cf. Arch. della S. Congr. di Prop. Fide, Acta, 1642, n. 32, f. 52, *Collectanea Francescana*, v. 18, Roma 1948, σ. 178-193, κυρίως 185-186.

γραμματική αλλά επίσης και τη φιλοσοφία»⁴⁶. Τέλος το ανώτερο επίπεδο του σχολείου των Καπουτσίνων Σύρου προσδιορίζει και ο *Custode* π. *Alessio da Sommoire*, στις 27 Ιουλίου 1670: «Στο σχολείο της Σύρου γίνονται τα ίδια μαθήματα με αυτά που διδάσκονται στο σχολείο της Χίου», δηλαδή «Ανάγνωση, Γραφή, Κατήχηση, Αριθμητική «*l' abaco*», Λατινικά, Ιταλικά, Φιλοσοφία και Θεολογία» και «οι μαθητές είναι περίπου 40 και είναι ευφρείς»⁴⁷.

1.2.4.4 «*Scuole d' arti e mestieri*»

Οφείλουμε να σημειώσουμε, καθώς το επισημαίνουν οι *Hillaire de Barenton* και *G. de Vaumas*, ότι επιπλέον των Δημοτικών και Γυμνασίων, δημιουργήθηκαν στην Ινδία, *Σχολεία τεχνών και επαγγελματών* ή «*Scuole d' arti e mestieri*», στα οποία διδάσκονταν όλα τα παιδιά, είτε ιθαγενών, είτε Ευρωπαίων, να γράφουν και να διαβάζουν στην τοπική γλώσσα, λατινικά, τέχνες και επαγγελματικές εργασίες, για να εξασφαλίσει το καθένα μια θέση στην κοινωνία⁴⁸.

1.2.5. Ο Ιδιαίτερος χαρακτήρας των Σχολείων

Τα σχολεία λειτουργούν μέσα στις κατοικίες των Καπουτσίνων. Τόσο ο χώρος του σχολείου, όσο και το περιβάλλον της Μονής, εμπνέουν στους μαθητές μια *Μυσταγωγία*, μια *πνευματικότητα*. Ο σκοπός των σχολείων, είναι *κοινωνικός, πολιτιστικός, μα πάνω απ' όλα είναι θρησκευτικός*. Επιπλέον το ίδιο το σχολείο των Καπουτσίνων στην θεωρία και στην πράξη, αποτελεί χώρο πνευματικό, «*intellettuale*», μοναχικό και ασκητικό, στον οποίο οι μαθητές διαμορφώνονται και εντρυφούν στην «*πνευματική ζωή*», στην αύξηση της ευλάβειας, της χρηστότητας και των χριστιανικών αρετών. Τα σχολεία παρακολουθούν τα καθολικά παιδιά των διαφόρων εθνότητων στην Ανατολή και τα παιδιά των χριστιανών κάθε δόγματος.

⁴⁶ «...Nella chiesa di S. Giovanni fabbricata a spese della comunità di Sira, dentro la città habitano li P. Cappuccini quali sono di grandissimo aiuto non essendovi altri religiosi per le confessioni predicazione e scuola nella quale vi si allevano giovanetti di buonissimo ingegno. È bene ammaestrati da essi padri, come ho veduto per haverli sentito disputare tra di loro non solamente **in grammatica**, ma ancho **in filosofia**. E dando qualche poco aiuto a qualcuno di questi giovanetti, riuscirebbero ottimi per il servizio della S. Chiesa...», Έκθεση Αποστολικού Επισκέπτη *Lorenzo Ciro Tubino*. Prop. Visite, vol. 17: 67r-70v, *Il Visitore Apostolico Lorenzo Ciro Tubino descrive il vescovado di Syros, 6 Giugno 1638*, από Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, III Syros, σ. 54-57.

⁴⁷ Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode p. Alessio da Sommoire, scritta da Smirne, 27 luglio 1670», *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, v. 429, f. 81ss. *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386.

⁴⁸ Το 1652 ο επίσκοπος Pallu, γράφει ότι τα παιδιά στο σχολείο διδάσκονταν γραφή, ψαλμωδία, μουσική, αριθμητική, αστρολογία και ναυτικές τέχνες. *Hillaire de Barenton*,...ό.π., σ. 126. *G. de Vaumas*, *L' éveil...ό.π.*, σ. 359.

Εκτός από την διδασκαλία της κατήχησης στα σχολεία, οι νέοι συμμετέχουν σε *Αδελφότητες για παιδιά*. Ο π. *Tommaso da Parigi*, ίδρυσε μια τέτοια αδελφότητα για τα παιδιά του σχολείου, υπό την προστασία της *Παναγίας Παρθένου Βασίλισσας των Αγγέλων, Vergine degli Angeli*. Μετά όμως την ηλικία των 15 εντάσσονταν στην «Αδελφότητα του Τρίτου Τάγματος του Αγίου Φραγκίσκου» ή «*Terzo Ordine di S. Francesco*» (T.O.F.). Το βράδυ του Σαββάτου, οι νέοι του σχολείου που «ήταν γραμμένοι» στο «*Τρίτο Τάγμα του Αγίου Φραγκίσκου*», αφού παρακολουθούσαν μια ένθερμη ομιλία από τον πατέρα Καπουτσίνο, που είχε ρόλο πνευματικού τους καθοδηγητή, έκλειναν την συνάντηση με τελετή *μετανοίας*, αποδεχόμενοι μικρές *ποινές* και *απονεκρώσεις/θυσίες*, ή *ατομική εξομολόγηση*.

Η *Προσευχή* επίσης κατέχει μια σπουδαία θέση στο σχολείο, κατά την διάρκεια της ημέρας. Όλα τα Σάββατα και στις αγρυπνίες των γιορτών ψάλλουν μαζί με τους πατέρες τον *Εσπερινό* ή *Vespro*, τον *Κανόνα* ή *Compieta*, το *Ροδάριο* και τις *Λιτανείες της Παναγίας*, ενώ στην συνέχεια ο διευθυντής βγάζει ένα σύντομο λόγο πάνω στο Ευαγγέλιο της επόμενης ημέρας. Την ημέρα της γιορτής, ακούν όλοι μαζί την *Θεία λειτουργία* και απαγγέλουν το υπόλοιπο *Officio della Madonna*.

Πρωταρχικός σκοπός επομένως των Καπουτσίνων, ήταν να βιώσουν και να γνωρίσουν από κοντά οι νέοι την λιτή ζωή των μοναχών και να εμπνευστούν από την ζωή του Χριστού, με την ελπίδα κάποιου από αυτούς «*να προσκληθούν*» από τον Θεό, ώστε να γίνουν άξιοι εκπρόσωποί του. Δηλαδή τόσο οι Καπουτσίνοι όσο και οι Ιησουίτες, επεδίωκαν μέσω του σχολείου τους, να μυήσουν τα νεαρά αγόρια, στην ιερατική και μοναχική ζωή και τους «*προετοιμάζαν*» συστηματικά. Ο π. *Tommaso da Parigi* έγραψε ακόμη το 1647, ότι το σχολείο των Καπουτσίνων στο νησί της Σύρου φοιτούσαν και κληρικοί από το νησί της Τήνου⁴⁹.

Τα στοιχεία δείχνουν ότι όχι μόνον θεωρητικά αλλά και στην πράξη, ο λατινικός κλήρος στην Ελλάδα, από τον 17^ο και μέχρι τις τελευταίες δεκαετίες του 18^{ου} αιώνα, ανανεώθηκε χάρις στα σχολεία Ιησουιτών και των Καπουτσίνων. Οι ιερείς που «*ξεπετάχθηκαν*» από το σχολείο των Καπουτσίνων της Σύρου τον 17^ο αιώνα, έφταναν σε αριθμό αξιοπρόσεκτα εντυπωσιακό, αν αναλογιστούμε την οικονομικοκοινωνική κατάσταση του νησιού και τον γενικό πληθυσμό της Σύρου. Αρκετοί από αυτούς τους νέους ιερείς, ανέβηκαν στα υψηλότερα σκαλοπάτια της ιεραρχίας. Παράδειγμα ο Βαρθολομαίο Πόλλα, Συριανός ιερέας, μαθητής των Καπουτσίνων, με ανώτερες Θεολογικές σπουδές στο Πανεπιστήμιο της Προπαγάνδας στην Ρώμη (1643-1651), ο οποίος το 1651, σε ηλικία 27 ετών, διορίζεται βικάριος στην Σίφνο, όπου υπηρετεί και ο μεγαλύτερος αδελφός του. Αργότερα το 1674 τον βρίσκουμε Αρχιεπίσκοπο της Νάξου⁵⁰.

⁴⁹ G. Hofmann *Vescovadi cattolici della Grecia, IV Naxos*, σ. 25.

⁵⁰ G. Hofmann, *...ό.π.*, σ. 38. Άλλοι μαθητές των Καπουτσίνων στο σχολείο Σύρου, που έκαναν «*καριέρα*» στην ιεραρχία της εκκλησίας είναι οι: Γεώργιος Περής με σπουδές στο Κολλέγιο της Ιταλίας (1648-1652), Ιωάννης Μοφίλο (1661-1667), Luigi Ιουστινιάνης που έγινε επίσκοπος στο

Ακόμη μια διαφωτιστική εικόνα για τον αυξανόμενο αριθμό του καθολικού κλήρου της Σύρου, τον 17^ο -18^ο αιώνα είναι η παρακάτω:

Ο Visitatore Apostolico Tubino, που το 1638 βρήκε στην υπηρεσία της εκκλησίας της Σύρου, μόνο δύο ηλικιωμένους ιερείς, γράφει για το σχολείο των Καπουτσίνων: «...σ' αυτό το σχολείο πηγαίνουν παιδιά μεγάλης ευστροφίας, [πανέξυπνα] και μορφώνονται άριστα, από αυτούς τους πατέρες [Καπουτσίνους], όπως αντιλήφθηκα, αφού τους άκουσα να αναπτύσσουν ρητορικό διάλογο μαζί τους, όχι μόνο σε γραμματικούς κανόνες, αλλά και στην φιλοσοφία και βοηθώντας τους λίγο, μερικοί από αυτούς τους νέους θα γίνονταν άξιοι για να υπηρετήσουν την Αγία Εκκλησία»⁵¹. Το 1652 οι ιερείς έφθασαν τους έξι και προετοιμάζονταν για τον ιερατικό βίο οκτώ νέοι «παράδειγμα ενάρετης ζωής ...»⁵². Το 1667 ανήλθαν στους δεκαπέντε και το 1678 έφθασαν στους δεκαοκτώ και οι κληρικοί τους πέντε⁵³. Αριθμός αναλογικά πολύ μεγάλος, επειδή οι καθολικοί του νησιού ήταν τρεις με τέσσερις χιλιάδες. Όχι λίγοι από αυτούς τους ιερείς, που μορφώθηκαν στο σχολείο των Καπουτσίνων της Σύρου, μετανάστευσαν από το νησί τους και πρόσφεραν υπηρεσίες στο Βικαριάτο της Σμύρνης, στα νησιά του Αιγαίου και στην Πελοπόννησο⁵⁴. Ο Visitatore Apostolico De Stefani το 1757 παρουσιάζει έναν κατάλογο, στον οποίο καταγράφονται δύο Vicari generali, που μορφώθηκαν στο σχολείο των Καπουτσίνων και τρεις Vicari apostolici. Σημειώνονται ακόμη τα ονόματα είκοσι δύο ιερέων, που σπουδασμένοι στο ίδιο σχολείο, απασχολούνταν εκτός του νησιού. Και πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι ο De Stefani μιλά μόνο για τους ζώντες-παρόντες ιερείς το 1757, χωρίς να λαμβάνει υπόψη αυτούς που εν τω μεταξύ είχαν αποθάνει⁵⁵. Το 1675 παρακολουθούν το σχολείο της Σύρου και της Νάξου, πέντε ή έξι κληρικοί⁵⁶.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι δεν γίνονταν δεκτοί στο Τάγμα και δεν στέλλονταν στην Ρώμη για να χειροτονηθούν Καπουτσίνοι, νέοι με καταγωγή από την Ανατολή. Πέρα από το πρόβλημα με την δυσκολία και την επικινδυνότητα των ταξιδιών εκείνη την περίοδο, όπως γράφει ο Seggiano⁵⁷, γνωρίζουμε ότι, όταν το 1654 ο π. Bernardo da Parigi ζήτησε από την Προπαγάνδα την άδεια να οδηγήσει εκεί έξι νέους Χιώτες, η Προπαγάνδα απάντησε, να τους κάνουν *Sacerdoti secolari*,

Κολλέγιο (1691-1703) και άλλοι που μαθήτευσαν στο σχολείο των Ιησουιτών στα επόμενα χρόνια όπως: Ιωάννης Δαλέζιος 1772, Λεονάρδος Πρίντζης 1782, Ιωάννης Μαραγκός 1846.

⁵¹ Hofmann, *Vescovadi cattolici della Grecia, III Syros*, σ. 54-57.

⁵² Hofmann, *Vescovadi ό.π., III Syros*, σ. 14, 58.

⁵³ Hofmann, *Vescovadi...ό.π., III Syros*, σ. 15.

⁵⁴ G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π., III Syros*, σ. 15.

⁵⁵ G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π., III Syros*, σ. 111-131.

⁵⁶ *Archivio della S. Congregazione, Scritture non Riferite, I (Romania): "De missione Syrae". Archivio della S. Congregazione, Scritture Riferite, v. 275, f. 285. Archivio della S. Congregazione, Scritture Riferite, v. 429, f. 81, από da Seggiano, ...ό.π., L' Italia Francescana, Roma 1950, σ. 284.*

⁵⁷ Ignazio da Seggiano, ...ό.π., *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 286.

δηλαδή κανονικούς ιερείς και όχι μοναχούς Καπουτσίνους⁵⁸. Αν εξαιρέσουμε ότι το 1655, έγιναν δεκτοί στο τάγμα των Καπουτσίνων τέσσερις νέοι, οι Σεβαστιανός *da Chios*, Χρυσόστομος *da Syros*, Φραγκίσκος-Μάριος και Πολύκαρπος *da Chios*⁵⁹, δεν καταγράφονται στις πηγές άλλα στοιχεία, για νέους με καταγωγή από τα νησιά του Αιγαίου, που έγιναν Καπουτσίνοι τον 17^ο αιώνα.

⁵⁸ De Vaumas G., *L' éveil...ό.π.*, σ. 321.

⁵⁹ Hillaire de Barenton,...ό.π., σ.130. Seggiano, ...ό.π., *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 287.

1.3. Η ιστορία της Μονής του Αγίου Ιωάννη των Καπουτσίνων

1.3.1. Πριν την Εγκατάσταση (1617-1633)

Μετά την καταστροφή της Σύρου από τον Καπουδάν Πασά, το νησί για αρκετά χρόνια βίωσε μια εξαιρετικά δύσκολη οικονομική κατάσταση. Ο πληθυσμός, εξ αιτίας της μετανάστευσης των κατοίκων στα γειτονικά νησιά, προς αναζήτηση πόρων προς το ζην, από 4000 ελαττώθηκε στις 3000 κατοίκους. Τα πενιχρά έσοδα της επισκοπής, που έφθαναν τις 100 πιάστρες Τούρκικες το χρόνο, μόλις και μετά βίας κάλυπταν τα έξοδα συντήρησής της. Η εικόνα που παρουσιάζουν οι εκκλησίες φανερώνει την οικονομική εξαθλίωση και του νησιού: άμφια κουρελιασμένα, έλλειψη λειτουργικών οργάνων, περιορισμός της τέλεσης ιερών ακολουθιών και Λιτανειών λόγω έλλειψης κεριών «*per manco di ceri*». Ακόμη και το *Ροδάριο* της Παναγίας, *τελούνταν μια φορά το μήνα, χωρίς καθόλου φωτισμό, «senza lumi di sorta»*¹.

Τα παραπάνω επιβεβαιώνει *Επιστολή των Συριανών Προεστών και του κλήρου*, η οποία είναι γραμμένη στις 10 Σεπτεμβρίου 1622 και δόθηκε ιδιοχειρώς στον Πάπα Γρηγόριο ΙΕ', από τον επίσκοπο Ιωάννη Γηράρδη (1619-1624)².

Όσον αφορά την κατάσταση της Εκπαίδευσης, πριν την άφιξη των Καπουτσίνων, δεν υπήρχε σχολείο στο νησί. Μέχρι το πρώτο τέταρτο του 17^{ου} αιώνα, ακόμη και οι ελάχιστοι καθολικοί ιερείς, είναι σχεδόν όλοι *παντελώς αμόρφωτοι*³.

Το 1625 επίσκοπος Σύρου είναι ο Δομήνικος Μαρέγκο, Χιώτης στην καταγωγή, ο οποίος αποσκοπούσε στην εγκατάσταση Ιεραπόστολων στο νησί, Καπουτσίνων ή Ιησουιτών, την δραστηριότητα των οποίων γνώριζε από την ιδιαίτερη πατρίδα του την Χίο.

Αρχικά προσκάλεσε το 1627, τους Ιησουίτες της Χίου, αλλά η άσχημη οικονομική κατάσταση της Σύρου, δεν επέτρεπε την συντήρησή τους και παρά το γεγονός, όπως σημειώνει ο *Auguste Carayon*, ότι «*οι Λατίνοι ανέρχονταν σε 4000 και οι*

¹ Rocco da Cesinale, *Storia dell Missioni dei Cappuccini*, Roma, 1873, t. III, σ. 95.

² Η επιστολή φυλάσσεται στο Αρχείο Καπουτσίνων Σύρου. ΑΚΑΣ, έγγραφο αρ. 1.

Δημοσιεύεται από τον Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini*, vol. IV, Turchia Asiatica, Roma 1918, σ. 205-206.

³ Το 1624, ο *Αποστολικός Επισκέπτης Demarchis*, αριθμεί μόνο 6 ιερείς, ενώ μετά την άφιξη των Καπουτσίνων το 1633, και ο αριθμός τους αυξάνεται, αλλά το σημαντικότερο είναι ότι, λόγω της εκπαίδευσης ανέρχεται το πνευματικό τους επίπεδο και «*η ηθική κατάσταση του κλήρου, είναι άριστη*». G. Hofmann, *Vescovadi ...ό.π.*, σ. 14 και εξής. Βλ. τα ονόματα Συριανών ιερέων που τον 18^ο αιώνα, υπηρέτησαν στα νησιά των Κυκλάδων, στην Κωνσταντινούπολη, στην Πελοπόννησο, στην Σμύρνη, στην Κέρκυρα, κλπ. στον ίδιο, ... *ό.π.*, σ. 32 και εξής.

9-10 ιερείς τους είχαν μεγάλη ανάγκη μόρφωσης», εν τούτοις η πρόταση του Επισκόπου Σύρου, «δεν απέφερε καρπούς»⁴.

Αφού απέτυχε ο Μαρένγκο να φέρει στο νησί τους Ιησουίτες, η μόνη ελπίδα για να υλοποιήσει τις προσδοκίες του, ήταν να στραφεί προς τους Καπουτσίνους της Κωνσταντινούπολης.

Και ενώ κατέστρωνε στη Σύρο τα σχέδιά του, «...πέρασαν από εδώ, δύο Μισσιονάριοι Καπουτσίνοι, οι οποίοι, προερχόμενοι από την Γαλλία, κατευθύνονταν στην Κωνσταντινούπολη». Όταν ο επίσκοπος αντιλήφθηκε ποιοι ήταν, τους παρακάλεσε να μείνουν κοντά του στο νησί, επειδή τους είχε ανάγκη, αλλά εκείνοι, επειδή «μόλις είχαν φθάσει από τη Γαλλία και δεν γνώριζαν ακόμη τη γλώσσα, του ανακοίνωσαν με λύπη τους ότι δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν στην θεία επιθυμία του». Ωστόσο ο επίσκοπος Μαρένγκο δεν ήταν διατεθειμένος να εγκαταλείψει την προσπάθεια: «*Io non vi lascerò, dice loro, finché non avrete risposto ai miei desiderii*», τους είπε, δηλαδή, «Εγώ δεν θα σας αφήσω, μέχρις ότου ανταποκριθείτε στις προσδοκίες μου». Τους ακολούθησε στην Κωνσταντινούπολη και εκεί επανέλαβε το αίτημα του στον Ηγούμενο της Αποστολής, ο οποίος το έκανε δεκτό⁵.

1.3.2. Τα πρώτα χρόνια μετά την ίδρυση (1633-1650)

«Οι νέοι Μισσιονάριοι έφυγαν από την Κωνσταντινούπολη στις 2 Φεβρουαρίου 1633 και έφθασαν συνοδευόμενοι από τον ίδιο τον Επίσκοπο στη Σύρο»⁶. Είναι οι πατέρες

⁴ Η απάντηση του γενικού ηγούμενου των Ιησουιτών *Vitelleschi* ήταν αρνητική, στην πρόσκληση του Επισκόπου Σύρου Δομίνικου Μαρένγκο, γιατί οι ανάγκες της ιεραποστολής δεν επέτρεπαν την ίδρυση νέων σταθμών και η φτωχή εκκλησία της Σύρου δεν μπορούσε να εξασφαλίσει την συντήρησή τους. Το 1627 ήλθε στη Σύρο, ο Δ. Μαυρίκιος Ιησουίτης από τη Χίο, για να εξετάσει επί τόπου τις συνθήκες ίδρυσης της Μονής. Μάλιστα ο Μαρένγκο, «...έθεσε στη διάθεσή των πατέρων του τάγματος του Ιησού και μια εκκλησία, αλλά αφού υπηρέτησαν ένα χρόνο, επανήλθαν στη Χίο. Τώρα ο επίσκοπος καλεί Γάλλους Πατέρες. Θα έλθουν ευχαρίστως αν η γενναιοδωρία των πολιτών εξασφαλίσει τη συντήρησή τους. Οι Λατίνοι της Σύρας ανέρχονται σε 4000 και οι ιερείς τους σε 9-10. Έχουν μεγάλη ανάγκη μόρφωσης». Carayon Auguste, *Documents inédits concernant la Compagnie de Jésus t. XI: Relations inédites des Missions de la Compagnie de Jésus à Constantinople et dans le Levant au XVIIe siècle*, Poitiers 1864, σ. 149.

⁵ Hilaire de Barenton, *La France Catholique en Orient*, Paris 1902, σ. 89.

Dedouvres Louis, *Le père Joseph de Paris*, Paris MCMXXXII (1932), t. II, σ. 32.

⁶ «*I novelli Missionari parti non da Costantinopoli il 2 febb. 1633, e furon accompagnati a Sira dallo stesso vescovo...*». Arch. della S. Cong. di Prop. Fide. *Scritture Orig. rif. nelle Congregazioni Gen. Costantinopoli*. Vol. 156 fol. 169, Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini*, vol. IV, *Turchia Asiatica*, Roma 1918, σ. 207. Επομένως ο Hilaire de Barenton, δεν είναι ιστορικά ακριβής, όταν χρονολογεί την εγκατάσταση των Καπουτσίνων στην Σύρο το 1637. Hilaire de Barenton, *La France Catholique en Orient, ...ό.π.*, σ. 93.

Χερουβείμ da Laon⁷ και Λεονάρδος da Parigi⁸, στους οποίους επιφυλάσσεται θερμή υποδοχή εκ μέρους των κατοίκων της πόλης.

Η εγκατάστασή τους εγκρίνεται από την Προπαγάνδα, στις **14 Φεβρουαρίου 1633**, δια του Καρδινάλιου *Honiphrio*⁹ και επιβεβαιώνεται με την αναφορά των υπεύθυνων της αποστολής της Ανατολής, «*Custode della Grecia*», πατέρων Καπουτσίνων *Leonardo da Parigi* και *Giuseppe da Tremblay*, στις 15 Απριλίου 1633: «... *ut duos ex nostris missionariis secum reduceret in Syram, quae vulgo dicitur Syros, quorum nomina sunt p. Cherubinus Laonensis et p. Leonardus Parisiensis...*»¹⁰. Σώζεται ακόμη, μια επιστολή του Γάλλου πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη, Μαρκήσιου de Marcheville, προς τον επίσκοπο Σύρου Δομήνικο Μαρρέγκο, στις 16 Απριλίου 1633¹¹.

Πέντε μήνες αργότερα, στις 13 Σεπτεμβρίου 1633, γράφει ο Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, εκδίδεται άδεια μόνιμης εγκατάστασής τους¹².

Δύο μεταγενέστερες ακόμη επιστολές, των πατέρων *Leonardo* και *Joseph* ή *Giuseppe*, δημοσιεύονται από τον Vaumas. Η μεν πρώτη απευθύνεται προς τον π. *Basile de Reims*, με ημερομηνία «*Παρίσι, 1^η Μαρτίου 1634*» και αναφέρει ότι, «ο Καπουτσίνος, π. Χερουβείμ da Laon, βρίσκεται στη Σύρο χωρίς συνάδελφο, μαζί με τον επίσκοπο...σκοπεύουμε να αφήσουμε μόνιμα των π. Χερουβείμ με έναν ακόμα συνάδελφο μοναχό...είμαστε διατεθειμένοι να προσφέρουμε 50 σκούδα ή 200 λίρες...»¹³, η δε δεύτερη απευθυνόμενη προς την Προπαγάνδα στις 18 Μαΐου 1634, ότι «ο Σεβασμιότατος

⁷ docum. 75. «Relation des missions en 1633 adressée à la Propagande par les Pères Léonard et Joseph, vers le 15 avril 1633», Vaumas G., *Lettres et documents du père Joseph de Paris*, Lyon 1942, σ. 189, υποσημ. 247. Όλοι οι μοναχοί Καπουτσίνοι, έφεραν ως επίθετο, την πόλη της καταγωγής τους. Έτσι ο π. Χερουβείμ από την Λυών, έφερε το όνομα Χερουβείμ da Laon και ο π. Λεονάρδος από το Παρίσι, Λεονάρδος da Parigi.

⁸ Κατά τον Vaumas, ο π. Λεονάρδος da Parigi, ίδρυσε λίγο αργότερα και την μονή της Ανδρου και πέθανε τον «*Μάρτιο του 1638*»: «*Léonard de Paris fondera la mission à Andros et y mourra en mars 1638*». docum. 75. «Relation des missions en 1633 adressée à la Propagande par les Pères Léonard et Joseph, vers le 15 avril 1633», Vaumas G., *Lettres et documents du père Joseph de Paris*, Lyon 1942, σ. 189, υποσημ. 248.

⁹ *Acta S. C. 14 feb. 1633*, σ. 187r. Rocco da Cesinale, *Storia dell Missioni dei Cappuccini*, Roma, 1873, t. III, σ. 94. Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini...* ό.π., vol. IV, σ. 207.

¹⁰ Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicini oriente (1623-1683)*, Roma 1954, «Relazione del Custode p. P. Leonardo e Giuseppe, scritta da Parigi 15 aprilis 1633», *Collectanea Francescana*, vol. 18, Roma 1948, σ. 138.

¹¹ Ο πρέσβης στο τέλος του εγγράφου παρακαλεί τον επίσκοπο Μαρρέγκο «να χαιρετήσει τους Καπουτσίνους που βρίσκονται εκεί μαζί του». Το έγγραφο φυλάσσεται στο Αρχείο των Καπουτσίνων Σύρου (ΑΚΑΣ).

¹² Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί Καπουτσίνοι, 400 χρόνια προσφορά στους Έλληνες 1585-1995*, Αθήνα 1996, σ. 222.

¹³ docum. 81. «Instructions données au p. Basile de Reims, visiteur des missions du Levant, par les Pères Léonard et Joseph, Paris 1er mars 1634», Vaumas, *Lettres et documents...* ό.π., σ. 212.

Επίσκοπος Σύρου, κάλεσε στο νησί δύο ιεραποστόλους... τους οποίους χρησιμοποιεί για την μόρφωση του λαού και την μετάδοση των μυστηρίων»¹⁴.

Μόλις τρία χρόνια μετά την εγκατάστασή τους, ο *Custode* π. *Archangelo da Fossé*, ενημερώνει την Προπαγάνδα ότι ο *Ηγούμενος των Καπουτσίνων της Σύρου*, εκτελεί και χρέη γενικού βικαρίου, κατά την απουσία του Επισκόπου Μαρέγκο¹⁵.

Αναφορές στην ίδρυση της Μονής Καπουτσίνων Σύρου, κάνουν πολλοί ιστορικοί και ερευνητές, μεταξύ των οποίων ενδεικτικά αναφέρουμε τους S.Dellarocca¹⁶, A. Carayon¹⁷, Rocco da Cesinale¹⁸, Hilaire de Barenton¹⁹, Cl. da Terzorio²⁰, L. Dedouvres²¹, G.Vaumas²², G.Hofmann²³, Βακαλόπουλο²⁴, Ρούσσο-Μηλιδώνη²⁵, Δρακάκη²⁶, Slot²⁷, Reinach Salomon²⁸ και τον Αρχιεπίσκοπο Ιωάννη Μαραγκό με την *χειρόγραφη ανέκδοτη ιστορία του*²⁹.

Ωστόσο, επειδή δεν είχε γίνει καμία πρόβλεψη για την διαμονή τους στην πόλη, αναγκάστηκαν αρχικά να κατοικήσουν για ένα χρόνο, στα κατεστραμμένα κελιά, της ερειπωμένης από την επιδρομή του Καπουδάν πασά το 1617³⁰, εκκλησίας του

¹⁴ docum. 84. «Relation des missions adressée à la Propagande par les Pères Léonard et Joseph, Paris 18 mai 1634», Vaumas, *Lettres et documents...ό.π.*, σ. 218.

¹⁵ Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode p. Archangelo da Fossé, scritta da Galata di Constantinopoli, 20 giugno 1636», *Collectanea Franciscana*, C.F. Vol. 18, Roma 1948, σ. 141-143.

Στην ίδια αναφορά γράφεται, ότι χρέη γενικού βικαρίου επίσης, εκτελούν και οι Ηγούμενοι των Καπουτσίνων της Νάξου και Σμύρνης, στην θέση αντίστοιχα των επισκόπων Schiattini και de Marchis.

¹⁶ Σχετικά με την εγκατάσταση και εκπαίδευση των νέων, S. Dellarocca, *Traité complet sur les abeilles avec une méthode nouvelle de les gouverner, telle qu' elle se pratique à Syra, ile de l' Archipel, précède d'un Précis historique et économique de cette ile, dédiée à Madame*, Paris 1790, σ. 86-88.

¹⁷ Κώδικας, ο οποίος προέρχεται από το κολλέγιο Louis-le-Grand των Ιησουιτών στο Παρίσι, αναφέρει την **ίδρυση στην Σύρο το 1633, της μονής των Καπουκίνων**. Auguste Carayon, *Relations inédites des missions de la Compagnie de Jesus en Constantinople et dans le Levant au XVIIe siècle*:Poitiers-Paris 1864, σ.149-150.

¹⁸ Rocco da Cesinale, *Storia dell' Missioni dei Cappuccini*, Roma, 1873, t. III, σ. 94.

¹⁹ Hilaire de Barenton, *La France Catholique en Orient*, ό. π., σ. 93 κ. ε. ο οποίος όμως χρονολογεί εσφαλμένα την εγκατάσταση των Καπουτσίνων στην Σύρο, το 1637.

²⁰ Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini*, vol. IV,...ό. π., σ. 207.

²¹ Découvres L., *Le Père Joseph de Paris*, Paris MCMXXXII (1932), t. II, σ. 31 και εξής.

²² Vaumas G.,...ό.π., σ. 189 και 212.

²³ «Egli, nel 1633 chiamò in aiuto della sua diocesi i P. Cappuccini che resero grandissimi servizi alla chiesa di Siros da allora fino ai nostri giorni...». G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, Syros, σ. 14 & 35.

²⁴ Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, Γ' Αθήνα 1968, σ. 410.

²⁵ Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί Καπουκίνοι...ό.π.* και ίδιου, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 86 κ.ε.

²⁶ Α. Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, τ. Α', Εν Ερμούπολει Σύρου, 1948, σ. 177.

²⁷ B. J. Slot, *Archipelagus Turbatus*, t. I, Leiden 1982, σ. 146-47.

²⁸ Βλ. Για την εγκατάσταση των Καπουτσίνων και για την προστασία της Σύρου από τους Λουδοβίκους XIII και XV βλ. Reinach Salomon, *Voyage Archéologique en Grèce et en Asie mineure*, (1842-1844), Paris 1888, σ. 18.

²⁹ Ιωάννη Μαραγκού Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Αποστολικού Επιτετραμμένου στην Ελλάδα, *Χειρόγραφη «Εκκλησιαστική Ιστορία της Επισκοπής Σύρου»* ή «*Notizie Storico-Ecclesiastiche sulla Diocesi di Sira*», Σύρος 1884, σ. 24 κ. ε.

³⁰ G. Hofmann, *Vescovadi... Syros III*. ό. π., σ. 22 και εξής.

Αγίου Γεωργίου³¹. Μετά περίπου από ένα χρόνο, τους παραχωρείται για τις λειτουργικές τους ανάγκες, η εκκλησία «*della Santissima Annunziata*»³².

Το πρώτο βήμα για την εγκατάστασή τους στη Σύρο, είχε γίνει, αλλά αυτό δεν ήταν αρκετό. Ο χώρος διαμονή τους, στα κελιά του Αγίου Γεωργίου, «*una penosa situazione*», δεν ήταν καθόλου κατάλληλος. Επιπλέον οι Μισσιονάριοι είχαν ανάγκη από ένα δικό τους «σπίτι», αλλά τους έλειπαν τα υλικά μέσα. Τότε ο επίσκοπος Μαρέγκο έγραψε στη Ρώμη, για να ζητήσει βοήθεια από την *Propaganda*, που άμεσα τους «*εγκρίνει 100 σκούδα, για να αγοράσουν κάποια σπίτια*» κοντά στην εκκλησία, «*pro hospitio costruendo*», για να οικοδομήσουν το μοναστήρι τους. Επειδή όμως ο Μαρέγκο, δεν μπορούσε να πάει ο ίδιος στη Ρώμη για να τα παραλάβει, «*onde non avendo io a Roma persona... di ricevere detto dinaro*», ζήτησε εγγράφως από τον αρμόδιο Καρδινάλιο, *Prefetto di Propaganda*, να τα παραδώσει σε έναν συμπατριώτη του Χιώτη έμπορο: «*in mano del signor Giacomo Palodio mercante scioto mio antico amico molto affezionato, il quale con diligenza et celerità me li farà recapitare con primo sicuro vascello*», στον οποίο βεβαίως, είχε απόλυτη εμπιστοσύνη³³.

Ωστόσο η χρηματική βοήθεια που περιμένουν από τη Ρώμη, αργεί πολύ να φθάσει στα χέρια τους, ενώ ταυτόχρονα ο Επίσκοπος Μαρέγκο από τον φόβο των Τούρκων αυτοεξορίζεται στη Χίο. Έτσι οι δύο Καπουτσίνοι μένουν χωρίς σπίτι, εγκαταλειμμένοι και χωρίς καμία βοήθεια. Στα τέλη του **1636**, με δική τους πρωτοβουλία μετακομίζουν στην εκκλησία του Αγίου Ιωάννη. Ο επίσκοπος που βρισκόταν στην Χίο, αναγκάζεται να συναινέσει και στις 30 Δεκεμβρίου 1636 γράφει στην Προπαγάνδα: «*Κυνηγημένος από τον Αγά της Άνδρου, ενώ απουσίαζα οι πατέρες εγκαταστάθηκαν στην εκκλησία του Αγίου Ιωάννη την Μητρόπολη μου...*»³⁴. Επιστρέφοντας ο Επίσκοπος στην Σύρο και αναγνωρίζοντας την προσφορά τους στην περίοδο της απουσίας του, μετά από κάποιες διαπραγματεύσεις³⁵, τους δίνει την άδεια να λειτουργούν στην εκκλησία του Αγίου Ιωάννη, που ήταν πιο ευρύχωρη,

³¹ Arch. Della S. Congregazione di Propaganda Fide (APF), *Scritture originali riferite nelle Congregazioni Generali Costantinopoli*, Vol.153, fol.162. Cl. da Terzorio,...ό.π., σ. 208-209.

³² Rocco da Cesinale, *Storia dell Missioni dei Cappuccini*, Roma, 1873, tom. III., σ. 94.

³³ Acta della Congregazione di Propaganda Fede in data 10 gennaio 1634, σ. 3, Rocco da Cesinale, *Storia dell Missioni dei Cappuccini*, Roma, 1873, t. III, σ. 95. Arch. della S. Congregazione di Propaganda Fede. *Scritture Riferite nelle Congregazione Generali*. Vol. 153, fol. 157, Clemente da Terzorio, *Le Missioni*,...ό.π., σ. 209-210. Βλέπε επίσης: docum. 89. «*Ordonnances des Pères Léonard et Joseph au P. Archange de Fossés, Paris, 3 octobre 1634*», «*...L'on y pourra employer une pareille somme de 600 livres pour l'accommodement d'un hospice propre pour les missionnaires et on emploiera 50 écus pour leurs vivres s'ils en ont besoin, non par forme de rente qui doit continuer, mais d'aumône présente qui sera déposée entre les mains de Mr l'évêque pour être employées à sa disposition*». Vaumas, *Lettres et documents...* ό.π., 1942, σ. 230. Και Lorenzo da Fara, *I cappuccini e la Missione di Grecia*, Venezia 1998, σ. 90.

³⁴ Arch. Della S. Congregazione di Propaganda Fide, *Scritture Originali riferite nelle Congregazioni Generali Costantinopoli*, Vol. 153, fol. 162, Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini*, vol. IV, *Turchia Asiatica*, Roma 1918, σ. 211.

³⁵ Ενώ αρχικά, τους επέτρεψε να μείνουν στον Αι-Γιάννη και να κτίσουν, μετά αναίρεσε την απόφασή του αυτή, επειδή δεν συμφωνούσε ο κλήρος. Τελικά όμως δια εγγράφου του, ενέκρινε και επέτρεψε την εγκατάσταση.

αφού ήταν η μεγαλύτερη της πόλης, ενώ τους παραχωρεί τον «πέριξ του ναού του Αγίου Ιωάννη χώρο, για να οικοδομήσουν πάνω και γύρω από την εκκλησία, το Μοναστήρι τους». Το έγγραφο της παραχώρησης έχει ως εξής:

«Noi fra Domenico Marengo per gratia di Iddio et della Santa Sede Apostolica Vescovo di Sira. In virtù delle presenti lettere concediamo licentia al Rev. p. Cherubino Capucino di poter fabricare le case che designano a fare appresso S. Gioane et sopra S. Gioane per maggior comodità di officiar detta Chiesa, esso p. Cherubino come Superiore di detta Serafica Religione con li suoi compagni et fratelli che haverà appresso di sè. **Concediamo noi la comodità di detta Chiesa** di fabricare et dentro et fuori d'haver tutte le loro comodità, però senza prejudicio della nostra jurisdictione, **essendo dedicata per nostra Chiesa Cattedrale**, et questo lo facciamo di mano propria: fino che ci troviamo con il p. Arcangelo Superiore Generale in queste parti di Levante di detta Serafica Religione: et in tal volta si concluderà più chiaramente la donatione che da noi sarà concessa. In fede di ciò si fa la presente scritta et sottoscritta di mano propria et sigillata col nostro solito sigillo.

Fr. Dominicus Marengus Ep.^{us} qui supra manu propria»³⁶.

Οι εργασίες στο νεόκτιστο Μοναστήρι, που αποτελείτο αρχικά μόνο από τρία-τέσσερα κελιά ολοκληρώνονται με την βοήθεια της Γαλλίας και των κατοίκων, τους οποίους προέτρεψε ο επίσκοπος «a voler aiutare i cappucini per costruzione del loro ospizio»³⁷. Η εκκλησία καθαρίζεται και ευπρεπίζεται³⁸.

³⁶ ΑΚΑΣ, αρ. 8. «Εμείς ο αδελφός Ντομένικο Μαρέγκο με την χάρη του Θεού και της Αγίας Αποστολικής Έδρας Επίσκοπος της Σύρας. Βάσει των παρόντων εγγράφων παραχωρούμε την άδεια στον αιδεσιμότατο π. Χερουβείμ, Καπουτσίνο, για να μπορέσει να οικοδομήσει το μοναστήρι που σχεδίασε να κάνει, δίπλα και πάνω από τον Άγιο Ιωάννη, για να ιερουργούν με μεγαλύτερη άνεση σε αυτήν την εκκλησία, ο π. Χερουβείμ, Ηγούμενος αυτής της μοναχικής κοινότητας, με τους συντρόφους του και τους αδελφούς που θα είναι κοντά του. Παραχωρούμε την εκκλησία αυτή που είναι πιο ευρύχωρη, για να οικοδομήσουν μέσα και έξω από αυτήν, για να έχουν κάθε ευκολία, παρόλο που χωρίς να κριθούμε με προκατάληψη, ήταν καθορισμένη για Μητρόπολή μας και αυτό το κάνουμε με τα ίδια μας τα χέρια, όσο καιρό βρισκόμαστε με τον π. Αρχάγγελο Γενικό Ηγούμενο αυτής της μοναχικής κοινότητας, σε αυτά τα μέρη της Ανατολής και αυτή τη φορά θα ολοκληρωθεί πιο ξεκάθαρα η δωρεά, που από εμάς παραχωρείται. Σε μαρτυρία αυτού γίνεται η παρούσα γραφή και υλογράφεται ιδιοχείρως και επικυρώνεται με την συνήθη σφραγίδα μας. Αδελφός Δομήνικο Μαρέγκο, Επίσκοπος εδώ, δια χειρός μας».

³⁷ Αναφέρεται σε έγγραφο που στάλθηκε από τον π. Χερουβείμ Cherubino da Laon, προς την Προπαγάνδα: «...Mi diede uno scritto dalla sua mano per il quale ci dà licenza di fabricar appresso et sopra et dentro la chiesa di S. Gioane», «μου έδωσε ένα έγγραφο δικό του, με το οποίο μου έδινε την άδεια να κτίσω κοντά, γύρω και πάνω από την εκκλησία του Αι-Γιάννη». Στο ίδιο έγγραφο αναφέρεται ότι, ο Επίσκοπος Marengo, στο τέλος της λειτουργίας στην εκκλησία του Αγίου Ιωάννη, απευθύνθηκε στο λαό, παρακαλώντας, να βοηθήσει τους Καπουτσίνους να κτίσουν το Μοναστήρι τους. Archivio della S. Gong, di Prop. Fide. Scritture Origin. rif. nelle Cong. Gen. Costantinopoli. Vol. 156, fol. 267, Clemente da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, σ. 212-213.

³⁸ Στο έγγραφο 8, όπου ο Μαρέγκο παραχωρεί την εκκλησία του Αγίου Ιωάννη, αναφέρεται ότι, την προόριζε για Μητρόπολη, προφανώς επειδή δεν είχε ακόμη επισκευασθεί ο Αι Γιώργης. Αλλά ο Terzorio γράφει ότι, σύμφωνα με έγγραφο της Προπαγάνδας, η κατάσταση της εκκλησίας του Αγίου Ιωάννη ήταν τέτοια, που δεν ήταν δυνατόν να χρησιμοποιείται για Μητρόπολη: «χωρίς πόρτα, παντελώς ανοιχτή, εγκαταλειμμένη και με μισάνοιχτα τα μνήματα», ενώ «το βράδυ γινόταν κατάλυμα των πιο βρώμικων ζώων»: « senza porta, piena di buche per le sepolture mezzo aperte, e come in abbandono,

Στις 15 Απριλίου 1639, ο επίσκοπος Μαρέγκο με μεταγενέστερη εγκύκλιό του σε ελληνική γλώσσα, επικυρώνει την Δωρεά της εκκλησίας του Αγίου Ιωάννη προς τους Καπουτσίνους, που είχε κάνει πριν δύο χρόνια, υπογράφοντας επίσημα το δωρητήριο της παραχώρησης. Αξιοσημείωτο είναι ότι εκτός από την εκκλησία του Αγίου Ιωάννη, τους παραχωρεί και το προνόμιο να απολαμβάνουν οι μοναχοί την παλιά συνήθεια, κατά την οποία οι πιο εύποροι πιστοί, προσφέρουν στους ιερείς που τελούν την λειτουργία στην εκκλησία του Αϊ-Γιάννη, κριθαρένιους άρτους. Γι' αυτό και στο έγγραφο της παραχώρησης, ο επίσκοπος προβλέπει «*να παίρνουν οι Καπουτσίνοι τα ψωμιά όπου άλλοτε έπαιρναν οι παπάδες*». Με αυτό το ψωμί και μερικά λαχανικά και όσπρια που τους πρόσφεραν επίσης οι κάτοικοι, συντηρούνταν και «*ringraziavano Iddio che mandava loro quella provvidenza!*»³⁹. Επιπλέον στο έγγραφο ο Μαρέγκο διευκρινίζει, ότι με δική του θέληση μεταφέρει την Επισκοπική «καθέδρα» από τον Αϊ-Γιάννη στην εκκλησία της *Παναγίας dell' Annunciata* και καταλήγει, ότι όλοι οφείλουν να υπακούσουν στις εντολές του. Επικυρώνει το έγγραφο με μια τελευταία φράση στα ιταλικά: «*Εγώ ο Δομίνικος Μαρέγκο επίσκοπος της Σύρας, βεβαιώνω τα ανωτέρω*». Αντίγραφο του εγγράφου σε ιταλική γλώσσα, φυλάσσεται επίσης στο αρχείο των Καπουτσίνων Σύρου⁴⁰. Το πρωτότυπο σε ελληνική γλώσσα έχει ως εξής:

«*Από το μέρος του εγλαμπρότατου και θεοφιλεστάτου φρα Δομίνικου Μαρέγκου επισκόπου της Σύρας ο οποίος στέκοντας να διαβή διά την Χίο δια υπόθεσες της αγίας εκκλησίας καθώς του γράφουσε οι πρότοι του νισιού, δια τούτο πριχού να διαβή διαλαλή και αβισάρη πάσα ένα και άλλους τόσον Εκκλησιαστικούς όσον και κοσμικούς οπού είναι στην επαρχίαν του να ξέβρουν άλλοι ότι την εκκλησίαν του αγίου Ιανιού την έδοκεν τον πατέρων καπουτζίνων και των την έχει δοσμένη με όλα της δικεόματα και μην δια κανένα κερό*

essendo il rifugio la notte, degli animali più immondi». Arch. della S. Cong. di Prop. Fide. Grecia vol. 285, fol. 547, Clemente da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, σ. 213.

³⁹ «*δόξαζαν τον Θεό για τη Θεία του πρόνοια!*». Στην εκκλησία του Αγίου Ιωάννη, πριν να δοθεί στους καπουτσίνους, υπήρχε η παλιά συνήθεια να προσφέρουν οι πιστοί τις ημέρες των γιορτών κριθίνα ψωμιά, που τα τοποθετούσαν πάνω στο Αλτάρι που ο ιερέας τελούσε την λειτουργία, μετά το τέλος της οποίας μπορούσε να τα πάρει ο ίδιος ως «δώρο», ή να τα διαθέσει στους φτωχούς. Αυτά τα ψωμιά τώρα πλέον, μετά την δωρεά της εκκλησίας, θα ήταν στην διάθεση των πατέρων Καπουτσίνων. Με αυτούς τους κριθίνους άρτους και μερικά όσπρια και λαχανικά συντηρούνταν οι πατέρες όλη την εβδομάδα και ευχαριστούσαν τον Θεό για την «*Θεία του Πρόνοια*».βλ. Μ. Στεφάνου, *Συριανές σελίδες*, Αθήνα 1871, τομ. Α', σ. 106.

⁴⁰ ΑΚΑΣ αρ. 44. «*Dalla parte del' Illustrissimo e R.mo mons. Domenico Marengo Vescovo di Sira, il quale essendo per andarsene in Scio per certi negatii di Santa Chiesa, fecondo che li scrivono li suoi superiori, per questo avanti di partirsene avvisa e pubblica ad ogni uno sì ecclesiastici, come secolari, li quali sono della sua diocesi, di sapere come ha data la chiesa di s. Giovanni alli padri Cappuccini, acciò che in qualche tempo nessuno altro possa ricercare alcuna giurisdizione in essa; vuole volontariamente ritirare la sua cattedra di questa chiesa, e farla portare nella chiesa della Madonna dove sta eretta la Confraternita dei Santissimo Rosario. Ancora pubblica acciò sappia ogn' uno che li pani, che altre volte pigliavano li preti, li quali celebravano in questa chiesa, vuole Monsignor vescovo che di qua avanti siano liberi alli padri Cappuccini, e che nessuno possa andare contra la sua volontà, et il suo ordine, e per segno della verità ha sottoscritto questa scrittura di propria mano, acciò comparisca in ogni tempo e luogo dove sarà necessario. In Sira alli 15 d'aprile 1639. Io Fra Domenico Marengo Vescovo di Sira affermo quanto di sopra si contiene - Locus sigilli*».

κανένας άλλος να ημπορή να γιρέψη δικέομα κανένα, θέλει θελιματικός να εβγάλη την καθέδραν του από τούτην την εκκλησίαν και να την πάγη να την βάλη στην Θεοτόκον όπου είναι η αδελφοσίνη του σαντισιμου ροζαρίου, ακόμη διαλαλή να ηξέβρη πάσα ένας πως τα ψομιά όπου άλοταις έπερναν οι παλάδαις όπου ελιτουργοούσαν εδó θέλει ο αφέντης ο επίσκοπος απεδó και ομπρός να είναι ελεύτερα των πατέρων των Καπουτζίνων και κανής να μην εμπορέση να ενατιοθή το θέλημα και την ορδινία του άνοδεν αφέντη επισκόπου και δια σιμάδι της αληθίας απογράφη με το ίδιον του χέρι τούτο το γράμμα δια να φένεται σε πάσα κερó και τόπον όπου να κάμνη χρια 1639 εν τη Σύρα μίνιου απριλίου στις 15 io fra Dominico Marengo Vescovo de Sira affermo come de Sopra si Contiene»⁴¹.

1.3.2.1 Η Εκκλησία του Αγίου Ιωάννη

Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη, δευτέρα σε αρχαιότητα εκκλησία της παλαιάς Σύρου, αποτέλεσε τμήμα του συγκροτήματος της Μονής και της έδωσε το όνομα της. Έκτοτε ονομάστηκε «Μονή του Αι Γιάννη των Καπουτσίνων». Οι μοναχοί τήρησαν τα παλιά έθιμα, όπως το παραπάνω με την «προσφορά των άρτων» κατά την διάρκεια της θείας λειτουργίας, συνήθεια που τηρείται μέχρι σήμερα στην ορθόδοξη εκκλησία και ενός είδους κολλόβων στα μνημόσυνα»⁴². Ο Gaetano Romano γράφει ότι , «οι πατέρες Καπουτσίνοι του Αγίου Ιωάννη, τρεις φορές το χρόνο κάνουν μνημόσυνο των νεκρών που είναι θαμμένοι στην εκκλησία, στρώνοντας ωστόσο δύο χαλιά στα οποία οι πιστοί στην μνήμη των νεκρών προσφέρουν σιτάρι και κριθάρι»⁴³. Αργότερα παρέμεινε η συνήθεια στα μνημόσυνα «οι πιστοί να προσφέρουν σιτάρι κριθάρι και κρασί»⁴⁴, μέχρι τα τέλη περίπου του 19^{ου} αιώνα, όπως περιγράφει ο Στεφάνου⁴⁵. Κατά την διάρκεια δε της Τουρκοκρατίας την εκκλησία του Αγίου Ιωάννη, ευλαβούντο και οι Καθολικοί και οι Ορθόδοξοι.

Άξιοσημείωτο γεγονός, καταγραμμένο στις πηγές είναι ότι, μέχρι και τα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης, στο προαύλιο του Αγίου Ιωάννη, που

⁴¹ Φυλάσσεται στο ΑΚΑΣ, 17^{ος} αιώνας, αρ. 19. Επικύρωση της δωρεάς, έγινε και αργότερα από τον επίσκοπο Ι. Γκουάρκη, στις 19 Ιουνίου 1657. Βλέπε Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί Καπουκίνοι, ...ό.π.*, σ. 224-225 και ίδιου, *Syra Sacra, ...ό.π.*, σ. 87.

⁴² C. Da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, IV, σ. 215 και Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra ...ό.π.*, 218.

⁴³ «I pp. Cappuccini in S. Giovanni tre volte l' anno fanno l' esequie per i defunti sepolti in chiesa, stendendo intanto in essa due tappeti, nei quali i fedeli viventi mettono n suffragio de' defunti del grano e dell' orzo». G. Romano, *Cenni Storici...ό.π.*, σ. 272.

⁴⁴ ΑΚΑΣ 18^{ος} αιώνας, Φ. 18. Το έθιμο προσπάθησε να αναβιώσει στην εκκλησία της Παναγιάς και ο π. Miconi, όταν λόγω της φτώχιας της μονής τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης της, θέλησε να συγκεντρώσει λίγο σιτάρι και κριθάρι για την συντήρησή τους, αλλά απέτυχε στην προσπάθειά του αυτή. Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16).

⁴⁵ Περιγράφει ακόμη ότι, στην Μητρόπολη του Αγίου Γεωργίου, την «*ημέρα των ψυχών*», στις 2 Νοεμβρίου, συνέλεγαν σε ξεχωριστά κοφίνια σιτάρι και κριθάρι και μετά τα μνημόσυνο τα μοίραζαν στους φτωχούς. Το έθιμο, γράφει, αργότερα καταργήθηκε με την παρέμβαση των Ιησουιτών, οι οποίοι το θεώρησαν *ειδωλολατρικό, κατάλοιπο Αιγυπτιακής εποχής*. Μ. Π. Στεφάνου, *Συριανές σελίδες*, Αθήνα 1871, τομ. Α', σ. 106.

ονομαζόταν «Πλάσσα» ή «Πλάζα», λάβαιναν χώρα οι συνελεύσεις ή «μαζώξεις» του κοινού και γενικά οι συγκεντρώσεις του λαού, για την από κοινού λήψη αποφάσεων στα σπουδαία τοπικά ζητήματα όπως ήταν η εκλογή των *Κοινοτικών Αρχών, των Προεστών και των Δημογερόντων*⁴⁶.

1.3.2.2 π. *Cherubino da Laon*

Ο Ηγούμενος π. Cherubino da Laon, υπήρξε ο ιδρυτής και πρώτος Ηγούμενος της Μονής του Αγίου Ιωάννη των Καπουτσίνων Σύρου. Έζησε 10 χρόνια στην Μονή από το 1633 μέχρι το 1643. Μοναχός φημισμένος για την διδασκαλία, την μόρφωσή, την αρετή του και τα θαύματα που πιστεύεται ότι έκανε⁴⁷.

Τελούσε τις θείες ακολουθίες σε κατάλληλες ώρες, ώστε να μπορούν να τις παρακολουθούν και οι αγρότες που προτού να πάνε στα χωράφια τους, «*nelle prime ore del mattino trovavano la chiesa aperta e il p. Cherubino pronto a celebrare*»⁴⁸ και τον εσπερινό έψαλλε αργά το απόγευμα, την ώρα που επέστρεφαν από τις δουλειές τους. «*Τις ημέρες των γιορτών κήρυττε για τους πιστούς του και το πρωί και το βράδυ. Πριν από τα Χριστούγεννα και την Τεσσαρακοστή, κήρυττε τρεις φορές την εβδομάδα στον Αι-Γιάννη, αλλά και στην Μητρόπολη σε μεγάλο πλήθος λαού, που συνέρρεε για να ακούσει το λόγο του. Στα παιδιά έκανε το Κατηχητικό κάθε μέρα και ήθελε επίσης να μορφώσει, κυρίως εκείνους που έδειχναν ενδιαφέρον για τα εκκλησιαστικά θέματα, ανοίγοντας ένα σχολείο όπου δίδασκε την Γραμματική, Λατινικά, Φιλοσοφία και Ηθική Θεολογία, το οποίο παρακολουθούσαν επίσης και κληρικοί από την Τήνο*». Αυτό το σχολείο υποστηρίχθηκε και έχαιρε μεγάλης εκτίμησης. Η Σύνοδος της

⁴⁶ Μ. Στεφάνου, *Συριανές...ό.π.*, τ.2^{ος}, σ. 167, σημ.1 και Ρούσσος-Μηλιδώνης, *Syra ...ό.π.*, σ. 218.

⁴⁷ Το 1645 δύο χρόνια μετά από τον θάνατο του π. Χερουβείμ, ο Tommaso da Parigi αποστολικός επισκόπητος στο Αρχιπέλαγος, επισκεπτόμενος τη Σύρο, αναφέρει στην Προπαγάνδα, ως «θαύμα», την περίπτωση ενός κοριτσιού που γιατρεύθηκε χάρις στην μεσιτεία του π. Χερουβείμ: «*Un giorno mentre mi recavo a celebrar la santa messa nella nostra chiesa, mi si fece innanzi una donna, la quale mi pregò di celebrar la messa in onore (diceva essa) del Beato Cherubino, per la devozione che aveva in lui. E adduceva ch'era spinta a ciò fare per una grandissima grazia ricevuta da Dio per intercessione di detto Padre. Non sapendo io che cosa essa mi volesse dire, affidai tal negozio al p. Gio. Maria, superiore del luogo. Intanto io celebrai la messa, non di confessore, come essa domandava, ma per i defunti. Il p. Gio. Maria poi m'attestò d'aver udito da quella donna, come una sua figliuola, gravemente ammalata, e che da quaranta giorni non prendeva più cibo, finalmente, per consiglio d'una pia donna, l'aveva raccomandata al p. Cherubino. E avvenne che nella notte seguente, mentre la desolata madre dormiva, le apparve il p. Cherubino dicendole; «Sorella mia perchè ti turbi della malattia di tua figlia? Essa in questo momento è sana». La pia donna, in quel mentre si destò, e prestando fede a quella voce, s'alzò: corse alla figliuola e la trovò veramente risanata».* Arch. della S. Cong. di Prop. cit. Romania, Vol. I, fol. 41, από Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Minori Cappuccini*, vol. IV, Turchia Asiatica, Roma 1918, σ. 219.

dal p. Pellegrino da Forlì, *Annali dei frati minori cappuccini*, vol. I, Milano 1882, «p. Cherubino da Laon, missionario apostolico», σ. 405-407.

⁴⁸ *Annali dei frati minori cappuccini, ...ό.π.*, σ. 405-407.

Προπαγάνδας, γνωρίζουμε ότι το επιδοκίμαζε και επαινούσε ιδιαίτερα το έργο του π. *Cherubino*, στον Επίσκοπο Σύρου⁴⁹.

Έτσι με τον π. *Χερουβείμ*, για πρώτη φορά στην Σύρο, μορφώνεται ο κλήρος⁵⁰. Την ίδια περίοδο έχουμε και τον πρώτο Συριανό Καπουτσίνο⁵¹.

Την 1^η Μαΐου 1637, ο ηγούμενος π. *Χερουβείμ da Laon*, γράφει στην Propaganda fide: «Ο λαός μας αγαπά, οι Έλληνες μας θέλουν και πολλοί εξομολογούνται σε μας. Το Σεπτέμβρη θα είναι τέσσερα χρόνια που άρχισα να κηρύττω στα ελληνικά. Από τότε δίδαξα πάντα τις Κυριακές και τις γιορτές και εκτός από αυτό κάνω ακόμη Κατήχηση στα παιδιά και στον λαό που έρχεται. Την περασμένη Σαρακοστή και την προηγούμενη είχαμε γεμάτη την εκκλησία του Αγίου Ιωάννη το βράδυ όταν επέστρεφαν οι άνδρες από την δουλειά. Αγαπά τόσο αυτός ο λαός να ακούει τον κανόνα την Τεσσαρακοστή, [πήγαιναν πολλοί στο απόδειπνο των Ορθοδόξων] και κήρυττα κάθε μέρα τον περασμένο χρόνο και θα το κάνω και αυτόν τον χρόνο και θα συνεχίσω επίσης το ίδιο να κάνω, όσο ο Θεός θα μου δίνει ζωή και θα είμαι έτοιμος να το κάνω όσο καλύτερα γίνεται»⁵².

Από το 1641, εργάζεται στην Μονή, μαζί με τους πατέρες *Ιωάννη-Μαρία da Magny* και *Πέτρο ή Pietro Battista da Chan Ticeri*. Φροντίζουν τους αρρώστους, τελούν τις ιερές ακολουθίες στην εκκλησία, κάνουν την κατήχηση στα παιδιά και διατηρούν σχολείο και διδάσκουν τους μαθητές *Γραμματική, Φιλοσοφία, Ηθική Θεολογία και την Dottrina Christiana*⁵³. Οι ηλικιωμένοι του νησιού, γράφει ο *Terzorio*,

⁴⁹ *Acta S. C. 29 ag. 1633*, f. 287, από Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini ...ό.π.*, vol. IV, σ. 217-218.

⁵⁰ Οι πρώτοι μορφωμένοι ιερείς που αναφέρονται από εδώ και στο εξής και μέχρι την άφιξη των Ιησουιτών, προέρχονται από το σχολείο των Καπουτσίνων. Και το 1639 έχουμε και τους δύο πρώτους υποψήφιους Καπουτσίνους, που στέλνονται στην Ρώμη για ανώτερες σπουδές. Arch. della S. Congregazione di Propaganda Fide. *Scritture originali riferite nelle Congregazioni Generali*, vol. 163, fol. 213, βλέπε Clemente da Terzorio, *Le Missioni ... ό.π.*, vol. IV, σ. 218.

⁵¹ Είναι ο Χρυσόστομος da Sira, που έγραψε για το νησί του: «Απ' όλα τα άλλα νησιά του Αρχιελάου η Σύρα μου στάθηκε όπως το στράτευμα στη μάχη, πάντοτε οργανωμένη, σεβόμενη τους νόμους της εκκλησίας, πάντοτε φοβερή στους εχθρούς της καθολικής πίστης, πάντοτε ευθουσιώδης... Αδελφός Χρυσόστομος από τη Σύρο». Cl.Terzorio, ...ό. π., σ. 235.

⁵² «Il popolo ci ama, li Greci hanno buona voglia per noi, et molti si confessano a noi. Saranno quattro anni al Settembre che cominciai a predicare in greco. Dopo quel tempo ho sempre predicato le domeniche et feste: et oltre ciò, ho ancora fatto la dottrina Christiana alli figlioli, et al popolo che veniva. La quaresima passata et l'altra d'avanti abbiamo detto compieta a S. Gioane, la sera quando ritornavano dal travaglio gli huomini: ama tanto questo popolo d'intender le compiete la quaresima, (andavano molti alle compiete dei Greci) et predicai ogni giorno alle compiete l' anno passato et ancor questo anno, et così farò mentre mi darà la vita il Signor Iddio, e lo farò far per un migliore che non son io». Arch. della S. Congregazione di Propaganda Fide. *Scritture originali riferite nelle Congregazioni Generali Costantinopoli*, vol. 156, fol. 269, βλέπε Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini... ό.π.*, vol. IV, σ. 214 και Lorenzo da Fara, ... ό.π., σ. 91.

⁵³ Αναφορά π. Tommaso da Parigi, Custode της Αποστολής στην Ελλάδα, γραμμένη στις 4 Οκτωβρίου 1641 από την Κωνσταντινούπολη προς τον Antonio Barberini, prefetto της Συνόδου της Προπαγάνδας. Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori cappuccini nel oriente (1623-1683)*, «il p. Tommaso da Parigi, O.F.M. Cap. Custode della missione della Grecia, riferisce al card. Antonio Barberini, O.F.M. prefetto della S. Congr. Di Prop. Fide, e agli altri cardinali, sopra le attività e i progressi di quella missione, il 2 Marzo 1642». Cf. Arch. della S. Congr.

ήταν τόσο συγκινημένοι από την αλλαγή, ώστε αναφωνούσαν: «*Perchè, o Signore, non c'impiaisti più presto questi angeli di nostra salute? Come passammo gli anni della gioventù nell'ignoranza!*»⁵⁴.

Ο π. Χερουβείμ έζησε στη Μονή Σύρου 10 χρόνια και πέθανε το 1643 αφήνοντας φήμη Αγίου⁵⁵.

1.3.2.3 π. Ιωάννης d' Auxerre

Μετά τον θάνατο του π. Cherubino da Laon, έγινε Ηγούμενος από το 1643 μέχρι το 1645, ο Ιωάννης d' Auxerre. Μαζί του την περίοδο αυτή, ζουν στην Μονή οι μοναχοί Ιωάννης-Μαρία da Magny, Pietro Battista da Chan Ticeri⁵⁶ και Alessio da Parigi. Όταν τον Φεβρουάριο του 1645, πεθαίνει ο Επίσκοπος Μαρέγκο ο Ιωάννης d' Auxerre, που τότε ήταν ηγούμενος, γίνεται με εντολή της Ρώμης, Γενικός Βικάριος δηλαδή τοποτηρητής της Επισκοπής Σύρου μέχρι την εκλογή νέου επισκόπου. Μια επιστολή που έστειλε στη Ρώμη με τις απόψεις του σχετικά με την εκλογή ντόπιου κληρικού, άξιου και ικανού να διαδεχθεί τον θανόντα Επίσκοπο στον Επισκοπικό θρόνο, δείχνει ότι γνωρίζει στη Σύρο πρόσωπα και συνήθειες, φανερώνει την σοβαρότητα με την οποία αντιμετωπίζει το θέμα και την ιδιαίτερα μεγάλη αξία που δίνει στην μόρφωση του κλήρου. Όλα αυτά αποτελούν και ένα δείγμα της προσωπικότητας, του χαρακτήρα και της μόρφωσης του. Η κρίση του δε και η άποψή του λαμβάνονται σοβαρά υπόψη από την Ρώμη, για την επιλογή του νέου επισκόπου Σύρου. «Ο κλήρος, γράφει, μεταξύ άλλων, αποτελείται από πέντε εφημέριους και πέντε ακόμη κληρικούς... αλλά κανένας δεν μου φαίνεται ικανός να διαδεχθεί την επισκοπική έδρα, για την ώρα, γιατί οι τελευταίοι 2 ιερείς που είναι πιο μορφωμένοι από τους άλλους δεν είναι ούτε 26 χρονών. Ο τρίτος και ο τέταρτος είναι χωρίς μόρφωση και ο πέμπτος ιερέας πολύ ηλικιωμένος. Ο Επίσκοπος εδώ έχει μεγάλη υπόληψη και απονέμει δικαιοσύνη και αν είναι ένας Επίσκοπος μη χαρισματικός ή αμόρφωτος, ο λαός θα ενωθεί με τους Τούρκους». Θεωρεί ότι είναι πολύ δύσκολο να διοικεί «ένας Επίσκοπος, με μια όχι τόσο ολοκληρωμένη προσωπικότητα, με τόσους συγγενείς γύρω του», που θα τον επηρεάζουν συνεχώς και που ο ίδιος θα είναι προκατειλημμένος με όσα έχει δει και ακούσει από παιδί. Ο Επίσκοπος, καταλήγει, θα πρέπει να είναι

Prop. Fide, Acta, 1642, n. 32, f. 52, *Collectanea Francescana*, vol. 18, Roma 1948, σ. 178-193, κυρίως σ. 185-186.

⁵⁴ « Γιατί ω θεέ μου δεν μας έστειλες νωρίτερα αυτούς τους αγγέλους της σωτηρίας μας; Πως περάσαμε τα χρόνια της νιότης μας μέσα στην αμάθεια!» Arch. di Prop. Fide. Levante, Romania, Arcipelago, *Relazione delle Missioni dei Cappuccini del 1641*, Vol. I, fol. 40. Cl. da Terzorio, ...ό.π., σ. 221.

⁵⁵ *Annali dei freti minori cappuccini*, dal p. Pellegrino da Forlì, vol. I, Milano 1882, «p. Cherubino da Laon, missionario apostolico», σ. 406-407. Dedouvres L., *Le Père Joseph de Paris*, Paris MCMXXXII, t. II, σ. 32. Ο Vaumas γράφει εσφαλμένα ότι ο π. Cherubino da Laon, πέθανε στην Σμύρνη το 1640. Vaumas G., *Lettres et documents du père Joseph*, Lyon 1942, σ. 189.

⁵⁶ *Il laico fr. Pietro Battista apparteneva alla provincia Franco-Elvetica e partiva per la Missione il 7 aprile 1643*. Ήταν Γάλλο-ελβετός, έφθασε στην αποστολή το 1643, αλλά για λόγους υγείας αποχωρεί το 1647 και επανέρχεται «μετά δύο χρόνια», το 1649. Cl. Terzorio, ...ό. π., σ. 230.

«δίκαιος και να εμπνέει σεβασμό», γι' αυτό και ίσως θα ήταν καλύτερα να τοποθετηθεί «ένας ξένος...»⁵⁷.

Ο Ιωάννης d' Auxerre, έμεινε στο αξίωμα του Γενικού Βικαρίου της Σύρου μόνο 6 εβδομάδες, γιατί πέθανε στις 29 Μαρτίου 1645.

1.3.2.4 π. *Alessio da Parigi ή da Sommoivre*

Πριν τον θάνατο του ο Ιωάννης d' Auxerre, τοποθετεί Βικάριο τον *Alessio da Parigi* και ο τελευταίος ενημερώνει με αναφορά του τη Ρώμη για την κατάσταση που επικρατεί στο νησί. Η Ρώμη όμως ανέθεσε την επιλογή του γενικού Βικαρίου, στον επίσκοπο *Giacinto Subbiano* της Κωνσταντινούπολης, ο οποίος πρότεινε στο Συμβούλιο της Προπαγάνδας ως γενικό Βικάριο Σύρου τον Ιωάννη *Maria da Magny*, που εν τω μεταξύ, μετά τον θάνατο του Ιωάννη d' Auxerre, είχε γίνει Ηγούμενος.

Την ίδια περίοδο ο *Alessio da Parigi* αρρωσταίνει και ζητά την άδεια να επιστρέψει στην πατρίδα του για να θεραπευθεί⁵⁸. Το 1648 επανέρχεται στην Ανατολή, αλλά εργάζεται σε άλλες Αποστολές του Αρχιελάγου.

Το 1656-1658 τον βρίσκουμε στο Ναύπλιο και μετά το 1658, στην Αθήνα, όπου αρχικά έμεινε κοντά στον Γάλλο Πρόξενο. Αργότερα αγόρασε ένα σπίτι κοντά στο μνημείο του Λυσικράτους, το οποίο έγινε η κατοικία των Καπουτσίνων στην Αθήνα. Είναι συγγραφέας ενός λεξικού ελληνοϊταλικού και ιταλοελληνικού, το οποίο επιμελήθηκε και εξέδωσε ο π. Tommaso da Parigi, μετά το θάνατό του το 1691⁵⁹. Φέρει τον τίτλο «*Tesoro della lingua greco volgare-italiana*»⁶⁰.

Το 1661 μαζί με τον Ilario da Parigi πηγαίνουν στην Μήλο. «*Ανοίγουν σχολείο και διδάσκουν σε 24 μαθητές μεγάλους και μικρούς*». Πρέπει να έμεινε αρκετά χρόνια,

⁵⁷ Επιστολή του Ιωάννη da Auxerre προς τη Ρώμη, που αφορά την εκλογή επισκόπου στην Επισκοπική έδρα της Σύρου: «*La morte dell'illustre et R.mo mons. Domenico Marengo Vescovo di Sira arrivata hoggi di 8 di febraro 1645 dopo haver ricevuto tutti li sacramenti con gran devotione et m'haver confermato suo vicario generale etiam post mortem donec aliter provideat Sacra Congregatio. Et questo secondo le facultà che ha dalla S. Congregazione. Questa morte dico mi dà occasione di salutar humilmente e pregar V. E. di provvedere quanto prima d'un nuovo successore per questa povera chiesa ma particolarmente affezionata a Sua Beatitudine. Il clero della quale consiste in cinque sacerdoti et cinque clerici. Nessuno non mi pare atto a succedere al vescovato per adesso, perchè gli due ultimi sacerdoti che hanno più di lettere delli altri non arrivano a 26 anni. Il terzo e il quarto sono senza lettere et il vecchio prete è più moribondo che vivo. Il vescovo quà è molto honorato et accorda tutti i litiganti, e se fosse un vescovo parziale o troppo ignorante, la gente si ruinerebbe appresso ai Turchi, or mi pare molto difficile che un vescovo del paese non sia parziale, havendo tanti parenti, pensando gli altri che sempre tira con loro, e poi l'havendo visto da ragazzo et conversato con lui tanto famigliarmente mai non li haveranno tanta devotione ne porteranno tanto rispetto come ad un forestiere; questi sono gli avvisi che mi parono necessari di dar per adesso a Vostra Eminenza*». Arch. della S. Cong. di Prop. Fide. *Lettere antiche di Costantinopoli ed Arcipelago*. Vol. 181, fol. 15. Cl. da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, IV, σ. 223.

⁵⁸ Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Minori Cappuccini...ό.π.*, vol. IV, σ. 226.

⁵⁹ Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei ...* IV, ό.π., σ. 372 και υποσημ. 2 & 399 και υποσημ. 3.

⁶⁰ Legrand E., *Bibliographie Hellénique-XVIIIe siècle*, τ. I, Paris 1918, σ. 74-75.

τουλάχιστον μέχρι το 1664⁶¹. Το 1662 το όνομά του συμπεριλαμβάνεται σε ένα Στατιστικό κατάλογο της Προπαγάνδας, ο οποίος περιλαμβάνει ονόματα 22 Μισσιονάριων και 8 αδελφών, που υπηρετούν στην Ασία, στην Κωνσταντινούπολη και στην Ελλάδα⁶². Εκείνη την περίοδο υπηρετεί, σύμφωνα με τις πηγές στην Μήλο.

Μετά το 1664, ονομάστηκε *Custode di tutte le Missioni*, του Τάγματός του στην Ελλάδα και έστειλε αναφορά το 1670 για την κατάσταση της αποστολής στην Ελλάδα. Περιγράφει τις ανάγκες και τις δυσκολίες των αποστολών στον Ελληνικό χώρο. Μεταξύ άλλων παρουσιάζει μια στατιστική του καθολικού πληθυσμού αναφέροντας ότι, «στην Κωνσταντινούπολη υπήρχαν 1500 καθολικοί, στην Σμύρνη 700,

⁶¹ Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei ... ό.π.*, IV, σ. 317 & 319.

⁶² Ονόματα των Μισσιονάριων Καπουτσίνων και αδελφών που βρίσκονται το παρόν έτος 1662 στην Αποστολή της Ασίας, της Κωνσταντινούπολης και της Ελλάδας:

Σεβαστός π. **Ιωάννης-Μαρία da Magni**, 69ετών, 51 χρόνια μοναχός, 32 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Θωμάς da Parigi**, 64ετών, 44 χρόνια μοναχός, 34 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Bernardo da Parigi**, 65 ετών, 42 χρόνια μοναχός, 35 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Giacomo da Parigi**, 55 ετών, 38 χρόνια μοναχός, 27 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Martino da Thiers**, 62 ετών, 35 χρόνια μοναχός, 27 και μισό χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Alessio da Sommoir**, 46 ετών, 27 χρόνια μοναχός, 14 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Carlo da Reims**, 48 ετών, 30 χρόνια μοναχός, 8 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Urbano da Parigi**, 48 ετών, 26 χρόνια μοναχός, 14 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Leone da Curville**, 44 ετών, 26 χρόνια μοναχός, 12 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Epifanio da Mondidier**, 44 ετών, 26 χρόνια μοναχός, 14 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Domenico d' Amiens**, 41 ετών, 22 χρόνια μοναχός, 11 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Giovanni Francesco d' Arras**, 44 ετών, 20 χρόνια μοναχός, 10 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Policarpo da Gensano**, 33 ετών, 15 χρόνια μοναχός, 6 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Justino da Parigi**, 5 1/2 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Paulo d' Amiens**, 4 1/2 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Barnaba da Parigi**, 4 1/2 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Pietro Francesco da Parigi**, 3 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Martino da Parigi**, 3 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Hylario da Parigi**, 3 χρόνια στην αποστολή

Μισσιονάριοι απεσταλμένοι από τον γενικό αν και είχαν έλθει στην Ρώμη:

Σεβαστός π. **Basilio da Noion**

Σεβαστός π. **Luigi da Parigi**

Σεβαστός π. **Bernardo d' Abbeville**

Λαϊκοί αδελφοί:

Αδελφός **Stefano da Sola**, 65 ετών, 45 χρόνια μοναχός, 32 χρόνια στην αποστολή

Αδελφός **Pietro Battista da castello Theterri(??)** 55 ετών, 28 χρόνια μοναχός, 17 χρόνια στην αποστολή

[πρόκειται για τον **Pietro Battista da Chan Ticeri**? Πολύ πιθανόν να είναι ο ίδιος μοναχός]

Αδελφός **Dionisio da Parigi**, 36 ετών, 13 χρόνια μοναχός, 6 χρόνια στην αποστολή

Αδελφός **Hilarione da Vitelle**, 35 ετών, 13 χρόνια μοναχός, 6 χρόνια στην αποστολή

Αδελφός **Honorato da Damarrria**, 28 ετών, 9 χρόνια μοναχός, 6 χρόνια στην αποστολή

Αδελφός **Humile da Creil**

Αδελφός **Felice d' Abbavilla**

Αδελφός **Paolo Francesco da Pontoise**

Είκοσι δύο Μισσιονάριοι και οκτώ λαϊκοί.

Από το Archivio S. C. della Propaganda Fide. *Scritture riferite nelle Cong. generali*, Vol. 272. Grecia, ecc., f. 190. Cl. da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, vol. III, Roma 1918, σ. 73-74, υποσημ. 3.

στην Χίο 6000, στην Νάξο 400 και στην Σύρα 5500»⁶³. Ο πληθυσμός της Σύρου παρουσιάζεται αυξημένος, παρά το γεγονός ότι εξ αιτίας του Τουρκο-βενετικού πολέμου, ο κόσμος υπέφερε και πολλοί Συριανοί από το φόβο των Τούρκων μετανάστευαν στα γειτονικά νησιά. Ωστόσο γράφει, ότι το νησί είχε κηρύξει ουδετερότητα και στο λιμάνι της Σύρου υπήρχαν καράβια και των εχθρών και των φίλων⁶⁴.

Αυτό όμως που έκανε τον π. **Alessio da Parigi** ή da Sommoivre, να ξεχωρίζει από τους άλλους Custode της Ελληνικής αποστολής, ήταν η διορατικότητα του και η εξαιρετικά ριζοσπαστική και προοδευτική για την εποχή του, πρόταση που τόλμησε να κάνει το 1670 και η οποία αφορούσε την εκπαίδευση των κοριτσιών: «*Το σχολείο για κορίτσια, είναι κατά την κρίση μου, η μεγαλύτερη ανάγκη της χριστιανικής κοινότητας, ώστε αν φαίνεται καλό στην Σύνοδο της Προπαγάνδας να μας το εξασφαλίσει, θα πρέπει να δώσει εντολή, ώστε οπουδήποτε δεν υπάρχει σχολείο για κορίτσια, όπως εδώ στην Σμύρνη, Νάξο και Σύρα, αν είναι να ανοίξει ένα και να διευκρινίσει ποιος θα πρέπει να έχει την φροντίδα του...*»⁶⁵.

1.3.2.5 π. **Ιωάννης Μαρία da Magny (1594-1675)**

Ο **Ιωάννης Μαρία da Magny** γεννήθηκε το 1594 και πέθανε το 1675. Το 1645 έγινε ηγούμενος της Μονής Σύρου, αξίωμα που διατήρησε μέχρι το 1675. Την ίδια χρονιά προτείνεται από τον Επίσκοπο *Giacinto Subbiano* της Κωνσταντινούπολης, στον οποίο με διάταγμα της, η *Sacra Congregazione*, είχε αναθέσει την εκλογή, Γενικός Βικάριος της Επισκοπής Σύρου. Η Επιστολή του *Giacinto Subbiano*, σύμφωνα με την οποία ονομάστηκε «*Γενικός Βικάριος της Επισκοπής Σύρου ο ηγούμενος των Καπουτσίνων Giovanni Maria da Magny*», έφθασε

⁶³ «*che a Costantinopoli c'era circa 1500 cattolici, a Smirne 700, a Scio 6000, a Naxos 400, e a Sira 5500*». Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «*Relazione del Custode p. Alessio da Sommoivre, scritta da Smirne, 27 luglio 1670*», *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 429, f. 81ss, *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386.

⁶⁴ «*L'isola però si tenne forte nella sua neutralità: e quindi non tardò a vedere nel suo magnifico porto amici e nemici a depredarla. Bastimenti di Toscana, di Savoia, di Monaco, di Venezia, di Napoli e di Malta, avevan bisogno di viveri e li pretendevano: i turchi accusavan l'isola di manutengola e la perseguitavan: i greci speravan nel torbido e istigavano. Pertanto molti portavan via: e Dio solo sa quanto i cattolici e i Missionari ebbero a soffrire*». Arch. cit, Acta de anno 1671, fol. 209. Ad Cong. diei 13 julii. Arch. dei Cappuccini di Costantinopoli. Από την αναφορά του Alessio da Parigi ή da Sommoivre, Custode. Από C.Terzorio, ...ό. π., σ. 232 και εξής.

Επίσης, Ignazio da Seggiano...όπ., *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386.

⁶⁵ Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «*Relazione del Custode p. Alessio da Sommoivre, scritta da Smirne, 27 luglio 1670*», *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 429, f. 81ss, *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386.

στη Σύρο, στις 3 Δεκέμβρη του 1645⁶⁶. Στο αξίωμα αυτό, ο *Ιωάννης Μαρία da Magny* παρέμεινε, κατά τον Terzorio, μέχρι την εκλογή του νέου Επισκόπου Σύρου *Ιωάννη Μιχαήλ de Curtis*, στις 6 Μαΐου 1647⁶⁷. Αντίθετα ο Ρούσσο-Μηλιδώνης, του οποίου οι πληροφορίες έλκονται από τον *Le Quien* αναφέρει ότι, ο Επίσκοπος παραιτήθηκε του τίτλου του την ίδια ημέρα και ο *Ιωάννης Μαρία da Magny* παρέμεινε στην θέση του Βικαρίου⁶⁸. Γεγονός είναι, σε σχέση με τα παραπάνω, ότι ο *Ιωάννης Μαρία da Magny* υπογράφει το σύνολο των εγγράφων της Επισκοπής, όχι μόνο της περιόδου 1645-1647, κατά την οποία κατείχε το αξίωμα του Γενικού Βικαρίου, αλλά και αργότερα, από τον Μάιο του 1647 έως και τον Αύγουστο του 1655, όταν σύμφωνα με τον Terzorio ήταν επίσκοπος ο *Ιωάννης de Curtis* και λογικά όλα τα έγγραφα της Επισκοπής θα έπρεπε να φέρουν την υπογραφή του νέου Επισκόπου. Επομένως αφού αυτό δεν συμβαίνει, πιθανόν ο Επίσκοπος δεν παραιτήθηκε της θέσης του, αλλά και δεν εμφανίστηκε στην Σύρο. Έτσι ο *Ιωάννης Μαρία da Magny*, εκτελούσε χρέη τοποτηρητή Επισκόπου, για όλη την περίοδο της θητείας του *de Curtis*.

Οφείλουμε να επισημάνουμε στο σημείο αυτό, ότι η Ρώμη και το Συμβούλιο της Προπαγάνδας, κατά την διάρκεια του δεύτερου μισού του 17^{ου} αιώνα, παρέκαμψε το δικαίωμα της εκλογής Γενικού Βικαρίου, σε περίπτωση θανάτου του επισκόπου, από τον τοπικό κλήρο, που είχε εδραιωθεί ως θεσμός, πριν από πολλά χρόνια στην Σύρο και διόριζε ή ίδια απ' ευθείας Γενικούς Βικαρίους τους

⁶⁶ Η Επιστολή του *Giacinto Subbiano*, με την οποία ονομάζεται Γενικός Βικάριος ο ηγούμενος των Καπουτσίνων *Giovanni Maria da Magny*: «*Ill.mi Signori Clero, deputati, Capi, e popolo tutto della Obbedientissima Città di Siracusa. Fo sapere alle signorie vostre come mediante una lettera la cui data è delli 22 luglio 1645, e da me ricevuta li tre di dicembre presente mese, tengo ordine di deputare costà per Vicario (Apostolico) assoluto, in luogo del Vescovo uno delli Molto Reverendi Padri Missionari Apostolici Cappuccini che si trovi costà attualmente, come per obbedire subito ho deputato il M. R. p. Fr. Giovanni Maria Superiore, ma ancora mi ordina di darne avviso alle signorie loro, come la Sacra Congregazione per via di decreto, ordinò questo, e commise a me che lo destinassi et avvisassi costà acciò lo ricevessero e amassero come se fosse il loro Vescovo proprio, con dir loro ancora che di già era stato destinato per Vescovo una persona molto dotta e santa quale presto sarebbe venuta: questo è quanto mi occorre di scriver loro, supplicando tutti a voler riverire detto Vicario dato da Roma, acciò così facendo vengano a dar gusto alla Sacra Congregazione che tanto ama e stima non solo detti Padri Cappuccini, ma anche cotesta Isola tenendola per sua carissima, con che reverentissimo bacia le mani a tutti e prega dal Signore ogni contento con la sua Santissima grazia*». ΑΚΑΣ έγγραφο αρ. 24. Καί Clemente da Terzorio, *Le Missioni ...ό.π.*, vol. IV, Roma 1918, σ. 226.

⁶⁷ Ο *de Curtis*, κατά τον Terzorio γνώριζε την ελληνική γλώσσα και ποιότανε την εκκλησία της Σύρου μέχρι το 1655. Μετά επέστρεψε στην Νάπολη όπου και πέθανε στις 17 Ιουλίου 1656, θύμα της επιδημίας πανώλης που είχε ενοκήψει εκείνη την περίοδο στην πατρίδα του. Clemente da Terzorio, *Le Missioni ...ό.π.*, vol. IV, Turchia Asiatica, Roma 1918, σ. 227-228.

⁶⁸ *Le Quien Michel, Oriens Christianus in quatuor Patriarchatus digestus, Parisiis MDCCXL*, vol. III, σ. 867, από Ρούσο-Μηλιδώνη, *Syra Sacra...ό. π.*, σ. 89.

Ηγούμενους των Καπουτσίνων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να έρθουν σε διαμάχη πολλές φορές οι Καπουτσίνοι της Σύρου, με τον τοπικό κλήρο⁶⁹.

Ο π. *Ιωάννης Μαρία da Magny*, υπήρξε μοναχός επίσης μεγάλης ευλάβειας και θεολογικής μόρφωσης. Διετέλεσε στη Μονή της Σύρου, ηγούμενος εξομολόγος, δάσκαλος και ιεροκήρυκας⁷⁰. Άξιος διάδοχος του π. Χερουβείμ, κοντά στον οποίο μαθήτευσε και ακολούθησε το παραδειγμά του. Όπως αναφέρεται σε έκθεση του 1653, ψάλλει την θεία λειτουργία κάθε πρωί την αυγή, πριν να αρχίσουν οι άντρες τις καθημερινές εργασίες τους, για να ευλογήσουν τον Κύριο με την προσευχή⁷¹. Η εκκλησία του Αϊ-Γιάννη επί της εποχής του *Ιωάννη Μαρία da Magny*, ανακαινίσθηκε και δίπλα σε αυτήν ορθώθηκε ένα ευπρεπές μικρό μοναστήρι, χτισμένο από τις δωρεές που οι Μισσιονάριοι λάβαιναν από τη Γαλλία. Σημαντική δραστηριότητα αναπτύχθηκε και από την αδελφότητα του τρίτου τάγματος του Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης, που ιδρύθηκε με μέλη της, άνδρες και γυναίκες της χώρας⁷².

⁶⁹ Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, «Ο Θεσμός του Συνοδιακού Βικαρίου», σ. 113-117, ιδίου *Φραγκισκανοί Καπουτσίνοι...ό.π.*, σ. 227, *L. da Fara...ό.π.*, 1998, σ. 92. Η χειρόγραφη επιστολή, που στάλθηκε από την Propaganda, φυλάσσεται στο ΑΚΑΣ.

⁷⁰ «Il p. Gio. M. da Magny della provincia di Parigi di 73 anni d'età, 56 di religione, 37 di missione. Theologo, confessore e predicatore, e superiore di quell'ospitio». G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 81.

⁷¹ Le rapport de 1653 témoigne de la piété de toute cette population: « C'est chose merveilleuse, dit-il, de voir avec quelle dévotion ces pauvres gens assistent à la première messe qui se dit de grand matin, les jours ouvriers, avant le travail. Ils y viennent jusqu'à quatre et cinq cents et quelquefois davantage; car, quelque empressement d'affaire ils puissent avoir, leur première et plus importante est d'entendre la sainte messe ». Hilaire de Barenton, *La France Catholique en Orient...ό.π.*, σ. 172.

⁷² Ο π. *Bernardo da Parigi* Αποστολικός Επισκέπτης, αναφέρει στην Προπαγάνδα το 1652, σχετικά με το τρίτο τάγμα: «Εδώ και πέντε χρόνια, δηλαδή από το 1647, οι αναφερόμενοι πατέρες Καπουτσίνοι έχουν ιδρύσει στην πόλη της Σύρου το τρίτο τάγμα του Αγίου Φραγκίσκου από λαϊκούς και των δύο φύλων. Εκπαιδεύονται όμως χωριστά οι άνδρες από τις γυναίκες. Οι άνδρες συγκεντρώνονται στο μοναστήρι των πατέρων σε ένα χώρο που χρησιμοποιείται για σχολείο, αλλά μετατρέπεται για το τρίτο τάγμα, κάθε Κυριακή πρωί, όπου ψάλλουν το Ροδάριο της Παναγίας, στο τέλος του οποίου ο πατέρας που διευθύνει κάνει μια ομιλία πάνω στο καθημερινό εδάφιο του Ευαγγελίου: μετά κατεβαίνουν όλοι στην εκκλησία των πατέρων για να ακούσουν την Θεία Λειτουργία, η οποία ψάλλεται από αυτούς. Συγκεντρώνονται με τον ίδιο τρόπο κάθε Παρασκευή βράδυ όπου ψαλλόμενο το miserere ο πατέρας που διευθύνει κάνει μια ομιλία πάνω στον κανονισμό του τρίτου τάγματος, με την εξήγηση ενός άρθρου, κάποιες φορές συζητούν τα παραπτώματά τους και ο πατέρας που διευθύνει, βοηθά στο να μετανοούν οι απρόσεκτοι, μετά πηγαίνουν όλοι στην εκκλησία όπου ψάλλονται οι λιτανείες του ονόματος του Ιησού, γίνεται μια σύντομη συζήτηση-ομιλία, αλλά ένθερμη πάνω στο πάθος του Κυρίου μας και στο τέλος όλοι κάνουν μαζί την μετάνοια και μετά επιστρέφουν ο κάθε ένας στο σπίτι του. Εδώ και πέντε χρόνια περίπου που ξεκίνησε η αδελφότητα του τρίτου τάγματος μέχρι τις ημέρες μας βρίσκονται εγγεγραμμένοι 38 άνδρες, εκτός από τους εκκλησιαστικούς και τους κληρικούς, οι οποίοι είναι ένθερμοι. Οι γυναίκες συγκεντρώνονται όλες τις Κυριακές το πρωί είναι γραμμένες 52 των οποίων το μεγαλύτερο μέρος μεταλαμβάνει κάθε οκτώ ημέρες. Συναντιούνται επίσης στον εσπερινό, μετά τον οποίο ο πατέρας που διευθύνει κάνει μια ομιλία πάνω στο εδάφιο του ευαγγελίου ή πάνω σε κάποια ανάγκη και κατάχρηση πασίγνωστη σ' αυτόν. Βρίσκονται επίσης εκεί οι μοναχές και όλες εκείνες που έχουν το «κορδόνι» του Αγίου Φραγκίσκου. Αυτό το τρίτο τάγμα τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών, εξομολογούνται και μεταλαμβάνουν κάθε δεύτερη Κυριακή του μήνα και μετά τον εσπερινό γίνεται το κήρυγμα και μετά η λιτανεία γύρω από την εκκλησία. Δεν έχει τίποτα δικό του αυτό το τρίτο τάγμα του αγίου Φραγκίσκου ούτε κινητό ούτε ακίνητο, αλλά μόνο κάθε Κυριακή ζητούν ελεημοσύνη για τα κεριά και τα υπόλοιπα μοιράζονται στους

Κατά τον Αποστολικό Επισκέπτη, π. Βερνάρδο da Parigi⁷³, ο π. Ιωάννης Μαρία da Magny, ήταν από τους πρώτους ιεραπόστολους που ήλθαν στην Ανατολή, με δράση που ξεκίνησε από την Κύπρο το 1628. Στη συνέχεια μετατέθηκε στην Χίο, τη Νάξο, Άνδρο και Σύρο όπου εργάστηκε για τουλάχιστον 24 χρόνια⁷⁴.

Μαζί με τον Ιωάννη Μαρία da Magny, στο Μοναστήρι των Καπουτσίνων στη Σύρο συμβιώνουν οι πατέρες, Daniele da Nogent⁷⁵ και ο αδελφός Pietro Battista da Chan Ticeri⁷⁶. Ζουν «*una vita penitente e laboriosa*», λιτή, φτωχική και επίπονη. Ο π. Bernardo da Parigi το 1647 γράφει μεταξύ άλλων ότι, «οι μοναχοί ζουν από ελεημοσύνες, φτωχικά, σύμφωνα με τον κανονισμό τους ... αλλά δεν ζητιανεύουν γιατί τους στέλνουν στο μοναστήρι, περισσότερο φωμί από όσο έχουν ανάγκη. Όταν έχουν [τους στέλνουν] κρασί και άλλες φορές φρούτα, λαχανικά, όσπρια, μέλι, αυγά ψάρια και σπάνια κρέας, ενώ οι άλλες μονές τους βοηθούν επίσης με ρύζι, λάδι και κεριά για την εκκλησία τους...». Άλλες ασχολίες των μοναχών είναι το κήρυγμα, «τις Κυριακές της «Ελεούσας και της Σαρακοστής» όπως και «όλες τις επίσημες γιορτές του χρόνου», «μετά τον Εσπερινό», στους άνδρες και στις γυναίκες ξεχωριστά, ενώ γίνονται «ομιλίες πνευματικές», στις μοναχές και στα μέλη της Αδελφότητας του «Τρίτου Τάγματος». Επιπλέον ασχολούνται με τις εξομολογήσεις και επισκέπτονται τους αρρώστους⁷⁷.

φτωχούς». Archivio della S. Cong. di Prop. Fide. Archipelago, vol. 187, fol. 345, στον Clemente da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, vol. IV, σ. 228-230.

⁷³ Ο π. Βερνάρδο da Parigi, ονομάστηκε Αποστολικός Βικάριος το 1728, «στον καιρό της πανούκλας», μετά τον θάνατο του Επισκόπου Πορτογκέζη. Θύματα και οι δύο του λιμού.

⁷⁴ Από αναφορά του π. Bernardo da Parigi, στις 27 Ιουνίου 1647. Arch. della S. Cong. di Prop. Fide. Arcipelago, Vol. 187, fol. 344v. Cl.Terzorio, ...ό. π., σ. 230.

⁷⁵ «Il p. Daniele da Nogent giungeva alla Missione di Grecia il 18 maggio del 1650; e, dopo aver dimorato otto mesi a Smirne, il suo provinciale, p. Marziale da Parigi, lo destinava a Sira». Cl.Terzorio, ...ό. π., σ. 230.

⁷⁶ «Έφτασε στην αποστολή στις 7 aprile 1643 και μετά από 4 χρόνια και κάποιους μήνες επίμονης εργασίας χτυπήθηκε από σοβαρή και μακρόχρονη αρρώστια και σύμφωνα με τις οδηγίες των γιατρών έπρεπε να επιστρέψει στην Γαλλία. Ξαναβρήκε την υγεία του και μετά από 2 χρόνια επέστρεψε με ζήλο στην αποστολή». Cl.Terzorio, ...ό. π., σ. 230-231.

⁷⁷ «Detti religiosi vivono di limosina conforme alla di loro regola poveramente secondo la qualità del luogo, senza pure andar alla cerca, perchè li mandano in convento più pane che ne mangiano; del vino quando ne hanno, et alle volte frutti, legumi, miele, uva, pesce, e rare volte carne, oltre di che sono anche aiutati dall'altre loro missioni di riso, oglio, e di cera per la loro chiesa.

Uno di detti Padri predica tutte le domeniche dell'avvento e quaresima nella cattedrale. L'altro predica nella loro chiesa di S. Gioanne tre volte la settimana, cioè lunedì, mercoledì e venerdì (durante la quaresima) et ogni domenica dell'anno si fa un'esortatione, finito l'evangelio della prima messa, dove si trovano quasi tutti gli huomini, predicano anche hora l'uno hora l'altro tutte le feste solenni dell'anno, et ogni domenica dell'anno, dopo le vesperi, finito il rosario fanno un discorso spirituale, oltre all'esortazioni ordinarie, l'uno alle monache interiori et esteriori, l'altro agl'huomini e tre altri l'uno ogni domenica dopo le vesperi a tutte le donne del terzo ordine e cordone. L'altri due all' huomini ogni domenica mattina e venerdì sera, oltre quello della disciplina, et è superfluo il dire che detti Padri sono quasi di continuo occupati alle confessioni, e che visitano egualmente tutti gl'ammalati». Arch. della S. C. di Prop. Fide Arcipelago, Vol. 187, fol. 344v. Αναφορά του Bernardo da Parigi, από Cl.Terzorio...ό.π., σ. 231 και Prop. Scritture Riferite, vol. 187: 559r-576r, *Επίσκεψη Καπουτσίνου Bernardo*, 4-14 Agosto 1652, από Hofmann, *Vescovadi...ό. π.*, σ. 69. Lorenzo da Fara, ... ό.π., σ. 93.

Ο Ιωάννης Μαρία da Magny, εργάστηκε ακούραστα στην αποστολή της Ανατολής πάνω από 30 χρόνια⁷⁸. Ωστόσο ως Ηγούμενος των Καπουτσίνων, ήλθε σε οξύτατη διαμάχη με τον Επίσκοπο Σύρου Γκουάρκη, από τον πρώτο κιόλας καιρό της ιεραρχίας του, επειδή σύμφωνα με τον Επίσκοπο δεν επέτρεπε να διαβάζονται οι εγκύκλιοι του Επισκόπου, στην εκκλησία της Μονής του Αγίου Ιωάννη⁷⁹.

1.3.3. Η Μονή κατά δεύτερο ήμισυ του 17^{ου} αιώνα (1650-1700)

1.3.3.1 Σχέσεις Επισκόπου Ιωσήφ Guarchi και Καπουτσίνων

Ο νέος Χίος Επίσκοπος Σύρου, Ιωσήφ Γκουάρκη ή Guarchi, που διαδέχθηκε στις 2 Αυγούστου 1655 τον Ιωάννη-Μιχαήλ de Curtis, επικυρώνει το 1657, την δωρεά της εκκλησίας του Αγίου Ιωάννη, που είχε κάνει ο προκάτοχός του Επίσκοπος Μαρέγκο ή Μαραγκός στους Καπουτσίνους⁸⁰.

Αλλά ήδη από τους πρώτους μήνες της ιεραρχίας του, από το 1655, ο Επίσκοπος Σύρου Γκουάρκη (1655-1669), διαφωνεί με τον Ηγούμενο Ιωάννη Μαρία da Magny, ο οποίος, αφού ο επίσκοπος κατηγορούσε τους Καπουτσίνους, για ευνόητους λόγους, δεν επιτρέπει να διαβάζονται οι εγκύκλιοι του, στην εκκλησία του Αγίου Ιωάννη της Μονής. Ο Επίσκοπος πάλι, θεωρεί το γεγονός απείθεια στις εντολές του και το καταγγέλλει στην Προπαγάνδα και στους Ανωτέρους του Τάγματος των⁸¹. Σημειωτέον ότι την ίδια περίοδο (1654-1665) γενικός Βικάριος είναι ο π. Καπουτσίνος Επιφάνειος da Parigi⁸². Παρά τις διαμάχες, σύμφωνα με την αναφορά του Custode της Αποστολής στην Ελλάδα π. Daniele da Nogent το 1658, το

⁷⁸ Το γράφει ο ίδιος σε αναφορά του προς την Προπαγάνδα, στις 8 Οκτώβρη του 1659, ότι *υπηρετεί στην της Ανατολής εδώ και 30 χρόνια*. Cl.Terzorio...ό.π., σ. 232.

⁷⁹ Βλέπε Prop. Scritture riferite, vol. 283: 90^r-93^r, Αναφορά Επισκόπου Guarchi, 21 Δεκεμβρίου 1655 στον Hofmann, *Vescovadi ...ό.π.*, σ. 73-74.

⁸⁰ Αρχείο Καπουτσίνων Σύρου ΑΚΑΣ, αρ. 44.

⁸¹ «Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη των σεβαστών πατέρων Καπουτσίνων που δωρίστηκε από τον προκάτοχό μου και επικυρώθηκε από μένα, είναι η πιο μεγάλη και η πιο ευρύχωρη απ' όλες τις άλλες και συχνάζει πολύς κόσμος, γιατί βρίσκεται στο μέσον του Κάστρου. Έτσι για να γίνονται γνωστές οι εγκύκλιοι του Επισκόπου, πρέπει να ανακοινώνονται επίσης και σε αυτήν την εκκλησία. Ο Ηγούμενος των Καπουτσίνων, *«impedisce tal pubblicazione»*, δεν επιτρέπει να διαβάζονται οι εγκύκλιοι του, χωρίς προηγουμένως να έχει γι' αυτό πάρει την άδεια των ανωτέρων του και γι' αυτό το λόγο υπάρχουν διαφωνίες μεταξύ του Επισκόπου και των πατέρων. Ο Επίσκοπος ενεργεί με σύνεση, πληροφορώντας τους ανώτερους του τάγματος». Prop., Scritture riferite, vol. 283: 90^r-93^r. *Relazione della visita fatta da Don Giuseppe Guarchi vescovo di Syra a di 21 Dicembre 1655 principiata*. Hofmann, *Vescovadi... ό.π.*, σ. 70-76, κυρίως σ. 73-74.

⁸² Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 92. Ο ίδιος στο *Φραγκισκανοί Καπουκίνοι* σ. 68, γράφει ότι ο π. Επιφάνειος ήταν μέχρι το 1665 ηγούμενος και γενικός βικάριος της Επισκοπής Σύρου και για στο διάστημα (1665-1670), διαδέχθηκε τον προηγούμενο της Κωνσταντινούπολης.

Βλ και «Το 1664 ο Επιφάνειος da Mondidier έγινε Ηγούμενος Σύρου διαδεχόμενος τον π. Bernardo». Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini...ό.π.*, vol. III, σ. 74.

σχολείο των Καπουτσίνων, συνεχίζει να λειτουργεί⁸³. Αλλά οι προστριβές του ηγούμενου των Καπουτσίνων με τον επίσκοπο Γκουάρκη, συνεχίστηκαν. Κορυφώθηκαν γύρω στα 1663 και κατέληξαν με αποπομπή του Επισκόπου το 1669⁸⁴.

Το 1662 σε ένα στατιστικό κατάλογο της Προπαγάνδας μεταξύ των Μισσιονάριων που υπηρετούν στην Ασία, στην Κωνσταντινούπολη και στην Ελλάδα, συμπεριλαμβάνονται και τα ονόματα των: *Ιωάννη-Μαρία da Magny*, *Leone da Curville*, *Epifanio da Mondidier* και *Humile da Creil*⁸⁵. Το 1664 ο Επιφάνειος *da Mondidier* έγινε Ηγούμενος Σμύρνης διαδεχόμενος τον π. Bernardo⁸⁶. Την ίδια χρονιά, το 1664, οι Καπουτσίνοι υποχρεώνονται να διακόψουν κάθε εκπαιδευτική δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένης και της διδασκαλίας της Κατήχησης. Το σχολείο επαναλειτουργεί αμέσως μετά την αποπομπή του επισκόπου Γκουάρκη το 1669. Στην Μονή μαζί με τον Ιωάννη-Μαρία που το 1667 είναι 73 ετών, ζουν οι μοναχοί «Λέον *de Curville*, 50 ετών, και ο αδελφός *Humile da Creil*, 31 ετών⁸⁷.

⁸³ Το 1658 κατά τον Custode της Αποστολής στην Ελλάδα π. Daniele da Nogent, «Υπάρχουν δύο Μισσιονάριοι οι οποίοι εργάζονται όσο μπορούν» και διδάσκουν σε «καμιά σαρανταριά έξυπνους μαθητές του ΚΟΛΛΕΓΙΟΥ», από τους οποίους, κάποιος θα μπορούσαν να γίνουν κληρικοί. Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode p. Daniele da Nogent, scritta da Roma, 27 Settembre 1658», *Collectanea Franciscana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 339-372, κυρίως 341.

⁸⁴ Η ήδη από το 1655, κακή διοίκηση της Επισκοπής από τον Γκουάρκη, χειροτερεύει το 1663 και ανακαλείται επειγόντως το 1669 στη Ρώμη. Μέχρι τον θάνατό του το 1693, την Επισκοπή Σύρου, διοικούν 4 γενικοί βικάριοι και οι 2 τοποτηρητές επίσκοποι, ο Άνδρου Ιγνάτιος Ρόζας (1680-87) και ο Τήνου Άγγελος Βενιέρης (1689-94). Βλέπε βιογραφίες των Επισκόπων Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, και Ρούσσο Νικόλαος/Ρούσσο Μιχαήλ, *Επίσκοποι Σύρου (1275-2000)*, Σύρος 2001. Βλ. ακόμη Lorenzo da Fara, ... ό.π., σ. 94.

⁸⁵ Ονόματα των Μισσιονάριων Καπουτσίνων και αδελφών που βρίσκονται το παρόν έτος 1662 στην Αποστολή της Ασίας, της Κωνσταντινούπολης και της Ελλάδας:

Σεβαστός π. **Ιωάννης-Μαρία da Magny**, 69ετών, 51 χρόνια μοναχός, 32 χρόνια στην αποστολή...

Σεβαστός π. **Leone da Curville**, 44 ετών, 26 χρόνια μοναχός, 12 χρόνια στην αποστολή

Σεβαστός π. **Epifanio da Mondidier**, 44 ετών, 26 χρόνια μοναχός, 14 χρόνια στην αποστολή...

Λαϊκοί αδελφοί:...

Αδελφός **Humile da Creil**...

Είκοσι δύο Μισσιονάριοι και οκτώ λαϊκοί.

Από το Archivio S. C. della Propaganda Fide. *Scritture riferite nelle Cong. generali*, Vol. 272. Grecia, ecc., f. 190. Από Cl. da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, vol. III, σ. 73-74, υποσημ. 3.

⁸⁶ Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini...ό.π.*, vol. III, σ. 74.

⁸⁷ «Δεν γίνεται η *dottrina christiana*, ούτε στην Μητρόπολη, ούτε σε άλλη εκκλησία του νησιού εδώ και 6 χρόνια. Πριν την έκαναν οι Καπουτσίνοι... Είναι 3 χρόνια που δεν γίνεται σχολείο. Πριν το είχαν οι πατέρες Καπουτσίνοι. Σήμερα μερικοί ιερείς και ένας διάκονος διδάσκουν σε λίγα παιδιά...». Ζουν 3 μοναχοί στο μοναστήρι. Ο π. Ιωάννης-Μαρία da Magny από την επαρχία του Παρισιού, 73 ετών, με 56 μοναχικού βίου και 37 στην αποστολή. Θεολόγος, εξομολογητής κήρυκας και ηγούμενος του Μοναστηριού. Ο Leone da Coruille ή Coruille, 50 ετών, με 32 χρόνια μοναχικής ζωής και 12 στην αποστολή. Θεολόγος, εξομολογητής και κήρυκας από την επαρχία του Παρισιού, διορισμένος ηγούμενος στη Μονή των Καπουτσίνων της Νάξου, στην θέση που κατείχε ένας άλλος μοναχός από την Μήλο. Ο αδελφός Humile da Creil, 31 ετών, με 12 χρόνια μοναχικής ζωής και 4 στην αποστολή. Ζουν από ελεημοσύνες και λειτουργικές προσφορές άρτου και κρασιού και αυγών από τους πιστών, από τις λειτουργίες και από ότι τους προσφέρουν οι γειτονικές μονές και δέχονται επίσης μεγάλη βοήθεια από χριστιανούς κουρσάρους που φτάνουν στο λιμάνι. Ρουχισμό και βιβλία λαμβάνουν από

Πληροφορίες για την επαναλειτουργία του σχολείου το 1669 δίνει το 1670, ο Custode Alessio **da Sommoivre** ο οποίος μάλιστα αναφέρει ότι, οι πατέρες Leone da Courville ή Courteville, 53 ετών και ο αδελφός Gioachim, 40 ετών, που ζουν στην Μονή με τον 80ντάχρονο Ηγούμενο Ιωάννη-Μαρία da Magny, διδάσκουν σε «περίπου 40 ευφρείς μαθητές», τα ίδια μαθήματα που γίνονται και στο σχολείο της Χίου: «Ανάγνωση, Γραφή, Κατήχηση, Αριθμητική «l' abaco», Λατινικά και Ιταλικά, Φιλοσοφία και Θεολογία»⁸⁸.

1.3.3.2 Η Μονή κατά την διάρκεια των Τουρκοβενετικών πολέμων

Κατά το δεύτερο ήμισυ του 17^{ου} αιώνα, η Σύρος και η Μονή πέρασαν δύσκολα χρόνια, βιώνοντας τις συνέπειες των Τουρκοβενετικών πολέμων. Η ουδετερότητα που είχε διακηρύξει το νησί, κρατώντας ίσες αποστάσεις «και από τους εχθρούς και από τους φίλους», δεν υποσχόταν καμιά εγγύηση για την ασφάλεια των κατοίκων, που αντικρίζοντας στο λιμάνι τα καράβια και των Τούρκων και των Βενετών, μετανάστευαν στα γειτονικά νησιά, όχι μόνο για να γλυτώσουν από

την επαρχία απ' όπου έχουν σταλεί και αναγνωρίζουν ως άμεσο Ηγούμενό τους, τον π. Bernardo da Parigi, που διαμένει στη Χίο. Εκτός από την απασχόληση που προβλέπει ο κανονισμός τους, συνήθιζαν να κηρύττουν πολύ συχνά, να εξομολογούν, να διδάσκουν την *Dottrina christiana*, να διατηρούν σχολείο, να κάνουν λιτανείες και παρόμοιες τελετές που συγκεντρώνουν πολύ ευλαβή κόσμο, αλλά αργότερα τους απαγορεύτηκε από τον επίσκοπο και από τη Ρώμη εξ αιτίας των άσχημων πληροφοριών που είχε στείλει ο επίσκοπος και σταμάτησαν όλες αυτές τις δραστηριότητες, με αποτέλεσμα την ζημία των ψυχών και την απογοήτευση όλου του λαού. Έχουν την φροντίδα των μοναχών του τρίτου τάγματος της Αγίας Κλάρας, S. Chiara και της Αδελφότητας ομοίως του Τρίτου Τάγματος, ιδρυμένη στην εκκλησία τους. Επισκέπτονται τους αρρώστους και τους συμπαραστέκονται. Δεν κατέχουν παρά μόνο ένα λαχανόκηπο και δεν έχουν έσοδα από τις λειτουργίες. Ο Αποστολικός Επισκέπτης τους αποκάλυψε το διάταγμα, όπως έγινε και με τους μοναχούς του ίδιου τάγματος στην Νάξο και μετά άκουσε τις τοποθετήσεις τους».

Prop. Visite, vol 32; 47^r-55^r. Visita Apostolica, fatta da monsignore Sebastiani Carm. Disc. Vescovo di Hierapoli, Monsignore Sebastiani, Gennaio-Febbraio 1667. G. Hofmann, Vescovadi... ό.π., σ. 76-83, κυρίως σ. 81.

⁸⁸ «Στο Μοναστήρι της Σύρου, ζουν δύο Μισσιονάριοι και ένας λαϊκός αδελφός, «Ηγούμενος μας είναι ο Ιωάννης-Μαρία da Magny ή Magny, 80 ετών... Ο Leone da Curville, 53 ετών... Και ένας λαϊκός ο αδελφός Gioachim, 40 ετών ...Οι δραστηριότητες των Μισσιονάριων είναι να μαθαίνουν τις γλώσσες της χώρας, να διδάσκουν τα παιδιά στα σχολεία την Ανάγνωση και Γραφή, την Κατήχηση, αριθμητική, Ιταλικά, φιλοσοφία, θεολογία, να κατηχούν να κηρύττουν, να τελούν τα Μυστήρια, να επισκέπτονται τους αρρώστους και τους υγιείς να ψάλλουν τις λιτανείες της Παναγίας κάθε βράδυ, τον κανόνα κάθε Σάββατο, τον Εσπερινό κάθε Κυριακή και γιορτή, να απαγγέλλουν το Ροδάριο τρεις φορές την εβδομάδα, να κάνουν τις Λιτανείες του Corpus Domini, της Υπαπαντής, των Βαΐων, του Αγίου Μάρκου, κλπ να διευθύνουν τια αδελφότητες του τρίτου τάγματος και τις μοναχές ... Στην Σύρο στο σχολείο γίνεται ότι και στην Χίο, δηλαδή διδάσκονται Ανάγνωση, Γραφή, Κατήχηση, Αριθμητική «l' abaco», Λατινικά και Ιταλικά, Φιλοσοφία και Θεολογία (Χίος). Οι μαθητές είναι περίπου 40 και είναι ευφρείς...Το σχολείο για κορίτσια, είναι κατά την κρίση μου, η μεγαλύτερη ανάγκη της χριστιανικής κοινότητας, ώστε αν φαίνεται καλό στην Σύνοδο της Προλαγάνδας να μας το εξασφαλίσει, θα πρέπει να δώσει εντολή ώστε οπουδήποτε δεν υπάρχει σχολείο για κορίτσια, όπως εδώ στην Σμύρνη, Νάξο και Σύρα, αν είναι να ανοίξει ένα και να διεκρινίσει ποιος θα πρέπει να έχει την φροντίδα του...».

Ignazio da Seggiano, ...ό.π., Collectanea Francescana, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386.

το λιμό της πείνας που μάστιζε τον τόπο, αλλά κυρίως φοβούμενοι τις συνέπειες της οργής των Τούρκων, όπως γράφει ο π. Alessio da Parigi⁸⁹.

Μέχρι το 1674 ζουν στην Μονή Σύρου οι πατέρες *Ιωάννης Μαρία da Magny ηγούμενος*, 80 ετών τότε, *Επιφάνειος da Parigi*, *Φήλιξ από τη Βουλώνη* και *Κάρολος*. Το ίδιο έτος, στις 31 Μαΐου του 1674, φιλοξενούνται στην Νάξο από τον Συριανό πρώην μαθητή των Καπουτσινών στο σχολείο της Σύρου, Αρχιεπίσκοπο Νάξου, Βαρθολομαίο Πόλλα⁹⁰, για να αποφύγουν τον διωγμό των Τούρκων⁹¹. Μόνος πίσω στο «Κάστρο» απέμεινε ο π. Κάρολος, συμπαραστεκόμενος σε όσους κατοίκους δεν διέθεταν χρήματα λόγω της φτώχειας, για τα ναύλα της σωτηρίας τους στα γειτονικά νησιά και παρέμειναν στην Σύρο. Ευλοκοπήθηκε και κρατήθηκε για μικρό χρονικό διάστημα αιχμάλωτος των Τούρκων, που ζητούσαν χρήματα για την απελευθέρωσή του, την οποία πέτυχε, αφού επικαλέστηκε την ιδιότητα του Γάλλου υπηκόου⁹².

Όταν λίγο αργότερα επισκέφθηκε το νησί ο π. *Urbano da Parigi*, που διαδέχθηκε ως *Custode della Missione di Grecia* τον π. *Alessio da Parigi*, ανέφερε στην Προπαγάνδα από την *Σμύρνη*, στις 10 Μαρτίου 1675, τα εξής :

«Όταν πέρασε ο δύσκολος καιρός, πήγα στην Σύρο, όπου έχουμε ένα σχολείο με 60 μαθητές, με 5 ή 6 κληρικούς, όπως και στην Νάξο. Μια αδελφότητα ανδρών του τρίτου τάγματος του Αγίου Φραγκίσκου και μια άλλη γυναικεία. Έχουμε ακόμα 14 μοναχές, που στην χώρα ονομάζονται **Καπουτίνες**, γιατί είναι ντυμένες όπως οι δικές μας στην Ιταλία και στην Γαλλία, οι οποίες ζουν αυστηρά με παραδειγματικό τρόπο. Δεν μπορώ παρά να

⁸⁹ «L'isola però si tenne forte nella sua neutralità: e quindi non tardò a vedere nel suo magnifico porto amici e nemici a depredarla. Bastimenti di Toscana, di Savoia, di Monaco, di Venezia, di Napoli e di Malta, avevan bisogno di viveri e li pretendevano: i turchi accusavan l' isola di manutengola e la perseguitavan: i greci speravan nel torbido e istigavano. Pertanto molti portavan via: e Dio solo sa quanto i cattolici e i Missionari ebbero a soffrire». Arch. cit, Acta de anno 1671, fol. 209. Ad Cong. diei 13 julii. Arch. Dei Cappuccini di Costantinopoli. Αντίγραφο της αναφοράς του Alessio da Parigi Custode. Από Cl.Terzorio...ό.π., σ. 232 και εξής.

⁹⁰ Μαθητής των Καπουτσινών, έκανε ανώτερες σπουδές στο Κολλέγιο της προπαγάνδας (1643-1651), υπηρέτησε ως βικάριος στη Σίφνο και μετά έγινε Αρχιεπίσκοπος Νάξου. Άλλοι μαθητές των Καπουτσινών στο σχολείο Σύρου, που έκαναν «καριέρα» στην ιεραρχία της εκκλησίας είναι: Γεώργιος Περής με σπουδές στο Κολλέγιο της Ιταλίας (1648-1652), Ιωάννης Μοφιλο (1661-1667), Luigi Ιουστινιάνης που έγινε επίσκοπος στο Κολλέγιο (1691-1703), και πολλοί άλλοι που αργότερα μαθήτευσαν στο σχολείο των Ιησουιτών όπως οι: Ιωάννης Δαλέζιος 1772, Λεονάρδος Πρίντεζης 1782, Ιωάννης Μαραγκός 1846. Hofmann,...ό.π., σ. 38.

⁹¹ «1674, μηνός Μαΐου 31, αφίκοντο ενταύθα οι εν Σύρω Καπουκίνοι μεθ' όλων των κυριότερων πραγμάτων του μοναστηρίου ένεκα του φόβου του Σελδάρ, περί ου ελέχθη ότι ήρχετο ίνα καταστρέψη τας νήσους Σύρο, Μύκονο, Πάρον και άλλας, εν αίς ώκουν πειραταί». Π. Ζερλέντης, *Ιστορικά σημειώματα εκ του βιβλίου των εν Νάξω Καπουκίνων, 1649-1753*, Ερμούπολη 1922, σ. 66.

Φθάνοντας ο υπαρχηγός του Τουρκικού στόλου της Άσπρης Θάλασσας, με τον τίτλο του Σελδάρ, αγκυροβολεί στην Αγία Μαρίνα της Πάρου και από εκεί τον Σεπτέμβριο του 1674, με 7 γαλέρες κατευθύνεται προς τη Σύρο, «ης πάντες οι κάτοικοι κατέφυγον εις τους βουνούς». Αυτός ήταν και ο λόγος που όπως αναφέρει ο ιερέας της επισκοπής Σύρου, Stefano Dellarocca, «οι Τούρκοι αποκαλούσαν τους κατοίκους της Σύρου *taussan*, δηλαδή λαγούς». S. DellaRocca, *Traitè...*, τομ. Α', σ. 27 και σ. 82. Α. Δρακάκης, «Τοσκανοί πειρατές στο Αιγαίο», *IEEE*, 28 (1985), σ. 8-9.

⁹² Π. Ζερλέντης, *Ιστορικά σημειώματα...ό.π.*, σ. 110. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra-Sacra...ό.π.*, σ. 229.

επαινέσω με τιμητικά λόγια την επιμέλεια αυτού του Συριανού λαού, για την επάνοδό του στα ευλαβή καθήκοντα, στην Κατήχηση, στην συχνότητα των αγίων μυστηρίων, φτωχό νησί μπορούμε να πούμε το φτωχότερο από όλα τα άλλα, αλλά πλούσιο σε ευλάβεια. Οι σημαντικότεροι ιερείς του κλήρου, γνώριζαν ότι ο σεβαστός Επίσκοπος της Χίου, είχε εντολή από την Προπαγάνδα, να βγάλει τον Βικάριο και στην θέση του να τοποθετήσει έναν ιερέα της εκκλησίας μας ικανό να διοικήσει την επισκοπή της Σύρου, με είχαν παρακαλέσει να προετοιμάσω τον λεγόμενο υποψήφιο και να τον πιέσω να σταλεί αμέσως, ο οποίος δεν παρέλειψε να έλθει εκεί από εδώ, σε λίγες ημέρες. [Πρόκειται για τον Χίο ιερέα Θωμά Μπαντέτη που πράγματι έγινε Βικάριος της επισκοπής Σύρου το 1675].

Αυτό το φτωχό νησί έχει τυραννιστεί και από τους Φράγκους και από τους Τούρκους κουρσάρους και απειλήθηκε ακόμη από τους τελευταίους, λέγοντας ότι έκαναν παξιμάδι για τους [Φράγκους] κουρσάρους, αλλά παρά το γεγονός ότι τους το έκαναν με τη βία, εξ αιτίας αυτού, διαδόθηκε, πως ο καπετάν πασάς ερχόταν τον περασμένο Σεπτέμβριο, με όλες του τις γαλέρες για να λεηλατήσει και να καταστρέψει το νησί της Σύρου. Διαδιδόμενα αυτά, το μεγαλύτερο μέρος των Συριανών κατοίκων έφυγε, άνδρες, γυναίκες, παπάδες και ο βικάριός μας και ο Ηγούμενος των Καπουτσίνων με έναν άλλο ιεραπόστολο και έναν λαϊκό πήγαν στην Νάξο για να σωθούν. Παρέμεινε μόνος πίσω ένας δικός μας ιεραπόστολος, για να τελει τις ιεροτελεστίες για το φτωχό λαό, που δεν είχε χρήματα για να πληρώσει τα ναύλα και να σωθεί στα άλλα νησιά. Έφθασε στον τόπο ο Καπετάν πασάς με έντεκα γαλέρες και αιχμαλώτισαν τον δικό μας μισσιονάριο και τον έδειραν με πολλές μπαστουνιές κάτω από τα πέλματα των ποδιών και τον πίεζαν να τους δώσει 100 σκούδα από την εκκλησία μας. Τον χαστούκισαν και τον έδεσαν στο κατάρτι μιας γαλέρας για να τον αναγκάσουν να τους δώσει 100 σκούδα. Μα πάντοτε απαντούσε στον Σαρδάρ: η εκκλησία μας δεν έχει τίποτα. Είμαστε Γάλλοι. Αλλά μαθαίνοντας την αιχμαλωσία του ο μπέης της Σύρου, έγραψε στον Σαλδάρ ότι δεν έπρεπε να τον κρατά αιχμάλωτο γιατί οι Καπουτσίνοι ήταν Γάλλοι. Έτσι τον ελευθέρωσε από το κατάρτι και την γαλέρα και τον άφησαν στο μοναστήρι και απαίτησαν από τον επίσκοπο τα 100 σκούδα δηλαδή το εισόδημα της επισκοπής και από τον κλήρο άλλα 100 σκούδα. Αλλά η κοινότητα από συμπαράσταση πλήρωσε τα 50 σκούδα για τους ιερείς οι οποίοι πλήρωσαν μόνο 50 που ήταν αρκετά γι' αυτούς γιατί ήσαν φτωχοί.

Η κοινότητα της Νάξου μολονότι οι οδηγίες του Σουλτάνου από τον οποίο ο πρόξενος της Γαλλίας είχε κερδίσει τιμητικά οι ιερείς να μην πληρώνουν κεφαλικό φόρο, πεισματικά ήθελε να πληρώνουν οι ιερείς της Νάξου αυτόν τον φόρο κάθε χρόνο. Στην Σύρο είναι τρεις Μισσιονάριοι και ένας Λαϊκός»⁹³.

⁹³«Passato il cattivo tempo, passai in Sira, ove **habbiamo una scuola di sessanta figliuoli** con 5 o 6 chierici come anco in Naxia. Una confraternità d' **huomini del Terzo Ordine del nostro Padre San Francesco** et un' altra di donne. Sono ancora 14 religiose, volgarmente chiamate nel paese Cappuccine, perchè sono vestite come nostre cappuccine d' Italia e di Franza, le quali vivono austeramente con esemplarità di vita. Non si può lodare troppo l' assiduità di popolo Siriota nel convenirsi alle nostre concioni, alli officii divini, alla dottrina christiana, alla frequentazione delli santi sacramenti, povera isola quanto puol esser fra tutte l' altre, ma ricca nella devozione. Li principali sacerdoti di quel clero, havendo saputo ch' il illmo e Revmo Monsignor vescovo di Scio haveva ordine dalla Sacra Congregazione de Propaganda Fide di levar il vicario e mandar nel suo luogo un sacerdote della sua chiesa degno d' essercitar il vicariato di Sira, m' hanno pregato

Αλλά όσο κι αν υπέφεραν οι κάτοικοι της Σύρου, διαφύλαξαν την πίστη τους και το νησί τους έγινε βράχος απροσπέλαστος. Γι' αυτό και ο μοναδικός Καπουτσίνος της Σύρου Χρυσόστομος *da Sira*, ήταν τόσο υπερήφανος για το νησί του: «*Fra le altre isole dell' Arcipelago la mia Sira è stata come esercito in campo, sempre bene ordinata nell' osservanza dell' ecclesiastica disciplina, sempre terribile ai nemici della fede cattolica, sempre trionfante. ...*

Fr. Crisostomo da Sira Cappuccino»⁹⁴.

Όταν το 1678 επισκέπτεται τη Σύρο ο επίσκοπος Τήνου Βενιέρης, ζουν στην Μονή σε κάπως καλύτερες συνθήκες. Στην Μονή κατοικούν μόνο ο π. Κάρολος και ο αδελφός *Humile*. Ο π. *Ιωάννης Μαρία* έχει πεθάνει, ενώ ο π. *Leone da Courville* ή *Courteville*, έχει μετατεθεί στην Νάξο, όπου υπηρέτησε ως Ηγούμενος από το 1667 και μέχρι το 1669. Οι μοναχοί γράφει ο επίσκοπος Τήνου Βενιέρης, «*Διδάσκουν την κατήχηση και κάνουν σχολείο*» και συντηρούνται «*si mantiene dalla Carità*», από προσφορές των ναυτικών και των εμπόρων που φθάνουν στο λιμάνι, γιατί οι

d' abbocarmi col suddetto prelado e premerlo di mandarlo presto, il che non mancare esequie di qua a pochi giorni.

Quella povera isola è tiranneggiata e da corsari franchi e da turchi, e minacciata assai dalli ultimi, dicendo che fanno biscotto per li corsari, ma malgrado loro e per forza, e per questo si era sparso il rumore ch' il capitano bascha veniva al mese di Settembre scorso con tutte le galere per saccheggiar e ruinar l'isola di Sira. A quel rumore la più parte delli Sirioti andarono via, huomini, donne, preti, et il proprio vicario et il superiore dei Cappuccini con un altro Missionario et un laico passarono in Naxia per salvarsi. Solamente dimorò fermo un nostro Missionario per amministrare gli sacramenti alla povera plebe ch'era rimasta per non haver denari da pagar il nolo per salvarsi in altre isole. Venne il luogotenente del capitano pascià con undici galere e pigliarono il nostro Padre e gli diedero molte bastonate sotto la pianta delli piedi, per costringerlo a dare cento scudi, più la nostra chiesa. Gli diedero schiaffi, lo messero a la catena in una galera per costringere a dar detta somma di 100 scudi; ma sempre rispondeva al Sardar: la nostra chiesa non tiene niente. Siamo Francesi. Ma sapendo quel maltrattamento il bey di Sira scrisse al Sardar che non doveva maltrattar così gli Cappuccini per esser francesi; e perciò lo liberò dalla catena e dalla galera e lo rimandò al monastero, e tassò il vescovo a cento scudi, cioè il bene del vescovato, et il clero a cento altri scudi; ma la comunità per compassione, ha pagato 50 scudi per gli preti, li quali pagano solamente 50 scudi, e basta per loro, poiché sono poveri.

La comunità di Nacsia, nonostante gli comandamenti del Gran Signore che nostro ambasciatore di Francia ha ottenuto in favore delli sacerdoti per non pagar tanto per testa, è pertinace a far pagare alli sacerdoti di Nacsia quel tributo ogni anno. In Syra sono tre missionari e un laico». Archivio della S. Congregazione di Prop. Fide, «*Relazione del Custode p. Urbano da Parigi, scritta da Smirne 10 marzo 1675*», *Scritture Originali Riferite nelle Congregazioni Generali v.454*, από Cl.Terzorio,...ό.π., σ. 233-234.

Ignazio da Seggiano, «*Relazione del Custode p. Urbano da Parigi, scritta da Smirne, 10 marzo 1675*», *Archivio della Congr.Prop.Fide, Scritture riferite*, vol. 454, f. 360ss, *Collectanea Franciscana*, vol. 23, Roma 1953, σ. 318-324, κυρίως 322-323. Βλέπε ακόμη Lorenzo da Fara,... ό.π., σ. 94 και Π. Ζερλέντης, *Από το βιβλίο των εν Νάξο Καπουτσίνων...ό.π.*, σ. 110.

Ο π. *Urbano da Parigi, Custode della Grecia*, το 1675 βρίσκεται στην Σμύρνη. Έφθασε στην αποστολή της Ελλάδας το 1648. Δραστήριος ιεραπόστολος, ήταν ηγούμενος στην Χίο το 1670, όταν ήταν custode ο π. *Alessio da Sommoisoir* στην Κωνσταντινούπολη, τον οποίο και διαδέχθηκε. Έγραψε την αναφορά του αφού πέρασε από την Σύρο, «*μετά τον δύσκολο καιρό*», δηλαδή μετά τα γεγονότα του 1674.

⁹⁴ «*Απ' όλα τα άλλα νησιά του Αρχιπελάγους η Σύρα μου στάθηκε όπως το στράτευμα στη μάχη, πάντοτε οργανωμένη, σεβόμενη τους νόμους της εκκλησίας, πάντοτε φοβερή στους εχθρούς της καθολικής πίστης, πάντοτε ενθουσιώδης... Αδελφός Χρυσόστομος από τη Σύρο*». Cl.Terzorio,...ό.π., σ. 235.

ελεημοσύνες των κατοίκων δεν επαρκούν. Για την ενδομασία, τα βιβλία τους και άλλα απαραίτητα που έχουν ανάγκη στο μοναστήρι, φροντίζει ο «*Custode della Missione*», που είναι υπεύθυνος όλης της αποστολής στην Ανατολή, με έδρα την Κωνσταντινούπολη⁹⁵.

Το 1669 ο π. *Leone da Courville* ονομάζεται Ηγούμενος Σμύρνης, αλλά δεν αποδέχεται την θέση και επιστρέφει στην Σύρο, όπου και πεθαίνει το 1674⁹⁶. Στην θέση του *Leone da Courville*, τοποθετείται στην Σύρο, ο *Basilio da Noyon*, που μέχρι τότε ήταν στην Μήλο⁹⁷. Αργότερα ο *Basilio da Noyon*, έγινε ηγούμενος Νάξου (1684-1688)⁹⁸.

Εν τω μεταξύ, οι πηγές αναφέρουν ότι το 1679 στην Σύρο, ενέσκηψε «*επιδημία λοιμού*»: «*εις τα 1679 μήτε επιτρόπους είχαμε μήτε χαρατζαρέους, επειδή να έπεσε θανατικό εις τον τόπο μας*»⁹⁹. Για τον ίδιο λοιμό μιλά και ο Κλων Στέφανος, από πηγές του Αρχείου της Καθολικής Επισκοπής Τήνου¹⁰⁰.

⁹⁵ «*In mezzo dello stesso castello vi è pure la chiesa coll' ospitio che risiedono li padri Cappuccini dedicata a S. Giovanni Battista, concessa a questi religiosi dal già Monsignore Marengo vescovo di quell' isola con suo atto formale fin dall' anno 1637, approvata da monsignor Guarco e confermato tal donazione dalla S. Congregazione. Questa ch'è di competente grandezza, contiene tre altari, ed è provvista di tutti li ornamenti e paramenti dovuti. L' ospizio de padri ch' è attaccato alla chiesa medesima ha molti comodi, stanze e camere, in forma di convento, nel quale si trovano due soli padri di nazione francese, cioè il superiore locale con un' altro sacerdote. Questi fanno molti esercitii spirituali, con frutto di quelle anime, cantano ogni domenica e tutte le feste dell' anno li vesperi, di quadragesima le compiete, e nella settimana santa gl' uffici con l' aiuto de loro scolari. Predicano le domeniche dell' avvento e le feste più solenni dell' anno, e di quadragesima tre volte la settimana, insegnano la dottrina christiana, fanno la scuola, ed esercitano la facoltà de missionari comunicategli dal loro padre provinciale e perfetto delle missioni de cappuccini in Grecia esistente in Parigi.*

Nella camera che fanno la scuola, tengono l' altare di S. Francesco, stabilito et eretto dalli fratelli del 3º ordine, introdotto già 35 anni fino dal tempo di Monsignor Marengo, dove si radunano ogni quindici giorni, e si spiega da uno di essi Padri la regola del 3º ordine in qualche esortazione devota, ed ogni seconda domenica del mese fanno la processione attorno al convento, dando nel fine la benedizione del Santissimo.

Hanno ancora li stessi padri la cura di quattordici monache terziarie et altrettante beine esenti in tutto dalla giurisdizione dell' Ordinario; quelle con voto solenne di castità e queste con semplice professione. Hanno un' abbadessa e due discrete; si radunano in chiesa ogni Venerdì, e dicono à Padre superiore le loro colpe; habitano nelle proprie case, senza clausura, non vivono in comune, ma ogn' una del suo proprio, non possono portarsi fuori della città, senza una licenza, sono vestite fatte professe, direte e governate in tutto dall' istessi Padri cappuccini, senza dipendenza dall' Ordinario.

Prop. Visite, vol. 32: 218^r-221^r. *Visita Apostolica, fatta da monsignor Venier, vescovo di Tinos, 1678, από G. Hofmann, Vescovadi ...ό.π., σ. 83-88, κυρίως 85-86.*

⁹⁶ Cl.Terzorio,ό.π., IV, σ. 139& 37.

⁹⁷ Cl.Terzorio,ό.π., IV, σ. 323.

⁹⁸ C.Terzorio,ό.π., IV, σ. 139. Το 1684 εστάλη σε αποστολή στην Πάτμο, όπου αιχμαλωτίστηκε από τους Τούρκους, μαζί με άλλους κατοίκους και ορθόδοξους μοναχούς. Αργότερα αφέθηκε ελεύθερος και επέστρεψε στην Νάξο. C.Terzorio,ό.π., IV, σ. 356-365.

⁹⁹ Π. Ζερλέντης, *Νησιωτική Επετηρίς*, Ερμούπολη 1918, σ. 187-188.

¹⁰⁰ Για τους λοιμούς στην Ελλάδα, βλέπε Clon Stefanos, *La Grèce au point de vue naturel, ethnologique anthropologique, démographique, et médical*, Paris 1884, σ. 506-511.

1.3.3.3 Ο Επίσκοπος Ιγνάτιος Ρόζας (1681-1687)

Μετά από λίγα χρόνια, το 1681, νέα προβλήματα ανακύπτουν, μεταξύ των Καπουτσίνων και του διαχειριστή ή τοποτηρητή της Επισκοπής Σύρου, Επισκόπου Άνδρου Ιγνάτιου Ρόζα (1681-1687). Σύμφωνα με τα γραφόμενα του Ρούσσου-Μηλιδώνη, το 1681 «ο Ρόζας αντί να επιδιώξει την ειρήνη, αφείρεσε από τους Καπουτίνους την εξουσία «να γρικόυνε τις ξαγοριαίς», δηλαδή να τελούν το «Μυστήριο της Εξομολόγησης». Το 1686, ο ηγούμενος των Καπουτσίνων π. Χερουβείμ da Combiens, έρχεται σε σύγκρουση με τον Επίσκοπο Ρόζα, ο οποίος και εκδίδει αφοριστική εγκύκλιο στις 30 Μαρτίου 1686, με την οποία κηρύττει την εκκλησία των Καπουτσίνων «*interdetta*» δηλαδή «απαγορευμένη», απειλώντας ακόμη και με αφορισμό, όσους κατοίκους όσους θα τολμούσαν να παραβούν την εντολή του και επιπλέον απαγορεύει στους πατέρες Χερουβείμ da Combiens και Μαρσιάλ ή Marziale d' Amiens¹⁰¹, να διδάσκουν στο σχολείο τους. Η εγκύκλιος που δημοσίευσε στους πιστούς ο Ρόζας, καταλήγει ως εξής:

«Εμείς Ιγνάτιος Ρόζας,

Έστοντας και οι πατέρες οι Καπουτζίνοι... δια την ασέβειαν και παρανομίαν διαλαλούμεν την εκκλησία του Αγίου Ιωάννου *Inderdetta* και αυτουμών των εβγάζομεν την εξουσίαν να μην εμπορούν να ξαγορεύουν μηδέ να διαβάζουσι τόσοσ στην επαρχίαν μας ώσσοσ και στην εκκλισηάν του Αγίου Ιωάννου και να μην ημπορούν να κάμνουσι σκολίω πλέα, ωρίζοντας όλους μικρούς και μεγάλους, άνδρες, γεινέκες, καλόγριες, μπεγείνες, φράγγους και ρομέους, να μην είναι προμιζάμενο κανείς να πάγη εις την εκκλισηάν τους, στην διδαχήν τους, στην διδασκαλιάν τους, στην εξαγοριάν τους, στο σκολίον τους ή δια άλλο τίποτις στο μετόχην τους και όποιος αποκοτίση να έβγη από τέτιον μας σφικτόν και φοβερόν ορισμόν τον έχωμεν και διαλαλούμεν δια αφορεσμένον και καταραμένον και στεριγμένον από τα άγια μιστίρια της εκκλισης και κοινοσίαν των αγίων, δίνοντας του την κατάραν του Θεού Πατρός, ηού και αγίου Πνεύματος, ολονών των αγίων και την ειδικήν μας να την έχουν εις τα σπίτια τους και εις τα πεδιά τους και εις όλα τους τα πράγματα στεκούμενα και περπατούμενα, εδόθηκεν εις το Παλάτι μας εις το 1686 μινώς Μαρτίου 30»¹⁰².

Διαβάζοντάς τα παραπάνω, αισθάνεται κανείς ανατριχίλα ακόμη και σήμερα. Απορίας άξιον, πως είναι δυνατόν ένας ιεράρχης να ξεστομίζει τέτοιες κατάρες και να εκφράζει με τέτοιο ακραίο τρόπο την οργή του. Δεν γνωρίζουμε αν εφαρμόστηκε η εγκύκλιος και αν ο λαός ακολούθησε τις εντολές του Επισκόπου, αλλά το σίγουρο είναι, ότι ένας ακόμη Επίσκοπος Σύρου παρεμβαίνει και διαταράσσει την λειτουργία του σχολείου, με δυσάρεστη εξέλιξη, την παύση του το 1686. Επιπλέον αναζωπυρώνονται οι συγκρούσεις στην εκκλησία της Σύρου. Στις 7 Φεβρουαρίου 1687 ο επίσκοπος Ρόζας αναγκάζεται να επιστρέψει στην Άνδρο,

¹⁰¹ Ο Marziale d' Amiens, πέθανε στην Μήλο το 1691. Cl. da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, IV. σ. 329.

¹⁰² Αρχείο Καθολικής Επισκοπής Σύρου (ΑΚΕΣ) Φ. 7 (1681-1690).

αφού προηγουμένως είχε ενημερωθεί η προπαγάνδα, από μια επιστολή του Συριανού Καπουτσίνου π. *Χρυσόστομου da Syra*¹⁰³. Η Σύρος τίθεται υπό την διοίκηση του συνετού Επισκόπου Τήνου Αντώνιου Βενιέρη (1689-1694), παρά την προχωρημένη ηλικία του, ο οποίος ορίζει τοποτηρητή του τον *Βίκτωρα Μπον* (1689-1694), φραγκισκανό ιερομόναχο και συγγενή του, που υπηρετούσε στην Τήνο από το 1671. Το 1689 το σχολείο επαναλειτούργει χωρίς εμπόδια, μετά από τρία περίπου χρόνια παύσης. Την πληροφορία αντλούμε, από μια αναφορά που έστειλε ο Α. Βενιέρης στην προπαγάνδα το 1690, όπου μεταξύ άλλων γράφει, «*ότι το σχολείο λειτουργεί με 2 Καπουτσίνους που διδάσκουν στους νέους...*»¹⁰⁴.

Το 1694 την Επισκοπή Σύρου διαδέχεται ο Επίσκοπος *Ιουστινιάνης ή Giustiniani* (1694-1701). Οι σχέσεις με τους Καπουτσίνους εξομαλύνονται και η Μονή παρουσιάζει μεγάλη πρόοδο¹⁰⁵.

1.3.4. Η Μονή κατά τον 18^ο αιώνα

Τον 18^ο αιώνα οι Επίσκοποι Σύρου¹⁰⁶ και οι Καπουτσίνοι συνεργάζονται μαζί αρμονικά, για το καλό του ποιμνίου τους, η Μονή και το σχολείο προοδεύουν¹⁰⁷. Ηγούμενος των Καπουτσίνων την ίδια περίοδο, όπως μαθαίνουμε

¹⁰³Για τον *Χρυσόστομο da Syra*, ελάχιστα γνωρίζουμε. Σώζεται μόνο στο αρχείο των Καπουτσίνων Σύρου μια επιστολή του, με ημερομηνία 16 Σεπτεμβρίου 1686, προς την Σύνοδο της Προπαγάνδας, στην οποία πλέκει το εγκώμιο της πατρίδας του της «*Σύρας*» και ζητά την αντικατάσταση του τοποτηρητή της Επισκοπής Σύρου, *Επισκόπου Ιγνάτιου Ρόζα*, με τον *Επίσκοπο Μήλου Ιωάννη Δεκαμίλλη*. ΑΚΑΣ, Αρ. 44. από Cl. da Terzorio,...ό.π. IV, σ. 235. Hofmann, *Syros...ό.π.*, σ. 38, Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί Καπουτσίνοι,...ό.π.*, σ. 221.

¹⁰⁴ ΑΚΕΣ Φ. 8 (1690-1695).

¹⁰⁵ «...εξελισσεται σε πνευματικό κέντρο όπου εκπαιδεύονταν οι ιεροσπουδαστές, μετεκπαιδεύονταν οι κληρικοί σε θέματα ηθικής κυρίως θεολογίας και μάθαιναν γράμματα περί τους 50 νέους».

Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 100.

¹⁰⁶ Το 1701 ο Επίσκοπος Ιουστινιάνης γίνεται Αρχιεπίσκοπος Νάξου και την Επισκοπή Σύρου αναλαμβάνει ο *Μιχαήλ Κάρος* (1702-1707), οι σχέσεις του οποίου με τους Καπουτσίνους, εξελίσσονται ομαλά. Ηγούμενος εξακολουθεί να είναι ο π. *Υάκινθος d' Amiens*, που συνεργάζεται με τον επίσκοπο. Το 1703 μάλιστα, κηρύττει σε όλους τους ναούς, στους οποίους γίνονται δεήσεις, για την ανομβρία και την επιδημία πανώλης που ενοκήπει, ευτυχώς χωρίς πολύ σοβαρές συνέπειες. Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 117.

¹⁰⁷ «εξελισσεται σε πνευματικό κέντρο» Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 100.

και ο αρχιεπίσκοπος Νάξου, Αντώνιος Ιουστινιάνης, που το 1702 επισκέπτεται την Σύρο, υπό την ιδιότητα του Αποστολικού Επιτετραμμένου : «... με την βοήθεια των μαθητών τους ψάλλουν τον εσπερινό τις Κυριακές και τις γιορτές... τρεις φορές την εβδομάδα διδάσκουν την «*dottrina christiana...κάνουν σχολείο σε ξεχωριστό δωμάτιο...*»

«*Vi fanno molti esercizi spirituali, cantano con l' aiuto de loro scolari li Vesperi le domeniche, e feste di precetto, e di quaresima le compiete, nel qual tempo tre volte la settimana insegnano la dottrina christiana. Ogni seconda domenica del mese fanno la processione fuori, intorno all' istessa chiesa, con dare nel fine la benedictione col Santissimo; fanno la schola in camera particolare, nelle quale tengono l' altar di San Francesco e vi si radunano ogni quindici giorni li fratelli del terzo ordine al numero di 20, e gli spiega uno de padri la Regola loro con qualche ricordo, et esortatione devota; esercitano facoltà di Missionarii comunicateli*

από τον *Tournefort*¹⁰⁸ που φιλοξενήθηκε στο Μοναστήρι των Καπουτσίνων το 1700, είναι ο π. *Υάκινθος ή Giacinto d' Amiens*¹⁰⁹. Ο Συριανός λαός, γράφει ο γάλλος επισκέπτης, οφείλει την τιμιότητα του και την καλή του συμπεριφορά στην διαπαιδαγώγηση των Καπουτσίνων: «Οι Γάλλοι Καπουτσίνοι, ιεραπόστολοι, είναι πολύ αγαπητοί στο νησί και έχουν αφοσιωθεί στην **εκπαίδευση** ενός λαού καλοσυνάτου, εχθρού της κλεψιάς, εργατικού...». Του κάνει εντύπωση η εργατικότητα των Συριανών γυναικών, που ακόμη και τη νύχτα, υφαίνουν στον αργαλειό ή αλέθουν στον χειρόμυλο το σιτάρι της οικογένειας.

Για την *Μονή του Αγίου Ιωάννη* γράφει: «*Η Μονή και η εκκλησία των Καπουτσίνων έχουν καλή κατασκευή, η σημαία της Γαλλίας που κομματίζει πάνω στο μοναστήρι μας έδωσε χαρά. Ο Ηγούμενος π. Υάκινθος d' Amiens, είναι άνθρωπος εμπνευσμένος, εκτελεί χρέη υποπρόξενου της Γαλλίας στην Τήνο, με υποδέχθηκε εγκάρδια...*». Δίνει ακόμη την αξιόλογη πληροφορία ότι, «δεν ζουν Τούρκοι στο νησί» παρά μόνο ο Τούρκος «*Καδής*», με τον οποίο μάλιστα οι Καπουτσίνοι είχαν μια ιδιαίτερη σχέση, αφού «σε περίπτωση κουρσάρικης επιδρομής, για να τον προστατέψουν, τον φιλοξενούσαν στο Μοναστήρι»¹¹⁰.

da loro padre provinciale, o prefetto delle missioni in Grecia esistente in Parigi, et ascoltano indifferentemente le confessioni d' ogni sorte di persone...

Li suddetti padri Capuccini si mantengono con la provvisione di pane, e vino che ricevono gratis per elemosina ogn' anno in tempo della raccolta dall' habitatori dell' isola, oltre la charità, ch' à loro vien contribuita da vascelli mercantili, ch' approdano in quel Porto; partecipando anco dal sussidio caritativo, ch' annualmente vien rimesso da parte del Re Christianissimo a lor padre Custode per esser ripartito a queste missioni della Grecia. Ne hanno di più diversi altri incerti gli vengono dal ministero della scuola, da certe Commemorazioni, che fanno tutte le Domeniche delli morti sepolti in chiesa loro, si che, la passano bene, e stanno volentieri in quest' isola».

Prop. Scritture riferite, vol. 542: 214^r-220^r. *Visita Apostolica dal Vescovo di Siro* Antonio Giustiniani, 10 Aprile 1702, από G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 88-95, κυρίως 92-93.

¹⁰⁸ Ο *Tournefort*, Γάλλος βοτανολόγος, γιατρός, περιηγητής και σύμβουλος του βασιλιά Λουδοβίκου 14^{ου}, επισκέφθηκε την Σύρο το 1700, ηγούμενος επιστημονικής αποστολής στην Ελλάδα και φιλοξενήθηκε στο Μοναστήρι των Γάλλων Καπουτσίνων.

¹⁰⁹ Pitton de Tournefort, *Relation d' un voyage au Levant*, Paris 1718, I. σ. 220.

¹¹⁰ «*Nous voici dans Syra, l'île la plus catholique, de tout l'Archipel. Pour sept ou huit familles du rite grec, on y compte plus de six mille âmes du rite Latin; et lorsque les Latins s'allient avec les Grecs, tous les enfants sont catholique Romains, au lieu qu'à Naxie les garçons suivent le rite du père et les filles celui de la mère; On est redevable de tous ces biens aux **capucins français**, missionnaires apostoliques fort aimez dans cette île et fort appliquez à instruire un peuple porté bien honnête ennemi déclaré des voleurs, plein de bons sentiments, et si laborieux qu'on ne saurait reposer dans cette île: la nuit à cause du bruit universel des moulins a bras que chacun exerce pour moudre son blé, le jour à cause des rouets servant à filer le coton.*

*La maison et l'église des capucins sont assez bien bâties, la bannière de France arborée au coin de leur terrasse nous réjouit, et le Père Jacinthe d' Amiens, homme d'esprit, substitut du Consul de France de Tine, nous reçut avec tous les agréments possibles; ces pères dirigent vingt-cinq religieuses du tiers ordre de Saint François, filles d'une vertu exemplaire quoique non cloîtrées. Les Grecs n'ont que deux églises dans Syra desservies par un papas. Il n'y a de Turc qu'un seul Cadi, encore vient-il se réfugier chez les Capucins lorsqu' il parait quelque corsaire autour de l'île; on y élit tous les ans deux administrateurs; **en 1700, la capitation et la taille réelle se montaient à 4000 écus...**» Tournefort Joseph Pitton, *Relation d' un voyage au Levant*, Paris 1718, I. σ. 220 και εξής.*

Το 1702, ο Επίσκοπος Σύρου *Ιουστινιάνης* προάγεται σε Αρχιεπίσκοπο Νάξου και υπό την ιδιότητα του Αποστολικού Επιτετραμμένου, επισκέπτεται την Σύρο το 1702. Από την αναφορά του πληροφορούμαστε ότι οι μοναχοί, συνεχίζουν να «*κάνουν σχολείο σε ξεχωριστό δωμάτιο*», μέσα στον χώρο του Μοναστηριού τους, όπως και στα προηγούμενα χρόνια και επίσης συνεχίζουν να συντηρούνται, «*από ψωμί και κρασί που λαβαίνουν ως ελεημοσύνη από τους κατοίκους του νησιού και μερικές φορές από ελεημοσύνες των εμπόρων που με τα καράβια τους προσεγγίζουν στο νησί*». Επιπλέον οι κάτοικοι, τους προσφέρουν λίγα τρόφιμα, σε αντάλλαγμα της διδακτικής προσφοράς τους *στο σχολείο*, ή κάνουν «*Μνημόσυνα*» των νεκρών τους στην εκκλησία τους, δίνοντας τους πάλι «*κάτι*», ίσως λίγα χρήματα ή είδη πρώτης ανάγκης. Κυρίως όμως τηρείται το έθιμο της συλλογής σιταριού και κριθαριού, από προσφορές των πιστών, κατά την τέλεση του «*Μνημοσύνου*»¹¹¹, πάνω σε δύο χαλιά που στρώνονται μέσα στην εκκλησία του Αϊ Γιάννη. «*Δέχονται ακόμη ετήσια επιχορήγηση-βοήθεια από τον Χριστιανό βασιλιά της Γαλλίας... επιπλέον έχουν ποικίλες έκτακτες προσφορές που προέρχονται από την λειτουργία του σχολείου, από κάποια Μνημόσυνα που κάνουν όλες τις Κυριακές για τις ψυχές των αποθαμένων στην εκκλησία τους, έτσι ώστε περνούν καλά και μένουν με ευχαρίστηση σε αυτό το νησί*»¹¹².

Το 1710 ηγούμενος στο Μοναστήρι εξακολουθεί να είναι ο π. *Υάκινθος ή Jacinthe d' Amiens*. Μαζί του επίσης ζει ο π. *Αυγουστίνος da Bologne*¹¹³.

¹¹¹ «*I pp. Cappuccini in S. Giovanni tre volte l' anno fanno l' esequie per i defunti sepolti in chiesa, stendendo intanto in essa due tappeti, nei quali i fedeli viventi mettono n suffragio de' defunti del grano e dell' orzo*». G. Romano, *Cenni Storici...ό.π.*, σ. 272. Μ. Π. Στεφάνου, *Συριακές σελίδες*, Αθήνα 1971, τομ. Α', σ. 106. Το έθιμο αργότερα καταργήθηκε με την παρέμβαση των Ιησουιτών, οι οποίοι το θεώρησαν ειδωλολατρικό, κατάλοιπο Αιγυπτιακής εποχής.

¹¹² «*Vi fanno molti esercitii spirituali, cantano con l' aiuto de loro scolari li Vesperi le domeniche, e feste di precetto, e di quaresima le compiete, nel qual tempo tre volte la settimana insegnano la dottrina christiana. Ogni seconda domenica del mese fanno la processione fuori, intorno all' istessa chiesa, con dare nel fine la benedictione col Santissimo; fanno la schola in camera particolare, nelle quale tengono l' altar di San Francesco e vi si radunano ogni quindici giorni li fratelli del terzo ordine al numero di 20, e gli spiega uno de padri la Regola loro con qualche ricordo, et esortatione divota; esercitano facultà di Missionarii comunicateli da loro padre provinciale, o prefetto delle missioni in Grecia esistente in Parigi, et ascoltano indifferentemente le confessioni d' ogni sorte di persone...*

Li suddetti padri Cappuccini si mantengono con la provisione di pane, e vino che ricevono gratis per elemosina ogn' anno in tempo della raccolta dall' habitatori dell' isola, oltre la carità, ch' à loro vien contribuita da vascelli mercantili, ch' approdano in quel Porto; partecipando anco dal sussidio caritativo, ch' annualmente vien rimesso da parte del Re Christianissimo a lor padre Custode per esser ripartito a queste missioni della Grecia. Ne hanno di più diversi altri incerti gli vengono dal ministero della schuola, da certe Commemorazioni, che fanno tutte le Domeniche delli morti sepolti in chiesa loro, siche, la passano bene, e stanno volentieri in quest' isola.

Prop. Scritture riferite, vol. 542: 214^r-220^r. *Visita Apostolica dal Vescovo di Siros Antonio Giustiniani, 10 Aprile 1702*, από G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 88-95, κυρίως 92-93.

¹¹³ Από το 1707 έτος θανάτου του Επισκόπου Μιχαήλ Κάρου, μέχρι το 1710 την επισκοπή Σύρου διευθύνουν τοποτηρητές, μέχρι την ανάληψη της χηρευούσης Επισκοπικής έδρας από τον Επίσκοπο Νικόλαο Πορτογέζη (1710-1728). Πριν να λάβει κατοχή της έδρας του τον Οκτώβριου του 1710, η Σύρος δέχεται την επίσκεψη του Αρχιεπισκόπου Καστέλλη στις 3-14 Αυγούστου του

Το έτος 1728, επιδημία πανώλης πλήττει τα νησί και αποδεκατίζει τον πληθυσμό του. Μεταξύ των θυμάτων και ο Ηγούμενος των Καπουτσίνων π. *Bernardo da Parigi*, ο οποίος μετά τον θάνατο του Επισκόπου Νικόλαου Πορτογκέζη από το λοιμό, γίνεται Βικάριος¹¹⁴. Την δραματική κατάσταση αποκαλύπτει η αναφορά του Καπουτσίνου π. *Clemente Romano*, στις 28 Οκτώβρη 1728: «...οι νεκροί ξεπέρασαν τους χίλιους και οι κάτοικοι τρομοκρατημένοι πήραν τα βουνά για να γλυτώσουν, ή βρήκαν καταφύγιο στα γειτονικά νησιά. Μόνοι και αβοήθητοι έμεναν όσοι νοσούσαν και οι νεκροί παρέμεναν άλλοι στα σπίτια και άλλοι στους δρόμους και στις εξοχές», με το θλιβερό θέαμα «να γίνονται βορά των σκυλιών»¹¹⁵.

Μετά τον θάνατο του Καπουτσίνου *Bernardo da Parigi*, την θέση του Βικάριου ανέλαβε ο Νικόλαος Μαραγκός(1728-1731)¹¹⁶, που συγκάλεσε τους

1710. Από την αναφορά του, πληροφορούμαστε ότι ηγούμενος στο Μοναστήρι εξακολουθεί να είναι ο π. *Υάκινθος ή Jacinthe d' Amiens*. Μαζί του επίσης ζει ο π. *Αυγουστίνος da Bologne*. Prop. Visite, vol. 38: 203-265. *Visita Apostolica fatta dall' Arcivescovo di Marcianopoli, Vincenzo Castelli O. P., Agosto 1710*, από G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 96-108.

¹¹⁴ΑΚΕΣ, Εκκλησιαστικό Αρχείο Φ. 14 και 15. Βλ. επίσης, Ιωάννη Μαραγκού Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Αποστολικού Επιτετραμμένου στην Ελλάδα, Χειρόγραφη «Εκκλησιαστική Ιστορία της Επισκοπής Σύρου» ή «*Notizie Storico-Ecclesiastiche sulla Diocesi di Sira*», Σύρος 1884, σ. 51.

Ανδρέας Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας... ό. π.*, τομ. Α', σ. 45-46.

¹¹⁵ «...e di già erano passate all' altra vita mille anime incirca, et il residuo degli abitanti si erano salvati sopra le montagne, et altri religiosi nelle circonvicine isole, in modo tale, che quelli, i quali erano attaccati dal male, restarono lì cadaveri de' quali essendo rimasti parte nelle case, parte nelle strade, e per le campagne, erano divenuti pasto de' cani». Στην ίδια αναφορά, ο π. *Clemente Romano*, που υπηρέτησε άλλοτε στο νησί για πέντε χρόνια, ζητά να επιστρέψει στην αποστολή της Σύρου, για να προσφέρει τις υπηρεσίες του, αφού επιπλέον ήταν γνώστης και της ελληνικής γλώσσας: «*La mia presenza, benchè debole accomoderebbe in detta isola molte cose. La lingua greca da me con tanta difficoltà appresa, nei nostri paesi è inutile mentre in quelle parti sarei di gran giovamento a quei cattolici...*». Τελικά στάλθηκε από τους ανωτέρους του στην αποστολή της Τυνησίας.

Notizia del p. *Clemente Romano*, alle 28 ottobre 1728. Archivio della S. Congr. di Prop. Fide. Scritture riferite nei Congressi, Archipelego, vol. 12, fol. non numerato, in ordine di data, από C. da Terzorio, *Le Missioni dei Minori Cappuccini...*, ό.π., σ. 236-237.

Lorenzo da Fara, ... ό.π., σ. 95. *Ciro Ferrari, Mons. Antonio Maturi, francescano tridentino, Primate dell' Arcipelago Greco (1686-1751)*, Trento 1964, σ. 87.

Μια ακόμη αναφορά του ίδιου π. *Clemente Romano*, μας δίνει ενδιαφέρουσες πληροφορίες για την γεωμορφολογική κατάσταση και το ανάγλυφο της Σύρου, το κλίμα, τις καλλιέργειες, στοιχεία από την διαβίωση των κατοίκων, τους αβάστακτους φόρους που ήσαν υποχρεωμένοι να καταβάλλουν, την οικονομία του νησιού και την λειτουργία του σχολείου τους, όπου **«60 μαθητές διδάσκονται στο σχολείο των Καπουτσίνων να γράφουν και να διαβάζουν λατινικά και ιταλικά και οι κληρικοί τις αρχές της φιλοσοφίας»**. Αναφορά του π. *Clemente Romano*, γραμμένη στις 10 Ιουνίου 1728. *Ciro Ferrari, Mons. Antonio Maturi, francescano tridentino, Primate dell' Arcipelago Greco (1686-1751)*, Trento 1964, σ. 87-88. Βλ. όλη την ενδιαφέρουσα αναφορά του π. *Clemente Romano*, στην παρούσα μελέτη στο κεφάλαιο: «*Το σχολείο των Καπουτσίνων μέσα από τις Αναφορές των Αποστολικών Επισκεπτών και Απεσταλμένων της Α. Έδρας, των Επισκόπων Σύρου και των Custode della Grecia, προς την Σύνοδο της Προπαγάνδας*».

¹¹⁶ Είναι ο ίδιος που είχε δωρίσει την περιουσία του και που πρωτοστάτησε για να ιδρυθεί η Μονή των Ιησουιτών. *Giovanni Marago Notizie...* σ. 54 και εξής.

πιστούς σε μετάνοια και νηστεία¹¹⁷. Η ζωή της Μονής επανέρχεται σε κανονικούς ρυθμούς και η οικονομία του νησιού ανακάμπτει¹¹⁸.

Αλλά το 1744, επί της ιεραρχίας και με την υποστήριξη του Επισκόπου Δελόγκη (1735-1747), ιδρύεται στην Σύρο η Μονή των Ιησουιτών¹¹⁹. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να επιδεινωθούν οι ήδη κακές σχέσεις, μεταξύ του Επισκόπου και των Καπουτσινών, του Ηγούμενου Άγγελου *da Reims* ή *Angelico da Reims*¹²⁰ και του Κάρολου *da Bologne* και πυροδότησε προστριβές, χωρίζοντας τους κατοίκους σε δύο στρατόπεδα¹²¹. Η κατάσταση οξύνθηκε ακόμη περισσότερο, με τελική κατάληξη, την αυτοεξορία και την αποπομπή του επισκόπου Δελόνγκη¹²² και την επάνοδο του Ματούρη (1749-1651), που προσπάθησε να επαναφέρει την ηρεμία και την ειρήνη στο νησί.

¹¹⁷ Α. Δρακάκης, «Το παλάτι του επισκόπου στο Πισκοπιό», *Κυκλαδικά Θέματα*, αρ. 13 (1986), σ. 34-35. Ρούσσου-Μηλιδώνη, *Σύρα Σάκρα... ό.π.*, σ. 120 και Giovanni Marago *Notizie...* σ. 54.

Η πανώλης άρχισε να υποχωρεί από τις αρχές Ιουνίου 1728 και το τελευταίο κρούσμα, σημειώθηκε την παραμονή του Αγίου Σεβαστιανού, 19 Ιανουαρίου 1729, προσθέτοντας στον κατάλογο των θυμάτων άλλους τριακόσιους ανθρώπους, που συνολικά έφθασαν τους 800.

¹¹⁸ Το 1730 ονομάζεται Επίσκοπος Σύρου ο Αντώνιος Ματούρης ή *Maturi* (1730-1733). Μεταξύ των προσπαθειών που έκανε για την οικονομική ενίσχυση του εισοδήματος των γεωργών ήταν και η προώθηση της καλλιέργειας του μεταξοσκώληκα. Η παραγωγή μεταξιού στα τέλη του 18^{ου} αιώνα αποτελούσε σημαντική πηγή εσόδων για το νησί. Τον *Maturi* διαδέχεται ο Εμμανουήλ Καράντζας (1733-1734) και αυτόν ο Δελόγκης.

¹¹⁹ Βλ. Μ. Ρούσσος-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 124 και εξής.

¹²⁰ Στην αναφορά που έστειλε στην Ρώμη, ο Επίσκοπος Σαντορίνης Razolini, δεν γράφεται τίποτα για το σχολείο των Καπουτσινών, που σημαίνει ότι ίσως, λόγω των προστριβών με τον επίσκοπο De Longhis, το σχολείο να μην λειτουργούσε.

Prop. Scritture riferite, vol.729: 89r-106v. *Visita apostolica del vescovo di Santorino, Razolini, sopra Syros, Giugno 1744.* στον G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 108-111.

¹²¹ Στο ΑΚΑΣ φ. 59, φυλάσσεται αναφορά με αντικείμενο τις διαφορές του επισκόπου με τους Καπουτσινούς. Ο Ιωάννης Μαραγκός, χειρόγραφο *Notizie...ό.π.*, σ. 61, αναφέρει, ότι η ίδρυση της δεύτερης μονής στη μικρή Σύρο με τους 3000 κατοίκους και 30 ιερείς, δυσαρέστησε τους πατέρες Κάρολο και Αγγελικό ώστε «κήρυξαν αμείλικτο πόλεμο στον Επίσκοπο». Και ο Δρακάκης: «Κατά της τοιαύτης εγκαταστάσεως εξεδηλώθησαν αμέσως οι Καπουτσινοί οίτινες στρατολογήσαντες τους οπλαδούς των, τους όπλισαν απειλήσαντες βιαιοπραγίας. Προ της τοιαύτης εξεγέρσεως ο Επίσκοπος ηναγκάσθη να εγκαταλείψη την έδρα του». Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας...ό.π.*, τ. Α', σ. 176.

Βλέπε επίσης Μ. Ρούσσος-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 125 και εξής.

¹²² Οι διαφορές τους, οδήγησαν στην διαίρεση των κατοίκων σε δύο φατρίες, εκ των οποίων η μία υποστήριζε τον επίσκοπο και η άλλη τους Καπουτσινούς. Η Μονή των Ιησουιτών, γράφει ο π. Gaetano Romano Ιησουίτης, «δεν ήταν αρεστή σε μια τάξη ανθρώπων και τους υποστηρικτές των. Αυτά τα άτομα μη θέλοντας να εναντιωθούν στην εντολή της Ρώμης, βάζουν τα δυνατά τους να διαταράξουν την εγκατάσταση μέσω του Πρόξενου της Γαλλίας που ήθελε να την προστατεύσει, ο οποίος θορυβημένος από τις αντιδράσεις δεν ήθελε να παρέχει την προστασία του...» αυτό ανάγκασε τον π. Μικόνι να πάει στην Κωνσταντινούπολη αυτοπροσώπως για να εξασφαλίσει την προστασία του Γάλλου προξένου, σχετικά με την εγκατάσταση της νεοσύστατης Μονής των Ιησουιτών. «Εξασφαλίζοντάς την επέστρεψε ο π. Μικόνι στην Σύρα. Αλλά εδώ βρήκε όλη την πόλη άνω κάτω χωρισμένη σε δύο στρατόπεδα των Εκκλησιαστικών και των λαϊκών. Το ένα εναντίον του επισκόπου Δαρείου de Longhis ... και το άλλο με το μέρος του Επισκόπου». Και ο π. Μικόνι για να προλάβει τα χειρότερα, μεσολάβησε για να φυγαδευτεί ο Επίσκοπος σώος, στην Τήνο. Βλέπε περισσότερες πληροφορίες G. Romano, *Cenni storici della Missione della Compagnia di Gesù in Grecia*, Palermo 1912, σ. 269-271.

Είναι σημαντικό να προσθέσουμε στο σημείο αυτό, ένα έγγραφο της 3ης Ιανουαρίου 1748, με τις υπογραφές 77 Συριανών, που δημοσιεύεται από τον Τιμολέοντα Αμπελά, όπου αναφέρεται, ότι ο Καπουτίνος π. Αγγέλικος, «από καθαρή αβανιά» θεωρήθηκε διώκτης του Επισκόπου. Φαίνεται μάλιστα ότι ο Δε Λόνγκις, βρήκε καταφύγιο στο μοναστήρι του, λίγο πριν να εγκαταλείψει το νησί:

«1748 Ι. Ν. γενναρίου 3. Όλοι εμείς οι κάτωθεν γραμένοι ομολογούμε πως ο αιδέσιμος Πατέρας Αγγέλικος απτίν Ρώμι καπουτζίνος εις τον καιρόν όπου έκαμεν εδό στο νησί τις σιρας μισιονάριος τον εγνωρίσαμεν με λόγον και με έργον ζηλοτι τις αποστολικής επαγγελίας και πατρικόν στο γιερατικόν του τάγμα και δι' αφτό ως καθολικά παιδία τις αγίας ρομικής εκκλησίας παρακαλούμε τους πνευματικούς μας γονιούς και προεστούς του εδεσίμου πατέρα να δόσου πίστι εις το παρό μας γράμμα το περισσότερο που αγρικούμε πως του κάμνουν εγκ.κτη, τις διόξeos του Επισκόπου Δαρίου Δελόγκη, το οποίον είνε καθαρί αβανιά δια τι και να κλεγόμεστε προς αυτό που εστάθηκε αφορμή ή ένα χρόνο προτίτερα η κοινότης ήθελεν να τον διόξη δια δίκιες αφορμάς που πνευματικοί ως γονίμας ήθελον να μάθου είμεστεν έτοιμοι να φανερόσομε τα εντάλματα του δια να μη τύχη και λογιάσετε πως εστάθιμεν τόσον άθειο και αγκίξαμεν τον τόπον του σοτήρος διατι ήμεστεν μακριά απέ την χριστιανουσύνην και εδό στην Ελλάδα να μας παίρνετε δια σχισματικοί ή δια αγαρινοί αμί δια να θριαμβέψη το καθολικόν μας και άγιον ρίτο εις τούτο το νησί διαφεντεμένο από τον χριστιανικότατο βασιλέα της Φράντζας, ο άνωθεν πατέρας βλέποντας τον όχλον εις πολίν σύχισιν εφίλαξεν τον όμοιον Επίσκοπον στο μοναστήρι του και εκεί δεν ηθελήσαμεν να πάμε πλέον ομπρός μόνο με ειδικές του συμβουλές επαράκίνησε και ερίνεψε το κινό και με τον ερχομόν του μητροπολίτου τις Αζιάς ο παινεμένος βοσκός, έκαμε τον Επίσκοπόν μας και έταξεν να περάση μίαν ζοήν κατά που εξετή το τάξιμόν του ...

Γ. Βαμλακάρης Επίτροπος, [...έπονται 77 υπογραφές]

Ι. ΔΑ ΠΕΡΙΣ, Κατζιλιέρης»¹²³

Ωστόσο οι χειρόγραφεσ πηγές, του Αρχείου ΑΤΙΣ, αποκαλύπτουν ένα έγγραφο των Προεστών της Σύρου, με το οποίο εκλιπαρούν την Προπαγάνδα να μην επιτρέψει την εγκατάσταση των Ιησουιτών, επειδή το νησί είναι φτωχό και δεν μπορεί να συντηρήσει και δεύτερο Μοναστήρι και ότι υπάρχουν οι Καπουτσίνοι που τους προσφέρουν ότι χρειάζεται «*non necessari altri Religiosi supplendo li detti PP. Carruccini*». Επιπλέον αποκαλύπτει το έγγραφο, ότι παρόμοια παράκληση, σχετικά με την μη εγκατάστασή των Ιησουιτών, είχαν κάνει και οι προπάτορές τους, στις 23 Απριλίου του 1678, όταν ο ιερέας, Δον Πριβιλέτζιο, κληροδότησε την περιουσία του, με σκοπό την ίδρυση μιας Μονής Ιησουιτών στην Σύρο¹²⁴. Αντίθετη άποψη με τους Προεστούς έκφράζουν ο κλήρος, ο επίσκοπος, ο δωρητής Μαραγκός και μερίδα του λαού, οι οποίοι με αντίστοιχες επιστολές,

¹²³ Τιμολέων Αμπελάς, *Η Ιστορία της νήσου Σύρου*, Ερμούπολη 1874, παράρτημα Α', σ. θ'.

¹²⁴ Βλέπε στην παρούσα μελέτη το κεφ. ΙΙ. «Εγκατάσταση Ιησουιτών μοναχών και η ίδρυση σχολείου». ΑΤΙΣ (1β, 20) & ΑΤΙΣ (12α, Κ47), Ν. 20, σ. 4. «*Supplica dei Primati dell' isola di Sira alla S. Congregazione di propaganda per impedire la fondazione de PP. Gesuiti in detta Isola*».

ζητούν την ίδρυση της μονής των Ιησουιτών, «γιατί λείπει από τους νέους και τον κλήρο η απαραίτητη εκπαίδευση»¹²⁵.

Το 1757 παίρνουμε την πληροφορία από τον Αρχιεπίσκοπο de Stefani, ότι στην μονή του Αγίου Ιωάννη «υπηρετεί από το 1742 ο π. Αγγέλκος ή Άγγελος da Reims¹²⁶ 55 ετών, που κηρύττει στα ελληνικά και ο π. Μάρκος da Parigi από το 1756, 34 ετών... που γνωρίζει την ελληνική γλώσσα, κάνει το Κατηχητικό και διδάσκει στο σχολείο σε 38 παιδιά να γράφουν και να διαβάζουν λατινικά ελληνικά και κάποιες φορές και γαλλικά»¹²⁷.

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα στην Μονή υπηρετεί, ο Ηγούμενος *Ippolito da Parigi*¹²⁸, με έναν ακόμη μοναχό ο οποίος «κάνει μαθήματα στο σχολείο, στα μικρά παιδιά: «*fa la scuola ai piccoli figliuoli*». Ο επίσκοπος Φοντόν ή *Fonton* (1787-1798)¹²⁹, που δίνει την πληροφορία, δεν μας δίνει όμως το όνομα του συντρόφου του¹³⁰.

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, η Σύρος αντιμετωπίζει μεγάλα οικονομικά προβλήματα, λόγω πληθωρισμού και μεγάλης αύξησης των αγαθών¹³¹.

Μεγάλα προβλήματα για την συντήρησή της αντιμετωπίζει και η Μονή των Καπουτσινών. Εντόπωση μας προκαλεί, επιστολή του *Καπουτσαγιά Μπατίκου Λαπιέρου*, προς τον «Επίτροπο Σύρου σιορ Λινάρδο» το 1786, όπου του ζητεί, «να μετρήσουν γρόσια 1080 του Πάτρε Σουπεριόρε των Καπουτσινών Πάτρε Ιππόλυτου και να είναι καλά δοσμένα»¹³². Παρόμοια εντολή, δίνεται και τον επόμενο χρόνο 1787, με

¹²⁵ Βλέπε στην παρούσα μελέτη, κεφ. II. «Εγκατάσταση Ιησουιτών μοναχών και η ίδρυση σχολείου», υποκ. «2. Ιστορία της Μονής», το έγγραφο ΑΤΙΣ 1β, 22 Ιδρυτικά και ΑΤΙΣ (12α, Κ47), Ν. 22., σ. 5-6. Βλέπε επίσης σχετικά με την διαθήκη Μαραγκού, στο Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6αΚ16) κεφ. IV. και C. Ferrari, *Mons. Antonio...ό.π.*, σ. 146-147.

¹²⁶ Ο Άγγελος da Reims, τα τελευταία χρόνια της ζωής του έζησε στην Μονή της Σμύρνης, όπου και πέθανε στις 17 Σεπτεμβρίου 1777. Clemente da Terzorio *Le missioni... ό.π.*, III. σ. 138.

¹²⁷ Από την έκθεση του Αρχιεπίσκοπου Νάξου *De Stefani*, που επισκέφθηκε την Σύρα ως αποστολικός επιτετραμμένος της Ρώμης. Prop. Scritture riferite, vol. 773: 395^r-404^v. *Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757*, στον G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 111-131 και επίσης στον ίδιο *Vescovadi...ό.π.*, σ. 37.

Επίσης «*sa la lingua greca volgare ed insegnava il catechismo, e tenne scuola insegnando a 38 scolari, di leggere e scrivere in latino, in greco e qualche volta in francese*». Cl. da Terzorio,... ό.π., IV. σ. 234.

¹²⁸ Ο da Terzorio δίνει την πληροφορία ότι «το 1709, υπηρετούσε στην Πάρο, ήταν τότε 32 ετών, 13 χρόνια μοναχός και 4 χρόνια στην αποστολή της Ελλάδας». Αλλά ή πρόκειται για συνωνυμία ή για λάθος ημερομηνία, γιατί τότε το 1788 υπολογίζουμε ότι θα ήταν πάνω από 100 χρονών, πράγμα λίγο απίθανο. Clemente da Terzorio *Le missioni... ό.π.*, IV. σ. 180.

¹²⁹ Βλ. Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 138 και εξής. I. Μαραγκός, *Notizie...σ.* 67-68.

¹³⁰ Από την αναφορά Φοντόν, 30 Ιανουαρίου 1788. Prop. Scritture riferite, vol. 879: 269^r-273^r. *Relazione del vescovo G. B. Fonton sopra la sua diocesi, 30 Gennaio 1788*. Στον αρ. 17 επισημαίνει ο Επίσκοπος Fonton, ότι «μετά την απαγόρευση του τάγματος των Ιησουιτών, οι μόνοι ιερομόναχοι που υπηρετούν στη Σύρο είναι οι Φραγκισκανοί Καπουτσινοί», αλλά ωστόσο ο ίδιος συμπληρώνει ότι το 1788, ο πρώην Ιησουίτης Φραγκίσκος Lalomia, διατηρεί ένα σχολείο και διδάσκει τους μαθητές: «*Fa insieme la scuola ai figlioli...*», που επιβεβαιώνει ότι οι Ιησουίτες δεν εγκατέλειψαν το σχολείο μετά την κατάργησή του τάγματός το 1773. Hofmann, ...ό.π., σ. 139-140.

¹³¹ Βλ. έγγραφα της κοινότητας, δημοσιευμένα από τον Δρακάκη, ...ό.π., σ. 105-107.

¹³² Τιμιώτατε Επίτροπε σιορ Λινάρδο χαίρεις.

επιστολή του ίδιου Καπουκεχαγιά: «Ελπίζω του Καπουτσίνου τ' άσπρα να του τα έχετε δοσμένα»¹³³. Δεν γνωρίζουμε αν τα «άσπρα» δόθηκαν λόγω των οικονομικών δυσκολιών στην συγκεκριμένη χρονική περίοδο, ή για άλλους λόγους, που τους έκαναν συμπαθείς στην Υψηλή Πύλη¹³⁴.

Τα οικονομικά προβλήματα, εντάθηκαν μετά το 1789, αφού εξ αιτίας της Γαλλικής επανάστασης, διακόπτεται η Γαλλική οικονομική στήριξη της Μονής. Στην Αναφορά του Πρωθυπουργού Κωνσταντινούπολης π. *Umberto da Parigi* το 1794, διαβάζουμε σχετικά, ότι ο γενικός Ηγούμενος «θα πρέπει να συνεχίσει να παρέχει την επιχορήγηση», που δινόταν παλιά στην Μονή από την Γαλλία, γιατί η Μονή έχει ελάχιστα έσοδα και «ο π. Ιωάννης Βαπτιστής d' Oexerre ζει με μεγάλες στερήσεις επειδή τα τρόφιμα είναι πολύ ακριβά». Παρά ταύτα οι δραστηριότητες της Μονής συνεχίζονται και το σχολείο λειτουργεί κανονικά: «οι ιεραπόστολοι διδάσκουν

Το αίτιο του παρόντος μου είναι να σε άκριβοχαιρετήσω αντάμα και όλους τους Προεστούς και νοικοκύρηδες. Ό Αγάς από ευχαρίστησιν που έχει προς λόγον σου εις ως καθώς φέρνεσαι εις ησυχία και καλή παράστασις του μαλικιανέ της Σουλτάνας της Κυράς μας, ιδού όπου σε ξανασταθερώνει Επίτροπον και περι πλέον βεκέλην του και με την πρέπουσαν τιμήν καθώς σου ανγίξει, σου στέλνει και μπινίσι να το φορέσης. Σου στέλνει και το Ιλτιζάμι του νησιού μας βουλωμένο με την ιδίαν βούλλαν της Κυράς μας και γραμμένο απάνω στο όνομά σου και μακτού απάνω εις όλον τον ραγιάν, δια το οποίο Ιλτιζάμι εμέτρησα εγώ πεσινί, καθώς σας το γράφει και ο Αγάς, χίλια εξήντα γρόσια 1060, ωσάν και επέρσι, δια τα οποία το υλοκείμενο όπου τα εξεμπούκισεν τα άνωθεν γρ. 1060 ζητά είκοσι γρόσια διάφορο, διορία σαρανταμία ημέρα. Ύστερις αφού λάβετε το ιλτιζάμι και την γραφήν του Αγά και αυτά τ' άσπρα έχετε να τα μετρήσετε όπου σουμμάρουν με το διάφορο γρ. 1080 του Πάτρε Σουλεριόρε των Καπουτσίνω Πάτρε Ιπλότοτου και είναι καλά δοσμένα. Όμως σας περικαλώ να κάμετε το βολετόν σας, με ότι τρόπον εμπορείτε, να του μετρηθούν στην διορίαν τους, τόσον για τιμή ειδική σας, όσον και ειδικήν μου, ότι εμπορεί το υλοκείμενον να χρειαστή και άλλον χρόνον. Ελπίζω να ελάβετε και την ξόφλησι της απερασμένης χρονιάς, δια της οποίας, περικαλώ, να μου κάμετε και εμένα φανέρωσις δι' εγράφου, πως μήτε έχω να πάρω, μήτε να δίνω, ξεμπερδεύγοντάς μου τες ομολογίες, όπου σας έστειλα οπίσω με τον Μαστραντώνη Φίλο. Εδώ τα αφτιά του Αγά τα εγιέμωσαν πώς αυτού, αν δεν έρθη ζαπίτης κεσκίνης είναι ο τόπος χαμένος και του επαλαπονέθησαν και δια λόγον μου, όπως δυσκολεύω. Όμως καθώς τα λόγον σας γράφετε, έτσι θα γιένη. Στοχάζομαι πώς γράφετε για καλήν διόρθωσιν και αν εμπορέσω τον ταιριώ απεδώ, το τι να του δώσετε και έτσι ετοιμάξετέ του ένα σπιτάκι να καθίση. Αποφασισμένα είναι να φύγη απεδώ τον Μάρτη. Ακούω πως μερικοί με ανεθεματίζουν πώς είμαι αιτία και δεν άφινω να 'ρθη ζαπίτης, όμως ο θεός να των δώκη την χάρι εκεινών των όμοιων να μην το μετανοήσουν. Ίσως θαρρούν, σαν έρθη ζαπίτης, πώς θα των μοιράση αγιάκια. Το σπίτι που θα του ετοιμάξης να είναι κοντά σου, να μην εμπορούν να γίνονται καταδοσιές να ξεγίνονται οι φτωχοί.

Του Μαστροζάννε Μαγιδιώτη του έλαχεν τισγράσια στες δουλειές του και ακόμη δεν εδιορθώθησαν. Λοιπόν έχετε έγνοια μην τόχη και κανένας στείλη και πιάση τίποτις πράγμα ειδικόν του, ότι είναι μερικοί Συριανοί όπου έχουν να λαβαίνουν, μεσ' τους οποίους είμαι και εγώ, όπου έχω να λαβαίνω απ' τον όμοιον Ζάννε γρόσια 1280 και δια τούτο σας δίνω την ειδήσιν, έως να δούμεν το πώς έχουν να πάρουν τέλος οι δουλειές του, διά να μην αδικηθή τινάς.

Έως όσον για τον λογαριασμόν όπου μου εστείλετε, εγώ λογιάζω να είναι ό όμοιος σαν εκείνο, όπου σας έστειλα με τον Φίλον.

Κάμνω τέλος ξαναχαιρετώντα(ς) σας, περικαλώντας σας πάλι τ' άσπρα των σκριτών, ομοίως και του Πατέρα να δοθούν στην διορίαν τους. Βλέπετε πώς γίνεται καλωσύνη εις όλην την κοινότητα χωρίς έξοδα και διαφόρετα μεγάλα. Ταπεινό σας διά πάντα, Μπατικός Λαπιέρς, 1786 Δικεβρίου 7.

Έγγραφο 19. Α. Σιγάλας, «Επιστολαί των εν Κων/πολει Καπουκεχαγιαδών της Σύρου επι Τουρκοκρατίας», *Ελληνικά* 2 (1929), σ. 11-96.

¹³³ Έγγραφο 21. Α. Σιγάλας, «Επιστολαί των εν Κων/πολει Καπουκεχαγιαδών της Σύρου επι Τουρκοκρατίας», *Ελληνικά* 2 (1929), σ. 11-96.

¹³⁴ Για παράδειγμα ο Tournefort αναφέρει, ότι οι Καπουτσίνοι πρόσφεραν και καταφύγιο στον Τούρκο «Καδή» σε περίπτωση κουρσάρικης επιδρομής. Tournefort, *Relation...ό.π.*, σ. 220.

την νέα ελληνική γλώσσα»¹³⁵. Και σαν να μην έφθαναν όλα τα παραπάνω, την ίδια περίοδο, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, οι Καπουτσίνοι υπέστησαν και επιθέσεις ληστοπειρατών¹³⁶.

Τον τελευταίο Γάλλο μοναχό διαδέχθηκε ο Ιταλός π. *Αιγέας da Caprarola*, γύρω στα 1794 μέχρι το 1810. Οι οικονομικές δυσχέρειες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Μονή, συνεχίστηκαν και μετά την ίδρυση του Ελληνικού κράτους.

1.3.5. Η Μονή των Καπουτσίνων Σύρου κατά τον 19^ο αιώνα

Τελευταίος ηγούμενος πριν την Ελληνική επανάσταση στην Μονή των Καπουτσίνων Σύρου, είναι ο π. *Urbano da Genova*. Στενός συνεργάτης, έμπορος του *Επισκόπου Russin*(1800-1821)¹³⁷ και γιατρός, πρόσφερε δωρεάν ιατρικές υπηρεσίες στους κατοίκους της Σύρου. Κατά τον *Terzorio* ο π. *Urbano da Genova*, έφθασε στην Ελλάδα το 1795, με σκοπό να ανασυστήσει την Μονή της Αθήνας. Συνάντησε πάρα πολλά εμπόδια και διώξεις, φυλακίστηκε και τελικά με την συμπαράσταση του Γάλλου προξένου κατάφερε να ξαναλειτουργήσει την Μονή. Εν τω μεταξύ το 1799, τον βρίσκουμε στην Σμύρνη και από εκεί επιστρέφει πάλι στην Αθήνα. Του προσφέρει προστασία ο Γάλλος πρόξενος και με έγγραφο που φέρει την υπογραφή του στις 30 Ιουλίου 1800, τον ορίζει αντικαταστάτη του στις περιόδους της απουσίας του. Το 1802 έρχεται να τον βοηθήσει στην Αθήνα ο π. *Πάβλος da Ivrea di Piemonte*, ο οποίος το 1815 ονομάζεται Ηγούμενος όλης της Ελλάδος¹³⁸. Πότε ακριβώς ήλθε στην Σύρο δεν γνωρίζουμε και δεν υπάρχουν σαφείς πληροφορίες. Γνωρίζουμε όμως από τα χειρόγραφα του Ιησουίτη π. *Venturi*, ότι δίδαξε στο σχολείο των Ιησουιτών, που επανιδρύθηκε το 1806, μαζί με τον ίδιο τον π. *Venturi* και με άλλους ντόπιους ιερείς, όπως τον Δον Κωνσταντίνο, μέχρι τουλάχιστον την επίσκεψη του Επισκόπου *Cardelli* στην Σύρο, στις 11 Σεπτεμβρίου 1822. Τέλος στις περιόδους της απουσίας του Επισκόπου *Russin*, εκτελούσε χρέη γενικού βικαρίου. Μετά την απομάκρυνση όμως του επισκόπου έφυγε και ο ίδιος για τη Ρώμη¹³⁹.

¹³⁵ APF Arcipelago, 26 σ. 360-363, Κωνσταντινούπολη 10 Νοεμβρίου 1794. Βλ. ολόκληρη την αναφορά στον Μ. Ρούσο-Μηλιδώνη, *Φραγκοσκανοί Καπουτσίνοι*, Αθήνα 1996, σ. 411-415.

¹³⁶ όπως του Μητρομάρα στα 1790.

¹³⁷ Επί της ιεραρχίας του ανασυστάθηκε η Μονή των Ιησουιτών το 1806, δια του π. Δομήνικου *Venturi*. Μετά την απομάκρυνση και την ανάκληση του επισκόπου Ρουσσίν στην Ρώμη και κατά την περίοδο 1822-1825 την επισκοπή Σύρου διαχειρίζεται ο Αρχιεπίσκοπος Σμύρνης Αλοΐσιος-Μαρία Καρντέλλη ή *Cardelli*, ο οποίος επισκέφθηκε την Σύρο στις 11 Σεπτεμβρίου 1822. Βλ. Μ. Ρούσος-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 149 και εξής.

¹³⁸ *Clemente da Terzorio Le missioni... ό.π.*, IV. σ. 380-382.

¹³⁹ Ιωάννης Μαραγκός, *Notizie...σ. 75*.

Την περίοδο 1822-1836 στην μονή των Καπουτσίνων Σύρου υπηρετεί Κωνσταντίνος della Colle, ο οποίος θα αντιμετωπίσει μεγάλες οικονομικές δυσχέρειες και τα προβλήματα που θα συνεχιστούν και μετά την ίδρυση του Ελληνικού κράτους.

Από εκτενή αναφορά του Επισκόπου Αλοῦσιου-Μαρία Μπλάντσις ή Blancis (1825-1851)¹⁴⁰, τον Ιούλιο του 1833, που απευθύνεται στην «*B. Νομαρχία, δια της Δημογεροντίας Ν. Σύρας*», αποτελούμενη από 20 σελίδες και περιλαμβάνει διάφορα στοιχεία για την περιουσιακή κατάσταση της Επισκοπής και των δύο Μοναστηριών των Καπουτσίνων και των Ιησουιτών, αντιλαμβανόμαστε ότι, σε τραγική οικονομική κατάσταση βρίσκεται και η «*Κοινότητα Σύρου*», αφού αδυνατεί να ξεπληρώσει το χρέος της προς το Μοναστήρι των Καπουτσίνων, όταν σε περίοδο ανάγκης της, δανείστηκε 200 δρχ. που προέρχονταν από κληρονομίες των πιστών και προοριζόνταν για να «*ιερουργούνται λειτουργίες*». Επιπλέον η Κοινότητα διέκοψε από το 1830, την μικρή *ετήσια επιχορήγηση των 34 δρχ.* που έδινε στους Καπουτσίνους, για την διδασκαλία των παιδιών¹⁴¹. Η διακοπή της αποζημίωσης, επιβεβαιώνεται και από δεύτερο έγγραφο, μεταγενέστερο, που στέλνεται από την δημογεροντία για ενημέρωση της *Νομαρχίας Κυκλάδων* στις 7 Μαρτίου 1834, υπό τον τίτλο: «*Πίναξ των εν τη πόλει ταύτη διδακτικών Καταστημάτων*»¹⁴². Έτσι οι Καπουτσίνοι στερούνται τελειώς των πηγών των εσόδων τους.

Το 1842 ο ηγούμενος π. Βοναβεντούρα d' Alì (1836-1846), επισκευάζει και ανακαινίζει την Μονή με χρήματα της Επαρχίας της Λυών, *Propagazione delle Fede in Lione*. Ο ίδιος έκανε τις απαραίτητες ενέργειες για την επισκευή και την

¹⁴⁰ Βλ. Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ.165 και εξής.

¹⁴¹ ΙΑΔΑΣ αρ. 138. «Ο της νήσου Σύρας Θ.(εοφιλέστατος) Επίσκοπος, Ελήφθη την 26 Ιουλίου 1833».

«*Σημείωσις περί των ενταῦθα δυτικών Εκκλησιῶν και περί των συγκροτούντων τον ανώτερον και κατώτερον κλήρον της επαρχίας Σύρας παρουσιασθῆς από ημῶν φρα Λουῖτζιον Μ. Μπλάνκις Επισκοπου της ιδίας, προς την Β. Νομαρχία δια της Δημογεροντίας Ν. Σύρας*» (σ. 1-20).

«*Κεφάλαιον Α' Περί του αριθμοῦ των εκκλησιῶν...*

2. *Δύο Μοναστήρια και εκκλησίαι των κανονικῶν. Η μία ιερουργείται από ἓν αιδέσιμον πατέρα Καπουτζίνον ονομαζόμενη Βασιλική εκκλησία του βασιλέως των Γάλλων. Του ιερέως τούτου, η Κοινότης τῶ ἐπρόσφερον ενιαῖοισιν μικρόν τι ὄφελος δια να διδάσκει τα παιδία...* (σ. 1).

...*Ἐχει να λάβει παρά της Κοινότης 200 δρχ (εκτός των τόκων) ἀτινας ἐδάνησεν εἰς διαφόρους αὐτῆς ἀνάγκας. Εἶναι εὐσεβῆς κληρονομία δια να ιερουργούνται 20 λειτουργίες. Η Κοινότης ἐπρόσφερε κατ' ἔτος του ιερέως τούτου του μοναστηριοῦ σχ. Δρχ. 34 δια το σκολεῖον του παιδιῶν πλην ὅμως ἔπαψεν περί το 1830 ἔτος...*» (σ. 20).

¹⁴² ΙΑΔΑΣ 248/7 Μαρτίου 1834. «*Πίναξ των εν τη πόλει ταύτη διδακτικών Καταστημάτων*».

«*Ο Προεστός των διδάσκει κατὰ χάριν [δηλαδή δωρεάν, χωρίς πληρωμή], τας Αρχὰς της Ιερὰς Κατηγήσεως και το Αλφαβητάριον. Πρότερον και η επιτόπιος Αρχή τῶ ἐπρόσφερον ενιαῖοτον μικράν ἀμοιβήν 32 δραχμῶν, ἔπαυσεν ὅμως ἀπὸ του 1830. Ο ἀριθμὸς αὐτῶν εἶναι ἀπροσδιόριστος, διότι ὡς μικρὰ δεν συχνάζουσιν τακτικῶς. Εκτός του προεστότος διδάσκουν και τινές ιερεῖς κατὰ χάριν ἄλλα παιδία κατὰ τους ρηθέντας τρόπους των Καπουτκίων ενώ ἄλλοι μαθηταὶ συχνάζουν εἰς τα διδακτήρια της Ερμουπόλεως*». Βλ. ἐδῶ στο Παράρτημα 1. «Καπουτσίνοι».

ανακαίνιση και της εκκλησίας του Αγίου Ιωάννη¹⁴³. Σ' αυτόν επίσης οφείλεται η επανίδρυση της Μονής Καπουτσίνων της Αθήνας¹⁴⁴. Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη ανακαινίστηκε μετά από 6 χρόνια, με οικονομική ενίσχυση 110 σκούδων, από την *Congregazione di Propaganda*, με ηγούμενο τον *Σίξτο ή Sisto da Genova* (1848-1853).

Η δυναμικότητα της Μονής τόσο τον 17^ο όσο και τον 18^ο αιώνα ήταν συνήθως δύο πατέρες και ένας αδελφός, γιατί λόγω των οικονομικών συνθηκών δεν μπορούσε το νησί να συντηρήσει περισσότερους ιεραποστόλους και η Μονή δεν διαθέτει εισοδήματα.¹⁴⁵

Από τους πιο σπουδαιούς ηγούμενους που διοίκησαν την Μονή και το σχολείο τον 17^ο αιώνα, ήταν ο *Cherubino da Laon*, πρώτος ηγούμενος της Μονής και ο διάδοχός του *Maria da Magny*. Τον 18^ο αιώνα ξεχωρίζει ο ηγούμενος *Bernardo da Parigi* και τον 19^ο αιώνα ο *Bonaventura d' Ali*¹⁴⁶.

Στα επόμενα χρόνια μνημονεύονται οι μοναχοί: *Ottavio da Carmaniola* (1853-1859), *Arcangelo da Gradara*¹⁴⁷ (1859-1864-1883), *Pietro da Camerino* (1860-1884), *Francesco d' Aspra* (1856-1878), *Σεραφείμ da Carpenzano* (?-1855), *Σεβαστιανός da Ploaghe* (1865), *Δομήνικος Billalagho* (1869), *Αρχάγγελος ή Arcangelo da Pettineo* (1879-1903), ο οποίος έμεινε πάνω από 20 χρόνια στην Μονή του Αγίου Ιωάννη Σύρου. Σ' αυτόν οφείλουμε την ανακαίνιση του ναού 1897¹⁴⁸. Οι τελευταίοι Ιταλοί Μοναχοί Καπουτσίνοι είναι οι: *Basilio d' Arenzano* 1886, *Σεραφείμ ή Serafino da Napoli* 1895 ή 1886, *Fedele da Trieste* 1896, *Λέων ή Leone da Selze* 1897, *Giambattista da S. Lorenzo* της Ελληνόφωνης Καλαβρίας 1903. Μετά το 1903, στην Μονή έχουμε μόνο Έλληνες μοναχούς, αρχής γενομένης από τους πατέρες *Ισιδώρο* και *Πίο Αρμάο*.

Μετά την ίδρυση των δημόσιων σχολείων οι Καπουτσίνοι επικεντρώθηκαν περισσότερο στην *κοινωνική τους δράση*, τις *αδελφότητες*, το *κήρυγμα* και τις

¹⁴³ Βλέπε Archivio Generale delle Missioni. *Busta: Smirne, anno 1842. Lettera del p. Bonaventura d' Ali al Prefetto di Costantinopoli*, όπου επιστολή του Bonaventura d' Ali Ηγούμενου της Μονής των Καπουτσίνων Σύρου, προς τον γενικό Ηγούμενο Μάουρο da Leonessa, που διέμενε στην Κωνσταντινούπολη, γραμμένη την 1^η Φεβρουαρίου 1842, δίνει ενδιαφέρουσες πληροφορίες, για της συνθήκες διαβίωσης των Μισσιονάριων, την οικονομική κατάσταση της Μονής και την άμεση ανάγκη ανακαίνισης της εκκλησίας. Την αναφορά δημοσιεύει ο στον Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Minori Cappuccini...*, ό.π., σ. 255 και εξής.

Βλέπε επίσης επιστολές του ίδιου, που αφορούν την επανίδρυση της Μονής των Καπουτσίνων της Αθήνας στον Μ. Ρούσσο-Μηλιτώνη, ...ό.π., σ. 418-420.

¹⁴⁴ Η Μονή όμως των Αγίων Αναργύρων, ιδρύθηκε το 1970.

¹⁴⁵ Από την αναφορά του Alessio da Sommoivoir, την οποία δημοσιεύει ο Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode p. Alessio da Sommoivoire, scritta da Smirne, 27 luglio 1670», *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 429, f. 81ss, *Collectanea Franciscana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386.

¹⁴⁶ Hofmann, *Vescovadi... Syros III*, ...ό.π., σ. 34.

¹⁴⁷ Βλέπε Archivio Gen. delle Missioni. *Busta: Smirne, anno 1864*, όπου έκθεση του Arcangelo da Gradara 1864, στην οποία δίνει πληροφορίες για τον Επίσκοπο Ρουσσίν.

¹⁴⁸ Έγραψε μια ενδιαφέρουσα αναφορά, βλέπε Archivio Generale delle Miss. Cit. *Busta: Smirne, anno 1897. da Terzorio, Le Missioni...*, ό.π., σ. 264 και εξής. Hofmann, ...ό.π., σ. 41.

πνευματικές ασκήσεις, εξαπλώνοντας την δράση τους και στα χωριά της Σύρου, που εν τω μεταξύ δημιουργήθηκαν¹⁴⁹.

1.3.6. Δραστηριότητες των Μοναχών

Η Δραστηριότητα των Καπουτσίνων στην Σύρο, εκτός από την Διδασκαλία στο Σχολείο, για την οποία θα αναφερθούμε εκτενέστερα σε ιδιαίτερο κεφάλαιο παρακάτω, επεκτείνεται και σε άλλες δραστηριότητες: *Κηρύττουν, Κατήχουν, ασκούν Φιλανθρωπικό έργο, διευθύνουν Αδελφότητες και γυναικείο Τάγμα μοναχών Καπουτσίνων* το οποίο οι ίδιοι ιδρύουν.

Ο *Custode π. Alessio da Sommoivre*, το 1640 σε αναφορά του από την Σμύρνη προς την Προπαγάνδα περιγράφει συνοπτικά ως εξής τις δραστηριότητες των Καπουτσίνων της περιφέρειάς του, στον χώρο της Ελληνικής Ανατολής:

«Οι δραστηριότητες όλων των Μισσιονάριων είναι να μαθαίνουν τις γλώσσες της χώρας, να διδάσκουν στα παιδιά στα σχολεία την Ανάγνωση και Γραφή, την Κατήχηση, αριθμητική, Ιταλικά, φιλοσοφία, θεολογία, να κατήχουν να κηρύττουν, να τελούν τα Μυστήρια, να επισκέπτονται τους αρρώστους και τους υγιείς να φάλλουν τις λιτανείες της Παναγίας κάθε βράδυ, τον κανόνα κάθε Σάββατο, τον Εσπερινό κάθε Κυριακή και γιορτή, να απαγγέλλουν το Ροδάριο τρεις φορές την εβδομάδα, να κάνουν τις Λιτανείες του *Corpus Domini*, της Υπαπαντής, των Βαΐων, του Αγίου Μάρκου, κλπ να διευθύνουν τις αδελφότητες του τρίτου τάγματος και τις μοναχές ...»¹⁵⁰

Το Κήρυγμα, αποτελεί την δεύτερη μεγάλη απασχόληση των Καπουτσίνων. Στην Μονή Σύρου κηρύττουν συστηματικά, κυρίως πριν τις μεγάλες γιορτές. Κατά την περίοδο του «*Ερχομού*», δηλαδή πριν από τα *Χριστούγεννα* και οπωσδήποτε την περίοδο της *Τεσσαρακοστής*. Μεγάλη σημασία δίνουν επίσης στο *Μυστήριο της Μετανοίας* και της *Εξομολόγησης*, όσο και στην συχνή «*Μετάληψη*» των *Άχραντων Μυστηρίων*. Ειδικά για την δραστηριότητα του π. Χερουβείμ, γράφει ο Terzorio: «*τις ημέρες των γιορτών κήρυττε για τους πιστούς του και το πρωί και το βράδυ. Πριν από τα Χριστούγεννα και την Τεσσαρακοστή, κήρυττε τρεις φορές την εβδομάδα στον Αι -Γιάννη, αλλά και στην Μητρόπολη σε μεγάλο πλήθος λαού, που συνέρρεε για να ακούσει το λόγο του*»¹⁵¹.

Η Διδασκαλία της Κατήχησης, ή της «*Dottrina Christiana*», κατέχει σπουδαία θέση ανάμεσα στις καθημερινές τους δραστηριότητες. Σε μικρούς και μεγάλους, κυρίως όμως στα παιδιά, στο σχολείο, μαθαίνουν να αποστηθίζουν τις

¹⁴⁹ Lorenzo da Fara, *I Cappuccini e la Missione di Grecia*, Venezia 1998, σ. 261.

¹⁵⁰ Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «*Relazione del Custode p. Alessio da Sommoivre, scritta da Smirne, 27 luglio 1670, Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite, vol. 429, f. 81ss, Collectanea Francescana, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 382, αριθ. 60.*

¹⁵¹ Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini ...ό.π.*, vol. IV, σ. 217 και εξής.

προσευχές, το «Πάτερ ημών» και το «Πιστεύω», στα ελληνικά και στα λατινικά, τις «Εντολές του Θεού και της Εκκλησίας» και ότι έχει σχέση με την Καθολική Χριστιανική πίστη. Αποτελεί τη βάση της ηθικής και θρησκευτικής μόρφωσης. Η κατήχηση διδάσκεται συστηματικά, εκτός από το δημοτικό σχολείο και στην εκκλησία κάθε Κυριακή και επίσημη γιορτή, στις θρησκευτικές τελετές και εκδηλώσεις, όπως είναι η «Αγία Ώρα», ο «Εσπερινός», κατά την διάρκεια του «Κανόνα» ή κατά την τέλεση του «Αγίου Ροδαρίου της Παναγίας». Συναθροίζονται ξεχωριστά τα αγόρια από τα κορίτσια, για τα οποία πρέπει να σημειώσουμε, το σχολείο ήταν «απαγορευμένο». Στην Σύρο την εκπαίδευση των κοριτσιών ανέλαβαν από το 1745, οι μοναχές Ουρσουλίνες. Στους ενήλικες και στους νέους πάνω από 15 χρονών, η Κατήχηση γίνεται είτε την Κυριακή, ξεχωριστά στους άνδρες και ξεχωριστά στις γυναίκες, είτε στις συναθροίσεις των μελών των Αδελφοτήτων. Στους άνδρες τα βράδια, συνήθως δύο φορές την εβδομάδα και στις γυναίκες σε πιο κατάλληλες ώρες, πάντοτε όμως ξεχωριστά οι μien από τους δε.

Φιλανθρωπικό και Κοινωνικό έργο. Όταν έφθασαν οι Καπουτσίνιοι στην Σύρο, η οικονομική κατάσταση των κατοίκων ήταν άθλια, λόγω της απόλυτης φτώχειας¹⁵². Χριστιανοί και Τούρκοι κουρσάροι λυμαίνονταν το νησί¹⁵³. Οι κάτοικοι υπέφεραν από πείνα. Οι Καπουτσίνιοι εν μέσω τέτοιας φτώχειας και εξαθλίωσης, κάνουν ότι μπορούν για να ανακουφίσουν τους φτωχούς, ζητώντας και οικονομική βοήθεια από την Γαλλία, την οποία διαθέτουν μέσω του επισκόπου, στους πιο αναγκεμένους¹⁵⁴. Επιπλέον τους προμηθεύουν φάρμακα και τρόφιμα. Δεν ήταν μόνο η πειθαρχία στον κανονισμό του τάγματός τους, που τους ήθελε αρωγούς των φτωχών και τους έθετε στην υπηρεσία των αρρώστων. Ήταν η απόλυτη αφοσίωση στον πάσχοντα, που στο πρόσωπό του έβλεπαν τον ίδιο τον Χριστό, που τους έκανε πολλές φορές να ξεπερνούν τους εαυτούς τους. Όταν το 1728 η επιδημία της πανώλης χτύπησε την Σύρο με πάνω από 800 θύματα μέσα σε 6 μήνες, οι Καπουτσίνιοι στάθηκαν στο πλευρό των αρρώστων.

Όταν εγκαταστάθηκαν στο νησί και οι Ιησουίτες το 1744, γράφει ο Μ. Στεφάνου, γέννημα θρέμμα της Άνω Χώρας, βασιζόμενος στα δικά του βιώματα, αλλά και τις διηγήσεις των ανθρώπων του «Κάστρου», τα δύο μοναχικά τάγματα των Ιησουιτών και των Καπουτσίνων, μοίρασαν κατά κάποιο τρόπο, τις «αρμοδιότητες» μεταξύ τους, όσον αφορά την «καλλιέργεια αυτού του αμπελώνα του κυρίου». Γράφει χαρακτηριστικά, ότι οι Ιησουίτες αφοσιώθηκαν περισσότερο στο Πνευματικό έργο και στην Εκπαίδευση και «ανάλαβαν τον τομέα των κυρίως πνευματικών θεμάτων», ενώ «έλυσαν τα χέρια των Καπουτσίνων και τους έδωσαν την ευχέρεια να ασχοληθούν περισσότερο συστηματικά, με το κοινωνικό και φιλάνθρωπο

¹⁵² Βλ. Terzorio...ό.π. σ. 205-206. Cesinale, Storia...ό.π., σ. 95.

¹⁵³ Hofmann, Vescovadi Cattolici...ό.π., σ. 74.

¹⁵⁴ Rocco da Cesinale, Storia...ό.π., Roma, 1873, t. III, σ. 95 και da Terzorio...ό.π., σ. 216 κ. ε.

έργο του ιδρυτή τους Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης. Πολλές φορές δε και η υλική βοήθεια που προσέφεραν οι Καπουτσίνι, στο δοκιμαζόμενο από τη φτώχεια λαό της Σύρου, από οικονομική βοήθεια της Γαλλίας, ήταν εξ ίσου σημαντική με το πνευματικό τους έργο... Αλλά πάντως, οι Καπουτσίνι ασχολήθηκαν περισσότερο με τον κύριο σκοπό του Τάγματος τους που αφορά στη γενική **παραμυθία** των πιστών»¹⁵⁵.

Ο Μιχαήλ Στεφάνου σημειώνει ακόμη μια σημαντικότερη μαρτυρία, που δεν την βρήκαμε σε καμία άλλη γραπτή πηγή. Αφορά τον Άγιο Ιωάννη, την εκκλησία των Καπουτσίνων και την αυλή της, που έγινε το καταφύγιο εγκαταλειμμένων βρεφών, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα: «Στην αυλή του ναού του Άη-Γιάννη του λόφου είχανε πολλές φορές βρεθεί **έκθετα μωρά**. Αυτά δεν προέρχονταν μονάχα από Απανωσυριανούς παράνομους έρωτες αλλά κι Ερμουπολίτικους. Προτιμούσαν το ναό του Άη-Γιάννη, γιατί αυτός ανήκε στους Καπουτσίνους ιερομονάχους, που απ' την αρχή της εγκατάστασής τους στη Σύρα (1635-1637)(sic), άσκησαν κοινωνική και φιλόανθρωπη δραστηριότητα και οι ενδιαφερόμενοι να επιζήσει το εγκαταλειπόμενο παιδί τους προτιμούσαν να το εμπιστευτούν στους αγαθούς εκείνους του Φραγκίσκου της Ασίζης οπαδούς. Έτσι σιγά-σιγά, βλέποντας οι πατέρες ότι καθιερώθηκε η αυλή του σπιτιού τους για την εναπόθεση των ανεπιθύμητων νηπίων, αποφάσισαν ν' αφήνουν και τη νύχτα ανοιχτό τον ξύλινοτσαμένιο χώρο (είδος προπλαίων) της κεντρικής πόρτας του ναού, ώστε η εναπόθεση του σάκου ή καλάθιού μέσα στο οποίο ήτανε τυλιγμένο το νεογνό, να γίνεται σε ασφαλέστερο, από αέρα, βροχή και κρύο, χώρο»¹⁵⁶.

Ίσως γι' αυτό το λόγο ο Αϊ Γιάννης των Καπουτσίνων θεωρείτο ο Προστάτης των μωρών και γενικά των Παιδιών. Σ' αυτήν την εκκλησία λάβαιναν την ευλογία οι «λεχώνες»¹⁵⁷, ενώ η λαϊκή μούσα κατέγραψε τους εξής στίχους από τη προσευχή των μητέρων για τα άρρωστα παιδιά τους:

Άγιε μου Γιάννη γειάνε το, Σταυρέ μου σταύρωσέ το
κι εσύ Κιουρά μου Παναγιά καλοξημέρωσέ το.

Επιπλέον η εκκλησία του Αι-Γιάννη των Καπουτσίνων ενέπνεε πάντα στους πιστούς καθολικούς και ορθόδοξους μια πνευματικότητα. Στην μονή τελούνταν οι πιο κατανοητικές τελετές και τηρούνταν τα πιο παλιά θρησκευτικά έθιμα: « οι πατέρες Καπουτσίνι του Αγίου Ιωάννη, τρεις φορές το χρόνο κάνουν μνημόσυνο των νεκρών που είναι θαμμένοι στην εκκλησία, στρώνοντας ωστόσο δύο χαλιά στα οποία οι πιστοί στην μνήμη των νεκρών προσφέρουν σιτάρι και κριθάρι», γράφει ο Gaetano

¹⁵⁵ Μιχαήλ Π. Στεφάνου, *Συριανές σελίδες*, τόμοι 2, Σύρος 1971-1973, τόμος Β', σ. 51 και εξής.

¹⁵⁶ Μ. Π. Στεφάνου, *Συριανές ...ό.π.*, σ. 46-47, υποσημ. 9.

¹⁵⁷ Γράφει ο Ρούσσοσ-Μηλιδώνης: «Στο νάρθηκα του Αι-Γιάννη η μητέρα περίμενε τον Καπουτσίνο για να την ευλογήσει. Δεν γνωρίζουμε γιατί. Ίσως γιατί οι Καπουτσίνι και οι φρατέλοι των είχαν τη φήμη καλών γιατρών. Από της εγκαταστάσεώς τους στη Σύρο το μοναστήρι τους εξελίχθηκε σε φαρμακείο και νοσοκομείο της Χώρας. Αφού ο πνευματικός την ευλόγησε και την ράντιζε με αγιασμό της έδινε ένα αναμμένο κερί και μαζί προχωρούσαν στο ιερό. Με το δεξι της χέρι η λεχώνα κρατούσε τη «stola» του ιερέα ο οποίος ψιθύριζε λατινικές προσευχές και μπροστά στο «κάντρο» του αποκεφαλιστή λάβαινε τη δεύτερη ευλογία» Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *SYRA...ό.π.*, σ. 271.

Romano¹⁵⁸. Και έτσι έμεινε η συνήθεια στα μνημόσυνα «οι πιστοί να προσφέρουν σιτάρι κριθάρι και κρασί»¹⁵⁹.

Η Αδελφότητα του τρίτου Τάγματος του Αγίου Φραγκίσκου¹⁶⁰. Οι Καπουτσίνιοι ίδρυσαν το 1647, μια αδελφότητα με την ονομασία το «*τρίτο τάγμα του Αγίου Φραγκίσκου*» της Ασίζης¹⁶¹. Το 1652 είχε μέλη της 38 άνδρες και 52 γυναίκες, που συναθροίζονταν ξεχωριστά. Είχαν την υποχρέωση να συμμετέχουν στην λειτουργία και να μεταλαμβάνουν κάθε δεύτερη Κυριακή του μήνα. Μετά τον Εσπερινό ακολουθούσε κήρυγμα από έναν πατέρα Καπουτσίνο και στο τέλος της τελετής, έκαναν μια λιτανεία γύρω από τον Αϊ-Γιάννη, την εκκλησία της μονής τους. Ο π. *Bernardo da Parigi*, Αποστολικός Επισκέπτης ανέφερε στην Προπαγάνδα, το 1652, σχετικά με την δραστηριότητα της αδελφότητας: «*Εδώ και πέντε χρόνια, δηλαδή από το 1647, οι αναφερόμενοι πατέρες Καπουτσίνιοι έχουν ιδρύσει στην πόλη της Σύρου το τρίτο τάγμα του Αγίου Φραγκίσκου από λαϊκούς και των δύο φύλων. Εκπαιδεύονται όμως χωριστά οι άνδρες από τις γυναίκες. Οι άνδρες συγκεντρώνονται στο μοναστήρι των πατέρων σε ένα χώρο που χρησιμοποιείται για σχολείο και που μετατρέπεται για το τρίτο τάγμα, κάθε Κυριακή πρωί, όπου ψάλλουν το Ροδάριο της*

¹⁵⁸ «*I pp. Cappuccini in S. Giovanni tre volte l' anno fanno l' esequie per i defunti sepolti in chiesa, stendendo intanto in essa due tappeti, nei quali i fedeli viventi mettono n suffragio de' defunti del grano e dell' orzo*». G. Romano, *Cenni Storici...ό.π.*, σ. 272.

¹⁵⁹ Το έθιμο περιγράφει με μια παραλλαγή και ο Μ. Στεφάνου, όπως τηρείτο μεταγενέστερα στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, στον ναό όμως του Αγίου Γεωργίου, στις 2 Νοεμβρίου, που οι καθολικοί γιορτάζουν «*την ημέρα των ψυχών*». Το σιτάρι και το κριθάρι που συνέλεγαν σε ξεχωριστά κοφίνια (ωμά, όχι υπό μορφή κόλλυβου), μοιράζονταν στην συνέχεια στους φτωχούς Μ. Π. Στεφάνου, *Συριανές σελίδες*, Αθήνα 1971, τομ. Α', σ. 106. Το έθιμο αργότερα καταργήθηκε με την παρέμβαση των Ιησουιτών, οι οποίοι το θεώρησαν ειδωλολατρικό, κατάλοιπο Αιγυπτιακής εποχής.

¹⁶⁰ Τον 17^ο αιώνα υπήρχαν στη Σύρο τρεις θρησκευτικές Αδελφότητες λαϊκών. Εκτός από την Αδελφότητα του τρίτου τάγματος του Αγίου Φραγκίσκου που διηύθυναν οι Καπουτσίνιοι, λειτουργούσαν από τις αρχές του 17^{ου} αιώνα άλλες δύο Αδελφότητες: του «*Αγιοτάτου Μυστηρίου*» ή «*Santissimo Sacramento*» και του «*Αγίου Ροδαρίου*». Η αδελφότητα του «*Αγιοτάτου Μυστηρίου*» ή «*Santissimo Sacramento*», ιδρύθηκε στις αρχές του 17^{ου} αιώνα και είχε έδρα της την μητρόπολη. Το 1652 αποτελούνταν από 71 άνδρες και γυναίκες. Ήταν αφιερωμένη στην ευλάβεια του «*Αγιοτάτου Μυστηρίου*». Ειδικά κατά την διάρκεια της εβδομάδας της γιορτής της «*Αγίας Δωρεάς*» ή του «*Corpus Domini*», τα μέλη της αδελφότητας είχαν αναλάβει την υποχρέωση να συνοδεύουν με αναμμένες λαμπάδες τον ιερέα που μετέφερε το «*Αγιοτάτο Μυστήριο*», δηλαδή τη «*Θεία Κοινωνία*», στους ασθενείς της πόλης. G. Hofmann, ...ό.π., σ.18. και Prop. Scritture riferite, vol. 283: 90^r-93^r. *Visita diocesana di Syro. Vescovo Guarco, 21 Dicembre 1655*, G. Hofmann, *Vescovadi ...ό.π.*, σ. 75. Επίσης Prop. Scritture riferite, vol. 187: 559^r-576^r. *Visita Apostolica di Syros, Fra Bernardo Min. Capp. 4-14 Agosto 1652*, από τον G. Hofmann, ...ό.π., σ. 62. Prop. Visite, vol. 32: 218^r-221^r. *Visita Apostolica, fatta da monsignor Venier, vescovo di Tinos, 1678*, από G. Hofmann ...ό.π., σ. 84.

Η Αδελφότητα «*Αγίου Ροδαρίου*», «*del Rosario*», είχε και αυτή έδρα της την Μητρόπολη. Συγκεντρώνει περίπου 200 μέλη, τα οποία κάθε Κυριακή, μετά τον Εσπερινό, ψάλλουν στην εκκλησία το «*Ροδάριο*» προς τιμήν της Παναγίας και μετά ακούν ένα κήρυγμα από έναν πατέρα. Επιπροσθέτως κάθε πρώτη Κυριακή του μήνα κάνουν λιτανεία γύρω από την Μητρόπολη. Hofmann, ...ό.π., σ. 18. βλ. επίσης Prop. Scritture riferite, vol. 283, 90^r-93^r. *Visita diocesana di Syro. Vescovo Guarco, 21 Dicembre 1655*, Hofmann, ...ό.π., σ. 75. Prop. Scritture riferite, vol. 187, 559^r-576^r. *Visita Apostolica di Syros, Fra Bernardo Min. Capp. 4-14 Agosto 1652*, από Hofmann, ...ό.π., σ. 65.

¹⁶¹ G. Hofmann, *Vescovadi ...ό.π.*, σ. 69.

Παναγίας, στο τέλος του οποίου ο πατέρας που διευθύνει κάνει μια ομιλία πάνω στο καθημερινό εδάφιο του Ευαγγελίου. Μετά κατεβαίνουν όλοι στην εκκλησία των πατέρων, για να ακούσουν την Θεία Λειτουργία, η οποία ψάλλεται από τους ίδιους. Συγκεντρώνονται με τον ίδιο τρόπο κάθε Παρασκευή βράδυ όπου ψάλλουν το «miserere» και ο πατέρας που διευθύνει κάνει μια ομιλία πάνω στον κανονισμό του τρίτου τάγματος, εξηγώντας ένα άρθρο του. Κάποιες φορές συζητούν τα παραπτώματά τους και ο πατέρας που διευθύνει, βοηθά στο να μετανοούν οι απρόσεκτοι, μετά πηγαίνουν όλοι στην εκκλησία όπου ψάλλονται οι λιτανείες του ονόματος του Ιησού, γίνεται μια σύντομη συζήτηση-ομιλία, αλλά ένθερμη πάνω στο πάθος του Κυρίου μας και στο τέλος όλοι κάνουν μαζί την μετάνοια και μετά επιστρέφουν ο κάθε ένας στο σπίτι του. Εδώ και πέντε χρόνια περίπου που ξεκίνησε η αδελφότητα του τρίτου τάγματος μέχρι τις ημέρες μας, βρίσκονται εγγεγραμμένοι 38 άνδρες, εκτός από τους ιερείς και τους κληρικούς [διάκους και ιεροσπουδαστές], οι οποίοι συμμετέχουν με μεγάλο ζήλο. Οι γυναίκες συγκεντρώνονται όλες τις Κυριακές το πρωί, είναι γραμμένες 52, των οποίων το μεγαλύτερο μέρος μεταλαμβάνει κάθε οκτώ ημέρες. Συναντιούνται επίσης στον εσπερινό, μετά τον οποίο ο πατέρας που διευθύνει κάνει μια ομιλία πάνω στο εδάφιο του ευαγγελίου, ή πάνω σε κάποια ανάγκη ή κατάχρηση πασίγνωστη σ' αυτόν. Βρίσκονται επίσης εκεί οι μοναχές και όλες εκείνες που έχουν το «**κορδόνι**» του Αγίου Φραγκίσκου. Τα μέλη του τρίτου τάγματος τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες, εξομολογούνται και μεταλαμβάνουν κάθε δευτέρα Κυριακή του μήνα και μετά τον εσπερινό γίνεται το κήρυγμα και ακολουθεί η λιτανεία γύρω από την εκκλησία. Δεν έχει τίποτα στην ιδιοκτησία του αυτό το τρίτο τάγμα του αγίου Φραγκίσκου, ούτε κινητό ούτε ακίνητο, αλλά μόνο κάθε Κυριακή ζητούν ελεημοσύνη για τα έξοδα των κεριών και τα υπόλοιπα τα μοιράζουν στους φτωχούς»¹⁶².

Η Ίδρυση γυναικείου μοναχικού τάγματος Καπουκίνων. Το τάγμα των «*Le Suore Terziarie Cappuccine*», ή «*Suore Francescane*» ή «*Cappuccine*», ούστηκε αρχικά στη Χίο, ο Καπουτσίνος π. *Bernardo da Parigi*. Φορούσαν το ένδυμα των Καπουτσίνων με ένα λευκό βέλο στο κεφάλι και ζούσαν ζωή μοναχική και αφιερωμένη στην ευλάβεια, μαζί με τις πατρικές τους οικογένειες. Κύρια ασχολία τους, ήταν η διδασκαλία της Κατήχησης των κοριτσιών και είχαν για πνευματικούς τους Καπουτσίνους. Όταν ήταν Ηγούμενος της Αποστολής στη Σύρο, ο π. *Giovanni Maria da Magny*, τις συγκέντρωσε σε ένα κοινοβιακό σπίτι και

¹⁶² Archivio della S. Cong. di Prop. Fide. Archipelago, vol. 187, fol. 345, στον Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini*, vol. IV, Turchia Asiatica, Roma 1918, σ. 230.

Prop. Scritture riferite, vol. 187: 559^r-576^r. *Visita Apostolica di Syros, Fra Bernardo Min. Capp.* 4-14 Agosto 1652, από Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 57-70. Βλέπε και αναφορά Αποστολικού Επισκόπου Sebastiani το 1667: «Στην εκκλησία του Αγίου Ιωάννη των πατέρων Καπουτσίνων βρίσκεται η Αδελφότητα του Τρίτου Τάγματος του Αγίου Φραγκίσκου ...είναι 40 αδελφοί και 50 αδελφές κάτω από την διεύθυνση των Καπουτσίνων. Φέρουν το «κορδόνι του Αγίου Φραγκίσκου»...υψητεύουν, εξομολογούνται και μεταλαμβάνουν μια φορά το μήνα, συμμετέχουν και βοηθούν στις λιτανείες, στην «Έκθεση του Αγιοτάτου Μυστηρίου» και στις λιτανείες που κάνουν οι πατέρες κάθε 2^η Κυριακή του μήνα», από Hofmann,...ό.π., σ. 82.

σύστησε ένα μοναστήρι, όπως συνηθίζεται σε άλλα μέρη της Ευρώπης¹⁶³. Στο μοναστήρι τους, οι μοναχές απερίσπαστες εντροφούσαν στα πνευματικά έργα και ζούσαν άριστη μοναχική ζωή. Ο αριθμός τους το 1652 ήταν 22 μοναχές από τις οποίες οι 12 ζούσαν στα σπίτια τους και οι 10 σε ένα μοναστήρι. Αργότερα ο αριθμός τους αυξήθηκε και από το 1640 μέχρι το 1655 έφθασαν στον αριθμό των 35¹⁶⁴. Πληροφορίες για τις δραστηριότητές τους, μας δίνουν οι αναφορές των Αποστολικών Επισκεπτών¹⁶⁵. Με την πάροδο των χρόνων επέστρεψαν ξανά στην παλιά τους συνήθεια, να ζουν με τις οικογένειές τους¹⁶⁶. Ο Custode della Grecia, π. **Alessio da Sommoivre**, γράφει το 1670 ότι «δεν υπήρχε μοναστήρι για τις μοναχές στην Σύρο, όπως και στην Χίο»¹⁶⁷.

Το 1745 ο π. Romano da Parigi, περιγράφει λεπτομερώς στην αναφορά του, τις ασχολίες τους και τις υποχρεώσεις τους, μεταξύ των οποίων οι 35 περίπου **monache terziarie Cappuccine**, όφειλαν να τηρούν τους τρεις απλούς όρκους της **castità, povertà et ubbedienza** δηλαδή του εγκλεισμού, της πτωχείας και της υπακοής, να νηστεύουν σύμφωνα με τον κανονισμό τους, να πηγαίνουν στην εκκλησία κάθε μέρα για να ακούν την λειτουργία, να παρακολουθούν τους εσπερινούς, να εξομολογούνται και να μεταλαμβάνουν όλες τις Κυριακές και τις γιορτές του χρόνου, ενώ δεν μπορούσαν να βγουν έξω από την κατοικία τους, χωρίς την άδεια της Ηγουμένης τους¹⁶⁸.

¹⁶³ Hilaire de Barenton, *la France Catholique*,...ό.π., σ. 129. Cf. da Terzorio,...ό.π., vol. IV, σ. 243.

¹⁶⁴ Prop. Scritture riferite, vol. 283: 90^r-93^r. *Visita diocesana di Syro. Vescovo Guarco, 21 Dicembre 1655*, G. Hofmann, *Vescovadi ...ό.π.*, σ. 75.

¹⁶⁵ Hofmann, *Vescovadi ...ό.π.*, σ. 19. Βλέπε και τις αναφορές των αποστολικών επισκεπτών, *Bernardo da Parigi* το 1652, *Bernardo da Parigi* το 1667 και *Venier* το 1678.

¹⁶⁶ C.Terzorio, ...ό.π., σ. 243

¹⁶⁷ Ignazio da Seggiano...ό.π., *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386, ιδίως 384.

¹⁶⁸ Βλ. Παράρτημα 1. «Καπουτσίνου», Εδάφιο που αφορά την Σύρο, από αναφορά του *Romano da Parigi*, προς την Σύνοδο της Προπαγάνδας, το 1745, από Bernardi ab Andermatt, «*Relatio originalis Missionum nostrarum, quam anno 1745, p. Romanum da Parisiis, Missionis Graeciae Custodem*», *Analecta Ordinis Minorum Cappuccinorum*, vol. X, Roma, 1894, σ. 157-160&184-190, ιδίως 186-187.

1.4. Οι Καπουτσίνοι ιδρύουν το 1633 στην Σύρο το πρώτο σχολείο.

1.4.1. Η κατάσταση της Εκπαίδευσης πριν την ίδρυση

Είναι αλήθεια ότι, πριν από την άφιξη των Καπουτσίνων μοναχών στην Σύρο το 1633, η εκπαίδευση ήταν όχι μόνο απλώς παραμελημένη, αλλά όπως σχολιάζει ο Hofmann, «*addirittura negletta*», δηλαδή «*απολύτως εγκαταλειμμένη*», επομένως «*ανύπαρκτη*»¹. Τον 16^ο αιώνα, δεν υπάρχει σχολείο ή έστω δάσκαλος για την εκπαίδευση των παιδιών και κανείς δεν ενδιαφέρεται, για την μόρφωση των ιερέων, οι οποίοι ήταν αγράμματοι και όσον αφορά τα θρησκευτικά θέματα γνώριζαν στοιχειωδώς ελάχιστα.

Τον τοπικό κλήρο βοηθούσαν σε θεολογικά θέματα, οι Ιησουίτες και Καπουτσίνοι άλλων αποστολών, κυρίως της Χίου².

1.4.2. Σκοπός της Ίδρυσης

Ήταν λοιπόν απαραίτητη η μόρφωση του κλήρου και των παιδιών. Γι' αυτό ο π. Χερουβείμ αμέσως με την ίδρυση της Μονής, άνοιξε ένα σχολείο. Το γεγονός της ίδρυσής του, καταγράφεται στα Αρχεία της Προπαγάνδας, με ημερομηνία 29 Αυγούστου 1633 και θεωρείται ως μια από τις επιτυχείς δραστηριότητες του π. Χερουβείμ: «*Στα παιδιά έκανε το Κατηχητικό κάθε μέρα και ήθελε επίσης να εφοδιάσει με μόρφωση, κυρίως εκείνους που έδειχναν ενδιαφέρον για τα εκκλησιαστικά θέματα, ανοίγοντας ένα σχολείο όπου δίδασκε την Γραμματική, Λατινικά, Φιλοσοφία και Ηθική Θεολογία, το οποίο παρακολουθούσαν επίσης και κληρικοί από την Τήνο*»³.

Οι πρώτοι μορφωμένοι ιερείς, των οποίων τα ονόματα αναφέρονται από εδώ και στο εξής και μέχρι την άφιξη των Ιησουιτών, προέρχονται αποκλειστικά από το σχολείο των Καπουτσίνων, με πρώτο δάσκαλο τον π. Χερουβείμ.

Το 1639 δύο Συριανοί νέοι, στέλνονται στην Ρώμη, για ανώτερες σπουδές, ως υποψήφιοι μοναχοί Καπουτσίνοι⁴. Απορίες ωστόσο προκαλεί το γεγονός ότι στην

¹ G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici della grecia, III Syros*, Roma, 1937, σ. 35.

² Βλ. εδώ στην παρούσα μελέτη στο κεφ. «Ιστορία της μονής της Παναγιάς» των Ιησουιτών» «*Κινητές αποστολές (1602-1744)*».

³ Βλέπε, Ref. Em. D. Card. S. Honuphrii litteras P. CHERUBINI de Laon., de statu ecclesiae Syrensis, de necessitatibus Episcopi et de schola, quae in Syra per eum exercetur: S. C. jussit dictum Patrem commendari et animari ad prosequendam dictam scholam. Acta S. C. 29 ag. 1633, f. 287, από Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini ...ό.π.*, vol. IV, σ. 217-218.

⁴ Arch. della S. Congregazione di Propaganda Fide. *Scritture originali riferite nelle Congregazioni Generali*, vol. 163, fol. 213, βλ. Cl. da Terzorio, *Le Missioni... ό.π.*, vol. IV, σ. 218.

συνέχεια δεν στάλθηκαν άλλοι υποψήφιοι από την Σύρο ή την Τήνο. Έτσι στο τάγμα των Καπουτσίνων τελικά εισήλθε μόνον ένας Συριανός κατά την διάρκεια όλου του 17^{ου} αιώνα. Είναι ο Χρυσόστομος *da Sira*, για τον οποίο δεν έχουμε άλλες πληροφορίες⁵.

Αντίθετα αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός των απλών ιερέων. Πολλοί δε από αυτούς τους ιερείς οι οποίοι υπήρξαν μαθητές του σχολείου τους, διακρίθηκαν σε υψηλές θέσεις στην ιεραρχία της Καθολικής εκκλησίας, όπως ο Βαρθολομαίος Πόλλα, ο οποίος αφού ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο Ουρβάνειο Πανεπιστήμιο, έγινε Βικάριος Σίφνου και λίγο αργότερα Αρχιεπίσκοπος Νάξου (1660-1691). Ανάλογη πορεία είχαν ο Φραγκίσκος Ξανθάκης, που υπηρέτησε ως Επίσκοπος Σαντορίνης (1670-1682) και ο Δημήτριος Πρίντεζης που εκλέχθηκε Βικάριος της Επισκοπής Σύρου⁶.

Έτσι οι Καπουτσίνοι πράγματι υπήρξαν οι πρώτοι δάσκαλοι στο νησί⁷. Και επειδή έδωσαν προτεραιότητα στην μόρφωση του αγράμματου κλήρου, γι' αυτό και θεωρούνται, εκείνοι που εδραίωσαν τον καθολικισμό στο νησί: «*άλλαξαν την ιστορία, όσον αφορά την εκκλησιαστική και μοναχική ζωή και συνετέλεσαν στην πρόοδο του Συριανού λαού*»⁸.

Με την εκπαίδευση όχι μόνο βελτίωσαν το μορφωτικό και πνευματικό επίπεδο του κλήρου, αλλά ανέβασαν γενικότερα και το επίπεδο του Συριανού λαού εκπαιδεύοντας τα μικρά παιδιά, στα οποία μάθαιναν να γράφουν και να διαβάζουν όχι μόνο στην Λατινική αλλά και στην ελληνική γλώσσα. Γι' αυτό το σχολείο τους υποστηρίχθηκε και έχαιρε μεγάλης εκτίμησης από το λαό. Επιδοκιμάσθηκαν και από την Σύνοδο της Propaganda fide, η οποία έγραφε τότε στον επίσκοπο Σύρου: «*Tratti bene i carruccini*»⁹.

⁵ Για τον Χρυσόστομο *da Sira*, ελάχιστα γνωρίζουμε. Σώζεται μόνο μια επιστολή του, με ημερομηνία 16 Σεπτεμβρίου 1686, προς την Σύνοδο της Προπαγάνδας, στο αρχείο των Καπουτσίνων Σύρου, στην οποία πλέκει το εγκώμιο της πατρίδας του της «*Σύρας*» και ζητά την αντικατάσταση του τοποτηρητή της Επισκοπής Σύρου, Επισκόπου Ιγνάτιου Ρόζα, με τον Επίσκοπο Μήλου Ιωάννη Δεκαμίλλη: «*Απ' όλα τα άλλα νησιά του Αρχιπελάγους η Σύρα μου στάθηκε όπως το στράτευμα στη μάχη, πάντοτε οργανωμένη, σεβόμενη τους νόμους της εκκλησίας, πάντοτε φοβερή στους εχθρούς της καθολικής πίστεως, πάντοτε ευθουσιώδης... Αδελφός Χρυσόστομος από τη Σύρο*». ΑΚΑΣ, Αρ. 44. Cf. da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, vol. IV, σ. 235. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί...ό.π.*, σ. 221. Hofmann, *Vescovadi... Syros III, ...ό.π.*, σ. 38.

⁶ Χειρόγραφος Ιστορία Ι. Μαραγκού, *Notizie Storiche ecclesiastiche sulla diocesi di Sira*, Atene 1884, σ. 33. Φυλάσσεται στο ΑΚΕΣ. Για μαθητές των Καπουτσίνων βλ. Hofmann, *...ό.π.*, σ. 38.

⁷ Όλοι οι νεότεροι ιστορικοί της Σύρου και όχι μόνο, που μελέτησαν το θέμα, παραδέχονται ότι πράγματι οι Καπουτσίνοι ήταν οι πρώτοι που άνοιξαν ένα σχολείο, όπως οι: Α. Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας...ό.π.*, σ. 176 κ.ε. G. Hofmann, *...ό.π.*, III *Syros*, σ. 14 & 35.

⁸ G. Hofmann, *Vescovadi ...ό.π.*, σ. 14.

⁹ Arch. Congreg. Di Propaganda Fide, *Scritture originali riferite nelle Congregazioni Generali*, Costantinopoli, vol. 156, fol. 270, από Lorenzo da Fara, *...ό.π.*, σ. 91.

1.4.3. Πηγές πληροφοριών

Πηγές, από τις οποίες αντλούμε ενδιαφέρουσες και πολύ σημαντικές πληροφορίες για τον τρόπο της οργάνωσης και λειτουργίας του σχολείου των Καπουτσίνων Σύρου, αποτελούν οι εκθέσεις και οι αναφορές των *Αποστολικών Επιτετραμμένων και Απεσταλμένων της Ρώμης*, ή αλλιώς *Αποστολικών Επισκεπτών-Visitatori Apostolici*. Όλοι αυτοί οι Απεσταλμένοι έφεραν τίτλο Επισκόπου ή Αρχιεπισκόπου και όφειλαν μετά την εντεταλμένη «Επιθεώρηση» που έκαναν σε κάποια Επισκοπή ενός νησιού του Αιγαίου, να συντάξουν μια πλήρη «Αναφορά» και να την υποβάλλουν στην «*Santa Congregazione della Propaganda Fide*». Οι εκθέσεις αυτές φυλάσσονται στα Αρχεία της *Προπαγάνδας*, και πολλές από αυτές, έχουν δημοσιευθεί κυρίως από ξένους ιστορικούς και ερευνητές.

Παρόμοιου είδους αναφορές προς την Ρώμη και την «*Propaganda Fide*», συνέτασσαν και οι τοπικοί Επίσκοποι, στην προκειμένη περίπτωση οι Επίσκοποι Σύρου, δια μέσου των οποίων ενημέρωναν την Ρώμη λεπτομερώς, για την λειτουργία της *Επισκοπικής τους Διοίκησης*.

Επίσης και ο *Ηγούμενος όλης της Αποστολής των Καπουτσίνων στην Ελλάδα* ή αλλιώς, «*Custode della Grecia*», που συνήθως είχε την έδρα του στην Κωνσταντινούπολη, συνέτασσε πλήρη αναφορά για την περιοχή που διοικούσε, την οποία υπέβαλλε είτε στον *Γενικό Ηγούμενο του Τάγματος*, είτε στην *Propaganda*.

Αξιοπρόσεκτο είναι ότι, οι αναφορές αυτές των Αποστολικών Επισκεπτών και των τοπικών Επισκόπων, ακολουθούν σε γενικές γραμμές ένα κοινό πρότυπο: ξεκινούν με την γεωμορφολογική περιγραφή του νησιού, το κλίμα, τις ασχολίες των κατοίκων και την οικονομία τόπου. Ακολουθεί η καταγραφή των εκκλησιών, η οικονομική κατάσταση της επισκοπής και η δραστηριότητα των ιερέων και των Μοναχικών Ταγμάτων, δηλαδή των Καπουτσίνων και αργότερα και των Ιησουιτών. Επειδή η διδασκαλία της Κατήχησης της «*Dottrina Chistiana*» και η διδασκαλία των παιδιών και των υποψήφιων κληρικών ήταν η κυριότερη ασχολία των Ιεραποστόλων, δίδονται δια των αναφορών αυτών, πολύ σημαντικές πληροφορίες για τον τρόπο λειτουργίας των σχολείων τους, τα μαθήματα που διδάσκονται καθώς επίσης αναφέρονται και τα ονόματα των μοναχών που την συγκεκριμένη χρονική περίοδο κατοικούν στις Μονές και φυσικά είναι επιφορτισμένοι με το ύψιστο καθήκον της διδασκαλίας των παιδιών και των υποψήφιων κληρικών.

Οι αναφορές των «*Custodi della Grecia*», ακολουθούν επίσης σε γενικές γραμμές το ίδιο παραπάνω πρότυπο, αλλά συμπεριλαμβάνουν και συνοπτικές πληροφορίες για όλες τις Αποστολές που τότε ήταν εγκατεστημένες στην Ελλάδα: Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Χίο, Νάξο, Πάρο, Μήλο και Σύρο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, κατά τον αποστολικό επισκέπτη *Tubino*, οι Καπουτσίνοι είναι οι πρώτοι που ανοίγουν ένα σχολείο στην Σύρο, για την εκπαίδευση των παιδιών και την βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου του κλήρου και πέντε χρόνια μετά την εγκατάστασή τους στο νησί, κατάφεραν να αυξήσουν τον αριθμό των ιερέων. Το σχολείο τους, γράφει, λειτουργεί άριστα, εκπαιδεύοντας νέους «*di buonissimo insegno*», δηλαδή έξυπνους και ταλαντούχους, «*κάποιοι*» από τους οποίους, ίσως να ενισχύσουν το δυναμικό της εκκλησίας και να την υπηρετήσουν άριστα, «*bene ammaestrati*»¹⁰.

Το 1652, ο *Bernardo da Parigi*, «*Custode στην Ελλάδα*», αναφέρει στην Προπαγάνδα ότι «*οι Καπουτσίνοι κάνουν την Κατήχηση και διδάσκουν στο σχολείο όλο το χρόνο...*». Επιπλέον, διαπιστώνεται από τα γραφόμενά του, ότι το σχολείο στεγάζεται μέσα στο Μοναστήρι¹¹.

Το 1658 ο *Custode π. Daniele da Nogent*, μας αποκαλύπτει για πρώτη φορά, το ανώτερο διδακτικό επίπεδο του «*Σχολείου των Καπουτσίνων της Μονής Σύρου*»: διδάσκουν σε «*καμιά σαρανταριά έξυπνους μαθητές του ΚΟΛΛΕΓΙΟΥ*»¹².

Το 1702 ο Αποστολικός Επισκέπτης Αρχιεπίσκοπος Νάξου, Ιουστινιάνης, επιβεβαιώνει την συνέχεια της λειτουργίας του σχολείου, αναφέροντας ότι «*οι Καπουτσίνοι με τη βοήθεια των μαθητών τους ψάλλουν τον Εσπερινό τις Κυριακές και τις γιορτές*»¹³.

Το 1710, ο Αρχιεπίσκοπος Καστέλλη συμπεριλαμβάνει στην αναφορά του, έκθεση του Ηγούμενου των Καπουτσίνων *Giacinto d' Amiens*, ο οποίος δίνει εξαιρετικά χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με το πρόγραμμα και ωράριο της λειτουργίας του σχολείου: «*Στο σχολείο διδάσκουν τις εργάσιμες ημέρες, τρεις ώρες το πρωί και τρεις το απόγευμα[...] Οι διακοπές διαρκούν από τη γιορτή της Παναγίας των Αγγέλων έως την ημέρα του Αγίου Φραγκίσκου στις 4 Οκτωβρίου*»¹⁴.

¹⁰ Από την Έκθεση του Αποστολικού Επισκέπτη *Lorenzo Ciro Tubino*, κατά την αποστολική του επίσκεψη στην Σύρο, στις 6 Ιουνίου 1638. Prop. Visite, vol. 17: 67^r-70^v, *Il Visitore Apostolico Lorenzo Ciro Tubino descrive il vescovado di Syros, 6 Giugno 1638*, από G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici della grecia, III Syros, Roma, 1937*, σ. 54-57.

¹¹ Αναφορά του *Fra Bernardo*, στις 4-14 Αυγούστου 1652. Prop. Scritture riferite, vol. 187: 559^r-576^r. *Visita Apostolica di Syros, Fra Bernardo Min. Capp. 4-14 Agosto 1652*, από G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 57-70. Archivio della S. Cong. di Prop. Fide. Archipelago, vol. 187, fol. 345, στον *Clemente da Terzorio, Le Missioni...ό.π.*, vol. IV, *Turchia Asiatica, Roma 1918*, σ. 230.

¹² «*a una quarantina di ragazzi capaci del collegio*». Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «*Relazione del Custode p. Daniele da Nogent, scritta da Roma, 27 Settembre 1658*», *Collectanea Francescana, C.F. vol. 22, Roma 1952*, σ. 339-372, ιδίως σ. 341.

¹³ Prop. Scritture riferite, vol. 542: 214^r-220^r. *Visita Apostolica dal Vescovo di Siro Antonio Giustiniani, 10 Aprile 1702*, από G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 88-95.

¹⁴ Prop. Visite, vol. 38: 203-265. *Visita Apostolica fatta dall' Arcivescovo di Marcanopoli, Vincenzo Castelli O. P., Agosto 1710, Stato della missione de PP.Cappuccini, a Monsignor Fr. Gio. Vincenzo Castelli Arcivescovo di Marcanopoli, Visitator Apostolico in Levante, 6 Agosto 1710, dal p. Superiore Giacinto d' Amiens*. από G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 96-108, κυρίως σ. 100.

Το 1745 το σχολείο των Καπουτσίνων, σύμφωνα με την αναφορά του π. Romano, παρακολουθούν 100 μαθητές¹⁵.

Το 1757 ο Αποστολικός Επισκέπτης Αρχιεπίσκοπος Νάξου De Stefani, σημειώνει τα ονόματα 22 ιερέων, οι οποίοι «είχαν μορφωθεί στο σχολείο των Καπουτσίνων». Πολλοί από αυτούς προσφέρουν υπηρεσίες εκτός Σύρου, ενώ άλλοι ιερείς, βοηθούν τους Καπουτσίνους και τους Ιησουίτες στα σχολεία τους, διδάσκοντας «γραμματική ανάγνωση και γραφή» στους μαθητές. Σημαντική η επισήμανση, στην ίδια αναφορά ότι, οι Καπουτσίνοι, κηρύττουν στα Ελληνικά και διδάσκουν Ελληνική Ανάγνωση και Γραφή¹⁶.

Το 1789, η έναρξη της Γαλλικής Επανάστασης, στερεί τις μονές της Ανατολής από προσωπικό. Κυρίως όμως, η Μονή της Σύρου, στερείται της οικονομικής βοήθειας την οποία της παρείχε η Γαλλική κυβέρνηση. Την πληροφορία αντλούμε από την Αναφορά του Custode π. Umberto da Parigi το 1794 από την Κωνσταντινούπολη, ενώ οι λιγοστές πληροφορίες που αφορούν το σχολείο της Μονής Σύρου, αν και λακωνικές, ωστόσο τεκμηριώνουν την συνέχεια της λειτουργίας του: «οι ιεραπόστολοι διδάσκουν την νέα ελληνική γλώσσα»¹⁷.

Στην συνέχεια της παρούσας μελέτης μας, παραθέτουμε και σχολιάζουμε αναλυτικά, όσα εδάφια αφορούν το σχολείο των Καπουτσίνων, από τις παραπάνω αναφορές των Αποστολικών Επιτετραμμένων της Ρώμης στην Επισκοπή Σύρου, των Επισκόπων Σύρου και των Καπουτσίνων που υπηρέτησαν ως Custodi della Grecia.

1.4.3.1 Αναφορά Επισκόπου Lorenzo Ciro Tubino (1638)

Κατά την αναφορά του Αποστολικού επισκέπτη και Αλεσταλμένου της Ρώμης, Επισκόπου Tubino στις 6 Ιουνίου 1638, οι Καπουτσίνοι είναι οι πρώτοι μοναχοί που ανοίγουν σχολείο στην Σύρο, για την εκπαίδευση των παιδιών και του κλήρου. Πέντε μόλις χρόνια μετά την εγκατάστασή τους, γράφει ο Tubino στην Προπαγάνδα ότι, έχει αυξηθεί ο αριθμός των ιερέων με νέους κληρικούς¹⁸ και ότι το σχολείο των Καπουτσίνων εκπαιδεύει παιδιά «di buonissimo insegnamento», δηλαδή με

¹⁵ Bernardi ab Andermatt, *Analecta Ordinis Minorum Cappuccinorum*, vol. X, Roma, 1894, «Relatio originalis Missionum nostrarum, quam anno 1745, p. Romanum da Parisiis, Missionis Graeciae Custodem», σ. 157-160&184-190.

¹⁶ Ο ηγούμενος των καπουτσίνων π. Angelico da Reims: «ogni domenica di avvento e di quaresima predica in greco, nella sua chiesa, e il dopo pranzo nella cattedrale». Και ο π. Marco da Parigi, «sa la lingua greca volgare ed insegnava il catechismo, e tenne scuola insegnando a 38 scolari, di leggere e scrivere in latino, in greco e qualche volta in francese». Prop. Scritture riferite, vol. 773: 395^r-404^v. *Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757*, στον G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 114-122.

¹⁷ APF Arcipelago, 26 σ. 360-363, Κωνσταντινούπολη 10 Νοεμβρίου 1794. Βλ. Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί Καπουτσίνοι*, Αθήνα 1996, σ. 411-415.

¹⁸ «Ο επίσκοπος της Σύρας έχει πολλούς ιερείς, από τους οποίους μόνο δύο είναι ηλικιωμένοι...». Prop. Visite, vol. 17: 67^r-70^v, *Il Visitatore Apostolico Lorenzo Ciro Tubino describe il vescovado di Syros, 6 Giugno 1638*, από G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici della grecia, III Syros*, Roma, 1937, σ. 54-57.

μεγάλη ευφροσύνη και ικανότητες. Επισημαίνουμε ότι οι Καπουτσίνοι έδιναν ξεχωριστή σημασία στην εκπαίδευση των έξυπνων παιδιών. Γιατί ένα παιδί ευφρές, επιμελές και με καλή συμπεριφορά, συνέθετε ένα καλό υπόβαθρο και είχε αυξημένες πιθανότητες για να σπουδάσει. Εξασφάλιζε δηλαδή τις απαραίτητες προϋποθέσεις για ανώτερες σπουδές Φιλοσοφίας και Θεολογίας, ώστε να αποτελέσει *εν δυνάμει*, ένα μελλοντικό, νέο και μορφωμένο, γηγενή κληρικό. Αυτός ήταν και ο απώτερος στόχος των πατέρων Καπουτσίνων: αφ' ενός να αποκτήσουν οι μαθητές τους πολύ καλή μόρφωση και γνώση της γραμματικής και της φιλοσοφίας, ώστε να γίνουν «*bene ammaestrati*», αλλά αφ' ετέρου, προσδοκούσαν και προσεύχονταν «*κάποιος*» από αυτούς τους μορφωμένους νέους, «*να δεχθεί την θεία κλίση*» και να γίνει ένας άξιος ιερέας, ο οποίος λόγω της μόρφωσής του, θα είχε και τις ικανότητες, να προσφέρει άριστες υπηρεσίες στην εκκλησία: «*qualcuno di questi giovanetti, riuscirebbero ottimi per il servizio della S. Chiesa*».

Το εδάφιο, από την έκθεση του Αποστολικού Επισκόπου *Tubino*, το οποίο μας δίνει τις παραπάνω πληροφορίες, έχει ως εξής:

«*Στην εκκλησία του Α. Ιωάννη κτισμένη με δαπάνες της κοινότητας της Σύρου, μέσα στην πόλη, κατοικούν οι πατέρες Καπουτσίνοι, οι οποίοι προσφέρουν μεγάλη βοήθεια. Δεν υπάρχουν άλλοι μοναχοί για τις εξομολογήσεις, το κήρυγμα και το σχολείο, στο οποίο μορφώνονται νέοι, ευφροσύνη και ταλαντούχοι. Είναι πολύ καλά εκπαιδευμένοι από τους πατέρες, όπως τους είδα και τους άκουσα να συνομιλούν μαζί τους, όχι μόνο σε ότι αφορά τη γραμματική [τους γραμματικούς κανόνες], αλλά επίσης και στη φιλοσοφία [φιλοσοφικά θέματα]. Και δίνοντας λίγη βοήθεια, σε κάποιους από αυτούς τους νέους, θα γίνονταν άξιοι να υπηρετήσουν άριστα την Α. Εκκλησία*»¹⁹.

Επομένως σύμφωνα με τα παραπάνω η διδασκαλία στο σχολείο των Καπουτσίνων Σύρου, και «Ανώτερων» μαθημάτων, όπως η **Γραμματική**, η **Φιλοσοφία** και η **Θεολογία** ήδη από το 1638, τεκμηριώνει χωρίς αμφιβολία την θέση του *Seggiano*, ότι το σχολείο των Καπουτσίνων της Σύρου, από την αρχή της λειτουργίας του, δεν είναι μόνο *Δημοτικό/Scuola Elementare* ή *Scuola di grado inferiore*, αλλά συμπεριλαμβάνει και *Γυμνάσιο* ή *Scuola di grado superiore*²⁰.

¹⁹ «...Nella chiesa di S. Giovanni fabbricata a spese della comunità di Sira, dentro la città habitano li P. Cappuccini quali sono di grandissimo aiuto non essendovi altri religiosi per le confessioni predicazione e scuola nella quale vi si allevano giovanetti **di buonissimo ingegno**. È bene ammaestrati da essi padri, come ho veduto per haverli sentito disputare tra di loro non solamente **in grammatica**, ma ancho **in filosofia**. E dando qualche poco aiuto a qualcuno di questi giovanetti, riuscirebbero ottimi per il servizio della S. Chiesa...». Prop. Visite, vol. 17: 67^r-70^v, *Il Visitore Apostolico Lorenzo Ciro Tubino descrive il vescovado di Syros, 6 Giugno 1638*, από G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici della grecia, III Syros*, Roma, 1937, σ. 54-57.

²⁰ Ignazio da Seggiano, «La Scuola nelle Missioni dei Cappuccini nel prossimo oriente nel sec. XVII», *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 273-288.

1.4.3.2 Αναφορά του Custode della Grecia, π. Tommaso da Parigi (1641)

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναφορά του Custode της Αποστολής στην Ελλάδα, π. Tommaso da Parigi, ο οποίος ενημερώνει από την Κωνσταντινούπολη στις 4 Οκτωβρίου 1641²¹, τον Antonio Barberini, prefetto της Συνόδου της Προπαγάνδας, σχετικά με την πρόοδο όλης της αποστολής τους στην Ελλάδα. Ειδικά για την «missione Syrae», γράφει, ότι ο Ηγούμενος π. Χερουβείμ με τους συντρόφους τους π. Ιωάννη-Μαρία και π. Πέτρο, εκτός άλλων δραστηριοτήτων, διατηρούν σχολείο, στο οποίο διδάσκονται οι μαθητές Γραμματική, Φιλοσοφία, Ηθική Θεολογία και την Dottrina Christiana²².

Και από την αναφορά Tommaso da Parigi, διαπιστώνουμε την διδασκαλία μαθημάτων, που προσδιορίζουν το διδακτικό επίπεδο ενός ανώτερου σχολείου, «di grado superiore», από την πρώτη κιόλας δεκαετία της λειτουργίας του.

1.4.3.3 Αναφορά του Custode della Grecia, π. Bernardo da Parigi (1652)

Ο Αποστολικός επισκέπτης, Bernardo da Parigi, Custode της Αποστολής στην Ελλάδα, στην αναφορά του από την Αποστολική του Επίσκεψη το 1652, γράφει ότι, στην Μονή υπηρετούν τρεις Καπουτσίνοι: ο Ηγούμενος και γενικός Βικάριος από το 1645 Ιωάννης Μαρία da Magny, ο Daniele da Nogent που υπηρετεί από το 1650 και ένας αδελφός από το 1643, ο οποίος θεωρούμε ότι είναι ο αδελφός Pietro Battista da Chan Ticeri²³. Ασχολούνται με το Κήρυγμα, το Κατηχητικό, διδάσκουν στο σχολείο και διευθύνουν την αδελφότητα του Τρίτου Τάγματος του Αγίου Φραγκίσκου. Είναι επίσης πνευματικοί των Δομηνικανίδων και των Φραγκισκανίδων μοναχών Καλογραιών.

Εκτός των παραπάνω, αναφέρει επίσης στην Προπαγάνδα ότι:

«Οι Καπουτσίνοι κηρύττουν τις Κυριακές του «Ερχομού» (ή της Ελεύσεως, δηλαδή πριν από τα Χριστούγεννα), της Τεσσαρακοστής και όλες τις πιο σπουδαίες γιορτές, κάνουν την Κατήχηση και διδάσκουν στο σχολείο όλο το χρόνο... οι άνδρες συγκεντρώνονται στο μοναστήρι των πατέρων σε έναν χώρο ο οποίος χρησιμοποιείται

²¹ Archivio della S. Congr. Di Prop. Fide, Scritture non riferite (Romania), vol. I, f. 33 sgg.

²² Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori cappuccini nel oriente (1623-1683)*, «il p. Tommaso da Parigi, O.F.M. Cap. Custode della missione della Grecia, riferisce al card. Antonio Barberini, O.F.M. prefetto della S. Congr. Di Prop. Fide, e agli altri cardinali, sopra le attività e i progressi di quella missione, il 2 Marzo 1642». Cf. Arch. S. G. Prop. Fide, Acta, 1642, n. 32, f. 52, *Collectanea Franciscana*, vol. 18, Roma 1948, σ. 178-193, κυρίως 185-186.

²³ Ο Daniele da Nogent, έφθασε στην αποστολή της Ελλάδας στις 18 Μαΐου 1650 και μετά από 8 μήνες ο Ηγούμενος της Σμύρνης Marziale da Parigi, τον έστειλε στην Σύρα. Ο αδελφός Pietro Battista da Chan Ticeri, ήταν Γαλλοελβετός έφθασε στην αποστολή στις 4 Απριλίου 1643 και μετά από 4 χρόνια και κάτι μήνες αρρώστησε και χρειάστηκε να επιστρέψει στην Γαλλία για θεραπεία. Επέστρεψε στην Σύρο, μετά από 2 χρόνια το 1649. Cl. da Terzorio, ...ό.π., σ. 230.

για σχολείο, κατόπιν διαμορφώνεται για την αδελφότητα του τρίτου τάγματος κάθε Κυριακή πρωί, όπου ψάλλουν το Ροδάριο της Παναγίας, στο τέλος του οποίου ένας πατέρας που έχει την ευθύνη της αδελφότητας, κάνει μια ομιλία πάνω στο θέμα του Ευαγγελίου, έπειτα κατεβαίνουν όλοι στην εκκλησία των πατέρων για να ακούσουν την λειτουργία η οποία γίνεται ειδικά γι' αυτούς. Συγκεντρώνονται ακόμη αργά κάθε Παρασκευή βράδυ όπου ψάλλουν «*il miserere*»...²⁴.

Επομένως σύμφωνα με τα παραπάνω, το σχολείο των Καπουτσίνων δεν λειτουργεί περιστασιακά, αλλά σε συνεχή βάση όλο το χρόνο, γεγονός που αποδεικνύει ότι πρόκειται για οργανωμένο σχολείο. Επιπλέον διαπιστώνεται ότι, λειτουργεί σε δικό του ιδιαίτερο και μόνιμο χώρο μέσα στο Μοναστήρι. Το γεγονός ότι, η αίθουσα έχει διπλή χρήση, για να εξυπηρετήσει και τις ανάγκες της Αδελφότητας του «*Τρίτου Τάγματος του S. Francesco*»²⁵, δεν εμποδίζει, ούτε δημιουργεί πρόβλημα στην λειτουργία του σχολείου αφού, η αδελφότητα συγκεντρώνεται την Κυριακή ή τα βράδια.

Είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε, ότι αυτή η αίθουσα όπου λειτουργούσε επί 200 χρόνια το σχολείο, διατηρείται μέχρι και σήμερα, στο πρόσφατα ανακαινισμένο Μοναστήρι των Καπουτσίνων Σύρου. Βρίσκεται στο δεξί τμήμα του συγκροτήματος της Μονής, δίπλα και πάνω από τον «*μικρό λαχανόκηπο*», όπως περιγράφει στην αναφορά του ο Ηγούμενος Υάκινθος ή *Giacinto d' Amiens* το 1710²⁶.

Σύμφωνα πάντα με την ίδια αναφορά *Bernardo da Parigi*, η επίδραση που ασκούσαν οι Καπουτσίνοι μέσω της εκπαίδευσης, συνέβαλε πολύ γρήγορα, χωρίς καμία αμφιβολία, στην πνευματική άνοδο του λαού και κυρίως του κλήρου, αφού ήδη από «*το 1652, η ηθική κατάσταση του κλήρου, ήταν άριστη*»²⁷.

²⁴ «*Vi si predica la domeniche dell' avvento e quaresima con tutte le principali feste dalli sopraddetti Padri Cappuccini, li quali fanno anche la dottrina christiana e la schola tutto l' anno...Gli uomini si radunano nel convento delli Padri in un luogo il quale serve per la schuola, poi si orna per il terzo ordine ogni domenica mattina, dove cantano l' officio della Madonna, alla fine del quale il Padre Direttore fa un discorso sopra l' evangelio corrente, poi discendono tutti in chiesa de Padri a sentire la S. Messa, la quale si dice a posta per loro. Si radunano parimente ogni venerdi sera a la tarde, dove cantato il miserere...».* Prop. Scritture riferite, vol. 187: 559^r-576^r. *Visita Apostolica di Syros, Fra Bernardo Min. Capp. 4-14 Agosto 1652*, από τον G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 57-70.

²⁵ Η Αδελφότητα του «*Τρίτου Τάγματος του S. Francesco*», ιδρύθηκε επίσης από τους Καπουτσίνους το 1647 και περιλάμβανε ξεχωριστό τμήμα για τους άνδρες και ξεχωριστό για τις γυναίκες. Βλ. υποκεφ. «*Άλλες δραστηριότητες των Καπουτσίνων*», στην παρούσα μελέτη.

²⁶ Έκθεση του ηγούμενου των Καπουτσίνων Υάκινθου *d' Amiens* που συμπεριλαμβάνεται στην αναφορά του *Vincenzo Castelli* με τον τίτλο: «*Stato della missione de PP.Cappuccini, a Monsignor Fr. Gio. Vincenzo Castelli Arcivescovo di Marcanopoli, Visitator Apostolico in Levante, 6 Agosto 1710, dal p. Superiore Giacinto d' Amiens*». Prop. Visite, vol. 38: 203-265. *Visita Apostolica fatta dall' Arcivescovo di Marcanopoli, Vincenzo Castelli O. P., Agosto 1710*, G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 96-108. Βλ. την αναφορά Υάκινθου *d' Amiens* εδώ στο Παράρτημα 1. «*Καπουτσίνοι*».

²⁷ Prop. Scritture riferite, vol. 187: 559^r-576^r. *Visita Apostolica di Syros, Fra Bernardo Min. Capp. 4-14 Agosto 1652*, από τον G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 57-70.

1.4.3.4 Αναφορά Επισκόπου Σύρου Guarchi (1655)

Το 1655, ο Επίσκοπος Σύρου Guarchi (1655-1669), στέλνει μια αναφορά στην Ρώμη, στην οποία αφήνει να φανεί καθαρά η διαμάχη του με τους Καπουτσίνους, που έχει ήδη ξεκινήσει, πέντε μόλις μήνες μετά την ανάληψη της Επισκοπικής του έδρας. Αιτία των διαπληκτισμών είναι η ανυποχώρητη απόφαση του ηγούμενου των Καπουτσίνων, να μην διαβάζονται οι Εγκύκλιοι του Επισκόπου στην εκκλησία της Μονής του Αι-Γιάννη. Λακωνικά αλλά ξεκάθαρα, ο Guarchi παρουσιάζει από την πλευρά του την κατάσταση που επικρατεί και μάλιστα αναφέρει και ότι, ήδη έχει ενημερώσει «διακριτικά» τους Ανωτέρους του Τάγματος, για την συμπεριφορά των Καπουτσίνων της Αποστολής Σύρου.

Το εδάφιο που μας ενδιαφέρει έχει ως εξής:

«Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη των Σεβασμιότατων πατέρων Καπουτσίνων, δωρισμένη από τον προκάτοχό μου, όπως επίσης βεβαιώνεται και από τον παρόντα Επίσκοπο, είναι η πιο μεγάλη και η πιο ευρύχωρη από όλες τις άλλες, την επισκέπτεται πολύς κόσμος, τόσο γιατί είναι σε εύκολα προσβάσιμο χώρο, όσο και γιατί είναι στο μέσο του κάστρου. Έτσι για να γίνονται πιο γνωστές οι Εγκύκλιοι [οι δημόσιες ανακοινώσεις, τα διατάγματα] του Επισκόπου, είναι αναγκαίο επίσης να διαβάζονται και σ' αυτήν την εκκλησία. Ο Ηγούμενος του μοναστηριού απαγορεύει να διαβάζονται αυτές οι ανακοινώσεις, χωρίς να έχει πάρει την έγκριση των ανωτέρων του, ώστε εξ αιτίας αυτού αλλά και για άλλες αιτίες, δεν ελλείπουν κάποιου είδους διαφωνίες μεταξύ του Επισκόπου και αυτών των πατέρων. Ο επίσκοπος ενεργεί με σύνεση πληροφορώντας τους ανωτέρους του Τάγματος [των Καπουτσίνων]»²⁸.

Στην συνέχεια όμως όπως είδαμε στην ιστορία της Μονής, η κατάσταση επιδεινώνεται και η διαμάχη μεταξύ του Ηγούμενου των Καπουτσίνων Ιωάννη-Μαρία da Magny και του επισκόπου Γκουάρκη ή Guarchi, καταλήγει σε οριστικό κλείσιμο του σχολείου, από το 1664²⁹ μέχρι την αποπομπή του επισκόπου το 1669³⁰.

²⁸«S.Giovanni Batista chiesa delli molto Rev.Padri Cappuccini donata dall' antecessore, come pur confermata dal presente Ordinario, la più longa e la più larga di nessun' altra, frequentata dalla moltitudine, si per essere nel piano, come per essere per mezzo del castello. Onde per poter fare più note le proclami dell' Ordinario, si convien legersi anco in quella chiesa; il Superior di quel convento impedisce tal pubblicazioni senza il consentimento dei loro superiori, dove per questa causa e per altre non mancano qualche sorte di dissensioni tra l' Ordinario et quelli Padri. Il qual Ordinario va con pazienza, informando li superiori della Religione». Prop. Scritture riferite v. 283: 90^r-93^r. *Relatione della visita fatta da Don Giuseppe Guarchi vescovo di Syra a di 21 Dicembre 1655 principiata*. Από Hofmann, *Vescovadi...* ό.π., σ. 70-76.

²⁹Το 1664, οι Καπουτσίνοι υποχρεώνονται να διακόψουν κάθε εκπαιδευτική δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένης και της διδασκαλίας της Κατήχησης αφού ο Guarchi, τους **απαγόρευσε ρητά να κηρύττουν και να διδάσκουν**. Prop. Visite, vol 32; 47^r-55^r. *Visita Apostolica, fatta da monsignore Sebastiani Carm. Disc. Vescovo di Hierapoli, Monsignore Sebastiani, Gennaio-Febbraio 1667*, από G. Hofmann, *Vescovadi...* ό.π., σ. 76-83, κυρίως σ. 81.

³⁰ Η ήδη από το 1655, κακή διοίκηση της Επισκοπής από τον Γκουάρκη, χειροτερεύει το 1663 και ανακαλείται επειγόντως το 1669 στη Ρώμη. Μέχρι τον θάνατό του το 1693, την Επισκοπή Σύρου, διοικούν 4 γενικοί βικάριοι και οι 2 τοποτηρητές επίσκοποι, ο Άνδρου Ιγνάτιος Ρόζας (1680-87) και

Η οδυνηρή διαπίστωση είναι ότι, το σχολείο συναντά εμπόδια και διακόπτει την λειτουργία του για πέντε περίπου χρόνια από το 1664 μέχρι το 1669³¹, λόγω προστριβών μεταξύ των ανθρώπων που υπηρετούν την εκκλησία.

1.4.3.5 Αναφορά του *Custode della Grecia*, π. *Daniele da Nogent* (1658)

Στις 27 Σεπτεμβρίου του 1658, ο π. Daniele da Nogent, Custode της Αποστολής στην Ελλάδα, στην αναφορά του, περιγράφει την οικονομική κατάσταση του νησιού, σκιαγραφεί την ζωή των κατοίκων και δίνει ένα δείγμα της πίστης και της ευλάβειας των γεωργών, που μετά την εργασία τους όλη την ημέρα στα χωράφια, με μοναδική τους τροφή κριθίνο ψωμί, νερό και ξερά σόκα, με το πρώτο χτύπημα της καμπάνας και αφού περπατούσαν τέσσερα, πέντε, έξι μίλια περίπου, έφθαναν στην πόρτα της εκκλησίας, ακουμπούσαν τα παπούτσια και τα εργαλεία του σκαψίματος και στέκονταν εκεί ακίνητοι, ακούγοντας με ευλάβεια τον *Κανόνα* ή το *Ροδάριο της Παναγίας*, ή το κήρυγμα κατά την περίοδο της Τεσσαρακοστής.

Αναφέρει ακόμη τα ονόματα νέων ιερέων, που είχαν μαθητεύσει στο σχολείο των Καπουτσίνων, από τους οποίους ξεχωρίζουν ο *Βαρθολομαίος Πόλλα*³² και κάποιος *Πρίντεζης*³³, που όπως γράφει, *γνωρίζει πολύ καλά Φιλοσοφία*. Σημειώνει ότι, «Υπάρχουν δύο Μισσιονάριοι οι οποίοι εργάζονται όσο μπορούν ...εξασκούν καλά εκεί όλες τις δραστηριότητες όπως στην Χίο, αν και από την φτώχεια του νησιού δεν μπορούν να ζήσουν περισσότεροι από δύο ιερείς και ένας λαϊκός...». Το πιο σημαντικό και ενδιαφέρον μέρος όμως αυτής της αναφοράς, είναι η επισήμανση σχετικά με το *Διδακτικό Επίπεδο του «Σχολείου των Καπουτσίνων Σύρου»*: Διδάσκουν σε «καμιά

ο Τήνου Άγγελος Βενιέρης (1689-94). Βλέπε βιογραφίες των Επισκόπων Μ. Ρούσσοις-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, και Ρούσσοις Νικόλαος/Ρούσσοις Μιχαήλ, *Επίσκοποι Σύρου (1275-2000)*, Σύρος 2001. Βλ. ακόμη Lorenzo da Fara, ...ό.π., σ. 94.

³¹ Επαναλειτούργει αμέσως μετά την αποπομπή του Επισκόπου Γκουάρκη.

Ignazio da Seggiano, *ό.π.*, *Collectanea Franciscana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386.

³² Έγινε Αρχιεπίσκοπος Νάξου και μάλιστα το 1674, όταν ο Σελδάρ πασάς εκστρατεύει κατά της Σύρου, φιλοξενεί τους Καπουτσίνους στην επισκοπή του, μέχρι να περάσει ο κίνδυνος. Archivio della S. Congregazione di Propaganda Fide, *Scritture Originali Riferite nelle Congregazioni Generali*. Vol. 454. Relazione del Custode p. Urbano da Parigi, scritta da Smirne, 10 marzo 1675, από Cl.Terzorio, ...ό.π., σ. 233-234. Ignazio da Seggiano, «Relazione del Custode p. Urbano da Parigi, scritta da Smirne, 10 marzo 1675, *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 454, f. 360ss, *Collectanea Franciscana*, vol. 23, Roma 1953, σ. 318-324.

Lorenzo da Fara...ό.π., σ. 94. Π. Ζερλέντης, *Από το βιβλίο των εν Νάξο Καπουτσίνων...ό.π.*, σ. 110.

³³ οι πηγές αναφέρουν ότι, ο ιερέας Δημήτριος Πρίντεζης Δαπόντε, από το Φεβρουάριο του 1694, μέχρι τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, υπηρέτησε ως Αποστολικός Βικάριος, την εκκλησία της Σύρου. Μ. Ρούσσοις-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 98.

σαρανταριά έξυπνους μαθητές του ΚΟΛΛΕΓΙΟΥ» «... a una quarantina di ragazzi capaci del collegio»³⁴.

Είναι η πρώτη φορά που βρίσκουμε στις πηγές να χαρακτηρίζεται το σχολείο, ως «ΚΟΛΛΕΓΙΟ». Ήδη από το 1633 γνωρίζουμε ότι ο π. Χερουβείμ εκτός από *Ανάγνωση και Γραφή*, δίδασκε στους υποψήφιους κληρικούς «*Γραμματική, Λατινικά, Φιλοσοφία και Ηθική Θεολογία*», τα οποία μάλιστα «*παρακολουθούσαν και κληρικοί από την Τήνο*» αλλά για πρώτη φορά βρίσκουμε το 1658, τον χαρακτηρισμό «**μαθητές του Κολλεγίου**» των Καπουτσινών Σύρου, γεγονός που επιβεβαιώνει την λειτουργία και **Γυμνασίου**.

Είναι σημαντικό να θυμίσουμε εδώ, λαμβάνοντας υπόψη την ιστορία της Μονής, ότι ο π. *Daniele da Nogent* πριν να γίνει *Custode της Αποστολής στην Ελλάδα*, υπηρέτησε στην αποστολή της Σύρου κατά την περίοδο 1650-1652. Επομένως ο χαρακτηρισμός του Διδακτικού Επιπέδου του σχολείου, ως «*Κολλεγίου*» από τον ίδιο, έχει ιδιαίτερη βαρύτητα, γιατί η αναφορά του δεν είναι απλά προϊόν μιας επίσκεψης λίγων ημερών, αλλά την επιβεβαιώνει και της προσδίδει κύρος η προσωπική του εμπειρία.

1.4.3.6 Αναφορά Αρχιεπισκόπου Νάξου Sebastiani (1667)

Όταν έφθασε ο Αρχιεπίσκοπος Sebastiani, στην Σύρο το 1667, επί Επισκόπου Guarchi, η κατάσταση ήταν τεταμένη. Επισημαίνεται στην αναφορά του ότι, «*το σχολείο δεν λειτουργεί τρία χρόνια*». Κατά την διάρκεια της επίσκεψής του, δεν έμεινε στην επισκοπική κατοικία αλλά σε σπίτι, δηλαδή σε ουδέτερο χώρο, για ευνόητους λόγους. Ήδη ο επίσκοπος Guarchi, είχε δημοσιεύσει το διάταγμα που του είχε στείλει ο Sebastiani, με το οποίο προανήγγελλε την επίσκεψή του, αλλά το είχε «*ουσιωδώς διαστρεβλώσει, έχοντας προσθέσει δικά του πράγματα, προσβλητικά και έχοντας προδικάσει τους Καπουτσίνοους, οι οποίοι γι' αυτό το λόγο, δεν επέτρεψαν να διαβαστεί στην εκκλησία τους*». Αντιθέτως, ο ίδιος ο Αρχιεπίσκοπος Sebastiani, είχε κρατήσει ουδέτερη στάση, γι' αυτό και δεν δέχθηκε να φιλοξενηθεί στην επισκοπική κατοικία κατά την διάρκεια της επίσκεψής του. Μάλιστα λίγο αργότερα, ξεκαθάρισε τη θέση του, δίνοντας στους Καπουτσίνοους να διαβάσουν το δικό του αυθεντικό έγγραφο, χωρίς τις προσθήκες του Guarchi, καθώς ο ίδιος σημειώνει, στην συνέχεια της αναφοράς του.

³⁴ Ignazio da Seggiano, Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683), «Relazione del Custode p. Daniele da Nogent, scritta da Roma, 27 Settembre 1658», *Collectanea Franciscana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 339-372, κυρίως 341.

Βλέπε, Rel. Em. D. Card. S. Honuphrii litteras P. Cherubini de Laon., de statu ecclesiae Syrensis, de necessitatibus Episcopi et de schola, quae in Syra per eum exercetur: S. C. jussit dictum Patrem commendari et animari ad prosequendam dictam scholam. Acta S. C. 29 ag. 1633, f. 287, από Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini ...ό.π.*, vol. IV, σ. 217-218.

Ήταν όμως υποχρεωμένος να αναφέρει στην Ρώμη την κατάσταση που επικρατούσε:

«Δεν γίνεται η *dottrina christiana*, ούτε στην Μητρόπολη, ούτε σε άλλη εκκλησία του νησιού εδώ και 6 χρόνια. Πριν την έκαναν οι Καπουτσίνοι... **Είναι 3 χρόνια που δεν γίνεται σχολείο. Πριν το είχαν οι πατέρες Καπουτσίνοι.** Σήμερα μερικοί ιερείς και ένας διάκονος διδάσκουν σε λίγα παιδιά...».

Συμπληρώνει επίσης τα ονόματα των Καπουτσίνων που κατοικούν την περίοδο εκείνη στο Μοναστήρι, με τους οποίους είχε έλθει σε διαφωνία ο Guarchi: ήταν ο ηγούμενος, *Ιωάννης-Μαρία da Magny* και οι μοναχοί *Leone da Coruille* ή *Corville* και ο αδελφός *Humile da Creil*, οι δραστηριότητες των οποίων εκτός από το κήρυγμα, την εξομολόγηση, τις λιτανείες και λουπές τελετές, ήταν: *να διδάσκουν την Dottrina christiana, να διατηρούν σχολείο... αλλά «impediti poi da Monsignor vescovo e da Roma per le sue informazioni, lasciarono queste cose, con pregiudizio di quelle anime e disgusto di tutto il popolo»*³⁵.

Μάλιστα η «απαγόρευση» πρέπει να είχε ενισχυθεί, ίσως εγγράφως και από την Ρώμη, αφού βεβαίως προηγουμένως ο επίσκοπος είχε φροντίσει να ενημερώσει αρμοδίως. Η διακοπή της λειτουργίας του σχολείου των Καπουτσίνων διήρκεσε 5 συνολικά χρόνια και σίγουρα είχε αρνητικό αποτέλεσμα για την πνευματική εξέλιξη και το μορφωτικό επίπεδο των παιδιών και όπως είναι φυσικό ήταν φανερό η απογοήτευση του λαού και κυρίως των γονιών, που επένδυναν πάνω στο σχολείο των Καπουτσίνων τα όνειρά τους, για την μόρφωση και την πρόοδο των παιδιών τους. Το σχολείο λειτούργησε ξανά το 1669, μετά την αποπομπή του επισκόπου Guarchi. Το σχετικό εδάφιο από την αναφορά του Αρχιεπισκόπου Νάξου και Αποστολικού Απεσταλμένου Σεμπαστιάνι ή Sebastiani το 1667, έχει ως εξής:

«Δεν γίνεται η *dottrina christiana*, ούτε στην Μητρόπολη, ούτε σε άλλη εκκλησία του νησιού εδώ και 6 χρόνια. Πριν την έκαναν οι Καπουτσίνοι... **Είναι 3 χρόνια που δεν γίνεται σχολείο. Πριν το είχαν οι πατέρες Καπουτσίνοι.** Σήμερα μερικοί ιερείς και ένας διάκονος διδάσκουν σε λίγα παιδιά. Ζουν 3 μοναχοί στο μοναστήρι. Ο π. *Ιωάννης-Μαρία da Magny* από την επαρχία του Παρισιού, 73 ετών, με 56 μοναχικού βίου και 37 στην αποστολή. Θεολόγος, εξομολογητής κήρυκας και **ηγούμενος του Μοναστηριού.** Ο *Leone da Coruille* ή *Corville*, 50 ετών, με 32 χρόνια μοναχικής ζωής και 12 στην αποστολή [επομένως έφθασε στην Σύρο το 1655]. Θεολόγος, εξομολογητής και κήρυκας από την επαρχία του Παρισιού, διορισμένος ηγούμενος στη Μονή των Καπουτσίνων της Νάξου, στην θέση που κατείχε ένας άλλος μοναχός από την Μήλο. Ο αδελφός *Humile da Creil*, 31 ετών, με 12 χρόνια μοναχικής ζωής και 4 στην αποστολή [επομένως έφθασε στην Σύρο το 1663]. Ζουν από ελεημοσύνες και λειτουργικές προσφορές άρτου και κρασιού και αυγών

³⁵ «... αλλά αργότερα εμποδισμένοι από τον επίσκοπο και από τη Ρώμη εξ αιτίας των πληροφοριών που είχε στείλει ο επίσκοπος εγκατέλειψαν όλες αυτές τις δραστηριότητες, με αποτέλεσμα την ζημία των ψυχών και την απογοήτευση όλου του λαού».

από τους πιστούς, από τις λειτουργίες και από ότι τους προσφέρουν οι γειτονικές μονές και δέχονται επίσης μεγάλη βοήθεια από χριστιανούς κουρσάρους που φτάνουν στο λιμάνι. Ρουχισμό και βιβλία λαμβάνουν από την επαρχία απ' όπου έχουν σταλεί και αναγνωρίζουν ως άμεσο Ηγούμενό τους, τον π. Bernardo da Parigi, που διαμένει στη Χίο. Εκτός από την απασχόληση που προβλέπει ο κανονισμός τους, κήρυτταν πολύ συχνά, εξομολογούσαν, δίδασκαν την Dottrina christiana, διατηρούσαν σχολείο, έκαναν λιτανείες και παρόμοιες τελετές που συγκεντρώνουν πολύ ευλαβή κόσμο, αλλά αργότερα τους απαγορεύτηκε από τον επίσκοπο και από τη Ρώμη εξ αιτίας των πληροφοριών που είχε στείλει ο επίσκοπος και εγκατέλειψαν όλες αυτές τις δραστηριότητες, με αποτέλεσμα την ζημία των ψυχών και την απογοήτευση όλου του λαού. Έχουν την φροντίδα των μοναχών του τρίτου τάγματος της Αγίας Κλάρας, S. Chiara και της Αδελφότητας ομοίως του Τρίτου Τάγματος, ιδρυμένη στην εκκλησία τους. Επισκέπτονται τους αρρώστους και τους συμπαραστέκονται. Δεν κατέχουν παρά μόνο ένα λαχανόκηπο και δεν έχουν έσοδα από τις λειτουργίες. Ο Αποστολικός Επισκέπτης τους αποκάλυψε το διάταγμα, όπως έγινε και με τους μοναχούς του ίδιου τάγματος στην Νάξο και μετά άκουσε τις τοποθετήσεις τους»³⁶.

1.4.3.7 Αναφορά του Custode della Grecia, π. Alessio da Sommoivre (1670)

Το όνομα του Καπουτσίνου π. Alessio da Sommoivre, που έγινε Custode della Grecia το 1670, συμπεριλαμβάνεται, στο ελληνοϊταλικό λεξικό «Tesoro della lingua greco volgare-italiana», το οποίο εκδόθηκε στο Παρίσι το 1709, υπό τον τίτλο «Θησαυρός της Ρωμαϊκής και της Φραγκικής Γλώσσας...από τον π. Αλέξιον τον Σουμαβεραίον, Καπουτζίνον Φραντζέζον, Μισσιονάριον της Ελλάδος...Παρίτζι, αφθ»³⁷.

Κατά τον συνήθη τρόπο γραφής των αναφορών, στην εκτενή έκθεσή του, τον Ιούλιο του 1670 και ο π. Alessio, περιγράφει πρώτα το νησί και την κακή του οικονομική κατάσταση: «αρ. 3. [...] το νησί της Σύρου είναι τόπος πολύ φτωχός και με λιγοστά αγαθά προς το ζην».

Στην συνέχεια δίνει τις εξής πληροφορίες:

«αρ. 8. Όλοι οι κάτοικοι μιλούν ελληνικά. Η γλώσσα που χρησιμοποιούν οι χριστιανοί της χώρας του ενός ή του άλλου «Ρίτου», Λατινικό ή Ελληνικό είναι η Δημοτική Ελληνική γλώσσα», «il Greco volgare» [...] Είναι ακόμη ανάγκη να γνωρίζουν την Ιταλική, για να μπορούν να μιλούν με τους Ιταλούς, Γάλλους και εγγλέζους και Φλαμανδούς που κατοικούν την χώρα, ή που κάνουν εμπόριο ή ταξιδεύουν[...]

«αρ. 51. Στο Μοναστήρι της Σύρου, ζουν δύο Μισσιονάριοι και ένας λαϊκός αδελφός».

«αρ. 56. Συντηρούμαστε από ελεημοσύνες».

³⁶ Prop. Visite vol 32; 47r-55r. Visita Apostolica, fatta da monsignore Sebastiani Carm. Disc. Vescovo di Hierapoli, Monsignore Sebastiani, Gennaio-Febbraio 1667. Hofmann, Vescovadi... ό.π., σ. 76-83.

³⁷ Legrand E., Bibliographie Hellenique-XVIIIe siècle, I, Paris 1918, σ. 74-75.

«αρ. 57. Ηγούμενος μας είναι ο Ιωάννης-Μαρία da Magni ή Magny, 80 ετών, [από το 1629 στην αποστολή], Γαλλικής καταγωγής, Θεολόγος και ιεροκήρυκας και παράδειγμα προς μίμηση. Ο Leone da Curville, 53 ετών, [από το 1630 στην αποστολή], Γαλλικής καταγωγής, Θεολόγος, ιεροκήρυκας και ευλαβής. Και ένας λαϊκός, ο αδελφός Gioachim, 40 ετών».

«αρ. 60. Οι δραστηριότητες των Μισσιονάριων είναι να μαθαίνουν τις γλώσσες της χώρας, να διδάσκουν τα παιδιά στα σχολεία την Ανάγνωση και Γραφή, την Κατήχηση, αριθμητική, Ιταλικά, φιλοσοφία, θεολογία, να κατηχούν να κηρύττουν, να τελούν τα Μυστήρια, να επισκέπτονται τους αρρώστους και τους υγιείς, να ψάλλουν τις Λιτανείες της Παναγίας κάθε βράδυ, τον Κανόνα κάθε Σάββατο, τον Εσπερινό κάθε Κυριακή και γιορτή, να απαγγέλλουν το Ροδάριο τρεις φορές την εβδομάδα, να κάνουν τις Λιτανείες του Corpus Domini, της Υπαπαντής, των Βαΐων, του Αγίου Μάρκου, κλπ να διευθύνουν τις αδελφότητες του τρίτου τάγματος και τις μοναχές».

Ειδικά για το σχολείο των Καπουτσίνων αναφέρει ότι:

«αρ. 81. Στην Σύρο στο σχολείο γίνεται ότι και στην Χίο. Οι μαθητές είναι περίπου 40 και είναι ευφρείς». Αλλά στην ίδια αναφορά σημειώνει ότι, οι μαθητές στην Χίο διδάσκονται: «Ανάγνωση, Γραφή, Κατήχηση, Αριθμητική «I' abaco», Λατινικά και Ιταλικά, Φιλοσοφία και Θεολογία». Διαπιστώνουμε, για ακόμη μια φορά, το Ανώτερο διδακτικό επίπεδο του σχολείου, αφού οι μαθητές διδάσκονται εκτός από Γραφή και Ανάγνωση, Λατινικά και Ιταλικά, Φιλοσοφία και Θεολογία.

Αυτό όμως που είναι ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο στην αναφορά του Alessio da Sommoire του 1670, είναι το ενδιαφέρον του, για την Εκπαίδευση των μικρών κοριτσιών. Προτείνει μάλιστα στην Προπαγάνδα να δώσει εντολή να λειτουργήσει και στην Σύρο σχολείο θηλέων :

«αρ. 86. Εδώ και κάμποσο καιρό βλέπω στην Κωνσταντινούπολη να υπάρχει μεγάλη πρόοδος στην πίστη όσον αφορά το γυναικείο φύλο. Επειδή μέχρι πρότινος δεν υπήρχε σχολείο, όπου οι κοπέλες θα μπορούσαν να μορφωθούν, δεν γνώριζαν ούτε να διαβάζουν, ούτε να γράφουν, ούτε την κατήχηση, σχεδόν τίποτα για την πίστη, ούτε και για τα άγια Μυστήρια και έτσι περνούσαν όλη τους την ζωή σε βαθύτατη άγνοια, αλλά μετά που οι πατέρες μας τις έκαναν να έλθουν στο σχολείο, έμαθαν πολύ καλά όλα αυτά τα πράγματα της σωτηρίας, τα οποία μετά αφού έμαθαν, τα μάθαιναν επίσης καθημερινά στις μητέρες τους και στις σκλάβες και στις υπηρέτριες, που δεν τα γνώριζαν και δεν θα τα μάθαιναν ποτέ δίχως άλλο. Στην Χίο, έχει γίνει ακόμη μεγαλύτερη πρόοδος, απ' ότι στην Κωνσταντινούπολη, επειδή τα κοριτσάκια, πηγαίνουν στο σχολείο των μοναχών (γυναικών), που τα μαθαίνουν με ευλάβεια και μητρική αγάπη».

«αρ. 87. Η έλλειψη σχολείων για κορίτσια, είναι το κοριότερο κατά την γνώμη μου εμπόδιο για την πρόοδο της πίστης και της αποστολής. Γιατί αν εδώ στην Σμύρνη υπήρχε κάποιο σχολείο, όπου θα πήγαιναν να μορφωθούν, βεβαίως και η αμάθεια όσον αφορά τον Χριστιανισμό, δεν θα ήταν τόσο μεγάλη στο γυναικείο φύλο, όπως το βλέπουμε με μεγάλη μας λύπη, η οποία αμάθεια, είναι τόσο πολύ μεγάλη ώστε μετά από τόσες και τόσες κυρίες, κοπέλες και κοριτσάκια που ζουν εδώ, δεν θα φτάνουν ίσως μια δωδεκάδα, εκείνες οι οποίες

γνωρίζουν να απαγγέλλουν το Πάτερ ημών χωρίς λάθος. Λοιπόν η πραγματική διόρθωση σε αυτό το κακό, θα είναι ένα καλό σχολείο για αυτά τα κορίτσια, με το να έλθουν κάποιες από εκείνες τις μοναχές της Χίου, δίνοντάς τους κάτι για να μπορούν να πληρώνουν το ενοίκιο ενός σπιτιού και να μπορούν να ζήσουν, ίσως καμιά τριανταριά σκούδα, θα είναι αρκετά για όλο το χρόνο.

«88. Το σχολείο για κορίτσια, είναι κατά την κρίση μου, η μεγαλύτερη ανάγκη της χριστιανικής κοινότητας, ώστε αν φαίνεται καλό στην Σύνοδο της Προπαγάνδας να μας το εξασφαλίσει, θα πρέπει να δώσει εντολή ώστε οπουδήποτε δεν υπάρχει σχολείο για κορίτσια, όπως εδώ στην Σμύρνη, Νάξο και Σύρο, αν είναι δυνατόν, να ανοίξει ένα και να διευκρινισθεί, ποιος θα πρέπει να έχει την φροντίδα του...

Σμύρνη 27 Ιουλίου 1670»³⁸.

Στην παρούσα μελέτη, θα δείξουμε σε μεταγενέστερο κεφάλαιο, ότι τελικά την εκπαίδευση των κοριτσιών στην Σύρο, ανέλαβαν οι μοναχές Ουρσουλίνες, αρκετά χρόνια αργότερα, μετά το 1745, με τις ενέργειες όμως όχι των Καπουτσίνων, αλλά των Ιησουιτών.

1.4.3.8 Αναφορά του Custode della Grecia, π. Urbano da Parigi (1675)

Το 1674, ζουν στην Μονή Σύρου τρεις Μισσιονάριοι-μοναχοί και ένας αδελφός³⁹. Πράγματι πρόκειται για τους Ιωάννη Μαρία da Magny ηγούμενο, Επιφάνειο da Parigi, Φήλιξ από τη Βουλώνη και τον π. Κάρολο. Στις 31 Μαΐου του 1674, οι Ιωάννης Μαρία da Magny, Επιφάνειος da Parigi και Φήλιξ από τη Βουλώνη, βρέθηκαν στην Νάξο φιλοξενούμενοι από τον Συριανό Αρχιεπίσκοπο Νάξου, Βαρθολομαίο Πόλλα⁴⁰, για να αποφύγουν την επιδρομή του Σελδάρ πασά, τον Σεπτέμβριο του 1674. Μόνος στο Κάστρο είχε μείνει ο π. Κάρολος με όσους φτωχούς δεν είχαν τα ναύλα για να ταξιδέψουν στα γειτονικά νησιά. Οι Τούρκοι αφού τον έδειραν, στη συνέχεια τον απελευθέρωσαν επειδή ήταν Γάλλος υπήκοος. Λίγο αργότερα, επισκέφθηκε τη Σύρο, ο π. Urbano da Parigi, που διαδέχθηκε ως Custode della Missione di Grecia, τον π. Alessio da Parigi και από την Σμύρνη στις 10 Μαρτίου 1675, αναφέρει στην

³⁸ Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode p. Alessio da Sommoivre, scritta da Smirne, 27 luglio 1670», *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 429, f. 81ss, *Collectanea Franciscana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386.

³⁹ Ignazio da Seggiano, «Relazione del Custode p. Urbano da Parigi, scritta da Smirne, 10 marzo 1675», *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 454, f. 360ss, *Collectanea Franciscana*, vol. 23, Roma 1953, σ. 318-324, κυρίως 322-323.

⁴⁰ Ο Αρχιεπίσκοπος Νάξου Βαρθολομαίος Πόλλα ήταν μαθητής των Καπουτσίνων. Το 1658 στην αναφορά του ο Custode π. Daniele da Nogent τον αναφέρει ως έναν ικανό και μορφωμένο ιερέα μαθητή του σχολείου τους. Ο Hofmann επίσης γράφει, ότι σπούδασε στο Κολλέγιο της Προπαγάνδας και υπηρέτησε και βικάριος στην Σίφνο, πριν να χειροτονηθεί επίσκοπος. Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode π. Daniele da Nogent, scritta da Roma, 27 Settembre 1658», *Collectanea Franciscana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 339-372, κυρίως 341.

Βλ. Επίσης Hofmann, *Vescovadi...ò.π.*, σ. 38.

Προπαγάνδα τα γεγονότα του Σεπτεμβρίου. Μεταξύ άλλων, δίνει την πληροφορία ότι, «στο σχολείο τους στη Σύρο φοιτούν εξήντα μαθητές»: «*A Syra habbiamo una scuola di sessanta figliuoli*»⁴¹. Στην αναφορά δεν δίδονται άλλα στοιχεία αλλά το γεγονός, ότι κατοικούν στην μονή τρεις Καπουτσινοί και ένας αδελφός, ενώ συνήθως οι μοναχοί ήταν δύο και ένας αδελφός και από τον αριθμό των μαθητών, που είναι αυξημένος από 40 σε 60, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα, ότι το σχολείο, παρά τις δυσκολίες και παρά την διακοπή της λειτουργίας του, για 5 χρόνια, από το 1664-1669, ωστόσο το 1675 είχε ανακάμψει και βρισκόταν σε περίοδο ακμής.

1.4.3.9 Αναφορά του Επισκόπου Τήνου Βενιέρη (1678)

Όταν το 1678 επισκέφθηκε την Σύρο υπό την ιδιότητα του Αποστολικού Επισκέπτη, ο Επίσκοπος Τήνου Βενιέρης, «ο παραχοποιός» Επίσκοπος Σύρου Γκουάρκης βρισκόταν ακόμη στην Ρώμη (1669-1693)⁴². Σύμφωνα με την αναφορά του Βενιέρη, οι Καπουτσινοί συνεχίζουν κανονικά τις δραστηριότητες τους: μαθαίνουν την Κατήχηση και διδάσκουν στο σχολείο, «*insegnano la dottrina christiana, fanno la scuola*». Το μάθημα γίνεται στο συνηθισμένο χώρο, σε ξεχωριστή αίθουσα μέσα στο Μοναστήρι, στην οποία εξακολουθεί να φιλοξενείται το βράδυ και η Αδελφότητα του τρίτου τάγματος κάθε 15 ημέρες. «*Στις γιορτές ψάλλουν τον Εσπερινό με την βοήθεια των μαθητών τους*». Κηρύττουν και συνεχίζουν να είναι πνευματικοί καθοδηγητές στις μοναχές Καπουτσιίνες⁴³.

⁴¹ Archivio della S. Congregazione di Propaganda Fide, *Scritture Originali Riferite nelle Congregazioni Generali*. Vol. 454. «Relazione del Custode p. Urbano da Parigi, scritta da Smirne, 10 marzo 1675», από Cl.Terzorio...ό. π., σ. 233-234. Ignazio da Seggiano,...ό.π., *Collectanea Francescana*, σ. 318-324, κυρίως 322-323. Ο π. *Urbano da Parigi, custode della Grecia*, το 1675 βρίσκεται στην Σμύρνη. Έφθασε στην αποστολή της Ελλάδας το 1648. Δραστήριος ιεραπόστολος, ηγούμενος Χίου το 1670, όταν ήταν *custode* ο π. *Alessio da Sommoisir* στην Κωνσταντινούπολη, τον οποίο και διαδέχθηκε. Έγραψε την αναφορά του αφού επισκέφθηκε την Σύρο, «*μετά τον δύσκολο καιρό...*», δηλαδή μετά τα γεγονότα του 1674. Βλέπε σχετικά με την «Ιστορία της Μονής» στην παρούσα μελέτη.

⁴² Βλ. Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 93-96.

⁴³ *Questi fanno molti esercitii spirituali, con frutto di quelle anime, cantano ogni domenica e tutte le feste dell' anno li vesperi, di quadragesima le compiete, e nella settimana santa gl' ufficii con l' aiuto de loro scolari. Predicano le domeniche dell' avvento e le feste più solenni dell' anno, e di quadragesima tre volte la settimana, insegnano la dottrina christiana, fanno la scuola, ed esercitano la facoltà de missionari comunicategli dal loro padre provinciale e perfetto delle missioni de cappuccini in Grecia esistente in Parigi. Nella camera che fanno la scuola, tengono l' altare di S. Francesco, stabilito et eretto dalli fratelli del 3º ordine, introdotto già 35 anni fino dal tempo di Monsignor Marengo, dove si radunano ogni quindici giorni, e si spiega da uno di essi Padri la regola del 3º ordine in qualche esortatione devota, ed ogni seconda domenica del mese fanno la processione attorno al convento, dando nel fine la benedizione del Santissimo. Prop. Visite, vol. 32: 218^r-221^r. Visita Apostolica, fatta da monsignor Venier, vescovo di Tinos, 1678, από Hofmann, *Vescovadi ...ό.π.*, σ. 83-88, κυρίως 85-86.*

1.4.3.10 Αναφορά του Αρχιεπισκόπου Νάξου Ιουστινιάνη (1702)

Το 1702, ο Επίσκοπος Σύρου Ιουστινιάνης προάγεται σε Αρχιεπίσκοπο Νάξου και υπό την ιδιότητα του Αποστολικού Επιτετραμμένου, επισκέπτεται την Σύρο. Σχετικά με τις δραστηριότητες των Καπουτσίνων, που συνεχίζονται κανονικά, σημειώνει τα εξής:

«Κάνουν πνευματικές ασκήσεις, ψάλλουν με την βοήθεια των μαθητών τους τον εσπερινό τις Κυριακές και τις επίσημες γιορτές και την Τεσσαρακοστή τον Κανόνα και τρεις φορές την εβδομάδα διδάσκουν την *dottrina christiana*. Κάθε δευτέρα Κυριακή του μήνα κάνουν λιτανεία γύρω από την εκκλησία τους, με έκθεση του **Παναχράντου Μυστηρίου**. Κάνουν σχολείο σε ξεχωριστό δωμάτιο-αίθουσα, στο οποίο υψάρχει και το Αλτάρι του Αγίου Φραγκίσκου, όπου συγκεντρώνονται κάθε δεκαπέντε ημέρες τα μέλη της Αδελφότητας του Τρίτου Τάγματος του Αγίου Φραγκίσκου, [...]υλακούουν στον επαρχιακό ηγούμενο ή Ηγούμενο της αποστολής στην Ελλάδα, εξομολογούν[...] Οι Καπουτσίνοι συντηρούνται από φωμί και κρασί που λαβαίνουν ως ελεημοσύνη από τους κατοίκους του νησιού και μερικές φορές από ελεημοσύνες των εμπόρων που με τα καράβια τους προσεγγίζουν στο νησί. Δέχονται επίσης ετήσια βοήθεια από τον Χριστιανό βασιλιά της Γαλλίας [...] επιπλέον έχουν ποικίλες έκτακτες προσφορές που προέρχονται από την λειτουργία του σχολείου, από κάποια Μνημόσυνα που κάνουν όλες τις Κυριακές για τις ψυχές των αποθαμένων στην εκκλησία τους, έτσι ώστε περνούν καλά και μένουν με ευχαρίστηση σε αυτό το νησί»⁴⁴.

1.4.3.11 Αναφορά του Αρχιεπισκόπου Marcianopoli, G. V. Castelli και του Ηγούμενου των Καπουτσίνων Υάκινθου d' Amiens (1710)

Η έκθεση του Αρχιεπίσκοπου *Giovanni Vincenzo Castelli*, κατά την αποστολική του επίσκεψη στα 1710, σε ότι έχει σχέση με το σχολείο των Καπουτσίνων, είναι περισσότερο περιεκτική και διαφωτιστική από ότι του Ιουστινιάνη το 1702. Γιατί σ' αυτήν συμπεριλαμβάνεται, μια λεπτομερή αναφορά

⁴⁴ «Vi fanno molti esercitii spirituali, *cantano con l' aiuto de loro scolari* li Vesperi le domeniche, e feste di precetto, e di quaresima le compiute, nel qual tempo tre volte la settimana insegnano la *dottrina christiana*. Ogni seconda domenica del mese fanno la processione fuori, intorno all' istessa chiesa, con dare nel fine la benedictione col Santissimo; **fanno la schola in camera particolare**, nelle quale tengono l' altar di San Francesco e vi si radunano ogni quindici giorni li fratelli del terzo ordine al numero di 20, e gli spiega uno de padri la Regola loro con qualche ricordo, et esortazione devota; esercitano facoltà di Missionarii comunicateli da loro padre provinciale, o prefetto delle missioni in Grecia esistente in Parigi, et ascoltano indifferentemente le confessioni d' ogni sorte di persone....

Li suddetti padri Cappuccini si mantengono con la provvisione di pane, e vino che ricevono gratis per elemosina ogn' anno in tempo della raccolta dall' habitatori dell' isola, oltrte la carità, ch' à loro vien contribuita da vascelli mercantili, ch' approdano in quel Porto; partecipando anco dal sussidio caritativo, ch' annualmente vien rimesso da parte del Re Christianissimo a lor padre Custode per esser ripartito a queste missioni della Grecia. Ne hanno di più diversi altri incerti gli vengono **dal ministero della schuola**, da certe Commemorazioni, che fanno tutte le Domeniche delli morti sepolti in chiesa loro, sicche, la passano bene, e stanno volentieri in quest' isola».

Prop. Scritture riferite, vol. 542: 214^r-220^r. *Visita Apostolica dal Vescovo di Siros Antonio Giustiniani, 10 Aprile 1702*, από G. Hofmann, *Vescovadi...ò.π.*, σ. 88-95, κυρίως 92-93.

του Ηγούμενου των Καπουτσίνων π. *Υάκινθου d' Amiens*, για την «*Κατάσταση της Αποστολής των πατέρων Καπουτσίνων*» στη Σύρο, η οποία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί κάνει μια γενικότερη ανασκόπηση της ιστορίας της Μονής. Διαπιστώνεται ξεκάθαρα ο τρόπος λειτουργίας του «*σχολείου*» την συγκεκριμένη χρονική περίοδο (1710), αλλά παράλληλα οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι, το ίδιο πρόγραμμα ίσχυε και στα προηγούμενα χρόνια, με το επιχείρημα ότι ακολουθείτο σε γενικές γραμμές σε όλα τα σχολεία των Καπουτσίνων, η ίδια *Διδακτική μέθοδος διδασκαλίας*⁴⁵.

Η αναφορά του π. *Υάκινθου d' Amiens*, ακολουθεί το σήνηθες πρότυπο των αναφορών. Αρχικά περιγράφει, τον χώρο όπου βρίσκεται η Μονή, «*Σε μια πόλη, που είναι χτισμένη αμφιθεατρικά πάνω σ' ένα λόφο*»: «*in anfiteatro sopra la scena d' una montagna*». Εκτός από τους απαραίτητους χώρους διαβίωσης των μοναχών η Μονή διαθέτει «*ένα μικρό λαχανόκηπο και σχολείο για τα παιδιά*». Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη τους παραχωρήθηκε «*στις 7 Νοεμβρίου 1637, από τον επίσκοπο της Σύρου Μαρτέγκο, του οποίου την δωρεά επικύρωσε αργότερα η Σύνοδος της Προπαγάνδας*». Στη συνέχεια περιγράφει τα άμφια και τα ιερά σκεύη της εκκλησίας που φυλάσσονται στο σκευοφυλάκιο «*sacristia*».

Για το διδακτικό πρόγραμμα που ακολουθούν και την μέθοδό τους, δίνει τις πληροφορίες ότι, το Σχολείο λειτουργεί μόνο τις «*καθημερινές και εργάσιμες ημέρες*», «*τρεις ώρες το πρωί και τρεις το απόγευμα*», ενώ το «*Σάββατο γίνεται μόνο Κατήχηση*». Οι «*διακοπές διαρκούν από τη γιορτή της Παναγίας των Αγγέλων, [2 Αυγούστου], έως την ημέρα του Αγίου Φραγκίσκου στις 4 Οκτωβρίου*». Οι μικρότεροι μαθητές [Δημοτικού], «*μαθαίνουν να διαβάζουν και να γράφουν ελληνικά, λατινικά και ιταλικά, ψαλμωδία και όποιος επιθυμεί γραμματική*. Αλλά όλοι οι μαθητές οφείλουν να παρακολουθούν το Σάββατο την κατήχηση στο σχολείο, ώστε να παίρνουν τα αναγκαία ηθικά διδάγματα». Επιπλέον της κατήχησης, κάθε Κυριακή και γιορτή ένας μαθητής απαγγέλλει κατά την διάρκεια της Θείας λειτουργίας το «*Πάτερ ημών*», το «*Πιστεύω*» στη λατινική και ελληνική γλώσσα, τις «*Εντολές του Θεού*» και της «*Εκκλησίας*» και οφείλει να *μεταλαμβάνει δύο ή τρεις φορές το μήνα*. Η πρακτική αυτή, της συμμετοχής των μαθητών κατά την διάρκεια της Θείας Λειτουργίας, επιπλέον συνέβαλε στην δημόσια προβολή του σχολείου και ήταν γνώρισμα της *Μεθοδολογίας των Καπουτσίνων* και όλων των μοναχικών ταγμάτων⁴⁶.

⁴⁵ Βλέπε στην παρούσα μελέτη «*Η Διδακτική Μέθοδος των Καπουτσίνων*».

⁴⁶ Τα ίδια περίπου περιγράφει ότι γίνονταν στην Νάξο, ο π. *Domenico d' Amiens*, το 1663, που επιβεβαιώνει την κοινή πρακτική και μέθοδο της διδασκαλίας της Κατήχησης: «*Κάθε Κυριακή και γιορτή στην πρώτη λειτουργία, όπου συνέρρεε πλήθος κόσμου, ένας μαθητής του σχολείου έφαλλε αργά-αργά με δυνατή φωνή το Πάτερ Ημών, το Χαιρε Μαρία, το Πιστεύω, τις Εντολές του Θεού και της Εκκλησίας και ανακοίνωνε τις ημέρες νηστείας και τις γιορτές που έρχονταν την προσεχή εβδομάδα*». Arch. di Prop. Fide, Lettere antiche, vol. 275, fol. 260, από Lorenzo da Fara, *I Cappuccini e la Missione di Grecia*, Venetia 1998, σ. 72.

Διαπιστώνουμε χωρίς αμφιβολία, την λειτουργία ενός οργανωμένου σχολείου, που ακολουθεί συγκεκριμένο ημερήσιο και ωρολόγιο πρόγραμμα, προκαθορισμένες διακοπές. Τα διδασκόμενα μαθήματα, είναι συγκεκριμένα και καθορισμένα, διαφορετικά για τα παιδιά του Δημοτικού και διαφορετικά για τους μαθητές του Γυμνασίου και τους υποψήφιους κληρικούς, που σίγουρα ήταν οι πιο «*ταλαντούχοι μαθητές*», από τους οποίους «*κάποιοι*» γινόντουσαν ιερείς, γι' αυτό και ως υποψήφιοι κληρικοί εκτός από το να μάθουν «*να εξηγούν το Ευαγγέλιο*», ήταν απαραίτητο να γνωρίζουν «*περί των Θείων Μυστήριων*»⁴⁷.

Το γεγονός ακόμη ότι το έγγραφο αναφέρει σε δύο σημεία, ότι λειτουργούσαν περισσότερα του ενός σχολεία, «*a qualsivoglia scuola*» και «*sarebbe perdere le scuole*», επιβεβαιώνει προηγούμενες διαπιστώσεις μας, ότι το «*Σχολείο*» εκτός από *Δημοτικό*, συμπεριλάμβανε και *Γυμνάσιο/Scuola di grado Superiore*, για λίγους και ιδιαίτερα ικανούς μαθητές καθώς και για τους υποψήφιους κληρικούς, οι οποίοι επιπλέον διδάσκονταν απαραίτητως και τα *Θεολογικά μαθήματα*. Επομένως είχε την δομή και την οργάνωση ενός μικρού **Κολλεγίου**.

Οι μοναχοί που κατοικούν στη Μονή της Σύρο το 1710 και παράλληλα εκτελούν χρέη δασκάλων, είναι: «*ο Ηγούμενος π. Υάκινθος ή Giacinto d' Amiens και ακόμη ένας πατέρας ο Αυγουστίνος ή Agostino da Bologna*».

Το εδάφιο από την αναφορά του Υάκινθου d' Amiens, το οποίο αναφέρεται στην λειτουργία του σχολείου έχει ως εξής:

«*Το σχολείο λειτουργεί τις εργάσιμες ημέρες, τρεις ώρες το πρωί και τρεις το απόγευμα. Οι υποψήφιοι κληρικοί διδάσκονταν από αρκετά χρόνια εδώ, σε ένα ξεχωριστό τμήμα, όπως βεβαιώνουν με ευγνωμοσύνη, όλοι οι αιδεσιμότατοι ιερείς, ηλικιωμένοι και νέοι, από τα οφέλη που εισέπραξε, κάθε μία από αυτές τις καλές ψυχές [των κληρικών], για την ικανότητα και την αρετή [που απέκτησαν], ώστε παρακαλεί ταπεινά την Σεβασμιότητά σας, να είναι ελεύθερος κάθε υποψήφιος κληρικός να παρακολουθεί οποιοδήποτε σχολείο, [τάξη-τμήμα] με την προϋπόθεση, ότι δεν θα εγκαταλείπει την τάξη, όταν δεν αποδέχεται τις παρατηρήσεις και τις συμβουλές του δασκάλου, γιατί διαφορετικά θα διαλύονται οι τάξεις και οι μαθητές θα θέλουν να παρακολουθούν το μάθημα, σε άλλο τμήμα.*

Στους κληρικούς, αφού κρινόταν ότι είχαν αποκτήσει ένα επίπεδο γνώσης, ώστε να κατανοούν την γραμματική και να εξηγούν το Ευαγγέλιο ή άλλα βιβλία, μετά διδασκόντουσαν για τα *Θεία Μυστήρια*, που για κάθε ιερέα, αποτελούν απαραίτητες γνώσεις. Στα λιγότερο ικανά παιδιά [*μικρότερα*], διδάσκεται ανάγνωση και γραφή στα ελληνικά, λατινικά και ιταλικά, ψαλμωδία και σε όλοιο επιθυμεί γραμματική, χωρίς να παραλείπεται το Σάββατο να διδάσκεται σε όλους τους μαθητές η Κατήχηση στο σχολείο, δίνοντας τους τα πιο χρήσιμα ηθικά διδάγματα.

⁴⁷ Πάλι βρίσκουμε ομοιότητες στην Μέθοδο διδασκαλίας με το σχολείο της Νάξου, όπου στους 30-40 μαθητές «*διδάσκονται τα πρώτα βασικά στοιχεία της γραμματικής, αλλά κυρίως τα βασικά θέματα της πίστης και στους καλύτερους τους «grandiotti» η λατινική γλώσσα, η ρητορική, η φιλοσοφία και τα αρχαία ελληνικά...*»Cl. da Terzorio, *Le Mission, i... ό.π.*, vol. IV, σ. 134.

Οι διακοπές των μαθημάτων διαρκούν από την γιορτή της Παναγίας των Αγγέλων [2 Αυγούστου], μέχρι του Αγίου Φραγκίσκου στις 4 Οκτωβρίου.

Για μεγαλύτερο όφελος, αυτών των καλών χριστιανών ένας μαθητής κάθε Κυριακή και γιορτή απαγγέλλει στην λειτουργία το «Πάτερ ημών», το «Πιστεύω» στα λατινικά και στα ελληνικά, ομοίως τις Εντολές του Θεού και της Αγίας Μητέρας Εκκλησίας και μεταλαμβάνουν δύο ή τρεις φορές το μήνα, ...»⁴⁸.

1.4.3.12 Αναφορά του π. *Clemente Romano ή da Roma* (1728)

Στις 10 Ιουνίου 1728, η αναφορά του π. *Clemente Romano*⁴⁹, ο οποίος κατά τον Terzorio, υπηρέτησε στη Μονή της Σύρου επί αρκετά χρόνια⁵⁰, εκτός από ενδιαφέρουσες πληροφορίες που δίνει στην Προπαγάνδα, για την γεωμορφολογική κατάσταση, το κλίμα και το ανάγλυφο της Σύρου, τις καλλιέργειες, την διαβίωση των κατοίκων, την οικονομία του νησιού, την ετήσια βαριά φορολογία που πλήρωναν οι Σύριοι, η οποία έφτανε τα 7.000 ρεάλια, τις «αβανίες» των Τούρκων, που διαρκώς συκοφαντούσαν τους υποτελείς των, ή τις απειλές που δεχόταν ο Επίσκοπος, προκειμένου να αποσπάσουν χρήματα, αναφέρει και για το σχολείο των Καπουτσίνων τα εξής:

«Το σχολείο παρακολουθούν 60 μαθητές, στους οποίους διδάσκονται ανάγνωση και γραφή στα λατινικά και τα ιταλικά. Στους ιεροσπουδαστές διδάσκονται οι αρχές της φιλοσοφίας[...] Τα παιδιά έχουν πολύ καλό χαρακτήρα, είναι έξυπνα και με ικανότητες να σπουδάσουν κάθε επιστήμη. Κι αυτά εργάζονται τη γη. Αυτό που πραγματικά είναι

⁴⁸ Έκθεση του ηγούμενου των Καπουτσίνων *Yáκινθου d' Amiens* που συμπεριλαμβάνεται στην αναφορά του *Vincenzo Castelli* με τον τίτλο: «Stato della missione de PP.Cappuccini, a Monsignor Fr. Gio. Vincenzo Castelli Arcivescovo di Marcianopoli, Visitator Apostolico in Levante, 6 Agosto 1710, dal p. Superiore Giacinto d' Amiens». Prop. Visite, vol. 38: 203-265. *Visita Apostolica fatta dall' Arcivescovo di Marcianopoli, Vincenzo Castelli O. P., Agosto 1710*, Hofmann, ...ό.π., σ. 96-108. Βλ. αναφορά *Yáκινθου d' Amiens* Παράρτημα 1. «Καπουτσίνου».

⁴⁹ Στις 28 Οκτωβρίου 1728, σε μια άλλη αναφορά του, περιγράφει τα δραματικά γεγονότα, που έλαβαν χώρα στο νησί, από την επιδημία πανώλης που αποδεκάτισε μέσα σε 6 μήνες τον πληθυσμό της Σύρου, με τα πιο μελανά χρώματα: Οι υγιείς κάτοικοι κατέφυγαν στις εξοχές για να σωθούν από την μετάδοση της ασθένειας, αλλά οι ίδιοι οι ασθενείς πέθαιναν μόνοι και αβοήθητοι και οι νεκροί παρέμεναν άταφοι στα σπίτια τους και στους δρόμους γινόμενοι βορά των σκυλιών. *Notizia del p. Clemente Romano, alle 28 ottobre 1728*. Archivio della S. Congr. di Prop. Fide. Scritture riferite nei Congressi, Archipelego, vol. 12, fol. non numerato, in ordine di data, από da Terzorio, *Le Missioni...*, ό.π., IV, σ. 236-237. L. da Fara, ... ό.π., σ. 95. *Ciro Ferrari, Mons. Antonio Maturi, francescano tridentino, Primate dell' Arcipelago Greco (1686-1751)*, Trento 1964, σ. 87.

Πάνω από 500 ήταν τα θύματα της μάστιγας, μεταξύ των οποίων και ο Επίσκοπος Νικόλαος Πορτογέζης, ενώ άλλοι 300 πέθαναν μέχρι τις 20 Ιανουαρίου 1729. Θύμα της επιδημίας και ο Ηγούμενος των Καπουτσίνων π. Βερνάρδος που μετά τον θάνατο του Επισκόπου, έγινε βικάριος και τάχθηκε στο πλευρό των ασθενών και των ετοιμοθανάτων. Πέθανε 2 περίπου μήνες μετά την εκλογή του. ΑΚΕΣ, *Εκκλησιαστικό Αρχείο Φ. 14 και 15*. Μαραγκού, «*Notizie Storico-Ecclesiastiche...*» ό.π., σ. 51. Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας...* ό.π., τομ. Α', σ. 45-46.

⁵⁰ da Terzorio, *Le Missioni dei Minori...* ό.π., IV, σ. 236-237. Ζήτησε να επιστρέψει στην Σύρο για να βοηθήσει μετά την επιδημία, αλλά τον έστειλαν στην αποστολή της Τυνησίας.

αξιοθαύμαστο είναι το εξής: έχω δει τους μαθητές μου το πρωί, μόλις τελειώνουν το σχολείο, να παίρνουν στον ώμο την τσάπα για να πάνε στο χωράφι να εργαστούν και κάτω από το μπράτσο να έχουν το βιβλίο της γραμματικής, για να μελετήσουν το μάθημα...»⁵¹

Από την αναφορά διαπιστώνουμε για άλλη μια φορά, ότι το «Σχολείο των Καπουτσίνων Σύρου», εκτός από το *Δημοτικό* για την διδασκαλία της Ανάγνωσης, Γραφής και των πρώτων στοιχείων της Γραμματικής συμπεριλάμβανε και *Γυμνασιακές τάξεις* στις οποίες διδάσκονταν οι μαθητές τη *Γραμματική*, μέσα από «βιβλίο γραμματικής», λατινικά, ιταλικά, φιλοσοφία και *τάξη ή τμήμα θεολογίας* ειδικά για τους *Ιεροσπουδαστές* ή τους *υποψήφιους ιερείς*. Επίσης φαίνεται από τα συμφραζόμενα, ότι και ο ίδιος ο π. Clemente Romano, δίδασκε στο σχολείο, εφόσον όσα γράφει, αφορούν, όπως αναφέρει, τους «μαθητές του...».

Ο Hofmann, κάνει λόγο, για ένα ενδιαφέρον χειρόγραφο του 1720, σε ελληνική γλώσσα, του π. Καπουτσίνου *Clemente da Roma*, το οποίο φυλάσσεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ρώμης, με τον λατινικό τίτλο: «*addidit quoque orationem, quam pueri in insula Sirae post scholam psallunt*» και το οποίο περιέχει «ορατόρια και προσευχές από το νησί της Σύρου τα οποία έψαλλαν οι μαθητές στο σχολείο»⁵².

Σύμφωνα με τα παραπάνω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα, ότι ο π. *Clemente da Roma*, πράγματι δίδαξε στο σχολείο των Καπουτσίνων Σύρου και μάλιστα και την ελληνική γλώσσα, γύρω στα 1720, αλλά δεν μπορούμε με ακρίβεια να προσδιορίσουμε την χρονική περίοδο⁵³.

1.4.3.13 Αναφορά του Επισκόπου Σαντορίνης Razolini (1744)

Στις 25 Ιουνίου 1744 η Σύρος δέχεται την επίσκεψη του Επισκόπου Σαντορίνης Razolini. Εντύπωση μας προκαλεί το γεγονός, ότι στην αναφορά που έστειλε στην Ρώμη, δεν γράφει τίποτα για το σχολείο των Καπουτσίνων. Άραγε αυτό να σημαίνει ότι το σχολείο δεν λειτουργούσε για κάποιο χρονικό διάστημα, λόγω των προστριβών του επισκόπου Σύρου de Longhis, με τον ηγούμενο των Καπουτσίνων Άγγελο ή *Angelico da Reims*, που έφθασε στη Μονή το 1742, ή κατ'

⁵¹ «*La scuola dei Cappuccini è frequentata da sessanta figliuoli ai quali s'insegna a leggere e a scrivere in latino e in italiano; ai chierici i principi della filosofia....I figlioli sono di buonissima indole ed abili ad apprendere tutte le scienze. Anch'essi lavorano la terra; ciò che reca meraviglia è questo: ho visto i miei scolari alla mattina, appena terminata la scuola, prendere la zappa sulla spalla per andare in campagna a lavorare e sotto il braccio la grammatica per studiare la lezione...*»

Από την Αναφορά του π. Clemente Romano, στις 10 Ιουνίου 1728. *Ciro Ferrari, Mons. Antonio Maturi, ...ό.π., σ. 87-88*. Βλ. την αναφορά του π. Clemente Romano, στο Παράρτημα 1. «Καπουτσίνου». Βλέπε επίσης Ρούσσος-Μηλιδώνης, *Φραγκοσκανοί...*, ό.π., 1996, σ. 440.

⁵² Κατάλογος Tamilla n. 12, «*addidit quoque orationem, quam pueri in insula Sirae post scholam psallunt*», βλέπε G. Hofmann, *Vescovadi...*ό.π., σ. 37.

⁵³ C. da Terzorio, *Le Missioni dei Minori Cappuccini...*, ό.π., IV, σ. 236-237.

Ο *Ciro Ferrari* γράφει ότι έζησε στην Σύρο για 5 χρόνια. *Mons. Antonio Maturi, ...ό.π., σ. 87-88*.

άλλους το 1735⁵⁴, ή αποτελεί σύμπτωση η λακωνική αναφορά του Επισκόπου Ρατσολίνη. Δυστυχώς οι πηγές σιωπούν και δεν μας δίδουν απαντήσεις.

Γράφεται μόνο λακωνικά ότι «*το Μοναστήρι βρίσκεται χωρίς περιφραξη*» γι' αυτό και πρότεινε στους μοναχούς που «*βρήκε μόνο δύο, έναν ιερομόναχο και έναν αδελφό*», ότι είναι ανάγκη να κάνουν τις απαραίτητες επισκευές⁵⁵.

Πολύ πιθανόν ο «*αδελφός*», να είναι ο *Κάρολος da Bologne*, όπως αναφέρει ο *de Stefani*, τον Ιούνιο του 1757⁵⁶.

1.4.3.14 Αναφορά του *Custode della Grecia, π. Romano da Parigi (1745)*

Ωστόσο το 1745, από αναφορά του *Custode της Αποστολής στην Ελλάδα, Romano da Parigi*, προς το Συμβούλιο της Προπαγάνδας, πληροφορούμαστε γενικά, για τις δραστηριότητες όλων των Μονών των Καπουτσίνων που είναι εγκατεστημένες στον Ελληνικό χώρο⁵⁷. Ειδικότερα για την Μονή της Σύρου γράφει ότι, η αποστολή είναι εγκατεστημένη «*εδώ και 115 χρόνια*». Ακολούθως, περιγράφει ένα μεγάλο σχολείο, με «*πάνω από 100 μαθητές*», αριθμός σημαντικά αυξημένος, σχεδόν διπλάσιος, σε σχέση με άλλες προηγούμενες αναφορές. Σε σύγκριση δε με την αναφορά του Επισκόπου Razolini τον προηγούμενο χρόνο, όπου δεν γίνεται καμία νύξη για το σχολείο των Καπουτσίνων, μας προκαλεί εύλογα ερωτηματικά η παρουσίαση ενός τόσο οργανωμένου σχολείου το 1745, με τόσους πολλούς μαθητές. Σημαντική θέση καταλαμβάνει στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα, η *διδασκαλία της Κατήχησης*, γι' αυτό και δεν αναφέρεται καθόλου η διδασκαλία των άλλων μαθημάτων. Δίδεται δε ακόμη, μεγάλη σημασία στην

⁵⁴ Γνωρίζουμε από τη Αναφορά του Αρχιεπισκόπου Νάξου *de Stefani* τον Ιούνιο του 1757, ότι «*ο Ηγούμενος Άγγελος ή Angelico da Reims υπηρετεί στην Σύρο εδώ και 15 χρόνια*» δηλαδή έφθασε στη Μονή το 1742. Prop. Scritture riferite, vol. 773: 395^r-404^v. *Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757*, στον G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 121. Ο Ρούσσοσ-Μηλιδώνης πάλι αναφέρει «*ότι οι πατέρες Κάρολος εκ Βονωνίας και Αγγέλικος εκ Ρήμων δεν ήταν άμοιροι ευθωνών για τη κατάσταση που δημιουργήθηκε με την εκκλησιαστική αρχή και τη μονή Αγίου Ιωάννου την δεκαετία 1735-1745*», θεωρώντας ότι και οι δύο πατέρες υπηρετούν από το 1735 στην μονή Σύρου. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra sacra, ...ό.π.*, σ. 232.

⁵⁵ Prop. Scritture riferite, vol.729: 89^r-106^v. *Visita apostolica del vescovo di Santorino, Razolini, sopra Syros, Giugno 1744*. στον G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 108-111.

⁵⁶ Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra sacra, ...ό.π.*, σ. 232.

⁵⁷ Το 1745 στην Ελλάδα υπάρχουν 14 Μονές: του Αγίου Λουδοβίκου στο Πέραν και του Αγίου Γεωργίου στο Γαλατά της Κωνσταντινούπολης, στην Σμύρνη, Χίο, Μυτιλήνη, Ηράκλειο, Χανιά, Σύρο, Νάξο, Πάρο, Άνδρο, Αθήνα, Μήλο και Κίμωλο. Οι πληροφορίες αφορούν στην λειτουργία των σχολείων, στην διδασκαλία της κατήχησης, στην τέλεση των ιεροτελεστιών κατά τις Κυριακές και τις γιορτές, τις σχέσεις των πατέρων με τους κατοίκους, τις διοικητικές αρχές και τους ορθόδοξους ιεράρχες, στην πνευματική φροντίδα των πιστών με τις εξομολογήσεις, τις επισκέψεις των ασθενών και την τέλεση των Μυστηρίων, καθώς επίσης και στα προβλήματα που αντιμετώπιζαν είτε από τους Τούρκους, είτε γενικότερα για την επιβίωσής τους και την συντήρηση της κατοικίας τους. Cl. da Terzorio, *Le Missioni dei Minori...*, ό.π., IV, σ. 241-243.

συμμετοχή των μαθητών σε όλες τις θρησκευτικές τελετές. Το σχετικό εδάφιο έχει ως εξής:

«Στη Σύρα, μοναδικό καθολικό νησί του Αρχιπελάγους, στο οποίο είναι εγκαταστημένη η αποστολή μας εδώ και 115 χρόνια[...] γίνεται μεγάλο πνευματικό καλό με τα κηρύγματα στην ελληνική γλώσσα, τις εξομολογήσεις, την κατήχηση και το σχολείο [...] «Στη Σύρο το σχολείο μας είναι μεγάλο με 100 και πλέον μαθητές, που διδάσκονται την Κατήχηση δύο φορές την εβδομάδα, δηλαδή την Τετάρτη και το Σάββατο και κάθε πρωί οφείλουν να παρακολουθούν την λειτουργία στο σχολείο, μετά την οποία απαγγέλλουν τις προσευχές των. Όλες τις γιορτές είναι υποχρεωμένοι να παρευρίσκονται στην λειτουργία στο μοναστήρι, στις παρακλήσεις, στους εσπερινούς και κάθε Τρίτη και Σάββατο βράδυ και τις παραμονές των μεγάλων γιορτών του χρόνου (Χριστούγεννα, Πάσχα), οφείλουν να έρχονται στην εκκλησία για να ψάλλουν τις λιτανείες και άλλα ορατόρια, σύμφωνα με την παλιά συνήθεια»⁵⁸.

1.4.3.15 Αναφορά του Αρχιεπίσκοπου Νάξου De Stefani (1757)

Όταν ο De Stefani το 1757, επισκέφθηκε την Σύρο, Ηγούμενος στην Μονή των Καπουτσίνων ήταν ο από το 1742 π. *Angelico da Reims*, ενώ μαζί του ζει από το 1750, ένας ακόμη συνάδελφος Καπουτσίνος, ο π. *Marco da Parigi*. Και οι δύο γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα κηρύττουν στα Ελληνικά, διδάσκουν στους μαθητές τους την ελληνική γλώσσα. Επιπλέον διδάσκουν λατινικά, γαλλικά και κατήχηση. Ειδικότερα ο π. *Angelico da Reims* «κηρύττει στα ελληνικά κάθε Κυριακή της «Παρουσίας» και της Τεσσαρακοστής στην εκκλησία τους και το απόγευμα στην Μητρόπολη». Και ο π. *Marco da Parigi*, «κάνει την κατήχηση κάθε Κυριακή πριν από τα Χριστούγεννα και κατά την Τεσσαρακοστή και διδάσκει στο σχολείο σε 38 μαθητές, να

⁵⁸ «*Syra, unica isola dei latini nell' arcipelago, in quest' abbiamo la nostra Missione fondata da 115 anni incirca, nè fin a questi tempi che gli RR. PP. Gesuiti si sono stabiliti, con un decreto della loro Eminenze, vi erano altri regolari fuori di noi. E in questa si fà molto bene spirituale colle prediche in lingua greca, colle confessioni, colle dottrine cristiane e colla scuola. Già la nostra chiesa è dedicata al glorioso precursore S. Giovanni Battista, secondo protettore della città, e perchè è situata nel mezzo della città sempre vi è un gran concorso di popolo, particolarmente tutte le domeniche e le feste dell'anno...*».

La scuola è numerosa di cento e più scolari alli quali si fà la dottrina due volte la settimana, cioè il mercoledì et il sabato, et ogni mattina devono ascoltare la Messa della scuola, dopo la quale se gli fanno recitare le loro orazioni. Tutte le feste e domeniche devono essere presenti alla messa conventuale, alle prediche e alli vesperi, e ogni martedì sera e tutte le sere dei sabati e delli giorni avanti le feste dell'anno, devono venire alla chiesa per cantare le litanie et altre orationi secondo l'antico costume.

La dottrina christiana si fà pubblicamente in chiesa, ogni giorno indispensabilmente in tempo d' avvento e di quaresima, e le feste e domeniche due volte, cioè la mattina dopo la predica e la sera doppo li vesperi o compieta, la quale si canta nella quaresima tutti gli giorni feriali, e a questa devono assistere ancora tutti gli scolari, siccome a tutte le altre funzioni ecclesiastiche, le quali, per la Dio grazia, non si sono mai tralasciate, anzi sono piuttosto aumentate». Εδάφιο για την Σύρο, από την αναφορά του π. *Romano da Parigi*, προς την Σύνοδο της Προπαγάνδας, το 1745, από Bernardi ab Andermatt, *Analecta Ordinis Minorum Cappuccinorum*, vol. X, Roma, 1894, «*Relatio originalis Missionum nostrarum, quam anno 1745, p. Romanum da Parisiis, Missionis Graeciae Custodem*», σ. 157-160&184-190, κυρίως 186-187. Επίσης Cl. da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, IV, σ. 241-243. Σε μετάφραση από Μ. Ρούσοο-Μηλιδώνη, *Φραγκισκανοί...ό.π.*, σ. 405 και εξής.

γράφουν και να διαβάζουν στα λατινικά, στα ελληνικά και μερικές φορές στα γαλλικά». Το εδάφιο που περιγράφει τα παραπάνω από την αναφορά του Αρχιεπισκόπου De Stefani προς την Προπαγάνδα το 1757, έχει ως εξής:

«Ο π. Angelico da Reims, Γάλλος 55 ετών, εδώ και 15 χρόνια στη Σύρο, είναι πρότυπο ιεραπόστολου και ένας από τους πιο ευφρείς και ικανούς. Κάθε Κυριακή της «Παρουσίας» και της «Τεσσαρακοστής» κηρύττει στα ελληνικά, predica in greco στην εκκλησία του, και το απόγευμα στην Μητρόπολη». Και για τον συγκάτοικό του γράφει: «ο Καπουτσίνος ιεραπόστολος π. Marco da Parigi, είναι 34 ετών, με 7 χρόνια παρουσίας στη Σύρο, αποτελεί πρότυπο ιεραπόστολου, κάνει την κατήχηση κάθε Κυριακή πριν από τα Χριστούγεννα και κατά την Τεσσαρακοστή και διδάσκει στο σχολείο σε 38 μαθητές, να γράφουν και να διαβάζουν στα λατινικά, στα ελληνικά και μερικές φορές στα γαλλικά. Για τη διδασκαλία του και την ικανότητα του, δεν μπορώ να πω τίποτα με σιγουριά, γιατί δεν τον έχω δει να κηρύττει στο νησί, και μη έχοντας κάποιος μείνει εδώ περισσότερο από 18 μήνες, δεν γνωρίζω με βεβαιότητα τι είδους ικανότητες έχει. Γνωρίζει την καθομιλούμενη ελληνική γλώσσα και εξομολογεί»⁵⁹.

Και σε άλλα σημεία της ίδιας αναφοράς, επισημαίνει ο *de Stefani* την διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας και από τους Καπουτσίνους και από τους Ιησουίτες:

αρ. 25. «Ζουν οι μοναχοί υποδειγματικά και κηρύττουν, εξομολογούν και διδάσκουν στο σχολείο, «*fare la scuola...*» και αρ. 57. «οι Μισσιονάριοι Καπουτσίνιοι και Ιησουίτες διδάσκουν ελληνικά»⁶⁰.

Στην συνέχεια της ίδιας αναφοράς δημοσιεύει δύο καταλόγους, με τα ονόματα ιερέων, που προσφέρουν υπηρεσίες εντός και εκτός Σύρου. Στον κατάλογο της Σύρου, συγκαταλέγονται δύο ηλικιωμένοι γενικοί Βικάριοι ο Αντώνιος Μαρινέλλης 74 ετών, με μέτρια μόρφωση στην ηθική θεολογία και ο Μάρκος Ρόσση 63 ετών, με πολύ καλή μόρφωση στην ηθική θεολογία, οι οποίοι «*hanno studiato nella scuola de' pp. Capuccini*», δηλαδή είχαν λάβει στοιχειώδη και θεολογική μόρφωση από τους πατέρες Καπουτσίνους. Οι νέοι μορφωμένοι ιερείς, βοηθούν τους Καπουτσίνους και τους Ιησουίτες, διδάσκοντας επίσης στα σχολεία τους⁶¹.

⁵⁹ Prop. Scritture riferite, vol. 773: 395^r-404^v. «Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757», από Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 111-131 & σ. 37.

«*sa la lingua greca volgare ed insegnava il catechismo, e tenne scuola insegnando a 38 scolari, di leggere e scrivere in latino, in greco e qualche volta in francese*». Cl. da Terzorio,... ό.π., IV. σ. 234.

⁶⁰ Την ίδια εποχή εργάζονται στο δικό τους σχολείο οι πατέρες Ιησουίτες. Στον αρ. 58 γράφει ο επίσκοπος De Stefani: «Ο Αντώνιο Gagliardi, είναι από τη Νάπολη 36 ετών τοπικός ηγούμενος και ιεραπόστολος στο νησί εδώ κα 4 χρόνια». Και «ο Μιχαήλ Roxas, είναι από τη Νάπολη, 36 ετών, είναι στην ιεραποστολή 8 χρόνια. Διδάσκει ηθική θεολογία σε 8 κληρικούς και γραμματική σε 40 μαθητές περίπου και τον βοηθά στην διδασκαλία ένας κληρικός. [Πρόκειται για τον δον Απόστολο ντ' Αμιράλια που διδάσκει τη γραμματική σε δύο ιεροσπουδαστές]. Έχει κάνει πολλές βελτιώσεις στα περιουσιακά αγαθά της μονής τους». Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 121.

⁶¹ «αρ. 81. Επιπλέον, στα σχολεία των Καπουτσίνων και των Ιησουιτών όλοι αυτοί οι ιερείς διδάσκουν γραφή και ανάγνωση σε δύο ή τρεις μαθητές ο καθένας και ο Δον Απόστολος ντ' Αμιράλια, διδάσκει επίσης τη γραμματική σε δύο κληρικούς». Ειδική μνεία επίσης γίνεται για τους Μαρίνο Δαλέζιο 21 ετών και

Αξιοσημείωτο είναι, ότι και οι 25 ιερείς που μνημονεύονται στον κατάλογο αυτών που *υπηρετούν* εκτός Σύρου, στην Κέα, Σίφνο και Αντίπαρο, καθώς επίσης στην Πελοπόννησο, Κωνσταντινούπολη και Σμύρνη όπου δεν υπήρχαν ντόπιοι ιερείς, «έμαθαν γράμματα στο σχολείο των Καπουτσίνων». Και οι 25 ήταν «Συριοί που είχαν σπουδάσει *nella loro patria dai pp. Carruccini*». Γνώριζαν ηθική θεολογία και στην πλειοψηφία τους ήσαν ικανότατοι, ευφυείς και «ταλαντούχοι». Από αυτούς:

«ο Λεονάρδος Ρόσσης 58 ετών, είναι Βικάριος στην Κέα, με θεολογική μόρφωση, μιλά Γαλλικά, Ιταλικά, Τούρκικα και Ελληνικά και είναι ταλαντούχος. Ο Γεώργιος Προβελέγγιος 45 ετών, είναι Βικάριος στην Σίφνο με θεολογική μόρφωση, ταλαντούχος. Ο Λεονάρδος Βαρθαλίτης 47 ετών, αξιόλογος, σπούδασε πρώτα στη Σύρο και μετά στη Βιέννη, απόφοιτος φιλοσοφίας και θεολογίας, ζει στην Κωνσταντινούπολη, όπου διδάσκει στα σπίτια, ιδιωτικά. Ο Μάρκος Προβελέγγιος, 49 ετών, διδάσκει επίσης ιδιωτικά σε σπίτια στην Κωνσταντινούπολη»⁶².

1.4.3.16 Αναφορά του Επισκόπου Σύρου, Ιωάννη-Βαπτιστή Fonton (1788)

Ο Ιωάννης Βαπτιστής Φοντόν ή Fonton (1787-1798)⁶³, διαδέχθηκε τον επίσκοπο Υάκινθο Ιουστινιάνη που παραιτήθηκε τον Ιανουάριο του 1787. Το 1788 ο επίσκοπος **Fonton**, αποστέλλει μια έκθεση στην Σύνοδο της Προπαγάνδας, όπου εκτός από την περιγραφή του νησιού και τις ασχολίες των κατοίκων του, σημειώνει στον αρ. 18. ότι «ο σύντροφός του Ηγούμενου Ippolito da Parigi, κάνει μαθήματα στο σχολείο στα μικρά παιδιά: «*fa la scuola ai piccoli figliuoli*»⁶⁴. Ωστόσο οι λιγοστές πληροφορίες του δεν μας δίνουν πλήρη εικόνα.

1.4.3.17 Αναφορά του Custode π. Umberto da Parigi (1794)

Το 1789, η έναρξη της Γαλλικής Επανάστασης, στερεί όλες τις μονές της Ανατολής από προσωπικό και νέους Ιεραποστόλους. Κυρίως όμως στερεί την Μονή της Σύρου από την παροχή της σταθερής οικονομικής βοήθειας της Γαλλικής κυβέρνησης. Τις πληροφορίες αντλούμε από την Αναφορά του Πρωθυγούμενου Κωνσταντινούπολης π. *Umberto da Parigi* το 1794, απ' όπου όμως μαθαίνουμε ότι «*παρά την μεγάλη ανέχεια και τις στερήσεις που αντιμετωπίζει ο π.*

Αντώνιο Χαλαβαζή 22 ετών, πιθανότατα μαθητές των Ιησουιτών, οι οποίοι αφού επέστρεψαν στην Σύρο, μετά από τις σπουδές τους στην Ιταλία, «βοηθούσαν διδάσκοντας ηθική θεολογία και κηρύττοντας», στο σχολείο των Ιησουιτών.

⁶² Prop. Scritture riferite, vol. 773: 395^r-404^v. *Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757*, στον G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.,σ. 111-131*.

⁶³ Βλ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π., σ. 138* και εξής. I. Μαραγκός, *Notizie...σ. 67-68*.

⁶⁴ Prop. Scritture riferite, vol. 879: 269^r-273^r. *Relazione del vescovo G. B. Fonton sopra la sua diocesi, 30 Gennaio 1788*, στον Hofmann, *Vescovadi...ό.π., σ. 139*. Επίσης αναφέρει ο Επίσκοπος Fonton το 1788 ότι, την ίδια περίοδο, ο πρώην Ιησουίτης Φραγκίσκος Lalomia, διατηρεί ένα σχολείο και διδάσκει τους μαθητές: «*Fa insieme la scuola ai figlioli...*». Hofmann...ό.π., σ. 140.

Ιωάννης-Βαπτιστής da Oxerre, λόγω της διακοπής της Γαλλικής επιχορήγησης, η Μονή συνεχίζει τις συνήθειες δραστηριοτήτες της». Επιπλέον οι πληροφορίες που δίδονται για το σχολείο των Καπουτσίνων της Σύρου, αν και εξαιρετικά λακωνικές, ωστόσο τεκμηριώνουν την συνέχεια της λειτουργίας, τουλάχιστον του Δημοτικού σχολείου: «οι ιεραπόστολοι διδάσκουν την νέα ελληνική γλώσσα»⁶⁵.

Φαίνεται ότι οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει η Μονή, η διακοπή της Γαλλικής επιχορήγησης, όπως και το πρόβλημα της γενικότερης ελλιπούς στελέχωσής της με νέους μοναχούς, οδήγησε ταχύτατα στην φθορά και του «**Σχολείου**», το οποίο λειτουργεί από εδώ και στο εξής χωρίς την παλιά του αίγλη και πολύ πιθανόν χωρίς το **Γυμνάσιο**.

1.4.3.18 Αναφορά του αποστολικού Διαχειριστή της Σύρου, Αλοΰσιου-Μαρία Blancis (1826)

Το παραπάνω σκεπτικό της υποστελέχωσης και υποβάθμισης του «*Σχολείου των Καπουτσίνων*» και η συνακόλουθη σταδιακή μείωση των μαθητών του, σε λιγοστούς που διδάσκονται μόνο ανάγνωση και γραφή, επιβεβαιώνεται στις 10 Απριλίου 1826, από την αναφορά του Επισκόπου **Blancis**, ο οποίος αναφέρει χωρίς περιστροφές, ότι δεν λειτουργεί κανένα σχολείο στην Σύρο, ούτε των Καπουτσίνων, ούτε και των Ιησουιτών, γί αυτό ζητάει την βοήθεια της προπαγάνδας για την ίδρυση ενός σχολείου για τα παιδιά «*che girano le strade...senza una scuola pubblica*», «τα οποία τριγυρίζουν στο δρόμο... χωρίς να υπάρχει ένα δημόσιο σχολείο», αλλά ωστόσο αυτό το σχολείο ζητάει να το αναλάβουν οι Ιησουίτες, μαζί με ένα Κολλέγιο Εκκλησιαστικό, που οραματίζεται να ιδρύσει για τους υποψήφιους κληρικούς. Για το λόγο αυτό ζητάει να του «*στείλουν και Ιησουίτες-δασκάλους*», οι οποίοι τα προηγούμενα χρόνια στο μοναστήρι τους «*είχαν αυτή την απασχόληση*»⁶⁶.

1.4.4. Το χρονικό της λειτουργίας του σχολείου

1.4.4.1 Το σχολείο κατά τον 17^ο αιώνα

Από τις πηγές πληροφορούμαστε, ότι το σχολείο των Καπουτσίνων ιδρύθηκε στην Σύρο το 1633, από τους πατέρες *Χερουβείμ ή Cherubino da Laon* και *Λεονάρδο da Parigi*. Μέσα σε λίγα χρόνια από την ίδρυσή του, καταφέρνει να

⁶⁵ Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί...ό.π.*, σ. 411-415.

⁶⁶ Prop. Scritture riferite vol. 938; 393^r-396^r; 397^r-400^r, «Lettera dell' Amministratore Apostolico di Syros, Luigi Maria Blancis sopra lo stato morale, economico e politico di Syros, 10 Aprile 1826», από Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 147. Βλ. στο κεφ. που αφορά το σχολείο των Ιησουιτών στην παρούσα μελέτη.

προοδεύσει και να κερδίσει την εὐνοια των κατοίκων⁶⁷, ενώ οι Καπουτσίνου επαινούνται από την Propaganda Fide⁶⁸.

Το 1638, πέντε μόλις χρόνια μετά την ίδρυσή του, οι «*νέοι, ευφρείς και ταλαντούχοι*» μαθητές του, αποτελούν την ελπίδα όλων, για την ενίσχυση του δυναμικού της εκκλησίας, με νέους μορφωμένους ιερείς⁶⁹.

Το 1641, εκτός από τον Ηγούμενο π. *Χερουβείμ*, στο σχολείο διδάσκουν οι πατέρες *Ιωάννης-Μαρία da Magny* ή *Magni* και *Πέτρος* ή *Pietro Battista da Chan Ticeri*. Η πρόοδος και η καλή λειτουργία του επιβεβαιώνονται στην αναφορά *Tommaso da Parigi*⁷⁰.

Το 1643, το δυναμικό του σχολείου ενισχύεται από τον *Ιωάννη d' Auxerre* και *Alessio da Parigi* ή *da Sommoivre*, ο οποίος αργότερα έγινε *Custode della Grecia* και προώθησε την πρωτοποριακή για την εποχή του αντίληψη, της *Εκπαίδευσης των κοριτσιών*⁷¹.

Το 1652, το σχολείο των Καπουτσίνων Σύρου, συνεχίζει να προοδεύει. Οι πατέρες *Ιωάννης Μαρία Da Magny*, *Daniele di Nogent* και ένας αδελφός, πιθανόν ο *Πέτρος* ή *Pietro Battista da Chan Ticeri*, «*κάνουν την Κατήχηση και διδάσκουν στο σχολείο όλο το χρόνο...*»⁷².

⁶⁷ «Ο λαός μας αγαπά...», έγραφε το 1637 ο π. Χερουβείμ, στην προπαγάνδα. da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini... ό.π.*, vol. IV, σ. 214.

⁶⁸ «*Tratti bene i Cappuccini*», έγραψε η προπαγάνδα στο επίσκοπο Μαρένγκο. *Scritture originali riferite nelle Congregazioni Generali*, Costantinopoli, vol. 156, fol. 270, L. da Fara, ... ό.π., σ. 91.

⁶⁹ Prop. Visite, vol. 17: 67^r-70^v, «Il Visitatore Apostolico Lorenzo Ciro Tubino descrive il vescovado di Syros, 6 Giugno 1638», από Hofmann, ...ό.π., III Syros, Roma, 1937, σ. 54-57.

⁷⁰ Αναφορά του *Tommaso da Parigi*, προς την Προπαγάνδα στις 2 Μαρτίου 1642. Γράφτηκε στην Κωνσταντινούπολη στις 4 Οκτωβρίου 1641. Από Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori cappuccini nel oriente (1623-1683)*, «il p. Tommaso da Parigi, O.F.M. Cap. Custode della missione della Grecia, riferisce al card. Antonio Barberini, O.F.M. prefetto della S. Congr. Di Prop. Fide, e agli altri cardinali, sopra le attività e i progressi di quella missione, il 2 Marzo 1642». Cf. Arch. della S. Congr. Di Prop. Fide, Acta, 1642, n. 32, f. 52, *Collectanea Francescana*, vol. 18, Roma 1948, σ. 178-193, κυρίως σ. 185-186.

⁷¹ Αρκετά χρόνια αργότερα, ο *Alessio da Parigi* ή *da Sommoivre*, γίνεται *Custode della Grecia* και είναι ο πρώτος ιεραπόστολος, που αντιλήφθηκε την *ανάγκη της εκπαίδευσης των κοριτσιών*, τα οποία παρέμεναν χωρίς σχολική μόρφωση, σε αντίθεση με τα αγόρια. Εργάστηκε για την προώθηση και υλοποίηση αυτής της πρωτοποριακής για την εποχή του αντίληψης: «*Το σχολείο για κορίτσια, είναι κατά την κρίση μου, η μεγαλύτερη ανάγκη της χριστιανικής κοινότητας, ώστε αν φαίνεται καλό στην Σύνοδο της Προπαγάνδας να μας το εξασφαλίσει, θα πρέπει να δώσει εντολή ώστε οπουδήποτε δεν υπάρχει σχολείο για κορίτσια, όπως εδώ στην Σμύρνη, Νάξο και Σύρα, αν είναι δυνατόν να ανοίξει ένα και να διευκρινίσει ποιος θα είναι υπεύθυνος...*», έγραψε στην Προπαγάνδα το 1670.

Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «*Relazione del Custode p. Alessio da Sommoivre, scritta da Smirne, 27 luglio 1670*», *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 429, f. 81ss, *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386.

⁷² Prop. Scritture riferite, vol. 187: 559^r-576^r. *Visita Apostolica di Syros, Fra Bernardo Min. Capp. 4-14 Agosto 1652*, από G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 57-70. *Archivio della S. Cong. di Prop. Fide. Archipelago*, vol. 187, fol. 345, στον Cl. da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, vol. IV, σ. 230.

Το 1655 ο Ηγούμενος των Καπουτσίνων *Ιωάννης Μαρία da Magny* έρχεται σε ρήξη με τον Επίσκοπο Σύρου *Ιωσήφ Γκουάρκη (1655-1669)*, 5 μόλις μήνες από την ανάληψη της επισκοπικής του έδρας⁷³, αλλά το σχολείο δεν επηρεάζεται και συνεχίζει την λειτουργία του. Το 1658 οι *Ιωάννης Μαρία da Magny* και *Πέτρος* ή *Pietro Battista da Chan Ticeri*, διδάσκουν σε «καμιά σαρανταριά έξυπνους μαθητές του ΚΟΛΛΕΓΙΟΥ» από τους οποίους, ίσως κάποιοι θα μπορούσαν να γίνουν κληρικοί, γράφει ο *Daniele da Nogent*, που εν των μεταξύ, έχει γίνει Custode της Αποστολής στην Ελλάδα⁷⁴.

Στα επόμενα χρόνια, γύρω στα 1663, οι προστριβές του ηγούμενου των Καπουτσίνων *Ιωάννη Μαρία da Magny* και του Επισκόπου *Γκουάρκη* επιδεινώνονται. Το 1664, οι *Ιωάννης-Μαρία da Magny*, *Λέον da Curville* και ο αδελφός *Humile da Creil*, διακόπτουν κάθε εκπαιδευτική δραστηριότητα. Ήδη από το 1661, έχουν πάψει να διδάσκουν την Κατήχηση, επειδή ο Επίσκοπος τους «εμπόδιζε». Ήταν «*impediti*», επειδή ο *Γκουάρκη* τους έκρινε ακατάλληλους να την διδάξουν.

«Δεν γίνεται η *dottrina christiana*, ούτε στην Μητρόπολη, ούτε σε άλλη εκκλησία του νησιού εδώ και 6 χρόνια. Πριν την έκαναν οι Καπουτσίνοι[...] Είναι 3 χρόνια που δεν γίνεται σχολείο. Πριν το είχαν οι πατέρες Καπουτσίνοι. Σήμερα μερικοί ιερείς και ένας διάκονος διδάσκουν σε λίγα παιδιά....» , γράφει ο Αποστολικός επισκέπτης *Ιωσήφ Sebastiani*, το 1667⁷⁵.

Το σχολείο επαναλειτουργεί σύμφωνα με τις πηγές το **1669**, μετά από 5 χρόνια αργίας, αφού προηγουμένως ανακαλείται στην Ρώμη ο επίσκοπος

⁷³ Το 1655, ο Επίσκοπος Σύρου *Γκουάρκη(1655-1669)*, από τους πρώτους μήνες της ιεραρχίας του, διαφωνεί με τον Ηγούμενο *Ιωάννη Μαρία da Magny*, ο οποίος για ευνόητους λόγους, αφού ο επίσκοπος τους κατηγορούσε, δεν επιτρέπει να διαβάζονται οι εγκύκλιοι του, στην εκκλησία του Αγίου *Ιωάννη* της Μονής. Ο επίσκοπος θεωρεί το γεγονός απείθεια στις εντολές του και το αναφέρει στην Προπαγάνδα και στους Ανωτέρους του Τάγματος: «Η εκκλησία του Αγίου *Ιωάννη* των σεβαστών πατέρων Καπουτσίνων που δωρίστηκε από τον προκάτοχό μου και επικυρώθηκε από μένα, είναι η πιο μεγάλη και η πιο ευρύχωρη απ' όλες τις άλλες και συχνάζει πολύς κόσμος, γιατί βρίσκεται στο μέσον του Κάστρου. Έτσι για να γίνουνται γνωστές οι εγκύκλιοι του Επισκόπου, πρέπει να ανακοινώνονται επίσης και σε αυτήν την εκκλησία. Ο Ηγούμενος των Καπουτσίνων, *impedisce tal pubblicazioni*, δεν επιτρέπει να διαβάζονται οι εγκύκλιοι του, χωρίς προηγουμένως να έχει γι' αυτό πάρει την άδεια των ανωτέρων του και γι' αυτό το λόγο υπάρχουν διαφωνίες μεταξύ του Επισκόπου και των πατέρων. Ο Επίσκοπος ενεργεί με σύνεση, πληροφορώντας τους ανώτερους του τάγματος»

Prop., Scritture riferite, vol 283: 90^r-93^r. *Relazione della visita fatta da Don Giuseppe Guarchi vescovo di Syra a di 21 Dicembre 1655 principiata*. Hofmann, *Vescovadi... ό.π.*, σ. 70-76, κυρίως σ. 73-74. Σημειωτέον ότι την ίδια περίοδο (1654-1660) γενικός Βικάριος είναι ο π. Καπουτσίνος *Επιφάνειος da Parigi*. Μ. Ρούσοος-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 92.

⁷⁴ Από *Ignazio da Seggiano*, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode p. Daniele da Nogent, scritta da Roma, 27 Settembre 1658», *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 339-372, ιδίως 341.

⁷⁵ Prop. Visite, vol 32; 47^r-55^r. *Visita Apostolica, fatta da monsignore Sebastiani Carm. Disc. Vescovo di Hierapoli, Monsignore Sebastiani, Gennaio-Febbraio 1667*, Hofmann,... ό.π., σ. 76-83, ιδίως σ. 81.

Γκουάρκη (1669-1694)⁷⁶ και στην επισκοπή Σύρου ορίζεται τοποτηρητής επίσκοπος-βικάριος, ο ιερέας Φραγκούλης Βαρθαλίτης⁷⁷.

Την επαναλειτουργία του σχολείου επιβεβαιώνει, ο *Custode Alessio da Sommoivre*, ο οποίος αναφέρει ότι το 1670 οι μοναχοί *Ιωάννης-Μαρία da Magny*, *Leone da Curville* και ο αδελφός *Gioachim*, διδάσκουν σε «περίπου 40 ευφρείς μαθητές, [...] Ανάγνωση, Γραφή, Κατήχηση, Αριθμητική «*l' abaco*», Λατινικά και Ιταλικά, Φιλοσοφία και Θεολογία». Στην ίδια αναφορά προτείνει στην προπαγάνδα «να δημιουργηθεί σχολείο κοριτσιών στην Σμύρνη, Νάξο και Σύρο»⁷⁸.

Αλλά πριν περάσουν λίγα χρόνια, τον Μάιο του 1674, οι *Ιωάννης Μαρία da Magny* ηγούμενος, *Επιφάνειος da Parigi*, *Φήλιξ da Bologne* και *Κάρολος*, αναγκάζονται να διακόψουν την λειτουργία του σχολείου τους, για ένα σύντομο χρονικό διάστημα τουλάχιστον κάποιων μηνών, αφού καταφεύγουν όλοι, εκτός του π. *Κάρολου*, στην Νάξο φιλοξενούμενοι του Αρχιεπισκόπου Βαρθολομαίου Πόλλα, για να αποφύγουν την οργή του Σερδάρ Μπέη, που επιχειρεί κατά της Σύρου.

Όταν επισκέφθηκε τη Σύρο τον Μάρτιο του 1675, ο *Custode* π. *Urbano da Parigi*,⁷⁹ η ζωή είχε επανέλθει σε κανονικούς ρυθμούς. Το σχολείο μετά τα γεγονότα του 1674, συνεχίζει να λειτουργεί όπως και πριν, με *εξήντα μαθητές*: «... *habbiamo una scuola di sessanta figliuoli*»⁸⁰.

⁷⁶ Είχε καταφέρει στην περίοδο της ιεραρχίας του να τσακωθεί με όλους: τους ιερείς, την κοινότητα, τους καπουτσίνους και τους πιστούς. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra ...όπ.*, σ. 91 κ. ε.

⁷⁷ Η ήδη παραγμένη από το 1663 αρχιερατεία του επίσκοπου Γκουάρκη, διακόπτεται και λήγει οριστικά το 1669, με επείγουσα ανάκληση του Επισκόπου στη Ρώμη, λόγω κακοδιαχείρισης. Από το 1669 μέχρι τον θάνατό του το 1693, στην επισκοπή Σύρου την διοίκηση άσκησαν 5 γενικοί βικάριοι [οι ιερείς Φραγκούλης Βαρθαλίτης (1669-1675), Θωμάς Μπαντέτης (1675-1681), Ιωάννης Ξανθάκης (1687-1688), Βίκτωρας Μπον (1689-1694) και Δημήτριος Πρίντεζης (Φεβρουάριο-Οκτώβριο 1694)] και οι 2 τοποτηρητές επίσκοποι, ο Άνδρου *Ιγνάτιος Ρόζας* (1681-1687) και ο Τήνου *Άγγελος Βενιέρης* (1689-1694). Βιογραφίες των Επισκόπων Σύρου βλ. ενδεικτικά, Αμπελάς Τιμολέων, *Ιστορία της Νήσου Σύρου*, Ερμούπολη 1874, Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra Sacra Θρησκευτική ιστορία της Σύρου*, Αθήνα 1993, Ρούσσοσ Νικόλαος-Ρούσσοσ Μιχαήλ, *Επίσκοποι Σύρου (1275-2000)*, Σύρος 2001.

⁷⁸ Αναφορά *Custode Alessio da Sommoivre*, από την Σμύρνη στις 27 Ιουλίου 1670. Από Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode p. Alessio da Sommoivre, scritta da Smirne, 27 luglio 1670, *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 429, f. 81ss.», *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386. Βλ. στις αναφορές των αποστολικών επισκεπτών, στην παρούσα μελέτη.

⁷⁹ Είχε διαδεχτεί ως *Custode della Missione di Grecia*, τον π. *Alessio da Parigi*.

⁸⁰ Μόνος στο Κάστρο έμεινε ο Καπουτσίνος π. Κάρολος, για να συμπαρασταθεί σε όσους φτωχούς είχαν παραμείνει, επειδή δεν διέθεταν τα ναύλα για να διαφύγουν στα γειτονικά νησιά. Ο ίδιος αφού ξυλοκοπήθηκε από τους Τούρκους που ζητούσαν χρήματα για να τον απελευθερώσουν, κρατήθηκε αιχμάλωτος και στη συνέχεια απελευθερώθηκε, ως *Γάλλος υπήκοος*. *Archivio della S. Congregazione di Propaganda Fide, Scritture Originali Riferite nelle Congregazioni Generali*, Vol. 454, «Relazione del Custode p. Urbano da Parigi, scritta da Smirne, 10 marzo 1675», από Cl.Terzorio,...ό. π., σ. 233-234. Επίσης Ignazio da Seggiano, «Relazione del Custode p. Urbano da Parigi, scritta da Smirne, 10 marzo 1675, *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 454, f. 360ss.», *Collectanea Francescana*, vol. 23, Roma 1953, σ. 318-324. Π. Ζερλέντης, *Από το βιβλίο των εν Νάξω Καπουκίνων...ό.π.*, σ. 110. Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra-Sacra...ό.π.*, σ. 229. Lorenzo da Fara, ...ό.π., σ. 94.

Παράλληλα το 1667, ο *Leone da Courville* ή *Courteville*, γίνεται Ηγούμενος Νάξου και υπηρετεί στην νέα του θέση μέχρι το 1669, οπότε επιστρέφει στην Μονή της Σύρου, μη αποδεχόμενος την νέα του αποστολή ως Ηγούμενος Σμύρνης. Πέθανε στη Σύρο το 1674⁸¹. Για όσο χρονικό διάστημα ήταν στην Νάξο στην θέση του *Leone da Courville* στην Σύρο, τοποθετήθηκε ο *Basilio da Noyon*⁸². Το 1675, πεθαίνει και ο *Ιωάννης Μαρία da Magny* και τον διαδέχεται ο π. *Επιφάνειος da Parigi*.

Το 1678, στην μονή της Σύρου, «έχουν μείνει μόνοι ο π. Κάρολος και ο αδελφός *Humile*. Διδάσκουν την κατήχηση και λειτουργούν το σχολείο...»⁸³.

Δυστυχώς το 1681 νέα προβλήματα ανακύπτουν, μεταξύ του νέου Ηγούμενου Καπουτσίνων *Χερουβείμ da Combiens* και του *Επισκόπου Ιγνάτιου Ρόζα (1681-1687)*, ο οποίος δεν διστάζει να εκδώσει *αφοριστική εγκύκλιο*, στις 30 Μαρτίου 1686, με την οποία κηρύττει την εκκλησία των Καπουτσίνων «*interdetta-απαγορευμένη*» και επιπλέον δεν επιτρέπει στους πατέρες *Χερουβείμ da Combiens* και *Μαρσιάλ d' Amiens*, να διδάσκουν: «...να μην ημπορούν να κάμνουν σκολίο πλέα...»⁸⁴. Το σχολείο παραμένει κλειστό, για ενάμισι χρόνο, από **30 Μαρτίου 1686, μέχρι τον Αύγουστο του 1687**. Επαναλειτουργεί μετά την απομάκρυνση του επισκόπου Ρόζα το 1687. Όταν αναλαμβάνει την διοίκηση της Επισκοπής ο Τήνου Άγγελος *Βενιέρης (1689-1694)*, ήδη το σχολείο εργάζεται κανονικά, χωρίς κανένα εμπόδιο. Την πληροφορία αντλούμε από αναφορά που έστειλε στην προπαγάνδα, όπου μεταξύ άλλων γράφει, «*ότι το σχολείο λειτουργεί με 2 Καπουτσίνους που διδάσκουν στους νέους...*»⁸⁵. Πιθανόν αναφέρεται, στους *Χερουβείμ da Combiens* και *Μαρσιάλ d' Amiens*.

1.4.4.2 Το σχολείο των Καπουτσίνων κατά τον 18^ο αιώνα

Όλο τον 18^ο αιώνα Επισκοποι⁸⁶ και Καπουτσίνοι συνεργάζονται αρμονικά, το σχολείο παρουσιάζει μεγάλη πρόοδο και η μονή «εξελίσσεται σε πνευματικό

⁸¹ C.Terzorio, ...ό.π., IV, σ. 139& 37.

⁸² Μέχρι τότε ήταν στην Μήλο. Μετά την επιστροφή του *Leone da Courville*, πήγε στην Νάξο και μάλιστα έγινε αργότερα ηγούμενος Νάξου (1684-1688). C.Terzorio...ό.π., IV, σ. 323& 139.

⁸³ Prop. Visite, vol. 32: 218^r-221^r. *Visita Apostolica, fatta da monsignor Venier, vescovo di Tinos, 1678*, από G. Hofmann, *Vescovadi ...ό.π.*, σ. 86.

⁸⁴ *Αρχείο Καθολικής Επισκοπής Σύρου*, ΑΚΕΣ Φ. 7 (1681-1690).

⁸⁵ ΑΚΕΣ Φ. 8 (1690-1695).

⁸⁶ Το 1701 ο Επισκοπος Ιουστινιάνης γίνεται Αρχιεπίσκοπος Νάξου και την Επισκοπή Σύρου αναλαμβάνει ο *Μιχαήλ Κάρος (1702-1707)*, οι σχέσεις του οποίου με τους Καπουτσίνους, εξελίσσονται ομαλά. Ηγούμενος εξακολουθεί να είναι ο π. *Υάκινθος d' Amiens*, που συνεργάζεται με τον επίσκοπο. Το 1703 μάλιστα, κηρύττει σε όλους τους ναούς, στους οποίους γίνονται δεήσεις, για την ανομβρία και την επιδημία πανώλης που ενοκήπτει, ευτυχώς χωρίς πολύ σοβαρές συνέπειες. Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 117.

κέντρο»⁸⁷. Ηγούμενος των Καπουτσίνων από το 1700, είναι ο π. Υάκινθος ή *Giacinto d' Amiens*⁸⁸.

Το 1702, το σχολείο που στεγάζεται σε «*idiaίτερη αίθουσα*», μέσα στον χώρο του Μοναστηριού, όπως ακριβώς και στα προηγούμενα χρόνια, συνεχίζει το έργο του και «*οι μαθητές βοηθούν τις Κυριακές ψάλλοντες τον Εσπερινό*»⁸⁹.

Το 1710, στο σχολείο διδάσκει ακόμη ο ηγούμενος π. Υάκινθος ή *Jacinte d' Amiens*, με τον *Αυγουστίνo da Bologne*⁹⁰. Το ημερήσιο πρόγραμμα που ακολουθείται είναι *τρεις ώρες το πρωί και τρεις το απόγευμα*. Από τις 2 Αυγούστου μέχρι τις 4 Οκτώβρη το σχολείο κλείνει για τις Καλοκαιρινές διακοπές.

Γύρω στα 1720 και για διάρκεια 5 χρόνων, διδάσκει, ένας σπουδαίος μοναχός ο π. *Clemente Romano ή da Roma*. Μάλιστα ο Hofmann, κάνει λόγο για ένα χειρόγραφο του 1720, σε ελληνική γλώσσα, του π. Καπουτσίνου *Clemente da Roma*, το οποίο φυλάσσεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ρώμης, με τον λατινικό τίτλο: «*addidit quoque orationem, quam pueri in insula Sirae post scholam psallunt*» και το οποίο περιέχει «*ορατόρια και προσευχές από το νησί της Σύρου, τα οποία έψαλλαν οι μαθητές στο σχολείο*»⁹¹.

Την περίοδο που ο ίδιος ο *Clemente Romano* διδάσκει, στο σχολείο της Σύρου φοιτούν: «**60 μαθητές**» που μαθαίνουν «*να γράφουν και να διαβάζουν λατινικά και ιταλικά*» ενώ επιπλέον διδάσκονται «*οι κληρικοί τις αρχές της φιλοσοφίας*». «**Οι μαθητές του**» μετά το μάθημα, «*παίρνουν στον ώμο την τσάπα για να πάνε στο χωράφι να εργαστούν και κάτω από το μπράτσο έχουν και το βιβλίο της γραμματικής για να μελετήσουν το μάθημα...*»⁹².

Την περίοδο της επιδημίας της χολέρας από τον Ιανουάριο μέχρι το Μάιο του 1728, το σχολείο θα πρέπει να έμεινε κλειστό για αρκετό χρονικό διάστημα, αφού λόγω του λοιμού, οι κάτοικοι έμειναν στα χωριά και τις εξοχές μόνιμα,

⁸⁷ Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 100.

⁸⁸ Pitton de Tournefort, *Relation d' un voyage au Levant*, Paris 1718, I. σ. 220.

⁸⁹ Prop. Scrittura riferite, vol. 542: 214-220^r. *Visita Apostolica dal Vescovo di Siro Antonio Giustiniani, 10 Aprile 1702*, από G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 88-95, κυρίως 92-93.

⁹⁰ Από την αναφορά του επίσκοπου *Vincenzo Castelli*, στις 6 Αυγούστου 1710, στην οποία συμπεριλαμβάνεται η έκθεση του ηγούμενου των Καπουτσίνων *Υάκινθου d' Amiens* με τον τίτλο: «*Stato della missione de PP.Cappuccini, a Monsignor Fr. Gio. Vincenzo Castelli Arcivescovo di Marcianopoli, Visitator Apostolico in Levante, 6 Agosto 1710, dal p. Superiore Giacinto d' Amiens*». Prop. Visite, vol. 38: 203-265. *Visita Apostolica fatta dall' Arcivescovo di Marcianopoli, Vincenzo Castelli O. P., Agosto 1710*, G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 96-108.

Βλέπε την αναφορά *Υάκινθου d' Amiens* εδώ στο Παράρτημα 1. «Καπουτσίνου»..

⁹¹ Κατάλογος Tamilla n. 12, «*addidit quoque orationem, quam pueri in insula Sirae post scholam psallunt*», βλέπε G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 37.

⁹² Από την Αναφορά του π. *Clemente Romano*, στις 10 Ιουνίου 1728. *Ciro Ferrari, Mons. Antonio Maturi, francescano tridentino, Primate dell' Arcipelago Greco (1686-1751)*, Trento 1964, σ. 87-88. Βλ. την ενδιαφέρουσα αναφορά του π. *Clemente Romano*, στο κεφ. με τις αναφορές των αποστολικών επισκεπτών στην παρούσα μελέτη. Επίσης Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί Καπουτσίνου... ό.π.*, 1996, σ. 440.

σχεδόν πάνω από ένα χρόνο. Αλλά και μετά την επιστροφή τους, χρειάστηκε αρκετός χρόνος μέχρι να ορθοποδήσουν, να βρουν την ψυχική και οικογενειακή γαλήνη, μετά από τόσες απώλειες προσφίλων τους προσώπων, να φροντίσουν τα σπιτία τους και να συνεχίσουν τη ζωή τους. Επιπλέον η οικονομία του νησιού είχε καταστραφεί. Το γεγονός τέλος, ότι οι πηγές τηρούν σιγή, σχετικά με την λειτουργία του σχολείου, αλλά και ούτε ονόματα μοναχών υπάρχουν καταγραμμένα στις πηγές από το 1728-1732 μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το σχολείο θα πρέπει να έμεινε κλειστό, τουλάχιστον 3 χρόνια, μετά την εκδήλωση της επιδημίας.

Πρώτος ο επίσκοπος Ματούρη, αναφέρει στην Προπαγάνδα, στις 3 Αυγούστου 1733: «*Loda i pp. Carruccini per lo zelo con cui assistono a quelle anime e fanno la scuola ai fanciulli*»⁹³. Κατά τον Ρούσσο-Μηλιδώνη από το 1732 Ηγούμενος των Καπουτσινών είναι ο Άγγελος ή *Angelico da Reims*, που μαζί με τον Κάρολο εκ Βουωνίας ήρθαν πολύ σύντομα σε ρήξη με τον Επίσκοπο Δαρείο Δελόγκη (1735-1747)⁹⁴ και λίγα χρόνια αργότερα οι ήδη κακές σχέσεις, μεταξύ του Ηγούμενου των Καπουτσινών και του Δελόγκη, εξ αιτίας και της εγκαταστάσεως των Ιησουιτών το 1744, οδήγησαν σε νέες αναταραχές και προστριβές⁹⁵. Δεν γνωρίζουμε αν το

⁹³ Ν. 8 « Δόξα στους Πατέρες Καπουτσινούς για την προθυμία με την οποία εργάζονται για αυτές τις ψυχές και διδάσκουν στο σχολείο στους μαθητές» *Scritture Riferite* vol. 676. If. 184-186, από *Ciro Ferrari, Mons. Antonio Maturi, francescano tridentino, ...όπ.*, σ. 94.

⁹⁴ Στο ΑΚΑΣ Φ. 59, φυλάσσεται αναφορά, με αντικείμενο τις διαφορές του επισκόπου με τους Καπουτσινούς. Ο Ιωάννης Μαραγκός, *Notizie...* σ. 61, αναφέρει, ότι η ίδρυση της δεύτερης μονής στη μικρή Σύρο με τους 3000 κατοίκους και 30 ιερείς, δυσαρέστησε τους πατέρες Κάρολο και Αγγέλικο ώστε «κήρυσαν αμείλικτο πόλεμο στον Επίσκοπο». Και ο Δρακάκης: « Κατά της τοιαύτης εγκαταστάσεως εξεδηλώθησαν αμέσως οι Καπουτσινοί οίτινες στρατολογήσαντες τους οπαδούς των, τους ώπλισαν απειλήσαντες βιαιοπραγίας. Προ της τοιαύτης εξεγέρσεως ο Επίσκοπος ηναγκάσθη να εγκαταλείψη την έδρα του». Α. Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, τομ. Α', σ. 176.

Αλλά ο Τ. Αμπελάς από έγγραφο της 3^{ης} Ιανουαρίου 1748, που δημοσιεύει και φέρει τις υπογραφές 77 Συριανών, αποδεικνύει ότι ο καπουτσινός π. Αγγέλικος, «από καθαρή αβανιά» θεωρήθηκε δώκτης του επισκόπου. Το έγγραφο καταλήγει ότι, όχι μόνο δεν πρωτοστάτησε κατά του επισκόπου, ο π. Αγγέλικος, αλλά αντιθέτως τον φιλοξένησε στο μοναστήρι του, προσφέροντάς του καταφύγιο στις τελευταίες δραματικές ώρες, πριν να εγκαταλείψει το νησί: «ο άνωθεν πατέρας βλέποντας τον όχλον εις πολίν σίχισιν εφίλαξεν τον όμοιον επίσκοπον στο μοναστήρι του και εκεί δεν ηθελήσαμεν να πάμε πλέον ομπρός μόνο με ειδικές του συμβουλές επαρακίνησε και ερίνεψε το κινό ...» Τιμολέων Αμπελάς, *Η Ιστορία της νήσου Σύρου*, Ερμούπολη 1874, παράρτημα Α', σ. θ'. Βλέπε επίσης Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...* ό. π., σ. 124 και εξής.

⁹⁵ Οι διαφορές τους, οδήγησαν στην διαίρεση των κατοίκων σε δύο φατρίες, εκ των οποίων η μία υποστήριζε τον επίσκοπο και η άλλη τους Καπουτσινούς. Η Μονή των Ιησουιτών, γράφει ο π. Gaetano Romano Ιησουίτης, «δεν ήταν αρεστή σε μια τάξη ανθρώπων και τους υποστηρικτές των. Αυτά τα άτομα μη θέλοντας να εναντιωθούν στην εντολή της Ρώμης, βάζουν τα δυνατά τους να διαταράξουν την εγκατάσταση μέσω του Πρόξενου της Γαλλίας που ήθελε να την προστατεύσει, ο οποίος θορυβημένος από τις αντιδράσεις δεν ήθελε να παρέχει την προστασία του...» αυτό ανάγκασε τον π. Μικόνι να πάει στην Κωνσταντινούπολη αυτοπροσώπως για να εξασφαλίσει την προστασία του Γάλλου προξένου, σχετικά με την εγκατάσταση της νεοσύστατης Μονής των Ιησουιτών. «Εξασφαλίζοντάς την επέστρεψε ο π. Μικόνι στην Σύρο. Αλλά εδώ βρήκε όλη την πόλη άνω κάτω χωρισμένη σε δύο στρατόπεδα των Εκκλησιαστικών και των λαϊκών. Το ένα εναντίον του επισκόπου Δαρείου de Longhis ... και το άλλο με το μέρος του Επισκόπου». Και ο π. Μικόνι για να προλάβει τα χειρότερα, μεσολάβησε για να

σχολείο των Καπουτσίνων, διακόπτει και πάλι την λειτουργία του. Από την αναφορά του *Επίσκοπου Σαντορίνης Razolini*, τον Ιούνιο του 1744, δεν προκύπτει διακοπή του σχολείου. Ωστόσο δεν υπάρχει καμιά ένδειξη και για την λειτουργία του και οι πληροφορίες για την Μονή είναι λακωνικές. Παρουσιάζει επίσης μια εικόνα εγκατάλειψης του Μοναστηριού, αφού γράφει ότι «βρίσκεται χωρίς περίφραξη και πρέπει να γίνουν απαραίτητες επισκευές». Αλλά δεν έχουμε σαφείς πληροφορίες, αν οι «δύο μοναχοί, ένας ιερομόναχος και ένας αδελφός» που ζουν στην Μονή,- πρόκειται για τους *Άγγελο da Reims* και τον αδελφό *Κάρλο da Bologne*⁹⁶-, έκλεισαν το σχολείο⁹⁷. Πολύ πιθανόν, ίσως για κάποιο σύντομο χρονικό διάστημα, να μην λειτούργησε, αλλά σίγουρα δεν έκλεισε, όπως συνέβη στις προηγούμενες περιόδους. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγουμε και από μια ενδιαφέρουσα αναφορά του *Romano da Parigi*, απ' όπου αντλούμε την πληροφορία, ότι το 1745, το σχολείο λειτουργεί και μάλιστα με εντυπωσιακό αριθμό μαθητών: «*Στη Σύρο το σχολείο μας είναι μεγάλο με 100 και πλέον μαθητές*»⁹⁸.

Το 1757, ο *De Stefani*, πλέκει το εγκώμιο των δύο μοναχών του *Άγγελου da Reims* και του *Μάρκου da Parigi* που κηρύττουν και διδάσκουν την ελληνική γλώσσα. Ειδικά για τον δεύτερο, γράφει ότι «*γνωρίζει την ελληνική γλώσσα, κάνει Κατηχητικό και διδάσκει στο σχολείο σε 38 παιδιά να γράφουν και να διαβάζουν λατινικά, ελληνικά και κάποιες φορές γαλλικά*»⁹⁹.

Το 1788 «ο σύντροφός του *Ηγούμενου Ippolito da Parigi* διδάσκει στα μικρά παιδιά: «*fa la scuola ai piccoli figliuoli*»¹⁰⁰. Από το 1794 μέχρι το 1810 στην μονή ζουν ο

φυγαδευτεί ο Επίσκοπος σώος, στην Τήνο. Βλ. περισσότερα G. Romano, *Cenni storici della Missione della Compagnia di Gesù in Grecia*, Palermo 1912, σ. 269-271.

Τα γεγονότα κατέληξαν με την αυτοεξορία του *Δελόγη* και την επάνοδο στην επισκοπή Σύρου του *Ματούρη* (1749-1651) τον οποίο πολύ σύντομα, διαδέχεται ο *Υάκινθος Ιουστινιάνης* (1753-1787). *Ιωάννης Μαραγκός*, *Notizie...* σ. 65. G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ.111-112.

⁹⁶ Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί Καπουτσίνοι, ...ό.π.*, σ. 232.

⁹⁷ Prop. Scritture riferite, vol.729: 89^r-106^v. *Visita apostolica del vescovo di Santorino, Razolini, sopra Syros, Giugno 1744.* στον G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 108-111.

⁹⁸ Bernardi ab Andermatt, «Relatio originalis Missionum nostrarum, quam anno 1745, p. Romanum da Parisiis, Missionis Graeciae Custodem», *Analecta Ordinis Minorum Cappuccinorum*, vol. X, Roma, 1894, σ. 157-160&184-190. Βλ. το εδάφιο στο κεφάλαιο με τις αναφορές των αποστολικών επισκεπτών, στο ίδιο κεφάλαιο, της παρούσας μελέτης. Επίσης da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, σ. 241-243. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί...ό.π.*, σ. 405 κ. ε.

⁹⁹ «...υπηρετεί από το 1742 ο π. *Αγγέλκος ή Άγγελος da Reims* 55 ετών, που κηρύττει στα ελληνικά και ο π. *Μάρκος da Parigi* από το 1756, 34 ετών... που γνωρίζει την ελληνική γλώσσα, κάνει το Κατηχητικό και διδάσκει στο σχολείο σε 38 παιδιά να γράφουν και να διαβάζουν λατινικά ελληνικά και κάποιες φορές και γαλλικά». Prop. Scritture riferite, vol. 773: 395^r-404^v. *Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757*, από G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 111-131 και σ. 37. Βλ. στο κεφάλαιο με τις αναφορές των αποστολικών επισκεπτών.

Επίσης Clemente da Terzorio *Le missioni... ό.π.*, IV. σ. 234.

¹⁰⁰ Prop. Scritture riferite, vol. 879: 269^r-273^r. «Relazione del vescovo G. B. Fonton sopra la sua diocesi, 30 Gennaio 1788», G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 139. Την ίδια περίοδο κατά την αναφορά Fonton, ο πρώην Ιησουΐτης Φραγκίσκος Lalomia, διατηρεί ένα σχολείο και διδάσκει τους μαθητές: «*Fa insieme la scuola ai figlioli...*». G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 140.

Ηγούμενος π. Αιγίδιος ή Αιγέας *da Caprarola* και ένας μοναχός, ο Ιωάννης Βαπτιστής *d' Oixerre*. Παρά τις μεγάλες οικονομικές δυσκολίες «οι ιεραπόστολοι διδάσκουν την νέα ελληνική γλώσσα», γράφει ο Custode, *Umberto da Parigi*¹⁰¹. Γενικά στο τέλος του 18^{ου} αιώνα, ειδικά μετά την Γαλλική Επανάσταση, η Μονή αντιμετωπίζει μεγάλα οικονομικά και διοικητικά προβλήματα και υφίσταται τις συνέπειες της ανεπαρκούς στελέχωσής της και της έλλειψης πόρων¹⁰². Διαπιστώνουμε ωστόσο, παρά το γεγονός ότι βρίσκεται στα όρια της κατάρρευσης και οικονομικά και διοικητικά, ότι η λειτουργία του σχολείου συνεχίζεται. Πιθανόν όμως να λειτουργεί μόνο το Δημοτικό, αφού αναφέρεται ότι διδάσκονται «μικρά παιδιά». Οι πηγές είναι λακωνικές και ασαφείς, για όλο το τελευταίο τέταρτο του 18^{ου} αιώνα, γεγονός που επιβεβαιώνει την υποβάθμιση του σχολείου, ως φυσικού επακόλουθου της φθοράς της Μονής. Το παλιό Κολλέγιο των Καπουτσίνων, δεν θα ξαναβρεί ποτέ ξανά την παλιά του αίγλη. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Μονή των Καπουτσίνων Σύρου στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, θα γίνουν η αιτία για την διάλυση του «Σχολείου», το οποίο θα ακολουθήσει την τύχη της Μονής και το παλιό ανθηρό Κολλέγιο, σταδιακά θα υποβαθμισθεί. Θα εξακολουθήσει να λειτουργεί όμως το Δημοτικό σχολείο.

1.4.4.3 Το σχολείο των Καπουτσίνων Σύρου κατά τον 19^ο αιώνα

Για το πρώτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, για το «Σχολείο των Καπουτσίνων Σύρου», οι πηγές σιωπούν. Την εξήγηση μας δίνει μια πληροφορία, από χειρόγραφο του Επισκόπου Αλβέρτη, ο οποίος αναφέρει ότι οι Γάλλοι Καπουτσίνοι οι οποίοι δίδαξαν τους κληρικούς και τα παιδιά έμειναν στην Σύρο μέχρι το 1804. Μετά την πτώση του μοναχισμού στην Γαλλία, υπήρχε έλλειψη Γάλλων μοναχών και η νέα Γαλλική κυβέρνηση σταμάτησε να επιχορηγεί την Μονή. Έμεινε μόνο ένας Γάλλος Καπουτσίνος στην Μονή ο οποίος αντιμετώπισε μεγάλα προβλήματα επιβίωσης και το Μοναστήρι μένοντας χωρίς συντήρηση, ερήμωσε, μέχρι που έφυγε και ο τελευταίος Γάλλος μοναχός. Φεύγοντας οι Γάλλοι, ήλθαν το 1806 οι Ιταλοί Καπουτσίνοι, οι οποίοι όμως δεν συνέχισαν να διδάσκουν ούτε στους κληρικούς, ούτε στα παιδιά, αφήνοντας αυτήν την απασχόληση μόνο για τους Ιησουίτες...¹⁰³.

Έτσι ο τελευταίος ηγούμενος πριν την επανάσταση, π. *Urbano da Genova* (1810-1821), Ιταλός, έχουμε την πληροφορία από χειρόγραφες πηγές του Ιησουίτη, π. *Δομήνικου Venturi*, ότι δίδαξε μέχρι το 1822, στο «Σχολείο των Ιησουιτών» που

¹⁰¹ «Ο π. Ιωάννης Βαπτιστής *d' Oixerre*, ζει με μεγάλες στερήσεις επειδή τα τρόφιμα είναι πολύ ακριβά». APF Arcipelago, 26 σ. 360-363, Κωνσταντινούπολη 10 Νοεμβρίου 1794. Βλ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Φραγκοσκανοί...όπ.*, σ. 411-415 και ιδίου, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 234 κ. ε.

¹⁰² Το 1789, λόγω της Γαλλικής Επανάστασης, η Μονή στερείται νέων Γάλλων μοναχών, αλλά και της καθιερωμένης Γαλλικής οικονομικής βοήθειας.

¹⁰³ Ν. 268. Από το χειρόγραφο «*Libro di memorie, anno 1854: Dette memorie si vanno scrivendo da G(iuseppe) M(aria) Alberti, Vescovo di Sira (1851-1880) e Don Nicola Sargologo (1881-1894)*», του Αρχείου της Καθολικής Επισκοπής Σύρου, (ΑΚΕΣ).

αναυτοστάθηκε το 1806 και μάλιστα στο **Γυμνάσιο**. Την περίοδο 1822-1836 στην Μονή Σύρου, υπηρετεί ο *Κωνσταντίνος della Colle*, που σύμφωνα με έγγραφο της Κοινότητας, *διδάσκει στα παιδιά και επιχορηγείται από την κοινότητα, με μια μικρή ετήσια επιχορήγηση των 34 δρχ.* η οποία όμως λόγω οικονομικών προβλημάτων της κοινότητας διακόπτεται το 1830¹⁰⁴. Έτσι ο *Κωνσταντίνος della Colle*, στερείται και αυτών των μικρών εσόδων.

Από μια ακόμη πηγή του *Ιστορικού Αρχείου Δήμου Άνω Σύρου (ΙΑΔΑΣ)*, εγγράφου, που στέλνει η *Δημογεροντία της νήσου Σύρας*, στις 7 Μαρτίου του 1834, προς την Νομαρχία Κυκλάδων, υπό τον τίτλο: «*Πίναξ των εν τη πόλει ταύτη διδασκικών Καταστημάτων*», πληροφορούμαστε, ότι εκτός από το σχολείο που ίδρυσε ο *Επίσκοπος Blancis*, στο οποίο διδάσκουν οι Ιησουίτες, λειτουργεί ακόμη ένα, στο Μοναστήρι *των Καπουκίνων*: «*Ο Προεστός των [ο Κωνσταντίνος della Colle] διδάσκει κατά χάριν [δωρεάν, χωρίς πληρωμή], τας Αρχάς της Ιεράς Κατήχησεως και το Αλφαβητάριον. Πρότερον και η επιτόπιος Αρχή τω επρόσφερον ενιαύσιον μικράν αμοιβήν 32 δραχμών, έπαυσεν όμως από του 1830. Ο αριθμός αυτών είναι απροσδιόριστος, διότι ως μικρά δεν συχνάζουσιν τακτικώς. Εκτός του προεστώτος διδάσκουν και τινές ιερείς κατά χάριν άλλα παιδιά κατά τους ρηθέντας τρόπους των Καπουκίνων ενώ άλλοι μαθηταί συχνάζουν εις τα διδασκτήρια της Ερμουπόλεως*»¹⁰⁵. Με την τελευταία αυτή φράση, φαίνεται καθαρά ότι οι Δημογέροντες που μέχρι τότε μάλλον είχαν αρκεστεί στη λειτουργία των σχολείων που διατηρούσαν οι Καπουτσίνοι και οι Ιησουίτες, γι' αυτό και δεν ζητούσαν πιεστικά την ίδρυση δημόσιου σχολείου, τώρα διαπιστώνουν την ανάγκη της άμεσης *Ίδρυσης ενός Δημόσιου σχολείου Αρρένων*, αφού λόγω της έλλειψής του «*οι μαθητές αναγκάζονται να πηγαίνουν στα σχολεία της Ερμουπόλης*» γι' αυτό και το γνωστοποιούν στην Νομαρχία. Αυτές είναι και οι τελευταίες πληροφορίες που έχουμε για το σχολείο των Καπουτσίνων και τον τελευταίο δάσκαλο στο σχολείο τους, π. *Κωνσταντίο della Colle*.

Μετά την ίδρυση του *Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Άνω Σύρου* το 1836, οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες των Καπουτσίνων όπως και των Ιησουιτών αντίστοιχα, περιορίστηκαν μόνο στην διδασκαλία της *Κατήχησης* στα παιδιά και

¹⁰⁴ ΙΑΔΑΣ αρ. 138. «Ο της νήσου Σύρας Θ.(εοφιλέστατος) Επίσκοπος, Ελήφθη την 26 Ιουλίου 1833». «*Σημείωσις περί των ενταύθα δυτικών Εκκλησιών και περί των συγκροτούντων τον ανώτερον και κατώτερον κλήρον της επαρχίας Σύρας παρουσιασθής από ημάς φρα Λουϊτζιον Μ. Μπλάνκις Επίσκοπου της ιδίας, προς την Β. Νομαρχία δια της Δημογεροντίας Ν. Σύρας*» (σ. 1-20).

«Κεφάλαιον Α' Περί του αριθμού των εκκλησιών...

2. *Δύο Μοναστήρια και εκκλησίαι των κανονικών. Η μία ιερουργείται από έν αιδέσιμον πατέρα Καπουτζινον ονομαζόμενη Βασιλική εκκλησία του βασιλέως των Γάλλων. Του ιερέως τούτου, η Κοινότης τω επρόσφερον ενιαύσιον μικρόν τι όφελος δια να διδάσκει τα παιδιά...* (σ. 1).

...*Έχει να λάβει παρά της Κοινότης 200 δρχ (εκτός των τόκων) άτινας εδάνησεν εις διαφόρους αυτής ανάγκας. Είναι ευσεβής κληρονομία δια να ιερουργούνται 20 λειτουργίες. Η Κοινότης επρόσφερε κατ' έτος του ιερέως τούτου του μοναστηριού σχ. Δρχ. 34 δια το σκολειόν τον παιδιών πλην όμως έπαφεν περί το 1830 έτος...*» (σ. 20).

¹⁰⁵ ΙΑΔΑΣ 248/7 Μαρτίου 1834. «*Πίναξ των εν τη πόλει ταύτη διδασκικών Καταστημάτων*». Βλ. εδώ στο Παράρτημα 1. «Καπουτσίνοι».

στην διδασκαλία της Θεολογικών μαθημάτων και Φιλοσοφίας στους ιεροσπουδαστές, στο Σεμινάριο που ίδρυσε ο Επίσκοπος *Blancis*, με τη βοήθεια των Ιησουιτών. Την ευθύνη των σπουδαστών του Σεμιναρίου, είχαν από κοινού τόσο οι Ιησουίτες όσο και οι Καπουτσίνι, όπως περιγράφει σε επιστολή του το 1842, ο Ηγούμενος των Καπουτσίνων Σύρου, π. *Βοναβεντούρα D' Alì*, την 1^η Φεβρουαρίου 1842, προς τον γενικό Ηγούμενο *Μάουρο da Leonessa*: «...έχουμε 2 Ιησουίτες και 2 Καπουτσίνους που διδάσκουν στο Ιεροσπουδαστήριο το οποίο πρόσφατα ίδρυσε ο τοπικός επίσκοπος»¹⁰⁶.

1.4.5. Οργάνωση του σχολείου (1633-1836)

1.4.5.1 Διδασκόμενα Μαθήματα

Από τις αναφορές των αποστολικών επισκεπτών, τα μαθήματα που διδάσκονται από την αρχή της ίδρυσής και λειτουργίας του σχολείου, το 1633, είναι: *Ανάγνωση και Γραφή, Γραμματική, Λατινικά, Φιλοσοφία, Ηθική Θεολογία και Κατήχηση* ή *Dottrina Christiana*¹⁰⁷. Και στις επόμενες γνωστές αναφορές των αποστολικών απεσταλμένων, *Tubino* 1638¹⁰⁸, *Tommaso da Parigi* 1641¹⁰⁹, *Fra Bernardo* 1652¹¹⁰, τα διδασκόμενα μαθήματα είναι τα ίδια. Το 1658, ο *Daniele da Nogent*, αναφέρει επίσης ότι διδάσκονται, «λατινικά, γραμματική, φιλοσοφία, θεολογία», αλλά επιπλέον προσδιορίζει και το Διδακτικό επίπεδο του σχολείου, το οποίο χαρακτηρίζει ως «*Κολλέγιο*»¹¹¹. Το 1670 ο *Alessio da Sommoivre* αναφέρει, ότι το σχολείο της Σύρου είναι εφάμιλλο των σχολείων της Χίου και της Νάξου. Επισημαίνει ότι και στα τρία νησιά διδάσκονται τα ίδια μαθήματα: «*Ανάγνωση, Γραφή, Κατήχηση, Αριθμητική «l' abaco», Λατινικά και Ιταλικά, Φιλοσοφία και Θεολογία*». Υπενθυμίζει ότι υποχρέωση των Μισσιονάριων είναι «*να μαθαίνουν στα παιδιά τις γλώσσες της χώρας τους*» και ότι η γλώσσα που χρησιμοποιούν οι χριστιανοί της

¹⁰⁶ Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί Καπουτσίνι*, Αθήνα 1996, σ. 418-419.

¹⁰⁷ *Acta S. C.* 29 ag. 1633, f. 287, από Cl. da Terzorio, *Le Mission ...ό.π.*, vol. IV, σ. 217-218.

¹⁰⁸ Prop. Visite, vol. 17: 67^r-70^v, «Il Visitatore Apostolico Lorenzo Ciro Tubino descrive il vescovado di Syros, 6 Giugno 1638», Hofmann, *Vescovadi Cattolici...ό.π.*, III Syros, σ. 54-57.

¹⁰⁹ Αναφορά του *Tommaso da Parigi*, προς την Προπαγάνδα στις 2 Μαρτίου 1642. Γράφτηκε στην Κωνσταντινούπολη στις 4 Οκτωβρίου 1641. Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori cappuccini nel oriente (1623-1683)*, ...ό.π., *Collectanea Francescana*, vol. 18, Roma 1948, σ. 178-193, ιδίως σ. 185-186.

¹¹⁰ Prop. Scritture riferite, vol. 187: 559^r-576^r. *Visita Apostolica di Syros, Fra Bernardo Min. Capp.* 4-14 Agosto 1652, από τον G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 57-70. Archivio della S. Cong. di Prop. Fide. Archipelago, vol. 187, fol. 345, από da Terzorio, ...ό.π., σ. 230.

¹¹¹ Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode p. Daniele da Nogent, scritta da Roma, 27 Settembre 1658», *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 339-372, κυρίως 341.

Σύρου και των δύο «*Ρίτων*», Λατινικού ή Ελληνικού, είναι βεβαίως η Ελληνική δημοτική γλώσσα, «*il Greco volgare*»¹¹².

Ο π. *Urbano da Parigi*, το 1674¹¹³ και ο Επίσκοπος Τήνου Βενιέρης το 1678¹¹⁴ και το 1690¹¹⁵, δεν προσθέτουν κάτι διαφορετικό, απ' όσα ήδη μας είναι γνωστά. Παρόμοια αναφέρονται και στις επόμενες εκθέσεις των αποστολικών απεσταλμένων τον 18^ο αιώνα, όπως των *Antonio Giustiniani* 1702¹¹⁶, *Vincenzo Castelli* 1710¹¹⁷ και *Clemente da Roma* 1728¹¹⁸.

Ενδιαφέρον στοιχείο το οποίο αξίζει να επισημάνουμε είναι ότι, στις εκθέσεις και στις αναφορές όλων των απεσταλμένων του 18^{ου} αιώνα, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην διδασκαλία της *Ελληνικής γλώσσας*. Γράφει για παράδειγμα ο *Υάκινθος d' Amiens*, ότι στους μικρούς μαθητές του **Δημοτικού μαθαίνουν «να διαβάζουν και να γράφουν στα ελληνικά, στα λατινικά και στα ιταλικά, ψαλμωδία και σε όποιον επιθυμεί την γραμματική»**, στους μεγαλύτερους προφανώς του **Γυμνασίου ή κολλεγίου, φιλοσοφία, ρητορική, λατινικά, θεολογία και ηθική**. Και σε άλλο σημείο, ότι «*διδάσκονται στην ελληνική γλώσσα προσευχές και ψαλμούς να γράφουν και να διαβάζουν λατινικά και ιταλικά και γραμματική*», ενώ επιπλέον «*οι κληρικοί διδάσκονται τις αρχές της φιλοσοφίας*»¹¹⁹.

Ο δε Hofmann, κάνει λόγο για ένα χειρόγραφο του 1720, σε ελληνική γλώσσα, του π. *Καπουτσίνου Clemente da Roma*, που δίδαξε στην Σύρο για 5 χρόνια, το οποίο φυλάσσεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ρώμης, με τον λατινικό τίτλο: «*addidit quoque orationem, quam pueri in insula Sirae post scholam psallunt*» και το οποίο

¹¹² Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode p. Alessio da Sommoivre, scritta da Smirne, 27 luglio 1670», *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 429, f. 81ss, *Collectanea Franciscana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386.

¹¹³ Archivio della S. Congregazione di Propaganda Fide, *Scritture Originali Riferite nelle Congregazioni Generali*, Vol. 454. «Relazione del Custode p. Urbano da Parigi, scritta da Smirne, 10 marzo 1675», από Cl.Terzorio, *...ό. π.*, σ. 233-234. Επίσης, Ignazio da Seggiano, «Relazione del Custode p. Urbano da Parigi, scritta da Smirne, 10 marzo 1675, *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 454, f. 360ss, *Collectanea Franciscana*, vol. 23, Roma 1953, σ. 318-324.

¹¹⁴ Prop. Visite, vol. 32: 218^r-221^r. *Visita Apostolica, fatta da monsignor Venier, vescovo di Tinos, 1678*, από G. Hofmann, *Vescovadi ...ό.π.*, σ. 86.

¹¹⁵ ΑΚΕΣ Φ. 8 (1690-1695).

¹¹⁶ Prop. Scritture riferite, vol. 542: 214^r-220^r. «Visita Apostolica dal Vescovo di Siros Antonio Giustiniani, 10 Aprile 1702», από G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 88-95, κυρίως 92-93. Βλέπε το εδάφιο στην παρούσα μελέτη στις αναφορές των αποστολικών επισκεπτών.

¹¹⁷ Από την αναφορά του επισκόπου *Vincenzo Castelli*, στις 6 Αυγούστου 1710, στην οποία συμπεριλαμβάνεται η έκθεση του ηγούμενου των Καπουτσίνων *Υάκινθου d' Amiens* με τον τίτλο: «Stato della missione de PP.Cappuccini, a Monsignor Fr. Gio. Vincenzo Castelli Arcivescovo di Marcianopoli, Visitator Apostolico in Levante, 6 Agosto 1710, dal p. Superiore Giacinto d' Amiens». G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 96-108. Βλ. Παράρτημα 1. Καπουτσίνου.

¹¹⁸ *Ciro Ferrari, Mons. Antonio Maturi...ό.π.*, σ. 87-88. Βλ. την αναφορά *Clemente Romano*, στο κεφ. με τις αναφορές των αποστολικών επισκεπτών στην παρούσα μελέτη. Επίσης Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί Καπουτσίνου...ό.π.*, 1996, σ. 440.

¹¹⁹ Βλέπε την αναφορά *Υάκινθου d' Amiens*, από G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 96-108.

περιέχει «ορατόρια και προσευχές από το νησί της Σύρου, τα οποία έφαιναν οι μαθητές στο σχολείο»¹²⁰. Το 1745, οι 100 και πλέον μαθητές του σχολείου διδάσκονται, τα συνήθη μαθήματα¹²¹. Το 1757, ο *De Stefani*, πλέκει το εγκώμιο των δύο μοναχών του Άγγελου *da Reims* και του Μάρκου *da Parigi* που κηρύττουν και διδάσκουν την ελληνική γλώσσα. Ειδικά για τον δεύτερο, γράφει ότι «γνωρίζει την ελληνική γλώσσα, κάνει Κατηχητικό και διδάσκει στο σχολείο σε 38 παιδιά να γράφουν και να διαβάζουν λατινικά, ελληνικά και κάποιες φορές γαλλικά»¹²².

Στις αναφορές επίσης που απεστάλησαν στην Ρώμη στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, παρά το γεγονός ότι το σχολείο των Καπουτσίνων δεν βρίσκεται πλέον στην ακμή του, αλλά αντιθέτως φθίνει συνεχώς και σταδιακά υποβαθμίζεται όλο και περισσότερο, εξ αιτίας των μεγάλων οικονομικών προβλημάτων¹²³ και της ελλιπούς στελέχωσης της Μονής με νέους μοναχούς λόγω της Γαλλικής Επανάστασης, ωστόσο τόσο ο Επίσκοπος *Fonton* το 1788¹²⁴, όσο και ο *Custode Umberto da Parigi* το 1794, επισημαίνουν, ότι «οι ιεραπόστολοι διδάσκουν την νέα ελληνική γλώσσα».

Τον 19ο αιώνα, οι Ιταλοί μοναχοί, της Μονής των Καπουτσίνων Σύρου, που ανήκει πλέον από το 1806 στην επαρχία της Βενετίας και όχι της Γαλλίας, θα συνεχίσουν να διδάσκουν μέχρι την σύσταση και λειτουργία του Δημοτικού σχολείου Άνω Σύρου το 1836. Κατά τελευταίο χρονικό διάστημα της λειτουργία του αναφέρεται ότι, «ο Προεστός των διδάσκει κατά την μέθοδο των Καπουτσίνων[...]τας Αρχάς της Ιεράς Κατηχήσεως και το Αλφαβητάριον» στους τελευταίους λιγιστούς μικρούς μαθητές τους, οι οποίοι όμως δεν παρακολουθούν τα μαθήματα συστηματικά¹²⁵.

¹²⁰ Κατάλογος Tamilla n. 12, «*addidit quoque orationem, quam pueri in insula Sirae post scholam psallunt*», βλέπε G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 37.

¹²¹ Bernardi ab Andermatt, «*Relatio originalis Missionum nostrarum, quam anno 1745, p. Romanum da Parisiis, Missionis Graeciae Custodem*», *Analecta Ordinis Minorum Cappuccinorum*, vol. X, Roma, 1894, σ. 157-160&184-190. Βλ. το εδάφιο, στο κεφάλαιο με τις αναφορές των αποστολικών επισκεπτών, στην παρούσα μελέτη. Επίσης Cl. da Terzorio, ... ό.π., σ. 241-243. Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί Καπουτσίνοι...ό.π.*, σ. 405 και εξής.

¹²² «...υπηρετεί από το 1742 ο π. Αγγέλκος ή Άγγελος da Reims 55 ετών, που κηρύττει στα ελληνικά και ο π. Μάρκος da Parigi από το 1756, 34 ετών...». Hofmann, ...ό.π., σ. 111-131&37. Βλ. και «Αναφορές αποστολικών επισκεπτών» και Terzorio, ... ό.π., IV. σ. 234.

¹²³ «Ο π. Ιωάννης Βαπτιστής d' Oxerre, ζει με μεγάλες στερήσεις επειδή τα τρόφιμα είναι πολύ ακριβά». Από την αναφορά του *Custode Umberto da Parigi*. APF Arcipelago, 26 σ. 360-363, Κωνσταντινούπολη 10 Νοεμβρίου 1794. Βλ. στον Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνη, *Φραγκισκανοί Καπουτσίνοι*, Αθήνα 1996, σ. 411-415 και ίδιου, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 234 και εξής.

¹²⁴ «*fa la scuola ai piccoli figliuoli*». Prop. Scritture riferite, vol. 879: 269^r-273^r. «*Relazione del vescovo G. B. Fonton sopra la sua diocesi, 30 Gennaio 1788*», Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 139.

Επίσης στην ίδια αναφορά, το 1788 ο πρώην Ιησουΐτης Φραγκίσκος Lalomia, διατηρεί ένα σχολείο και διδάσκει τους μαθητές: «*Fa insieme la scuola ai figlioli...*», Hofmann, ...ό.π., σ. 140.

¹²⁵ ΙΑΔΑΣ 248/7 Μαρτίου 1834. «*Πίναξ των εν τη πόλει ταύτη διδακτικών Καταστημάτων*». Βλ. στο Παράρτημα 1. «Καπουτσίνοι».

1.4.5.2 Διδακτικό Επίπεδο

Διαπιστώσαμε ότι ήδη από το 1633, στο σχολείο των Καπουτσίνων Σύρου, διδάσκονται εκτός της *Γραφής, Ανάγνωσης και Κατήχησης* και *Γραμματική Λατινικά, Φιλοσοφία και Ηθική Θεολογία*¹²⁶. Η διαπίστωση της διδασκαλίας *Γυμνασιακών και Θεολογικών μαθημάτων*, τεκμηριώνει χωρίς αμφιβολία την θέση του *Seggiano*, ότι «οι Καπουτσίνοι διατηρούσαν στη Νάξο, Σύρο και Χίο, δίπλα στο σχολείο «*di grado inferiore*» και ένα σχολείο «*di grado superiore* ή *Ανώτερου Διδακτικού Επιπέδου*»¹²⁷. Πιστοποιείται δηλαδή, βάσει και της *Διδακτικής μεθόδου των Καπουτσίνων*¹²⁸, την οποία όπως είδαμε προηγούμενα ακολουθούσαν σε όλα γενικά τα σχολεία τους και κυρίως από το είδος των *Διδασκόμενων μαθημάτων*¹²⁹, ότι το «Σχολείο των Καπουτσίνων Σύρου», συμπεριλάμβανε *Γυμνάσιο*, από την πρώτη κιόλας δεκαετία της σύστασής του, πολύ πριν χαρακτηριστεί το Ανώτερο Διδακτικό του επίπεδο ως *Κολλέγιο*, από την αναφορά του *Daniele da Nogent* το 1658¹³⁰.

Επιπλέον και από την έκθεση του π. *Υάκιθου d' Amiens* το 1710, επιβεβαιώνεται ότι, στο μικρό αυτό *Κολλέγιο* λειτουργούν περισσότερες από μία τάξεις. Συγκεκριμένα οι *υποψήφιοι κληρικοί*, μπορούσαν να παρακολουθούν μαθήματα «*a qualsivoglia scuola*», δηλαδή «σε οποιοδήποτε *τάξη*» [δεν διευκρινίζεται αν ήταν Γυμνασίου ή τμήματος Θεολογίας], αλλά δεν έπρεπε να εγκαταλείπουν και να πηγαίνουν σε άλλη, γιατί έτσι διαλύονταν οι «*τάξεις*», «*sarebbe perdere le scuole*»¹³¹. Σημαντική παρατήρηση στο σημείο αυτό είναι ότι, η έννοια του «σχολείου», δεν ταυτίζεται με την σημερινή έννοια που έχει το πολυθέσιο σχολείο, αλλά με αυτήν της «*τάξης*». Στο Δημοτικό σχολείο ή «*Scuola di grado inferiore*», το οποίο αποτελείται μόνο από μία «*τάξη*», όπως στα *Αλληλοδιδασκτικά σχολεία*, διδάσκονται *Γραφή και Ανάγνωση*, στην *Ελληνική και Λατινική γλώσσα, Αριθμητική*,

¹²⁶ *Acta S. C. 29 ag. 1633*, f. 287, από *Clemente da Terzorio, Le Missioni dei Cappuccini ...ό.π.*, vol. IV, σ. 217-218.

¹²⁷ *Ignazio da Seggiano, ...ό.π.*, *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 280.

¹²⁸ *Ignazio da Seggiano, «La Scuola nelle Missioni dei Cappuccini nel prossimo oriente nel sec. XVII»*, *L' Italia Francescana*, Roma 1950, σ. 273-288.

¹²⁹ Βλ. «*Η Διδακτική μέθοδος των Καπουτσίνων*» στην παρούσα μελέτη. Επιπλέον από το 1659, η *Propaganda Fide* είχε ορίσει ως διδακτικά μαθήματα, στα Σχολεία των Μοναχών, «*την Χριστιανική Διδασκαλία, την Λατινική γλώσσα και τις γλώσσες των διαφόρων εθνότητων*». *Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide I*, Roma 1907, σ. 43, N.135.

¹³⁰ Το 1658, ο *Daniele da Nogent*, επιβεβαιώνει την διδασκαλία «*λατινικών, γραμματικής, φιλοσοφίας, θεολογίας*», αλλά επιπλέον χαρακτηρίζει το Διδακτικό επίπεδο του σχολείου ως *Κολλέγιο*. *Ignazio da Seggiano, Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «*Relazione del Custode p. Daniele da Nogent, scritta da Roma, 27 Settembre 1658*», *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 339-372, κυρίως 341.

¹³¹ Βλέπε την αναφορά του *Υάκιθου d' Amiens* στο Παράρτημα 1. «*Καπουτσίνοι*».

Συμπεριλαμβάνεται στην αναφορά του επίσκοπου *Vincenzo Castelli*, στις 6 Αυγούστου 1710, με τον τίτλο: «*Stato della missione de PP.Cappuccini, a Monsignor Fr. Gio. Vincenzo Castelli Arcivescovo di Marcianopoli, Visitator Apostolico in Levante, 6 Agosto 1710, dal p. Superiore Giacinto d' Amiens*». *Prop. Visite*, vol. 38: 203-265. «*Visita Apostolica fatta dall' Arcivescovo di Marcianopoli, Vincenzo Castelli O. P., Agosto 1710*», *Hofmann, Vescovadi...ό.π.*, σ. 96-108.

λίγη Γραμματική και Κατήχηση. Στο «Γυμνάσιο ή *Scuola di grado Superiore*», το οποίο αποτελείται από περισσότερες της μίας τάξεις, οι «καλοί μαθητές», «*di buonissimo insegno*»¹³², διδάσκονται Λατινική γλώσσα, Γραμματική και Φιλοσοφία, ενώ οι υποψήφιοι κληρικοί διδάσκονται επιπλέον τα Θεολογικά μαθήματα, πιθανώς σε ιδιαίτερο τμήμα.

Ένα ακόμη σημαντικότερο πειστήριο που αποδεικνύει την διδασκαλία «*Ανώτερων μαθημάτων*» στο μικρό **Κολλέγιο** των Καπουτσίνων Σύρου, αποτελεί ένα «χειρόγραφο βιβλίο Φιλοσοφίας», πιθανώς αντίγραφο κάποιου διδασκόμενου έντυπου βιβλίου. Είναι γραμμένο σε Ιταλική γλώσσα, δυστυχώς αχρονολόγητο, υπό τον τίτλο: «*La Filosofia, nei suoi principii Speculativi e Pratici secondo Aristotele e S. Tommaso*», το οποίο βρήκαμε στο αρχείο των Καπουτσίνων Σύρου¹³³.

Με αυτήν την μορφή, **Δημοτικό-Scuola Elementare, Γομνάσιο- Scuola di grado superiore** και τάξεις ή τμήμα **Θεολογίας**, το «Σχολείο των Καπουτσίνων Σύρου» λειτούργησε σχεδόν μέχρι τα τέλη του 18^{ου} αιώνα.

Από τα τέλη του 18ου αιώνα όμως μέχρι την ίδρυση και λειτουργία του Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Άνω Σύρου το 1836, το «Σχολείο των Καπουτσίνων Σύρου», σύμφωνα με τις πηγές, φαίνεται να είναι υποβαθμισμένο, αφού έχει λίγους μαθητές, οι οποίοι διδάσκονται μόνο τα στοιχειώδη μαθήματα: *ανάγνωση, γραφή και λίγα γαλλικά*¹³⁴, ενώ σε έγγραφο του 1834 αναφέρεται ότι διδάσκονται στα παιδιά μόνο η «Κατήχηση και το Αλφαβητάριον»¹³⁵.

1.4.5.3 Πρόγραμμα και Μέθοδος διδασκαλίας

Όσον αφορά το Πρόγραμμα διδασκαλίας, οι μοναχοί δεν διδάσκουν περιστασιακά, αλλά καθημερινά. Το «Σχολείο» λειτουργεί όλο το χρόνο, εκτός από τις καθορισμένες καλοκαιρινές διακοπές, τις Κυριακές και τις μεγάλες γιορτές και ακολουθείται συγκεκριμένο ωρολόγιο και ημερήσιο πρόγραμμα, όπου διδάσκονται σταθερά, 6 ώρες την ημέρα, *τρεις το πρωί και τρεις το απόγευμα*¹³⁶. Δεν διαθέτουμε λεπτομερή και πλήρη στοιχεία για τον 17^ο αιώνα, αλλά διαπιστώνουμε ότι η αναφορά του Ηγούμενου των Καπουτσίνων π. *Υάκινθου d' Amiens, του 1710*, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί δεν αρκείται μόνο σε όσα

¹³² *Prop. Visite*, vol. 17: 67^r-70^v, «Il Visitatore Apostolico Lorenzo Ciro Tubino descrive il vescovado di Syros, 6 Giugno 1638», από Hofmann, ...ό.π., III *Syros*, σ. 54-57. Βλ. και αναφορές αποστολικών Επισκεπτών στην παρούσα μελέτη.

¹³³ Βλέπε ένα μικρό δείγμα του περιεχομένου του στο Παράρτημα 1. «Καπουτσίνου».

¹³⁴ Από την αναφορά του *Custode Umberto da Parigi*. APF Arcipelago, 26 σ. 360-363, Κωνσταντινούπολη 10 Νοεμβρίου 1794. Βλ. στον Μ. Ρούσο-Μηλιδώνη, *Φραγκισκανοί Καπουτσίνου*, Αθήνα 1996, σ. 411-415 και ιδίου, *Syros Sacra...ό.π.*, σ. 234 και εξής.

¹³⁵ ΙΑΔΑΣ 248/7 Μαρτίου 1834. «Πίναξ των εν τη πόλει ταύτη διδασκτικών Καταστημάτων». Βλ. στο Παράρτημα 1. «Καπουτσίνου».

¹³⁶ *Prop. Scritture riferite*, vol. 187: 559^r-576^r. «Visita Apostolica di Syros, Fra Bernardo Min. Capp. 4-14 Agosto 1652», από τον G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 57-70. *Archivio della S. Cong. di Prop. Fide. Archipelago*, vol. 187, fol. 345, από Cl. da Terzorio, ...ό.π., IV, σ. 230.

διαδραματίζονται την συγκεκριμένη περίοδο, αλλά κάνει μια γενικότερη ανασκόπηση της ιστορίας και της δραστηριότητας των μοναχών της Μονής. Έτσι ενώ παρουσιάζεται ξεκάθαρα ο τρόπος λειτουργίας του σχολείου στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, παράλληλα οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι το ίδιο πρόγραμμα ίσχυε και στα προηγούμενα χρόνια της λειτουργίας του, αλλά και στα επόμενα, με το επιχείρημα ότι οι μοναχοί ακολουθούσαν σε γενικές γραμμές τον ίδιο ενιαίο τρόπο και μέθοδο διδασκαλίας, κοινό σε όλα τα σχολεία τους¹³⁷.

Σύμφωνα με τον π. *Υάκινθο d' Amiens* μαθήματα γίνονται μόνο τις «καθημερινές και εργάσιμες ημέρες», ενώ το «Σάββατο γίνεται μόνο Κατήχηση». Το ημερήσιο Πρόγραμμα περιλαμβάνει «τρεις ώρες διδασκαλίας το πρωί και τρεις το απόγευμα», ενώ «οι διακοπές διαρκούν από τη γιορτή της Παναγίας των Αγγέλων [που οι καθολικοί γιορτάζουν στις 2 Αυγούστου], έως την ημέρα του Αγίου Φραγκίσκου στις 4 Οκτωβρίου». Στους μικρούς μαθητές, «μαθαίνουν να διαβάζουν και να γράφουν ελληνικά, λατινικά και ιταλικά, ψαλμωδία και όποιος επιθυμεί γραμματική. Εξυπακούεται ότι στους μαθητές του Γυμνασίου τα μαθήματα είναι ανάλογης βαρύτητας: Λατινική Γλώσσα και Γραμματική, Φιλοσοφία, Ρητορική, Θεολογία και Ηθική Θεολογία. Επιπλέον των μαθημάτων, όλοι οι μαθητές και οι μικροί και οι μεγάλοι, οφείλουν να παρακολουθούν το Σάββατο την Κατήχηση στο σχολείο, ώστε να παίρνουν τα αναγκαία ηθικά διδάγματα»¹³⁸.

Βάσει των ανωτέρω διαπιστώνουμε ότι το Κολλέγιο λειτουργεί οργανωμένα, τηρεί τις αργίες και τις Καλοκαιρινές διακοπές. Ακολουθεί προκαθορισμένο πρόγραμμα, με συγκεκριμένα μαθήματα για τα παιδιά του **Δημοτικού** και διαφορετικά για τους μαθητές του **Γυμνασίου** και τους υποψήφιους κληρικούς. Το ίδιο πρόγραμμα, πιστεύουμε ότι ακολουθείται από την αρχή της ίδρυσης του σχολείου, καθ' όλη την διάρκεια της λειτουργίας του, μέχρι και τα τέλη του 18^{ου} αιώνα.

Η μέθοδος διδασκαλίας, παρουσιάζει ομοιότητες με εκείνη που εφαρμόζεται στο σχολείο της Νάξου το 1663 και είναι λογικό, αφού είναι κοινή σε όλα τα σχολεία των Καπουτσινών: Οι 30-40 μαθητές του κολλεγίου της Νάξου, «*διδάσκονται τα πρώτα βασικά στοιχεία της γραμματικής, αλλά κυρίως τα βασικά θέματα της πίστης και στους καλύτερους τους «grandiotti» η λατινική γλώσσα, η ρητορική, η φιλοσοφία και τα αρχαία ελληνικά...*»¹³⁹. Σε γενικές γραμμές τα μαθήματα που διδάσκονται και στα δύο σχολεία είναι ίδια, με κάποιες μικρές παραλλαγές και προσθήκες, πχ. διδάσκεται και η αριθμητική που δεν αναφέρεται από τον π. *Υάκινθο d' Amiens*, αλλά την διδασκαλία της αναφέρει ο *Alessio da Sommoir* όταν το 1670 αναφέρει, ότι το σχολείο της Σύρου είναι εφάμιλλο της Χίου και της Νάξου

¹³⁷ Βλέπε στην παρούσα μελέτη «Η Διδακτική Μέθοδος των Καπουτσινών».

¹³⁸ Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 96-108. Βλ. αναφορά *d' Amiens* στο Παράρτημα 1. Καπουτσινοί.

¹³⁹ Clemente da Terzorio, *Le Missioni dei Cappuccini... ό.π.*, vol. IV, σ. 134.

και επισημαίνει ότι και στα τρία νησιά διδάσκονται τα ίδια μαθήματα: «Ανάγνωση, Γραφή, Κατήχηση, Αριθμητική «*l' abaco*», Λατινικά και Ιταλικά, Φιλοσοφία και Θεολογία» Επιπλέον υπενθυμίζει ότι υποχρέωση των Μοναχών, είναι «να μαθαίνουν στα παιδιά τις γλώσσες της χώρας τους» και ότι η γλώσσα που χρησιμοποιούν οι χριστιανοί της Σύρου και των δύο «*Ritων*», Λατινικού ή Ελληνικού, είναι βεβαίως η Ελληνική δημοτική γλώσσα, «*il Greco volgare*»¹⁴⁰. Από το δεύτερο ήμισυ του 18^{ου} αιώνα, πιθανόν διδάσκεται και η Γαλλική γλώσσα, ή αντί της Ιταλικής.

Όσον αφορά την διδασκαλία της Κατήχησης, αυτή σύμφωνα με την συνήθη πρακτική, διδάσκεται το Σάββατο στο σχολείο και την Κυριακή στην εκκλησία. Κάθε Κυριακή και γιορτή σύμφωνα με τον π. *d' Amiens* ένας μαθητής απαγγέλλει κατά την διάρκεια της Θείας λειτουργίας το «Πάτερ ημών», το «Πιστεύω» στη λατινική και ελληνική γλώσσα, τις «Εντολές του Θεού» και της «Εκκλησίας» και οφείλει να μεταλαμβάνει δύο ή τρεις φορές το μήνα¹⁴¹.

Η πολύ παλιά αλλά αποτελεσματική μέθοδος της αποστήθισης της Κατήχησης και Προσευχών, η ψαλμωδία στους Εσπερινούς, η παρουσία στις Λιτανείες και η πρακτική της συμμετοχής των μαθητών κατά την διάρκεια της Θείας Λειτουργίας, με υποχρεωτικό Εκκλησιασμό, κυρίως στις γιορτές και τις Κυριακές, είναι μέρος του καθημερινού προγράμματος του σχολείου¹⁴².

Επιπλέον η συμμετοχή των μαθητών σε τέτοιου είδους δραστηριότητες συμβάλλει στην δημόσια προβολή του σχολείου και αποτελεί χαρακτηριστικό της Μεθοδολογίας, όχι μόνο των Καπουτσίνων αλλά και όλων των μοναχικών ταγμάτων. Πολλές φορές την Κυριακή οι πιο μελετηροί μαθητές, οι «ευφρείς», δίνουν «παράσταση», μετά τον Εσπερινό, μπροστά σε όλους τους μαθητές και σε πλήθος κόσμου που συγκεντρώνεται για να ακούσει οικογενειακά την *Dottrina Christiana*, όλων όσων έμαθαν στο σχολείο, ή παρουσιάζουν κάποια *declamazione d' historia*. Από αυτές τις άγιες ασκήσεις, διαπαιδαγωγούνται και ικανοποιούνται οι γονείς και όλοι όσοι παρακολουθούν. Είναι μια πρακτική μέθοδος να ξυπνά η συνείδηση ώστε να προβάλλεται και σε εκείνους που ήταν απλοϊκοί και αγράμματοι, ότι θα μπορούσαν να γίνουν και αυτοί μορφωμένοι, όπως οι χριστιανοί της Δύσης. Την ίδια εικόνα περιγράφει ο π. Domenico d' Amiens, το 1663 στην Νάξο, που επίσης επιβεβαιώνει την κοινή πρακτική και μέθοδο στην

¹⁴⁰ Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode p. Alessio da Sommoivre, scritta da Smirne, 27 luglio 1670», Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite, vol. 429, f. 81ss, *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386. Βλ. αναφορές των αποστολικών επισκεπτών.

¹⁴¹ Βλέπε εδώ την αναφορά, στο Παράρτημα 1. «Καπουτσίνου».

¹⁴² Εδάφιο από την αναφορά του π. Romano da Parigi, προς την Σύνοδο της Προπαγάνδας, το 1745, δημοσιευμένο από Bernardi ab Andermatt, «Relatio originalis Missionum nostrarum, quam anno 1745, p. Romanum da Parisiis, Missionis Graeciae Custodem», *Analecta Ordinis Minorum Cappuccinorum*, vol. X, Roma, 1894, σ. 157-160&184-190. Και Cl. da Terzorio, ...ό.π., IV, σ. 241-243. Βλ. Εδώ στο Παράρτημα 1. «Καπουτσίνου».

διδασκαλία της Κατήχησης: «Κάθε Κυριακή και γιορτή στην πρώτη λειτουργία, όπου συνέρρεε πλήθος κόσμος, ένας μαθητής του σχολείου έψαλλε αργά-αργά με δυνατή φωνή το Πάτερ Ημών, το Χαίρε Μαρία, το Πιστεύω, τις Εντολές του Θεού και της Εκκλησίας και ανακοίνωνε τις ημέρες νηστείας και τις γιορτές που έρχονταν την προσεχή εβδομάδα»¹⁴³.

Επισημαίνουμε ότι ιδιαίτερη μέριμνα άσκησαν οι Καπουτσίνι, για να ενισχύσουν το δυναμικό της εκκλησίας, με νέους μορφωμένους ιερείς. Οραματίζονται «κάποιοι από αυτούς τους νέους τους μορφωμένους και ευφρείς μαθητές» να δεχθούν την «θεία κλίση» και να γίνουν κληρικοί, ώστε άξιοι και ικανοί «να υπηρετήσουν άριστα την εκκλησία», όπως γράφει ο αποστολικός επισκόπητης Tubino¹⁴⁴.

1.4.5.4 Διδακτικό προσωπικό

Οι σπουδαιότεροι Ηγούμενοι και μοναχοί που έζησαν πολλά χρόνια στην Μονή και δίδαξαν στο σχολείο τον 17^ο αιώνα είναι:

Ηγούμενος π. Χερουβείμ da Laon (1633-1643), π. Ιωάννης-Μαρία da Magny (1641-1675), αδελφός Pietro Battista da Chan Ticeri (1643-1647) και (1649-1662), π. Λεόν da Curville (1650-1667) και (1669-1674), αδελφός Humile da Creil (1663-1678-?), π. Κάρολος ή Carlo da Reims (1654-1678), Επιφάνειος da Parigi (1658-1678).

Κατά τον 18^ο αιώνα: Ηγούμενος π. Χερουβείμ da Combiens (1679-1700), π. Μαρσιάλ d' Amiens (1679-1700), Ηγούμενος π. Υάκινθος d' Amiens (1700-1710), π. Αυγουστίνος da Bologne (1700-1711), Ηγούμενος π. Bernardo da Parigi (1710- 1728), π. Clemente da Roma (?-1720-1726?), Ηγούμενος π. Angelico da Reims (1732-1757-?), αδελφός Κάρολος da Bologne (1732-1745-?), π. Μάρκος da Parigi (1750-1757- ?).

Τον 19^ο αιώνα, ο Ηγούμενος π. Urbano da Genova (1810-1821) διδάσκει στο σχολείο των Ιησουιτών που διευθύνει ο επίσκοπος Ρουσσίν.

1.4.5.5 Μαθητικό δυναμικό

Οι πηγές αναφέρουν ότι η δυναμικότητα του σχολείου, ήταν κατά μέσο όρο 50 με 55 μαθητές. Σίγουρα όμως ο αριθμός των παιδιών του σχολείου, ήταν κατά πολύ μεγαλύτερος. Πιθανόν στις πηγές να μην αναφέρονται οι μαθητές του Δημοτικού, αλλά μόνο του Γυμνασίου-Κολλεγίου, στο οποίο έδιναν μεγαλύτερη αξία και παρακολουθούσαν μόνο οι ευφρείς και οι έχοντες την θέληση να γίνουν ιερείς. Η πλειοψηφία των παιδιών ακολουθούσε μετά τα 12 έτη τους γονείς τους, στις αγροτικές εργασίες.

¹⁴³ Arch. di Prop. Fide, *Lettere antiche*, vol. 275, fol. 260, από Lor. da Fara, ...ό.π., σ. 72.

¹⁴⁴ Prop. Visite, vol. 17: 67^r-70^v, *Il Visitatore Apostolico Lorenzo Ciro Tubino descrive il vescovado di Syros, 6 Giugno 1638*, από G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici, ...ό.π., III Syros*, σ. 54-57.

Στις πηγές βρήκαμε: Το 1658, 40 μαθητές¹⁴⁵, το 1670, 40 μαθητές¹⁴⁶, το 1675, 60 μαθητές¹⁴⁷, το 1720, 60 μαθητές¹⁴⁸, το 1745, πάνω από 100 μαθητές¹⁴⁹ και το 1757, 38 μαθητές¹⁵⁰. Αξιοσημείωτη η επισήμανση του π. Romano γύρω στα 1720, ότι και οι μαθητές που πήγαιναν στο σχολείο βοηθούσαν τους γονείς τους «με την αξίνα στο ένα χέρι και το βιβλίο της γραμματικής στο άλλο» εργαζόμενοι μαζί τους στα χωράφια και στα βοσκοτόπια. Αν λάβουμε υπόψη τον αριθμό των μαθητών του, το σχολείο πρέπει να βρισκόταν στην μέγιστη ακμή του, από τα μέσα του 17ου μέχρι τα μέσα του 18ου αιώνα¹⁵¹. Στα τέλη του 18ου αιώνα, το «Σχολείο των Καπουτσίνων» αρχίζει σταδιακά να φθίνει και οι μαθητές του μειώνονται. Το 1834, λίγα χρόνια πριν την ίδρυση του Δημόσιου Σχολείου Αρρένων Σύρου, οι μαθητές που έχουν απομείνει είναι λιγοστοί και αυτοί παρακολουθούν τα μαθήματα όχι τακτικά.

1.4.5.6 Εμπόδια

Κατά την διάρκεια των 200 περίπου χρόνων της λειτουργίας του σχολείου των Καπουτσίνων, από το 1633-1836, την πρόοδο του ανέστειλαν ή επηρέασαν αρκετές φορές όπως θα ήταν φυσικό, οι διώξεις των Τούρκων, οι λοιμοί, οι μεταναστεύσεις των κατοίκων καθώς και οι συνέπειες των Τουρκοβενετικών

¹⁴⁵Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode p. Daniele da Nogent, scritta da Roma, 27 Settembre 1658», *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 339-372, κυρίως 341.

¹⁴⁶ Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «Relazione del Custode p. Alessio da Sommovoire, scritta da Smirne, 27 luglio 1670», *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 429, f. 81ss, *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386. Βλ. και αναφορές αποστολικών επισκεπτών.

¹⁴⁷ Archivio della Congregazione Propaganda Fide, *Scritture Originali Riferite nelle Congregazioni Generali*. Vol. 454, «Relazione del Custode p. Urbano da Parigi, scritta da Smirne, 10 marzo 1675», από Cl.Terzorio,...ό.π., σ. 233-234. Και Ignazio da Seggiano, «Relazione del Custode p. Urbano da Parigi, scritta da Smirne, 10 marzo 1675», *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 454, f. 360ss, *Collectanea Francescana*, vol. 23, Roma 1953, σ. 318-324. Ζερλέντης, *Από βιβλίο...ό.π.*, σ. 110. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra...ό.π.*, σ. 229. da Fara,...ό.π.,σ. 94.

¹⁴⁸ Από την Αναφορά του π. *Clemente Romano*, στις 10 Ιουνίου 1728, από *Ciro Ferrari*, *Mons. Antonio Maturi*,...ό.π., σ. 87-88. Βλ. αναφορές των αποστολικών επισκεπτών. Επίσης Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί Καπουτσίνοι...*, ό.π., 1996, σ. 440.

¹⁴⁹Bernardi ab Andermatt, «Relatio originalis Missionum nostrarum, quam anno 1745, p. Romanum da Parisiis, Missionis Graeciae Custodem», *Analecta Ordinis Minorum Cappuccinorum*, vol. X, Roma, 1894, σ. 157-160&184-190. Βλ. στις αναφορές των αποστολικών επισκεπτών. da Terzorio,...ό.π., σ. 241-243. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί...ό.π.*,σ. 405 κ. ε.

¹⁵⁰ «...ωπηρετεί από το 1742 ο π. *Αγγέλικος ή Άγγελος da Reims* 55 ετών, που κηρύττει στα ελληνικά και ο π. *Μάρκος da Parigi* από το 1756, 34 ετών... που γνωρίζει την ελληνική γλώσσα, κάνει το Κατηχητικό και διδάσκει στο σχολείο σε 38 παιδιά να γράφουν και να διαβάζουν λατινικά ελληνικά και κάποιες φορές και γαλλικά». Prop. *Scritture riferite*, vol. 773: 395^r-404^v. *Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani*, 2 Giugno 1757, Hofmann,...ό.π., σ. 111-131&σ. 37. Βλ. στις αναφορές των αποστολικών επισκεπτών. Επίσης Cl. da Terzorio,... ό.π., IV. σ. 234.

¹⁵¹ Ταυτόχρονα από τα μέσα του 18ου αιώνα παρουσιάζει μεγάλη πρόοδο το σχολείο των Ιησουιτών, το οποίο όπως θα δούμε στην συνέχεια αυτής της μελέτης, μέχρι και το 1773, έτος της κατάργησης του τάγματος, έφτασε σε μέγιστη ακμή.

πολέμων. Θεωρείται λογικό να μη λειτουργούσε το σχολείο σε περιόδους λοιμών, όπως το 1728 όταν είχε ενσκήψει θανατηφόρος επιδημία πανώλης στο νησί, η οποία αποδεκάτισε τον πληθυσμό της και διέλυσε την κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας, για περίπου 2 χρόνια. Η έλλειψη επίσης μοναχών και η σιωπή των πηγών, επιβεβαιώνουν την μη λειτουργία του σχολείου, από το 1728 μέχρι το 1732 περίπου. Επιδημία πανώλης ηπιότερης μορφής είχε επίσης ενσκήψει το 1788, με μικρότερες συνέπειες.

Μικρότερης διάρκειας διακοπή συνέβη το 1674 κατά την επιδρομή του Σελδάρ Πασά και πιθανόν ίσως επίσης διέκοψε την λειτουργία του για κάποιο σύντομο χρονικό διάστημα, όσο καιρό διαρκούσαν οι ταραχές, μετά την ίδρυση της Μονής Ιησουιτών και κατά την περίοδο της αποπομπής του Δαρείου Δελόγκη, το 1746.

Κυρίως όμως, οφείλουμε να επισημάνουμε, ότι δύο φορές διέκοψε την λειτουργία του, για μεγάλο χρονικό διάστημα, για αιτίες που δεν οφείλονταν σε κανένα από τους παραπάνω λόγους, αλλά στην κακή διοίκηση δύο καθολικών επισκόπων. Η πρώτη διακοπή της λειτουργίας του διήρκεσε 5 χρόνια, από το 1664-1669, επειδή ο Επίσκοπος Γκούαρκη απαγόρευσε στους Καπουτσίνους να διδάσκουν¹⁵². Η δεύτερη, συνέβη είκοσι χρόνια περίπου αργότερα και για διάστημα 1 1/2 χρόνου, από το 1686 μέχρι το 1687, το σχολείο παρέμεινε κλειστό, επειδή ένας άλλος Επίσκοπος, ο Ιγνάτιος Ρόζας, εμπόδισε επίσης στους πατέρες *Χερουβείμ da Combiens* και *Μαρσιάλ d' Amiens* να διδάσκουν: «...να μην ημπορούν να κάμνουσι σχολίο πλέα...», κηρύσσοντας την εκκλησία των Καπουτσίνων «*interdetta*»¹⁵³.

Άλλα γενικότερα εμπόδια που συνάντησε το σχολείο κατά την διάρκεια της λειτουργίας του, ήταν όταν στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, λόγω της Γαλλικής Επανάστασης, διακόπηκε η Γαλλική επιχορήγηση και η τροφοδότηση της Μονής με νέους μοναχούς. Αυτό είχε ως συνέπεια να αντιμετωπίσει η Μονή μεγάλα οικονομικά, αλλά και διοικητικά προβλήματα, λόγω έλλειψης μοναχών. Έτσι υποστελεχωμένη, χωρίς οικονομική βοήθεια και με την Κοινότητα Σύρου να αδυνατεί να την στηρίξει, είναι επόμενο ότι αρχίζει να φθίνει και την τύχη της ακολουθεί και το σχολείο το οποίο υποβαθμίζεται¹⁵⁴. Το παλιό *Κολλέγιο των Καπουτσίνων*, δεν θα ξαναβρεί ποτέ ξανά την παλιά του αίγλη. Τον 19ο αιώνα, οι Ιταλοί μοναχοί, της Μονής των Καπουτσίνων Σύρου, που ανήκει πλέον από το 1806 στην επαρχία της Βενετίας και όχι της Γαλλίας, θα συνεχίσουν να διδάσκουν

¹⁵² Prop. Visite, vol 32; 47^r-55^r. *Visita Apostolica, fatta da monsignore Sebastiani Carm. Disc. Vescovo di Hierapoli, Monsignore Sebastiani, Gennaio-Febbraio 1667*. Hofmann,... ό.π., σ. 76-83, ιδίως σ. 81.

¹⁵³ ΑΚΕΣ Φ. 7 (1681-1690).

¹⁵⁴ «Ο π. Ιωάννης Βαπτιστής d' Oxerre, ζει με μεγάλες στερήσεις επειδή τα τρόφιμα είναι πολύ ακριβά». APF Arcipelago, 26 σ. 360-363, Κωνσταντινούπολη 10 Νοεμβρίου 1794. Βλ. την αναφορά στον Μ. Ρούσο-Μηλιδώνη, *Φραγκισκανοί...ό.π.*, σ. 411-415. Και ιδίου, *Syra ...ό.π.*, σ. 234 κ. ε.

μέχρι και το 1835, την ελληνική γραφή και ανάγνωση, στους τελευταίους λιγοστούς μικρούς μαθητές τους, που δεν παρακολουθούν όμως τα μαθήματα συστηματικά¹⁵⁵.

Η σύσταση και η λειτουργία του Δημόσιου Σχολείου Αρρένων Σύρου, το 1836, σηματοδοτεί οριστικά, το κλείσιμο του σχολείου των Καπουτσίνων, μετά από 200 περίπου χρόνια παρουσίας και προσφοράς στα παιδιά, στην εκκλησία, στην ελληνική γλώσσα και στην κοινωνία της Σύρου, στην δύσκολη και άγονη για τα ελληνικά γράμματα και για τον τόπο μας, περίοδο της Τουρκοκρατίας.

¹⁵⁵ ΙΑΔΑΣ 248/7 Μαρτίου 1834. «Πίναξ των εν τη πόλει ταύτη διδακτικών Καταστημάτων». Βλ. εδώ στο Παράρτημα 1. «Καπουτσίνου».

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.		
Το σχολείο των Καλουτσίνων Σύρου 17 ^{ος} -19 ^{ος} αιώνας		
Καλουτσίνου-Δάσκαλοι (1633-1836)	Θρησκευτικά & Ιστορικά γεγονότα που επηρεάζουν την λειτουργία του	Ιστορικά & θρησκευτικά γεγονότα
17 ^{ος} αιώνας		
	Μέχρι το 1633 δεν υπάρχει σχολείο στη Σύρο	17 Οκτωβρίου 1617: Επιδρομή Αλή Τσελεπή. Αλαγχουρισμός Ανδρέα Κάργα
Ηγούμενος Χερουβεϊμ da Laon (1633-1643) Λεονάρδος da Parigi 1633-1636 (1836 Άνδρος) Ιωάννης-Μαρία da Magny (1641-1675) Αδελφός Πέτρος Battista da Chan Ticeri 1641 ή 1643-1647	1633: Ίδρυση Μονής και του πρώτου σχολείου από τον Χερουβεϊμ da Laon 1638: Αναφορά Tubino. Λειτουργεί Δημοτικό και Γυμνάσιο. 1641: Αναφορά Tommaso da Parigi. Επιβιβαιώνεται το υψηλό διδακτικό επίπεδο του Κολλεγίου	1633: Η Σύρος τίθεται κάτω από την Γαλλική προστασία. 15 Απριλίου του 1639: Παραχωρείται με Επίσημη πράξη Δωρεάς η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη.
Ηγούμενος Ιωάννης d' Auxerre (1643-1645) Ιωάννης-Μαρία da Magny (1641-1674 ή 1675) Pietro Battista da Chan Ticeri (1643-1647) Alessio da Parigi ή da Sommoivoire (1643-1645)	1652: Αναφορά Bernardo da Parigi. Διδάσκουν Ιωάννης-Μαρία da Magny, Daniele da Nogent Pietro Battista da Chan Ticeri. 1658: Αναφορά Daniele da Nogent. «Διδάσκουν σε «καμιά σαρανταριά έξυπνους μαθητές του Κολλεγίου» 1664-1669: Το σχολείο κλείνει για 5 χρόνια. Ιανουάριος 1667: Επίσκεψη Ιωσήφ Sebastiani. Στους Ιωάννη-Μαρία da Magny, Λέον da Curville και αδελφό Humile da Creil, ο Επίσκοπος Ιωσήφ Γκουάρκι απαγορεύει να διδάσκουν. Το σχολείο ξανανοίγει Οκτώβριο 1669. Ιούλιος 1670: Αναφορά π. Alessio da Sommoivoire. Οι Ιωάννης-Μαρία da Magny, Leone da Curville και αδελφός Gioachim, διδάσκουν 40 μαθητές του Κολλεγίου 1670-1675: Το σχολείο ακμάζει.	1645-1655: Βικάριος ο Ιωάννης-Μαρία da Magny, 1658-1660: Βικάριος Επιφάνειος da Parigi [1655-1669: Επίσκοπος ο Ιωσήφ Γκουάρκι. 1655: σε ρήξη με τους Καλουτσίνους. 1657: επικυρώνει την δωρεά της εκκλησίας του Αγ. Ιωάννη. 1657: σε ρήξη με την Κοινότητα για την κοινοτική σφραγίδα. 27-1-1658: Ο ναβάρχος Μοροζίνης αυξάνει την διοικητική και δικαστική εξουσία του επισκόπου]. 1645-1669: Α' Τουρκοβενετικός πόλεμος 1674 : Επιδρομή του Σερδάρ πασά. [1669-1681: Την Επίσκοπή λάλι διοικούν Βικάριοι και τοποτηρητές επισκοποι.
Ηγούμενος Ιωάννης d' Auxerre (1643-1645) Ιωάννης-Μαρία da Magny (1641-1674 ή 1675) Pietro Battista da Chan Ticeri (1643-1647) Alessio da Parigi ή da Sommoivoire (1643-1645)	1662: Αναφορά Bernardo da Parigi. Διδάσκουν Ιωάννης-Μαρία da Magny, Daniele da Nogent Pietro Battista da Chan Ticeri. 1658: Αναφορά Daniele da Nogent. «Διδάσκουν σε «καμιά σαρανταριά έξυπνους μαθητές του Κολλεγίου» 1664-1669: Το σχολείο κλείνει για 5 χρόνια. Ιανουάριος 1667: Επίσκεψη Ιωσήφ Sebastiani. Στους Ιωάννη-Μαρία da Magny, Λέον da Curville και αδελφό Humile da Creil, ο Επίσκοπος Ιωσήφ Γκουάρκι απαγορεύει να διδάσκουν. Το σχολείο ξανανοίγει Οκτώβριο 1669. Ιούλιος 1670: Αναφορά π. Alessio da Sommoivoire. Οι Ιωάννης-Μαρία da Magny, Leone da Curville και αδελφός Gioachim, διδάσκουν 40 μαθητές του Κολλεγίου 1670-1675: Το σχολείο ακμάζει.	1645-1655: Βικάριος ο Ιωάννης-Μαρία da Magny, 1658-1660: Βικάριος Επιφάνειος da Parigi [1655-1669: Επίσκοπος ο Ιωσήφ Γκουάρκι. 1655: σε ρήξη με τους Καλουτσίνους. 1657: επικυρώνει την δωρεά της εκκλησίας του Αγ. Ιωάννη. 1657: σε ρήξη με την Κοινότητα για την κοινοτική σφραγίδα. 27-1-1658: Ο ναβάρχος Μοροζίνης αυξάνει την διοικητική και δικαστική εξουσία του επισκόπου]. 1645-1669: Α' Τουρκοβενετικός πόλεμος 1674 : Επιδρομή του Σερδάρ πασά. [1669-1681: Την Επίσκοπή λάλι διοικούν Βικάριοι και τοποτηρητές επισκοποι.
Ο Επιφάνειος da Parigi (1665-1675) γίνεται		

ηγούμενος Σμόρννης.		Μάρτιος 1675: Αναφορά π. <i>Urbano da Parigi</i> . Διδάσκουν Ιωάννης <i>Μαρία da Magny</i> , Επιφάνιος <i>da Parigi</i> Φήλιξ από τη Βουλώνη και π. Κάρολος, σε 60 μαθητές.	1669-1675 Φραγκούλης Βαρθαλίτης]
Ηγούμενος Επιφάνιος da Parigi(1675- 1678) π. Φήλιξ <i>da Bologne</i> (1672-1675-?), π. Κάρολος <i>da Reims</i> (1654-1678), Αδ. <i>Humile da Creil</i> (1663-1678)		1675-1678: το σχολείο <u>συνεχίζει να προοδεύει</u> . 1678: Επίσκοψη Βενιέρη. Διδάσκουν ο π. Κάρολος και ο αδελφός <i>Humile da Creil</i> . Έλληψη μοναχών...	1675-1681: Βικάριος ο Θωμάς Μπαντέτης
Ηγούμενος Χερουβείμ da Combiens (1679-1699) Μαρσιάλ d' Amiens 1679-1700		1679-1686: Το σχολείο συνεχίζει την λειτουργία του 1686-1687: Ο Ιγνάτιος Ρόζα κηρύσσει την εκκλησία των Καπουτσίνων « <i>interdetta</i> ». Το σχολείο κλείνει για 1 1/2 χρόνο, από 30 Μάρτιου 1686, μέχρι τον Αύγουστο του 1687 .Ξαναοίγει μετά την απομάκρυνση του Ρόζα το 1687. 1689: Από αναφορά Βενιέρη. Διδάσκουν οι Χερουβείμ <i>da Combiens</i> και <i>Μαρσιάλ d' Amiens</i> .	1681-1687: Ο Άνδρον Ιγνάτιος Ρόζας 1687-1688: Βικάριος Ιωάν. Ξανθιάκης [1689-1694: Ο Γήνον Βενιέρης με Βικάριο Βίκτ. Μπλον, 1694 Βικάριος Δ. Πριντζής.] 1684-1699: Β' Τουρκοβενετικός πόλεμος. Οι Φράγκοι και Οθωμανοί περαιτές λημνάνονται τη Σύβο. Ο λαός υποφέρει. 1694-1701: Επίσκοπος Α. Ιουστινιάνης
18^{ος} αιώνας 1700-1800			
Ηγούμενος Υάκινθος d' Amiens (1699-1710) Αργουστίνος <i>da Bologne</i> (1700-1711)		Απρίλιος 1702 : Ο Ιουστινιάνης επιβεβαιώνει την ατρόσκοπτη λειτουργία του σχολείου. Αύγουστος 1710: Επίσκοψη Βικεντίου Καστέλι. Διδάσκουν οι Υάκινθος d' Amiens και Αργουστίνος <i>da Bologne</i> . Το σχολείο βρισκxται σε περίοδο ακμής.	Επίσκοπος <i>Μιχαήλ Κάρος</i> (1703-1707) 1714-1718: τελευταίος Τουρκοβενετικός πόλεμος
Ηγούμενος Bernardo da Parigi (1710- 1728) <i>Clemente da Roma</i> (?-1720-1726?)		Μάρτιος 1728: Ο Bernardo da Parigi , αναλαμβάνει Βικάριος και πεθαίνει από πανώλη. 10 Ιούνιο 1728: Αναφορά Clemente da Roma . Το σχολείο έχει 60 μαθητές .	Επίσκοπος Ν. Πορτογκέζης (1710-1728) 1728 : Επίδημία πανώλης, 800 περίπου θύματα.
Ηγούμενος ?? (1728-1732) Οι πηγές σιωπούν.		1728-1732: Οι πηγές τηρούν σιγή. Υποθέτουμε ότι το σχολείο κλείνει λόγω του λιμού.	Επίσκοπος Αντ. Ματούρη (1731-1733) Επίσκοπος <i>Εμμαν Καράντοας</i> (1733-1734)
Ηγούμενος Angelico da Reims (1732-1757-?) Κάρολος <i>da Bologne</i> (1732-1745-?) Μάρκος <i>da Parigi</i> (1750-1757- ?)		1733 ο Ματούρη: « <i>Loda i pp. Cappuccini per lo zelo con cui assistono a quelle anime e fanno la scuola ai fanciulli</i> ». 1745: Αναφορά <i>Romano da Parigi</i> . Το σχολείο έχει <u>100 μαθητές</u> .	Επίσκοπος Δ. Δελόγκης (1735-1748) Μάρτιος 1744: Ίδρυση Μονής Ιησουιτών Επίσκοπος Αντ. Ματούρη (1749-1751) Επίσκοπος Υ. Ιουστινιάνης (1752-1786) 1752: Καθιέρωση του θεσμού των

	Ιούνιος 1757: Επίσκεψη <i>de Stefani</i> . Διδάσκουν <i>Angelico da Reims</i> και <i>Μάρκος da Parigi</i> σε 38 μαθητές	Καπουκεργιάδων στην Υψηλή Πύλη 1754: Η Σύρος στον Αγιά Σεβήλ Σεβιάλ Σεβιάλ.
Ηγούμενος Ippolito da Parigi (1788-1794) Ιωάννης-Βαπτιστής d' Ocherre (1788-1790-1794)	Ιανουάριος 1788: Αναφορά Φοντόν. Ο Ιωάννης-Βαπτιστής d' Ocherre διδάσκει τα μικρά παιδιά. Σημεία σταδιακής φθίνουσας πορείας του σχολείου: Λειτουργεί το Δημοτικό. Γιβανόν δεν λειτουργεί το Γυμνάσιο.	Επίσκοπος I. Βαλ. Φοντόν (1786-1799) 1770-1774: Ρωσική Κατοχή 1788: Επιδήμια Πανώλης ήπιας μορφής. 1779-1803: Διοίκηση Σαχ Σουλτάνας και παραχώρηση προνομίων στην Σύρο.
1800-1900		
Ηγούμενος Ανιγίδιος-Αιγέας da Caprarola (1794-1810)	Νοέμβριος 1794: Αναφορά <i>Umberto da Parigi</i> . Το σχολείο εξακολουθεί να φθίνει. Λειτουργεί μόνο το Δημοτικό.	Επίσκοπος I. Βαλ. Ρορσίν (1800-1821) 1806: Ανασύσταση Μονής Ιησουιτών και επανλειτουργία του σχολείου τους.
Ηγούμενος Urbano da Genova & γιατρός (1810-1821) & π. Παύλος	Λειτουργεί μόνο το Δημοτικό με λίγους μαθητές. Ο Ηγούμενος Urbano da Genova διδάσκει στο Γυμνάσιο του σχολείου των Ιησουιτών .	1821-1824: Ελληνική Επανάσταση Ο π. Urbano da Genova ζητά βοήθεια από τον <i>De Rigny</i> , κατά του Φατζίόλι.
Ηγούμενος Κωνσταντίνος della Colle (1822-1836)	10 Απριλίου 1826: Αναφορά επισκόπου <i>Biancis</i> : Δεν λειτουργεί, γράφει, κανένα σχολείο. Μάρτιος 1833: Το σχολείο των Καπουτσινών λειτουργεί με λιγότερους μαθητές, οι οποίοι δεν παρακολουθούν τα μαθήματα συστηματικά. Η κοινότητα από το 1830, διακόπτει την μικρή επιχορήγηση που παρέχει στους μοναχούς, για να διδάσκουν τα παιδιά.	29 Αυγούστου 1823: Εμφάνιση του στόλου του Χοσρέφ πασά έξω από το Λιμάνι και επίσκεψη των προκρίτων. 1830: Ο Λουίτζι-Μαρία <i>Biancis</i> (1830-1851) ιδρύει Σεμινάριο κληρικών.
Ηγούμενος Bonaventura d' Ali (1836-1846) Σίξτος da Venezia (1848-1853) Ηγούμενος Αρχάγγελος da Guandara (1859-1876) Ηγούμενος Αρχάγγελος Pettineo (1877-1903)	1842: Επίσκεψη της Μονής των Καπουτσινών 1897: Ανακαίνιση του ναού του Αγίου Ιωάννη	Επίσκοπος Ιωσήφ-Μαρία Alzerti (1851-1880) Επίσκοπος Θεόφιλος Μασούτσι (1880-1894) Επίσκοπος Θεόδωρος Αντώνιος Πόλιτος (1895-1901)

Πίνακας 2. Πηγές : ΑΚΑΣ, ΑΚΕΣ, ΙΑΔΑΣ & Marango Giovanni. Βλ. Επίσης στην Βιβλιογραφία: Αμπελάς Τ., *ab Andermatt Bernardi, de Barenton Hilaire, da Cesinale Rocco, da Fara Lorenzo, da Forlì Pellegrino, Hofmann G., da Seggiano Ignazio, Ροδόσος-Μηλιδώνης Μ.*

1.5. Συμπεράσματα

1. Πριν από την εγκατάσταση των Καπουτσίνων στο νησί, επειδή δεν υπήρχε σχολείο, η εκπαίδευση ήταν όχι μόνο απλώς παραμελημένη, αλλά όπως σχολιάζει ο Hofmann, «*addirittura negletta*», δηλαδή «*ανόπαρκτη*»¹. Δεν υπήρχε καμία πρόνοια για την εκπαίδευση των παιδιών και κανείς δεν ενδιαφερόταν, για την μόρφωση των ιερέων, οι οποίοι ήταν αγράμματοι και όσον αφορά τα θρησκευτικά θέματα, γνώριζαν στοιχειωδώς ελάχιστα.

2. Η *Μονή των Καπουτσίνων Σύρου*, ιδρύεται το 1633, με πρωτοβουλία και του *Επισκόπου Σύρου Μαρτένγκο ή Μαραγκού* και την συμπαράσταση του *Γάλλου πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη Ερρίκου Marcheville (1629-1640)*, ο οποίος εκπροσωπούσε το *Γαλλικό ενδιαφέρον*, το οποίο εκδηλώθηκε αμέσως μετά την επιδρομή του *Καπετάν Πασά Αλή Τσελεπή* το 1617² και τα δραματικά γεγονότα που ακολούθησαν και εκφράστηκε με την *Γαλλική Προστασία*, προς τους καθολικούς κατοίκους της Σύρου, όπως προέβλεπε το *Πρωτόκολλο των «Διομολογήσεων»* που από το 1525 είχε υπογραφεί μεταξύ Γαλλίας και *Υψηλής Πύλης*, για την *Προστασία των καθολικών πληθυσμών*, που ήταν υπόδουλοι των Τούρκων.

3. Κατά την περίοδο της εγκατάστασης των Καπουτσίνων στην Σύρο, το νησί δεν είχε ανακάμψει από την ολική καταστροφή την οποία υπέστη το 1617³. Οι Τουρκοβενετικοί πόλεμοι που ακολουθούν, επιδεινώνουν την κατάσταση. Όλο σχεδόν τον 17^ο αιώνα, Χριστιανοί και Τούρκοι κουρσάροι λυμαινόνται τον τόπο, δεν αφήνουν τίποτε ασύλητο, ρημάζουν, κατακλέβουν και κουρσεύουν ότι βρίσκουν στο διάβα τους⁴. Ο πληθυσμός λόγω έλλειψης αγαθών μεταναστεύει. Τα λιγοστά έσοδα της Επισκοπής δεν καλύπτουν τις ανάγκες για την συντήρησή της και οι εκκλησίες παρουσιάζουν εικόνα εξαθλίωσης⁵. Οι κάτοικοι υποφέρουν από πείνα και οι Καπουτσίνοι προσφέρουν τα πάντα για να ανακουφίσουν τους φτωχούς, που δεν μπορούν να αποδώσουν στους Τούρκους, τους υπέρογκους φόρους, το «*χαράτσι*» που τους αναλογεί. Οι Καπουτσίνοι διαθέτουν για τους πιο αναγκεμένους, μέσω του επισκόπου, την οικονομική επιχορήγηση που λαβαίνουν από την Γαλλία⁶ και την *Propaganda Fide* γι' αυτό έγιναν αγαπητοί και έμειναν στην ιστορία της Σύρου, για την φιλανθρωπία τους. Στα επόμενα χρόνια συνεχίζουν το κοινωνικό τους έργο. Έζησαν με ελεημοσύνες, ζητιανεύοντας απ'

¹ G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici della grecia, III Syros*, Roma, 1937, σ. 35.

² Βλ. G. Hofmann, *Vescovadi...Syros III*, ό.π., σ. 23 και εξής.

³ ΑΚΑΣ, Αρ. 1, επιστολή προς τον Πάπα, «Data in Sira a li 10 di Settembre 1622», da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, vol. IV, σ. 205-206 και μτφ Ρούσσου-Μηλιδώνη, *Syra Sacra...ό.π.*, σ. 82.

⁴ Hofmann, *Vescovadi... ό.π.*, σ. 74, από την έκθεση του Επισκόπου Σύρου Γκουάρκη, το 1655.

⁵ Rocco da Cesinale, *Storia delle Missioni dei Cappuccini*, t. III, Roma, 1873, σ. 95.

⁶ Rocco da Cesinale, *Storia...ό.π.*, σ. 95. Cf. da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, σ. 216 και εξής.

όπου μπορούσαν να εξοικονομήσουν οτιδήποτε για τους φτωχούς τους, ακόμη και από τους χριστιανούς πειρατές, βιώνοντας με ταπεινότητα τους κανόνες του Τάγματός τους. Έγιναν αποδεκτοί από τους Καθολικούς αλλά και από τους Ορθόδοξους κατοίκους του νησιού, με τους οποίους ποτέ οι Καπουτσίνοι δεν διαπληκτίστηκαν. Αντιθέτως «αποδυνάμωσαν με την πραότητά τους το θρησκευτικό φανατισμό μεταξύ των Ορθοδόξων και των Καθολικών και έγιναν πνευματικοί κλήρου και πιστών και των δύο δογμάτων»⁷.

4. Ταυτόχρονα με την ίδρυση της Μονής οι Καπουτσίνοι λειτουργούν από το 1633, το πρώτο σχολείο στο νησί. Περιλαμβάνει εκτός από το *Δημοτικό* και *Γυμνάσιο* που έχει την δομή και την οργάνωση ενός μικρού *Κολλεγίου*. Στο *Δημοτικό* διδάσκονται *ανάγνωση, γραφή και αριθμητική*, ενώ στο *Γυμνάσιο* φοιτούν οι *ευφρείς μαθητές* και οι έχοντες την *επιθυμία* να γίνουν ιερείς. Γι αυτό στις πηγές, το *Δημοτικό* αναφέρεται αποκλειστικά ως «*Σχολείο των παιδιών*», ενώ το *Γυμνάσιο* πολλές φορές γράφεται, ως «*Σχολείο των κληρικών ή των υποψήφιων ιερέων*» ή ακόμη μόνο *Κολλέγιο*.

5. Από τα μεγαλύτερα εμπόδια, που αντιμετωπίζουν οι Καπουτσίνοι από τις αρχές της εγκατάστασης τους είναι η μεγάλη φτώχεια μέχρι *λιμού πείνας*, την οποία επιδείνωσαν οι διώξεις των Τούρκων κατά την περίοδο των Τουρκοβενετικών πολέμων, όλο σχεδόν τον 17^ο αιώνα⁸. Παρά το γεγονός ότι οι Καπουτσίνοι είναι Γάλλοι πολίτες και η Γαλλική σημαία κυματίζει στην Μονή, παρά την *Γαλλική Προστασία* και παρά το ότι η Τουρκική κυβέρνηση τους είχε παραχωρήσει με *φιρμάνι*, το προνόμιο «*να διδάσκουν στα σχολεία την χριστιανική διδασκαλία, χωρίς να μπορεί κάποιος να τους παρεμποδίζει ή να τους ενοχλεί*» υφίστανται τα δεινά των πολέμων και υποφέρουν όπως και οι υπόλοιποι κάτοικοι από τις διώξεις των Τούρκων⁹. Αντιθέτως τον 18^ο αιώνα η κατάσταση φαίνεται ότι βελτιώνεται και θα χαρακτηρίζαμε την συμπεριφορά των Τούρκων προς τους Καπουτσίνους της Σύρου, μάλλον φιλική¹⁰.

⁷ Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syros Sacra...ό.π.*, σ. 87.

⁸ Οι Τούρκοι καταδίωκαν και τον εκάστοτε Καθολικό Επίσκοπο αξιώνοντας φόρους, τους οποίους πλήρωνε, από τα πενιχρά εισοδήματα της «δεκάτης», με τα οποία συντηρούνταν η Επισκοπή και οι εκκλησίες της, αλλά και τους φτωχούς κατοίκους αξιώνοντας το «χαράτσι». Το 1635 ο Μαρέγκο καταφεύγει στην Σίφνο και μετά στην Χίο, για να αποφύγει την οργή του Τούρκου Αγά, που απειλούσε να του σταλούν 100 γρόσια από την κοινότητα και 100 από τον επίσκοπο «*δια να μην έλθει στην Σύρο και την καταστρέψει ολοσχερώς*». Επέστρεψε στην έδρα του, μετά την αντικατάσταση του Αγά, στις 31 Αυγούστου 1636. G. Hofmann, *...Syros III, ό.π.*, σ. 22.

⁹ Το 1674 φιλοξενούνται στην Νάξο από τον Αρχιεπίσκοπο Βαρθολομαίο Πόλλα: «*1674, μηνός Μαΐου 31, αφίκοντο ενταύθα οι εν Σύρω Καπουκίνοι μεθ' όλων των κυριωτέρων πραγμάτων του μοναστηρίου ένεκα του φόβου του Σελδάρ, περί ου ελέχθη ότι ήρχετο ίνα καταστρέψη τας νήσους Σύρο, Μύκονο, Πάρον και άλλας, εν αίς ώκουν πειραταί*». Π. Ζερλέντης, *Ιστορικά σημειώματα...ό.π.*, σ. 66.

St. Della Rocca, *Traitè...*, σ. 27&82, Δρακάκη, «*Τοσκανοί πειρατές στο Αιγαίο*», *IEEE*, 28(1985), 8-9.

¹⁰ Ο Tournefort γράφει ότι «*δεν ζούσαν Τούρκοι στο νησί*» παρά μόνο ο Τούρκος «*Καδής*», τον οποίο «*σε περίπτωση κουρσάρικης επιδρομής, για να τον προστατέψουν, τον φιλοξενούσαν στο Μοναστήρι*» Tournefort J. P., *Relation d' un voyage au Levant*, Paris 1718, I. σ. 220 και εξής.

6. Το σχολείο πάντοτε αποτελούσε για τους Καπουτσίνους ένα μέσον, για την ανάπτυξη και την διάδοση του Αποστολικού τους έργου στην Ανατολή. Ειδικά για την Σύρο, σκοπός της ίδρυσης του σχολείου, είναι η μόρφωση των παιδιών και των νέων και η στελέχωση της εκκλησίας με νέους και μορφωμένους ιερείς. Απώτερος στόχος είναι η άνοδος του μορφωτικού και ηθικού επιπέδου του κλήρου, ο οποίος στις αρχές του 17^{ου} αιώνα, στην πλειοψηφία του δεν γνώριζε ούτε να διαβάζει, ούτε να γράφει, αφού δεν υπήρχαν σχολεία, πριν την άφιξη των Καπουτσίνων στο νησί και η προσπάθεια της αύξησης του αριθμού των ιερέων. Μέχρι το πρώτο τέταρτο του 17^{ου} αιώνα, οι καθολικοί ιερείς είναι ελάχιστοι και ως επί το πλείστον *χωρίς ή με στοιχειώδη μόρφωση*.

7. Η προσπάθεια της αύξησης του αριθμού των υποψήφιων ιερέων, για τις ανάγκες της εκκλησίας, στέφεται με απόλυτη επιτυχία, αφού αρκετοί από τους νέους που παρακολουθούν το σχολείο τους, ασπάζονται το ιερατικό αξίωμα. Έτσι οι κληρικοί που στις αρχές του 17^{ου} αιώνα είναι πολύ λίγοι, μετά από 15 χρόνια πολλαπλασιάζονται και καλύπτουν ακόμη και τις ανάγκες άλλων γειτονικών νησιών¹¹. Εντύπωση ωστόσο προκαλεί το γεγονός ότι, δεν γίνονται δεκτοί στο τάγμα των Καπουτσίνων νέοι μοναχοί από την Σύρο, παρά μόνο δύο νέοι προωθούνται στην Γαλλία το 1639¹², εκ των οποίων ο ένας, έγινε τελικά *Μοναχός Καπουτσίνος* και είναι γνωστός με το όνομα *Χρυσόστομος da Syra*, για τον οποίο όμως ελάχιστα γνωρίζουμε¹³. Ωστόσο αρκετοί μαθητές των Καπουτσίνων γίνονται ιερείς, οι οποίοι μάλιστα υπηρετούν σε ανώτερα αξιώματα, όπως ο *Βαρθολομαίος Πόλλα*, ο οποίος έγινε *Αρχιεπίσκοπος Νάξου*.

Ταυτόχρονα με την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου του κλήρου, το σχολείο των Καπουτσίνων αποτελεί ένα μέσον, για την άνοδο και του μορφωτικού επιπέδου του λαού, αφού στο σχολείο γίνονται δεκτά όλα τα παιδιά και από τους «ευφρείς» μαθητές που παρακολουθούν το Γυμνάσιο/Κολλέγιο, λίγοι γίνονται τελικά κληρικοί.

8. Παράγοντες που επηρέασαν αρνητικά την λειτουργία των «Σχολείων» είναι η φτώχεια, οι λοιμοί, οι διώξεις των Τούρκων και οι συνθήκες που δημιούργησαν οι Τουρκοβενετικοί πόλεμοι. Την εξέλιξη του ακόμη όπως είναι φυσικό, επηρέασαν τα οικονομικά, λειτουργικά ή διοικητικά προβλήματα που

Επιστολή του Καπουτσεγαγιά Μπατίκου Λαπιέρου, προς τον «Επίτροπο Σύρου σιορ Λινάρδο», το 1786, αξιώνει να μετρήσουν «γρ. 1080 του Πάτρε Σουπεριόρε των Καπουτσίνω Πάτρε Ιπλόλτου και είναι καλά δοσμένα» Α. Σιγάλας, ...ό.π., Ελληνικά 2 (1929), σ. 11-88, έγγραφο 19.

¹¹ Βλ. ονόματα Συριανών ιερέων που υπηρέτησαν στις Κυκλάδες, Κωνσταντινούπολη, Πελοπόννησο, Σμύρνη, Κέρκυρα, G. Hofmann, *Vescovadi ...ό.π.*, σ. 14 κ. ε. και σ. 32 κ. ε.

¹² Cl. da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, vol. IV, *Turchia Asiatica*, Roma 1918, σ. 218.

¹³ Σώζεται μόνο μια επιστολή του, στο αρχείο των Καπουτσίνων Σύρου, με ημερομηνία 16 Σεπτεμβρίου 1686, απευθυνόμενη προς την Σύνοδο της Προπαγάνδας, στην οποία πλέκει το εγκώμιο της πατρίδας του της «Σύρας» και ζητά την αντικατάσταση του τοποτηρητή της Επισκοπής Σύρου, Επισκόπου Ιγνάτιου Ρόζα, με τον Επίσκοπο Μήλου Ιωάννη Δεκαμίλλη¹³.

κατά καιρούς αντιμετώπιζε η Μονή. Ωστόσο κανείς από αυτούς τους παράγοντας εκτός από τον θανατηφόρο λιμό του 1728, δεν κατάφερε να αναστείλει τη λειτουργία του. Αντίθετα, όπως αποδείχθηκε, την πορεία του καθόρισαν αρνητικά, οι δύο Καθολικοί Επίσκοποι Ιωσήφ Guarchi και Ιγνάτιος Ρόζας, επί της ιεραρχίας των οποίων, το σχολείο βρέθηκε δύο φορές εκτεθειμένο και έρμαιο στις καταδικαστικές αποφάσεις των και εξ αιτίας τους παρέμεινε κλειστό για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Επομένως διαπιστώνεται ότι, ο ρόλος της Καθολικής Εκκλησίας δεν ήταν πάντοτε θετικός στην πρόοδο και την εξέλιξη του σχολείου των Καπουτσίνων.

9. Το «**Σχολείο**» στεγαζόταν μέσα στον χώρο της Μονής, κατά την συνήθεια των Μοναχικών ταγμάτων στην Ευρώπη, αλλά σε ιδιαίτερη αίθουσα, η οποία διατηρείται μέχρι σήμερα. Το δυναμικό της Μονής, κατά συνέπεια και το διδακτικό προσωπικό του σχολείου, ήταν συνήθως 2 Καπουτσίνοι και 1 αδελφός, λόγω της αδυναμίας της Μονής και των κατοίκων του νησιού να συντηρήσουν περισσότερους από 3 μοναχούς, εξ αιτίας της γενικότερης οικονομικής ανέχειας. Μόνο στα μέσα του 17^{ου} αιώνα περίπου (1645-1675) ο αριθμός των μοναχών και κατά συνέπεια και των δασκάλων ήταν μεγαλύτερος των τριών. Οι σπουδαιότεροι μοναχοί που έζησαν πολλά χρόνια στην Μονή και δίδαξαν στο σχολείο μέχρι τα μέσα του 18ου αιώνα είναι: *Χερουβείμ da Laon* (1633-1643), *Ιωάννης-Μαρία da Magny* (1641-1675), *Pietro Battista da Chan Ticeri* (1643-1662), *Λεόν da Curville* (1650-1674), *αδ. Humile da Creil* 1663-1678-?), *Κάρολος da Reims* (1654-1678), *Επιφάνειος da Parigi* (1654-1678), *Χερουβείμ da Combiens* (1679-1700), *Μαρσιάλ d' Amiens* (1679-1700), *Υάκινθος d' Amiens* (1700-1710), *Αυγουστίνος da Bologne* (1700-1711), *Bernardo da Parigi* (1710- 1728), *Clemente da Roma* (?-1720-1726?), *Angelico da Reims* (1732-1757-?), *Κάρολος da Bologne* (1732-1745-?), *Μάρκος da Parigi* (1750-1757- ?).

10. Το **Διδακτικό επίπεδο** του «Σχολείου των Καπουτσίνων Σύρου», ήταν *Ανώτερης βαθμίδας*, συνίστατο από **Δημοτικό** και **Γυμνάσιο** που στις πηγές ονομαζόταν και **Κολλέγιο** [επειδή διδάσκονταν εκτός από τα **Γυμνασιακά μαθήματα, φιλοσοφία και Θεολογία**], όπως στη Χίο και στη Νάξο. Ακολουθήθηκε σε γενικές γραμμές η ίδια Διδακτική μέθοδος, εκτός από ελάχιστες παραλλαγές, που εφαρμόστηκε στα σχολεία των Καπουτσίνων της Ανατολής, κατά τον 17^ο αιώνα¹⁴.

Τα διδασκόμενα μαθήματα στο Δημοτικό, είναι **Ελληνική Ανάγνωση, Γραφή Αριθμητική, Κατήχηση και ψαλμωδία**. Είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι διδασκόταν η **Ελληνική δημοτική γλώσσα**, «*il Greco volgare*»¹⁵. Τα μαθήματα στο

¹⁴ Βλ. (da) Seggiano Ignazio, «La Scuola...», *L' Italia Francescana* (1950), σ. 273-288.

¹⁵ Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente* (1623-1683), «Relazione del Custode p. Alessio da Sommoivre, scritta da Smirne, 27 luglio 1670», *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 429, f. 81ss, *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386. Βλ και αναφορές: 1757 *de Stefani*, 1710 *Υάκινθου d' Amiens*, από G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 96-108.

Γυμνάσιο είναι *Ελληνικά, Λατινικά, Ελληνική και Λατινική Γραμματική Φιλοσοφία, Θεολογία και μερικές φορές Ρητορική, Ιταλικά και Γαλλικά*. Από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα η ξένη γλώσσα ήταν κυρίως Γαλλικά.

Ο αριθμός των μαθητών του «Σχολείου», σε περιόδους ακμής ξεπέρασε τους 100. Κατά μέσο όρο η δυναμικότητα του Γυμνασίου, σύμφωνα με τις υπάρχουσες πηγές, ήταν γύρω στους 50-55 μαθητές.

11. **Η εξέλιξη του «Σχολείου»:** Από τις αρχές της ίδρυσής του και μέχρι τα μέσα του 18^{ου} αιώνα, το «Σχολείο» έζησε την μεγαλύτερη ακμή του και το Διδακτικό του Επίπεδο ήταν *Ανώτερης βαθμίδας με Δημοτικό, Γυμνάσιο και τμήμα Θεολογίας*. Στο διάστημα αυτό, τρεις φορές ανέστειλε την λειτουργία του για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η πρώτη μεγαλύτερη διακοπή διάρκειας 5 χρόνων (1664-1669), συνέβη όταν ο Επίσκοπος Σύρου Guarchi ή Γκουάρκη, απαγόρευσε στους Καπουτσίνους να διδάσκουν στο σχολείο. Η δεύτερη σε διάρκεια παύση, καταγράφεται από το 1728-1732 περίπου, όταν μετά τον θανατηφόρο λοιμό, πιθανόν από έλλειψη μοναχών, το σχολείο παρέμεινε κλειστό. Την τρίτη μεγάλη διακοπή προκάλεσε ο Επίσκοπος Ρόζας, σχεδόν επί ενάμισι χρόνο (1686-1687). Δύο πιο σύντομες καταγράφονται το 1674 για μερικούς μήνες, όταν ο Σερδάρ πασάς επέδραμε κατά της Σύρου και πιθανόν το 1746, λόγω των γεγονότων που ακολούθησαν την ίδρυση της μονής των Ιησουιτών, επί της ιεραρχίας ενός ακόμη καθολικού επισκόπου του Δαρείου Δελόγκκη.

Από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα, το σχολείο των Καπουτσίνων αρχίζει να φθίνει και ταυτόχρονα στα μέσα του 18^{ου} αιώνα (1744), ιδρύεται το σχολείο των Ιησουιτών, η πρόοδος του οποίου, φαίνεται ότι το υποσκελίζει και ο ανταγωνισμός μεταξύ των δύο μοναχικών ταγμάτων, δίνει το προβάδισμα στο Σχολείο των Ιησουιτών, που ήταν πιο οργανωμένο.

Μετά το 1788 τα σημάδια της φθοράς του σχολείου είναι πλέον ορατά. Επιπλέον στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, τα αζεπέραστα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Μονή, μετά την Γαλλική Επανάσταση, εξ αιτίας της διακοπής της Γαλλικής επιχορήγησης και κυρίως λόγω της ελλιπούς στελέχωση της από Γάλλους Μοναχούς, πολύ γρήγορα συμβάλλουν στη παρακμή και της Μονής και του σχολείου της.

Στις αρχές του 19ου αιώνα, η Γαλλική αποστολή, παραδίδει την Μονή στην Ιταλική αποστολή της Βενετίας, στην οποία υπάγεται μέχρι σήμερα. Το Κολλέγιο έχει πλέον υποβαθμισθεί και λειτουργεί πιθανώς μόνο το Δημοτικό σχολείο, του οποίου οι λίγοι μαθητές, δεν παρακολουθούν τακτικά. Ωστόσο οι μοναχοί συνεχίζουν να διδάσκουν στα παιδιά *κατήχηση, ανάγνωση και γραφή*, αφού δεν υπάρχει Δημόσιο σχολείο.

Με την ίδρυση του «*Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Σύρου*» το 1836, το «σχολείο» των Καπουτσίνων κλίνει οριστικά. Είναι το μόνο σχολείο της Αποστολής στον

Ελληνικό χώρο, ίσως και ολόκληρης της Αποστολής των Καπουτσίνων στην Ανατολή, που συνέχισε την λειτουργία του, για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα. Κατέγραψε 200 περίπου χρόνια παρουσίας, στην *Ιστορία της Εκπαίδευσης της Σύρου*, εκτός από ελάχιστες διακοπές της λειτουργίας του, στην δύσκολη και άγονη για τα ελληνικά γράμματα, περίοδο της Τουρκοκρατίας.

II. Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΙΗΣΟΥΙΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ ΚΑΙ Η ΙΔΡΥΣΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

2.1. Ιστορία του Τάγματος

2.1.1. Ίδρυση του Τάγματος

Το «Τάγμα των Ιησουιτών», ιδρύεται από τον Ισπανό Ιγνάτιο de Loyola¹ (1491-1566), γόνο μιας από τις επιφανέστερες αριστοκρατικές Ισπανικές οικογένειες, πρώην αξιωματικό του στρατού της Ναβάρρα, ο οποίος αποφασίζει να εγκαταλείψει την πλούσια ζωή, για να *υπηρετήσει τον Θεό και την Εκκλησία*. Ταυτόχρονα σπουδάζει αποκτώντας τον τίτλο του *magister artium* φιλοσοφίας, από το κολλέγιο της Αγίας Βαρβάρας του Παρισιού το 1535, ενώ το 1536, ολοκληρώνει τις Θεολογικές του σπουδές². Στις 15 Αυγούστου του 1534, στο παρεκκλήσι της Παναγίας στην Μονμάρτη, συναθροίζει τους συντρόφους του³ και πριν την θεία κοινωνία, ορκίζονται *πτωχεία, παρθενία και υπακοή*, αφιερώνοντας τον εαυτόν τους στην υπηρεσία του Θεού και του πλησίον⁴.

Ο *Κανονισμός του Τάγματος* που συντάχθηκε από τον ίδιο Ιγνάτιο Loyola το 1539, εγκρίνεται από τον Πάπα Παύλο Γ', με την απόφαση «*Regimini militantis Ecclesiae*», στις 27 Σεπτεμβρίου 1540⁵. Το 1541 εκλέγεται από τους συντρόφους του Ηγούμενος και στη Ρώμη στη Βασιλική του Αγίου Παύλου, δίνουν ένας-ένας τον

¹ Το πραγματικό του όνομα είναι *Inigo Lopez de Loyola*. Άλλαξε το όνομά του πιθανόν κατά την περίοδο των σπουδών του στο Παρίσι, χωρίς ποτέ να αναφέρει το λόγο της αλλαγής αυτής. Το δίπλωμα του διδάκτορα στο Παρίσι φέρει το όνομα *Ignatius*. Μτφ. Ν. Ε. Λογιάδης, *Ignacio de Loyola, Πνευματικές Ασκήσεις, Εισαγωγή, σχόλια*, Αθήνα 1997, σ. 23, σημ. 1.

² Τίτλος αντίστοιχος σημερινού Διδάκτορα. Έχει διασωθεί το δίπλωμα, που απονεμήθηκε στον *Magister Ignatius de Loyola*, στις 14 Μαρτίου 1535, αν και είχε περάσει τις εξετάσεις από το Μάρτιο του 1533, αλλά επειδή δεν είχε χρήματα για την τελετή που τότε στοιχίζει, αναγκάστηκε να την αναβάλει. Από τότε τον ονομάζουν *el maestro Ignacio*. Σπουδές θεολογίας έκανε αργότερα. Το πιστοποιητικό της Θεολογικής σχολής, που βεβαιώνει ότι ο *διδάκτωρ Φιλοσοφίας Ιγνάτιος de Loyola σπούδασε θεολογία για έναμιση έτος, έχει ημερομηνία 14 Οκτωβρίου 1536*. Γενικά σπούδασε σε μεγάλη ηλικία. Μτφ. Ν. Ε. Λογιάδης, *...ό.π.*, σ. 59 και εξής.

³ Οι πρώτοι σύντροφοι του Ιγνάτιου Λογιόλα ήταν έξι: *Πέτρος Favre, Φραγκίσκος Xavier, Αλφόνσος Salmeron, Ιάκωβος Lainez, Νικόλαος Bobodilla και Σίμων Rodriguez*.

⁴ Μτφ. Ν. Ε. Λογιάδης, *...ό.π.*, σ. 62-63 και σημ. 186. Jean-Claude Dhôtel, *Ιγνάτιος Ντε Λογιόλα, ο ιδρυτής των Ιησουιτών*, σε ελληνική Μτφ. Αθήνα 1982, σ. 99.

⁵ Εγκρίθηκε προφορικά στις 3 Σεπτεμβρίου 1539. Κάποιοι ωστόσο από το περιβάλλον του Πάπα είχαν επιφυλάξεις και *δεν το προωθούσαν για την έκδοση της Βούλας*, η οποία τελικά δόθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου 1540. Λογιάδης, *...ό.π.*, σ. 88-89. Jean-Claude Dhôtel, *...ό.π.*, σ. 102.

Επίσημο Όρκο τους⁶. Το «Καταστατικό του Τάγματος των Ιησουιτών» που αναγνωρίζει τρεις βαθμούς μεταξύ των μελών της Εταιρείας, των Δασκάλων, των μοναχών και των σπουδαστών, επικυρώθηκε από τον πάπα Ιούλιο Γ', το 1547-1550⁷. Ο σκοπός της ίδρυσης, παρουσιάζεται στα συγγράμματα του Loyola, Γενική Εξέταση⁸ και Πνευματικές Ασκήσεις ή Γυμνάσματα⁹ και στην *Ratio Studiorum*, η οποία επιπλέον καθορίζει την λειτουργία των Ιησουιτικών Σχολείων. Το Τάγμα διαδίδεται ταχύτατα εντός και εκτός Ευρώπης. Το 1556 ημερομηνία του θανάτου του Ιγνάτιου Loyola, ο αριθμός των συντρόφων του, αριθμεί περί τα χίλια μέλη. Εκτός από την Ευρώπη έχουν εγκατασταθεί στις Ινδίες και τη Βραζιλία, έχουν ιδρύσει Κολλέγια και έχουν οργανωθεί διοικητικά σε 12 επαρχίες. Ως παράδειγμα Αποστολικής δράσης αναφέρεται ο Φραγκίσκος Ξαβέριος, που ταξίδεψε από τη Λισσαβόνα ως την Ινδονησία, την Ιαπωνία και την Κίνα¹⁰. Οι Ιησουίτες πέρα των θρησκευτικών δραστηριοτήτων τους, επιδίδονται στα Γράμματα και τις Επιστήμες και από το 1547 αρχίζουν να εδραιώνουν και το Εκπαιδευτικό τους έργο.

Κατά τον 16^ο και 17^ο αιώνα, τάσσονται στο πλευρό της καθολικής Εκκλησίας στον αγώνα κατά της «Μεταρρύθμισης», γεγονός που προκαλεί την αντίδραση των Διαμαρτυρομένων, που τους κατηγορούν, «ταυτίζοντας το όνομά τους με τις έννοιες της υποκρισίας και της χρήσης αθέμιτων μέσων για την επίτευξη συγκεκριμένων σκοπών», με αφορμή την κακή συμπεριφορά, κάποιων μεμονωμένων όμως περιπτώσεων. Ως συνέπεια της δυσφήμισης αυτής, αλλά κυρίως της μεγάλης δύναμης που αποκτούν, ειδικά στη Γαλλία επί Λουδοβίκου ΙΔ', στην Πορτογαλία και το Βασίλειο των Δύο Σικελιών, είναι η προσωρινή τους Κατάργηση, από τον πάπα Clemente ΙΔ' το 1773, μετά από πιέσεις των αντιπάλων τους¹¹. Αλλά η άρνηση της Αικατερίνης Β' της Ρωσίας, να εφαρμόσει το Διάταγμα της Κατάργησης του 1773, έδωσε την δυνατότητα στο τάγμα να συνεχίσει να «ζει» στη Ρωσία, προετοιμάζοντας νέους μοναχούς, μέχρι το 1814 ο πάπας Πίος Ζ', ανακοίνωσε επίσημα την ανασύσταση και επαναλειτουργία του¹².

⁶ «...υπόσχομαι στον Παντοδύναμο Θεό και την Αειπάρθενο Μαρία... παντοτινή πτωχεία, αγνότητα και υλακή, σύμφωνα με τον τρόπο ζωής που καθορίζεται στη Βούλα για το τάγμα του Ιησού και στο Καταστατικό...υπόσχομαι να υλακούω ιδιαίτερα τον Άκρο Αρχιερέα σχετικά με τις αποστολές ...υπόσχομαι υλακή για να διδάσκω στα παιδιά τα βασικά στοιχεία της πίστης, σύμφωνα με την ίδια Βούλα και το Καταστατικό». Jean-Claude Dhôtel,...ό.π., σ. 103 και Ν. Ε. Λογιάδης,...ό.π., σ. 90.

⁷ Ρούσσο-Μηλιδώνης, Ιησουίτες του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα περιγράφουν το Αιγαίο, Αθήνα 1989, σ. 9.

⁸ Έχει ως αντικείμενο την αναζήτηση της Θείας θέλησης, στην οποία οφείλει να υπακούσει ο άνθρωπος για να υπηρετήσει τον Θεό και την Εκκλησία.

⁹ Πραγματεύεται τον εξαγνισμό της ψυχής και την απελευθέρωση της, από τα δεσμά που την εμποδίζουν να μετανοήσει και να φτάσει στο Θείο προορισμό και τη Σωτηρία της.

¹⁰ Ν. Ε. Λογιάδης, *Ignacio de Loyola...ό.π.*, σ. 96.

¹¹ Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες του 17^{ου} ...ό.π.*, σ. 10.

¹² Στα σαράντα περίπου χρόνια της παύσης του, οι Ιεραπόστολοι εργάζονται υπό τις διαταγές των κατά τόπους Επισκόπων όπως στην Σύρο και Τήνο. G. Romano, *Cenni... ό.π.*, σ. 127

2.1.2. Μονές και σταθμοί των Ιησουιτών στην Ελληνική Ανατολή και το Αιγαίο (1583-1915)

Η αποστολή των Ιησουιτών στην Ελληνική Ανατολή αρχίζει το 1583 και διαρκεί περίπου δύο αιώνες, μέχρι την κατάργηση του Τάγματος το 1773¹³. Η επαναδραστηριοποίηση του, αρχίζει σιωπηλά το 1805-1806, ενώ η οριστική επίσημη ανασύστασή του έγινε το 1814.

Οι Μονές που ιδρύθηκαν από το 1583 μέχρι το 1915, με χρονολογική σειρά είναι: Κωνσταντινούπολης 1583, Χίου 1592, Σμύρνης 1623, Νάξου 1627, Θήρας 1642, Τήνου 1661, Θεσσαλονίκης 1706, Σύρου 1744 και τελευταία της Αθήνας 1915. Οι σταθμοί προσωρινής εγκατάστασης που οργανώθηκαν είναι: Ναύπλιο 1640, Χαλκίδα 1650, Αθήνα 1641&1661 και Θεσσαλονίκη 1650&1693 και ενώ μια αξιόλογη δραστηριότητα αναπτύχθηκε στην Πάρο το 1642.

Μονές και σταθμοί Ιησουιτών στον ελληνόφωνο χώρο του Αιγαίου (1583-1915) (χρονολογικός πίνακας)			
Έτος	Είδος εγκατάστασης	Τόπος	Παραμονή
1583	Μονή	Κωνσταντινούπολη	1583-1773
1592	Μονή	Χίος	1792-1773
1623	Μονή	Σμύρνη	1623-1773
1627	Μονή	Νάξος	1627-1773
1640	Σταθμός	Ναύπλιο	1640-1643 και <i>Περιστασιακά</i> 1643-1653
1641	Σταθμός	Αθήνα	1641-1642
1642	Σταθμός	Πάρος	1642-1648
1642	Μονή	Θήρας	1642-1773
1642	Σταθμός	Χαλκίδας	1642-1684
1650	Σταθμός	Θεσσαλονίκη	1650
1661	Μονή	Τήνος	1661-1773-σήμερα
1661	Σταθμός	Αθήνα	1661
1693	Σταθμός	Θεσσαλονίκη	1693
1706	Μονή	Θεσσαλονίκη	1706-1773
1744	Μονή	Σύρος	1744-1773-σήμερα
1915	Μονή	Αθήνα	1915-σήμερα

Πίνακας 3. Πηγές:

G. Hofmann S.J., *Il Vicariato Apostolico di Costantinopoli (1453-1830)*, OCA 103, Roma 1935. Ιδίου, *Vescovadi Cattolici della Grecia. I. Chios OCA 92, Roma 1934, II. Tinos OCA 107, Roma*

¹³ Ύστερα από την κατάργηση του τάγματος του Ιησού το 1773, οι κατοικίες των Ιησουιτών στην Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Σαντορίνη, Θεσσαλονίκη, και Νάξο, κατοικήθηκαν από τους Λαζαριστές. Hofmann G., «Apostolato dei Gesuiti nell' Oriente greco (1583-1773)», *Orientalia Christiana Periodica* 1-2 (1935) Roma, σ. 139-163.

1936, III. Syros OCA 112, Roma 1937, IV. Naxos OCA 115, Roma 1938, V. Thera OCA 130, Roma 1941. Ιδίου, *La Chiesa Cattolica in Grecia (1600-1830)*, *Orientalia Christiana Periodica* 2 (1936), σ. 164-190, 395-436. Ιδίου, *Apostolato dei Gesuiti del Oriente Greco (1583-1773)*, *Pont. Inst. Orientalium Studiorum*, 128, Roma 1935, σ. 140-163.

Legrand, *Relation de l' établissement des PP. de la Compagnie de Jésus en Levant*, Paris 1869.

G. Romano, *Cenni storici della Missione della Compagnia di Gesù in Grecia*, Palermo 1912.

Σκληράκη Ευδοξία Π., *Παιδεία και Εκκλησία στη Νάξο κατά την Τουρκοκρατία και τους πρώτους μεταπαραναστατικούς χρόνους*, (ανέκδοτη διδακτορική διατριβή), Αθήνα 1996.

Μεταξύ των Μονών, αναπτύχθηκαν ιδιαίτερες επαφές, κυρίως μέσω των «Κινητών Αποστολών» ή «*Missioni Volanti*»¹⁴. Η Μονή της Σύρου, διατηρεί επικοινωνία, με τις Μονές Τήνου, Νάξου, Χίου, Σμύρνης, Θήρας και Κωνσταντινούπολης, ιδίως όμως συνεργάζεται με την Μονή της Τήνου με την οποία ενοποιήθηκε το 1751, υπό την διοίκηση κοινού Ηγούμενου. Μετά την κατάργηση το 1773, οι πρώην Ιησουίτες των παραπάνω Μονών επικοινωνούν δι' αλληλογραφίας και παίρνουν κοινές αποφάσεις για την ένταξη τους το 1790 στο Τάγμα της Ρωσίας¹⁵. Η επίσημη επαναλειτούργια του Τάγματος υλοποιήθηκε μόνο από τις Μονές Τήνου και Σύρου το 1814, αφού οι υπόλοιπες ή είχαν κλείσει ή είχαν περιέλθει στους Λαζαριστές¹⁶.

¹⁴ Το πώς ξεκίνησαν αυτού του είδους οι Ιεραποστολές, μας περιγράφει ο π. Germano, σε αναφορά που έγραψε στους ανωτέρους του στη Ρώμη, από τη Χίο όπου υπηρετούσε, στις 8 Ιουνίου 1625: «Αφού εργάστηκα στη Χίο για πολλά χρόνια, ο αείμνηστος πάπας Παύλος Ε', καθόρισε να μεταβαίνουμε στη Νάξο και να κηρύττουμε την Τεσσαρακοστή. Προς τούτο αύξησε την ετήσια επιχορήγηση της εκκλησιαστικής Αρχής, για την παραμονή στη Μονή μας, δύο επί πλέον ιεραποστόλων. Από τους πρώτους, έστειλαν και μένα στη Νάξο για να εξομολογήσω, να κηρύξω, να κατηχήσω και παρέχω τις πνευματικές ασκήσεις του τάγματος μας. Επειδή όμως η αγάπη δεν έχει όρια, αν και η υποχρέωσή μας αφορούσε μόνο τη Νάξο, η δραστηριότητά μας, εμένα και άλλων συναδέλφων μου, διεδρόνθηκε σε όλα σχεδόν τα νησιά του Αρχιεπισκόπου, όπου κατοικούν πιστοί του Λατινικού τυπικού, όπως στη Σαντορίνη, Πάρο, Σύρο και Άνδρο. Συμμετείχα πέντε φορές στην αποστολή αυτή. Η τελευταία ήταν το έτος κατά το οποίο ο πρώην επίσκοπος Σαντορίνης ήρθε ως αποστολικός επισκέπτης στα νησιά αυτά. Τον συνόδευσα, όπως είχε επίμονα ζητήσει από τους προϊσταμένους μου...θεραπεύσαμε την κακή συνήθεια της βλασφημίας, της αισχροκέρδειας, και της πορνείας. Εισάγουμε τη συνήθεια της συχνής προσέλευσης στα Πανάχραντα Μυστήρια και την αγάπη για τη ρωμαϊκή εκκλησία όχι μόνο στους Λατίνους αλλά και στους Έλληνες οι οποίοι (...) εκπλήσσονται βλέποντας ιερείς να διασχίζουν τις θάλασσες με κίνδυνο των πειρατών, χωρίς να αναμένουν αμοιβή ή άλλο κέρδος. Εγκωμιάζουν την πατρική φροντίδα του Ακρου Αρχιερέα, ο οποίος στέλνει ανθρώπους για τη βοήθεια των ψυχών. Καρπός σημαντικός για τους Έλληνες, είναι η αγάπη που αποκτούν για τη ρωμαϊκή εκκλησία, διαλύοντας τα πέπλα της αμφιβολίας. Έπειτα, επειδή οι Λατίνοι ιερείς των νησιών είναι αμόρφωτοι και ανίκανοι να μιλήσουν για ότι αφορά το Θεό, οι Λατίνοι Επισκοποι αγνοούν την ελληνική ή συχνά αδυνατούν να κηρύξουν, όπως εξάλλου συμβαίνει με τους Έλληνες, ακούγοντας τα δικά μας, αλλάζουν γνώμη για τη Λατινική Εκκλησία...» APF SOCG 183 φφ.27-28 «Αναφορά Geronimo Germano, περί κινητής αποστολής και εκπαιδευτικού έργου της μονής Χίου, προς τον γραμματέα της Propaganda, Σεβ. Φραγκίσκο Ingoli». Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Η Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα μέσα από ανέκδοτα έγγραφα Ιησουιτών του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2002, σ. 53-60.

¹⁵ G. Romano, *Cenni storici della Missione...* ό. π., σ. 149. Αλληλογραφία σχετικά με την ανανέωση των όρκων τους στο Τάγμα της Ρωσίας. G. Romano, *Cenni storici...* ό. π., σ. 166-167.

Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες στον Ελληνικό χώρο (1560-1915)*, Αθήνα 1991. σ. 365.

Marek Ingot, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820) e la sua parte nella restaurazione generale della Compagnia*, Roma 1997, σ. 206 και εξής.

¹⁶ Αλληλογραφία ΛαΛομία με Λίχτλε, Γκαλιάρντι, Ρόξας, Αγκάτσι, Μορτιλλάρο.

Τα σχολεία που ίδρυσαν και λειτουργήσαν μέσα στις μονές, συνέβαλαν στην πνευματική ανάπτυξη των νησιωτών και στην διατήρηση της Ελληνικής γλώσσας, μειώνοντας το επίπεδο του αναλφαβητισμού, στην «άγονη» για τα Ελληνικά γράμματα, περίοδο της Τουρκοκρατίας. Ο Γάλλος πρόξενος στη Σύρο, *Ερνέστος Ledhuuy*, αναφέρει προς τον υπουργό Εξωτερικών της χώρας του *De Broglie*, πως «στους Ιησουίτες οφείλουν οι Αιγαιοπελαγίτες την πνευματική τους υπεροχή, σε σχέση με τους Έλληνες της Ηπείρου»¹⁷.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία σχετικά με την Εγκατάσταση των Ιησουιτών στην Ελληνική Ανατολή και το Αιγαίο:

- Άμαντος Κ. Ι., *Τα γράμματα εις την Χίον κατά την Τουρκοκρατίαν (1566-1822)*, MCMLXXVI.
- Βακαλόπουλος Α., *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού τ. Γ'*, Θεσσαλονίκη 1968.
- Carayon Auguste, *Documents inédits concernant la Compagnie de Jésus t. XI: Relations inédits des Missions de la Compagnie de Jésus à Constantinople et dans le Levant au XVIIe siècle*, Poitiers 1864.
- Γρηγορίου Π., *Σχέσεις Καθολικών και Ορθοδόξων*, Αθήνα 1958.
- Ευαγγελίδης Τρύφων, *Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας, Ελληνικά σχολεία από της αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου*, τόμοι 3, Αθήνα 1936, επανέκδοση MCMXCII.
- Ζερλέντης Π., *Ιστορικά σημειώματα εκ του βιβλίου των εν Νάξω Καπουκίνων*, Ερμούπολη 1922.
- Hofmann G., *Il Vicariato Apostolico di Constantinopoli (1453-1830)*, OCA 103, Roma 1935.
- Hofmann G., *Vescovadi Cattolici della Grecia. I. Chios* OCA 92, Roma 1934.
- Hofmann G., *Vescovadi Cattolici della Grecia. II. Tinos* OCA 107, Roma 1936.
- Hofmann G., *Vescovadi Cattolici della Grecia. III. Syros* OCA 112, Roma 1937.
- Hofmann G., *Vescovadi Cattolici della Grecia. IV. Naxos* OCA 115, Roma 1938.
- Hofmann G., *Vescovadi Cattolici della Grecia. V. Thera* OCA 130, Roma 1941.
- Hofmann G., «La Chiesa Cattolica in Grecia (1600-1830)», *Orientalia Christiana Periodica* 1-2&3-4 (1936), σ. 164-190, 395-436.
- Hofmann G., «I Cattolici di fronte all' insurrezione greca (1821-1829)». *La civiltà cattolica*, 2390 (21gennaio 1950) Roma, σ. 1-11.
- Hofmann G., «Apostolato dei Gesuiti nell' Oriente greco (1583-1773)», *Orientalia Christiana Periodica* 1-2 (1935) Roma, σ. 139-163.
- Inglot Marek, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820) e la sua parte nella restaurazione generale della Compagnia*, Roma 1997.
- Laurent A.V., «La mission des Jésuites à Naxos de 1627 à 1643». *Echos d' Orient* 33 (1934) και 34 (1935).
- Lebon Gabriel, *Missionnaires Jésuites du Levant dans l' Ancienne Compagnie (1523-1820)*, Beyrouth 1935. (Πολυγραφημένο Αντίγραφο, στη μονή Τ. Ι. Αθήνας.)
- Legrand Emile, *Relation de l' établissement des pp. de la compagnie de Jésus en Levant*, Paris 1869.
- Παχνός Αλέξανδρος, «Ο Μελέτιος Πηγάς και οι εν Χίω Ιησουίται», *Χιακά Χρονικά*, Β' (1914).
- Romano G., *Cenni storici della Missione della Compagnia di Gesù in Grecia*, Palermo 1912.
- Ρούσσοσ-Μηλιδώνης Μ., *Ιησουίτες του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα περιγράφουν το Αιγαίο*, Αθήνα 1989.
- Ρούσσοσ-Μηλιδώνης Μ., *Ιησουίτες στον Ελληνικό χώρο (1560-1915)*, Αθήνα 1991.

G. Romano, *Cenni storici della Missione ... ό. π.*, σ. 135-148.

¹⁷ Archives Nationales-AFF. ETR: du Ministère des Affaires Etrangères, Correspondance Consulaire, Syra I, σ. 127, από Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 13.

Ρούσσοσ-Μηλιδώνης Μ., *Έλληνες Ιησουΐτες (1560-1773)*, Αθήνα 1993.

Ρούσσοσ-Μηλιδώνης Μ., *Η Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα μέσα από ανέκδοτα έγγραφα Ιησουιτών του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2002.

Σκληράκη Ευδοξία Π., *Παιδεία και Εκκλησία στη Νάξο κατά την Τουρκοκρατία και τους πρώτους μετεπαναστατικούς χρόνους, (ανέκδοτη διδακτορική διατριβή)*, Αθήνα 1996.

Σολομωνίδης Χ., *Η παιδεία στη Σμύρνη*, Αθήνα 1961.

2.1.3. Η ίδρυση μονών και σχολείων στις Κυκλάδες

2.1.3.1. Στην Νάξο (1627-1773)

Η Μονή της Νάξου ιδρύθηκε στις 26 Σεπτεμβρίου 1627¹⁸. Ιδρυτής της, και πρώτος ηγούμενος σύμφωνα με τις πηγές είναι ο π. *Ματθαίος Hardy* (1628-39 και 1642-45)¹⁹. Η Μονή ευθύς εξ αρχής υποστηρίχθηκε από τον Γάλλο πρέσβη και έγινε σταθμός των «*Missioni Volanti*»²⁰, απ' όπου οι πατέρες «εξορμούσαν» στα νησιά του Αιγαίου, στα οποία δεν υπήρχαν μόνιμες αποστολές, προσφέροντας υπηρεσίες πνευματικές, τέλεση Μυστηρίων, κήρυγμα, ή παρείχαν φαρμακευτική και ιατρική φροντίδα σε αρρώστους. Αμέσως μετά την εγκατάστασή τους στη Νάξο, ίδρυσαν επίσης σχολείο²¹. Συνεργάτες του Ηγούμενου π. Hardy, ήταν ο *Γεώργιος Casano* (1628-1632), ο *Φραγκίσκος Bléseau* (1630-1639) και ο *Ρενέ De Saint-Cosme* (1640-1642). Η Μονή και το σχολείο λειτούργησαν μέχρι το 1773. Αργότερα το 1885 η Μονή κατοικήθηκε από τους Λαζαριστές, οι οποίοι ίδρυσαν δικό τους σχολείο, που διατηρήθηκε μέχρι το 1887. Το 1891 μετατράπηκε από τους Σαλεσιανούς σε Εμπορική Σχολή (1891-1927)²².

Ενδεικτικά αναφέρουμε μια ανώνυμη αναφορά για το σχολείο το 1643, η οποία αποδίδεται στον π. Hardy και η οποία έχει ως εξής:

« Στο σχολείο που λειτουργεί στην οικία μας υπάρχουν διάφορες κατηγορίες μαθητών. Περισσότεροι είναι οι Λατίνοι και λιγότεροι Έλληνες. Άλλοι μαθαίνουν να

¹⁸ Το ιδρυτικό της 26 Σεπτεμβρίου 1627, εγκρίθηκε από τον πάπα Ουρβανό Η', στις 3 Απριλίου και από τον Σουλτάνο το 1632. G. Hofmann, *Vescovadi ...Naxos, ό. π.*, σ. 155.

¹⁹ Διατηρούσε πολύ καλές σχέσεις με τους ορθόδοξους Μητροπολίτες Παροναξίας, Ιερεμία και Σεραφείμ. Βλ. περισσότερα στον Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουΐτες...ό.π.*, σ. 154-156.

²⁰ Η μονή της Νάξου διέθετε οργανωμένο φαρμακείο από τον *Ιησουΐτη-γιατρό π. Emmanuel*, τα φάρμακα διέθεταν στους ασθενείς όχι μόνον του νησιού, αλλά μέσω των *Κινητών αποστολών* και σ' εκείνους των μικρότερων νησιών των Κυκλάδων. Στη Νάξο υπηρέτησαν οι μοναχοί-γιατροί *Κάρολος Deslandres* και *Πέτρος Capello*. Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουΐτες...ό.π.*, σ. 161.

²¹ G. Hofmann, «Apostolato dei Gesuiti nell' Oriente Greco, 1583-1773», *Orientalia Christiana Periodica* 1-2 (1935) Roma, σ. 145.

²² Βλ. για την Μονή Νάξου, Hofmann, *Vescovadi Cattolici della Grecia. IV Naxos*, OCA 115 Roma 1938. A.V. Laurent, *La mission des Jésuites à Naxos de 1627 à 1643. Echos d' Orient* 33 (1934), σ. 218-226, 354-476, 34 (1935), σ. 97-105, 179-204, 350-367, 472-481. Hofmann, «La Chiesa Cattolica in Grecia (1600-1830)», *Orientalia Christiana Periodica* 2 (1936), σ. 398 κ. ε. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουΐτες...ό.π.*, σ. 151-178. Σκληράκη Ευδοξία, *Παιδεία και Εκκλησία στη Νάξο κατά την Τουρκοκρατία και τους πρώτους μετεπαναστατικούς χρόνους, (διδακτορική διατριβή)*, Αθήνα 1996.

διαβάζουν ελληνικά και ιταλικά, άλλοι μόνο ιταλικά. Οι πιο προχωρημένοι σπουδάζουν τη λατινική γλώσσα και γραμματική. Μερικοί ενδιαφέρονται να μάθουν να γράφουν καλά, ενώ άλλοι επιδίδονται στη γραφή, την ανάγνωση και το διάλογο.

Ο Αρχιεπίσκοπος υποχρεώνει όσους θέλουν να γίνουν ιερείς να μάθουν λατινικά. Λέγω πως τους υποχρεώνει γιατί δεν υπάρχει σχεδόν κανένας που να θέλει να τα μάθει αφ' εαυτού του. Συνήθως αρκούνται στην κατανόηση των κειμένων της θείας λειτουργίας και της ιεράς ακολουθίας. Μετά το 15^ο ή 20^ο έτος της ηλικίας τους χάνουν την όρεξη για μάθηση. Από ιδιοσυγκρασία οι νέοι μας αποφεύγουν την εργασία και ζητούν τις διασκεδάσεις.

Περισσότερο προοδεύουν στις σχολές του Βάκχου και του Απόλλωνα. Κατορθώσαμε πάντως έως τώρα να τους κάνουμε να καταλαβαίνουν ότι διαβάζουν και ψάλλουν στην εκκλησία. Ορισμένοι κληρικοί έμαθαν να κρίνουν διάφορες περιπτώσεις που αφορούν στην ηθική. Κανείς όμως δεν έγινε ικανός να κηρύττει και να εξομολογεί.

Καταβάλουμε προσπάθεια να τους διδάξουμε την κατήχηση στα ελληνικά και ιταλικά. Οι πιο προχωρημένοι ακολουθούν την Κατήχηση του Βελλαρμίνου. Οι κόποι του πατέρα που διδάσκει κάθε Σάββατο την Κατήχηση στους νέους δεν πήγαν χαμένοι. Βγαίνοντας από την σχολή μας οι νέοι γνωρίζουν τις αρχές της πίστεως. Η νεολαία είναι εύκαμπτη, ήπια και έχει κλήση στην ευλάβεια. Χρειάζεται όμως να εξασκηθεί καλύτερα στην υπηρεσία του Θεού και να είναι περισσότερο διατεθειμένη να δεχθεί τη χάρη Του»²³.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ένα τιμητικό δίπλωμα, το οποίο υπογράφεται από τους επιφανείς Ναξιώτες, σε αναγνώριση του εκπαιδευτικού έργου των Ιησουιτών, στις 20 Ιουνίου του 1653, το οποίο δημοσιεύεται μεταφρασμένο για πρώτη φορά, σε αυτή τη μελέτη. Στο ίδιο έγγραφο, γίνεται φανερό και η αντιζηλία των Ιησουιτών και των Καπουτσινών²⁴, όσον αφορά την αποκλειστικότητα στην Εκπαίδευση, αφού εμπόδιζαν τους Καπουτσίνοους, εμμέσως πλην σαφώς, να ιδρύσουν δικό τους σχολείο.

«Εμείς οι υπογεγραμμένοι εξουσιοδοτημένοι πολίτες και κάτοικοι του Κάστρου της Νάξου, ακολουθώντας το παράδειγμα των πιο φημισμένων και αρχοντικών πόλεων, που υπάρχουν σχεδόν σε όλο τον κόσμο, όπου η εκπαίδευση και η διδασκαλία των νέων, βρίσκεται επιτυχημένη, ζηλευτή και τίθεται κάτω από τη συνετή φροντίδα των Σεβαστών πατέρων του Τάγματος των Ιησουιτών και επιπλέον από την εμπειρία μας των είκοσι και πλέον χρόνων, που οι πατέρες του ιδίου του Τάγματος διδάσκουν εδώ, προς μεγάλη ικανοποίηση της κοινότητας, έχομε αποφασίσει αναμφίβολα, οριστικά και τελεσίδικα ότι θέλομε τους ΣΣ.(εβαστούς) ΠΠ.(ατέρες) Ιησουίτες και όχι άλλους, για να διδάσκουν σ' αυτό

²³ Laurent, *Echos d' Orient* 34/1935, σ. 187-8, από Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες... ό.π.*, σ. 156.

²⁴ Οι Καπουτσίνοι είχαν εγκατασταθεί στη Νάξο, από το 1629 στην περιοχή «Παναγία του Γάτου», αλλά το 1652, κατοίκησαν σε οικία που τους πρόσφερε η οικογένεια Ναυπιλιώτη και βρισκόταν μέσα στο Κάστρο. Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 158. *υποσημ. 14.* Επίσης σχετικά με τις αντιζηλιές Καπουτσινών και Ιησουιτών, Π. Ζερλέντη, *Ιστορικά σημειώματα εκ του βιβλίου των εν Νάξω Καπουκίνων*, Ερμούπολη 1922 και τον αντίλογο για όσα γράφονται, από Ρούσσο-Μηλιδώνη *Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 161 και εξής.

το Καστέλο μας και βλέποντας την καλή θέληση που έχουν να ιδρύσουν σχολεία, να φέρουν περισσότερους πατέρες να διδάξουν, να τους συντηρήσουν και να τους εγκαταστήσουν εδώ με μεγάλο κόπο και κινδύνους και με δικά τους έξοδα, δίχως συνεισφορά ή επιβάρυνση, αντίθετα με ελπίδα την μεγάλη ωφέλεια, ανακούφιση και καύχημα αυτής της κοινότητάς μας, υποσχόμαστε ότι από τώρα κι εμπρός ποτέ δεν θα επιτρέψουμε σε κανέναν άλλο εκκλησιαστικό, ή λαϊκό, μοναχό ή κοσμικό ν' ανοίξουν, να κάνουν να έχουν ή να διατηρούν σχολείο στο Κάστρο μας.

Και επειδή αυτή η υπόσχεσή μας δεν είναι μόνο από ευγνωμοσύνη, ως αναγνώριση των κόπων που κατέβαλλαν στο παρελθόν οι αναφερόμενοι Σεβαστοί πατέρες, με το να διδάσκουν εδώ, αλλά αποδίδοντας δικαιοσύνη για τον λόγο που ρίζωσαν αυτοί οι πατέρες, δηλαδή με μεγάλο κίνδυνο, έξοδα και αγωνία για το μέλλον, τους υποσχόμαστε να επικυρώσουμε (προσυπογράφουμε) και να επιβεβαιώσουμε αυτήν μας την απόφαση, θέληση και υπόσχεση, από οτιδήποτε θα συμβεί την περίοδο που προστατεύουμε και διοικούμε ειρηνικά τούτο το νησί και όλο αυτό το υποσχόμαστε στο όνομά μας και στων παιδιών (εν ονόματι μας και εν ονόματι των παιδιών μας) και των απογόνων μας αιωνίως, ότι αυτά που διακηρύττουμε θα είναι προς όφελος και προς το συμφέρον της κοινότητας, σε κάθε περίπτωση είμαστε υπόχρεοι ακόμη και οι απόγονοί μας, τα παιδιά μας και τα εγγόνια μας.

Βρισκόμενοι εν απαρτία, στην Νάξο 20 Ιουνίου 1653.

Crussino Coronello, Antonio Grimaldi, Crussino Castri, Giovanni Giustiniano, Georgio Girardi, Crussino Coronello, germano, Filippo Loredano, Giacomo Castri, priore della Casaza, Antonio Lorda, Zuane Calbo, Giovanni Gano, Stefano Comiatiano, Nicolo Crespo, Giacomo Coronello, Vincenzo Tubino, Giov. Battista Coronello, Georgios Calbo, Nicolos Demari, Giacomo Summaripa, Crussino Sumaripa, Zorzo Sumaripa, Nicoletto Summaripa, Marco Sommaripa, Girolamo Sommaripa, Francesco Sumaripa, procurator del castello»²⁵.

²⁵ «Noi sottoscritti procuratori, cittadini et abitanti del castello di Naxia seguitando l'esempio delle più celebri et più nobili città, che siano quasi per tutto il mondo, dove l'educazione et l'ammaestramento della gioventù si trova felice, gloriosa et prudentemente posta nella cura dei RR. PP. della Compagnia di Gesù, et anco per l'esperienza nostra di venti anni et più, che li Padri dell'istessa Compagnia insegnano quà con gran soddisfazione della Comunità, habbiamo assolutamente, generalmente et irrevocabilmente determinato et risoluto, che vogliamo li RR. PP. Gesuiti et non altri per insegnare in questo castello nostro et vedendo la buona volontà, che hanno di edificare scuole, far venire più Padri per insegnare, mantenerli et alloggiarli quà con gran fatighe, pericoli e spese loro senza contribuzione o aggravio, anzi con speranza di grand' utile, consolazione et gloria di questa nostra Comunità, promettiamo che di quà innanzi mai non permetteremo a nessun' altro ecclesiastico nè secolare, religioso nè mondano, di aprire, far, havere, o tenere scuola in questo nostro castello.

Et perchè questa nostra promissione non è solamente di gratitudine, per riconoscimento delle fatighe passate delli suddetti RR. Padri in insegnar quà, ma etiamdio di giustizia per il motivo, che ne pigliano essi Padri, così di gran pericoli, spese et travagli per l'avvenire, li promettiamo di far ratificare et confermare questa nostra risoluzione, determinazione et promissione da quello, che accaderà col tempo esser patrono et comandante pacifico di questa isola, et tutto questo promettiamo a nome nostro et dei figliuoli et successori nostri in perpetuum, come cosa che manifestamente è al prò et grand utile della comunità, nel qual caso possono essere obbligati anche li successori et discendenti, figliuoli et nipoti.

In quorum fidem fatto in Naxia, 20 giugno 1653

Crussino Coronello, Antonio Grimaldi, Crussino Castri, Giovanni Giustiniano, Georgio Girardi, Crussino Coronello, germano, Filippo Loredano, Giacomo Castri, priore della Casaza, Antonio Lorda, Zuane Calbo, Giovanni Gano, Stefano Comiatiano, Nicolo Crespo, Giacomo Coronello, Vincenzo Tubino, Giov. Battista

2.1.3.2. Στην Σαντορίνη-Θήρα (1642-1773)

Οι Ιησουίτες εγκαταστάθηκαν στη Σαντορίνη στις 20 Απριλίου 1642, μετά από ενέργειες του επισκόπου Σοφιανού, ενώ «η δωρεά για την ίδρυση της Μονής υπογράφηκε στις 29 Απριλίου 1642»²⁶. Ιδρυτής της Μονής είναι ο π. Σίμων Fournier, την συντήρηση του οποίου, ανέλαβαν οι κάτοικοι του νησιού, σε ανταπόδοση της εκπαίδευσης των παιδιών τους, αφού τον ίδιο χρόνο άνοιξε σχολείο και άρχισε να διδάσκει²⁷. Εκτός από αυτό το πρώτο σχολείο που πρωτολειτούργησε στο Σκάρο, ιδρύθηκε και ένα μικρότερο στον Πύργο²⁸.

Μετά το 1650, οι καλές σχέσεις της ορθόδοξης και καθολικής εκκλησίας της Σαντορίνης διαταράχθηκαν, εξαιτίας των θέσεων που πήραν οι δύο πατέρες Richard και Rossiers σχετικά με τον Γρηγόριο τον Παλαμά²⁹.

Στα επόμενα χρόνια οι Ιησουίτες Λουδοβίκος De Boissy (1668-1706), Ιάκωβος Bourgnon και Ριχάρδος Gorée (1659-1712) ξανακέρδισαν τον σεβασμό των κατοίκων³⁰. «Μέχρι το τέλος του XVII αιώνα, επί επισκόπου Francesco Crespo... το σχολείο είχε δύο τμήματα, ένα για το δημοτικό και ένα ανώτερο στο οποίο διδάσκονταν Ανθρωπιστικά Γράμματα (*umanità*), ηθική θεολογία και η Αγία Γραφή³¹.

Ο αποστολικός επισκέπτης Antonio Giustiniani, γράφει το 1701 στην έκθεσή του, «ότι το σχολείο ήταν δύο τάξεων, διδάσκονταν στην μία τα βασικά στοιχεία γραφής και

Coronello, Georgios Calbo, Nicolos Demari, Giacomo Summaripa, Crussino Sumaripa, Zorzo Sumaripa, Nicoletto Summaripa, Marco Sommaripa, Girolamo Sommaripa, Francesco Sumaripa, procurator del castello».

ARSJ Gallia 105 I: 191 και αντίγραφο στα αρχεία Prop. Visite, vol. 32:238r. «Diploma in favore della scuola dei Gesuiti. 20 giugno 1653», από Hofmann, *Vescovadi...Naxos*, σ. 97-98.

²⁶ G. Hofmann, *Vescovadi Thera...ό. π.*, σ. 15. F. Richard, *Relation de ce qui s'est passé de plus remarquable à Sant-Erini isle de l' Archipel*, Paris 1657, σ. 2-4.

²⁷ Από την επίσκεψη του π. Bernardo το 1652. G. Hofmann, *Vescovadi Thera...ό. π.*, σ. 70.

²⁸ G. Hofmann, *Vescovadi Thera...ό. π.*, σ. 98 και 115.

²⁹ Η διαμάχη προκλήθηκε μεταξύ των πατέρων και του ορθόδοξου μητροπολίτη Νικολάου Λαγκαδά, «ο οποίος υλοκινούσε το λαό εναντίον τους με τη δικαιολογία ότι αμφισβητούσαν την αγιότητα του Αγίου Γρηγορίου Παλαμά και του Μάρκου Ευγενικού». Σε αντεπίθεση, «κατά την εορτή του Παλαμά το 1654, ο Richard εκφώνησε στην Παναγία της Γωνιάς πύρινο λόγο κατά του Λαγκαδά. Η πολεμική έφθασε στο κρισιμότερο σημείο όταν πιστοί του λατινικού τυπικού προσχώρησαν στην Ορθοδοξία». Ο π. Richard κατηγορήσε τον Λαγκαδά για προσηλυτισμό, χαρακτηρίζοντας τον «ως τον χειρότερο των σχισματικών και αιρετικών που γνώρισαν οι πατέρες από τον ερχομό τους στη Σαντορίνη το 1642». Η διαμάχη συνεχίστηκε, εμπλέκοντας και τον Γάλλο πρέσβη που επενέβη, υπερασπίζοντας τον Richard, ο οποίος εξέδωσε στο Παρίσι για να υποστηρίξει τις θέσεις του, *Τάργα της Πίστεως*, στο οποίο καταγράφονται οι «δογματικές και οι λειτουργικές διαφορές των Εκκλησιών Ανατολής και Δύσης». Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες, ...ό.π.*, σ. 201. βλ. επίσης στον ίδιο, βιογραφικά και συγγραφικό έργο π. Richard, σ. 197-199 και π. Rossiers, σ. 199-202.

³⁰ «...sono di grand' utilità a quell' isola sì nel temporale, (il rev. P. Superiore esercitando la medicina), come nello spirituale per loro prediche, confessioni, congregazione, scuola, dottrina christianna e buon esempio ». Hofmann, ... ό.π., *Orientalia Christiana Periodica* 1-2 (1935), σ. 145-146.

³¹ «Verso la fine del secolo XVIIsotto il Vescovo Francesco Crespo...La loro scuola aveva due corsi, un corso elementare ed uno superiore nel quale si insegnavano «l' humanità, casi di coscienza e spiegazione della S. Scrittura» G. Hofmann, *Vescovadi Thera...ό. π.*, σ. 17.

ανάγνωσης και στην άλλη ανθρωπιστικά γράμματα, θεολογία και εξήγηση της Αγίας Γραφής...³².

Το 1745, ο π. *Dubois* που είχε και αρχιτεκτονικές γνώσεις, θέλησε να μεταφέρει την πρωτεύουσα του νησιού από το Σκάρο στα Φηρά. Ξεκίνησε την οικοδόμηση κτιρίου για να μεταστεγαστούν, αλλά το έργο ναυάγησε γιατί αντέδρασε ο πρωθυγούμενος της Κωνσταντινούπολης. Μετά την κατάργηση του τάγματος των Ιησουιτών 1773, στο ημιτελές κτίριο εγκαταστάθηκαν το 1783, οι πατέρες Λαζαριστές, οι οποίοι και συνέχισαν τη λειτουργία του σχολείου, μέχρι και το 1830. Αργότερα στεγάστηκε, στο ίδιο κτίριο, η Μονή των Δομηνικανίδων καλογραιών.

2.1.3.3. Στην Τήνο 1661

(Μπούργο 1679-Εξωμβούργο 1723-Λουτρά 1837)

Οι Ιησουίτες εγκαταστάθηκαν προσωρινά το 1661, με την συμπαράσταση των Ενετών, αλλά η μόνιμη εγκατάσταση στο Μπούργο, έγινε το 1679. Από τους πρώτους Ιησουίτες, μνημονεύονται οι πατέρες *Μιχαήλ Albertini*(1661-1685)³³ γεννημένος στην Τήνο, *Αντώνιος Albergante*, *Κάρολος Amidani*, *Γασπάρος Emmanuel*, *Ιάκωβος Παύλος Babin*, *Ιάκωβος Πιπέρης*, *Federico Wintler* και *Antonio Camuti*, *Aloisio Prati* και *Pierpaolo Faine*³⁴.

Η ιστορία της Μονής από το 1661-1743, έχει καταγραφεί χωρίς να έχει εκδοθεί, από τον π. *Ιωάννη Βαλπιστή Ferrari* (1746-1763). Πολύ αργότερα το 1912, ο π. *Γαετάνο Romano*, δημοσίευσε δική του μελέτη, το πρώτο μέρος της οποίας στηρίζεται στα χειρόγραφα του π. *Ferrari*³⁵.

Όσον αφορά την λειτουργία του σχολείου, ο π. *Babin* που ήλθε στην αποστολή το 1672, γράφει μεταξύ άλλων σε επιστολή του, στις 12 Δεκεμβρίου του 1677, προς τον *Γενικό του Τάγματος π. Ολίβα*:

«....Εάν υπήρχε ένας ακόμη πατέρας θα μπορούσαμε να οργανώσουμε ένα πρότυπο Κολλεγίου, με περισσότερα από εκατό παιδιά, που τώρα χάνουν τον καιρό τους, γιατί δε μπορούμε να δεχθούμε όσα προσφέρουν-παρέχουν οι γονείς τους και μη δυνάμενοι να δεχθούμε, δεν μπορούμε να καλέσουμε άλλους πατέρες σε βοήθεια...»³⁶.

³² «...fanno la scuola in due classi, insegnandosi nell' una li primi rudimenti delle lettere, e nell' altra l' humanità, casi di coscienza e spiegazione della sacra Scrittura...» G. Hofmann,...Thera...ό. π., σ. 91.

³³ Γεννήθηκε στις 18 Αυγούστου 1599. Πέθανε σε ηλικία 86 ετών, στις 19 Φεβρουαρίου 1685. Τα τελευταία 24 χρόνια, εργάστηκε στην αποστολή της Τήνου. Σπούδασε στο Κολλέγιο της Χίου, κοντά στον θείο του τον *Μάρκο Αλμπερτινή*, στον οποίο εστάλη από τον πατέρα του το 1615, σε ηλικία 16 ετών, όταν πέρασε από την Τήνο με την κινητή αποστολή ο π. *Germano* με έναν μοναχό. Βλ. βιογραφία του, G. Romano,...ό.π., σ. 20 και «Elogio del p. Albertini», σ. 40-46.

³⁴ Το 1697 κατοικούσαν στην αποστολή της Τήνου τέσσερις πατέρες οι: *Μιχαήλ Albertini*, *Ιάκωβος Πιπέρης*, *Federico Wintler* και *Antonio Camuti*. G. Romano, *Cenni storici...ό.π.*, σ. 36, 49, 65 και 83. βλ. επίσης στον ίδιο «Elogio del p. Federico Wintler» σ. 66-72.

³⁵ G. Romano, *Cenni storici della Missione...ό.π.*, σ. 89.

³⁶ G. Romano, *Cenni... ό.π.*, σ. 24-29.

Τον Ιούνιο 1686, ολοκληρώνεται το χτίσιμο της νέας Σχολής και διδάσκει ο Χιώτης π. *Μιχαήλ Ιουστινιάνης (1686-1695)*, για 9 χρόνια³⁷. Εξ ίσου σημαντικός ο δάσκαλος μνημονεύεται ο π. *Χριστόφορος Foresti, (1695-1704)*³⁸.

Το 1715, η Τήνος καταλαμβάνεται από τους Τούρκους και η Μονή καταστρέφεται ολοσχερώς, το 1717.

Το 1723-1837 οι Ιησουίτες επιστρέφουν ξανά στο Εξωμπούργο και το 1725 ξαναχτίζουν το κατεστραμμένο σχολείο τους. Από τους πατέρες της περιόδου αυτής, διακρίνονται οι: *Οράτιος Biella, Tozzoni*³⁹, *Marzari, Prati*, ο ηγούμενος π. *Foresti (1661-1743)*, ο π. *Miconi*⁴⁰, *Πέτρος Μπέττι*⁴¹, *Ferrari*⁴², *Αντώνιο D' Isidoro*⁴³, *Νικόλαος Βερνάτσα*⁴⁴, *Βικέντιος Agazi, Ανδρέας Michelinì, Φραγκίσκος Leorsi και Φραγκίσκος Percoto (1758-59)*⁴⁵.

Το 1751, οι *Μονές Τήνου και Σύρου* ενώνονται κάτω από την διοίκηση του ίδιου *Ηγούμενου*. Οι πατέρες που υπηρετούν στα δύο νησιά, συνεργάζονται και αλληλοβοηθούνται. Το 1763 *ηγούμενος Τήνου-Σύρου*, γίνεται ο π. *Αντώνιος Gagliardi*⁴⁶, ο οποίος υπηρετούσε στην Μονή της Σύρου από το 1750. Το 1769 προστίθενται στην αποστολή, οι *Φραγκίσκος LoLomia και Ιωσήφ Mortillaro*.

Μετά την δημοσίευση της κατάργησης του τάγματος το 1773, οι εναπομείναντες στην Μονή Τήνου πατέρες, *Agazzio, Gagliardi, Mortillaro και Lalomia*, υπακούουν στην παπική απόφαση του *Κλήμεντα ΙΔ'*, αλλά συνεχίζουν να

G. Romano, *Cenni... ό.π.*, σ. 46 και εξής.

³⁸ G. Romano, *Cenni... ό.π.*, σ. 48-49. Και βιογραφία του στον ίδιο σ. 84-87.

³⁹ Το 1752 ο π. *Αντ. Tozzoni*, επιχείρησε να ιδρύσει σταθμό στη Μύκονο, αλλά ο Γενικός ηγούμενος δεν έδωσε έγκριση. Σχεδίαζε ακόμη ίδρυση σταθμού στο λιμάνι, στον *Άγιο Νικόλαο* και μάλιστα αγόρασαν το σπίτι του πρώην ορθοδόξου Επισκόπου *Κυρίλλου Μαρμαρηνού*, αντί 700 πιάστρων, αλλά συνάντησαν την αντίδραση των ορθοδόξων για την εγκατάστασή τους και εγκατέλειψαν την προσπάθεια. Ήταν περίοδος, όπου στις σχέσεις ορθοδόξων και καθολικών στην Τήνο υπήρχε φανατισμός, επισημαίνει ο G. Romano, *... ό.π.*, σ. 103 και εξής.

⁴⁰ Ίδρυσε την Μονή της Σύρου το 1744.

⁴¹ Ανέλαβε το σχολείο αντικαθιστώντας τον Οράτιο Biella. G. Romano, *Cenni... ό.π.*, σ. 81- 89.

⁴² Το 1746 αντικατέστησε τον π. Μπέττι. Γνώστης των αρχαίων ελληνικών, έμαθε πολύ γρήγορα την καθομιλούμενη γλώσσα. Εργάστηκε στη σχολή Τήνου, μέχρι την προαγωγή του σε ηγούμενο το 1757. G. Romano, *Cenni... ό.π.*, σ. 99 και εξής.

⁴³ Μετά το 1750 ο π. Ferrari, δίδασσε μόνο όσους από τους νέους ήθελαν να γίνουν ιερείς, ενώ στο σχολείο των μικρών δίδασσε ο π. Ντ' Ισιδώρος, που ήταν Χιώτης.

⁴⁴ Ο Επίσκοπος De Stefani, στην αναφορά του από την αποστολική του επίσκεψη, το 1757 στην Τήνο, γράφει μεταξύ άλλων ότι: *Από τους πατέρες Ιησουίτες, ο π. Ferrari διδάσκει γραφή και ανάγνωση και γραμματική και επίσης ρητορική σε 30 μαθητές. Ο π. Πέτρος Μπέττι διδάσκει ηθική σε 4 ιερείς και 5 κληρικούς και κάνει συχνά τελετές στην εκκλησία. Ο π. Νικόλαος Βερνάτσα, κηρύττει πιο συχνά. Κάνουν επίσης τις πνευματικές ασκήσεις στους ιερείς, στους λαϊκούς και στις θεοσεβούμενες Ουρσουλίνες». Prop. Scritture riferite, vol. 764: 159r-160v, 164v-166r, από τον G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici della Grecia, II Tinos*, Roma 1936, σ. 97-117.*

⁴⁵ G. Romano, *Cenni... ό. π.*, σ. 90-102.

⁴⁶ Δημοσίευσε «Φραγκοχιώτικα» δύο μελέτες του Ιταλού Ιησουίτη *Ιωάννη Πέτρου Pinamonti*, το 1763 και το 1766, στη Βενετία. Βιβλιοθήκη Μονής Ιησουιτών Σύρου (ΑΤΙΣ, Ε 24).

υπηρετούν, ως απλοί ιερείς υπό τις εντολές του *Επισκόπου Τήνου, De Via*⁴⁷. Επιπλέον εναλλάσσονται από την Τήνο στη Σύρο, αφού η αποστολή εξακολουθεί να είναι ενωμένη και βοηθούν τον π. *Roxas*⁴⁸ στο σχολείο, το οποίο συνεχίζει να λειτουργεί και μετά την κατάργηση του τάγματος.

Το 1805 μετά από προφορική εντολή, «*d'un oracolo vivae vocis*», του Πάπα Πίου VII, στον Γενικό των Ιησοιτών π. *Gaetano Angiolini*, αποστέλλονται από το Τάγμα της Ρωσίας, στην Τήνο, οι π. *Domenico Venturi* και *Ferdinando Motte*, για να ενισχύσουν την *Αποστολή Τήνου-Σύρου*, στην οποία έχει απομείνει εν ζωή, στην Τήνο μόνο ο γηραιός π. *Mortillaro*, ενώ η Μονή Σύρου έχει κλείσει. Έτσι ο π. *Venturi* θα ανασυστήσει την Μονή Σύρου (1806-1823).

Μετά την επίσημη αναγνώριση και ανασύσταση του τάγματος το 1814, στην Μονή Τήνου, οι πατέρες *Franco*, *Osmolowski*⁴⁹, και *Cuksynski*, εργάστηκαν όπως και οι προκάτοχοί τους μετά το 1751, εναλλασσόμενοι στα δύο νησιά της Αποστολής. Το 1837 η Μονή εγκαταστάθηκε οριστικά στα Λουτρά. Οι πατέρες συνέχισαν να διδάσκουν στα παιδιά των χωριών της Τήνου, μέχρις ότου το Ελληνικό κράτος ιδρύσει τα κοινοτικά σχολεία, ενώ οι *Αδελφές Ουρουλίνες*⁵⁰ δίδασκαν αντίστοιχα στα κορίτσια, στο Παρθεναγωγείο που ίδρυσαν επίσης στα Λουτρά⁵¹.

⁴⁷ Βλ. Επιστολή του π. Γκαλιάρντι που τίθεται στην υπηρεσία του επισκόπου Ντε Βία. G. Romano, *...ό.π.*, σ. 127-128. Ο Ντε Βία επισημαίνει σε επιστολή που στέλνει στην Ρώμη, ότι οι πατέρες είναι απαραίτητοι στην εκκλησία της Τήνου: «*σκέπτομαι να τους αξιοποιήσω ως δασκάλους και διευθυντές των ιεροσπουδαστών ... τώρα είναι ιερείς του ενοριακού κλήρου*». G. Romano, *...ό.π.*, σ. 129-132.

⁴⁸ Υπακούει επίσης στον επίσκοπο Σύρου. Βλ. στο κεφάλαιο για το *Σχολείο της Μονής Σύρου*.

⁴⁹ Εργάστηκε για την οικοδόμηση της νέας μονής στα Λουτρά.

⁵⁰ Η Αδελφότητα των Ουρσουλινών Καλογραιών ιδρύθηκε στην Τήνο το 1705. Ο «*Κανονισμός*» τους εγκρίθηκε από τον επίσκοπο *Πέτρο Μάρτυρα Ιουστινιάνη* και τον Γενικό του Τάγματος *Μιχαήλ Άγγελο Ταμβουρίνι*. Ασχολούνταν με την εκπαίδευση των κοριτσιών. Η *Ουρσουλίνα η Ανδριανή Vizzerano*, ίδρυσε την *Μονή των Ουρσουλινών Νάξου* το 1739. Βλ. περισσότερα στο κεφάλαιο *Ουρσουλίνες*, στην παρούσα μελέτη.

⁵¹ G. Romano, *Cenni... ό.π.*, σ. 16 και εξής.

Μονές & Διδασκτῆρια	Αξιόλογοι Ιησουίτες-Δάσκαλοι στο Αιγαίο 17ος-19ος αιώνας	Μετά την κατάργηση του Τάγματος το 1773
Κων/πολῆς 1583-1585* 1609-1773	Κάρολος Gobin 1606-1611, Δομηνικός Μαυρίκος 1611-1629, Ισαάκ D'Aultry 1628-1638, Φραγκίσκος Martin 1638-1652, Νικόλαος de Sainte Geneviève 1651-1680, Κάρολος Le Maire 1689-1710;, Φραγκίσκος Brasconnier 1695-(;), Ιερώνυμος Δελένδας (-)1773	Ιησουίτες: Κολλέγιο Αγίας Πουλχερίας 1864-1893, με π. Franco.
Χίου 1592-1773	Βικέντιος Καστανιόλα 1592-1593, Βενέδικτος Moleti 1594-1598, Γεώργιος Φορνέτος Ιουστινιάνης 1594-1603, Μιχαήλ Δομέστικος Νευρίδας ή Νευρίδης 1596-1600, Ιγνάτιος Μεντώνης ή Σγούδας 1599-(;), Gerónimo Germano 1607-1629, Δομηνικός Μαυρίκος (-)1611& 1629 ή 1635-1651, Στανιόλας Ντιάνδριας (-)1695, Desprez 1736-1764	
Σμύρνης 1624-1773	Ιερώνυμος Queyrot 1624-1630, Ισαάκ D'Aultry 1638-1642, Φραγκίσκος Lucas 1643-1652, Boileste 1651-1658; Ριχάρδος Gorée 1707-1712, Ιάκωβος Πατέρης 1705-1725	Λαζαριστές: Σχολείο 1794-1797 & 1838-1922
Νάξου 1627-1773	π. Hardy 1628-1639 & 1642-1645, Γεώργιος Casano 1628-1632, Φραγκίσκος Blésau 1630-1639, Ρενέ De Saint- Cosme 1640-1642, Φραγκίσκος Rossiers 1650-1666, Γάσπαρος Emmanuel 1650-1669, Ροβέρτος Saulger 1679-1686, Κάρολος Le Maire 1686-1699, Φραγκίσκος Tarillon 1699-1706& 1727-1735 ,Λουκάς Σβρίγος (-)1745, Ιγνάτιος Lichte 1755-1773, Ιωάννης Μαθίας 1755-1783	Λαζαριστές: Σχολείο 1782-1891 Σαλεσιανοί: Εμπορική Σχολή 1891-1927
Θήρας 1642-1773	Σίμων Fournier 1642-1644, Φραγκίσκος Richard 1643-1658, Φραγκίσκος Rossiers 1645-1650& -1666, Λουδοβίκος De Boissy 1668-1683 & 1686-1706, Ριχάρδος Gorée 1683-1707, Λουκάς Σβρίγος 1705-(;) Βενέδικτος Credo (-)1773	Λαζαριστές: Σχολείο 1783-1820, Δομηνικανίδες: Παρθενγωγείο 1820-19...
Τήνου 1661-1773	Μιχαήλ Albertini 1661-1685, Αντώνιος Albergante 1672-(;), Babin 1672-1679&1682-1688, Wintler 1679-(;), Ιάκωβος Πατέρης (-)1682, Μιχαήλ Ιουστινιάνης 1686-1695, Χριστόφορος Foresti 1695-1704, Ιωάννης	Ιησουίτες: Σχολείο 1773-1837

	Colombani 1704-1707, Africo Renieri 1707-1710, Φραγκίσκος Fogaccia 1707-1712, Φίλιππος Gentili 1712-1714, Οράτιος Biella 1725-1730, Tozzoni 1744-1748, Μπέτι 1730-1746, Ferrari 1746-1763, Νικόλαος Βερνάτος 1751-1773, Αντώνιος Ντ' Ισίδωρος (1753-1773 Τήνος-Σύρος), Φραγκίσκος Percoto 1758-59, Αντώνιος Gagliardi 1763-1773, Πέτρος-Βικέντιος Agazzi (1764-1773 Τήνος-Σύρος), Ανδρέας Michelini (1764-1767 Τήνος-Σύρος), Φραγκίσκος Lalomia 1768-1770, Ιωσήφ Mortillaro 1768-1773	
Σύρου 1744-1773	Πέτρος Νικόλαος Miconi 1744-1748, ιδρυτής ΜονήςΙ, Ιγνάτιος-Φήλιξ Calzaniiglia 1744-1750, Μιχαήλ de Roxas 1747-1791, π. Ferrari 1746-1747&1749-1753, Αντώνιος Tozzoni 1748-1753 Αγγελαντώνιος Gagliardi 1750-1763, Νικόλαος Βερνάτος 1752-1769, Φραγκίσκος Percoto 1759-1761, Ανδρέας Michelini 1764-1767 περιστασιακά, Πέτρος-Βικέντιος Agazzi 1764-1773 περιστασιακά, Αντώνιος Ντ' Ισίδωρος(;) -1760 & 1769-1773, Φραγκίσκος Lalomia 1770-1772.	
Σύρου 1773-1836	Φραγκίσκος Lalomia 1783-1789, Ιωσήφ Mortillaro 1773-1783 & 1792-1798, Αγγελαντώνιος Gagliardi 1790-1792, Δομήνικος Venturi 1806-1823, Θααδάιος Kuczynski 1830-1833, Φερδινάνδος Queralt 1833-1834.	Ιησουίτες: Σχολείο 1773-1798 & 1806-1823 Σχολείο 1830-1834
Σύρου 1830-1924...	Ιεροσπουδαστήριο:1830 μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα Ιωάννης-Φραγκίσκος Franco 1823-1838, Αιγαίος-Gilles Henry 1830-1840, Φερδινάνδος Queralt 1830-1839, Δομήνικος Osmolowski 1831-1836, Βοναφεντούρα Aloisio 1838-1856, (1856-1866 Τήνος-Κω/πολη - Σύρος-Σμόρνη) Σύρος 1876-1877, Ιωάννης Corrola 1830-1839-1851, Γεώργιος Γεωργιάδης 1842-1849 & 1853-1859, Ιωσήφ Skulina 1853-1855, Σωτήριος Μονγιογι1856-1860, Αχιλλέας Sarría 1859-1862, Βικέντιος Decorradi 1860-1875, Γασπάρ Τραβάλι 1866-1880, 1881-1890, 1916-1919 , Παχιάλης Camproa 1874-1881, Φραγκίσκος Riota 1881-1894, Φραγκίσκος Corrola 1870-; Ιωσήφ Siracusa 1882-1883, Βικέντιος Mirena 1884-1891, Ιωσήφ Dibilio 1891- Φιλδέλφος Gulino 1891-1894&1921-1925, Αντώνιος Burid1881-1916, Gaetano Romano 1896-1904&1916-1924, και άλλοι....	Ιεροσπουδαστήριο 1830-20^ο αιώνα

Πίνακας 4. Πηγές: ΑΤΙΣ, ΙΑΔΑΣ, Μαράγκο Γιουάννι, Hofmann, Romano, Ρούσσοις-Μηλιδώνης βλ. εδώ Βιβλιογραφία και «Μονές και Σταθμοί» Πίνακας 3.

2.2. Ιστορία της Μονής της «Παναγιάς» Ιησουιτών Σύρου

2.2.1. Πριν την ίδρυση (1669-1743)

Η Σύρος παρά το γεγονός ότι ονομάστηκε το «νησί του Πάπα», «*L' isola del' Para*»¹, εξ αιτίας του σχεδόν συμπαγούς καθολικού πληθυσμού της, εν τούτοις είναι το τελευταίο νησί στο οποίο δραστηριοποιήθηκαν οι Ιησουίτες. Μέχρι τότε υπήρχε μόνο η Μονή των Καπουτσίνων που είχε ιδρυθεί με την συμπαράσταση της Γαλλίας από το 1633 και οι Ιησουίτες πρόσφεραν περιστασιακά τις υπηρεσίες τους μέσω της κινητής ιεραποστολής.

2.1.1.1 Κινητές Ιεραποστολές (1602-1744)

Οι ιστορικές πηγές αναφέρουν ότι πρώτος Ιησουίτης που επισκέφθηκε τη Σύρο, με την *Κινητή Ιεραποστολή Missione Volante*², κατά την Τεσσαρακοστή του 1602, ήταν ο Χίος Γεώργιος Φορνέττος Ιουστινιάνης, από την Μονή της Χίου³. Από την ίδια Μονή ήταν και ο *Geronimo ή Girolamo Germano*, που επισκέφθηκε το νησί δύο φορές: Το 1607, επί επισκόπου Ιωάννη Ανδρέα Κάργα, όπου έμεινε ένα χρόνο κοντά του, διδάσκοντας θεολογία στον κλήρο και το 1624, ως γραμματέας του αποστολικού επισκόπου, επισκόπου Θήρας Πέτρου Δεμάρκη⁴.

¹Το 1494 κατά τον Σάθα η Σύρος είχε μόλις 400 κατοίκους. K. Sathas, *Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au Moyen Age*, VI, Venice 1884, σ. 241. Στις αρχές του 17^{ου} αιώνα η Σύρος κατά τον αποστολικό επισκόπη, επίσκοπο Σαντορίνης *Pietro Demarchis* (1624), είχε πληθυσμό σε 4.000 κατοίκους, από τους οποίους μόνο οι 50 ήταν ορθόδοξοι. Hofmann, *Vescovadi Cattolici della Grecia, III Syros*, OCA, Roma 1937, σ. 10 και σ. 44.

² Η ιστορία της *missione volante* ανάγεται στο 1613, όταν ο Πάπας Παύλος Ε' διέταξε δύο πατέρες της Μονής Χίου να κάνουν κάθε χρόνο αποστολικές περιουδεις, σε όλα τα νησιά, για ενδυναμώσει τους χριστιανούς που στέναζαν κάτω από τον ζυγό των μουσουλμάνων, στην πίστη και στα Άγια Μυστήρια. Για το έργο αυτό ενέκρινε στη μονή 100 σκούδα για τα αναγκαία έξοδα της αποστολής. Από το 1610 εγκρίθηκε για το σκοπό αυτό συμπληρωματική επιχορήγηση 500 σκούδων το χρόνο στην Μονή Χίου. Οι Χιώτες που συμμετείχαν ήταν, *Geronimo Germano*, ο *Γεώργιος Ιουστινιάνης*, ο *Ανδρέας Ρέντης* και ο *Δομήνικος Μαυρίκιος*. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Η Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα ...ό.π.*, σ. 55 και σημ. 10. Από τότε οι πατέρες επισκέπτονται τις Κυκλάδες και τις Σποράδες. Το 1642, ο π. *Φουρνιέ*, από την Νάξο, πηγαίνει να βοηθήσει τον *επίσκοπο Σοφριανό* και στην συνέχεια ιδρύει την Μονή Ιησουιτών της Σαντορίνης. G. Romano, *Cenni Storici...ό.π.*, σ. 13-14. Ο *Geronimo Germano*, αναφέρει ότι στις 8 Ιουνίου 1625, μεταβαίνουν στην Νάξο για να κηρύξουν την Τεσσαρακοστή. Σε τέτοιου είδους αποστολή συμμετείχε 5 φορές, με τελευταία το 1624, επί *Επισκόπου Θήρας Πέτρου Δεμάρκη*. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Η Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα ...ό.π.*, σ. 55 και σημ. 10.

³ Την πληροφορία δίνει, βιογραφώντας τα μέλη της οικογένειας Ιουστινιάνη, ο Δημήτριος Ροδοκανάκης, *Χίος-Ιουστινιάνη*, τ. Α' Ερμούπολις 1910, σ. 540.

⁴ «*Dal 1633 in poi, oltre i sacerdoti secolari, vi si trovavano ordinariamente due padri Cappuccini. Per qualche tempo vi fu anche qualche padre gesuita, per esempio Girolamo Germano (venuto da Chios) sotto il vescovo Carga e (più tardi) come compagno del Visitatore Apostolico Demarchis*». Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, III Syros, σ. 15.

Το 1627-1629 επισκέφθηκαν την Σύρο προσκεκλημένοι του επισκόπου *Μαρέγκο*, οι *Χίοι Δομήνικος Μαυρίκιος* και *Ιωάννης Marchette ή Marchese*. Επειδή ο επίσκοπος *Μαρέγκο* ήθελε να εγκατασταθούν μόνιμα στο νησί, τους παραχώρησε και μια εκκλησία⁵, αλλά μετά από ένα έτος, οι δύο Ιησουίτες επέστρεψαν στην Χίο⁶. Καθώς επισημαίνει ο *Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης* δεν είχε υπολογίσει σωστά το ρόλο της Γαλλικής διπλωματίας⁷. Αν λάβουμε υπόψη και το πρόβλημα της εξεύρεσης πόρων για την συντήρηση της Μονής, η προοπτική για την ίδρυση Μονής τουλάχιστον εκείνη την περίοδο ήταν ανέφικτη. Έτσι οι Ιησουίτες συνέχισαν να επισκέπτονται τη Σύρο στα πλαίσια της κινητής τους αποστολής ακόμη και μετά την εγκατάσταση και την ίδρυση της Μονής των Καπουτσινών το 1633. Οι πηγές μας δίνουν την πληροφορία, ότι το 1644, προετοίμασε τους πιστούς για την γιορτή της *Παναγίας το Δεκαπενταγόουστο*, ο Ιησουίτης π. *Ιωάννης Βαπτιστής D' Alessio*⁸ και το Δεκέμβριο του 1663 ο π. *Φ. Richard*⁹. Ο π. *Φ. Rossiers* έμεινε στη Σύρο, 18 ημέρες κηρύττοντας και εξομολογώντας τους πιστούς, όπως γράφει σε επιστολή του, στις 12 Ιουνίου 1666¹⁰.

2.2.1.2 Ο κώδικας *Λαλομία ΑΤΙΣ 6αΚ16*

Η ιστορία της Μονής των Ιησουιτών Σύρου βρίσκεται καταγραμμένη σε Κώδικα του Αρχείου της Μονής Ιησουιτών Σύρου (*ΑΤΙΣ*), από τον π. *Φραγκίσκο Lalomia*. Τον Ιούνιο του 1788, όταν λόγω επιδημίας πανώλης που είχε ενσκήψει στην Σύρο, βρισκόταν σε απομόνωση, μαζί με τον ιερέα *Δον Μάρκο Στεφάνου*, του δόθηκε η ευκαιρία να αποτυπώσει την προσωπική μαρτυρία του ιερέα *Στεφάνου* που είχε ζήσει στην Μονή μαζί με τους πατέρες από την αρχή της ίδρυσής της και ταυτόχρονα να ερευνήσει και να μελετήσει τα χειρόγραφα που φυλάσσονταν στο αρχείο της Μονής¹¹.

⁵ A. Carayon, *Relations inédites des missions de la Compagnie de Jésus à Constantinople et dans le Levant au XVIIe siècle*, Poitiers- Paris 1864, σ. 149.

⁶ Ο Μαυρίκιος ήταν από τους οργανωτές των κινητών αποστολών στο Αιγαίο και γνώριζε τη Σύρο από το 1624. Ο δε επίσκοπος Σύρου ήταν προσωπικός φίλος του πρέσβη της Γαλλίας στην Κωνσταντινούπολη *De Césy* (1620-1629), ο οποίος είχε πρωτοστατήσει στην ίδρυση των Μονών Σμύρνης και Νάξου και ως υποστηρικτής ο ίδιος ο *Μαρέγκο*, της Γαλλικής πολιτικής αλλά και των Ιησουιτών, ευελπιστούσε στην συμπαράστασή του *De Césy*, για την εγκατάσταση και στη Σύρο αντίστοιχης Μονής. B. J. Slot, *Archipelagus turbatus, (1500-1718)*, τ. I. Leiden 1982, σ. 142.

⁷ *Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, Ιησουίτες...1991, ό. π., σ. 336.*

⁸ Hofmann, *Vescovadi Cattolici della Grecia, III Syros*, OCA, Roma 1937, σ. 15.

⁹ «*In Sira mi fermo solamente otto giorni; predicai alli greci e alli nostri latini, e appena io avevo il tempo di recitare il mio ufficio, restando nel confessionario dopo la mattina fin la sera...*»

Hofmann, ...ό.π., O. C. P., n. 1-2, Roma 1935, σ. 160.

¹⁰ Hofmann, *Vescovadi, ...ό.π.*, σ. 15 και *Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, Ιησουίτες... ό. π., σ. 338.*

¹¹ Βλ. δημοσιευμένο εδώ στο Παράρτημα 2.(*ΑΤΙΣ 6α, Κ16*), *La Lomia, Relazione della Fondazione e Progressi della Missione di Sira di pugno del' P. Francesco La Lomia, che la scrisse nel 1788*. Αποτελείται από έξι κεφάλαια και 47 χειρόγραφες σελίδες, σε Ιταλική γλώσσα. Τα τέσσερα πρώτα κεφάλαια έχουν δημοσιευθεί από G. Romano, *Cenni storici della Missione della Compagnia di Gesù in Grecia*, Palermo 1912, σ. 262-284 και σε μτφ. Δάσκου-Ρούσου, επιμέλεια π. Γαβριήλ Μαραγκού, *To*

Το γεγονός ότι πράγματι τον Ιούνιο του 1788, υπήρχε επιδημία πανώλης στο νησί, επιβεβαιώνεται από έγγραφο του Καπουκεχαγιά Μπλατίκου Λαπιέρου προς τους Επιτρόπους της Σύρας, το οποίο δημοσιεύτηκε από τον Α. Σιγάλα. Με πρωτοβουλία δε του ίδιου Καπουκεχαγιά, «οι συντοπίτες Συριοί» στην Κωνσταντινούπολη, μάζεψαν με έρανο 340 ρεάλια, τα οποία κατόπιν εντολής του Λαπιέρου δόθηκαν στον Μαστραντώνη Φίλο, για να αγοράσει ψωμί από «τα Κάστρα» και να τους το μεταφέρει στο νησί. Επιπλέον «όσα άσπρα του απομείνουν», να τα διαθέσει «εις την εξουσίαν του Μουσιγιόρε, για να διαμοιραστούν σε τούτην την ανάγκη στους φτωχούς»¹².

Ο Κώδικας ΑΤΙΣ (6α, Κ16), που φυλάσσεται σε άριστη κατάσταση, στο Αρχείο Ιησουιτών Σύρου, (ΑΤΙΣ), στην Μονή της Αθήνας, είναι άδετος, με μαλακά εξώφυλλα, 47 σελίδων, μεγέθους Α4, σε Ιταλική γλώσσα και περιέχει 6 κεφάλαια. Στο εξώφυλλο στην πάνω δεξιά γωνία υπάρχει ο τίτλος: «*Relazione della Fondazione e Progressi della Missione di Sira di rugno del' P. Francesco La Lomia, che la scrisse nel 1788*» και αριστερά στο μέσον, η σφραγίδα του τάγματος του Ιησού, με τα χαρακτηριστικά γράμματα **I.H.S.** που σημαίνει: «*Jésus des Hommes le Sauveur*»¹³

Μοναστήρι της «Παναγίας», Αθήνα 1981. Τα κεφάλαια V & VI, δημοσιεύονται στα Ιταλικά και σε μετάφραση για πρώτη φορά, από την παρούσα μελέτη.

¹² Έγγραφο 22. 21 Ιουνίου 1788, από Α. Σιγάλας, «**Επιστολαί των εν Κων/πολει Καπουκεχαγιάδων της Σύρου επί Τουρκοκρατίας**», **Ελληνικά 2 (1929)**, σ. 68-69.

«Τιμιότατε Επίτροπε σιορ Λινάρδο και επίλοιποι Προεστοί χαίρεις.

Με το παρόν σας φανερώνω ότι εδώ ήρθεν μια γραφή απ' την Τήνο, η (ο)ποία γραφή φανερώνει ότι στην Σύρα έχει **πολλή πανούκλα**. Λοιπόν οι συντοπίτες εδώ πολύ ελυπήθησα. Αφ(έντης) ο Θεός να βοηθήση όλου(ς) σας. Πλην ήξεύροντας ότι πώς αυτού μερικοί και πολλοί φτωχοί ευρίσκονται και εις τέτοιον καιρόν **μην** εμπηρώντας άλλοιώς **να** τους βοηθήσουν οι συντοπίτες απεδώ είχαμεν ένα κουτί και εγύριζεν εδώ μερικόν καιρόν δια τους φτωχούς και το ανοίξαμεν και ευρέθησαν μέσα **διακόσια γρόσια**. Από καλής του καρδίας και ο αφέντης Πρε Γιάννης Βαρθαλίτης εβγήκεν και επορπάτησεν σε μερικούς συντοπίτες και εμάζωξεν άλλα εκατόν **σαράντα γρόσια**, όπου συνποσούνται όλα ρ(εά)λλ(ια): **340**. Ευρήκαμεν εύλογο και **τα** **εδώκαμεν του Μαστραντώνη Φίλου με άδεια εάν εύρη στα Κάστρα και εμπορέση να βάλη μερικό ψωμί και ερχόμενος αυτού να τα ενχερίση, ψωμί και όσα άσπρα του απομείνουν απ' τον αριθμόν, εις την εξουσίαν του Μουσιγιόρε, να διαμοιραστούν σε τούτην την ανάγκη στους φτωχούς με το διάμεσον των πάροκων, εστοντας και ο Μουσιγιόρες με τους πάροκους να γνωρίζουν όλους τους αναγιεμένους. Λοιπόν περικαλούμε σας, απόθεν εμπορείτεν, είδησις να μας δώκετε να μάθωμεν μιαν αλήθεια, ότι κάθε ημέρα βγιάει ένα λακριδί. Του Μαστροαντώνη τον Εδωσα από άσπρα της χώρας δέκα γρόσια. Και έτσι τώρα δεν σας γράφω τίποτις για το εμίρι, επειδής ξεύρω πώς θά 'χετε άλλες σκοτιές. Να δώκη ο θεός **να** μην είναι καθώς εδώ τα λένε. Άμα αν εοτάθη το θανατικό περαστικό, πρέπει τον Μαστραντώνη να τον στείλετε πάλι εδώ με τες πόλισες του μριοιού. Ο κόπος του ετουτουνοού του ταξιδιού και **τα** έξοδά του μου φαίνεται πώς πρέπει **να** πληρωθούν απ' την κοινότη. Ήθελα να βάλω τους αφεντάδες **να** γράψουν στην Άνδρο τον Μειϊμετ Αγά **να** σας στείλουν ψωμί και άλλες κουμπάνιες, μα μην ηξεύροντας **το** βέβαιο δεν είπα τίποτις. Ελπίζω, αν έχη ο τόπος καμμιάν ανάγκη ή **από** προσταγιές των αφεντάδων ή τίποτις άλλη βοήθεια να μας το σημειώσετε Όμως αν το θανατικό είναι ψέματα, σας ξαναπερικαλώ να εύρετε να ψηφίσετε για εδώ Προκουρατόρε σας καθώς σας το έγγραφα και στις άλλες μου γραφές, ότι φτάνει ως εδώ όπου σας εδούλεφα. Εκείνο όπου πάντα θέλει περάσει απ' το χέρι μου να βοηθήσω για καλό της πατρίδας, δεν θέλω λείπει για χιτίρι των φτωχών. Με τέλος σας ξαναχαιρετώ και μένω ως υπογράφομαι.**

Ταπεινό σας δια πάντα Μπλατίκος Λαπιέρς

21: Γιουνίου: 1788

¹³ Στα λατινικά «*Iesus Hominum Salvator*». Βλέπε στο Παράρτημα μονόγραμμα και έμβλημα Ιησουιτών, από έκδοση του 1610-1626, στην Γαλλική συλλεκτική έκδοση *Jesuits* 2003.

δηλαδή «Ιησούς ο Σωτήρας των Ανθρώπων». Η ίδια σφραγίδα υπάρχει και ενδιάμεσα, στα περιθώρια των σελίδων 1, 5, 7, 19, 21, 25, 40, 41, καθώς και στην τελευταία σελίδα 47, του χειρόγραφου κώδικα.

Στην πρώτη σελίδα, επαναλαμβάνεται ο τίτλος με μια παραλλαγή «*Relazione della Fondazione e Progressi della Residenza de PP. d(ell)a Comp(agni)a di Gesù in Sira Isola dell' Arcipelago*». Στον πρόλογο ο συγγραφέας του κώδικα, π. Francesco La Lomia, μας δίνει χρήσιμες πληροφορίες που αφορούν τις πηγές του: «...χρησιμοποίησα έγγραφα του Αρχείου της μονής και τις προφορικές πληροφορίες του Αιδεσιμότατου ιερέα Μάρκου Στεφάνου 68 χρονών, εγκαρδίου φίλου των πατέρων, με τους οποίους συγκατοικούσε από τον καιρό που ιδρύθηκε η Μονή¹⁴. Οι πληροφορίες δόθηκαν προφορικά στις 26 Ιουνίου 1788, στον π. Φραγκίσκου Λα Λόμια, Μισσιονάριο και μέλος του Τάγματος του Ιησού, όταν ο τόπος μαστιζόταν από επιδημία πανώλης και βρισκόντουσαν μαζί, σαν σε απομόνωση, οπότε είχαν το χρόνο ο ένας να αφηγείται και ο άλλος να γράφει»¹⁵.

Στα Κεφ. I-IV, (σ. 1-34), περιγράφεται η Ιστορία της Ίδρυσης και της Εξέλιξης της Μονής¹⁶.

Το Κεφ. V. «*Nuovi mezzi adoperati dai PP. Missionarii per aumentare in Sira la Pietà e la Divozione*», (34-45), είναι το πιο σπουδαίο κεφάλαιο, για την παρούσα μελέτη. Σ' αυτό τεκμηριώνονται η εκπαιδευτική δραστηριότητα των Ιησουιτών και η οικοδόμηση του νέου τους σχολείου το 1761. επιπλέον αναφέρεται στην χειροτονία των δύο πρώτων Συριανών Καλογραιών Ουρσουλίνων, οι οποίες ανέλαβαν την εκπαίδευση των κοριτσιών¹⁷.

Και το τελευταίο Κεφ. VI. *Del secondo notizie all' aumento della Pietà che fu l' ingrandimento d(ell)a chiesa*, (σ. 45- 47), αναφέρεται στην μεγέθυνση και την ανακαίνιση της Εκκλησίας της «Παναγιάς», της Μονής. Τα κεφάλαια V. & VI. δημοσιεύονται για πρώτη φορά, από την παρούσα εργασία.

2.2.1.3 Διαθήκες και Δωρεές (1669-1699)

Από τις πρώτες πληροφορίες που μας δίνει ο Κώδικας 6α Κ16 του ΑΤΙΣ, σχετικά με την εγκατάσταση των Ιησουιτών στο νησί, είναι οι αναφορές στις επίσημες δωρεές Συριανών ιερέων, με Διαθήκες, οι οποίες συνέβαλλαν σημαντικά

¹⁴ Σύμφωνα με τα γραφόμενα La Lomia, το 1744 ο ιερέας Μάρκος Στεφάνου ήταν μόλις 24 ετών.

¹⁵ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione della Fondazione e Progressi della Missione di Sira di pugno del' P. Francesco La Lomia, che la scrisse nel 1788*, σ. 1.

¹⁶ Κεφ. I. *Preliminari della Fondazione*, σ. 1- 7.

Κεφ. II. *Stabilimento della Residenza de PP. d(ell)a Comp(agni)a di Gesù nell' isola di Sira*, σ. 8-11.

Κεφ. III. *Partenza, e Ritorno del P. Calzamiglia. Arrivo a questa Missione del P. Michele de Roxas e nuova partenza del P. Calzamiglia. Partenza del P. Miconi e suo elogio*, σ. 11-21.

Κεφ. IV. *Venuta in Dicesi di Monsignor Maturi, morte del S.r Protonotario Marangon, fatiche del P. Michiele de Roxas, e gran frutto cavato da lui, e d' altri PP., che lo seguirono in vantaggio delle Anime de' Diocesani*, σ. 21-34.

¹⁷Βλ. κεφάλαιο III. «Εγκατάσταση των Ουρσουλινών μοναχών και την εκπαίδευση των κοριτσιών».

στην ίδρυση της Μονής, αφού εξασφάλιζαν τους πόρους για την συντήρηση των μοναχών και οι οποίες έγιναν πολλά χρόνια πριν την εγκατάστασή τους.

Ως πρώτος δωρητής, περιγράφεται ο Συριανός ιερέας Δον Γεώργιος Πριβιλέτζιος, ο οποίος με Διαθήκη του, κληροδότησε στους Ιησουίτες της Μονής Νάξου, οπίτι, κτήματα και βιβλία, με σκοπό την ίδρυση Μονής Ιησουιτών στη Σύρο. Η Διαθήκη έχει ημερομηνία **20 Δεκεμβρίου 1672**¹⁸ και η πρόθεση του δωρητή, επιβεβαιώνεται από μια δεύτερη, με ημερομηνία **15 Οκτωβρίου 1677**, γραμμένη σε ιταλική γλώσσα και προσθήκη ενός κειμένου στα Ελληνικά από τον *Επισκοπικό Καντζηλιέρη*¹⁹, αλλά και από μια ακόμη μεταγενέστερη, γραμμένη στις **17 Μαΐου 1680**²⁰. Να σημειώσουμε ότι ο *Κανονισμός του τάγματος* προέβλεπε ότι για να ιδρυθεί μία νέα Μονή, θα έπρεπε να έχει εξασφαλισθεί πριν από την εγκατάσταση, η συντήρηση των μοναχών, ώστε οι Ιεραπόστολοι να επιδοθούν απεριόπαστοι στο θρησκευτικό και εκπαιδευτικό τους έργο. Επιπλέον επειδή ο ίδιος κανονισμός, επέβαλε ρητά, την *δωρεάν εκπαίδευση των μαθητών τους*, δεν υπήρχε άλλος τρόπος για την συντήρησή τους, παρά οι προσφορές και οι δωρεές ευπόρων κατοίκων της περιοχής. Αλλά η Σύρος ήταν φτωχό και άγονο νησί, δεν είχε πλούσιους γαιοκτήμονες ούτε οικογένειες ευγενών, όπως η Νάξος, η Τήνος και η Χίος. Έτσι παρά τον μεγάλο αριθμό των καθολικών κατοίκων «*το νησί του Πάπα*», φαίνεται ότι δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να συντηρήσει μια ακόμη Μονή. Ήδη με την συνδρομή της Γαλλίας, από το 1633, είχε ιδρυθεί Μονή Καπουτσίνων. Έτσι εξηγείται και το γεγονός, γιατί τόσα πολλά χρόνια πριν, γίνονταν προσπάθειες για την εγκατάσταση των Ιησουιτών στο νησί και γιατί η Διαθήκη του *ιερέα Πριβιλέτζιου*, είχε προηγηθεί τόσα πολλά χρόνια πριν την ίδρυση της Μονής. Αλλά ερευνώντας για την ύπαρξη των Διαθηκών στο αρχείο της Μονής είχαμε μια έκπληξη. Εκτός από τις αναφερόμενες στον Κώδικα *La Lomia*, βρήκαμε ακόμη μία, προγενέστερη όλων εκείνων που προαναφέραμε, αφού έγινε στις **15 Ιουνίου του 1669**, σχεδόν 75 χρόνια πριν από την ίδρυση της Μονής, από τον ίδιο Συριανό *ιερέα Γεώργιο Πριβιλέτζιο (Giorgio Privilegio)*²¹.

Ωστόσο όταν ο π. *Francesco Hansue* από την Μονή της Νάξου, προς την οποία είχε γίνει η Δωρεά, για να ιδρυθεί Μονή Ιησουιτών στην Σύρο, ήρθε στη

¹⁸(ΑΤΙΣ 1β 5,1), Διαθήκη Γ. Πριβιλέτζιου, *Giorgio Privilegio* 20 Δεκεμβρίου 1672. Το όνομα συναντάται σήμερα ως «Προβελέγγιος». Εδώ στο Παράρτημα, ΑΤΙΣ(6α Κ16), ...ό.π., κεφ. Ι. σ. 2.

¹⁹(ΑΤΙΣ 1β, 5.2), Διαθήκη Γ. Πριβιλέτζιου, *Giorgio Privilegio*, 15 Οκτωβρίου 1677.

«Εις τα 1677 μηνός οκτωβρίου 15. την σήμερον ο άνοθεν αφέντης πρε γιώργης πριβιλέτζιος όντας άροστος εις το κορμίν αμή γερός εις τον νουν και εις όλες του τες έσθισες επροσκάλεσεν εμένα τον υποκάτο και τους υποκάτο παρακαλετούς μάρτηρες και εδιάβασέ μας το άνοθεν τεσταμέντο γεγραμένον υπό χιρός του εις τα έτη 1672 στες 20 δεκεμβρίου και το [...] εις το οφέτζιον της εκκλησιαστικής καντζιλαρίας εις τα χέρια εμού του υποκάτο καντζιλιέρη οπου το ξανακονφερμάρι και το αφήνη με όλαις τες όμιες περιστάσες και κοντιτζιόνες να έχει τέλλιαν σοστήν δύναμιν...». Η δωρεά επικυρώνεται από τον ίδιο και τον αδελφό του το μισέρ Λινάρδο, (ΑΤΙΣ 1β, 5.3).

²⁰(ΑΤΙΣ 1β, 6), *Giorgio Privilegio*, 17 Μαΐου 1680.

²¹ ΑΤΙΣ (1β, 3.1), Διαθήκη Γ. Πριβιλέτζιου, *Giorgio Privilegio*, 15 Ιουνίου 1669.

Σύρο για να ερευνήσει το θέμα, έκρινε ότι το εισόδημα από την Δωρεά του π. Πριβιλέτζιου, δεν αρκούσε για την συντήρηση ούτε ενός μοναχού και έφυγε χωρίς να δώσει ελπίδες στους Συριανούς για την ίδρυση νέας Μονής Ιησουιτών, παρά μόνον αν βρισκόντουσαν και άλλοι δωρητές, που θα συμπλήρωναν την «Δωρεά Πριβιλέτζιου», ώστε το εισόδημα να επαρκεί για την συντήρηση δύο τουλάχιστον μοναχών²². Η επόμενη Δωρεά έγινε στις **24 Φεβρουαρίου 1699**²³, από τον Καπετάνιο Θωμά Περάκη, ο οποίος υπηρέτησε στο νησί ως Γάλλος Πρόξενος, αλλά δεν έγινε αποδεκτή από τους πατέρες της Νάξου, επειδή ο Θωμάς Περάκης είχε φτωχούς συγγενείς, που είχαν ανάγκη της κληρονομιάς του²⁴.

Κι ενώ έτσι είχαν τα πράγματα, στις **11 Μαρτίου 1743**, μια νέα Διαθήκη με δωρητή τον ιερέα Δον Νικόλαο Μαραγκό, προσφέρει για το σκοπό της Ίδρυσης της Μονής την περιουσία του, αποτελούμενη από χωράφια, αμπέλια, το σπίτι του και 200 ρεάλια μετρητά. Έτσι ανακινείται ύστερα από 74 χρόνια, το θέμα της ίδρυσης Μονής Ιησουιτών στην Σύρο²⁵.

2.2.1.4 Ο ρόλος της μονής της Τήνου

Σημαντικό ρόλο στην ίδρυση της Μονής Σύρου έπαιξε η γειτονική Μονή Ιησουιτών της Τήνου. Αφού έγινε η Διαθήκη-Δωρητήριο του Δον Μαραγκού το 1743, ο Επίσκοπος Σύρου Ντάριο Ντε Λόνγκις (1735-1748)²⁶, με τον Ηγούμενο της Μονής Ιησουιτών Τήνου, ανέλαβαν να προωθήσουν το αίτημα για ίδρυση Μονής στην Σύρο προς την Ιερά Σύνοδο.

Τον Μάιο του 1743, ο επίσκοπος *De Longhis*, ο π. Μικόνι, ο δωρητής Νικόλαος Μαραγκός και το Συμβούλιο των Προεστών ή Δημογερόντων με τον *Cancelliere* ή γραμματέα της κοινότητας, αποτελούμενο από τους «*Deputati της Σύρου, Αντώνιο Καπέλλα, Γεώργιο Βαμβακάρη, τον Cancelliere Γιαννουλάκη Βουτσίνο, τα μέλη του*

²² ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione...ό.π.*, σ. 2-3. G. Romano, *Cenni...ό.π.*, σ. 262-284.

²³ ΑΤΙΣ (1β, 10): Διαθήκη-Δωρητήριο του καπετάν Θωμά Περάκη, 24 Φεβρουαρίου 1699.

²⁴ Ο Ρούσσο-Μηλιδώνης, αναφέρει ότι η άρνηση της αποδοχής της Διαθήκης Περάκη από τον πρωηγούμενο των Ιησουιτών της Κωνσταντινούπολης Φραγκίσκο Βρακονπιέρ, για την ίδρυση της μονής Σύρου, στην πραγματικότητα ήταν μια διπλωματική κίνηση, αφ' ενός επειδή το κληροδότημα δεν ήταν εξασφαλισμένο και αφ' ετέρου, επειδή φοβόταν την αντίδραση των Καπουτσίνων και Γάλλου πρέσβη. Γι' αυτό ενημέρωσε τον ηγούμενο των Καπουτσίνων π. Υάκινθο, ότι σχετικά με την ανάγκη ίδρυσης Μονής Ιησουιτών στη Σύρο, «*ήταν της γνώμης ότι οι Καπουτσίνοι και ο ενοριακός κλήρος, αρκούσαν για τις πνευματικές ανάγκες των Συριανών*» Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες... ό. π.*, σ. 339 και εξής.

Ο π. La Lomia πάλι γράφει, ότι δεν έγινε αποδεκτή η κληρονομιά, γιατί ο καπετάν Περάκης, αφ' ενός είχε ανάγκη από τα αγαθά του, για όσο χρόνο θα ζούσε και αφ' ετέρου, επειδή είχε φτωχούς συγγενείς που απέβλεπαν στην κληρονομιά του. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione...ό.π.*, σ. 3.

²⁵ ΑΤΙΣ (1β, 25), Διαθήκη Νικολάου Μαραγκού, 11 Μαρτίου 1743. Βλ. στο εδώ Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione...ό.π.*, σ. 4-5.

²⁶ Ο επίσκοπος Δαρειός Δελόγκης γεννήθηκε στην Χίο το 1702. Η μητέρα του Λουκρητία ανήκε στο γένος *Guarchi-Pallavicini*. Στην ίδια οικογένεια ανήκαν και οι Λατίνοι επίσκοποι Σύρου και Τήνου, Ιωσήφ και Αλοΐσιος Γκουάρκης.

Συμβουλίου Γεώργιο Δουράτσο, Πέτρο Βαρθαλίτη, Αντώνιο Βουτσίνο και Γεώργιο Βακόνδιο», ζητούν από την Ιερά Σύνοδο, να δώσει τη συγκατάθεσή της, για την ίδρυση της Μονής Ιησουιτών στην πατρίδα τους τη Σύρο, με επιστολή που στέλνουν στην Ρώμη, επειδή «είχαν μεγάλη ανάγκη του Σχολείου, για την απαραίτητη μόρφωση των νέων, οι οποίοι μειονεκτούσαν εξ αιτίας της έλλειψης του, θαμμένοι μέσα στην αμάθεια». Το αυθεντικό περιεχόμενο του εγγράφου έχει ως εξής:

«Εμείς Δαρείος de Longhis με τη χάρη του Θεού και της Αγίας Έδρας επίσκοπος Σύρου.

Δια της παρούσης, παρακαλούμε και βεβαιούμε ευσεβάστως, σήμερα Πέμπτη 23 Μαΐου 1743, ημέρα της Αναλήψεως. Συγκεντρωθήκαμε σε δημόσια συνέλευση οι Εκπρόσωποι της Κοινότητας του λαού της Σύρου, δηλαδή οι Δημογέροντες, Αντώνιος Καππέλλας και Γεώργιος Βαμβακάρης, ο γραμματέας Ιωάννης Βουτσίνος και οι βοηθοί τους και συμβουλάτορές τους, Γεώργιος Δουράτσος και Πέτρος Βαρθαλίτης, Αντώνιος Βουτσίνος και Γεώργιος Βακόνδιος, έμπροσθεν των οποίων, ο Σεβαστός μας π. Miconi, μοναχός του Τάγματος των Ιησουιτών, αποδέχθηκε την πρόθεση του αιδεσιμότατου ιερέα Νικολάου Μαραγκού να κληροδοτήσει με Διαθήκη του όλη την περιουσία του, για την εγκατάσταση δύο Ιταλών πατέρων του ανωτέρω Τάγματος και εργάζεται δραστήρια με ακατάβλητο ζήλο και μέγιστο όφελος της σωτηρίας των ψυχών και στις άλλες αποστολές της Ανατολής, ειδικά σε αυτήν της Τήνου. Οι Δημογέροντες της ίδιας της κοινότητας είναι καλώς πληροφορημένοι για αυτό. Εμείς σας δηλώνουμε ομόφωνα ότι επιθυμούμε ολόψυχα την εγκατάσταση, γνωρίζοντας καλά, πόσο μεγάλο πνευματικό καλό θα προέλθει από αυτήν την ίδρυση Μονής στην πατρίδα τους, έχουσας εξαιρετικά μεγάλη ανάγκη ειδικά του Σχολείου, για την απαραίτητη μόρφωση των νέων, οι οποίοι εξ αιτίας της έλλειψης του, βρίσκονται θαμμένοι μέσα στην αμάθεια».

Και για την έγκριση αυτής της επιθυμίας τους, σας παρακαλούν, ως Επίσκοπος και ποιμένας τους, να προωθήσετε αποφασιστικά όπου αρμόζει, την καθολική επιθυμία και εκείνων και του λαού, που εναποθέτει σε Σας, τις ένθερμες προσδοκίες του, στην επιτυχία αυτού του ιδιαίτερα ευλαβικού και ανθρωπιστικού σκοπού. Σε μαρτυρία αυτών

Δόθηκε σε αντίγραφο 25 Μαΐου 1743.

Δαρείος de Longhis, επίσκοπος της Σύρου,

Εγώ Πέτρος Miconi του Τάγματος των Ιησουιτών Ιεραπόστολος παρών

Νικόλαος Polla, ιερέας Επισκοπικός γραμματέας»²⁷.

²⁷ ΑΤΙΣ 1β, 22 Ιδρυτικά και ΑΤΙΣ(12α, Κ47), Ν. 22, σ. 5-6.

«Voto dei Rappresentati la Comunità di Sira davanti Monsignore Dario de Longhis per la fondazione della missione in data de 25 Maggio 1743».

Noi Dario de Longhis per grazia di Dio e della S. Sede Apostolica Vescovo di Sira.

Inoltre della presente dichiariamo ed attestiamo quattamente, Giovedì 23 Maggio giorno dell' Ascensione del Signore, 1743. Abbiamo chiamati pubblicamente li Rappresentanti della Comunità del popolo di Sira cioè li dati Deputati Antonio Cappello, e Giorgio Bambacari, il Cancelliere Giovanni Vucino ed i loro Assistenti e Consiglieri, Giorgio Durazzo, Pietro Vartaliti, Antonio Vucino, e Giorgio Vacondio, alli quali avanti il mio Reverendo Padre Miconi Missionario abito della Compagnia di Gesù, proponendo l' intenzione testamentale del Rev.do Pre Nicolò Marangò di tutto quali il suo bene in erezione, a fondazione

Εκείνη την περίοδο υπήρξε σημαντική η βοήθεια του π. Ιγνάτιου Φελίτσε Calzamiglia (Καλτζαμίλια), που τότε βρισκόταν σε αποστολή στην Τήνο και που μεσολάβησε στον Σεβασμιότατο Nicola Lercari, Γραμματέα της Συνόδου για την Διάδοση της Πίστεως, τον οποίο γνώριζε προσωπικά, αφού σπούδαζαν μαζί Αστικό και Κανονικό Δίκαιο»²⁸.

2.2.2. Εγκατάσταση και Ίδρυση Μονής (1744-1773)

Το αίτημα για την ίδρυση της νέας Μονής συζητήθηκε και επικυρώθηκε από την Σύνοδο της Προπαγάνδας στις 10 Μαρτίου του 1744. Το Διάταγμα κοινοποιήθηκε στον Επίσκοπο Dario De Longhis, με ημερομηνία **21 Μαρτίου 1744**. Φέρει τις υπογραφές του Καρδινάλιου Πέτρα και του Γραμματέα Monsignor Nicola Lercari. Το περιεχόμενο της επιστολής αναφέρει τα εξής:

«Επιστολή της Ι. Συνόδου προς τον Σεβασμιότατο de Longhis, Επίσκοπο της Σύρας, για να Σας ανακοινώσει την ίδρυση της Μονής, γενομένης στις 21 Μαρτίου 1744

«Εκλαμπρότατε Σεβασμιότατε αδελφέ,

Παρουσιάστηκε σε αυτό το Σεβαστό Συμβούλιο, η θεία θεμελίωση της Μονής, γινόμενη εκεί, στην πόλη σας, δια του αείμνηστου ιερέα Νικόλαου Μαραγκού, από δύο πατέρες του Τάγματος του Ιησού, προς όφελος του κλήρου της. Αφού ο π. Γενικός του ανωτέρω Τάγματος δεν έχει κανένα ενδοιασμό να την αποδεχθεί, επομένως το καθήκον του Συμβουλίου είναι να την εγκρίνει πλήρως και η Μονή να ιδρυθεί με τις νόμιμες διαδικασίες.

Η Σεβασμιότητά σας οφείλει να κοινοποιήσει στην Κοινότητα την ίδρυση της Μονής και να παρέχετε την πλέον δυνατή βοήθεια, για να υλοποιηθεί αυτό το έργο, το οποίο γνωρίζεται ότι θα είναι πολύ επωφελές για την εκπαίδευση των κληρικών και παρακαλώ τον Κύριο το Θεό μας, να το διαφυλάξει και να το βοηθήσει να ευημερήσει και να προοδεύσει.

Σεβάσμιο Συμβούλιο Ρώμη 21 Μαρτίου 1744

Αδελφός σας, Καρδινάλιος Πέτρα

(τίθεται υπογραφή)

Νικόλαος Lercari γραμματέας

Προς τον Δαρείο ντε Longhis

Επίσκοπο της Σύρας»²⁹

della Missione di due PP. Italiani della sud.ta Compagnia, ed zelo indefesso così infinito profitto della salute dell anime dimostrato continuamente nelle altre loro missioni del Levante, specialmente in quella dell' Isola di Tine. Li Rappresentanti dell istessa Comunità ben informati di quanto. Noi loro rappresentavamo risposero unanimemente che desideravamo sommamente lo stabilimento, riconoscendo chiamamente quanto gran bene spirituale avrebbero da quella fondazione derivata alla loro Patria, avendo essa un grandissimo bisogno particolarmente di Scuola per la necessaria Istruzione della Gioventù, la quale si trovava sepolta nell'ignoranza per difetto di essa.

Ed in prova di q.to loro desiderio ci hanno pregato come loro Vescovo e Pastore di manifestare con modi efficaci a chi spetta q.ta brama universale, e di loro a di tutto il popolo porgendo in nome Loro fervorose istanze per ottenere questo piissimo intento. In fede di che.

È dato in q.ta copia essa 25 Maggio 1743. Dario de Longhis Vescovo di Sira,

Io Pietro Miconi della Compagnia di Gesù Missionario fui presente

Nicolò Polla Sacerdote Cancelliere Episcopale»

²⁸ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione...*, 1788, σ. 7.

²⁹ ΑΤΙΣ (1β, 28.1) *Διάταγμα ίδρυσης Μονής, 21 Μαρτίου 1744*.

Έτσι έχουμε την ίδρυση της Μονής Σύρου τον Μάρτιο του 1744, από την Ιεραποστολή της Τήνου και όχι της Νάξου, όπως είχε αρχικά σχεδιαστεί.

Οι πατέρες της Νάξου παραχώρησαν τα αγαθά της *Διαθήκης Πριβιλέτζιου*, τα οποία μαζί την *Δωρεά Μαραγκού*, αποτέλεσαν τα εισοδήματα της νεοσύστατης Μονής, η οποία αν και είναι η τελευταία που ιδρύθηκε στα νησιά του Αιγαίου, εν τούτοις έμελλε να είναι η μακροβιότερη μαζί με αυτήν της Τήνου, αφού διατηρήθηκε ενεργή, μέχρι τις αρχές του 21^{ου} αιώνα³⁰.

Ιδρυτές της Μονής Ιησουιτών Σύρου, κατονομάζονται σύμφωνα με τον *Κώδικα Λαλόμια*, οι μοναχοί π. Νικόλαος *Miconi*³¹ πρώτος ηγούμενος της Μονής και ο π. Ιγνάτιος-Φήλις *Calzamiglia* ή *Καλτζαμίλια*³².

«Lettera della S. Congregazione al Monsig.re de Longhis V.o di Sira, per tanto la di Lei l'annunzia per la fondaz.ne della Missione in data de' 21 Marzo 1744.

*Ill.(ustrissi)mo e R(iverentissi)mo Mon.(signo)re come Fratello.
Espostasi à questa Sacra Congragazione la pia fondazione fatta
costà dal defunto Sacerdote Nicolò Marangò
della Missione di due padri della Compagnia di
Gesù in cotesta Città a beneficio del Clero di essa.
Siccomè dal P. Generale della Compagnia suddetta
non si è incontrata veruna difficoltà per accettarla,
quindi l' ob.(bligò) loro hanno pienamente
approvato, che si stabilisca nelle dovute forme,
la suddetta Missione. Tanto dovrà V. S. notificare
a cotesta Comunità, e dare tutti gli ajiuti
più convenienti all' effettuazione di un' opera,
la quale si conosce molto proficua per l'
istruzione de chierici e prego Dio N(ost)ro Sig(nore)
che la conservi e la prosperi.
Di V. S. Roma 21 Marzo 1744*

*Come Fratello, V. Card.le Petra Pref.(ett)o
(τίθεται υπογραφή)
Nicolò Lercari Segret.(ari)o*

Monsig.e Dario de Longhis Vesc.(ov)o di Sira

Nota della copia autentico dell' originale pubblicato che [...] nella Cancellaria Vescovile in luogo definito firmato il Segretario della S. Congreg.e Nicolò Lercari v' è sottoscritto N. Antonelli PreSecretario».

Αντίγραφο φυλάσσεται στο Αρχείο Αγίου Βενεδικτού Κωνσταντινουπόλεως με τον αρ. 1518 και στο Αρχείο της Μονής Τήνου, ΑΤΠ (Κ176 Α). Βλ. επίσης ΑΤΙΣ (12α Κ47), Ν. 28. σ. 8.

³⁰ Βλέπε περισσότερο, π. Γαβριήλ Μαραγκός, «Η Προϊστορία της Μονής Ιησουιτών Σύρου», *Συριανά Γράμματα*, τ. 16, Οκτώβριος 1991. Μ. Ρούσσοσ- Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 334-345. π. Μάρκος Φώσκολος, «Οι πρώτες εγκαταστάσεις Ιησουιτών στον Ελληνικό χώρο», *Σύγχρονα Βήματα*, τ. 78, 1991. Emile Legrand, *Relation de l'établissement des P.P.de la Compagnie de Jésus en Levant*, Paris, 1869, σ. 56. Απόστολος Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, 3 Θεσσαλονίκη 1968, 409-411. Βαλέριος Γ. Μέξας, εφ. *Καθολική*, «Η ιεραποστολή των Ιησουιτών της Σύρου», τεύχη 102, 103, 109 (1932). Cabriel Lebon, *Missionnaires Jésuites du Levant dans l'Ancienne Compagnie* (1523-1820), Beyrouth, 1935. Hofmann, *Vescovadi...Syros, ό.π.*, 1937.

³¹ Βλ. εδώ στο Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6αΚ16) και επίσης στα παραπάνω ΑΤΙΣ (1β, 28.1), *Διάταγμα Ίδρυσης Μονής, 21 Μαρτίου 1744* και ΑΤΙΣ (1β, 22).

³² Ο LaLomia αναφέρει ότι το Μάρτιο του 1743 βρισκόταν στην Τήνο και μάλιστα βοήθησε στην ίδρυση της Μονής εκμεταλλεύομενος την γνωριμία του με τον γραμματέα της propaganda fide, Nicola Lerchari. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione...ό.π.*, σ. 7. Έφθασε στην Σύρο το 1745 πριν από την δωρεά της εκκλησίας του *Ευαγγελισμού, dell' Annunciazione di Nostra Signora* στις 21 Νοεμβρίου

Οι πατέρες εγκαθίστανται στο σπίτι που τους παραχώρησε δια της δωρεάς του, ο π. Νικόλαος Μαραγκός (1672-1750)³³ πάνω από την εκκλησία του Άγιου Αντωνίου και προσπαθούν να οικοδομήσουν τη Μονή τους, δίπλα στην εκκλησία του *Ευαγγελισμού*³⁴, η οποία τους παραχωρήθηκε από τον Επίσκοπο Δαρείο Δελόνγκη(1735-1747) **21 Νοεμβρίου 1745** ³⁵. Το έγγραφο-Δωρητήριο υπογράφεται από τον επίσκοπο De Longhis, όλο τον κλήρο και τους αποδέκτες της δωρεάς π. Miconi και Calzamiglia³⁶.

Έτσι από την αρχή της εγκατάστασής τους έχουν στην κατοχή τους δύο εκκλησίες: «του *Ευαγγελισμού για να λειτουργούν και να κηρύττουν και την εκκλησία του Αγίου Αντωνίου για να διδάσκουν*»³⁷.

2.2.2.1 Προβλήματα

Τα προβλήματα που αντιμετώπιση η νεοσύστατη Μονή, ευθύς αμέσως μετά την ίδρυσή της, ήταν πολλά. Αρχικά πολύ γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι η ίδρυση της νέας Μονής δεν ήταν από όλους αποδεκτή. Οι Καπουτσίνοι δυσαρεστήθηκαν και προσπάθησαν να εμποδίσουν την εγκατάσταση δια μέσου του *Πρεσβευτή της Γαλλίας*, «*che mal impressionato da' contrari, non volea accordare la protezione*», ο οποίος κακώς ενημερωμένος από τους αντιτιθέμενους, αρνήθηκε να παραχωρήσει την προστασία της Γαλλίας, στην νεοσύστατη Μονή. Οι πηγές αναφέρουν, ότι αναγκάστηκε ο ίδιος ο π. Miconi να μεταβεί «*in persona*», στην Κωνσταντινούπολη και κατάφερε χάρις

¹⁷⁴⁵, αφού ο ίδιος και ο π. Μικόνι ζήτησαν την αλλαγή της πρώτης εκκλησίας, της *Κιορράς της Πλάκας*, με αυτήν του *Ευαγγελισμού*.

³³ ΑΤΙΣ 142α, Βιογραφικό Ν. Μαραγκού & Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), ...ό.π. κεφ. IV.

³⁴ Η εκκλησία του *Ευαγγελισμού* της *Παναγίας* ή της *Αγγελοχαιρέτισης*, ήταν στο κέντρο της Χώρας και στις αρχές του 17^{ου} αιώνα έφερε τον τίτλο της *Παναγίας του Ροδαρίου*. Από το 1745 η εκκλησία της Παναγίας έλαβε την επωνυμία του *Καρμήλου*. Η ονομασία δόθηκε από την αδελφότητα που ίδρυσε ο ιερέας Δον Νικόλαος Μαραγκός το 1728 και η εικόνα της Παναγίας φυλασσόταν στον Άγιο Αντώνιο. Όταν όμως το 1745 ο Άγιος Αντώνιος μετατράπηκε σε σχολείο, η εικόνα μεταφέρθηκε στην Παναγιά και έτσι από *Παναγία του Ροδαρίου* μετονομάστηκε σε *Παναγιά του Καρμήλου*. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), ...ό.π., σ. 9-10.

G. Romano, *Cenni storici della Missione della Compagnia...*ό.π., σ. 88 και εξής.

³⁵ Αρχικά τους είχε παραχωρηθεί Το παρεκκλήσι της *Κορράς της Πλάκας*, στις **9 Ιανουαρίου 1745**, αλλά δεν τους εξυπηρετούσε γιατί βρισκόταν έξω από την πόλη και επιπλέον ήταν μικρή. Έτσι ζητήθηκε από τον επίσκοπο η εκκλησία του *Ευαγγελισμού*, *dell' Annunciazione di Nostra Signora*, που βρισκόταν στο κέντρο της πόλης και ήταν μεγάλη. Στο ΑΤΙΣ φυλάσσεται το χειρόγραφο (1β 38) με σχέδιο κάτοψης, της *Κιορράς της Πλάκας* σχεδιασμένο από τον π. Μικόνι, όταν μετά την δωρεά της, προσπαθούσε να διαμορφώσει την κατοικία και την εκκλησία τους, για την εγκατάστασή τους.

³⁶ ΑΤΙΣ (1β, 47), Έγγραφο της παραχώρησης, της εκκλησίας του *Ευαγγελισμού*, που φέρει τις υπογραφές του επισκόπου και όλου του κλήρου, εκτός των Καπουτσίνων. Ο επίσκοπος μετά την παραχώρηση, διατηρεί μόνο το δικαίωμα να κοινοποιεί εγκυκλίους, να εκδίδει διαταγές, *il diritto di pubblicar Monitori*, να τελεί Αρχιερατικές τελετές και να εισέρχεται στην εκκλησία με λιτανεία, *entrare con le Processioni*. Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), ... ό. π., σ. 10.

³⁷ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ(6α Κ16), *La Lomia, Relazione...* ό. π., σ. 11.

στην παρέμβαση του Πρωθυπουργού των Γαλλικών Ιεραποστολών *de Reals*³⁸, να εξασφαλίσει για τη Μονή το 1745, την Γαλλική Προστασία³⁹.

Επιστρέφοντας ο π. Miconi από την Κωνσταντινούπολη, «βρήκε τη Χώρα αναστατωμένη και χωρισμένη σε δύο παρατάξεις, των εκκλησιαστικών και των λαϊκών. Οι μιν ήταν εναντίον του Επίσκοπου *Dario De Longhis*, οι δε με το μέρος του»⁴⁰. Οι Καπουτσίνι φέρεται ότι κατά την διάρκεια της απουσίας του, ξεσήκωσαν και μερίδα λαού που τάχθηκε με το μέρος τους και κατά του Επισκόπου, ο οποίος υποστήριξε την ίδρυση της νέας Μονής. Για να ηρεμήσουν οι αντιμαχόμενες πλευρές, ο επίσκοπος *De Longhis*, κατά προτροπή και του π. Miconi, εγκατέλειψε οριστικά το 1747 δυσारेστημένος το νησί και πέθανε στη Ρώμη στο Εκκλησιαστικό κολλέγιο του Πόντε Σίξτο⁴¹. Στην Σύρο επανήλθε το 1748, ο *Επίσκοπος Νάξου Maturi*.

Αυτό που προκαλεί ερωτηματικά είναι το γεγονός, ότι ενώ οι ίδιοι οι κάτοικοι της Σύρου, ζήτησαν την εγκατάσταση των Ιησουιτών στο νησί τους, εν τούτοις αμέσως μετά, προκλήθηκαν τόσο σοβαρές αντιδράσεις, οι οποίες κατέληξαν στην αποπομπή του επισκόπου *de Longhis*, που υπήρξε ο πρωτεργάτης της ίδρυσης της Μονής⁴².

Χειρόγραφη πηγή, του Αρχείου ΑΤΙΣ, αποκαλύπτει ένα έγγραφο των Προεστών της Σύρου, το οποίο δεν φέρει ονόματα, ούτε ημερομηνία, αλλά έρχεται σε αντίθεση με το προαναφερόμενο έγγραφο της 15 Μαΐου 1743⁴³. Σε αυτό οι Δημογέροντες εκλιπαρούν την Προπαγάνδα «να μην επιτρέψει την εγκατάσταση των Ιησουιτών, επειδή το νησί είναι φτωχό και δεν μπορεί να συντηρήσει και δεύτερο Μοναστήρι» και ότι υπάρχουν οι Καπουτσίνι που τους προσφέρουν ότι χρειάζεται «*non necessari altri Religiosi supplendo li detti PP. Carruccini*». Προς το τέλος του εγγράφου αναφέρεται ότι, «αυτή είναι η τελική απόφαση και η θέληση της παρούσα φτωχής κοινότητας», πράγμα που σημαίνει, ότι για κάποιο λόγο οι Δημογέροντες άλλαξαν γνώμη, σχετικά με την εγκατάσταση των Ιησουιτών. Πιθανόν να

³⁸ Ο πρωθυπουργός των Γαλλικών Αποστολών, Ιωσήφ *de Reals* ήταν παρών στην συνάντηση με τον Γάλλο πρέσβη *de Castellane* και με διπλωματικότητα του εξέθεσε ότι «αν δεν παραχωρούσε η Γαλλία την προστασία στην αποστολή της Σύρας, θα μπορούσαν να τεθούν υπό την προστασία κάποιου άλλου.... Έτσι εξασφαλίστηκε και για τη Μονή της Σύρας η προστασία του στέμματος της Γαλλίας η οποία είχε παραχωρηθεί σ' όλες τις Γαλλικές αποστολές της Ανατολής καθώς και στους Ιταλούς Μισσιονάριους της Τήνου». Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), La Lomia,... ό. π., σ. 11-12.

³⁹ ΑΤΙΣ(1β, 1). Έγγραφο με ημερομηνία 27 Αυγούστου 1745, δια του οποίου παρέχεται Γαλλική Προστασία στη Μονή Ιησουιτών Σύρου.

⁴⁰ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), La Lomia, *Relazione*,... ό. π., σ. 12-13.

⁴¹ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), La Lomia, *Relazione*,... ό.π., σ. 13-14.

⁴² «Δυστυχώς, οι Καπουτσίνι και ένα μέρος του λαού, δυσारेστημένοι από την εγκατάσταση των Ιησουιτών, κήρυξαν αμείλικτο πόλεμο στο δυστυχή επίσκοπο. Οι δύο παρατάξεις, υπέρ και κατά του Δελόγκη, οπλίστηκαν για να διώξουν ή για να προστατεύσουν τον απειλούμενο επίσκοπο». Ιωάννης Μαραγκός, *Notizie storico ecclesiastiche sulla diocesi di Sira*, Αθήνα 1884, σ. 61 και (ΑΤΙΣ 1β 20).

⁴³ ΑΤΙΣ 1β, 22 Ιδρυτικά και ΑΤΙΣ(12α Κ47), Ν. 22, σ. 5-6.

στάληκε το έγγραφο, αφού είδαν ότι χωρίστηκαν οι κάτοικοι σε δύο μερίδες και ήθελαν να προλάβουν τις αναταραχές, «μια μεγάλη μερίδα είναι αναγκασμένη» γράφουν «να φύγει από την χώρα». Επιπλέον όμως, αποκαλύπτεται από το περιεχόμενο του κειμένου, ότι παρόμοια παράκληση, σχετικά με την μη εγκατάστασή των Ιησουιτών, είχαν κάνει και οι προπάτορές τους, στις 23 Απριλίου του 1678, χρονική περίοδος που ταυτίζεται με την τελευταία Διαθήκη του ιερέα Πριβιλέτζιο, που έγινε στις 15 Οκτωβρίου 1677⁴⁴, με σκοπό την ίδρυση μιας Μονής Ιησουιτών στην Σύρο. Η επιστολή έχει ως εξής:

«Παράκληση των Δημογερόντων ή Προεστών του νησιού της Σύρας, στην Ι. Σύνοδο της Προπαγάνδας, για να μην επιτραπεί η εγκατάσταση των Ιησουιτών στο νησί.

Σεβασμιότατοι κύριοι

Είμαστε στο νησί μας πολύ ικανοποιημένοι από τις συνεχιζόμενες δραστηριότητες των πατέρων Καπουτσίνων, οι οποίοι με κάθε ζήλο και συνεχή και υποδειγματική φιλανθρωπία, ήδη εδώ και πολλά χρόνια, μας καθοδηγούν πνευματικά και λαμπρόνουν την Καθολική πίστη, μέχρι σήμερα, βοηθώντας το νησί με κάθε τρόπο έχοντας την καθολική επιδοκιμασία όλων των κατοίκων, για τις πολλές αυτές αξιόλογες δραστηριότητες τους, ταπεινά ικετεύουμε τις Σεβασμιότητές σας να παραμείνουν στο νησί μας οι πατέρες Καπουτσίνοι, γιατί θεωρούμε την παραμονή τους πολύ απαραίτητη, για την σωτηρία της κοινότητάς μας.

Ακόμη αναφέρουμε στις Σεβασμιότητες Σας, την μεγάλη ανέχεια και φτώχεια του νησιού, για άλλη μια Μοναχική κοινότητα, ώστε δεν είναι απαραίτητοι άλλοι μοναχοί, που θα αντικαταστήσουν τους αναφερόμενους π.π. Καπουτσίνους.

Ο λόγος για αυτήν την έκκληση, που γίνεται σύμφωνα με το τι έχουν κάνει οι πρόγονοί μας Δημογέροντες, πριν από πολλά χρόνια, στις 23 Απριλίου 1678, δεν είναι άλλος, από το να παρακαλέσουμε τις Σεβασμιότητες Σας, να μην επιτρέψετε να έρθουν να εγκατασταθούν οι πατέρες Ιησουίτες, οι οποίοι προσπαθούν να έλθουν με την βοήθεια ενός ιερέα μας, ονομαζόμενο Δον Μαραγκό, επειδή το νησί είναι φτωχό και δεν υπάρχει προς το παρόν, τόσο μεγάλη ανάγκη, ώστε μια μεγάλη μερίδα να είναι αναγκασμένη να εγκαταλείψει τη χώρα, να ξανασκεφθούν (να κατανοήσουν), οι Σεβασμιότητες Σας, ότι είναι αδύνατον να υπάρχουν δύο Μοναστήρια, αυτή είναι η τελική απόφαση και η θέληση αυτής της φτωχής κοινότητας, για μεγαλύτερη εγκυρότητα της οποίας, η παρούσα υπογράφεται από όλους τους Δημογέροντες και από μένα τον Δημόσιο Γραμματέα και σφραγίζεται με την σφραγίδα της Κοινότητας⁴⁵.

⁴⁴ Βλ. εδώ Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), La Lomia...ό.π., σ. 2.

⁴⁵ ΑΤΙΣ 1β, 20 και ΑΤΙΣ (12α Κ47), Ν. 20., σ. 4. «Supplica dei Primati dell' isola di Sira alla S. Congregazione di propaganda per impedire la fondazione de PP. Gesuiti in detta Isola.

Eminentissimi Sig.ri

Ritrovandosi l' Isola nostra molto soddisfatti dalli continui esercizi de de RR. PP. Cappuccini, che con ogni zelo, carità, esemplarità di continuo già tanti anni attendono in spiritualibus con far risplendere la Religione Cattolica, come in temporalibus in ajutare l' isola in ogni occorrenza con universale applauso di tutti gli

Ο Slot, συμφωνεί ότι η άρνηση των κατοίκων να δεχθούν την εγκατάσταση των Ιησουιτών στη Σύρο, οφειλόταν σε *οικονομικούς λόγους*, εξ αιτίας της αδυναμίας των φτωχών γεωργών κατοίκων να τους συντηρήσουν, αλλά προσθέτει και *πολιτικούς λόγους*, αφού ο πρέσβης της Γαλλίας στην Κωνσταντινούπολη, αρχικά αρνήθηκε να παραχωρήσει την Γαλλική Προστασία.

Επειδή λοιπόν ο επίσκοπος *de Longhis*, ήταν πρωτεργάτης αυτής της εγκατάστασης, πλήρωσε το τίμημα αυτής της αντίδρασης με αποπομπή από την επισκοπική του έδρα. Δεν αναφέρεται όμως από τον Slot, αν η άρνηση του Γάλλου, πρέσβη οφειλόταν στην αντίδραση των Καπουτσίνων αλλά μόνο, ότι τόσο ο Δελόγκης όσο και οι προγενέστεροι του επίσκοποι, *Μαρένγκο* και *Δεμάρκης* ήταν υπέρ της μόνιμης εγκατάστασης των Ιησουιτών στη Σύρο, επειδή ήταν μαθητές των Ιησουιτών στη σχολή της Χίου και διατηρούσαν φιλικές σχέσεις μαζί τους⁴⁶.

Αντιθέτως, ο ιστορικός της Σύρου *Ανδρέας Δρακάκης*, γράφει ότι η αντίδραση, μερίδας λαού και κληρικών, οφειλόταν καθαρά στους Καπουτσίνους: «*Κατά της εγκαταστάσεως εξεδηλώθησαν αμέσως οι Καπουτσίνιοι, οίτινες, στρατολογήσαντες τους οπαδούς των, τους όπλισαν, απειλήσαντες βιαιοπραγίας*»⁴⁷. Άλλωστε είναι αλήθεια, ότι τα δύο Μοναχικά τάγματα πολλές φορές κατά την διάρκεια της ιστορίας τους στην ανατολή, είχαν έλθει σε συγκρούσεις, λόγω του έντονου ανταγωνισμού μεταξύ τους.

Ο *Μάρκος Ρούσσοσ-Μηλιδώνης*, τάσσεται επίσης με την άποψη του *Δρακάκη*, αφού αναφέρει ότι «*η στάση των Καπουτσίνων της Σύρου πριν, κατά και μετά την άφιξη των Ιησουιτών ήταν και παρέμεινε εξαιρετικά αρνητική*». Σε άλλο σημείο αναφέρει ότι στην απόφαση της εγκατάστασης «*εναντιώθηκαν ο Μιχαήλ Άγγελος de Castellane, πρέσβης της Γαλλίας στην Κωνσταντινούπολη (1741-1747) και οι Καπουτσίνιοι. Για τους τελευταίους οι Ιησουίτες δεν ήταν μονάχα «αντίζηλοι» αλλά και υποστηρικτές του Δελόγκη με τον οποίο είχαν παλιές διαφορές*». Θεωρεί δε ότι η ανταγωνιστική διάθεση των δύο ταγμάτων στη Σύρο ήταν εντονότερη, «*επειδή οι Καπουτσίνιοι είχαν αποκτήσει δικαιώματα, που δεν ήσαν διατεθειμένοι να μοιραστούν με άλλους*» και δυστυχώς το νησί

abitanti, perciò molti da questo loro degni operazioni, supplichiamo umilmente L' Eminenze Loro la permanenza continua in questa nostra Isola delli RR. PP: Cappuccini, la quale rappresentiamo essere necesarissimo per sollievo di questa nostra comunità.

E parimenti rappresentiamo alle Loro Eminenze le grande strettezze e povertà dell' isola per altra Religione non necessari altri Religiosi supplenti li detti PP: Cappuccini.

Il motivo di questa supplica fatta in conformità di quella che hanno fatta gli nostri antichi genitori Primati nel' anno 1678 alli 23 di Aprile, non ha altro motivo di supplicare le loro Eminenze di non permettere, che venghino a stabilirsi li PP. Gesuiti li quali cercano di venire con ajuto di un Sacerdote nostro detto pre Marangon, essendo l' isola povera, che non era in qual tempo, e indebitato in tal modo che una gran parte è obbligato di fuggire dal paese, considerano le Eminenze Loro l' impossibilità di essere due Monasteri, questa è l' ultima intenzione e volontà di questa povera Comunità la quale per maggior formalità dalle presente, sarà sottoscritta da tutti li Primati, e da me Cancelliere Pubblico e sigillata col sigillo della Comunità».

⁴⁶ Slot, *Archipelagus turbatus*, ό.π., σ. 144. Επίσης σ. 47, 136-145, 153-154, 171.

⁴⁷ Ανδρέας Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας* τ.Α', Αθήνα 1948, σελ.176

ήταν μικρό για την ανάπτυξη ανεξάρτητων ή παράλληλων δραστηριοτήτων των δύο ταγμάτων⁴⁸.

Τέλος η θέση του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Ιωάννη Μαραγκού, είναι ακόμη πιο ξεκάθαρη για την ευθύνη που έφεραν για την αναταραχή οι Καπουτσίνι: «Δυστυχώς, οι Καπουτσίνι και ένα μέρος του λαού, δυσανεσθιμένοι από την εγκατάσταση των Ιησουιτών, κήρυξαν αμείλικτο πόλεμο στο δυστυχέ επίσκοπο. Οι δύο παρατάξεις, υπέρ και κατά του Δελόγκη, οπλίστηκαν για να διώξουν ή για να προστατεύσουν τον απειλούμενο επίσκοπο»⁴⁹.

Αλλά ο αντίκτυπος όλης της αναστάτωσης, στην ιεραρχία, τον κλήρο και το λαό, ήταν επόμενο να επηρεάσει τους πιστούς, οι οποίοι δεν εξομολογούνταν «*non cercavano confessione*», ούτε πατούσαν στην εκκλησία των Ιησουιτών. Σε όλα αυτά προστέθηκε και η έσχατη φτώχεια που μάστιζε τον τόπο, κατά συνέπεια και τη Μονή, εμποδίζοντας την ολοκλήρωση της οικοδόμησης του μοναστηριού, δίπλα στην εκκλησία της Παναγίας Ευαγγελίστριας.

Οι δύο πατέρες για να καταφέρουν να ολοκληρώσουν το Μοναστήρι, στερούνται ακόμη και το λιτό φαγητό, που συνήθως είναι «*σούπα από ξερούς τσίρους*», που εξασφαλίζουν ζητιανεύοντας από τους ναυτικούς στο λιμάνι⁵⁰. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, της έσχατης φτώχειας της Μονής, είναι ότι «*ai tempi del P. Miconi non si pose mantenere nella chiesa il Divinissimo, perchè non v' era olio da mantenere la lampada*» δηλαδή, «στα χρόνια του π. Μικόνι δεν μπορούσε να φυλαχθεί στην εκκλησία η Αγία Ευχαριστία, γιατί δεν υπήρχε λάδι για να συντηρείται το καντήλι»⁵¹.

Αναφέρει ακόμη ο π. La Lomia, ότι για να συγκεντρώσει ο π. Μικόνι, «*λίγο σιτάρι και κριθάρι*», ακολούθησε το έθιμο των Καπουτσίνων, οι οποίοι τρεις φορές το χρόνο, έκαναν στον Άγιο Ιωάννη «*μνημόσυνο υπέρ των νεκρών που ήταν θαμμένοι στην εκκλησία*» και σύμφωνα με τη συνήθεια, πάνω σε δυο χαλιά που στρώνονταν μέσα στην εκκλησία, «*οι πιστοί πρόσφεραν στη μνήμη των νεκρών σιτάρι και κριθάρι*». Αλλά ο κλήρος αντέδρασε επειδή ο λαός ήταν φτωχός και δεν είχε να προσφέρει⁵². Η πληροφορία που μας δίνει εδώ ο π. La Lomia, για το τελετουργικό αυτό έθιμο κατά την διάρκεια των μνημόσυνων είναι πολύ σημαντική, γιατί η συνήθεια της συλλογής καρπών που ανάγεται σε προγενέστερους χρόνους και σε ειδωλολατρικά έθιμα, αποτελεί στοιχείο, που σχετίζεται με την καταγωγή των κατοίκων της Σύρου, ζήτημα που έχει προκαλέσει στο παρελθόν πολύ συζήτηση, αλλά όχι και την ανάλογη επισταμένη έρευνα⁵³.

⁴⁸ Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες ...1991, ό.π., σ. 345 και εξής.*

⁴⁹ Ιωάννης Μαραγκός, «*Notizie storico ecclesiastiche sulla diocesi di Sira*», Αθήνα 1884, σ. 61.

⁵⁰ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), La Lomia, *Relazione, ...ό.π., σ. 15-16.*

⁵¹ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), La Lomia, *Relazione, ...ό.π., σ. 16.*

⁵² Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), La Lomia, *Relazione, ...ό.π., σ. 15.*

⁵³ Βλ. Αντώνιος Σιγάλας, *Τα Εξωκλήσια της Σύρου μαρτυρούν την Ελληνική καταγωγή των Καθολικών κατοίκων της*, Αθήνα 1968, του ιδίου, «*Η ελληνική καταγωγή των Καθολικών της Σύρου*», *Κυκλαδικά*

Την ίδια περίοδο, λόγω των οικονομικών δυσχερειών που αντιμετώπιζον οι δύο πατέρες, ο π. *Calzamiglia*, ταξιδεύει στη Ρώμη, στα τέλη του 1745, προκειμένου να ζητήσει χρηματική βοήθεια για την οικοδόμηση της Μονής. Επιστρέφει μετά από ένα περίπου χρόνο, αλλά αρρωσταίνει και ξαναφεύγει. Στην διάρκεια της απουσίας του στις 13 Οκτωβρίου 1746 φθάνει από την Τήνο για να βοηθήσει αλλά και για να αναρρώσει, ο π. *Ροξάς*⁵⁴ και παραμένει μέχρι τις αρχές του 1747. Ο π. *Μικόσι* πολύ κουρασμένος από τις φροντίδες της νεοσύστατης μονής, ζητά το 1748 να επιστρέψει για λίγο στην Τήνο, αλλά μένει οριστικά, άρρωστος και αυτός⁵⁵. Ο π. *Calzamiglia* επιστρέφει στην αποστολή στις 31 Ιουλίου του 1748⁵⁶, αλλά μετά από λίγο καιρό η ασθένειά του υποτροπιάζει και τελικά εγκαταλείπει οριστικά την αποστολή γύρω στα 1750. Εν τω μεταξύ στην Σύρο στέλνεται και πάλι ο π. *Roxas* με τον π. *Tozzoni*⁵⁷.

2.2.2.2 Ενιαία Αποστολή Τήνου-Σύρου (1751)

Το 1751 αποτελεί σταθμό για τις Μονές Σύρου και Τήνου, αφού ο Έπαρχος *Ιωσήφ Bianchi*, αποφασίζει να συνενώσει τις δύο Μονές Τήνου και Σύρου σε μια Ενιαία Αποστολή, με έδρα την Τήνο, υπό την γενική διοίκηση ενός κοινού Ηγουμένου, του π. *Ferrari*⁵⁸. Η ένωση της Μονής Σύρου με την «μητρική» της Τήνου, την ωφέλησε και οικονομικά και οργανωτικά, αφού η Τήνος ήταν και πιο εύπορη και καλύτερα στελεχωμένη.

Α', (1956), σ. 293-299&241-249, του ίδιου, «Συρίων Βαπτιστικά, παρωνύμια, επωνύμια», *Ανάτοπον εκ του λεξικογραφικού Αρχείου τ. Γ'*, Αθήνα 1921, σ. 160-209.

⁵⁴«*Michele Roxas nacque a Bruxelles il 16 giugno del 1718 ed entrò nella provincia napoletana i 25 gennaio del 1744. Venne a Tinos nel 1747 e morì a Syros il 4 marzo del 1791*». M. Inglot, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820) e la sua parte nella restaurazione generale della Compagnia*, Roma 1997, σ. 207, σημ.10, Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες... ό. π.*, σ. 351 και εξής.

⁵⁵ Πέθανε στο Μπουσέτο στις 15 Γενάρη 1754. G. Romano, *Cenni storici...*, ό.π., σ. 92-95.

⁵⁶ «Δύο χρόνια μετά την αναχώρησή του, επέστρεψε ο π. *Κατζαμίλια*, στις 31 Ιουλίου (1748), αλλά η ασθένεια του υποτροπίασε με ενοχλήσεις όπως και πριν, έτσι πέρασε στις ιεραποστολές των Γάλλων πατέρων της Νάξου και αργότερα της Χίου και της Κωνσταντινούπολης. Αλλά μη βρίσκοντας θεραπεία στην ασθένειά του, εγκατέλειψε εντελώς τις αποστολές της Ανατολής και επέστρεψε στην πατρίδα του, θέτοντας τον εαυτόν του στην διάθεση των ανωτέρων του...». G. Romano, *Cenni...ό. π.*, σ. 91-92.

Επίσης «Επειδή οι ανάγκες ήταν πολλές και οι προσφορές λίγες εξ αιτίας της μεγάλης φτώχειας της εποχής εκείνης, και ο π. *Calzamiglia* μη μπορώντας να αντέξει την τόση ανέχεια άλλαξε Μονή και πήγε να εργαστεί με τους πατέρες της Νάξου». Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), ... ό. π., σ. 17.

Από έγγραφο του ΑΤΙΣ (5γ 6 *Missionarii in Sira*) κατά την περίοδο 1749-1750, οι πατέρες *Calzamiglia* και *Miconi* φαίνονται να κατοικούν στη Σύρο, ενώ το 1750 και οι δύο έχουν αποχωρήσει από την αποστολή της Σύρου και Τήνου. G. Romano, *Cenni storici...*, ό. π., σ. 94.

⁵⁷ G. Romano, *Cenni storici della Missione*, ...ό.π., σ. 91- 92.

⁵⁸ «Περίπου την ίδια εποχή, ο Έπαρχος *Ιωσήφ Bianchi*, διέταξε την ένωση των δύο αποστολών Τήνου και Σύρου και την δεύτερη «*pro tempore*», υπό της διαταγές του ηγουμένου της Τήνου, κάτι που ευχαρίστησε και τις δύο αποστολές, γιατί εναλλάσσονταν τότε-τότε οι ιεραπόστολοι, από το ένα νησί στο άλλο, ακολουθώντας τις υποδείξεις του κοινού Ηγουμένου». G. Romano, *Cenni ...ό. π.*, σ. 99.

Τώρα οι Μισσιονάριοι «ευαλλάσσονται, από το ένα νησί στο άλλο, προσφέροντας βοήθεια όπου υπάρχει ανάγκη⁵⁹. Γι' αυτό και το 1751, βρίσκουμε στη Σύρο εκτός από τους πατέρες *Gagliardi* και *Roxas*, τους πατέρες *Tozzoni* (1749-1751), *Πέτρο Μπέττι, Ferrari* και *Αντώνιο Ντ' Ισιδώρο*⁶⁰.

Η ενίσχυση της Μονής Σύρου, έστω και περιστασιακά για μεγάλα ή μικρά χρονικά διαστήματα, με ιεραποστόλους από την Τήνο, η σταθερή διαμονή στην Σύρο από το 1748, του δραστήριου π. *Roxas* και του επίσης αξιολογότατου π. *Gagliardi* (1751-1763) και γενικά η οικονομική της ανάκαμψη γύρω στα 1751⁶¹, συντέλεσαν στην πρόοδο της και ταυτόχρονα και στην πρόοδο του σχολείου, που την περίοδο 1753-1773, έφθασε σε μεγάλη ακμή.

2.2.2.3 Γαλλική & Ισπανική προστασία

Μετά την ήττα της Βενετίας και την υποταγή της Τήνου στους Τούρκους το 1715, οι μοναχοί της Μονής Τήνου, ζήτησαν και πέτυχαν την προστασία της Γαλλίας για τους ίδιους και τις περιουσίες τους⁶².

Επειδή όμως, από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα το ενδιαφέρον των Γάλλων πρέσβων για παροχή Γαλλικής προστασίας στις Ιεραποστολές των Ιησουιτών στην Ανατολή, άρχισε να μειώνεται⁶³, την ίδια εποχή, εμφανίζεται προστάτης των Γαλλικών Ιεραποστολών και των χριστιανών της Ανατολής και ο βασιλιάς της Ισπανίας *Φερδινάνδος*, ο οποίος παραχωρεί μάλιστα στους Ηγούμενους των Μονών *προξενικά δικαιώματα* και **προνόμια**. Οι Ιησουίτες έχουν την δικαιοδοσία να εκδίδουν άδειες ως *πρόξενοι και αντιπρόσωποι του βασιλιά της Ισπανίας* και να υπερασπίζονται τα δικαιώματα των χριστιανών [Ελλήνων ορθοδόξων] και [Λατίνων καθολικών], ενώ ο Ηγούμενος των Ιησουιτών, εξουσιοδοτείται να υπογράφει τα επίσημα διαβατήρια και να τα κατοχυρώνει με τη σφραγίδα του τάγματος. Ένα αντίγραφο της 29 Μαρτίου 1759, με την υπογραφή του π. *Ιωάννη Βαπτιστή Φερράρι*, Ηγούμενου της Αποστολής Τήνου-Σύρου, δημοσιεύεται από τον *G. Romano*. Δημοσιεύει επίσης το έγγραφο του *Φερδινάνδου*, δια του οποίου παραχωρούνται τα παραπάνω προνόμια:

«I padri della Compagnia di Gesù, missionari nell' isola di Tine nel mar Egeo, a tutti quelli alle mani dei quali perverranno le presenti Lettere testimoniali, ...essendosi degnata la Maestà del Re Cattolico d' indicare i Padri missionari della Compagnia di Gesù

⁵⁹ G. Romano, *Cenni storici della Missione... ό. π.*, σ. 99.

⁶⁰ ΑΤΙΣ 5γ 6.

⁶¹ Στα μέσα του 18^{ου} η Μονή είχε ξεπεράσει τα έντονα οικονομικά προβλήματα, των πρώτων χρόνων της ίδρυσής της. Επιπλέον όταν επέστρεψε ο π. *Roxas* τον Οκτώβριο του 1753, από την Ιταλία όπου είχε πάει για ανάρρωση, έφερε ιερά σκεύη, άμφια και εργαλεία, αλλά κυρίως χρηματικές προσφορές, για τέλεση λειτουργιών, που βοήθησαν την μονή να ανακάμψει οικονομικά. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), *Relazione...ό.π.*, σ. 32.

⁶² Η πρεσβεία της Κωνσταντινούπολης τους παρείχε προστασία για πρώτη φορά στις 11 Οκτωβρίου 1715, όταν πρεσβευτής ήταν ο *Des Alleur*. G. Romano, *Cenni...ό. π.*, σ. 113-114.

⁶³ Λόγω των θρησκευτικών αναταραχών το Τάγμα απαγορεύτηκε στη Γαλλία το 1762.

dimoranti nelle isole di Tine e Sira ...di proteggere i poveri Cristiani delle suddette ed altre isole o paesi sì di rito latino che di rito greco cattolico dalle rappresaglie ed aggravii a pregiudizio della nostra santa Religione Cattolica, come consta dalla Bolla originale emanata in Buon-Ritiro i 5 aprile 1748, nei termini seguenti: Don Fernando por la gracia de Dios Rey Spagna»⁶⁴.

Επιπλέον επιβάλλεται στα ισπανικά πλοία να παρέχουν κάθε δυνατή βοήθεια στους καθολικούς της Τήνου, που τότε ήταν 8000 ενώ της Σύρου ήταν 2500 κάτοικοι⁶⁵.

2.2.2.4 π. Michael Roxas (1747-1791)

Τον Οκτώβριο του 1747, στέλνονται προσωρινά στη Σύρο, ο π. Tozzoni με τον π. Roxas για να αντικαταστήσουν τους πατέρες *Calzamiglia* και *Miconi*, που δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις της αποστολής, για λόγους υγείας⁶⁶. Αλλά αυτή η προσωρινή εγκατάσταση διήρκεσε για τον π. *Roxas*, περισσότερο από 43 χρόνια, από το **1747** μέχρι το θάνατό του το **1791**, γι' αυτό και μνημονεύεται ως ο *σπουδαιότερος Ιεραπόστολος της Μονής Σύρου*. Καταγόταν από τις Βρυξέλλες, γεννήθηκε το 1718, από εύπορη οικογένεια εμπόρων. Κατά τον π. *LaLomia*, τότε ήταν 28 ετών, μορφωμένος και με *στοιχειώδεις γνώσεις της Ελληνικής γλώσσας*. Σπούδασε Θεολογία και χειροτονήθηκε ιερέας το 1746. Έζησε και εργάστηκε στη Μονή Σύρου και στο σχολείο, το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από οποιονδήποτε άλλον πατέρα. Ασχολήθηκε συστηματικά με την μόρφωση του κλήρου και των υποψήφιων κληρικών. Στους πρώτους δίδασκε *Δογματική και Ηθική Θεολογία*, ενώ στους άλλους *Γλώσσα και Γραμματική κάθε μέρα, πρωί και απόγευμα*⁶⁷. Στα μικρά αγόρια δίδασκε, *Κατήχηση και Γράμματα*⁶⁸. Για την πνευματική *καλλιέργεια των αγροτών*, τελούσε κάθε Κυριακή μια «*πρώτη*» λειτουργία, πολύ πρωί πριν να φύγουν για τις αγροτικές τους δουλειές, τους εξηγούσε το Ευαγγέλιο και τους μάθαινε να απαγγέλλουν και να ψέλνουν. Για τις γυναίκες, τα παιδιά και τους υπόλοιπους κατοίκους καθιέρωσε την «*δεύτερη*» λειτουργία. Ίδρυσε την *Αδελφότητα του Ευαγγελισμού της Παναγίας*, για να αυξήσει την ευλάβεια των κατοίκων της πόλης, όπως μαρτυρά μια διασωθείσα περγαμηνή, με ημερομηνία *24 Μαρτίου 1748*⁶⁹. Στην *εκκλησία του Ευαγγελισμού*, κάθε Κυριακή έψαλλε την *ακολουθία της Παναγίας*, ενώ το απόγευμα δίδασκε την *Χριστιανική διδασκαλία* στα αγόρια και

⁶⁴ «Οι πατέρες Ιησουίτες μοναχοί στο νησί της Τήνου, νησιού του Αιγαίου, σε όλους όσοι κατέχουν αυτό το γράμμα... Η αυτού Μεγαλειότης ο Καθολικός βασιλιάς ευαρεστείται να αναθέσει στους πατέρες του τάγματος του Ιησού, που κατοικούν στη Σύρο και στην Τήνο, νησιά του Αιγαίου Πελάγους... την προστασία των δόστυχων χριστιανών... 5 Απριλίου 1748, Don Ferdinando με τη χάρη του Θεού βασιλιάς της Ισπανίας». G. Romano, *Cenni...ό.π.*, σ. 114-116.

⁶⁵ Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες στον Ελληνικό χώρο (1560-1915)*, Αθήνα 1991, σ. 326.

⁶⁶ G. Romano, *Cenni storici della Missione...ό.π.*, σ. 90 και εξής.

⁶⁷ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), *La Lomia, Relazione...ό.π.*, σ. 26.

⁶⁸ Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 351- 352.

⁶⁹ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), *La Lomia, Relazione...ό.π.*, σ. 26.

τα κορίτσια, συχνά με τη βοήθεια πάλι του *ιερέα Μάρκου Στεφάνου*⁷⁰. Τέλος πρώτος αυτός, εισήγαγε στην Ιεραποστολή τις *Πνευματικές Ασκήσεις του Αγίου Ιγνατίου*.

Ο π. Michael Roxas από τις αρχές του 1748⁷¹, ανέλαβε μόνος του με εντολή των ανωτέρων του, την φροντίδα της Μονής. Συμπαραστάτης του την περίοδο αυτή, είναι μόνο ο Συριανός ιερέας π. *Μάρκος Στεφάνου*, γι' αυτό και ζητά ενίσχυση της αποστολής⁷². Τον στηρίζει επίσης ο νέος *Επίσκοπος Maturi* (Ματούρι). Μετά τον θάνατο του *Δον Νικόλα Μαραγκού*, στις 18 Νοεμβρίου του 1750, η Μονή ανακάμπτει οικονομικά, αφού καρπούται των εισοδημάτων της διαθήκης του⁷³. Τον Οκτώβριο 1750 φτάνει στην αποστολή Τήνου-Σύρου και ο π. *Αντ. Gagliardi* ή *Γκαλιάρντι*⁷⁴.

Τον Ιανουάριο του 1751, όταν ενώθηκαν οι δύο Ιεραποστολές Τήνου και Σύρου, ο π. Roxas έγινε υφηγούμενος της *Αποστολής Τήνου-Σύρου*. Παράλληλα την ίδια περίοδο, στα 1750, σύμφωνα με τις χειρόγραφες πηγές του κώδικα Lalomia, ο π. *de Roxas* κτίζει με χρήματα του ευκατάστατου αδελφού του *Βαρνάβα*, εμπόρου από το Λιβόρνο της Ιταλίας⁷⁵, ένα μικρό εξοχικό σπίτι, πάνω σ' ένα λοφίσκο στα *Τάλαντα*, για να ξεκουράζεται κυρίως κατά την περίοδο των «*μεγάλων διακοπών*» του σχολείου και από τις φροντίδες της αποστολής: «*το σχολείο, το κήρυγμα και τις εξομολογήσεις*. Στην πόλη ερχόταν κάθε Σάββατοκύριακο για τις εξομολογήσεις, την λειτουργία και το κήρυγμα⁷⁶.

Μετά το θάνατο του επισκόπου *Maturi* ο π. *de Roxas* αρρώστησε και έφυγε τον Οκτώβριο του 1752, για να αναρρώσει στην Ιταλία. Επέστρεψε στη Σύρο τον Οκτώβριο του 1753⁷⁷. Έφερε ιερά σκεύη και άμφια για την εκκλησία, εργαλεία και κυρίως χρηματικές προσφορές, για τέλεση λειτουργιών, που βοήθησαν τη Μονή να ξεπεράσει τα οικονομικά της προβλήματα⁷⁸. Μέχρι το 1763, στην Μονή Σύρου

⁷⁰ G. Romano, *Cenni storici della Missione, ...ό.π.*, σ. 97.

⁷¹ Αποδεικτικό στοιχείο της εγκατάστασης του, Περγαμηνή με ημερομηνία 24 Μαρτίου 1748.

⁷² Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), ...ό.π., σ. 18-20. G. Romano, *Cenni storici...ό.π.*, σ. 97.

⁷³ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), *La Lomia, Relazione...ό.π.*, σ. 22-23.

⁷⁴ «*Angelantonio Gagliardi. nacque il 14 giugno 1720 a Monteleone (oggi Vibo Valentia; Catanzaro) ed entrò nella provincia napoletana il 2 febbraio 1743. Giunse a Tinos il 23 ottobre del 1750. Ivi morì il 4 luglio del 1797*». Marek Inglot, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo, ...ό.π.*, σ. 207, υποσημ. 7.

Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16),...ό.π., σ. 35-36. G. Romano, *Cenni storici, ...ό.π.*, σ. 97-98.

⁷⁵ ΑΤΙΣ Φ. 39. Αλληλογραφία του π. Μιχαήλ Roxas με τον αδελφό του. Το σπίτι στη συνέχεια κληροδότησε στη Μονή Σύρου, στην κατοχή της οποίας ανήκει μέχρι σήμερα.

⁷⁶ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α,Κ16), *La Lomia, Relazione, ...ό.π.*, σ. 31-33.

⁷⁷ Ο π. *Roxas* έλειπε ένα χρόνο από τον Οκτώβριο 1752 μέχρι τον Οκτώβριο του 1753. ΑΤΙΣ 6α, Κ16, *Relazione...ό.π.*, σ. 32 και ο *Μάρκος Στεφάνου* απουσίαζε από το 1750 μέχρι το 1753 για υποθέσεις στην Κύπρο. Την περίοδο 1752-1753, στην Μονή της Σύρου, τους *Gagliardi* και *Roxas*, αντικαθιστά ο π. *Ferrari*. Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6αΚ16),...ό.π., σ. 30 & σ. 36.

⁷⁸ Εκτός από τα καθιερωμένα μνημόσυνα, επικρατούσε η συνήθεια, μετά θάνατον να τελούνται και λειτουργίες για την ανάπαυση της ψυχής του νεκρού. Τα χρήματα για την τέλεσή τους, μπορούσε ο πιστός να τα αφήσει με διαθήκη του στην εκκλησία, η οποία όφειλε, μετά θάνατον, να εκτελέσει την εντολή-επιθυμία του πιστού. Οι χρηματικές προσφορές που δόθηκαν στον π.*Roxas* κατά την επιθυμία των δωρητών, θα δίδονταν σε Γάλλους εμπόρους και από τα κέρδη των τόκων, κάθε

συνεργάζεται με τον π. Αντώνιο Gagliardi, διδάσκουν στο σχολείο, ασχολούνται με την κατήχηση, το κήρυγμα⁷⁹.

Το 1757 αποστολικός επισκέπτης *de Stefani* επαινεί το έργο των πατέρων *Roxas* και *Gagliardi*⁸⁰.

Από τις 18 Φεβρουαρίου 1760, μέχρι τις 20 Ιουνίου 1760, ο *Μιχαήλ Roxas* επίσης απουσίασε στην Κωνσταντινούπολη για να υπερασπισθεί υπόθεση της ιεραποστολής και της μονής της Τήνου. Έζησε στην Μονή Σύρου μέχρι το θάνατό του το 1791.

2.2.2.5 π. Αγγελαντώνιο Gagliardi (1751-1763)

Γεννήθηκε στο Μοντελεόνε της Νάπολης το 1720⁸¹ και πέθανε το 1797. Έφθασε στην Τήνο στις 23 Οκτωβρίου του 1750 και αμέσως στάλθηκε στη Σύρο, όπου έμεινε μόνιμα, μέχρι το 1763⁸². Με τον π. *Roxas*, έδωσαν προτεραιότητα στο σχολείο, το Κατηχητικό, τα Κηρύγματα και οι Πνευματικές Ασκήσεις ανδρών και γυναικών⁸³. Την περίοδο (1752-1753) ο π. *Gagliardi* βρίσκεται μόνος του στην Μονή της Σύρου και δέχεται περιστασιακά την βοήθεια του π. *Ferrari* συναδέλφου του από την Τήνο, επειδή απουσιάζει ο π. *Roxas* λόγω ασθένειας στην Ιταλία και ο *Δον Μάρκος Στεφάνου* από το 1750 μέχρι το 1753 για υποθέσεις στην Κύπρο⁸⁴. Υπήρξε ο πνευματικός καθοδηγητής των πρώτων *Συριανών Ουρσουλίνων*, της *Agnesa Ραουζαίου* ή *Raguseo* και της *Άννας Ρούσσου* ή *Rossi* και ενίσχυσε την απόφασή τους να γίνουν μοναχές⁸⁵.

χρόνο θα γίνονταν ορισμένες λειτουργίες. Έτσι η Μονή θα είχε ένα ακόμη μικρό μόνιμο εισόδημα, για την συντήρησή της.

⁷⁹«...arrivarono in Tine il 23 ottobre 1750. Il primo andò in Sira in compagnia del p. Roxas...»... «Essi il p. Gagliardi e Roxas, con la scuola, con i catechismi, con le prediche e cogli Esercizii Spirituali, coltivarono quelli abitanti, che si affezionarono sommamente alla pietà ed alla frequenza dei Sacramenti, devozione che era quasi sconosciuta prima che la compagnia nostra avesse in Sira stabile residenza». G. Romano, *Cenni storici della Missione ...ό. π.*, σ. 98 και εξής.

⁸⁰«Ο π. Αντώνιο Gagliardi.....και ο π. Μιχαήλ Roxas που διδάσκει ηθική θεολογία σε 8 ιεροσπουδαστές και γραμματική σε 40 μαθητές. Έχει για βοηθό ένα ιεροσπουδαστή.... Είναι υλοδειγματικοί, μορφωμένοι καλοί ιεροκήρυκες...εξομολογούν τους πιστούς...κάθε Κυριακή τελούν τη λειτουργία για τους γεωργούς μόλις ανατείλει ο ήλιος. Το μεσημέρι κηρύττουν για όσους μένουν στην πόλη. Το απόγευμα της Κυριακής γίνεται η κατήχηση....μια φορά το χρόνο γίνονται οι Πνευματικές Ασκήσεις ξεχωριστά για τους άνδρες και τις γυναίκες...οι πατέρες δεν λαβαίνουν καμιά αμοιβή για τα μυστήρια. Δέχονται μόνο μικρές ποσότητες τροφίμων που τους φέρνουν οι πιστοί». Hofmann, *Vescovadi... Syros*, σ. 121-122.

⁸¹ «Angelantonio Gagliardi nacque il 14 giugno 1720 a Monteleone (oggi Vibo Valentia; Catanzaro) ed entrò nella provincia napoletana il 2 febbraio 1743. Giunse a Tinos il 23 ottobre del 1750. Ivi morì il 4 luglio del 1797». Marek Ingot, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo...ό.π.*, σ. 207, υποσημ. 7.

⁸² «...ο ένας ο π. Αντώνιο Gagliardi από την επαρχία της Νεάπολης, ο άλλος ο π. Αντώνιος D' Isidoro, από την επαρχία της Σικελίας, Χιώτης την καταγωγή. Έφθασαν στην Τήνο τον Οκτώβριο του 1750. Ο πρώτος έφθασε στην Σύρα για να συντροφεύσει τον π. Roxas...». G. Romano,...ό.π., σ. 98.

Βλ. Παράρτημα 2. (ΑΤΙΣ 6α K16), *LaLomia, Relazione... ό. π.*, σ. 35-36.

⁸³ G. Romano, *Cenni storici della Missione,... ό. π.*, σ. 99.

⁸⁴ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α K16), *La Lomia, Relazione,...ό.π.*, σ. 30.

⁸⁵ «Ο π. Gagliardi κήρυττε τις Πνευματικές ασκήσεις στις γυναίκες και δύο κοπέλες η *Αγνή Ραουζαίου* και η *Άννα Ρούσσου*, που σύχναζαν στο σχολείο της *Ουρσουλίνας* [εδώ γίνεται αναφορά στην *Suora Marietta*

Τον Ιανουάριο του 1751, έγινε υφηγούμενος της ενωμένης πλέον αποστολής Σύρου-Τήνου, μαζί με τον *Roxas*, μετά από απόφαση του έπαρχου *Ιωσήφ Bianchi*⁸⁶ και στις 14 Απριλίου 1763, έγινε Ηγούμενος της Αποστολής, αντικαθιστώντας τον π. *Ferrari*⁸⁷. Μετά την Κατάργηση του Τάγματος το 1773, παρέμεινε στην αποστολή Τήνου-Σύρου υπηρετώντας ως απλός ιερέας, στη υπηρεσία του επισκόπου *Βικέντιου de Via*⁸⁸, μέχρις ότου ανανέωσε τους όρκους του προς το τάγμα της Ρωσίας. Θα τον συναντήσουμε ξανά στις επόμενες περιόδους.

2.2.2.6 Συνεργασία των Μοναχών της Αποστολής

Η Συνένωση της Αποστολή Τήνου και Σύρου το 1751, έφερε τους μοναχούς των δύο Μονών πιο κοντά και οι μοναχοί που εργάζονται και διδάσκουν στο σχολείο της Τήνου, εργάζονται επίσης για μεγάλα χρονικά διαστήματα διδάσκοντας και στο σχολείο της Σύρου. Η συνεργασία αυτή συνεχίστηκε ακόμη και μετά την κατάργηση του Τάγματος το 1773.

Στην περίοδο που ο π. ο *Μιχαήλ Roxas* έλειψε στην Κωνσταντινούπολη για να υπερασπισθεί υπόθεση της ιεραποστολής, από τις 18 Φεβρουαρίου 1760, μέχρι τις 20 Ιουνίου 1760, τον αντικαθιστά ο π. *Ντ' Ισίδωρος*, μέχρι την αναχώρησή του για τη Σικελία, στις 16 Ιουνίου 1760. Για δύο χρόνια (1759-1761), παρέμεινε στην αποστολή της Σύρου και ο π. *Percoto*⁸⁹. Έφυγε για την Σικελία στις 14 Σεπτεμβρίου 1761.

από την Τήνο, που είχε αναλάβει στη Σύρο, το σχολείο των κοριτσιών] *ζωηρές και δραστήριες κατά την διάρκεια των ασκήσεων, ζήτησαν να γίνουν αποδεκτές στο Τάγμα των Παρθένων*» Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), *LaLomia, Relazione...ό. π.*, σ. 36.

⁸⁶ «*Circa questo tempo il p. Provinciale Giuseppe Bianchi ordinò l' unione delle due missioni di Tine e di Sira e questa in tutto subordinata al p. Superiore di Tine pro tempore, il che riusciva di sollievo ad ambe le missioni, mutandosi di tanto in tanto i missionarii da una l' altra isola secondo le disposizioni del comune Superiore. Fu confermato in Sira in ufficio di Vice Superiore il p. Roxas e suo compagno il p. Gagliardi, ambedue di molta valentia*». G. Romano, *Cenni storici della Missione...ό. π.*, σ. 99.

⁸⁷ «*Fu sostituito Superiore il p. Antonio Gagliardi (il p. Ferrari parte il 14 aprile 1763) il quale ebbe la consolazione di vedere ristorate le perdite della casa con tre missionarii, mandati l' anno seguente, il p. Vincenzo Agazio, il p. Andrea Michelini e il p. Francesco Leorsi*». G. Romano, *Cenni ...ό. π.*, σ. 102.

⁸⁸ Επιστολή-αίτηση του π. Gagliardi προς τον Επίσκοπο de Via: «*Είμαι υποχρεωμένος να υπακούσω στις Σεβαστές εντολές της Αγιοσύνης του, γύρω από την κατάργηση του Τάγματος του Ιησού, του οποίου μέχρι τώρα ήμουν μέλος και ιεραπόστολος...άφησα την Μονή, ντύθηκα ενοριακός Ιερέας, υποταγμένος και πιστός της Εξοχότητάς και Σεβασμιότητάς σας: ...Σας παρακαλώ να με διατάξετε και να με χρησιμοποιήσετε-αν βέβαια με θεωρείτε άξιο, προς όφελος των ψυχών. Με ευλάβεια υποκλίνομαι στην εξοχότητά και την Σεβασμιότητά σας, ζητώντας την ποιμαντική σας ευλογία. Ταπεινά ευσεβής και υποταγμένος δούλος σας Αγγελαντώνιο Gagliardi*».

Η γραπτή άδεια έγραφε: «*Εμείς Βικέντιος De Via, με τη χάρη του Θεού και της Αγίας Αποστολικής Πίστης, Επίσκοπος Τήνου και Μυκόνου...έχοντας παρατηρήσει την πρόθυμη υπακοή του υιογράφοντος Ιερέα, στις διαταγές και διατάξεις της Αγιοσύνης του Κλήμεντος 14^{ου}...τον παραχωρούμε την άδεια και την δυνατότητα να ασκεί στην διοίκησή μας, για το καλό των ψυχών, όλες εκείνες τις εκκλησιαστικές τελετές που τελούσε στο παρελθόν, εκτός αυτών που ανήκαν στο καταργηθέν Τάγμα του Ιησού και όσων θα μπορούσαν να είναι επιζήμιες για τους ενοριακούς κληρικούς της Διοίκησης...Τήνος 14 Ιανουαρίου 1774, Βικέντιος De Via, Επίσκοπος*» Romano, *Cenni...ό. π.*, σ. 128-129.

⁸⁹ «*fece in Tine la scuola per un anno ed altri due anni in Sira*». G. Romano, *Cenni...ό. π.*, σ. 102.

Το 1764, η αποστολή ενισχύεται με νέους ιεραπόστολους τους πατέρες *Bιντσέντο Agazzio*⁹⁰ *Αντρέα Michelini* και *Φραντσέσκο Leorsi*⁹¹.

Από το 1744 που ιδρύθηκε η Μονή, μέχρι το 1773 εργάστηκαν σ' αυτόν «τον αμπελώνα του Κυρίου» οι εξής Ιεραπόστολοι: Ο π. *Pietro Miconi*, ιδρυτής της Μονής μαζί με τον π. *Ignazio Calzamiglia*. Ο π. *Michiele Roxas* και ο π. *Angellantonio Gagliardi*. Οι πατέρες *G. Ferrari*, *F. Percotto* και *Antonio Tozzoni*. Ο π. *Nicolò Vernaza* και ο π. *Antonio Isidoro* από την Χίο. Οι πατέρες *Piervincenzo Agazzi*, *Francesco Leorsi*, *Andrea Micelini* και ο π. *Francesco La Lomia*. Ο π. *Michiele Roxas* έμενε μόνιμα στη Σύρο, ενώ οι άλλοι πηγαينوέρχονταν από την Τήνο και τον βοηθούσαν ⁹². Μαζί τους έμενε και ο π. *Μάρκος Στεφάνου*⁹³, που δεν ήταν Ιεραπόστολος αλλά απλός ιερέας και δάσκαλος στο σχολείο. Μετά την κατάργηση του τάγματος, στη Μονή Σύρου συνεχίζει να εργάζεται ο π. *Roxas* και βοηθείται από τους πατέρες της Τήνου, με τον ίδιο τρόπο, όπως και πριν.

2.2.2.7. Κατάργηση του Τάγματος (21 Ιουλίου 1773)

Η μονή των Ιησουιτών Σύρου, συνεχίζει να προσδεύει όταν στις **21 Ιουλίου 1773**, εκδίδεται εγκύκλιος του πάπα *Κλήμεντα του ΙΔ'*, δια της οποίας το τάγμα καταργείται. Η δημοσίευση του *Διατάγματος της Κατάργησης του τάγματος το 1773*, βρίσκει τον π. *Roxas* μόνο του στη μονή της Σύρου, ενώ 5 ακόμη πατέρες, υπηρετούν στην Τήνο, τουλάχιστον από το 1769. Είναι οι *Vincenzo Agazio*, *Ηγούμενος A. Gagliardi*, *Φραντσέσκο Lalomia*⁹⁴, *Giuseppe Mortillaro*⁹⁵ και *Francesco Leorsi* που «έμειναν στο νησί, υπηρετώντας ως ευοριακοί ιερείς κάτω από τις εντολές του επισκόπου *Βικέντιου Ντε Βία*» ⁹⁶.

⁹⁰ «*Pier Vincenzo Agazzi. Nacque il 15 marzo del 1730 a Mirandola (Modena) ed entrò nella provincia veneta il 4 Aprile del 1746. Nella missione a Tinos arrivò nel 1764; vi morì il 17 novembre del 1798*». *Marek Inglot, La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820) ...ό.π., σ. 207, υποσημ. 6.*

Βλ. περισσότερα για το βιογραφικό του στον *G. Romano, Cenni storici, ... ό. π., σ. 202* και εξής.

⁹¹ «...*mandati l' anno seguente, il p. Vincenzo Agazio, il p. Andrea Michelini e il p. Francesco Leorsi*».

G. Romano, Cenni storici della Missione, ...ό.π., σ. 102.

⁹² ΑΤΙΣ (6α Κ16), *La Lomia, Relazione, ...ό.π., σ. 34.*

⁹³ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), *La Lomia, Relazione, ...ό.π., σ. 16.*

⁹⁴ «*Francesco La Lomia (Lalomia) nacque il 19 febbraio del 1727 a Palermo ed entrò nella provincia il 20 novembre del 1742. Nella missione di Tinos venne nel 1769. Nel 1783 passò per qualche tempo a Syros. Morì il 10 giugno del 1789 a Tinos. Lasciò un manoscritto intitolato: relazione della fondazione e progressi della Residenza del PP. della Compagnia di Gesù in Syra, isola dell' Arcipelago (1788)*» *Marek Inglot, La compagnia di Gesù...ό.π., σ. 207, υποσημ. 8.*

⁹⁵ «*Giuseppe Mortillaro (Martillaro, Mortellaro), nacque il 15 marzo del 1731 a Palermo ed entrò nella provincia di Sicilia il 23 novembre del 1745. Arrivato a Tinos nell' ottobre del 1769, dal 1773 (1774) fino al 1783 lavorò a Syros. Morì il 25 ottobre del 1810*». *Marek Inglot, ...ό.π., σ. 207, υποσημ. 9.*

⁹⁶ *G. Romano, Cenni storici, ...ό.π., σ. 127-129. Hofmann Vescovadi, Syros, ...ό.π., σ. 139-141.*

2.2.3. Από την Κατάργηση μέχρι την επίσημη Αποκατάσταση (1773-1814)

2.2.3.1 Τα πρώτα χρόνια μετά την κατάργηση (1773-1790)

Μετά το διάταγμα της κατάργησης, στην ενωμένη αποστολή Τήνου-Σύρου, όσοι από τους πρώην Ιησουίτες παραμένουν, θεωρούνται πλέον ενοριακοί ιερείς και τίθενται στην υπηρεσία των Επισκόπων. Στην Σύρο μένει μόνιμα ο π. *Roxas*, ο οποίος πωλεί την περιουσία της Μονής και κατοικεί στο εξοχικό σπιτάκι στα Τάλαντα, που έκτισε ο ίδιος με χρήματα του αδελφού του. Στην Τήνο παραμένουν οι πατέρες: *Agazzio*, ο οποίος εκτελεί χρέη Ηγουμένου, *LaLomia*, *Mortillaro* και *Gagliardi*⁹⁷. Όλοι υποχρεούνται να αποδυθούν το ένδυμα των Ιησουιτών, να φέρουν στο εξής το διακριτικό λευκό κολάρο των ιερέων και να υπακούουν στις εντολές των τοπικών ιεραρχών Σύρου και Τήνου αντίστοιχα.

Ένα χρόνο όμως μετά, το 1774, ο πάπας *Clemente 14^{ος}*, επιτρέπει στους πατέρες, να συγκατοικήσουν και πάλι στις Μονές τους και να λειτουργούν στις εκκλησίες τους, όπως και πριν την κατάργηση. Οι πρώην Ιησουίτες ανασυντάσσονται και αποκτούν ξανά, όλα τα ακίνητα του καταργηθέντος τάγματος στην Τήνο και τη Σύρο, που εν τω μεταξύ είχαν πουλήσει. Σκοπός τους, να διαφυλάξουν την *περιουσία των Μονών*, κληροδοτώντας την ο ένας στον άλλο, προσδοκώντας στην αποκατάσταση του τάγματος και στην ανασύσταση και επαναλειτουργία των κατοικιών-Μονών τους⁹⁸.

Ο π. *Roxas*, εξακολουθεί να ζει μόνιμα και μόνος του στην Σύρο, αλλά βρίσκεται σε συνεχή επικοινωνία με τους συναδέλφους του⁹⁹. Τον βοηθούν στην

⁹⁷ Εγκαταλείπουν τις μονές όπου ζούσαν κοινοβιακά και μένουν χωριστά σε σπίτια που νοικιάζουν. Συνεχίζουν να διδάσκουν τα παιδιά, τους ιεροσπουδαστές και τον κληρο και τίθενται στην υπηρεσία του επισκόπου Τήνου de Via. G. Romano, *Cenni storici, ...ό. π.*, σ. 127.

Βλ. Επιστολή του π. *Gagliardi* που τίθεται στην υπηρεσία του επισκόπου de Via. G. Romano, *Cenni storici...*, ό.π., σ. 128. Ο επίσκοπος de Via στέλνει επιστολή στη Ρώμη και επισημαίνει ότι οι πατέρες είναι απαραίτητοι στην εκκλησία της Τήνου, για τις πνευματικές ασκήσεις και για το Σεμινάριο των ιεροσπουδαστών: «...σκέπτομαι να τους αξιοποιήσω ως δασκάλους και διευθυντές των ιεροσπουδαστών...τόρα είναι ιερείς του ενοριακού κλήρου...» G. Romano, *Cenni...ό. π.*, σ. 129-132.

⁹⁸ Ο π. *Roxas* αγόρασε στις 17 Δεκεμβρίου 1785, όλη την περιουσία που ανήκε στο Τάγμα πριν από την κατάργηση, κτήματα και αμπέλια, συνολικά αξίας 400 ρεάλια και 20 παράδες, που είχε εκποιηθεί, επειδή πίστευε στην επανίδρυση του τάγματος και ήθελε να είναι έτοιμη η Μονή της Σύρου, να δεχθεί τους νέους μοναχούς. Στην ενέργεια αυτή, τον βοήθησε ο Επίσκοπος *Υάκινθος Ιουστινιάνης*. Prop., *Scritture riferite*, vol. 879: 324r-324r, *Vendita di beni che appartenevano già ai Gesuiti, Vescovo Giacinto Giustiniani, 16 Dicembre 1786*, δημοσιευμένο από τον G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici della grecia, III Syros, Roma, 1937*, σ. 131-133.

⁹⁹ G. Romano, *Cenni storici...ό.π.*, σ. 149. Αλληλογραφία σχετικά με την ανανέωση των όρκων τους στο Τάγμα της Ρωσίας. G. Romano, *Cenni storici...ό. π.*, σ. 166-167.

διδασκαλία και λειτουργία του σχολείου, πηγαينوερχόμενοι εναλλάξ από την Μονή της Τήνου, οι πατέρες *Mortillaro, Gagliardi και Lalomia*¹⁰⁰.

Το 1783 ο π. *Φραγκίσκος Lalomia (1727-89)*, εγκαθίσταται μόνιμα στη Σύρο¹⁰¹ και το καλοκαίρι του 1788 συγγράφει την ιστορία της μονής¹⁰². Επιπλέον ο π. *Roxas*, διατηρεί γραπτή επικοινωνία, με τους πατέρες των πρώην Μονών Χίου, Νάξου και Σαντορίνης¹⁰³.

Εν τω μεταξύ, γύρω στα 1777 ή 1778, μαθαίνουν ότι ένα τμήμα του τάγματος, έχει διατηρηθεί στην Λευκορωσία, γιατί η *Αικατερίνη Β'*, δεν αποδέχθηκε την εφαρμογή του *Διατάγματος της Κατάργησης* στην επικράτειά της και οι *Πάπες Clemente 14^{ος}* και *Πίος 6^{ος}*, δεν έφεραν αντίρρηση στην απόφαση της. Έτσι με την άδεια της Ρώμης, που εκδίδεται στις 15 Αυγούστου 1778, μπορούν οι Ιησουΐτες, να ανοίξουν ένα δοκίμιο στη Ρωσία, για την προετοιμασία και την εισαγωγή στο Τάγμα νέων μοναχών. Αυτό τρέφει τις προσδοκίες των πρώην Ιησουιτών, ότι σύντομα το Τάγμα τους θα αποκατασταθεί και επίσημα και ότι το Δοκίμιο της Ρωσίας θα αποτελέσει το φυτώριο για την στελέχωση των Μονών τους, με νέους ιεραποστόλους¹⁰⁴. Στις 20 Οκτωβρίου 1779, ο π. *Gagliardi* στέλνει από την Κωνσταντινούπολη, όπου είχε πάει για υποθέσεις της Μονής Τήνου, επιστολή με το βιογραφικό του, στον προϊστάμενο του Τάγματος της Ρωσίας, εκθέτοντας τα προσόντα του και δίνοντας πληροφορίες για τον εαυτό του και τους συντρόφους του, τίθενται στην υπηρεσία της αποστολής της Ρωσίας¹⁰⁵. Αργότερα κάνουν αίτηση, ώστε να ξαναγίνουν δεκτοί στο Τάγμα και παίρνουν την άδεια από τον Πολωνό γενικό Βικάριο, *Γαβριήλ Λένκιεβιτς*, να ανανεώσουν τους μοναχικούς τους όρκους την 1 Οκτωβρίου 1789¹⁰⁶. Αλλά ενώ αναμένουν, πεθαίνει ο π. *La Lomia* στις 10 Ιουνίου 1789, χωρίς να προλάβει να ενταχθεί στο Τάγμα της Ρωσίας¹⁰⁷. Τα

¹⁰⁰ Ο π. *La Lomia* γράφει στον π. *Roxas* στην Σύρο το 1778, μετά από επίσκεψή του στην Σαντορίνη διάρκειας ενός μήνα, για να βοηθήσει τον επίσκοπο: «είχα την ευκαιρία να μιλήσω με τον Μοναχόν για σας και το σχολείο». [Ο επίσκοπος της Σαντορίνης είχε επισκεφθεί την Σύρο] «Έμεινε πολύ ικανοποιημένος από τους τρόπους σας, θαυμάζοντας σας μάλιστα δυο ταλέντα που σας έδωσε ο Θεός. Σοφία στη σκέψη και δύναμη λόγου». G. Romano, *Cenni storici... ό. π.*, σ. 159.

¹⁰¹ Κατηγορήθηκε ότι παρενέβη στην εκλογή του ιερέα *N. Σκαλέρα* στην θέση του τοποτηρητή στην Επισκοπή Τήνου. Αλλά η έρευνα του επίσκοπου *Νάξου Ι. Κρίστη* τον απάλλαξε από την κατηγορία. Επέστρεψε το Μάιο του 1789, ένα μήνα πριν το θάνατό του (10 Ιουνίου 1789). Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουΐτες στον Ελληνικό χώρο (1560-1915)*, Αθήνα 1991, σ. 365.

¹⁰² ΑΤΙΣ (6α Κ16) χειρόγραφος κώδικας, με χρονολογία 1788.

¹⁰³ Στην Χίο κατοικεί ο π. *Βερνάτσα*. Στη Σαντορίνη ο π. *Δελένδα* και στη Νάξο ο π. *Λίχτλε*. Romano, ... ό. π., σ. 150. Ο *Λίχτλε* στις 10 Ιουλίου 1778, με επιστολή του, πληροφορεί τον *Roxas* ότι, «το τάγμα δεν είναι νεκρό εφ' όσον υπάρχουν γνήσιοι Ιησουΐτες στη Μοσχοβίτικη Λιθουανία και στην Πρωσία» και ότι κάποια στιγμή θα το δουν αναστημένο. Romano, ... ό. π., σ. 158.

¹⁰⁴ Marek Inglot, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820)...ό.π.*, σ. 206 και εξής.

¹⁰⁵ Τα κείμενα στα Λατινικά. G. Romano, *Cenni storici della Missione ... ό. π.*, σ. 152- 157.

¹⁰⁶ *Αλληλογραφία Λίχτλε, Γκαλιάρντι, Ρόξας, Αγκάτσι, Μορτιλλάρο*, στον Romano, ... ό. π., σ. 149-169.

¹⁰⁷ G. Romano, ... ό. π., σ. 167 και εξής και ΑΤΙΣ (5α 41).

χειρόγραφα του, στο αρχείο της Μονής Σύρου, αποτελούν σημαντικότερα τεκμήρια, για την *Ιστορία της Μονής Σύρου (1774-1788)*¹⁰⁸.

2.2.3.2 *Λαζαριστές και πρώην Ιησουίτες*

Εν τω μεταξύ, από το 1778, είχαν αρχίσει οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Αγίας έδρας και της Γαλλικής κυβέρνησης για την παράδοση των πρώην Μονών των Ιησουιτών στην Ανατολή, στο Τάγμα των Λαζαριστών. Πράγματι οι Λαζαριστές εγκαταστάθηκαν στην Νάξο τη Σαντορίνη, την Κωνσταντινούπολη, τη Θεσσαλονίκη, τη Χίο και τη Σμύρνη¹⁰⁹. Δεν αφίχθηκε όμως κανείς στην Σύρο και την Τήνο, επειδή οι δύο Μονές ήταν φτωχές, με λίγα εισοδήματα και έλλειψη προσωπικού. Έτσι δεν τις αποδέχθηκαν. Το 1785 έγινε πρόταση των Λαζαριστών στους πατέρες που ζούσαν στην Τήνο, να αναλάβουν το σχολείο της Νάξου¹¹⁰. Ο π. *Λαλομία*, που ήδη βρίσκεται αυτήν την εποχή στη Σύρο με τον π. Ροξάς, επισημαίνει στους συντρόφους του, ότι είναι όλοι ηλικιωμένοι για να αναλάβουν ένα τόσο βαρύ καθήκον. Τους προτρέπει αντί αυτού να έλθουν να εργασθούν στη Σύρο και να μείνουν όλοι μαζί. Ανταλλάσει επιστολές με τους π.π. *Γκαλιάρντι*, *Αγκάτσι* και *Μορτιλλάρο* που βρίσκονται στην Τήνο, τον π. *Credo στη Χίο* και τον π. *Lichtle (Λίχτλε)* στη Νάξο και είναι αρνητικός στην πρόταση των Λαζαριστών¹¹¹.

2.2.3.3 *Ένταξη στο τάγμα της Ρωσίας (1790)*

Το 1790 οι πρώην Ιησουίτες της Σύρου και Τήνου ενσωματώνονται στο τάγμα της Ρωσίας και συνεχίζουν τη δράση τους καθ' όλη την περίοδο της απαγόρευσης του τάγματος¹¹². Πρώτος έκανε ανανέωση των όρκων του ο π. *Lichtle* από την Νάξο, μετά οι *Roxas*, *Gagliardi*, *Agazzi* και *Mortillaro* στην περίοδο 1790-1791¹¹³. Το 1791 πεθαίνει και ο π. *Roxas*¹¹⁴. Τον ακολουθεί το 1797 ο π. *A. Gagliardi*¹¹⁵ και στις 17 Νοεμβρίου 1798 πεθαίνει ο π. *Βιτσέντσο Agazzi*, αφήνοντας μόνο στην Ιεραποστολή Σύρου και Τήνου, τον *σεβάσμιο γέροντα π. Mortillaro* που το 1798 μετά το θάνατο του π. *Agazzi*, εγκαθίσταται πάλι στην Μονή Τήνου και η

¹⁰⁸ Πρόκειται για τον γνωστό μας κώδικα ΑΤΙΣ (6α Κ16) *La Ionia, Relazione...ό.π.*, του 1788.

¹⁰⁹ Ο π. *Lalomia* σε επιστολή του στον *Αββά Πιέτρο Αντώνιο Ατζάρο* στη Γένοβα, στις 5 Απριλίου 1789, μεταξύ άλλων αναφέρει: «*Η Σύρος και η Τήνος δεν έγιναν δεκτές, από τους π. Λαζαριστές, γιατί είναι φτωχές*». *Romano, Cenni... ό. π.*, σ. 159-160. Βλ. την επιστολή εδώ στο Παράρτημα.

¹¹⁰ Στην Μονή Ιησουιτών Νάξου, οι Λαζαριστές λειτούργησαν σχολείο από το 1785 μέχρι το 1887. Το 1891 μετά από σύμβαση που υπέγραψε ο Αρχιεπίσκοπος Νάξου Ζαφφίνο και το τάγμα των Σαλεσιανών, ιδρύθηκε στην Νάξο από τους Σαλεσιανούς μοναχούς, η εμπορική σχολή (1891-1927). Βλ. *Σκληράκη Ευδοξία, Παιδεία και Εκκλησία στη Νάξο κατά την Τουρκοκρατία και τους πρώτους μετεπαναστατικούς χρόνους*, (διδακτορική διατριβή), Αθήνα 1996, σ. 280.

¹¹¹ *G. Romano, Cenni storici... ό. π.*, σ. 135-148.

¹¹² Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 365. *Marek Ingot...ό.π.*, σ. 206 και εξής.

¹¹³ *G. Romano, Cenni storici della Missione ... ό. π.*, σ. 161-169.

¹¹⁴ *G. Romano, Cenni storici... ό. π.*, σ. 167.

¹¹⁵ *Μηλιδώνης, Syra Sacra... ό. π.*, σ. 150.

Μονή Σύρου κλείνει, λόγω έλλειψης μοναχών. Το 1803 από την Μονή Τήνου, ζητά απεγνωσμένα από τους ανωτέρους του, να του στείλουν νέους ιεραποστόλους¹¹⁶.

2.2.3.4 Ανασύσταση της Μονής Σύρου (1806)

Στις 7 Νοεμβρίου 1805 φθάνουν στην Τήνο από το Τάγμα της Ρωσίας, ο π. Δομήνικος *Venturi* και ο π. Φερδινάνδος *Motte*¹¹⁷. Τον Ιανουάριο του 1806 ο π. *Mortillaro* γίνεται επίσημα ηγούμενος Σύρου-Τήνου και ο π. *Venturi* (1806-1823) στέλνεται στην Σύρο, μετά από αίτημα του *Επισκόπου Σύρου Russin* και γραπτή αίτηση των Δημογερόντων¹¹⁸. Αλλά ο *επίσκοπος Russin*, παρά τις υποσχέσεις του¹¹⁹, δεν στάθηκε αντάξιος των περιστάσεων προκαλώντας προβλήματα στον π. *Venturi*¹²⁰. Το 1810, έφθασε στην Σύρο και ο π. *Gianfrancesco Franco*, αλλά από το 1813 εργάζεται μόνιμα στην Μονή Τήνου. Η παρουσία της Μονής Σύρου, είχε ήδη επιστραφεί στο τάγμα, αλλά η πλήρης αποκατάσταση του Τάγματος έγινε τον Ιανουάριο του 1814. Η επίσημη γενική αναγνώριση ορίσθηκε με την εγκύκλιο του Πάπα Πίου Ζ', «*Sollicitudo omnium Ecclesiam*», που υπογράφηκε **στις 24 Μαΐου 1814** και κοινοποιήθηκε στους πατέρες στις 7 Αυγούστου 1814¹²¹. Ο π. *Venturi*, ήταν ήδη από το 1810 Ηγούμενος της αποστολής, μετά τον θάνατο του π. *Mortillaro*¹²².

2.2.4. Δραστηριότητα της Αποστολής Σύρου-Τήνου, στα επόμενα χρόνια μετά την επίσημη Αναγνώριση του τάγματος (1814 και εξής)

2.2.4.1 Στην Μονή Σύρου

Μετά την επίσημη αναγνώριση του Τάγματος το 1814, στη Μονή της Σύρου, υπηρετεί μόνο ο π. *Venturi* (1806-1823), τον οποίο διαδέχεται μετά τον θάνατό του ως ηγούμενος ο π. *Gianfrancesco Franco*(1810-1838) το 1823. Εγκαθίσταται στη Σύρο (1823-1838) και δραστηριοποιείται στην *κινητή αποστολή*.

¹¹⁶ Romano,...ό.π.,σ. 169-170. «*Il p. La Lomia era già volato al cielo il 10 giugno 1789. Nel 1791 andava a raggiungerlo il p. Roxas e finalmente il 17 Novembre 1798, fu chiamato agli eterni riposi il p. Vincenzo Agazi restando solo all' opera il venerando vegliardo p. Mortillaro*». Romano,...ό.π.,σ. 170.

¹¹⁷ G. Romano, *Cenni storici...* ό. π., σ. 170-175. Marek Inglot,...ό.π., σ. 206 και εξής.

¹¹⁸ ΑΤΙΣ (50α 47). 20-1-1806, *Αίτηση Δημογερόντων της Σύρου*.

¹¹⁹ Δεν συμπαθούσε τους Ιησουίτες και την δραστηριότητά τους από τότε που ήταν νεαρός ιερέας στην Τήνο. Πίστευε ο π. *Mortillaro*, ότι ίσως είχε αλλάξει γιατί «*οι ιερείς μπορεί να τρέφουν αντιπάθειες προς τους Ιησουίτες αλλά ως επίσκοποι...αλλάζουν προς όφελος της καλλιέργειας των ψυχών*», αλλά τα γεγονότα απέδειξαν το αντίθετο. Romano,...ό.π., σ. 172.

¹²⁰ Αρνήθηκε να πάρει θέση, στην διαμάχη που είχε προκύψει μεταξύ του *Επισκόπου Roussin* και του κλήρου, έπεσε στην δυσμένεια του επισκόπου και έγινε αποδέκτης της άσχημης πλευράς του χαρακτήρα του. Δίδαξε θεολογία και ήταν πνευματικός των κληρικών.

¹²¹ ΑΤΙΣ, (Φ. 41 *Venturi*) και Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 371.

¹²² Πέθανε στις 23 Οκτωβρίου 1810. Βλ. Βιογραφικό του G. Romano, *Cenni...* ό. π., σ. 170-175.

Εν τω μεταξύ το 1830 η αποστολή Σύρου-Τήνου, ενισχύεται με τους πατέρες *Gilles Henry*, *Φερδινάνδο Queralt* και *Θαυδαίο Cuczynski*. Ο π. *Gilles Henry* (1831-1840), διδάσκει *Θεολογία* στο *Ιεροσπουδαστήριο ή Σεμινάριο* μέχρι το Νοέμβριο του 1840¹²³. Ο π. *Cuczynski* (1830-1834)¹²⁴, διδάσκει στο σχολείο που ίδρυσε και συντηρούσε ο επίσκοπος *Blancis*, μαζί με τον ιερέα *Νικόλαο Βαρθαλίτη*, μέχρι λίγα χρόνια πριν από την ίδρυση του Δημόσιου σχολείου Αρρένων Άνω-Σύρου το 1836 και μετά μετατίθεται στην Τήνο.

Τον Ιούλιο του 1838 εγκαθίστανται στη Σύρο ο π. *Bonaventura Aloisio* (1838-1877), με τον π. *Ιωάννη Corrola*, που διδάσκουν στο *Ιεροσπουδαστήριο*. Το πιο σημαντικό γεγονός αυτής της περιόδου είναι ότι, μέχρι τότε ο *Ηγούμενος της Τήνου*, ήταν και *Ηγούμενος της Αποστολής Τήνου-Σύρου* αλλά και όλης της *Αποστολής στην Ελλάδα* και είχε στη Σύρο έναν αντιπρόσωπο. Αλλά τον Ιανουάριο του 1839, η *Ιεραποστολή* προσαρτάται, στην επαρχία της *Σικελίας*¹²⁵ και ο *Ηγούμενος π. Aloisio*, εγκαθίσταται μόνιμα πλέον στην Σύρο. Στην Τήνο ορίζεται αναπληρωτής *Ηγούμενος*, ο π. *Osmolovski* (1839-1851).

Στα επόμενα χρόνια αξίζει να μνημονεύσουμε τα ονόματα των πατέρων, *Σαλβατόρε Μονηονί* (1856-1859), που υπηρέτησε και στην Τήνο (1859-63), *Βικέντιου Decorradi* και *Πασχάλη Campora*. Και οι δύο δίδαξαν στο *Σεμινάριο*, μαζί με τον π. *Aloisio*. Ο τελευταίος συνέταξε και δύο *Κατηχήσεις* για παιδιά και μεγάλους, που χρησιμοποιήθηκαν για την διδασκαλία των *Καθολικών μαθητών στην Ελλάδα και την Τουρκία*. Μετά από σαράντα χρόνια δράσης, πέθανε στη Σύρο το 1877¹²⁶. Τον π. *Aloisio* διαδέχθηκαν ως *Ηγούμενοι* οι *Πασχάλης Campora* (1876-1881), *Γάσπαρος Travali* (1881- 90), *Βικέντιος Mirena* (1890-91), *Ιωσήφ Dibilio* (1891-94), *Φραγκίσκος Riota* (1894-96)¹²⁷, *Gaetano Romano* (1900-1904) και (1915-1924)¹²⁸. Από τους σημαντικότερους μοναχούς για την παιδεία του και το ήθος του, θεωρείται ο *Αντώνιος Burlò*¹²⁹.

2.2.4.2 Στην Μονή Τήνου

Στην Τήνο υπηρετεί από το 1836 ο π. *Cuczinsky* ο οποίος μετά το 1859 επιστρέφει και πάλι στην Σύρο. Αναπληρωτής *Ηγούμενος της Τήνου* είναι ο π. *Osmolovski* (1839-1851) του οποίου το όνομα συνδέεται με την μεταφορά της *Μονής* από το *Μπούργκο* στα *Λουτρά* και μετά τον θάνατό του τον διαδέχεται ο π. *Corrola* (1851-1859). Στα επόμενα χρόνια υπηρέτησε ο δραστήριος π. *Σαλβατόρε*

¹²³ Μετά εργάστηκε στην Χίο, μέχρι το θάνατό του το 1856. Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες... ό. π.*, σ. 377.

¹²⁴ G. Romano, ...ό. π., σ. 236-238.

¹²⁵ Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 379. G. Romano, *Cenni storici...ό. π.*, σ. 232-233.

¹²⁶ Βλ. το βιογραφικό του στον Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνη, *Ιησουίτες... ό. π.*, σ. 383-385.

¹²⁷ Βλ. περισσότερα στον Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνη, *Ιησουίτες... ό. π.*, σ. 386-389.

¹²⁸ Εξέχουσα μορφή, ιεροκήρυκας, συγγραφέας. Βιογρ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, ...ό.π., σ. 389-392.

¹²⁹ Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες στον Ελληνικό χώρο (1560-1915)*, Αθήνα 1991. σ. 386.

Μοησοί (1859-63), ο οποίος θεμελίωσε την νέα εκκλησία του *Αγίου Ιωσήφ των Λουτρών-Τήνου* το 1860, επί επισκόπου *Ζαλώνη*, η οποία ολοκληρώθηκε το 1870 και διακοσμήθηκε από τον π. *Dibilio (1872-1880)*¹³⁰. Επόμενοι Αναπληρωτές Ηγούμενοι στην Τήνο μνημονεύονται οι: *Αχιλλέας Sarría (1863-64)*, *Ιωσήφ Siracusa (1864-68)*, *Σαλβατόρε Cosenza (1868-72)*, *Ιωσήφ Dibilio (1872-80)*, *Γάσπαρος Travali (1880-81)*, *Καρμέλιος Fiaccavento (1881-82)*, *Μελχιώρ Corte (1882-?)*, *Βλάσιος La Leta (1885-90)*, *Γκαετάνο Romano (1890-97)*, *Ροζάριο Ferrara (1897-1905)*, *Φιλάδελφος Gulino (1905-1943)* ο οποίος έφθασε στην Τήνο το 1890. Σπουδαίος ιεραπόστολος στην Μονή της Τήνου υπήρξε και ο π. *Φραγκίσκος Mireppa* που ξεκίνησε την μοναχική του καριέρα διδάσκοντας στο *Κολλέγιο της Αγίας Πουλχερίας*¹³¹.

¹³⁰ Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες στον Ελληνικό...ό.π.*, σ. 380, σημ. 6.

¹³¹ «υπήρξε φιλόσοφος, εξαιρετικός θεολόγος και διαπρεπής μαθηματικός. Ο δύσκολος χαρακτήρας του δεν του επέτρεψε να διοριστεί σε υψηλές θέσεις». Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 381.

2.3. Η εκπαιδευτική Μέθοδος των Ιησουϊτών. «La Ratio Studiorum»

2.3.1. Ταυτότητα

Η *Ratio Studiorum* συγκροτείται από ένα σύνολο κανόνων, που αποσκοπούν στην Ανθρωπιστική μόρφωση των μοναχών, αφού ο *Ιγνάτιος de Loyola* ήθελε όλοι, να διαθέτουν *Κλασική Ανθρωπιστική μόρφωση*¹. Οι κανόνες αυτοί, καθορίζονται από το *Καταστατικό του Τάγματος* και δομούν αναλυτικά, οτιδήποτε αφορά τις σπουδές μέσα στα Κολλέγια των Ιησουϊτών. Γι' αυτό η *Ratio Studiorum* αποτελεί τον επίσημο «Κανονισμό Εκπαίδευσης» και ταυτόχρονα ένα ενιαίο «Οδηγό Σπουδών», των Ιησουϊτικών Κολλεγίων.

Η πρώτη *Ratio* συντάχθηκε το 1586, όταν ήταν γενικός ηγούμενος ο π. *Claudio Acquaviva* και στάλθηκε στις διάφορες επαρχίες του Τάγματος. Η επόμενη *Ratio* του 1591, δεν έγινε αποδεκτή, παρά τις σπουδαίες προσθήκες και τροποποιήσεις που περιείχε σε σχέση με την προηγούμενη. Μετά από διορθώσεις και επεξεργασία που διήρκεσε χρόνια, έγινε τελικά το 1599, η πρώτη επίσημη έκδοσή της.

Οι εκδόσεις 1616 και 1832 του *Institutum Societatus Jesu*. Στη νέα έκδοση το 1616, του *Institutum Societatus Jesu*, εισήχθησαν οι κανονισμοί του *Επαρχιακού* και ρυθμίσεις πάνω στα εξάμηνα *Φιλοσοφίας και Θεολογίας*, που αποφάσισε η σύνοδος του 1615. Στους επόμενους δύομισή αιώνες, δηλαδή μέχρι το ήμισυ του 19^{ου} αιώνα, εφαρμόστηκε στα διεσπαρμένα σε όλη την Ευρώπη σχολεία, του Τάγματος των Ιησουϊτών. Επηρέασε έμμεσα και άλλα σχολεία, τόσο αγοριών όσο και κοριτσιών, κυρίως αυτών που ιδρύθηκαν από άλλα παρόμοια μοναχικά τάγματα².

¹ «Όσον αφορά την κλασική μόρφωση, (ο π. Ιγνάτιος) αφ' ενός θέλει όλοι να αποκτούν καλές γνώσεις Γραμματικής και Ανθρωπιστική μόρφωση ειδικά εάν είναι σε κατάλληλη ηλικία [για σπουδές] και έχουν την κλίση [να γίνουν μοναχοί]. Αφ' ετέρου, δεν αποκλείει κανένα εγκεκριμένο είδος σπουδών, ούτε την ποίηση, ούτε την ρητορική, ούτε την λογική, ούτε την φιλοσοφία κλασική και ηθική, ούτε την μεταφυσική, ούτε τα μαθηματικά». MHSI, S. Ign. Ep., II, σ. 502, από Mario Barbera, *La Ratio Studiorum*, S. I., Padova 1942-XX. *Ratio Atque Institutio Studiorum Societatis Jesu*. Edizione del M. DC. XVI. (1616), σ. 35.

² Υπάρχουν ομοιότητες στον *Οδηγό σπουδών* του 1706, των *Αδελφών των Χριστιανικών Σχολείων* ή *Frères*, με ιδρυτή τον *Jean Batiste De La Salle*, ο οποίος ίδρυσε σχολεία για την εκπαίδευση των αγοριών, καθώς επίσης και στον *Οδηγό σπουδών* του 1836, των *Αδελφών του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως*, με ιδρύτρια την *Emilie De Vialar*, η οποία ίδρυσε σχολεία για την εκπαίδευση των κοριτσιών. Βλέπε αντίστοιχα, σχετικά με τον *Οδηγό σπουδών* του 1706, των *Αδελφών των Χριστιανικών Σχολείων* την Γαλλική έκδοση, *Cahiers Lasalliens, textes études-documents, Conduite des Ecoles chrétiennes Edition comparée du manuscrit de 1706 et du texte imprimé de 1720*, Rome 1965 και σχετικά με τον *Οδηγό σπουδών* του 1836, των *Αδελφών του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως*, Χ. Χαρίτος, *Το χρονικό της σχολής Καλογραιών του Βόλου*, Αθήνα 2001.

Η τελευταία τροποποίηση της Ratio έγινε το 1832³. Η πιο σπουδαία αλλαγή είναι η προσθήκη στα πρωτεύοντα μαθήματα, της *Εθνικής γλώσσας* και της *Λογοτεχνίας* κάθε χώρας. Μέχρι τότε πρωτεύοντα μαθήματα αποτελούσαν μόνο οι κλασικές γλώσσες *Λατινικά* και *Αρχαία Ελληνικά*. Επίσης προστέθηκαν, ως δευτερεύοντα μαθήματα η *Ιστορία*, η *Γεωγραφία* και τα *Μαθηματικά*. Η *Ratio του 1832*, δεν εξαπλώθηκε, παρά την επιθυμία των Ιησουιτών να εναρμονισθούν τα σχολεία τους, με τις οδηγίες της. Κι αυτό γιατί δεν αποτελούσε πλέον ένα *Κοινό και Ενιαίο κανονισμό*, για όλα σχολεία του Τάγματος, αφού στα διάφορα Ευρωπαϊκά κράτη, υπήρχαν σημαντικές διαφορές στη σχολική νομοθεσία και ίσχυαν διαφορετικά *Εκπαιδευτικά Συστήματα*, τα οποία ήταν υποχρεωμένοι να σεβαστούν και να προσαρμόσουν ανάλογα τα δικά τους σχολεία.

Η 22^η Γενική σύνοδος του 1835, με το διάταγμα 38, διευκρίνισε ότι *ίσχυαν τα βασικά όσον αφορά την Ratio του 1832, αλλά παρέμενε η ευθύνη στους Επαρχιακούς Διευθυντές*, να παίρνουν τις οριστικές αποφάσεις σχετικά με το πρόγραμμα σπουδών «*σεβόμενοι την κατά τόπους ισχύουσα νομοθεσία των διαφόρων κρατών και προσαρμοζόμενοι στις ανάγκες των καιρών*»⁴.

Για την εθνική γλώσσα και λογοτεχνία, ίσχυε ότι και για τη Ratio του 1832, δηλαδή αναβαθμίζονται στο επίπεδο των πρωτευόντων μαθημάτων, μαζί με τις κλασικές γλώσσες.

Όσον αφορά την παρούσα εργασία, επιλέχθηκε να μελετηθεί η έκδοση «*Ratio Studiorum 1616*», που ήταν σε ισχύ μέχρι το 1832, σε μετάφραση από τα Λατινικά στα Ιταλικά M. Barbera⁵, για τους εξής λόγους:

1. Ισχυσε την περίοδο της λειτουργίας του σχολείου Ιησουιτών Σύρου.

2. Η έκδοση έχει την έγκριση του ίδιου του Ινστιτούτου του Τάγματος. Στο Εξώφυλλο γράφει: *Ratio atque Institutio studiorum Societatis Jesu. Auctoritate Septimae Congregationis Generalis aucta. Romae, in Collegio Romano eiusdem Societatis. Anno Domini M. DC. XVI. Superiorum permissu.*

Επομένως έχει μεταφρασθεί από τον M. Barbera μια έγκυρη έκδοση.

3. Γιατί ο μεταφραστής της στην μελέτη του, επισημαίνει και τις αλλαγές που έγιναν στην έκδοση του 1832, άρα έχουμε την δυνατότητα μιας ακόμη σύγκρισης και επιπλέον συμπεριλαμβάνει και το τέταρτο μέρος του *Καταστατικού του Τάγματος* των Ιησουιτών, «*La Parte quarta delle Costituzioni*», το οποίο αναφέρεται ειδικά στην εκπαίδευση και βοηθά στην κατανόηση της δομής, του

³ Το τάγμα είχε ήδη ανασυσταθεί, από το 1814, από τον Πίο VII και γενικό Ηγούμενο τον *Ολλανδό π. Giovanni Roothaan*.

⁴ Κανόνας ή Οδηγία 39, από τους *Κανόνες του Επαρχιακού* και κανόνας ή Οδηγία 15, από τους *Κανόνες καθηγητών Κατώτερων τάξεων*.

⁵ Mario Barbera, *La Ratio Studiorum*, S. I., Padova 1942-XX. *Ratio Atque Institutio Studiorum Societatis Jesu*. Edizione del M. DC. XVI. (1616).

σχεδιασμού και της φιλοσοφίας της *Ratio Studiorum*, ως *Εκπαιδευτικού Κώδικα* ο οποίος προσδιορίζει την εν γένει *Εκπαιδευτική Μέθοδο των Ιησουιτών*⁶.

Για να μπορέσουμε δε να κατανοήσουμε την *Ratio Studiorum*, είναι αναγκαίο ευθύς εξ αρχής να αποδεχθούμε, ότι πρόκειται για έναν «Οδηγό Σπουδών», ο οποίος αποβλέπει «πρωτίστως στην μόρφωση των νέων μοναχών του Τάγματος» και «δευτερογενώς στην μόρφωση των εξωτερικών μαθητών», που εκπαιδεύονται μαζί με τους υποψήφιους κληρικούς, μέσα στο ίδιο Θρησκευτικό πνεύμα, αποδεχόμενοι τον «Μοναχικό Κανονισμό» των Κολλεγίων. Επομένως πρέπει να λάβουμε υπόψη, ότι «ολόκληρος ο φιλοσοφικός, επιστημονικός και πνευματικός σχεδιασμός της, δομείται κυρίως πάνω σε θρησκευτικούς και μοναχικούς κανόνες»⁷.

2.3.2. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά

2.3.2.1 Θρησκευτικός χαρακτήρας

Στη *Ratio* κυριαρχεί η αντίληψη και το πνεύμα της *Χριστιανικής ζωής*, όπου τα πάντα πρέπει να είναι οργανωμένα και μεθοδευμένα, *alla maggior gloria di Dio*, δηλαδή, για τη μεγάλη δόξα του Θεού. Εξ άλλου, στους κανόνες των καθηγητών και των μαθητών, υπενθυμίζεται, ο ίδιος σκοπός: Η προτροπή «στην ευλάβεια και την αγάπη του Θεού και στις αρετές που είναι ενάρεστες στο Θεό»⁸.

Τα μέσα για την επίτευξη αυτού του σκοπού είναι:

Η τήρηση της *Ευλάβειας προς την Αγιότατη Παρθένο*, «*la Devozione alla SS. Vergine*» και τον Άγγελο Φύλακα, «*Angelo Custode*».

Η συμμετοχή στην *Θεία Λειτουργία* κάθε πρωί.

Η διδασκαλία την Κατήχησης, της «*Dottrina Cristiana*» κάθε εβδομάδα.

Η συμμετοχή στην Εξομολόγηση, σχεδόν κάθε μήνα και στη Θεία Κοινωνία.

Η εξάσκηση της Συνείδησης, «*l'esame di Coscienza*».

Η αποφυγή των κακών συναναστροφών, «*ad evitare delle cattive compagnie*» και

⁶Τα Καταστατικά, κατά τον Mario Barbera, θεωρούνται μεγάλης σπουδαιότητας, γιατί αποτελούν τους κανόνες του Τάγματος. Έχουν συνταχθεί από τον ίδιο τον ιδρυτή του Τάγματος, Ιγνάτιο de Loyola, ο οποίος πίστευε στην μεγάλη αξία της μόρφωσης και παράδειγμα αποτελούσε ο ίδιος, ο οποίος ολοκλήρωσε τις σπουδές του σε μεγάλη ηλικία. Μετά τον θάνατο του το 1556, στα Κολλέγια γίνονται δεκτοί και εξωτερικοί μαθητές, χωρίς να είναι οικότροφοι ή υποψήφιοι κληρικοί. Barbera, *La Ratio Studiorum...*,ό. π. Εισαγωγή I-V.

⁷ Mario Barbera, *La Ratio Studiorum*, ...ό.π., Εισαγωγή I-V.

⁸ Κανόνας 1, Κεφ. IV, *Γενικοί κανόνες καθηγητών Ανώτερων σπουδών*, M. Barbera, *La Ratio Studiorum...*,ό. π., σ. 143. Βλέπε επίσης Παράρτημα II. Κανόνας 1, Κεφ. XV, *Γενικοί των καθηγητών Κατώτερων τάξεων*, Κανόνας 1, Κεφ. XXIV, *εξωτερικών μαθητών και Κανόνας 40, Κεφ. I, Επαρχιακό διευθυντή.*

Η καλλιέργεια των Χριστιανικών αρετών, «*a coltivare delle virtù cristiane*»⁹.

Επιπλέον για την επιτυχή προώθηση της Χριστιανικής ευλάβειας, ιδρύουν την *Αδελφότητα της Παναγίας, «la Congregazione Mariana»*¹⁰.

Το περιβάλλον και το πνεύμα της αγωγής, χαρακτηρίζεται πάνω απ' όλα από θρησκευτικότητα, χωρίς υπερβολή στις πρακτικές, αλλά απλή, γαλήνια και ήρεμη. Ο δάσκαλος προσεύχεται για τους μαθητές του, τους ιδρυτές και ευεργέτες του σχολείου και δίνει ο ίδιος το παράδειγμα της ενάρετης, θρησκευτικής και μοναχικής ζωής¹¹.

Κανένας νέος μαθητής δεν γίνεται δεκτός στο Κολλέγιο, χωρίς εξακρίβωση της Ηθικής του συμπεριφοράς: «...*να μην γίνονται δεκτοί εκείνοι που δεν εμφανίζονται με τους γονείς τους ή χωρίς κάποιους που θα έχουν την επιμέλειά τους. ...να μην γίνεται αποδεκτός κανείς, τον οποίο δεν γνωρίζει [ο Διευθυντής], ή που δεν μπορεί να πάρει πληροφορίες από κάποιους, που τον γνωρίζουν...*»¹².

Άξιο αναφοράς, η «*διακριτικότητα*» με την οποία δίδεται η εντολή στο δάσκαλο, στους κοινούς κανόνες των καθηγητών των κατώτερων τάξεων, να προτρέπονται μεν οι μαθητές στην ευλάβεια και την θρησκευτικότητα, «*αλλά όχι με τέτοιο τρόπο, ώστε να σχηματίζουν την εντόπωση, ότι θέλουμε να τους τραβήξουμε στην*

⁹ «...πριν από την έναρξη του μαθήματος, κάποιος να απαγγέλλει μια σύντομη προσευχή...και ο καθηγητής και όλοι οι μαθητές με το κεφάλι ακάλυπτο να την παρακολουθούν προσεκτικά, ή τουλάχιστον ο καθηγητής να κάνει το σημείο του σταυρού και να αρχίζει».

«Επιπλέον να βοηθά τους μαθητές με συχνές προσευχές στο Θεό και με το παράδειγμα της μοναχικής ζωής...να τους εισάγει κυρίως στην προσευχή, στην εξέταση της συνείδησης το βράδυ, στην συχνή ευλάβεια των Αγιοτάτων Μυστηρίων, της Εξομολόγησης και της Αγίας Ευχαριστίας, να ακούνε την λειτουργία κάθε πρωί και το κήρυγμα στις γιορτές, να αποφεύγουν τις κακές παρέες και να απεχθάνονται τις κακές συνήθειες, να καλλιεργούν τις αρετές που αρμόζουν σε χριστιανό».

Κανόνες 2 και 3, *Γενικοί κανόνες καθηγητών Ανώτερων σπουδών*, M. Barbera, *La Ratio Studiorum*,...ό.π., σ. 144. Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες 1-9, Κεφ. XV, *Γενικοί κανόνες καθηγητών Κατώτερων τάξεων και 1-15, Κεφ. XXIV, Κανόνες εξωτερικών μαθητών*.

¹⁰ Οι αδελφότητες της Παναγίας, *Congregazioni Mariane*, είχαν σκοπό να καλλιεργήσουν και να εξασκήσουν τις χριστιανικές αρετές, καθώς και τα έργα φιλανθρωπίας, κάτω από την προστασία και το παράδειγμα της Αγιοτάτης Παρθένου Μαρίας. Για να γίνουν δεκτοί οι μαθητές ήταν αναγκαίο να είναι επιμελείς στα μαθήματα όσο και ευλαβείς και καλής διαγωγής. Αποτελούσαν τμήματα της *Accademia letteraria*, δηλαδή της *Λογοτεχνικής Ακαδημίας* ή της *Ακαδημίας Λογοτεχνικών Σπουδών* και σκοπός της ίδρυσης τους, ήταν να διατηρήσουν αφ' ενός την ευλάβεια προς την Παναγία και αφ' ετέρου να αποτελέσουν ένα ανάχωμα, σχετικά με την αύξηση του προτεσταντισμού που ήταν αντίθετος στην λατρεία της Παναγίας, αλλά επίσης να αποτελέσουν και μια παιδαγωγική κίνηση, ένα κίνητρο, για την προώθηση αξιών, ευλάβειας, επιμέλειας και ανταγωνισμού μεταξύ των μαθητών. Οι Αδελφότητες της Παναγίας ήταν πολύ διαδεδομένες, ξεχωριστές ανάλογα με την ηλικία, τις κοινωνικές συνθήκες, το φύλο και τα επαγγέλματα. «*Sono in questo numero compresi tutti gli appartenenti alla Congregazione della Beata Vergine, per il fatto stesso che sono in essa ricevuti; ed i religiosi, se ve ne siano che frequentano le nostre scuole. Però, dove c'è l' uso e il Rettore lo creda, si potranno ammettere anche altri che non siano della Congregazione ed anche non dei nostri scolari*».

Κανόνας 2, Κεφ. XXV, Για τις Ακαδημίες και Κανόνας 23, Κεφ. II, του Πρύτανη, M. Marbera, *La Ratio Studiorum*... ό.π., σ. 233 και σ. 137 αντίστοιχα.

¹¹ Βλέπε Παράρτημα 2. 1-10, Κεφ. XV, *γενικοί κανόνες καθηγητών κατώτερων τάξεων*.

¹² Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 9, Κεφ. XII, *Διευθυντή κατώτερων σπουδών*.

αδελφότητα μας [δηλ. στο τάγμα]». Αντιθέτως «αν παρατηρεί [ο δάσκαλος], σε κάποιον [μαθητή], κάποιο σημάδι «θείας κλίσης», να τον παραπέμπει στον εξομολόγο»¹³.

Δάσκαλοι μοναχοί των Σχολείων. Όλοι οι δάσκαλοι ή καθηγητές των σχολείων του τάγματος είναι αφιερωμένοι στο Τάγμα, δηλαδή είναι *μοναχοί*. Επιπλέον είναι θεολόγοι και χειροτονημένοι ιερείς. Γι' αυτό είχε ιδιαίτερα μεγάλη σημασία η εκπαίδευση που λάμβανε ο δάσκαλος-μοναχός του Τάγματος, τα προσόντα του και η προσωπικότητά του. Για την προετοιμασία του δεν αρκούσε μόνο η Θρησκευτική εκπαίδευση, αλλά όφειλε ανάλογα με τη θέση του, να διαθέτει ευρύτερη Λογοτεχνική και Φιλοσοφική μόρφωση, που την αποκτούσε σπουδάζοντας στα Κολλέγια του Τάγματος και να έχει εξασκηθεί στην *πρακτική παιδαγωγική*. Δεν μπορούσε να διδάξει, ούτε στα κατώτερα σχολεία, αν προηγουμένως δεν είχε ολοκληρώσει το *corso filosofico*, δηλαδή χωρίς να έχει ολοκληρώσει τις φιλοσοφικές σπουδές του. Ήταν στις αρμοδιότητες του Επαρχιακού Διευθυντή «να φροντίζει να μην διδάσκουν στα σχολεία εκείνοι που δεν έχουν ολοκληρώσει την Φιλοσοφία»¹⁴. Επιπλέον ήταν απαραίτητο να έχει εξασκηθεί πρακτικά στον τρόπο διδασκαλίας, στην *Ακαδημία*¹⁵, κάτω από την επίβλεψη ενός έμπειρου καθηγητή¹⁶. Μετά το *Corso Filosofico*, ο νέος μοναχός ήταν κατάλληλος για να διδάξει στο τμήμα των *Ανθρωπιστικών Σπουδών-Corso Umanistico*, για μερικά χρόνια, γινόμενος *di magistero*, δηλαδή της τέλει γνώσης. Αποτελούσε η περίοδος αυτή, ένα είδος μαθητείας και δοκιμασίας στην πρακτική παιδαγωγική, διαμορφώνοντας συγχρόνως τον χαρακτήρα του και την πνευματική και διανοητική του ωριμότητα, ηθική και θρησκευτική, ώστε να προετοιμαστεί για το τετραετές *Θεολογικό τμήμα* και εν συνεχεία για το ιερατικό στάδιο. Μερικοί από τους μοναχούς, περνούσαν όλη τους τη ζωή διδάσκοντας στο *corso Umanistico*¹⁷. Ο δάσκαλος πρέπει να είναι πάνω απ' όλα ένας απόστολος, αφοσιωμένος στον ύστατο σκοπό του, την εκπαίδευση¹⁸. Με σύνεση και χωρίς υπερβολή, μη διεκδικώντας από τους μαθητές την θρησκευτική τελειότητα, πρέπει να διαμορφώσει καλούς χριστιανούς. Πρέπει να είναι πράος, φιλικός, ευγενικός, με καλούς τρόπους, χαρούμενος, με

¹³ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 6, Κεφ. XV, Γενικοί κανόνες καθηγητών κατώτερων τάξεων.

¹⁴ Βλ. Κανόνας 28, Κεφ. I, Κανόνες του Επαρχιακού Προϊσταμένου.

¹⁵ Η Ακαδημία δεν ήταν Ανώτερη σχολή, όπως ορίζει η σημερινή έννοια, αλλά ήταν χώρος συγκέντρωσης των μαθητών όλων των τάξεων και των τμημάτων του Κολλεγίου αλλά και των δασκάλων κυρίως στις διακοπές και τις αργίες. Εκεί οι μαθητές εξασκούσαν στις συνήθεις ασκήσεις: ρητορικούς διαλόγους, διαλέξεις, παρουσιάσεις και αναλύσεις εδαφίων των κλασικών συγγραφέων, κλπ. Για τις Ακαδημίες γίνεται λόγος εκτενέστερα, στην παρούσα μελέτη, βλ. στο κεφάλαιο, τα «χαρακτηριστικά της *Ratio*».

¹⁶ Κανόνας 9, Κεφ. II, του Πρότανη, M. Barbera, *La Ratio Studiorum, ...ό. π.*, σ. 134 και επίσης Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 30, Κεφ. I, Επαρχιακού Διευθυντή.

¹⁷ Κανόνας 24 και 25, Κεφ. I, του Επαρχιακού διευθυντή.

¹⁸ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες 8, 10, 50, Κεφ. XV, γενικοί Καθηγητών κατώτερων τάξεων.

κέφι, χιούμορ και καλή διάθεση και να συμπεριφέρεται με τον ίδιο τρόπο σε όλους τους μαθητές¹⁹.

Μόρφωση και εκπαίδευση του νέου μοναχού. Η όλη γενικά μόρφωση του μοναχού, «ασκητική-θεολογική, λογοτεχνική, επιστημονική και η πρακτική παιδαγωγική, *di magistero*», στην περίοδο της προετοιμασίας, τόσο για το αξίωμα του εκπαιδευτικού, όσο και για τα ιερατικά αξιώματα, στόχευε στο να διαμορφώσει τον χαρακτήρα του, για την άσκηση του εκπαιδευτικού του έργου. Σύμφωνα με τους κανόνες της Ratio, το αξίωμα του δασκάλου-μοναχού είναι πολυσύνθετο και οφείλει γι' αυτό το λόγο, να αποκτήσει μέσω της μόρφωσης, τα κατάλληλα και αναγκαία χαρίσματα. Η περίοδος από το δοκίμιο μέχρι τους τελευταίους όρκους διαρκούσε συνήθως 15 χρόνια, ίσως και περισσότερο. Ο υποψήφιος, εισέρχεται στο Τάγμα στην ηλικία των 15 ετών και ολοκληρώνει την μόρφωσή του σχεδόν 30 ετών. Το βιογραφικό του θα μπορούσε να είναι το ακόλουθο: 2 χρόνια στο δοκίμιο, 2 ή 3 χρόνια για ολοκλήρωση της λογοτεχνικής του μόρφωσης, 3 χρόνια στο τμήμα φιλοσοφίας, 3 χρόνια πρακτικής διδασκαλίας μέχρι να αποκτήσει ικανότητα «*di magistero*», 4 χρόνια στο τμήμα θεολογίας και τελευταίο έρχεται το έτος της «*Τρίτης δοκιμασίας*»²⁰. Επιπλέον σε όλη του τη ζωή, συμμετέχει σε πρακτικές διαμόρφωσης: Πνευματικές ασκήσεις²¹, ενασχόληση με πνευματικά αντικείμενα, όπως προσευχή, περιουλλογή, στοχασμός, διαλογισμός, συντονισμένα κάτω από την ομπρέλα της πειθαρχίας και του μοναχικού κανονισμού.

2.3.2.2 Ανθρωπιστικός χαρακτήρας

Η Ratio δημιουργήθηκε τον 16^ο αιώνα και εκδόθηκε μέσα στην *όψιμη Αναγέννηση*. Επομένως είναι φυσικό να περιέχει πολλά στοιχεία, του Ουμανισμού. Είναι επηρεασμένη από ιδέες και αξίες για τον άνθρωπο, την ηθική, το δίκαιο, την θρησκεία και την εκκλησία, τις μεθόδους εκπαίδευσης και τον τρόπο επιβολής της πειθαρχίας, που σήμερα βεβαίως έχουν εντελώς διαφοροποιηθεί ή έχουν αλλάξει ριζικά, σε σύγκριση με τις σύγχρονες μεθόδους και τους σχολικούς κανονισμούς.

Σύμφωνα με τους Κανόνες της «Ratio», η παρεχόμενη εκπαίδευση, δεν στοχεύει μόνο στην Θρησκευτική μόρφωση, αλλά και στην ανύψωση του επιπέδου του ίδιου του ανθρώπου, δίνοντας του την ευκαιρία για ανθρωπιστική μόρφωση, μέσω των κλασικών σπουδών.

Αναγνωρίζεται στους Ιησουίτες, ακόμη και από όσους επικρίνουν το Τάγμα, η μεγάλη τους «ικανότητα και αποτελεσματικότητα στο εκπαιδεύειν».

¹⁹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες 47, 50, Κεφ. XV, γενικοί Καθηγητών κατώτερων τάξεων.

²⁰ Βλέπε: *La Ratio Studiorum...*, ό. π., σ. 67.

²¹ Παρακολουθούσε Πνευματικές ασκήσεις, διάρκειας ενός μήνα, για πρώτη φορά, κατά την διάρκεια του Δοκιμίου και για δεύτερη φορά στην Τρίτη δοκιμασία. Επίσης συμμετείχε σε Πνευματικές ασκήσεις κάθε χρόνο, για οκτώ ημέρες και κάθε ημέρα, για τρεις ώρες περίπου. Βλ. Ν. Ε. Λογιάδης, *Ignacio de Loyola, Πνευματικές ασκήσεις*, Αθήνα 1997.

Γι' αυτό και ο F. Bacon αναφέρει: «όσον αφορά την τέχνη της εκπαίδευσης των νέων αρκεί να πούμε: *«guardate le scuole dei Gesuiti, giacchè non si può trovare nulla di meglio»*. Δηλαδή: «Προστατέψτε τα σχολεία των Ιησουιτών, γιατί δεν θα βρείτε κανένα καλύτερο». Και ο ιστορικός *Leopoldo Ranke*, παραδέχεται ότι: «οι Ιησουίτες εργάστηκαν κυρίως στα Πανεπιστήμια...αλλά δεν αφιερώθηκαν με λιγότερο ζήλο στα Λατινικά σχολεία,...σε αυτά οι Ιησουίτες κατάφεραν θαυμάσια αποτελέσματα. Επισημαίνεται ότι οι νέοι αποκτούσαν περισσότερες γνώσεις σε έξι μήνες κοντά τους, παρά σε δύο χρόνια κοντά σε άλλους. Σταματούσαν τα παιδιά τους, ακόμη και από ψυχρά και αδιάφορα γυμνάσια των προτεσταντών, για να τα εμπιστευτούν στην φροντίδα των Ιησουιτών»²².

Είναι όμως αλήθεια, ότι οι Ιησουίτες από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης του τάγματος, εκμεταλλεύτηκαν, εστερνίστηκαν και αφομοίωσαν επιδέξια μέσα στο εκπαιδευτικό τους σύστημα, ότι καλό βρήκαν από άλλους. Π.χ. μιμήθηκαν τον Κουϊντιλιανό και μάλιστα κατηγορήθηκαν ότι, *οικειοποιήθηκαν* τις Οθωμανιστικές ιδέες του Κουϊντιλιανού. Από την αντίθετη πλευρά, επαινέθηκαν για την «εκπαιδευτική τους ικανότητα και την οργάνωση του εκπαιδευτικού τους κώδικα»: *«lodare l'efficacia e l'eccellente organizzazione del loro codice educativo»*²³.

Για την εποχή της η Ratio, θεωρείται ότι αποτέλεσε σπουδαία καινοτομία και αυτός είναι κυρίως ο λόγος, που κυριάρχησε στην Ευρώπη, σχεδόν επί τρεις αιώνες.

Δωρεάν εκπαίδευση «la gratuità». Βάσει των Καταστατικών της ίδρυσης του τάγματος, από τον Ιγνάτιο Ντε Λογρόλα, «η διδασκαλία παρέχεται δωρεάν». Από τους μαθητές δεν ζητείται καμία πληρωμή, ούτε για την εγγραφή, ούτε για την παρακολούθηση. Ισχύει το δόγμα και το πνεύμα του «Δωρεά λάβετε, δωρεά δώστε»: *«gratis accepistis, gratis date»*²⁴.

Επίσης, «...Δεν αποκλείεται κανείς, επειδή είναι πληβείος ή φτωχός»²⁵.

Γι' αυτό τα Κολλέγια, οι δάσκαλοι και όλο το προσωπικό τους, συντηρούνται από δωρεές. Δεν ήταν δυνατόν να ανοίξει ένα κολλέγιο, χωρίς προηγουμένως να έχει εξασφαλισθεί η συντήρησή του και η οικονομική του υποστήριξη από *Ιδρυτές, Δωρητές ή Ευεργέτες*. Οι δάσκαλοι-μοναχοί, μπορούσαν με αυτόν τον τρόπο, να

²² «Per quanto riguarda l' arte di istruire la gioventù, basta dire: guardate le scuole dei Gesuiti; giacchè non si può trovare nulla di meglio». F. Bacon, *Ouvres philosophiques, morales et politiques*, Société du Panthéon Littéraire, Paris 1844, VI., σ. 184.

«Essi [i Gesuiti] lavoravano principalmente alla UniversitàMa non si dedicavano con meno ardore alle scuole di latinità...In queste i Gesuiti ottennero risultati prodigiosi. Si osservò che i giovani apprendevano in sei mesi presso di loro più che in due anni presso altri; perfino dei protestanti toglievano i loro figli da ginnasi distanti per affidarli alla cura dei Gesuiti". Leopoldo Ranke, *Storia dei Papi*, Βλ. M. Barbera, *La Ratio Studiorum*, ... ό. π., σ. 65, Υποσημείωση 12.

²³ Βλ. M. Barbera, *La Ratio Studiorum...*, ό. π., σ. 65.

²⁴ «...è di dare gratis, quello che gratis abbiamo ricevuto», όπως αναφέρεται στο IV Μέρος των Καταστατικών, Κεφ. VII, Κανόνας 3. Παρομοίως «Tutto quello però si faccia senza veruna spesa degli studenti», Κεφ. XV, Κανόνας 4, και Κεφ. XVII, Κανόνας 3. Βλ. M. Barbera, *La Ratio Studiorum*,... ό. π., σ. 95, 108 και 111, αντίστοιχα.

²⁵ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 9, Κεφ. XII, του Διευθυντή Κατώτερων σπουδών.

αφιερωθούν ολοκληρωτικά στην διδασκαλία και στη μελέτη, χωρίς να έχουν έννοια και φροντίδα για την επιβίωσή τους. Και για να είναι απόλυτα αφοσιωμένος με ζήλο, στη μελέτη και το διδασκαλικό έργο, είχε προβλέψει ο συντάκτης της *Ratio*, να μην απασχολείται ο δάσκαλος-μοναχός ούτε στη Μονή, με οικιακές δουλειές και υποχρεώσεις.

Ευθύνη του *Πρότανη* ή *Rettore*, ήταν: «*Να φροντίζει επιμελώς και με θρησκευτική αγάπη, να έχουν οι δάσκαλοι καλή διάθεση και ζήλο και να μην τους επιβαρύνει με οικιακές υποχρεώσεις*²⁶».

2.3.2.3 Εκπαιδευτικός χαρακτήρας

Στο σύνολό της, η ίδια η δομή του κώδικα, είναι μοναδική και πρωτότυπη. Αποτελεί ένα *Εκπαιδευτικό σύστημα βασισμένο πάνω σε κανονισμούς*, όπως «*ένα σχέδιο νόμου*», όπου λεπτομερέστατα, καθορίζεται κάθε τι που αφορά την εκπαίδευση, από τα κατώτερα σχολεία μέχρι τα ανώτερα. Από τα μαθήματα, το ωράριο, τις διακοπές, μέχρι τον τρόπο που γίνονται οι παρουσιάσεις των κλασικών συγγραφέων και των γραπτών δοκιμίων των μαθητών. Επιπλέον καθορίζει συγκεκριμένες αρμοδιότητες στους υπεύθυνους Διευθυντές και καθηγητές ξεχωριστά, αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο την αποδοτικότητα και την πρακτική τους ικανότητα, επειδή καθιστά τον καθένα υπεύθυνο, «*impregna la responsabilità*», στην εκπλήρωση των ατομικών του καθηκόντων. Μ' αυτόν τον τρόπο η *Ratio* παύει να είναι ένας απρόσωπος κανονισμός, αλλά απευθύνεται σε κάθε ένα που εμπλέκεται, προσωπικά. Με διαφορετικά καθήκοντα για τον *Επαρχιακό Διευθυντή* ή *Provinciale*, τον *Πρότανη* ή *Rettore*, τον *Διευθυντή* ή *Prefetto*, τους καθηγητές κάθε τάξης ξεχωριστά, τους μαθητές υποψήφιους μοναχούς του τάγματος, τους οποίους αποκαλεί «*Nostri*» και τους εξωτερικούς μαθητές «*alunni esterni*».

2.3.2.4 Ενιαία και Ιεραρχική Οργάνωση

Σε όλο τον Κανονισμό της *Ratio*, κυριαρχεί το χαρακτηριστικό της Ομοιομορφίας και της Ενιαίας οργάνωσης *ατόμων, αντικειμένων και αξιών* «*di persone, di cose e di valori*». Σε όλα τα σχολεία ισχύουν οι ίδιοι κανόνες, σε οτιδήποτε αφορά τους *διευθυντές, δασκάλους και μαθητές*, τα *γνωστικά αντικείμενα* και την παροχή *πνευματικών και θρησκευτικών αξιών*. Ενιαίος και Ιεραρχικός είναι επίσης και ο Συντονισμός όλων των σχολείων, με κανόνες που ρυθμίζουν με ενιαίο τρόπο, τις υποχρεώσεις του καθενός, από τον *Ανώτερο-Superiore*, μέχρι τον *Κατώτερο-Inferiore*.

Η *Ratio* αποτελεί έναν «*Οδηγό σπουδών*», με ενιαία ισχύ, σε όλα τα σχολεία των Ιησουιτών, σε όποια Ευρωπαϊκή χώρα κι αν έχουν ιδρυθεί.

²⁶ Κανόνας 20, Κεφ. II, του *Πρότανη*, M. Barbera, *La Ratio Studiorum...* ό. π., σ. 136.

Την διοίκηση και την πειθαρχία ασκούν ο *Πρότανης-Rettore* και ο *Διευθυντής σπουδών-Prefetto degli studi*, ο οποίος είναι «*lo strumento generale del Rettore*», δηλαδή «*το δεξί χέρι του Πρότανη*», όσον αφορά «*την τήρηση του κανονισμού σπουδών, την διεύθυνση και την διοίκηση των σχολείων...*»²⁷, ενώ το διδακτικό έργο ασκούν οι *Δάσκαλοι ή καθηγητές*. Σε κάθε μία από τις πέντε τάξεις του τμήματος των *Ανθρωπιστικών σπουδών* και σε κάθε μία από τις τρεις τάξεις του τμήματος *Φιλοσοφικών σπουδών*, αντιστοιχεί και ένας *Δάσκαλος-καθηγητής*.

Όσον αφορά τα *Γνωστικά Αντικείμενα*, δηλαδή τα μαθήματα που διδάσκονται, αυτά είναι *όμοια* σε όλα τα σχολεία. Η γνώση που παρέχεται, κλιμακώνεται από την κατώτερη βαθμίδα δυσκολίας, στην ανώτερη, ανάλογα με τις ικανότητές του παιδιού, ενώ συγχρόνως επιβάλλεται τάξη και πειθαρχία στη μελέτη και στη συμπεριφορά²⁸.

Η οργάνωση των σπουδών περιλαμβάνει: Το πενταετές *Corso Umanistico*, ή τμήμα *Ανθρωπιστικών σπουδών*, το οποίο αποτελείται από τρεις τάξεις της Γραμματικής, *Inferiore*, *Media* και *Superiore*, το έτος της *Umanità/ Ανθρωπιστικών Γραμμάτων* και το έτος της *Ρητορικής*. Ακολουθούν το τριετές *Φιλοσοφικό τμήμα* και το τετραετές *Θεολογικό*, τα οποία ανήκουν στις *Ανώτερες σπουδές*.

Το πρόγραμμα στα σχολεία των *Ιησουιτών*, ακολουθεί ότι ακριβώς καθορίζει η *Ratio*. Ανεξάρτητα από εθνότητα, σε κάθε σχολείο οποιουδήποτε κράτους, ίσχυαν οι ίδιοι ακριβώς κανόνες για όλους και κάθε ένα ξεχωριστά, η ίδια οργάνωση, τα ίδια μαθήματα και έκαναν χρήση του ίδιου ακριβώς τρόπου και μεθόδου διδασκαλίας. Αυτό το σύστημα ίσχυσε μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Η νέα *Ratio* που εκδόθηκε το 1832, μετά την επίσημη ανασύσταση του Τάγματος το 1814²⁹, περιείχε σημαντικές διαφοροποιήσεις, που εναρμονίζονταν με τις ισχύουσες διαφορετικές νομοθετικές ρυθμίσεις του κάθε κράτους, σχετικά με την εκπαίδευση και το εκπαιδευτικό σύστημα που ακολουθούσε³⁰.

2.3.2.5 Διδακτικές ασκήσεις

Οι σχολικές διδακτικές ασκήσεις, «**Le esercitazioni**», υλοποιούνται με μέθοδο και πειθαρχία, με σκοπό «*di eccitare ingegna*»³¹ και να βοηθήσουν τον

²⁷ Κανόνας 1, Κεφ. III, του *Διευθυντή σπουδών*, *La Ratio Studiorum...*ό. π., σ.137.

Κανόνας 2, του *Πρότανη* και *παρόμοια κανόνας 3*, του ίδιου, *La Ratio Studiorum...*ό. π., σ. 123. Επίσης Κανόνας 2, Κεφ.Ι, του *Επαρχιακού*.

²⁸ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 39, Κεφ. XV, *Γενικοί καθηγητών κατώτερων τάξεων*.

²⁹ «*La Compagnia di Gesù, soppressa nel 1773 de Clemente XIV, mantenuta in Prussia da Federico II ed in Russia da Caterina II con tacito consenso del Papa, fu ristabilita da Pio VII nel 1814*». Βλ. M. Barbera, *La Ratio Studiorum, ...ό. π.*, πρόλογος, σ. III., υποσημείωση 1. Βλ. επίσης Marek Inglot, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820) e la sua parte nella restaurazione generale della Compagnia*, Roma 1997.

³⁰ Κυρίως γιατί εισήγαγε την διδασκαλία της εθνικής γλώσσας και λογοτεχνίας, της ιστορίας, γεωγραφίας κάθε χώρας.

³¹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 32, Κεφ. XV, *Γενικοί Καθηγητών κατώτερων τάξεων*.

μαθητή να ανακαλύψει τις έμφυτες ικανότητές του. Σπουδαιό ρόλο σ' αυτό παίζει και ο δάσκαλος που πρέπει ο ίδιος να διακατέχεται από πάθος και ζήλο για μόρφωση, ώστε να αποτελεί παράδειγμα έμπνευσης για τους μαθητές του³².

2.3.2.5.1 «La prelezione»

Πρώτη και βασική άσκηση είναι η «prelezione», από το λατινικό *praelectio*. Στόχος της «prelezione», είναι η *ανάλυση, ερμηνεία και πλήρης κατανόηση του κειμένου, ενός έργου κλασικού συγγραφέα ή ποιητή και η Διδασκαλία Γραμματικών κανόνων και Συντακτικού*. Οι μαθητές δεν ερμηνεύουν απλώς τα κείμενα του κλασικού που επεξηγούν, αλλά μαθαίνουν να ξεχωρίζουν τον ποιητικό από τον πεζό λόγο, το ύφος του ποιητή από το ύφος του ρήτορα, ενώ παράλληλα εμπεδώνουν τους κανόνες της γραμματικής, του συντακτικού και της ρητορικής³³. Εμβαθύνοντας στο εδάφιο, γνωρίζουν την σκέψη και το ύφος του συγγραφέα, ενώ παράλληλα εμπλουτίζεται και καλλιεργείται η μάθηση-*erudizione* με νέες χρήσιμες γνώσεις, πολιτισμού, ιστορίας και γεωγραφίας³⁴. Το κείμενο ερμηνεύεται στην μητρική γλώσσα του μαθητή, ο οποίος το κατανοεί και αφομοιώνει την γνώση ανάλογα με την ηλικία του και την αντιληπτική και κριτική του ικανότητα. Ο Herman αναφέρει, ότι «προκαλούσαν δέος και σχεδόν τρόμο», οι ογκώδεις εκδόσεις των Ιησουιτών του 16^{ου} αιώνα, που πολλές ήταν πάνω από 1000 σελίδες και περιείχαν σχόλια για την μελέτη των κλασικών, με σκοπό να χρησιμοποιηθούν από τους καθηγητές, για τις *prelezioni*³⁵. Οι πλέον προτεινόμενοι από τη *Ratio*, συγγραφείς, ειδικά για την *prelezione*, σε όλες τις τάξεις, είναι ο **Κικέρων** και ο **Αριστοτέλης**³⁶. Σύμφωνα με την *Ratio*, ο μαθητής αποκτά «*τελειότητα στο ρητορικό λόγο*» και «*perfetta eloquenza*», μέσα από τρία πράγματα: με την μελέτη των ρητορικών λόγων των συγγραφέων και την τέλεια γνώση των «*κανόνων της ρητορικής*», την εξάσκηση στο ρητορικό λόγο «*μιμούμενοι το ύφος του κλασικού συγγραφέα*» και μέσα από γενική καλλιέργεια και μόρφωση, «*erudizione*». Γι' αυτό και προτείνει: «*Η γνώση των γενικών αρχών και των κανόνων της Ρητορικής, να συνάγεται, από τις παραινέσεις του Κικέρωνα και αν είναι δυνατόν από τις αρχές και τα διδάγματα του Αριστοτέλη, η πρακτική εξάσκηση στην σύνθεση δοκιμίων, κατ' απομίμηση και αντιγραφή του Κικέρωνα και του Αριστοτέλη και η γενική μόρφωση πρέπει να εξάγεται, από τη γνώση της ιστορίας, των*

³² Κανόνας 20, Κεφ. II, του Πρύτανη, M. Barbera, *La Ratio Studiorum*,... ό. π., σ. 136.

³³ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 6, Κεφ. XX, καθηγητή Κατώτερης τάξης Γραμματικής και κανόνες 27, 28, 29, Κεφ. XV, Γενικοί καθηγητών Κατώτερων τάξεων.

³⁴ «τέλος η μάθηση-*erudizione*, πρέπει να εξάγεται από την ιστορία, τα έθιμα του τόπου, τις μαρτυρίες των συγγραφέων ...». Κανόνας 1, Κεφ. XVI, του καθηγητή της Ρητορικής σ. 201.

Ο καθηγητής «...εξηγεί σύντομα αν χρειάζεται τους μύθους, την ιστορία και τα θέματα που έχουν σχέση με την *κουλτούρα-erudizione*» Κανόνας 5, του καθηγητή ανώτερης τάξης γραμματικής, σ. 215.

και Κανόνας 5, Κεφ. XVII, καθηγητή τάξης Ανθρωπιστικών σπουδών, σ. 211.

³⁵ Βλ. M. Barbera, *Ratio* ... ό. π., σ. 68.

³⁶ Κανόνες 1 και 6, Κεφ. XVI, του καθηγητή Ρητορικής M. Barbera, *La Ratio* ,... ό. π., σ. 201 και 204.

ηθών και των συνηθειών των λαών, τις μαρτυρίες των συγγραφέων και από κάθε διδασκαλία, με σοβαρότητα και ανάλογα με την ικανότητα των μαθητών»³⁷.

2.3.2.5.2 Σύνθεση γραπτού δοκιμίου

Δεύτερη άσκηση είναι η «*composizione scritta*» δηλαδή «σύνθεση γραπτού δοκιμίου», στο σχολείο ή στο σπίτι, σύντομη αλλά καθημερινή, εκτός του Σαββάτου, που είναι αφιερωμένο στις επαναλήψεις και μάλιστα με απομίμηση «*imitazione*» των κλασικών δημιουργών.

Η άσκηση γίνεται είτε σε πεζό είτε σε ποιητικό λόγο, σε λατινική και ελληνική γλώσσα. Επιπλέον γίνονται γραπτές δοκιμασίες-διαγωνίσματα στο σχολείο, με σκοπό την προώθηση της άμιλλας και του συναγωνισμού³⁸. Η εκμάθηση της Λατινικής γλώσσας, όπως εύκολα διαπιστώνουμε, ήταν εύκολη, με τέτοια συχνότητα γραπτών δοκιμίων και με καθημερινή εξάσκηση που ήταν υποχρεωτική για τους μαθητές, από τις ασκήσεις Γραμματικής και απομνημόνευσης³⁹ μέχρι το να μιλούν λατινικά υποχρεωτικά στο σχολείο⁴⁰.

Βασικός Κανόνας είναι, η σύνθεση του δοκιμίου να στηρίζεται στην απομίμηση των κλασικών συγγραφέων και ειδικά του Κικέρωνα στα λατινικά και του Αριστοτέλη στα αρχαία ελληνικά⁴¹.

Στα βήματα του Κουϊντιλιανού και η *Ratio*, δεν επιδίωκε μια εντελούς αξίας απομίμηση, ή ένα πιστό αντίγραφο του πρωτοτύπου, αλλά μια *εμπνευσμένη επινόηση*, η οποία εκμεταλλευόμενη τα έμφυτα χαρίσματα κάθε μαθητή, θα αναδείκνυε τις ιδιαίτερες ικανότητες του⁴².

³⁷ Κανόνας 1, Κεφ. XVI, του καθηγητή Ρητορικής Μ. Barbera, *La Ratio Studiorum...* ό. π., σ. 201.

³⁸ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 1 και 2, Κεφ. XIV, Οδηγίες για τις βραβεύσεις, επίσης Κανόνες 4 και 5, Κεφ. XIII, Γραπτές εξετάσεις, Κανόνας 30, Κεφ. XV, Γενικοί καθηγητών κατώτερων τάξεων.

³⁹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 19, Κεφ. XV, Γενικοί καθηγητών Κατώτερων τάξεων και κανόνας 2, Κεφ. XX, του καθηγητή Κατώτερης τάξης Γραμματικής. Επίσης, «*esercizio della memoria*», Κανόνας 3, Κεφ. XVI, του καθηγητή Ρητορικής, σ. 203. Κανόνας 2, Κεφ. XVII, του καθηγητή Ανθρωπιστικών, σ. 209, και Κεφ. XX, των καθηγητών Κατώτερης, Μεσαίας, Ανώτερης Γραμματικής.

⁴⁰ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 18, Κεφ. XV, Γενικοί καθηγητών κατώτερων τάξεων και Κανόνας 8, Κεφ. II, του Πρότανη, σ. 134. Αναφέρεται στη χρήση της Λατινικής γλώσσας στο οικοτροφείο, ακόμη και τις ημέρες των διακοπών.

⁴¹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 30, Κεφ. XV, Γενικοί των καθηγητών Κατώτερων τάξεων.

Ο κανόνας αυτός άλλαξε στην *Ratio του 1832* με τη φράση: «*ad imitazione degli autori*, από απομίμηση των συγγραφέων» και όχι αποκλειστικά του Κικέρωνα, αλλά η πρακτική της αντιγραφής απέμεινε η βάση της σύνθεσης του δοκιμίου. Κανόνες 6 και 7 Κεφ. XX, των καθηγητών Κατώτερης Γραμματικής σ. 223, Μεσαίας σ.220, Ανώτερης σ.216) και κανόνας 6, Κεφ. XVII, του καθηγητή Ανθρωπιστικών Σπουδών, σ. 211.

⁴² « να καλλιεργείται όχι μόνο η *μνήμη*, αλλά και η *ευστροφία* των μαθητών...»

Κανόνας 32, Κεφ. XV, Δημόσιες δοκιμασίες, Γενικοί των καθηγητών κατώτερων τάξεων.

Επίσης «...Στο β' εξάμηνο, «*si ecciti l' insegno, all' invenzione*», να ευθαρρύνεται η *ευστροφία* των μαθητών, ως προς την εφευρετικότητα και να γίνεται από πριν ανάπτυξη των παροιμιών και των ρητών και των διδαγμάτων που υπάρχουν στα ποιήματα, διηγήσεις και αναλύσεις των συγγραφέων, προτείνοντας σε αυτούς ένα εύκολο θέμα και ξεκάθαρο...».

2.3.2.5.3 Επαναλήψεις

Η πιο συχνή άσκηση, είναι η *επανάληψη*. Αυτό συνάγεται από τη μελέτη των γενικών αλλά και *ιδιαιτέρων κανόνων των καθηγητών*⁴³ των *Ανθρωπιστικών σπουδών*⁴⁴. Εκτός από την *αποστήθιση*, που γίνεται με απαγγελία, ή αφήγηση, μέθοδο καθαρά μηχανική, προστίθεται η επανάληψη με διάλογο, συζήτηση, ερωτήσεις-απαντήσεις και τέλος με επανάληψη της διδασκαλίας από καθέδρας, όχι από το δάσκαλο, αλλά από τον μαθητή.

Η επανάληψη χρησιμοποιείται με πολλούς *τρόπους* και σε διαφορετικές *χρονικές περιόδους* όπως:

1. Γίνεται αμέσως μετά την παράδοση και την επεξήγηση του θέματος. «*Για ένα τέταρτο της ώρας*» γίνεται επανάληψη με ερωτήσεις του καθηγητή, σε ένα ή περισσότερους μαθητές, πάνω στο μάθημα που διδάχθηκε, ενώ οι υπόλοιποι παρακολουθούν προσεκτικά, για να διορθώσουν τις σημειώσεις που έχουν πάρει, κατά την διάρκεια της *prelezione*, ή να απαντήσουν εάν ερωτηθούν⁴⁵. Ακόμη, πολλές φορές μετά το μάθημα, οι μαθητές διαιρούνται σε ομάδες των δέκα, όπου ένας επαναλαμβάνει ή απαγγέλλει και όλοι οι άλλοι διορθώνουν ή επαναλαμβάνουν.
2. Γίνεται την επομένη το πρωί,⁴⁶ «*a memoria*», δηλαδή «*δί' αποστηθίσεως*» από όλους ανεξαιρέτως τους μαθητές, με την βοήθεια των «*decurioni*»⁴⁷. Οι μαθητές κάνουν επανάληψη και διάλογο [*disputa*], στο οικοτροφείο, το πρωί πριν την έναρξη των μαθημάτων για μια ώρα⁴⁸.
3. Το πρωί του Σαββάτου, είναι ολόκληρο αφιερωμένο στις επαναλήψεις, αλλά και σε συζητήσεις, διαλόγους, πάνω σε όλα τα μαθήματα που διδάχθηκαν κατά την διάρκεια της εβδομάδας⁴⁹.
4. Γίνεται επανάληψη, περιοδικά κάθε δύο, τρεις, ή τέσσερις εβδομάδες, ή κάθε μήνα, με τα διδασκούντα την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, ή γίνονται επαναλήψεις βιβλίων Γραμματικής ή ενός διδασκούντος κλασσικού⁵⁰.

Κανόνας 6, *θέμα του γραπτού*, Κεφ. XVII, *Κανόνες του καθηγητή Ανθρωπιστικών σπουδών*, σ. 211. Και όχι όπως κατά την συνήθεια του Οθμανισμού του 16^{ου} αιώνα, να γίνεται η περιγραφή ενός κήπου, ενός λιμανιού, μιας πόλης, μέσα από τα βιβλία των κλασσικών, αλλά να γίνεται απευθείας από τη φύση. Κανόνας 5, Κεφ. XVI, (*ασκήσεις στο σχολείο*), του καθηγητή της ρητορικής, σ. 203. Κανόνας 10, Κεφ. XVII, του καθηγητή *Ανθρωπιστικών*, σ. 213.

⁴³ Κανόνες 11 και 12, Κεφ. IV, *Γενικοί κανόνες όλων των καθηγητών ανώτερων σχολών*, σ. 145-6.

⁴⁴ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες Κεφ. XVII, του καθηγητή των *Ανθρωπιστικών (σπουδών)*.

⁴⁵ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 25, Κεφ. XV, *Γενικοί των καθηγητών κατώτερων τάξεων*.

⁴⁶ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 25, *γενικοί των καθηγητών κατώτερων τάξεων*.

⁴⁷ *Decurione*, είναι βαθμός αξιωματικού του στρατού, αντίστοιχος του *Δεκανέα*. Δίδεται στους καλούς μαθητές τιμητικά. Κάθε *Decurione* είναι επικεφαλής ομάδας δέκα συμμαθητών του, εξ' αυτού και η ονομασία *δεκανείς-decurioni*.

⁴⁸ Κανόνας 12, Κεφ. IV, *Γενικοί κανόνες όλων των καθηγητών των ανώτερων σχολών*, σ. 146.

⁴⁹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 26, Κεφ. XV, *Γενικοί των καθηγητών κατώτερων τάξεων*.

⁵⁰ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 8,§3, Κεφ. XII, του *Διευθυντή των Κατώτερων σπουδών*.

5. Επαναλήψεις γίνονται στο τέλος κάθε εξαμήνου⁵¹.
6. Οι Γενικές επαναλήψεις, καθιερώνονται στο τέλος του σχολικού έτους, για ένα ολόκληρο μήνα, σε όλα τα μαθήματα, χωρίς να διδάσκονται καινούρια, για να προετοιμαστούν οι μαθητές για τις τελικές εξετάσεις⁵².
7. Στους Γενικούς κανόνες των καθηγητών των κατώτερων τάξεων αναφέρεται και η υποχρέωση των καθηγητών «να δίνουν πάντοτε ένα νέο «ξαναπέρασμα», όσων έχουν διδάξει στο αμέσως προηγούμενο μάθημα στην τάξη⁵³».

2.3.2.5.4 «La Disputa»

Η «Disputa», μιμείται τον αρχαίο ελληνικό «Ρητορικό διάλογο» και αποτελεί μια βασική και πρωταρχική άσκηση των μαθητών των Ιησουϊτικών Κολλεγίων. Ταυτίζεται με την έννοια της Λατινικής λέξης «concertatio», που σημαίνει «καταλήγω σε συμφωνία, μέσα από έντονη διαλογική συζήτηση».

Αποτελεί δηλαδή, ένα είδος ζωηρής ανταγωνιστικής συζήτησης με τη δομή «λόγου-αντίλογου», μέσα από την οποία ειδικά στην τάξη της ρητορικής⁵⁴, ο «αντίπαλος», ασκούσε κριτική «τόσο στις αδυναμίες και τα σφάλματα που σημείωνε ο συναγωνιστής, μέσα από το ρητορικό του λόγο, όσο και στην εφαρμογή ή όχι των κανόνων της ρητορικής». Με την «disputa» ή «ρητορικό διάλογο», πάντοτε με την ίδια μέθοδο, δηλαδή μέσα από αμοιβαία κριτική και υποστήριξη διαφορετικών θέσεων και απόψεων, «επιλύονται διαφωνίες», «ερμηνεύονται αλληγορικές εκφράσεις» και «διδάγματα».

Στις μικρότερες τάξεις έχει απλούστερη μορφή διαλόγου, με ερωτήσεις-απαντήσεις, σε θέματα γραμματικής⁵⁵, στο τέλος του οποίου, ένας από τους δύο συναγωνιστές, είναι ο νικητής⁵⁶. Συνοδεύει κάθε μάθημα και κάθε διδασκαλία, παρουσιάζεται σε ποικίλες μορφές και χρονικές περιόδους, αλλά εξασκείται πάντα με τον ίδιο τρόπο-μέθοδο και πάνω στην ίδια βάση, του ανταγωνισμού-συναγωνισμού.

Στο καθημερινό πρόγραμμα, κατά την διάρκεια όλου του σχολικού έτους, συμπεριλαμβάνεται μια σύντομη *Disputa*, κάθε πρωί, ακόμη και το Σάββατο, μαζί με την καθημερινή άσκηση της *Επανάληψης*⁵⁷.

⁵¹ Επανάληψη της Γραμματικής, Βλ. Παράρτημα: κανόνας 8, §3, 4 και 9, Κεφ. XII, του Διεθοντή των κατώτερων σπουδών.

⁵² Κανόνας 37, Κεφ. XV, Γενικοί των καθηγητών των Κατώτερων τάξεων. Κανόνας 13, Κεφ. IV, Γενικοί κανόνες όλων των καθηγητών των ανώτερων σχολών, σ. 146.

⁵³ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 12, Κεφ. XV, Γενικοί κανόνες των καθηγητών των Κατώτερων τάξεων.

⁵⁴ Κανόνας 12, του καθηγητή Ρητορικής, σ. 205.

⁵⁵ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 9, του καθηγητή Κατώτερης τάξης Γραμματικής.

⁵⁶ Κανόνας 31, Γενικοί των καθηγητών Κατώτερων τάξεων.

⁵⁷ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 2, Κεφ. XX, του καθηγητή Κατώτερης Γραμματικής, ομοίως στον Κανόνα 2, της Μεσαίας και Ανώτερης Γραμματικής, του καθηγητή Ρητορικής και Ανθρωπιστικών σπουδών.

Εβδομαδιαίες *Dispute*, οργανώνονται επίσης το Σάββατο μέσα στις τάξεις για δύο ώρες, ή μία φορά το μήνα σε συνεργασία με τις Ακαδημίες⁵⁸.

Πάρα πολύ συχνά παρατηρούμε να γίνεται *Disputa*, μεταξύ των μαθητών δύο άμεσα γειτονικών τάξεων, όπως του *Ουμανισμού-classe Umanistica* και της *Ρητορικής-classe Rettorica*, πάνω σε θέματα που παρουσιάζουν κοινό ενδιαφέρον. Οργανώνονται εντυπωσιακές, *Δημόσιες Dispute*, παρουσία κοινού και επιφανών προσκεκλημένων. Γι' αυτές τις τελευταίες, οι μαθητές προπαρασκευάζονται κατάλληλα, αφού πρώτα κατανέμονται σε δύο ομάδες. *Επιτιθέμενοι* και *αμυνόμενοι* για να υπάρχει *λόγος* και *αντίλογος*, ενώ ο νικητής επιβραβεύεται ή κερδίζει το αξίωμα του αντιπάλου του⁵⁹. Στο *Corso Umanistico*, τα θέματα που προτείνονται για *Disputa*, είναι θέματα από τις τάξεις της *Γραμματικής*, της *Umanità* και της *Ρητορικής*, καθώς και ερωτήσεις σχετικές με την παρουσίαση των κλασικών συγγραφέων. Στο *Corso Filosofico* και το *Corso Teologico*, προτείνονται αντικείμενα επιστημονικά, σχετικά με την *Φιλοσοφία* και τη *Θεολογία*⁶⁰.

Ο σκοπός τέτοιων συζητήσεων και τα οφέλη που αποκτούν οι μαθητές, εύκολα γίνονται αντιληπτά: *εξάσκηση της μνήμης, οξυδέρκεια, ευστροφία, ετοιμότητα, ζήλος για μελέτη, αυτοεκτίμηση, ευγλωττία και εμπειρία συναγωνισμού-ανταγωνισμού*, μέσα σε πλαίσια *ευγενούς άμιλλας*⁶¹.

Οι οδηγίες που δίνονταν μέσω της *Ratio*, προς τους *καθηγητές*, ειδικά στις τάξεις, όπου κρίνονται οι κλασικοί συγγραφείς, φανερώσει την μεγάλη σημασία που δίνεται στην άσκηση: «*να υπάρχει σοβαρότητα και ταπεινότητα στις αντικρούσεις*», ή «*στην διασκευή ή διάφευση των συγγραφέων*» γιατί «*δεν υπάρχουν ιδέες άχρηστες, απαράδεκτες, ανόητες ή τελείως λάθος*», «*να είναι σύντομοι ...να μην βγαίνουν εκτός θέματος*» ή «*σε άγνωστους χώρους...*» και να μην βιάζονται να βγάλουν συμπεράσματα εύκολα, ώστε να διαψεύδουν τις θέσεις των συγγραφέων, αλλά να μελετώνται πολύ καλά οι ενστάσεις και οι απόψεις, λαμβανομένης υπόψη και της βαρύτητας των θεμάτων⁶².

2.3.2.5.5 «*La Declamazione*»

Στις «*Declamazioni*», ενσωματώνονται οι *Διαλέξεις*, υπό μορφή *Ακαδημαϊκής Ρητορείας* ή *Ρητορικού Λόγου*, οι *Απαγγελίες* και κάθε μορφής *Παρουσιάσεις* και *Παραστάσεις*, μεταξύ των οποίων και οι *Θεατρικές δραστηριότητες* που απαρτίζουν το *Σχολικό θέατρο*, δηλαδή «*azioni sceniche, teatro scolastico, e rappresentazioni*».

⁵⁸ Κανόνες 14 και 14, Κεφ. IV, *Γενικοί κανόνες καθηγητών Ανώτερων σχολών*.

⁵⁹ Βλ. Παράρτημα 2. Καν. 34, Κεφ. XV, *Γενικοί κανόνες καθηγητών κατώτερων τάξεων* και Καν. 31, ομοίως.

⁶⁰ Βλ. Παράρτημα 2. Καν. 9, Κεφ. XX, *καθηγητή Κατώτερης τάξης Γραμματικής*. Παρομοίως Καν. 10, Κεφ. XIX, *καθηγητή Μεσαίας τάξης Γραμματικής* σ. 220 και Κεφ. XVIII, *Ανώτερης* σ. 217. Ομοίως Καν. 7, Κεφ. XVII, *καθηγητή Ανθρωπιστικών* σ. 211 και Καν. 12, Κεφ. XVI, *καθηγητή Ρητορικής* σ. 205.

⁶¹ «...για να καλλιεργείται όχι μόνο η *μνήμη* μα επίσης η *ευστροφία* των μαθητών...». Βλ. Παράρτημα, Καν. 32, *Δημόσιες Δοκιμασίες*, Κεφ. XV, *Γενικοί κανόνες καθηγητών Κατώτερων τάξεων* και Καν. 35, ομοίως.

⁶² Κανόνες 5,6,7, Κεφ. IV, *Γενικοί κανόνες όλων των καθηγητών Ανώτερων Σπουδών*, σ. 144.

Οι Θεατρικές Παραστάσεις, συνηθίζονταν πολύ στα χρόνια της Ratio και έλαβαν αστραπιαία εξέλιξη. Τα θέματα προέρχονταν από θρησκευτικές ιστορίες, ή λαϊκούς μύθους «*storie sacre e profane*», από τους κλασσικούς Έλληνες και Λατίνους συγγραφείς, από εκκλησιαστικούς συγγραφείς και αποστολικές αναφορές «*notizie missionarie*», από το πλούσιο πεδίο των μύθων των θρύλων, των επιών και της τοπικής παράδοσης «*dalla ricca miniera, delle leggende e dalle saghe e tradizioni locali*»⁶³.

Έχει αναφερθεί ότι οι Ιησουίτες «επεξεργάστηκαν λεπτομερώς τα πιο σπουδαία θέματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας»⁶⁴.

Η θεατρική αγωγή, «*azione teatrale*» ασκήθηκε, προς όφελος της ηθικής διαπαιδαγώγησης, θρησκευτικής και κοινωνικής. Ο Bacone, χαρακτηρίζει την «*azione teatrale*», ως «*απόδειξη της μεγάλης παιδαγωγικής αντίληψης, d'intendimento educativo*», των Ιησουιτών. Γιατί κατ' αυτόν, η Θεατρική αγωγή «*ενισχύει τη μνήμη, ρυθμίζει και γλυκαίνει τον τόνο της φωνής και της προφοράς, δίνει ευχαρίστηση με το νεύμα, την κίνηση και έκφραση του προσώπου, εμπνέει αξιοπιστία και εξοικειώνει τους νέους να αντέχουν στα βλέμματα μιας μεγάλης συγκέντρωσης*»⁶⁵. Σημαντική διαπίστωση της πρωτοπορίας των Ιησουιτών είναι το γεγονός ότι, είχαν επινοήσει πριν από 400 χρόνια και εφαρμόζαν «*Βιωματικές-Επικοινωνιακές μεθόδους*»⁶⁶, και κυρίως μεθόδους «*Πολιτικής και Επικοινωνίας*»⁶⁷ επιτυγχάνοντας να ελέγχουν τέλεια τη «*γλώσσα του σώματος*» και των «*συναισθημάτων*»⁶⁸.

⁶³Σχετικά με το θέατρο στα κολλέγια των Ιησουιτών, υπάρχουν τόσα πολλά αντίγραφα θεμάτων, ώστε μπορεί κανείς να συνθέσει τόμους και να βγάλει εξαιρετικά ενδιαφέροντα συμπεράσματα πάνω στην επίδραση που άσκησε το θρησκευτικό θέατρο, στην εξέλιξη της σύγχρονης δραματοουργίας. Βλ. M. Barbera, *La Ratio Studiorum, ... ό. π.*, σ. 72, υποσημ. 21.

Το σχολικό θρησκευτικό θέατρο των Ιησουιτών, μελετήθηκε και από Έλληνες σύγχρονους μελετητές. Βλ. Πούχνερ Βάλτερ, *Ελληνική θεατρολογία, Δώδεκα μελετήματα*, τ. Β', Αθήνα 1988.

Β. Πούχνερ, Μανούσας, *Δραματοουργικές αναζητήσεις*, Αθήνα 1995. Β. Πούχνερ, *Ηρώδης ή η Σφαγή των Νηπίων*, Αθήνα 1997. Παπαδόπουλου Θωμά, Ι., *Αγνώστου Χίου ποιητή, Δαβίδ, Ανέκδοτο διαλογικό στιχολόγημα*, Αθήνα 1979. Παναγιωτάκης Νικόλαος Μ., Βάλτερ Πούχνερ, *Η Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου, θρησκευτικό δράμα με κωμικά ντερμέδια, αγνώστου ποιητή, που παραστάθηκε στις 29 Δεκεμβρίου 1723 στη Ναξία, Ηράκλειο 1999.*

⁶⁴ Nicola Scheid S. J. *Das lateinische Jesuiten drama im deutschem Sprachgebiet, in Literaturwissenschaftliches Jahrbuch der Gorres Gesellschaft, Herder, Freiburg 1930, Vol. V, σ. 4*, από M. Barbera, *La Ratio Studiorum, ... ό. π.*, σ. 72, υποσημ. 21.

⁶⁵ « *οι Ιησουίτες δεν περιφρονούν αυτό το είδος εξάσκησης, θέλω να πω της θεατρικής αγωγής, «azione teatrale» και είναι αυτή κατά τη γνώμη μας, μια απόδειξη της μεγάλης τους παιδαγωγικής αντίληψης, d'intendimento educativo... «...fortifica la memoria, regola e addolcisce il tono della voce e della pronuncia, dà grazia al gesto e all' espressione del volto, ispira una nobile sicurezza, avvezza i giovani a sostenere gli sguardi di una numerosa assemblea».* Bacone, ...ό.π., σ. 185. Βλ. M. Barbera, *La Ratio Studiorum ... ό. π.*, σ. 72, υποσημείωση 20.

⁶⁶ Βλ. Κ. Χρυσοφίδης, *Βιωματική -Επικοινωνιακή Διδασκαλία: Η εισαγωγή της μεθόδου project στο Σχολείο*, Gutenberg, Αθήνα 2000.

⁶⁷ Βλ. Μασσιάλας Β. *Το σχολείο εργαστήριο ζωής: εισαγωγή στην μεθοδολογία της διδασκαλίας των κοινωνικών σπουδών*, Γρηγόρης, Αθήνα 1984.

⁶⁸ Βλ. Ε. Παπαδάκη-Μιχαηλίδη, *Η σιωπηλή γλώσσα των συναισθημάτων, η μη λεκτική επικοινωνία, στις διαπροσωπικές σχέσεις*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.

Όσον αφορά τις «*Declamazioni*», στη Ratio περιγράφονται δύο ειδών: 1. «*Declamazione Privata*», δηλ. Παρουσίαση μέσα στην τάξη, το Σάββατο, την τελευταία μισή ώρα του απογευματινού ωραρίου, όπου παρουσία και των μαθητών της τάξης των Ανθρωπιστικών Γραμμάτων⁶⁹, ένας ή δύο μαθητές ανέβαιναν στην έδρα και παρουσίαζαν ένα θρησκευτικό ποίημα, ή έναν ελληνικό ρητορικό λόγο⁷⁰. «Μερικές φορές μπορούσε να παρουσιασθεί μια Θεατρική σκηνική πράξη, ή ένας διάλογος, αλλά χωρίς κανένα σκηνικό μηχανισμό⁷¹.

2. «*Declamazione Pubblica*» δηλ. Δημόσια Ρητορική Διάλεξη, μια φορά το μήνα, με την έγκριση του Διευθυντή των Ανώτερων σπουδών, ως επί το πλείστον μέσα στην αίθουσα παρουσία ακροατών, ή στην εκκλησία, όπου γίνονταν απαγγελίες καταναυκτικών ορατόριων ή θρησκευτικών ποιημάτων, στα λατινικά και τα ελληνικά⁷².

Γίνονταν ακόμη Παρουσιάσεις, των γραπτών συνθέσεων ή δοκιμίων των μαθητών, ήτοι εκθέσεων, θεατρικών έργων και λογοτεχνικών κειμένων σε πεζό ή ποιητικό λόγο, ή ορατόριων, ή επιλεγμένων εδαφίων κλασσικών συγγραφέων, ακόμη και υπό μορφή ρητορικού διαλόγου.

Με τις «*declamazioni*», δηλ. τις Ρητορικές Διαλέξεις, Απαγγελίες και Παρουσιάσεις, μέσα στα σχολεία, αλλά κυρίως δημοσίως, μπροστά σε κοινό, όπως και με τις θεατρικές παραστάσεις, εξοικειώνονται οι μαθητές στο δημόσιο διάλογο και εξυπηρετείται ο σκοπός της εξάσκησης του ρητορικού λόγου, δηλαδή πολύ απλά μαθαίνουν, πώς να ελέγχουν τις κινήσεις τους, τη φωνή τους και γενικά να συμπεριφέρονται και να μιλούν δημόσια σε ακροατήριο⁷³.

Κατά τον π. Pontano, συγγραφέα βιβλίου για τις τάξεις της γραμματικής, προσδιορίζονται πέντε λόγοι για την προώθηση των *declamazioni*: «1. Η έξυπνη διάλεξη των φτωχών μαθητών συχνά προτρέπει τους εύπορους [δωρητές και ευεργέτες] να τους βοηθούν στις σπουδές. 2. Οι σκηνικές δραστηριότητες αυξάνουν την φήμη των δασκάλων και των σχολείων. 3. Είναι εξαιρετικό μέσο εξάσκησης της μνήμης. 4. Είναι πολύ

⁶⁹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 32, Κεφ. XII, του Διευθυντή κατώτερων σπουδών.

⁷⁰ R. S. 1616, *Declamazione Privata*, Κανόνας 16 του καθηγητή της ρητορικής: «In giorni di sabato alternati, nell' ultima mezz'ora antimeridiana, con intervento degli umanisti, da uno o due discepoli, dalla cattedra, si tenga una declamazione, una prelezione, o un carne, o un' orazione greca, o insieme carne ed orazione». R. S. 1832. 15. «In giorni di sabato...o una prelezione lattina o in volgare, o un carne latino».

⁷¹ «...τα καλύτερα από αυτά, να παρουσιάζονται μετά δημόσια στο σχολείο και να μοιράζονται τους ρόλους μεταξύ τους οι ίδιοι μαθητές». Κανόνας 19. *Azione scenica privata*, του καθηγητή ρητορικής.

⁷² R. S. 1616, *Declamazione Pubblica*, Κανόνας 17 του καθηγητή της Ρητορικής: «Ogni mese, ordinariamente, nell' aula, o nella chiesa, si reciti una orazione più solenne, o un carne, o l' una e l' altro, ora in latino, ora in greco; oppure un' azione declamatoria, proponendosi le ragioni da una parte e dell' altra e preferendosene il giudizio; sono però senza revisione ed approvazione del Prefetto degli studi superiori». R. S. 1832. 16. Dopo «ora in greco», è inserito: «ora in volgare».

⁷³ «... πρέπει οι μαθητές να ελέγχουν με αξιοπρέπεια τη φωνή, τις χειρονομίες και γενικά όλες τις πράξεις τους». Κανόνας 32, Κεφ. XV, Γενικοί των καθηγητών των κατώτερων τάξεων.

χρήσιμες στους νέους για την κατανόηση και εξάσκηση των λατινικών. 5. Ενσταλάζουν και εμπνέουν μαθήματα αρετής, [λόγω του διδακτικού τους χαρακτήρα]»⁷⁴.

Τέλος όσον αφορά, ειδικά τις Θεατρικές δραστηριότητες, επισημαίνουμε τον κανόνα 13 του Πρότανη⁷⁵, ο οποίος επιβάλλει, «να γίνονται σπάνια με την χρήση μόνο της Λατινικής γλώσσας» *«soltanto in latino»*, χωρίς να «υπεισέρονται γυναικείοι ρόλοι», ενώ ο κανόνας 14, του ίδιου καθηγητή, προτείνει να γίνονται με μέτρο, μια φορά το χρόνο παρουσία «*uomini illustri*», προσώπων επιφανών, που χρηματοδοτούσαν και τις βραβεύσεις, υπό τον όρο, «η προετοιμασία των μαθητών σε τέτοιες δραστηριότητες να μην αποβαίνει σε βάρος της ευλάβειας και της μελέτης»⁷⁶. Η φράση όμως, *soltanto in latino*, συνήθως δεν τηρείται.

Στην Ratio Studiorum έκδοσης 1832, όλος ο κανόνας 13 παραλείπεται και αντικαθίσταται με τον Κανόνα 58 του Επαρχιακού προϊσταμένου, ο οποίος «*απαγόρευε ρητά, την θεατρική παράταση μέσα στην εκκλησία, «vieti del tutto che si facciano in chiesa, queste ed altre simili rappresentazioni»*. Η ένδειξη *soltanto in latino* δεν έχει πλέον έννοια, αφού εισάγονται η εθνική γλώσσα και λογοτεχνία ως πρωτεύοντα μαθήματα. Σημειώνουμε ακόμη ότι, οι θεατρικές παραστάσεις τον 19^ο αιώνα αρχίζουν να ελαττώνονται, χωρίς όμως να διακόπτονται.

2.3.2.6 «L' emulazione»

Κίνητρο όλης της σχολικής δραστηριότητας είναι η *ευγενής άμιλλα* και ο *Συναγωνισμός*, «L' emulazione». Προκαλείται ο αμοιβαίος συναγωνισμός για την βελτίωση της ατομικής άμιλλας, μεταξύ δύο μαθητών, «*κατανέμοντας σε καθένα του ανταγωνιστή του*», «*il suo emulo*», φροντίζοντας όμως να είναι *ισάξιος*. Ο καλός μαθητής ανταγωνίζεται με τον καλό μαθητή.

Για την ομαδική-συνεργατική άμιλλα, καθιερώνονται, σύμφωνα με το αποτέλεσμα των γραπτών εξετάσεων⁷⁷, σε κάθε τάξη των Ανθρωπιστικών σπουδών, δύο πεδία συναγωνισμών, «*gare*». Π.χ. ανάμεσα σε *Ρωμαίους* και *Καρθαγένιους*. Η κάθε ομάδα είχε τους δικούς της αξιωματούχους, τους *magistrati*,

⁷⁴ Jacobus Pontanus S. J., *Progymnasmatum latinitatis, sive dialogorum libri VI*, Lib. I. *Progymnasma CXI: Actio scenica*, Padova, 1641, σ. 441, από Mario Barbera, ... ό. π., σ. 72.

⁷⁵ Ratio Studiorum έκδοση 1616, Κανόνας 13, του Πρότανη: *Tragedie e commedie*. 13. «L' argomento delle tragedie e delle commedie- che devono essere soltanto in latino e rarissime- sia sacro e pio, e non vi siano intermezzi non latini nè sconvenienti; nè vi si introduca verun personaggio nè abito muliebre».

R. S. 1832. Reg. 58, Prov.: «*Rarissimamente permetta che si rappresentino commedie e tragedie, e soltanto latine e decenti; e prima le esami ni egli stesso o le faccia esaminare da altri: vietati del tutto che si facciano in chiesa queste ed altre simili rappresentazioni*».

⁷⁶ R. S. 1616. Κανόνας 14, του Πρότανη: *Premi*. «*Potrà tenersi la pubblica distribuzione dei premi una volta l' anno, purchè si faccia a spese di uomini illustri e con moderazione secondo il numero delle scuole e l' ordinamento del collegio. Nella stessa premiazione si farà menzione onorifica di coloro che hanno provveduto alle spese. Ed abbia grande cura che gli alunni non abbiano a scapitare nella disciplina e nello studio nel tempo in cui si preparano a tali cose*».

⁷⁷ Βλ. στο Παράρτημα 2. Κεφ. XIII, Κανόνες για τις γραπτές εξετάσεις.

οι οποίοι αγωνίζονται, εναντίον των αξιωματούχων αντίστοιχα της άλλης ομάδας⁷⁸. Οι τιμητικοί τίτλοι δανείζονται από την Ρωμαϊκή ή την Βυζαντινή ιστορία (αυτοκράτορας, ύπατοι), ή από την Αρχαία Ελλάδα, δίνοντας στο όλο δρώμενο, έναν ευρύτερο χαρακτήρα κουλτούρας. Οι ρόλοι των αξιωματούχων, αποδίδονται στους καλύτερους μαθητές, ως επιβράβευση των προσπαθειών τους, οι οποίοι κάθονται τιμητικά στην πρώτη θέση⁷⁹.

Ως κίνητρο της άμιλλας, καθιερώνονται βραβεία, που συνήθως είναι βιβλία, τα οποία απονέμονται δημοσίως και με επισημότητα, κατά την τελετή έναρξης του νέου σχολικού έτους *Instauratio studiorum*⁸⁰.

Αξίζει να αναφέρουμε τις απόψεις για την άμιλλα, ενός παλιού μαθητή των Ιησουιτών στα 1848-1860, του *Temistocle Mariotti*, ο οποίος το 1910, στα χρόνια του αντικληρικισμού, «*anticlericalismo acuto*», κριτικάρει τους δασκάλους του, για την διδασκαλία τους, τις σπουδές αλλά κυρίως για το περιεχόμενο των βιβλίων, κρίνοντας τα, *οπισθοδρομικά και παλιομοδίτικα*, «*chiuso alla modernità*», γι' αυτό, όπως επισημαίνει ο ίδιος, από τα σχολεία τους, έβγαιναν επίσης άνθρωποι, αντιθέτων ιδεών της διδασκαλίας των, «*uomini di idee contrarie al loro insegnamento*». Ωστόσο αναγνωρίζει ότι: «*το καλό στα σχολεία των πατέρων ήταν η εξαιρετική άμιλλα*» «*la straordinaria emulazione*», που εξασκούσαν στους νέους και ο ζήλος, που τους μετέδωσαν για τη μελέτη». Καταλήγει, ότι αν οι Ιησουίτες είχαν προβλέψει, ότι οι απαγορεύσεις που ασκούσαν στους μαθητές τους, μακροπρόθεσμα θα έφερναν το αντίθετο αποτέλεσμα, σίγουρα θα είχαν βρει τον τρόπο να εξουδετερώσουν τις επιπτώσεις. Παραδέχεται όμως με ειλικρίνεια, ότι το σχολείο των Ιησουιτών, ήταν αυτό, που του ανέπτυξε το πάθος για τα βιβλία, την μελέτη και την γνώση⁸¹.

⁷⁸ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 34, Κεφ. XV, Γενικοί κανόνες καθηγητών κατώτερων τάξεων Κανόνας 31 ομοίως.

⁷⁹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 35, Κεφ. XV, Γενικοί κανόνες των καθηγητών των κατώτερων τάξεων. Υπάρχουν αναφορές, γράφει ο M. Barbera, όπου σχολιάζονται αρνητικά αυτού του είδους οι συναγωνισμοί, οι οποίοι σκανδάλιζαν τους μοντέρνους αυστηρούς παιδαγωγούς της εποχής. Ειδικά σε ότι είχε να κάνει με τιμητικές διακρίσεις ανταγωνισμού και άμιλλας, από την στρατιωτική ζωή. Ούτε σήμερα, θα προσθέταμε, η σύγχρονη παιδαγωγική θα το επικροτούσε, γιατί πέρα από το ότι αποτελεί υπερβολή, γενικότερα ο εθισμός των μαθητών στο στρατιωτικό τρόπο ζωής, είναι τακτική, που παραπέμπει και ξυπνά μνήμες, δικτατορικών καθεστώτων.

⁸⁰ Βλ. Παράρτημα 2. Κεφ. XIV, κανόνες για τα βραβεία.

⁸¹ «Αυτό που είχαν καλό τα σχολεία των πατέρων ήταν η εξαιρετική άμιλλα που εξασκούσαν στους νέους και ο ζήλος η θέρμη, που μετάνιαν για τις σπουδές. Ω! αν αυτοί οι ιερωμένοι θα μπορούσαν μακροπρόθεσμα, να προβλέψουν τις επιπτώσεις αυτού που έκαναν, εύκολα θα μπορούσαν να φανταστούν την θεραπεία που θα έθεταν για να το αναχαιτίσουν. Ξεγελάστηκαν, ότι για να εξουδετερώσουν τα αποτελέσματα αυτών, αρκούσαν οι καθημερινές προσευχές. ...παρά το γεγονός ότι κυριαρχούσαν στο κοινωνικό περιβάλλον, άλλο τόσο ήσαν ανίσχυροι να το προφυλάξουν από τις εξωτερικές επιδράσεις. Και με ασίγηστο το δικό μας πάθος για μελέτη, για γνώση και με το πνεύμα της εξέγερσης να βρυχάται μέσα μας, εμείς προμηθευτήκαμε όλα τα βιβλία, που αυτοί δεν επιθυμούσαν (που μας απαγόρευαν). Με αυτόν τον τρόπο, ο χαρακτήρας μας και η κουλτούρα μας διαμορφώθηκε από τους έξω και ες αντίθετου από τις δικές τους διδασκαλίες-σκοπούς-προθέσεις... θα μου έλειπε η ειλικρίνεια και η ντομπροσύνη, αν αφήνοντας το θέμα του σχολείου των Ιησουιτών, δεν πρόσθετα ότι εκτός από εκείνο το πάθος των βιβλίων, μου αναπτύχθηκε επίσης το πάθος για μελέτη...». Nuova antologia, 1 sett. 1910, σ. 123, Βλ. M. Barbera, *Ratio Studiorum...ό. π.*, σ.74-75, υποσ. 24.

2.3.2.7 Ακαδημίες

Προήλθαν από τις *Αδελφότητες της Παναγίας*⁸², τις οποίες οι Ιησουίτες προσάρμοσαν στο σχολικό περιβάλλον. Επομένως η έννοια «Ακαδημία» δεν έχει καμία σχέση, με την Ανώτερη σχολή ή Πανεπιστήμιο. Στις συναθροίσεις συμμετέχουν δάσκαλοι όλων των τάξεων και «επιλεγμένοι σπουδαστές» που αποτελούν «παράδειγμα αρετής και χριστιανικής ευλάβειας, επιμέλειας και πειθαρχίας». Σκοπός των Ακαδημιών είναι η προώθηση της μόρφωσης με την «εξάσκηση των μαθητών σε όλα τα είδη των ασκήσεων»⁸³ και η μεταφύτευση του πνεύματος της ενάρετης χριστιανικής ζωής και ευλάβειας και έξω από το σχολείο, στην κοινωνική ζωή. Επειδή δε οι σπουδαστές ήταν διαφορετικού επιπέδου μόρφωσης, υπήρχαν πολλές Ακαδημίες: *θεολογίας και φιλοσοφίας, ρητορικής και ανθρωπιστικών γραμμμάτων και των μαθητών των τάξεων της Γραμματικής*⁸⁴, όπου συγκεντρώνονταν τις γιορτές και τις αργίες, με απόφαση του Πρύτανη, «για να αποφεύγονται η οκνηρία και οι κακές συναναστροφές»⁸⁵.

Αυτό που είναι σημαντικό και αξίζει να αναφέρουμε στην παρούσα μελέτη, είναι ότι στις Ακαδημίες, εξασκούσαν στην πρακτική διδασκαλία, οι δάσκαλοι των *Κατώτερων τάξεων*: «*Accademia per formare i maestri*». Ο Πρύτανης, είχε την ευθύνη, «για να μην πηγαίνουν οι δάσκαλοι των κατώτερων τάξεων να διδάσκουν χωρίς προετοιμασία...να διαλέγει...από τους δασκάλους των ανθρωπιστικών σπουδών και της γραμματικής τον πιο έμπειρο...να συγκεντρώνει τρεις ή τέσσερις φορές την εβδομάδα για μια ώρα, τους μελλοντικούς δασκάλους, να τους μαθαίνει όσα έχουν σχέση με το νέο

⁸² Οι αδελφότητες της Παναγίας, *Congregazioni Mariane*, είχαν σκοπό να καλλιεργήσουν και να εξασκήσουν τις χριστιανικές αρετές και τα έργα φιλανθρωπίας, κάτω από την προστασία και το παράδειγμα της Παναγίας *della Beata Vergine*. Για να γίνουν δεκτοί οι μαθητές ήταν αναγκαίο να είναι τόσο επιμελείς στα μαθήματα, όσο και ευλαβείς και καλής διαγωγής. Αποτελούσαν τμήματα της *Accademia letteraria*, δηλαδή της Λογοτεχνικής Ακαδημίας και σκοπός της ίδρυσης τους ήταν να διατηρήσουν αφ' ενός την ευλάβεια προς την Παναγία και αφ' ετέρου να αποτελέσουν ένα ανάχωμα, στην άνοδο του προτεσταντισμού, που ήταν αντίθετος στην λατρεία της Παναγίας. Επιπλέον να αποτελέσουν και μια παιδαγωγική κίνηση, ένα κίνητρο, για την αύξηση της ευλάβειας και της μελέτης των μαθητών. Οι Αδελφότητες της Παναγίας ήταν πολύ διαδεδομένες και λειτουργούσαν ξεχωριστά, ανάλογα με την ηλικία, τις κοινωνικές συνθήκες, το φύλο και τα επαγγέλματα. *Κανόνας 2, Κεφ. XXV, Για τις Ακαδημίες και Κανόνας 23, Κεφ. II, του Πρύτανη, La Ratio, ...ό. π., σ. 233&137* αντίστοιχα.

⁸³ *Κανόνες 1 και 3, Κεφ. XXVI, Κανόνες του Διευθυντή της Ακαδημίας, M. Barbera, ... ό. π., σ. 353.*

⁸⁴ *Κανόνας 1. «Col nome di Accademia intentiamo un gruppo di studiosi, scelto tra tutti gli studenti, i quali con uno dei Nostri quale Prefetto, si adunano insieme per tenere alcune speciali esercitazioni spettanti gli studi».*

Κανόνας 3. «Gli accademici devono segnalarsi tra tutti gli altri discepoli ed essere di esempio nella virtù e pietà cristiana, nella diligenza negli studi e nell' osservanza delle regole delle scuole».

Κανόνας 5. «In un' accademia potranno riunirsi gli studenti di teologia e di filosofia, nella seconda quelli di retorica e di umanità, nella terza tutti quelli di grammatica, salvo il caso che siano troppi di numero e così ineguali di dottrina che le medesime esercitazioni non possano essere fruttuose a tutti, altrimenti ciascuna scuola potrà avere la sua accademia». *Κανόνες 1, 3 και 5, Κεφ. XXV, Κανόνες Ακαδημίας, M. Barbera, ...ό. π., σ. 232 και 233.*

⁸⁵ *Βλ. Παράρτημα II. Κανόνας 45, Κεφ. XV, Γενικοί κανόνες των καθηγητών των Κατώτερων τάξεων.*

«magistero», να διδάσκουν, να υπαγορεύουν, να συμβουλεύουν, να διορθώνουν, κλπ., εξασκώντας τους στα καθήκοντα του καλού δασκάλου»⁸⁶.

2.3.3. Ανάλυση Ratio Studiorum (1616)

2.3.3.1 Διάρθρωση-Δομή

Η *Ratio Studiorum* είναι ένας πρακτικός *Κανονισμός* και ταυτόχρονα «*Οδηγός Σπουδών*», δομημένος σε τριάντα κεφάλαια, τα οποία περιέχουν κανόνες, που αφορούν στα καθήκοντα των Διευθυντών, των Καθηγητών και των μαθητών και αναλυτικά ότι έχει σχέση με την λειτουργία και την οργάνωση των σχολείων, από την διοίκηση, το πρόγραμμα και τα διδασκόμενα μαθήματα, μέχρι τις διακοπές και τα βραβεία των αριστούχων. Στην βιβλιογραφία αναφέρεται ως *Ratio Studiorum*, ή Εκπαιδευτικός Κώδικας ή «*Οδηγός και Κανονισμός Σπουδών του Τάγματος του Ιησού*» «*Ordinamento degli studi della compagnia di Jegù*»⁸⁷.

Στην πρώτη σελίδα του κώδικα, βρίσκονται οι κανόνες του *Επαρχιακού Διευθυντή ή Provinciale*, από τον οποίο εξαρτώνται όλα τα Κολλέγια που ανήκουν στην επαρχία του. Ακολουθούν οι κανόνες του *Πρότανη ή Rettore*, κάθε Κολλεγίου. Και οι δύο είναι υπεύθυνοι, για όλα όσα αφορούν στην πορεία των σπουδών. Έπονται οι κανόνες του *Διευθυντού των Ανώτερων Σπουδών ή Prefetto degli studi Superiori*, δηλαδή των τμημάτων *Θεολογίας και Φιλοσοφίας ή Corso Teologico* και *Corso Filosofico*, του *Διευθυντού των Κατώτερων Σπουδών ή Prefetto degli studi Inferiori*, δηλαδή του τμήματος *Ανθρωπιστικών Σπουδών ή Corso Umanistico* και τελευταίοι ιεραρχικά είναι οι κανόνες των *Καθηγητών*. Πρώτα οι γενικοί και κοινοί για όλους και έπειτα οι ειδικά καθορισμένοι για κάθε μία τάξη ξεχωριστά. Βάση αυτών των κανόνων καθορίζεται το *οράριο*, το πρόγραμμα, τα μαθήματα και οι ασκήσεις για κάθε τάξη και ο τρόπος τήρησης της τάξης και πειθαρχίας. Οι επόμενοι κανόνες ορίζουν ότι αφορά τις *Εξετάσεις* και τις *Απονομές των Βραβείων*. Έπονται οι κανόνες, για τους *Σπουδαστές-υποψήφιους μοναχούς του Τάγματος*, για τους *εξωτερικούς Μαθητές*, για τον *Βοηθό του δασκάλου* και τελευταίοι επισυνάπτονται οι κανόνες για τις *Ακαδημίες*.

Οι κανόνες των καθηγητών και των πέντε τάξεων καθορίζονται και ταξινομούνται με τον ίδιο τον τρόπο:

Ο πρώτος κανόνας προσδιορίζει το *γνωστικό επίπεδο* κάθε τάξης.

Ο δεύτερος καθορίζει το *οράριο* και το *πρόγραμμα* των καθημερινών σχολικών ασκήσεων και των επαναλήψεων κυρίως το *Σάββατο*.

⁸⁶ Κανόνας 9 του Πρότανη, M. Barbera, *La Ratio... ό. π.*, σ. 134.

⁸⁷ Βλ. στο Παράρτημα 2. τα τριάντα κεφάλαια του «*ORDINAMENTO DEGLI STUDI DELLA COMPAGNIA DI JEGU*», από M. Barbera, *La Ratio Studiorum...ό. π.*, σ. 115-242.

Οι επόμενοι αφορούν την διόρθωση των γραπτών, τις ασκήσεις, τον τρόπο διδασκαλίας της «*Prelezione*», ανάλογα με την ηλικία και την ικανότητα των μαθητών, το θέμα της γραπτής σύνθεσης, έκθεσης ή δοκιμίου, την διδασκαλία της λατινικής και ελληνικής Γραμματικής και συντακτικού, οδηγίες για τις ασκήσεις, τους «*Ρητορικούς διαλόγους-dispute*»⁸⁸, τους «*Ρητορικούς λόγους, διαλέξεις και λοιπές παρουσιάσεις-declamazioni*»⁸⁹ και τέλος οι κανόνες για την δημοσιοποίηση και ανάρτηση στο σχολείο, όλων των ποικίλων γραπτών συνθέσεων: *θεατρικών, πεζών, ποιημάτων, εκθέσεων, δοκιμίων των μαθητών*⁹⁰.

Το ετήσιο πρόγραμμα, διαιρείται σε δύο εξάμηνα:

Στο Α' εξάμηνο πρέπει να ολοκληρώνονται, όλα όσα ακριβώς προβλέπονται αναλυτικά από τον *Κανονισμό ή Οδηγό σπουδών*, ώστε στο Β' εξάμηνο να μπορούν να επαναλαμβάνονται.

2.3.3.2 Οργάνωση τμημάτων σπουδών

Ένα κολλέγιο ολοκληρωμένο περιλαμβάνει τρία τμήματα σπουδών:

Corso Umanistico ή *Ανθρωπιστικών σπουδών*, διάρκειας 5 ετών

Corso Filosofico ή *Φιλοσοφικών σπουδών*, διάρκειας 3 ετών και

Corso Teologico ή *Θεολογικών σπουδών*, διάρκειας 4 ετών.

Το *Corso Umanistico* ή *Ανθρωπιστικών σπουδών*, ανήκει στην κατηγορία των *Κατώτερων Σπουδών* ή *Studi Inferiori* και τα άλλα δύο τμήματα, στην κατηγορία των *Ανώτερων Σπουδών* ή *Studi Superiori*. Διευθύνονται από αντίστοιχους *Διευθυντές σπουδών* ή *Prefetti degli studi*.

Corso Umanistico

Αποτελεί το κατώτερο τμήμα σπουδών. Στο *Corso Umanistico* ή *Ανθρωπιστικών σπουδών*, οι μαθητές αποκτούν μόνο ανθρωπιστικές, δηλαδή κλασσικές γνώσεις και περιλαμβάνει πέντε τάξεις:

Infima Grammatica ή *τάξη Κατώτερης Γραμματικής*

Media Grammatica ή *Μεσαία τάξη της Γραμματικής*

Suprema Grammatica ή *Ανώτερη τάξη της Γραμματικής*

⁸⁸ Η λέξη «*disputa*» στην ακριβή της μετάφραση στα Ελληνικά, αποδίδεται ως *διαφωνία, αντιλογία, σύγκρουση, έντονη συζήτηση, ανταγωνισμός*. Στην *Ratio* έχει περισσότερο την έννοια του «*Ρητορικού Διαλόγου*».

⁸⁹ Η λέξη «*Declamazione*» στην *Ratio* έχει την έννοια της «*Ρητορικής Διάλεξης*» και του «*Ρητορικού Λόγου*». Στην άσκηση ακόμη της «*Declamazione*», συμπεριλαμβάνεται η κάθε μορφής *παρουσίαση-presentazione*, από τα *γραπτά δοκίμια* και τις *εκθέσεις των μαθητών*, μέχρι την *απαγγελία ορατορίων* και *Θρησκευτικών θεατρικών παραστάσεων*.

⁹⁰ «*dell' affissione dei componimenti*». Με την ακριβή έννοια σημαίνει την «*αφισκόλληση-τοιχοκόλληση των συνθέσεων*». Η ανάρτηση των γραπτών έργων, γινόταν σε ειδικό χώρο, μόνο στο σχολείο, όπου δημοσιεύονταν και των ονομάτων των μαθητών, με απώτερο στόχο την καλλιέργεια του συναγωνισμού και της «*Αμιλλας*».

Umanità ή τάξη Ανθρωπιστικών σπουδών
*Rhetorica ή τάξη της Ρητορικής*⁹¹.

Αυτού του είδους η οργάνωση με τις πέντε τάξεις, πρέπει να διατηρείται και να παραμένει σταθερή. Γιατί ο πολλαπλασιασμός τους, το ανακάτεμα ή η μείωση τους σε λιγότερες από πέντε, θα αλλοίωναν την σύνθεση του σχολείου. Σε περίπτωση μεγάλου αριθμού μαθητών, είναι προτιμότερο, να δημιουργούνται, τάξεις δύο τμημάτων, ώστε να παραμένουν και τα δύο τμήματα στην ίδια *τάξη ή βαθμίδα*, με τα ίδια μαθήματα, τους ίδιους κανόνες και το ίδιο οράριο διδασκαλίας. Αν αντιθέτως οι τάξεις δεν μπορούν να λειτουργήσουν όλες, για διάφορους λόγους, κυρίως οικονομικούς ή λόγω ελλείψεως δασκάλων, τότε διατηρούνται ως επί το πλείστον οι ανώτερες τάξεις και παραλείπονται οι κατώτερες⁹².

Τέλος επιπλέον των πέντε τάξεων, όπου είναι αναγκαίο, δίπλα στις τάξεις της Γραμματικής, συμπεριλαμβάνεται και τμήμα **Δημοτικού, Abbecedario** (Αμπιτσιοντάριο), για την διδασκαλία της Ανάγνωσης και Γραφής. Παρά το γεγονός ότι το Τάγμα, δεν επέλεξε εξ αρχής, να ασχοληθεί με την εκπαίδευση των μικρών παιδιών, *αλλά μόνο με την ακαδημαϊκή μόρφωση των υποψήφιων μοναχών*, εν τούτοις στην πορεία βρέθηκε να αναπροσαρμόζεται, μέσα από τις υπάρχουσες συνθήκες. Έτσι σε περιοχές όπου δεν υπήρχαν δημοτικά σχολεία, άρχισαν να διδάσκουν αναγκαστικά γραφή και ανάγνωση. Αργότερα δημιουργήθηκε η συνήθεια να περιλαμβάνονται και τάξεις δημοτικού, σε όλα σχεδόν τα Κολλέγια του Τάγματος, κυρίως για *Παιδαγωγικούς λόγους*, δηλαδή για να εκπαιδεύονται τα παιδιά στα ίδια ιδρύματα, από μικρότερη ηλικία⁹³. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι στον Διευθυντή των κατώτερων σπουδών, ανατίθεται και η

⁹¹ Στον οδηγό σπουδών της Ratio, οι τάξεις ταξινομούνται με σειρά κατιούσα, από την Ανώτερη προς την Κατώτερη. Έτσι παρουσιάζονται πρώτα οι κανόνες του καθηγητή της Ρητορικής και τελευταίοι οι κανόνες της τάξης *Κατώτερης τάξης Γραμματικής ή Infima Grammatica*.

⁹² Κανόνας 21, §1-6, του Επαρχιακού.

⁹³ Η τακτική της εισαγωγής στα κολλέγια και εξωτερικών μαθητών, αποτέλεσε το εφελτήριο για να ασχοληθεί το Τάγμα εκτός από την εκπαίδευση των νέων μοναχών και ευρύτερα με την Δημόσια Εκπαίδευση των νέων και μάλιστα αρχικά «*ενδιαφερόταν μόνο για την δευτεροβάθμια και την Ανώτερη ή Πανεπιστημιακή εκπαίδευση* και δεν ασχολούνταν με την στοιχειώδη διδασκαλία ή *Abecedario*». Μάλιστα, λαμβάνοντας αυτό ως αφορμή, ο ιστορικός της παιδαγωγικής, Gabriele Compayré, *Storia della Pedagogia*, σ. 112, κατηγορήσε το τάγμα «*ότι από υπεροψία δεν ασχολήθηκε με την στοιχειώδη εκπαίδευση και δεν επιθυμούσε την καλλιέργεια του λαού*». Την θέση του αντικρούει ο Mario Barbera, επισημαίνοντας τα λόγια του ίδιου του S. Ignazio Loyola, από το Καταστατικό της Ίδρυσης του Τάγματος [*Costituzioni IV, c. 12, C.*]: «*Insegnare a leggere e scrivere sarebbe anche opera di carità, se la Compagnia avesse tal numero di soggetti da potersi occupare di tutti; pertanto, per la penuria di soggetti, non sogliamo ordinariamente occuparci di questo insegnamento*». Δηλαδή: «*Η μάθηση ανάγνωσης και γραφής θα ήταν επίσης έργο φιλανθρωπίας, αν το Τάγμα είχε τέτοιο αριθμό μοναχών, ώστε να μπορεί να ασχοληθεί με όλα. Επομένως εξ αιτίας της έλλειψης ατόμων, δεν συνηθίζουμε ως επί το πλείστον-ordinariamente, να ασχολούμαστε με αυτό το είδος διδασκαλίας*». Η λέξη «*ordinariamente*» που σημαίνει «*ως επί το πλείστον*», «*συνήθως*», σχολιάζει ο Barbera, σημαίνει ότι η στοιχειώδης εκπαίδευση δεν αποκλείεται εντελώς. Βλ. M. Barbera, *La Ratio Studiorum, ...ό. π.*, σ. 31, σημ. 13.

φροντίδα των τάξεων *Abbecedari*, για την διδασκαλία των πρώτων στοιχείων ανάγνωσης και γραφής⁹⁴.

«Corso Filosofico» και «Corso Teologico»

Τα τμήματα **Φιλοσοφίας** και **Θεολογίας** αποτελούν τμήματα **Ανώτερων σπουδών**. Στο τριετές Φιλοσοφικό τμήμα, *Corso Filosofico* ή **Φιλοσοφικών σπουδών**, οι μαθητές αφιερώνονται μόνο στην επιστημονική μελέτη, της Φιλοσοφίας, διαμορφώνοντας φιλοσοφική σκέψη, με τη μελέτη της *Λογικής ή Θεωρητικής Φιλοσοφίας*, των *Φυσικών Επιστημών* και των *Μαθηματικών*. Το *Corso Teologico* ή **Θεολογικών σπουδών**, παρακολουθούν οι μέλλοντες να γίνουν ιερείς. Η διάρκεια των σπουδών είναι τετραετής, με σπουδές καθαρά θεολογικές.

2.3.4. Οργάνωση του τμήματος Ανθρωπιστικών σπουδών

2.3.4.1 Διάρθρωση σπουδών-Γνωστικό Επίπεδο-Μαθήματα

«Κατώτερη τάξη Γραμματικής»

Στην *Κατώτερη τάξη Γραμματικής* ή «*Infima Grammatica*» διδάσκονται:

α. Λατινική γλώσσα: Μορφολογία και Αρχές της Γραμματικής και του Συντακτικού⁹⁵. Όπου χρειάζεται, η τάξη διαιρείται σε δυο κλάσεις: *Κατώτερη-Inferiore* και *Ανώτερη-Superiore*. Σε αυτήν την περίπτωση, στην *Κατώτερη* διδάσκονται «*Τα μέρη του Λόγου*» και οι «*βασικές Αρχές της Γραμματικής*» και στην *Ανώτερη*, οι «*Κλίσεις των ονομάτων και των ρημάτων*» καθώς και η «*Εισαγωγή στο Συντακτικό*»⁹⁶. Εκτός της Διδασκαλίας της Λατινικής Γραμματικής, «*prelezione della grammatica*», ερμηνεύονται τα πιο εύκολα κείμενα Λατίνων συγγραφέων και κυρίως οι πιο απλές επιστολές του Κικέρωνα, «*prelezione di Cicerone*», οι οποίες ερμηνεύονται σε καθομιλούμενη γλώσσα⁹⁷.

β. Ελληνική γλώσσα: Η ελληνική «*prelezione della grammatica*», περιλαμβάνει *Ανάγνωση και Γραφή, κλίσεις απλών ονομάτων και ρημάτων*⁹⁸.

⁹⁴ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 8, § 12, του Διεθνοτή κατώτερων σπουδών και Κανόνας 21,§1, του Επαρχιακού Διεθνοτή.

⁹⁵ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 1, Κεφ. XX, καθηγητή κατώτερης τάξης Γραμματικής.

⁹⁶ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 8, § 3, Διεθνοτή, κατώτερων σπουδών.

⁹⁷ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 6, *prelezione di Cicerone*, του καθηγητή κατώτερης τάξης Γραμματικής.

⁹⁸ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 1, Κεφ. XX, καθηγητή κατώτερης τάξης Γραμματικής.

«Μεσαία τάξη Γραμματικής»

Στην *Μεσαία τάξη Γραμματικής* ή «*Media Grammatica*» διδάσκονται:

α. Λατινική γλώσσα: Στην Λατινική «*prelezione della grammatica*», διδάσκεται όλη η Λατινική Γραμματική, σύμφωνα με την μέθοδο *Romana*⁹⁹. Εξαιρούνται μόνο τα ιδιαίτερος δευτερεύοντα¹⁰⁰. Στην «*prelezione di Cicerone*», ερμηνεύονται σε καθομιλούμενη γλώσσα, οι Επιστολές του Κικέρωνα προς τους *Οικείους του* και τα πιο εύκολα ποιήματα του *Ovidio*¹⁰¹.

β. Ελληνική γλώσσα: Στην ελληνική «*prelezione della grammatica*», διδάσκονται οι κλίσεις των ονομάτων και όλοι οι χρόνοι και οι εγκλίσεις των απλών ρημάτων, καθώς και τα πιο εύκολα ανώμαλα ρήματα¹⁰². Ερμηνεύονται επίσης στο Β' εξάμηνο, η Ελληνική Κατήχηση, ή *la Tabula di Cebete*¹⁰³.

«Ανώτερη τάξη Γραμματικής»

Στην *Ανώτερη τάξη Γραμματικής* ή «*Suprema Grammatica*» διδάσκονται:

α. Λατινική γλώσσα: Στην Λατινική «*prelezione della grammatica*», επαναλαμβάνεται όλη Γραμματική και το Συντακτικό, ενώ προστίθενται το *Επίμετρο* και η *Μετρική*. Στην λατινική *prelezione*, ερμηνεύονται ο Κικέρωνας (επιστολές στους οικείους του *Attico* και *Quinto*) και από τους ποιητές, ο *Ovidio*, *Catullo*, *Tibullo*, *Properzio* και ο *Virgilio*. Ιδιαίτερα στο Β' εξάμηνο, μελετώνται εδάφια από τα βιβλία: *de Amicitia*, *de Senectute*, *Paradoxa* και παρόμοια, ενώ από τον *Virgilio*, το 4^ο βιβλίο των *Georgiche*, το 5^ο και 6^ο του *Eneide*¹⁰⁴. Ο τρόπος της διδασκαλίας και ερμηνείας των Λατίνων συγγραφέων και ποιητών σε καθομιλούμενη γλώσσα, περιγράφεται στον κανόνα 5, του καθηγητή της *Μεσαίας τάξης Γραμματικής*.

β. Ελληνική γλώσσα: Με παρόμοιο τρόπο επαναλαμβάνεται όλη η Ελληνική Γραμματική, δηλαδή η μορφολογία, τα μέρη του λόγου, εκτός από τους ιδιοματισμούς, διαλέκτους και το επίμετρο¹⁰⁵. Στην ελληνική *prelezione*, ερμηνεύονται τα κείμενα του *Άγιου Ιωάννη Χρυσοστόμου*, *Αίσωπου*, *Αγαπητού* και *ομοίων*¹⁰⁶. Η μέθοδος είναι όμοια με αυτήν της διδασκαλίας των λατινικών και περιγράφεται στον κανόνα 9, του καθηγητή της *Μεσαίας τάξης Γραμματικής*.

⁹⁹ Γραμματική του P. Emmanouele Alvarez, συνοψισμένη από τον Torsellini, ονομαζόμενη *Romana*.

Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 23 του Επαρχιακού και Κανόνας 8, § 2, Διεθθυνητή, κατώτερων σπουδών.

¹⁰⁰ Κανόνας 1, καθηγητή *Μεσαίας τάξης Γραμματικής*, M. Barbera...ό.π., σ. 217.

¹⁰¹ Κανόνας 6, καθηγητή *Μεσαίας τάξης Γραμματικής*, M. Barbera, *La Ratio*,... ό. π., σ. 220.

¹⁰² Κανόνας 1, του καθηγητή *μεσαίας τάξης γραμματικής* M. Barbera, *La Ratio*,... ό. π., σ. 217.

¹⁰³ «Ο διάλογος αυτού του μικρού ελληνικού έργου με εύκολο ύφος και ηθικό θέμα, προστίθεται επίσης για τα εξάσκηση στη γλώσσα και την μόρφωση των νέων» M. Barbera, *La Ratio*...ό. π., σ. 218.

¹⁰⁴ Κανόνας1, καθηγητή *Ανώτερης Γραμματικής*, M. Barbera, *La Ratio Studiorum*,... ό. π., σ. 213.

¹⁰⁵ Κανόνας1, καθηγητή *Ανώτερης Γραμματικής*, M. Barbera, *La Ratio Studiorum*,... ό. π., σ. 213.

¹⁰⁶ Κανόνας 1, του καθηγητή της *Ανώτερης τάξης Γραμματικής* M. Barbera, *La Ratio*,... ό. π., σ. 213.

«Τάξη Ανθρωπιστικών Γραμμάτων ή Σπουδών» ή «Umanità»

Στην τάξη των *Ανθρωπιστικών Γραμμάτων*:

α. Λατινική γλώσσα: Στην τάξη της *Umanità*, ο μαθητής εξασκείται στην απόκτηση *Ρητορικής ευγλωττίας-eloquenza*. Για την επιτυχία αυτού του στόχου, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η γνώση όλης της λατινικής Γραμματικής, η διδασκαλία της οποίας πρέπει να έχει ολοκληρωθεί από την προηγούμενη τάξη. Η απόκτηση *Ρητορικής ευγλωττίας*, επιδιώκεται με: 1. Άριστη Γνώση της λατινικής γλώσσας. 2. Εκπαίδευση στο ρητορικό λόγο, με διδασκαλία των Κανόνων και των Αρχών της *Ρητορικής του Cipriano*¹⁰⁷ και με μελέτη των πιο εύκολων *Ρητορικών λόγων* του Κικέρωνα, που πραγματεύονται την ηθική φιλοσοφία. Επίσης μελετώνται οι Ιστορικοί, *Cesare, Sallustio, Livio, Curcio* και παρόμοιοι και από τους *Ποιητές*, κυρίως ο *Virgilio* και ο *Orazio*. 3. Πρακτική εξάσκηση στο *Ρητορικό λόγο*, με συγγραφή γραπτών δοκιμίων, με απομίμηση των ρητορειών του Κικέρωνα, με δημόσια κυρίως έκθεση σε *ρητορικό διάλογο-disputa* και με *ρητορικές παρουσιάσεις και διαλέξεις-declamazione*, κάθε μορφής¹⁰⁸.

β. Ελληνική γλώσσα: Στόχος είναι, οι μαθητές να διαβάζουν και να γράφουν κάθε τι στα ελληνικά. Προϋποθέτει *άριστη γνώση της Γραμματικής και του Συντακτικού, της Μετρικής, των διαλέκτων και των ιδιωμάτων*. Στις «*prelezioni Ellinikón*», ερμηνεύονται οι Αρχαίοι συγγραφείς και κάθε σύνθεση Ελληνικού δοκιμίου. Στο Α' εξάμηνο, μελετώνται οι πιο εύκολοι ρητορικοί λόγοι του *Ισοκράτη*, οι *Επιστολές του Πλάτωνα*, ο *Συνέσιος*, ο *Πλούταρχος* και *κείμενα των Αγίων, Βασιλείου και Χρυσόστομου*. Στο Β' εξάμηνο, μελετώνται στον ποιητικό λόγο, οι *Focilide (Φωκυλίδης)* και *Teognide (Θεόγνωτος)*, τα έργα του *Γρηγορίου Ναζιανζηνού*, του *Συνέσιου* και *διάφορα δοκίμια Ελλήνων συγγραφέων*¹⁰⁹.

«Τάξη Ρητορικής»

Στην τάξη της *Ρητορικής*:

α. Λατινική γλώσσα: Επιδιωκόμενος στόχος σε αυτήν την τάξη, είναι η διαμόρφωση τέλει ευγλωττίας στο ρητορικό λόγο. Επιδιώκεται με: 1. Άριστη γνώση των γενικών αρχών και των κανόνων της *Ρητορικής* μέσω των *Παραινέσεων του Κικέρωνα* και των *Αρχών* και των *Διδαγμάτων του Αριστοτέλη*. 2. Πρακτική εξάσκηση στην *σύνθεση δοκιμίων*, μέσω της απομίμησης και αντιγραφής του ύφους των ρητορικών λόγων, κυρίως του Κικέρωνα. 3. *Με την απόκτηση μόρφωσης, κουλτούρας-*

¹⁰⁷ Είναι η ρητορική του π. Cipriano, Soarez (1524-1593): *De arte rhetorica Libri tres ex Aristotele, Cicerone et Quintiliano depromti*. Περιέχονται περιληπτικά, οι ρητορικοί κανόνες του Αριστοτέλη, Κικέρωνα και Κοϊντιλιανού, για την κατάκτηση της ευγλωττίας, την ανάδειξη της εφευρετικότητας και των έμφυτων χαρισμάτων. *Κανόνας 13, του καθηγητή Ανθρωπιστικών Γραμμάτων*.

¹⁰⁸ *Κανόνας 1, του καθηγητή Ανθρωπιστικών Γραμμάτων*, M. Barbera, *La Ratio, ... ό. π., σ. 208*.

¹⁰⁹ *Κανόνας 9, prelezione greca, καθηγητή των Ανθρωπιστικών Γραμμάτων*, M. Barbera, ...ό. π.,σ. 212.

καλλιέργειας και γνώσεων από την ιστορία και τις συνήθειες των λαών, μέσω της μελέτης των πιο σπουδαίων ιστορικών συγγραφέων και ποιητών¹¹⁰.

Η Λατινική *prelezione* είναι δύο ειδών: Εξήγηση των *Διδαχών* και των *Ρητορικών κανόνων*, «*interpretazione dei precetti*», του Κικέρωνα και του Αριστοτέλη¹¹¹ και ερμηνεία των *Ρητορικών λόγων* των Λατίνων συγγραφέων «*interpretazione dell' oratore*»¹¹².

β. Ελληνική γλώσσα: Στόχος είναι η ολοκλήρωση και η γνώση του *Συντακτικού*, της *Μετρικής-Προσωδίας* και των *διαλέκτων*¹¹³. Πρότυπο Ρητορικού λόγου θεωρείται ο *Αριστοτέλης* και μελετάται για τις *Αρχές του και τα διδάγματά του*. Εξηγούνται οι *Αρχαίοι Έλληνες ρητορικοί, ιστορικοί και ποιητές, Δημοσθένης, Πλάτωνας, Θουκυδίδης, Όμηρος, Ησίοδος, Πίνδαρος και παρόμοιοι*. Επίσης ερμηνεύονται τα έργα των *Αγίων, Βασιλείου, Γρηγορίου Ναζιανζηνού και Ιωάννη Χρυσόστομου, βίοι Αγίων* και διάφορα *Ελληνικά δοκίμια*¹¹⁴.

Στο τέλος του πενταετούς *Ανθρωπιστικού* τμήματος σπουδών, ο μαθητής κατέχει καλά τα *Λατινικά*, αλλά επαρκώς και τα *Ελληνικά*. Έχει εξοικειωθεί με τους κλασσικούς και γνωρίζει να συνθέτει και να ρητορεύει αρκετά καλά. Έχει αναπτύξει και καλλιεργήσει τις διανοητικές του ικανότητες σε επαρκές επίπεδο, ώστε να μπορεί να τις εξελίξει και να τις καλλιεργήσει βαθύτερα και ευρύτερα, στο *τμήμα Φιλοσοφικών σπουδών* που ακολουθεί.

¹¹⁰ Κανόνας 1, καθηγητή ρητορικής.

¹¹¹ Κανόνας 6 και 7 καθηγητή ρητορικής.

¹¹² Κανόνας 8, καθηγητή ρητορικής.

¹¹³ Κανόνας 14, *grammatica greca*, του καθηγητή της ρητορικής.

¹¹⁴ Κανόνας 13, *prelezione greca*, του καθηγητή της ρητορικής.

2.3.5. Corso Umanistico ή Ανθρωπιστικών σπουδών

2.3.5.1 Διδακτικό Επίπεδο σπουδών στις τάξεις Γραμματικής

Πίνακας 3. Πηγές: M. Barbera, <i>La Ratio Studiorum</i> , Padova 1942. Βλ. εδώ στο Παράρτημα.		
Διδακτέα ύλη		
Κατώτερη τάξη Γραμματικής	Μεσαία τάξη Γραμματικής	Ανώτερη τάξη Γραμματικής
<p><u>Λατινική Γλώσσα:</u> Βασικές αρχές Γραμματικής & Συντακτικού, μέρη του Λόγου, κλίσεις ονομάτων, απλών ρημάτων. Αν υπάρχουν δύο τμήματα, το Κατώτερο, διδάσκεται τα Μέρη του Λόγου και τις βασικές αρχές Γραμματικής & το Ανώτερο, κλίσεις ονομάτων, ρημάτων & Εισαγωγή στο Συντακτικό.</p> <p><u>Ελληνική Γλώσσα:</u> Το Κατώτερο τμήμα, Ανάγνωση και Γραφή. Το Ανώτερο, κλίσεις απλών ονομάτων & ρημάτων.</p>	<p><u>Λατινική Γλώσσα:</u> Γνώση όλης της Γραμματικής σύμφωνα με την μέθοδο Romana. Εξαιρούνται τα δευτερεύοντα.</p> <p><u>Ελληνική Γλώσσα:</u> Κλίσεις ονομάτων, όλοι οι χρόνοι και οι εγκλίσεις των απλών ρημάτων & τα πιο εύκολα ανώμαλα ρήματα .</p>	<p><u>Λατινική Γλώσσα:</u> Γνώση όλης της Γραμματικής και Συντακτικού. Επίμετρο, Σχήματα λόγου (costruzione figurata) και Μετρική.</p> <p><u>Ελληνική Γλώσσα:</u> Και τα οκτώ Μέρη του Λόγου. Εξαιρούνται οι διάλεκτοι και το Επίμετρο.</p>
Ανάλυση και ερμηνεία Κειμένων «Prelezioni»		
Κατώτερη τάξη Γραμματικής	Μεσαία τάξη Γραμματικής	Ανώτερη τάξη Γραμματικής
<p><u>Διδασκαλία Λατινικών:</u> Απλά Λατινικά κείμενα, εδάφια Λατίνων συγγραφέων & οι πιο εύκολες από τις επιστολές του Cicerone.</p>	<p><u>Διδασκαλία Λατινικών:</u> Επιστολές προς τους Οικείους του Κικέρωνα & τα πιο απλά ποιήματα του Ovidio.</p> <p><u>Διδασκαλία Ελληνικών:</u> Στο Β' εξάμηνο η Ελληνική Κατήχηση ή la Tavola di Cebete.</p>	<p><u>Διδασκαλία Λατινικών:</u> Α' εξάμηνο. Επιστολές Cicerone προς Οικείους (Attico, Quinto). Β εξάμηνο. Τα βιβλία de Amicitia, de Senectute, Paradoxa και όμοια. Ποιητές Catullo, Tibullo, Properzi, και από τον Virgilio, 4^ο βιβλίο των Georgiche, 5^ο και 6^ο του Eneide.</p> <p><u>Διδασκαλία Ελληνικών:</u> Κείμενα Α. Ιωάννη Χρυσόστομου, Αίσωπου, Αγαπητού & παρόμοιων.</p>

Πίνακας 4. Πηγές: M. Barbera, <i>La Ratio Studiorum</i> , Padova 1942. Βλ. εδώ στο Παράρτημα.		
Αναλυτικό Πρόγραμμα		
Κατώτερη τάξη Γραμματικής	Μεσαία τάξη Γραμματικής	Ανώτερη τάξη Γραμματικής
Πρωί		
<p><u>1^η ώρα:</u> ½ ώρα, Απομνημόνευση Λατινικού κειμένου από M. Tulio, Γραμματική, Απαγγελία στους Decurioni. ½ ώρα, Διόρθωση γραπτών από το δάσκαλο, οι μαθητές κάνουν διάφορες ασκήσεις.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> ½ ώρα, Επανάληψη της τελευταίας <i>prelezione</i> του Κικέρωνα, ½ ώρα, διδασκαλία νέας <i>prelezione</i> και επανάληψη, υπαγόρευση του θέματος. ½ ώρα, Διδασκαλία Γραμματικής, ή επανάληψη Γραμματικής ή ½ ώρα, <i>disputa</i>.</p>	<p><u>1^η ώρα:</u> ½ ώρα, Απομνημόνευση Λατινικού κειμένου από M. Tulio, Γραμματική, Απαγγελία στους Decurioni. ½ ώρα, Διόρθωση γραπτών από δάσκαλο, οι μαθητές κάνουν διάφορες ασκήσεις.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> ½ ώρα, Επανάληψη τελευταίας <i>prelezione</i> του Κικέρωνα, ½ ώρα, διδασκαλία νέας <i>prelezione</i> και επανάληψη, υπαγόρευση του θέματος. ½ ώρα, Διδασκαλία Γραμματικής, ή επανάληψη Γραμματικής ή ½ ώρα, <i>disputa</i>.</p>	<p><u>1^η ώρα:</u> ½ ώρα, Απομνημόνευση Λατινικού κειμένου από M. Tulio, Γραμματική, Απαγγελία στους Decurioni. ½ ώρα, Διόρθωση γραπτών από δάσκαλο, οι μαθητές κάνουν διάφορες ασκήσεις.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> ½ ώρα, Επανάληψη τελευταίας <i>prelezione</i> του Κικέρωνα, ½ ώρα, διδασκαλία νέας <i>prelezione</i> και επανάληψη, υπαγόρευση του θέματος. ½ ώρα, Διδασκαλία Γραμματικής, ή επανάληψη Γραμματικής ή ½ ώρα, <i>disputa</i>.</p>
Απόγευμα		
<p><u>1^η ώρα:</u> ½ ώρα, Απομνημόνευση και Απαγγελία λατινικής, ελληνικής Γραμματικής. Ο Δάσκαλος βλέπει σημειώσεις των Decurioni και διορθώνει τα υπόλοιπα γραπτά. ½ ώρα, Επανάληψη, <i>prelezione</i> Γραμματικής και επανάληψη.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> ½ ώρα, εξήγηση Γραμματικής ή Συντακτικού (ανώτερο τμήμα). Βασικές αρχές, τα γένη ονομάτων, τα μέρη του λόγου (κατώτερο). ½ ώρα, Ελληνική Γραμματική ½ ώρα, <i>disputa</i>, συζήτηση ή υπαγόρευση κανόνα Γραμματικής.</p>	<p><u>1^η ώρα:</u> ½ ώρα, Απομνημόνευση και Απαγγελία λατινικής, ελληνικής Γραμματικής, ή ποιητή. Ο Δάσκαλος βλέπει σημειώσεις Decurioni και διορθώνει γραπτά. ½ ώρα, Επανάληψη, <i>prelezione</i> Γραμματικής ή ποιητή εναλλάξ.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> ½ ώρα, εξήγηση Γραμματικής ή Συντακτικού, ή εναλλάξ και επανάληψη, ή Συντακτικού & λατινικής ποίησης, εναλλάξ. ½ ώρα, Ελληνικά, εξήγηση συγγραφέα και επανάληψη ½ ώρα, <i>disputa</i> ή εξάσκηση.</p>	<p><u>1^η ώρα:</u> ½ ώρα, Ελληνικά, Απομνημόνευση και Απαγγελία Έλληνα ποιητή ή συγγραφέα. Ο Δάσκαλος βλέπει τις σημειώσεις των Decurioni και διορθώνει γραπτά. 1 ½ ώρα, νέα <i>prelezione</i> Έλληνα ποιητή και επανάληψη. Γραφή στα ελληνικά (δίδεται ½ ώρα περισσότερη). ½ ώρα, διάλογος-<i>disputa</i> ή συζήτηση-<i>discuta</i>.</p>

Πίνακας 5. Πηγές: M. Barbera, *La Ratio Studiorum*, Padova 1942. Βλ. εδώ στο Παράρτημα.

Σάββατο Πρωί		
<i>Κατώτερη τάξη Γραμματικής</i>	<i>Μεσαία τάξη Γραμματικής</i>	<i>Ανώτερη τάξη Γραμματικής</i>
<p><u>1^η ώρα:</u> 1 ½ ώρα, Απομνημόνευση και Απαγγελία, όλων των μαθημάτων της εβδομάδας.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> ½ ώρα, Επανάληψη ½ ώρα, <i>disputa</i></p>	<p><u>1^η ώρα:</u> 1 ½ ώρα, Απομνημόνευση και Απαγγελία, των μαθημάτων της εβδομάδας ή διδαγμένου βιβλίου συγγραφέα.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> ½ ώρα, Επανάληψη ½ ώρα, <i>disputa</i></p>	<p><u>1^η ώρα:</u> 1 ½ ώρα, Απομνημόνευση και Απαγγελία, των μαθημάτων της εβδομάδας ή διδαγμένου βιβλίου συγγραφέα.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> ½ ώρα, Επανάληψη ½ ώρα, <i>disputa</i></p>
Σάββατο απόγευμα		
<p><u>1^η ώρα:</u> 1 ½ ώρα, ίδιο με το πρωί, ή απαγγελία Γραμματικής και Κατήχησης.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> ½ ώρα, Επανάληψη. ½ ώρα, Εξήγηση Κατήχησης, ή μια θεία εισήγηση, ή <i>disputa</i>, ή <i>declamazione</i>.</p>	<p><u>1^η ώρα:</u> 1 ½ ώρα, ίδιο με το πρωί, ή απαγγελία Γραμματικής, ποιητή ή Κατήχησης.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> ½ ώρα, Επανάληψη. ½ ώρα, Εξήγηση Κατήχησης, ή μια θεία εισήγηση, ή <i>disputa</i>, ή <i>declamazione</i>.</p>	<p><u>1^η ώρα:</u> 1 ½ ώρα, ίδιο με το πρωί, ή απαγγελία Γραμματικής, ποιητή ή Κατήχησης.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> ½ ώρα, συνήθως Επανάληψη. ½ ώρα, Εξήγηση Κατήχησης, ή μια θεία εισήγηση, ή <i>disputa</i>, ή <i>declamazione</i>.</p>

2.3.5.2 Διδακτικό Επίπεδο σπουδών στις τάξεις *Umanità* και *Retorica*

<p>Πίνακας 3. Πηγές: M. Barbera, <i>La Ratio Studiorum</i>, Padova 1942. Βλ. εδώ στο Παράρτημα.</p> <p style="text-align: center;">Διδακτέα ύλη</p>	
Τάξη Ανθρωπιστικών Γραμμάτων	Τάξη της Ρητορικής
<p><u>Λατινική Γλώσσα:</u> Θεμελίωση ευγλωττίας στη Λατινική γλώσσα: με άριστη γνώση γλώσσας, κανόνων και αρχών της Ρητορικής (Cipriano) και <u>πρακτική εκπαίδευση</u> στο Ρητορικό λόγο και διάλογο.</p>	<p><u>Λατινική Γλώσσα:</u> Τελειότητα στο ρητορικό λόγο: με άριστη γνώση γενικών αρχών & κανόνων Ρητορικής, <u>πρακτική εξάσκηση</u>, με απομίμηση ύφους ιδίως Κικέρωνα, <u>απόκτηση καλλιέργειας και γνώσεων</u>, με μελέτη των σπουδαιότερων ιστορικών και ποιητών.</p>
<p><u>Ελληνική Γλώσσα:</u> Ελληνική Ανάγνωση και γραφή, Άριστη γνώση Γραμματικής, Συντακτικού, Γνώση της Μετρικής και των διαλέκτων.</p>	<p><u>Ελληνική Γλώσσα:</u> Διδασκαλία Συντακτικού, Μετρικής & διαλέκτων και ολοκληρωμένη γνώση των συγγραφέων.</p>
Ανάλυση και ερμηνεία Κειμένων «Prelezioni»	
Τάξη Ανθρωπιστικών Γραμμάτων	Τάξη της Ρητορικής
<p><u>Λατινική Διδασκαλία-Prelezione:</u> Καθημερινή <i>prelezione</i>, σε Ρητορικούς λόγους ως επί το πλείστον του Κικέρωνα, μελέτη ιστορικών, Cesare, Sallustio, Livio Curzio και ομοίων. Ελεγείες, επιγράμματα και ποιήματα, των Virgilio, Orazio και άλλων. Διδάσκονται οι κανόνες ρητορικής του Cipriano, επεξεργάζονται όλα τα λογοτεχνικά είδη: επιστολές, διηγήσεις, περιγραφές, σε πεζό και σε ποιητικό λόγο. Η μετάφραση των συγγραφέων γίνεται σε καθομιλούμενη γλώσσα.</p>	<p><u>Λατινική Διδασκαλία-Prelezione:</u> Η καθημερινή <i>prelezione</i>, είναι δύο ειδών: 1. Εξήγηση των κανόνων της ρητορικής τέχνης πχ. Ρητορική του Cipriano, που βασίζεται σε Αριστοτέλη και Κικέρωνα. 2. Ερμηνεία και ανάλυση του ύφους των ρητορικών λόγων, κυρίως Κικέρωνα και άλλων σπουδαιών γνωστών Λατίνων ιστορικών και ποιητών. Στις αργίες, αντί ιστορικού και ποιητή, απασχολούνται κάποιες φορές, με κάτι πιο εντυπωσιακό, όπως Ιερογλυφικά, Εμβλήματα, τεχνικές Επιγράμματος, Επιτάφιου, Ωδής, Ελεγείας, Έπους, Τραγωδίας, αναφορές στην Ρωμαϊκή Σύγκλητο ή Αθηναϊκή Γερουσία και το στρατό τους, κ.ά.</p>
<p><u>Ελληνική Διδασκαλία-Prelezione:</u> Α' εξάμηνο. Διδάσκονται εναλλάξ, Γραμματική ή Συντακτικό και οι Αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς. Οι πιο εύκολοι ρητορικοί λόγοι του Ισοκράτη, Επιστολές Πλάτωνα, Συνέσιος ή Πλούταρχος και κείμενα των Αγίων Βασιλείου και Χρυσόστομου. Β' εξάμηνο. Ποιήματα του Φωκκλίδη, Θεόγνου, ή τα έργα του Γρηγορίου Ναζιανζηνού, Συνέσιου, βίοι Αγίων και διάφορα δοκίμια Ελλήνων συγγραφέων.</p>	<p><u>Ελληνική Διδασκαλία-Prelezione:</u> <i>Prelezioni</i>, με πρότυπο τις Ρητορικές Αρχές του Αριστοτέλη. Ρήτορες, ποιητές, ιστορικοί, & κλασικοί: Ισοκράτης, Δημοσθένης, Πλάτωνας, Θουκυδίδης, Όμηρος, Ησίοδος, Πίνδαρος και όμοιοι. Οι Άγιοι: Βασίλειος, Γρηγόρ. Ναζιανζηνός και Ιωάννης Χρυσόστομος. Βίοι Αγίων και διάφορα δοκίμια στα ελληνικά. Στο Α' εξάμηνο, ρήτορες και ιστορικοί, στο Β' εξάμηνο εναλλάξ ένας ποιητής, ένας ρήτορας ή ένας ιστορικός.</p>

Πίνακας 3. Πηγές: M. Barbera, <i>La Ratio Studiorum</i> , Padova 1942. Βλ. εδώ στο Παράρτημα.	
Αναλυτικό Πρόγραμμα	
Τάξη του Ανθρωπιστικών Γραμμάτων	Τάξη της Ρητορικής
Πρωί	
<p><u>1^η ώρα:</u> $\frac{3}{4}$ της ώρας, Απομνημόνευση από Marco Tullio (Cicerone) και της Μετρικής, από τους Decurioni. Διόρθωση γραπτών από το δάσκαλο, οι μαθητές κάνουν ποικίλες ασκήσεις. $\frac{1}{2}$ ώρα, συνήθης απομνημόνευση, ο δάσκαλος βλέπει τις σημειώσεις των Decurioni ή δημόσια διόρθωση γραπτών.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> Α' εξάμηνο. $\frac{1}{2}$ ώρα, Επανάληψη της τελευταίας prelezione, εξήγηση της καινούργιας, Επανάληψη νέας prelezione ή disputa, εναλλάξ. $\frac{1}{2}$ ώρα εξήγηση (εδαφίου) Ιστορικού ή της Μετρικής ή εναλλάξ. Β' εξάμηνο. Αν έχει ολοκληρωθεί η Μετρική, επεξήγηση Ιστορικού και επανάληψη, ή disputa. ή Διδασκαλία κανόνων Ρητορικής του Ciriaco και επανάληψη, ή disputa.</p>	<p><u>1^η ώρα:</u> $\frac{3}{4}$ της ώρας, Εξάσκηση στην απομνημόνευση. Διόρθωση γραπτών που συνέλεξαν οι Decurioni, οι μαθητές κάνουν διάφορες ασκήσεις. Διδασκαλία κανόνων της ρητορικής. $\frac{1}{2}$ ώρα, επανάληψη της προηγούμενης prelezione, ή συνήθεις διορθώσεις και απαγγελίες.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> $\frac{3}{4}$ της ώρας, prelezione, κανόνων, παραινήσεων ή διδαγμάτων, ή εξήγηση ρητορικού λόγου, εναλλάξ σε σχέση με την διδασκαλία της απογευματινής ώρας. Επανάληψη της prelezione και αν είναι δυνατόν να δίδεται το θέμα για την σύνθεση ρητορικού λόγου ή ποιήματος. disputa ή διόρθωση των γραπτών της 1^{ης} ώρας.</p>
Απόγευμα	
<p><u>1^η ώρα:</u> $\frac{1}{2}$ ώρα, Ελληνικά: Απομνημόνευση Έλληνα ποιητή ή συγγραφέα. Ο Δάσκαλος βλέπει τις σημειώσεις των Decurioni, διορθώνει τα πρωινά γραπτά ή αυτά που έγιναν στο σπίτι ή τέλος υπαγορεύει το θέμα.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> 1 $\frac{1}{2}$ ώρα, Ελληνικά: μοιράζεται εξ ίσου, σε επανάληψη, εξήγηση Ελληνικής prelezione και γραφής Ελληνικών.</p> <p><u>Την ημέρα της αργίας:</u> 1η ώρα: Συνήθης απαγγελία από μνήμης σε ότι έχει εξηγηθεί. Συνήθης διόρθωση 2η ώρα: Εξηγείται κάποιο επίγραμμα, ωδή, ελεγεία, ή εδάφιο από το γ' βιβλίο του Ciriaco, ειδικά με σχήματα λόγου, εντυπώσεις, εικόνες & λαμβάνεται υπόψη η αρμονία & ο ρυθμός του ρητορικού λόγου, για να εκπαιδεύεται το αυτί. Επανάληψη, ή disputa.</p>	<p><u>1^η ώρα:</u> $\frac{1}{2}$ ώρα, Λατινικά: Επανάληψη της τελευταίας prelezione ρητορικού λόγου, εξήγηση νέας, ή αντιθέτως (αν το πρωί έχει γίνει εξήγηση κανόνων). Συνήθης Επανάληψη.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> 1 $\frac{1}{2}$ ώρα Ελληνικά: Επανάληψη της τελευταίας prelezione, του Έλληνα κλασσικού, διδασκαλία νέας και επανάληψη. Διόρθωση Ελληνικών γραπτών ή Ελληνική Γραμματική ή Μετρική-προσωδία, ή disputa στα Ελληνικά.</p> <p><u>Την ημέρα της αργίας</u> εξηγείται ο κλασσικός ιστορικός, ή ποιητής, ή ότι έχει σχέση με την διδασκαλία και γίνεται επανάληψη.</p>

Πίνακας 3. Πηγές: M. Barbera, *La Ratio Studiorum*, Padova 1942. Βλ. εδώ στο Παράρτημα.

Σάββατο Πρωί

<p><u>1^η ώρα:</u> 1 ½ ώρα, Απομνημόνευση, όλων των μαθημάτων και διδασκαλιών -prelezioni της εβδομάδας.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> Επανάληψη, ½ ώρα, declamazione, ή prelezione από μαθητή, παρακολούθηση Ρητορικών, ή disputa.</p>	<p><u>1^η ώρα:</u> 1 ½ ώρα, Επανάληψη εβδομαδιαία, prelezione- εξήγηση-διδασκαλία, ιστορικού ή κλασσικού ποιητή.</p> <p><u>2^η ώρα:</u> ½ ώρα, declamazione, ή prelezione από έναν μαθητή, παρακολούθηση Ουμανιστών, ή disputa.</p>
--	---

Σάββατο απόγευμα

<p><u>1^η ώρα:</u> ½ ώρα, απομνημόνευση του ποιητή ή Κατήχησης. Ο δάσκαλος διορθώνει τα γραπτά της εβδομάδας (που παρέμειναν αδιόρθωτα) και βλέπει τις σημειώσεις των Decurioni.</p> <p>1 ½ ώρα, Ελληνικά: διαιρείται εξ ίσου, σε επανάληψη ποιητή, εξήγηση και επανάληψη σύντομου ποιήματος, ή Ελληνικής γλώσσας.</p> <p>½ ώρα Μελέτη και εξήγηση Κατήχησης, ή μια θεία εισήγηση, (αν δεν έγινε την Παρασκευή), ή το μάθημα την θέση του οποίου πήρε η Κατήχηση της Παρασκευής.</p>	<p><u>1^η ώρα:</u> ½ ώρα, Ελληνικά:prelezione-Εξήγηση του κλασσικού ποιητή, ή ιστορικού.</p> <p>1 ½ ώρα: Επανάληψη της τελευταίας prelezione, του Έλληνα κλασσικού, διδασκαλία νέας και επανάληψη. Διόρθωση γραπτών ή επανάληψη Ελληνικών, ή Ελληνική Γραμματική ή Μετρική-προσωδία, ή disputa στα Ελληνικά.</p> <p>½ ώρα Παρουσίαση από καθέδρας από μαθητές, ρητορικού λόγου-declamazione, ή διδασκαλίας-prelezione, ή ποιήματος ή ελληνικού ρητορικού λόγου, ή και τα δύο εναλλάξ, με την συμμετοχή και μαθητών της τάξης των Ανθρωπιστικών σπουδών-Umanità.</p>
--	---

Στη Ratio 1832, εκτός από την σημαντική αλλαγή, της προσθήκης στα πρωτεύοντα μαθήματα, της καθομιλούμενης εθνικής γλώσσας κάθε περιοχής και δευτερευόντων μαθημάτων, ιστορία και γεωγραφίας, κατά τα λοιπά ισχύουν περίπου τα ίδια.

2.3.6. Βιβλία για χρήση των Μαθητών

Κάθε χρόνο πριν την έναρξη του νέου σχολικού έτους ο Διευθυντής των Κατώτερων Σπουδών του Κολλεγίου, όφειλε να προετοιμάσει εγκαίρως και να υποβάλλει στον Πρύτανη, *Κατάλογο των βιβλίων*, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από τους μαθητές του σχολείου. Ο Πρύτανης μαζί με τον Γενικό Διευθυντή και τους Δασκάλους, αφού θα τα «εξέταζαν λεπτομερώς», λογοκρίνοντας αυστηρά το περιεχόμενο, τους συγγραφείς κλπ., θα ενέκριναν ή όχι την χρήση τους¹¹⁵.

Η αξιολόγηση των βιβλίων είναι αντικείμενο μέγιστης σπουδαιότητας και όσα χρησιμοποιούνται είναι απολύτως «καθαρά» από φράσεις και λέξεις οι οποίες θα μπορούσαν να βλάψουν την ηθική και την καλή συμπεριφορά των μαθητών. Απαγορεύονται αυστηρότατα βιβλία ποιητών κυρίως, όπως του Terenzio, τα οποία μπορούσαν να προσβάλλουν την αγνότητα των ψυχών¹¹⁶.

Επόμενη φροντίδα του Πρύτανη, ήταν να πληροφορήσει εγκαίρως τους δημόσιους βιβλιοπώλες, ώστε να μην ελλείπουν αξιόλογα αντίγραφα των βιβλίων, των οποίων την ανάγκη θα είχαν οι μαθητές και κυρίως οι εξωτερικοί¹¹⁷.

Για τον εμπλουτισμό δε της Βιβλιοθήκης, προβλεπόταν «ένα ετήσιο εισόδημα από δωρεές του Κολλεγίου ή από άλλες προσόδους»¹¹⁸.

Γενικά ήταν φροντίδα του κάθε ενός καθηγητή να προτρέπει τους μαθητές να διαβάζουν χρηστά και πνευματικά βιβλία και όχι έργα ρουπαρών συγγραφέων... *οποία μπορεί να βλάπτουν τα καλά ήθη, τους καλούς τρόπους*», ενώ συγχρόνως να αποτρέπει τους μαθητές να διαβάζουν τους απαγορευμένους συγγραφείς έξω από το σχολείο¹¹⁹.

Όσον αφορά για την επιτυχία αυτού του τελευταίου την απάντηση μας δίνει ο προαναφερθείς παλαιός μαθητής των, Temistocle Mariotti¹²⁰.

Η Λατινική γραμματική διδάσκεται, σύμφωνα με την άδεια του Γενικού, με τη μέθοδο του π. Emmanuele, η μέθοδος του οποίου θεωρείται πιο αναλυτική και πιο κατανοητή από τους μαθητές. Είναι διαιρεμένη σε τρία βιβλία, που κάθε ένα αντιστοιχεί σε μία τάξη¹²¹. Το πρώτο βιβλίο περιέχει τις κλίσεις των ουσιαστικών, των ρημάτων και την ετυμολογία. Το δεύτερο περιέχει όλη τη δομή των 8 μερών του λόγου ήτοι 4 κλιτά: ονόματα, αντωνυμίες, ρήματα, μετοχές και 4 άκλιτα: προθέσεις, επιρρήματα, προθέσεις, συνδέσμους, το συντακτικό και τη *Costruzione*

¹¹⁵ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 27, του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

¹¹⁶ Κανόνας 34§1, του Επαρχιακού.

¹¹⁷ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 28, του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

¹¹⁸ Κανόνας 33, του Επαρχιακού.

¹¹⁹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 8, γενικοί των καθηγητών των κατώτερων τάξεων.

¹²⁰ Βλ. εδώ «Τα χαρακτηριστικά της *Ratio*», 3. Η Αμιλλα.

¹²¹ Κανόνες 16, 23 του Επαρχιακού.

figurata δηλαδή τα σχήματα λόγου ή καλολογικά στοιχεία. Το τρίτο περιέχει την Προσωδία, δηλαδή την Μετρική των συλλαβών¹²².

Σε περίπτωση που δεν είναι δυνατή η διδασκαλία της Γραμματικής αυτής του π. Emmanuele, ο Provinciale ή Επαρχιακός Διευθυντής, προτείνει να χρησιμοποιούν μετά και από την άδεια του Γενικού, την έκδοση *Romana* (1588)¹²³, ή κάποια παρόμοια¹²⁴.

Σε χρήση ήταν η Γραμματική του π. Gretser (1562-1625). *Jacobi Gretseri, S. J. Institutiones linguae Graecae*, σε πολλές εκδόσεις, για την διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας. Η πρώτη έκδοση έγινε στο *Ingolstadt της Βαυαρίας* το 1593¹²⁵, για τους σπουδαστές της Ελληνικής γλώσσας των Ιησουϊτικών κολλεγίων¹²⁶.

Η ελληνική γραμματική διαιρείται με την ίδια μέθοδο, όπως και η Λατινική σε πέντε μέρη. Το πρώτο, για την *Κατώτερη ή Infima classe*, αρχίζει από το σχηματισμό των ονομάτων, των απλών ρημάτων. Το δεύτερο, για την *Μεσαία ή Media classe*, περιλαμβάνει την κλίση των ονομάτων και τους πιο εύκολους τύπους των ρημάτων. Το τρίτο, για την *Ανώτερη ή Suprema classe*, περιλαμβάνει τα υπόλοιπα μέρη του λόγου, εκτός από τις τους δύσκολους ιδιωματισμούς. Το τέταρτο, για την *Umanità*, περιλαμβάνει όλο το συντακτικό. Το πέμπτο μέρος τέλος για την *Retorica*, προβλέπει την τέχνη της *Μετρικής*¹²⁷.

Για την διδασκαλία της Χριστιανικής Διδασκαλίας, χρησιμοποιούνται τα βιβλία του Pietro Canisio, περισσότερο διαδεδομένο στις χώρες του Βορρά και τη Γερμανία και του Roberto Bellarmino, διαδεδομένο στην Ιταλία και στην Ελλάδα. Η τελευταία γνωστή ελληνική μετάφραση είναι του 1832.

¹²² Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 8§2, του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

¹²³ Στις αρχές οι Ιησουϊτες χρησιμοποιούσαν στα σχολεία την γραμματική του Ian Van Pauteren (1460-1520) συνήθως γνωστός με το όνομα *Despauterius*, γιατί ήταν πιο εύχρηστη, αλλά επειδή ήταν και μεγάλη, οι Ιησουϊτες την εγκατέλειψαν γρήγορα. Οι Ηγούμενοι θέλοντας να διατηρήσουν ομοιομορφία στα σχολεία του Τάγματος σκέφθηκαν να συνθέσουν μια δική τους γραμματική. Οι προσπάθειες των π.π. Andrea Frusius, *Summa latinae Syntaxeos luculentis versibus cum fidelibus exemplis petractata* (1556), Annibale Coudret, *il De primis latinae grammatices rudimentis*, Brescia 1569, Giacomo Ledesma, *Grammatica brevi et perspicuamethodo comprehensa ad usum Collegii Romani S. J.* (Venezia e Napoli 1569 Torino 1570), για διάφορους λόγους δεν έγιναν αποδεκτές για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Αντιθέτως πολύ μεγαλύτερη διάρκεια είχε το έργο του Πορτογάλου **Emmanuelle Alvarez** (1526-1582): *Emmanuelis Alvari e S. J., de Institutione Grammatica Libri tres* (Lisbona 1572, prima ediz. in Italia, Venezia, 1575). Αλλά επειδή και αυτή η Γραμματική, ήταν πολύ επιστημονική και κουραστική, έγινε μια περίληψη από τον π. **Orazio Torsellini**, ονομασμένη έκδοση *Romana* (1588), προτεινόμενη από τη Ratio το 1599, και η οποία είχε ευρεία χρήση στα σχολεία του Τάγματος. Έγινε μάλιστα επανέκδοση το 1832: *Emmanuelis Alvari S. J., Institutio grammatica ab Horatio Tursellino S. J. In compendium redacta*. Βλ. *La Ratio Studiorum...ό. π.*, σ. 127, υποσημ. 16.

¹²⁴ Κανόνας 23, του Επαρχιακού.

¹²⁵ Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, « Η καλλιέργεια των Ελληνικών γραμμάτων στο μοναχικό τάγμα των Ιησουϊτών», *Σύγχρονα Βήματα*, 122 (2002), σ. 114.

¹²⁶ Μια έκδοσή της βρήκαμε στην Βιβλιοθήκη Ιησουϊτών Αθήνας και την παρουσιάζουμε σε επόμενο κεφάλαιο, βλ. «Εποπτικό υλικό».

¹²⁷ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 13, Κοινοί των καθηγητών των κατώτερων τάξεων

Όσον αφορά την διδασκαλία της Ρητορικής και της Μετρικής στα Λατινικά, γινόταν χρήση του βιβλίου της ρητορικής του Cipriano. Σε αυτό το σύγγραμμα της ρητορικής συνοψίζονται και εξετάζονται οι *Αρχές του Αριστοτέλη, του Κικέρωνα και Κουϊντιλιανού*, για την *κατάκτηση της ευγλωττίας, την ανάδειξη της εφευρετικότητας και των έμφυτων χαρισμάτων*¹²⁸.

2.3.7. Κατανομή του Σχολικού χρόνου

2.3.7.1 Το ωράριο

Στην τάξη της Ρητορικής, το διδακτικό ωράριο είναι 4 ώρες καθημερινά, 2 ώρες το πρωί και 2 το απόγευμα¹²⁹. Σε όλες τις άλλες κατώτερες τάξεις *διδάσκονται 5 ώρες καθημερινά, 2 ½ το πρωί και 2 ½ το απόγευμα*. Η τελευταία ½ ώρα, κατά το απόγευμα του Σαββάτου, είναι αφιερωμένη στην εξήγηση της *Χριστιανικής Διδασκαλίας-Dottrina Cristiana*, ή σε μία *θεία προτροπή ή παραίνεση*. Για όλες τις τάξεις, Ανώτερες και Κατώτερες, το Σάββατο είναι αφιερωμένο σε *Επαναλήψεις και δραστηριότητες, όπως dispute, με ρητορικούς διαλόγους, ή ρητορικούς λόγους ή ομιλίες και declamazioni*, όπου συμπεριλαμβάνονται, κάθε μορφής *παρουσιάσεις*, που ονομάζονται και *Σαββατιάτικες-Sabatine*. Παρά τις εντολές για αυστηρή τήρηση του ωραρίου, εν τούτοις, με την έγκριση και την ευθύνη του κάθε *Επαρχιακού Διευθυντή*, αυτό μπορούσε να αλλάξει, αν ο *Επαρχιακός* έκρινε ότι στην περιοχή υπήρχαν διαφορετικές συνήθειες¹³⁰.

2.3.7.2 Οι Διακοπές¹³¹

Εβδομαδιαίες

Εκτός από την Κυριακή και τις καθιερωμένες αργίες, που έπεφταν το Σάββατο ή την Δευτέρα, υπήρχε ακόμη μια αργία στο μέσον της εβδομάδας, την Τετάρτη ή την Πέμπτη. Για τις Ανώτερες τάξεις Θεολογίας και Φιλοσοφίας, η

¹²⁸ Cipriano Soarez(1524-1593): *De arte rhetorica Libri tres ex Aristotele, Cicerone et Quintiliano deprompti*. Η πρώτη έκδοση δημοσιεύτηκε το 1560. Ο π. *Perpiniani* την επανεξέδωσε στη Βενετία πριν το 1566. Ακολούθησαν πολλές εκδόσεις μέχρι τα μισά του αιώνα XVIII.

Βλ. Παράρτημα II Κανόνας 13, του *Διευθυντή Κατώτερων σπουδών και κανόνας 37, Γενικοί των καθηγητών των κατώτερων τάξεων*.

¹²⁹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 2, Κεφ. XX, *καθηγητή κατώτερης τάξης Γραμματικής*, και ομοίως ο κανόνας 2, για κάθε μια τάξη ξεχωριστά: *Μεσαίας τάξης Γραμματικής*, σ. 217, *Ανώτερης Γραμματικής*, σ. 213, *Ανθρωπιστικών*, σ. 208, και *ρητορικής*, σ. 201.

4 ώρες, καθημερινής διδασκαλίας είχαν και τα Ανώτερα τμήματα σπουδών Θεολογίας και Φιλοσοφίας.

¹³⁰ Κανόνας 39, του *Επαρχιακού Διευθυντή*.

¹³¹ Κανόνας 37, §3-§11, του *Επαρχιακού Διευθυντή*.

αργία ήταν ολόκληρη την ημέρα, ενώ για τις Κατώτερες η αργία ήταν μερική και ίσχυε μόνο για το απογευματινό ωράριο.

Γιορτινές

Οι γιορτινές διακοπές των Χριστουγέννων, διαρκούσαν οκτώ ημέρες, για τις Ανώτερες τάξεις, από τα Χριστούγεννα μέχρι την Πρωτοχρονιά «*da Natale a Capodanno*» και από το απόγευμα της Αγρουπνίας των Χριστουγέννων μέχρι και των Αθώων νηπιών «*dei Santi Innocenti*» (28 Δεκεμβρίου), για τις Κατώτερες τάξεις. Προστίθενται ακόμη τρεισήμισι ημέρες διακοπών, για τις Ανώτερες τάξεις, από την Κυριακή της Πεντηκοστής, μέχρι το πρωί της Τετάρτης της Στάχτης «*mercoledì delle Ceneri*», πρώτη ημέρα της Τεσσαρακοστής για τους καθολικούς. Για τις κατώτερες τάξεις, αργία ήταν μόνο το απόγευμα της παραμονής της Πεντηκοστής.

Διακοπές του Πάσχα

Οι Πασχαλινές διακοπές «**Vacanze Pasquali**» διαρκούσαν 15 ημέρες για τις Ανώτερες τάξεις. Αρχίζαν από την Κυριακή των Βαΐων «*Domenica delle Palme*», μέχρι την οκτάβα του Πάσχα «*ottava di Pasqua*», δηλ. του Θωμά. Ενώ για τις Κατώτερες τάξεις, οι Πασχαλινές διακοπές διαρκούσαν μόνο έξι ημέρες. Από το απόγευμα της Μ. Τετάρτης, μέχρι την Δευτέρα του Πάσχα.

Διακοπές μισής ημέρας

Ημέρα αργίας ήταν η γιορτή της Αγίας Δωρεάς ή «*Corpus Domini*», που άρχιζε από την παραμονή το απόγευμα. Επίσης το πρωί της ημέρας, Μνήμης των Ψυχών «*Commemorazione dei fedeli defunti*», όπως και όλα τα πρωινά, όταν γίνονταν Δεήσεις «*Rogazioni* και Δημόσιες Λιτανείες «*Processioni pubbliche*».

Ετήσιες

Οι ετήσιες διακοπές διαρκούσαν από 1-2 μήνες, μόνο για τις Ανώτερες τάξεις. Ένα μήνα για την τάξη της Ρητορικής, τρεις εβδομάδες για την τάξη των Ανθρωπιστικών γραμμάτων, δύο εβδομάδες για την Ανώτατη τάξη της Γραμματικής και από μια εβδομάδα για την Μεσαία και την Κατώτερη τάξη της Γραμματικής.

2.3.8. Θρησκευτική εκπαίδευση

Εντύπωση προκαλεί, ο λίγος χρόνος που διατίθεται από την Ratio, για την θρησκευτική εκπαίδευση: μόνο ½ ώρα την εβδομάδα, κάθε απόγευμα Παρασκευής ή Σαββάτου, αφιερώνεται για εξήγηση του Κατηχητικού ή μία θείας εισήγησης

«*spiegazione del catechismo o ad una pia esortazione*»¹³². Ωστόσο αποστηθίζεται η **Κατήχηση** και απαγγέλλεται πολύ συχνά κατά την άσκηση της Επανάληψης. Αυτό εκ πρώτης όψεως φαίνεται λίγο. Αν προσμετρήσουμε όμως και όλες τις άλλες υποχρεωτικές θρησκευτικές δραστηριότητες, συμμετοχή σε *Λιτανείες*¹³³, προσευχές και ψαλμωδίες, γιορτές και *Ευλάβειες στην Παναγία και στον Άγγελο Φόλακα*¹³⁴, *Εξομολόγηση*¹³⁵ και την παρακολούθηση της Θείας λειτουργίας, με υποχρεωτικό **Εκκλησιασμό**, αποδεικνύεται ότι η θρησκευτική εκπαίδευση, κατείχε ένα μεγάλο και σημαντικό κομμάτι του σχολικού χρόνου¹³⁶. Επομένως αυτό που μετρά, δεν είναι ο χρόνος που διατίθεται για Θρησκευτική μόρφωση, αλλά η όλη δομή του σχολικού προγράμματος και της διδασκαλίας, στην οποία κυριαρχούν το «*Θρησκευτικό πνεύμα*» και η υπακοή στους *Θρησκευτικούς και θείους κανόνες «leggi divina»*, οι οποίοι διέπουν και διαμορφώνουν την «*μοναχική ζωή*». Για παράδειγμα, μια από τις υποχρεώσεις του *Διευθυντή των κατώτερων σπουδών*, ήταν να επισκέπτεται κάθε δέκα πέντε ημέρες τα σχολεία, αφ' ενός για να παρακολουθεί από κοντά το έργο των δασκάλων και την πρόοδο των μαθητών και αφ' ετέρου, για να ελέγχει «*αν διαθέτουν τον αναγκαίο χρόνο για την «Dottrina Cristiana», την Χριστιανική Διδασκαλία*¹³⁷». Επιπλέον οι εντολές προς τους καθηγητές, ήταν να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί και *διακριτικοί*, με τους μαθητές που εκδήλωναν επιθυμία να γίνουν μοναχοί, ή έδειχναν σημάδια *Θείας κλίσης*, από φόβο μη δοθεί «*η εντόπωση, ότι θέλουμε να τους τραβήξουμε στο τάγμα μας*». Γι' αυτό το λόγο, αυτούς τους μαθητές, σύμφωνα με τον *κανόνα 6*, τους παρέπεμπαν πάντοτε στον εξομολόγο¹³⁸.

2.3.9. Εξετάσεις και Προβιβασμοί

Όλοι οι μαθητές προβιβάζονται σε ανώτερη τάξη μετά από γραπτές εξετάσεις στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Ένα μήνα πριν από τις τελικές εξετάσεις για τους γενικούς προβιβασμούς, οι δάσκαλοι όλων των τάξεων, είναι υποχρεωμένοι να προετοιμάσουν επιμελώς τους μαθητές για τις επικείμενες εξετάσεις¹³⁹. Πολλές φορές οι μαθητές που ξεχωρίζουν, σε εξυπνάδα, επιμέλεια και πρόοδο, προβιβάζονται κατά την διάρκεια της σχολικής χρονιάς σε ανώτερη τάξη,

¹³² Κανόνες 4 και 5, Γενικοί καθηγητών κατώτερων τάξεων και κανόνας 2, των καθηγητών των κατώτερων τάξεων.

¹³³ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 7, του Διευθυντή Κατώτερων σπουδών, Δημόσιες Λιτανείες-Pubbliche Processioni.

¹³⁴ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 7, Γενικοί καθηγητών κατώτερων τάξεων.

¹³⁵ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 9, Γενικοί καθηγητών κατώτερων τάξεων.

¹³⁶ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 3, των καθηγητών των κατώτερων τάξεων.

¹³⁷ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 6, του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

¹³⁸ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 6, Γενικοί κανόνες των καθηγητών των κατώτερων τάξεων.

¹³⁹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 37, Γενικοί των καθηγητών των κατώτερων σπουδών.

μετά από ειδική, ατομική εξέταση, συνήθως μετά από το Α' εξάμηνο και αφού πρώτα το εγκρίνει ο διευθυντής¹⁴⁰. Εκτός από τις τελικές γραπτές εξετάσεις στο τέλος της σχολικής χρονιάς, γίνονται στο σχολείο και άλλες μια με δυο φορές το χρόνο, σε όλες τις τάξεις¹⁴¹. Υπεύθυνος για την επιτυχή διεξαγωγή των εξετάσεων, την τήρηση των κανόνων κατά την διάρκεια και την διαδικασία της εξέτασης και την φύλαξη των γραπτών είναι ο Διευθυντής, ο οποίος επίσης είναι και ένας από τους τρεις κριτές των γραπτών, ενώ τους άλλους δύο, τους ορίζει ο Πρύτανης¹⁴². Οι κανόνες διεξαγωγής των εξετάσεων είναι αυστηροί και παρομοιάζουν με αυτούς που ισχύουν και σήμερα. Δεν επιτρέπεται να απουσιάζουν, ούτε να βγαίνουν χωρίς σοβαρό λόγο από την τάξη, ούτε βεβαίως να αντιγράφουν¹⁴³. Ειδικά για εκείνους που αντιγράφουν σε περίπτωση που συλλαμβάνονταν, η ποινή είναι αυστηρότατη και δεν λαμβάνονται υπόψη τα γραπτά τους¹⁴⁴. Επιπλέον αν κατά την διόρθωση, δύο γραπτά τύχαινε να βρεθούν ίδια και δεν γνώριζαν «*ποιος ανέγραψε από ποιον*», τότε και οι δύο μαθητές κρίνονταν ένοχοι¹⁴⁵.

Εντυπωσιακός όμως είναι και ο τρόπος *προστασίας* της *αυθεντικότητας* και του *απόρρητου* του γραπτού: ο μαθητής δεν έγραφε το όνομά του πάνω στο γραπτό του, αλλά προτού το παραδώσει στον Διευθυντή πρόσθετε αντί για όνομα, ένα *σχέδιο ή σκίτσο*, ένα *σύμβολο* καθαρά δικό του. Το όνομά του μαζί με το ίδιο *σύμβολο*, φυλάσσονταν σε ξεχωριστό σφραγισμένο φάκελο. Έτσι ο διορθωτής δεν γνώριζε τίνος μαθητή, ήταν το γραπτό που διόρθωνε. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας βαθμολόγησης, ανοίγονταν οι σφραγισμένοι φάκελοι που περιείχαν τα ονόματα των μαθητών με το συμβολισμό τους και γινόταν ταύτιση, με τα αντίστοιχα σύμβολα των γραπτών, ώστε να εξακριβωθούν τα ονόματα των μαθητών¹⁴⁶.

Οι *κριτές «esaminatori»*, ήταν τρεις, ο ένας των τριών ήταν πάντοτε ο Διευθυντής, ενώ οι άλλοι δύο ορίζονταν από τον Πρύτανη. Έπρεπε οπωσδήποτε να είναι μορφωμένοι και έμπειροι, αλλά όχι απαραίτητα μοναχοί. Οι αποφάσεις λαμβάνονταν *πλειοψηφικά*¹⁴⁷.

Ο βαθμός ήταν απόρρητος, μέχρι την επίσημη ανακοίνωσή του καταλόγου, με τους βαθμούς όλων των μαθητών συνολικά και για τον προσδιορισμό του οι *κριτές-εξεταστές* όφειλαν να έχουν λάβει υπόψη, « *την δυσκολία του θέματος, τις σημειώσεις του δασκάλου για την πρόοδο του μαθητή στην τάξη και τις απαντήσεις του σε*

¹⁴⁰ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 13, Διευθυντή κατώτερων σπουδών και κανόνας 37, Γενικοί των καθηγητών των κατώτερων σπουδών.

¹⁴¹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 14, 15 του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

¹⁴² Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες 16, 17, 18, 19, 20, 21 του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

¹⁴³ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες 1-11, για τις γραπτές εξετάσεις.

¹⁴⁴ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 13, για τα βραβεία.

¹⁴⁵ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 5, για τις γραπτές εξετάσεις.

¹⁴⁶ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες 6, 8 και 10, για τα βραβεία.

¹⁴⁷ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 18, του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

προφορικές ερωτήσεις¹⁴⁸. Επισημαίνουμε ότι, οι σημειώσεις που κρατούσε ο δάσκαλος στον δικό του *κατάλογο*, ήταν λεπτομερείς και οι μαθητές ήταν καταταγμένοι σε βαθμίδες, ανάλογα με την απόδοσή τους, ήτοι: «*Άριστοι, Καλοί, Μέτριοι, ασταθείς, ή με την παρατήρηση να παραμείνουν*» στην ίδια τάξη, ή ακόμη και «*να αποπεμφθούν*» από το σχολείο και «*προσδιορίζονταν με τους αριθμούς 1, 2, 3, 4, 5, 6*»¹⁴⁹.

Όλοι οι καθηγητές του τμήματος Ανθρωπιστικών σπουδών, ήταν υποχρεωμένοι να ολοκληρώνουν όλα όσα προβλέπει το πρόγραμμα του Α' εξαμήνου, δηλαδή τους κανόνες της Γραμματικής και τους αντίστοιχους συγγραφείς, τόσο στα Λατινικά όσο και στα Ελληνικά. Το εξάμηνο ήταν πραγματικό, με σύντομες διακοπές, ώστε να γίνεται επανάληψη όλης της διδακτέας ύλης του Α' εξαμήνου, κατά την διάρκεια του Β' εξαμήνου. Με αυτόν τον τρόπο είναι λογικός και ο προβιασμός των άξιων και ικανών μαθητών στην μέση του χρόνου, όπως προαναφέραμε, επειδή επωφελούνταν στην Ανώτερη τάξη στην οποία προβιβάζονταν, από την επανάληψη του προγράμματος, το οποίο διδασκόταν ξανά στο Β' εξάμηνο¹⁵⁰. Ωστόσο, αυτού του είδους οι προβιασμοί, στη μέση του χρόνου, ήταν δυνατόν να γίνουν μόνο στις δύο πρώτες τάξεις της Γραμματικής και εξαιρετικά σπάνια, από την *Ανώτερη της Γραμματικής*, στην τάξη των *Ανθρωπιστικών γραμμάτων*¹⁵¹.

Οι εξετάσεις, ήταν κυρίως γραπτές και η προφορική εξέταση αφορούσε μόνο ερωτήσεις, που απαιτούσαν διευκρινήσεις από τον κάθε μαθητή, σχετικά με το γραπτό του¹⁵². Σε περίπτωση αμφιβολίας, ήταν δυνατή η επανάληψη της εξέτασης από κάποιους μαθητές. Σε αυτήν την περίπτωση «*λαμβάνονταν επιπλέον υπόψη, η ηλικία του, η επίδοσή του τον προηγούμενο χρόνο στην τάξη, η ευφροσύνη του και η επιμέλειά του*», αλλά δεν γινόντουσαν εξετάσεις διορθωτικές, «*di riparazione*»¹⁵³. Η τελική απόφαση των κριτών ήταν οριστική, επειδή λαμβάνονταν υπόψη τα καθημερινά γραπτά του, αλλά και γιατί δεν υπήρχε καμία επιείκεια σε περίπτωση σκηνηρίας ή μη συμμόρφωσης του. Έτσι ο μαθητής μπορούσε να «*σταλεί πίσω στην Κατώτερη τάξη και να μην γραφεί καθόλου το όνομά του στον κατάλογο [των*

¹⁴⁸ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 22, 24, του Διεθνητή των κατώτερων σπουδών.

¹⁴⁹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 38, Γενικοί των καθηγητών των κατώτερων τάξεων.

¹⁵⁰ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 8, § 3 και § 4, του Διεθνητή Κατώτερων σπουδών.

¹⁵¹ «...ειδικά για την γνώση της μετρικής-Metrica, η οποία διδάσκεται στο δεύτερο εξάμηνο της *Suprema Grammatica*». Παρόμοια δεν γινόταν προβιασμός «και από την *Umanità* στην *Rhetorica*, για την επιτομή, σύννοψη του *Cipriano*» δηλαδή, την Ρητορική του *Cipriano Soarez* (1524-1593), *De arte rhetorica Libri tres ex Aristotele, Cicerone et Quintiliano deprompti*. Σε αυτό το σύγγραμμα της ρητορικής συνοψίζονται και εξετάζονται οι Αρχές του Αριστοτέλη, του Κικέρωνα και Κουιντιλιανού πάνω στην Ρητορική, την εγγλωττία, το φέμα και το χάρισμα.

Βλ. Παράρτημα: Κανόνας 13, του Διεθνητή Κατώτερων σπουδών και κανόνας 37, Γενικοί των καθηγητών των κατώτερων τάξεων.

¹⁵² Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες για τα γραπτά.

¹⁵³ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 23, του Διεθνητή Κατώτερων σπουδών.

προβιβασμένων], ή σε μερικές περιπτώσεις αποπέμπονταν τελείως από το σχολείο, επειδή έκριναν ότι ήταν ανώφελο να παρακολουθούν, αφού δεν μελετούσαν: «*αν κάποιος είναι τόσο σκνηροί, ώστε ούτε τον προβιβασμό να αξίζουν, αλλά ούτε και να υπάρχει ελπίδα για κάποια πρόοδο τους, να εξετάζεται από τον Πρύτανη, ώστε να ενημερώνονται με ευγένεια οι γονείς και οι κηδεμόνες τους, γιατί είναι ανώφελο να κρατούν τη θέση*»¹⁵⁴.

Ο γενικός επίσημος προβιβασμός επικυρώνεται, με «*δημόσια ανάρτηση των ονομάτων των μαθητών που προβιβάζονται*»¹⁵⁵ σε ειδικό χώρο του σχολείου, μετά από τις ετήσιες διακοπές και στις αρχές της νέας σχολικής χρονιάς¹⁵⁶. Ταυτόχρονα οργανώνεται και γιορτή, κατά την οποία απονέμονται τα βραβεία στους αριστούχους¹⁵⁷.

2.3.9.1 Βραβεία

Κίνητρο άμιλλας και επιβράβευσης της επιμέλειας των *Αριστούχων μαθητών* είναι η θέσπιση και η απονομή ειδικών βραβείων¹⁵⁸. Οκτώ συνολικά βραβεία, μοιράζονται αντίστοιχοι αριστούχοι μαθητές, των οποίων τα γραπτά κρίνονται από τους τρεις Κριτές, ως τα καλύτερα, σε ύφος, γνώσεις και εμφάνιση, στην τάξη της Ρητορικής. Τέσσερα δίδονται για έργα σε Λατινική γλώσσα, δύο σε πεζό και δύο σε ποιητικό λόγο και άλλα τέσσερα, για αντίστοιχες συνθέσεις στα Ελληνικά. Σε περίπτωση «*ισοβαμίας δύο μαθητών ή μοιράζονται οι μαθητές το βραβείο ή δίνεται και στους δύο ή έρχιαν κλήρο*», ενώ αν ένας μαθητής αρίστευε σε όλα τα είδη των γραπτών, έπαιρνε ο ίδιος όλα τα καθορισμένα βραβεία. Αν όμως κάποιος δεν παρουσιαζόταν να παραλάβει το βραβείο του, *στην τελετή απονομής*, που γινόταν με *μεγαλοπρέπεια δημοσίως*, παρουσία γονέων και επισκεπτών, χωρίς να έχει επαρκή δικαιολογία, έχανε το βραβείο, το οποίο έπαιρνε ο δεύτερος κατά σειρά μαθητής¹⁵⁹.

Κατά παρόμοιο τρόπο γίνεται η βράβευση των αριστούχων μαθητών και στις άλλες τάξεις. Από έξι θεσπισμένα βραβεία απονέμονται, στις τάξεις των Ανθρωπιστικών και Ανώτερης Γραμματικής. Τέσσερα σε πεζό λόγο, δύο σε λατινική και δύο σε ελληνική γλώσσα και δύο για το λατινικό ποίημα, ενώ δεν υπάρχει βραβείο Ελληνικού Ποιήματος. Τέσσερα βραβεία μοιράζονται, σε κάθε μία από τις άλλες δύο τάξεις Γραμματικής. Και τα τέσσερα είναι σε πεζό λόγο, δύο για έργο σε

¹⁵⁴ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 25, του Διευθυντή Κατώτερων σπουδών.

¹⁵⁵ «...*Αν κάποιος ξεπερνούν κατά πολύ τους άλλους, να κατονομάζονται στην πρώτη θέση τιμητικά, οι άλλοι κατά αλφαβητική ή αξιολογική σειρά*» Βλ. Παράρτημα II. Κανόνας 26, του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

¹⁵⁶ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 13, του Διευθυντή Κατώτερων σπουδών.

¹⁵⁷ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες για τα βραβεία.

¹⁵⁸ Τα βραβεία πολλές φορές ήταν προσφορά, επιφανών προσώπων, των οποίων ο Πρύτανης κατά την ημέρα της απονομής, έπρεπε κατά την συνήθεια, να κάνει τιμητική αναφορά, στο όνομα τους. Βλ. κανόνα 14, του πρύτανη.

¹⁵⁹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες 1, 9 και 11, Κανόνες για τα βραβεία.

λατινική γλώσσα και δύο για έργο σε ελληνική γλώσσα. Επιπλέον άλλα βραβεία έδιναν, «σε όσους απήγγειλαν καλύτερα την Χριστιανική Διδασκαλία»¹⁶⁰.

2.3.10. Ρόλοι και καθήκοντα

2.3.10.1 Καθήκοντα Διευθυντή Κατώτερων Ανθρωπιστικών σπουδών

Διοίκηση και έλεγχος

Μέσα στα καθήκοντά του Διευθυντή είναι, όχι μόνον να **διοικεί** τους κατώτερους δασκάλους, αλλά και να τους **ελέγχει**, ιδιαίτερα τους νέους ώστε να τηρούν «*il modo uniforme d' insegnare*», δηλαδή τον «ομοιόμορφο τρόπο διδασκαλίας», χωρίς να αλλάζουν την **μέθοδο**, όπως περιγράφεται στην Ratio, και να μην δίνουν το δικαίωμα στους εξωτερικούς μαθητές, «*a lamentare la frequente mutazione dei maestri*» δηλαδή «να γκρινιάζουν από τις συχνές αλλαγές των δασκάλων». Ωστόσο οφείλει να τους σέβεται και να τους βοηθά όσο μπορεί, ακολουθώντας «*τις αξίες και τις αρχές (του τάγματος), προς τον πλησίον*»¹⁶¹.

Κάθε δέκα πέντε ημέρες είναι υποχρεωμένος να επισκέπτεται τα σχολεία και να παρακολουθεί από κοντά το έργο των δασκάλων και την πρόοδο των μαθητών. Αν ακολουθούν το πρόγραμμα, αν διδάσκουν την *Χριστιανική Διδασκαλία* και αν συμπεριφέρονται με καλούς τρόπους στους μαθητές¹⁶².

Επιπλέον ο *Διευθυντής των Κατώτερων Ανθρωπιστικών σπουδών*, είναι ένας από τους τρεις κριτές-εξεταστές και πρόεδρος της εξεταστικής επιτροπής που έκρινε και βαθμολογούσε τα γραπτά των μαθητών¹⁶³.

2.3.10.2 Ο ρόλος του Δασκάλου

Αυστηρή πειθαρχία, Τιμωρίες και ποινές

Μία από τις πρωταρχικές φροντίδες του δασκάλου, είναι να επιβάλλει «*πειθαρχία στην τήρηση των κανονισμών*». Δεν είχαν «*ελπίδα για τιμητική διάκριση*» οι μαθητές που δεν σέβονταν τους κανονισμούς των σπουδών και δεν είχαν καλή συμπεριφορά, πόσο μάλλον εκείνοι που επιπλήττονταν και τιμωρούνταν¹⁶⁴. Η υπακοή στους Δασκάλους και ο σεβασμός στους κανονισμούς, τόσο στο σχολείο όσο και στο οικοτροφείο ήταν προϋπόθεση για να γίνει δεκτός και ένας εξωτερικός μαθητής. «*Όσοι θα παρενοχλούν με την συμπεριφορά τους ή θα σκανδαλίζουν με το παράδειγμά τους, να γνωρίζουν ότι θα αποπέμνονται από τα σχολεία μας*»¹⁶⁵.

¹⁶⁰ Βλ. Παράρτημα 2. κανόνας 1, Κεφ. XIV, Κανόνες για τα Βραβεία.

¹⁶¹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 4 και 5, του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

¹⁶² Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 6, του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

¹⁶³ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 18, του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

¹⁶⁴ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 39, Κοινοί των καθηγητών κατώτερων τάξεων.

¹⁶⁵ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες 7 και 8, των εξωτερικών μαθητών.

Η Μέθοδος της τιμωρίας «*Maniera di punire*», υποχρεώνει τον δάσκαλο, «να μην είναι επιεικής όσον αφορά την τιμωρία, αλλά ούτε υπερβολικός... να απειλεί μάλλον με την τιμωρία παρά να την εκτελεί ... να αποφεύγει απολύτως οποιαδήποτε χλευασμό με λόγια ή πράξεις. Ούτε να ονομάζει κάποιον διαφορετικά από το όνομά του ή το επίθετο του». Πολλές φορές αντί της τιμωρίας με ξυλοδαρμό «*battiture*», ανατίθεται στον τιμωρημένο μαθητή μια «ωφέλιμη λογοτεχνική εργασία», επιπλέον της καθημερινής¹⁶⁶.

Ακόμη ο δάσκαλος οφείλει, «να αξιώνει αυστηρά να είναι οι μαθητές επιμελείς», να μην επιτρέπει για κανένα λόγο να φεύγουν από το σχολείο, ή να παρακολουθούν δημόσια θεάματα, πόσο μάλλον να απουσιάζουν και μάλιστα για πολλές ημέρες. Ο κανόνας είναι σαφής: «*Αν κάποιος απουσιάζει [ο δάσκαλος], να στέλνει κάποιον συμμαθητή του ή άλλον στο σπίτι του και αν δεν δίδονται ικανοποιητικές δικαιολογίες, οι απόντες να υποβάλλονται στην τιμωρία της απουσίας «castigo dell' assenza» και να μην γίνονται ξανά δεκτοί στο σχολείο, χωρίς την συγκατάθεση του Διευθυντή*¹⁶⁷.

Η Συμπεριφορά του

Οι κανονισμοί δεν επέτρεπαν στο δάσκαλο να είναι ιδιαίτερα φιλικός και οικείος με τους μαθητές του. Εκτός της τάξης του, δεν του επιτρέπονταν από τον κανονισμό ιδιαίτερες συζητήσεις με τους μαθητές του, παρά μόνο σε θέματα σοβαρά που συζητούνταν δημοσίως, μπροστά στην πόρτα της τάξης του, ή του κολλεγίου. Οικειότητες, συμπάθειες και ιδιαίτερες συναντήσεις με τους μαθητές, απαγορεύονταν αυστηρά. Σκοπό του είχε μόνο «*την πρόοδο και το όφελος των μαθητών του*». Μέσα στην τάξη όφειλε να είναι «*με την βοήθεια της θείας χάρις, ευσυνείδητος, επίμονος και διαθέσιμος... να μην περιφρονεί κανένα, να βοηθά στις σπουδές τους φτωχούς, εξ ίσου με τους πλουσίους*» και να μη δέχεται από τους μαθητές «*δώρα*», αλλά να είναι δίκαιος στην κρίση του και στην βαθμολογία του. Να καλεί τους γονείς των μαθητών, να συζητά μαζί τους και να τους ενημερώνει¹⁶⁸.

Ο δάσκαλος-μοναχός πρέπει να είναι ο ίδιος, πρότυπο χριστιανικής και ενάρετης ζωής για τους μαθητές του: να «*προσεύχεται*» γι' αυτούς και για τον εαυτόν του, για να έχει τη δύναμη «*να τους διαπαιδαγωγεί με παράδειγμα την δική του θρησκευτική ζωή*». Αλλά να είναι επίσης παράδειγμα και στην μελέτη και στην επιμέλεια. Να μην πηγαίνει ποτέ «*απροετοίμαστος, ούτε να αυτοσχεδιάζει πρόχειρα*», στο μάθημα¹⁶⁹.

¹⁶⁶ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 40, Κοινοί των καθηγητών κατώτερων τάξεων.

¹⁶⁷ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 41, Κοινοί των καθηγητών κατώτερων τάξεων.

¹⁶⁸ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες 47, 50, 43, 38 και 46 Γενικοί των καθηγητών των κατώτερων τάξεων.

¹⁶⁹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 10 και 27, Γενικοί των καθηγητών των κατώτερων τάξεων.

Σιωπή και ταπεινότητα

Ο δάσκαλος επαγρυπνεί ώστε όλα να είναι οργανωμένα και να λειτουργούν σύμφωνα με τους κανόνες. Οι μαθητές να μην κάνουν φασαρία και να μην οχλαγωγούν. Αντίθετα τους επιβάλλει *ησυχία, σιωπή, σεμνότητα και ταπεινότητα*, «**Silenzio e modestia**», τόσο μέσα στην τάξη, όσο και κατά την είσοδο και έξοδο από το σχολείο¹⁷⁰.

2.3.10.3 Καθήκοντα μαθητών

Πειθαρχία, Υπακοή, Επιμέλεια και Επιμονή

Όλοι οι μαθητές για να γίνουν δεκτοί οφείλουν να πειθαρχούν στους κανόνες και να δείχνουν καλή συμπεριφορά. Να υπακούουν στους Δασκάλους, να παρακολουθούν τακτικά τα μαθήματά τους και να είναι επιμελείς στις σπουδές τους¹⁷¹.

Ησυχία, σιωπή, τάξη και καλή Συμπεριφορά

Οφείλουν να είναι φρόνιμοι, σεμνοί και τακτικοί. Να μην προκαλούν φασαρία, αταξίες και φθορές στο σχολείο. Στις περιπτώσεις που δεν συμμορφώνονται στους κανόνες της καλής συμπεριφοράς θα τιμωρούνται ή θα αποπέμπονται¹⁷². Να αποφεύγουν τις κακές παρέες και τα άσεμνα θεάματα και «*να απέχουν απολύτως από το να διαβάζουν επικίνδυνα βιβλία ή άχρηστα*»¹⁷³.

Αν κάποιος μαθητής εξακολουθούσε να είναι απειθαρχητος και αμελής, χωρίς ελπίδα βελτίωσης, μπορούσε αν τιμωρηθεί από τον Πρύτανη με την ποινή της οριστικής *απέλασης* «*Espulsione dalle scuole*», αφού πρώτιστος σκοπός ήταν, μαζί με την μόρφωση να αποκτούν και καλή συμπεριφορά, αλλά και για να μην αποτελεί *σκάνδαλο* και κακό πρότυπο, για τους υπόλοιπους μαθητές¹⁷⁴.

Ωστόσο εκείνος ο οποίος θα μπορούσε «*να επιτύχει για τους συμμαθητές του την παραγραφή ή την συγχώρεση των ελαφρότερων τιμωριών*», μετά από συνεννόηση με τον δάσκαλο, είναι ο *decurione* της τάξης, ο οποίος όπως προαναφέραμε, είχε τον ρόλο του «*δημόσιου και δίκαιου κριτή*», με απώτερο στόχο, την εμπιστοσύνη και την αποδοχή των συμμαθητών του¹⁷⁵.

Χριστιανική ηθική και Ευλάβεια

Να σέβονται τους *Θείους Κανόνες* «*leggi divine*», να προσεύχονται, να πηγαίνουν στη *Θεία Λειτουργία*, να εξομολογούνται και να μεταλαμβάνουν συχνά. Να παρακολουθούν την *Χριστιανική Διδασκαλία* και «*να συμπεριφέρονται με*

¹⁷⁰ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες, 43 και 44, Γενικοί των καθηγητών των κατώτερων τάξεων.

¹⁷¹ Βλ. Παράρτημα 2. κανόνες 8 και 9, των εξωτερικών μαθητών.

¹⁷² Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 10,7 των εξωτερικών μαθητών.

¹⁷³ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες 11, 12, 13, των εξωτερικών μαθητών.

¹⁷⁴ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες 2, 40, 41, 42 του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

¹⁷⁵ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 37, του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

ήθος, ώστε ο καθένας να αντιλαμβάνεται εύκολα ότι αυτοί οι μαθητές επιθυμούν την αρετή και τη χρησιμότητα στη ζωή τους, εξ ίσου με τα γράμματα και την γνώση»¹⁷⁶.

2.3.10.4 Ρόλοι και τιμητικοί τίτλοι

«I decurioni»

«*Decurione*», είναι τίτλος Ρωμαίου αξιωματικού, που απονέμεται από τον δάσκαλο ως τιμητική διάκριση, σε αριστούχους μαθητές «οι οποίοι έχουν το αξίωμα να παρακολουθούν τους συμμαθητές τους», την ώρα που αυτοί με την μέθοδο της αποστήθισης λένε το μάθημα, είτε «παπαγαλίζοντας» τους κανόνες της γραμματικής, είτε απαγγέλλοντας την κατήχηση, είτε ερμηνεύοντας κείμενα λατίνων ή ελλήνων κλασικών. Επίσης είχαν την ευθύνη «να συλλέγουν τα γραπτά... να σημειώνουν σε ένα βιβλιαράκι πόσες φορές ο καθένας παρέλειψε κάτι την ώρα της αποστήθισης, εκείνους που δεν έγραφαν, ή δεν έφεραν το διπλό αντίγραφο» ή οτιδήποτε άλλο τους ανέθετε ο δάσκαλος¹⁷⁷. Οι «*decurioni*», κάθε πρωί και κάθε Σάββατο, γίνονται οι πρωταγωνιστές των επαναλήψεων, αφού σε αυτούς οι μαθητές απαγγέλλουν τα «απομνημονευμένα μαθήματα», ενώ «στη συνέχεια και οι ίδιοι οι «*decurioni*» απαγγέλουν με την σειρά τους το μάθημα, στον μεγαλύτερο «αξιωματικό» ή στον Δάσκαλο¹⁷⁸», με την ίδια «Μέθοδο της αποστήθισης». Οι τίτλοι αυτοί τιμής, που επίσης ανήκουν σε αυτούς των βραβείων, αποκτώνται κάθε ένα ή δύο μήνες, μετά από ένα διαγωνισμό στο σχολείο, σε ένα πεζό έργο στα λατινικά στις τάξεις της γραμματικής, ή σε ποιητικό λόγο, στα λατινικά ή στα ελληνικά στις ανώτερες τάξεις. Οι αριστούχοι παίρνουν «το ανώτερο αξίωμα και οι αμέσως επόμενοι άλλους βαθμούς τιμής», που περιλαμβάνουν τιμητικούς τίτλους από την Αρχαία Ελλάδα, τη Βυζαντινή ή τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, ή από το στρατό, «ώστε το γεγονός να λαμβάνει χαρακτήρα μέγιστης κουλτούρας και μόρφωσης». Πολλές φορές για χάρη της άμιλλας, η τάξη διαιρείται σε δύο ομάδες κάθε μία των οποίων «έχει τους δικούς της αξιωματούχους ή άρχοντες» με τέτοιο τρόπο που κάθε μαθητής να έχει το «δικό του ανταγωνιστή-αντίπαλο». Επιπλέον για ακόμη μεγαλύτερη τιμή, «οι ανώτεροι αξιωματούχοι αμφοτέρων των τμημάτων κάθονται στην πρώτη θέση¹⁷⁹.

Στους κανόνες του Διευθυντή Κατώτερων σπουδών, ανακαλύπτουμε ακόμη, ότι ο *Decurione* είχε και το προνόμιο «να επιτογχάνει για τους συμμαθητές του την παραγραφή των ελαφρότερων τιμωριών» κερδίζοντας την αποδοχή και την εμπιστοσύνη όχι μόνο του δασκάλου αλλά και των συμμαθητών του, ως αυστηρός αλλά δίκαιος κριτής, *Censore ή Pretore*, που έχει την ικανότητα κρίνει και να συγχωρεί τα ελαφρά παραπτώματα των συμμαθητών του. Στα καθήκοντά του ακόμη συμπεριλαμβάνονται: «να παρατηρεί ποιος από τους συμμαθητές περιφέρεται

¹⁷⁶ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 14, 3, 4,15, των εξωτερικών μαθητών.

¹⁷⁷Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 36, 19 Γενικοί των καθηγητών των κατώτερων τάξεων.

¹⁷⁸ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 2, του καθηγητή της κατώτερης γραμματικής.

¹⁷⁹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 35, Γενικοί των καθηγητών των κατώτερων τάξεων.

στην είσοδο πριν από το κτύπημα του κώδωνα, ή αν μπαίνει σε άλλη τάξη, ή αν βγαίνει από την δική του ή αφήνει την θέση του. Να αναφέρει επίσης στον Διευθυντή τους απόντες κάθε μέρας, αν κάποιος άγνωστος μπήκε στο σχολείο και τέλος αν κάποια έλλειψη [κλειψιά] παρουσιάζεται στο σχολείο, παρόντος ή απόντος του Δασκάλου»¹⁸⁰.

2.3.11. «Umanesimo Classico» και Ratio Studiorum

Από τα μαθήματα που διδάσκονται μέσα στα Κολλέγια των Ιησουιτών, διαπιστώνουμε ότι, η κλασική Ανθρωπιστική μόρφωση είχε την πρώτη θέση. Τα πρωτεύοντα μαθήματα ήταν τα Λατινικά και τα Αρχαία ελληνικά και οι μελέτη των έργων των αρχαίων κλασικών, Λατίνων και Ελλήνων ήταν καθημερινή. Έτσι οι μαθητές με την ολοκλήρωση του 5ετούς τμήματος *Ανθρωπιστικών σπουδών ή Corso Umanistico*, γνώριζαν τέλεια τα λατινικά και επαρκώς τα ελληνικά, με άριστη γνώση της γραμματικής και με ορθή χρήση των λέξεων. Ο λόγος της εμμονής στις Ανθρωπιστικές σπουδές, οφείλεται στο ότι δεν είχαν ακόμη διαμορφωθεί μέχρι τον 18^ο αιώνα, οι τοπικές λογοτεχνίες. Ο σκοπός της εκπαίδευσης ήταν αυτός «της διατήρησης και της μετάδοσης της κληρονομιάς, του Πολιτισμού και των Ανθρωπιστικών Γραμμάτων» και όλα αυτά ήταν διαμορφωμένα πάνω στον Λατινικό κλασικισμό και την Αρχαία ελληνική γλώσσα και πολιτισμό. Γι' αυτό το λόγο οι κλασικές γλώσσες Λατινικά και Ελληνικά, μαζί με την Κατήχηση, είναι τα σπουδαιότερα αντικείμενα μάθησης, στον τμήμα των *Ανθρωπιστικών σπουδών ή «Corso Umanismo»*. Επισημαίνουμε ακόμη, ότι τόσο για τις Λατινικές όσο και για τις Ελληνικές *prelezioni*, δίδεται μεγάλη σημασία στην σωστή προετοιμασία του δασκάλου από το σπίτι και στη μέθοδο που πρέπει να ακολουθείται σύμφωνα με τους κανόνες¹⁸¹. Δίδονται δε κίνητρα στους μαθητές και θεσπίζονται ειδικά βραβεία κάθε χρόνο, για τις καλύτερες συνθέσεις-δοκίμια, τόσο στην Λατινική όσο και στην Ελληνική γλώσσα, σε πεζό ή ποιητικό λόγο¹⁸² και τα πιο αξιόλογα από τα βραβευθέντα έργα των μαθητών, κυρίως των ανώτερων τάξεων της Ρητορικής και της *Umanità*, δημοσιοποιούνται τιμητικά, με δημόσια ανάρτηση μέσα στα Κολλέγια, σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο¹⁸³.

2.3.11.1 «La Prelezione Latina»

Η μελέτη της Λατινικής γλώσσας επιτυγχάνεται κυρίως μέσω της «*Prelezione Latina*», δηλαδή από την ανάλυση και ερμηνεία των κλασικών Λατίνων

¹⁸⁰ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 37, του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

¹⁸¹ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες 27, 28, 29, Γενικοί κανόνες των καθηγητών των Κατώτερων τάξεων.

¹⁸² Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 36, του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών και κανόνες για τις βραβεύσεις.

¹⁸³ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνες για τα βραβεία και κανόνας 34 και κανόνες 18, του καθηγητή της Ρητορικής και 10, του καθηγητή των Ανθρωπιστικών.

συγγραφέων. Για να πετύχουν τον στόχο της τέλειας γνώσης της Λατινικής και να αποκτήσουν οι μαθητές, ευχέρεια λόγου, *eloqueza*, χρησιμοποιούνται στον σχολικό χρόνο ποικίλες ασκήσεις στην Λατινική γλώσσα: 1. Επιβάλλεται στους μαθητές τους να μιλούν τόσο μεταξύ τους, όσο και με τον καθηγητή τους στα Λατινικά¹⁸⁴. 2. Εξασκούνται στο να απομνημονεύουν κείμενα, σε Λατινική γλώσσα, καθημερινά. 3. Καθιερώνεται η άσκηση, της γραπτής σύνθεσης-δοκιμίου σε λατινικό πεζό ή ποιητικό λόγο¹⁸⁵.

Χρήση της μητρικής γλώσσας, έκαναν καθημερινά, μόνο για να ερμηνεύσουν τα εδάφια των ιστορικών ρητόρων και ποιητών, κατά την διάρκεια της *prelezione*: «*Quando spiega un' orazione ...in fine ... traduca tutto in lingua patria con la massima eleganza che potrà*»¹⁸⁶. Κατά την ανάλυση δε και την ερμηνεία των εδαφίων οι μαθητές αποκτούν γνώσεις, πάνω στην ιστορία, την γεωγραφία και τον πολιτισμό.

Παρά όμως την ευρεία χρήση της Λατινικής, στα κολλέγια των Ιησουιτών, για την οποία και κρίθηκαν, εν τούτοις είναι εντυπωσιακό, αυτό που ορισμένοι μελετητές επισημαίνουν. Ότι δηλαδή μέσα από αυτά τα ίδια Κολλέγια, ξεπήδησαν κάθε λογής ταλέντα, ποιητές και πεζογράφοι, που διέπρεψαν στην λογοτεχνία, γράφοντας ωστόσο, στην εθνική τους γλώσσα¹⁸⁷.

2.3.11.2 «*La Prelezione Greca*»

Η *Αρχαία Ελληνική γλώσσα* και μαζί με αυτήν και ο *Αρχαίος Ελληνικός Πολιτισμός*, διδάσκονται και μελετώνται κατά την «*Prelezione Greca*», μέσα από τα έργα των αρχαίων Ελλήνων κλασσικών, ιστορικών, ρητόρων και ποιητών. Από τους Αρχαίους Έλληνες ρητορικούς τιμάται περισσότερο ο Αριστοτέλης, ο οποίος τοποθετείται στον αντίποδα του Κικέρωνα, ισάξιου ρήτορα αντίστοιχα, στην Λατινική γλώσσα¹⁸⁸. Στις απομιμήσεις δε των ρητορικών λόγων, οι μαθητές οφείλουν να σέβονται το ύφος, κυρίως του Κικέρωνα και του Αριστοτέλη στον πεζό ρητορικό λόγο και του Βιργιλίου και του Οράτιου στον ποιητικό.

Ο τρόπος ανάλυσης και επεξήγησης ενός ελληνικού ρητορικού λόγου ή ενός ποιήματος αρχαίου Έλληνα κλασσικού, στην «*prelezione Greca*», είναι ο ίδιος με τον τρόπο που γίνεται στην «*Λατινική prelezione*»¹⁸⁹. Ερμηνεύεται το κείμενο στην καθομιλούμενη εθνική γλώσσα και ακολουθεί συζήτηση. Μελετάται η

¹⁸⁴ Βλ. Παράρτημα 2. *γενικοί κανόνες* 18, των καθηγητών των Κατώτερων τάξεων.

¹⁸⁵ Βλ. Παράρτημα 2. *γενικοί κανόνες* 18, 19, 20 των καθηγητών των Κατώτερων τάξεων.

¹⁸⁶ Κανόνας 5, του καθηγητή των Ανθρωπιστικών, σ. 211 και παρόμοια κανόνας 5, του καθηγητή της Ανώτερης Γραμματικής, σ. 215, όπου περιγράφεται βήμα-βήμα η μέθοδος της *prelezione*. Επίσης Βλ. Παράρτημα II. κανόνας 6, του καθηγητή της Κατώτερης τάξης της Γραμματικής.

¹⁸⁷ Βλ. André Schimberg, *L'éducation morale dans collèges de la Compagnie de Jésus en France sous l'ancien Régime*, Paris 1913, «*gli antichi alunni nel secolo XVI ...*», σ. 451 και εξής.

¹⁸⁸ Κανόνας 1 και 6, του καθηγητή της Ρητορικής, σ. 201 και 204 αντίστοιχα.

¹⁸⁹ Κανόνας 11, *modo per il tema greco*, του καθηγητή της Ρητορικής.

ρητορική τέχνη του Αριστοτέλη, σαν σύνολο. Εστιάζουν, στο «έμφυτο χάρισμα της επιπόησης, της εφευρετικότητας και της ευγλωττίας», στην «ικανότητα του ρήτορα να βρίσκει λύσεις», στην επιδεξιότητα του «να μιλά μεταφορικά και αλληγορικά». Κρίνεται «το ύφος του ρητορικού λόγου», ο τρόπος που προστίθενται τα «σχήματα λόγου, οι εικόνες, οι διδαχές και τα αποφθέγματα». Αναφέρονται παρόμοια εδάφια, άλλων δημιουργών και μελετάται κάθε τι, που έχει σχέση με την ελληνική κουλτούρα, Ιστορία, Μυθολογία, Γεωγραφία και υποδεικνύονται φράσεις που ξεχωρίζουν για την ορθότητα, κομψότητα του λόγου και την αρμονία¹⁹⁰.

Το Διδακτικό επίπεδο της Αρχαίας Ελληνικής γλώσσας, ήδη από την τάξη της *Umanità*, είναι τόσο υψηλό, ώστε οι μαθητές, «κατανοούν πολύ καλά τους συγγραφείς και γνωρίζουν να γράφουν κάθε τι στα ελληνικά»¹⁹¹.

Έτσι στις δύο μεγαλύτερες τάξεις, της *Umanità* και της *Ρητορικής*, που οι γνώσεις της Γραμματικής, του Συντακτικού και της Μετρικής, είναι σε πολύ καλό επίπεδο, διδάσκονται οι ρητορικοί λόγοι του *Ισοκράτη*, οι *επιστολές του Πλάτωνα*, ο *Αριστοτέλης*, *Δημοσθένης*, *Θουκυδίδης*, *Ησίοδος*, *Φωκυλίδης* και *Θεόγνωτος*, τα ποιήματα του *Ομήρου*, του *Πινδάρου* και άλλων «σεμνών» συγγραφέων και ποιητών, εφόσον «δεν περιέχουν απρεπείς εκφράσεις». Επιπλέον κείμενα «*dí ri eno diritto*» με πλήρη ελευθερία, «*purchè siano espurgati*», επειδή είναι ενάρετοι, των Αγίων *Γρηγορίου Ναζιανζηνού*, *Βασιλείου* και *Ιωάννη Χρυσοστόμου*»¹⁹².

¹⁹⁰ Κανόνας 8, του καθηγητή της Ρητορικής. Επίσης παρόμοια κανόνες 7, 9, 10 του ίδιου.

¹⁹¹ Κανόνας 1, του καθηγητή των Ανθρωπιστικών Σπουδών.

¹⁹² Κανόνας 13, *prelezione greca*, του καθηγητή της Ρητορικής. Κανόνας 9, *prelezione greca*, του καθηγητή των Ανθρωπιστικών Σπουδών.

2.4. Το Θέατρο στα Κολλέγια των Ιησουιτών

2.4.1. Σκοπός των θεατρικών παρατάσεων

Προβολή και Αποδοχή. Η κάθε μορφής Παρουσίαση «*Presentazione*» ή «*Rappresentazione*», στα κολλέγια των Ιησουιτών, συμπεριλαμβανομένου και του σχολικού **Θεάτρου** «*teatro scolastico*», είναι ενσωματωμένη στην άσκηση της «*Declamazione*», η οποία αναλύεται στους κανόνες του *Εκπαιδευτικού Κώδικα ή Οδηγού Σπουδών των Ιησουιτών, ή Ratio Studiorum*¹. Κάθε θεατρική παράσταση προετοιμάζεται συστηματικά μέσα στο κολλέγιο, τηρουμένων όμως πάντοτε κάποιων περιορισμών, κυρίως κατά τον 16^ο-17^ο αιώνα, που επιβάλλονται αυστηρά από τον Πρύτανη του σχολείου, ώστε να είναι η παράσταση «*πάντοτε στα Λατινικά, «sempre in latino» και «να μην γίνεται η προετοιμασία των μαθητών στους ρόλους των, σε βάρος της ευλάβειας και της μελέτης»*².

Σκοπός των «*Ιησουιτικών παραστάσεων*» είναι, η **δημόσια προβολή** των σχολείων, για να κερδίζουν την **αποδοχή των γονέων** και της **τοπικής κοινωνίας**³. Κυρίως όμως για να εξασφαλίζουν την **εύνοια** και **αποδοχή των ιδρυτών και των ευεργετών**, που συνήθως είναι ευγενείς και συντηρούν και τα σχολεία και τα οικοτροφεία. Παράλληλα επιδιώκουν την **προβολή** του **υψηλού παιδαγωγικού και διδακτικού επιπέδου των Κολλεγίων**, με μια τουλάχιστον ετήσια **θεατρική παράσταση**, όπου πρωταγωνιστές είναι οι μαθητές και οργανωτές της παράστασης οι δάσκαλοι, ειδικά των τάξεων της ρητορικής, που συνήθως γράφουν και σκηνοθετούν το θεατρικό έργο.

Οι επίσημες παραστάσεις δίνονται με λαμπρότητα δύο τρεις φορές το χρόνο, με προσκεκλημένους τους γονείς των μαθητών, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους προέρχονται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα και από τους επιφανείς

¹ Βλ. R. S. 1616, *Declamazione Publica*, Κανόνας 17 του καθηγητή της ρητορικής, R. S 1616, *Declamazione Privata*, Κανόνας 16 του καθηγητή της ρητορικής και επίσης 2.4.5 «*Declamazioni*» με *Διαλέξεις, «Ρητορικούς Λόγους» και Παραστάσεις*», στο υποκ. «Η εκπαιδευτική Μέθοδος των Ιησουιτών. «*La Ratio Studiorum*».

²Κανόνας 14, του Πρύτανη nella *Ratio* 1616: *Premi*. «*Potrà tenersi la publica distribuzione dei premi una volta l' anno, purchè si faccia a spese di uomini illustri e con moderazione secondo il numero delle scuole e l' ordinamento del collegio. Nella stessa premiazione si farà menzione onorifica di coloro che hanno provveduto alle spese. Ed abbia grande cura che gli alunni non abbiano a scapitare nella disciplina e nello studio nel tempo in cui si preparano a tali cose*».

³ Κατά τον π. Pontano, πέντε είναι οι λόγοι που επιβάλλουν την προβολή των «*rappresentazioni*» και γενικά των «*declamazioni*»: «1. Η έξυπνη *declamazione* των φτωχών μαθητών, συχνά προτρέπει τους εύπορους να τους βοηθούν στις σπουδές. 2. Οι σκηνικές δραστηριότητες αυξάνουν την φήμη των δασκάλων και των σχολείων. 3. Είναι εξαιρετικό μέσο εξάσκησης της μνήμης. 4. Είναι πολύ χρήσιμες στους νέους για την κατανόηση και εξάσκηση των λατινικών. 5. Ενσταλάζουν και εμπνέουν μαθήματα αρετής», λόγω του διδακτικού τους χαρακτήρα. Jacobus Pontanus S. J., *Progymnasmatum latinitatis, libri VI, Lib. I. Progymnasma CXI: Actio scenica*, Padova, 1641, σ. 441, από Mario Barbera, *La Ratio, ...ό. π.*, σ. 72.

της κάθε περιοχής, των οποίων όπως προαναφέραμε την εύνοια επεδίωκαν, για να συνεχίσουν να συντηρούν με χορηγίες τα κολλέγια, στα οποία όμως, όλοι ανεξαιρέτως οι μαθητές και οι εύποροι και οι άποροι, *σπούδαζαν δωρεάν «gratis», χωρίς να καταβάλλουν καθόλου διδάκτρα*⁴.

Πρακτική εξάσκηση στη Ρητορική τέχνη και τη Λατινική γλώσσα. Ο δεύτερος πρωταρχικός σκοπός των *Παρουσιάσεων* και των *Θεατρικών παραστάσεων*, ήταν να εξασκούνται οι μαθητές στον *Δημόσιο λόγο* και *διάλογο* καθώς και στην *Λατινική γλώσσα*, ή οποία ήταν υποχρεωτική στις θεατρικές παραστάσεις όπως προέβλεπε ο Κανόνας 13, του Πρύτανη, στην *Ratio Studiorum* τον 17^ο αιώνα⁵.

Η επιτυχημένη εξάσκηση στον *Δημόσιο λόγο*, αποδεικνύεται καθοριστική και απαραίτητη, όχι μόνο για το μέλλον των μοναχών του Τάγματος, όσον αφορά την προετοιμασία τους στο να κηρύττουν μπροστά σε ακροατήριο με ευχέρεια λόγου «*eloquenza*», αλλά και για το μέλλον των εξωτερικών μαθητών που επειδή ανήκαν ως επί το πλείστον, σε εύπορες οικογένειες ευγενών, προορίζονταν για δημόσια αξιώματα και διοικητικούς και πολιτικούς ρόλους. Επομένως ήταν απαραίτητη σε όλους τους μαθητές η εξάσκηση του «*ρητορεύειν δημοσίως*»⁶.

⁴ Βλ. Χαρακτηριστικά της *Ratio Studiorum*, στην παρούσα μελέτη, στο κεφ. *Εκπαιδευτική Μέθοδος των Ιησουϊτών. «La Ratio Studiorum»*.

Επίσης *.....tuttavia non si devono accettare obbligazioni o condizioni che impediscano la integrità del nostro modo di procedere, che è di dare gratis quelle che gratis abbiamo ricevuto; benchè si ammetta la donazione, che la carità dei fondatori a gloria di Dio suole assegnare per il sostentamento di quelli che servono al bene comune dei Collegi, o per esso studiano.* «*Costituzioni-Parte IV, Capitolo VII*», στο Mario Barbera, *La Ratio Studiorum....1616*, ό. π., σ. 94-95.

⁵ Θεατρικές παραστάσεις οργανώνονταν στα σχολεία των Ιησουϊτών, που ήταν διασκορπισμένα σε πάνω από 200 πόλεις από το 1543-1773, τουλάχιστον μία ή δύο φορές το χρόνο. Η σύνδεση της παράστασης με τη γλώσσα, αποτελούσε ένα σταθερό στοιχείο της εκπαίδευσης των μαθητών και ακολουθούσε τον ενιαίο εκπαιδευτικό κώδικα, *Ratio Studiorum*, που ίσχυε για όλα τα σχολεία. Ο Κανόνας 13 του Πρύτανη, στην *Ratio Studiorum* του 1616, επέβαλε «*οι παραστάσεις να γίνονται πάντοτε στη Λατινική γλώσσα*». Αργότερα ο Κανόνας 58 του *Επαρχιακού* προϊστάμενου στην *Ratio Studiorum* του 1832, παραλείπεται το θέμα της γλώσσας, επειδή εισάγεται στα πρωτεύοντα μαθήματα και η εθνική γλώσσα.

Βλ. Κανόνα 13 του Πρύτανη της *Ratio Studiorum* έκδοση 1616:

Tragedie e commedie. 13. «L' argomento delle tragedie e delle commedie- che devono essere soltanto in latino e rarissime- sia sacro e pio, e non vi siano intermezzi non latini nè sconvenienti; nè vi si introduca verun personaggio nè abito muliebre».

Στην *Ratio Studiorum* του 1832 όλος ο κανόνας 13 παραλείπεται και αντικαθίσταται με τον Κανόνα 58 του *Επαρχιακού* προϊστάμενου, ο οποίος *απαγόρευε ρητά, την θεατρική παράταση μέσα στην εκκλησία*, ενώ η φράση, *soltanto in latino*, δεν τηρείται, κυρίως επειδή εισάγεται η εθνική γλώσσα, ως πρωτεύον μάθημα. Σημειωτέον ότι, οι θεατρικές παραστάσεις τον 19^ο αιώνα αρχίζουν να ελαττώνονται.

R. S. 1832. Reg. 58, Prov. : «Rarissimamente permetta che si rappresentino commedie e tragedie, e soltanto latine e decenti; e prima le esami ni egli stesso o le faccia esaminare da altri: vietati del tutto che si facciano in chiesa queste ed altre simili rappresentazioni».

⁶ Οι μαθητές των Ιησουϊτικών κολεγίων προέρχονταν συνήθως από τα ανώτερα στρώματα της κοινωνίας. Στον Ελληνόφωνο χώρο δεν υπήρχαν όμως αριστοκρατικές οικογένειες, εκτός από κάποιες εξαιρέσεις, επομένως τα ανωτέρω ίσχυαν κυρίως στην Ευρώπη.

Όσον αφορά την χρήση της *Λατινικής γλώσσας* στις Θεατρικές παραστάσεις, παρά την αυστηρή εντολή του Εκπαιδευτικού Κώδικα, φαίνεται ότι ο Κανόνας 13 δεν τηρήθηκε. Αρχικά «η *χρησιμοποίηση της λατινικής ήταν υποχρεωτική και μόνον σε περιοχές όπου ο καθολικισμός δεν είχε επικρατήσει απόλυτα, έγιναν εξαιρέσεις*» με θεατρικές παραστάσεις στην τοπική λαϊκή γλώσσα, «για λόγους *προσηλυτισμού*»⁷. Στην συνέχεια τον 17^ο αιώνα, οι παραστάσεις γίνονταν στη λατινική, αλλά ο Πρόλογος και τα *ιντερμέδια* στην γλώσσα του λαού, ενώ στην Ιταλία και στην Ισπανία συνηθίζονταν και ολόκληρες παραστάσεις στην τοπική γλώσσα⁸.

Ειδικά για τις *ελληνόφωνες περιοχές, τα έργα γράφονται στα ελληνικά* όπως η παράσταση του «*Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου*» που παίχθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1623 και του «*Δαβίδ*» έργο από τη Χίο, όπου χρησιμοποιούνται ακόμα και τοπικά ιδιωματικά στοιχεία, ενώ «*ο προσηλυτιστικός σκοπός δεν είναι τόσο εμφανής ή έχει υποχωρήσει*»⁹. Τα παραπάνω διαπιστώνονται και από την θεατρική παράσταση που παίχθηκε στη Νάξο το 1723, με θέμα την «*Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου*» και από το Θεατρικό έργο «*Ηρώδης ή η σφαγή των Αθών νηπίων*». Και τα δύο βρέθηκαν στην μονή των Ιησουιτών Σύρου¹⁰.

Αυτοεκτίμηση και αυτοέλεγχος. Ο τρίτος σκοπός των θεατρικών παραστάσεων, επιτυγχάνεται μέσα από την επιτυχημένη θεωρητική κατάρτιση και πρακτική εξάσκηση, του μαθητή, ο οποίος εφοδιασμένος με κλασική μόρφωση και κουλτούρα, γνώστης των *κανόνων της ρητορικής τέχνης* και της λατινικής γλώσσας και εξασκημένος στο να εκτίθενται και να διαλέγεται δημοσίως, αισθάνεται σιγουριά, έχει αυτοεκτίμηση, αποκτά αυτογνωσία και αυτοέλεγχο. Διαθέτει αυτοπεποίθηση, όχι μόνο στο πώς να χειρίζεται το λόγο, αλλά και *πώς να ελέγχει τη γλώσσα του σώματος, τη στάση του και τις χειρονομίες του*. Απαραίτητο προσόν για τον μελλοντικό κήρυκα του Ευαγγελίου ή τον μελλοντικό πολιτικό, στα μέγιστα αξιώματα ενός κράτους. Γι' αυτό ο Bascone, θεωρούσε την εισαγωγή και την καλλιέργεια της θεατρικής αγωγής στο εκπαιδευτικό τους σύστημα, ως «*απόδειξη της μεγάλης τους παιδαγωγικής αντίληψης «intendimento educativo»*». Η θεατρική δραστηριότητα, γράφει, «*ενισχύει τη μνήμη, ρυθμίζει και γλοκαίνει τον τόνο της φωνής*

⁷ Ο θεατρολόγος Β. Πούχνερ, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι « το τάγμα με την καταπληκτική του οργάνωση, χρησιμοποίησε το θέατρο ως μέσον προσηλυτισμού και η δραματολογία των έργων που ανεβάστηκαν προσαρμοζόταν πολύ έξυπνα στις εκάστοτε τοπικές συνθήκες». Β. Πούχνερ, *Ελληνική θεατρολογία, Δώδεκα μελετήματα*, τ. Β'. Αθήνα 1988, σ. 302-3. Βλ. επίσης Παναγιωτάκης, Πούχνερ, *Η Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου, Θρησκευτικό δράμα με κωμικά ιντερμέδια, αγνώστου ποιητή, που παραστάθηκε στις 29 Δεκεμβρίου 1723 στη Ναξία*, Ηράκλειο 1999, σ. 50, σημ. 70 και 71.

⁸ Β. Πούχνερ, *Ελληνική θεατρολογία... ό. π.*, σ. 219 και εξής.

⁹ Παναγιωτάκης, Πούχνερ, *Η τραγέδια... ό. π.*, σ. 47.

¹⁰ Βλέπε εκτενέστερα για τα θεατρικά έργα «*Άγιος Ιωάννης Χρυσοστόμος*», «*Δαβίδ*», «*Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου*» και «*Ηρώδης ή η σφαγή των αθών νηπίων*», στις επόμενες σελίδες της παρούσας μελέτης.

και της προφοράς, προκαλεί ευχαρίστηση με τους μορφασμούς και την έκφραση του προσώπου, εμπνέει αξιοπιστία και εξοικειώνει τους νέους να **αντέχουν στα βλέμματα** μιας μεγάλης συγκέντρωσης»¹¹.

Έτσι οι Ιησουίτες επινόησαν και κατάφεραν να εφαρμόσουν, πρωτοποριακά, πριν από 400 χρόνια, σύγχρονες «Βιωματικές» μεθόδους¹² «Πολιτικής και Επικοινωνίας»¹³, ελέγχοντας μάλιστα επιτυχώς, τη «γλώσσα του σώματος» και των «συναισθημάτων»¹⁴.

2.4.2. Τα χαρακτηριστικά του θεάτρου των Ιησουιτών

Πανευρωπαϊκό φαινόμενο. Το Ιησουίτικο Θέατρο, αποτελεί Πανευρωπαϊκό φαινόμενο, άρρηκτα δεμένο με την λειτουργία των Ιησουίτικων Κολλεγίων, που λειτούργησαν κυρίως τον 16^ο-18^ο αιώνα, σε όλη την Ευρώπη¹⁵, η σχετική βιβλιογραφία όμως είναι σχεδόν άγνωστη στην Ελλάδα και «δεν έχει ερευνηθεί ακόμη επαρκώς»¹⁶. Ωστόσο είναι γεγονός ότι το θέατρο στα Ιησουίτικα κολλέγια, έλαβε πολύ μεγάλη και γρήγορη ανάπτυξη». Από το 1555 μέχρι το 1665, μόνο στην Γερμανία, ο π. Giovanni Muller μετρά 78 Γερμανούς Ιησουίτες συγγραφείς δραμάτων, 12 Ιταλούς και 22 από άλλες εθνικότητες, με αρκετές εκατοντάδες δραμάτων και κωμωδιών. Έχει εξακριβωθεί δε, ότι υπήρχαν τόσα αντίγραφα θεατρικών κειμένων, που μπορούσες να συνθέσεις τόμους και «να βγάλεις ενδιαφέροντα συμπεράσματα, σχετικά με την επίδραση που άσκησε το θέατρο των Ιησουιτών, στην εξέλιξη της σύγχρονης δραματικής τέχνης»¹⁷.

Τα θέματα ήταν τόσο από θρησκευτικές όσο και κοσμικές ιστορίες, των αρχαίων κλασικών Ελλήνων, Λατίνων και εκκλησιαστικών συγγραφέων, όσο και από αποστολικές αναφορές «*notizie missionarie*», από τους μύθους και τους

¹¹ «*fortifica la memoria, regola e addolcisce il tono della voce e della pronuncia, dà grazia al gesto e all' espressione del volto, ispira una nobile sicurezza, avvezza i giovani a sostenere gli sguardi di una numerosa assemblea*». Bacone, ..ό.π., σ. 185, Βλ. Mario Barbera, *La Ratio...*ό.π., σ. 72, υποσημ. 20.

¹² Βλ. Κ. Χρυσοφίδης, *Βιωματική -Επικοινωνιακή Διδασκαλία: Η εισαγωγή της μεθόδου project στο Σχολείο*, Gutenberg, Αθήνα 2000.

¹³ Βλ. Μασσιάλας Β. *Το σχολείο εργαστήριο ζωής: εισαγωγή στην μεθοδολογία της διδασκαλίας των κοινωνικών σπουδών*, Γρηγόρης, Αθήνα 1984.

¹⁴ Βλ. Ε. Παπαδάκη-Μιχαηλίδη, *Η σιωπηλή γλώσσα των συναισθημάτων, η μη λεκτική επικοινωνία, στις διαπροσωπικές σχέσεις*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.

¹⁵ Ο William H. Mc. Cabe, *An Introduction to the Jesuit theater*, St. Louis 1983, σ. 269-275, δημοσιεύει στο Παράρτημα του βιβλίου του, κατάλογο με 566 κολλέγια.

¹⁶ Β. Πούχνερ, *Ελληνική θεατρολογία*, ό.π., σ. 219 -302. Βλ. Βιβλιογραφία για το θέατρο των Ιησουιτών στον ίδιο,... ό.π., σ. 209-212 και επίσης για την ιστορία του Ιησουίτικου θεάτρου, στις χώρες Αγγλία, Γαλλία, Κάτω Χώρες και Βέλγιο, Γερμανία, Αυστρία, Ελβετία, Δυτικοσλαβικές χώρες, Ουγγαρία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλλία και Νότια Αμερική, στον ίδιο,... ό.π., σ. 252-256, σημ. 27.

¹⁷ Giovanni Muller, *Das Jesuitendrama in den Landern deutscher Zunge*, Filser, Augsburg 1930, από Μ. Barbera, *La Ratio Studiorum*, ...ό.π., σ. 72, σημ. 21.

θρύλους, τα έπη και την τοπική λαϊκή παράδοση. «...δεν είναι υπερβολή να ισχυριστούμε, ότι οι πατέρες Ιησουίτες, επεξεργάστηκαν λεπτομερώς τα πιο σπουδαία θέματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας», όπως αναφέρει σε μελέτη του για τις γερμανικές χώρες, ο π. Nicola Scheid¹⁸.

Παιδαγωγικό εργαλείο της Ratio Studiorum. Η Θεατρική Παράσταση στα κολλέγια των Ιησουιτών, ακολουθεί τις κατευθυντήριες γραμμές της *Ratio Studiorum*¹⁹, όπως διαπιστώνεται από τον κανόνα 13 του Πρύτανη, στη *Ratio* του 1616: «το θέμα των τραγωδιών και των κωμωδιών, που πρέπει να είναι επιλεγμένο και μόνο σε λατινική, να είναι Θρησκευτικό και θείο και να μην υπάρχουν ιντερμέδια [διαλείμματα], μη λατινικά και ανήθικα. Ούτε να υπάρχουν γυναικείοι ρόλοι, ούτε να ντύνονται [οι μαθητές], με γυναικεία ρούχα²⁰». Προφανώς επειδή ήταν μόνο αγόρια, για να μην διακωμωδείται ο ρόλος. Αργότερα στη *Ratio* που εκδόθηκε το 1832, ο κανόνας 13 παραλείπεται και ο κανόνας 58, αφήνει στον Επαρχιακό προϊστάμενο την ευθύνη «να επιτρέπει να παρουσιάζονται σπάνια κωμωδίες και τραγωδίες αλλά μόνο λατινικές και σεμνές. Και προηγουμένως να τις εξετάζει ο ίδιος [ο Επαρχιακός], ή να το αναθέτει σε άλλους, να απαγορεύει δε τελείως να γίνονται στην εκκλησία, τέτοιες ή άλλες παρόμοιες παρουσιάσεις»²¹. Από την τελευταία φράση διαπιστώνουμε ότι ο Επαρχιακός Προϊστάμενος εκτός από την ρητή και λογική απαγόρευση, της θεατρικής παράστασης σε εκκλησία, εφ' όσον παρά το ηθικό και θρησκευτικό περιεχόμενο του θεατρικού δρώμενου, δεν είχε καμία σχέση το θέατρο με την θεία λατρεία, είχε την αρμοδιότητα και την ευθύνη της επιλογής και της λογοκρισίας των παραστάσεων και των έργων που παιζόνταν.

Η Οργάνωση της παράστασης. Οι θεατρικές παραστάσεις, δίνονταν δύο- τρεις φορές το χρόνο στο σχολείο, με αφορμή θρησκευτικές γιορτές, πχ. Θεοφάνεια,

¹⁸«vi elaborarono le più importanti materie della letteratura mondiale». Nicola Scheid S. J., *Das lateinische Jesuitendrama im deutschem Sprachgebiet*, in *Literaturwissenschaftliches Jahrbuch der Gorres Gesellschaft*, Herder, Freiburg 1930, Vol. V, σ. 4, από M. Barbera, ...ό.π., σ. 72, σημ. 21.

¹⁹ Η *Ratio Studiorum* γράφτηκε από το 1586 ως το 1591 και τυπώθηκε το 1599. Στην παρούσα μελέτη αναφερόμαστε συγκεκριμένα στην έκδοση του 1616: *Ratio atque Institutio Societatis Jesu*. Roma 1616.

²⁰ Η αποφυγή των γυναικείων ρόλων οδηγεί σε τολμηρές διασκευές, εκτός κι αν είναι τελείως απαραίτητοι, οπότε ή αποφεύγεται η χρήση της γυναικείας ενδυμασίας ή είναι ιδιαίτερα σεμνή και προσεγμένη. Βλ. W. Mc. Cabe, *An Introduction*,... ό. π., σ. 11 και εξής.

²¹ «*Tragoediarum et comoediarum quas non nisi latinas ac rarissimas esse oportet, argumentum sacrum sit ac pium, neque quidquam actibus interponatur quod latinum non sit ac decorum; nec persona ulla muliebris vel labitus introducatur*» Κανόνας 13, από την *Ratio Studiorum* 1616, στην πρωτότυπη έκδοση της στα λατινικά.

Κανόνας 13 του Πρύτανη (*Ratio* 1616): «*Tragedie e comedie.13 .- L' argomento delle tragedie e delle commedie- che devono essere soltanto in latino e rarissime- sia sacro e pio, e non vi siano intermezzi non latini nè sconvenienti; nè vi si introduca verun personaggio nè abito muliebre*». Στην *Ratio* του 1832 παραλείπεται ο παραπάνω κανόνας 13 και αντικαθίσταται με τον κανόνα 58 του Επαρχιακού Προϊστάμενου: «*Rarissimamente permetta che si rappresentino commedie e tragedie, e soltando latine e decenti; e prima le esaminino egli stesso o le faccia esaminare da altri: vieti del tutto che si facciano in chiesa queste ed altre simili rappresentazioni*», Βλ. *Ratio Studiorum*1616, ό. π. σ. 135.

Πάσχα, «*Corpus Christi*», στην αρχή του νέου σχολικού έτους με αφορμή τις βραβεύσεις των αριστούχων μαθητών, σε έκτακτες περιστάσεις, ή ακόμη και στο τέλος του σχολικού έτους. Η παράσταση ήταν συνδεδεμένη με τους προβιβασμούς, τις βραβεύσεις, την επίδειξη των γνώσεων και της καλής συμπεριφοράς των μαθητών των και γενικά με την προβολή του κολλεγίου. Ο γενικός επίσημος προβιβασμός στα «*Ιησουίτικα Κολλέγια*», «*γίνεται μετά από τις ετήσιες διακοπές και στις αρχές της νέας σχολικής χρονιάς*»²², με δημοσιοποίηση των ονομάτων των μαθητών που προβιβάζονται²³ και βράβευση των αριστούχων²⁴. Πολλές φορές επιχορηγούνται οι παραστάσεις από το δήμο, ή από επιφανείς της περιοχής, για τους οποίους γινόταν ιδιαίτερη μνεία και προβολή²⁵.

Το κοινό που παρακολουθούσε, κυρίως στις Δυτικές και Κεντρικές Ευρωπαϊκές χώρες, γιατί στον ελληνικό χώρο δεν υπήρχαν κοινωνικές τάξεις, «*κυμαίνεται από την αριστοκρατία της αυλής μέχρι το λαό της υπαίθρου*», εκστασιασμένο από τον πλούσιο σκηνικό εξοπλισμό του Μπαρόκ.

Στον Ελληνικό χώρο όμως δεν είχαμε τέτοιου είδους λαμπρές παραστάσεις²⁶. Τον 17^ο αιώνα επίσης πολλές παραστάσεις ή σκηνικά δρώμενα δίδονταν στην εκκλησία από τους μαθητές των κολλεγίων. Αναφέρεται ότι έγινε μια παράσταση σε εκκλησία της Νάξου, τον 17^ο αιώνα επί Αρχιεπισκόπου Σκιαττινή, το 1628, την ημέρα της γιορτής της *Αγίας Δωρεάς*, ένα χρόνο μετά την άφιξη των Ιησουιτών στο νησί²⁷. Αργότερα όμως στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, απαγορεύτηκαν ρητώς οι παραστάσεις σε εκκλησίες.

Ρόλοι και σκοπιμότητες των ρόλων. Οι ρόλοι ήταν πολυάριθμοι για να απασχολούνται όσο γίνεται περισσότεροι μαθητές, αλλά μόνο ανδρικοί, επειδή αφ' ενός επρόκειτο για μοναχικό τάγμα και αφ' ετέρου, επειδή ο γυναικείος ρόλος δεν είχε καμία πρακτική σκοπιμότητα, αφού οι μαθητές ήταν μόνο άρρενες και κανένας μαθητής δεν προετοιμάζεται για θηλυκό ρόλο στην κοινωνία. Οι ηθοποιοί ήταν μαθητές, περίπου δεκαπεντάχρονοι, αλλά υπάρχουν ενδείξεις ότι

²² Βλ. Παράρτημα 2. *Κανόνας 13, του Διευθυντή Κατώτερων σπουδών.*

²³ «...Αν κάποιος ξεπερνούν κατά πολύ τους άλλους, να κατονομάζονται στην πρώτη θέση τιμητικά, οι άλλοι κατά αλφαβητική ή αξιολογική σειρά» Βλ. Παράρτημα, *Κανόνας 26, του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.*

²⁴ όπως αναφέρεται αναλυτικά στο *Κανόνες για τα βραβεία-leggi per i premi* [Βλ. Παράρτημα].

²⁵ Κανόνας 14, του Πρύτανη nella Ratio 1616: *Premi. Potrà tenersi la pubblica distribuzione dei premi una volta l' anno, purchè si faccia a spese di uomini illustri e con moderazione secondo il numero delle scuole e l' ordinamento del collegio. Nella stessa premiazione si farà menzione onorifica di coloro che hanno provveduto alle spese. Ed abbia grande cura che gli alunni non abbiano a scapitare nella disciplina e nello studio nel tempo in cui si preparano a tali cose.*

R. S. 1832. 13. *Potrà...purchè si faccia con spesa moderata secondo il numero delle scuole e l' ordinamento del collegio. Se alcuni provvedano alle spese ne faccia menzione onorifica nelle stessa premiazione. (E omesso il resto).*

²⁶ Βλ. περισσότερα Παναγιωτάκης/Πούχγερ, *Η τραγέδια...ό. π.*, σ. 55.

²⁷ Στον G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici nella Grecia. IV. Naxos*, Roma 1938, από την αναφορά Schiattini, σ. 74-78. βλ. επίσης Β. Πούχγερ, *Ελληνική Θεατρολογία, ...ό.π.*, σ. 301-312.

παραστάσεις ανέβαζαν και οι «Ακαδημίες»²⁸ όπου τους μεγάλους και δύσκολους ρόλους έπαιζαν μερικές φορές και οι δάσκαλοι ή και γονείς²⁹. Για την ενδυμασία, ίσως επίσης φρόντιζαν οι γονείς των μαθητών.

Η Γλώσσα. Η επίσημη γλώσσα των παραστάσεων όπως διαπιστώσαμε από τον κανόνα 13 της Ratio τον οποίο ήδη αναφέραμε, μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα ήταν η Λατινική, αλλά ο κανόνας δεν τηρήθηκε παρά μόνον στα πρώτα χρόνια. Συνήθως επειδή ο απλός λαός που παρακολουθούσε τις δημόσιες παραστάσεις δεν είχε κλασική παιδεία, δεν γνώριζε και δεν καταλάβαινε τα λατινικά, πολλές φορές γινόταν ένας πρόλογος ένα «*argumentum*», «στη γηγενή γλώσσα, για να χαιρετήσει το κοινό, να εξιστορήσει το περιεχόμενο του έργου και να υπογραμμίσει το δίδαγμα» και ακολουθούσε μετά η παράσταση στην λατινική³⁰. Κατά τον Πούχνερ συνηθιζόταν τον 17^ο αιώνα, κατά τον οποίο παρατηρείται αύξηση των θεατρικών παραστάσεων, να εκδίδεται μία «περιοχή»³¹, δηλαδή «ένα έντυπο πρόγραμμα στη γηγενή γλώσσα, που αναφέρει λεπτομερειακά τον τίτλο του έργου, την πηγή από την οποία αντλήθηκε η υπόθεση, περιγράφει σύντομα το περιεχόμενο του έργου (συνήθως κατά σκηνές) και δίδει τη διανομή των ρόλων και πολλές φορές και τα ονόματα των ηθοποιών»³². Αργότερα αυτήν την εξέλιξη ακολουθούν ο πρόλογος και τα ιντερμέδια.

Στον Ελληνικό χώρο, η παράσταση του «Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου», στην εκκλησία του «Αγίου Βενεδίκτου», στο Γαλατά της Κωνσταντινούπολης το 1623³³, παίχθηκε στα ελληνικά «για να κερδίσουν την καρδιά των Ελλήνων»³⁴. Ενώ τα έργα «Δαβίδ» από την Χίο, «Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου» και «Ηρώδης ή η σφαγή των αθών νηπίων» στις Κυκλάδες είναι γραμμένα επίσης σε Ελληνική γλώσσα και γεμάτα από τοπικά ιδιώματα.

²⁸ Η Ακαδημία δεν ταυτίζεται με την σημερινή έννοια της λέξης, που σημαίνει εκπαιδευτικό ίδρυμα, αλλά ήταν χώρος συγκέντρωσης των μαθητών όλων των τάξεων και των τμημάτων του Κολλεγίου αλλά και των δασκάλων κυρίως στις διακοπές και τις αργίες «για να αποφεύγονται οι κακές συνανατροφές εκτός σχολείου». Εκεί οι μαθητές εξασκούσαν στις συνήθεις ασκήσεις: στην *disputa* και *declamazione*, δηλ. ρητορικούς διαλόγους, διαλέξεις, παρουσιάσεις και αναλύσεις εδαφίων των κλασικών συγγραφέων, κλπ με την βοήθεια των καθηγητών, ενώ οι απόφοιτοι της *Ρητορικής* αποκτούσαν διδακτική εμπειρία με πρακτική εξάσκηση, κάτω από την επίβλεψη έμπειρων καθηγητών, ώστε να προετοιμαστούν για να διδάξουν στις τάξεις της *Γραμματικής*. Για τις Ακαδημίες γίνεται λόγος εκτενέστερα, στην παρούσα μελέτη, στο κεφάλαιο για τα «χαρακτηριστικά της Ratio».

²⁹ Όπως στην παράσταση της «Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου» στη Νάξο. Βλ. σε αυτήν την μελέτη εκτενέστερα στην συνέχεια του κεφαλαίου. Για το ρόλο της «Ακαδημίας» βλ. στην παρούσα μελέτη, στο υποκεφ. «Ο Εκπαιδευτικός κώδικας των Ιησουιτών. *La Ratio Studiorum*».

³⁰ Βλ. επίσης Β. Πούχνερ, *Ελληνική Θεατρολογία... ό. π.*, σ. 258, σημ. 38.

Και επίσης Παναγιωτάκης-Πούχνερ, *Η τραγέδια...ό. π.*, σ. 52, σημ. 78.

³¹ Η λέξη κατά τον μελετητή Βάλτερ Πούχνερ, προέρχεται από το ρήμα περιέχω.

³² Βλ. επίσης Β. Πούχνερ, *Ελληνική Θεατρολογία... ό. π.*, σ. 260, σημ. 52.

³³ Β. Πούχνερ, «Θεατρική παράσταση στην Κωνσταντινούπολη του 1623 με έργο για τον Άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο», *Θησαυρίσματα* 24, 1994, σ. 235-262 και του ίδιου, *Ανιχνεύοντας τη θεατρική παράδοση*, Αθήνα 1995, σ. 197-240.

³⁴ «*pour gagner plus facilement la coeur des grecs*», όπως αναφέρει το γαλλικό έγγραφο Παναγιωτάκης, Πούχνερ, *Η Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου... ό. π.*, σ. 48, σημ. 63.

Το Ύφος. Το υποκριτικό ύφος είναι τυποποιημένο και σχετικά απλό, όπως οι χαρακτήρες των ηρώων, που είναι μονοκόμματοι χωρίς αποχρώσεις και έκφραση συναισθημάτων, όπως το απαιτεί το διδακτικό σχολικό θέατρο, αλλά με έντονη δράση, για να προκαλείται έντονο συναίσθημα. Στην αφύπνιση των αισθήσεων, βοηθούν επίσης τα θεατρικά μέσα της σκηνης του Μπαρόκ που παρασύρουν το θεατή, ώστε να δέχεται τα ηθικά και χριστιανικά διδάγματα του έργου³⁵.

Το θέμα και το σενάριο της παράστασης «Το θέμα των τραγωδιών και των κωμωδιών» είναι «Θρησκευτικό και θείο» χωρίς άσεμνα «ιντερμέδια» διαλείμματα, επιλεγμένο και λογοκριμένο από τον επαρχιακό προϊστάμενο³⁶, με πολλές αλληγορίες και παραβολές³⁷, ώστε να ανταποκρίνεται στο Θρησκευτικό, διδακτικό, παιδαγωγικό και πρακτικό σκοπό της *Ratio Studiorum*. Τα θέματα λαμβάνονται από την ιστορία, τα συναξάρια, από αποστολικές αναφορές «*notizie missionarie*», από τους μύθους και τους θρύλους, τα έπη και την τοπική λαϊκή παράδοση και γενικά «...δεν είναι υπερβολή να ισχυριστούμε, ότι οι πατέρες Ιησούιτες, *vi elaborarono le più importanti materie della letteratura mondiale, επεξεργάστηκαν λεπτομερώς τα πιο σπουδαία θέματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας*» για να τα ανεβάσουν στην Ιησουίτικη σκηνή³⁸. «Η κοσμοθεωρία των τραγωδιών» είναι πάντα μονομερής και αντιφατική: διδάσκει ότι το καλό που αντιπροσωπεύεται από την χριστιανική πίστη, νικάει πάντα το κακό με την βοήθεια της θείας Πρόνοιας ή με την μεταστροφή του ήρωα. Είναι συνήθης, η μεταστροφή του τυράννου που αντιπροσωπεύει το αρνητικό-κακό, σε άγιο ή μάρτυρα, που συμβολίζει το θετικό και το καλό. Ακόμη το δράμα κινείται στα πλαίσια της απομίμησης των τραγωδιών του Σενέκα, προκαλώντας δυνατά συναισθήματα στον θεατή και την «κάθαρση», με την έκφραση συμπάθειας προς τον χριστιανό ήρωα-μάρτυρα. Η υπόθεση πολλές φορές διαδραματίζεται στα ανώτατα κοινωνικά στρώματα, υποδηλώνοντας ακόμη έναν πρακτικό σκοπό³⁹. Τα έργα διασκευάζονται συχνά και μεταδίδονται από κολλέγιο σε κολλέγιο, σε μορφή χειρογράφου. Πολύ σπάνια τυπώνονται, μόνο σε περίπτωση εξαιρετικής επιτυχίας, αλλά η συνολική παραγωγή των νεολατινικών έργων είναι στην κυριολεξία αμέτρητη» αν λάβουμε υπόψη τον αριθμό των κολλεγίων που λειτουργούσαν και ότι κάθε χρόνο γινόντουσαν σε κάθε ένα από αυτά δύο με τρεις παραστάσεις⁴⁰.

³⁵ Παναγιωτάκης, Πούχνερ, *Η τραγέδια...ό.π.*, σ. 50 κ. ε., Πούχνερ, *Ελληνική...ό.π.*, σ. 219 κ. ε.

³⁶ Κανόνας 13 του Πρότανη (*Ratio 1616*) και κανόνας 58 του Επαρχιακού προϊσταμένου (*Ratio 1832*).

³⁷ Στον Κανόνα 12, του καθηγητή της Ρητορικής, που αφορά την άσκηση της *disputa* αναφέρεται ότι, «εξασκούσαν οι μαθητές να επεξηγούν αλληγορίες και παραβολές, παροιμίες, ανιγμάτα, εμβλήματα και συμβολισμούς».

³⁸ Nicola Scheid S.J., *Das lateinische Jesuitendrama im deutschem Sprachgebiet, in Literaturwissenschaftliches Jahrbuch der Gorres Gesellschaft, Herder Freiburg 1930, Vol. V, σ. 4*, από M. Barbera, *La Ratio Studiorum, ...ό. π.*, σ. 72, υποσημ. 21.

³⁹ Βλ. Β. Πούχνερ, ... ό. π., σ. 258, σημ. 36.

⁴⁰ Βλ. Βιβλιογραφία στο Παναγιωτάκης, Πούχνερ, *Η τραγέδια...ό. π.*, σ. 52-53 και σημ. 82.

2.4.3. Σχέση του κολλεγιακού θεάτρου των Ιησουιτών με την Αντιμεταρρύθμιση και την τέχνη του Μπαρόκ

Η εμφάνιση του θρησκευτικού Ιησουιτικού θεάτρου, συμπίπτει με την εποχή της Καθολικής *Αντιμεταρρύθμισης*⁴¹ και την τέχνη του *Μπαρόκ*⁴², επομένως φέρει τα χαρακτηριστικά και των δύο, δηλαδή του *Ηθικο-Διδακτικού* και *Χριστιανικού* χαρακτήρα της *Αντιμεταρρύθμισης* και της μαγείας των σκηνικών του ρυθμού του *Μπαρόκ*, με στόχο να εντυπωσιάζεται και να παρασύρεται ο θεατής συναισθηματικά και αισθησιακά, από τη χρήση των θεατρικών σκηνικών μέσω του *Μπαρόκ*, ώστε να δέχεται τα ηθικά και Χριστιανικά *Διδάγματα* του έργου.

Στην *σκηνική δομή* του έργου καθοριστικό ρόλο έχουν οι *αλληγορικές παραβολές*⁴³, που εξυπηρετούν τους ίδιους θρησκευτικούς, διδακτικούς, παιδαγωγικούς ακόμη και πρακτικούς σκοπούς και στόχους.

Ο *σκηνικός εξοπλισμός* περιλαμβάνει πολλά *οπτικά εφέ, λαμπρά κοστούμια*, που πολλές φορές επιμελούνται οι γονείς και *οπτικοακουσικά μέσα, μουσική και χορός*. Τον συνδυασμό, του θεάτρου με την μουσική, επινόησε, ο φημισμένος και εξαιρετικός συνθέτης *Orlando di Lasso*, που με την εκκλησιαστική μουσική του, συνεισέφερε στις εξαιρετικές και σπουδαίες παραστάσεις του κολλεγίου των Ιησουιτών, στο Μόναχο της Βαυαρίας⁴⁴.

Τα σκηνικά μπορεί να ξεκινούν από μια απλή κουρτίνα, ή να είναι εξαιρετικά περίπλοκα για την εποχή τους⁴⁵, με υποστήριξη *σκηνικών μηχανών*, με

⁴¹ Όρος με τον οποίο χαρακτηρίζεται η δράση που ανέπτυξε η Καθολική εκκλησία στο δογματικό κυρίως τομέα, μετά την σύνοδο του Τριδέντου (1545-63), για να ανακόψει την πρόοδο του Προτεσταντισμού. Η Εταιρεία του Ιησού που ιδρύθηκε το 1537 και αναγνωρίστηκε από τον Πάπα το 1540, παίζει πρωταρχικό ρόλο σ' αυτόν τον τομέα, αφού κατορθώνουν να υπερिχθύνουν του Εράσμου, που επεδίωκε την συμφιλίωση Καθολικών και Προτεσταντών με βάση τον Χριστιανικό Ουμανισμό. Παράλληλα όμως αρχίζει ο αγώνας για ηθική αναμόρφωση της ίδιας της Δυτικής Εκκλησίας και ακολούθως μεταρρύθμιση στον τομέα της εκκλησιαστικής πειθαρχίας, στον κλήρο. Η *Αντιμεταρρύθμιση* επεκτείνεται στην εκκλησιαστική *τέχνη-Μπαρόκ*, στολίζοντας με μεγαλοπρέπεια τις εκκλησίες, επιζητώντας να γοητεύσει την φαντασία και τις αισθήσεις, ώστε με τη μαγεία της τέχνης και την μουσική, η θεία λειτουργία να γίνεται μια επιβλητική εκδήλωση προς *Δόξαν του Θεού*, εν αντιθέσει με τον Προτεσταντισμό που επιμένει στη λιτότητα, απευθυνόμενος κυρίως στο πνεύμα.

⁴² Την νέα μορφή τέχνης που δημιουργήθηκε, την εποχή της *Αντιμεταρρύθμισης*, υιοθέτησαν οι Ιησουίτες, με την ίδρυση στην Ρώμη, της ομώνυμης εκκλησίας τους υπό τον τίτλο, *Εκκλησία του Ιησού*, η οποία θεωρείται μια από τις πηγές του *ρυθμού Μπαρόκ*.

⁴³ *Ασκήσεις αρχαίας αλληγορίας και σύγχρονης «εμβληματικής»* περιλαμβάνονται στα μαθήματα που γίνονται στα κολλέγια κυρίως το 17^ο αιώνα, κυρίως στις τάξεις της Ρητορικής. *Κανόνας 12, του καθηγητή της ρητορικής, στη Ratio έκδοσης 1616.*

⁴⁴ Nicola Scheid S.J., *Das lateinische Jesuitendrama im deutschem Sprachgebiet, in Literaturwissenschaftliches Jahrbuch der Gorres Gesellschaft, Herder Freiburg 1930, Vol. V, σ. 5, στο Mario Barbera, La Ratio Studiorum, ...ό. π., σ. 72, υποσημ. 21.*

⁴⁵ Σχετικά με τις σκηνικές δυνατότητες του Ιησουιτικού θεάτρου, έχει αποδειχθεί ότι η παρουσίαση τρεχούμενου νερού στη σκηνή με κολίνδρους στο *ιαπωνικό θέατρο Kabuki, προέρχεται από Ιησουιτικές παραστάσεις*, το 1639.

κινούμενη σκηνή, όπως του θεάτρου όπερας. Δια μέσου των εντυπωσιακών σκηνικών η *Ιησουίτικη παράσταση* προσπαθούσε αμβλύνει το πρόβλημα της Λατινικής γλώσσας και να εντυπωσιάσει και να προσελκύσει τον κόσμο. Σ' αυτό βοήθησε και η *καταπληκτική οργάνωση του τάγματος* και η έξυπνη προσαρμογή στις τοπικές συνθήκες⁴⁶. Ο Salzer, ιστορικός λογοτεχνίας, δεν δίστασε να ισχυριστεί ότι το θέατρο των Ιησουιτών ήταν «ένας κήρυκας του Ευαγγελίου»: «*il teatro del collegio dei Gesuiti a Monaco, collegato con la musica strumentale, col canto, con la pantomima, con la danza, con la decorazione pittorica, con l' architettura teatrale, con la scene e i costumi, è da stimare un precursore del Maestro di Bayreuth (Wagner)*»⁴⁷.

2.4.4. Το «Ιησουίτικο θέατρο» στον Ελληνικό χώρο.

Από τα μέχρι σήμερα γνωστά θεατρικά έργα, του 17^{ου}-18^{ου} αιώνα, στον ελληνόφωνο γενικά χώρο, που φέρεται να έχουν σχέση με το «Ιησουίτικο Θέατρο» και έχουν μελετηθεί και δημοσιευθεί, είναι το έργο «*Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος*»⁴⁸ που παραστάθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1623 και η ελληνική διασκευή του «*Ζήνωνα*» που παραστάθηκε στη Ζάκυνθο το 1683⁴⁹.

Από την Κυκλαδική δραματουργία, έχουμε το Χριστουγεννιάτικο δράμα, σε πεζό λόγο, με τίτλο «*Ηρώδης ή η σφαγή των νηπίων*»⁵⁰ και την «*Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου*»⁵¹. Και τα δύο χειρόγραφα έργα, βρέθηκαν στη Μονή Ιησουιτών της Σύρου, από τον αρχειοθέτη της π. Γαβριήλ Μαραγκό⁵².

⁴⁶ Β. Πούχνερ, *Ελληνική θεατρολογία, ό. π.*, σ. 219- 224, ιδίως 220-21.

⁴⁷ «*Το θέατρο του collegio των Ιησουιτών στο μοναχο, συνδεδεμένο με οργανική μουσική, χορωδία, παντομίμα, χορό, ζωγραφισμένα σκηνικά, θεατρική αρχιτεκτονική, τις σκηνές και τα κοστούμια, αξιολογείται σαν άγγελος Κυρίου της Bayreuth*» Nicola Scheid S. J., *Das lateinische Jesuitendrama im deutschem Sprachgebiet, in Literaturwissenschaftliches Jahrbuch der Gorres Gesellschaft, Herder Freiburg 1930, Vol. V, σ. 5*, από Mario Barbera,...ό. π., σ. 72, σημ. 21. Γενικά φαίνεται από τη βιβλιογραφία, ότι είχε καλλιεργηθεί το θέατρο συστηματικά, αξιοποιώντας την σκηνή του Μπαρόκ, στις γερμανόφωνες κυρίως χώρες.

⁴⁸ Β. Πούχνερ, «*Θεατρική παράσταση στην Κωνσταντινούπολη, το 1623, με έργο για τον Άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο*», *Θησαυρίσματα* 24 (1994), σ. 235-262.

⁴⁹ Β. Πούχνερ, «*Ο Ζήνων και το πρότυπό του*», στον τόμο *Ελληνική Θεατρολογία*, 1988 σ. 215-249 και 297 μαζί με τις υποσημειώσεις. Βλ. επίσης, Σάθας, «*Κρητικών Θέατρον*», ή *συλλογή ανεκδότων και αγνώστων δραμάτων*, εν Βενετία 1879 και Μπουμπουλίδης, *Το πρότυπον του «Ζήωνος»*. Διατριβή, Ηράκλειο Κρήτης 1955.

⁵⁰ Β. Πούχνερ, *Ηρώδης ή η Σφαγή των Νηπίων*, Αθήνα 1997. Β. Πούχνερ, *Το θέατρο στην Ελλάδα, Μορφολογικές επισημάνσεις*, Αθήνα 1992, σ. 164-167. Θεωρείται ότι γράφηκε στη Σύρο, αλλά δεν έχουμε στοιχεία για να το τεκμηριώσουμε ούτε γνωρίζουμε αν παραστάθηκε.

⁵¹ Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης, Βάλτερ Πούχνερ, *Η Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου, θρησκευτικό δράμα με κωμικά ιντερμέδια, αγνώστου ποιητή, που παραστάθηκε στις 29 Δεκεμβρίου 1723 στη Ναξία*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1999.

⁵² Φυλάσσονται στο Αρχείο του Τάγματος Ιησουιτών Σύρου, *Ηρώδης ή η Σφαγή των Νηπίων* (ΑΤΙΣ, 57γ, Κ.1302) και «*Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου* (ΑΤΙΣ 117γ, Κ2009).

Από την Χιώτικη δραματουργία προέρχεται το Θρησκευτικό έργο «Δαβίδ»⁵³. Την ίδια περίοδο, εμφανίζονται τα έργα των ορθόδοξων δραματουργών, Μιχαήλ Βεστάρχη⁵⁴: «Διάλογος της Υπεραγίας Θεοτόκου», «Στίχοι πολιτικοί εις διαλόγου μέρος εβγαλμένοι και ποιημένοι εις τον Ελεάζαρον και τους Επτά παίδες Μακκαβαίους και της μητρός αυτών μετά της Θουσίας του Αβραάμ και ετέρων παρά ιερέως Μιχαήλ Βεστάρχη», του Γρηγορίου Κονταράτου: « Τρεις παίδες εν καμίνω» και Γαβριήλ Προσοψά: «Δράμα περί του Γεννηθέντος τυφλού», τα οποία εκτός από το Κρητικό Θέατρο, δείχνουν να έχουν επηρεαστεί και από το «Ιησουίτικο Θέατρο». Μελέτες έχουν γίνει από τους Μανούσακα⁵⁵, Πούχνερ⁵⁶ και Παπαδόπουλο⁵⁷. Αν πράγματι ο Βεστάρχης, θήτευσε κοντά στους Ιησουίτες στη Χίο και δίδαξε στα σχολεία τους, μάλλον εκεί θα πρέπει να γνώρισε τα «μυστικά της συγγραφής» των δραματικών έργων και διοργάνωσης θεατρικών παραστάσεων. Μάλιστα οι Μανούσακας-Πούχνερ, εκφράζουν την εικασία, ότι «είναι πολύ πιθανό, η παράσταση που δίνεται κατά την γιορτή της υποδοχής του Επισκόπου Σοφριανού, στη Χίο στις 27 Νοεμβρίου 1642, από δώδεκα μαθητές του σχολείου στη στολισμένη εκκλησία των Ιησουιτών, να είναι το πρώτο έργο του Μιχαήλ Βεστάρχη», ο «Πρόλογος της Υπεραγίας Θεοτόκου», γιατί το έργο

⁵³Θ. Παπαδόπουλος, *Αγνώστου Χίου Ποιητή, Δαβίδ, Ανέκδοτο διαλογικό στιχουργήμα, ανεύρεση-κριτική έκδοση* Θ. Α. Παπαδόπουλου, Αθήνα 1979. Β. Πούχνερ, *Ιησουίτικο θέατρο στο Αιγαίο του 17^{ου} αιώνα, «Η περίπτωση του Δαβίδ»*, στον τόμο, *Ελληνική Θεατρολογία*, 1988, σ. 312-322.

⁵⁴ Φαίνεται ότι είχε υπογράψει ομολογία πίστεως και του είχε εγκριθεί και μισθός από την Propaganda Fide, φαινόμενο συνηθισμένο για τους ιερείς του rito greco, βλ. έγγραφα υπ' αριθ. 6 και 7 στον Θ. Παπαδόπουλο, Β. Πούχνερ, «Νέα στοιχεία για το Χιώτη ιερέα και δραματουργό Μιχαήλ Βεστάρχη (1662)», *Παράβασις* 3(2000), σ. 104 και εξ. Εξ άλλου όπως παρατηρεί ορθά ο Θ. Παπαδόπουλος, «ομολογία πίστεως δεν σημαίνει αναγκαστικά αλλαγή δόγματος» όπως στην περίπτωση του Βεστάρχη. βλ. περισσότερα Θ. Παπαδόπουλου, «Δραστηριότητες Ιησουιτών στη Χίο τον 17^ο αιώνα», *Παρνασσός* 32 (1990), σ. 309-328, ιδίως σ. 321, σημ. 34 και Μ. Ι. Μανούσακας, Β. Πούχνερ, *Ανέκδοτα στιχουργήματα του θρησκευτικού θεάτρου του 17^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2000, σ. 29-35, ιδίως σ. 31, υποσημ. 21. Επίσης, γράφει ο Θωμάς Παπαδόπουλος, ήταν μια τυπική προϋπόθεση για τον μισθό του «μισσιονάριου», δηλ. του *Ιεραπόστολου*, που ήταν εκείνη την εποχή περιζήτητος και πολλοί καθολικοί ιερείς ή ενωτικοί δεν κατάφεραν ποτέ να αποκτήσουν. Δηλαδή οι ομολογίες αυτές είχαν τις περισσότερες φορές ωφελμιστικό χαρακτήρα. βλ. περισσότερα, Θ. Παπαδόπουλος, «Καθολικοί και Ορθόδοξοι στις Κυκλάδες», *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών* ΙΕ' (1995).

⁵⁵ βλ. Μανούσακας, *Πέντε άγνωστα στιχουργήματα... ό. π.* σ. 318 εξ. και επίσης Παναγιωτάκης, Πούχνερ, *Η Τραγέδια...ό. π.*, σ. 78.

⁵⁶ Β. Πούχνερ, «Η κληρονομιά του Κρητικού θεάτρου στην Νάξο, (17^{ος}/πρώτο μισό του 18^{ου} αιώνα)», στον τόμο, *Ανιχνεύοντας τη θεατρική παράδοση, ό.π.*, σ. 248-255 και Λοίβη, Ηράκλειο (1994), σ. 300-308. Β. Πούχνερ, *Δραματουργικές αναζητήσεις*, Αθήνα 1995. Θ. Παπαδόπουλος, Β. Πούχνερ, «Νέα στοιχεία για το Χιώτη ιερέα και δραματουργό Μιχαήλ Βεστάρχη (1662)», *Παράβασις* 3 (2000), σ. 104 και εξ.

⁵⁷ Θ. Παπαδόπουλος, «Δραστηριότητες Ιησουιτών στη Χίο τον 17^ο αιώνα», *Παρνασσός* 32 (1990), σ. 309-328, ιδίως σ. 321, σημ. 34. Του ίδιου, «Καθολικοί και Ορθόδοξοι στις Κυκλάδες», *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών* ΙΕ' (1995). Θ. Παπαδόπουλος, «Αιγαιοπελαγίται, μαθηταί του εν Ρώμη Φροντιστηρίου του Αγίου Αθανασίου», *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών* 8 (1970), σ. 484-566.

έχει δώδεκα ρόλους και η παράσταση συμπίπτει με τον εορτασμό των *Εισοδίων της Θεοτόκου*, στις 21 Νοεμβρίου⁵⁸.

Εκτός των ανωτέρω, γνωστά ακόμη είναι, ένα απόσπασμα ρόλου του «*Αγίου Γεωργίου*»⁵⁹, που βρήκε ο Λίνος Πολίτης, καθώς και ένας πρόλογος και ένας στίχος της Α' πράξης, έργου με τον τίτλο «*Καλλίμαχος και Ροδάμνια*» από την Πάρο του τέλους του 17^{ου} αιώνα, που ανακάλυψε ο Σπύρος Ασδραχτάς και δημοσιεύθηκε από τον Μαυρομάτη⁶⁰.

2.4.4.1 «*Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος*» (1623)

Οι πληροφορίες για μια θεατρική παράσταση στην εκκλησία του *Αγίου Βενεδίκτου*⁶¹ της *Μονής Ιησουιτών της Κωνσταντινούπολης* το 1623, με θέμα τον *Άγιο*

⁵⁸Μ. Ι. Μανούσικας, Β. Πούχγερ, *Ανέκδοτα στιχουργήματα του θρησκευτικού θεάτρου του ΙΖ' αιώνα*, Αθήνα 2000, σ. 33. Το γεγονός περιγράφεται από τον Μαυρίκιο σε επιστολή του προς τον καρδινάλιο Ingoli, στις 20 Δεκεμβρίου 1642.

⁵⁹ Στην Καθολική Μητρόπολη, εκκλησία των *Εισοδίων της Θεοτόκου*, που την ευλόγησε στις 10 Μαρτίου 1638, ο αρχιεπίσκοπος Σκιαπίνης, από την πλευρά του ευαγγελίου, υπήρχε μεγάλο ξύλινο κάδρο με τον Άγιο Γεώργιο, που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπήρχε παράδοση στη λατρεία του Αγίου Γεωργίου στο νησί. G. Hofmann, *Vescovadi...IV Naxos*, ό.π., σ. 100.

⁶⁰ Βλ. Γ. Μαυρομάτης, «Ένα άγνωστο θεατρικό κείμενο του τέλους του 17^{ου} αιώνα από την Πάρο», *Αριάδνη* 3 (1985), σ. 179-190.

⁶¹ Η Γαλλική αποστολή των Ιησουιτών εγκαταστάθηκε μόνιμα στο Γαλατά της Κωνσταντινούπολης το Σεπτέμβριο του 1609. Είχε προηγηθεί προσωρινή εγκατάσταση του τάγματος στον Άγιο Βενέδικτο το 1583-1585. Και οι έξι πατέρες της αποστολής πέθαναν, φροντίζοντας τους πάσχοντες από πανώλη, εκτός από τον Ηγούμενο της αποστολής Mancinelli. Βλ. Αναφορά De Canillac, στον Auguste Carayon, *Documents inédits concernant la Compagnie de Jésus t. XI: Relations inédites des missions de la Compagnie de Jésus à Constantinople et dans le Levant au XVII siècle*, Poitiers, Paris 1864, σ. 19-40 και στον ίδιο, ...ό.π., σ. 4, υποσημ. 1.

Από την Γαλλική αποστολή της Κωνσταντινούπολης είχαν εξάρτηση όλες οι άλλες αποστολές στο Αιγαίο και στα Μικρασιατικά παράλια με εξαίρεση την αποστολή της Χίου. Περισσότερες πληροφορίες για την ίδρυση και λειτουργία της Μονής, βλ. E. Legrand, *Relation de l'établissement des p.p. de la Compagnie de Jésus en Levant*, Paris 1869, σ. 5 και εξής.

B. J. Slot, *Archipelagus turbatus. Les Cyclades entre colonisation latine et occupation ottomane (1500-1718)*, Leiden 1982, σ. 132 και εξής.

Βλ. επίσης: Απόστολος Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τ. Γ', Θεσσαλονίκη 1968, σ. 392 και εξής, Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 27 κ. ε., Μάρκος Φώσκολος, «Οι πρώτες εγκαταστάσεις των Ιησουιτών στον ελληνικό χώρο, Προβληματισμοί και εμπόδια», *Σύγχρονα Βήματα*, 77-78, (Ιούνιος 1991), σ. 29-60.

Η μονή διέθετε επίσης και αξιόλογη βιβλιοθήκη. Από έκθεση του λογοθέτη του Πατριαρχείου, Χρυσόσκουλου, στις 29 Νοεμβρίου 1628, διαβάζουμε: «*Από δεκαετίας οι κληρικοί της Ελληνικής Εκκλησίας και οι Ιησουίτες βρίσκονταν σε οξεία διαμάχη. Δεν είναι η πρώτη φορά που οι διαφορές τους οδηγούν σε ταραχές, φυλακίσεις και εξορίες. Με την προστασία της Γαλλίας ήρθαν εδώ πριν από 25 χρόνια και εγκαταστάθηκαν στο Γαλατά. Έκτισαν ένα μεγάλο μοναστήρι με μια αξιόλογη βιβλιοθήκη και έκαναν τις υιοθεσίες τους να προοδεύουν. Με τα έργα αυτά, τράβηξαν κοντά τους πολλά παιδιά και γυναίκες, που προσηλυτίζονται ευκολότερα. Στη σχολή τους διδάσκονται δωρεάν η γραμματική, οι τέχνες και οι γλώσσες. Καλύτερο σχολείο και βιβλιοθήκη δεν υπάρχουν σ' όλη την περιοχή...*». Βλ. J. Aymon, *Monuments authentiques de la religion des Grecs*, Paris 1708, σ. 201.

Ιωάννη Χρυσόστομο, αντλούνται από το Αρχείο της Ρώμης A.R.S.I.⁶², από αναφορά που έστειλε το 1624, προς τους ανωτέρους του, μετά την παράσταση ο *Laurent D' Aurillac*, αναπληρωτής ηγούμενος της αποστολής. Δεν βρέθηκε το σενάριο του έργου, αλλά από το περιεχόμενο της αναφοράς, το θέμα της Παράστασης είναι η ζωή του «Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου». Η παράσταση παίχθηκε από τους μαθητές του Κολλεγίου του Αγίου Βενεδίκτου⁶³ και τρεις είναι οι λόγοι που οδήγησαν τους πατέρες, να ανεβάσουν ένα έργο με τέτοιο θέμα: «Πρώτον για να τιμήσουν τον Άγιο και να κάνουν γνωστές τις αρετές του. Δεύτερον για να γίνει γνωστότερο το Τάγμα στην πόλη. Τρίτον για να ευχαριστήσουν τους Έλληνες παρουσιάζοντας μια παράσταση στη γλώσσα τους, ανήμερα της γιορτής του Αγίου Χρυσοστόμου⁶⁴, προσαρμοζόμενοι προς αυτούς, για να τους προσελκύσουν ευκολότερα»⁶⁵.

⁶² Φυλάσσεται στο αρχείο των Ιησουιτών στη Ρώμη (A.R.S.J.), Galia 102 n. 29. Αποτελεί αντίγραφο από μεγαλύτερη επιστολή του αναπληρωτή Ηγούμενου της Μονής και του Κολλεγίου της Κωνσταντινούπολης, π. *Laurent D' Aurillac*. Έχει τον τίτλο «*Drama Costantinopoli editum. Anno 1624*».

⁶³ Το Κολλέγιο του Αγίου Βενεδίκτου ιδρύθηκε «πριν την έναρξη της Τεσσαρακοστής» του 1610, Από την Αναφορά *De Canillac*, στις 30 Οκτωβρίου 1610, στον Auguste Carayon, *Relations inédites des missions de la Compagnie de Jésus à Constantinople et dans le Levant au XVII siècle*, Poitiers, Paris 1864, σ. 19-40. Τις πρώτες όμως συστηματικές πληροφορίες για το Κολλέγιο τις οφείλουμε στον π. Κάρολο Gobin, που πέθανε από πανώλη το 1611, υπηρετώντας τους αρρώστους και τους φυλακισμένους στις Οθωμανικές γαλέρες. Στην έκθεση του ο π. Gobin, ARSI, Gallia 101, 80, γράφει: «*Το σχολείο μας στον Άγιο Βενέδικτο είναι κατά πολύ ανώτερο από εκείνο που είχαμε στον Άγιο Σεβαστιανό. Πέρα από κάθε προσδοκία ο αριθμός των μαθητών Ελλήνων και Λατίνων, πέρασε τους τριάντα πέντε. Εικοσιπέντε από αυτούς λαβαίνουν το γέυμα τους στο σπίτι μας επειδή οι οικογένειες τους κατοικούν μακριά. Μερικές μέρες μας επισκέπτονται καλόγεροι και παπάδες, όπως ονομάζουν οι Έλληνες τους ιερείς των. ... Διδάσκουμε τα ελληνικά και μάλιστα τη γραμματική που λίγοι εδώ κατέχουν καλά. Πολλοί άλλοι θα μας έστελναν τα παιδιά τους αν δεν εφοβούντο. Ακόμη δεν επισκεφθήκαμε τον Πατριάρχη που σέβονται πολύ. Η διδασκαλία μας γίνεται ως εξής: το πρωί, όταν φτάσουν τα παιδιά, γίνεται προσευχή στα ελληνικά και λατινικά. Έπειτα διδάσκω το αλφαβητάριο και τη γραμματική. Στους μικρούς παραδίδω μάθημα λατινικής γραμματικής και υπαγορεύω κείμενα..... Στο τέλος τους ζητώ να κάνουν το σταυρό τους και να απαγγείλουν συλλαβιστά και διαδοχικά το Πάτερ ημών, το Χαίρε Μαρία, το Πιστεύω και άλλες προσευχές... Κατά το μεσημέρι έρχονται οι καλόγεροι για τους οποίους σας έγραφα άλλη φορά. Τους διδάσκω με μεγάλο γι' αυτούς όφελος τη λατινική και την ελληνική γλώσσα. Όσοι προοδεύουν διαφημίζουν τα τάγμα μας στους άλλους».* Hofmann G., *Il Vicariato Apostolico di Costantinopoli (1453-1830)*, OCA 103 (1935) Roma, σ. 40-41.

Πότε-πότε δίνονται και θεατρικές παραστάσεις, με συμμετοχή και Ελλήνων μαθητών, που διακρίνονταν για το υποκριτικό τους ταλέντο, ενώ παράλληλα «ο λαός απολαμβάνει τις παραστάσεις». «*Nous y faisons de temps en temps quelque petite action, représentant quelque histoire sacrée. Les petites grecs sont bons acteurs, le peuple est extrêmement désireux de semblables actions*». E.Legrand, *Relation de l'établissement des p.p. de la Compagnie de Jésus en Levant*, Paris 1869, σ. 7.

⁶⁴ Στην Ορθόδοξη εκκλησία τιμάται στις 13 Νοεμβρίου, ενώ στην Καθολική στις 14 Σεπτεμβρίου και επίσης στις 27 Ιανουαρίου, ημέρα της ανακομιδής των οστών του.

⁶⁵ «*...En premier lieu pour honorer ce glorieux Saint et faire connaitre davantage ses vertus et mérites. 2o Pour connaitre davantage notre Compagnie en caste ville par actions publiques. 3o Pour gagner plus facilement le cœur des grecs, et pour ce on a représenté telle action toute en leur langue vulgaire, et au même jour que les Grecs célèbrent la fête de S. Chrysostome sc. dix jour après nous, pour nous conformer davantage à eux, et les attirer plus facilement*». Απόσπασμα από την αναφορά του π. Aurillac, από το αρχείο των Ιησουιτών στη Ρώμη, (A.R.S.J.), Galia 102 n. 29, δημοσιεύεται από τον Β. Πούχνερ, «Θεατρική παράσταση στην Κωνσταντινούπολη το 1623, με έργο για τον Άγιο Ιωάννη το Χρυσόστομο», ανάτυπο από τα *Θησαυρίσματα*, 24(1994), Βενετία 1994, σ. 197-240, κυρίως σ. 236-238.

Η υπόθεση του έργου εκτυλίσσεται στα παιδικά χρόνια του Αγίου Χρυσοστόμου και στην μεταστροφή των γονέων του από την ειδωλολατρία στον χριστιανισμό. Χαρακτηριστικό του «*Ιησουίτικου Θεάτρου*» και «*της δραματουργικής ικανότητας και ευκολίας*» με την οποίαν οι πατέρες διασκεύαζαν ένα σενάριο, αποτελεί ο φιλοσοφικός διάλογος, που εισάγεται στην παράσταση, με τον νεαρό Χρυσόστομο, να νικά τον εκπρόσωπο του Μαντείου του Απόλλωνα⁶⁶.

Πρωταγωνιστής της παράστασης, που διήρκεσε δύο ώρες, είναι ο μόλις 7χρονος γιος του Γάλλου πρέσβη *de Cèsy*, ενώ οι υπόλοιποι 11-12 ακόμη ηθοποιοί, θεωρούνται επίσης μαθητές της σχολής. Προηγήθηκε ψαλτή, ενόργανη, αρχιερατική λειτουργία προς τιμήν του Αγίου και κήρυγμα στη δημοτική γλώσσα. Η κατάμεστη από Έλληνες εκκλησία, η παρουσία των πρέσβων της Γαλλίας, Ολλανδίας και Γερμανίας, έδωσαν μια ιδιαίτερη αίγλη στο γεγονός. Ακόμη και ο Πατριάρχης *Κύριλλος Λούκαρις*, ο οποίος ως γνωστό «*είχε ανοιχτά μέτωπα με τους Ιησουίτες*» αφού τους κατηγορούσε δημοσίως, για *προσηλυτισμό*⁶⁷, ζήτησε από τον Γάλλο πρέσβη *de Cèsy*, να παραστεί στην δεύτερη παράσταση, αλλά δεν του δόθηκε η άδεια⁶⁸.

Στο τέλος της αναφοράς του, ο *Laurent d' Aurillac*, περιγράφει και τα «*ιδιαίτερα κέρδη της εκδήλωσης*», για τα οποία κομπάζει μάλλον υπερβολικά, αφού

⁶⁶ Στην Αντιόχεια υπήρχε Μαντείο του Απόλλωνα, η καταστροφή του οποίου συμπίπτει με τα νεανικά χρόνια του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου το 362 μ. Χ. Εξ άλλου οι διαλογικές αντιπαραθέσεις ήταν ιδιαίτερα αγαπητές στη Μεσαιωνική θεολογία αλλά και στην Αναγεννησιακή φιλοσοφία. Από αυτές τις αντιπαραθέσεις ο Χριστιανισμός πάντοτε νικούσε την Ειδωλολατρία, με προσηλυτισμό του λαού, στον Θεό των Χριστιανών και με δίδαγμα την υπεροχή του Χριστού. Βλ. Β. Πούχνερ, ...ό.π., *Θησαυρίσματα*, τ. 24(1994), σ. 252-254.

⁶⁷ Η στάση του Κύριλλου Λούκαρη προκαλεί απορία, αφού είναι γνωστή η διαλογική επιστολή «*Ζηλωτής και Φιλαλήθης*», που είχε συντάξει πριν από την αναρρίχησή του στον πατριαρχικό θρόνο το 1620, στην οποία κατηγορεί τους Ιησουίτες για τους προπαγανδιστικούς σκοπούς των παραστάσεών τους: «...*όταν μας ομιλούσι με γλυκά λόγια και εκεί κρύπτουσι το φαρμάκι. Όταν μας τιμώσι, τότε μας γελάσι εις τον εαυτόν τους. όταν μας διδάσκουσι, τότε πραγματεύονται. Όταν μας χαρίζουν ή χαρτάκια ή κομποσκοίνια, τότε μας παγιδεύουσι. ...όταν κάμνουν κωμωδίας ή άλλα θέατρα κα μας προσκαλούν να πηγαίνωμεν, τότε μας μκκτηρίζουσιν ως αγνώστους, και λωλούς και ουτιδανούς...* Με τούτο όλον θεωρώ, ώ άνδρες Έλληνες, πως πολλοί κρατούσι μαζί τως, δεν γνωρίζοντας ταύτα. Ετούτο είναι εκείνο οπού καίει την καρδίαν, πως έπεσεν εις ημάς τόση αγνωσία και δεν είμασθεν άξιοι να κρίνωμεν το κακόν οπού μας κουνγά». Α. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τ. Γ', Θεσσαλονίκη 1968, σ. 450 και εξής. Επίσης βλ. Α. Παπαδόπουλος-Κεραμέως, *Ανάλεκτα ιεροσολυμιτικής σταχυολογίας*. Τομ. Α', εν Πετρούπολει 1891, σ. 227 εξ.

Ο Πούχνερ σχολιάζει ότι ο Λούκαρις, «*δεν είχε φευδαισθήσεις για το ρόλο των Ιησουιτών*» στην Ανατολή, αλλά μάλλον «*υπερεκτιμά τον πραγματικό προσηλυτιστικό ρόλο*» όσον αφορά το «*εκπαιδευτικό τους έργο*». Και συνεχίζει ο Πούχνερ «*για την ιστορική αλήθεια πρέπει να προστεθεί ότι η προσηλυτιστική δράση του εκπαιδευτικού τους συστήματος, δεν απέδωσε σε τέτοια έκταση, όπως ήταν ο στόχος τους και από την άποψη της ιστορικής δικαιοσύνης, ίσως υπερκαλύπτεται από το γεγονός, ότι τα εκπαιδευτικά αυτά ιδρύματα, τα μόνα που υπήρχαν τον 17^ο αιώνα, αποτελούσαν τις μόνες πηγές μόρφωσης για τους Έλληνες σε μια πολύ δύσκολη φάση της εξέλιξης του έθνους*». Β. Πούχνερ, ...ό.π., *Θησαυρίσματα*, 24(1994), σ. 261-262.

⁶⁸ Στην πραγματικότητα έπαιζε μαζί του, ένα πολιτικό παιχνίδι, αφού δεν ήταν διατεθειμένος να κάνει τις παραχωρήσεις που θα επιθυμούσε ο χειρότερος εχθρός του, αλλά απλώς να τον καθησυχάσει, με κινήσεις τακτικής. Gunnar Hering, *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Ευρωπαϊκή πολιτική 1620-1638*. Μτφ. Δ. Κούρτοβικ, Αθήνα 1992, σ. 118.

οι προσηλυτισμοί δεν αποδείχθηκαν ή ήταν «προσωρινοί»⁶⁹. Οπωσδήποτε όμως οι στόχοι της θεατρικής δραστηριότητας των Ιησουιτών, αποδεικνύονται «διπλωματικοί»: «για να κερδίσουν την καρδιά των Ελλήνων», «pour gagner plus facilement la cœur des grecs»⁷⁰.

Επιπλέον των παραπάνω σχολιασμών, η μελέτη του εκπαιδευτικού κώδικα της *Ratio Studiorum* 1616 και 1832, στην παρούσα έρευνα, αποδεικνύει ότι οι Ιησουίτες έτρεφαν μεγάλη εκτίμηση, στους «*Τρεις Μεγίστους της Ορθοδοξίας*» και τα κείμενα των *Αγίων Χρυσόστομου, Γρηγορίου και Βασιλείου* διδασκόντουσαν ελεύθερα «*di pieno diritto*», στα Ιησουίτικα κολλέγια, παράλληλα με τους Αρχαίους κλασσικούς Έλληνες συγγραφείς και ποιητές, στα πλαίσια του μαθήματος των *Ελληνικών*, στην *Prelezione Greca*⁷¹, σε όλα τα Κολλέγια τους, που ήταν απλωμένα σε ολόκληρη την Ευρώπη⁷². Η ευλάβεια των Ιησουιτών προς τον Άγιο Χρυσόστομο αποδεικνύεται και από έκθεση του Επισκόπου Θήρας, Πέτρου Δεμάρκη, το 1622, κατά την διάρκεια αποστολικής του επίσκεψης στην Κωνσταντινούπολη, από την οποία μαθαίνουμε, ότι στην εκκλησία του Αγίου Βενεδίκτου⁷³, υπήρχε παράπλευρος

⁶⁹ Τα οφέλη κατά τον Πούχνερ, όχι μόνο «δεν ήταν τόσο μεγάλα, αλλά ήταν και προσωρινά». Το γεγονός ότι δεν αναφέρονται τα ονόματα των δύο Ελλήνων καλόγερων, από το περιβάλλον του Πατριάρχη και του νεαρού μαθητή, που αναφέρεται ότι προσηλυτίστηκαν, αλλά ούτε και του επιφανούς Έλληνα από το Γαλατά, που έγινε «ολοκληρωτικά υπηρέτης και δούλος» και των πατέρων του τάγματος του Ιησού, μάλλον οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για υπερβολική εκτίμηση «των κερδών» του νέου στην αποστολή αναπληρωτή ηγούμενου, d' Aurillac, με το να απαριθμεί «τις επιτυχίες του» προς τους ανωτέρους του. Άλλωστε καταλήγει ο Πούχνερ, αποτελούσε «σταθερό στοιχείο» στις Αναφορές, «Relazioni», των Ιησουιτών προς τη Ρώμη, το να αναφέρονται με υπερβολές στους προσηλυτισμούς τους. Περισσότερα βλ. Β. Πούχνερ, ...ό.π., *Θησαυρισματα*, τ. 24(1994), σ. 261.

⁷⁰ Β. Πούχνερ, ... ό.π., *Θησαυρισματα*, 24(1994), σ. 236-238.

⁷¹ Κανόνας 13, του καθηγητή της τάξης της Ρητορικής. «*Prelezione Greca : La prelezione greca di oratori, o di storici, o di poeti, si faccia soltanto su autori antichi e classici: Demostene, Platone, Tucidide, Omero, Esiodo, Pindaro, ed altri simili (purchè siano espurgati), tra i quali siano annoverati di pieno diritto i Santi Nazianzeno (Gregorio), Basilio e (Giovanni) Crisostomo.*»

Κανόνας 9, του καθηγητή της τάξης των Ανθρωπιστικών Γραμμάτων. «*Prelezione Greca : ...L' autore di prosa, nel primo semestre, sarà preso tra i più facili, come alcune orazioni di Isocrate, e dei Santi Crisostomo e Basilio, epistole di Platone...nel secondo semestre, si spiegherà...S. Gregorio Nazianzeno....*»

Κανόνας 1, του καθηγητή της Ανώτερης τάξης της Γραμματικής. «*Grado: Grado di questa scuola....dei greci, S. Crisostomo, Esopo, Agapeto e simili.*»

Από την *Ratio Studiorum 1616*. Το ίδιο ισχύει και στην *Ratio Studiorum 1832*.

⁷² Ο William H. Mc. Cabe, *An Introduction to the Jesuit theater*, St. Louis 1983, σ. 269-275, δημοσιεύει στο Παράρτημα του βιβλίου του, κατάλογο με 566 κολλέγια. Πολλές πόλεις έχουν περισσότερα τους ενός και η Ρώμη 9. Δυστυχώς δεν αναφέρεται στον κατάλογο, κανένα από εκείνα που λειτούργησαν στον χώρο του Αιγαίου.

⁷³ Η εκκλησία του Αγίου Βενεδίκτου ήταν πολύ παλαιά: «*Είχε οικοδομηθεί το 1451 και είχε παραχωρηθεί από τον Σουλεϊμάν στο Γάλλο μονάρχη Φραγκίσκο Α'*», στα πλαίσια των πρώτων διομολογήσεων, γύρω στα 1525, μεταξύ Γαλλίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που επέτρεψαν την εγκατάσταση των Ιησουιτών και των άλλων δυτικών μοναχών στα εδάφη του Σουλτάνου. Ρούσσο- Μηλιδώνης... ό.π., 1991, σ. 21-22.

Έτσι η εκκλησία του Αγίου Βενεδίκτου δόθηκε στους πατέρες, όταν είχαν κατοικήσει προσωρινά το 1583 μέχρι το 1585. Βλ. Auguste Carayon, *Relations...ό.π.*, σ. 4, υποσημ. 1.

βωμός, αφιερωμένος στον Άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο⁷⁴. Η ύπαρξη του βωμού, σημαίνει ότι ευλαβούνταν τον Άγιο, ο οποίος δεν είναι τόσο γνωστός στην καθολική εκκλησία, αλλά ωστόσο γιορτάζεται στις 14 Σεπτεμβρίου και στις 27 Ιανουαρίου και ότι οι Ιησουίτες συνέχισαν την ευλάβειά του, περισσότερο από σεβασμό προς τον Άγιο, τον οποίο γνώριζαν πολύ καλά από την εκπαίδευσή τους, παρά από «προγραμματισμό» για μια παράσταση⁷⁵.

Λαμβανομένου υπόψη, ότι οι επίσημοι προβιβασμοί και τα βραβεία στους αριστούχους, δίδονταν στα σχολεία, σε εορταστικές εκδηλώσεις που συμπεριελάμβαναν και θεατρικές παραστάσεις, όχι στο τέλος της σχολικής χρονιάς, αλλά μετά τις ετήσιες διακοπές⁷⁶ και με δεδομένο ότι στο έγγραφο υπάρχουν ανακρίβειες ως προς τις ημερομηνίες και γενικά σε όλο του το περιεχόμενο, θα μπορούσε να είχε γίνει ίσως η πρώτη παράσταση τον Οκτώβριο, δηλαδή αμέσως μετά τις ετήσιες διακοπές, κατά την τελετή έναρξης του σχολείου και μετά την επιτυχία που είχε, να γίνει η δεύτερη στις 13 Νοεμβρίου, ημέρα της γιορτής του Αγίου κατά το Ορθόδοξο ημερολόγιο.

Σε όλα τα ανωτέρω, που δεν πιστοποιούνται, αλλά εικάζονται, προστίθεται και το ζήτημα του εντοπισμού του πιθανού συγγραφέα της παράστασης.

Μετά την υπογραφή των νέων διομολογήσεων στις 20 Μαΐου 1604, η εκκλησία κατ' εντολή του Ερρίκου Δ', δωρίθηκε για να χρησιμοποιηθεί και πάλι, από τους Ιησουίτες. «*Κατά τις οδηγίες του Ερρίκου Δ' για την υπογραφή νέων διομολογήσεων στις 20 Μαΐου 1604 από το Σουλτάνο Αχμέτ Α' και το Γάλλο πρέσβη στην Υψηλή Πύλη Savary de Brèves (1598-1606), ο ναός του Αγίου Βενεδίκτου περιήλθε στο τάγμα του Ιησού και ο ναός του Αγίου Γεωργίου στους Καπουκίνους. Οι μοναχοί που θα αναλάμβαναν υπηρεσία στους δύο αυτούς ναούς, στη συνοικία Γαλατά της Κωνσταντινούπολης, θα είχαν το δικαίωμα να κηρύττουν ελεύθερα και να κατηχούν τα παιδιά των Χριστιανών απαλλαγμένοι από τον κεφαλικό και κάθε άλλου είδους φόρο. Η δωρεά των δύο ναών στα μοναχικά τάγματα των Ιησουιτών και Καπουκίνων οριστικοποιήθηκε με σουλτανικό φερμάνι στο τέλος του 1605. Με την ευκαιρία αυτή ο Ερρίκος Δ' ζήτησε στο Savary να εντείνει τις προσπάθειές του για την εγκατάσταση Γάλλων Ιησουιτών στο Γαλατά» Η. Fouquieray, *Histoire de la Compagnie de Jésus en France, des origines a la suppression (1528- 1762)*, τ. Γ', Παρίσι 1925, σ. 204-5.*

⁷⁴ Από την περιγραφή του Επισκόπου Δεμάρκη, της εκκλησίας του Αγίου Βενεδίκτου, στις 27 Οκτωβρίου 1622 : «...Η εκκλησία τους είναι μικρή σε μέγεθος αλλά παλαιά. Εντυπωσιάζουν τα μωσαϊκά με σκηνές από τη ζωή του Χριστού και οι πλούσιοι σε διάκοσμο βωμοί. Στο κεντρικό ιερό φυλάσσεται η Αγία Ευχαριστία ενός μεγάλου επίχρυσου αρτοφορίου. Δεξιά και αριστερά έχουν τοποθετηθεί ανάγλυφοι άγγελοι σε μέγεθος παιδιού. Ο δεξιός παριστάνει το Μιχαήλ και ο αριστερός τον άγγελο φύλακα. Οι δύο πλάγιοι βωμοί είναι αφιερωμένοι στον άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο και στους Αγίους Ιγνάτιο και Φραγκίσκο Ξαβέριο». Βλ. στον G. Hofmann, *Il Vicariato...ό. π.*, σ. 43-5.

⁷⁵ «Η παράσταση προς τιμήν του αγίου έγινε λοιπόν σε σχετικά μικρή εκκλησία που είχε και βωμό αφιερωμένο σ' αυτόν, πράγμα που σημαίνει ότι η παράσταση αυτή δεν υπήρξε προϊόν ξαφνικής απόφασης, αλλά ήταν προγραμματισμένη από καιρό». Β. Πούχνερ,... ό.π., *Θησαυρίσματα* 24, σ. 241.

⁷⁶ Ο γενικός επίσημος προβιβασμός επικυρώνεται, με ανακοίνωση και δημοσιοποίηση ονομάτων των μαθητών που προβιβάζονται και γίνεται μετά από τις ετήσιες διακοπές και στις αρχές της νέας σχολικής χρονιάς μαζί με την απονομή των βραβεύσεων για τους αριστούχους. Βλ. Παράρτημα: Κανόνας 13, του Διευθυντή Κατώτερων σπουδών και Κανόνες για τα βραβεία-*leggi per i premi*. Οι παραστάσεις γίνονταν μια φορά το χρόνο, παρουσία «*uomini illustri*», προσώπων επιφανών, που χρηματοδοτούσαν και τις βραβεύσεις, υπό τον όρο, «*να φροντίζουν [οι δάσκαλοι] ώστε οι μαθητές, η προετοιμασία τέτοιων [παραστάσεων] να μην γίνεται προς ζημίαν της ευλάβειας και της μελέτης*. Κανόνες 13 και 14, του Πρύτανη.

«Καθοριστικό κριτήριο» του προφίλ του, είναι η άριστη κατάρτισή του στην Ελληνική γλώσσα και ως τέτοιος θεωρείται ο Χιώτης Δομήνικος Μαυρικός, που ήταν «ο μόνος που γνώριζε ελληνικά»⁷⁷, κήρυττε και δίδασκε την Ελληνική γλώσσα, στο Κολλέγιο Ιησουιτών της Κωνσταντινούπολης, από το 1611 μέχρι το 1629. Υπήρξε επίσης «Ένας από τους διαπρεπέστερους και αποτελεσματικότερους Ιησουίτες στην οθωμανική Αυτοκρατορία κατά το πρώτο ήμισυ του 17^{ου} αιώνα»⁷⁸ και αρχηγός της κινητής ιεραποστολής, «*Missione Volante*», στο Αρχιπέλαγος.

2.4.4.2 «Ζήνων» (1683)

Το 1683, παρουσιάστηκε Ελληνική παράσταση στη Ζάκυνθο, υπό τον τίτλο, «Ζήνων». Το έργο παίχθηκε, προς τιμή του «νεκρού Κατερίνου Κορνάρου», στις αρχές του 1683⁷⁹. Το περιεχόμενο του βασίζεται στην ζωή του βασιλιά Ζήωνα. Ο Σάθας, αναφέρει ότι, «*Η εν λόγω τραγωδία ουδέν έτερον είναι η ψυχρά απομίμησις, της εν έτει 1648 εκδοθείσης ομωνόμου λατινικής του Άγγλου Ιησουίτη Ιωσήφ Σίμωνος*⁸⁰». Πράγματι ο *Simons* είχε συνθέσει την επιτυχημένη τραγωδία, *Zeno*, στην Αγγλική γλώσσα η οποία μεταφράστηκε σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, αλλά δεν μπορούμε να τεκμηριώσουμε με ποιο τρόπο έγινε η ελληνική διασκευή και αν οφείλεται ή όχι στους Ιησουίτες⁸¹, οι οποίοι γύρω στα 1680, φαίνεται ότι προσπάθησαν να

⁷⁷ Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες στον ελληνικό χώρο, (1560-1915)*, Αθήνα 1991, σ. 36 κ. εξ.

⁷⁸ Η όλη μετέπειτα δράση του Μαυρικού, συνηγορεί υπέρ της ανωτέρω υποθέσεως: διοργανωτής της κινητής ιεραποστολής στο Αιγαίο, πρωτεργάτης στην ίδρυση θυγατρικών μονών στη Σύρο από το 1624, βλ. Slot, *Arcipelagus turbatus*, τ. Α', σ. 142., στην Νάξο και ταξίδια στην Κύπρο. Από το 1630 μέχρι το 1655 ο Μαυρικός είναι ηγούμενος στη μονή του Αγίου Αντωνίου στη Χίο. Βιογραφικό του Βλ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Έλληνες...ό.π.*, σ. 131-142.

Σημαντική πληροφορία ότι το 1627, ο Μαυρικός πήγε στην Κύπρο, χωρίς να καταφέρει να ιδρύσει μονή. Φιλοξενήθηκε με τον συνεργάτη του Ιωάννη Marquese στην Λευκωσία, στο σπίτι του φιλενωτικού ορθόδοξου ιερέα Ματθαίου Κιγάλα, τον οποίο βρίσκουμε να εκδίδει στην Βενετία την «*Ερωφίλη*» του Χορτάση. Χάρη δε στις υψηλές γνωριμιές του κατάφερε να σπουδάσουν οι τρεις γιοί του στο ελληνικό κολλέγιο του Αγίου Αθανασίου στη Ρώμη. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 147.

⁷⁹ Μαζί με την «*Ευγένια*» και την «*Θουσία του Αβραάμ*», ο «*Ζήνων*» είναι το τρίτο έργο που η δράση του δεν περιορίζεται σε έναν τόπο μόνο... και χρησιμοποιούνται για την παράσταση «*θεατρικές μηχανές και σκηνικά εφέ που χαρακτηρίζουν την εποχή του πρώιμου Μπαρόκ στην Ευρώπη*». Περισσότερα Βλ. Ελληνική Θεατρολογία ... ό. π., σ. 217-217 και 224-249.

⁸⁰ Ο συγγραφέας του λατινικού προτύπου της τραγωδίας Ιωσήφ Simonis ή Simeonis, υπό το κοσμικό όνομα Emmanuel Lobb, υπήρξε διακεκριμένη προσωπικότητας των χρόνων του. Γεννήθηκε το 1595 ή 1596 στο Portsmouth και ακολούθησε φιλοσοφικές σπουδές στο Saint-Omer και θεολογικά στη Λιέγη. Το 1619 εισήλθε στο τάγμα των Ιησουιτών και εργάστηκε όλη του τη ζωή με ζήλο και μάλιστα ως διευθυντής κολλεγίων στη Λιέγη, Ρώμη και Λονδίνο, όπου και πέθανε το 1671, αφού πέτυχε να πείσει τον βασιλιά Ιάκωβο τον Β' να ασπασθεί τον καθολικισμό, γεγονός που τον έκανε μισητό στη Αγγλία. Βλ. περισσότερα βιογραφικά για τον π. *Simons* και τα έργα του, συγγραφέα του πρωτοτύπου του «*Ζήωνα*», στον Πούχνερ, *Ελληνική θεατρολογία...ό.π.*, σ. 217-230 και βλ. επίσης Κ. Σάθα, *Κρητικών Θέατρον, ή συλλογή ανεκδότων και αγνώστων δραμάτων, εν Βενετία 1879*, σ. ιδ' και ιθ'.

⁸¹ Κατά τον Πούχνερ το έργο, «*υστερεί σημαντικά σε σχέση με την γλωσσική ποιότητα των άλλων δραματικών έργων του Κρητικού Θεάτρου... ξεφεύγει στην αισθητική δομή του από τα συνηθισμένα*

ιδρύσουν ένα κολλέγιο στη Ζάκυνθο για την εκπαίδευση των παιδιών τους, όπως αναφέρει ο *Monsignor Sebastiani* στο ταξιδιωτικό του βιβλίο⁸².

Από την μέχρι τώρα έρευνα, δεν έχει προσδιορισθεί με σιγουριά «το πρόσωπο και το όνομα του ποιητή-μεταφραστή, αλλά ούτε και ο τόπος και ο χρόνος της συγγραφής του έργου». Ωστόσο ο άγνωστος ποιητής αποδεικνύεται, από πολλά στοιχεία, ότι είχε κλασική μόρφωση, ίσως ήταν «καθολικός», ή κατά τον Ευαγγελάτο, «ο Έλληνας διασκευαστής βοηθήθηκε στη μετάφραση από καθολικό πιθανότατα κληρικό, που ήξερε ιταλικά και ήθελε μια ελληνική μετάφραση για λόγους προπαγανδιστικούς και επίσης γνώριζε από θέατρο. Ίσως ο μέχρι τώρα ανώνυμος συγγραφέας να είναι κάποιος Έλληνας πιθανόν απόφοιτος του Ελληνικού κολλεγίου του Αγίου Αθανασίου στη Ρώμη»⁸³. Άλλωστε όλοι οι δάσκαλοι της ρητορικής στα Ιησουίτικα κολλέγια, αλλά και οι ταλαντούχοι απόφοιτοι, θα μπορούσαν να είναι εν δυνάμει, καλοί σκηνοθέτες και διασκευαστές, και επιπλέον ήταν γνώστες της ελληνικής γλώσσας.

2.4.4.3 «Η Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου» (1723)

«Η Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου», παραστάθηκε στη Νάξο, στις 29 Δεκεμβρίου του 1723⁸⁴, επομένως το σενάριο του έργου, έχει γραφεί πριν από αυτήν την ημερομηνία, αλλά το χειρόγραφο, μάλλον πρέπει να αντιγράφηκε λίγο αργότερα, γιατί σημειώνονται σ' αυτό και τα ονόματα των συντελεστών της παράστασης, με τους ρόλους που υποδύθηκαν⁸⁵.

δραματουργικά πλαίσια της τραγωδίας του Κρητικού θεάτρου και πλησιάζει με τις πολλές σκηνικές αλλαγές, την έντονη δράση του και τη συχνή χρήση της μουσικής και του χορού, το δράμα του Μπαρόκ... και έχει για πρότυπο ένα «λατινικό Ιησουίτικο δράμα» Β. Πούχνερ, *Ελληνική θεατρολογία, Δώδεκα μελετήματα, ...ό.π.*, σ. 217-224 και ειδικά για τον «Ζήνωνα» 224-245, 245-249. Επίσης, ίδιου, «Θεατρολογικές έρευνες για το πρότυπο του Ζήνωνα», *Θησαυρίσματα* 17 (1980) σ. 206-284.

⁸² Sebastiani Giuseppe Fr., *Viaggio, e navigazione di Monsignor Sebastiani, Fr. Giuseppe di S. Maria dell' ordine de' Carmelitani Scalzi nell' andare e tornare dall' Archipelago*, In Roma MDC. LXXXVII, σ. 141.

⁸³ Β. Πούχνερ, *Ελληνική θεατρολογία...ό. π.*, σ. 248. Στο κολλέγιο αυτό που φοίτησαν πολλοί Έλληνες λόγιοι, είχε υιοθετηθεί το θρησκευτικό θέατρο και γίνονταν παραστάσεις. Βλ. Τσιριπανλής, *Το Ελληνικό κολλέγιο της Ρώμης και οι μαθητές του (1576-1700)*, Θεσσαλονίκη 1980, (Ανάλεκτα Βλατάδων 32) και Α Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, τομ. Δ' Θεσσαλονίκη 1973, σ. 112-157.

⁸⁴ Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης, Βάλτερ Πούχνερ, *Η Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου, θρησκευτικό δράμα με κωμικά ιντερμέδια, αγνώστου ποιητή, που παραστάθηκε στις 29 Δεκεμβρίου 1723 στη Ναξία*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1999.

Στο τέλος του χειρογράφου εκτός από τον «πολύτιμο κατάλογο διανομής» των ρόλων, αναφέρεται πως η παράσταση έγινε στη «Ναξία 1723 Δεκεμβρίου 29 S. N.», φ. 35, δηλαδή μεταξύ Χριστουγέννων και Πρωτοχρονιάς. Παναγιωτάκης, Πούχνερ, ...ό. π., σ. 93.

⁸⁵ «Μαξιμιανός...Μαρκέτος Γιουστινιανός/ Γαληνός, ανιψιός του ρηγός...Γιάκουμος Σουμμαρίπας Γερμανού/ Δημήτριος μάρτυραςΦραντζέσκος Σουμμαρίπας Ματαίου/ Κελιανός, συμβουλάτορας του ρηγός...Φραντζέσκος Γρίσπος/ Κάλλιστος, επίσκοπος...Φραντζέσκος Κοντοφρέος/ Αγαπητός, χριστιανός κρυφός... Κωνσταντής Δραγομανάκης/ Βάρρος, άρχος της κόρτες...Χρυσής Δερεμόν/ Καρινός, άρχοντας...Χρυσής Κορονέλλου Γερμανού/ Σοστένης, άρχοντας ...Ρίκος Ρεμόν/ Μιχαήλ, Αρχιστράτηγος...Τζανάκης Γρίσπος Γερμανού/ Αλφόριος, εκείνος που κρατεί τον σεντάρδο...Δον Φραντζέσκος Μπαρότσης Τζορτζη/ Λύσανδρος, στρατηγός... Δον Νικόλαος Όμηρος Λουκάκη/ Άγγελος που κατεβαίνει με το στεφάνι...Παλδασάρος Γρίσπος Φραντζέσκου/ Σολτάδοι έξι/ Πάγοι οχτώ/ Πρόλογος πρώτος και επίλογος πρώτος...Νικολός Μαυρομάτης/ Πρόλογος δεύτερος... Γερμανός Μαρίν/ Πρόλογος

Η τραγωδία-*tragedia*, είναι γραμμένη στα ελληνικά και φέρει αρκετά στοιχεία από το τοπικό ιδίωμα της Νάξου, αλλά «...από φωνητική, μορφολογική, συντακτική και λεξιλογική άποψη το έργο ανήκει στην κοινή Κυκλαδική ή και Αιγαιοπελαγίτικα καθομιλουμένη, χωρίς τα ιδιωματικά στοιχεία να είναι πάρα πολλά ή να προσδίδουν στο κείμενο έντονο διαλεκτικό χρωματισμό. Μόνο σε ορισμένα σημεία ανταποκρίνονται οι ιδιωματισμοί στο ιδίωμα της Χώρας της Νάξου, που έχει μελετηθεί επαρκέστερα»⁸⁶. Η διευκρίνιση αυτή του Πούχνερ, αφήνει το ενδεχόμενο να παραστάθηκε στην Νάξο, αλλά να έχει γραφεί και στην Σύρο, όπου και βρέθηκε το χειρόγραφο, αφού επιπλέον των παραπάνω, είναι γνωστό ότι δεν έχει ακόμη επαρκώς ερευνηθεί το τοπικό ιδίωμα της Σύρου⁸⁷.

Έχει ως υπόθεση το Μαρτύριο του Αγίου Δημητρίου. Αποτελείται από πέντε πράξεις, στις οποίες παρεμβάλλονται τέσσερα κωμικά *ιντερμέντια* (Α'6-7), που αναφέρονται ως «τέσσερα ξαθαύμια, δια ν' αφικράσθε μ' όρεξιν και με αποθυμία», για να διασκεδάσουν οι θεατές, ώστε να ξεφεύγουν από την τραγική ένταση της υπόθεσης. Εκτός από τον καθιερωμένο Πρόλογο, όπου αναφέρεται περιληπτικά το περιεχόμενο του έργου, το *argumentum* του Μεσαιωνικού θρησκευτικού θεάτρου⁸⁸, παρατηρείται το μοναδικό φαινόμενο, όπως και στον «*Ηρώδη*», που κι αυτό είναι Κυκλαδίτικο έργο, να παρεμβάλλονται τέσσερις ακόμη μικρότεροι πρόλογοι, ένας για κάθε πράξη. Άραγε να συνδέονται και με τον ίδιο κοινό συγγραφέα? Το έργο τελειώνει με δύο επιλόγους. Ο πρώτος αποτελείται από 18 στίχους, συνοψίζει το δίδαγμα και έχει λειτουργικό χαρακτήρα: *έκκληση για χειροκρότημα και κατανόηση για τα «σφάλματα» της παράστασης, ευχαριστήρια, ακόμα και πρόσκληση για δείπνο*, όπως απαντάται σε πολλά έργα του Κρητικού θεάτρου⁸⁹. Στον δεύτερο «*Επίλογο υστερινό*», εκφράζονται ευχαριστίες προς το δεσπότη «*Ιουστινιανό*»⁹⁰, τους «*πατέρες*

τρίτος....Φραντζέσκος Ρεμόν/ Πρόλογος τέταρτος.... Τζανάκης Γρίσπος Γερμανού/ Πρόλογος πέμπτος....Τζανάκης Γρίσπος Γερμανού/ Επίλογος υστερινός μ' έναν κομπλιμέντο...Αντώνης Γρίσπος Φραντζέσκου». Από το πρωτότυπο χειρόγραφο, που φυλάσσεται στο Αρχείο (ΑΤΙΣ 117γ, Κ2009), στην Μονή Ιησουιτών Αθήνας.

⁸⁶ Παναγιωτάκης, Πούχνερ, *Η Τραγέδια ...ό. π.*, σ. 106.

⁸⁷ Το τοπικό ιδίωμα της Σύρου δεν έχει ερευνηθεί και δεν υπάρχουν συγκρίσιμα στοιχεία. Για τα τοπικά ιδιώματα της Νάξου βλ. Αντώνιος Σιγάλας, «Γλωσσικά ιδιώματα και εποικισμοί της Νάξου», *Ναξιακόν Αρχείον* 14 (1942), σ. 192-216 και Α. Σιγάλας, «Περί των γλωσσικών ιδιωμάτων της Νάξου». *Mélanges Emile Boisacq*, τομ. Β. (Bruxelles 1939), σ. 243-262.

⁸⁸ Λέγεται και «*Περιοχή-Perioche*», (από το περιέχω) που σημαίνει αρχικά την επιτομή ή σύννομη μεγάλων ιστορικών έργων της αρχαιότητας και χρησιμοποιείται στο Ιησουίτικο θέατρο ως ένα είδος έντοπου προγράμματος, που αναγράφει τον τίτλο και τις πηγές του έργου, αναλύει το περιεχόμενο κατά σκηνές, δίνει τη διανομή των ρόλων κα συχνά και τα ονόματα των ηθοποιών. Η περιοχή που συνήθως δεν τοπώνεται στα λατινικά αλλά σε λαϊκή γλώσσα, κατανοητή και για το αμόρφωτο κοινό, είναι συχνά η μόνη μαρτυρία που διαθέτουμε για την ύπαρξη ενός έργου ή μιας παράστασης». Παναγιωτάκης, Πούχνερ, ...ό.π., σ. 22, σημ. 6 και Β. Πούχνερ, *Ελληνική Θεατρολογία, ...ό.π.*, σ. 260, σημ. 52.

⁸⁹ «και πάμενε να εύρωμεν τίποτις να χαφτούμεν και στον καιρόν καλύτερα θέλομεν σας τα πούμεν (Ε'290-291).

⁹⁰ Πρώτα κι αρχής ευχαριστώ τον άγιον ποιμένα,/ τον δεσπότην Γιουστινιανόν, που παρ' άλλο κανένα/ Εστάθηκένε άξιος κι απ' όλους τιμημένος,/ στον αρχιερατικόν βαθμόν και θρόνον καθισμένος (Επίλ. 7-10).

και παπάδες, Φράγκους, Ρωμιούς», τον «*άρχον κούνσουλ*», δηλ. τον πρόξενο και την οικογένεια του, τους ντόπιους άρχοντες, τις αρχόντισσες και αρχοντοπούλες προς τους οργανωτές και τους επιφανείς του νησιού που παρακολουθούν, ενώ γίνεται καθαρά λόγος για τους πατέρες Ιησουίτες:

«...Μερικά ευχαριστούμε τσ' αφέντες τους πατέρες της συντροφίας του Ιησού, που όλες τις ημέρες της ζωής τώνε [τες]περνούν δια να μας μαθητεύουν γράμματα και μ' ευλάβεια μασε διδασκαλεύουν, που εις τα πέρατα της γης βρίσκονται σκορπισμένοι δι' αγάπη του Ιησού Χριστού τόπος δεν απομένει που να μην πάσιν με καρδιάν και με ζήλο, να μιλούν το ευαγγέλιον, να 'μολογούν τον Κύριον (25-32)»

Το έργο φέρει κατά την κρίση των μελετητών του, όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του διδακτικού θεάτρου των Ιησουιτών: Την σύγκρουση του «καλού» και του «κακού», με νίκη του «καλού», που εδώ εκπροσωπείται από το «Χριστιανισμό» εναντίον της «Ειδωλολατρίας», τον «*θρίαμβο*» του ήρωα Δημητρίου, με το μαρτύριο και την αγιοποίησή του, τα ξεκάθαρα θρησκευτικά διδακτικά μηνύματα, περί χριστιανικής πίστης⁹¹ και την σύγκρουση της με άλλες αρετές *εγκόσμιες*, όπως για παράδειγμα τη *φιλία*, οι πολυάριθμοι ανδρικοί ρόλοι⁹², οι αλληγορίες, αφού ιδεολογικοί αντίπαλοι είναι ο βασιλιάς Μαξιμιανός και ο επίσκοπος Κάλλιστος, όλα αυτά, παραπέμπουν σε έργο της Ιησουίτικης δραματουργίας που ακολουθεί τους κανόνες της *Ratio Studiorum*, εκτός από την Λατινική γλώσσα.

Αξιοσημείωτο είναι, ότι ο *Γαληνός*, που στο έργο παρουσιάζεται, ως ανιψιός και φίλος του Δημητρίου, δεν είναι ιστορικό πρόσωπο αλλά «*πέρα για πέρα επινόηση του άγνωστου ποιητή*», που αποδεικνύει την ευκολία με την οποία έπλαθαν τους χαρακτήρες των έργων, «*χαρακτηριστική για τους Ιησουίτες δραματουργούς*». Τα «*Διλούδια*» όμως, που παίζονται μεταξύ των πράξεων, μιμούνται το Κρητικό θέατρο και είναι φανερό ότι το κείμενο έχει επηρεαστεί από την Κρητική κωμωδία του «*Κατζούρμπο*»⁹³.

⁹¹ Διδακτικό στοιχείο αποτελεί και το γεγονός της μεταστροφής σε *χριστιανούς* των δύο στρατιωτών του Αλφόριου και του Λύσανδρου, που σκοτώνουν τους μάρτυρες Αγαπητό και Άγιο Δημήτριο.

⁹² Το έργο έχει 14 ομιλούντα πρόσωπα και άλλα τόσα βουβά, ενώ προστίθενται ως 7 ακόμη ρόλοι, οι 5 πρόλογοι και οι 2 επίλογοι. Οι ηθοποιοί στο «*Ιησουίτικο θέατρο*», συνήθως είναι οι μαθητές του κολεγίου, αλλά τους κεντρικούς ρόλους μπορούσαν να υποδύονται και απόφοιτοι, ή δάσκαλοι του σχολείου. Το κοινό αποτελούν οι διοικητικές αρχές του τόπου, οι «*άρχοντες*» που εκπροσωπούν την «*καλή κοινωνία*» και οι γονείς των μαθητών. Την ενδυμασία συνήθως φρόντιζαν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες. Παναγιωτάκης, Πούχνερ, ...ό. π., σ. 24.

⁹³ Πιθανόν γνώριζε την Ερωφίλη του Χορτάτσι, τον Κατζούρμπο ή και την Πανώρα που είχαν κυκλοφορήσει σε χειρόγραφη μορφή, ίσως υπήρχαν στη βιβλιοθήκη της μονής της Νάξου. Τα κωμικά ιντερμέδια δεν ήταν ασυνήθιστο στο Ιησουίτικο θέατρο, για διασκέδαση του κοινού. Βλ.

Η εύρεση της «Τραγέδιας του Αγίου Δημητρίου», Αρχείο της Μονής Ιησουιτών Σύρου⁹⁴, και η αποκάλυψη της παράστασής της στην Νάξο, επιβεβαιώνει το γεγονός της ύπαρξης Ιησουίτικου θεάτρου στα σχολεία των Ιησουιτών στο Αιγαίο τον 17^ο αιώνα⁹⁵ και ιδιαίτερα στη Νάξο⁹⁶ και η εκτενής αναφορά στον «Επίλογο υστερινό», «δεν αφήνει καμιά αμφιβολία ότι το έργο συντέθηκε και παραστάθηκε σε συνάρτηση με το μάθημα της ρητορικής σε Ιησουίτικο κολλέγιο, όπως συνηθίζονταν σε όλη την Ευρώπη...»⁹⁷. Η όλη εικόνα κατά τον Πούχνερ «ταιριάζει με τους σκοπούς και τη λειτουργικότητα των Ιησουίτικων παρατάσεων στα κολλέγια» ή ακόμη θα μπορούσε να υποδηλώσει «την ύπαρξη και δεύτερης επισημότερης παράστασης»⁹⁸. Επιπλέον υπήρχε «ιδιαιτέρη φροντίδα να μην ξεχαστεί κανένας» αφού τα Ιησουίτικα κολλέγια είχαν ανάγκη από την υποστήριξη των τοπικών αρχών και των επιφανών του τόπου, που συνήθως τα συντηρούσαν, ενώ οι ίδιοι οι π. Ιησουίτες δίδασκαν δωρεάν, ακολουθώντας το «Καταστατικό του Τάγματος» που ανέφερε ρητά: «*di dare gratis quelle che gratis abbiamo ricevuto*»⁹⁹.

Προβληματισμό εγείρει το ερώτημα της «σκοπιμότητας της συγγραφής και της παράστασης του θεατρικού έργου, του «Αγίου Δημητρίου», ενός Αγίου που είναι σχεδόν άγνωστος στη Δύση». Ο Πούχνερ εκφράζει την άποψη, ότι «ξεφεύγει από τις προσηλυτιστικές προθέσεις των Ιησουίτικων κολεγίων», γιατί στη Νάξο τον 17^ο αιώνα η Καθολική μειονότητα¹⁰⁰ ήταν αρκετά ισχυρή, άρα δεν χρειαζόταν να αναπτυχθεί μια πολιτική προσηλυτισμού όπως συνήθως συνέβαινε σε «περιοχές αμφισβητούμενες για το Καθολικό δόγμα» και θεωρεί ότι, η «σκοπιμότητα της συγγραφής» και

Πούχνερ, *Ελληνική Θεατρολογία... ό. π.*, σ. 238 και εξ. και Παναγιωτάκης, Πούχνερ, *Τραγέδια...ό. π.*, σ. 42-46.

⁹⁴ Βρέθηκε τυχαία από τον Αρχιεπίσκοπο της μονής Σύρου π. Γαβριήλ Μαραγκό, το 1988. Φυλάσσεται στο αρχείο της Μονής Ιησουιτών Αθήνας (ΑΤΙΣ 117γ, Κ2009). Τετράδιο με 35 φύλλα, σε δίφυλλο δέσιμο με σπάγγο, διαστάσεων 22X17 εκ., γραμμένο με μαύρο μελάνι....Βλ. περιγραφή του χειρογράφου, Παναγιωτάκης, Πούχνερ, *Τραγέδια...ό. π.*, σ. 1-3.

⁹⁵ Παρόμοια παραδείγματα έχουμε στη Χιώτικη θρησκευτική δραματουργία που «σαφώς είναι επηρεασμένη από το Ιησουίτικο Θέατρο». Βλ. Παναγιωτάκης, Πούχνερ, *Τραγέδια... ό. π.*, σ. 41 και περισσότερα βλ. Β. Πούχνερ, «Θρησκευτικό θέατρο στο Αιγαίο του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα», στην έκδοση *Το Θέατρο στην Ελλάδα. Μορφολογικές επισημάνσεις*, Αθήνα 1992, σ. 153-161.

⁹⁶ Βλ. Ιησουίτικη παράσταση σε εκκλησία της Νάξου το 1628, από αναφορά Αρχιεπισκόπου Σκιατινή, την ημέρα της γιορτής της Αγίας Δωρεάς, ένα χρόνο μετά την άφιξη των Ιησουιτών στο νησί, Hofmann, *Vescovadi...ό.π. IV. Naxos*, σ. 74-78 και Πούχνερ, *Ελληνική...ό.π.*, σ. 301-312.

⁹⁷ Παναγιωτάκης/ Πούχνερ, ... ό. π., σ. 21.

⁹⁸ Βλ. την παράσταση στην εκκλησία του Αγίου Βενεδίκτου, της Κωνσταντινούπολης, στις 13 Νοεμβρίου 1623, για τον Άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο, στην παρούσα μελέτη.

⁹⁹ *Giacchè, sebbene il motivo di equità e di gratitudine, nei Collegi fondati con maggiore liberalità e devozione, ci muova a servire con maggiore diligenza nei detti ministeri che sono proprii del nostro Istituto; tuttavia non si devono accettare obbligazioni o condizioni che impediscano la integrità del nostro modo di procedere, che è di dare gratis quelle che gratis abbiamo ricevuto; benchè si ammetta la donazione, che la carità dei fondatori a gloria di Dio suole assegnare per il sostentamento di quelli che servono al bene comune dei Collegi, o per esso studiano.* Costituzioni-Parte IV, Capitolo VII, M. Barbera, *La Ratio...ό.π.*, σ. 94-95.

¹⁰⁰ Βλ. Περισσότερες πληροφορίες, G. Hofmann, ...IV. Naxos, σ. 142.

«παρουσίασης ενός τόσο αγαπητού θέματος της ορθόδοξης παράδοσης και αγιολογίας», ίσως είχε να κάνει με «**πράξη διπλωματική των Πατέρων του Ιησού: ως χειρονομία φιλοφρόνησης προς τον Ορθόδοξο κληρο και τον ελληνικό πληθυσμό του νησιού**», που παρακολουθούσε την παράσταση¹⁰¹.

Επιπλέον, σε πολλά σημεία στην παρούσα μελέτη, έχουμε ήδη διαπιστώσει, ότι στα κολλέγια των Ιησουιτών, **διδάσκονταν** τα έργα των Αγίων Ιωάννη Χρυσόστομου, Γρηγορίου Ναζιανζηνού και Αγίου Βασιλείου, μαζί με συναξάρια της Ορθόδοξης παράδοσης¹⁰², κυρίως στις τάξεις της **Ρητορικής**, στα πλαίσια του μαθήματος των **Ελληνικών**¹⁰³. Επομένως οδηγούμαστε στον συνειρμό, ότι αν είχε διδαχθεί στην τάξη, το συναξάρι του Αγίου Δημητρίου, θα μπορούσε εύκολα να συνδεθεί με μια θεατρική παράσταση, την οποία θα έγραφε και θα σκηνοθετούσε ο δάσκαλος ρητορικής του κολλεγίου της Νάξου, όπως συνηθιζόταν. Έτσι εξηγείται το ότι ο άγνωστος ποιητής, όπως συμπεραίνουν οι Παναγιωτάκης και Πούχνερ, γνώριζε, τις «*συναξαρικές πηγές*»¹⁰⁴. Σίγουρα αφού διδασκόντουσαν, θα υπήρχαν και τα αντίγραφα τους στις βιβλιοθήκες των μονών ή των κολλεγίων, αφού φρόντιζαν να υπάρχουν τα χρησιμοποιούμενα βιβλία έγκαιρα στα κολλέγια στην αρχή της χρονιάς και για την προμήθεια τους υπήρχε ιδιαίτερη μέριμνα και εξασφαλισμένος προϋπολογισμός¹⁰⁵. Βάσει των ανωτέρω, όπως και νάχει το ζήτημα, γεγονός αναμφισβήτητο είναι, ότι ο άγνωστος ποιητής του έργου πρέπει

¹⁰¹ Παναγιωτάκης, Πούχνερ,...ό. π., σ. 47. Η εκδοχή αυτή του Πούχνερ, ενισχύεται και από το γεγονός της παράστασης ενός ακόμη έργου από την Ορθόδοξη παράδοση, με θέμα τη ζωή του Αγίου Ιωάννη του Χρυσόστομου, στην εκκλησία του «Αγίου Βενεδίκτου», στο Γαλατά της Κωνσταντινούπολης το 1623, όπου αναφέρεται ρητά ότι έγινε «*pour gagner plus facilement le cœur des grecs*». Βλ. για την παράσταση του Αγίου Ιωάννη του Χρυσόστομου, στην Κωνσταντινούπολη, στην παρούσα μελέτη. Παρόμοιο δείγμα «*ενφυσός προσαρμογής σε τοπικά δεδομένα*» αποτελεί και η Γερμανική διασκευή του Λατινικού *Zeno*, του προτύπου του Ζήνωννα, στη Λουκέρνη το 1642. Βλ. Πούχνερ, *Ελληνική...ό. π.*, σ. 239 και εξ.

¹⁰² Επιπλέον με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, ενισχύεται η άποψη του Pertusi, όσον αφορά «*τα δράματα με βυζαντινή και τουρκική υπόθεση στο ευρωπαϊκό και το βενετικό θέατρο από το τέλος του 16^{ου} ως τις αρχές του 18^{ου} αιώνα*», [βλ. «*Ζήνων*»], για την «*επιθυμία της Οθωμανιστικής επιστήμης*» και το «*ενδιαφέρον της Μεταρρύθμισης και της Αντιμεταρρύθμισης για την ορθόδοξη εκκλησία*». Α. Pertusi, *Storiografia umanistica e mondo bizantino*. Palermo 1967. Το κεφάλαιο, *Il mondo di Bisanzio nel teatro europeo del' 600* (σ. 93-102) σε ελληνική μετάφραση: Α. Pertusi, «*Τα δράματα με βυζαντινή και τουρκική υπόθεση στο ευρωπαϊκό και το βενετικό θέατρο από το τέλος του 16^{ου} ως τις αρχές του 18^{ου} αιώνα*», *Ελληνικά* 22 (1969), σ. 341-369.

¹⁰³ Βλ. στην παρούσα μελέτη, στο υποκεφ. «*Ο εκπαιδευτικός κώδικας των Ιησουιτών. La Ratio Studiorum*», στους Πίνακες σχετικά με το «*Διδακτικό επίπεδο σπουδών*».

¹⁰⁴ Αλλά και τα «*έργα της Κρητικής δραματολογίας*», πιθανόν από αντίγραφα τους στις βιβλιοθήκες των μονών ή των κολλεγίων. Βλ. περισσότερα Παναγιωτάκης, Πούχνερ,... ό. π. σ. 42-48. Επίσης, «*Ο άγνωστος ποιητής μέσα σ' αυτόν τον κύκλο πρέπει να αναζητηθεί αν δεν είναι ο ίδιος μέλος της μονής των Ιησουιτών. Η επιλογή του θέματος του πολυαγαπημένου Αγίου της ορθόδοξης παράδοσης φανερώνει μια φιλειρηνική διάθεση η οποία προκύπτει από τη μακρόχρονη συμβίωση των δύο θρησκευτικών κοινοτήτων*», στο ίδιο,... ό. π., σ. 128. βλ. Θ. Παπαδόπουλος, «*Καθολικοί και Ορθόδοξοι στις Κυκλάδες*», *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών* ΙΕ' (1995), 134-197.

¹⁰⁵ Για τον εμπλουτισμό της Βιβλιοθήκης, προβλεπόταν «*ένα ετήσιο εισόδημα από δωρεές του Κολλεγίου ή από άλλες προσόδους*» Βλ. Παράρτημα, Κανόνας 33, του Επαρχιακού.

να αναζητηθεί, μέσα από το περιβάλλον των Ιησουιτών και χρήζει περαιτέρω έρευνας.

Τέλος το έργο έχει ανεβαστεί, όπως αναφέρεται στον πρώτο στίχο του Προλόγου της Α' πράξης από την «Ακαδημία»:

«Αρχοντες εδώ μ' έπεφεν όλη η Ακαδημία
δια να σας πω πρωτότερα εις σε κοντολωγία...» (στίχοι 1-2)¹⁰⁶

Η «Ακαδημία» ήταν χώρος όπου συναθροίζονταν καθηγητές και σπουδαστές, όλων των τάξεων και των τμημάτων του Κολλεγίου, κυρίως στις διακοπές και τις αργίες με απόφαση του Πρύτανη, «για να αποφεύγονται η οκνηρία και οι κακές συνναστροφές»¹⁰⁷. Εκεί οι μαθητές εξασκούνταν στις συνήθεις ασκήσεις: ρητορικούς διαλόγους, διαλέξεις, παρουσιάσεις και αναλύσεις εδαφίων των κλασικών συγγραφέων, κλπ. Έκαναν επίσης πρακτική διδασκαλία οι δάσκαλοι των Κατώτερων τάξεων, «*Accademia per formare i maestri*»¹⁰⁸. Επομένως η *Ακαδημία-Accademia*, δεν ήταν Ανώτερη σχολή, όπως ορίζει η σημερινή έννοια, αλλά ούτε και «Κολλέγιο». Είχε άλλο ρόλο και λειτουργούσε χώρος συγκέντρωσης μαθητών, δασκάλων, ή μελών των Αδελφοτήτων «*Congregazioni*». Στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, «*Οδηγός σπουδών ή Ratio Studiorum*» αναλύονται λεπτομερώς ο ρόλος και οι δραστηριότητες των μελών της Ακαδημίας¹⁰⁹.

Επομένως η διαπίστωση του Πούχνερ για την πιθανότητα ταύτισης του Κολλεγίου των Ιησουιτών, με την *Ακαδημία* δεν ευσταθεί¹¹⁰.

¹⁰⁶ από το πρωτότυπο χειρόγραφο, (ΑΤΙΣ 117γ, Κ2009).

¹⁰⁷ Βλ. Παράρτημα, Κανόνας 45, Κεφ. XV, Γενικοί κανόνες των καθηγητών των Κατώτερων τάξεων.

¹⁰⁸ Κανόνας 9, του Πρύτανη: «Για να μην πηγαίνουν οι δάσκαλοι των κατώτερων τάξεων να διδάσκουν χωρίς να έχουν σε αυτό την προετοιμασία, ...να διαλέγει από τους δασκάλους των ανθρωπιστικών σπουδών και της γραμματικής έναν που να είναι εμπειρότερος στην διδασκαλία και ... να συγκεντρώνει τρεις ή τέσσερις φορές την εβδομάδα για μια ώρα, τους μελλοντικούς δασκάλους, για να τους μαθαίνει γύρω από το νέο *magistero*, εξασκώντας τους εναλλάξ, στο να κάνουν το μάθημα, να υπαγορεύουν, να συμβουλεύουν, να γράφουν, να διορθώνουν και σε άλλα καθήκοντα του καλού δασκάλου». Μ. Barbera, *La Ratio...1942*, ό. π., σ. 134.

¹⁰⁹ Επίσης βλ. Κανόνας 1. «*Col nome di Accademia intendiamo un gruppo di studiosi, scelto tra tutti gli studenti, i quali con uno dei Nostri quale Prefetto, si adunano insieme per tenere alcune speciali esercitazioni spettanti gli studi*».

Κανόνας 3. «*Gli accademici devono segnalarsi tra tutti gli altri discepoli ed essere di esempio nella virtù e pietà cristiana, nella diligenza negli studi e nell' osservanza delle regole delle scuole*».

Κανόνας 5. «*In un' accademia potranno riunirsi gli studenti di teologia e di filosofia, nella seconda quelli di retorica e di umanità, nella terza tutti quelli di grammatica, salvo il caso che siano troppi di numero e così ineguali di dottrina che le medesime esercitazioni non possano essere fruttuose a tutti, altrimenti ciascuna scuola potrà avere la sua accademia*».

Κανόνες 1, 3 και 5, Κεφ. XXV, Κανόνες Ακαδημίας, Μ. Barbera, *La Ratio...* ό. π., σ. 232 και 233.

¹¹⁰ «Η τόσο εκτενής ειδική μνεία των Ιησουιτών δεν αφήνει καμιά αμφιβολία ότι το έργο συντέθηκε και παραστάθηκε σε συνάρτηση με το μάθημα της ρητορικής σε Ιησουίτικο κολέγιο, όπως συνηθιζόταν σε όλη την Ευρώπη. Αυτό υπονοείται πιθανώς και με την αναφορά προς την Ακαδημία στον πρώτο στίχο του προλόγου

Σίγουρα, η παράσταση συσχετίζεται «με τη Μονή των Ιησουιτών και το εκπαιδευτικό σύστημα του τάγματος του Ιησού», αλλά το έργο δεν ανεβάστηκε από το Κολλέγιο των Ιησουιτών, αλλά ίσως από μια Αδελφότητα της **Ακαδημίας**. Έτσι εξηγείται και η συμμετοχή στην παράσταση και μεγαλύτερων ατόμων, πιθανόν πρώην αποφοίτων του Κολλεγίου. Επομένως το κριτικό συμπέρασμα του εμπειρότατου Πούχνερ ότι, η παράσταση «δεν εντάσσεται απόλυτα στη σχολική πρακτική του κολεγίου», είναι απόλυτα ορθό¹¹¹.

Ωστόσο οφείλουμε να επισημάνουμε ακόμη ένα σημείο, σχετικά με τα συμπεράσματα της έρευνας Βαρζελιώτη, που συμπεριλαμβάνονται στην ίδια παραπάνω μελέτη, των Παναγιωτάκη-Πούχνερ. Η έρευνα Βαρζελιώτη λοιπόν συμπεραίνει ότι, ο ηθοποιός που παίζει τον ρόλο του Μαξιμιανού, **Μαρκέτος Γιουστινιανός** είναι παντρεμένος ιερέας και πατέρας μιας κόρης: «είναι 35-50 ετών, ιερέας, ή θα γίνει σύντομα. Το 1727 πάντως είναι ιερέας, πεθαίνει ανάμεσα στο 1727 και το 1734. Η κόρη του **Μαρούσα παντρεύεται τον Τζανάκη Γρίσπο Γερμανού, ...**» και λίγο παρακάτω «...η κόρη του **Δον Μαρκέτου, η Μαρούσα...**» και συνεχίζει: «δεν γνωρίζουμε αν είχε συγγένεια με τον Αρχιεπίσκοπο Νάξου Αντώνιο Ιουστινιάνη, 1701-1730). Δεν είναι γνωστό αν και ποια συγγενική σχέση είχε με τον Μαρκέτο Γιουστινιανό, τον ιερέα που υποδόθηκε τον αυτοκράτορα Μαξιμιανό. Είναι πάνω από 40 ετών...»¹¹². Αλλά «**οι ιερείς της Καθολικής εκκλησίας δεν παντρεύονται**». Ο παραπάνω γρίφος οδηγεί στην υπόθεση, ότι ίσως να υπήρχαν δύο άτομα με το ίδιο όνομα, π.χ. πρώτα ξαδέλφια, εκ των οποίων ο ένας, **Καθολικός ιερέας ή Ιησουίτης μοναχός και ιερέας** και ο άλλος με οικογένεια, «**παντρεμένος και πατέρας της Μαρούσας**». Πολύ πιθανόν λόγω της συνωνυμίας, να έχει γίνει ταύτιση των δύο προσώπων, ή συμβαίνει κάτι άλλο. Τα ερωτήματα παραμένουν και χρήζουν συμπληρωματικής έρευνας. Σε καμία περίπτωση όμως, δεν μπορεί να πιστοποιηθεί ότι, ο **Μαρκέτος Γιουστινιάνης**, που στο έργο είχε τον ρόλο του «**αυτοκράτορα Μαξιμιανού**» είναι ιερέας

της Α' πράξης» και παραστάθηκε «πιθανώς σε κλειστή αίθουσα (λόγω χειμώνα) του κολεγίου, («Ακαδημία Α'1»)». Παναγιωτάκης, Πούχνερ, *Η τραγέδια... ό. π.*, σ. 21& σ.24.

Και παρακάτω συνεχίζει: «...όπως δηλώνει όμως ο επίλογος υστερινός της Τραγέδιας του Αγίου Δημητρίου, το τάγμα των Ιησουιτών και η σχολή τους («ακαδημία»), αν και οι κυριότεροι συντελεστές δεν φαίνεται να είναι πια μαθητές, αλλά τέως απόφοιτοι...». Παναγιωτάκης, Πούχνερ, ...ό. π., σ. 90.

¹¹¹ «...δεν θα φανεί ιδιαίτερα τολμηρό να υποψιαζόμαστε πως οι ιερείς αυτοί ήταν πατέρες Ιησουίτες...»

«Η παράσταση αυτή λοιπόν δεν εντάσσεται απόλυτα στη σχολική πρακτική του κολλεγίου, αλλά έχει ευρύτερη κοινωνική σκοπιμότητα και αντιπροσωπεύει όχι μόνο τους Ιησουίτες αλλά και την παλαιά ανώτερη τάξη της Νάξου. Έχει τη λειτουργικότητα λαμπρής και εορταστικής αυτοπαρουσίασης μέσα από έναν θρησκευτικό σκοπό, ο οποίος με τον τρόπο και το θέμα που παριστάνεται, δεν μπορεί να λειτουργήσει ως μήλον της έριδος ανάμεσα στις δύο θρησκευτικές κοινότητες αλλά αντίθετα συμφιλιωτικά. Η επιλογή του έργου δεν είναι τυχαία όπως δεν είναι τυχαία η σύσταση των συντελεστών της παράστασης». Παναγιωτάκης-Πούχνερ, ... ό. π., σ. 103-104.

¹¹² Βλ. Συμπεράσματα έρευνας Βαρζελιώτη, Παναγιωτάκης, Πούχνερ, ...ό. π., σ. 95-99, κυρίως 95-96 και σ. 102.

και μάλιστα Ιησουίτης και ταυτόχρονα παντρεμένος, με οικογένεια και παιδί, όπως αναφέρεται στα συμπεράσματα της έρευνας¹¹³.

2.4.4.4 «Δαβίδ»

Το 1979, ο Θωμάς Παπαδόπουλος δημοσίευσε ένα διαλογικό στιχούργημα από τη Χίο, τον «Δαβίδ», που τον συσχέτισε «με την ύπαρξη Ιησουίτικου θεάτρου στο νησί». Πρόκειται για ένα θρησκευτικό δράμα, γραμμένο στα «Φραγκοχιώτικα»¹¹⁴, δηλαδή σε ελληνική γλώσσα¹¹⁵ με λατινικούς χαρακτήρες και σε Χιώτικη διάλεκτο, με «γνήσια» λαϊκά στοιχεία και παροιμιώδεις εκφράσεις αγροτικής και νησιωτικής ζωής, ένα «γλωσσικό κατασκεύασμα άρτιο», που πλουτίζει την νεοελληνική δραματουργία¹¹⁶.

Το θέμα του ανάγεται στην Παλαιά Διαθήκη και η υπόθεση του αναφέρεται, στο αμάρτημα του προφήτη Δαβίδ και στα δεινά που εξ αιτίας του έπληξαν τον «περιούσιο λαό Του», στο θρήνο και την μετάνοια του βασιλιά, για την συγχώρεση του και τη σωτηρία του Ισραήλ. Ο σκοπός του ποιητή κατά την κρίση του μελετητή του Θωμά Παπαδόπουλου, είναι να «νουθετήσει» και να καλέσει τους πιστούς σε μετάνοια, αλλά με ικανότητα τέτοια, που οι θεατές να βγάλουν μόνοι τους «το δίδαγμα που εκείνος ήθελε να τους κηρύξει»¹¹⁷.

Στους ρόλους, εκτός από τα βιβλικά πρόσωπα, προστίθενται άγγελοι και διάβολοι αλλά και αλληγορικοί χαρακτήρες, όπως η Δικαιοσύνη, η Ευσπλαχνοσύνη και η Μετάνοια, που προσπαθούν να σταματήσουν τη Θεία οργή.

¹¹³ «Δύο από τους μεγαλύτερους και σημαντικότερους ρόλους, τους υποδύονται ιερείς. Αν λάβουμε υπόψη την αποδεδειγμένη συσχέτιση του έργου και της παράστασης με τη μονή των Ιησουιτών και το εκπαιδευτικό σύστημα του τάγματος του Ιησού (βλ. παραπάνω και κυρίως τον Επίλογο υστερινό) τότε δεν θα φανεί ιδιαίτερα τολμηρό να υποψιαζόμαστε πως οι ιερείς αυτοί ήταν πατέρες Ιησουίτες. Παναγιωτάκης-Πούχγερ, ...ό. π., σ. 103. Και παρακάτω στην υποσημ. 214: «ο αυτοκράτορας Μαξιμιανός είναι ο ιερέας Μαρκέτος Γιουστινιανός».

¹¹⁴ Ο τρόπος αυτός γραφής, της ελληνικής γλώσσας με γράμματα του λατινικού αλφαβήτου ξεκίνησε από την δυσκολία που συναντούσαν τα ελληνικά έργα, για να τυπωθούν στα τυπογραφεία της Ευρώπης, που δεν διέθεταν ελληνικούς χαρακτήρες. Η μαρτυρία του Θωμά Βελάστη για το τύπωμα των έργων του στη Μεσσήνα Φραγκοχιώτικα είναι αποκαλυπτική: «Egho anangasmenos, os meta tin Vavilonikin echmalosian o Esdras tin Chaldeon glosan me evrecus caractiras, na graspo, me Italon gramata ta romeca lojia, sito parachorisin, porpatondas anamesa gramatikin Elinon ke Italon Orthografian». Patros Stanislau Velastu, *Psichofelis Logi is tes eortes ke Kirikes tu chronu...* Messina 1753, σ. 3. βλ. Θ. Παπαδόπουλος, *Αγνώστου Χίου...ό. π.*, σ. 54-55.

¹¹⁵ Το γεγονός ότι είναι σε ελληνική γλώσσα και όχι σε Λατινική, δεν πρέπει να μας ξενίζει, αφού και ο Ζήνων είχε μεταφραστεί στα γερμανικά στην Ελβετία. Πούχγερ, «θεατρολογικές έρευνες για το πρότυπο του Ζήωνα», *Θησαυρίσματα* 17 (1980), σ. 206-285, ιδίως σ. 251 και εξ.

¹¹⁶ Θ. Παπαδόπουλου, *Αγνώστου Χίου Ποιητή, Δαβίδ, Ανέκδοτο διαλογικό στιχούργημα, ανεύρεση – κριτική έκδοση* Θ. Α. Παπαδόπουλου, Αθήνα 1979. Ο τίτλος του έργου στο χειρόγραφο είναι: «DIALOGOS tu dhavit prologhos istin chion», *Διάλογος του Δαβίδ Πρόλογος εις την Χίον*. Βλ. Θ. Παπαδόπουλου, *Αγνώστου Χίου Ποιητή...ό. π.*, σ. 17.

¹¹⁷ Θ. Παπαδόπουλου, *Αγνώστου Χίου Ποιητή...ό. π.* σ. 12-13.

Ο Πρόλογος αφιερώνεται «εις την Χίου», έχει αλληγορική σημασία και παραπέμπει στην καταστροφή της Χίου, ενώ «ερμηνεύεται ως θεία τιμωρία για την ανηθικότητα του κόσμου» με την ευρύτερη έννοια:

...ως πότε να έχω υπομονή, ως πότε ν' απομένω
κι εις το φηκάρι το σπαθι να φέρνω κλειδωμένο....(στίχοι 1-2)

.....

κατάκοψε, καψάλισε, στάχυνσε, σπάσε, σφάζε,
θανάτους και ξελοθρεμούς από τον Άδη κράξε (στίχοι 11-12)¹¹⁸.

Το έργο που βρέθηκε στη βιβλιοθήκη το Λέοντος Αλλατίου «*Carte Allacciane*»¹¹⁹, σήμερα φυλάσσεται στη *Vallicelliana* Βιβλιοθήκη της Ρώμης¹²⁰. Αποτελεί αντιγραφή παλιότερου προτύπου, από τον Ιησουίτη και Χιώτη στην καταγωγή, π. Ραφαήλ Βερνάτσα (1710-1780)¹²¹, γραμματέα και «*scriptor graecus*» επί σαράντα χρόνια, της βιβλιοθήκης του Βατικανού, απόφοιτου και καθηγητή του Ελληνικού Κολλεγίου του Αγίου Αθανασίου¹²².

Ωστόσο ο «*Δαβίδ*», προς το παρόν τουλάχιστον, θεωρείται «*αγνώστου Ποιητή*», γιατί η έρευνα σχετικά με την πατρότητα του έργου, δεν έχει πλήρως τεκμηριωθεί. Ούτε ο π. *Βερνάτσα*, αλλά ούτε ο επίσης Χιώτης Ιησουίτης, μαθητής του Αγίου Αθανασίου και του *Collegio Ibernese* της Ρώμης, συγγραφέας ποιητικών έργων και στα Ελληνικά και στα Φραγκοχιώτικα και καθηγητής ελληνικών στο *Collegio*

¹¹⁸ Βλ. κριτική του «*Δαβίδ*» στον Πούχνερ, *Ελληνική Θεατρολογία*, 1988, σ. 312-318. και επίσης Θ. Παπαδόπουλου, *Αγνώστου Χίου Ποιητή...ό. π.*, σ.17-19.

¹¹⁹ Είχε εντοπιστεί παλιότερα, στην ίδια βιβλιοθήκη, κι ένα άλλο θρησκευτικό έργο, η «*Ευγένια*», από τον Mario Vitti. Για την έρευνα πληροφορίες Θ. Παπαδόπουλου, «*Αι Carte Allacciane της εν Ρώμη Βιβλιοθήκης Vallicelliana*», *Παρνασσός* 5 (1963), σ. 35-42.

¹²⁰ Ο κώδικας έχει τον αριθμό CXXXVI και βρίσκεται στα Αλλατιανά χειρόγραφα. Τα περισσότερα φυλλάδια του κώδικα, είναι γραμμένα από το χέρι του Ραφαήλ Βερνάτσα, ενώ ο κατάλογος που εκδόθηκε από τον Mariotti με τα «*έργα*» ή αντιγραφές του Βερνάτσα, στον κώδικα Vallicellianus Allatianus XCIII.

¹²¹ Ο Χιώτης Ιησουίτης π. Ραφαήλ Βερνάτσα, έζησε σχεδόν όλη του τη ζωή στη Ρώμη. 15 χρονών έφυγε από τη Χίο και δεν ξαναγύρισε ποτέ. Αντέγραφε και μάζευε ιστορικό υλικό που έβρισκε στους έντυπους και χειρόγραφους θησαυρούς της Βατικανής Βιβλιοθήκης, ειδικά όταν είχε σχέση με την πατρίδα του τη Χίο. Για τους στίχους του «*Περί του Άδου και της σωτηρίας των αμαρτωλών*» σε νέα ελληνικά και του Λατινικού ύμνου «*Dies Irae*», βλ. Θ. Παπαδόπουλου, «*Ραφαήλ Βερνάτσα στιχούργημα περί του Άδου και της σωτηρίας των αμαρτωλών*», *Μνημοσύνη* 5 (1974-1975), 172-200 και του ίδιου, «*Ο Λατινικός ύμνος Dies Irae και αι μεταφράσεις του εις την ελληνικήν*», *Παρνασσός*, 5 (1963), 558-568.

Πληροφορίες για το βιογραφικό του, βλ. Θ. Παπαδόπουλου, «*Αιγαιοπελαγίται μαθηταί του εν Ρώμη Φροντιστηρίου του Αγίου Αθανασίου*», *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών*, 8 (1970), σ. 496 και εξής. Επίσης για τα χειρόγραφα και τις αντιγραφές του: Θ. Παπαδόπουλου, *Αγνώστου Χίου Ποιητή...ό. π.*, σ.19 και εξής και υποσημ. 14. και του ίδιου, «*Μία εξιστόρησις της καταλήψεως της Χίου υπό των Ενετών (1694)*», *Παρνασσός*, 6 (1964), σ. 177-196.

¹²² Για το Κολλέγιο βλ. Ζ. Ν. Τσιρπανλής, «*Οι μαθητές του Ελληνικού κολλεγίου της Ρώμης (1576-1700). Στατιστικές διαπιστώσεις και γενικά συμπεράσματα*». *Δωδώνη Ζ'* (1978), σ. 23-42, ίδιου *Το Ελληνικό κολλέγιο της Ρώμης και οι μαθητές του (1576-1700)*, Θεσσαλονίκη 1980 και στα *Ανάλεκτα Βλατάδων* 32. Επίσης Θωμά Παπαδόπουλου, «*Αιγαιοπελαγίται μαθηταί...*» ό.π., *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών*, 8 (1970) σ. 484-566.

Romano, π. **Θωμάς-Στανίσαλος Βελάστης** (1717-1780)¹²³, πιστοποιείται ως ο πιθανός ποιητής του «*Δαβίδ*», λόγω της απώλειας από το χειρόγραφο κάποιων γραμμάτων, που συνθέτουν το όνομα του ποιητή, πράγμα το οποίο δεν επιτρέπει με ασφάλεια την τεκμηρίωση της πατρότητας του χειρογράφου. Ο μελετητής του έργου Θ. Παπαδόπουλος, θεωρεί ότι παρά τις συγκλίνουσες συμπτώσεις «στο πρόσωπό του Βελάστη», ήτοι: «*Χιώτης, ιερέας, στιχουργός, ιταλομαθής, άριστος γνώστης και συγγραφέας δημώδους διαλέκτου της ιδιαίτερης πατρίδας του ...και τα σίγουρα διαβαζόμενα στην κρίσιμη λέξη του χειρογράφου γράμματα....δεν αρκούν για ν' αποδώσουμε σ' αυτόν, το στιχούργημα του Δαβίδ*»¹²⁴.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη του Ρούσσου-Μηλιδώνη, το 1993, μεταγενέστερη του Παπαδόπουλου, όπου επιχειρεί με αποδείξεις να τεκμηριώσει, ότι ο Θωμάς Στανίσαλος Βελάστης, είναι ο άγνωστος ποιητής του Δαβίδ, παραθέτοντας στοιχεία, σχετικά με την πιστοποίηση του μισοσβησμένου στο χειρόγραφο ονόματός του¹²⁵. Ο Πούχνερ το 1995, σχολιάζει ως «πειστικά», τα αναφερόμενα στοιχεία της μελέτης του Μηλιδώνη, αλλά θεωρεί ότι «*το ζήτημα θα λύσει οριστικά μια εξονυχιστική γλωσσική σύγκριση*» του «*Δαβίδ*», με τα έργα του Βελάστη και κυρίως αντιπαραθέτοντας τον Δαβίδ, με το ελληνικό ποιητικό έργο

¹²³Από έργα του στα ελληνικά και με ελληνικούς χαρακτήρες είναι γνωστό το ποίημα: *Περί Θυμού, Στίχοι πατρός Θωμά Στανισλάου Βελάστου της του Ιησού Συντροφίας*, Romae 1747, Βλέπε E. Legrand, *Bibliographie Hellenique...XVIII siècle*, vol. I, Paris 1918, σ. 351-354.

Από τα έργα που εξέδωσε στα Φραγκοχιώτικα δηλαδή ελληνικά με λατινικούς χαρακτήρες είναι:
1. *Anapausis tis cardhias is to ajion thelima tu theu para tu patros Thoma Stanislau Velasti tis tu Jisu sindrofias. Didaskaliamalista sinathrismeni ec tu pateros Alfonso Rodriguez tis autis sindrofias. Is ofelianamerica ton chioton*, Romae 1746, E. Legrand, *Bibliographie Hellenique...ό. π.*, σ. 340-341.

2. *Didascalia Christianiki na lejete apo ta Jesuithitopula is ti Xio. Prosevnchi tachini ke ale tines evlavie*, En Zanclici 1754. Βλέπε E. Legrand, *Bibliographie ...ό. π.*, τομ. 1, σ. 427-431.

3. *Psychofelis Loji is tes eortes ce kiriakos tu chronu sinthemeni para tu patros Thoma Stanislau Velastu tis tu Jisu sindrofias*. Eximinia proti Messina 1753, E. Legrand, *Bibliographie...ό. π.*, v. 1, σ. 422-423). Αυτό το τρίτο, περιγράφεται από τον Θ. Παπαδόπουλο, «Προσθήκες στην Ελληνική Βιβλιογραφία, Συμβολή πρώτη», *Ο Ερασιστής*, τεύχ. 14 (1977), σ. 176.

Έγραψε επίσης βιβλίο στα Λατινικά για την προφορά της ελληνικής γλώσσας: *Dissertatio de litterarum graecarum pronuntiatione*, Romae 1751. Η δεύτερη έκδοσή του έγινε το 1770 στην Πράγα. Συμπλήρωμά του αποτελεί η έκδοση: *Dimostrazione storico-grammatica del suono delle lettere greche...* Napoli 1772, από E. Legrand, *Bibliographie...ό. π.*, τ. 2, σ. 152. Αναφορά στα έργα του, κάνει και ο Κ. Άμαντος... ό.π., σ. 130-131.

Βλ. Βιογραφία του π. Σ. Βελάστη, στον Κωνσταντίνο Άμαντο, *Τα γράμματα εις την Χίον κατά την Τουρκοκρατίαν 1566-1822 (Σχολεία και Λόγιοι)*, MCNXXVI, Ανατύπωση μετά προσθήκης, σ. 129-131. Επίσης βιογραφικό με σχετική βιβλιογραφία, στον Παύλο Γρηγορίου, *Σχέσεις Καθολικών και Ορθοδόξων*, Αθήνα 1958, σ. 301-303, στον Μάρκο Ρούσσο-Μηλιδώνη, *Έλληνες Ιησουίτες (1560-1773)*, Αθήνα 1993, σ. 195-214 και στον Βάλτερ Πούχνερ, *Δραματουργικές αναζητήσεις*, Αθήνα 1995, σ. 141-344, ιδίως 182-191.

¹²⁴ Θ. Παπαδόπουλου, *Άγνωστος Χίου Ποιητής...ό. π.*, σ.19-28. κυρίως σ. 23.

¹²⁵ Βλ. Μάρκος Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Έλληνες Ιησουίτες (1560-1773)*, Αθήνα 1993, σ. 195-214, σχετικά με την «*πατρότητα του Δαβίδ*» σ. 205 και Βάλτερ Πούχνερ, *Δραματουργικές αναζητήσεις*, Αθήνα 1995, σ. 141-344, ιδίως 182-191.

του Βελάστη «Περί Θυμού»¹²⁶, στην *Προθεωρία* του οποίου, αναφέρεται στην πατρίδα του την Χίο¹²⁷.

Ωστόσο, κατά τον Παπαδόπουλο, ο «Δαβίδ», έχει δημιουργηθεί από ένα ικανότατο τεχνίτη, στην χρήση του έμμετρου λόγου¹²⁸. Επιπλέον ειδικά οι στίχοι: «Θωρείς εκείνο το μικρό και στρογγυλό σφαιρίδιο;

το αίμα είναι του Θεού και το κορμί το ίδιο».... (στίχοι 534-535)

παραπέμπουν σε καθολικό ποιητή, επειδή δηλώνουν τον τρόπο της *Θείας Μετάληψης των καθολικών*, με την μορφή της «όστιας» γι' αυτό και μεγαλώνει η πιθανότητα ο άγνωστος δημιουργός του «Δαβίδ», να συγκαταλέγεται στους απόφοιτους, του *Ελληνικού κολλεγίου Αγίου Αθανασίου*¹²⁹ της *Ρώμης* ή του *Collegio Romano*¹³⁰.

Πιθανολογείται ακόμη, από τον Παπαδόπουλο¹³¹ και τον Πούχνερ¹³², ότι ο «Δαβίδ» πρέπει να γράφτηκε μετά την ανακατάληψη και την καταστροφή της Χίου από τους Τούρκους, δηλαδή στο πρώτο μισό του 18^{ου} αιώνα¹³³.

¹²⁶ Βλ. Β. Πούχνερ, *Δραματοουργικές αναζητήσεις*, Αθήνα 1995, σ. 159 και υποσημ. 62.

¹²⁷ «Μικρόν των συντοπίτων μου δώρον δια να χαρίσω/ με μετρημένα Χιώτικα λόγια θε να ξεδιαλώσω...» Βλέπε Ε. Legrand, *Bibliographie...ό.π.*, σ. 351.

¹²⁸ Θ. Παπαδόπουλου, *Αγνώστου Χίου Ποιητή...ό. π.*, σ.27, σ.76-77.

¹²⁹ Για το κολλέγιο του Αγίου Αθανασίου βλ. σε παραπομπή στην παρούσα μελέτη στο υποκεφάλαιο «Χρονικό της Ίδρυσης και λειτουργίας του Σχολείου Ιησουιτών Σύρου», 2.6.4 π. Νικόλαος Βερνάτσα ή Vernazza.

¹³⁰ Στο *Collegio Romano της Ρώμης*, από τα μέσα του 16^{ου} αιώνα, σπούδαζαν και πολλοί Έλληνες, ή συμπλήρωναν τις σπουδές τους οι οικότροφοι του *Ελληνικού Κολλέγιου του Αγίου Αθανασίου*. Και στα δύο οργανώνονταν θρησκευτικές θεατρικές παραστάσεις στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Μετά την παράσταση, οι μαθητές τα αντέγραφαν κι αποστήθιζαν τα κείμενα, για άσκηση ηθική και γλωσσική. Από το θέατρο αυτό άρχισε το περίφημο αργότερα για την ιστορία της λογοτεχνίας θέατρο των Ιησουιτών. Έλληνες φοιτούσαν ακόμη και στο *Collegio Urbano της Propaganda Fide*, η οποία ιδρύθηκε το 1622. Σε όλα τα κολλέγια οι σπουδαστές διδάσκονταν και τη ζωντανή γλώσσα της πατρίδας τους, για να μπορούν επιστρέφοντας να ασκήσουν ιεραποστολικό έργο. G. Villoslada S. J., *Storia del Collegio Romano*, Romae 1954, σ. 41-42 και σ. 50.

¹³¹ Θ. Παπαδόπουλο, *Αγνώστου Χίου Ποιητή, ...ό. π.*, σ. 28.

¹³² Επισημαίνει ότι, αν ο Παπαδόπουλος αίρει τις επιφυλάξεις του, που «κυρίως εστιάζονται στην κακοσβησμένη ένδειξη του ονόματος του στο χειρόγραφο του έργου,- ο Βελάστης είναι οπωσδήποτε από τους λίγους υλοψήφιους για την **πατρότητα του έργου**»- τότε το «δραματίδιο» αυτό πρέπει μάλλον να χρονολογηθεί στο χρονικό διάστημα 1740-44, που ο Βελάστης βρισκόταν στη Χίο». Βλ. Β. Πούχνερ, *Δραματοουργικές αναζητήσεις*, Αθήνα 1995, σ. 159-160.

Η παρουσία του στην Χίο, πιστοποιείται από τα αναφερόμενα στο στιχούργημά του «Περί Θυμού», όπου στην «*Προθεωρία*» της έκδοσης, ο Βελάστης αναφέρεται στα «*Ιουστιανόπουλα*» και τα «*Μαρκοπουλάκια*», ενθυμούμενος ίσως την περίοδο που είχαν απαγγείλει δικούς του στίχους παρουσία του επισκόπου Bavestrelli και πολλού κόσμου στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου, μητρόπολης των καθολικών στην Χίο, την περίοδο 1740-44, ενώ το «*Περί Θυμού*» εκδόθηκε το 1747, στη Ρώμη. Βλ. Ρούσσοσ Μηλιδώνης, ...ό. π., 1993, σ. 202 και εξής.

¹³³ Μετά από τη σύντομη κατοχή του νησιού από τους βενετούς (1694-95) αλλάζει ριζικά η κατάσταση. Οι Τούρκοι προβαίνουν σε αντίποινα ειδικά κατά των καθολικών, οι οποίοι υπέστησαν κατατρεγμούς και έχασαν όλα τα προνόμιά τους. Βλ. Α. Βακαλόπουλος *Ιστορία του νέου Ελληνισμού* τομ. Δ' Θεσσαλονίκη 1973, σ. 116 και εξής. Επίσης Cl. da Terzorio, *Le missioni dei minori cappuccini, Sunto storico, II. Europa*, Roma 1914, σ. 170 εξ.

Το έργο, «αποκτά ιδιαίτερη σημασία, ιστορική και φιλολογική»¹³⁴, γιατί συγκρίνεται, με τα έργα που προέρχονται την ίδια περίοδο, από τους Χιώτες ορθόδοξους ιερείς, Μιχαήλ Βεστάρχη¹³⁵, Γρηγόριο Κονταράτο¹³⁶ και Γαβριήλ Προσοψά¹³⁷, τα οποία είναι μεν επηρεασμένα από το Κρητικό θέατρο, αλλά δεν είναι άσχετα με την ύπαρξη του θρησκευτικού θεάτρου στο Κολλέγιο των Ιησουιτών της Χίου και δημιουργήθηκαν από τους ορθόδοξους, ίσως «σε αντιπερισπασμό και αντίδραση», προς την επιτυχημένη θεατρική δραστηριότητα των καθολικών¹³⁸.

Δεν υπάρχουν αποδείξεις ότι το έργο ανεβάστηκε πραγματικά ή αν γράφτηκε στην Χίο ή στην Ρώμη¹³⁹, αλλά σίγουρα ανήκει στο είδος του

Ο καθολικός κλήρος και ο επίσκοπος είχαν φύγει ήδη με τους τελευταίους Βενετούς μόνον οι Ιησουίτες δεν εγκατέλειψαν το νησί και χωρίς το διακριτικό τους ράσο λειτουργούσαν στα σπίτια των καθολικών και τους έδιναν κουράγιο. Hofmann, *Vescovadi cattolici della Grecia, I, Chios*, Roma 1934, σ. 24 εξ., Βακαλόπουλος... ό. π., σ. 118.

Οι Ιησουίτες επιχειρούν να αναδιοργανωθούν και να αναστυλώσουν μεταξύ 1720 και 1730 την «Καθολική μητρόπολη του Αγίου Νικολάου». «Μετά το 1720 καταφέρνουν λίγο να ορθοποδήσουν και ίσως να άνοιξαν πάλι ένα κολλέγιο». Argenti... ό. π., σ. 335 εξ., αλλά ήδη είχε αρχίσει η περίοδος της παρακμής του καθολικού στοιχείου που υπέφερε από τους Τούρκους, εξ αιτίας της ταύτισης τους με τους Βενετούς. Ι. Μ. Ανδρεάδου, αρχιμανδρίτη, *Ιστορία της εν Χίω ορθόδοξου Εκκλησίας*, Αθήνα 1940, σ. 97-99. Πούχνερ, ...ό. π., σ. 316.

Ο πιθανός Χιώτης ποιητής, ίσως στον πρόλογο του *Δαβίδ για τη Χίο* να αναφέρεται σε αυτήν «ζοφερή εποχή», όταν την «απειλεί με καταστροφή» στους [στίχους 1-12, 13-16, 17-22, 31-44, 57-60]. Θ. Παπαδόπουλος, *Αγνώστου Χίου Ποιητή, Δαβίδ, Ανέκδοτο διαλογικό στιχούργημα, ανεύρεση -κριτική έκδοση Θ. Α. Παπαδόπουλου*, Αθήνα 1979. Παναγιωτάκης, Πούχνερ, *Η τραγédia του Αγίου Δημητρίου...ό.π.*, σ. 76.

¹³⁴ Θ. Παπαδόπουλου, *Αγνώστου Χίου Ποιητή...ό. π.*, σ. 35.

¹³⁵ Τρία έργα του σώζονται: «Διάλογος της Υπεραγίας θεοτόκου», «Στίχοι πολιτικοί εις διαλόγον μέρος εβγαλμένοι και ποιημένοι εις τον Ελεάζαρον και τους επτά παίδας τους Μακκαβαίους και της μητρός αυτών μετά της Θυσίας του Αβραάμ και ετέρων παρά ιερέως Μιχαήλ Βεστάρχη».

¹³⁶ «Στίχοι πολιτικοί εις διαλόγον μέρος, εβγαλμένοι και ποιημένοι τους τρεις παίδας παρά Ναβουχοδονόσορ βασιλέως βαλθεισιν εις την κάμινον εν χώρα Βαβυλώνα παρά Γληγορίου διδασκάλου του Κονταράτου».

¹³⁷ «Δράμα περί του γεννηθέντος τυφλού με μιαν ιστορίαν του Δαρειού βασιλέως υπό Γαβριήλ Προσοψά».

¹³⁸ Β. Πούχνερ, *Ελληνική Θεατρολογία*, 1988, σ. 312-318. «...είτε προέρχεται από τη γραφίδα ορθόδοξων ιερέων, γραμμένη σε αντιπερισπασμό και αντίδραση στις επιτυχίες των Ιησουιτών, είτε ανήκει στις απομιμήσεις του Κρητικού θεάτρου, ή τέλος είναι αυτόχθονη εξέλιξη στο χώρο των Επτανήσων». Β. Πούχνερ, *Δραματουργικές αναζητήσεις*, Αθήνα 1995, σ. 175.

Τα έργα των Βεστάρχη, Κονταράτου και Προσοψά, «παρουσιάζουν εκπληκτική ομοιότητα και ως προς την γλωσσική μορφή και ως προς την φραστική διατύπωση και ως προς την εν γένει οικονομία, προς τα ολίγον προγενέστερα λαμπρά έργα της Κρητικής Λογοτεχνίας» που φανερώνει την επίδραση που άσκησε το είδος αυτό της Λογοτεχνίας στον ελληνικό χώρο. Μ. Ι. Μανούσκακας, «Εκθεση των πεπραγμένων του Ελληνικού Ινστιτούτου της Βενετίας», *Θησαυρίσματα* 10 (1973), σ. 407-408.

¹³⁹ Αν ο *Δαβίδ* συντάχθηκε στο πρώτο μισό του 18^{ου} αιώνα, εικάζει ο Παπαδόπουλος, συμπίπτει με την εποχή που δίδασκαν στο *Ελληνικό Κολλέγιο* και στο *Collegio Romano* και οι Χιώτες *Ραφαήλ Βερνιάτσας* και *Θωμάς Βελάστης*. Ειδικά για τον δεύτερο υπάρχουν μαρτυρίες ότι οργάνωνε και θεατρικές παραστάσεις στο *Collegio Romano* όπου δίδασκε. Αν πως κάποιος από τους δύο είχε γράψει το έργο, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι πιθανόν και να παίχθηκε σε κάποιο από αυτά τα Κολλέγια, όπου εκτός από το γεγονός ότι υπήρχαν αρκετοί Έλληνες σπουδαστές, ώστε να δικαιολογείται η χρήση της Ελληνικής γλώσσας. Επιπλέον επειδή ήταν από τα πιο οργανωμένα Κολλέγια θα οργάνωναν παραστάσεις μετά τις εξετάσεις ή κυρίως στην αρχή της νέας σχολικής χρονιάς μαζί με τις βραβεύσεις των αριστούχων. Βλ. εδώ «*Ratio Studiorum*» σχετικά με τις «βραβεύσεις». Από νεότερες μελέτες, υπάρχει πλέον και η πειστική εκδοχή, να γράφτηκε σε κάποιο Κολλέγιο στον ελληνόφωνο χώρο του Αιγαίου (π.χ. Χίο) και να βρέθηκε ως αντίγραφο στη Ρώμη.

«κολλεγιακού θεάτρου», σχετίζεται αβίαστα με το Ιησουίτικο θέατρο και «δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το έργο προορίζεται για σκηνική παράσταση». Το μαρτυρούν η όλη δομή του: οι σκηνικές οδηγίες, η εναλλαγή του σκηνικού, τα σκηνικά εφέ, τα ιντερμέδια, η χρήση της μουσικής, ο θαυμασιος σκηνικός εξοπλισμός επηρεασμένος από το Μπαρόκ και η ηθικοδιδασκτική πλοκή του έργου. Το θέμα πιθανόν αντλήθηκε από την Αγία Γραφή¹⁴⁰.

2.4.4.5 «*Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπίων*»

Πρόκειται Χριστουγεννιάτικο δράμα, που βρέθηκε τυχαία το 1988, από τον αρχειοθέτη της μονής, π. Γαβριήλ Μαραγκό, στο Αρχείο του Τάγματος των Ιησουιτών της Σύρου (ΑΤΙΣ)¹⁴¹ και ο κώδικας φυλάσσεται στη Μονή Αθήνας. Ο τίτλος του έργου «*Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπίων*», δίδεται στο έργο από τον ερευνητή του Β. Πούχνερ. Από τον χειρόγραφο κώδικα, ελλείπουν το πρώτο και το τελευταίο φύλλο, όπου πιθανόν στο πρώτο, υπήρχαν γραμμένα το όνομα του συγγραφέα και ο τίτλος του έργου και στο τελευταίο, η χρονολογία και ο τόπος όπου δόθηκε η παράσταση¹⁴².

Σύμφωνα με τον Βάλτερ Πούχνερ, το έργο χαρακτηρίζεται από «*μοναδικότητα*» τόσο της δραματογραφίας του 17^{ου}, όσο και του πρώτου μισού του 18^{ου} αιώνα, γιατί είναι «*είναι γραμμένο σε πεζό λόγο*»¹⁴³. Μαζί με τα υπόλοιπα θρησκευτικά θεατρικά έργα των Ιησουιτών (1580-1750), στην περίοδο της *Αντιμεταρρύθμισης*, αλλά και των ορθοδόξων δραματοουργών στο Αιγαίο, *Βεσιάρχη*,

Έχει αποδειχθεί ότι ο Βελάστης πράγματι ήταν στη Χίο το (1740-44) και μετά πήγε στη Ρώμη όπου εξέδωσε το «Περί θυμού» το 1747.

¹⁴⁰Η έρευνα δεν έχει καταλήξει, αν ακολουθήθηκε κάποιο πρότυπο, αλλά το πιο πιθανόν είναι, επειδή «*οι Ιησουίτες ήταν όλοι τους επιδέξιοι δραματοουργοί και σκηνοθέτες να άντλησαν κατευθείαν το θέμα από την Αγία Γραφή*». Βάλτερ Πούχνερ, *Ελληνική θεατρολογία...ό.π.*, σ. 316-318.

¹⁴¹ (ΑΤΙΣ, 57γ, Κ.1302). «*Τετράδιο με δίφυλλα, που έχει δέσιμο με σπάγγο, ...22 φύλλα,....στο επάνω μέρος, στη μέση, υπάρχει το σήμα του σταυρού, σύμφωνα με τη συνήθεια των μοναχών των καθολικών ταγμάτων....*», Βλ περιγραφή του χειρογράφου Β. Πούχνερ, *Ηρώδης...ό.π.*, σ. 15-17.

¹⁴² Όπως στο δεύτερο δραματικό έργο που ανακαλύφθηκε στο ΑΤΙΣ, την «*Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου*», όπου στο τελευταίο φύλλο υπάρχουν τα στοιχεία ότι παραστάθηκε στη «*Ναξία*» στις «*29 Δεκεμβρίου 1723*», μαζί με τα ονόματα των ηθοποιών.

¹⁴³ Η μοναδικότητα του θρησκευτικού δράματος του «*Ηρώδη*», έγκειται σε δύο λόγους: πρώτον, θεωρείται το «*πρώτο δραματικό έργο της νεοελληνικής δραματολογίας σε πεζό λόγο, ίσως το πιο έντονο και επιβλητικό έργο του ελληνικού Μπαρόκ*» από την άποψη της ψυχικής έντασης που προκαλεί στον θεατή (Β. Πούχνερ, *Ηρώδης...ό. π.*, σ. 166) και δεύτερον από το γεγονός ότι ο ικανότατος δραματοουργός, σκηνοθέτης και οργανωτής της παράστασης, παρά τους ηθικούς και διδακτικούς στόχους του, χειρίζεται με μαεστρία, «*ένα τέτοιο κοινωνιολογικό και υφολογικό, ψυχολογικό και ψυχολαθολογικό πανόραμα ανθρώπινων υπάρξεων*» και χρησιμοποιεί όλα τα εκφραστικά μέσα του θεάτρου ώστε να συγκινήσει και παράλληλα να τέρψει το κοινό του (όπως στα κωμικά ιντερμέδια από την «*Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου*», στα «*Διλουδία*» όπου «*αναπαράγονται*» με ελάχιστες αλλαγές ολόκληρες σκηνές ή αποσπάσματα σκηνών από τον «*Κατζούρμπο*». Πούχνερ, *Η Κληρονομιά του Κρητικού θεάτρου...ό.π.*, ΛΟΙΒΗ, Ηράκλειο 1994, σ. 306. & ιδίου, *Ανιχνεύοντας...ό.π.*, σ. 248-255) κάνοντάς το να ξεφύγει από την δραματική ένταση που προκαλεί η πλοκή του έργου, «*προς όφελος της πιο αποτελεσματικής θρησκευτικής διδαχής*» Β. Πούχνερ, *Ηρώδης... ό. π.*, σ. 23-50.

Κονταράτου και Προσοψά που επηρεάστηκαν και από την Κρητική λογοτεχνία¹⁴⁴, απαρτίζουν «ένα εντελώς νέο κεφάλαιο της νεοελληνικής δραματοουργίας και φιλολογίας», το οποίο «τροποποιεί ουσιαστικά το σχήμα της μετάβασης από το Κρητοεπτανησιακό θέατρο στο Φαναριωτικό-προεπαναστατικό»¹⁴⁵.

Το έργο περιγράφει τη Γέννηση του Χριστού, την προσκόνηση των βοσκών, την πορεία των τριών μάγων που ακολουθούν το άστρο, την διαταγή του Ηρώδη για τη θανάτωση των νηπίων, τη διαφυγή της Αγίας Οικογένειας στην Αίγυπτο, της τρέλας και του φρικτού τέλους του Ηρώδη, ενώ τη δραματική του κορύφωση αποτελεί η σφαγή των νηπίων. Δεν έχουμε στοιχεία ούτε για τη χρονολόγησή του, ούτε και για το γλωσσικό του ύφος¹⁴⁶.

Όσον αφορά την δομή του έργου, ο «Ηρώδης», ανταποκρίνεται σε όλα τα χαρακτηριστικά του Ιησουϊτικού κολεγιακού θεάτρου στην Ευρώπη: Πλήθος ανδρικών ρόλων, λεξιλόγιο και το ύφος που δείχνουν θρησκευτικό διδακτισμό, εδάφια από την Αγία Γραφή, γνωμικά που μοιάζουν με παροιμίες, όπως «ζωντανόν τον έφαγε το δαγκανιάρικο σκουλήκι της συνειδήσεως», που φανερώνουν την «εκκλησιαστική και τη θεολογική μόρφωση του συγγραφέα», λαϊκές παροιμίες, οράματα, όνειρα, θέαμα, αλλά και φόβο, φρίκη (παιδοκτονίες), θρήνο των μητέρων, ακόμη και πλούσιο υβρεολόγιο. Στον αντίποδα η Αγία Οικογένεια, οι άγγελοι, ο Χριστός ως βρέφος. Ανθρώπινα συναισθήματα, πάθη και «η μάχη του καλού με τα κακό». Πηγές του έργου, αποτελούν η Αγία Γραφή, τα εκκλησιαστικά βιβλία του δωδεκαήμερου, οι ύμνοι και τα κηρύγματα του χριστουγεννιάτικου κύκλου.

Ο κώδικας κατά τον αρχειοθέτη π. Γαβριήλ Μαραγκό «πιθανότατα δεν ανήκει στα χειρόγραφα της Νάξου αλλά της Σύρου¹⁴⁷», αλλά αυτό δεν μπορεί να πιστοποιηθεί, αφού δεν έχει μελετηθεί επαρκώς το γλωσσικό ιδίωμα της Σύρου. Από το διδακτικό του ύφος, που «παραπέμπει στην εποχή της Αντιμεταρρύθμισης» και από τα «στοιχεία της θρησκευτικής δραματοουργίας του Μπαρόκ», που περιέχει, τοποθετείται χρονικά στο πλαίσιο της «Αιγαιοπελαγίτικης θρησκευτικής δραματοουργίας» από τα μέσα του 17^{ου}, μέχρι τα μέσα του 18^{ου} αιώνα¹⁴⁸.

Αίνιγμα αποτελεί και ο άγνωστος συγγραφέας, τον οποίο ο Πούχνερ χαρακτηρίζει «**θεατράνθρωπο**» και ικανότατο «**σκηνοθέτη και οργανωτή της**

¹⁴⁴ Τα έργα των Βεστάρχη, Κονταράτου και Προσοψά, «παρουσιάζουν εκκλησιαστική ομοιότητα και ως προς την γλωσσική μορφή και ως προς την φραστική διατύπωση και ως προς την εν γένει οικονομία, προς τα ολίγον προγενέστερα λαμπρά έργα της Κρητικής Λογοτεχνίας» που φανερώνει την επίδραση που άσκησε το είδος αυτό της Λογοτεχνίας στον ελληνικό χώρο. Μ. Ι. Μανούσακας, ...ό.π., *Θησαυρίσματα* 10 (1973), σ. 407-408.

¹⁴⁵ Β. Πούχνερ, *Ηρώδης...ό.π.*, σ. 14-15.

¹⁴⁶ «Τα πολιτισμικά συμφραζόμενα του Ιησουϊτικού θεάτρου στο Αιγαίο, παραπέμπουν σε μια περίοδο κάπου ανάμεσα στα 1650 και τα 1750» Β. Πούχνερ, *Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπίων... ό π.*, σ. 17.

¹⁴⁷ Από επιστολή του π. Γαβριήλ, αρχειοθέτη της Μονής Σύρου, προς τον Β. Πούχνερ, στις 13.8.1986.

¹⁴⁸ Β. Πούχνερ, *Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπίων, ...ό.π.*, σ. 19.

παράστασης»¹⁴⁹, με γνώση Ιταλικής και Λατινικής¹⁵⁰, που πρέπει να αναζητηθεί, πιθανότατα μεταξύ των Ελλήνων Ιησουιτών, κυρίως από τη Χίο που λόγω των σπουδών τους στα Ιησουίτικα Κολέγια της Ρώμης της Μεσοήνης και του Παλέρμο, είχαν τις ανάλογες ικανότητες και άριστη γνώση της γλώσσας. Ένας από τους πιθανούς υποψήφιους θα μπορούσε να είναι ο π. Θωμάς Στανίσλαος Βελάσσης¹⁵¹, ή και ο π. Μαυρίκιος¹⁵².

Αν λάβουμε υπόψη ότι η Σύρος «ήταν σταθμός της κινητής ιεραποστολής του Αρχιεπισκόπου»¹⁵³, της οποίας αρχηγός ήταν ο Δομήνικος Μαυρίκιος (1580-1665), ο οποίος συνδέεται τόσο με την θεατρική παράσταση, για τον Άγιο Ιωάννη το Χρυσόστομο, στην Κωνσταντινούπολη το 1623¹⁵⁴, όσο και με την ίδρυση της Μονής Ιησουιτών της Νάξου το 1627¹⁵⁵, αλλά και με την μονή της Χίου, της οποίας υπήρξε Ηγούμενος, αυξάνονται οι πιθανότητες συσχετισμού του Μαυρίκιου με το έργο. Ίσως το χειρόγραφο του «*Ηρώδη*» που βρέθηκε στη Μονή Ιησουιτών της Σύρου, να μεταφέρθηκε ειδικά για το σχολείο των Καπουτσίνων, ή να συνετέλεσε στην οργάνωση μιας παράστασης, αφού το σχολείο των Καπουτσίνων Σύρου, λειτουργούσε από το 1633 και στα μέσα του 17^{ου} αιώνα βρισκόταν σε ακμή. Μπορεί ακόμη το έργο «να έχει σχέση και με το καθολικό τάγμα των Καπουτσίνων», οι οποίοι διοργάνωναν θρησκευτικές παραστάσεις αλλά όχι συστηματικά, όπως οι πατέρες Ιησουίτες.

Ακόμη δε περισσότερο πιθανή φαίνεται η περίπτωση, να γράφτηκε από Ιησουίτες της Μονής Σύρου γύρω στα 1750-1755, περίοδος ακμής του σχολείου τους, [το 1757 όταν ο de Stefani επισκέφθηκε την Σύρο λειτουργούσε Γυμνάσιο]¹⁵⁶ και υπηρετούν δύο μεγάλοι δάσκαλοι που γνωρίζουν πολύ καλά Ελληνικά: ο π.

¹⁴⁹«Με το κείμενο του *Ηρώδη ή σφαγής των νηπίων για πρώτη φορά στην ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου μπορούμε να τεκμηριώσουμε με σαφήνεια την ύπαρξη ενός θεατράνθρωπου, ενός σκηνοθέτη, ενός οργανωτή παράστασης που μεριμνά για πρακτικά ζητήματα*». Πούχνερ, *Ηρώδης ό.π.*, σ. 50.

¹⁵⁰ Οι σκηνικές οδηγίες-διδασκαλίες της παράστασης, είναι στα Ιταλικά και Λατινικά. Περισσότερα για *Ιταλικές και Λατινικές διδασκαλίες* σε ελληνικά δραματικά έργα του θρησκευτικού θεάτρου των Ιησουιτών στον Αιγαίοπελαγίτικο χώρο την εποχή της Αντιμεταρρύθμισης, Βλ. Β. Πούχνερ, *Κείμενα και Αντικείμενα...ό.π.*, σ. 199-230.

¹⁵¹ Ο Θωμάς Στανίσλαος Βελάσσης (1717-1780) εκδίδει συγγράμματα στα ελληνικά, ιταλικά, και λατινικά. Βλ. Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Έλληνες Ιησουίτες (1560-1773)*, 1993, σ. 195-214.

¹⁵² Ο π. Δομήνικος Μαυρίκιος (1580-1650) Χιώτης, μέλος της γαλλικής αποστολής στην Κωνσταντινούπολη, αρχηγός της κινητής αποστολής στο Αιγαίο και αργότερα ηγούμενος του Αγίου Αντωνίου του Εξωμερίτη στη Χίο. Είχε επισκεφθεί τη Σύρο ήδη από το 1624. Βλ. Slot, *Archipelagus Turbatus, ...ό.π* σ. 142. Είχε προσπαθήσει χωρίς επιτυχία να ιδρύσει Μονή στη Σύρο το 1624, όταν ήταν επίσκοπος Σύρου ο επίσης Χιώτης Δομήνικος Μαρένγκο (1625-1645). Βλ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Έλληνες Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 131-142, ιδίως σ. 135. Κατά τον Πούχνερ, είναι πιθανότατα ο συγγραφέας, του «*Ηρώδη*».

¹⁵³ Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες στον Ελληνικό χώρο (1560-1915)*, Αθήνα 1991, σ. 341.

¹⁵⁴ Το 1623, ο π. Μαυρίκιος υπηρετούσε στην Μονή του Αγίου Βενεδίκτου, στο Γαλατά της Κωνσταντινούπολης. Β. Πούχνερ, ...ό.π., *Θησαυρίσματα* 24, 1994, σ. 235-262.

¹⁵⁵ Στην αναφορά R. Schiattini, για την *λιτανεία της Αγίας Δωρεάς-Corpus Domini*, στις 5 Ιουλίου 1628, η γιορτή κλείνει με θεατρική παράσταση. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, IV, σ. 74-78.

¹⁵⁶ Βλ. ΑΤΙΣ (39α, 5), Φάκελος de Roxas.

Roxas και ο π. Gagliardi. Μάλιστα ο δεύτερος μετέφρασε «*apo to Frangiko is to romeiko*» και εξέδωσε στο Φραγκοχιώτικο ιδίωμα το 1766, δύο μελέτες του Pinamonti¹⁵⁷.

Η χρονική τοποθέτηση του έργου από τον Πούχνερ, στα πλαίσια της «Αιγαιοπελαγίτικης θρησκευτικής δραματοουργίας, από τα μέσα του 17^{ου} μέχρι τα μέσα του 18^{ου} αιώνα»¹⁵⁸, συμπίπτει με την ακμή της Μονής και του σχολείου των Καπουτσίνων [1636-1750] και του σχολείου των Ιησουιτών [1750-1773]. Αλλά η ανεπαρκής γλωσσική έρευνα του τοπικού ιδιώματος της Σύρου και η διπλή απώλεια του πρώτου φύλλου και του τελευταίου, του χειρόγραφου *Κώδικα του «Ηρώδη»*, όπου πιθανώς υπήρχαν ο τίτλος της παράστασης με την ημερομηνία γραφής του έργου και το όνομα του συγγραφέα, δεν μας επιτρέπουν να τεκμηριώσουμε προς το παρόν, ένα συμπέρασμα, που να πιστοποιεί την προέλευση του έργου ή ότι αυτό γράφτηκε στην Μονή της Σύρου

¹⁵⁷ Το 1766 δημοσίευσε στη Βενετία στην ελληνική γλώσσα, αλλά στο Φραγκοχιώτικο ιδίωμα, την μελέτη του Ι. Π. Pinamonti, με τον τίτλο: «*To dhendron tis zois ighun doxa ke carpi tis ayias liturghias. Me tin methodon na kerthexi plisia o christianos aftus tus carpus. Sinthemeno apo ton p. Ioannin Petron Pinamonti tis Sindrofias tu Jisu ke metaglotismeno apo to Frangiko is to romeiko / me catiti allo smimeno apo enan allon patera tis aftis sindhrofias*». Ακόμη μία μετάφραση του ίδιου συγγραφέα, είχε δημοσιεύσει το 1763: «*I colasis anicti ombros is ta matia tu christianou, dhia na min petsi mesa. Ighun meletes ton pedhon tis colaseos energhitikes me tu Theu tin voithian na tes xephighomen. Sinthemenes apo ton p. Ioanin Petron Pinamonti, tis sindtrofias tu Jisu. Ke metaglotismenes apo to Frankiko is to romeiko apo enan allon pateran tis idhias sintrofias. Venetiis MDCCLXIII*». Βιβλιοθήκη Μονής Ιησουιτών Σύρου. Βλ. περισσότερα Μ. Ρούσος-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες... ό. π.*, 1991, σ. 324-325.

¹⁵⁸ Β. Πούχνερ, *Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπίων, ...ό.π.*, σ. 19.

2.5. Χρονικό της Ίδρυσης και Λειτουργίας του Σχολείου Ιησουιτών Σύρου

Πριν προχωρήσουμε στην ιστορική αναπαράσταση της ίδρυσης και λειτουργίας του «Σχολείου των Ιησουιτών Σύρου», κρίθηκε αναγκαίο να μελετήσουμε και να αναλύσουμε τον *Εκπαιδευτικό Κανονισμό*, ή *Οδηγό Σπουδών του Τάγματος των Ιησουιτών*, ή «*Ratio Studiorum*». Κι αυτό γιατί έπρεπε να γνωρίσουμε ποιο είναι πραγματικά, το «*Ιησουίτικο Σχολείο*». Ένα σχολείο κάπως ιδιόρρυθμο, όπως διαπιστώσαμε, για τα σημερινά δεδομένα, ως προς τους στόχους του και την οργάνωση του σχολικού του προγράμματος, επειδή αυτό έχει καταρτιστεί από *δασκάλους* οι οποίοι ταυτόχρονα ήταν και *μοναχοί*. Επιπλέον ο πρωταρχικός του στόχος ήταν να εξυπηρετήσει διαφορετικές ανάγκες, γι' αυτό και έχει διαμορφωθεί με γνώμονα τους θρησκευτικούς κανόνες και μια διαφορετική και άγνωστη για μας «*Φιλοσοφία*», που δεν ταυτίζεται καθόλου, με τον ρόλο, τους στόχους και τις ανάγκες που καλύπτει σήμερα η εκπαίδευση στο σύγχρονο σχολείο. Επομένως ήταν ανάγκη ευθύς εξ αρχής, να εξετάσουμε το «*Ιησουίτικο Σχολείο*» διαφορετικά, εμβαθύνοντας και κατανοώντας το ρόλο και τους ιδιαίτερους στόχους που εξυπηρετούσε η λειτουργία του, καθώς και τον ιδιαίτερο τρόπο της οργάνωσής του.

Η δυσκολία που αντιμετώπισε η επιτόπιος έρευνα στην παρούσα μελέτη, εστιάζεται και στο γεγονός, ότι δεν ήταν δυνατόν να στηριχθούμε σε *μαθητολογία*, *αναλυτικά σχολικά προγράμματα*, *ελέγχους* ή διάφορα άλλα έγγραφα, τα οποία θα μας έδιναν πλήρεις και ξεκάθαρες πληροφορίες, της λειτουργίας και της οργάνωσής του, γιατί εύκολα γίνεται κατανοητό ότι τέτοια έγγραφα δεν υπάρχουν, άλλα γιατί δυστυχώς δεν διασώθηκαν και άλλα γιατί πιθανώς δεν συντάχθηκαν ποτέ. Η έρευνα ανέδειξε όμως αρκετά στοιχεία για τους *Δασκάλους* που εργάστηκαν, τα *Μαθήματα* που διδάσκονταν, το *Διδακτικό επίπεδο*, το *Ημερήσιο ωρολόγιο πρόγραμμα* και την *Οργάνωση* γενικά του σχολείου.

Στις επόμενες σελίδες θα επιχειρήσουμε να συνθέσουμε το πάζλ της ίδρυσης, της λειτουργίας και της οργάνωσής του «*Σχολείου των Ιησουιτών Σύρου*», βασισμένοι τόσο στα στοιχεία της έρευνας, όσο και στους γενικούς κανόνες του *Εκπαιδευτικού Κώδικα της Ratio Studiorum*, ο οποίος αποτελεί ένα «**Οδηγό ή Κανονισμό Σπουδών**», δια του οποίου καθορίζονται η κοινή στρατηγική και η *Ενιαία Διδακτική Μέθοδος*, για όλα ανεξαιρέτως τα σχολεία των Ιησουιτών τον 18^ο αιώνα. Ωστόσο επειδή γενικεύοντας, πάντοτε ελλοχεύει ο κίνδυνος να καταλήξουμε σε λαθεμένα συμπεράσματα, θα προσπαθήσουμε, η ενέργεια αυτή της γενίκευσης, να είναι όσον το δυνατόν πιο περιορισμένη.

Μελετώντας την εκπαιδευτική ιστορία του «Σχολείου της Μονής Ιησουιτών Σύρου», οφείλουμε ακόμη να λάβουμε υπόψη μας και τους ιδιαίτερους ισχυρούς δεσμούς που αναπτύχθηκαν μεταξύ των Μονών Σύρου και Τήνου, ειδικά μετά την συνένωσή τους σε μια «*Ενιαία Αποστολή Τήνου-Σύρου*» το 1751, υπό την διοίκηση του ίδιου Ηγούμενου με έδρα την Τήνο για όλο το δεύτερο ήμισυ του 18^{ου} αιώνα και με έδρα την Σύρο, από το πρώτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα. Η συνεργασία αυτή, συνεχίστηκε και μετά το 1773, σε όλη την δύσκολη περίοδο της *Κατάργησης* του Τάγματος, αλλά και μετά την επίσημη αποκατάστασή του, το 1814¹.

Τεκμήρια της πιστοποίησης της λειτουργίας του σχολείου Σύρου, βρήκαμε στο *Αρχειό των Ιησουιτών Σύρου (ΑΤΙΣ)*, σε μια σειρά από *Κώδικες και Λογιστικά Βιβλία της Μονής Σύρου*. Άλλες πληροφορίες πήραμε από φακέλους, με την *Αλληλογραφία των μοναχών* και ειδικά εκείνων που είχαν άμεση σχέση με την διδασκαλία στο σχολείο. Ερευνήσαμε ακόμη σε κώδικες και φακέλους που είχαν σχέση με την *Ίδρυση της Μονής* και αποδελτιώσαμε πολλά λυτά χειρόγραφα. Σημαντικές πληροφορίες μας έδωσε ο ήδη γνωστός μας χειρόγραφος Κώδικας του *Φραγκίσκου La Lomia*, ή *ΑΤΙΣ 6α Κ16*.

Τα *Λογιστικά βιβλία*, της Μονής, ερευνήθηκαν από το 1744 μέχρι το 1836, όταν η σκυτάλη της εκπαίδευσης, παραδόθηκε οριστικά, από τον καθολικό κλήρο στο Ελληνικό κράτος, με την ίδρυση του *Δημοτικού σχολείου Αρρένων Άνω Σύρου*. Στους Κώδικες περιγράφονται αναλυτικά όλα τα έσοδα και τα έξοδα, για την συντήρηση των μοναχών και της Μονής. Μεταξύ αυτών, υπάρχουν καταγραμμένα αναλυτικά τα έξοδα για την οικοδόμηση ενός «*νέου σχολείου το 1761 στο Βόρειο μέρος της Μονής*» και για την ανακαίνιση και επισκευή του το 1806-1807. Καταγράφονται επίσης στην περίοδο 1806-1812, έσοδα από πώληση βιβλίων *Ελληνικής Γραμματικής*, καθώς και το επίδομα που καταβάλλεται από την *Propaganda Fide* ή τον επίσκοπο στους Ιησουίτες, για να διδάσκουν την περίοδο 1830 -1834.

Εκ του αποτελέσματος σημαντικά τεκμήρια, αποτελούν οι *Γραμματικές Ελληνικές και Λατινικές*, έντυπες και χειρόγραφες, τα βιβλία Μαθηματικών, Αρχαίων Ελληνικών και Λατινικών κειμένων, που σώζονται στο Αρχείο ΑΤΙΣ, καθώς επίσης και μεγάλος αριθμός Κατηχήσεων, χειρόγραφων και έντυπων στην Ελληνική γλώσσα. Στο ίδιο αρχείο, σώζονται ακόμη χειρόγραφες μεταφράσεις αλλά και εκδόσεις των πατέρων, σε ελληνική γλώσσα².

¹ Το 1806, έγινε η *σιωπηλή-προφορική αναγνώριση* του τάγματος. Η επίσημη όμως *αποκατάσταση* του, έγινε το 1814. Από την διασωθείσα αλληλογραφία, διαπιστώνουμε, ότι την περίοδο 1773-1790^{οι} μοναχοί της Αποστολής Τήνου-Σύρου και Νάξου, Σαντορίνης, Χίου και Σμύρνης, διατηρούσαν τακτική επικοινωνία. Βλ. G. Romano, *Cenni storici...* ό.π., σ. 135-148. Αλληλογραφία ΛαΛομία, με Λίχτλε, Γκαλιάρντι, Ρόζας, Αγκάτσι, Μορτιλλάρο.

² Βλ. εδώ στο υποκεφάλαιο «Εποπτικό υλικό» .

Στην πλούσια βιβλιοθήκη της Μονής Ιησουιτών Αθήνας, βρήκαμε ακόμη σπάνιες ξενόγλωσσες εκδόσεις, μελέτες από τα αρχεία της Propaganda Fide στη Ρώμη και σειρές ξενόγλωσσων περιοδικών με σημαντικές πληροφορίες, από αναφορές Ιησουιτών που υπηρέτησαν στις Μονές Σύρου και Τήνου. Βρήκαμε ακόμη ελληνική βιβλιογραφία, εφημερίδες και περιοδικές εκδόσεις, από τον τοπικό τύπο της Σύρου.

Τέλος στην σύνθεση της ιστορίας του σχολείου, πολύτιμες πληροφορίες μας έδωσαν και οι Αναφορές Αποστολικών Επισκεπτών και Επισκόπων, τους οποίους η *Ιερά Σύνοδος για τη Διάδοση της Πίστεως* ή *Santa Congragazione della Propaganda Fide* ή Σύνοδος της Προπαγάνδας, έστελνε κατά τακτά χρονικά διαστήματα για επιθεώρηση, στις κατά τόπους Επισκοπές των νησιών του Αρχιελάγου, επομένως και στην Επισκοπή Σύρου, καθώς επίσης και οι αναφορές των Επισκόπων Σύρου, την συγκεκριμένη περίοδο της λειτουργίας του. Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι οι εκθέσεις αυτές, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί δεν περιορίζονται σε μια τυπική αναφορά, με καθαρά μόνο θρησκευτικά θέματα, αλλά περιλαμβάνουν και πλήθος άλλων πληροφοριών, όπως στατιστικά στοιχεία για τον πληθυσμό, την οικονομική, κοινωνική και πολιτική κατάσταση του νησιού, τη φύση, τον πολιτισμό και τις δραστηριότητες των κατοίκων. Τις σημαντικότερες πληροφορίες όσον αφορά το σχολείο, δια των αναφορών τους προς την Propaganda Fide, δίνουν οι εξής:

1. Ο Αρχιεπίσκοπος *de Stefani*, από την επίσκεψή του, στις 2 Ιουνίου 1757, στην Επισκοπή Σύρου, επί Επισκόπου *Υάκινθου Ιουστινιάνη (1753-1787)*³, που αναφέρει ότι, ο «*p. Michele de Roxas... Διδάσκει ηθική Θεολογία σε 8 κληρικούς και γραμματική σε 40 περίπου μαθητές και έχει έναν κληρικό για να τον βοηθά*» και ότι «*ο καθένας από όλους αυτούς τους ιερείς μάθαινε να γράφουν και να διαβάζουν σε δύο τρεις μαθητές και ο Ντον Απόστολος d' Amiraglia μάθαινε επίσης τη Γραμματική σε δύο κληρικούς*»⁴.

2. Ο Επίσκοπος Σύρου, *Ιωάννης Βαπτιστής Fonton*, όταν στις 30 Ιανουαρίου 1788, γράφει μεταξύ άλλων, ότι ο πρώην Ιησουίτης *Don Francesco La Lomia* «*...Fà insieme la scuola ai figliuoli...*», δηλαδή, «*διδάσκει επίσης τα παιδιά στο σχολείο*». Στην ίδια

³ Επί της Επισκοπικής του ιεραρχίας συνέβησαν πολλά σημαντικά γεγονότα στο νησί: 1. Εκλογή του *Επιτρόπου Μαρκάκι Πρίντεζη* στις 16 Απριλίου 1758, με ενισχυμένες εξουσίες για την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων της «*Κοινότητας Σύρας*». 2. Μεγέθυνση της *Εκκλησίας της Παναγίας των Ιησουιτών (1751-1755)*. 3. Καθιέρωση το 1752, του *θεσμού των Καπού-Κεχαγιαδών*, δηλ. των εκπροσώπων της Σύρου, στην *Υψηλή Πύλη*. βλ. Σιγάλα, «*Επιστολαί των Καπουκεχαγιαδών...ό.π.*», *Ελληνικά* 2 (1929), 11-96 και *Δρακάκη, Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας...ό.π.*, τ. Α', σ. 228-230. 4. Αποστολική επίσκεψη του *Αρχιεπισκόπου Νάξου de Stefani* το 1757. 5. *Ρωσική κατοχή 1770-1774*. 6. *Απαγόρευση του τάγματος των Ιησουιτών* τον Αύγουστο του 1773. 7. *Υπαγωγή της Σύρου* το 1779, υπό την διοίκηση της *Σαχ Σουλτάνας*.

⁴ «*Il p. Antonio Gagliardi da Napoli, d' anni 34 di età, superior locale e missionario in questa isola da 4 anni in qua. Il p. Michele de Roxas da Napoli d' anni 36 di età, ha queste missioni otto anni, Fà la scuola di teologia morale a otto chierici, e di grammatica a 40 scolari incirca, ed ha un chierico che lo aiuta in ciò...*». «*81. ...quasi tutti i sacerdoti insegnano a leggere e scrivere a due o tre scolari per ciascheduno, e Don Apostolo d' Amiraglia insegna anche la grammatica a due chierici*».

Prop., Scritture riferite, vol. 773: 395^r-404^v, «*Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757*», *Giorgio Hofmann, Vescovadi...ό.π.*, III, σ. 111-131.

αναφορά γίνεται λόγος και για τον π. *de Roxas*: «Ο δεύτερος πρώην Ιησουίτης *abbate de Roxas*, που είναι πολύ ηλικιωμένος μένει στο σπιτάκι που ο ίδιος έκτισε στα Τάλαντα...»⁵. Λίγο αργότερα μάλιστα ο ίδιος ο Επίσκοπος *Fonton*, αναθέτει στον π. Φραγκίσκο *La Lomia*, την συγγραφή μιας *Ελληνικής Κατήχησης* για παιδιά, την οποία και εξέδωσε στη Βερόνα το 1792⁶.

3. Ο Επίσκοπος Σύρου *Luigi Maria Blancis*, ο οποίος υπό την ιδιότητα του Αποστολικού Επιτετραμμένου, απέστειλε μια ενδιαφέρουσα και εκτενή έκθεση, στις 10 Απριλίου 1826, λίγα χρόνια μετά την εγκατάσταση των προσφύγων στη Σύρο και την ίδρυση της Ερμούπολης. Η έκθεση αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αφού περιγράφει την θρησκευτική, οικονομική και πολιτική κατάσταση της Σύρου, αυτής της πολύ δύσκολης περιόδου. Επιπλέον περιγράφει την θλιβερή κατάσταση στην οποία βρίσκεται η σχολική μόρφωση των παιδιών της Άνω Σύρου, λίγα χρόνια μετά την Ελληνική Επανάσταση, εκλιπαρώντας την Προπαγάνδα να του στείλει άμεσα δύο Ιησουίτες, για να ασχοληθούν με την μόρφωση των παιδιών που τριγυρίζουν στους δρόμους, αντί να πηγαίνουν στο Δημόσιο σχολείο, επειδή αυτό δεν υπάρχει⁷.

2.5.1. Τα πρώτα χρόνια (1744-1751)

2.5.1.1 Στην εκκλησία του Αγίου Αντωνίου

Μια από τις πρώτες ενέργειές των πατέρων, αμέσως μετά την εγκατάστασή τους το 1744, γράφει ο π. *Lalomia*, ήταν να οργανώσουν ένα σχολείο. Ο χώρος

⁵ «19. Nella chiesa dedicata alla B.ma Vergine del Carmine della soppressa Compagnia di Gesù, non vi è che attende al servizio delle anime che l' abate Don Francesco La Lomia, il quale oltre le confessioni a cui attende assiduamente, predica pure tutte le domeniche e feste dell' anno, la mattina di buon'ora a contadini, a mezza mattinata ai cittadini e dopo il pranzo fa il catechismo. Due volte l'anno dal medesimo si danno in chiesa gli esercizi spirituali agli uomini separatamente, e alle donne, come pure in altro tempo a tutto il clero. Fa insieme la scuola ai figliuoli e supplisce in somma ci solo a tutte le funzioni della chiesa che prima della soppressione della Compagnia erano soliti di far a vicenda i suoi individui. L' altro ex gesuita abate **de Roxas**, già di molto avanzato in età se ne stà tutto l' anno in un casino da esso lui fabbricato in campagna, nel luogo detto Talanda...»

Prop. Scritture riferite, vol. 879: 269r-273r «Relazione del vescovo G. B. Fonton sopra la sua diocesi, Vescovo **Fonton**, 30 Gennaio 1788», G. Hofmann, ...ό. π., σ.133-145, κυρίως 139-141.

⁶ Φυλάσσεται στο Αρχείο ΑΤΙΣ, στη Μονή Ιησουιτών Αθήνας. Βλ εδώ «Εποπτικό υλικό».

⁷ «...Για την μόρφωση των κληρικών η οποία είναι θεμελιώδης βάση, ξαναπόκτησα ένα σχολείο προσωρινά, χωρίς έξοδα, που ανατέθηκε σε έναν εκκλησιαστικό[ιερέα], πρόσκαιρα για δυο τρεις μήνες, για τα παιδιά των οικογενειών που τριγυρίζουν στους δρόμους, μαζί με τα παιδιά των ορθοδόξων, που έχουν αυξηθεί, χωρίς να υπάρχει δημόσιο σχολείο, προσπάθησα να εξασφαλίσω από την κοινότητα κάποιο μικρό ποσό για την συντήρηση δύο δασκάλων, αλλά είναι υπερβολικά χρεωμένη, εξ αιτίας της διοίκησης της σημερινής Ελληνικής κυβέρνησης και παλαιότερα της Τουρκικής, δεν είναι σε κατάσταση να κάνει καινούρια έξοδα. Αντίθετα πιστεύω ότι είναι απασχολημένη με τους δασμούς που εξακολουθεί να πληρώνει στον Σουλτάνο...»

Prop. Scritture riferite, vol. 938; 393r-396r; 397r-400r. «Lettera dell' Amministratore Apostolico di Syros, Luigi Maria **Blancis** sopra lo stato morale, economico e politico di Syros, 10 Aprile 1826», G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici della grecia, III Syros*, Roma 1937, σ.145-153, κυρίως 147.

στον οποίο στεγάστηκε αυτό το πρώτο σχολείο, ήταν η μικρή και φτωχική⁸ εκκλησία του «*Αγίου Αντωνίου*», την οποία τους παραχώρησε ο Επίσκοπος de Longhis, ακριβώς για αυτό το σκοπό. Έτσι «...*χρησιμοποιούσαν την εκκλησία του Ευαγγελισμού για να ιερουργούν και να κηρύττουν και την εκκλησία του Αγίου Αντωνίου για να για να κάνουν σχολείο...*»⁹. Το δεύτερο σχολείο της Σύρου, με δασκάλους τους μοναχούς Ιησουίτες, αρχίζει να λειτουργεί το 1744, λίγο μετά την ίδρυση της Μονής. Βέβαια η χρήση του χώρου μιας εκκλησίας για σχολείο, πράγμα που σήμερα θα θεωρούσαμε αδιανόητο, δεν αποτελούσε πρωτοτυπία για τα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Επιπλέον η θέση που βρισκόταν, εξυπηρετούσε τους Ιησουίτες, γιατί ήταν κοντά στην οικία που κατοικούσαν και που τους είχε δωρίσει με Διαθήκη του ο *πρωτονοτάριος Μαραγκός*.

2.5.1.2 Εγκατάσταση στην Μονή

Λίγα χρόνια αργότερα, το σχολείο μεταφέρεται στο σπίτι κάποιου Συριανού, που επειδή κατοικούσε στην Κωνσταντινούπολη, «*το σπίτι ήταν άδειο και εκείνο τον καιρό παραχωρήθηκε. Ήταν απέναντι από το σπίτι της Πενιζελλίνας, που σήμερα ανήκει στη Μονή*»¹⁰. Πότε όμως ακριβώς έγινε η μεταφορά του σχολείου στο «*σπίτι*» αυτό, από την εκκλησία του Αγίου Αντωνίου δεν γνωρίζουμε. Γνωρίζουμε όμως, ότι εκεί δίδασκε ο π. Roxas, «*ai chierici ed ai candidati del chiericato, vi provide facendo a quelli la scuola di morale, a questi la scuola di grammatica ogni giorno mattina, e dopo pranzo e la faceva in una casa allor vuota, che gli fa a tempo accordata di rimpetto alla casa della Penizellina, che oggi è della residenza*»¹¹. Επομένως πιστεύουμε, ότι η μεταφορά του σχολείου, από τον Άγιο Αντώνιο στο «*σπίτι*» έγινε γύρω στα 1747, μετά την

⁸Κατά τον Αποστολικό Επισκέπτη Καπουτσιόνο **Bernardo**, 4-14 Αυγούστου 1652, η εκκλησία του Αγίου Αντωνίου ήταν μικρή και πολύ φτωχική: «*Επισκέφθηκα επίσης τη μικρή εκκλησία του Αγίου Αντωνίου αββά, μέσα στην πόλη, η οποία είναι μονόκλιτη με ένα τόξο, μήκους 27και 1/2 παλάμες και πλάτους 10 παλάμες περίπου, δεν έχει πάτωμα, παρά μόνο χώμα και με ένα μοναδικό σκαλάκι, ανεβαίνεις στην Αγία Τράπεζα, που είναι χωμένη μέσα στον τοίχο, που είναι κοίλος και σχηματίζει ημικόκλιο, μήκους 7και1/2 παλάμες, πλάτους 2 περίπου και ύψους 3 και1/2 περίπου, χωρίς καθόλου ιερά αντικείμενα, ή έπιπλα, παρά μόνο με κάποια φτωχά καλύμματα της Αγίας Τράπεζας, πολύ εντελούς αξίας*». Prop. Scritture riferite, vol. 187: 559^r-576^r, «*Fra Bernardo Min. Capp. 4-14 Agosto 1652, Visita Apostolica di Syros*», από G. Hofmann, *Vescovadi, ...ό.π., III Syros, Roma 1937 σ. 66*.

Και ο Επίσκοπος Αντώνιος **Giustiniani**, στις 10 Απριλίου 1710, γράφει στην αναφορά του ότι στην εκκλησία της *Ευαγγελίστριας*, του Αγίου Αντωνίου και της Παναγίας του Κάρλου, ψαλλόταν καθημερινά η λειτουργία για να εξυπηρετήσουν το λαό, «*αλλά ήταν πολύ φτωχές, χωρίς τα αναγκαία ιερά σκεύη, ακόμη και τα άμφια των ιερέων εξ αιτίας της φτώχειας, ήταν από βαμμένο ύφασμα*», «*servendosi di pianete, e palliotti di tela tinta*». Prop., Scritture riferite, vol. 542: 241^r-220^v, Vescovo Antonio **Giustiniani**, 10 Aprile 1702, από Hofmann, ...ό.π., σ. 91. Βλέπε επίσης Prop. Visite, vol. 38: p. 203-265, Visitatore Apostolico Arcivescovo **Castelli**, Agosto 1710: «*La chiesa e coperta di travaglia, non ha altro paramento da Messa solo un camiso, e longa piedi 34 e larga 20...*», από Hofmann, ...ό.π., σ. 104.

⁹ «*si servivano, la chiesa d'Annunciazione per celebrarvi e predicarvi, e la chiesa di Sant' Antonio per farvi la scuola. La scuola faceva il patre Galzamiglia.....*», βλ. ΑΤΙΣ (6α,Κ16), La Lomia, ...ό.π., σ. 11.

¹⁰ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione...ό.π.*, 1788, σ. 26

¹¹ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione...ό.π.*, 1788, σ. 26.

εγκατάσταση του π. Roxas. Ούτε όμως σ' αυτόν τον χώρο, στεγάστηκε για πολλά χρόνια. Όταν ολοκληρώθηκαν οι εργασίες ανέγερσης της Μονής, γύρω στα 1750, εγκαταστάθηκε οριστικά μέσα στην Μονή, κατά την συνήθεια των μοναχικών ταγμάτων που ήθελαν τα σχολεία τους να φιλοξενούνται μέσα στα Μοναστήρια τους.

Το 1754, κατά την ανακαίνιση της εκκλησίας της «Παναγιάς», σύμφωνα με τις πηγές, το «σπίτι» του «**Συριανού**», που τους είχε εν τώ μεταξύ παραχωρηθεί με επίσημο με συμβόλαιο, όπου στεγαζόταν το σχολείο, ανταλλάχθηκε με ένα άλλο σπιτάκι, «*το ανώγιο του Μυλωνά*», ο χώρος του οποίου ήταν απαραίτητος, για την μεγέθυνση της Εκκλησίας της Μονής. Μάλιστα στο έγγραφο αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι: «...*Το ανώγιο του Αντόνιου Μυλωνά, όπως ειπώθηκε παραπάνω εκτιμήθηκε ρεάλια 26. Αποκτήθηκε με ανταλλαγή: του δώσαμε το σπίτι όπου πρώτα κάναμε σχολείο. Αυτό το σπίτι μας το είχε αφήσει ένας Συριανός που ζούσε στην Κωνσταντινούπολη. Είχε κοστολογηθεί 46 ρεάλια, δηλαδή 20 ρεάλια περισσότερα από την αξία του Ανωγίου, αλλά επειδή ο Μυλωνάς ήταν πολύ φτωχός και είχε αντιρρήσεις να δώσει το Ανώγιο του, χωρίς το οποίο δεν μπορούσε να διευρυνθεί η εκκλησία, με την άδεια του Ηγούμενου π. Ferrari, που ήλθε εδώ για επίσκεψη, του αφήσαμε τα 20 ρεάλια...*»¹².

2.5.1.3 Πρώτος Ιησουίτης-δάσκαλος (1744-1750)

Ο πρώτος Ιησουίτης-δάσκαλος, του νεοσύστατου σχολείου, είναι ο π. Galzamiglia: «*La scuola faceva il padre Galzamiglia*»¹³. Πριν την άφιξη του στην Σύρο, δίδασκε για ένα περίπου χρόνο στο σχολείο της Μονής Τήνου και το Σεπτέμβριο

¹² ΑΤΙΣ (1δ, 104), «*Notizie dell' ingrandimento della chiesa fatto nel 1754*».
και ΑΤΙΣ (12α, Κ47), Ν. 104, σ. 14.

«*Memoria dell' ingrandimento della Chiesa di mano del P. Gagliardi di 1754*».

«*Nei mesi di Agosto, 7bre, 8bre e 9bre 1754. Si è ingrandita la nostra Chiesa. Si è fatto l' arco grande avanti l' Altare maggiore. Dall' arco sino all' Altare prima era Sacristia, e dov' è l' arco ora muro. L' altra nave della Chiesa si è fatta col comprare le case, che ivi erano. Le case comprate erano le seguenti.*

1. *Alla cima della nave verso l' altare maggiore vi era casa di Catarina moglie di un greco, è costata* R.li 50

2. *Nel mezzo vi era un piccolo catojo, è costato* R.li 8

3. *Verso la porta vi era una casa, il di cui anojo era di Antonio Milonas, ed è costato* R.li 26

Ed il catojo era di una Siritotta maritata in Smirne ed è costato R.li 16

4. ***L' anojo di Antonio Milonas, di sopra detto apprezzato reali 26.***

È stato preso con permuta: gli abbiamo dato la casa, dove prima facevamo scuola. Questa casa c'era stata lasciata da un Siritotto in Constantinopoli. Fu apprezzata reali 46, cioè 20 reali di più di quel che valeva l' anojo, ma essendo il detto Milonas molto povero, ed essendo piccolo favorevole darci il suo Anojo, senza del quale non si poteva allungare la Chiesa, col consenso dell' superiore Ferrari, qui presente per la visita, gli rilasciammo delli 20 reali. Le carte di contratti per delle case, si trovano in Cancelleria della Comunità Secolare. Le copie sono in nostro Archivio. Nella Chiesa vecchia si sono posti i bordonali nuovi, e si è fatto il tetto di tavole, che prima era di canne. Per farlo sopraddette spese sono andati Reali 430. I buoni Siritotti nella magg. Somma, ed il p. nostro Deprez Superiore di Smirne, ci hanno dato per tal lavoro R.li 248. Il rimanente per il pieno de' R.li 430. L' ha posto la casa. Le sopraddette spese si sono fatte nel mese di Agosto 1754, fino ad Aprile 1755».

¹³ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione...ό.π.*, σ. 11.

του 1744, διορίστηκε στην νεοσύστατη Μονή της Σύρου, έχοντας ως αποστολή την διδασκαλία των παιδιών¹⁴. Εδώ «*συγκέντρωνε καθημερινά περί τους ογδόντα μαθητές*», στους οποίους δίδασκε «για την αγάπη του Θεού», δηλαδή χωρίς πληρωμή, δωρεάν «*gratis*»¹⁵. Το επιβεβαιώνει και ο Αρχιεπίσκοπος Ιωάννης Μαραγκός, προσθέτοντας, ότι ο Επίσκοπος είχε αναθέσει επίσης, στον π. Calzamiglia να διδάσκει και τους κληρικούς: «*il p. Calzamiglia faceva la scuola a 80 ragazzi entro la chiesa di S. Antonio. Ame pure faceva la scuola ai chierici affidati gli dal Vescovo...*»¹⁶.

Εκτός από θεολογική μόρφωση ο π. Calzamiglia, είχε κάνει σπουδές Αστικού και Κανονικού Δικαίου και μάλιστα ήταν συμμαθητής του Νικόλα Lercari, που τότε, είχε την θέση του γραμματέα της Συνόδου της Propaganda Fide. Η παλιά φοιτητική γνωριμία τους, βοήθησε ώστε να προωθηθεί πιο γρήγορα το αίτημα για την ίδρυση της νέας Μονής Σύρου¹⁷.

Δεν διδάξε όμως πολλά χρόνια ο π. Calzamiglia στο σχολείο του Αγίου Αντωνίου. Η φτώχεια που μάστιζε το νησί και οι ελάχιστοι οικονομικοί του πόροι, που δίδονταν ως χαράτσι στο Σουλτάνο, είχαν σαν αποτέλεσμα να ζουν οι κάτοικοι με μεγάλες στερήσεις, το ίδιο και η Μονή. Γράφει χαρακτηριστικά ο π. La Lomia ότι «στα χρόνια του π. Miconi δεν μπορούσε να διατηρηθεί η Αγία Ευχαριστία στην εκκλησία, γιατί δεν υπήρχε λάδι για να διατηρηθεί αναμμένο το καντήλι»¹⁸. Εξ αιτίας λοιπόν της μεγάλης φτώχειας, στα τέλη του 1745 ο π. Calzamiglia ταξιδεύει στη Ρώμη, για να ζητήσει οικονομική ενίσχυση για την συντήρηση της Μονής. Επέστρεψε μετά από ένα περίπου χρόνο, αλλά ο ασθενικός του οργανισμός δεν του επέτρεψαν να συνεχίσει το διδακτικό του έργο για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το 1750, αποχώρησε οριστικά από την αποστολή, λόγω κάποιας ασθένειας που τον ταλαιπωρούσε και παρουσίαζε υποτροπές¹⁹.

Πέθανε στη Βενετία το 1755. Υπήρξε ο πρώτος Ιησουΐτης Ιεραπόστολος, που δίδαξε στο σχολείο της Μονής Σύρου, συμβάλλοντας «σημαντικώς εις την διαπαιδαγώγησι των κατοίκων δια στοιχειωδών γραμμάτων»²⁰.

¹⁴ G. Romano, *Cenni storici della Missione...ό. π.*, σ. 89.

¹⁵ ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione... ό. π.*, σ. 16.

¹⁶ Ιωάννη Μαραγκού, «*Notizie Storico Ecclesiastiche sulla Diocesi di Sira, 1877*», σ. 61.

¹⁷ Το 1743, όταν ο π. Calzamiglia βρισκόταν στην Τήνο, του ζήτησε με επιστολή του, να στηρίξει το αίτημα της ίδρυσης της Μονής Σύρου. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia,... ό. π., σ. 7.

Βλ. ΑΤΙΣ (1β, 28), *Διάταγμα ίδρυσης Μονής, 21 Μαρτίου 1744*.

¹⁸ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione... ό. π.*, σ. 16.

¹⁹ Από την έρευνα στο αρχείο ΑΤΙΣ, εμφανίζεται σε χειρόγραφο κατάλογο (5γ, 6), ο π. Ιγνάτιος Calzamiglia να ζει μαζί με τον π. Πέτρο Miconi στη Σύρο, την χρονική περίοδο 1746-1750: «1746-1750 Pietro Miconi, Ignazio Calzamiglia», ενώ την επόμενη χρονική περίοδο απουσιάζει: «1751-(?) Pietro Betti, Antonio Tozzoni, Ber. Ferrari, Michael Roxas, Antonio d' Isidoro, Antonio Gagliardi» Επομένως αν οι πηγές είναι ορθές, πρέπει να εγκατέλειψε την αποστολή περίπου γύρω στα 1750. Βλ. ΑΤΙΣ (5γ, 6), Παράρτημα ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione... ό. π.*, σ.17 και G. Romano, *Cenni storici della Missione...ό.π.*, σ. 91-92.

²⁰ Βλ. Α. Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, τ. Α', Αθήνα 1948, σ. 117. Του ίδιου, *Ιστορία του οικισμού της Ερμούπολεως*, τ. Α', (1821-1825), Αθήνα 1979, σ. 3.

2.5.1.4 Μόνιμος βοηθός

Ο Δον Μάρκος Στεφάνου, Συριανός ιερέας, ήταν ο μόνιμος βοηθός των πατέρων στο σχολείο. Γεννήθηκε το 1720 στην Άνω Σύρο²¹. Συγκατοικούσε στη Μονή με τους πατέρες από την αρχή της εγκατάστασης τους και τους βοηθούσε κυρίως διδάσκοντας στο σχολείο και κάνοντας Κατήχηση. Δεν έγινε ποτέ μοναχός του τάγματος των Ιησουιτών, αλλά παρέμεινε *Sacerdote secolare*, δηλαδή μόνο ιερέας. Ο π. La Lomia για την συγγραφή της ιστορίας της Μονής, γράφει ότι στηρίχθηκε και στις δικές του προφορικές μαρτυρίες. Δίδαξε στο σχολείο ως βοηθός του π. Calzamiglia, του οποίου ήταν απαραίτητος ειδικά για τη διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας, αφού «πειδή είχε έρθει πρόσφατα στην ιεραποστολή δεν γνώριζε καλά την γλώσσα»²². Στα τέλη μάλιστα του 1745, τον αντικατέστησε κρατώντας μόνος του το σχολείο, όταν ο π. Calzamiglia ταξίδεψε για βοήθεια στην Ρώμη. Ο νεαρός Δον Μάρκος Στεφάνου, «συνέχισε επί 13 μήνες να διδάσκει μόνος του, στον Άγιο Αντώνιο τους 80 μαθητές του», επίσης δωρεάν, όπως είχε ξεκινήσει ο π. Calzamiglia²³.

Στα επόμενα χρόνια έγινε βοηθός του π. Roxas και στο σχολείο και στην διδασκαλία της «Χριστιανικής διδασκαλίας κάθε Κυριακή απόγευμα, στα αγόρια και στα κορίτσια»²⁴.

Μετά την κατάργηση του τάγματος το 1773, εξακολουθεί να ζει στην Μονή μέχρι τον θάνατό του το 1792. Το 1791 σε Διαθήκη του αφήνει την «παραγγελία» ότι αν το τάγμα αποκατασταθεί, επιθυμεί να δοθούν στους πατέρες τα υπάρχοντά του, ενώ «αν δεν έλθουν οι πατέρες Ιησουίτες να είναι στην εξουσίαν των δύο αδελφάδων του»²⁵.

²¹ Το 1788, ήταν 68 ετών. Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione...* ό. π., σ. 1.

²² Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione...* ό. π., σ. 11.

²³ «*Infatti (il p. Calzamiglia) partì sull' fine dell' anno 1745, lasciando la scuola, che faccia in Sant' Antonio rifornita di 80 scolari. Questa scuola la proseguì per 13 mese pre Marco Stefani allora sacerdote novello, gratis et amore*» Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, ... ό. π., σ. 16.

²⁴ «*...per Sira dove il p. Roxas era solo con un pio Sacerdote che gli dava qualche aiuto*». G. Romano, *Cenni storici della Missione...* ό. π., σ. 97.

²⁵ ΑΤΙΣ (12α, Κ47), Ν. 175, σ. 47.

«*Particole di Testamento del Sacerdote D. Marko Stefano fatto li 3 7mbre 1791*».

«*Εις το όνομα του αληθινού Θεού. Αμήν, στα 1791 7μβρίου 3. εις το νησί της Σύρας εις το σπήτι του Αγ. του πρε Μάρκου Στέφανου του πότε εκεί ευρισκόμενος αυτός ανήμπορος εις το κορμί, αμή γερός εις τον νούν έκραξεν εμένα τον κάτωθεν γραμμένον Καντζηλιέρη δια να κάμη την παρόν παραγγελιάν ως τέλειον τεσταμέντο, ζητώντας δια πρώτον του Θεού συμπάθιον, εις ότι τον έφτεξεν...ακόμη παρακαλώ τον ορδινάριον, οπού θέλει ευρεθεί να του κάμη την χάριν να τον θάψη εις το μνημούρι της Παναγίας της Δεκάρμενης εκεί, όπου είναι θαμένος ο μακαρίτης Padre Roxas, της οποίας εκκλησίας της Παναγίας της Δεκάρμενης αφήνει το χοράφι του εις τον Σταυρόν ...αφήνει και το κλισμα του εις του Βαρβάγου των πατέρων των Γεσοιτών, και το αμπέλι του εις την Βάρυν, τα οποία να τα ζοδέφουσι η αδελφαίς του ως ποτέ ξέρουσι με κράτηξιν να του κάμουσι δυό λειτουργίαις κάθε χρόνον, και μετά τον θάνατον τους να τα πέρνουσι οι προλεγόμενοι πατέρες δίχως κανένα όμπλιγο, ως αν όμως δεν έλθουσι οι πατέρες οι Γεσοιτίταις να είναι εις την εξουσίαν των ήγγον των δδονών του αδελφάδων να τα κάμουσι ως θέλουσι.*

Ετούτα παραγγέλλει, και δια το αληθές, Πρε Γιώργης Περίς μαρτυρώ τα άνωθεν

Πρε Νικολέτος Βουτζίνος μαρτυρώ τ' άνωθεν, Πρε Αντώνης Καπέλλο Καντζηλιέρης Εκκλησιαστικός

Για την τελευταία αυτή επιθυμία του, ενημερώνει με επιστολή του και ο π. *Mortillaro*, που ζει στην Σύρο εκείνη την περίοδο, τον π. *Gagliardi* στην Τήνο²⁶.

2.5.2. Μετά την συνένωση σε Ενιαία Αποστολή Σύρου-Τήνου (1751-1773)

Από την μελέτη επίσης του *Κώδικα Lalomia*, διαπιστώνουμε, ότι στα μέσα του 18^{ου} η Μονή είχε ξεπεράσει τα έντονα οικονομικά προβλήματα, των πρώτων χρόνων της ίδρυσής της²⁷. Έχει εγκατασταθεί μόνιμα ήδη από το 1748 ο π. *Roxas* και λίγο αργότερα διορίζεται και ο π. *Gagliardi* (1751-1763)²⁸. Ολοκληρώνεται η κτιριακή υποδομή της μονής και ταυτόχρονα το 1751, γίνεται συνένωση των δύο Μονών Τήνου και Σύρου, σε μια ενιαία Αποστολή με κοινό ηγούμενο²⁹ και ενισχύεται η νεοσύστατη Μονή Σύρου, με ιεραποστόλους που εναλλάσσονται για μεγάλα χρονικά διαστήματα και βοηθούν από την Τήνο. Γι' αυτό και το 1751, βρίσκουμε στη Σύρο εκτός από τους πατέρες *Gagliardi* και *Roxas*, να διδάσκουν και οι πατέρες *Αντώνιο Tozzoni*³⁰ (1749-1751), *Πέτρο Μπέττι*³¹, *Μπερνάρντο*

²⁶ Ο π. *Mortillaro* τότε ζούσε στη Σύρο και το αναφέρει στην επιστολή την οποία στέλνει στον π. *Gagliardi*, στις 14 Οκτωβρίου 1792: «...notificandogli anche per sua consolazione i beni quantunque miseri lasciati a questa missione dal fu nostro p. La Lomia e il terrenuolo a vigna del buon prete Marco...» G. Romano, *Cenni storici della Missione ... ό. π.*, σ. 167.

²⁷ Μετά το θάνατο του *Επισκόπου Maturi* ο π. *Roxas* αρρώστησε και έφυγε τον Οκτώβριο του 1752 για να αναρρώσει στην Ιταλία. Όταν επέστρεψε, τον Οκτώβριο του 1753, έφερε ιερά σκεύη και άμφια για την εκκλησία, εργαλεία και κυρίως χρηματικές προσφορές, για τέλεση λειτουργιών, που βελτίωσαν τα έσοδα της Μονής. Βλέπε, ΑΤΙΣ (6α, Κ16), *Relazione...ό.π.*, σ. 32.

²⁸ Μ Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες στον Ελληνικό χώρο* (1560-1915), Αθήνα 1991, σ. 351-352.

²⁹ «Περίπου την ίδια εποχή, ο Έπαρχος *Ιωσήφ Bianchi*, διέταξε την ένωση των δύο αποστολών Τήνου και Σύρου και την δεύτερη «*pro tempore*» προς το παρόν, υπό της διαταγής του ηγουμένου της Τήνου, κάτι που ευχαρίστησε τις δύο αποστολές, γιατί εναλλάσσονταν πότε-πότε οι ιεραπόστολοι, από το ένα νησί στο άλλο, ακολουθώντας τις υποδείξεις του κοινού Ηγουμένου. Δόθηκε το αξίωμα του *Vice Superiore* στη Σύρο, στον π. *Roxas* και στον συνεργάτη του τον π. *Gagliardi*, αξιολογούνται και οι δύο» G. Romano, *Cenni storici della Missione, ...ό. π.*, σ. 99.

³⁰ Ο *Αντώνιος Tozzoni* έζησε κυρίως στην Τήνο. Μετά την καταστροφή της από τους Τούρκους το 1715, έγινε Ηγούμενος της Μονής. Στην Σύρο έζησε πριν την συνένωση της αποστολής Τήνου-Σύρου, βοηθώντας τους πατέρες *Roxas* και *Gagliardi* την περίοδο 1749-1751. Ήδη γνωρίζουμε, ότι από τον Οκτώβριο του 1748, ο π. *Tozzoni* με τον π. *Roxas* στάλθηκαν στη Σύρο, αφού οι π.π. *Calzamiglia* και *Miconi*, δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν για λόγους υγείας. G. Romano, *Cenni storici della Missione, ... ό. π.*, σ. 90 και εξής.

Κατά την δεκαετία 1750-1760, βρίσκεται επίσης για μεγάλα χρονικά διαστήματα στην Σύρο μαζί με τους *Roxas*, *Gagliardi* και *Φραγκίσκο Percoto* και διδάσκει στο σχολείο την περίοδο 1759-1760. Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες στον Ελληνικό χώρο, ...ό. π.*, σ. 352.

³¹ Ο π. *Πιέτρο Betti* γεννήθηκε στην Τήνο το 1695 και δίδαξε κυρίως στην Μονή της Τήνου. Καταγόταν από πλούσια Βενετοϊάνικη οικογένεια και οι πρόγονοί του υπήρξαν ενεργέτες της Μονής. Κατά τον Romano, η οικογένεια του είχε υποστεί πολλές διώξεις από τους Τούρκους. Ο ίδιος αποφάσισε να γίνει μοναχός, παρά το ότι, ήταν ο μοναδικός κληρονόμος της οικογένειας. «Στις 11 Απριλίου 1726, όταν ο π. *Tozzoni*, ταξίδεψε στην Ιταλία για να ζητήσει βοήθεια, μαζί του ήταν ο ιερέας *Πιέτρο Betti*, που επιθυμούσε να εισέλθει στο τάγμα». Σε όλο του τον μοναχικό βίο ήταν εγκρατής και ταπεινός,

Ferrari³² και Αντώνιο Ντ' Ισίδωρο³³. Όλα τα παραπάνω φαίνεται ότι συνέβαλλαν θετικά στην πρόοδο της νέας Μονής Σύρου, η οποία θεωρούμε ότι την περίοδο 1753-1773, έφθασε σε μέγιστη ακμή.

Την ίδια περίοδο, κατά την συνήθεια των μοναχικών ταγμάτων, το σχολείο εγκαθίσταται μόνιμα μέσα στην Μονή. Η νέα μεταφορά του σχολείου και ταυτόχρονα η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στην Μονή και η καλύτερη στελέχωσή της με μοναχούς, συντελούν και στην καλύτερη οργάνωση και λειτουργία του. Το 1760 το σχολείο της Μονής Ιησουιτών Σύρου έχει αναβαθμισθεί. Ο αριθμός των μαθητών έχει αυξηθεί και ξεπερνά τους 100, γι' αυτό και δημιουργείται η ανάγκη κατασκευής ενός νέου σχολείου κατάλληλου και ευρύχωρου, που να πληροί τις συνθήκες υγιεινής, ευήλιο και ευάερο. Τέλος το γεγονός ότι είχαν την δυνατότητα το 1761, να οικοδομήσουν ένα νέο καινούργιο, κατάλληλο σχολείο σημαίνει ότι είχαν εξασφαλίσει εκτός από τα έξοδα κατασκευής του, την συντήρησή του και την στελέχωση του με δασκάλους. Επιπλέον ότι ήταν σίγουροι για την αθρόα προσέλευση μαθητών, αφού τίποτα δεν άφηναν στην τύχη, αλλά κάθε ενέργειά τους ήταν μελετημένη και οργανωμένη.

αρνούμενος κάθε γήινη απόλαυση. Δίδασκε στο σχολείο του Εξωμβούργου από την 1η Ιανουαρίου 1730. «Κέρδισε γρήγορα τις καρδιές των συμπατριωτών του διδάσκοντας και κηρύττοντας στα ελληνικά», βοηθώντας τον Ηγούμενο π. Foresti. Διαδέχθηκε τον π. Marzari ως Ηγούμενος, στις 9 Οκτωβρίου 1746. Στην Σύρο εργάστηκε βοηθώντας επικουρικά στα πλαίσια της ενωμένης αποστολής. Με δική του πρωτοβουλία, ήλθαν στην Τήνο το 1750 οι Χιώτες, π. Αντώνιος Ντ' Ισίδωρος και το 1751 Νικόλα Βερνάτσα, για να αναλάβουν το σχολείο, με συμπαραστάτες τους π. Β. Ferrari³¹ και Α. Tozzoni³¹. Τον Ιούνιο του 1754 ο π. Betti για λόγους υγείας παραιτήθηκε από Ηγούμενος και τον διαδέχθηκε ο π. Β. Ferrari. Όταν ο αρχιεπίσκοπος Νάξου Di Stefani, επισκέφθηκε την Τήνο το 1757, ως αποστολικός επιτετραμμένος, ο π. Betti είχε ως κύρια αποστολή του το «κήρυγμα, την εξομολόγηση και τη διδασκαλία της Ηθικής θεολογίας» σε ιερείς και ιεροσπουδαστές. Πέθανε στις 28 Μαρτίου 1757. Hofmann,...Τinos, σ. 97-117. Romano,...ό. π., σ. 75 κ. ε. Ρούσοος-Μηλιδώνης, Ιησουίτες... ό. π., σ. 324.

³² Διδάσκει στο σχολείο Σύρου, αντικαθιστώντας τους πατέρες Calzamilgia 1748-1749 και Roxas 1752-1753. Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), ...ό.π., σ. 36.

Βλέπε και κατάλογο ΑΤΙΣ (5γ 6), όπου υπηρετούσαν στη Σύρο οι εξής Μισσιονάριοι:1746-1750 Pietro Miconi, Ignazio Calzamilgia, 1751-(?) Pietro Betti, Antonio Tozzoni, Ber. Ferrari, Michael Roxas, Antonio D' Isidoro, Antonio Gagliardi. Ο π. Μπερνάρντο Ferrari έφθασε στην Τήνο στις 20 Αυγούστου 1746, αφού ολοκλήρωσε τις σπουδές του στη Θεολογία στο Πανεπιστήμιο της Μάντοβα. Σ' αυτόν οφείλουμε την καταγραφή και την διάσωση των ντοκουμέντων της Μονής της Τήνου. Δραστηριοποιήθηκε περισσότερο στην Τήνο, αντικαθιστώντας τον π. Μπέττι. Γνώριζε πολύ καλά την Ελληνική γλώσσα και τη δημοτική τη γλώσσα του λαού. Σ' αυτό τον βοήθησε η μελέτη των Αρχαίων Ελληνικών που είχε κάνει στην Ιταλία. Έγινε Ηγούμενος το 1754 και παρέμεινε στην Αποστολή Τήνου-Σύρου μέχρι το 1763. G. Romano, Cenni ... ό.π., σ. 89-102.

Ο π. Ferrari πρωτοστάτησε στην ίδρυση του τάγματος των Παρθένων Ουρσουλινών, στην Σύρο. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), ...ό.π., σ. 39.

³³ «1746-1750 Pietro Miconi, Ignazio Calzamilgia, /1751-(?) Pietro Betti, Antonio Tozzoni, Ber. Ferrari, Michael Roxas, Antonio D' Isidoro, Antonio Gagliardi», από κατάλογο στο ΑΤΙΣ (5γ 6).

2.5.2.1 Επίσκεψη de Stefani (1757)

Στις 2 Ιουνίου 1757, επισκέπτεται την Μονή ο Αρχιεπίσκοπος Πέτρος Μάρτυρας de Stefani³⁴. Στην έκθεσή του, εκτός από τις συνήθεις θρησκευτικές δραστηριότητες³⁵ των πατέρων Roxas και Gagliardi που περιγράφει, αναφέρει για την δραστηριότητα τους στο σχολείο τα εξής: «...ο π. Αντόνιο Gagliardi από την Νάπολη 34 ετών, τοπικός ηγούμενος, είναι μοναχός σ' αυτό το νησί εδώ και 4 χρόνια. Ο π. Michele de Roxas 36 ετών, ζει στο νησί εδώ και 8 χρόνια, διδάσκει ηθική Θεολογία σε 8 κληρικούς και Γραμματική σε περίπου 40 μαθητές και έχει και έναν κληρικό για να τον βοηθά...» Ακολούθως δίνει τα ονόματα 25 ιερέων ηλικίας άνω των 30 ετών, που σπούδασαν Θεολογία στην Σύρο από τους Καπουτσίνους και «σχεδόν κάθε ένας από αυτούς τους ιερείς μάθαινε να γράφουν και να διαβάζουν σε δύο τρεις μαθητές ο καθένας και ο Ντον Απόστολος d' Amiraglia δίδασκε επίσης τη Γραμματική σε δύο κληρικούς»³⁶. Ο Ντον Απόστολος Ντ' Αμιράλια ήταν το 1757, 56 χρονών. Μαζί με τον Μαρίνο Πρίντεζη 60 ετών και Γεώργιο Ξανθάκη 44 ετών, παρακολουθούσαν οι ίδιοι μαθήματα Θεολογίας. Ο κατάλογος όμως, με τα ονόματα 11 νέων ιερέων και διακόνων, ηλικίας 20-22 ετών, που παραθέτει στη συνέχεια, δείχνει ότι οι Ιησουίτες είχαν ήδη μορφώσει στο σχολείο τους, τους πρώτους ιερείς «όλοι σπούδασαν ηθική Θεολογία στην Σύρο, οι περισσότεροι των οποίων είναι ταλαντούχοι. Τέλειωσαν επιτυχώς τις σπουδές τους δύο από τους αναφερόμενους κληρικούς ο Μαρίνος Δαλέζιος [21 ετών] και ο Αντόνιος Χαλαβαζής, [22 ετών] ο οποίος σπούδασε και στην Ιταλία και στην περίοδο της επίσκεψης

³⁴ Επίσκοπος Σύρου, ο Υάκινθος Ιουστινιάνης (1753-1787). Επί της Επισκοπικής του ιεραρχίας συνέβησαν πολλά σημαντικά γεγονότα στο νησί: 1. Εκλογή του *Επιτρόπου Μαρκάκι Πρίντεζη* στις 16 Απριλίου 1758, με ενισχυμένες εξουσίες για την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων της «Κοινότητας Σύρας». 2. Μεγέθυνση της Εκκλησίας της Παναγιάς των Ιησουιτών (1751-1755). 3. Καθιέρωση το 1752, του *θεσμού των Καπού-Κεχαγιαδών*, δηλ. των εκπροσώπων της Σύρου, στην *Υψηλή Πύλη*. βλ. Σιγάλα, «Επιστολαί των εν Κωνσταντινουπόλει Καπουκεχαγιαδών...», *Ελληνικά* 2 (1929), 11-96 και Δρακάκη, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας...ό.π.*, τ. Α', σ. 228-230. 4. Αποστολική επίσκεψη του Αρχιεπισκόπου *Νάξου de Stefani* το 1757. 5. Ρωσική κατοχή 1770-1774. 6. Αλαγόρευση του *τάγματος των Ιησουιτών* τον Αύγουστο του 1773. 7. Υπαγωγή της Σύρου το 1779, υπό την διοίκηση της *Σαχ Σουλτάνας*.

³⁵ «εξομολογούν... κηρύττουν... τελούν κάθε Κυριακή, με την ανατολή του ήλιου, τη λειτουργία για τους γεωργούς. Αργότερα πριν το μεσημέρι κηρύττουν για όσους μένουν στην πόλη. Το απόγευμα της Κυριακής γίνεται η Κατήχηση. Ένας ιεραπόστολος απαγγέλλει και το ακροατήριο επαναλαμβάνει. Μια φορά το χρόνο γίνονται οι πνευματικές ασκήσεις για άνδρες και γυναίκες ξεχωριστά... ψάλλεται ο εσπερινός. Οι πατέρες δε λαβαίνουν καμιά αμοιβή για τα μυστήρια. Δέχονται μόνο λίγα τρόφιμα που τους προσφέρουν οι πιστοί...» Prop. *Scritture riferite*, vol. 773: 395^r-404^v, «Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757», από Giorgio Hofmann, ...ό.π., σ.111-131.

³⁶ «Il p. Antonio Gagliardi da Napoli, d' anni 34 di età, superior locale e missionario in questa isola da 4 anni in qua. Il p. Michele de Roxas da Napoli d' anni 36 di età, ha queste missioni otto anni. Fà la scuola di teologia morale a otto chierici, e di grammatica a 40 scolari incirca, ed ha un chierico che lo aiuta in ciò...». «81...quasi tutti i sacerdoti insegnano a leggere e scrivere a due o tre scolari per ciascheduno, e Don Apostolo d' Amiraglia insegna anche la grammatica a due chierici». Prop. *Scritture riferite*, vol. 773: 395^r-404^v, «Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757», από Giorgio Hofmann, ...ό.π., σ.111-131, κυρίως σ. 121-125.

[του de Stefani], υποστήριξε σθεναρά δημοσίως θέσεις (θεωρίες), ηθικής Θεολογίας»³⁷. Τέλος αναφέρει άλλους 25 ιερείς, ηλικίας άνω των 30 ετών, που σπούδασαν στην Σύρο, κυρίως στα σχολεία των Καπουτσινών που αποδεικνύει, ότι οι Καπουτσινοί είχαν πετύχει να αυξήσουν τον τοπικό κλήρο και οι οποίοι πρόσφεραν υπηρεσίες εκτός Σύρου, σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας³⁸.

2.5.2.2 Το νέο σχολείο (1761)

Το νέο σχολείο οικοδομείται το 1761, στο Βορεινό μέρος της Μονής, «με σχέδιο», ώστε όπως αναφέρεται στην πρώτη παράγραφο του Κώδικα *La Lomia*, να έχει τις προδιαγραφές ενός «κατάλληλου σχολείου» και να ανταποκρίνεται στην αξία της μόρφωσης. Συμπληρώνει ακόμη, πως σε όλα τα προηγούμενα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του, παρά τα προβλήματα και τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετώπισε η Μονή και την εξευτελιστική ένδεια, λόγω των πενιχρών εισοδημάτων της και παρά την ελλειπή στελέχωση της από μοναχούς, ωστόσο «στο σχολείο πάντα δίδασκε ένας από τους Μισσιονάριους» και «αυτό ποτέ δεν εγκαταλείφθηκε»³⁹.

2.5.2.3 Το σχολείο ως μέσον

Για να αυξήσουν «την ευλάβεια και την πίστη στο Θεό» οι πατέρες χρησιμοποίησαν «ως μέσο» την εκπαίδευση των αγοριών και των κοριτσιών. Γι' αυτό θέτουν σε προτεραιότητα την «οικοδόμηση ενός νέου κατάλληλου σχολείου» για την μόρφωση των αγοριών και παράλληλα φροντίζουν να φέρουν από την Τήνο, τις Μοναχές Ουρσουλίνες, για την χριστιανική μόρφωση των κοριτσιών⁴⁰. Το σχολείο δηλαδή, αποτελεί για τους Ιησουίτες πρωτίστως έναν τρόπο, δια του οποίου καλλιεργείται και γίνεται πράξη, μέσω της παρεχόμενης Εκπαίδευσης και της Χριστιανικής διδασκαλίας, η πίστη και η ευλάβεια των μαθητών και γενικότερα των κατοίκων της Σύρου. Δια μέσου του σχολείου τα παιδιά αγόρια και κορίτσια, δεν μαθαίνουν μόνο **Ανάγνωση** και **Γραφή**, αλλά διδάσκονται το χριστιανικό τρόπο ζωής, την χριστιανική ηθική και κυρίως την **Χριστιανική Κατήχηση** ή *Dottrina Cristiana*, η οποία ωστόσο, δεν διδάσκεται ως μάθημα στο σχολείο, αλλά ξεχωριστά το Σάββατο ή την Κυριακή, μετά την λειτουργία. Κυρίως όμως, «δια μέσου» του σχολείου θα μπορέσουν να υλοποιήσουν έναν ακόμη πιο υψηλό στόχο: *Να δώσουν την ευκαιρία στα πλέον ευφυή και επιμελή αγόρια, να*

³⁷ «Tutti questi studiano nel paese la morale teologia, e la più parte di essi hanno qualche talento. Riescono specialmente negli studi due de' mentovati chierici, cioè Marino Dalegio e Antonio Calavagi, che studió qualche cosa in Italia ed in tempo della visita sostenne bravamente delle tesi di teologia morale in pubblico». Giorgio Hofmann, ...ό.π., III Syros, σ. 123.

³⁸ Giorgio Hofmann, ...ό.π., III Syros, σ. 124-125.

³⁹ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), *La Lomia, Relazione...* 1788, σ. 34.

⁴⁰ Βλ. το ιδιαίτερο κεφάλαιο για τις «Ουρσουλίνες μοναχές και την εκπαίδευση των κοριτσιών» στην παρούσα μελέτη.

μορφωθούν και να αποκτήσουν ένα αναγκαίο επίπεδο γνώσεων για ανώτερες σπουδές Φιλοσοφίας και Θεολογίας στα κολλέγια της Ρώμης, με απώτερο στόχο, αν έχουν την **θεία κλίση** να γίνουν ιερείς. Οι νέοι αυτοί κληρικοί, όταν επιστρέψουν μετά το τέλος των σπουδών τους πίσω στην πατρίδα τους, θα μπορούν με τη σειρά τους, να συμβάλλουν «στην αύξηση της ευλάβειας και της πίστης», εργαζόμενοι για την εδραίωση της Χριστιανικής Καθολικής πίστης και την ποιμαντική καθοδήγηση των Συριανών πιστών, υπηρετώντας την τοπική εκκλησία.

2.5.2.4 Δαπάνη κατασκευής

Η έρευνα επεκτάθηκε στους Λογιστικούς κώδικες της Μονής, όπου επιβεβαιώνονται τα στοιχεία του Κώδικα *LaLomia* και αναλύονται οι δαπάνες που έγιναν σχετικά με την οικοδόμηση του καινούργιου σχολείου, καταγραμμένες στον *Ισολογισμό της Μονής*. Από τον Ιανουάριο μέχρι το Δεκέμβριο 1761, καταγράφονται αναλυτικά για κάθε μήνα και συνολικά οι οφειλές: «Χρέος 1761,....σύνολο 220 ρεάλια. **Για την κατασκευή του σχολείου 172 ρεάλια**»⁴¹. Άλλο λυτό έγγραφο ΑΤΙΣ (1δ, 128), με το γραφικό χαρακτήρα του π. Galgiardi, ο οποίος την συγκεκριμένη χρονική περίοδο υπηρετούσε στην Μονή της Σύρου, όχι μόνο τεκμηριώνει τα γραφόμενα στον Κώδικα *LaLomia* και επιβεβαιώνει τα αναγραφόμενα στο *Λογιστικό βιβλίο*, αλλά περιγράφει και τα έξοδα που δαπανήθηκαν λεπτομερώς, ως προς τα υλικά κατασκευής που χρησιμοποιήθηκαν, τα μεροκάματα των μαστόρων και των εργατών, ακόμη και την διατροφή όσων εργάστηκαν, ως εξής:

«1761 Έξοδα που έγιναν για την οικοδόμηση του σχολείου της Ιεραποστολής του Τάγματος του Ιησού.

Έξοδα που έγιναν για το καινούριο σχολείο το έτος 1761

Ρακί ή ούζο	5.23
Σύκα	3.20
Αργιλόχωμα και σχιστόλιθο	22.1
Μεροκάματα των μαστόρων	33.20
Μεροκάματα για καθαρισμό, για νερό, για το γκρέμισμα του παλιού σπιτιού, το άδειασμα, το επανατοποθέτηση και για τις υπηρεσίες των μαστόρων που έχτιζαν	44.28
Ψωμί, όσπρια, λαχανικά και κρασί	4.7
καλάμια	3.28
φύκια και βούρλα,	2.21

⁴¹ Λογιστικό Κώδικα ΑΤΙΣ (18β, Κ83), σ. 14. «**Για την κατασκευή του σχολείου 172 ρεάλια**», «Affito 1761» «Χρέος 1761»,

Genaro R 8.22, Febbraio 20.18, Matzo 7.32, Aprile 9.4, Maggio 19.24, Giugno 10.38, Luglio 35.22, Agosto 38.28, Settembre 21.10, Ottobre 9.28, 9bre 24.20, Xbre 13.36, Somma R 220.02.

«*Per la fabbrica della scuola R 172*». «**Για την κατασκευή του σχολείου ρεάλια 172**».

τράβες, μαδέρια και δοκάρια	34.6
καρφιά	4.3
γκαγκάρια	2.15
τζάμια	1.34
στον Μάστορα Μαραγκό	9.20
βούρλα	16

Συνολικά 172 ρεάλια

Οφείλουμε 160 Ρεάλια. Πλάκες στον Δον Μάρκο Rossi. Αλλά αυτός πρέπει να μας αποζημιώσει για τις παλιές τις δικές μας⁴²».

Τέλος, σε Κώδικα επίσης του ΑΤΙΣ, που αποτελεί αντίγραφο των «Ιδρυτικών της Μονής» από τον π. Δομένικο Venturi, τεκμηριώνονται και οι δύο παραπάνω πηγές: «N. 128. Έξοδα για το σχολείο της Σύρας το 1761.... Αποδιδόμενο με λεπτομέρειες το επιμέρους άθροισμα. Σύνολο 172 Ρεάλια»⁴³.

2.5.2.5 Παραδοσιακός τρόπος κατασκευής

Από την μελέτη του χειρογράφου που περιγράφει τα Έξοδα της κατασκευής του νέου σχολείου, διαπιστώνουμε και τον τρόπο που οι Συριανοί έφτιαχναν τις στέγες των σπιτιών τους, αφού το σχολείο, σύμφωνα με τα υλικά κατασκευής που αναφέρονται στο χειρόγραφο, αποδεικνύεται ότι οικοδομήθηκε, με τον Παραδοσιακό τρόπο κατασκευής των Συριανών σπιτιών. Σίγουρα η οικοδομή του σχολείου βρίσκονταν προς το τέλος της υλοποίησής της, αφού τα υλικά,

⁴² ΑΤΙΣ (1δ, 128), λυτό χειρόγραφο έγγραφο, με τον γραφικό χαρακτήρα του π. Gagliardi. «1761 Spese fatte nella costituzione della nuova scuola della Missione dei PP. della compagnia di Gesù. Spese fatte per la nuova scuola L' anno 1761»

«acquavita [acquavite]	5.23
fichi	3.20
terra ed arena [arenaria]	22.1
giornate de maestri	33.20
giornate de Purgi, per acqua, per rovinare la vecchia casa, souotarla, riempirla e per servire alli maestri che fabricavano	44.28
pane, legumi, e vino	4.7
canne,	3.28
ficia e vurla	2.21
travi, tavole e docaria [travate]	34.6
chiodi,	4.3
gangari	2.15
vetri	1.34
al maestro Marango	9.20
vurles	16

in tutto 172

Si devono restituire 160. placche a Pre Marco Rossi. Ma egli deve restituire le n(ost)re sfine».

⁴³ ΑΤΙΣ (12α Κ47), Νο 128. σ. 16. «Spese fatte per la scuola di Sira 1761. Spese fatte per la nuova scuola....Ammesso il dettaglio delle somme parziali. In Tutto R. 172».

αργιλόχωμα, καλάμια, φύκια και βούρλα, μαδέρια και δοκάρια, καρφιά, γκαγκάρια και βούρλα, εκτός από τον σχιστόλιθο που χρησιμοποιείται για το πάτωμα, όλα τα άλλα χρησιμοποιούνται για την κατασκευή της στέγης. Ο τρόπος με τον οποίο συνέθεταν όλα τα ανωτέρω υλικά, για να φτιάξουν την «ταράτσα» των σπιτιών τους οι Συριανοί, ήταν πρωτότυπος, ιδιαίτερος και διαχρονικός, αφού ακολουθείται ακριβώς ο ίδιος, για πάρα πολλά χρόνια. Αξιοσημείωτο είναι, ότι μέχρι και τα μέσα του 19^{ου} αιώνα χρησιμοποιείται ακόμη στα χωριά του νησιού⁴⁴. Περιγράφεται δε πολύ παραστατικά αυτή η κατασκευή της στέγης του Συριανού σπιτιού, από τον Συριανό ιερέα, Στέφανο Ντέλλα Ρόκκα ή Della Rocca το 1790, στο Κεφάλαιο X, «*Sur l'île de Syra*», της εξαιρετικά ενδιαφέρουσας μελέτης του σε γαλλική γλώσσα, όπου περιγράφει και την μέθοδο Εκτροφής των μελισσών στην Σύρο, υπό τον Γαλλικό τίτλο «*Traité complet sur les abeilles avec une méthode nouvelle ...*», ως εξής:

«6^{ον}. Οι Συριανοί, όπως και οι άλλοι νησιώτες του Αιγαίου, έχουν ένα ειδικό τρόπο για να φτιάχνουν τις στέγες των σπιτιών τους. Τα σπίτια είναι χτισμένα με πέτρες, με λάσπη ενδιάμεσα. Δεν έχουν ποτέ μόνο ένα όροφο «**ανώγιο**», αλλά και «**κατώγι**», χωρίς καθόλου εξωτερικό διάκοσμο. Ασπρίζονται μόνο κάποιες φορές με ασβέστη, ή σοβαντίζονται στο βόρειο μέρος με ένα πολύ καλό τσιμέντο από ασβέστη και άμμο. Όταν υφωθούν οι τοίχοι, στρώνουν τις τράβες, ή αν το κτίριο είναι πολύ μεγαλύτερο, προσθέτουν μια δοκό, επτά έως οκτώ πόδια μήκος ή καλύτερα κατασκευάζουν μια πέτρινη αψίδα, αντί για τη δοκό.

Πάνω από τις τράβες που απέχουν ένα πόδι η μια από την άλλη, στρώνουν το ένα δίπλα στο άλλο, χοντρά καλάμια που είναι άφθονα στο Αρχιπέλαγος. Τα τοποθετούν ανάμεσα στις τράβες και στερεώνουν τη μια άκρη τους στον τοίχο και την άλλη στη δοκό, έπειτα προσθέτουν μια στρώση καλάμια σταυρωτά με τα πρώτα και τα δένουν με σκοινιά από φυτά [βούρλα]. Μετά τα καλύπτουν με ένα στρώμα από φυτά που Ελληνικά τα ονομάζουν βούρλα και από πάνω με μια μεγάλη ποσότητα από φύκια, που μαζεύουν από τη θάλασσα. Αφού τα βάλουν καλά το ένα πάνω στο άλλο με τρόπο που να φτιάξουν ένα στρώμα πάχους πέντε έως έξι δακτύλων, τα σκεπάζουν με καλό χώμα [αργιλόχωμα] ή κοκκινόχωμα. Το χώμα που φτάνει δέκα με δώδεκα δάχτυλα ύψος, πιέζεται πολύ καλά με ένα μαρμάρινο κύλινδρο για να καλυφθούν τα κενά και γίνεται ένα σώμα με τον τοίχο πάνω από τους δοκούς της κατασκευής, που είναι προορισμένη να κρατήσει, τα καλάμια, τα φύκια και το χώμα. Για να προστατέψουν το κτίριο από τα νερά της βροχής, κατασκευάζουν μια ή περισσότερες υδρορροές, που τοποθετούν προς το νότιο τοίχο, για να αποφύγουν το βοριά.

Αυτά τα πολύ απλά και λίγο δαπανηρά μέσα χρησιμοποιούνται στο νησί μας για να χτίσουν σπίτια, που αντέχουν κάποιες φορές μέχρι και εκατό χρόνια, ιδίως όταν οι τοίχοι σοβαντίζονται εξωτερικά με ασβέστη και άμμο. Στην κατασκευή τους δεν χρησιμοποιείται ούτε σίδηρος, ούτε άλλο μέταλλο. Και αυτή ακόμη η στέγη είναι ανθεκτική και δεν

⁴⁴ Το πατρικό μου σπίτι, που κατασκευάστηκε το 1950, θυμάμαι, ότι είχε τέτοιου είδους ταράτσα και το χειμώνα όταν έβρεχε πάρα πολύ και μούλιαζε το χώμα, το νερό διαπερνούσε σε κάποια σημεία και «έσταζε»....

χρειάζεται άλλη φροντίδα, εκτός από ξεχορτάρισμα, την προσθήκη πότε-πότε χρώματος και το πέρασμά της με τον μαρμάρينو κύλινδρο, για να πατικώνει και να σκληραίνει η ταράτσα»⁴⁵.

Παρόμοιο τρόπο κατασκευής της στέγης των Τηνιακών σπιτιών, περιγράφει ο π. Romano, «με αργιλόχωμα, που το χειμώνα έσταζαν...»⁴⁶.

Μια προσεκτική ακόμη ματιά στο είδος των εξόδων, για την κατασκευή του σχολείου, μας δείχνει ότι εκτός από τα οικοδομικά υλικά συμπεριλαμβάνονταν και τρόφιμα: *ξερά σύκα, ρακί, ψωμί, όσπρια, λαχανικά και κρασί*, με τα οποία προφανώς σιτίζονταν οι εργάτες. Επομένως καταλήγουμε στο συμπέρασμα, ότι στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, συνήθεια της εποχής στην Σύρο ήταν, να εξασφαλίζεται και το φαγητό των εργατών κατά την διάρκεια της εργασίας τους, εκτός από το κόστος του μεροκάματου, που εκτιμούμε ότι δεν θα ήταν βέβαια δωρο, αλλά συνεχές, από την ανατολή μέχρι τη δύση του ήλιου. Τα είδη των τροφίμων, μας παραπέμπουν να υποθέσουμε ότι οι εργασίες γίνονταν τέλη Φθινοπώρου προς Χειμώνα. Πιθανόν να ξεκίνησαν τις εργασίες Καλοκαίρι, όταν έκλεισε το σχολείο για τις καλοκαιρινές διακοπές και τους πρόλαβε ο Χειμώνας. Αλλά και τα προϊόντα, *ξερά σύκα, ρακί και κρασί, ξερά κρεμμύδια (λαχανικά) και όσπρια*, όλα προϊόντα της Συριανής γης, καταναλώνονται κυρίως από Φθινόπωρο μέχρι Άνοιξη. Επομένως

⁴⁵ Από Κεφ. X, «Sur l'île de Syra...»

« 60. Les Syriotes et les autres habitants des îles de l'Archipel, ont aussi une manière particulière de couvrir leurs habitations. Les maisons sont en pierre, liées avec un mortier de terre vierge ; elles n'ont jamais qu'un étage, «*ανώγιο*», et le rez-de-chaussée, «*κατώγι*» sans aucun ornement extérieur ; on les blanchit seulement quelquefois avec de la chaux, ou on les recrépit, du côté du nord, avec un très bon ciment, composé de chaux et de sable des torrents.

Quand les murs sont élevés, on met les solives, ou si l'édifice est trop large, on place une poutre à sept ou huit pieds de distance du mur, ou bien on construit une arcade en pierre au lieu de la poutre. Sur ces solives, qui sont à la distance d'environ un pied les unes des autres, on pose de la manière suivante de gros roseaux, qui croissent en abondance dans l'Archipel. D'abord entre chaque solive, on place un roseau des plus gros, dont on assujettit l'un des bouts sur le mur, et l'autre sur la poutre, ensuite l'on met par-dessus un rang d'autres roseaux, qui croisent les premiers, et auxquels on les attache avec une corde de jonc ; après quoi on étend un lit d'une espèce de joncs appelés en grec «*vurla*», sur lesquels on met une grande quantité d'algues, que l'on ramasse au bord de la mer. Après avoir bien foulé les uns et les autres, de manière qu'ils ne fassent qu'un même corps de 5 à 6 pouces d'épaisseur, on recouvre le tout de terre vierge, ou d'une terre tirée des décombres pulvérisés. Cette terre, bien foulée avec un rouleau le marbre, achève de remplir un vide de 10 à 12 pouces d'élévation, qu'on donne au mur au dessus des solives lors de la construction, et qu'on destine à contenir les roseaux, les joncs, les algues et la terre. En bâtissant, on a la précaution de laisser sur un des quatre murs, un ou plusieurs trons pour servir de gouttières. On les place ordinairement du côté du midi, à cause des vents du nord : on a soin de diriger l'écoulement de toutes les eaux par ces gouttières, en donnant une pente à toute la terrasse, vers ce même côté.

Tels sont les moyens simples et peu dispendieux qu'on emploie dans notre île pour construire des maisons qui durent quelquefois jusqu'à cent ans, surtout si l'on a soin de crépir les murs en dehors, à chaux et à sable. Il n'y entre ni fer, ni autre métal. La toiture est presque aussi durable, et n'exige d'autre vis entretien, que de détruire l'herbe et la mousse qui peuvent y croître, de renouveler de temps en temps la terre des bords, qui est plus sujette à se dégrader, et d'y passer le rouleau de marbre, pour comprimer et raffermir la terrasse ».

Stefano Della Rocca, *Traitéδ.π.*, σ. 201-203.

⁴⁶ G. Romano, *Cenni storici ...δ.π.*, σ. 10.

το ρακί και το κρασί ήταν απαραίτητα, γιατί εκτός από ενέργεια, τους κρατούσαν ζεστούς από την παγωνιά και το κρύο.

2.5.2.6 Ιησουίτες Μοναχοί-Δάσκαλοι (1744-1773)

2.5.2.6.1 Roxas

Ο π. Roxas (1718-1791) κατοικεί μόνιμα στην Μονή από το 1747. Από το 1751 μέχρι το 1763, εργάζεται με ζήλο, μαζί με τον σύντροφό του π. Gagliardi (1720-1797). «Κηρόττον, κάνουν το κατηχητικό και διδάσκουν στο σχολείο»⁴⁷, που επί των ημερών τους προοδεύει και λειτουργεί οργανωμένα, αφού κάνει χρήση μάλιστα και των «μεγάλων καλοκαιρινών διακοπών»⁴⁸. Συνεχίζει να τους βοηθά και ο ιερέας Δον Μάρκος Στεφάνου.

Το 1757, κατά την επίσκεψη του *Επισκόπου de Stefani*, ο π. Roxas είναι υπεύθυνος ολόκληρου του «Γυμνασίου της Σύρου», στο οποίο διδάσκει *Θεολογία και Γραμματική*⁴⁹. Η δράση του συνεχίζεται με τον ίδιο ζήλο και στις επόμενες περιόδους, όπου θα τον ξαναβρούμε και θα επανέλθουμε.

Ένα δείγμα του πολυπράγμονος και δραστήριου χαρακτήρα του π. Roxas που γι' αυτόν αναφερθήκαμε εκτενέστερα στο υποκεφάλαιο της ίδρυσης της Μονής, μας αποκαλύπτει ο *Στέφανος Della Rocca*, στην γνωστή προαναφερόμενη έκδοσή του. Περιγράφει εντοπωσιασμένος το πως εξημέρωσε ένα μικρό αετό, που τον συνόδευε πάντα σαν ένας πιστός σύντροφος, πετώντας ελεύθερα κάθε φορά που επισκεπτόταν το σπιτάκι του στα Τάλαντα ή καθισμένος στον ώμο του, ανταποκρινόμενος στο σινιάλο που του έκανε ο πατέρας, με ένα κόκκινο πανί⁵⁰.

Κατά την διάρκεια που υπηρετούσε στην Σύρο τον βοηθούσαν οι μοναχοί της *Ενωμένης Αποστολής Τήνου-Σύρου*, που πηγαινοέρχονταν μεταξύ των δύο νησιών, κυρίως διδάσκοντας σχολείο, ώστε πράγματι σε περιόδους απουσίας του, το σχολείο δεν διέκοπτε την λειτουργία του καθώς αναφέρει ο π. Λα Λόμια⁵¹. Έτσι όταν έλειπε ο π. Roxas από τις 18 Φεβρουαρίου 1760, μέχρι τις 20 Ιουνίου 1760, στην Κωνσταντινούπολη για να υπερασπισθεί υπόθεση της ιεραποστολής

⁴⁷ G. Romano, *Cenni storici...ό.π.*, σ. 99.

⁴⁸ Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione... 1788*, σ. 31-33.

⁴⁹ «διδάσκει ηθική Θεολογία σε 8 κληρικούς και γραμματική σε 40 περίπου μαθητές και έχει έναν κληρικό για να τον βοηθά» Prop., *Scritture riferite*, vol. 773: 395^r-404^v, «Visita apostolica, fatta dal Arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757», από Giorgio Hofmann, *Vescovadi Cattolici della grecia, III Syros*, Roma 1937, σ.111-131, το εδάφιο σ. 121.

⁵⁰ «...le Père Roxas, avoir élevé un aiglon qu'il avoir pris dans son nid; il l'avoir tellement apprivoisé, qu'il lui laissait la plus grande liberté pour faire ses voyages aériens; il avoir pris un si grand attachement pour son maître, que toutes les fois que le père sortit, il le suivit en volant sur sa tête... que le père s'arrêtoit pour s'asseoir, il descendit des airs pour se mettre à cote de lui...n' avoir qu'à faire flotter un morceau de drap rouge, et l'oiseau se précipitait du haut des airs à cote de lui...».

S. Della Rocca, *Traité...ό.π.*, τομ. Α', σ. 229-230. Ρούσου-Μηλιδώνη, ...*Συριανά* 6-7 (1986), σ. 88.

⁵¹ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione... 1788*, σ. 34.

γνωρίζουμε ότι τον αντικατέστησε ο π. Ντ' Ισιδώρος. Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα δύο χρόνων, από το 1759 μέχρι τις 14 Σεπτεμβρίου 1761, δίδαξε επίσης και ο π. Percoto⁵².

Μέχρι την κατάργηση του τάγματος το 1773, στη Μονή της Σύρου εξακολουθούν να ζουν μόνιμα και να διδάσκουν μόνο ο π. Michiele Roxas, με τον Δον Μάρκο Στεφάνου.

2.5.2.6.2 π. Gagliardi

Ο π. Gagliardi(1720-1797), είχε μεγάλη μόρφωση, με σπουδές Ρητορικής, Φιλοσοφίας, Θεολογίας και Ηθικής Θεολογίας. Άριστος γνώστης της καθομιλουμένης Ελληνικής γλώσσας. Για 11 χρόνια από το 1751 μέχρι το 1763, δίδαξε στην Σύρο στο σχολείο των παιδιών και Ηθική θεολογία στους ιεροσπουδαστές, ενώ υπήρξε «ο συντονιστής- decisore, των ηθικών περιπτώσεων συνειδήσεως-casi de conscience, του κλήρου και πνευματικός δύο επισκόπων»⁵³.

Το 1766 δημοσίευσε στη Βενετία στην ελληνική γλώσσα, αλλά στο Φραγκοχιώτικο ιδίωμα, την μελέτη του Ι. Π. Pinamonti, με τον τίτλο: «*To dhendron tis zois ighun doxa ke carpi tis ayias liturghias...*». Ακόμη μία μετάφραση του ίδιου συγγραφέα, είχε δημοσιεύσει το 1763: «*I colasis anicti ombros is ta matia tu christianou, dhia na min petsi mesa. Ighun meletes ton pedhon tis colaseos energhitikes me tu Theu tin voithian na tes xephighomen...*»⁵⁴.

Το 1763 γίνεται Ηγούμενος της Αποστολής Τήνου-Σύρου και διαδεχόμενος τον π. Ferrari εγκαθίσταται μόνιμα στην Τήνο⁵⁵.

Από «*Λογιστικό βιβλίο της Μονής Σύρου 1769-1770-1771*», το Μάιο του 1770, χρεώνεται η συντήρηση των πατέρων ντ' Ισιδώρου και **Gagliardi** σύμφωνα με

⁵² «*fece in Tine la scuola per un anno ed altri due anni in Sira*». G. Romano, Cenni, ... ό. π., σ. 102.

⁵³ Στο βιογραφικό του ο ίδιος αναφέρει ότι μπορεί να διδάξει την «ελληνική δημοτική γλώσσα».

G. Romano, Cenni storici della, ... ό. π., σ. 153-157. Βλ. επίσης στον ίδιο, ...ό. π., σ. 183-185.

⁵⁴ Ο πλήρης τίτλος της πρώτης είναι: «*To dhendron tis zois ighun doxa ke carpi tis ayias liturghias. Me tin methodon na kerthexi plisia o christianos aftus tus carpus. Sinthemeno apo ton p. Ioannin Petron Pinamonti tis Sindrofias tu Jisu ke metaglotismeno apo to Frangiko is to romeiko / me catiti allo smimeno apo enan allon patera tis aftis sindhrofias*». Και της δεύτερης: «*I colasis anicti ombros is ta matia tu christianou, dhia na min petsi mesa. Ighun meletes ton pedhon tis colaseos energhitikes me tu Theu tin voithian na tes xephighomen. Sinthemenes apo ton p. Ioanin Petron Pinamonti, tis sindtrofias tu Jisu. Ke metaglotismenes apo to Frankiko is to romeiko apo enan allon pateran tis idhias sintrofias. Venetiis MDCCLXIII*». Βιβλιοθήκη Μονής Ιησουιτών Σύρου. Βλ. περισσότερα Μ. Ρούσσοις-Μηλιδώνης, Ιησουίτες, ...ό. π., σ. 324-325.

⁵⁵ «*Fu sostituito Superiore il p. Antonio Gagliardi (il p. Ferrari parte il 14 aprile 1763) il quale ebbe la consolazione di vedere ristorate le perdite della casa con tre missionarii, mandati l' anno seguente, il p. Vincenzo Agazio, il p. Andrea Michelini e il p. Francesco Leorsi*». G. Romano, Cenni ...ό. π., σ. 102.

εντολή του ηγούμενου π. Agazzi, στα έξοδα της Μονής Σύρου, που σημαίνει ότι πηγαινοέρχονταν ως Ηγούμενος, από την Τήνο στην Σύρο⁵⁶.

2.5.2.6.3 π. Αντώνιος ντ' Ισιδώρος

Χιώτης, γεννήθηκε την 1^η Ιουλίου 1722⁵⁷. Ολοκλήρωσε τις φιλοσοφικές και θεολογικές σπουδές του στο Παλέρμο της Σικελίας και επέστρεψε στην Χίο το 1750. Έφτασε μαζί με τον π. Αντ. Gagliardi στην Τήνο στις 23 Οκτωβρίου 1750, ύστερα από την έκκληση του Πέτρου Μπέττη για ενίσχυση της αποστολής⁵⁸. Υπηρέτησε ως Ιεροκήρυκας, αλλά κυρίως η δραστηριότητά του είναι η διδασκαλία στη σχολή της Τήνου, όπου εργάζεται αρκετά χρόνια⁵⁹. Οι πηγές μάλιστα αναφέρουν ότι ο π. Ferrari, του «*αναθέτει το σχολείο των μικρών*»⁶⁰. Την παρουσία του στην αποστολή Τήνου-Σύρου την περίοδο (1750-1760), επιβεβαιώνει ο αποστολικός επισκόπτης *De Stefani* το 1757⁶¹.

Ήταν από τους μοναχούς που κατοικούσαν μόνιμα στην Τήνο, αλλά πηγαινοέρχονταν μεταξύ των δύο νησιών Σύρου και Τήνου και βοηθούσαν για μεγάλα χρονικά διαστήματα τους πατέρες της Σύρου, κυρίως στο σχολείο. Όταν έλειψε ο *Μιχαήλ Roxas* από τις 18 Φεβρουαρίου 1760, μέχρι τις 20 Ιουνίου 1760, στην Κωνσταντινούπολη για να υπερασπισθεί υπόθεση της ιεραποστολής τον αντικατέστησε ο π. *Ντ' Ισιδώρος* και δίδαξε, μέχρι την αναχώρησή του από την αποστολή Τήνου-Σύρου, για τη Σικελία, στις 16 Ιουνίου 1760⁶².

Το Νοέμβριο του 1767, μαζί με άλλους Χιώτες Ιησουίτες, φαίνεται να ζει στην Σικελία, από κατάλογο της Σικελικής επαρχίας του 1767⁶³. Όταν απαγορεύτηκε το τάγμα στη Σικελία το 1767, έφυγε και επέστρεψε το 1769 στην

⁵⁶ «...Al P. *Isidoro per ordine del P. Superiore Agazi venuto in Sira con sua lettera 8 Maggio 1770. Per vesta nuova del P. Gagliardi, R.6 venuto in Sira*». ΑΤΙΣ (18β, Κ78), «Λογιστικό βιβλίο της Μονής Σύρου 1769-1770-1771», σ. 5.

⁵⁷ Στην αναφορά του το 1757, ο Αποστολικός επισκόπτης de Stefani, γράφει ότι ο *Αντώνιος Ντ' Ισιδώρος*, από την Χίο ήταν 33 ετών, και βρισκόταν στην αποστολή εδώ και 4 χρόνια, δηλαδή τοποθετεί το έτος της γέννησής του το 1724, επομένως ήταν στην αποστολή Τήνου-Σύρου τουλάχιστον από το 1753. *Prop. Scritture riferite, vol. 764: 159r-160v, 164v-166r*, «Pietro Martire de Stefani...», από G. Hofmann, *Vescovadi ...Tinos*, σ. 97-117, κυρίως σ. 105.

⁵⁸ «Ο π. Gagliardi στάλθηκε στη Σύρο να βοηθήσει τον π. Ροζάς, ενώ ο π. Ντ' Ιζιντόρο παρέμεινε στην Τήνο». Μετάφραση από G. Romano, *Cenni storici della Missione...ό. π.*, σ. 98.

⁵⁹ Μ. Ρούσσοις-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό. π.*, σ. 324.

⁶⁰ *Prop. Scritture riferite, vol. 764: 159r-160v, 164v-166r*, «Pietro Martire de Stefani, arcivescovo di Naxos e Visitatore Apostolico...» από Hofmann, *Vescovadi...Tinos*, σ. 97-117, κυρίως σ. 105 και εξής. Βλ. και G. Romano, *Cenni ...ό. π.*, σ. 99.

⁶¹ «...Αντώνιος Ντ' Ισιδώρος, από την Χίο 33 ετών... Όλοι οι ανωτέρω είναι ικανοί για την διδασκαλία της κατήχησης και αποτελούν πρότυπα. Ο π. Νικόλαος Βερνάτσα, είναι ικανότερος από τους άλλους ιησουίτες και ο π. Αντώνιος Ντ' Ισιδώρος, είναι ο λιγότερο έμπειρος στις σπουδές...»

Prop. Scritture riferite, vol. 764: 159r-160v, 164v-166r, «Pietro Martire de Stefani, arcivescovo di Naxos e Visitatore Apostolico ...» G. Hofmann, *Vescovadi...Tinos*, σ. 97-117, κυρίως σ. 105.

⁶² «Finalmente ...effettuò la partenza (di p. D'Isidoro) 16 giugno 1760 ». G. Romano, ...ό. π., σ. 102.

⁶³ Μ. Ρούσσοις-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό. π.*, σ. 119.

Ελλάδα, όπως αναφέρει ο ίδιος κατάλογος που δημοσιεύεται από τον Μ. Ρούσο-Μηλιδώνη⁶⁴. Ωστόσο ο ίδιος επίσης ιστορικός αναφέρει, ότι «από το 1760-1773, ο Αντώνιος Ντ' Ισίδωρος εργάστηκε στη Μονή της «Παναγιάς»⁶⁵. Οι δε πατέρες LaLomia⁶⁶ και Romano⁶⁷ αναφέρουν, ότι «μεταξύ των ετών 1744-1773, εργάστηκε στη Σύρο βοηθώντας τον π. Roxas, που έμενε μόνιμα στη Μονή της «Παναγιάς».

Παρά τις λίγο ασαφείς πληροφορίες, πιστεύουμε, ότι πρέπει να εργάστηκε και να διδάξε στη Σχολή της Μονής Σύρου κατά περιόδους, μεταξύ των ετών 1750-1760 αφού έφθασε στην Αποστολή το 1750 μαζί με τον π. Gagliardi και μετά την επιστροφή του από την Σικελία από το 1769 και μέχρι την κατάργηση του τάγματος το 1773, οπότε και έφυγε από την αποστολή Σύρου -Τήνου. Το σίγουρο είναι ότι ο π. Ντ' Ισίδωρος ήταν από εκείνους που εργάζονταν κατά περιόδους και στις δύο Μονές εκ περιτροπής. Το γεγονός αποδεικνύεται από «Λογιστικό βιβλίο της Μονής Σύρου 1769-1770-1771», όπου το Μάιο του 1770, χρεώνεται η συντήρηση των πατέρων ντ' Ισίδωρου και Gagliardi σύμφωνα με εντολή του ηγούμενου π. Agazzi, στα έξοδα της Μονής Σύρου⁶⁸.

Οι πηγές δεν αναφέρουν που πήγε μετά την κατάργηση του τάγματος. Δεν έμεινε ούτε στη Σύρο, ούτε στην Τήνο, ούτε γνωρίζουμε αν επέστρεψε στη Χίο.

2.5.2.6.4 π. Νικόλαος Βερνάτσα ή Vernazza (1751-1769)

Γεννήθηκε στα Σκλαβιά της Χίου στις 23 Φεβρουαρίου 1714, γιός του Νικολάου Βερνάτσα και της Μαργαρίτας Ιουστινιάνη⁶⁹. Αδελφός του «*Scriptor Graecus*», της Βιβλιοθήκης του Βατικανού, **Ραφαήλ Βερνάτσα**, το αρχείο του

⁶⁴ *Catalogus Brevis Provinciae Siculae S. J. Exulantis atque dispersae Anno MDCCLXVII*, σ. 12, από Μ. Ρούσο-Μηλιδώνη, *Έλληνες...ό. π.*, σ. 220, 215 και 356.

⁶⁵ «Από το 1760-1773, ο Αντώνιος Ντ' Ισίδωρος εργάστηκε στη Μονή της «Παναγιάς» εργάστηκαν οι Χίοι πατέρες Αντώνιος Ντ' Ισίδωρος ή D' Isidoro και Νικόλαος Βερνάτσας ή Vernazza, μαζί με τους Ενετούς Πέτρο Βικέντιο Agazi, Φραγκίσκο Leorsi, Ανδρέα Mikellini, Φραγκίσκο Lalomia, Αντώνιο Gagliardi και Ιωσήφ Mortillaro». Μ. Ρούσος-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες... ό. π.*, σ. 352.

⁶⁶ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), LaLomia, *Relazione...1788*, σ. 34.

⁶⁷ G. Romano, *Cenni storici della Missione...ό. π.*, σ. 284.

⁶⁸ «...Al P. Isidoro per ordine del P. Superiore Agazi venuto in Sira con sua lettera 8 Maggio 1770. Per vesta nuova del P. Gagliardi. R.6 venuto in Sira». ΑΤΙΣ (18β, Κ78), «Λογιστικό βιβλίο της Μονής Σύρου 1769-1770-1771», σ. 5.

⁶⁹ Θωμάς Παπαδόπουλος, «Αιγαιοπελαγίται μαθηταί του εν Ρώμη φροντιστηρίου του Αγίου Αθανασίου», *ΕΕΚΜ*, 8 (1970), 484-566, από κώδικες εκ των καταλοίπων του Ραφ. Βερνάτσα στην Βαλλικελλιανή Βιβλιοθήκη της Ρώμης, C. 6φφ. 336^r-344^r, 407^r-408^r, C.9φφ. 166^r-167^v, C. 8φφ. 257^r, 258^r, C. 14 φφ. 57^v-58.

Επίσης «Nicola Vernazza nacque il 23 febbraio del 1714 a Chios ed entrò nella compagnia a Roma il 3 maggio 1738. Ritornò a Chios prima del 1742 (1743). Vi morì il 4 ottobre del 1801»

Marek Inglot, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820) e la sua parte nella restaurazione generale della Compagnia*, Roma 1997, σ. 208, υποσημ. 12.

Ο αρχιεπίσκοπος de Stefani τοποθετεί την ημερομηνία γέννησής του το 1717, αφού γράφει ότι το 1757 ήταν 40 ετών: «π. Νικόλαος Βερνάτσα, από τη Χίο, ετών 40 σε αυτήν την αποστολή από 12 έτη...». *Prop. Scritture riferite*, vol. 764: 159^r-160^v, 164^v-166^r, G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici...Tinos*, σ. 97-117, κυρίως σ. 105 και εξής.

οποίου, φυλάσσεται στην Βαλκελλιανή Βιβλιοθήκη της Ρώμης, μαζί με τα κατάλοιπα του *Λέοντος Αλλατίου* και άλλα χειρόγραφα Χίων συγγραφέων.

Σπούδασε στο *Ελληνικό κολλέγιο του «Αγίου Αθανασίου»*⁷⁰, Γραμματική,

⁷⁰ Το **Ελληνικό Κολλέγιο του Αγίου Αθανασίου** ή «*Collegium Grecum*», ιδρύθηκε το 1577, από τον φιλέλληνα και μεγαλεπήβολο πάπα, Γρηγόριο τον ΙΓ', με σκοπό την υποστήριξη της *Ελληνικής γλώσσας «την γενικότερη ανάπτυξη του ελληνικού πνεύματος και την δημιουργία προϋποθέσεων για την προσέγγιση Ανατολής και Δύσης»*. [Γρηγορίου, *Καθολικοί και Ορθόδοξοι...ό.π.*, σ. 574]. Η διοίκηση του Κολλεγίου στην αρχή ανατέθηκε σε επιτροπή 5 καρδινάλιων και αργότερα στους Ιησουίτες. Οι μαθητές του, προέρχονταν κυρίως από τα νησιά, της Τουρκοκρατούμενης Ελλάδας και ειδικά από τη Χίο, που λόγω του κληροδοτήματος του Λέοντος Αλλατίου, φοιτούσαν δωρεάν. Για να εγγραφεί ένας υποψήφιος, έπρεπε να είναι ευφυής, επιμελής, ενάρετος, ευσεβής, ηλικίας μέχρι 15 ετών και να έχει άριστες συστάσεις, από λόγιους και επισκόπους. Καθημερινά εξασκούσαν στη χρήση της λατινικής γλώσσας, στις ακολουθίες όμως χρησιμοποιείτο και η ελληνική γλώσσα, ενώ μάθαιναν να τελούν τις ακολουθίες και στο λατινικό και στο ελληνικό «τελετουργικό τυπικό» (*Ritus*). Η μεθοδολογία, η παιδαγωγική και διδακτική οργάνωση του Κολλεγίου, προσδιοριζόταν από την *Ratio Studiorum*. Η προσφερόμενη εγκύκλια μόρφωση, ήταν ανωτέρου επιπέδου, σε ελληνική, λατινική και ιταλική γλώσσα, εξασκούσαν στο κήρυγμα και στους ρητορικούς διαλόγους, ενώ συνάμα μελετούσαν τον Άγιο Θωμά Ακινάτη, οπωσδήποτε Κικέρωνα και Αριστοτέλη και από τους νεότερους Εκκλησιαστικούς τους Αγίους Χρυσόστομο, Γρηγόριο και Θεολόγο.

Το κολλέγιο δεν είδε με καλό μάτι ευθύς εξ αρχής, η ιεραρχία της ορθόδοξου εκκλησίας, γιατί δεν ενέπνεε, όπως είναι φυσικό, την εμπιστοσύνη της και φοβόντουσαν τους αποφοίτους του, επειδή πίστευαν ότι όλοι θα στρέφονταν κατά της Ανατολικής εκκλησίας. Αγκιστρωμένη πάνω στις δογματικές διαφορές, δεν μπορούσε ή δεν ήθελε να αντιληφθεί, να κατανοήσει και κυρίως να εμπιστευθεί, τον ενωτικό χαρακτήρα του Κολλεγίου, τον οποίο θεωρούσαν πονηρό. Έτσι ο Ζαχαρόπουλος γράφει ότι, «χωρίς ποτέ να εγκαταλείψουν τον κύριο σκοπό τους, τη μύηση δηλαδή των σπουδαστών στη θεολογία της καθολικής Εκκλησίας» εν τούτοις «δούλευαν οπωσδήποτε για την ανάπτυξη της ελληνικής παιδείας» και παρά τα παραπάνω, «Η προσφορά του Κολλεγίου στην προαγωγή της υπόθεσης των γραμμάτων υπήρξε αναμφίβολα αξιόλογη» [Ν. Ζαχαρόπουλος, *Η Παιδεία στην Τουρκοκρατία*, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 71 και εξ]. Οι μελέτες του Θωμά Παπαδόπουλου στα Αρχεία της Ρώμης, αποκαλύπτουν επίσης, ότι «εκ των κόλλων του προήλθον τότε άριστοι ελληνιστάι και διδάσκαλοι, οι οποίοι, αν παραβλέψη τις τας τυχόν εξαιρέσεις και την εκατέρωθεν εμπάθεια περί το δόγμα, συνέβαλον μεγάλως εις την πνευματικήν αναγέννησιν της νεωτέρας Ελλάδος. Ας μη λησμονώμεν ότι πλείστοι εξ αυτών ωφέλησαν και αρνητικώς, εφ' όσον οι ορθόδοξοι οπλίσθησαν αναλόγως δια την αντιμετώπισιν της καθολικής θρησκευτικής διαφωτίσεως. Και ότι «εν πάση περιπτώσει η συμβολή του Φροντιστηρίου υπήρξε σημαντική και τούτο οφείλει να το ομολογήση πας τις αντικειμενικώς κρίνων την ιστορίαν του Φροντιστηρίου και τα αποτελέσματα της δράσεως των εκεί μαθητεουσάντων». [Θ. Ι. Παπαδόπουλος, «Αιγαίοπελαγίται μαθηταί του εν Ρώμη φροντιστηρίου του Αγίου Αθανασίου», *ΕΕΚΜ*, 8 (1971), 484-566].

Η παρακμή του Κολλεγίου, αρχίζει στις αρχές του ΙΗ' αιώνα. Οι Έλληνες μαθητές είναι πλέον απρόθυμοι, για σπουδές στη Ρώμη. «Το παρελθόν είχε διδάξει ότι οι επιστρέψαντες εκείθεν είχαν αντιμετώπισει σφοδράν εκ μέρους των ορθόδοξων εντοπίων αντίδρασιν. Πολλοί είχαν διωχθή, εν συνεχεία δε, λόγω και της εκ Ρώμης οικονομικής εγκαταλείψεως, είχαν αποθάνει εν περιφρονήσει και πενία». «Όλοι εθεώρουν τους εκ Ρώμης επανελθόντας ορθόδοξους ως **μισθαρνα όργανα της Καθολικής Εκκλησίας**. Από πολλούς αφηρέθη η δυνατότης της μεταδόσεως των εξ Ευρώπης φώτων περί τας επιστήμας και τα γράμματα και ως μόνη προσφορά των δύναται να υπολογισθή η αρνητική εκ της απειπιθέσεως προελθούσα». [Παπαδόπουλος, *...ό.π.*, *ΕΕΚΜ*, 8 (1971), 484-566]. Δηλαδή βίωσαν, χωρίς υπερβολή ένα διωγμό, επιστρέφοντας στην Ελλάδα. Για τη Δύση, ήταν Έλληνες. Αλλά για τους Έλληνες Ορθόδοξους, είτε καθολικοί ήταν, είτε ορθόδοξοι, φιλικά προσκείμενοι προς τους καθολικούς, δεν είχε διαφορά. Ήταν «μιαροί», «βδελύγματα του πάπα», «το ποτήριον της λαπικής τρύγης κατά κόρον πελώκασιν, απαρνησάμενοι την πατρώαν ευσέβειαν». Αν όμως κάποιος, μη μπορώντας ο δυστυχής, να κάνει και διαφορετικά, αφού θα πέθαινε από την πείνα, επέστρεφε στην «πατρώαν ευσέβειαν», «τας λαπικάς κακοδοξίας αποπτύσας» [Γριτσόπουλος, *Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή*, τομ. Α., Αθήνα 1966, σ.

Ανθρωπιστικά γράμματα, Ρητορική, Λογική, Φιλοσοφία και Θεολογία»⁷¹.

Από τη Ρώμη πηγαίνει στη Χίο και μέχρι το 1751 κηρύττει στον ναό του Αγίου Νικολάου και διδάσκει στο σχολείο.

Την περίοδο (1751-1769) βρίσκεται στην ενωμένη αποστολή Τήνου-Σύρου, διδάσκει και κηρύττει⁷².

Είναι επίσης από τους Ιησουίτες που στην ίδια περίοδο (1751-1769) προσφέρει υπηρεσίες και διδάσκει στο Σχολείο της Σύρου.

Το 1769 επιστρέφει στην πατρίδα του την Χίο, όπου και διαχειρίζεται την πρώην μονή των Ιησουιτών της Χίου μέχρι το 1783, ενώ το ίδιο χρονικό διάστημα, «με ενέργειες του αδελφού του στη Ρώμη Φραγκίσκου Ραφαήλ⁷³, έλαβε εντολή από την

152], αναφερόμενος στον Κωνσταντίνο Κόκκο, γεννημένο στην Νάξο, κατευθείαν έπαιρνε ως ανταμοιβή, μεγάλη θέση και αξιώματα και παχυλό μισθό και ήταν άξιος δάσκαλος στην Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή, στην οποία δίδασκε την «*ίδια μιαρή Φιλοσοφία και μιαρή Θεολογία*», με την ίδια «*βδερρρή μέθοδο*», που είχε διδαχθεί δωρεάν, από τους «*μιαρούς του Πάπα*», στο «*κολλέγιο του Αγίου Αθανασίου*». Αντιθέτως, «*Η απόκλιση τους από το ορθόδοξο δόγμα*», όπως σημειώνει ο Βακαλόπουλος, δεν αποτελούσε κανόνα, ή απαραίτητη συνέπεια των σπουδών τους, στο Κολλέγιο. Συνέβη δε σε πολλές περιπτώσεις ακριβώς το αντίθετο «*επιστρέφοντας στην πατρίδα τους, να αισθάνονται τόση απέχθεια για τις Δυτικές κακοδοξίες και τόσο μίσος γι' αυτούς ...ώστε κήρυξαν αγώνα εναντίον των*» [Βακαλόπουλος... *ό.π.*, σ. 237-238]. Αυτό μαρτυρεί και ο Ιησουίτης [P. Sauger, *Η παρούσα κατάσταση των νήσων του Αιγαίου Πελάγους*, μτφ, Αλέξανδρου Μ. Καραλή, Ερμούπολις 1878]. Μελέτες για το «*Ελληνικό κολλέγιο του Αγίου Αθανασίου*» και τους μαθητές του, βλέπε [Legrand, *Bibliographie Hellénique, ou description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au dix-septième siècle*, Paris, vols. I.1894, II.1894, III.1895, IV. 1896, V.1903] και ειδικά για τους μαθητές του, [Ζολώτας, *Ιστορία της Χίου*, Αθήνα 1926 και 1928], [Σάθας, *Νεοελληνική Φιλολογία. Βιογραφία των εν Γράμμασι διαλαμπάντων Ελλήνων(1453-1821)*, Αθήνα 1868], [Γρηγορίου, *Σχέσεις καθολικών και Ορθόδοξων*, Αθήνα 1958], [Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Έλληνες Ιησουίτες (1560-1773)*, Αθήνα 1993], [Τσιρπανλής, *Το Ελληνικό κολλέγιο της Ρώμης και οι μαθητές του (1576-1700)*, Θεσσαλονίκη 1980 και (Ανάλεκτα Βλατάδων 32)], [Κεφαλληνιάδης, «*Το διδακτορικόν δίπλωμα του Φραγκίσκου Κόκκου*», *ΕΕΚΜ*, σ. 644-651], [Δημητρακόπουλος, *Ορθόδοξος Ελλάς*, Λειψία 1872]ο οποίος αναφέρει για τους «*Γρηγοριάδες*», που υπηρέτησαν «*ποικιλότροπα το έθνος, ως πατριάρχες, πρωτάνεις πανεπιστημίων, γιατροί, συγγραφείς, δάσκαλοι*». Υπηρέτησαν ακόμη και ως ιερείς, τόσο τη Δυτική όσο και την Ανατολική Εκκλησία, αναρριχόμενοι μάλιστα στα ανώτατα εκκλησιαστικά αξιώματα. Πολλοί έγιναν τόσο σπουδαιίοι, ώστε ονομάστηκαν «*Oracoli di Sapienza*», δηλ.«*μαντεία σοφίας*» και άλλοι επαινέθηκαν για τη δράση τους στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας [Σπ. Λάμπρου, «*Το εν Ρώμη Ελληνικόν Γυμνάσιον*», *Νέος Ελληνομνήμων*» 10 (1913), 3-32].

⁷¹ Θ. Παπαδόπουλος... *ΕΕΚΜ*, 8 (1970), σ. 495. βλ επίσης του ίδιου, *Δαβίδ...ό.π.*, σ. 19 και εξ.

⁷² Έχαιρε της εκτίμησης των κατοίκων και θεωρείτο εξαιρετικός ιεροκήρυκας. «...Ο π. Νικόλαος Βερνάτσα, είναι ικανότερος από τους άλλους ιησουίτες...» γράφει ο de Stefani. Και συνεχίζει στο Ν. 56. «*Από τους Ιησουίτες ο π. Νικόλαος Βερνάτσα είχε κερδίσει πιο πολύ την εμπιστοσύνη των Τηνιακών*» *Prop. Scrittura riferite*, vol. 764: 159r-160v, 164v-166r, από G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici...Tinos*, σ. 97-117, κυρίως σ. 105 και εξής. Βλ. επίσης G. Romano, *Cenni storici della Missione...ό.π.*, σ. 99.

⁷³ «*Ο Φραγκίσκος-Ραφαήλ Βερνάτσα, αδελφός του Νικολάου, γεννήθηκε στη Χίο στις 13 Φεβρουαρίου 1710. Εισήλθε στο φροντιστήριο στις 2 Ιανουαρίου 1725, ως υπότροφος εκ του κληροδοτήματος Αλλατίου « ex dispensatione Apostolica, quia ritus latini». Εσπούδασε γραμματική, ρητορική, φυσική, λογική και ανεκνήρχθη διδάκτωρ της φιλοσοφίας και θεολογίας. Ενώ σπούδαζε δίδασκε ελληνικά σε νεώτερους τροφίμους του φροντιστηρίου. Ανεχώρησε στις 16 Οκτωβρίου 1736. Χειροτονήθηκε ιερέας και επί σειράν ετών εδίδαξε ελληνικά στο κολλέγιο της Προπαγάνδας. Για 40 περίπου χρόνια εχρημάτισε προϊστάμενος των ελληνικών χειρογράφων «scriptor graecus» της Βατικανής βιβλιοθήκης. Εξετιμάτο ιδιαίτερος υπό των συγχρόνων του Ιταλών λογίων και απέκτησε φήμην σοφού. Απέθανε στην Ρώμη στις 5 Νοεμβρίου 1780*». Θ. Παπαδόπουλος, ...*ό. π.*, *ΕΕΚΜ*, 8 (1970), (484-566), σ. 496.

Προπαγάνδα να διδάσκει επί μισθώ γραμματική και λατινικά στο καθολικό σχολείο της Χίου, να κηρύττει δε και να εξομολογεί στον καθεδρικό ναό της νήσου»⁷⁴. Αλληλογραφεί και συνεργάζεται με τους συναδέλφους του πρώην Ιησουίτες, προετοιμάζοντας την ένταξή τους στο τάγμα της Ρωσίας. Ο ίδιος παραμένει πιστός στο τάγμα του μέχρι το τέλος της ζωής του και κληροδοτεί με διαθήκη του το 1799, στους «*Pateres tus Jesuites*», την πατρική του περιουσία στα Σκλαβιά, «με το μεγάλο οικογενειακό πύργο», εφ' όσον δεν υπάρξουν, «*άρρενες απόγονοι της οικογένειας Νικορόζη-Βερνάτσα*»⁷⁵, για να τα κληρονομήσουν, προφητεύοντας κατά κάποιο τρόπο την επανασύσταση του Τάγματος. Πέθανε στις 4 Οκτωβρίου 1801 στη Χίο⁷⁶, αφού εντάχθηκε στο Τάγμα της Ρωσίας και ανανέωσε τους όρκους του⁷⁷.

2.5.2.6.5 Περιστασιακοί δάσκαλοι

π. Αντώνιος Tozzoni: Ήδη γνωρίζουμε, ότι από τον Οκτώβριο του 1748, ο π. Αντώνιος Tozzoni με τον π. Roxas στάλθηκαν στη Σύρο, επειδή οι πατέρες Calzamiglia και Miconi, δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν για λόγους υγείας⁷⁸. Μαζί με τον Νικολό Vernazza και Αντώνιο ντ' Ισίδωρο εναλλάσσονται μεταξύ Σύρου και Τήνου, βοηθώντας και διδάσκοντας και στο σχολείο της Σύρου, για μεγάλα χρονικά διαστήματα μέχρι το 1773⁷⁹. Διδάσκουν κυρίως Ηθική Θεολογία στους κληρικούς και Γραμματική στα παιδιά⁸⁰.

π. Φραγκίσκος Percoto: Στις 17 Σεπτεμβρίου του 1758, έφθασε στην αποστολή Σύρου-Τήνου ο π. Φραγκίσκος Percoto, σε αντικατάσταση του π. Μπέττι που πέθανε το 1757. Δίδαξε στο σχολείο της Τήνου για ένα χρόνο και στην συνέχεια **δίδαξε στο σχολείο της Σύρου άλλα δύο χρόνια, από το 1759-1761**. Έφυγε από την αποστολή για τη Βενετία στις 14 Σεπτεμβρίου του 1761. Οι πηγές δεν μας δίνουν άλλες πληροφορίες για τη ζωή του και τη δράση του⁸¹.

⁷⁴ Το 1769 κατηγορήθηκε από τον Τήνου de Via, «ως δημιουργός φιλονικιών και στάσεων κατά του επισκόπου και η ανάκριση απέβη εις βάρος του, αλλά αρνήθηκε να υπακούσει εις την εντολή της Προπαγάνδας και να αναχωρήσει από την Τήνο και τιμωρήθηκε με πενταετή στέρηση της ιεραποστολικής εντολής». Έτσι το 1769, επέστρεψε στη Χίο αλλά προ της λήξεως της πενταετίας έλαβε άφεση από την Προπαγάνδα. Εν τω μεταξύ καταργήθηκε το τάγμα και παρέμεινε στην Χίο. Θ. Παπαδόπουλος, ...ό.π., ΕΕΚΜ, 8 (1970), σ. 484-566. Βλ. επίσης G. Romano, ...ό.π., σ. 149, Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό. π.*, σ. 119&327, του ιδίου, *Έλληνες Ιησουίτες, ...ό. π.*, σ. 188, Γ. Ζολώτα, *Ιστορία της Χίου*, τ. Γ1 σ. 482-483 και τ. Γ2 σ. 378 και ΑΤΙΣ Κώδικας 12α.

⁷⁵ Στο αρχείο ΑΤΙΣ, υπάρχουν τέσσερις επιστολές του: δύο προς τον π. Agazio και μια προς τον π. Mortillaro, στην Τήνο και μία προς τον π. Lichtle στην Νάξο, καθώς και η Διαθήκη του με ημερομηνία 1 Ιουνίου 1799. Βλ. Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Έλληνες Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 187-192.

⁷⁶ Η Μονή της Χίου μετά την αναχώρηση του π. Βενέδικτου Credo, για την Σύμωρη, περιήλθε στους Λαζαριστές, σύμφωνα με διάταγμα του γενικού Ηγούμενου του τάγματος, όπου την περιουσία των πρώην Ιησουιτών, έπρεπε να διαχειρίζονται Γάλλοι υπήκοοι. G. Romano ...ό.π., σ. 159.

⁷⁷ Liber II Mortuorum ab anno 1784 ad 1780, σ. 72, *Επισκοπή Τήνου, Αρχείο Καθολικών Χίου (AKX)*.

⁷⁸ G. Romano, *Cenni storici della Missione... ό. π.*, σ. 90 και εξής.

⁷⁹ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione...ό.π.*, σ. 34.

⁸⁰ Marek Inglot, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820)...ό.π.*, σ. 208.

⁸¹ Μτφ. από G. Romano, *Cenni storici della Missione ... ό. π.*, σ. 102.

Το 1764, η αποστολή ενισχύεται με τρεις νέους ιεραποστόλους, τους πατέρες *Vincenzo Agazio ή Agazzi, Andrea Michelin* και *Francesco Leorsi*.

π. Pier-Vincenzo Agazzino ή Agazzi και Agazi (1730-1798): Ένας από τους τρεις Μισιονάριους που έφθασαν το 1764, για την ενίσχυση της αποστολής. Τελευταίος Ηγούμενος πριν την απαγόρευση του Τάγματος το 1773, τον οποίο οι συνάδελφοί του *Gagliardi, Mortillaro, LaLomia* και *Roxas* συνέχισαν να αναγνωρίζουν *άτυπα* ως Ηγούμενο και κατά την περίοδο της κατάργησης, υπηρετώντας ως *ενοριακοί ιερείς κάτω από τις εντολές του επισκόπου De Via*.

Πέθανε στην Τήνο, «*fu chiamato agli eterni riposi*», στις 17 Νοεμβρίου 1798, αφήνοντας μόνο του τον ηλικιωμένο π. *Mortillaro*⁸².

π. Αντρέας Michelini (1733-1814): Γεννήθηκε στην Bologna της Ιταλίας το 1733. Έφθασε στην αποστολή Σύρου-Τήνου το 1764 μαζί με τους π. Βιντσέντσο *Vincenzo Agazio*, Αντρέα *Andrea Michelini* και Φραντσέσκο *Francesco Leorsi*. Πέθανε στο Forli το 1814⁸³.

π. Φραντσέσκο ή Francesco Leorsi (1732-?): Γεννήθηκε στη Verona της Ιταλίας στις 13 Οκτωβρίου 1732. Έφθασε στην αποστολή Τήνου Σύρου το 1764. Όταν το 1773, δημοσιεύτηκε το διάταγμα της κατάργησης του Τάγματος από τον Κλήμεντα ΙΔ', βρίσκεται στην Τήνο, αλλά αποφάσισε να επιστρέψει στην Βενετία⁸⁴.

π. Φραγκίσκος La Lomia: Το 1770 από «*Λογιστικό κώδικα Εσόδων-Εξόδων*» της Μονής Σύρου, μαθαίνουμε επίσης ότι και ο π. Φραγκίσκος La Lomia⁸⁵, ζούσε και δίδασκε στο σχολείο της Σύρου. Υπάρχουν καταχωρημένα τα έξοδα «για την συντήρηση και διατροφή, του π. *La Lomia*», που το 1770, «*έμενε στη Σύρα για 8 μήνες, μάθαινε τη γλώσσα και βοηθούσε επίσης και στο σχολείο...*»⁸⁶.

2.5.3. Μετά την κατάργηση του Τάγματος (1773-1806)

Και ενώ το σχολείο διανύει περίοδο ακμής, η ανακοίνωση του διατάγματος της κατάργησης του Τάγματος το 1773, μετά από αμετάκλητη απόφαση του *πάπα*

⁸² G. Romano, ...ό. π., σ. 102 & 127 & 170. Βιογραφικό στον ίδιο, ... ό. π., σ. 202-203.

«*Pier Vincenzo Agazzi. Nacque il 15 marzo del 1730 a Mirandola (Modena) ed entrò nella provincia veneta il 4 Aprile del 1746. Nella missione a Tinos arrivò nel 1764; vi morì il 17 novebre del 1798*». Marek Inglot, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo ...ό.π.*, σ. 207, υποσημ. 6.

⁸³ G. Romano, *Cenni...ό.π.*, σ. 102.

⁸⁴ G. Romano, ...ό.π., σ. 102. Αναφορά de Via, G. Hofmann, *Vescovadi...Tinos*, σ. 132.

⁸⁵ Ο συγγραφέας του Κώδικα ΑΤΙΣ (6α, Κ16), *La Lomia, Relazione...*, 1788.

⁸⁶ 1770. «*Mantenimento del p. Lalomia in Sira 8 mesi statovi per imparar la lingua, ed aiutava anche alla scuola, oltre haver dato gli esercizi al clero. Computato il mantenimento a 8 para il giorno il solo cibo e giacche per vestito era provveduto da Tine Reali quarantotto dalli quali si donano denaro*».

ΑΤΙΣ (18β, Κ78), «*Λογιστικό βιβλίο της Μονής Σύρου 1769-1770-1771*», σ. 5.

Κλήμεντα, έρχεται να διαταράξει την λειτουργία του και να αναστείλει την πρόοδό του.

Η δημοσίευση του διατάγματος της κατάργησης του Τάγματος το 1773, βρίσκει τον π. Roxas μόνο του στη μονή της «Παναγιάς» Σύρου. Συνεχίζει να λειτουργεί το σχολείο, βοηθούμενος από τους μοναχούς της Μονής Τήνου. Παράλληλα οι πατέρες Gagliardi, Βιντσέντσο Agazio, Φραντσέσκο LaLomia και Ιωσήφ Mortillaro αποφασίζουν να μείνουν, στην Τήνο, εργαζόμενοι «ως απλοί ιερείς, κάτω από τις εντολές του επισκόπου Βικέντιου De Via»⁸⁷.

Το Σχολείο των Ιησουιτών Σύρου, συνεχίζει κανονικά να λειτουργεί και μετά την κατάργηση του τάγματος, πιθανόν όμως, σιγά-σιγά αρχίζει να φθίνει. Στην Μονή εκτός από τον π. Roxas που εξακολουθεί να διδάσκει στα παιδιά⁸⁸ μένει και ο ηλικιωμένος Δον Μάρκος Στεφάνου. Διδάσκει επίσης και ο ιερέας Δον Αντώνιος Χαλαβαζής, ο οποίος μάλιστα παίρνει από την Propaganda Fide το επίδομα, που όλα τα προηγούμενα χρόνια, πριν από το 1773, έπαιρναν οι Ιησουίτες⁸⁹. Επιπλέον διδάσκουν και άλλοι ιερείς ή διάκονοι.

Όταν αρρωσταίνει ο π. Roxas (1776), πάλι το σχολείο δεν διακόπτει την λειτουργία του, αλλά στη θέση του διδάσκει ο π. Mortillaro, που έρχεται γι' αυτό το λόγο από την Τήνο⁹⁰. Ο π. Mortillaro, διαμένει μόνιμα στην Σύρο, τουλάχιστον από το 1776 και μέχρι το 1783, οπότε τον αντικαθιστά ο π. La Lomia, που κατοικεί στην Μονή Σύρου μέχρι το 1789. Επιπλέον τον βοηθούν για σύντομα χρονικά διαστήματα ερχόμενοι από την Τήνο και οι μόνιμα διαμένοντες εκεί μοναχοί της *Ενωμένης Αποστολής Σύρου-Τήνου*⁹¹. Ένας από αυτούς είναι ο π. Gagliardi ο οποίος

⁸⁷ Βλ αίτηση του π. Gagliardi προς τον Επίσκοπο De Via και την άδεια που του δόθηκε από G. Romano, *Cenni storici della Missione...ό. π.*, σ. 127-129.

⁸⁸ Δίδασκε τουλάχιστον μέχρι το 1778. Αναφέρεται σε γράμμα του π. LaLomia, που στέλνει από την Τήνο, μετά από το ταξίδι του στην Σαντορίνη, όπου έμεινε ένα μήνα, βοηθώντας τον επίσκοπο του νησιού. «Απόσπασμα επιστολής του π. LaLomia στον Roxas, από την Τήνο το 1778», από G. Romano, *Cenni storici della Missione ... ό. π.*, σ. 159.

⁸⁹ Αρχείο Καθολικής Επισκοπής Σύρου (ΑΚΕΣ), Αρ. 15/ 3 Δεκεμβρίου 1774, Χειρόγραφο του Αρχείου της Καθολικής Επισκοπής Σύρου, προς τον Επίσκοπο Σύρου, από την Εκκλησιαστική Επιτροπή, για τη Διάδοση της Πίστεως της Ρώμης, Propaganda Fide, «*σχετικά με το μισθό του διδασκάλου Χαλαβαζή, που διδασκε στη Σύρα...*». Τον έχουμε βρει να διδάσκει από το 1757 στο Γυμνάσιο, στην επίσκεψη του de Stefani, όπου μάλιστα διδασκε και Θεολογία βοηθώντας τον π. Roxas.

⁹⁰ «...Ho riflettuto e il p. Godinò ritrova la mia riflessione ch' è posto, che il p. Mortillaro è venuto in Sira a cagione della poca sanità e vecchiezza di V. R. per potrà fare scuola e lavorare in chiesa...».

«...το σκέφτηκα καλά και ο π. Godinò συμφωνεί με την απόφασή μου, που ο π. **Mortillaro ήλθε** στην Σύρα, εξ αιτίας της κακής υγείας και της ηλικίας της Σεβασμιότητάς σας, **για να διδάξει στο σχολείο** και να προσφέρει υπηρεσίες στην εκκλησία...», στο ΑΤΙΣ (1δ 145,1) «Γράμμα από τον π. Gagliardi προς τον Roxas το 1776».

⁹¹ «Anche a Syros il p. Michele Roxas rimase a lavorare come prima; sin dai primi tempi dopo la soppressione egli fu aiutato dai padri di Tinos fino al 1783 vi soggiornò il padre mortillato, che fu sostituito dal padre La Lomia. Per periodi più brevi vi venivano pure gli altri». M.Inglot...ό. π.,σ. 208.

πηγαινοέρχεται τακτικά από την Τήνο στη Σύρο, ενώ το 1779 ο π. *Gagliardi* ταξιδεύει για τις ανάγκες της Αποστολής στην Κωνσταντινούπολη⁹².

Ωστόσο ο π. *Roxas*, παρά την ασθένειά του, εξακολουθεί να διδάσκει, ακόμη και μέχρι το 1778⁹³. Το 1777, από μια επιστολή 4 σελίδων του π. *LaLomia* από την Τήνο, προς τον π. *Roxas*, μαθαίνουμε ότι στο σχολείο εξακολουθεί να διδάσκει και ο Δον Αντώνιος Χαλαβαζής. Προφανώς συνεχίζει να παίρνει και το επίδομα ή αποζημίωση, από την Προπαγάνδα, διδάσκοντας Θεολογία στους κληρικούς. Από το γράμμα φαίνεται, ότι οι πρώην Ιησουίτες, *ex Gesuites*, της αποστολής Τήνου-Σύρου, ενδιαφέρονταν να ξαναπάρουν οι ίδιοι το επίδομα αυτό, που άλλωστε, τους ήταν απαραίτητο για την συντήρησή τους, αφού δεν διέθεταν άλλους πόρους για να ζήσουν. Ίσως σκόπευε να πάψει να διδάσκει ο Δον Αντώνιος Χαλαβαζής και φαίνεται ότι, ο επικρατέστερος υποψήφιος ιερέας του Επισκόπου για να τον αντικαταστήσει, ήταν ο Δον Ιωσήφ Ξανθάκης. Ενδιαφέρονταν όμως και οι Ιησουίτες, να διδάσκουν στους κληρικούς, λόγω της αποζημίωσης, που έδινε η Προπαγάνδα και την οποία θεωρούσαν ότι δικαιούνταν να λαμβάνουν εκείνοι: «Επιπλέον αυτού, εμείς ζητάμε ένα πράγμα δίκαιο. Το επίδομα δόθηκε σε μας. Εμείς κουραζόμαστε και ξοδεύουμε τον εαυτόν μας, για να διατηρούμε αυτήν την εκκλησία χρήσιμη για το λαό. Ο επίσκοπος δεν μου φαίνεται να έχει αντίρρηση, να μας αναθέσει την φροντίδα των κληρικών..». Γι' αυτό και ο π. *LaLomia* γράφει στον π. *Roxas*, να μάθει διακριτικά, μέσω του έμπιστού τους Δον Μάρκου Στεφάνου, τις προθέσεις του Επισκόπου και του Δον Ιωσήφ Ξανθάκη. Ολοκληρώνει την πολύ ενδιαφέρουσα επιστολή του, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι «χωρίς αυτό το φτωχό επίδομα, οι Ιεραπόστολοι δεν μπορούν να επιβιώσουν... είμαι σίγουρος, ότι αν ο π. Μορτιλλάρο θα είχε ένα έσοδο για στοιχειώδη συντήρηση, ίσως αυτοί οι πατέρες που έφυγαν να έμεναν ...και θα ήταν πιο χρήσιμοι εδώ παρά στην Ιταλία...», αναφερόμενος προφανώς στους πατέρες που έφυγαν μετά την κατάργηση του τάγματος. Από την ίδια επιστολή πληροφορούμαστε ότι ο π. *Credo*, βρίσκεται στην Τήνο το 1777. Να τι γράφει ο π. *LaLomia*, στην επιστολή του προς τον π. *Roxas*, για την αναμενόμενη επίσκεψη του Επισκόπου Σαντορίνης και για το σχολείο:

«Απαντώντας στη Σεβασμιότητα σας, ο επίσκοπος της Σαντορίνης θα φτάσει χωρίς απρόοπτον (μου το είπε ο π. *Credo*, ερχόμενος από εκεί με έναν έμπορο στην επιστροφή του από το νησί, αφού πήρε εμπορεύματα για την Ανγκόνα) αλλά μετά τον τρύγο, καρπό από τον οποίο κυρίως έχει έσοδα η επισκοπή» και συνεχίζει: «Σχετικά με την υπόθεση του επιδόματος του σχολείου νομίζω ότι πρέπει να κάνετε έτσι. Χωρίς να πούμε και να εξηγήσουμε εμείς τίποτα, να μιλήσετε στον Πρε [από το *prete*-ιερέας] Μάρκο [Στεφάνου],

⁹² Αλληλογραφία με τους πατέρες της Τήνου & Νάξου. G. Romano, *Cenni ...ό.π.*, σ.164 &166.

⁹³ «Tine 29 del 1778....Ebbi occasione di abbocarmi con Monsignor di Santorino intorno alla persona di V. R. E intorno alla scuola (Monsignor di Santorino era stato visitatore in Sira)...Posso dirle che il Prelato, è *soddisfattissimo del di lei procedere*, ammirando allo stesso tempo due talenti che Dio le ha dati, sapienza di pensare e forza di dire ». G. Romano, *Cenni storici della Missione ... ό. π.*, σ. 159.

(χωρίς να γνωρίζει τίποτα από αυτά ο Δον Ιωσήφ Ξανθάκης , ο οποίος θα είναι ίσως ο άνθρωπος που μετά τον Δον Αντώνιο [Χαλαβαζή], θα θέλει ή θα πρέπει να αναθέσει ο επίσκοπος το σχολείο) και να εξηγήσετε στον Αποστολικό Επισκέπτη, πόσο είναι αναγκαίο να μορφώνονται οι κληρικοί με την φροντίδα των πατέρων μας. Στη ζυγαριά μου τα άλλα μειονεκτήματα δεν βαραίνουν τόσο, όσο η αμάθεια των κληρικών έξω από το σχολείο. Επιπλέον αυτού, εμείς ζητάμε ένα πράγμα δίκαιο. Το επίδομα δόθηκε σε μας. Εμείς κουραζόμαστε και ξοδεύουμε τον χρόνο μας (τον εαυτόν μας) και συντηρούμε αυτήν την εκκλησία χρήσιμη για το λαό. Ο επίσκοπος δεν μου φαίνεται πολύ ενάντιος, του να μας αναθέσει την φροντίδα των κληρικών. Ενημερώστε με, αν αποχωρώντας ο Ντον Αντώνης, [Χαλαβαζής] θα μπορούσε ο Δον Ιωσήφ [Ξανθάκης] να συνεχίσει την διδασκαλία στο σχολείο...»⁹⁴.

Δεν γνωρίζουμε αν οι Ιησουίτες πήραν τελικά την αποζημίωση της Προπαγάνδας για να διδάσκουν στους κληρικούς και στους υποψήφιους ιερείς. Γνωρίζουμε όμως, ότι συνεχίζουν να διδάσκουν στο σχολείο, το ίδιο και ο π. Roxas, παρά το γεγονός ότι είναι άρρωστος. Μας το επιβεβαιώνει την επόμενη χρονιά το 1778, πάλι ο π. LaLomia, σε επόμενο γράμμα του από την Τήνο, προς τον π. Roxas στην Σύρο: «...είχα την ευκαιρία να μιλήσω με τον Επίσκοπο για σας και το σχολείο... Έμεινε πολύ ικανοποιημένος από την εργασία σας, θαυμάζοντας ταυτόχρονα, δυο ταλέντα που σας έδωσε ο Θεός. Σοφία στη σκέψη και δύναμη στο λόγο⁹⁵». Έτσι επιβεβαιώνεται και η Αποστολική επίσκεψη του Επισκόπου Σαντορίνης στην Σύρο, που φαίνεται ότι επισκέφθηκε μετά τον τρύγο, το φθινόπωρο του 1777 και ότι ο π. Roxas παρά την ασθένειά του, εξακολουθεί να διδάσκει στο σχολείο.

⁹⁴ ΑΤΙΣ (39στ, 1), «Επιστολή LaLomia /12 Σεπτεμβρίου 1777», σ. 1-4. Στο τέλος της επιστολής υπάρχει και η ημερομηνία 1 Οκτωβρίου 1777. Οι διευκρινήσεις μέσα σε αγκύλες, δεν υπάρχουν στο πρωτότυπο χειρόγραφο, προστέθηκαν για πληρέστερη κατανόηση του περιεχομένου της επιστολής, στην οποία το εδάφιο σε ιταλική γλώσσα, έχει ως εξής:

«*Rispondo alla carissima di V.(ostra) R.(ispettabilità), il Vescovo di Santorino senza altro verrà (l' ha detto il p. Credo venuto da colà con un mercante di ritorno a quest' isola dopo aver prese mercanzie di Ancona) ma dopo la Vindemia, frutto, sui provento principale del Vescovado.*

Sull' affare della pensione d(ella) scuola mi pare doversi fare così. Senza parlare, o spiegarci Noi, parli Pre Marco (senza che ne sappia niente. D. Giuseppe Xantaci, che forse sarà il soggetto, che dopo D. Antonio vorrà o potrà mettere Mons.re alla scuola). E spieghi al Visitatore la necessità, che hanno i chierici d' essere educati sotto la cura de' PP. Su gli altri inconvenienti nella mia bilancia non pressano tanto, quanto la mala educazione de' chierici fuor d(ella) scuola de' PP. Oltre a ciò Noi domandiamo una cosa giusta. La pensione era data a Noi. Noi fatichiamo e spendiamo dal Nostro, e manteniamo cod(est)a chiesa ad utile pubblico. E cod(est)o mons.(re) non mi pare troppo alieno dal mettere i chierici sotto la n(ostra) cura. Disse a me che lasciando D. Antonio, poteva il D. Giuseppe ripigliar la scuola.

...Noi che in Levante non possiam sussistere senza pensione. Sei sicuro che se p. Mortillaro avesse un entrata da mantenersi strettamente in queste parti, si resterebbe, o alogeno facilmente potrebbe esser persuaso a restarsi essendo più utile la sua dinora qui, che in Italia e quello è un nuovo motivo tra gli attenere questa pensionata..»

⁹⁵ «Tine 29 del 1778...Ebbi occasione di abbocarmi con Monsignor di Santorino intorno alla persona di V. R. E intorno alla scuola (Monsignor di Santorino era stato visitatore in Sira)...Posso dirle che il Prelato, è soddisfattissimo del di lei procedere, ammirando allo stesso tempo due talenti che Dio le ha dati, sapienza di pensare e forza di dire ». G. Romano, *Cenni storici della Missione ... ό. π.*, σ. 159.

2.5.3.1 Ιησουίτες Μοναχοί- Δάσκαλοι (1773-1806)

2.5.3.1.1 π. Roxas

Ο π. Roxas (1718 -1791), έζησε και υπηρέτησε στην Μονή της Σύρου και μετά την κατάργηση του τάγματος, ως απλός ιερέας. Συνέχισε να διδάσκει στο σχολείο μέχρι το θάνατό του το Μάρτιο του 1791⁹⁶. Συντηρείται λιτά, αλληλογραφεί με τους συναδέλφους του που ζουν στα άλλα νησιά⁹⁷ και κατοικεί στη Μονή, μαζί με τον ηλικιωμένο ιερέα, π. Μάρκο Στεφάνου. Καταφύγιο και ξεκούραση βρίσκει στην μικρή κατοικία που έκτισε ο ίδιος στα *Τάλαντα*, με χρήματα του αδελφού του Βαρνάβα πλούσιου εμπόρου, στο Λιβόρνο της Ιταλίας⁹⁸.

Στις 17 Δεκεμβρίου 1785, αγόρασε όλη την περιουσία που ανήκε στο Τάγμα πριν από την κατάργηση, κτήματα και αμπέλια, συνολικής αξίας 400 ρεάλια και 20 παράδες, η οποία είχε εκποιηθεί το 1773 μετά την ανακοίνωση της κατάργησης του Τάγματος, επειδή πίστευε στην επανίδρυση του και ήθελε να είναι έτοιμη η Μονή της Σύρου, να δεχθεί τους νέους μοναχούς. Στην ενέργεια αυτή, τον βοήθησε ο *επίσκοπος Υάκινθος Ιουστινιάνης*⁹⁹. Λίγο πριν από το θάνατό του, ανανέωσε τους μοναχικούς του όρκους, προς το τάγμα της Ρωσίας¹⁰⁰ και κληροδότησε με διαθήκη του, το σπίτι των Ταλάντων και όσα από τα προαναφερόμενα ακίνητα είχε ξανααποκτήσει από την πρώην περιουσία της

⁹⁶ G. Romano, *Cenni storici della Missione della compagnia...ό.π.*, σ. 170.

⁹⁷ Απόσπασμα επιστολής του π. Ιγνατίου Liechtle προς τον π. Roxas στη Σύρο, από τη Νάξο στις 10 Ιουλίου 1778, στον G. Romano, *Cenni storici della Missione ... ό. π.*, σ. 158.

⁹⁸ « Την εν Ταλάντοις εξοχικήν έπαυλιν των Ιησουιτών οικοδόμησεν ο π. Μιχαήλ Ροξάς , δαπάνη του εν Λιβόρνω διαμένοντος πλουσίου αδελφού του Βαρνάβα, ήτις μέχρι σήμερα του νυν θαυμάζεται δια τε την ιδόρρυθμον αρχιτεκτονικήν, την ερμυνηότητα των τοίχων και την εσωτερικήν περίεργον διαίρεσιν του ευρέος προθαλάμου, ήτις κατέστη μετά καιρόν, ότε ο κατά των Ιησουιτών άδικος και άλογος διωγμός κατέπασσε, το θερινόν ενδιάιτημα των εν Σύρω αρχιερέων». Δημήτριος Ροδοκανάκης, *Χίος-Ιουστινιάναί*, τ. Β', Ερμούπολις 1910, σ. 687.

⁹⁹ Prop. *Scritture riferite*, vol. 879: 324r-324r, *Vendita di beni che appartenevano già ai Gesuiti, Vescovo Giacinto Giustiniani, 16 Dicembre 1786*, G. Hofmann, *Vescovadi...III Syros*, σ.131-133.

Αργότερα όμως αναγκάστηκε να πουλήσει, ένα το κτήμα στο Ρώπακα, που είχε δωρίσει στους πρώην Ιησουίτες ο Δον Μαραγκός για 150 πιάστρες, επειδή χρεώθηκε 200 πιάστρες (για να αγοράσει επί του Ιουστινιάνη τα κτήματα που ανήκαν παλιά στους Ιησουίτες), αλλά δεν προτίμησε τους συγγενείς του Δον Μαραγκού, όπως όριζε το εθιμικό δίκαιο του νησιού, με ευθύνη του Επισκόπου Fonton ο οποίος, αφού εξέτασε την περίπτωση με τους παλαιότερους των ιερέων του νησιού αποφάσισαν *πως η πώληση των εκκλησιαστικών κτημάτων δεν υπόκειται στο εθιμικό δίκαιο*. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο επίτροπος Γιωργάκης Πρίντζης, να διαμαρτυρηθεί στον Τούρκο διοικητή *ότι ο νέος επίσκοπος [Fonton], καταργεί το εθιμικό δίκαιο*, αλλά ο Αγάς απέφυγε να αναμειχθεί...

Prop., *Scritture riferite*, vol. 879: 269r-273r *Relazione del vescovo G. B. Fonton sopra la sua diocesi, Vescovo Fonton, 30 Gennaio 1788*, δημοσιευμένη η έκθεση του Επισκόπου Fonton, στον Giorgio Hofmann, S. J., *Vescovadi Cattoliciό. π.*, σ. 133-145.

¹⁰⁰ Η Μεγάλη Αικατερίνη Β' της Ρωσίας, δεν έκανε αποδεκτό το Διάταγμα της Κατάργησης των Ιησουιτών στην επικράτειά της. Έτσι ένα τμήμα του τάγματος παρέμεινε υπό την προστασία της, στην Λευκορωσία. Από αυτό προήλθαν νέοι ιεραπόστολοι, που μετά το 1806, στήριξαν την επανίδρυση και ανασύσταση του Τάγματος τους το 1814.

Μονής της «Παναγιάς», τα οποία περιήλθαν και πάλι στο τάγμα, μετά την οριστική αποκατάστασή του το 1814.

Αγάπησε την Σύρο και έζησε 45 περίπου χρόνια, από το 1747 μέχρι 1791. Ωστόσο ο Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, ασκεί αυστηρή κριτική και επικρίνει τον π. Roxas, αλλά και τους περισσότερους ξένους μοναχούς για τον «αλόγιστο θρησκευτικό εκλατινισμό των Συριανών», όπως χαρακτηριστικά γράφει, με αποτέλεσμα να ατονήσουν ή και να καταργηθούν πολλά από τα πατροπαράδοτα, Ελληνικά έθιμα της Σύρου, κυρίως αυτά της Αποκριάς, επειδή εθεωρούντο από τους Ιησουίτες ειδωλολατρικά, παγανιστικά και κυρίως αμαρτωλά και ανήθικα¹⁰¹.

2.5.3.1.2 π. Φραγκίσκος LaLomia

Γεννήθηκε στο Παλέρμο στις 19 Φεβρουαρίου 1727¹⁰² και πέθανε το 1789. Έφθασε στην αποστολή στην Τήνο, μαζί με τον π. Μορτιλλάρο το Σεπτέμβριο του 1769 και αμέσως άρχισε να μελετά την *Ελληνική γλώσσα*, απαραίτητη προϋπόθεση για να διδάσκει, να κηρύττει και να κάνει τις *Πνευματικές Ασκήσεις*. Εκτός από το κήρυγμα διδασκε και *Ηθική θεολογία στον κλήρο*. Ήταν άνθρωπος μεγάλης *μορφώσεως* και ο επίσκοπος *De Via* μετά την κατάργηση του τάγματος τον διόρισε «*Σύμβουλό και Πνευματικό* » του, πράγμα που δημιούργησε πολλές «*παρεξηγήσεις και αντιδράσεις*», γιατί θεωρήθηκε ότι τον επηρέαζε, «*στις αποφάσεις που έπαιρνε, σχετικά με τον κλήρο*»¹⁰³.

Το 1770, όπως φανερώνουν οι πηγές, κατοικεί στην Μονή της Σύρου για 8 μήνες και «μελετά τη γλώσσα για να βοηθήσει στο σχολείο»¹⁰⁴. Θα εξακολουθήσει να ζει ως απλός ιερέας στην Αποστολή Σύρου-Τήνου και μετά την κατάργηση του τάγματος το 1773. Στην Σύρο διδάξε στο σχολείο, εγκατεστημένος μόνιμα, την περίοδο 1783-1789.

¹⁰¹ Βλ. και Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνη, «Από τη Σύρα του χτες». *Συριανά* 6-7 (1986), σ. 90.

¹⁰² «Francesco La Lomia (Lalomia) nacque il 19 febbraio del 1727 a Palermo ed entrò nella provincia il 20 novembre del 1742. Nella missione di Tinos venne nel 1769. Nel 1783 passò per qualche tempo a Syros. Morì il 10 giugno del 1789 a Tinos. Lasciò un manoscritto intitolato: *relazione della fondazione e progressi della Residenza del PP. della Compagnia di Gesù in Syra, isola dell' Arcipelago (1788)*...», Marek Inglot, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820)* ...ό.π., σ. 207, υποσημ. 8.

¹⁰³ ΑΤΙΣ (5α, 41), βλέπε και G. Romano, *Cenni storici della Missione ... ό. π.*, σ. 185-186.

¹⁰⁴ «...mantenimento del P. LaLomia in Sira per 8 mesi statovi per imparar la lingua, ed aiutava anche alla scuola oltre haver dato gli esercizi al clero...» «Conti tra Sira e Tine, 10 ottobre 1769, 1770, 1771, 1772». (ΑΤΙΣ,18α Κ78), «βιβλίο εσόδων-εξόδων», σ. 5.

Από το 1783 έως το 1789, ο π. LaLomia¹⁰⁵, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Τήνο, και να εγκατασταθεί στη Σύρο, επειδή κατηγορήθηκε από ορισμένους ιερείς για ανάμειξη στην εκλογή του ιερέα Νικολάου Σκαλέρα, τοποτηρητή του επισκόπου *De Via*¹⁰⁶. Τον Ιούνιο του 1788 ευρισκόμενος σε καραντίνα λόγω λιμού, μαζί με τον ιερέα Δον Μάρκο Στεφάνου, συγγράφει την ιστορία της *Μονής της Παναγιάς Σύρου*, κάνοντας χρήση των χειρόγραφων πηγών, από τα Αρχεία της Μονής και λαμβάνοντας υπόψη τις διηγήσεις του ίδιου του Δον. Μάρκου¹⁰⁷. Την ίδια περίοδο ο π. Roxas είναι άρρωστος και αδυνατεί να διδάξει. Το σχολείο αναλαμβάνει ο π. LaLomia¹⁰⁸. Το 1788, ο Επίσκοπος Fonton, στην αναφορά του στην Προπαγάνδα, μεταξύ άλλων γράφει: «ο πρώην Ιησουίτης *Francesco La Lomia* διατηρεί ένα σχολείο, διδάσκει επίσης στα παιδιά»¹⁰⁹. Την ίδια περίοδο βρίσκεται σε συνεχή επικοινωνία και αλληλογραφεί με τους συναδέλφους του, που κατοικούν στις άλλες Μονές¹¹⁰.

Το γεγονός ότι διδάσκει στο σχολείο, αποκαλύπτει και ο ίδιος το 1789, σε γράμμα που στέλνει στον φίλο του *Αββά Πιέτρο Αντώνιο Azzaro* στη Γένοβα, στο

¹⁰⁵ Το 1773 η δημοσίευση του διατάγματος της κατάργησης του Τάγματος βρίσκει τον π. *Lalomia* στην Μονή της Τήνου μαζί με τους *Agazio, Mortillaro, Ηγούμενο Gagliardi* και *Leorsi*. Έμειναν στο νησί υπηρετώντας κάτω από τις εντολές του επισκόπου Βικέντιος *De Via*, ντυμένοι ως απλοί ιερείς *G. Romano, Cenni storici della Missione ... ό. π., σ. 127.*

Δραστήριος ιεραπόστολος, κατηχούσε τους μεγάλους, δίδασκε *Γραμματική* στα παιδιά, εξομολογούσε και έκανε μαθήματα *Ηθικής* στον κλήρο. Ο *G. Romano* αναφέρει σχετικά, ότι οι κάτοικοι στην Τήνο έλεγαν: «...προστρέχαμε για τις σπουδαίες επιστολές είτε Ελληνικές είτε Ιταλικές, στον ιερέα *Lalomia*,... διότι είχε μάθει όχι μόνο τη γλώσσα και τη γραφή, αλλά ακόμη και την πολύ δύσκολη Ελληνική ορθογραφία». Μτφ. *G. Romano, Cenni storici...ό. π., σ. 195.*

¹⁰⁶ Κατηγορήθηκε από ορισμένους ιερείς για ανάμειξη στην εκλογή του ιερέα Νικολάου Σκαλέρα, ως τοποτηρητή του επισκόπου *de Via*. Η έρευνα όμως που έγινε από τον επίσκοπο Νάξου Ι. Κρίσπη τον απάλλαξε από την κατηγορία. Μετά την απομάκρυνση του, οι προεστοί των Λατίνων έγραψαν στην *Propaganda*: «*Ικετευτικά υψώνουμε τα χέρια προς τις Εκκλημπρότητές σας ζητώντας να μας ελεήσετε και επιτρέψετε την επάνοδο του πατέρα των ψυχών μας Φρ. La Lomia...*» Η επιστροφή έγινε το Μάιο του 1789, ένα μήνα πριν το θάνατό του (10 Ιουνίου 1789). *Romano,... ό. π., σ. 198* και Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες του 17^{ου} και 18^{ου}...όπ., σ. 139-140.*

¹⁰⁷ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), Κώδικας *Lalomia*. «*Relazione della Fondazione e progressi di Sira di rugno del P. Francesco LaLomia che la scrisse nel 1788*».

¹⁰⁸ Επιστολή του π. Φρ. *LaLomia* στον φίλο του *Αββά Πιέτρο Αντώνιο Azzaro*, στις 5 Απριλίου 1789. *G. Romano, Cenni storici... ό. π., σ. 159-160.*

¹⁰⁹«19. Nella chiesa dedicata alla B.ma Vergine del Carmine della soppressa Compagnia di Gesù, non vi è che attende al servizio delle anime che l' abbate Don Francesco La Lomia, il quale oltre le confessioni a cui attende assiduamente, predica pure tutte le domeniche e feste dell' anno, la mattina di buon'ora a contadini, a mezza mattinata ai cittadini e dopo il pranzo fà il catechismo. Due volte l'anno dal medesimo si danno in chiesa gli esercizi spirituali agli uomini separatamente, e alle donne, come pure in altro tempo a tutto il clero. Fà insieme la scuola ai figliuoli e supplisce in somma ci solo a tutte le funzioni della chiesa che prima della soppressione della Compagnia erano soliti di far a vicenda i suoi individui». *Prop. Scritture riferite, vol. 879: 269r-273r. Relazione del vescovo Fonton sopra la sua diocesi, Vescovo Fonton, 30 Gennaio 1788, Hofmann, Vescovadi...ό.π.,σ. 133-145, κυρίως 139-141.*

¹¹⁰ Ανταλλάσει επιστολές με τους *Gagliardi, Agazio, Mortillaro* που βρίσκονται στην Τήνο, τον π. *Credo* στη Χίο και τον π. *Lihtle* στη Νάξο. *G. Romano, Cenni... ό. π., σ. 136-144, και 150-160.*

οποίο περιγράφει τις δραστηριότητές του στη Σύρο, μεταξύ των οποίων είναι και η διδασκαλία στο σχολείο. Η επιστολή έχει ως εξής:

«Γράμμα προς τον Σεβασμιότατο ιερέα *Pietro Antonio Azzaro* στη *Genova*
Σύρα νησί του Αρχιεπαγγέλου 5 Απριλίου 1789

Κι εγώ έμεινα μόνος, να φροντίζω την αποστολή της Σύρας και την πνευματική καλλιέργεια αυτής της εκκλησίας και η οποία αριθμεί 2500 Λατίνους... εδώ ξοδεύω λίγα για ντύσιμο, γιατί ντύνομαι σαν Ιησουίτης με τη μοναδική διαφορά ένα κολάρο (γιακά) ιερέα, στερεωμένο στο ράσο. Λίγα για φαγητό γιατί οι **μαθητές** και ο ευλαβής κόσμος, μου χαρίζουν διάφορα πράγματα: σιτάρι, φρούτα, αυγά, χόρτα, γάλα, κλπ... Υπηρέτη δεν έχω, γιατί για το φαγητό, τα παπούτσια και το μισθό του, θα ξόδευα περισσότερα από τη μισή μου σύνταξη. Αλλά ποιος μου μαγειρεύει; Μια καλή κυρία η οποία μένει δίπλα στην Μονή και **ένας μαθητής μου** φέρνει το φαγητό. Τα υπόλοιπα μου τα κάνουν **οι μικροί μαθητές**. Έτσι εγώ **ασχολούμαι με το σχολείο**, την εκκλησία, και την καλλιέργεια των ψυχών. Ο Θεός προνοεί ... Δεν έχω χρέη και φροντίζω για ότι χρειάζεται η εκκλησία λάδι, κεριά απ' όλα... να προσεύχεσαι για μένα. Δικός σου εν Χριστώ, Φρ. *LaLomia*»¹¹¹.

Επιπλέον η μόρφωσή του Φρ. *LaLomia* και η άριστη γνώση της Ελληνικής γλώσσας¹¹², μας επιτρέπουν να τον χαρακτηρίσουμε, ως έναν από τους πιο σημαντικούς μαζί με τους Roxas και Gagliardi, παρά το γεγονός ότι έζησε και δίδαξε λιγότερα χρόνια στο νησί από αυτούς. Η γνώση της Ελληνικής γλώσσας διαπιστώνεται και από το γεγονός ότι κατάφερε να συγγράψει στα Ελληνικά μια *Κατήχηση για παιδιά και νέους*, κατ' εντολή του *Επίσκοπου Σύρου Fonton (1787-99)*, η οποία και εκδόθηκε το 1792 στη Βερόνα, χωρίς όμως να φέρει στην προμετωπίδα της το όνομά του, αλλά μόνο εκείνο του επισκόπου *Fonton*¹¹³. Στην κατήχηση αυτή προστέθηκαν ύμνοι και τοπικές προσευχές και χρησιμοποιήθηκε για την θρησκευτική μόρφωση των Καθολικών παιδιών, σχεδόν επί έναν αιώνα.

Το Μάιο του 1789, ο π. Φραγκίσκος *LaLomia*, επισκεπτόμενος την Τήνο, έπεσε από τη βάρκα κατά την αποβίβασή του. Από το ατύχημα τραυματίστηκε σοβαρά στο θώρακα¹¹⁴ και δεν μπόρεσε να ανακάμψει. Διαισθανόμενος τον θάνατό του, γράφει μια επιστολή, με τις τελευταίες του επιθυμίες και οδηγίες για τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει, τα έσοδα της Μονής και άλλες εκκρεμότητες, που δεν πρόλαβε να φέρει σε πέρας, λόγω του ξαφνικού τραυματισμού του.

¹¹¹ G. Romano, *Cenni storici...ό. π.*, σ. 159-160.

¹¹² Κατά τον G. Romano, εκτός από κατήχηση, έκανε μαθήματα *Ηθικής* στον κλήρο και δίδασκε *Γραμματική* στα παιδιά, γνωρίζοντας «...όχι μόνο την Ελληνική γλώσσα και γραφή, αλλά ακόμη και την πολύ δύσκολη Ελληνική ορθογραφία». G. Romano, *Cenni storici...ό. π.*, σ. 195.

¹¹³ Ίσως δεν γράφηκε το όνομά του επειδή το 1792 είχε πεθάνει, αλλά γενικότερα είναι γνωστό, ότι οι τοπικοί επίσκοποι, μετά το 1773 εκμεταλλεύονταν τους Ιησουίτες για λογαριασμό τους. Αντίτυπο της Κατήχησης φυλάσσεται στο ΑΤΙΣ. Κατηχήσεις έγραψαν και δημοσίευσαν στα νεοελληνικά επίσης, ο Β. Καστανιόλας και Θ. Σ. Βελάστης.

¹¹⁴ G. Romano, *Cenni storici della...ό. π.*, σ. 202.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει μια παράγραφος που αναφέρεται σε βιβλία *Ελληνικής Γραμματικής*. Το εδάφιο έχει ως εξής:

«...Στην επάνω κάμαρα, υπάρχει μια μεγάλη κασόνα με *Γραμματικές Ελληνικές* στην εκτόπωση των οποίων εγώ συμμετείχα, τις αφήνω στην Σεβασμιότητά σας [εννοεί τον π. Roxas]. Στο διάδρομο προς τις τουαλέτες, υπάρχει ένας άλλος σωρός-δέσμη, *από Γραμματικές που ανήκουν στον π. Credo*. Ξέρω ότι αυτός τις άφησε και του τις οφείλουμε, επομένως και αυτές επίσης είναι για Σας. Δεν νομίζω ότι έχω να προσθέσω κάτι άλλο. Αφήνομαι στην Αγία Καρδιά του Ιησού και την Αγιότητά του θερμοπαρακαλώ...»¹¹⁵

«Il p. La Lomia era già volato al cielo il 10 giugno 1789»¹¹⁶, σε ηλικία 79 ετών, χωρίς να προλάβει να δει το Τάγμα του αποκαταστημένο και να ανανεώσει τους μοναχικούς του όρκους¹¹⁷. Ενταφιάστηκε στην εκκλησία της Αγίας Σοφίας στο Εξωμβούργο Τήνου. Άφησε τα λίγα αγαθά του, καθώς και το *αμπελάκι που ο π. Μάρκος Στεφάνου του είχε κληροδοτήσει με διαθήκη, στη Μονή Σύρου*¹¹⁸. Στο βιβλίο των νεκρών του Εξωμπούργου, γράφτηκε:

«Σήμερα 10 Ιουνίου 1789, ενταφιάστηκε εις την Αγία Σοφία, εκκλησία των πατέρων του καταργηθέντος τάγματος του Ιησού, ο άγιος ιεραπόστολος Δον Φραγκίσκος LaLomia ιερέας από το Παλέρμο. Εργάστηκε προς όφελος των ψυχών στην Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη, και όλο το Αρχιεπάγος... θρηνήθηκε απ' όλους... εφοδιάστηκε με τα Άγια Μυστήρια. Ήταν ιερέας του καταργηθέντος τάγματος του Ιησού. Ο Θεός να του φανερώσει την δόξαν του...»¹¹⁹.

¹¹⁵ΑΤΙΣ (39στ, 8) «Επιστολή του π. LaLomia», αχρονολόγητη, λίγο πριν τον θάνατο του, που συνέβη, στις 10 Ιουνίου 1789. Το πρωτότυπο εδάφιο από την επιστολή, έχει ως εξής: «...Nella camera di sopra s'è un gran cassone di Grammatiche greche alla cui stampa io concorsi, le lascio a V.(ostra) R.(ispettabilità). Nel passaggio ai luoghi vi è un altro capo [pacco?] di Grammatiche appartenenti al P. Credo. So che egli le resta debito n' sicchè anche queste siano di V. R. Non mi pare che ho altro d' aggiungere, mi resto nel Sacro Cuor di Gesù ed a S. S. S. ne raccomandò...».

¹¹⁶ G. Romano, *Cenni storici della...ό. π.*, σ. 170.

¹¹⁷ ΑΤΙΣ, (5α 41) και G. Romano, *Cenni storici della Missione... ό. π.*, σ. 166-167, Από τη αλληλογραφία των πρώην Ιησουιτών Τήνου, Σύρου & Νάξου.

«Questa consolazione di rinnovare la professione religiosa fu negata all' infaticabile p. Fr. La Lomia, il quale andato in Sira per aiutare il p. Roxas, divenuto quasi impotente per l' età e le sue infermità, tuttavia vi soccombette prima, e passò a miglior vita nel 1789, mentre il p. Roxas sopravvisse ancora altri due anni e morì nel 1791». Αυτή τη χαρά, να ανανεώσει τους μοναχικούς του όρκους, δεν πρόλαβε να γευτεί ο ακούρατος εργάτης π. Φρ. La Lomio, οποίος πηγαίνοντας στη Σύρο για να βοηθήσει τον π. Roxas, που ήταν ανήμπορος λόγω γήρατος και της ασθένειάς του, εν τούτοις υπέκυψε πρόωρα, περνώντας στην Ουράνια ζωή το 1789, ενώ ο π. Roxas έζησε ακόμη 2 χρόνια και πέθανε το 1791.

¹¹⁸ Επιστολή Mortillaro προς Gagliardi το 1792. G. Romano, *Cenni storici... ό. π.*, σ. 166-167.

¹¹⁹G.Romano,...ό. π., σ.202. Βλ. Για Lalomia, Romano,... ό.π., σ. 185-202. Ρούσσος -Μηλιδώνης, *Ιησουίτες περιγράφουν...ό.π.*, σ. 139-43 και ίδιου, *Ιησουίτες ...ό. π.*, σ. 365-7. Στον ναό της Αγίας Σοφίας έχουν ταφεί και όσοι πρώην Ιησουίτες πέθαναν μέχρι το 1810: Αντώνιος Gagliardi στις 4 Ιουλίου 1787, Βικέντιος Agazio στις 17 Νοεμβρίου 1798, Ιωσήφ Mortillaro στις 25 Οκτωβρίου 1810.

2.5.3.1.3 π. Ιωσήφ-Giuseppe Mortillaro

Γεννήθηκε στο Παλέρμο στις 15 Μαρτίου 1731 και ήλθε στην Ιεραποστολή μαζί με τον LaLomia το 1769¹²⁰. Εργάστηκε κυρίως στη Μονή της Τήνου¹²¹, αλλά από το 1773-74 μέχρι το 1783 εργάστηκε περιστασιακά βοηθώντας και διαμένοντας κατά μεγάλα χρονικά διαστήματα στη Μονή Σύρου¹²².

Μετά τον θάνατο του π. Φρ. LaLomia το 1789 και του π. Roxas το 1791, ο π. Mortillaro κατοικεί μόνιμα στη Σύρο, από το 1791 μέχρι το 1798¹²³.

Μετά τον θάνατο και του π. Agazio το 1798, απομένει ολομόναχος στην αποστολή Σύρου-Τήνου¹²⁴. Με δικές του ενέργειες προς τον γενικό ηγούμενο των Ιησουιτών της Ρωσίας π. Γαβριήλ Lenkiewicz, έφτασαν στην αποστολή οι νέοι Ιεραπόστολοι π. Δομήνικος Venturi και π. Φερδινάνδος Motte¹²⁵. Έγινε Ηγούμενος το 1806.

Πέθανε στις 23 Οκτωβρίου 1810, λίγα χρόνια πριν από την οριστική αποκατάσταση του τάγματος, που ανακοινώθηκε επίσημα το 1814¹²⁶.

2.5.3.1.4 π. Gagliardi

Ο π. Gagliardi έζησε μόνιμα στην Μονή Σύρου μαζί με τον π. Roxas την γόνιμη περίοδο 1751-1763. Στα επόμενα χρόνια πηγαινοέρχεται τακτικά από την Τήνο στη Σύρο, ως ηγούμενος της ενωμένης Αποστολής Τήνου-Σύρου. Την περίοδο 1780-1790 τουλάχιστον από τον Οκτώβριο του 1790, μέχρι και τον Απρίλιο του 1792, τον ξαναβρίσκουμε να κατοικεί και πάλι μόνιμα στη Σύρο, μαζί με τον παλιό του σύντροφο, τον π. Roxas, όπως αποδεικνύεται από την αλληλογραφία που διατηρούν με τους πατέρες της Νάξου και Τήνου, από την οποία μαθαίνουμε ακόμη, ότι ανανέωσαν και οι δύο τους όρκους τους προς το Τάγμα, προς τα τέλη του 1790 με αρχές του 1791¹²⁷. Ο π. Gagliardi, είχε ήδη υποβάλλει το βιογραφικό του από το 1779, ζητώντας να γίνει δεκτός στο Τάγμα

¹²⁰ ΑΤΙΣ (5^α 41) και επίσης, «Giuseppe Mortillaro (Martillaro, Mortellaro), nacque il 15 marzo del 1731 a Palermo ed entrò nella provincia di Sicilia il 23 novembre del 1745. Arrivato a Tinos nell' ottobre del 1769, dal 1773 (1774) fino al 1783 lavorò a Syros. Morì il 25 ottobre del 1810».

Marek Inglot, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820)*...ό.π., σ. 207, υποσημ. 9.

¹²¹ Μετά την κατάργηση του Τάγματος το 1773, τον βρίσκουμε στην Τήνο, μαζί με τους Francesco LaLomia, Vincenzo Agazio και τον Ηγούμενο Antonio Gagliardi, ως ενοριακό ιερέα, κάτω από τις εντολές του επισκόπου De Via G. Romano, *Cenni storici della Missione*... ό. π., σ. 127.

¹²² «dal 1773 fino al 1783 lavorò a Syros». M.Inglot, *La compagnia*...ό.π., σ.207, σημ. 9 & σ. 208.

¹²³ Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες*... ό. π., σ. 367.

¹²⁴ G. Romano, *Cenni storici della* ...ό. π., σ. 170.

¹²⁵ G. Romano, *Cenni storici della* ...ό. π. σ. 172. Βιογραφικό στον ίδιο, ...ό. π., σ. 170-175.

¹²⁶ «Ήταν σεμνός, γελαστός, αγαπητός...πολύ άξιος ιεροκήρυκας...ο λαός τον είχε για άγιο άνθρωπο...εξ αιτίας της μεγάλης φτώχειας, δεν είχε κάποιον να τον φροντίζει στο σπίτι και γεράκος όπως ήταν μαγείρευε μόνος του το φαγητό του...μία μέρα ενώ φουσουσε για να ανάψουν τα κάρβουνα, μια σπίθα του καρφώθηκε στο μάτι, και έμεινε τυφλός από το ένα μάτι...». Μτφ. από G. Romano,... ό. π., σ. 203.

Βλ. περισσότερα για τον π. Mortillaro, στον ίδιο... ό. π., σ. 203-204 & σ. 175.

¹²⁷ Αλληλογραφία με τους πατέρες της Τήνου & Νάξου. G. Romano...ό.π., σ.164-167.

της Ρωσίας, όταν βρέθηκε την Κωνσταντινούπολη για τις ανάγκες της Ιεραποστολής¹²⁸.

Πέθανε στην Τήνο, σε ηλικία 77 ετών, στις 4 Ιουλίου 1797 Ενταφιάσθηκε στο ναό της Αγίας Σοφίας στο Μπούργκο της Τήνου.

Ο π. Gagliardi έμεινε στην Σύρο συνολικά για περίπου 15 χρόνια. Την περίοδο (1751-1763) και ξανά (1790-1792). Μαζί με τον Roxas (1747-1791), ήταν οι μόνοι Ιησουΐτες που έζησαν στην Μονή Σύρου και δίδαξαν μαζί, για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα στο σχολείο της¹²⁹.

2.5.3.1.5 Ιερείς δάσκαλοι

Από τους ιερείς μόνιμος βοηθός και δάσκαλος στο σχολείο της Μονής Σύρου, από το 1744 μέχρι το θάνατό του το 1789, είναι ο Δον Μάρκος Στεφάνου (1720 -1789).

Από την αλληλογραφία του με τον π. La Lomia το 1777¹³⁰ και τον π. Gagliardi, το 1779¹³¹, οι οποίοι τότε ζούσαν στην Τήνο, εκτός από το γεγονός της καλής μεταξύ τους συνεργασίας, πληροφορούμαστε ότι ο π. Βενέδικτος *Credo* έζησε στην Αποστολή Τήνου-Σύρου από το 1777, μέχρι το 1779, αλλά δεν γνωρίζουμε αν στα πλαίσια της συνεργασίας μεταξύ των δύο Μονών, ήλθε να διδάξει στη Σύρο. Λίγα χρόνια αργότερα εξέδωσε την *Γραμματική του*, στην Βερόνα το 1782¹³².

Από το 1798-1806, δεν υπάρχει κανείς Ιησουΐτης στη Μονή Σύρου και η Μονή κλείνει. Την περίοδο αυτή, δεν γνωρίζουμε αν λειτουργεί το σχολείο. Οι

¹²⁸ «Αγγελαντόνιο Gagliardi. Γεννηθείς στις 13 Ιουνίου 1720. Πατρίδα Monsleo (Μοντελεόνε), πόλη του βασιλείου της Νεάπολης. Σπουδές ρητορικής, φιλοσοφικής, και θεολογίας πριν από την είσοδο στο τάγμα... στις 2 Φεβρουαρίου 1743 εισήλθε στο τάγμα...τελείωσε το δοκίμιο σε 2 έτη στο κολλέγιο της Νεαπόλεως. Σπούδασε Ηθική Θεολογία και χειροτονήθηκε ιερέας σε ηλικία 27 ετών, στις 28 Οκτωβρίου 1747. Το 1750, στα τριάντα του χρόνια πήγε στη αποστολή της Σύρου και της Τήνου,...το αποστολικό του έργο άσκησε μέχρι το 60^ο έτος της ηλικίας του...». Συνεχίζει περιγράφοντας τι μπορεί ακόμη να προσφέρει, γινόμενος δεκτός στο Τάγμα της Ρωσίας: «Μπορώ...να καλλιεργώ τους Έλληνες...να βοηθώ τους Ιταλούς εμπόρους... να διδάσκω...την Ιταλική γλώσσα και την Ελληνική, όχι την καθαρεύουσα, ή ακόμα και τους εφήβους που περνούν στο κολλέγιο για σπουδές και έχουν ανάγκη από έναν πνευματικό... θα μπορούσα να διδάξω τη θεολογική ηθική όπως το έκαμα στις ιεραποστολές ένδεκα χρόνια. Εκτός από τη σχολική εξυπηρέτηση δύο επισκόπων, ως θεολόγος τους και διαιτητής ηθικών περιπτώσεων για τον κλήρο...στην αποστολή της Τήνου με είχαν διατάξει να πάω, έτσι και τώρα από υπακοή στον καινούριο προϊστάμενο και τους καινούριους συντρόφους ας με διατάξουν να μείνω στο ίδιο σπίτι...» στο σημείο αυτό, φαίνεται ότι ο π. Gagliardi, ότι δεν ήθελε να μετακινηθεί από την ιεραποστολή Σύρου-Τήνου. Μτφ. από G. Romano, *Cenni storici della ... ό. π.*, σ. 153-157.

¹²⁹ «Fu morto il p. Antonio Gagliardi al di 4 Luglio 1797», «Ο π. Antonio Gagliardi πέθανε στις 4 Ιουλίου 1797» Μτφ. από ΑΤΙΣ (5γ 6). G. Romano, *Cenni storici...ό.π.*, σ. 99.

¹³⁰ ΑΤΙΣ (39στ, 1), «Επιστολή La Lomia /12 Σεπτεμβρίου 1777», σ. 1-4. Στο τέλος της επιστολής υπάρχει και η ημερομηνία 1 Οκτωβρίου 1777.

¹³¹ «Ο π. Credo είναι ακόμη εδώ, θα ήθελα να μείνει πολύ περισσότερο, αλλά θέλει να φύγει σήμερα...» «...Il p. Credo è ancor qui, e io vorrei più a lungo, ma egli vuol oggi partite. E voi pre Marco perchè non venite a prendere un po di respiro ...» ΑΤΙΣ (39ζ, 9), «Επιστολή π. Gagliardi / 4 Ιουνίου 1779».

¹³² Βλ. εδώ «Εποπτικό υλικό» *Γραμματική Λατινορωμαϊκή του Βενέδικτου Credo*, Βερόνα 1782.

πηγές σιωπούν, ίσως γιατί αυτό σταδιακά φθίνει. Ίσως διδάσκουν οι γνωστοί μας ιερείς, Δον Αντώνιος Χαλαβαζής, Δον Ιωσήφ Ξανθάκης και Δον Νικόλας Χαλαβαζής. Μάλιστα στην τελευταία επιστολή πριν το θάνατό του, ο π. Φραγκίσκος *LaLomia*, αναθέτει στον Δον Ιωσήφ Ξανθάκη, «να κάνει τις λειτουργίες όπου έχουν υποχρέωση»¹³³. Για την φροντίδα της Μονής ορίζεται ο Δον Νικόλας Χαλαβαζής, αφού δεν υπάρχει κάποιος Ιησουίτης για να την συντηρεί και ο μόνος από τους παλιούς μοναχούς που εξακολουθεί να ζει είναι ο ηλικιωμένος π. *Mortillaro*, αλλά έχει επιστρέψει στην Τήνο, όπου και θα πεθάνει το 1810.

2.5.4. Επαναλειτουργία του σχολείου (1806-1823)

Ο π. Domenico Venturi, έφτασε στην Αποστολή Τήνου-Σύρου το 1805 προερχόμενος από το Τάγμα της Ρωσίας¹³⁴. Ήλθε στην Σύρο το 1806 μετά από παρέμβαση του Επισκόπου Σύρου Russin και των Προεστών του νησιού και εργάστηκε μέχρι το θάνατό του το 1823¹³⁵.

Αμέσως μετά την άφιξη του, το 1806, επισκευάζεται το κτίριο της Μονής, ενώ καταγράφεται μια δραστηριότητα για την ανασυγκρότηση του σχολείου. Το διαπιστώνουμε από *Λογιστικό βιβλίο* της Μονής, όπου φαίνονται καταγραμμένες δαπάνες για την επισκευή του σχολείου, σύμφωνα με τον λεπτομερή λογαριασμό του Δον Ιωσήφ Ξανθάκη, υπεύθυνου της επισκευής. Έτσι για «*Για ανακαίνιση των κτιρίων τόσο της πόλης όσο και της εξοχής από το 1806 μέχρι το 1807*» και συγκεκριμένα «*για επισκευή του σχολείου και της κατοικίας της πόλης και του χωριού*», δηλαδή της Μονής και του εξοχικού σπιτιού που έκτισε ο π. Roxas στα Τάλαντα, δαπανήθηκαν, «*352,10 ρεάλια*»¹³⁶. Άλλα 16 ρεάλια δόθηκαν από την *Προπαγάνδα*,

¹³³ ΑΤΙΣ (39στ, 8), «Επιστολή του π. LaLomia», λίγο πριν τον θάνατο του, (10 Ιουνίου 1789).

¹³⁴ Όταν κοινοποιήθηκε το *Διάταγμα της κατάργησης του Τάγματος των Ιησουιτών από τον Πάπα Κλήμεντα το 1773*, οι ηγεμόνες των κρατών όπου ανά τον κόσμο είχαν συσταθεί Μονές των Ιησουιτών, έσπευσαν να το εφαρμόσουν, συμβάλλοντας στην διάλυση των Μοναστηριών και στη δίωξη των Ιησουιτών. Μόνο η *Μ. Αικατερίνη της Ρωσίας*, αρνήθηκε να εφαρμοστεί το *Διάταγμα* στην επικράτεια της. Ο μόνος πυρήνας που διατηρήθηκε ήταν αυτός της Ρωσίας και από εκεί τροφοδοτήθηκαν μετά το 1801, οι παλιές Μονές με νέους Μισσιονάριους. Μετά το 1790, οι «*ex-gesuiti*», που είχαν απομείνει στο «*Arcipelago greco*», πιστοί στα οράματα του τάγματός τους, ενσωματώθηκαν στο τάγμα της Ρωσίας, δημιουργώντας μια μικρή ομάδα από εναπομείναντα παλαιά μέλη. Γι' αυτό και το 1800 ζήτησαν από τον Ηγούμενο της Ρωσίας να τους στείλει ενισχύσεις. Marek Ingot, *La compagnia di Gesù nell' Impero Russo, ...ό.π.*, σ. 205-211.

¹³⁵ Vescovo Nicolò Adolfo Marinelli, «*Memorie Storiche della Compagnia di Gesù nell' isola di Sira, tratte dagli antichi Monumenti autentici, dato in Sira 4 Agosto 1858*», *Raccolta di Lettere Edificanti della provincia Sicula*, Palermo 1907, σ. 171-173. G. Hofmann, «*Apostolato dei Gesuiti nell' Oriente Greco, 1583-1773*», *Orientalia Christiana Periodica* 1-2 (1935) Roma, σ. 146-148.

¹³⁶ «Ristauri degli edifici si di Città che di Villaggio 1806 e 1807
per imbiancare la chiesa ed altre fatture34.25 R.
per riparazioni fatte alla scuola, casa di città e di villaggio
come per dettaglio apparisce dattelo il R. D. Xanthachi che le fece eseguire..... 352.10 R.

για την επισκευή ειδικά του σχολείου, μέσω του Δον Νικόλα Χαλαβαζή, που ορίστηκε υπεύθυνος για να εκτελέσει τις εργασίες ακολουθώντας τις οδηγίες του Ανώτερου της *Propaganda Fide*. Η τελευταία αυτή καταγραφή, επαναλαμβάνεται και σε άλλη θέση, σε επόμενη σελίδα του Λογιστικού βιβλίου¹³⁷. Οι πηγές όμως σιωπούν και δεν δίνουν περαιτέρω στοιχεία, ώστε να έχουμε μια εικόνα περισσότερο διαφωτιστική. Το ότι ορίστηκαν δύο ιερείς από τον κλήρο και τον περίγυρο του Επισκόπου Russin, ως υπεύθυνοι της ανακαίνισης της Μονής και της επισκευής του σχολείου, δεν είναι τυχαίο. Δείχνει ευθύς εξ αρχής, τις προθέσεις του Επισκόπου: ότι ήθελε να έχει τον απόλυτο έλεγχο και τον π. Venturi, κάτω από τις διαταγές του, ως ένα απλό, κανονικό ιερέα και όχι ως *Μοναχό* ανήκοντα στο *Τάγμα των Ιησουιτών*. Οι δύο αυτοί ιερείς πρέπει να έπαιξαν ιδιαίτερο ρόλο και στην λειτουργία του σχολείου. Ήδη το όνομα του πρώτου του Δον Ιωσήφ Ξανθάκη αναφέρεται και από τον La Lomia, στην επιστολή που έστειλε μετά την κατάργηση του τάγματος στον π. Roxas, το 1777¹³⁸. Ήταν ο επίδοξος ιερέας που μέσω του Επισκόπου διεκδικούσε το μηνιαίο επίδομα που δινόταν από την Προπαγάνδα στους Ιησουίτες πριν από την κατάργησή, για την λειτουργία του σχολείου και που μετά την κατάργηση το λάβαινε ο Δον Αντώνιος Χαλαβαζής από το 1774¹³⁹. Είναι ο ίδιος που δίδασκε Θεολογία, μαζί με τον π. Roxas, το 1757 κατά την επίσκεψη de Stefani. Ο δεύτερος ο Δον Νικόλας Χαλαβαζής μετά τον θάνατο του π. Venturi το 1823, έγινε *procuratore*, δηλαδή *πληρεξούσιος*, που φρόντιζε την Μονή της Παναγιάς των Ιησουιτών, ελλείπει άλλου Ιεραπόστολου και μάλιστα υπό την ευθύνη του έγινε και η επισκευή της Μονής, από το 1825-1826.

Πολύτιμες πληροφορίες για την επαναλειτουργία του σχολείου, αμέσως μετά την άφιξη του π. Venturi, μας δίνουν ο *Επίσκοπος Μαρινέλλης*¹⁴⁰ και ο *Gaetano Romano*¹⁴¹. Επιπλέον τα διάσπαρτα στοιχεία στα λογιστικά βιβλία της Μονής, είναι ενδείξεις που ωστόσο μας επιτρέπουν να έχουμε ακόμη μια εικόνα της λειτουργίας του. Όπως για παράδειγμα, η καταγραφή εσόδων από το 1806 μέχρι το 1812, από πωληθέντα βιβλία *Ελληνικής Γραμματικής*. Και ενώ πωλήθηκε μόνο μία γραμματική από το 1806 μέχρι το 1811, με έσοδα μόλις 0,15 ρεάλια καταχωρημένα

per riparazioni fatte eseguire dal p. Superiore mediante il R. D. Nicolò Calavasi... 16 R.».

ΑΤΙΣ (18β, Κ83), Λογιστικός Κώδικας Μονής Σύρου, σ. 112.

¹³⁷ «*anno 1806, Dicembre, per rimborso fatto dal P. Superiore della S. Fede, e restauri della scuola eseguito ordine di Lui dal D. Nicolò Calavasi R. 16*», στο ΑΤΙΣ(18β, Κ83), *ό.π.*, σ. 36 και εξής.

¹³⁸ ΑΤΙΣ (39στ, 1), «*Επιστολή LaLomia /12 Σεπτεμβρίου 1777*», σ. 1-4.

¹³⁹ Αρχείο Καθολικής Επισκοπής Σύρου (ΑΚΕΣ), Αρ. 15/ 3 Δεκεμβρίου 1774, Χειρόγραφο προς τον Επίσκοπο Σύρου, από την *Propaganda Fide*, «*σχετικά με το μισθό του διδασκάλου Χαλαβαζή, που δίδασκε στη Σύρα...*». Τον έχουμε βρει να διδάσκει από το 1757 στο Γυμνάσιο, κατά την *επίσκεψη του de Stefani*, όπου μάλιστα *δίδασκε και Θεολογία* βοηθώντας τον π. Roxas.

¹⁴⁰ Vescovo Nicolò Adolfo Marinelli, «*Memorie Storiche ... Sira 4 Agosto 1858*», *Raccolta di Lettere Edificanti della provincia Sicula*, Palermo 1907, σ. 158-178, ιδίως σ. 158-159.

¹⁴¹ G. Romano, *Cenni Storici...ό.π.*, σ. 205 και εξής.

στις 5 Οκτώβρη 1806¹⁴², το 1811 καταχωρούνται στα έσοδα του Αυγούστου, «5.20 ρεάλια», από πώληση «24 αντιγράφων Ελληνικής Γραμματικής»¹⁴³ και 0.15 ρεάλια, από πώληση ακόμη μίας στις 14 Νοεμβρίου 1811¹⁴⁴. Τον Ιανουάριο του 1812, πωλούνται άλλες «4 Ελληνικές Γραμματικές, με έσοδα 0.60 ρεάλια»¹⁴⁵, αλλά τον Ιούλιο του 1812 στο Λογιστικό βιβλίο της μονής, καταγράφεται το εξής εντυπωσιακό ποσό: «έσοδα 90 ρεάλια, από πώληση 240 βιβλίων Ελληνικής Γραμματικής»(!)¹⁴⁶.

Παρατηρούμε ότι όλες οι γραμματικές πωλήθηκαν μετά την άφιξη του π. *Venturi*, που έγινε το 1806, και ο αριθμός τους βαίνει αυξανόμενος, φτάνοντας το 1812 στον αριθμό πώλησης 240 βιβλίων και μάλιστα αναλογικά πωλήθηκαν ακριβότερα από τις προηγούμενες, περίπου 0.35 ρεάλια η μία.

Γνωρίζουμε ακόμη ότι ο π. *Venturi*, όταν ήλθε στην Ελλάδα και στην Αποστολή της Σύρου-Τήνου δεν γνώριζε την Ελληνική γλώσσα, αλλά είχε *Αρχαία Ελληνική Παιδεία* και ήταν γνώστης της *Αρχαίας Ελληνικής Γραμματικής*. Περιμένοντας δε την επίσημη αναγνώριση του τάγματός του, *αφοσιώθηκε στη μελέτη της Ελληνικής γλώσσας*¹⁴⁷ και μάλιστα γνωρίζουμε ότι έφθασε σε τέτοιο υψηλό επίπεδο γνώσης, της καθομιλούμενης Δημοτικής Ελληνικής γλώσσας, ώστε έκανε προσθήκες και διορθώσεις, στο *Ελληνοϊταλικό Λεξικό* που είχε εκδώσει ο *Geronimo Germano* το 1722¹⁴⁸ καθώς και πολλές μεταφράσεις.

Όλα τα παραπάνω συνηγορούν ότι ο π. *Venturi*, ήταν σε θέση τουλάχιστον από το 1810 να διδάξει άριστα την *Ελληνική Γραμματική*, αφού ο ίδιος είχε μελετήσει ήδη επί πέντε χρόνια την *Νεοελληνική γλώσσα και Γραμματική*. *Μήπως λοιπόν τα βιβλία είχαν πωληθεί στους μαθητές του σχολείου; Αλλά ήταν τόσο μεγάλος ο αριθμός των μαθητών; Τι βιβλία Γραμματικής ήταν και πως βρέθηκαν στην Μονή; Κι αν δεν πωλήθηκαν σε μαθητές τότε σε ποιους πωλήθηκαν; Ποιοί θα ενδιαφέρονταν να αγοράσουν 240 βιβλία Ελληνικής Γραμματικής, σε περίοδο Τουρκοκρατίας και μάλιστα από τους Ιησουίτες της Μονής Σύρου; Είναι προφανές ότι τα παραπάνω ερωτήματα δεν είναι καθόλου εύκολο να απαντηθούν.*

¹⁴² «...anno 1806 ottobre 5, per una grammatica greca venduta 0.15 R.», στο ΑΤΙΣ (18β, Κ83), σ. 112.

¹⁴³ «...anno 1811, Agosto 28, per 24 copie della grammatiche greche vendute 5.20 R.», στο «Λογιστικό Κώδικα ΑΤΙΣ (18β, Κ83)», σ. 138.

¹⁴⁴ «...anno 1811, Novembre 14, per una grammatica Greca, 0.15 R.», στο ΑΤΙΣ (18β, Κ83), ό.π., σ. 138.

¹⁴⁵ «...anno 1812, Genaro 6, per due grammatiche Greche 0.30 R
.....per una grammatica Greca,..... 0.15 R.

..... Gennaro 21, per una grammatica Greca,..... 0.15 R.», στο ΑΤΙΣ (18β, Κ83) ό.π.,.

¹⁴⁶ «...anno 1812, Luglio, per Grammatiche Greche vendute copie n. 240, R.90.0», στο «Λογιστικό Κώδικα ΑΤΙΣ (18β, Κ83)», σ. 140.

¹⁴⁷ ΑΤΙΣ Φ. 41, η αλληλογραφία του π. *Venturi*, (1810-1815), σχετικά με την αναμονή της επίσημης αναγνώρισης του Τάγματος από τον Πάπα. G. Romano, *Cenni...ό.π.*, σ. 174 και εξής.

¹⁴⁸ Στόχευε στην επανέκδοσή του. Βλ. G. Romano, *Cenni storici della Missione ... ό.π.*, σ. 206.

2.5.4.1 Η Γραμματική του π. Credo

Ωστόσο μια επιστολή του π. La Lomia, υπό μορφή άτυπης Διαθήκης, λίγο πριν το θάνατό του, το 1789, κάνει λόγο για μεγάλο αριθμό Ελληνικών Γραμματικών, που φυλάσσονταν στην Μονή και που ανήκαν στον π. Credo: «...Στην επάνω κάμαρα, υπάρχει μια **μεγάλη κασόνα με Γραμματικές Ελληνικές** στην εκτόπωση των οποίων εγώ συμμετείχα, τις αφήνω στην Σεβασμιότητά σας [εννοεί τον π. Roxas]. Στο διάδρομο προς τις τουαλέτες, υπάρχει ένας άλλος σωρός, **από Γραμματικές που ανήκουν στον π. Credo**. Ξέρω ότι αυτός τις άφησε και του τις οφείλουμε, επομένως και αυτές επίσης είναι για Σας [πάλι εννοεί τον π. Roxas] Δεν νομίζω ότι έχω να προσθέσω κάτι άλλο. Αφήνομαι στην Αγία Καρδιά του Ιησού και την Αγιότητά του θερμοπαρακαλώ...»¹⁴⁹

Ένα εύλογο ερώτημα που προκύπτει από την παραπάνω επιστολή είναι τι απέγιναν οι παραπάνω **Γραμματικές**, των οποίων ο αριθμός από το περιεχόμενο της επιστολής φαίνεται να είναι μεγάλος. Γνωρίζουμε επίσης ότι πράγματι ο π. Credo είχε εκδώσει στην Βερόνα το 1782, μια Ελληνική Γραμματική¹⁵⁰ και ότι είχε στενούς δεσμούς με την Αποστολή Σύρου -Τήνου αφού είχε κατοικήσει και μαζί τους, τουλάχιστον για δύο χρόνια, όπως είδαμε από την αλληλογραφία των πατέρων, την περίοδο 1777-1779.

Ωστόσο το 1806, ο π. Credo «**στον οποίο ανήκαν**» οι Γραμματικές, όπως αναφέρει ο π. La Lomia, είχε εν τω μεταξύ πεθάνει από το 1800 στην Σμύρνη. Έτσι θεωρούμε πολύ πιθανόν αυτές οι «Γραμματικές» να είχαν μείνει ξεχασμένες στη Μονή και όταν ήλθε στη Σύρο ο π. Venturi, κατά την ανακαίνιση της Μονής και του Σχολείου το 1806, να βρέθηκαν. Αναγνωρίζοντας την χρησιμότητά τους, στην μελέτη της ελληνικής γλώσσας, τις αξιοποίησε και τις διαχειρίστηκε προς όφελος της Μονής, πωλώντας τα βιβλία στους μαθητές των σχολείων τους, ο αριθμός των οποίων είχε αυξηθεί. Πιθανόν να πούλησε και σε άλλα νησιά, στους Λαζαριστές που είχαν αναλάβει την Μονή της Νάξου, ή στην Τήνο.

2.5.4.2 Επίσκεψη Αρχιεπίσκοπου Σμύρνης Cardelli (1822)

Το 1822 ο Αρχιεπίσκοπος **Cardelli** πραγματοποιεί Αποστολική επίσκεψη στην Σύρο. Από χειρόγραφα, του ίδιου του π. Venturi, γραμμένα το 1822 που αναφέρονται στην επίσκεψη του Αποστολικού Απεσταλμένου, πληροφορούμαστε σχετικά με την λειτουργία του σχολείου, ότι ο π. Venturi, είχε μια ιδιαίτερη

¹⁴⁹ ΑΤΙΣ (39στ, 8), Επιστολή του π. LaLomia, χρονολόγητη, λίγο πριν τον θάνατο του, μεταξύ Μαΐου 1789 και 10 Ιουνίου 1789, ημέρα του θανάτου του.

«...*Nella camera di sopra v'è un gran cassone di Grammatiche greche alla cui stampa io concorsi, le lascio a V.(ostra) R.(ispettabilità). Nel passaggio ai luoghi vi è un altro capo [pacco?] di Grammatiche appartenenti al P. Credo. So che egli le resta debito n' sicchè anche queste siano di V. R. Non mi pare che ho altro d' aggiungere, mi resto nel Sacro Cuor di Gesù ed a S. S. ne raccomandò...*».

¹⁵⁰ Βλ. στην παρούσα μελέτη, «Εποπτικό υλικό», ΑΤΙΣ, (ε, 28), Γραμματική Ελληνορωμαϊκή.

συνάντηση μαζί του, στην οποία, μεταξύ άλλων θεμάτων που αφορούσαν προβλήματα της Μονής και την ανάγκη επισκευής ολόκληρου του κτηρίου, του εξέφρασε και τα παράπονα του και του περιέγραψε τα προβλήματα που αντιμετώπιζε από τον Επίσκοπο Σύρου Russin, εξ αιτίας της δυσμένειας που έτρεφε προς το πρόσωπό του. Ο ίδιος ο π. Venturi, γράφει ότι έγινε μεταξύ τους ο εξής διάλογος:

«-Cardelli: Διδάσκετε στο σχολείο;

-Venturi: Βεβαίως Σεβασμιότατε, όχι όμως, «*da Gesuita*», αλλά «*da scolastico*»: **διδάσκω το Αλφάβητο, Ανάγνωση και Γραφή σε πολλούς μικρούς μαθητές.**

-Cardelli: Ποιος διδάσκει, **στους κληρικούς;**

-Venturi: Ο π. Urbano για τώρα, στις πρώτες τάξεις και ο Επίσκοπος στους κληρικούς. Εγώ, θα πρέπει να πω, δεν τοποθετήθηκα εδώ κρινόμενος αμερόληπτα (μου έγινε αδικία). Στην Κατώτερη τάξη διδάσκει, εκείνος ο έντιμος ο π. **Κωνσταντίνος Σαργολόγος**, από εδώ Συριανός. Στην Μεσαία ο π. **Urbano** και στην **Θεολογία ο Επίσκοπος**. Στην αναχώρησή του, πετάχτηκε να δει το κατεστραμμένο τμήμα της Μονής, από το διάδρομο μέχρι κάτω, **κάτω από το χώρο του σχολείου** και είπε, ότι αργότερα θα έβλεπε επίσης και την εκκλησία»¹⁵¹.

Παρατηρούμε ότι, ο π. Venturi, απάντησε ότι «δεν διδάσκει, *da Gesuita*», αλλά «*da scolastico*». Δηλαδή δεν διδάσκει κατά την μέθοδο των Ιησουιτών, σύμφωνα με το πρόγραμμα και τον *Κανονισμό του Οδηγού σπουδών της Ratio Studiorum*, αλλά κάνει το πρόγραμμα του *Δημοτικού σχολείου, scolastico-elementare*, για την διδασκαλία της Αλφαβήτας και των πρώτων στοιχείων Γραμματικής. Αυτό το διευκρίνισε, γιατί η τάξη *Abbecedario* σύμφωνα με τη *Ratio Studiorum*, δεν αποτελούσε τάξη του *οργανωμένου Σχολείου* του Κύκλου *Κατώτερων Σπουδών* των Ιησουιτών, που αντιστοιχούσε σε 5τάξιο Γυμνάσιο, με τρεις τάξεις Γραμματικής (Κατώτερη, Μεσαία και Ανώτερη), τάξη Ανθρωπιστικών σπουδών-*Umanità* και τάξη Ρητορικής. Η τάξη *Abbecedario-Δημοτικού-elementare*, συμπεριλαμβάνονταν αναγκαστικά, εκεί όπου υπήρχε αναλφαβητισμός, δηλαδή στις περιοχές όπου δεν υπήρχαν άλλοι δάσκαλοι, για να διδάξουν στα παιδιά τα πρώτα γράμματα. Γι' αυτό και απάντησε ο π. Venturi ότι *δεν διδάσκει «da Gesuita»*, αλλά «*da scolastico*» και ακολούθως δίνει πληρέστερη εξήγηση, που αποδεικνύει την ορθότητα του

¹⁵¹ «12 7bre La Mattina.....In appresso mi domandò:

-Fatte scuola?

-Mons. Sì, ma non da Gesuita ma da scolastico: insegno l' abbici, ed a leggere a non pochi piccoli ragazzi.

-Ma chi fa la scuola ai chierici?

-Il p. Urbano a quì alle prime classi, e Mons. a Teologi.

Io non riposì quì giusto per inavvertenza perchè dovea dire. La classe infima la fa questo galantuomo, cioè p. Costantino Sargologo ivi presente. La media il p. Urbano, la teologia il Vescovo. Nel partire volle vedere la parte rovinosa della Residenza, dall' ingresso di essa fino giù abbasso alla scuola, e disse che avrebbe poi veduto anche la chiesa....». ΑΤΙΣ Φ. 1822, Ν. 16. «Visita fatta dal Mons. Cardelli alla Diocesi di Sira, p. Venturi memorie diverse, dalla visita apostolica fatta da Mons. Cardelli Archivescovo di Smirne alla diocesi di Sira l' anno 1822», σ. 3.

συλλογισμού μας: «*insegno l' abbici ed a leggere*», δηλαδή: «Διδάσκω το Αλφάβητο και Ανάγνωση». Για τον π. Venturi, που έχαιρε εξαιρετικής μορφώσεως, το να διδάσκει στο **Αμπετσεντάριο-Δημοτικό**, ήταν ιδιαίτερα υποτιμητικό και απαξιωτικό, γι' αυτό και έσπευσε να ομολογήσει στον επίσκοπο Cardelli, ότι ο Επίσκοπος Russin «τον είχε αδικήσει βάζοντάς τον να διδάσκει στο Δημοτικό», χωρίς να λάβει υπόψη τα προσόντα του και μεροληπούσε εις βάρος του, επειδή δεν τον συμπαθούσε.

Στο οργανωμένο σχολείο των Ιησουιτών, ακόμη και οι μη έμπειροι μοναχοί-δάσκαλοι, για να αποκτήσουν διδακτική εμπειρία δίδασκαν στις τάξεις της Γραμματικής¹⁵². Επομένως, γι' αυτό αισθάνεται αδικημένος και δίκαια παραπονιέται ο π. Venturi στον *Επίσκοπο Cardelli* για μεροληψία προς το πρόσωπό του, εκ μέρους του *Επισκόπου Russin*.

Στο πλευρό του π. Venturi, τάσσονται τόσο ο Μαρινέλλης: «*Subì, soffrì tutto il pazientissimo padre*»¹⁵³, όσο αργότερα και ο Romano, ο οποίος υποστηρίζει, ότι ο Russin πραγματικά τον εξευτέλιζε, μόνο και μόνο επειδή στις αντιδικίες που είχε με τους ιερείς του, ο π. Venturi αρνήθηκε να αναλάβει ρόλο «*Referendario*», δηλαδή *Διαιτητή*, μεταξύ εκείνου και του δυσारेστημένου κλήρου. Έτσι ο δύστροπος Russin, εκφράζοντας την δυσμένειά του, τον έβαλε να διδάσκει το Αλφάβητο, μόνο και μόνο επειδή ο π. Venturi, «έκρινε την συγκεκριμένη αρμοδιότητα, του «*Referendario*», αντίθετη με το ρόλο του *Ιεραπόστολου*, του οποίου η ζωή πρέπει να είναι όλη αφοσιωμένη στη δόξα του Θεού και στην σωτηρία των ψυχών, μακριά από ίντριγκες και από προσωπικές αντιδικίες των δύο αντιπάλων μερών, που συχνά εξέφραζαν τόση κακοήθεια και γίνονταν μόνο για μικροπρέπειες»¹⁵⁴.

Έτσι, γίνεται απόλυτα κατανοητή η φράση του π. Venturi, το ότι δεν διδάσκει «*da Gesuita*», αφού τον είχε εξαιρέσει ο Επίσκοπος Russin, που φαίνεται είχε τον απόλυτο έλεγχο του σχολείου, από το να διδάσκει στις Γυμνασιακές τάξεις, τουλάχιστον στην περίοδο της επίσκεψης του *Επισκόπου Cardelli*, το 1822. Δεν γνωρίζουμε όμως, από πότε ακριβώς ίσχυσε, αυτή η «τιμωρία» του π. Venturi γιατί ο *Επίσκοπος Μαρινέλλη* που υπήρξε και μαθητής του π. Venturi, γράφει ότι «θεωρούσε καθήκον του να διδάσκει καθημερινά στους κληρικούς, να κάνει σχολείο σε όλους

¹⁵² Βλ. στην παρούσα μελέτη στο κεφ. «La Ratio Studiorum».

¹⁵³ «*Chi crederebbe che una persona di tanto merito abbia dovuto poi subire in Sira umiliazioni, tribolazioni, persecuzioni incredibili e da persone altamente locate nel clero, per i noti partiti e divisioni del clero e popolo durante l' episcopato di mong. Russin. ... Subì, soffrì tutto il pazientissimo padre, con invitta e sempre amena e gioiale rassegnazione...*»: «Ποιος θα πίστευε ότι ένα πρόσωπο τέτοιας αξίας θα μπορούσε να υποστεί στη Σύρο εξευτελισμούς, βάσανα, καταδιώξεις απίστευτες και από πρόσωπα υψηλά ιστάμενα στον κλήρο, για τις γνωστές παρατάξεις και διαιρέσεις του κλήρου και του λαού επί της Επισκοπής Διοίκησης του *Επισκόπου Russin*. ...Εξευτελιώθηκε, βασανίστηκε σε κάθε τι, ο υπομονετικότητας πατέρας, με την ατέλειωτη και πάντα καλοσυνάτη, εγκάρδια και εύθυμη καρτερικότητα...», Vesc. Marinelli, ...*Raccolta di Raccolta di Lettere Edificanti della provincia Sicula*, Palermo 1907, σ. 158-178, κυρίως σ. 172 και εξής.

¹⁵⁴ G. Romano, *Cenni storici della Missione ... ó. π.*, Palermo 1912, σ. 206.

τους μαθητές της Σύρου»¹⁵⁵. Ο Μαρινέλλης γεννήθηκε το 1810¹⁵⁶. Επομένως θα υπήρξε μαθητής του λογικά μετά το 1816. Επομένως ο π. Venturi δίδασκε αρχικά και στις τάξεις της Γραμματικής και στους υποψήφιους κληρικούς.

Θεωρούμε ότι η πρόοδος του σχολείου μετά το 1810, οφείλεται κυρίως στον π. Venturi, λόγω της μόρφωσης, της εργατικότητας του, της ελληνικής του παιδείας, του καλοσυνάτου, ήρεμου και ευχάριστου χαρακτήρα του, που έχαιρε της εκτίμησης όλων των κατοίκων. Η διαμάχη του με τον *Επίσκοπο Russin*, πιθανόν δεν είχε ακόμη εξελιχθεί και δεν είχε τις διαστάσεις της περιόδου 1822, που θεωρούμε βρισκόταν στην κορύφωσή της, αφού μετά από λίγο ανακαλέστηκε ο Επίσκοπος Russin στη Ρώμη¹⁵⁷. Το πιο πιθανό είναι ότι η κατάσταση είχε ξεφύγει κατά τα τελευταία χρόνια, γύρω στα 1820. Δυστυχώς δεν έχουμε επαρκή στοιχεία, ούτε και ο Μαρινέλλης, μας δια φωτίζει περισσότερο, για το πώς εξελίχθηκαν τα γεγονότα.

2.5.4.3 Ο ρόλος του *Επισκόπου Russin*

Όπως αποδεικνύεται στην πράξη, ο Επίσκοπος φαίνεται να έχει τον **απόλυτο έλεγχο** και την **διεύθυνση του σχολείου**, αφού αυτός επιλέγει τους καθηγητές-δασκάλους και ο ίδιος διδάσκει Θεολογία. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει επίσης ο ρόλος των ιερέων που βρίσκονται γύρω από τον Επίσκοπο Russin, που είναι αναβαθμισμένος. Ο ιερέας Δον *Κωνσταντίνος Σαργολόγος*, το 1822, διδάσκει σε ανώτερη τάξη από τον *Ιησουίτη π. Venturi*. Το ίδιο αναβαθμισμένος και ο ρόλος του π. *Urbano*, που είναι **Καπουτσίνος** και όχι **Ιησουίτης**. Στην πραγματικότητα στο **Κολλέγιο των Ιησουιτών** την περίοδο της επίσκεψης του Επισκόπου *Cardelli* το 1822, δεν διδάσκει κανείς Ιησουίτης, ούτε και ο π. Venturi, αφού τον είχε περιθωριοποιήσει ο επίσκοπος να διδάσκει μόνο στο *Abecedario-Δημοτικό*. Λειτουργεί όμως ακολουθώντας την οργάνωση των **Ιησουιτικών Κολλεγίων** και **στεγάζεται στη Μονή τους**.

¹⁵⁵«Dovea giornalmente dar la scuola ai chierici, far la scuola a tutti i ragazzi di Sira...». Vescovo Nicolò Adolfo Marinelli,...ό.π., σ. 171.

¹⁵⁶ Στην νεκρώσιμο ακολουθία του π. Venturi ήταν 13 ετών όπως ο ίδιος γράφει στις «*Ιστορικές αναμνήσεις του...*». Vesc.N.A.Marinelli,...*Raccolta di Lettere Edificanti*, σ. 158-178, ιδίως σ. 173.

¹⁵⁷ ΑΤΙΣ (5β, Κ11), «25 Aprile 1825, *Memorie Spettanti alla restaurazione e ingrandimento della casa e chiesa della inclita compagnia di Gesù ...dal M. R. D. Nicolò Calavasi sacerdote secolare rettore ed amministratore della suddetta casa e chiesa, in mancanza dei padri della Compagnia sotto di cui regole ed amministrazione tutto questo si pose in opera*». Χειρόγραφος κώδικας 14 σελίδων, από τον ιερέα Νικόλαο Χαλαβαζή, που ελλείπει μοναχών, φρόντιζε την Μονή και την εκκλησία μετά τον θάνατο του π. Venturi, σ. (1-14).

Το 1823 πεθαίνει αφηνιδίως στην Σύρο, ο π. Venturi, αλλά το 1822, δικαιώνεται από τον Αρχιεπίσκοπο *Cardelli*, που αποκαθιστά την χαμένη του αξιοπρέπεια, ονομάζοντας αυτόν σύμβουλό του και πνευματικό του, ενώ ο επίσκοπος Russin, καλείται στη Ρώμη, σ. 1-3.

Και ΑΤΙΣ (5α, 9), «*Informazione dello stato, in cui era avanti la casa della Residenza, la quale poscia è stata ridotta in miglior stato, l'anno del Sig.re 1823*», επίσης χειρόγραφο Νικολάου Χαλαβαζή.

Αξίζει να υπογραμμίσουμε ακόμη την παρουσία ως δασκάλου, στο «Σχολείο ή Σχολή των Ιησουιτών», του **Ηγούμενου των Καπουτσινών π. Urbano**. Με δεδομένο τον ανταγωνισμό μεταξύ των δύο μοναχικών ταγμάτων **Καπουτσινών και Ιησουιτών** όσον αφορά την **εκπαίδευση**, εύκολα γίνεται κατανοητό, για ακόμη μια φορά, πόσο υποτιμούσε ο Επίσκοπος τον π. Venturi, τοποθετώντας τον ίδιο που ήταν Ιησουίτης να διδάσκει στο Δημοτικό και τον Καπουτσινό να διδάσκει «*da Gesuita*», σε τάξη Γραμματικής μέσα στο ίδιο το Σχολείο και τον Χώρο της Μονής των Ιησουιτών, παρά το ότι το Τάγμα από το 1814 είχε επίσημα αναγνωριστεί και ανασυσταθεί. Επιπλέον το γεγονός ότι δίδασκε ο π. **Urbano** στο Σχολείο των Ιησουιτών και όχι στο δικό τους, επιβεβαιώνει ότι το σχολείο των Καπουτσινών είχε υποβαθμιστεί μόνο σε Δημοτικό, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα.

2.5.4.4 Ιησουίτες Μοναχοί- Δάσκαλοι (1806-1823)

2.5.4.4.1 Ο π. Δομένικο-Domenico Venturi

Ο π. Δομένικο-Domenico Venturi, γεννήθηκε στις 10 Αυγούστου 1765 στην Vignola (Modena)¹⁵⁸. Έφθασε στην Ελλάδα στις 7 Νοεμβρίου 1805 μαζί με τον Φερδινάνδο Motte¹⁵⁹. Στις 29 Ιανουαρίου του 1806, ο π. Venturi, μετά από αίτημα του Επισκόπου Σύρου Ρουσσίν και γραπτή αίτηση των Δημογερόντων¹⁶⁰, έφθασε στην Σύρο, όπου του επιφυλάχθηκε θερμή υποδοχή¹⁶¹. Από τον Οκτώβριο του 1810, έγινε ηγούμενος της αποστολής, διαδεχόμενος τον π. Μορτιλλάρο, μέχρι τον αιφνίδιο θάνατό του, στις 12 Φεβρουαρίου 1823. Το 1813 στην αποστολή της Σύρου-Τήνου προστίθεται, ο π. *Ιωάννης Franco* και μαζί με τον π. *Venturi*, αναβίωσαν τις «*missioni volanti*», οργανώνοντας περιοδείες στα νησιά¹⁶².

Ο πρώην Επίσκοπος Σαντορίνης Μαρινέλλης, περιγράφει τον δάσκαλό του π. **Domenico Venturi**, ως έναν *αξιαγάπητο, ακούραστο και πολύ μορφωμένο πατέρα, «uno caritatevole padre», «invero ammirabile», «di profondissima dottrina, di accuratissimi studi, di vasta erudizione, d'instancabile operosità», ο οποίος «ήθελε καθημερινά να διδάσκει και στους κληρικούς και στο σχολείο που πήγαιναν όλα τα παιδιά της*

¹⁵⁸ Marek Inglot, ..ό.π., σ. 211, υποσημ. 23.

¹⁵⁹ G. Romano, *Cenni storici della Missione ...ό.π.*, σ. 170-175.

¹⁶⁰ ΑΤΙΣ (50α, 47), 20 Ιανουαρίου 1806, *Αίτηση Δημογερόντων της Σύρου* με πρώτο υπογράφοντα τον επίτροπο Αποστόλη Κουκούλα.

¹⁶¹ «*Το πρωί της 30ής Ιανουαρίου, με το γιορτινό ήχο καμπάνων, τον υποδέχτηκε στην εκκλησία ο λαός και ο επίσκοπος*». G. Romano, *Cenni storici della Missione della compagnia...ό.π.*, σ. 172 και εξής.

¹⁶² «*Dal maggio del 1813 il p. Venturi fu aiutato dal p. Gianfrancesco Franco. Difatti nove anni dopo la restituzione della Compagnia nella Due Sicilie, i gesuiti siciliani ripresero le partenze verso la Grecia. Dopo la morte di Venturi (1823) Franco rimase solo a Syros (e in tutta la Grecia) per sette anni, fino al 1830, quando la missione ricevette un notevole sostegno. Durante questo tempo evangelizzava a vicenda Syros e Tinos, facendo pure delle missioni volanti nelle altre isole, fino a Smirne e Constantinopoli*». Hofmann, ...ό.π., *Orientalia Christiana Periodica* 1-2 (1935) Roma, σ. 146-148.

Σύρου», τακτικός εξομολόγος των πιστών, πνευματικός των Ουρσουλίνων, ικανότατος στην εξήγηση του Ευαγγελίου και της Αγίας Γραφής, «θα μπορούσε να είχε διδάξει όλη την Αγία Γραφή στους Συριανούς αν ο πρόωρος θάνατος δεν τον είχε προλάβει»¹⁶³.

Δίδασκε τις Πνευματικές Ασκήσεις ξεχωριστά στους άνδρες, στις γυναίκες και στις μοναχές, κάθε Τεσσαρακοστή και Παραμονές των Χριστουγέννων. «Όλες οι προσευχές και τα κηρύγματα του ήταν καθαρογραμμένα και ορθογραφημένα στα ελληνικά. Άφησε άπειρα χειρόγραφα στην καθομιλούμενη ελληνική γλώσσα ομιλίες, πνευματικά αναγνώσματα, σκέψεις και συλλογισμούς»¹⁶⁴.

Από τις διατηρηθείσες προσευχές που μετάφρασε στην δημοτική ελληνική γλώσσα και που βρήκαμε στο αρχείο ΑΤΙΣ είναι η «Περί της ευλαβείας προς τους Αγίους Αποστόλους, δια ταις υπανδρεμέναις», από ένα χειρόγραφο του π. Miconi, που βρήκε στην Τήνο το 1806 και που πράγματι αποδεικνύεται ότι γνώριζε πολύ καλά την Ελληνική γλώσσα και χειριζόταν εξ ίσου πολύ καλά και την Ελληνική Γραμματική¹⁶⁵.

¹⁶³«...doveva giornalmente far la scuola ai chierici, far la scuola a tutti i ragazzi di Sira, direttore delle Vergini Ursoline, assiduo tutti i giorni al confessionale; ogni domenica e festa prima e dopo la messa (la quale sempre celebrava per maggior comodo del popolo sullo spuntar del sole), numerosissime confessioni di uomini, nella messa in detti giorni sempre la spiegazione del S. Vangelo. Ogni domenica circa le undici ore antimeridiane faceva un sermone nella Congregazione dell' Annunziata, in cui prese con moltissimo profitto, diletto e concorso del popolo a spiegare la Sacra Scrittura, corredando la fine con adatta moralità piena di santa unzione la quale spiegazione protrasse dal Genesi fino al libro dei Re: ed avrebbe percorsa tutta quanta la Bibbia se l' immatura morte non l' avesse involato al bene e desiderio dei Siriotti». Vescovo Nicolò Adolfo Marinelli, «Memorie storiche... ό.π., Raccolta di Lettere Edificanti, σ. 158-178, κυρίως σ. 171-173.

Επίσης γράφει γι' αυτόν ο Romano: «Οι Συριανοί που κατοικούσαν σ' αυτήν την πυραμίδα καλυμμένη από σπίτια που λέγεται Άνω Σύρα, ήταν σχεδόν όλοι, γεωργοί και βοσκοί. Με τα πόδια πολύ πρωί, με το πρώτο φως της Αυγής, πήγαιναν στις αγροτικές δουλειές και επέστρεφαν στην πόλη το βράδυ. Ο π. Venturi για πολλά χρόνια αγωνίστηκε να αναθερμάνει την ευσέβειά τους και αναλώθηκε στο επίπονο οδυνηρό καθήκον να αποτρέψει την φυγή τους και να τους επαναφέρει κοντά στην εκκλησία. Τους συνάθροισε ξανά στην εκκλησία, τους δίδαξε τα θρησκευτικά τους καθήκοντά και τους καθοδήγησε να ευλογούν την ημέρα και να παρακολουθούν την Κυριακάτικη Θεία λειτουργία, που τελούσε-έφελνε πολύ πρωί, πριν να φύγουν για τις δουλειές τους. Μετά πέρασε στην εξομολόγηση, στο σχολείο των κληρικών και την εκπαίδευση όλων των παιδιών της πόλης. Φρόντισε για τις Παρθένες Ουρσουλίνες στις οποίες κήρυττε κάθε πρωί, έκανε τις πνευματικές ασκήσεις σε διαφορετικές ομάδες ατόμων και έβγαινε σε αποστολικές περιόδους στα νησιά του Αιγαίου. Μεταξύ αυτών των απασχολήσεων με ευχαρίστηση, έβρισκε το χρόνο για την βοήθεια του διαδόχου του, με τα γραπτά ντοκουμέντα του. Μετάφρασε στη δημοτική γλώσσα πολλές διατηρηθείσες προσευχές...» Romano, ό. π., σ. 205 και εξής.

¹⁶⁴«Tutte queste prediche, sermoni e commenti erano pulitamente ed ortograficamente scritti. Lasciò poi un' infinità di manoscritti nella lingua greca volgare, cioè composizioni, letture spirituali, meditazioni, trattati spirituali, etc.». Vesc. N. A. Marinelli, «Memorie Storiche...», Raccolta di Lettere Edificanti, σ. 158-178, σ. 171.

¹⁶⁵ΑΤΙΣ (5α, 1), «Sira io Domenico Venturi missionario della compagnia di Gesù attesto di avere copiato il presente da altra copia, che feci sull' originale che trovai nell' archivio nostro di Tine nel Gennaio 1806, mentre costà soggiornava».

Μετάφραση του π. Venturi, από χειρόγραφο του π. Miconi: «Περί της ευλαβείας προς τους Αγίους Αποστόλους, δια ταις υπανδρεμέναις. Ως Νόμος δια εκείνας οπού γράφονται εις την Σύναξιν τους, κατά το γράμμα, οπού μας εφύλαξε τα απομνημονεύματα της Missione οπού έκαμε εις την Σύραν, ο πατέρας Νικόλαος

Ένα από τα γραπτά του Venturi, αναφέρει ο Μαρινέλλης είναι το «*Della cognizione di sè stesso*», ή «*Η Γνώση του εαυτού σου*», αλλά δεν διευκρινίζεται αν είναι στα Ελληνικά ή στα Ιταλικά. Ούτε βρέθηκε στο αρχείο της Μονής. Ο Επίσκοπος Μαρινέλλης μας δίνει ακόμη την πληροφορία, ότι «*μετά τον θάνατο του, ο π. Franco, δεν είναι γνωστό για ποιό λόγο, έκαψε ένα μεγάλο αριθμό των χειρογράφων του π. Venturi*». Πραγματικά αυτό το γεγονός, ίσως μας στέρησε από πολλές πληροφορίες και αναμφίβολα αποτελεί μια «*εξαιρετικά μεγάλη απώλεια*»¹⁶⁶. Πιθανόν επειδή ο π. Venturi πέθανε από λιμώδη ασθένεια, φοβήθηκε ο π. Franco την μετάδοσή της και έκαψε τα τελευταία του χειρόγραφα, που δυστυχώς ίσως ήταν και από τα πιο σπουδαία, αφού στο Αρχείο ΑΤΙΣ, παρά την επίμονη έρευνα δεν βρήκαμε άλλα γραπτά του, εκτός από σημειώσεις Γραμματικής, με περιεχόμενο ανάλογο της μόρφωσης και της προσωπικότητας του.

Υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις, ότι οι προσθήκες και οι διορθώσεις στο *Λεξικό-Γραμματική του Geronimo Germano*¹⁶⁷, είναι δικές του, καθώς είχε στο μυαλό του να το

Μικόνης της συντροφίας του Ιησού, έτη κυρίου 1739, αρχέοντας του Δεκεμβρίου την 1^η, ως τελεόντας την 1740, Ιανουαρίου ταις 3.

Αυτή η ευλάβεια προς τους Αγίους Αποστόλους είναι υπό εις το σκέπος της βασιλισσάς των, ως Νυμφίου της του Αγίου Ιωσήφ. Το τέλος της είναι, να λάβουσι περισσότερο τέμπιο οι όμοιοι άγιοι Απόστολοι, ως με τέτοιαν αφορμήν να νουθετευθούσι η υπανδρεμέναις επάνω εις τα χρέη του ειδικού τους δοσίματος, ως μερικά επάνω εις την καλήν ανατροφήν των ειδικών τους παιδιών.

*Οι νόμοι οπου έχουσι να φυλάγουσι η υπανδρεμέναις οπου γράφονται εις αυτήν την σύναξιν (Ιταλικά *Riunione*), δίχως όμως να υποβαλλούσι εις την παιδαν κανενός κρίματος είναι ετούτοι:*

1^{ov}. Να λάβουσι τα Πανάχραντα Μυστήρια, σαν των είναι βολετόν, ταις εορταίς των αγίων Αποστόλων, ως να ειπούσι εις ταις ομοίαις 12 Paternoster, Ave Maria, ως Gloria Patri, δια (...) τους, ως κάθε ημέραν να ειπούσι ένα Pater, Ave, ως Gloria, εις τον άγιον Ιωσήφ, πασχίζοντας πάντα, ως μερικά σαν κοντεούσι εις τα άγια Μυστήρια να είναι πλέον στολισμέναις με ταις χριστιανικαίς αρεταίς, παρά από μάταια στολίδια.

2^{ov}. Να μην εντραπούσι να κάμουσι το πορνόν ως το βράδυ την προσευχήν τους όμπροσθεν εις τα ειδικά των παιδια. Να ειπούσι κάθε ημέραν την κορόναν της Παναγίας μαζί με την φαμίλιαν τους εις το σπίτι, εάν δεν την ειπουν το βράδυ εις την εκκλησιαν. Και το Σάββατον, ή εις άλλην ημέραν της εβδομάδας να προσεύχουσι την ομοίαν Κορόναν δια εκείναις ταις ψυχαίς οπου αποθαίνουσι, ως είναι γραμμέναις εις αυτήν την ευσεβή σύναξιν.

3^{ov}. Να μην καταρασθούσι, ή να μην βλαστημήσουσι, ή κακοχρονήσουσι τα παιδια των, αλλά μάλιστα να το ευχολογήσουσι μερικά το βράδυ, όταν πάγουσι να πέσουν. Και όποια έχη αυτό το συχασερόν φυσικόν να πολεμά δια να το κόψη.

4^{ov}. Να μην δυσκολεύουσι τα παιδια των να πάρουσι εκείνο το στάσιμο, όπου των φωτίσει ο Θεός, ή το Εκκλησιαστικόν, ή το κοσμικόν, ή το των υπανδρεμένων, ή το των ανυπάνδρων, ως δια τούτο να παρακινήσουσι τα όμοια των παιδια δια να γραφούσι εις την Σύναξιν της Καρδίας της Παναγίας, ως να φυλάγουσι τους νόμους αυτής της αγγελικής ευλαβείας.

5^{ov}. Να συχνάζουσι την ευλάβειαν των Αγίων Αποστόλων, όταν γίνεται εις ταις σχολαίς των. Οποία θέλει να γραφθή εις τέτοιαν Σύναξιν, φθάνει να γραφθή εις εκείνην του Καλού Θανάτου, τον οποιον δια να τον κάμη τινάς καλύτερα, θέλει πολλά οφελέσει αυτή η ευλάβεια προς τους Αγίους Αποστόλους.

¹⁶⁶ Vesc. N. A. Marinelli, «*Memorie Storiche...*», *Raccolta di Lettere Edificanti*, σ. 158-178, σ. 171.

Πιθανόν επειδή ο π. Venturi πέθανε από λιμώδη ασθένεια, φοβήθηκε ο π. Franco την μετάδοσή της... και έκαψε τα τελευταία του χειρόγραφα, που δυστυχώς μπορεί να ήταν και από τα πιο σπουδαία, αφού στο Αρχείο ΑΤΙΣ, παρά την επίμονη έρευνα δεν βρήκαμε άλλα γραπτά του, εκτός από σημειώσεις Γραμματικής, με περιεχόμενο ανάλογο της μόρφωσης και της προσωπικότητας του.

¹⁶⁷ Ο Geronimo Germano (1568-1632), ήταν Σικελός Ιερομόναχος και δάσκαλος στο κολλέγιο των Ιησουιτών της μονής της Χίου, από το έτος 1607. Επισκέφθηκε τη Σύρο κατά στην περίοδο 1607-

επανεκδώσει¹⁶⁸. Επιπλέον ο γραφικός χαρακτήρας των χειρόγραφων σελίδων του λεξικού που προστέθηκαν, συγκρίνοντας τον με άλλα γραπτά του κείμενα, κυρίως στα τετράδια όπου μελετούσε την Ελληνική γλώσσα και την Ελληνική γραμματική¹⁶⁹, φαίνεται ότι ταιριάζει και επομένως, ίσως επιβεβαιώνεται ο παραπάνω συλλογισμός.

Άνθρωπος καλλιεργημένος μορφωμένος, με σπάνια προσόντα και εξαιρετικά φιλομαθής, ο π. *Domenico Venturi*, ασχολήθηκε και με την Αρχαιολογία. Κατά τον *Κλων Στέφανο*, είχε ανακαλύψει μια λατινική επιγραφή το 1817, στην ιδιοκτησία του *Πασχάλη ή Pascuale Σαργολόγου*, κοντά στο λιμάνι, εκεί όπου υπήρχε το παλιό παντοπωλείο. Από την επιγραφή αυτή κατά τον π. *Venturi*, μαθαίνουμε ότι στη Σύρο υπήρχε ναός της *Αιγυπτίας θεάς Ίσιδος*, τον οποίον διακόσμησε ο *Κλαύδιος Σεκούντος*, που είχε το αξίωμα «κλητήρ Δημαρχικός», γνωστός και από άλλες επιγραφές και εξ ενός βάθρου αγάλματος, το οποίο ανέγειρε η *Βουλή των Εφεσίων*. Ο ναός της Ίσιδος βρισκόταν στην αρχαία πόλη της Σύρου, στη θέση του τότε *Δημόσιου Παντοπωλείου* στην αγορά. Όταν ανεγειρόταν το Παντοπωλείο το 1855 υπήρχαν ακόμη λείψανα του ναού αυτού, που μεταφέρθηκαν έξω από το θέατρο Απόλλων. Η επιγραφή που βρήκε ο π. *Venturi*, έγραφε :

*Claudius Secundus Viator
Tribunicius
templum Isidis cum omni ornatu
sua pecunia
fecit*

Φυλασσόταν στο μοναστήρι των Ιησουιτών στην Άνω Σύρο και χάθηκε στα χρόνια της ανακαίνισης του. Βρέθηκε όμως αντιγραμμένη σε τεμάχιο χάρτου, από τον *Κλώνα Στέφανο* στις σημειώσεις του π. *Venturi* με την διευκρίνιση: «*Epigrafe trovata nel 9bre del 1817 in Sira in campo di Pasquale Sargologo nella marina dove si vedono la fundamenta di esso Tempio. Domenico Venturi Soc. J.*». Όπως αναφέρει ο *Κλων Στέφανος*, «ως παρά γερόντων εμάθομεν, η ειρημένη ιδιοκτησία υπήρχεν όπου νυν κείται το παντοπωλείον»¹⁷⁰.

Ωστόσο, «ποιος θα πίστευε ότι αυτός ο τόσο εξαιρετικός άνθρωπος θα μπορούσε να υποστεί στη Σύρο εξευτελισμούς, βάσανα, καταδιώξεις απίστευτες και από πρόσωπα υψηλά

1617, όταν ήταν επίσκοπος Σύρου, ο Ανδρέας Κάργας, ως ακόλουθος του Επισκόπου Σαντορίνης Πέτρου Μαρία Δεμάρκη, που μας δίνει και την πληροφορία. Hofmann, *Vescovado...III Syros, ό.π., σ. 44.*

¹⁶⁸ G. Romano, *Cenni storici della Missione... ό. π., σ. 206.* Για το «Ελληνοϊταλικό Λεξικό» βλέπε στο ιδιαίτερο κεφάλαιο με το «Εποπτικό υλικό στην παρούσα μελέτη.

¹⁶⁹ Διασώζονται του π. *Venturi*: [Βιογραφικά, ΑΤΙΣ(5α,5)], [Αλληλογραφία (1805-14), ΑΤΙΣ(φ. 41)], [Χειρόγραφα τετράδια, ΑΤΙΣ(69δ)].

¹⁷⁰ *Κλών Στέφανος, Επιγραφαί της Νήσου Σύρου, Αθήναι 1875, σ. 42-43.* Από τις θρησκευτικές επιγραφές που βρέθηκαν στην Σύρο ο *Κλών Στέφανος*, υποστηρίζει ότι τρεις αρχαίοι ναοί υπήρχαν στην αρχαία πόλη «Σύρο»: της *Ίσιδος*, της *Φρατρίας Αθηνάς* και του *Ασφαλείου Ποσειδώνος*. Ακόμη δε ένας ναός υπήρχε στην ακτή του χωριού Φοίνικα.

ιστάμενα στον κλήρο, για τις γνωστές παρατάξεις και διαιρέσεις του κλήρου και του λαού επί της Επισκοπής Διοίκησης του Επισκόπου Russin. ...Εξευτελίστηκε, βασανίστηκε σε κάθε τι, ο υπομονετικότητας πατέρας, με την ατέλειωτη και πάντα καλοσυνάτη, εγκάρδια και εθθυμη καρτερικότητα...»¹⁷¹ αναφέρει χαρακτηριστικά ο Μαρινέλλης. Η απαράδεκτη συμπεριφορά του Russin προς τον π. Venturi, μπορεί μόνο επιεικώς να χαρακτηριστεί ως **άδικη**, για λόγους και διαφορές τις οποίες δημιούργησε ο ίδιος ο επίσκοπος, με τον κλήρο και το λαό και στις οποίες δεν ήθελε να αναμειχθεί ο φτωχός π. Venturi. Έφθασε στο σημείο να ζητήσει την ανάκλησή του και την αντικατάστασή του, η οποία όμως δεν έγινε δεκτή, όπως αποδεικνύεται από την διασωθείσα αλληλογραφία, με τους ανωτέρους του¹⁷². Την κατάσταση έκανε ακόμη πιο περίπλοκη, η στάση που μέχρι τότε κρατούσε η *Propaganda Fide*, σχετικά με την αναγνώριση και αποκατάσταση του τάγματος¹⁷³, η οποία κρίνουμε, ότι ενθάρρυνε τον επίσκοπο, να εκδηλώσει την «λαυθάνουσα» αντιπάθειά του, προς το Τάγμα¹⁷⁴. Παρά ταύτα, ο π. Venturi, ακολούθησε τις συμβουλές των ανωτέρων του και *αφοσιώθηκε στη μελέτη της Ελληνικής γλώσσας*, περιμένοντας την επίσημη αναγνώριση του τάγματός από τον Πάπα¹⁷⁵.

¹⁷¹«Chi crederebbe che una persona di tanto merito abbia dovuto poi subire in Sira umiliazioni, tribolazioni, persecuzioni incredibili e da persone altamente locate nel clero, per i noti partiti e divisioni del clero e popolo durante l' episcopato di mong. Russin...Subì, soffrì tutto il pazientissimo padre, con invitta e sempre amena e gioiale rassegnazione...». Vesc. N. A. Marinelli, «Memorie Storiche...», *Raccolta di Lettere Edificanti*, σ. 158-178, σ. 172.

¹⁷² Βλ. G. Romano, *Cenni storici...ό.π.*, σ. 207 και εξής.

¹⁷³ Λίγο πριν την άφιξή του στη Σύρο, στις 18 Ιανουαρίου 1806, η *Propaganda Fide*, έστειλε επιστολές στους επισκόπους Σύρου και Τήνου, δια των οποίων αναγνώριζε τους πατέρες *Mortillato*, *Venturi* και *Motte*, ως *Ιησουίτες του Τάγματος της Ρωσίας*, αλλά *υπαγόμενους στην δικαιοδοσία των επισκόπων*, ως *«απλούς ιερείς του ενοριακού κλήρου»*. Αυτό πρέπει να τον έφερε σε αντιπαράθεση με τον επίσκοπο Σύρου *Russin*, μαζί με το γεγονός ότι *ο κλήρος δεν συμφωνούσε πάντα με τον τρόπο που διοικούσε την εκκλησία, λόγω του χαρακτήρα του*, με τον οποίο κλήρο, ο π. Venturi είχε μεν άριστες σχέσεις, αλλά *αριόταν να αναλάβει διαιτητικό ρόλο μεταξύ των δυσαρεστημένων ιερέων και του επισκόπου*. Ο επίσκοπος πάλι επειδή είχε ανάγκη από την υποστήριξη του, τον κατηγορούσε για την ουδετερότητά του. Η κατάσταση έφθασε στα άκρα, αναγκάζοντας τον π. Venturi να ζητήσει από τους ανωτέρους του, την αντικατάστασή του, αφού είχε υποπέσει στην δυσμένεια του επισκόπου. Τελικά στις 30 Ιανουαρίου 1819, ο π. *Pietroboni* (σύμβουλος του γενικού Ηγουμένου) υποχρεώθηκε να γράψει στη Ρώμη, για να υπερασπισθεί τον π. *Venturi* από την *«άδικη συμπεριφορά του επισκόπου Σύρου Russin»*. Επίσης Romano, ...ό.π., σ.174κ.ε. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό.π.*, σ.368, ιδίου, *Έλληνες...ό.π.*, σ. 231.

¹⁷⁴ «Ο *Monsignor Russin* δεν στάθηκε αντάξιος των περιστάσεων, προκαλώντας μεγάλη στενοχώρια στον π. *Venturi*. Είχε δώσει δείγματα γραφής από τότε που ήταν απλός ιερέας στην Τήνο, για την αντιπάθεια που έτρεφε για το έργο των Ιησουιτών. Αλλά ο π. *Mortillaro* και ο π. *Venturi*, παρά τις επιφυλάξεις των, πίστευαν ότι ίσως θα είχε αλλάξει». G. Romano, *Cenni storici della Missione ...ό.π.*, σ. 175.

¹⁷⁵ Η επίσημη αναγνώρισή τους αργούσε και οι πατέρες δυσανασχετούσαν, αφού *οι επίσκοποι τους ήθελαν «απλούς ιερείς του ενοριακού κλήρου» και «υποταγμένους καθ' όλα στη δικαιοδοσία τους»*. Η επιστολή του γενικού τους, τους καθυσάχαζε, ότι η άδεια από τον πάπα ήταν βέβαιη και ότι εκείνοι έπρεπε για την ώρα να αφοσιωθούν στην εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας. Ο π. Venturi όμως θεωρούσε ότι με εκείνη την επιστολή, η Ιερά Σύνοδος δεν εμπιστευόταν ουσιαστικά τους Ιησουίτες που έφταναν από τη Ρωσία και η απάντηση που πήρε σε γράμμα του προς τη Ρώμη ήταν, ότι «η άδεια που δόθηκε από τον Άγιο Πατέρα «δια ζώσης» (προφορικά) στον π. *Angiolino*, δεν ήταν γνωστή στην

Προσωπικότητα «*di profondissima dottrina, di accuratissimi studi, di vasta erudizione, d' instancabile operosità*» σε ότι αφορούσε την μόρφωση, αλλά και «*zelantissimo della gloria di Dio e della salute delle anime*», σε όλες τις δραστηριότητες της Αποστολής. Ακούραστος και εργασιομανής, μέχρι και «*ο ύπνος του ήταν μικρής διάρκειας, πάνω σε μια σκληρή καρέκλα*»: «*il suo sonno era pochissimo ed ordinariamente sopra una dura sedia*», συνεχίζει ο *Επίσκοπος Μαρινέλλης*¹⁷⁶.

Ωστόσο αυτός ο μοναχός που τόσο τίμησε το αξίωμα του, «έγινε τελικά ολοκληρωτικά θύμα αυτής της ίδιας της αγάπης του» και της γενναιοδωρίας του προς τον **Άνθρωπο**: «*cadde vittima della sua carità. Vittima invero!*» Γιατί φροντίζοντας στη Μονή, έναν άρρωστο έλληνα γιατρό, «*per carità e per amor di Cristo,*» κόλλησε την μολυσματική ασθένεια, «*attaccossi del morbo contagioso*», από την οποία νοσούσε. Και ενώ ο γιατρός θεραπεύτηκε, χάρις στην φροντίδα του «*caritatevole padre*», ο π. *Venturi* πέθανε στις 12 Φεβρουαρίου 1823. Θυμάται, ο πρώην *Επίσκοπος Μαρινέλλης*, που ήταν τότε 13 ετών, ότι ο *Δον Ιωσήφ Ξανθάκης*, στην νεκρώσιμο ακολουθία «*απήγγειλε έναν συγκινητικό επικήδειο λόγο, επαιμώντας τις αρετές, τον ζήλο και τους κόπους που κατέβαλε στην αποστολή, την ζωή και την βαρύτερη απώλεια του εξαίρετου και αγαπητού νεκρού...*». Κατά την διάρκεια δε της τελετής και ειδικά της ομιλίας του *Δον Ιωσήφ Ξανθάκη*, όλο το εκκλησίασμα έκλαιγε γοερά, για την απώλεια του αγαπητού πατέρα, τόσο πολύ, που «*η εκκλησία αντηχούσε από τους λογμούς*» και θυμάται επίσης, ότι και εκείνος «*έκλαιγε μαζί με όλους τους μαθητές του σχολείου*¹⁷⁷».

Ο πρόωρος θάνατός του, προήλθε πιο πολύ «*από την κακοποίηση και την καταδίωξη, παρά από το βάρος των εθνικών και της κόυρασης*», γράφει ο *Βοναβεντούρα Aloisio*, του στέρησε την ικανοποίηση, να δει την Μονή ανακαινισμένη και τους κόπους του και τα οράματά του, να υλοποιούνται¹⁷⁸.

Δικαιώθηκε κάπως από τον *Αρχιεπίσκοπο Cardelli*, λίγο χρόνο πριν τον αιφνίδιο θάνατό του, όταν κατά την αποστολική του επίσκεψη στη Σύρο το 1822,

προπαγάνδα...». Ωστόσο τους διαβεβαίωναν μέσω επιστολών (8 Δεκεμβρίου 1807), ότι «*θα αναγνωρίζονται στο μέλλον σαν Ιησουίτες της Ρωσίας*». Αλλά αυτό δεν είχε συμβεί μέχρι την 1η Φεβρουαρίου του 1810 και ο π. *Venturi* θεώρησε σκόπιμο να ενημερώσει τους ανωτέρους του, οι οποίοι του συνέστησαν απλώς, να κάνει υπομονή. Τέλος στις 25 Ιανουαρίου 1814, ενημερώνεται από τον π. Γενικό του Τάγματος ότι επιτέλους «*η υπόθεση τελείωσε*», δηλαδή δόθηκε η έγκριση και ήταν θέμα χρόνου η επίσημη αναγνώριση και αποκατάσταση. ΑΤΙΣ (φ. 41), «*Αλληλογραφία Venturi, (1810-1815)*».

¹⁷⁶Vesc. N. A. Marinelli, «*Memorie Storiche...*», *Raccolta di Lettere Edificanti*, κυρίως σ. 171-173.

¹⁷⁷ «*...vi recitò una commoventissima orazione funebre per dire le virtù, il zelo, le apostoliche fatiche, la vita e preziosa morte dell' illustre e desiderato defunto. Tutto l' uditorio si scioglieva in amarissime lacrime, echeggiava la chiesa di singhiozzi, ed io allora nella mia tenera età di anni 1, mi ricordo ottimamente che durante l' orazione funebre piangevo inconsolabile con tutti i ragazzi della mia età* ». Vesc. N. A. Marinelli, «*Memorie Storiche...*», *Raccolta di Lettere Edificanti*, σ. 158-178, σ. 173.

¹⁷⁸ ΑΤΙΣ (5α,13), «*Memorie della missione di Tine e Sira dall' anno 1824 sino al 1852*», χειρόγραφο του Βοναβεντούρα Aloisio.

αποκατέστησε την χαμένη του αξιοπρέπεια, ονομάζοντας τον, σύμβουλό του και πνευματικό του, ενώ ο *κακότροπος* επίσκοπος Russin, ανακαλέστηκε στη Ρώμη¹⁷⁹.

Στην Μονή της Σύρου έζησε περίπου 17 χρόνια. Βίωσε τα μεγάλα γεγονότα της αποκατάστασης του Τάγματος του¹⁸⁰ και της *Ελληνικής Επανάστασης*, καθώς και τα πρώτα χρόνια μετά την εθνική ανεξαρτησία και την ίδρυση της Ερμούπολης. Θεωρείται ο θεμελιωτής του επανιδρυμένου τάγματος των Ιησουιτών στην Ελλάδα, γι' αυτό και η *Propaganda fide*, τον τίμησε μεταθανάτια, με τον τίτλο του *Ιεραπόστολου του Αρχιπελάγους*¹⁸¹.

2.5.4.4.2 Άλλοι δάσκαλοι

π. Ιωάννης Franco: Γεννήθηκε στη Σικελία το 1784. Πέθανε το 1849. Έφθασε στη Σύρο το 1810 και κατοίκησε αρχικά με τον π. Venturi, αλλά το 1813 εγκαταστάθηκε στο Εξώμπουργο στη μονή της Τήνου μέχρι το θάνατο του π. Venturi το 1823, οπότε επέστρεψε και εγκαταστάθηκε πάλι στη Σύρο. Δίδαξε κυρίως Θεολογία. Εκτός των νησιών Σύρου και Τήνου, ήταν υπεύθυνος της κινητής Ιεραποστολής στη Θήρα, Νάξο, Χίο¹⁸², Σμόρνη και ήταν ο πρώτος που επισκέφθηκε την Κωνσταντινούπολη το 1814, μετά την αποκατάσταση του τάγματος. Το 1831, ιδρύει οικοτροφείο για τα καθολικά παιδιά των Κυκλάδων στο Εξώμπουργο Τήνου, που λειτούργησε όμως μόνο δύο χρόνια, ενώ το 1834 άρχισε να υλοποιεί το σχέδιο της μεταφοράς της Μονής του Εξωμβούργου στα Λουτρά. Το Σεπτέμβριο του 1838 ο π. Franco επέστρεψε στη Σικελία και πέθανε στην πατρίδα του, στο κολέγιο της *Caltanissetta*, στις 10 Απριλίου 1849¹⁸³.

Ο ιερέας Δον Κωνσταντίνος Σαργολόγος: Γεννήθηκε στην Σύρο. Δίδαξε στις *Γυμνασιακές τάξεις του «Σχολείου» των Ιησουιτών*. Δεν διαθέτουμε πληροφορίες για τις σπουδές του, τις γνώσεις του, τις ικανότητές του και γενικά την προσωπικότητά του. Πέθανε στις 19 Απριλίου 1857¹⁸⁴.

¹⁷⁹ ΑΤΙΣ (5β Κ11), «25 Aprile 1825, *Memorie Spettanti alla restaurazione e ingrandimento della casa e chiesa della inclita compagnia di Gesù ...dal M. R. D. Nicolò Calavasi sacerdote secolare rettore ed amministratore della suddetta casa e chiesa, in mancanza dei padri della Compagnia sotto di cui regole ed amministrazione tutto questo si pose in opera*», σ. 1-3. χειρόγραφος κώδικας 14 σελίδων, από τον ιερέα Νικόλαο Χαλαβαζή, που ελλείπει μοναχών, φρόντιζε την Μονή και την εκκλησία μετά τον θάνατο του π. Venturi. Επίσης ίδιου ΑΤΙΣ (5α, 9), «*Informazione dello stato, in cui era avanti la casa della Residenza, la quale poscia è stata ridotta in miglior stato, l'anno del Sig.re 1823*».

¹⁸⁰ Η οριστική απόφαση δόθηκε τον Ιανουάριο του 1814. Η επίσημη όμως, γενική αποκατάσταση του Τάγματος έγινε με την εγκύκλιο του Πάπα Πίου Ζ', *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*. Υπογράφηκε στις 24 Μαΐου 1814 και κοινοποιήθηκε στους πατέρες στις 7 Αυγούστου 1814. Βλέπε ΑΤΙΣ (φ. 41) Venturi.

¹⁸¹ Ρούσσοσ Μ., *Ιησουίτες στον Ελληνικό χώρο, ...ό.π.*, σ. 375.

¹⁸² Το 1822 συμπαραστάθηκε στους διωκόμενους από τους Τούρκους Χριστιανούς της Χίου, ενώ το 1830 πήγε να συμφιλιώσει τους καθολικούς της Νάξου που είχαν διαιρεθεί σε δύο στρατόπεδα. Μ Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες στον Ελληνικό χώρο, (1560-1915),...ό.π.*, σ. 376.

¹⁸³ G. Romano, *Cenni... ό.π.*, σ. 240-242. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες...ό.π.*, σ. 376.

¹⁸⁴ Άφησε σε διαθήκη του 200 δρχ., για τις λειτουργικές ανάγκες της εκκλησίας, με την παράκληση να του γίνει ένα μνημόσυνο στον Αι-Γιώργη. Στις 28 Σεπτεμβρίου 1857, πράγματι τελέστηκε με

Ο π. *Urbano da Genova*: Διετέλεσε *Ηγούμενος των Καπουτσίνων*. Δίδαξε στο Γυμνάσιο του «Σχολείου» των Ιησουιτών στις τάξεις της Γραμματικής και Θεολογίας. Διατέλεσε επί πολλά χρόνια γενικός Βικάριος του επισκόπου Russin, στις περιόδους που απουσίαζε. Ήταν γιατρός και έκανε μεγάλο καλό επισκεπτόμενος τους αρρώστους δωρεάν. Το 1822 ο π. Urbano da Genova, επέστρεψε στην Ρώμη¹⁸⁵.

2.5.5. Από το 1823 μέχρι την ίδρυση του «*Δημοτικού Σχολείου Σύρου*»(1836)

Μετά τον θάνατο του π. Venturi από το 1823 μέχρι και το 1830, δεν λειτουργεί πλέον το σχολείο στην Μονή Ιησουιτών Σύρου.

Ο π. Franco, που ζούσε στην Τήνο, επέστρεψε στην Σύρο μετά τον θάνατο του π. Venturi, αλλά κυρίως ασχολήθηκε με την *Κινητή αποστολή* και δεν υπήρχαν άλλοι Ιησουίτες στην Μονή. Από τις πηγές, πληροφορούμαστε μόνο ότι την περίοδο αυτή, έγινε ανακαίνιση της Μονής και επισκευή του σχολείου που στεγαζόταν μέσα στο Μοναστήρι. Τα χρήματα για τις εργασίες, δόθηκαν από τον γενικό της Ρωσίας και από τον Πρύτανη του *Collegio di Genova*, μετά από ενέργειες του αείμνηστου π. Venturi, που δεν έζησε για να δει τα σχέδιά του υλοποιημένα. Μετά τον θάνατο του, ο π. Franco και ο διαχειριστής της Μονής, *Νικόλαος Χαλαβαζής*, ολοκλήρωσαν τις εργασίες, το 1825¹⁸⁶, που στοίχησαν συνολικά 3.807 πιάστρες τούρκικες. Στην ανακαινισμένη Μονή, «*στη θέση της Σάλας που άλλοτε ήταν το σχολείο, έγιναν τρία δωμάτια και μαζί με το παρεκκλήσι που επίσης χρησιμοποιείται από το σχολείο και ένα άλλο δωμάτιο που έγινε βιβλιοθήκη, αποτέλεσαν το τρίτο τμήμα της Μονής, το πιο μεγάλο και πιο άνετο, για χρήση των πατέρων και του σχολείου*»¹⁸⁷.

μεγάλη επισημότητα μνημόσυνο, παρουσία πολλών πιστών και επικεφαλής του κλήρου τον επίσκοπο Ιωσήφ Alberti. Βλέπε G.M. Alberti και Δον Νικόλαου Σαργολόγου, «*Libro di memorie, anno 1854: Dette memorie si vanno scrivendo da G(iuseppe) M(aria) Alberti, Vescovo di Sira (1851-1880) e Don Nicola Sargologo (1881-1894)*», αναφορά Ν. 32. 1857.

¹⁸⁵ Ιωάννη Μαραγκού, «*Notizie...ό.π.*», σ. 175. Περισσότερα βλ. εδώ στο κεφ. «Καπουτσίνοι».

¹⁸⁶ Η ανακαίνιση έγινε από τον Τηνιακό αρχιτέκτονα Χατζησήμο. Η εκκλησία εγκαινιάστηκε στην λειτουργία της *Αγρωπνίας των Χριστουγέννων στις 24 Δεκεμβρίου 1825*, από τον Επίσκοπο Luigi Maria Blancis, που έφθασε στη Σύρο λίγο πριν από τα Χριστούγεννα του 1825 και επειδή το Επισκοπείο χρειαζόταν επισκευή, εγκαταστάθηκε προσωρινά στη Μονή των Ιησουιτών, όπου μετά τον θάνατο του π. Βεντούρη το 1823, κατοικούσε μόνο ο *διαχειριστής της Μονής, Δον Νικόλαος Χαλαβαζής*. Ιωάννη Μαραγκού, χειρόγραφες «*Notizie Storico Ecclesiastiche sulla Diocesi di Sira*», Σύρος 1884, σ. 76-80. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Syra Sacra...ό. π.*, σ. 165-171.

¹⁸⁷ ΑΤΙΣ (5β, Κ11), χειρόγραφες «*Σημειώσεις του Νικολάου Χαλαβαζή σχετικά με την Μονή και την εκκλησία των Ιησουιτών*»: «*25 Aprile, Memorie spettanti alla restaurazione e ingrandimento della casa e chiesa della inclita compagnia di Gesù registrate dal M.R. Don Nicolò Calavasi Sacerdote Secolare, Rettore ed Amministratore della suddetta casa e chiesa, in mancanza dei padri della Compagnia, sotto di cui reggenza ed amministrazione tutto questo si pose in opera*», στην σ. 2.

Όταν το 1825 ανέλαβε την θέση του Αποστολικού Επιτετραμμένου παντός Αιγαίου, ο επίσκοπος *Luigi Blancis* (1825-1851), μια από τις πρώτες φροντίδες του, ήταν να ανοίξει ένα σχολείο, για την εκπαίδευση των ιερέων, το οποίο συντηρούσε ο ίδιος, με δάσκαλο έναν κληρικό. Παράλληλα ζήτησε από την κοινότητα αναλάβει την συντήρηση δύο δασκάλων, για να διδάσκουν τα παιδιά. Αλλά η κοινότητα ήταν υπερχρεωμένη και αδυνατούσε να το κάνει αφού «για να εξασφαλίσει την ουδετερότητά της», πλήρωνε διπλούς φόρους και στο νεοσύστατο Ελληνικό κράτος και στο Σουλτάνο. Γι' αυτό εκλιπαρεί την Σύνοδο της Προπαγάνδας, να του «στείλουν δύο Ιησουίτες για να ασχοληθούν με την μόρφωση των παιδιών που τριγυρίζουν στους δρόμους, αντί να πηγαίνουν στο σχολείο». Οραματίζεται ένα Ιησουίτικο Κολλέγιο, στα πρότυπα των Ευρωπαϊκών, που τα συντηρούν εύποροι δωρητές, ή κληροδοτήματα πλουσίων. Εν ανάγκη, ζητά να του δώσουν μόνο την «αποζημίωση, που έδινε παλιά η *Sacra Congregazione*, τουλάχιστον για την μόρφωση των κληρικών». Οι δύο Ιησουίτες θα κατοικούσαν στην παλιά τους Μονή και θα λειτουργούσαν πάλι το σχολείο τους, ασχολούμενοι όπως παλιά με την μόρφωση όλων των παιδιών και όχι μόνον με την εκπαίδευση των ιερέων. Στο έγγραφο που στέλνει, δεν καταφέρνει να κρύψει την απελπισία του και την μοναξιά του, ζητώντας έστω μια συμπαράσταση: «θα μπορούσαν να υπηρετούν ακόμη, ως πνευματικοί του επισκόπου, που βρέθηκα ολομόναχος». Η επιστολή στάλθηκε στη Ρώμη στις 10 Απριλίου 1826. Το εδάφιο που αφορά το σχολείο και περιγράφει την θλιβερή κατάσταση της σχολικής μόρφωσης των παιδιών, στα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης, έχει ως εξής:

«...Για την μόρφωση των κληρικών η οποία είναι θεμελιώδης βάση, ξαναπόκτησα ένα σχολείο προσωρινά, χωρίς έξοδα, που ανατέθηκε σε έναν ιερέα, προς το παρόν για δυο τρεις μήνες, για τα παιδιά των οικογενειών που τριγυρίζουν στους δρόμους, μαζί με τα παιδιά των ορθοδόξων, που έχουν αυξηθεί, χωρίς να υπάρχει δημόσιο σχολείο, προσπάθησα να εξασφαλίσω από την κοινότητα κάποιο μικρό ποσό για την συντήρηση δύο δασκάλων, αλλά έχει πολλά χρέη, εξ αιτίας της σημερινής διοίκησης της Ελληνικής κυβέρνησης και παλαιότερα της Τουρκικής και δεν είναι σε θέση, να κάνει καινούρια έξοδα, μάλιστα πιστεύω, ότι ακόμη συνεχίζει να πληρώνει φόρους στον Σουλτάνο. Επίσης κάποιο κληροδοτήμα, για ίδρυση ενός κολλεγίου, αλλά να είναι σίγουρα εξασφαλισμένο από εύπορους δωρητές, ώστε να επιδιορθώσω, ότι είναι αναγκαίο, για να το καταστήσω κατάλληλο, ή η Ιερά Σύνοδος να ανανεώσει μια μικρή αποζημίωση, όπως δινόταν παλιά, τουλάχιστον για την μόρφωση των κληρικών ή καλύτερα να πιεσθεί επειγόντως ο γενικός ηγούμενος των πατέρων Ιησουιτών, για να στείλει τουλάχιστον δύο μοναχούς, για να κατοικήσουν την παλιά τους κατοικία-Μονή και κάνω έκκληση για αυτήν την απασχόληση, που ήταν αρμοδιότητα του τάγματός

και του ίδιου, ΑΤΙΣ (5α, 9), «Πληροφορίες για την κατάσταση της Μονής το 1823»: «*Informazione dello stato, in cui era avanti la casa della Residenza, la quale poscia è stata ridotta in miglior stato, l'anno del Sig.re 1823*».

τους και που θα επιθυμούσαν να μεταδώσουν στους νέους, τόσα όσο το ταλέντο τους και η αντίληψή τους μπορούν να προσλάβουν, και όχι όσα είναι απαραίτητα [μόνο για να γίνουν ιερείς], θα μπορούσαν να γίνουν πολύ χρήσιμοι στην επισκοπή και την ίδια περίοδο θα μπορούσαν να υπηρετούν ακόμη, ως πνευματικοί του επισκόπου, που βρίσκεται ολομόναχος. Εν τω μεταξύ ανέθεσα αυτό το σχολείο των κληρικών σε έναν ιερέα, διαχειριστή της προαναφερόμενης μονής, ο οποίος μου φαίνεται ο πιο κατάλληλος, αλλά είναι φιλάσθετος, με την υπόσχεση να τον βοηθάω σε περίπτωση ασθένειας...»¹⁸⁸.

Ο διαχειριστής της Μονής των Ιησουιτών, «*sacerdote procuratore del suddetto ospizio*», στον οποίο αναφέρεται ο Επίσκοπος Blancis, ότι ανέθεσε το σχολείο των Κληρικών, είναι ο Νικόλαος Χαλαβαζής, από τα χειρόγραφα του οποίου πληροφορούμαστε λεπτομερώς, για την επισκευή της Μονής, της εκκλησίας και του σχολείου το 1825¹⁸⁹.

2.5.5.1. Δημόσιο σχολείο και Ιεροσπουδαστήριο

Η Ρώμη ανταποκρίθηκε στην έκκληση του Επισκόπου και ενώ το 1830, ο π. Franco ανακαλείται εσπευσμένα στη Ρώμη, συγχρόνως φτάνουν οι π. Egidio Henry¹⁹⁰ Βέλγος, που τον διαδέχθηκε ως Ηγούμενος και οι πατέρες Taddeo Kuczynski, Πολωνός και Fernando Queralt, Ισπανός¹⁹¹. Αποφασίζουν να ιδρύσουν

¹⁸⁸ «...*Riguardo all' educazione dei chierici ch' è la base fondamentale, ritrovai una scuola precaria senza alcun emolumento, che si addossava ad un ecclesiastico interinamente per due o tre mesi, li figli di famiglia che girano le strade mescolandosi coi ragazzi greci, che se ne ritrovano in gran numero senza una scuola pubblica, cercai di far fissare dalla Comunità qualche piccola somma per la manutenzione di due maestri, ma questa indebitata all' eccesso a motivo di tenerla col governo greco ora dominante e coll' antico governo turco, non è in caso di fare nuove spese. Anzi credo che abbia impiegato nei dazi che continua a pagare al Gran Signore. Anche una certa somma già lasciata per l' istallazione di un collegio, assicurata però da persone benestanti, onde per rimediare a questo inconveniente sarebbe necessario o che cotesta Sacra Congregazione ristabilisse una piccola ricompensa come anticamente passava almeno per l' educazione dei chierici, ovvero si facesse premura presso il Rev.mo Generale dei PP. Gesuiti, acciò mandasse due missionari almeno per occupare il loro antico ospizio, ed applicarsi a questo affare, che essendo proprio di loro istituto, e volendo comunicare alla gioventù quanto il loro talento è capace di ricevere, non quanto è sufficiente, potrebbero questi essere molto utili alla diocesi e nello stesso tempo servirebbero pure alla persona del vescovo di teologi che trovasi affatto isolato; intanto io addossai questa scuola dei chierici ad un sacerdote procuratore del suddetto ospizio, che parve mi il più adattato ma di poca salute colla promessa di aiutarlo io stesso in caso di malattia». Prop.Scritture riferite, vol. 938; 393^r-396^r; 397^r-400^r. «Lettera dell' Amministratore Apostolico di Syros, Luigi Maria Blancis sopra lo stato morale, economico e politico di Syros, 10 Aprile 1826», από G. Hofmann, *Vescovadi...III Syros, ό.π.*, σ.145-153, το εδάφιο σ.147.*

¹⁸⁹ Ο. π., ΑΤΙΣ (5β, Κ11) και ΑΤΙΣ (5β, Κ12).

¹⁹⁰ Gilles Henry (1772-1856). Γεννήθηκε το 1772 και πέθανε το 1856 στη Χίο. Έφθασε στην αποστολή τον Μάιο του 1830. Στις 28 Ιουνίου 1831 διορίστηκε στην μονή Σύρου. Δίδαξε θεολογία στο Σεμινάριο και υπηρέτησε ως σύμβουλος του επισκόπου Λ. Μ. Blancis. Το 1840, μετατέθηκε στην Χίο και εργάστηκε εκεί μέχρι το θάνατό του το 1856. Τον Δεκέμβριο του 1846, έστειλε μια αναφορά στους συναδέλφους του στη Λυών, για τη δραστηριότητα του τάγματος στην Ελλάδα μετά το 1814, υπό τον τίτλο «*Missions des Jésuites dans l' Archipel Grec*», η οποία δημοσιεύτηκε το 1869, από τον Auguste Carayon, *Documents inédits concernant Missions des Jésuites de l'Archipel Grec*, Paris 1869, «*Lettres du P. Gilles Henry*».

¹⁹¹ ΑΤΙΣ (5α, 13), Χειρόγραφο Βοναβεντούρα Aloisio, «*Memorie della missione di Tine e Sira dall' anno 1824 sino al 1852*».

ένα οικοτροφείο για αγόρια στο Μοναστήρι της Τήνου¹⁹², ενώ στη Μονή Σύρου, να οργανώσουν και να λειτουργήσουν ξεχωριστά, ένα Δημόσιο σχολείο για παιδιά και ένα Ιεροσπουδαστήριο για κληρικούς, αμφότερα υπό την αιγίδα του Αποστολικού επιτετραμμένου και Επισκόπου Σύρου Luigi Maria Blancis, που τα οραματίστηκε, την ευθύνη της διδασκαλίας των οποίων εμπιστεύθηκε στους πατέρες¹⁹³. Μάλιστα τον Ιούλιο του 1831, δεν επέτρεψε την χρησιμοποίηση ούτε του ναού του Αγίου Γεωργίου, ούτε και της «Σάλας των Ιησουιτών για εκλογή Δημογεροντίας», για να μην ανησυχήσουν τους Ιησουίτες, στους οποίους «ανήκε η σάλα» και «οι οποίοι ξαναγύρισαν και είναι αφοσιωμένοι στην διδασκαλία των μαθητών τους...»¹⁹⁴

Το Δημόσιο σχολείο των αγοριών το 1830, αναλαμβάνει ο π. Θαδδαίος-Tadeusz Kuczynski, Πολωνός Ιεραπόστολος. Στο σχολείο αυτό, που στεγάστηκε δίπλα στην Μονή, εργάστηκε και ο Συριανός ιερέας Δον Νικόλαος Βαρθαλίτης. Μαζί δίδαξαν στα παιδιά τα πρώτα γράμματα: Ανάγνωση, Γραφή και Γραμματική, μέχρι την ίδρυση και λειτουργία του πρώτου Δημοτικού Σχολείου Άνω Σύρου, όπως γράφει ο π. Romano¹⁹⁵. Ωστόσο στο Λογιστικό βιβλίο της Μονής Σύρου, είναι καταχωρημένο το επίδομα που δίνεται από τον επίσκοπο, «stipendium pro scuola», στον π. Tadeusz Kuczynski για την διδασκαλία του στο σχολείο, μόνο κατά τα έτη 1831, 1832, 1833¹⁹⁶. Και ο Marek Inglot επίσης σημειώνει, ότι δίδαξαν μέχρι το 1833¹⁹⁷.

Το Σεμινάριο αναλαμβάνει ο Ιησουίτης π. Egidio Henry και διδάσκουν σ' αυτό μαζί με τον π. Fernando Queralt.

¹⁹² Το οικοτροφείο στην Τήνο δεν προόδευσε, αφ' ενός λόγω του ότι το κτίριο της Μονής δεν ήταν κατάλληλο και αφ' ετέρου λόγω του κρύου κλίματος, στο Μπούργκο, το χειμώνα. Έτσι το 1837 αποφάσισαν να μεταφέρουν το Μοναστήρι στα Λουτρά. «si deliberarono nel 1837 ad abbandonarla e fabbricarsene una di pianta a canto di un villaggio nomato Lutrà e centrale fra i villaggi cattolici a però tutto all' uopo all' esercizio da nostri ministeri». ΑΤΙΣ (5α, 13), Βοναβεντούρα Aloisio, «Memorie della missione di Tine e Sira dall' anno 1824 sino al 1852».

¹⁹³ «...Tuttavia come cresciuto era il numero de' missionari, così fu mestieri allargare è il campo delle fatiche fu fondato nella nostra casa di Tine un convitto di giovani secolari ed in Sira altresì in casa nostra aperta una scuola al pubblico ed un seminario a chierici da Mons.re Delegato Apostolico M.re Luigi Maria Blancis, di cui l'insegnamento venne affidato a nostri...», ΑΤΙΣ (5α, 13), χειρόγραφο Βοναβεντούρα Aloisio, «Memorie della missione di Tine e Sira dall' anno 1824 sino al 1852».

¹⁹⁴ Έγγραφο του Επισκόπου Blancis, «Προς την Δημογεροντία της Άνω Σύρου»:

«Alla Rispettabile Dimojerondia di Anochora, il Vescovo Latino dell' isola....

Riguardo poi alla sala della Madonna essa appartiene ai Rendi padri Gesuiti che la costruissero dei quali padri presentemente vi esiste un Superiore Legittimo, però vi faccio osservare, che oltre che non mi pare vaso sufficiente per contenere il popolo, quei Rendi Padri Missionari ritrovarsi tutti dedicati all' istruzione de vostri propri figli ed un assemblea simile che fosse non è ordinata dal supremo governo potrebbe con prometterli». Ιστορικό Αρχείο Δήμου Άνω Σύρου, (ΙΑΔΑΣ) 20 Ιουλίου 1831.

¹⁹⁵ «...Verso il principio del 1836 le scuole di Sira passarono ad altre mani e il buon padre fu destinato alla Residenza di Tine»: «Αλλά στις αρχές του 1836 τα σχολεία της Σύρου πέρασαν σε άλλα χέρια και ο καλός πατέρας τοποθετήθηκε στην Μονή της Τήνου», G. Romano, Cenni...ό.π., σ. 236 και εξής.

¹⁹⁶ «...anno 1831, stipendium pro scuola P. Kuczynski S. J. 240R.». Παρόμοια στοιχεία για το 1832 και 1833: «Stipendium pro schola P. Kuczynski S. J. 240R, Februarius 1832», «Stipendium pro schola P. Kuczynski, Aprilis 1833», «Λογιστικός κώδικας ΑΤΙΣ (18β, Κ85)», σ. 1-4. Τα ποσά που καταχωρούνται, είναι για όλο το έτος.

¹⁹⁷ Marek Inglot, La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820)...ό.π., σ. 212.

Τα παραπάνω πιστοποιούνται επιπλέον, από χειρόγραφο κώδικα, γραμμένο από τον ίδιο τον *Επίσκοπο Blancis*¹⁹⁸, τον οποίο κοινοποιεί στην *Κοινότητα της Άνω Σύρου*, τον Αύγουστο του 1833. Αναφέρει ότι την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, κατοικούν δύο Ιησουίτες στο Μοναστήρι, δηλαδή οι πατέρες *Kuzynski* και *Henry*, μαζί με τον διαχειριστή *Δον Νικόλαο Χαλαβαζή*, ενώ το επίδομα της Προπαγάνδας λαμβάνει ο π. *Henry*, «που είναι διδάσκαλος της φιλοσοφίας και θεολογίας των διακόνων». Ο π. *Kuzynski* «είναι διδάσκαλος της Ιταλικής διαλέκτου των παιδιών» και «ο *Επίσκοπος* του πρόσφερε, μηνιαία τινά ελεημοσύνη διότι το μοναστήριον δεν έχει αρκετά εισοδήματα»¹⁹⁹.

Στον ίδιο κώδικα, ο επίσκοπος απαριθμεί σε δύο σημεία, στα έξοδα της επισκοπής, τον μισθό ενός ιερέα με καθήκοντα, «*διδασκάλου της Λατινικής Γραμματικής και εφημέριου των πεδινών παρεκκλησιών*». Αφού δεν πρόκειται για μοναχό, Ιησουίτη ή Καπουτσίνο, αλλά για ιερέα, ως ο πιο πιθανός θεωρείται ο *Δον Νικόλαος Βαρθαλίτης*, τον οποίο ο *Επίσκοπος Μαρινέλλης*, αναφέρει, «ως βοηθό π. *Kuczynski*, στο σχολείο των παιδιών»²⁰⁰. Την ίδια πληροφορία δίνει και ο *Romano*²⁰¹. Και σε άλλο σημείο παρακάτω, πάλι γίνεται αναφορά σε έξοδα για «*το μήνεα των νόθων παιδιών άτινα αφήνονται εις τας εκκλησίας και τον μισθόν ενός διδασκάλου*»²⁰². Ίσως πρόκειται για τον *Δον Νικόλαο Χαλαβαζή*, ή ίσως επίσης για τον *Δον Ιωσήφ Ξαυθάκη*, τον έμπιστο ιερέα του *επισκόπου Blancis*, ο οποίος απήγγειλε και τον επικήδειο στην εξόδιο ακολουθία του π. *Venturi*.

Τέλος ένα ακόμη έγγραφο του 1834, υπό τον τίτλο «*Πίναξ των εν τη πόλει ταύτη διδακτικών Καταστημάτων*»²⁰³, που παραθέτουμε και αναλύουμε λεπτομερώς παρακάτω, μας δίνει εξαιρετικά ενδιαφέρουσες πληροφορίες, για τα σχολεία που λειτουργούσαν την περίοδο αυτή στην Άνω Σύρο.

¹⁹⁸ ΙΑΔΑΣ 60/ 8 Αυγούστου 1833. Χειρόγραφος Κώδικας του *Luigi Mre Blancis*, φυλάσσεται στο Αρχείο του Δήμου Άνω Σύρου, υπό τον τίτλο: «*Σημειώσεις περί των ενταύθα δυτικών Εκκλησιών και περί των συγκροτούντων τον ανώτερον και κατώτερον κλήρον της επαρχίας Σύρας παρουσιασθής από ημάς φρα Λουϊτζιον Μ. Μπλάνκις Επίσκοπου της ίδιας, προς την Β. Νομαρχία δια της Δημογεροντίας Ν. Σύρας*». Αποτελείται από 20 διπλές χειρόγραφες σελίδες και φέρει στην τελευταία σελίδα την υπογραφή του ίδιου του *Επισκόπου Blancis*: «*Εξεδόθη εις την κατοικία μας την 8 Αυγούστου του χιλιοστού οκτακοσιοστού τριακοστού τρίτου έτους νέου εν Σύρα, Sira Luigi Mre Blancis, Episcopus tis Siras*».

¹⁹⁹ «*Το Μοναστήρι ιερουργείται από δύο αιδεσίμους πατέρας, με εν συνάδελφον λατίνον, ο εις εξ αυτών είναι διδάσκαλος της φιλοσοφίας και θεολογίας των διακόνων, προς ον δίδεται μικρόν τι ενιαύσιον όφελος παρά της εν Ρώμη (Αγίας Συνάξεως) υπέρ της αυξήσεως της πίστεως. Ο άλλος είναι διδάσκαλος της Ιταλικής διαλέκτου των παιδιών. Ο Επίσκοπος του πρόσφερε, μηνιαία τινά ελεημοσύνη διότι το μοναστήριον δεν έχει αρκετά εισοδήματα*». ΙΑΔΑΣ 60/8 Αυγούστου 1833. «*Κεφάλαιον Α' Περί του αριθμού των εκκλησιών*», σ. 1.

²⁰⁰ *Vescovo Nicolò Adolfo Marinelli*, «*Memorie Storiche della...Sira 4 Agosto 1858*», *Raccolta di Lettere Edificanti della provincia Sicula*, Palermo 1907, σ. 174.

²⁰¹ *G. Romano*, *Cenni storici della Missione...ό. π.*, σ. 236 και εξής.

²⁰² ΙΑΔΑΣ... ό.π., σ. 3 και σ. 10.

²⁰³ ΙΑΔΑΣ, (248/7 Μαρτίου 1834). Βλ. στο Παράρτημα 1.

2.5.5.2 «Πίναξ των εν τη πόλει ταύτη διδασκτικῶν Καταστημάτων»

Το έγγραφο με ημερομηνία 248/7 Μαρτίου 1834, φυλάσσεται στο Αρχείο του Δήμου Άνω Σύρου (ΙΑΔΑΣ) και προέρχεται από την αλληλογραφία του Δήμου με τον Διοικητή Σύρου. Παρατίθεται σε ακριβές αντίγραφο στο Παράρτημα. Περιγράφει τρία σχολεία: το Εκκλησιαστικό σχολείο ή Σεμινάριο, για την μόρφωση των υποψήφιων ιερέων και το παρακολουθούν Διάκονοι, ένα σχολείο για Παιδιά και το Σχολείο των Καπουτσίνων.

Το Εκκλησιαστικό σχολείο, «επιχορηγείται από το 1830, από την ιερά σύνοδο της Ρώμης με 30 σκούδα κατ' έτος» και είναι υπό την διδασκτική εποπτεία του Ιησουίτη διδασκάλου π. Ευρή, ή π. *Gilles* ή *Egidio Henry*, για τον οποίο οι πηγές από το Αρχείο των Ιησουιτών Σύρου, μας πληροφορούν, ότι παίρνει μισθό από την Propaganda Fide: «*pro schola P. Henry, Prop. Fide 500, September 1832*»²⁰⁴. Το παρακολουθούν 10 υποψήφιοι κληρικοί και λειτουργεί μέσα στο χώρο του Μοναστηριού των Ιησουιτών. Τα μαθήματα που διδάσκονται οι υποψήφιοι είναι: «*Ποιητική Φιλοσοφία, Δογματική και Ηθική Θεολογία, εις Ιταλικήν και Λατινικήν Διάλεκτον*».

Το σχολείο για τα παιδιά, αποτελείται από δύο τάξεις, λειτουργεί δίπλα στο το Μοναστήρι των Ιησουιτών και τα μαθήματα παρακολουθούν 33 μαθητές. «*Στην α' τάξη διδάσκεται ανάγνωση, γραφή και καλλιγραφία της ελληνικής και Ιταλικής και στη β' αι αρχαί της ελληνικής και λατινικής γραμματικής, ανάγνωσης και καλλιγραφία*».

Από αυτούς που πηγαίνουν στην β' τάξη, οι τρεις είναι ήδη Διάκονοι και προορίζονται για να ακολουθήσουν το εκκλησιαστικό αξίωμα επομένως θα συνεχίσουν σπουδές στο Εκκλησιαστικό σχολείο. Οι άλλοι 8, δεν είναι σίγουρο ότι θα γίνουν κληρικοί, αυτό θα εξαρτηθεί από τον Επίσκοπο που θα κρίνει την ικανότητα τους. Διδάσκουν ο Ιησουίτης π. Φερδινάνδος Κοράλτ [Queralt], *έναντι μικράς αμοιβής 16 δρχ, από τον επίσκοπο της επαρχίας με συνδιδάσκαλο και βοηθό τον Νικόλαο Μαρινέλλη, που τότε ήταν Υποδιάκονος*²⁰⁵. Λειτουργεί από το 1830, υπό την εποπτεία της Καθολικής επισκοπής η οποία δίδει 16 δρχ κατά μήνα για την συντήρηση του. Επιπλέον οι δάσκαλοι-ιερείς, παίρνουν από την Κοινότητα κάποια μικρή αμοιβή και μαζί με μικρές προσφορές των πιστών, ζουν με εγκράτεια: «*οι ιερείς δέχονται τας συμφωνηθείσας ποσότητας ως μικράν τινάν αμοιβήν ήν συνενώνοντες με άλλας ευσεβείς προσφοράς ζώσιν με εγκράτειαν*».

Λειτουργεί ακόμη ένα σχολείο, στο Μοναστήρι των Καπουκίνων, στο οποίο μερικά ακόμη παιδιά, μορφώνονται σύμφωνα με την μέθοδο που έχουν οι Καπουτσίνοι. «*Ο Προεστός των διδάσκει κατά χάριν [δηλαδή δωρεάν, χωρίς*

²⁰⁴ ΑΤΙΣ (18β, Κ85), σ. 3.

²⁰⁵ Αργότερα ο Μαρινέλλη έγινε ιερέας και το 1851 χειροτονήθηκε επίσκοπος Σαντορίνης. Το ότι οι Queralt και Μαρινέλλη διδασκαν, επιβεβαιώνει και ο π. Βοναβεντούρα Aloisio σε χειρόγραφο του που φυλάσσεται στο ΑΤΙΣ (5α, 13), «*Memorie della missione di Tine e Sira dall' anno 1824 sino al 1852*».

πληρωμή], τας Αρχάς της Ιεράς Κατηχήσεως και το Αλφαβητάριον. Πρότερον και η επιτόπιος Αρχή τω επρόσφερον ενιαύστον μικράν αμοιβήν 32 δραχμών, έπαυσεν όμως από του 1830. Ο αριθμός αυτών είναι απροσδιόριστος, διότι ως μικρά δεν συχνάζουσιν τακτικώς. Εκτός του προεστώτος διδάσκουν και τινές ιερείς κατά χάριν άλλα παιδιά κατά τους ρηθέντας τρόπους των Καλπουκίνων ενώ άλλοι μαθηταί συχνάζουν εις τα διδακτήρια της Ερμουπόλεως». Με την τελευταία αυτή φράση, πιστοποιείται η άμεση ανάγκη της Ίδρυσης δημόσιου σχολείου αρρένων, αφού λόγω έλλειψής του, οι γονείς κάτοικοι της Άνω-Σύρου, έστελναν τα παιδιά τους στην Ερμούπολη, όπου ήδη λειτουργούσαν αρκετά Δημόσια και Ιδιωτικά σχολεία. Οι Δημογέροντες της Άνω Σύρου, μέχρι τότε, μάλλον είχαν αρκεστεί στη λειτουργία των σχολείων που διατηρούσαν οι Καπουτσίνοι και οι Ιησουίτες, γι' αυτό και δεν ζητούσαν πιεστικά την ίδρυση δημόσιου σχολείου.

Ωστόσο διαπιστώνουμε ότι στο παραπάνω αναφερόμενο έγγραφο, δεν γίνεται καθόλου λόγος, για τον π. *Kuczynski*, που δίδασκε για πολλά χρόνια με συνεργάτη τον Νικόλαο Βαρθαλίτη στο σχολείο που ίδρυσε για τα παιδιά, ο Επισκόπος Blancis»²⁰⁶. Ο Μαρινέλλης, που δίνει πρώτος την πληροφορία, δεν είναι δυνατόν να κάνει λάθος, γιατί όχι μόνο έζησε την συγκεκριμένη χρονική περίοδο από κοντά τα γεγονότα, αλλά υπήρξε και ο ίδιος μαθητής Θεολογίας στο Σεμινάριο. Για το θέμα γράφει τα εξής:

«Αναλαμβάνοντας να διδάσκει για πολλά χρόνια, στο σχολείο των μικρών παιδιών με συνεργάτη τον Δον Νικόλα Βαρθαλίτη, Συριανό ιερέα, του Σεβασμιότατου Επισκόπου Blancis, Αγία του η μνήμη, συγκέντρωσε όλα τα παιδιά της πόλης που ήταν σε μεγάλο αριθμό και τους πρόσφερε εκπαίδευση με τόσο μεγάλη φροντίδα και ενδιαφέρον, ώστε παρόλη την φυσική κόπωση που του προκαλούσε αυτό το δύσκολο έργο που του δόθηκε, ο π. Kuczynski εύρισκε ευχαρίστηση. Η επίπονη προσπάθεια του άριστου δάσκαλου με την ευσέβειά του, τον ζήλο του και την εργατικότητα του, δεν άργησε να φέρει καρπούς. Και όλη η Σύρα έβλεπε με ανακούφιση τα παιδιά της με καλούς τρόπους, προσηλωμένα στη μελέτη και ευλαβή. Θυμάμαι καλά πόσο ο αγαπητός μου καθηγητής και σύντροφος του π. Henry, θαυμάζοντας την επιμέλεια του καλού παιδαγωγού αρέσκετο να τον αποκαλεί «ο σχολαστικός καθηγητής του Συριανού Πανεπιστημίου της Αλφαβήτα ». Μακάρι ο Θεός να θελήσει εκείνο το σχολείο να μείνει για πάντα στα χέρια των Πατέρων!»²⁰⁷.

²⁰⁶V. N. A. Marinelli, ...*Raccolta di Lettere Edificanti della provincia Sicula*, Palermo 1907, σ. 174.

Ο Marek Inglot αναφέρει επίσης ότι δίδαξε στο δημοτικό σχολείο της Σύρου, από το 1830-1833. Marek Inglot, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820)*...ό.π., σ. 212.

²⁰⁷ «Preposto per molti anni a far scuola de' piccoli ragazzi in compagnia del p. D. Nicola Varthaliti, sacerdote di Sira dall' ill.mo Mons. Blancis di santa memoria, vi raccolse tutti i ragazzi della città che in grandissimo numero si applicava alla loro educazione con tanto impegno e gusto, nonostante la natura, noia che porta seco questo incomodo ministero, che avresti detto il Kuczynski vi trovasse la sue delizie. Il frutto corrispose copiosissimo alle pie cure ed ingegnose industrie dell' ottimo maestro, e Sira ebbe la consolazione di vedere tutti i suoi ragazzi costumati, raccolti e devoti, talmente che il p. Henry, allora in Sira, ammirando

Το πιο πιθανό είναι ότι ο π. Kuczynski είχε σταματήσει να διδάσκει στο Δημοτικό στα τέλη του 1833, πράγμα πολύ πιθανό, αφού στα λογιστικά βιβλία της Μονής Σύρου, οι καταγραφές σχετικά με το ετήσιο επίδομα διδασκαλίας που λάμβανε ο π. *Kuczynski*, σταματούν το 1833²⁰⁸.

Ο Romano αναφέρει ότι ο π. *Kuczynski* με τον ιερέα *Νικόλαο Βαρθαλίτη*, είναι οι τελευταίοι καθολικοί δάσκαλοι και κληρικοί, που δίδαξαν στα παιδιά της Άνω Σύρου²⁰⁹. Φαίνεται όμως ότι για ένα περίπου χρόνο 1834-1835, ότι δίδαξαν σ' αυτό το σχολείο και οι πατέρες Φερδινάνδος *Κοράλτ* [Queralt], με τον π. Ερρίκο²¹⁰[Henry?].

Γεγονός ακόμη είναι, ότι οι ενέργειες της Δημογεροντίας για απόκτηση Δημόσιου σχολείου που ξεκίνησαν από το 1833-1834²¹¹, άργησαν να αποδώσουν καρπούς και το πολυπόθητο σχολείο, άρχισε επιτέλους να λειτουργεί, δύο χρόνια αργότερα, το Μάρτιο του 1836. Από τότε, την σκυτάλη της μόρφωσης των παιδιών της Άνω Σύρου, παρέλαβε το Ελληνικό κράτος, δια της *Δημόσιας Εκπαίδευσης*²¹².

Το 1838 όπως αναφέρεται από τον Δαβίδ Αντωνίου, ύστερα από αίτημα του καθολικού επισκόπου L.M. Blancis, το ελληνικό κράτος επέτρεψε σε καθολικούς ιερείς «να μετέρχωνται τον δάσκαλον κατά τους όρους του περί τούτου νόμου»²¹³. Οφείλουμε όμως να προσθέσουμε ότι, ήταν «ιεροδιδάσκαλοι» και δίδασκαν μόνο το μάθημα των Θρησκευτικών στα Καθολικά παιδιά των Δημόσιων σχολείων του νησιού.

2.5.5.3 Ο π. Θαδδαίος Kuczynski

Γεννήθηκε στη Πολωνία στις 11 Οκτωβρίου 1769. Το Μάιο 1830, στάλθηκε στις αποστολές της Ελλάδας²¹⁴. Σύμφωνα με τις πηγές είναι από τους τελευταίους Ιησουίτες που δίδαξε στα παιδιά της Άνω Σύρου²¹⁵. Το 1836 μετατέθηκε στην Τήνο, αλλά προηγουμένως επισκέφθηκε τους λεπρούς της Δήλου. Αυτό συνάγεται από

la diligenza del buon precettore, si compiacenza di chiamarlo «l'esatto Professore dell' Università Sirana Abbecedaria». Piacesse al cielo che quella Scuola fosse rimasta sempre nelle mani della Compagnia!». Marinelli, ...Raccolta di Lettere Edificanti ...ό.π., σ. 174.

²⁰⁸ «...anno 1831, stipendium pro scuola P. Kuczynski S. J. 240R.». Παρόμοια στοιχεία για το 1832 και 1833: «Stipendium pro schola P. Kuczynski S. J. 240R, Februarius 1832», «Stipendium pro schola P. Kuczynski, Aprilis 1833», «Λογιστικός κώδικας ΑΤΙΣ (18β, Κ85)», σ. 1-4. Τα ποσά που καταχωρούνται, είναι για όλο το έτος.

²⁰⁹ «Verso il principio del 1836 le scuole di Sira passarono ad altre mani e il buon padre fu destinato alla Residenza di Tine». «Στις αρχές του 1836, τα σχολεία της Σύρας πέρασαν σε άλλα χέρια και ο καλός πατέρας μετατέθηκε στην μονή της Τήνου» Μτφ. από G. Romano, *Cenni...ό.π.*, σ. 236 και εξής.

²¹⁰ Αντωνίου Δαβίδ, *Γαλλικά σχολεία στην Ελλάδα*, Αθήνα 2009, σ. 52. Και ΙΑΔΑΣ, 248/7 Μαρτίου 1834.

²¹¹ Το διαπιστώνουμε από έγγραφα της *Δημογεροντίας* προς την *Διοίκηση*, από το ΙΑΔΑΣ.

²¹² Βλ. εδώ στο κεφ.ΙV. «Δημοτικό Σχολείο Αρρένων»

²¹³ ΓΑΚ/Α.ΥΕΔΕ (1833-1848) ταξινομηκή ενότητα 149, 1/26,18. Αντωνίου Δαβίδ, *Γαλλικά σχολεία στην Ελλάδα*, Αθήνα 2009, σ. 52, υποσημ. 24.

²¹⁴ G. Romano, *Cenni storici...ό.π.*, σ. 236.

²¹⁵ Vescovo N. A. Marinelli, ...Raccolta...ό.π.,σ. 174. M. Inglot, *La compagnia ...ό.π.*, σ. 212.

μια επιστολή του π. Roothaan, Γενικού Ηγούμενου του τάγματος, που του γράφει στις 12 Ιουνίου 1836: «*Gratias ago Deo quod R.m V.m incolumen servaverit dum peste infectis in isula Delo opem ferret ...Infirmus eram et visitastis me.Venite Benedicti Patris mei*». Δηλαδή: «*Ευχαριστώ το Θεό που σας κράτησε αβλαβή ενώ επισκεπτόσασταν τους λεπρούς της Δήλου... Ήμουν άρρωστος και με επισκεφτήκατε. Ελάτε ευλογημένοι του πατρός μου*»²¹⁶.

Κατά τον Marek Ingot, άφησε ένα ημερολόγιο σε τρεις τόμους. Ο δεύτερος τόμος (1824-1849), φυλάσσεται στο Αρχείο της Polonia Meridionale a Cracovia (ARPM), δεν αναφέρει όμως τι ακριβώς περιέχει και αν σχετίζεται το περιεχόμενο του ημερολογίου, με την Αποστολή της Τήνου-Σύρου²¹⁷.

Πέθανε στην Τήνο, στις 27 Ιουλίου 1856, στα 87 του χρόνια. Υπήρξε, γράφει ο π. Romano, «...μοναχός συνεπής, τηρητής όλων των κανόνων του τάγματος του μέχρι σχολαστικότητας και αφιερωμένος ολοκληρωτικά στο Θεό. Αν και υπέργηρος δεν έτρωγε ποτέ κρέας, ούτε έπινε κρασί...»²¹⁸.

²¹⁶ Μτφ. από G. Romano, *Cenni storici della Missione...ό. π.*, σ. 236.

²¹⁷ Marek Ingot, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820)...ό.π.*, σ. 212, υποσημ. 27.

²¹⁸ «*Στη Σύρο όταν έμεινε, συνόδευε τον ίδιο το Μαρινέλλι, που τότε ήταν απλός κληρικός και έλεγαν κατ' επανάληψη το Άγιο Ροδάριο. Χαιρετούσε λέγοντας: «Ας είναι ευλογημένος ο Ιησούς Χριστός». Έπρεπε να του απαντήσουν: «Τώρα και πάντοτε». Όταν έμεινε στο Μπόργκο βοηθώντας τους ντόπιους κατοίκους, ζούσε ζωή ασκητική, εγκρατής, ευχαριστημένος με λίγα φασόλια που μαγείρευε για πολλές ημέρες και λίγα ξερά σόκα που τα μούλιαζε στο νερό...Οι ιερείς τον σέβονταν ...Έτρεφε βαθύτατη ευλάβεια του Παναγιωτάτου Μυστηρίου και κάθε φορά που εκτίθετο σε δημόσια λατρεία, αφού επιμελείτο το στολισμό του, προσευχόταν όλη την ημέρα δίχως άλλη τροφή παρά μόνον λίγο ψωμί και νερό*». Μτφ από G. Romano, *Cenni storici della Missione...ό. π.*, σ. 236-238.

2.6.Οργάνωση, Διδακτικό Επίπεδο, Μαθήματα (1744-1836)

2.6.1. Τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας (1744-1751)

Είναι σημαντικό να υπενθυμίσουμε ότι, τα πρότυπα οργανωμένα *Κολλέγια των Ιησουιτών στη Δύση*, συντηρούσαν πλούσιοι *Ιδρυτές* και *Ευεργέτες* με τακτικές επιχορηγήσεις και δωρεές και απαγορευόταν ρητά στους μοναχούς από τον Κανονισμό του Τάγματος να δέχονται χρήματα υπό μορφή διδασκτρών. Οι μοναχοί όφειλαν να διδάσκουν «*δωρεάν-gratis*», σε όλα τα παιδιά και των εύπορων οικογενειών και των φτωχών και να συντηρείται το σχολείο μόνο από τις επίσημες «*δωρεές*» των πλούσιων *Ιδρυτών* και *Ευεργετών* της περιοχής.

Αλλά στην Σύρο πλούσιοι δωρητές δεν υπήρχαν, για να επιχορηγούν το «*Σχολείο*» τακτικά και επιπλέον η Μονή αντιμετώπιζε πολλά οικονομικά προβλήματα. Ο αριθμός των μοναχών ήταν περιορισμένος σε 2-3 πατέρες, αφού το μικρό εισόδημα, από τις δωρεές των ιδρυτών της Μονής, των *ιερέων Μαραγκού* και *Πριβιλέτζιου*, όπως είδαμε στο κεφάλαιο της ίδρυσης της, δεν επαρκούσε να συντηρήσει περισσότερους.

Αλλά και οι κάτοικοι του νησιού επειδή ζούσαν με στερήσεις, δεν μπορούσαν να συνεισφέρουν περισσότερο στην συντήρηση της Μονής. Τους πρόσφεραν μόνο πολύ μικρά ποσά, για τέλεση λειτουργιών, για τις ψυχές των νεκρών τους, ή τους χάριζαν τρόφιμα, από τα αγαθά που παρήγαγαν. Για την τέλεση δε των Μυστηρίων ποτέ οι μοναχοί δεν δέχονταν χρήματα¹.

Λόγω λοιπόν οικονομικών κυρίως δυσχερειών, η Μονή άργησε να οργανωθεί και να σταθεί στα πόδια της και επιπλέον υπήρξε καθυστέρηση, στην ολοκλήρωση της κτιριακής υποδομής της. Γι' αυτό και το σχολείο όπως ήδη είδαμε, δεν λειτούργησε κατά τα πρώτα χρόνια (1744-1751), μέσα στον χώρο της Μονής, όπως συνηθίζεται, αλλά σε άλλους χώρους, αρχικά στην εκκλησία του *Αγίου Αντωνίου* και λίγο αργότερα στο σπίτι που τους είχε παραχωρήσει γι' αυτό το σκοπό, ο «*Συριανός*» που εκείνη την περίοδο ζούσε στην Κωνσταντινούπολη².

¹Στην έκθεσή του το 1757, γράφει για τους πατέρες Roxas και π. Gagliardi «*εξομολογούν... κηρύττουν...τελούν κάθε Κυριακή, με την ανατολή του ήλιου, τη λειτουργία για τους γεωργούς. Αργότερα πριν το μεσημέρι κηρύττουν για όσους μένουν στην πόλη. Το απόγευμα της Κυριακής γίνεται η Κατήχηση. Ένας ιεραπόστολος απαγγέλλει και το ακροατήριο επαναλαμβάνει. Μια φορά το χρόνο γίνονται οι πνευματικές ασκήσεις για άνδρες και γυναίκες ξεχωριστά...φάλλεται ο εσπερινός. Οι πατέρες δε λαβαίνουν καμιά αμοιβή για τα μυστήρια. Δέχονται μόνο λίγα τρόφιμα που τους προσφέρουν οι πιστοί*».Prop. *Scritture riferite*, vol.773: 395^r-404^v, «*Visita apostolica, fatta dal Arcivescovo di Naxos, P. Martire de Stefani, 2 Giugno 1757*», Hofmann,...ό.π.,σ. 111-131, το εδάφιο σ. 121-122.

²«*...gli abbiamo dato la casa dove prima facevamo scuola... του δώσαμε το σπίτι όπου πρωτότερα κάναμε σχολείο*» ΑΤΙΣ (1δ, 104), 1754 «*Notizie dell' ingrandimento della chiesa fatto nel 1754.- Πληροφορίες για*

Επομένως, η εξέλιξη του «Σχολείου των Ιησουιτών», ακολούθησε όπως είναι φυσικό, την τύχη και την εξελικτική πορεία της Μονής. Λόγω δε της έλλειψης των πλούσιων ευεργετών αλλά και του επαρκούς μόνιμου διδακτικού προσωπικού, αφού τα εισοδήματα της Μονής έφθαναν για να συντηρηθούν μόνο 2-3 μοναχοί, θεωρούμε ότι δεν απέκτησε ποτέ την οργάνωση, την αίγλη και το εύρος, των μεγάλων πρότυπων *Κολλεγίων των Ιησουιτών* που λειτουργούσαν στην Δύση.

Το «Σχολείο» άρχισε να οργανώνεται καλύτερα αφού εγκαταστάθηκε μέσα στον χώρο της Μονής, γύρω στα 1751. Ο κώδικας ΛαΛομία δεν μας δίνει όμως σαφείς πληροφορίες σχετικά με την λειτουργία του. Οφείλουμε βεβαίως να λάβουμε υπόψη ότι οι κανόνες της «*Ratio Studiorum*» εφαρμόζονταν *Ενιαία*, σε όλα τα λειτουργούντα Ιησουίτικα Κολλέγια³. Επομένως, θεωρούμε ότι, αφού ο κανονισμός προέβλεπε την *Κοινή-γενική εφαρμογή*, σε όλα τα σχολεία, ενός *ίδιου Εκπαιδευτικού προγράμματος*, αυτό λογικά θα πρέπει να εφαρμόσθηκε και στο Σχολείο της Μονής Σύρου.

Μας είναι γνωστό επίσης ότι, ένα πλήρες οργανωμένο Ιησουίτικο Κολλέγιο, σύμφωνα με τον *Κανονισμό ή Οδηγό Σπουδών των Ιησουιτών ή Ratio Studiorum*, που αναλύσαμε στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, περιλαμβάνει τρεις κύκλους σπουδών: *Corso Umanistico* ή *Ανθρωπιστικών σπουδών*, διάρκειας 5 ετών, *Corso Filosofico* ή *Φιλοσοφικών σπουδών*, διάρκειας 3 ετών και *Corso Teologico* ή *Θεολογικών σπουδών*, διάρκειας 4 ετών. Τα τμήματα Φιλοσοφίας και Θεολογίας, αντιστοιχούν σε Πανεπιστημιακές σπουδές και ανήκουν στην κατηγορία των *Ανώτερων Σπουδών* ή *Studi Superiori*, ενώ το *Corso Umanistico ή Ανθρωπιστικών σπουδών*, ανήκει στην κατηγορία των *Κατώτερων Σπουδών* ή *Studi Inferiori*, αντιστοιχεί στο διδακτικό επίπεδο *Γυμνασίου* και *Λυκείου* και περιλαμβάνει: τρεις τάξεις *Γραμματικής*, [Κατώτερη, Μεσαία και Ανώτερη], *τάξη Umanità* ή *Ανθρωπιστικών Σπουδών* και *τάξη Ρητορικής*⁴. Ο ίδιος Κανονισμός προβλέπει ακόμη, την *συνένωση των τάξεων Γραμματικής του Γυμνασίου*, εκεί όπου δεν υπάρχει ικανός αριθμός δασκάλων ή μαθητών. Δηλαδή, είναι δυνατόν να λειτουργήσει «Γυμνάσιο ή Corso Umanistico ή Σχολείο Κατώτερων Σπουδών, με δύο τάξεις», στο οποίο η μία τάξη θα προέρχεται από την συνένωση της *Κατώτερης* και της *Μεσαίας Γραμματικής* και η δεύτερη, από την συνένωση της *Ανώτερης Γραμματικής* με την *Umanità*⁵. Η

την μεγέθυνση της εκκλησίας». Και ΑΤΙΣ (12α Κ47), Ν. 104, «Memoria dell' ingrandimento della Chiesa di mano del P. Gagliardi di 1754», σ. 14. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), κεφ. VI.

³ Βλ. το υποκεφάλαιο για τον «Εκπαιδευτικό Κανονισμό της *Ratio Studiorum*», στην παρούσα μελέτη και στο Παράρτημα 2. πιο αναλυτικά μέρος των Κανόνων που όφειλαν να τηρούν δάσκαλοι και μαθητές, των Κατώτερων Σχολείων-τάξεων.

⁴ Βλ. εδώ στο Παράρτημα 2.

⁵Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 8. *Cinque gradi di scuole-Pέντε βαθμίδες των σχολείων*, §8. *Di due*, [*Cap. XII.*] *Regole del prefetto degli studi inferiori-των δύο (τάξεων)*, *Κανόνες του Διευθυντή Κατώτερων Σπουδών*.«Όπου υπάρχουν 2 τάξεις, η Κατώτερη τάξη, να είναι δύο τμημάτων, εκ των οποίων το ένα να αντιστοιχεί στην τάξη Κατώτερης Γραμματικής και το άλλο στην τάξη της Μεσαίας. Η Ανώτερη, με τον ίδιο

τάξη της Ρητορικής παραλείπεται, γιατί όπως αναφέρεται στην § 7, της *Ratio Studiorum*, στην παραπάνω περίπτωση των δύο ή και των τριών τάξεων «...δεν μπορεί να συσταθεί η Ανώτερη τάξη Ρητορικής-*Rhetorica*, παρά μόνο με απόφαση του Πρότανη, εφ' όσον θα υπάρχει ένας καλός αριθμός μαθητών, ικανών για αυτήν την βαθμίδα...»⁶

Επιπλέον γνωρίζουμε ότι στις περιοχές δε όπου δεν υπάρχει Δημοτικό σχολείο-*elementare-abbecedario*, οι μοναχοί είναι υποχρεωμένοι, να το συστήσουν ώστε να διδάξουν πρώτα στους μαθητές *Ανάγνωση, Γραφή* και τα πρώτα στοιχεία Γραμματικής, λειτουργώντας επιπλέον του Γυμνασίου και Δημοτικό Σχολείο⁷.

Ο παρακάτω πίνακας αποτυπώνει παραστατικά την οργάνωση ενός πλήρες Κολλεγίου, όπως ορίζει η *Ratio Studiorum*, με φθίνουσα κατάταξη, αρχίζοντας από τις *Ανώτερες* και καταλήγοντας στις *Κατώτερες σπουδές*.

Πίνακας 7. Πηγή: M. Barbera, <i>La Ratio Studiorum</i>, Padova 1942, Βλ. Εδώ στο Παράρτημα. Οργάνωση ενός Κολλεγίου Ιησουιτών κατά τον Κανονισμό της <i>Ratio Studiorum</i>			
			Διάρκεια
II. Ανώτερες Σπουδές ή <i>Studi Superiori</i>	<i>Corso Teologico</i> ή Θεολογικών σπουδών		4 έτη
	<i>Corso Filosofico</i> ή Φιλοσοφικών σπουδών		3 έτη
I. Κατώτερες Σπουδές ή <i>Studi Inferiori</i>	<i>Corso Umanistico</i> ή Ανθρωπιστικών σπουδών	τάξη Ρητορικής τάξη <i>Umanità</i> ή Ανθρωπιστικών Γραμμάτων τάξη Ανώτερης Γραμματικής τάξη Μεσαίας Γραμματικής τάξη Κατώτερης Γραμματικής	5 έτη
Επιπλέον Δημοτικό Σχολείο ή <i>Elementare- Abbecedario</i>			

Λαμβάνοντας υπόψη, όλα τα παραπάνω στοιχεία, θεωρούμε ότι, κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του, από την ίδρυσή του μέχρι και την μεταφορά του μέσα στην Μονή, την περίοδο (1744-1751), σκιαγραφείται η εξής εικόνα σχετικά με την λειτουργία του σχολείου: Αρχικά το 1744, το σχολείο ξεκίνησε να λειτουργεί, περισσότερο ως *Δημοτικό-Abbecedario*⁸. Δεν είχε ακόμη την οργάνωση

τρόπο δύο τμημάτων, εκ των οποίων το ένα να αντιστοιχεί στην τάξη Ανώτερης Γραμματικής και το άλλο στην τάξη της *Umanità*».

⁶ Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 8. *Cinque gradi di scuole*, §7. *Di tre*, στο *Cap. XII. Regole del prefetto degli studi inferiori*, Κανόνες του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

⁷ Βλ. εδώ στο κεφ. «*Ratio Studiorum*».

⁸ «Τα σχολεία των Ιησουιτών στα νησιά ήταν συνήθως Δημοτικά, αλλά πολλές φορές δίπλα στο Δημοτικό οι Ιησουίτες λειτουργούσαν και Ανώτερο σχολείο, όπου δίδασκαν Φιλοσοφία και ξένες γλώσσες» G. Hofmann,

που απέκτησε στα επόμενα χρόνια. Οι «80 μαθητές του», διδάσκονται στον «Άγιο Αντώνιο», από τον π. Calzamiglia και τον βοηθό του Δον Μάρκο Στεφάνου, Γραφή, Ανάγνωση, Γραμματική και πιθανόν στην συνέχεια οι «καλοί μαθητές» και οι «υποψήφιοι κληρικοί», «προβιβάζονται» σε τάξη Επιπέδου Κατώτερης-Μεσοίας Γραμματικής και διδάσκονται Γυμνασιακά Μαθήματα, κυρίως Λατινικά, Ελληνική και Λατινική Γραμματική και Θεολογία, αφού ο κυριότερος σκοπός της ίδρυσης του «σχολείου» ήταν η μόρφωση του κλήρου. Όλοι οι μαθητές διδάσκονται μέσα στον ίδιο ενιαίο χώρο, όπου ίσως οι πιο «ευφρείς» βοηθούν τον δάσκαλο και φροντίζουν τους λιγότερο προχωρημένους, ακολουθώντας σε γενικές γραμμές τον τρόπο λειτουργίας, των αλληλοδιδασκτικών σχολείων. Με δεδομένο, ότι δεν υπάρχουν άλλοι δάσκαλοι, παρά μόνο ο π. Calzamiglia, ο οποίος δεν γνωρίζει ακόμη καλά Ελληνικά, γι' αυτό και ο ιερέας Δον Μάρκος Στεφάνου είναι πολύτιμος βοηθός και επειδή και ο χώρος είναι πολύ μικρός, δεν υπάρχουν τα περιθώρια για να λειτουργεί Γυμνάσιο, παρά μόνο κάποια ίσως τάξη Γραμματικής, με δάσκαλο τον π. Calzamiglia. Το Γυμνάσιο θεωρούμε ότι, άρχισε να οργανώνεται συστηματικά, όταν έφθασε στην Μονή το 1748 ο π. Roxas και το σχολείο μεταφέρθηκε από την εκκλησία του Αγίου Αντωνίου, στο σπίτι που τους είχε παραχωρήσει ο «Συριανός που ζούσε στην Κωνσταντινούπολη», οπότε υπήρχε η δυνατότητα να λειτουργήσουν ξεχωριστά και άλλες τάξεις, αφού τότε σύμφωνα με τις πηγές, ο π. Roxas δίδασκε στους ιερείς Θεολογία και στους υποψήφιους ιερείς Γραμματική⁹. Κυρίως όμως το σχολείο οργανώνεται μετά την εγκατάστασή του μέσα στο κτίριο της Μονής και μετά την συνένωση των δύο Μονών Σύρου και Τήνου, σε μια Ενιαία Αποστολή με κοινό ηγούμενο το 1751.

2.6.2. Μετά την συνένωση της Αποστολής (1751-1773)

Το 1751, ολοκληρώνονται οι εργασίες οικοδόμησης της Μονής και δημιουργούνται οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την μεταφορά του σχολείου μέσα στο κτίριο του μοναστηριού. Την ίδια περίοδο 1751 η Μονή λύνει τα μεγάλα της οικονομικά προβλήματα, σχετικά με την συντήρησή της¹⁰, συνενώνεται με την Μονή της Τήνου κάτω από την διοίκηση κοινού Ηγούμενου, ενισχύεται με έναν ακόμη μόνιμο μοναχό-δάσκαλο τον π. Gagliardi, αλλά και με μοναχούς που περιστασιακά βοηθούν, ερχόμενοι από την Τήνο. Όλα τα παραπάνω συνηγορούν

«Apostolato dei Gesuiti nell' Oriente Greco (1583-1773)», *Orientalia Christiana Periodica* 1-2 (1935) Roma, σ. 154.

⁹ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α, Κ16), La Lomia, *Relazione...όπ.*, 1788, σ. 26.

¹⁰ Πέθανε ο Δον Μαραγκός οπότε, η Μονή είχε ένα σταθερό εισόδημα, από την παρουσία που τους είχε κληροδοτήσει, για την συντήρησή της και ο π. Roxas εξασφάλισε ένα ακόμη μικρό έσοδο από Ιταλούς δωρητές, με την υποχρέωση να τελούν ένα ορισμένο αριθμό λειτουργιών κάθε χρόνο.

στην δημιουργία θετικού κλίματος και προϋποθέσεων, για την σταδιακή αναβάθμιση του Διδακτικού Επιπέδου του σχολείου, με την λειτουργία Γυμνασίου, καθώς και για την αύξηση του αριθμού των μαθητών του.

Πράγματι, όταν στις 2 Ιουνίου 1757, επισκέφθηκε την Σύρο ο Αρχιεπίσκοπος Νάξου, Πέτρος Μάρτυρας *de Stefani*, υπό την ιδιότητα του Αποστολικού Επιτετραμμένου, στο σχολείο της Μονής, λειτουργεί και Γυμνάσιο. Το διαπιστώνουμε από χειρόγραφο, στο οποίο αναφέρεται ότι, στο «Γυμνάσιο των Ιησουιτών στο νησί Σύρος», διδάσκουν Θεολογία ο Ιησουίτης «*Michele de Roxas και ο διάκονός του Αντώνιος Χαλαβαζής*». Ο πλήρης τίτλος του χειρογράφου σε Λατινική γλώσσα, έχει ως εξής: «*Theses Theologico-morales ex iis qua hoc anno elucubrata sunt in Gymnasio Societatis Iesu in insula Syrensi et in flumillimi obsequii mei signum erga illustrissimum et Reverendissimum Egei maris Archipraesulem et Apostolicum Visitatorem Petrum Martyrem de Stefani, exposita a praeceptore eiusdem Societatis *Michaele de Roxas*, et a subdiacono *Antonio Chalavazi propugnanda*¹¹.*

Το πιο σημαντικό και ενδιαφέρον στοιχείο που μας δίνεται μέσω της παραπάνω πηγής, είναι η τεκμηρίωση του Ανώτερου Διδακτικού επιπέδου του «Σχολείου». Είναι η μοναδική ξεκάθαρη αναφορά που έχουμε ως τώρα, η οποία αποδεικνύει ότι τουλάχιστον από το 1757, στην Μονή των Ιησουιτών στο νησί της Σύρου, λειτουργούσε εκτός από το Δημοτικό και Γυμνάσιο και η αξιοπιστία της ενισχύεται από την προσωπικότητα του Αποστολικού Επιτετραμμένου Αρχιεπισκόπου *de Stefani*. Μέχρι τώρα υπήρχε μόνο μια αόριστη αναφορά του Hofmann, αναφερόμενη όμως στο Διδακτικό επίπεδο, όλων γενικά των σχολείων των Ιησουιτών: «τα σχολεία των Ιησουιτών στα νησιά ήταν συνήθως Δημοτικά, αλλά πολλές φορές δίπλα στο Δημοτικό οι Ιησουίτες λειτουργούσαν και Ανώτερο σχολείο, όπου δίδασκαν Φιλοσοφία και ξένες γλώσσες»¹².

Αντιθέτως, από το λατινικό χειρόγραφο δεν τεκμηριώνεται γενικά και αόριστα η λειτουργία του «Gymnasio Societatis Gesu in insula Syrensi», αλλά μπορούμε να το αποδείξουμε και χρονολογικά, επειδή γνωρίζουμε ότι η επίσκεψη στην Σύρο του Αρχιεπισκόπου *de Stefani*, έγινε το 1757. Δεν έχουμε βέβαια σίγουρα στοιχεία για την ακριβή έναρξη της λειτουργίας του. Δεν δίδονται άλλες πληροφορίες από τις πηγές. Ούτε διευκρινίζεται στο χειρόγραφο, πόσες τάξεις λειτουργούν, ποια η χρονική διάρκεια σπουδών, ή ποιοι άλλοι δάσκαλοι διδάσκουν.

¹¹ ΑΤΙΣ (φ. 39α 5) Michele de Roxas. «Θεολογικές-ηθικές θέσεις από εκείνες που εκτέθηκαν κατά το έτος αυτό στο Γυμνάσιο των Πατέρων Ιησουιτών στο νησί της Σύρου και ως τρανή απόδειξη της υπηρεσίας μου, προς τον ευδοξότατο και σεβασμιότατο αρχιεπίσκοπο και αποστολικό επισκέπτη Πέτρο Μάρτυρα *de Stefani*, από το δάσκαλο αυτής της ίδιας αδελφότητας Μιχαήλ de Roxas και από τον διάκονό του Αντώνιο Chalavazi για να χρησιμεύσουν ως αντικείμενο υπεράσπισης».

¹² «*corsi superiori d' insegnamento delle lingue, con lezioni sopra la filosofia*». G. Hofmann,...ό. π., *Orientalia Christiana Periodica* 1-2 (1935) Roma, σ. 154.

Στην πλήρη αναφορά όμως του de Stefani προς την Ρώμη, από την ίδια επίσκεψη στην Σύρο, η οποία αναφορά δημοσιεύεται από τον Hofmann, όχι μόνο επιβεβαιώνονται τα παραπάνω στοιχεία, αλλά δίδονται επιπλέον και οι πληροφορίες ότι, «...Ο π. Michele de Roxas 36 ετών ζει στο νησί εδώ και 8 χρόνια, διδάσκει ηθική Θεολογία σε 8 κληρικούς και Γραμματική σε περίπου 40 μαθητές και έχει και έναν κληρικό για να τον βοηθά...» ενώ «σχεδόν όλοι οι ιερείς, μάθαιναν να γράφουν και να διαβάζουν σε δύο τρεις μαθητές ο καθένας και ο Ντον Απόστολος d' Amiraglia δίδασκε επίσης τη Γραμματική σε δύο κληρικούς»¹³.

Επισημαίνεται ακόμη στην συνέχεια, ότι ο Αντώνιος Χαλαβαζής, που είναι 22 ετών, «σπούδασε και στην Ιταλία και την περίοδο της επίσκεψης [του de Stefani], υποστήριξε σθεναρά δημοσίως θέσεις [θεωρίες] ηθικής Θεολογίας»¹⁴.

Μαθαίνουμε επίσης ότι, το 1757 το Γυμνάσιο είχε περίπου 40 μαθητές στις τάξεις της Γραμματικής και 8 υποψήφιους κληρικούς στο τμήμα της Θεολογίας, στους οποίους δίδασκαν όχι μόνον ο π. Roxas και ο π. Gagliardi που ζούσαν μόνιμα στην Μονή, αλλά χρησιμοποιούσαν ως βοηθούς, τους «μαθητές τους ιερείς», όπως τους Δον Απόστολο Ντ' Αμιράλια που το 1757 ήταν 56 χρονών, Μαρίνο Πρίντεζη 60 ετών και Γεώργιο Ξανθάκη 44 ετών, οι οποίοι επιπλέον παρακολουθούσαν και οι ίδιοι, κάποια Θεολογικά μαθήματα. Αποδεικνύεται δε, ότι ο «κληρικός που βοηθά» τον π. Michele de Roxas», στο Γυμνάσιο, στις τάξεις της Γραμματικής και της Θεολογίας, είναι ο διάκονος Αντώνιος Χαλαβαζής¹⁵.

Επίσης, επειδή στο Γυμνάσιο σπούδαζαν μόνον «ευφρείς» και καλοί μαθητές καθώς και «υποψήφιοι κληρικοί», θεωρούμε ότι, στο Δημοτικό, που λειτουργούσε ξεχωριστά από το Γυμνάσιο, σίγουρα φοιτούσαν ακόμη περισσότεροι μαθητές. Εξακολουθούσε να διδάσκει ο Δον Μάρκος Στεφάνου, Ανάγνωση, Γραφή, λίγη αριθμητική, Κατήχηση και Γραμματική, με βοηθούς ίσως κάποιους άλλους νέους διακόνους, τα ονόματα των οποίων αναφέρονται στην ίδια έκθεση του de Stefani, όπως ο Μαρίνος Δαλέζιος, 21 ετών και άλλοι¹⁶.

¹³ «Il p. Antonio Gagliardi da Napoli, d' anni 34 di età, superior locale e missionario in questa isola da 4 anni in qua. Il p. Michele de Roxas da Napoli d' anni 36 di età, ha queste missioni otto anni. Fà la scuola di teologia morale a otto chierici, e di grammatica a 40 scolari incirca, ed ha un chierico che lo aiuta in ciò...». «81...quasi tutti i sacerdoti insegnano a leggere e scrivere a due o tre scolari per ciascheduno, e Don Apostolo d' Amiraglia insegna anche la grammatica a due chierici». Prop. Scritture riferite, vol. 773: 395r-404v, «Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757», από Giorgio Hofmann,...ό.π., σ.111-131, κυρίως σ. 121-125.

¹⁴ «...Antonio Calavagi, che studiò qualche cosa in Italia ed in tempo della visita sostenne bravamente delle tesi di teologia morale in pubblico». Giorgio Hofmann,...ό.π., III Syros, σ. 123.

¹⁵ Prop. Scritture riferite, vol. 773: 395r-404v, «Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757», από G. Hofmann,...ό.π., σ. 121-125.

¹⁶ Δίνει τα ονόματα 11 νέων ιερέων (20-26 ετών) «που σπούδασαν στην Σύρο Θεολογία στο κολλέγιο των Ιησουιτών, από τους οποίους οι περισσότεροι ήσαν ταλαντούχοι. Τέλειωσαν επιτυχώς τις σπουδές τους δύο από τους αναφερόμενους κληρικούς ο Μαρίνος Δαλέζιος και ο Αντώνιος Χαλαβαζής, ο οποίος σπούδασε στην Ιταλία και την περίοδο της επίσκεψης του [de Stefani] υποστήριξε σθεναρά δημοσίως θέσεις (θεωρίες, απόψεις) ηθικής Θεολογίας». G. Hofmann,...ό.π., σ. 123.

Φαίνεται λοιπόν ότι μετά την συνένωση της Αποστολής Σύρου-Τήνου το 1751 και την μεταφορά του μέσα στην Μονή, το «Σχολείο» εκτός από το Δημοτικό-Abbecedario για την διδασκαλία *Γραφής* και *Ανάγνωσης* που παρακολουθούν περίπου 80 ή και περισσότερα παιδιά, περιλαμβάνει και «**Κολλέγιο**», δηλαδή *Γυμνάσιο*, με τάξεις *Γραμματικής*, όπου σπουδάζουν «*ταλαντούχοι μαθητές*», από τους οποίους «*κάποιοι ήταν και υποψήφιοι ιερείς*» και οι οποίοι διδάσκονται *Αρχαία Ελληνικά*, *Λατινικά*, *Ελληνική* και *Λατινική Γραμματική* και τμήμα Θεολογίας όπου καμιά δεκαριά υποψήφιοι ιερείς ή ήδη χειροτονημένοι διάκονοι, διδάσκονται *Λατινικά*, *Θεολογία* και *στοιχεία Φιλοσοφίας*.

Αν επιπλέον των παραπάνω, λάβουμε υπόψη και τους κανόνες του «*Prefetto degli Studi Inferiori*», δηλαδή του *Διευθυντή των Κατώτερων σπουδών*, του *Κανονισμού και Οδηγού Σπουδών* ή *Ratio Studiorum* του Τάγματος και κυρίως την §8 του *Κανόνα 8*, σχετικά με την συνένωση των τάξεων της *Γραμματικής*¹⁷, και της §7 του *ίδιου Κανόνα*, σχετικά με την παράληψη της τάξης της *ρητορικής*¹⁸, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι το «Σχολείο», που λειτουργεί στην *Μονή Ιησουιτών Σύρου*, από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα, περιλαμβάνει «*Γυμνάσιο ή Σχολείο Κατώτερων Σπουδών, με δύο τάξεις*», στο οποίο, οι δύο μικρότερες τάξεις *Γραμματικής* (*Κατώτερη* και *Μεσαία*) συμπίπτουν σε μία, το ίδιο και η *Ανώτερη Γραμματικής* με την *Umanità*, ενώ η τάξη της *Ρητορικής* παραλείπεται. Για τους υποψήφιους κληρικούς, λειτουργεί επιπλέον τμήμα *Θεολογίας* και *Φιλοσοφίας*¹⁹. Στον παραπάνω σχεδιασμό, προστίθεται το **Δημοτικό σχολείο**, αφού αυτό δεν υπήρχε και επομένως ήταν υποχρεωμένοι οι μοναχοί να το συστήσουν, για να διδάξουν πρώτα στους μαθητές *Ανάγνωση*, *Γραφή* και τα *πρώτα στοιχεία Γραμματικής*.

Η ανάγκη οικοδόμησης νέου σύγχρονου *διδαστηρίου-σχολείου* το 1761, στο Βορεινό τμήμα της Μονής, λόγω αύξησης του αριθμού των μαθητών του που ξεπέρασαν τους 100, αποδεικνύει ότι πράγματι το σχολείο προοδεύει. Ένα ακόμη

¹⁷Βλ. Παράρτημα 2. *Κανόνας 8. Cinque gradi di scuole-Πέντε βαθμίδες των σχολείων, §8. Di due, [Cap. XII.] Regole del prefetto degli studi inferiori-των δύο (τάξεων). Κανόνες του Διευθυντή Κατώτερων Σπουδών.* «Όπου υπάρχουν 2 τάξεις, η Κατώτερη τάξη, να είναι δύο τμημάτων, εκ των οποίων το ένα να αντιστοιχεί στην τάξη Κατώτερης Γραμματικής και το άλλο στην τάξη της Μεσαίας. Η Ανώτερη, με τον ίδιο τρόπο δύο τμημάτων, εκ των οποίων το ένα να αντιστοιχεί στην τάξη Ανώτερης Γραμματικής και το άλλο στην τάξη της *Umanità*».

¹⁸ Βλ. Παράρτημα 2. *κανόνας 8. Cinque gradi di scuole, §7. Di tre, στο Cap. XII. Regole del prefetto degli studi inferiori, Κανόνες του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.* «...δεν μπορεί να συσταθεί η Ανώτερη τάξη *Ρητορικής-Retorica*, παρά μόνο με απόφαση του Πρύτανη, εφ' όσον θα υπάρχει ένας καλός αριθμός μαθητών, ικανών για αυτήν την βαθμίδα...»

¹⁹ Άλλη μία περίπτωση αλλά λιγότερο πιθανή, θα ήταν να λειτουργούσε «*Γυμνάσιο ή Σχολείο Κατώτερων Σπουδών, με τρεις τάξεις*» [Βλ. στο Παράρτημα: *Κανόνας 8, Cinque gradi di scuole-Πέντε βαθμίδες των σχολείων, § 7 Di tre-των τριών (τάξεων), του Διευθυντή Κατώτερων Σπουδών*], όπου η μία τάξη να προέρχεται από σύμπτυξη *Κατώτερης* και *Μεσαίας Γραμματικής*, η δεύτερη να είναι *Ανώτερης Γραμματικής* και η τρίτη να προέρχεται από σύμπτυξη *Umanità* και *Ρητορικής*. Επιπλέον, προστίθεται το *Ιερατικό σχολείο*, για την διδασκαλία *Θεολογίας* και *Φιλοσοφίας*.

δείγμα της σωστής οργάνωσης και λειτουργίας του, αποτελεί και το γεγονός ότι, το «Σχολείο» κάνει χρήση «μεγάλων καλοκαιρινών διακοπών»²⁰.

Ο επόμενος πίνακας, μας δίνει παραστατικά την εικόνα του «Σχολείου Ιησουιτών Σύρου», όπως λειτουργεί στην περίοδο (1751-1773) με πρότυπο την *Ratio Studiorum*.

Πίνακας 7. Πηγή: M. Barbera, *La Ratio Studiorum*, Padova 1942, Βλ. Εδώ στο Παράρτημα.

Η Οργάνωση του «Σχολείου των Ιησουιτών Σύρου»		
II. Ανώτερες Σπουδές ή <i>Studi Superiori</i>	<i>Corso Teologico</i> ή Θεολογικών σπουδών	Τμήμα ή τάξη Θεολογικών & Φιλοσοφικών σπουδών
I. Κατώτερες Σπουδές ή <i>Studi Inferiori</i> «ΓΥΜΝΑΣΙΟ»	<i>Corso Umanistico</i> ή Ανθρωπιστικών σπουδών	2. Σύμπτυξη Ανώτερης τάξης Γραμματικής & <i>Umanità</i> 1. Σύμπτυξη Κατώτερης & Μεσαίας τάξης Γραμματικής
Δημοτικό Σχολείο ή <i>Elementare- Abbecedario</i>		

Σημειώνουμε ακόμη, ότι επειδή ο κύριος σκοπός των Ιησουιτικών Κολλεγίων, ήταν η μόρφωση νέων κληρικών και ως επί το πλείστον η προοπτική όσων προχωρούσαν τις σπουδές, ήταν να γίνονται ιερείς, γι' αυτό και πολλές φορές στις πηγές γίνεται σύγχυση, με αποτέλεσμα το *Γυμνάσιο*, να ταυτίζεται με τις **Θεολογικές σπουδές** και να αναφέρεται και ως *Ιερατικό σχολείο* ή *Σχολείο των κληρικών* ή *των υποψήφιων ιερέων*. Όμως αυτό δεν είναι ορθό, γιατί τις τάξεις της Γραμματικής τις παρακολουθούσαν όλοι όσοι από τους καλούς μαθητές το επιθυμούσαν, κάποιιοι από τους οποίους πράγματι γίνονταν τελικά ιερείς, αλλά όχι βεβαίως όλοι. Ελάχιστοι κατέληγαν στο *τμήμα Θεολογίας*, όπου οφείλουμε να επισημάνουμε ότι το παρακολουθούσαν και όσοι από τους ιερείς δεν είχαν αποκτήσει μόρφωση και ήθελαν να διευρύνουν τις γνώσεις τους στην Θεολογία²¹. Ωστόσο ο χαρακτήρας του «Κολλεγίου», ήταν πράγματι «**ιερατικός**», αφού επρόκειτο για σχολείο που διεύθυναν μοναχοί και υπάκουε σε *μοναχικούς κανόνες* και στον *Γενικό και Ενιαίο Εκπαιδευτικό Κανονισμό ή Οδηγό σπουδών ή **Ratio Studiorum** του Τάγματος*.

²⁰ Βλ. εδώ στο Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16) La Lomia, *Relazione...* 1788, σ. 31-33.

²¹ Ο Ντον Απόστολος Ντ' Αμιράλια μαζί με τον Μαρίνο Πρίντεζη 60 ετών και Γεώργιο Ξανθάκη 44 ετών, παρακολουθούσαν οι ίδιοι μαθήματα Θεολογίας. Prop. *Scritture riferite*, vol. 773: 395^r-404^v, «Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757», από G. Hofmann, ...ό.π., σ.111-131, κυρίως σ. 121-125.

2.6.3. Μετά την κατάργηση του τάγματος (1773-1806)

Μετά την κατάργηση του τάγματος, το 1773, λόγω της αναταραχής που προέκυψε, δε έχουμε καθόλου στοιχεία για το πώς ήταν οργανωμένο το σχολείο. Γνωρίζουμε επαρκώς όμως, ποιοι ήταν οι δάσκαλοι που συνέχισαν να διδάσκουν, αλλά οι πηγές σιωπούν σε ότι αφορά την οργάνωση και το επίπεδο των σπουδών.

Από την μελέτη των πηγών προκύπτει, ότι στην περίοδο αυτή το σχολείο αρχίζει σταδιακά να φθίνει και ότι δεν έχει πλέον την παλιά του αίγλη. Οι Ιησουίτες δεν έχουν τον παλιό ζήλο και τις αντοχές που χρειάζονται σε έναν δάσκαλο, αφού είναι ηλικιωμένοι. Τους βοηθούν οι ιερείς, αλλά δεν έχουν την μόρφωση των Ιησουιτών. Μέχρι και το 1789 που διδάσκει σ' αυτό ο π. *LaLomia*, λειτουργεί σίγουρα το **Δημοτικό** και κάποια **Γυμνασιακή τάξη Γραμματικής**, μαζί με **τάξη θεολογίας**, αλλά θεωρούμε ότι το «Σχολείο» δεν έχει πλέον το «κύρος» του παλιού *«Μικρού Ιησουιτικού Κολλεγίου»*, όπως στα μέσα του 18^{ου} αιώνα.

Στους παραπάνω παράγοντες, προστίθεται και ο ψυχολογικός, αφού οι Ιησουίτες μετά το 1773, που καταργήθηκε το τάγμα τους, δεν έχουν πλέον ούτε ελευθερία, ούτε πρωτοβουλία και εξαρτώνται από τους επισκόπους, στους οποίους οφείλουν να υπακούουν. Ακόμη και το επίδομα που έπαιρναν άλλοτε οι Ιησουίτες από την Προπαγάνδα για να διδάσκουν τους υποψήφιους κληρικούς, μετά την κατάργηση το παίρνουν πλέον οι ιερείς του επισκοπικού κλήρου. Σύμφωνα με τις πηγές, από το 1774 μέχρι τουλάχιστον το 1777 και δεν γνωρίζουμε για πόσα ακόμη χρόνια, αυτή την επιχορήγηση, παίρνει ο ιερέας *Αντώνιος Χαλαβαζής*.

Μετά τον θάνατο του π. *Lalomia* που δίδαξε για 6 χρόνια (1783-1789), το «Σχολείο των Ιησουιτών», ουσιαστικά υπολειπεται. Λίγα χρόνια αργότερα πεθαίνουν και οι *Roxas* (1791) και *Gagliardi* και στα τέλη του 18^{ου} αιώνα μένει στην Σύρο μόνος του ο ηλικιωμένος *Mortillaro* (1791-1798), που και αυτός πολύ κουρασμένος αποσύρεται στην Τήνο. Έτσι μετά το 1798, δεν υπάρχουν καθόλου Ιησουίτες στην Μονή Σύρου και μέχρι το 1806, που έφθασε στην Σύρο ο π. *Venturi*, δεν έχουμε καμιά πληροφορία για το αν λειτουργεί ή όχι σχολείο. Πολύ πιθανόν να λειτουργεί **Δημοτικό σχολείο** και ίσως κάποια **τάξη Γραμματικής**, με δασκάλους ντόπιους ιερείς, αλλά ουσιαστικά *Σχολείο των Ιησουιτών* δεν λειτουργεί, αφού η Μονή έχει κλείσει.

2.6.4. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα (1806-1823)

Απαντήσεις σχετικά με την *Οργάνωση και το Διδακτικό επίπεδο* του σχολείου των Ιησουιτών Σύρου, μετά την ανασύσταση της Μονής το 1806, δίνει κατά την

άποψή μας, ο διάλογος του π. *Venturi*, με τον Αρχιεπίσκοπο *Cardelli*, κατά την επίσκεψή του στην Σύρο το 1822:

«-*Cardelli*: Διδάσκετε στο σχολείο;

-*Venturi*: Βεβαίως Σεβασμιότατε, όχι όμως, «*da Gesuita*», αλλά «*da scolastico*»: διδάσκω το **Αλφάβητο, Ανάγνωση και Γραφή** σε πολλούς μικρούς μαθητές.

-*Cardelli*: Ποιος διδάσκει, στους κληρικούς;

-*Venturi*: Ο π. *Urbano*, στις πρώτες τάξεις [αυτές ήταν τάξεις Γραμματικής] και ο Επίσκοπος στους κληρικούς. Εγώ, θα πρέπει να πω, δεν τοποθετήθηκα εδώ κρινόμενος αμερόληπτα (μου έγινε αδικία). Στην **Κατώτερη τάξη** διδάσκει, εκείνος ο έντιμος ο π. **Κωνσταντίνος Σαργολόγος**, από εδώ [Συριανός]. Στην **Μεσαία** ο π. **Urbano** και στην **Θεολογία ο Επίσκοπος**»²².

Η απάντηση ότι «δεν διδάσκει, *da Gesuita*», αλλά «*da scolastico*», σημαίνει ότι δεν διδάσκει ακολουθώντας την μέθοδο και τον Κανονισμό Σπουδών των Ιησουιτών στο Γυμνάσιο, αλλά διδάσκει στο Δημοτικό σχολείο, το Αλφάβητο και τα πρώτα στοιχεία της Γραμματικής. Αυτό το διευκρίνισε, γιατί το Δημοτικό Σχολείο-Abbecedario-elementare, σύμφωνα με την *Ratio Studiorum* δεν αποτελεί τμήμα του «Ιησουιτικού Κολλεγίου». Συμπεριλαμβάνεται το Δημοτικό αναγκαστικά, στα σχολεία των περιοχών όπου δεν υπάρχει και επομένως κρίνεται απαραίτητο να συστηθεί για να διδαχθούν τα παιδιά Ανάγνωση, Γραφή και τα πρώτα στοιχεία της Γραμματικής, πριν από το Γυμνάσιο. Γι' αυτό και απάντησε ο π. *Venturi* ότι δεν διδάσκει «*da Gesuita*», αλλά «*da scolastico*». Η συνέχεια της απάντησης επιβεβαιώνει το σκεπτικό μας: «*insegno l' abbici ed a leggere*», δηλαδή: «Διδάσκω το **Αλφάβητο και Ανάγνωση**».

Επομένως το «Σχολείο των Ιησουιτών» σύμφωνα με τις νεότερες αυτές πηγές, φαίνεται ότι, στις **αρχές του 19^{ου} αιώνα** έχει ανακτήσει την παλιά του αίγλη και κύρος και έχει αναβιώσει το παλιό «**Μικρό Κολλέγιο**», που λειτουργεί και πάλι όπως στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, αποτελούμενο από 2 σχολεία: Δημοτικό και «Κατώτερων σπουδών ή Γυμνάσιο των δύο τάξεων» με συμπτυγμένες τις τάξεις της Γραμματικής²³ ενώ η τάξη της Ρητορικής σύμφωνα με την *Ratio Studiorum*, Κανόνας

²² «12 7bre La Mattina.....In appresso mi domandò:

-Fatte scuola?

-Mons. Sì, ma non da Gesuita ma da scolastico: insegno l' abbici, ed a leggere a non pochi piccoli ragazzi.

-Ma chi fa la scuola ai chierici?

-Il p. Urbano a quì alle prime classi, e Mons. a Teologia.

Io non riposì quì giusto per inavvertenza perchè dovea dire. La classe infima la fa questo galantuomo, cioè p. Costantino Sargologo ivi presente. La media il p. Urbano, la teologia il Vescovo. Nel partire volle vedere la parte rovinosa della Residenza, dall' ingresso di essa fino giù abbasso alla scuola, e disse che avrebbe poi veduto anche la chiesa....». ΑΤΙΣ Φ. 1822, Ν. 16. «Visita fatta dal Mons. Cardelli alla Diocesi di Sira, p. *Venturi* memorie diverse, dalla visita apostolica fatta da Mons. Cardelli Archivescovo di Smirne alla diocesi di Sira l' anno 1822», σ. 3.

²³Βλ. Παράρτημα 2. Κανόνας 8. Cinque gradi di scuole-Πέντε βαθμίδες των σχολείων, §8. Di due, [Cap. XII.] Regole del prefetto degli studi inferiori-των δύο (τάξεων), Κανόνες του Διευθυντή Κατώτερων Σπουδών.«Όπου υπάρχουν 2 τάξεις, η Κατώτερη τάξη, να είναι δύο τμημάτων, εκ των οποίων το ένα να

8. *cinque gradi di scuole*, §7. Κανόνες του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών, παραλείπεται²⁴. Επιπλέον λειτουργεί τμήμα Θεολογίας, στο οποίο διδάσκονται και μαθήματα Φιλοσοφίας, αφού επίσης παραλείπεται και ο Φιλοσοφικός κύκλος ή *corso Filosofico*.

Θεωρούμε σημαντικό να επισημάνουμε ότι, από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, γίνεται ενεργός ο ρόλος των Επισκόπων στα θέματα της Εκπαίδευσης. Την περίοδο αυτή ο ίδιος ο Επίσκοπος *Russin*, διευθύνει και ελέγχει το «Σχολείο των Ιησουιτών», ειδικά τις τάξεις Γραμματικής και της Θεολογίας, όπου μάλιστα διαπιστώνεται ότι, διδάσκει ο ίδιος, στους υποψήφιους κληρικούς.

Το 1823 και το Δημοτικό και το «Κολλέγιο» των Ιησουιτών, μετά τον θάνατο του π. *Venturi* κλείνει οριστικά, λόγω έλλειψης Ιησουιτών μοναχών-δασκάλων²⁵.

2.6.5. Τα τελευταία χρόνια (1826-1836)

Από το 1826 μέχρι το 1830, λειτουργεί με πρωτοβουλία του Επισκόπου *Blancis*, Ιερατικό ή Εκκλησιαστικό σχολείο για την μόρφωση των ιερέων, με δάσκαλο τον ιερέα *Δον Νικόλαο Χαλαβαζή*, ο οποίος την ίδια περίοδο, λόγω έλλειψης Ιησουιτών, είναι και ο υπεύθυνος διαχειριστής της Μονής.

Το 1830 συστήνονται από τον Επίσκοπο *Blancis* και λειτουργούν υπό την ευθύνη του δύο ξεχωριστά σχολεία: «*una scuola al pubblico ed un seminario a chierici*»²⁶. Δηλαδή Δημόσιο σχολείο για παιδιά και Ιερατικό σχολείο-Σεμινάριο ειδικά για την μόρφωση των κληρικών. Στο Δημόσιο σχολείο, που λειτούργησε για 3-4 χρόνια, διδάσκουν ο Ιησουίτης π. *Taddeo Kuczynski* και ο Συριανός ιερέας *Νικόλαος Βαρθαλίτης*. Επίσης φαίνεται ότι για 1-2 χρόνια διδάξαν ακόμη ο π. *Queralt*, ο τότε διάκονος και μετέπειτα Επίσκοπος Σαντορίνης *Νικόλαος Μαρινέλλης* και ίσως κάποιοι ακόμη ιερείς, μέχρι να αρχίσει να λειτουργεί το Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Σύρου. Στο Σεμινάριο, διδάσκουν οι πατέρες *Egidio Henry* και *Fernando Queralt*.

Η διαφορά είναι ότι, ενώ το 1822, διαπιστώνουμε την αναβίωση του «**Κολλεγίου**» των Ιησουιτών, όπως λειτουργούσε στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, κατά τα

αντιστοιχεί στην τάξη Κατώτερης Γραμματικής και το άλλο στην τάξη της Μεσοίας. Η Ανώτερη, με τον ίδιο τρόπο δύο τμημάτων, εκ των οποίων το ένα να αντιστοιχεί στην τάξη Ανώτερης Γραμματικής και το άλλο στην τάξη της Umanità».

²⁴ Βλ. Παράρτημα 2. κανόνας 8. *Cinque gradi di scuole*, §7. *Di tre*, στο *Cap. XII. Regole del prefetto degli studi inferiori*, Κανόνες του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών. «...δεν μπορεί να συσταθεί η Ανώτερη τάξη Ρητορικής-*Retica*, παρά μόνο με απόφαση του Πρύτανη, εφ' όσον θα υπάρχει ένας καλός αριθμός μαθητών, ικανών για αυτήν την βαθμίδα...»

²⁵ Ήδη από το 1822 έχει ανακληθεί στην Ρώμη ο Επίσκοπος Ρουσσίν και μετά από λίγο καιρό τον ακολουθεί και έμπιστός του, Ηγούμενος των Καπουτσινών π. **Urbano**.

²⁶ ΑΤΙΣ (5α, 13), Β Aloisio, «*Memorie della missione di Tine e Sira dall' anno 1824 sino al 1852*».

πρότυπα της *Ratio Studiorum*, με Δημοτικό, 2/τάξιο Γυμνάσιο και τμήμα Θεολογίας, μετά το 1830, έχουμε «Δημόσιο Σχολείο», χωρίς να διευκρινίζεται το Διδακτικό του επίπεδο, αλλά υποθέτουμε ότι πρόκειται μόνο για «Δημοτικό-Αλληλοδιδακτικό Σχολείο» και ξεχωριστό «Σεμινάριο-Ιεροσπουδαστήριο» για τους κληρικούς, Γυμνασιακού Επιπέδου.

Άλλωστε το 1832 άλλαξε και ο κανονισμός σπουδών, αφού προστέθηκε στα πρωτεύοντα μαθήματα η διδασκαλία της εθνικής γλώσσας και λογοτεχνίας και το πρόγραμμα προσαρμόστηκε στο εκπαιδευτικό σύστημα που ακολουθούσε η κάθε χώρα.

2.6.6. Μαθητές και διδασκόμενα Μαθήματα

Η πλειοψηφία των μαθητών, στο «*Σχολείο των Ιησουιτών*», παρακολουθούν μόνο το *Δημοτικό-Abbecedario*, το οποίο ήταν δυναμικότητας κατά μέσο όρο περίπου 100 μαθητών. Μετά τα δώδεκα τα περισσότερα αγόρια βοηθούν τους γονείς τους στις αγροτικές εργασίες. Τα μαθήματα που διδάσκονται είναι, *Ελληνική Ανάγνωση, Γραφή, λίγη Αριθμητική, Κατήχηση* και ίσως τα πρώτα *Στοιχεία της Γραμματικής και του Συντακτικού*.

Μικρότερος αριθμός «*ταλαντούχων μαθητών*», παρακολουθεί τις *τάξεις Γραμματικής* στο **2/τάξιο Γυμνάσιο**, *Ελληνική Γραμματική, Αρχαία Ελληνικά, Λατινική Γλώσσα, Λατινική Γραμματική* και ξένες γλώσσες.

Στον **Κύκλο σπουδών Θεολογίας** που πιθανόν είναι οργανωμένος σε 2 ή 3 ολιγομελή επιμέρους τμήματα, με αντίστοιχο επίπεδο σπουδών²⁷, παρακολουθούν μόνο υποψήφιοι κληρικοί, συνήθως 8-10 υποψήφιοι, οι οποίοι διδάσκονται *Λατινικά, Θεολογία, Ηθική θεολογία, Δογματική, Φιλοσοφία και Ρητορική*.

Στο **Δημοτικό** συνήθως διδάσκουν οι ιερείς, οι διάκονοι και υποψήφιοι κληρικοί.

Στις **Γυμνασιακές τάξεις της Γραμματικής**, διδάσκουν οι Ιησουίτες *Αρχαία Ελληνική και Λατινική γλώσσα, Γραμματική και Συντακτικό*, ενώ τους βοηθούν κάποιοι διάκονοι που σπουδάζουν *Θεολογία*²⁸.

Στην **Θεολογία** που παρακολουθούν μόνο κληρικοί ή υποψήφιοι κληρικοί, διδάσκουν οι Ιησουίτες, *Ηθική και Δογματική Θεολογία, Φιλοσοφία και Ρητορική* και τους βοηθούν οι εντόπιοι ιερείς²⁹.

²⁷ Βλ. από την αναφορά του de Stefani, όπου κάθε κληρικός διδασκε σε άλλου 2-3 μαθητές.

²⁸ Πχ. ο π. Roxas, «*δίδασκε σε 40 μαθητές Γραμματική*» Βλ. στην ίδια Hofmann, ...ό.π., σ. 121-125.

²⁹ Στις πηγές αναφέρονται το 1757, ως *δάσκαλοι Θεολογίας*, οι πατέρες Roxas και Gagliardi και ο βοηθός τους ιερέας *Δον Αντώνιος Χαλαβαζής, που διδάσκουν Θεολογία και Ηθική Θεολογία στους κληρικούς και τους υποψήφιους ιερείς* Βλ. αναφορά de Stefani, Hofmann, ...ό.π., σ. 121-125.

Η έλλειψη μόνιμων μοναχών-δασκάλων, ο μικρός αριθμός μαθητών που θα συνέχιζαν σπουδές πέρα από το Δημοτικό, αφού δεν σπούδαζαν όλα τα παιδιά, παρά μόνον οι καλοί και εύποροι μαθητές για ευνόητους λόγους³⁰ και όσοι είχαν «κλίση» να γίνουν ιερείς και τέλος η έλλειψη οικονομικών πόρων και δωρητών για την συντήρησή του Κολλεγίου και γενικότερα η οικονομική ανέχεια του νησιού, λειτούργησαν ως ανασταλτικοί παράγοντες για την περαιτέρω εξέλιξη του και εμπόδισαν την διεύρυνσή του. Ωστόσο όμως για την Σύρο ήταν πολύτιμο, γιατί συνέβαλε στην άνοδο του πνευματικού επιπέδου του νησιού και έγινε η γέφυρα επικοινωνίας με την Δύση, που τον 17^ο-19^ο αιώνα, εκπροσωπούσε τον Πολιτισμό, τις Επιστήμες και τα Γράμματα.

³⁰ Τα παιδιά των φτωχών οικογενειών εργάζονταν με τους γονείς τους στους αγρούς και στα βοσκοτόπια.

Συνοπτικός πίνακας 5. Η λειτουργία του «Σχολείου» των Ιησουιτών της Μονής Σύρου 18 ^{ος} -19 ^{ος} αιώνας			
Περίοδος	Ιησουίτες που ζουν μόνιμα στη μονή Σύρου και διδάσκουν στο «σχολείο»	Ιησουίτες που έρχονται από την Μονή της Τήνου και διδάσκουν για μεγάλες χρονικές περιόδους	Ιερείς-Δάσκαλοι-Βοηθοί
<u>1744-1773</u> (1744-1751)	π. Νικόλαος <i>Miconi</i> 1744-1750, ιδρυτής. π. <i>Ιγνάτιος Calzamilgia</i> 1744-1750 (1746-47 και 1748-49 απουσίαζε, ήταν ασθενής).	π. <i>Μπερνάρντο Ferrari</i> 1746-1747 & 1749-1753 αντικαταστάτης <i>Calzamilgia</i> , <i>Miconi</i> , <i>Roxas</i> . π. <i>Μιχαήλ Roxas</i> , 1747-1749 αντικαταστάτης του <i>Calzamilgia</i> . π. <i>Πέτρος Μπέττι</i> 1748-1750. π. <i>Αντώνιος Tozzoni</i> 1748-1753 αντικαταστάτης των <i>Calzamilgia</i> & <i>Roxas</i> .	Δον <i>Μάρκος Στεφάνου</i> μόνιμος βοηθός, κατοικούσε στη μονή, από το 1744 μέχρι το θάνατό του, το 1789. Έλειπε στην Κύπρο από το 1750 μέχρι το 1753.
(1751-1773) Ακμή του σχολείου	Στην ενωμένη Αποστολή Τήνου-Σύρου από το 1751 και εξής, το σχολείο σημειώνει μεγάλη πρόοδο. Διδάσκουν ο π. <i>Μιχαήλ Roxas</i> 1750-1773 (έλειπε μόνο στην Ιταλία 1752-1753) και ο π. <i>Αντώνιος Gagliardi</i> 1750-1763.	π. <i>Νικόλαος Βερνάτσας ή Vernazza</i> 1752-1769 π. <i>Αντώνιος ντ' Ισιδώρος</i> , 1753-1760 π. Φραγκίσκος Percoto , 1759-1761 π. Φραγκίσκος La Lomia 1770-1773 π. <i>Αντώνιος ντ' Ισιδώρος</i> 1769-1773 π. <i>Αντρέα Michelini</i> 1764-1767 π. <i>Βιντσέντσο Agazio</i> 1764-1773 π. Φραντσέσκο Leorsi 1764-1773	Διάκονος <i>Αντώνιος Χαλαβαζής</i> , βοηθός του π. <i>Roxas</i> . Δον <i>Απόστολος d' Amiraglia</i> Δον <i>Μαρίνος Πριντέζης</i> Δον <i>Γεώργιος Ξανθάκης</i> Δον <i>Αντώνιος Χαλαβαζής</i>
<u>1773-1806</u> (1789-1798) Φθίνει σταδιακά	Διδάσκουν ο π. <i>Μιχαήλ Roxas</i> (1773-1791 είναι κατά περιόδους άρρωστος) ο π. Φραγκίσκος La Lomia 1783-1789. π. <i>Αντώνιος Galgiardi</i> 1790-1792 π. <i>Ιωσήφ Mortillaro</i> , 1791-1798	1773-1776 ο π. <i>Ιωσήφ Mortillaro</i> βοηθά περιστασιακά και 1776-1783 κατοικεί μόνιμα, στη Σύρο, γιατί ο π. <i>Roxas</i> , ασθενεί.	Δον <i>Αντώνιος Χαλαβαζής</i> Δον <i>Ιωσήφ Ξανθάκης</i> Μετά το 1789 φθίνει σταδιακά και παύει να λειτουργεί το 1798
(1798-1806) κλείνει	1798-1806 από Έλληψη Ιησουιτών η Μονή κλείνει και το σχολείο δεν λειτουργεί.		

<p>1806-1836 (1806-1823) Αναύσταση και Πρώδος του σχολείου (1823-1830)</p>	<p>Χάρη στον π. Δομήνικο Venturi (1806 – 1823), το σχολείο διανύει την β' περίοδο ακμής του. π. Ιωάννης-Φραγκίσκος Franco (1810-1813) 1823 Το σχολείο κλείνει. 1826-1830 Ο Επίσκοπος Blancis λειτουργεί σχολείο για τους κληρικούς.</p>	<p>Ο π. Ιωάννης-Φραγκίσκος Franco 1813-1823, κατοικεί στην Μονή Τήνου.</p>	<p>Δον Κωνσταντίνος Σαργολόγος Δον Ιωσήφ Ξανθάκης π. Urbano, Ηγούμενος <i>Καπουτσίνων</i> Δον Νικόλας Χαλαβαζής (1823-1826) φροντιστής της Μονής Δον Νικόλας Χαλαβαζής (1826-1830) δάσκαλος στο σχολείο των κληρικών του Επισκόπου Blancis.</p>
<p>(1830-1836)</p>	<p>1830-1833 Λειτουργεί σχολείο για παιδιά όπου διδάσκει ο π. Θαδδαίος Kuczynski. και ο π. Φερδινάνδος Queral 1833-34. Από το 1834 και εξής, οι πατέρες διδάσκουν στα παιδιά, μόνο ξένες γλώσσες. Το 1836 ιδρύεται το Δημόσιο Σχολείο Αρρένων Σύρου.</p>		<p>Δον Νικόλαος Βαρθαλίτης 1830-1833, βοηθός του π. Kuczynski.</p>
<p>(1830 κ. εξής) Το Σεμινάριο των Κληρικών λειτουργεί εκτός από μικρές παύσεις μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα</p>	<p>Το 1830 ιδρύεται το Σεμινάριο ή Ιεροσπουδαστήριο. Διδάσκουν οι: π. Φερδινάνδος Queral 1830-1839 π. Egidio Henry 1830-1840 π. Ιωάννης-Φραγκίσκος Franco 1831-1838 π. Δομήνικος Osmolowski 1831-1836 π. Ιωάννης Corpolia 1830-1851 π. Βοναβεντούρα Aloisio, 1838-1856 & 1876-1877 π. Γεώργιος Γεωργιάδης 1842-1849 & 1853-1859 π. Σωτήριος Mongioli 1856-1860 π. Αχιλλέας Sarria 1859-1862 π. Βικέντιος Decorradi 1860-1875</p>		<p>Υποδιάκονος Νικόλαος Αδόλφος Μαρινέλλης, που αργότερα διδάξε ως Διάκονος και τερέας μέχρι την προαγωγή του, σε Επίσκοπο Σαντορίνης.</p>

Πίνακας 5. Πηγές: ΑΤΙΣ, ΙΑΔΑΣ, Μαραθσο Γιουάννι και βλ. εδώ Βιβλιογραφία «Μονές και Σταθμοί» και Πίνακας 3.

2.7.Εποπτικό υλικό

2.7.1. Διδασκαλία Ελληνικής και Λατινικής Γλώσσας

2.7.1.1 «*RUDIMENTA Linguae Graecae*»

Εντυπωσιακό εγχειρίδιο εκμάθησης *Αρχαίας ελληνικής* γλώσσας, αποτελεί η έκδοση του **Jacobi Gretseri** ή **Gretsher**, *RUDIMENTA Linguae Graecae* ή «*Στοιχειώδεις γνώσεις της Ελληνικής γλώσσας*»¹, που εκδόθηκε για πρώτη φορά στο *Ingolstadt της Βαυαρίας* το 1593², για τους σπουδαστές της Ελληνικής γλώσσας των Ιησουϊτικών κολλεγίων. Η έκδοση που μελετήσαμε είναι προσεγμένη και επιμελημένη αλλά δεν φέρει ημερομηνία έκδοσης. Περιλαμβάνει λεξικό, γραμματική, κείμενα και γνωστές προσευχές, σε ελληνική και λατινική γλώσσα. Δερματόδετο, με εξώφυλλά σκληρά, αλλά δυστυχώς κατεστραμμένα από έντομα, 232 σελίδων, μεγέθους τσέπης, 8X12 εκατοστών. Μια εντυπωσιακή πολύ προσεγμένη έκδοση και εξαιρετικά καλαίσθητη. Οι πρώτες 25 περίπου σελίδες εκτός αρίθμησης, είναι διακοσμημένες με καλοσχηματισμένα σχέδια, αποτελούμενα από πουλιά και κάνιστρα με άνθη και φυτά. Στην προμετωπίδα της πρώτης σελίδας διαβάζουμε:

RUDIMENTA
LINGVAE GRAECAE
Ex Primus Libro Institutionum
JACOBI GRETSERI
SOCIETATIS JESU
Pro infima, & pro media Schola
Grammatices,
Ad usum Collegii Neapolitani S. J.
(σταμπαρισμένη ζωγραφιά)
PATAVII, ac BASSANI
EX TYPOGRAPHIA REMONDINI
SUPERIORUM PERMISSU

Στα δεξιά της σελίδας, υπάρχει η στρογγυλή σφραγίδα, που φέρει στο κέντρο το μονόγραμμα **IHS** του Τάγματος. Στην περιφέρεια της σφραγίδας γράφεται, *BIBLIOTECA RESIDENZA SIRENSIS S. J.*

¹ Φυλάσσεται στην Βιβλιοθήκη της Μονής Ιησουϊτών Αθήνας, στο Αρχείο ΑΤΙΣ ε 40. Βλ. προμετωπίδα του και επιλεγμένες σελίδες του, στο Παράρτημα 2.

² Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, « Η καλλιέργεια των Ελληνικών γραμμάτων στο μοναχικό τάγμα των Ιησουϊτών », *Σύγχρονα Βήματα*, 122 (2002), σ. 114.

Η έκδοση προορίζεται για να χρησιμοποιηθεί από τους μαθητές των κολλεγίων, ειδικά της Κατώτερης και Μεσαίας τάξης Γραμματικής, «*Pro infima, & pro media Schola Grammatices, Ad usum Collegii Neapolitani S. J.*» Έχει δε τυπωθεί με την άδεια του γενικού Ηγούμενου του Τάγματος: «*SUPERIORUM PERMISSU*».

Στην πρώτη και δεύτερη σελίδα μια μικρή εισαγωγή στα λατινικά για τους μαθητές-*studiosis*, στολισμένη με σχέδια καλαισθητά, που παριστάνουν φύλλα και άνθη. Οι επόμενες σελίδες, που είναι εκτός αρίθμησης, φιλοξενούν τον λόγο του Δημοσθένους «*Περί Ειρήνης*», στην Αρχαία Ελληνική γλώσσα, ενώ κάνιστρο με λουλούδια και φύλλα στολίζει το πάνω μέρος του τίτλου του έργου, του μεγάλου Έλληνα ρήτορα. Ακολουθεί ο λόγος του Δημοσθένη, στη Λατινική γλώσσα, «*Demosthenis de Pace*», ενώ η ίδια εικονογράφηση, με κάνιστρο και άνθη, κοσμεί τον τίτλο του έργου, στο πάνω μέρος της σελίδας.

Η δομή του εγχειριδίου, διαφέρει από τα συνηθισμένα λεξικά, που χωρισμένα σε δύο μέρη, αριστερά γράφεται η άγνωστη λέξη και δεξιά η εξήγηση της. Η εξήγηση της Ελληνικής λέξης εδώ γίνεται στα Λατινικά και Ιταλικά. Μπορεί δε να διδάσκεται ταυτόχρονα και η Αρχαία Ελληνική και η Ιταλική Γραμματική, ανάλογα με τους μαθητές. Αν πρόκειται π.χ. για ουσιαστικό, κλίνεται σε όλες τις πτώσεις και Ελληνικά και Ιταλικά. Κατά τον ίδιο τρόπο κλίνονται και τα ρήματα, στην Αρχαία Ελληνική διάλεκτο ή στην καθαρεύουσα. Παράδειγμα:

<i>Sing. Onom.</i>	ο Προφήτης, <i>Propheta,</i>	<i>il Profeta</i>
<i>Gen.</i>	του Προφήτου,	<i>del Profeta</i>
<i>Dat.</i>	τω Προφήτη,	<i>al Profeta</i>
<i>Accus.</i>	τον Προφήτην,	<i>il Profeta</i>
<i>Vo.</i>	ω Προφήτα,	<i>o Profeta</i>
<i>Plur. Onom.</i>	οι Προφήται,	<i>i Profeti</i>
<i>Gen.</i>	των Προφητών,	<i>dei Profeti</i>
<i>Dat.</i>	τοις Προφήταις,	<i>ai Profeti...</i>

Στο β' μέρος σ. 204 και εξής, καταγράφονται προσευχές, στην αριστερή σελίδα στα Ελληνικά και στη δεξιά, η ίδια προσευχή, στα Λατινικά:

Πάτερ ημών ο εν τοις ουρανοίς.	<i>Pater noster, qui es in Coelis.</i>
Αγιασθήτω το όνομά σου.	<i>Sanctificetur nomen tuum.</i>
Ελθέτω η βασιλεία σου...	<i>Adveniat Regnum tuum...</i>
Χαίρε κεχαριτωμένη Μαρία,	<i>Ave Maria gratia plena,</i>
ο Κύριος μετά σου. Ευλογημένη συ	<i>Dominus tecum. Benedicta tu</i>
εν γυναιξί και ευλογημένος	<i>in mulieribus & benedictus</i>
ο καρπός της κοιλίας σου ο Ιησούς...	<i>fructus ventris tui Jesus...</i>

Ακολουθούν Ελληνικά και Λατινικά, οι Δέκα εντολές, ο Ύμνος προς την Αγιωτάτην Παρθένον Μαρίαν, οι Μακαρισμοί, η Ωδή των Αγγέλων, κλπ.

ΜΑΚΑΡΙΣΜΟΙ

Μακάριοι οι πτωχοί τῷ πνεύματι,
ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.
Μακάριοι οἱ πενθούντες,
ὅτι αὐτοὶ οὐρανῶ κληθήσονται
Μακάριοι οἱ πρᾶοι,
ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν τὴν γῆν.
Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες
τὴν Δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.

Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες,
ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.
Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρδία,
ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.
Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί,
ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται.
Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἐνεκὸν Δικαιοσύνης,
ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.

BEATITUDINES

Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum Coelorum.
Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.
Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.
Beati, qui esuriunt, & siriunt Justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.
Beati, misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.
Beati, mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.
Beati, pacifici, quoniam ipsi Dei vocabuntur.
Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quodiam ipsorum est Regnum Coelorum³.

1.2 «Vocabolario italiano e greco»

Το εγχειρίδιο «*Vocabolario Italiano e Greco*», ἢ «Λεξικό Ἰταλοελληνικό», συντάχθηκε ἀπὸ τὸν *Girolamo Germano* καὶ ἐκδόθηκε στὴ Ρώμη τὸ 1622⁴.

Ὁ *Girolamo Germano* (1568-1632), Σικελὸς Ἰησοῦιτης, δίδαξε ὡς καθηγητὴς, στὸ κολλέγιο τῶν Ἰησοῦιτῶν τῆς μονῆς τῆς Χίου, ἀπὸ τὸ ἔτος 1607 καὶ ἐξῆς. Συνόδευσε τὸν ἐπίσκοπο Σαντορίνης *Pietro Maria Demarchis*, κατὰ τὴν δεκαετία 1607-1617, στὶς ἀποστολικές του ἐπισκέψεις καὶ μαζὶ ἐπισκέφθηκαν καὶ τὴ Σύρο, ὅταν ἦταν ἐπίσκοπος, ὁ Ἀνδρέας Κάργας⁵.

Τὰ ἐξώφυλλα τῆς παρούσας ἐκδόσης εἶναι σκληρά, δερματόδετα, ἀλλὰ κατεστραμμένα καὶ φαγωμένα ἀπὸ ἔντομα. Αποτελεῖται ἀπὸ 478 σελίδες, σὲ σχῆμα 8^ο, περίπου 10X15 εκατοστῶν. Βρέθηκε στὴ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς Σύρου στὶς 25 Μαΐου 1981. Εἶναι *Edizione Principe*, τοῦ 1622. Πολὺ σπάνιο βιβλίο, τοῦ ὁποῦ ἓνα ἀκόμη ἀντίγραφο, φυλάσσεται στὴ Γεννάδιο Βιβλιοθήκη.

³Jacobi Gretseri, *RUDIMENTA Linguae Graecae*, σ. 224. Βλ. προμετωπίδα τοῦ Παράρτημα 2.

⁴ Φυλάσσεται στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς Ἰησοῦιτῶν Ἀθήνας καὶ στὸ Ἀρχεῖο ΑΤΙΣ Ε2.

⁵ G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici ...ό.π.*, σ. 44 καὶ ἐξῆς.

Αναφορά στο Λεξικό κάνει ο Κ. Σάθας⁶, ενώ για την σπουδαιότητα του γίνεται ειδική μνεία, από τους συντάκτες του *Ιστορικού Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσας*, έκδοση της Ακαδημίας Αθηνών⁷.

Δυστυχώς έχει απολεσθεί η πρώτη σελίδα του λεξικού με την προμετωπίδα του και δεν μπορέσαμε να διαβάσουμε τον ακριβή τίτλο του, ο οποίος κατά τον Ρούσσο-Μηλιδώνη σε Ελληνική μετάφραση έχει ως εξής:

ΛΕΞΙΚΟ ΙΤΑΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟ
Εις το οποίο περιέχεται
η απόδοση των ιταλικών λέξεων
στη δημοτική ελληνική γλώσσα.
Μετά μερικών γενικών κανόνων
δι' όσους έχουν ανεπαρκείς γνώσεις
για να γνωρίσουν επαρκώς τη Γραμματική
της ελληνικής δημοτικής γλώσσας⁸.

Στην Εισαγωγή, δημοσιεύεται αφιερωτική επιστολή, γραμμένη «*In Scio le 18 di Dicembre 1619*», που φέρει το όνομα του συγγραφέα: «*Di V. P. Seruo in Christo, Girolamo Germano*» και απευθύνεται προς τον γενικό Ηγούμενο του Τάγματος των Ιησουιτών, *Mutio Vitelleschi*. Στην επιστολή, μεταξύ άλλων ο *Germano*, περιγράφει και τους λόγους που τον ώθησαν στην σύνταξη του λεξικού του, που δεν ήταν άλλοι από τις δυσκολίες, που συναντά κάποιος μελετητής της Ελληνικής γλώσσας. Θεωρώντας ότι η εμπειρία και οι γνώσεις που είχε αποκτήσει, θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμες, σ' εκείνους τους μοναχούς που θα βρισκόντουσαν στην ανάγκη να μελετήσουν την ελληνική γλώσσα, είχε προβεί στην σύνταξη και στην έκδοση του λεξικού του, «*in aiuto degl' altri Padri, e fratelli, che vengono a lavorare in questa Vingna, necessità ad imparare la lingua*⁹».

⁶ Κ. Ν. Σάθας, *Νεοελληνική Φιλολογία*, Αθήνα 1868, σ. 92.

⁷ «*Αι αρχαί της νεωτέρας Ελληνικής Λεξικογραφίας, ανάγονται εις τας πρώτας δεκαετηρίδας του 17^{ου} αιώνας, παρέργως αναφέροντες τον Germano, ο οποίος το 1622, εδημοσίευσεν εν Ρώμη το Vocabolario italiano e Greco, ενώ αι Ιταλικαί λέξεις, ερμηνεύονται δι' Ελληνικών της λογίας και δημώδους χρήσεως*». τ. Α' εν Αθήναις 1933 σελ. ε', από τον Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνη, «*Η Καλλιέργεια των Ελληνικών Γραμμάτων στο μοναχικό τάγμα των Ιησουιτών*», *Σύγχρονα Βήματα*, 122(2002), 115.

⁸ Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, ...ό.π., *Σύγχρονα Βήματα*, 122 (2002), σ. 115.

⁹ «*Ai M. R. in Christo P. N.*

IL P. MUTIO VITELLESCHI

Preposito Generale della Compagnia Di Gesù

La necessità ch' io ebbi di imparare la lingua Greca volgare per aiuto di questa Cristianità di Scio, dove la Santa ubbidienza mi applicò, mi spinse a scrivere Vocaboli di farne quella raccolta, che mi fu possibile; con offertire... alcune regole necessarie per sapere parole aiutato dal lume della grammatica Greca letterale. Et con questa professione...non solo ho ferito molti anni in Scio, ma anco sono andato per l' isole dell' Arcipelago. Et perchè questo mio travaglio.. non si terminasse in me, ma si deve esse anco in aiuto degl' altri Padri, e fratelli, che vengono a lavorare in questa Vingna, necessità ad imparare la lingua; spronati in oltre da molti, che desideravano questo aiuto; mi posi a bello studio a pulire perfetterre quella raccolta che hanno fatta, mettendola in quella forma che ora si vede. E se bene credo che non sia questo Vocabolario in tutto pieno e perfetto; Tuttavia mi persuado, che basterà a fare comodamente la strada a quei, che vorranno

Στις επόμενες σελίδες δίνει τις απαραίτητες πληροφορίες για τη χρήση του λεξικού. Ακολουθεί την εξής μέθοδο: «*Η ιταλική λέξη, γράφει, μεταφράζεται πρώτα με την λέξη που χρησιμοποιείται στην Χιακή διάλεκτο και αν υπάρχει κάποια άλλη λέξη που χρησιμοποιείται αλλού, σε άλλες περιοχές, παρατίθεται στη συνέχεια*». Και «*για περισσότερη ευκολία εκείνων που δεν γνωρίζουν να διαβάζουν ελληνικά, η ίδια λέξη που εξηγείται και γράφεται στα ελληνικά, γράφεται και με ιταλικά γράμματα*», όπως δηλαδή γίνεται στην «Φραγκοχιώτικη» γραφή, που χρησιμοποιήθηκε όπου δεν υπήρχαν ελληνικά τυπογραφεία, για να εξυπηρετήσει όσους μιλούσαν μεν ελληνικά, αλλά δεν γνώριζαν να τα γράφουν και να τα διαβάζουν, επειδή δεν ήξεραν το Ελληνικό αλφάβητο, κυρίως στην Σμύρνη και τη Χίο. Πχ. [Scrivere:γράφω, gràfo], [legno:ξύλον, csilon], [ένα ξύλον έχω:ena csilon echo].

Το λεξικό χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος από την σελίδα 11 μέχρι την σελίδα 83, εξηγεί την Ελληνική Γραμματική και παρουσιάζει τον τρόπο που κλίνονται τα μέρη του λόγου στην ελληνική γλώσσα, κατά πτώση και αριθμό και κάνει αντιπαράθεση τις αντίστοιχες πτώσεις στην ιταλική γλώσσα. Π. χ. [η δόξα, i dōcsa, la gloria], [της δόξας, tis dōcsas, della gloria], [την δόξαν, tin docsan, la gloria],...[ο φίλος, o filus, l' amico], [του φίλου, tu filu, dell' amico], [οι φίλοι, i fili, l' amici], [των φίλων, ton filon, delli amici]. Τον ίδιο τρόπο και την ίδια μέθοδο χρησιμοποιεί για την κλίση των αντωνυμιών, των ρημάτων κλπ. κλιτών μερών του λόγου.

Το δεύτερο μέρος, από την σελίδα 83 και εξής, αποτελεί το κύριο σώμα, του *Ιταλο-Ελληνικού λεξικού*. Σε κάθε σχεδόν σελίδα της τοπωμένης έκδοσης, έχει προστεθεί και μια χειρόγραφη, με λέξεις που έχουν παραλειφθεί, με σκοπό προφανώς τον εμπλουτισμό της ύλης του και την τελειοποίηση/ αναβάθμιση του περιεχομένου του. Οι χειρόγραφες σελίδες, που προστίθενται, δεν είναι αριθμημένες και σύμφωνα με τον Αρχαιοθέτη και υπεύθυνο του ΑΤΙΣ, π. Γαβριήλ Μαραγκό, είναι σχεδόν βέβαιο ότι ανήκουν στον π. *Domenico Venturi*, που έζησε και εργάστηκε στη Μονή της Σύρου μετά την επανίδρυση του τάγματος, από το 1806 μέχρι το 1823. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγει, μετά από μελέτη και σύγκριση του γραφικού χαρακτήρα των χειρογράφων του *Venturi*. Προς το παρόν όμως, επειδή δεν έχει γίνει ολοκληρωμένη έρευνα, τα συμπεράσματα δεν μπορούν να θεωρηθούν απόλυτα τεκμηριωμένα. Εκείνο που δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει είναι ότι, όποιος ασχολήθηκε με τις προσθήκες αυτές, που ξεπερνούν τις 150 σελίδες, έκανε μια πολύ σοβαρή και χρονοβόρα εργασία, που

imparare questa lingua. A la fine pensando con che appoggio potesse uscire fuori questa mia (fianca) parvemi che non fosse altro che V. P. quale come Padrenostro che tanto desidera la promozione di Santa Fede in queste parti, per la quale manda noi della Compagnia in Levante, proteggerà e manderà avanti questa operetta; acciò e nostri opererii arrechi aiuto per l'acquisto delle anime e serva anco in ogn' altro che vorrà imparare questa lingua. In Scio le 18 di Dicembre 1619. Di V. P. Servo in Christo, Girolamo Germano». Girolamo Germano, *Vocabolario Italiano e Greco*, Roma 1622, σ. 3-4. Βλ. και Παράρτημα 2.

δυστυχώς για κάποιο λόγο, δεν ολοκληρώθηκε και δεν αξιοποιήθηκε. Το γεγονός ότι ο π. *Domenico Venturi*¹⁰, πέθανε αιφνίδια και σε μικρή ηλικία, είναι ένα ακόμη στοιχείο, που συνηγορεί υπέρ της παραπάνω υπόθεσης, που κάνει ο π. *Γαβριήλ Μαραγκός*. Επιπλέον, λαμβανομένων υπόψη και των στοιχείων που παρατίθενται στην παρούσα έρευνα, όσον αφορά την τεκμηριωμένη ενασχόληση του π. *Venturi*, με την Αρχαία και νέα Ελληνική γλώσσα και Γραμματική¹¹, την Αρχαιολογία και τον Αρχαίο Ελληνικό πολιτισμό και συνδυάζοντας τα με την υψηλή του καλλιέργεια και μόρφωση, τότε η ταύτιση του με τον διορθωτή του λεξικού *Germano*, φαίνεται ακόμη περισσότερο πιθανή¹².

2.7.1.3 «Γραμματική Ελληνορωμαϊκή»

Η «*Γραμματική Ελληνορωμαϊκή*», του Γάλλου ιεραπόστολου, π. Βενέδικτου *Crédo*, εκδόθηκε στην Βερόνα το 1782¹³.

Ο ίδιος γεννήθηκε στις 21 Οκτωβρίου 1744 στη Nancy της Γαλλίας και πέθανε στην Χίο πριν το 1800¹⁴. Έζησε πολλά χρόνια στην Σαντορίνη και δίδαξε ως επί το πλείστον στο σχολείο της Μονής¹⁵. Εκτός όμως από την Σαντορίνη δίδαξε την Ελληνική γραμματική στην Χίο και στην Σμύρνη και πιθανόν και στην Σύρο και την Τήνο. Οι πηγές αποκαλύπτουν ότι πράγματι έζησε στην αποστολή Σύρου -Τήνου από το 1777 μέχρι το 1779¹⁶.

¹⁰ Έφθασε στη Σύρο το 1806 και έμεινε μέχρι το θάνατό του το 1823. Περισσότερα για τη ζωή του και το έργο του στη Βιογραφία του.

¹¹ Δικά του θεωρούνται διάφορα χειρόγραφα τετράδια, με κανόνες Ελληνικής Γραμματικής και αντίγραφα Ιταλο-ελληνικών λεξικών.

¹² Βρέθηκαν αρκετές χειρόγραφες Ελληνικές γραμματικές, Ελληνοϊταλικά και Λατινοελληνικά λεξικά. Επιπλέον βρέθηκαν Λογιστικοί Κώδικες της Μονής Σύρου της περιόδου 1806-1812, στους οποίους καταχωρούνται έσοδα από πώληση, «*αντιγράφων Ελληνικής Γραμματικής*». «Λογιστικός Κώδικας, ΑΤΙΣ (18β, Κ83)», σ. 138.

Μάλιστα τον «*Ιούλιο τον 1812, πούλησαν 240 γραμματικές και είχαν έσοδα 90 ρεάλια*» : «...*anno 1812, Luglio, per Grammatiche Greche vendute copie n. 240 R 90.0...*», ΑΤΙΣ (18β, Κ83), σ. 140.

¹³ Φυλάσσεται στη Μονή Ιησουιτών Αθήνας, στο Αρχείο ΑΤΙΣ, ε 28. Βλ. προμετωπίδα του στο Παράρτημα 2.

¹⁴ Marek Inglot, ...*ό.π.*, σ. 208, υποσημ. 12.

¹⁵ «*Στην Σαντορίνη, υπήρχε και σχολή των Ιησουιτών, ης γινώσκομεν τον διδάσκαλον Βενέδικτον Κρέδο, όστις εξέδοτο εν Βερώνη τω 1782, Γραμματικήν Ελληνορωμαϊκήν, περιέχουσαν τους κανόνες της Γραμματικής και της Ορθογραφίας τόσον της Ελληνικής όσον και της απλής διαλέκτου δια κοινόν όφελος των φιλομαθών νεανίσκων, οπού χωρίς τινός διδασκάλου επιποθούσι να μάθωσι την ορθογραφίαν*». Τρύφων Ευαγγελίδης, *Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας*, τομ. 2, σ. 48, σημ 2.

¹⁶ Είχε φθάσει στην Τήνο το 1777 από την Σαντορίνη με το καράβι ενός εμπόρου, όπως γράφει σε επιστολή του ο π. LaLomia, προς τον π. Roxas στην Σύρο: «*Rispondo alla carissima di V.(enerabile)R.(iverente), il Vescovo di Santorino senza altro verrà (l' ha detto il p. Crédo venuto da colà con un mercante di ritorno a quest' isola dopo aver prese mercanzie di Ancona) ma dopo la Vendemmia, frutto, sei provento principale del Vescovado*», ΑΤΙΣ (39στ,1) επιστολή που φέρει δύο ημερομηνίες: στην αρχή 12 Σεπτεμβρίου 1777 και στο τέλος της επιστολής, 1 Οκτωβρίου 1777.

Από γράμμα δε του π. Gagliardi από την Τήνο τον Ιούνιο του 1779, στον Δον Μάρκο Στεφάνου στην Σύρο, μαθαίνουμε ότι ο π. «*Crédo βρίσκεται ακόμη στην Τήνο*» : «...*Il p. Crédo è ancor qui, e lo vorrei più a lungo, ma egli vuol oggi partite. E voi pre Marco perchè non venite a prendere un po di respiro*

Μετάφρασε στα Ελληνικά το βιβλίο: « *La Filotea ossia, Introduzione alla vita divota*» του Φραγκίσκου de Sales¹⁷, υπό τον Ελληνικό τίτλο «Φιλοθέα, Εισαγωγή προς την Ευλαβή ζωή» και το εξέδωσε επίσης στη Βερόνα το 1782¹⁸. Το πρωτότυπο έργο, του Φραγκίσκου de Sales και η Ελληνική του μετάφραση από τον π. Κρέδο, φυλάσσονται στην Βιβλιοθήκη των Ιησουιτών Αθήνας. Ένα ακόμη πρωτότυπο αντίγραφο, εντοπίσαμε στη Βιβλιοθήκη των Καπουτσίνων Σύρου και ένα μεταφρασμένο φυλάσσεται στη Δημοτική Βιβλιοθήκη της Ερμούπολης¹⁹.

Δική του είναι επίσης μια μετάφραση στα Ελληνικά, ενός «μνημονίου» με ασκήσεις ευλαβείας και προσευχές, αφιερωμένο στην Αγία Καρδιά του Ιησού²⁰.

Το κυριότερο όμως έργο που μας άφησε, είναι το εγχειρίδιο «Γραμματική Ελληνορωμαϊκή», που εξέδωσε επίσης στη Βερόνα το 1782²¹.

Για την έκδοση, τον συγγραφέα και «διδάσκαλον Βενέδικτον Κρέδο, αναφέρει ο Τρύφων Ευαγγελίδης: «Στην Σαντορίνη, υπήρχε και σχολή των Ιησουιτών, ης γινώσκομεν τον διδάσκαλον Βενέδικτον Κρέδο, όστις εξέδοτο εν Βερώνη τω 1782, Γραμματικήν Ελληνορωμαϊκήν, περιέχουσαν τους κανόνας της Γραμματικής και της Ορθογραφίας τόσον της Ελληνικής όσον και της απλής διαλέκτου δια κοινόν όφελος των φιλομαθών νεανίσκων, οπού χωρίς τινός διδασκάλου επιποθοόσι να μάθωσι την ορθογραφίαν»²².

Το εγχειρίδιο, μεγέθους 13Χ19 εκατοστών, της καλοδουλεμένης «Γραμματικής Ελληνορωμαϊκής» του π. *Credo*, αποτελείται από 279 σελίδες. Περιέχει τους «κανόνες της γραμματικής και της ορθογραφίας προς όφελος των φιλομαθών νεανίσκων» και μάλιστα «χωρίς τινός Διδασκάλου βοήθειαν», όπως γράφει και στην προμετωπίδα του:

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΕΛΛΗΝΟΡΩΜΑΪΚΗ
ΠΕΡΙΕΧΟΥΣΑ
ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ
Τόσον της ελληνικής όσον και της απλής
Διαλέκτου
ΔΙΑ ΚΟΙΝΟΝ ΟΦΕΛΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΑΘΩΝ
ΝΕΑΝΙΣΚΩΝ

...» «Ο π. *Credo* είναι ακόμη εδώ [δηλαδή στην Τήνο] και θα το ήθελε να μείνει πολύ περισσότερο, αλλά θέλει να φύγει σήμερα...» ΑΤΙΣ (39 ζ, 9 / 4 Ιουνίου 1779).

¹⁷ Francesco di Sales, *La Filotea ossia, Introduzione alla vita divota*, composta da San Francesco di Sales, Verona 1782.

¹⁸ Βλέπε προμετωπίδα, σχόλια, αποσπάσματα, στον Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνη...ό.π., σ. 211-214.

¹⁹ Δ.Β.Ε. 2036.

²⁰ βλ. Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες στον Ελληνικό χώρο (1560-1915)*...ό.π., σ. 208-214.

²¹ «Ελληνική Γραμματική», συνέταξαν επίσης και δημοσίευσαν και ο Ιησουίτης, Ανδρέας Περζιβάλης, από την Κρήτη. Βλ. περισσότερα «Ανδρέας Περζιβάλης», στο Μ. Ρούσσο-Μηλιδώνης, *Έλληνες Ιησουίτες (1560-1773)*, Αθήνα 1993, σ. 55-64.

²² Τρύφων Ευαγγελίδης, *Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας*, τομ. 2, σ. 48, σημ 2.

Οπού χωρίς τινός Διδασκάλου βοήθειαν επιποθοῦσι
να μάθουσι ορθογραφίαν

ΣΥΝΘΕΜΕΝΗ

ΠΑΡΑ ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΥ ΚΡΕΔΩ

ΙΕΡΕΩΣ

ΚΑΙ ΕΝ ΤΗ ΝΗΣΩ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

(σφραγίδα IHS)

Αφ'β'. ΒΕΡΩΝΗ, Έτει του Κυρίου 1782

Από την Τυπωγραφίαν των κληρονόμων του Καραττώνου

CON LICENZA DE SUPERIORI

Στο ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ²³, σ. 3-5, αναφέρει, ότι παρά το γεγονός ότι έχουν συνταχθεί πλήθος γραμματικών, «μ' όλα ταῦτα οἱ περισσότεροι τῶν νεανίσκων δὲν ιξέρουσι τοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς Ορθογραφίας», ἐπειδὴ οἱ κανόνες τῆς γραμματικῆς εἶναι ἀπαραίτητο νὰ διδαχθῶν ἀπὸ κάποιον μορφωμένο καὶ δὲν ἔχουν ὅλοι οἱ νέοι τὴν ευκαιρία νὰ σπουδάσουν. Με τὸ εγχειρίδιο αὐτό, θὰ μπορούσαν κατὰ τὸν π. *Crédo*, νὰ μελετήσουν μόνοι τοὺς τὴν Γραμματικὴν, ὡπως μίαν «μέθοδο ἀνεὺ διδασκάλου». Ἡ γνώση τῆς Γραμματικῆς ἦταν ἀπαραίτητη, γράφει, «καὶ μέγα ὄφελος ἠθέλεν εἶναι νὰ ιξεύρουσι ὅλοι τὴν Ορθογραφίαν διὰ νὰ ἠμποροῦσι... νὰ γράφουσι τὰς συνθήκας, διαθήκας, γραφαῖς, καὶ ὁμοίας λογῆς γράμματα... ἔβαλα ὅλην μου τὴν στόχασιν νὰ συνθέσω εἰς τὸ ρωμαϊκὸν μίαν Γραμματικὴν, ὅπου νὰ περιέχῃ ὅλους τοὺς χρησιμότερους κανόνες τῆς Ορθογραφίας, ὁποῦ ἐδιάλεξα ἀπὸ πέντε ἢ ἕξ Γραμματικαῖς Ἑλληνικαῖς, ὁποῦ με ἐπιμέλειαν πολλὴν καὶ ἀκρίβειαν ἐδιάβασα». Ἐπομένως, ὡπως ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, ἡ Γραμματικὴ του, ἀποτελεῖ προῖον μελέτης καὶ ἐπιλογῆς τῶν «χρησιμότερων κανόνων», ἄλλων ἑλληνικῶν ἐκδόσεων. Αὐτὸ ὄχι μόνο δὲν μειώνει τὴν ἀξία τῆς Γραμματικῆς του, ἀλλὰ τὴν αὐξάνει, ἀφοῦ ἀποτελεῖ μίαν πιο τελειοποιημένη ἐκδοση. Φανερώνει ἀκόμη καὶ τὸ ὑψηλὸ ἐπίπεδο γνώσεων, τοῦ π. *Crédo*, ἀφοῦ γιὰ νὰ μελετήσῃ, τὶς προηγούμενες ἐκδόσεις, ἔπρεπε πάνω ἀπ' ὅλα νὰ γνωρίζῃ ὁ ἴδιος τοὺς κανόνες τῆς γραμματικῆς καὶ σύνταξης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἐπιπλέον μας πληροφορεῖ στο ἴδιο Προοίμιον, ὅτι τὴν μέθοδόν του τὴν εἶχε δοκιμάσῃ, διδάσκοντάς τὴν ὁ ἴδιος, στοὺς νέους. Γι' αὐτὸ καὶ ἀποφάσισε νὰ τὴν ἐκδώσῃ, ἀφοῦ ἦταν πεπεισμένος ὅτι πολὺ εὐκόλα μπορούσαν, καθὼς σημειώνει, «νὰ μάθουσι τέλεια τὴν Ορθογραφίαν με τὴν βοήθειαν τῶν Κανόνων τῆς παρούσης μου Γραμματικῆς καὶ ἐτούτο με ἐπαρακίνησε νὰ πασχίσω νὰ τυπωθῇ διὰ κοινὸν ὄφελος τῶν φιλομαθῶν».

²³ Βλέπε ὅλο τὸ Προοίμιον δημοσιευμένο, ἀπὸ τὸν Μ. Ρούσο-Μηλιδῶνη, *Ἰησοῖτες στὸν Ἑλληνικὸν χῶρον... ὁ.π.*, «π. Βενέδικτος *Crédo*», σ. 210 καὶ ἰδίου, «Ἡ καλλιέργεια τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων στο μοναχικὸν τάγμα τῶν Ἰησοιτῶν», *Σύγχρονα Γράμματα*, 122 (2002), σ. 119.

Η «Γραμματική Ελληνορωμαϊκή», χωρίζεται σε τρία μέρη:
Το Πρώτο Μέρος, σ. 9-97, «περιέχει τους κανόνες των Κλίσεων των Ονομάτων, των Αντωνυμιών και των Συζυγιών των Ρημάτων».
Το Δεύτερο Μέρος, σ. 98-160, «περιέχει τους Κανόνες των Πνευμάτων, των Τόνων, των Εγκλητικών και της ποσότητας των τριών διχρόνων φωνηέντων α, ι, υ και των υπογεγραμμένων φωνηέντων α, η, ω».
Το Τρίτον Μέρος, σ. 161-259, «περιέχει τον τρόπον με τον οποίον γράφονται όλοις η Συλλαβαίς, τόσον εις την λήγουσαν, παραλήγουσαν, προπαραλήγουσαν, όσον και εις την μέσην όλων των λέξεων».

Τα χαρακτηριστικά της «Γραμματικής Ελληνορωμαϊκής»

Άξιο παρατήρησης, ότι ο π. Credo, στο μεγαλύτερο μέρος της Γραμματικής του, χρησιμοποιεί την μέθοδο των Ερωτήσεων-Απαντήσεων, όπως ακριβώς παρατηρούμε και στα βιβλία των Κατηχήσεων.

Π.χ. Στο Πρώτο Μέρος σ. 9, «Περί της διαιρέσεως των γραμμάτων», γράφει:

Δ. Τι είναι η γραμματική;

Μ. Η γραμματική είναι η μέθοδος με την οποίαν ημπορεί τινάς να γράψη και να συνθέση καλά. Λέγεται γραμματική από τα γράμματα, οπού είναι στοιχεία των συλλαβών και των λόγων.

Δ. Τι είναι το γράμμα;

Μ. Το γράμμα είναι το πλέον μικρό και αδιαίρετον μέρος της φωνής.

Δ. Πόσα είναι τα γράμματα;

Μ. Τα γράμματα είναι είκοσι τέσσερα,

Στη σ. 19, «Περί του ονόματος», διαβάζουμε:

Μ. Το όνομα είναι ένα μέρος του λόγου κλιτόν κατά πτώσεις, αριθμούς και γένη.

Δ. Πόσων λογίων είναι τα ονόματα;

Μ. Δύο λογίων είναι τα ονόματα, το ουσιαστικόν δηλαδή, και το επίθετον. Το ουσιαστικόν είναι εκείνο, οπού σημαδεύει την ουσίαν, ως **λίθος**. Λέγεται κύριον, όταν σημαδεύει ουσίαν μερικίν, ως **Φίλιππος**. Λέγεται προσηγορικόν, όταν σημαδεύει ουσίαν κοινήν, ως **άνθρωπος**...

Με παρόμοιο τρόπο και την ίδια μέθοδο, συνεχίζονται και τα υπόλοιπα κεφάλαια, μέχρι το τέλος του εγχειριδίου, όπου κλίνονται με ανάλογα παραδείγματα, ουσιαστικά, ρήματα, αντωνυμίες, κλπ. Το περιεχόμενο του βιβλίου, φαίνεται καλογραμμένο, σε πολύ καλή, κατανοητή, ελληνική δημοτική γλώσσα και η έκδοση είναι ευπαρουσίαστη, με τον συνηθή τρόπο που γίνονται οι εκδόσεις, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα.

Αντίτυπα της «Γραμματικής Ελληνορωμαϊκής», φυλάσσονται στη Γεννάδιο Βιβλιοθήκη και στην Βιβλιοθήκη της Μονής Ιησουιτών της Αθήνας²⁴. Σημειώνουμε

²⁴ Αρχείο ΑΤΙΣ, ε 28.

ακόμη ότι σύμφωνα με την τελευταία επιστολή του π. La Lomia από την Τήνο, πριν το θάνατό του τον Ιούνιο του 1789, υπήρχαν «Γραμματικές» του π. Credo, στην Μονή της Σύρου, οι οποίες όπως αναφέρει ο π. La Lomia, ήταν δικές του και «του ανήκαν»²⁵. Ίσως να ήταν αυτές που πούλησε ο π. Venturi, την περίοδο 1806-1812, αφού μετά τον θάνατο του π. Credo, οι «Γραμματικές του» ανήκαν πλέον στην δικαιοδοσία της Μονής Σύρου.

2.7.1.4 «*Lexicum Latino-Graecum vulgare*»

Ο χειρόγραφος κώδικας, «*Lexicum Latino-Graecum vulgare*» ή *Λεξικόν Λατινορωμαϊκόν* είναι αγνώστου συγγραφέα²⁶. Περιλαμβάνει 240 σελίδες, αριθμημένες με μολύβι εκ των υστέρων, από τον αρχειοθέτη του ΑΤΙΣ π. Γαβριήλ Μαραγκό, δεμένες με κλωστή και εξωτερικά σκληρά εξώφυλλα, διαστάσεων 15Χ20 εκατοστών περίπου. Στο πάνω μέρος και στη μέση της πρώτης σελίδας γράφει:

«*Lexicum Latino-Graecum vulgares*

Λεξικόν Λατινο-ρωμαϊκόν»

Αριστερά στην ίδια σελίδα, πάλι στο πάνω μέρος, επαναλαμβάνεται ο ίδιος τίτλος, αλλά με άλλον γραφικό χαρακτήρα, πιο επιμελημένο και δεξιά γράφεται η φράση, σε Συριανή τοπική διάλεκτο: «*Ο άμποτες να ήγραφα ο τότες έτζι*», δηλαδή «*ω! να μπορούσα κάποτε, να έγγραφα έτσι*».

Στη σ. 67, με ιδιαίτερο κωδικό 67^α, υπάρχει συραμμένο επιμελώς με κλωστή ένα διπλωμένο κομμάτι χαρτιού 10Χ10, που αποτελεί προσθήκη στο σώμα του λεξικού. Κάθε σελίδα είναι νοητά χωρισμένη σε δύο στήλες. Η μέθοδος που ακολουθείται είναι ο συνήθης τρόπος γραφής των λεξικών. Αριστερά η άγνωστη Λατινική λέξη και δεξιά η εξήγησή της στα Ελληνικά και τα Ιταλικά. Πχ: *abacus, i, αρσ. αρμάρι, δουλάπι δια τα σκεοή και πιατικά της τραπέζης, credenza, banco, scacchiere* [στην πρώτη σελ. 1]

cerasum, i, ουδ. κεράσι το πορικόν, ciliegia frutto

cerasus, i, θηλ. η κερασιά το δέντρον, ciliegia l' albero [στην προσθήκη σελ. 67]

Από το λεξικό ελλείπουν οι τελευταίες σελίδες, γιατί φτάνει μόνο μέχρι το γράμμα «I, i». *Ifaustus, a, um, κακορίζικος, κακότοχος, καϋμένος, sfortunato, infelice* [τελευταία σελ. 240].

Η πατρότητα και αυτού του Λεξικού αποδίδεται στον π. *Domenico Venturi*, για δύο λόγους: επειδή βρέθηκε στο Αρχείο του και επειδή ο γραφικός

²⁵ «...Στην κάμαρα επάνω υπάρχει μια μεγάλη κασόνα με Γραμματικές Ελληνικές στην εκτόπωση των οποίων συμμετείχα, τις αφήνω στον Ηγούμενο. Στο διάδρομο προς τις τουαλέτες, υπάρχει ένας άλλος σωρός από Γραμματικές που ανήκουν στον π. Credo. (...) ξέρω ότι αυτός τις άφησε και του ανήκουν, επομένως και αυτές επίσης είναι για την Σεβασμότητά του [εννοεί να τις διαχειριστεί ο π. Roxas]... Δεν νομίζω ότι έχω να προσθέσω κάτι άλλο. Αφήνομαι στην Αγία Καρδιά του Ιησού και στην Αγιότητά του θερμοπαρακαλώ...ταπεινός δούλος του κυρίου, Φραγκίσκος La Lomia». Εδάφιο από γράμμα του Φρ. La Lomia, ΑΤΙΣ (39 στ, 8).

²⁶ Φυλάσσεται στη μονή Ιησουιτών Αθήνας, στο Αρχείο ΑΤΙΣ (57γ, Κ1300).

χαρακτήρας και ο τρόπος γραφής²⁷, μοιάζουν με εκείνο των χειρόγραφων τετραδίων γραμματικής που επίσης βρέθηκαν στο Αρχείο του.

2.7.1.5 «Χειρόγραφη Ελληνική Γραμματική»

Φυλάσσεται στο Αρχείο *Domenico Venturi*²⁸. Είναι χειρόγραφος κώδικας, άδετος, 12 σελίδων, διαστάσεων 15X20 εκατοστών περίπου. Περιέχει Ελληνική γραμματική και ο τρόπος γραφής της, ακολουθεί την μέθοδο των Ερωτήσεων-Απαντήσεων. Ερωτά ο δάσκαλος «Δ.» και απαντά ο μαθητής «Μ.». Κάθε σελίδα είναι νοητά χωρισμένη κάθετα σε δύο στήλες.

Στην πρώτη σελίδα διαβάζουμε:

Δ. Τι είναι όνομα;

Μ. Όνομα είναι ένα μέρος του λόγου, κλιτόν κατά κλίσεις, γένος αριθμόν και πτώσιν.

Δ. Πόσων λογίων είναι τα ονόματα;

Μ. Δύο λογίων είναι τα ονόματα, α'. το ουσιαστικόν, *Sabstantivum* β'. το επίθετον, *Adjectivum*.....

Δ. Ποία ονόματα κρίζονται προσηγορικά;

Μ. Κρίζονται προσηγορικά ονόματα εκείνα οπού εγγίζουν πολλά υποκείμενα ως ο άνθρωπος *homo*, το νησί *insula*.....

Συγκρίνοντας τον παραπάνω κώδικα 69δ, με το βιβλίο της γραμματικής του π. *Credo*, στα αντίστοιχα κεφάλαια, παρατηρούμε ότι υπάρχουν ομοιότητες, μόνο ως προς την μέθοδο των ερωτήσεων-απαντήσεων, αλλά το περιεχόμενο διαφοροποιείται. Πολλές φορές λέγονται τα ίδια πράγματα, αλλά με άλλα λόγια και η γλώσσα του χειρογράφου θυμίζει περισσότερο το τοπικό ιδίωμα της Άνω-Σύρου, ενώ η *Γραμματική του Credo* είναι γραμμένη σε καθαρή δημοτική γλώσσα, απαλλαγμένη από το τοπικούς ιδιοματισμούς.

Ο συγγραφέας του χειρογράφου μας είναι άγνωστος, αλλά βρέθηκε στο αρχείο του π. *Venturi* (1806-1823), μαζί με άλλα δικά του χειρόγραφα και ο γραφικός χαρακτήρας ταιριάζει. Αν δεχθούμε, ότι ανήκει στον π. *Venturi* (1806-1823), με δεδομένο ότι είχε προηγηθεί η έκδοση της γραμματικής του *Credo* από το 1782, θα μπορούσαμε ίσως να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι, ο π. *Venturi* δίδασκε από την γραμματική του π. *Credo* κάποια κεφάλαια, αφού προηγουμένως τα μελετούσε και τα επεξεργαζόταν, κάνοντας χρήση όχι μόνο της Δημοτικής Ελληνικής γλώσσας, αλλά και της «ντοπιολαλιάς» της Σύρου. Την υπόθεση ενισχύει και το γεγονός, ότι σε δύο σημεία του κώδικα, τα φύλλα είναι ενωμένα, σαν να πρόκειται για κείμενο που γράφηκε αλλά δεν διαβάστηκε ποτέ, αφού για να γίνει αυτό, πρέπει πρώτα να χωριστούν τα φύλλα με χαρτοκόπτη. Δίνεται η

²⁷ Οι σελίδες έχουν το ίδιο μέγεθος, περίπου 15X20, σε κάθε σελίδα υπάρχουν δύο στήλες λέξεων. Οι άγνωστες λέξεις είναι στα Λατινικά και εξηγούνται Ελληνικά και Ιταλικά.

²⁸ Φυλάσσεται στη Μονή Ιησουιτών Αθήνας, στο Αρχείο ΑΤΠΣ, 69δ.

εντύπωση, ότι αφού γράφτηκε τετράδιο, για κάποιο λόγο παρέμεινε αχρησιμοποίητο ή δεν πρόλαβε να χρησιμοποιηθεί... και ο π. *Venturi* πέθανε αιφνίδια...

2.7.1.6 Χειρόγραφο «Λατινικό-ελληνοϊταλικό Λεξικό»

Ο χειρόγραφος κώδικας, «*Λατινικό-ελληνοϊταλικό Λεξικό*», από το αρχείο *Domenico Venturi*²⁹ είναι χωρίς εξώφυλλα, άδετος, μεγέθους 15X20 εκατοστών περίπου, χωρίς αρίθμηση. Το Λεξικό είναι αγνώστου, αλλά βρέθηκε στο αρχείο του π. *Domenico Venturi*. Πρόκειται για απόπειρα σύνταξης λεξικού ή αντίγραφο λεξικού. Αρχίζει με το γράμμα «Δ, D». Κάθε σελίδα είναι νοητά χωρισμένη σε δύο στήλες. Ο τρόπος γραφής του, είναι ο συνήθης των λεξικών: Αριστερά οι Λατινικές λέξεις και δεξιά η εξήγηση στα Ελληνικά και στα Ιταλικά.

πχ. *Dissortio -onis* η ομιλία, *disputa, discorso*

disputatio -onis διάλεξις, αμφιβολία, φιλονικία, *disputa,*

2.7.2. Διδασκαλία Μαθηματικών

2.7.2.1 «*Elementa geometriae planae ac solidae*»

Το έντυπο εγχειρίδιο *Γεωμετρίας -Τριγωνομετρίας*, «*Elementa geometriae planae ac solidae*», Patavii MDCCLXI (1761)³⁰, αποτελεί μια σπάνια και ιδιαίτερα προσεγμένη έκδοση του 1761, καλαίσθητη, στολισμένη με σχέδια ροκοκό, κατά την συνήθεια της εποχής. Προορίζεται ειδικά για χρήση στο Σεμινάριο του Πατάβιου, «*ad usum seminarii Patavini*». Αποτελείται από 327 σελίδες, σε σχήμα 8^ο, 13X17 εκατοστών περίπου. Δερματόδετο με μαύρο δέρμα, αλλά δυστυχώς πολύ κατεστραμμένο, φαγωμένο από έντομα και κακοδιατηρημένο. Η γλώσσα της έκδοσης είναι η λατινική. Ο πλήρης τίτλος στην προμετωπίδα της έκδοσης, έχει ως εξής:

ELEMENTA
GEOMETRIAE
PLANAE ac SOLIDAE
Nec non selecta
EX ARCHIMEDE
THEOREMATA
AUCTORE
ANDREA TACQUET

²⁹ Χειρόγραφο λεξικό. Φυλάσσεται στη Μονή Ιησουιτών Αθήνας στο Αρχείο ΑΤΙΣ 69δ.

³⁰ Φυλάσσεται στη Μονή Ιησουιτών Αθήνας, στο Αρχείο (ΑΤΙΣ, 70γ)

Societatis JESU Sacerdote, & Matheseos professore
ITEM
TRIGONOMETRIA PLANA, ET SPHAERICA
ROGERTO JOSEPHI BOSCOVICH
Ejusdem S. J. Quibus nuperrime accedunt sinuum tan-
gentium, secantium, & logarithmorum talulae.
AD USUM SEMINARII PATAVINI
(ζωγραφιά)
PATAVII, Typis Seminarii. MDCCLXI (1761)
Apud Joannem Manfrè. Superiorum Permissu

Περιλαμβάνει μια σύντομη *Εισαγωγή* 4 σελίδων και *Historica Narratio de ortu & progressu Matheseos*, 8 σελίδων, εκτός αρίθμησης.

Είναι χωρισμένο σε τρία βασικά μέρη:

Α' Μέρος. Τις πρώτες 1- 200 σελίδες καταλαμβάνουν *Στοιχεία Γεωμετρίας, Elementorum, Geometriae*, σε επτά βιβλία: *Elementorum, Geometriae, liber I*, σ. 1-38, *Elementorum, Geometriae, liber II*, σ. 39-50, *Elementorum, Geometriae, liber III*, σ. 51-78, *Elementorum, Geometriae, liber IV*, σ. 79-132, *Elementorum, Geometriae, liber V*, σ. 133-162, *Elementorum, Geometriae, liber VI*, σ. 162-183, *Elementorum, Geometriae, liber XII*, σ. 184-200.

Στο τέλος κάθε βιβλίου συμπεριλαμβάνονται *Συνοδευτικοί πίνακες γεωμετρικών σχημάτων*, που υποστηρίζουν κάθε φορά το θεωρητικό μέρος που έχει προηγηθεί.

Β' Μέρος. *Θεωρήματα επιλεγμένα από τον Αρχιμήδη*, από τον Αντρέα Tacquet, σελίδες 201-251: *Andreae, Tacquet, e societate Jesu selecta ex Archimede, Theoremata, Via faciliiori, ac breviori demonstrata...* Ακολουθεί *Συνοδευτικός πίνακας γεωμετρικών σχημάτων*.

Γ' Μέρος. *Τριγωνομετρία*, από τον p. Rogerii Josephi Boscovich: *Trigonometria, plana, et sphaerica, p. Rogerii Josephi Boscovich, Societatis Jesu*, σελίδες 252-313. Στις τελευταίες 314-127 σελίδες, είναι τυπωμένοι οι λογάριθμοι.

2.7.2.2 Χειρόγραφη Τριγωνομετρία

Χειρόγραφος κώδικας, άδετος, αχρονολόγητος, αγνώστου συγγραφέα, με σελίδες σε σχήμα A4, 20X28 εκατοστών περίπου, χωρίς αρίθμηση. Περιέχει θεωρήματα και ασκήσεις Τριγωνομετρίας σε Ιταλική γλώσσα³¹.

³¹ Φυλάσσεται στην Βιβλιοθήκη Ιησουιτών Αθήνας, ΑΤΙΣ 101, Κ1390.

2.7.3. Διδασκαλία Κατήχησης

2.7.3.1 «Διδασκαλία Χριστιανική»

Έντυπο εγχειρίδιο, μεγέθους 18Χ25 εκατοστών, αποτελείται από 143 σελίδες. Περιέχει Κατήχηση και συντάχθηκε από τον Ιησουίτη π. **La Lomia**.

Η σύνταξή της «*Διδασκαλίας Χριστιανικής*», ή «*Dottrina Cristiana*», ανατέθηκε στον π. La Lomia, από τον επίσκοπο Σύρου, Ιωάννη Βαπτιστή Fonton(1787-99), υπό την ευθύνη του οποίου και τυπώθηκε το 1792 στη Βερόνα της Ιταλίας, χωρίς όμως να φέρει το όνομά του συγγραφέα της, αλλά μόνο του επισκόπου Fonton που την εξέδωσε, ίσως επειδή ο π. La Lomia είχε ήδη πεθάνει, από τον Ιούνιο του 1789³².

Η προμετωπίδα του βιβλίου, χωρίζεται σε δύο τμήματα, έτσι ώστε αριστερά εμφανίζεται ο τίτλος και όλες οι συναφείς πληροφορίες στην ελληνική γλώσσα και δεξιά παρουσιάζονται τα ίδια ακριβώς στοιχεία, στην ιταλική:

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ	DOTTRINA
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ	CRISTIANA
Προς ψυχωφέλειαν	Per uso e comodo
της επαρχίας της Σύρας,	della diocese di Sira
Διαιρεθείσα σε τρία μέρη	Divisa in tre parti, e data
και τυπωθείσα δια προσταγής	alla luce per ordine
του Εκλαμπροτάτου και	Dell' Illustrissimo
Αιδεσιμοτάτου Κυρίου	e Reverendissimo Monsignore
ΙΩΑΝΝΟΥ του ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ	GIOVANNI BATTISTA
Δε ΦΟΝΤΟΝ	DE FONTON
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ της προειρημένης	VESCOVO DI DETTA ISOLA
ΝΗΣΣΟΥ κατά το	NEL MARE EGEO
Αιγαίον Πέλαγος ευρισκομένης	Dell' Ordine de' Minori di
από το Τάγμα του Αγίου	S. FRANCESCO
ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ	Conventuali
Επονομαζόμενον εν των Ελατών	
Κοινοβίτωνι	
(ζωγραφιά αγγέλου)	(ζωγραφιά αγγέλου)
Εν Βερώνι έτη Κυρίου	IN VERONA
	Per gli Eredi Carattoni tamp.
α' ψηβ	MDCCXCII

Στο κάτω μέρος του εξωφύλλου και πριν από την χρονολογία και τον τόπο της έκδοσης, είναι ζωγραφισμένοι δύο άγγελοι, ο ένας αριστερά και ο άλλος δεξιά,

³² «Διδασκαλία Χριστιανική», Εν Βερώνη MDCCXCII. Φυλάσσεται στο ΑΤΙΣ, ε 30.

ενώ υπάρχει και η στρογγυλή σφραγίδα που φέρει στο κέντρο το μονόγραμμα IHS.

Στη σελίδα 16, ζωγραφιά χωρίς κείμενο ή άλλα στοιχεία, παριστάνει επίσης δύο αγγέλους.

Η όλη δομή του βιβλίου ακολουθεί το πρότυπο του εξωφύλλου, δηλαδή η κάθε σελίδα είναι χωρισμένη καθέτως σε δύο τμήματα, αριστερά τυπωμένη σε ελληνική και δεξιά σε ιταλική γλώσσα.

Τις σελίδες 3-7, καταλαμβάνει ο Πρόλογος του Επισκόπου. Εξηγούνται σε δύο γλώσσες ελληνική και ιταλική, οι λόγοι και οι ανάγκες που οδήγησαν στην ανάθεση της σύνταξης της «Χριστιανικής Διδασκαλίας» στον π. *La Lomia*. Αναφέρεται επίσης τον τρόπο της σύνταξης της, σε τρεις ξεχωριστές ενότητες, που αντιστοιχούν σε τρεις τάξεις μαθητών, ανάλογα με την ηλικία και την ευφυΐα τους. Για το έργο αυτό, γράφει ο επίσκοπος *Fonton*, «ευρίκαμεν εύλογον να δεδώσωμεν την επιστασίαν εις τον πολλά Αιδέσιμον και ιερολογιώτατον **Ιερέα Φραγκίσκον Λα Λομία**, όστις εστάθην Αποστολικός Μισσιονάριος, κήρυξ του Ευαγγελίου, ζηλωτής και γνήσιος πάσιν εν τοις περικύκλω νήσοις του Αιγαίου Πελάγους...».

Στις σελίδες 8-15, υπάρχει ο Πρόλογος του συγγραφέα, επίσης σε δύο γλώσσες, όπου σχολιάζεται η δυσκολία της μετάφρασης στην γλώσσα των *Ρωμαίων*, αφού «εις τα μέρη της Ανατολής οι Διάλεκτοι της Ρωμαϊκής γλώσσης αναμεταξύ των τοσούτον διαφέρουσι οπού σχεδόν κάθε νησί έχει μερικὴν διάλεκτον». Στην συνέχεια γίνονται οι απαραίτητες διευκρινήσεις και δίδονται λεπτομερείς οδηγίες ως προς τον τρόπο και την μέθοδο της διδασκαλίας, ώστε ο ρόλος του Κατηχητή να είναι ουσιαστικός: «ας στοχαστή ο κατηχητής, πως δεν φθάνει να μαθητευθούσι τα παιδιά, ίνα ούτως ειπώ, υλικά, αλλά πρέπει να βάλῃ όλην του την επιμέλειαν δια να καταλάβουσι αυτά την σημασίαν των λόγων...ας έχει έγνοιαν να μην φορτώσῃ περισσά των παιδίων το ενθυμητικόν... ας μεταχειρισθῇ τον παρόντα μου ατελή κόπον κάθε ιερέυς, από θείαν αγάπην παρακινούμενος, θέλει γένει ως παιδί ανάμεσα εις τους αδελφούς του και ως Μάνα να θρέφῃ επιμελώς τα πνευματικά του τέκνα και ας στοχασθῇ, πως ο αγαπημένος μας Σωτήρας... θέλει ανταμείψει το ψυχοφελές έργον της πνευματικής ελεημοσύνης, οπού είναι να διαμοιράσῃ των αμαθών παιδίων τον άρτον του θείου λόγου, ήγουν να μαθητεύσῃ εις την Χριστιανικὴν Διδασκαλίαν τα παιδιά, οπού δίχως αυτήν δεν ήθελαν εμπορέσει να αποκτήσουσιν την αιώνιον αυτών σωτηρίαν ».

Το κύριο μέρος της «Κατήχησης» αρχίζει από τη σελίδα 17 μέχρι την σελίδα 143. Διακρίνεται σε τρία μέρη, το περιεχόμενο των οποίων διαπραγματεύεται τα ίδια θέματα, αλλά με αυξανόμενο βαθμό δυσκολίας και κατανόησης, προσαρμοζόμενο κάθε φορά στην ηλικία των παιδιών και μάλιστα «τα ερωτήματα και οι απόκρισες», κάποιες φορές, «ξαναλέγονται με τα ίδια λόγια» σκοπίμως «ώστε να ημπορούσι τα παιδιά οπού μαθητεύονται από τους αιδεσίμους ή άλλους κατηχητάς, όταν γίνονται μεγαλύτερας ηλικίας να μάθουσι πλέον εύκολα την άλλην μέθοδον και ύστερα την

τρίτην», έτσι ώστε με αυτόν τον τρόπο να υπάρχει μια σύνδεση με τα προηγούμενα και μια συνέχεια με τα επόμενα.

Τα κοινά σημεία που την συνδέουν με τις «χειρόγραφες Κατηχήσεις», είναι η **μεθοδολογία**: Δομημένα *Ερωτήματα και Απάντησεις*, τις οποίες αποστηθίζουν τα παιδιά. Ως προς το Θρησκευτικό περιεχόμενο, η *Κατήχηση του π. La Lomia*, είναι πιο πλήρης, πιο καλά οργανωμένη και περισσότερο προσεγμένη, αλλά σε γενικές γραμμές στο *Πρώτο Μέρος*, διδάσκει τα ίδια ακριβώς ζητήματα, που διαπραγματεύονται και οι *χειρόγραφες*, οι οποίες ίσως επειδή ήταν οι πρώτες απόπειρες καταγραφής των, είναι σε πολύ απλοποιημένη έως απλοϊκή, θα λέγαμε μορφή. Ως προς τη γλώσσα, η *Κατήχηση La Lomia*, είναι σαφώς ανώτερη, με λεξιλόγιο όχι μόνο πιο πλούσιο, αλλά και ακριβέστερο, σε απλή Ελληνική δημοτική γλώσσα, *απαλλαγμένη σε μεγάλο βαθμό, από το έντονο, τοπικό, Συριανό ιδίωμα*.

Τέσσερα, είναι τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά, που διακρίνουν την «*Χριστιανική Διδασκαλία*» ή «*Dottrina Cristiana*», του π. La Lomia:

Πρώτον, ότι *λαμβάνεται υπόψη η ηλικία των παιδιών* και το περιεχόμενο της Κατήχησης προσαρμόζεται ανάλογα με την νοητική ωριμότητα τους. Δεύτερον, ότι η «*Χριστιανική Διδασκαλία*», γίνεται με την *μέθοδο των Ερωτήσεων και των Απαντήσεων*. Τρίτον, είναι ολόκληρη τυπωμένη σε δύο γλώσσες, επειδή προοριζόνταν και για περιοχές, όπου υπήρχαν καθολικά αλλά ξενόγλωσσα παιδιά, όπως η Κωνσταντινούπολη και η Σμύρνη. Έτσι στην κάθε σελίδα, οι ίδιες Ερωτήσεις και Απαντήσεις, είναι αριστερά τυπωμένες σε ελληνική γλώσσα και δεξιά σε ιταλική. Τέταρτον ως προς το περιεχόμενο και στα τρία «Μέρη», διαπραγματεύονται τα ίδια θέματα, αλλά εμπλουτίζονται τα *«ίδια λόγια»*, που επαναλαμβάνονται σκοπίμως, χάριν της καλύτερης αποστήθισης, με νέες πληροφορίες, ώστε να αυξάνεται ο βαθμός δυσκολίας και κατανόησης, λαμβανομένου υπόψη της ηλικίας και της νοημοσύνης των παιδιών.

Το *Πρώτο Μέρος*, σ. 17-27, περιλαμβάνει: «*Επιτομή Συντομωτάτη της χριστιανικής Διδασκαλίας περιέχουσα τα πλέον αναγκαία πράγματα, οπού πρέπει να ιξεύρη ένας χριστιανός δια να σωθή, συνθεμένη δια τα πλέον μικρά, ή ολιγόνοα παιδιά, εις τρόπον Διαλόγου, ανάμεσα εις τον Διδάσκαλον και τον Μαθητήν* και αποτελείται από επτά κεφάλαια. Το Πρώτο κεφάλαιο, «*Περί των αναγκαιοτέρων πραγμάτων να πιστεύη τινάς*», ξεκινά με την εντολή της εκτέλεσης του σημείου του Σταυρού και συνεχίζει με τον γνωστό μας τρόπο των ερωτήσεων-απαντήσεων για την Δημιουργία του κόσμου, τον Τριαδικό Θεό, την εξήγηση του Πιστεύω, κλπ :

Δ. Κάμε το σημάδι του τιμίου Σταυρού.

M. Fatevi il segno della Santa croce.

M. Εις το όνομα του Πατρός και του Υιού
και του Αγίου Πνεύματος. Αμήν

D. In nome del padre, e del Figliuolo,
e dello Spirito santo. Amen

Δ. Τις σ' έπλασε και σε έβαλε εις τον
κόσμον;

M. Chi vi ha creato, e messo al Mondo?

Μ. Ο Θεός δια καλοσύνην του με έπλασε
με έβαλε εις τον κόσμον.

Δ. Τι είναι ο Θεός;

Μ. Ο Θεός είναι ένα πνεύμα άπειρα
τέλειον, οπού έπλασεν από το ουδέν
και κυβερνά τον Ουρανόν και την Γην.

D. Iddio per sua bontà m'ha creato, e
Messo al Mondo. και

M. Chi è Dio?

D. Dio è uno Spirito infinitamente
perfetto, che credè dal niente, e
governa il Cielo, e Terra.

.....

Δ. Το Άγιον Πνεύμα είναι Θεός;

Μ. Ναίσκε, το Άγιον Πνεύμα είναι Θεός.

Δ. Λοιπόν είναι τρεις οι Θεοί;

Μ. Οέσκε, ο Πατέρας, ο Υιός και το
Άγιον Πνεύμα είναι ένας μόνος Θεός
εις τρία Θεϊκά πρόσωπα...

M. Lo spirito Santo è Dio?

D. Sì, lo Spirito Santo è Dio.

M. Sono dunque tre Dei?

D. No, il Padre, il Filiuolo e lo Spirito
Santo sono un solo Dio, in tre
Persone divine...

Το Δεύτερο κεφάλαιο, «Περί των αναγκαιοτέρων προσευχών να μάθη τινάς», ασχολείται
με την διδασκαλία των «Πιστεύω, Πάτερ ημών, Θεοτόκε Παρθένε».

Το Τρίτο, «Περί των αναγκαιοτέρων πραγμάτων να φυλάξη τινάς ήγουν περί των ορισμών
του Θεού και της Εκκλησίας», δηλαδή διδάσκει τις δέκα εντολές του θεού και τις
εντολές της εκκλησίας.

Το Τέταρτο, πραγματεύεται «Περί των Μυστηρίων αναγκαιοτέρων να λάβη τινάς, οπού
είναι το Βάπτισμα και η Μετάνοια και περί του εξοχωτέρου Μυστηρίου οπού είναι η
Ευχαριστία», καθώς επίσης, η Χειροτονία, ο Γάμος, το Ευχέλαιο και το Χρίσμα.

Το Πέμπτο, «Περί των αναγκαιοτέρων πράξεων να κάμη τινάς, της Πίστεως, της Ελπίδος
και της Αγάπης».

Το Έκτο, αναφέρεται «Περί των πραγμάτων αναγκαιοτέρων να αποφύγη τινάς, τα
κρίματα», τα σπουδαιότερα των οποίων η Υπερηφάνεια, η Φιλαργυρία, η Πορνεία,
η Οργή, η Λαιμαργία, η Ζήλια και η Οκνηρία.

Το Έβδομο, «Περί των Μέσων αναγκαιοτέρων δια να μην κριματίση τινάς, οπού είναι η
Προσευχή και η μελέτη».

Το **Δεύτερο Μέρος**, σ. 28-58, με την ίδια δομή των Ερωτήσεων-Απαντήσεων,
στα Ελληνικά-Ιταλικά, περιλαμβάνει: «Επιτομή ολιγώτερον σύντομο της Χριστιανικής
Διδασκαλίας, περιέχουσα την εξήγησιν των αναγκαιοτέρων πραγμάτων να ιξεύρη ένας
Χριστιανός δια να σωθή, **συνθεμένη δια τα Παιδια μεγαλοτέρας ηλικίας και νοός**, εις
τρόπον Διαλόγου ανάμεσα εις τον Διδάσκαλον και τον Μαθητήν. Ερωτήματα Προοιμιακά εις
την Χριστιανικήν Διδασκαλίαν. Περί του τέλους του Ανθρώπου και περί του Σημαδίου και
των Αρετών του Χριστιανού».

Το **Τρίτο Μέρος**, σ. 59-143, περιλαμβάνει: «Εξήγησι των δύο ανωτέρων Επιτομών
της Χριστιανικής Διδασκαλίας **συνθεμένη δια τους πλέον ευνόους Νεανίσκους**, εις
τρόπον Διαλόγου ανάμεσα εις τον Διδάσκαλον και τον Μαθητήν. Ερωτήματα Προοιμιακά εις
την Χριστιανικήν Διδασκαλίαν. Περί του τέλους του Ανθρώπου και περί των αναγκαίων
Αρετών δια ένα Χριστιανόν δια να σωθεί».

Στην κατήχηση αυτή, γράφει ο Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, προστέθηκαν αργότερα σε επόμενες εκδόσεις, ύμνοι και τοπικές προσευχές και χρησιμοποιήθηκε για την θρησκευτική μόρφωση των Καθολικών παιδιών, σε όλο τον ελληνικό χώρο, σχεδόν επί έναν αιώνα³³.

2.7.3.2 Μετάφραση «Χριστιανικής Διδασκαλίας του Bellarmino»

Το εγχειρίδιο επανεκδόθηκε το 1832, με προσθήκες και διορθώσεις από τον Ν. Ν.(?), είναι μεγέθους 13Χ19, 112 σελίδων και φυλάσσεται στη Βιβλιοθήκη της Μονής Ιησουιτών Αθήνας και στο Αρχείο (ΑΤΙΣ ε, 34). Αποτελεί ελληνική μετάφραση της **Dottrina Cristiana di Bellarmino**³⁴. Αντίγραφα του βρήκαμε στην βιβλιοθήκη των Καπουτσίνων Σύρου, στην Καθολική επισκοπή, στα ΓΑΚ Ερμούπολης και σε ιδιωτικές βιβλιοθήκες. Η προμετωπίδα του έχει ως εξής:

ΕΞΗΓΗΣΙΣ
ΤΗΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ
ΤΟΥ
ΚΑΡΔΙΝΑΛΕΩΣ ΒΕΛΛΑΡΜΙΝΟΥ
Μεταγλωττισμένη εις την ρωμαϊκην διάλεκτον
δια του πατρός Ν. Ν.
Και ξανατυπωμένη με ολίγας μεταβολάς
δια του Ν. Ν. εν τη ανατολή Μισιοναρίου αποστολικού
πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τα έθνη
(ζωγραφιά με παράσταση του Θεού Παντοκράτορα)
ΕΝ ΤΑΥΡΙΝΩ 1832
Εκ της Τοπογραφίας της Βασιλικής
με ορισμόν των προεστώτων

Τα Χαρακτηριστικά της:

Ξεκινά και αυτή με το σημείο του Σταυρού: *Εις το όνομα του Πατρός...*
Στις πρώτες 15 σελίδες περιλαμβάνει τις γνωστές προσευχές: Κυριακή προσευχή *Πάτερ Ημών...*, Ασπασμός του αγγέλου προς την αγιότατη παρθένο, *Χαίρε Μαρία κεχαριτωμένη...*, Σύμβολο των Αγίων αποστόλων, *Πιστεύω εις ένα Θεό πατέρα*

³³ Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες στον ελληνικό χώρο (1560-1915)*, Αθήνα 1991, σ. 328

Κατηχήσεις στα ελληνικά, έγραψαν επίσης και οι Καστανιόλας και Βελάσσης.

³⁴«Ροβέρτος Βελλαρμίνος,(1542- 1621) Ιησουίτης θεολόγος και καρδινάλιος... θεολόγος της αντιμεταρρύθμισης, συνέγραψε τη Μεγάλη και τη Μικρή Κατήχηση της Καθολικής εκκλησίας, η οποία μεταφράστηκε ευθύς αμέσως στα ελληνικά και χρησιμοποιήθηκε έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στις λατινικές κοινότητες της Ανατολής... Ας σημειωθεί ότι από τα εγχειρίδια εργασίας του πατριάρχη Λούκαρη ήταν και η Κατήχηση του Βελλαρμίνου την οποία σχολίασε με ιδιόχειρες σημειώσεις, τις οποίες εξέδωσε με σχόλια η Κεcτjε Rozcmonđ. Στις σημειώσεις αυτές, γραμμένες στη δημοτική για προσωπική του χρήση, ο Κύριλλος Λούκαρης, προδίδει τα φιλοκαλβινικά του φρονήματα, όσο σχεδόν και στο κύριο έργο του Ομολογία πίστεως». Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Η Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα μέσα από ανέκδοτα έγγραφα ιησουιτών του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2002, σ. 53, υποσημ. 3

Παντοκράτορα... Ύμνους προς την Παναγία, Χαίρε βασίλισσα, μήτηρ ελέους, ζωή γλυκότης και ελπίς ημών χαίρε... Λιτανείες της Παναγίας, ψαλμούς, την Ωδή της Θεοτόκου, Μεγαλώνει η ψυχή μου τον κύριον... κ. ά.

Από την σ. 15 και μέχρι το τέλος, διαμορφώνεται η καθ' αυτό Χριστιανική Διδασκαλία, με τον γνωστό τρόπο και μέθοδο, δηλαδή με Ερωτήσεις-Απαντήσεις, περισσότερο όμως εμπλουτισμένη από την *Κατήχηση του La Lomia*. Οι ερωτήσεις άπτονται θεμάτων πχ. των *Μυστηρίων*, με την ανάλυση και επεξήγηση των σπουδαιότερων Μυστηρίων του Χριστιανισμού, λεπτομερή ανάλυση του Συμβόλου των Αγίων Αποστόλων, δηλαδή του *Πιστεύω*, σε όλα του τα άρθρα, με κατάλληλα διαμορφωμένες ερωτήσεις-απαντήσεις. Το ίδιο για το *Πάτερ ημών* και το *Χαίρε Μαρία...*

Το σημαντικότερο κοινό χαρακτηριστικό των Κατηχήσεων από το 1792 μέχρι το 1832, είναι «*Η μέθοδος της αποστήθισης, με ερωτήσεις-απαντήσεις*». Η γλώσσα είναι σε απλή νεοελληνική.

2.7.3.3 Χειρόγραφη Κατήχηση 1

Κώδικας χειρόγραφος, αγνώστου, αχρονολόγητος, χωρίς σκληρά εξώφυλλα, άδετος, διαστάσεων 14X20 εκατοστών, 76 σελίδων, κακοδιατηρημένων, αλλά καλογραμμένων, ώστε διαβάζονται με ευκολία στο μεγαλύτερο μέρος τους. Φυλάσσεται στο ΑΤΙΣ (55γ, 1200). Περιέχει Κατήχηση και είναι γραμμένη με την συνήθη μέθοδο των *Ερωτήσεων-Απαντήσεων*. Τις ερωτήσεις κάνει ο *Δάσκαλος* και ο *Μαθητής* οφείλει να αποστηθίσει και να μάθει τις απαντήσεις.

Στις πρώτες σελίδες διδάσκεται ο τρόπος και η εκτέλεση του Σημείου του Σταυρού, «*του Σημαδιού του Χριστιανού*», αναλύονται τα πρόσωπα της *Αγίας Τριάδας* και ο συμβολισμός της πράξης του «*Σημείου του Σταυρού*»:

...Δ. Τι θέλει να ειπή Χριστιανός;

Μ. Εκείνος **οπού** ομολογά την πίστιν και τον νόμον του Χριστού...

Δ. Τι θέλει να ειπή Ενότης και Τριάδα του Θεού;

Μ. Θέλει να ειπή πως εις τον Θεόν είναι μία μοναχή ουσία, φύση, εις τρία πρόσωπα **ξέχωρα**.

Δ. Πώς **ονοματίζοντε** ετούτα τα τρία **ξέχωρα** πρόσωπα;

Μ. Πατέρας, Υιός και Άγιο Πνεύμα.

Δ. Ο Πατέρας είναι Θεός;

Μ. **Ναίσκε**. Είναι Θεός.

Δ. Ο Υιός είναι Θεός;

Μ. **Ναίσκε** είναι Θεός.

Δ. Το Άγιον Πνεύμα είναι Θεός;

Μ. **Ναίσκε** είναι Θεός.

Δ. Είναι τρεις Θεοί;

- Μ. **Όχεσκε.** Ένας μόνος Θεός εις τρία Πρόσωπα Θεϊκά.
- Δ. Διατί ετούτα τα τρία Θεϊκά πρόσωπα είναι ένας μόνος Θεός;
- Μ. Διατί **έχουσι** την ίδιαν ουσίαν και ταις ίδιαις τελιότηταις και την ίδιαν θεότηταν.
- Δ. Το λοιπόν ο Πατέρας δεν έχει μεγαλύτερη δύναμιν από τον Υιόν, ο υιός μεγαλύτερη σοφίαν από το Άγιο Πνεύμα, το Άγιο πνεύμα μεγαλύτερη καλοσύνην από τον Πατέρα και από τον Υιόν;
- Μ. **Όγεσκε.** Όλα τα τρία Πρόσωπα έχουσι την ίδιαν δύναμιν, την ίδιαν σοφίαν, την ίδιαν καλοσύνην.
- Δ. Τι θέλει **να ειπή** Ενσάρκωσις και Θάνατος του Σωτήρα μας;
- Μ. Θέλει **να ειπή**, πως ο Υιος του Θεού, **ήγγουν** το δεύτερο Πρόσωπο της αγιοτάτης Τριάδας **εγένηκε** Άνθρωπος και **επόθανεν** εις τον Σταυρόν δια να μας σώση.
- Δ. Ετούτα τα δύο Μυστήρια, οπου **εξεδιαλύσαμεν** πού **περιέχουντε**;
- Μ. Εις το Σημάδι του Τιμίου Σταυρού.
- Δ. Ποίο σημάδι έχει ο Τιμιος Σταυρός;
- Μ. Είνε το σημάδι της Πίστις και του Χριστιανού.
- Δ. Με ποίο χέρι κάμνετε τον Σταυρόν;
- Μ. Με το δεξιόν χέρι.
- Δ. Εις ποίον τρόπον τον κάμνετε;
- Μ. Βάζω πρώτα το χέρι εις το **κούτελο** λέγοντας: Εις το Όνομα του Πατρός
- Δ. Και ύστερα;
- Μ. Το κατεβάζω κάτω από το στήθος λέγοντας: και του Υιού.
- Δ. Και τέλος πάντων;
- Μ. Βάζω το χέρι εις τον **ζερβόν** ώμο και εις τον δεξιόν λέγοντας: και του Αγίου Πνεύματος Αμήν.
- Δ. Κάμε τώρα τέλεια τον σταυρόν σου.
- Μ. Εις το Όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Αμήν
- Δ. **Ξεδιάλυσέ** μου εις ποίον τρόπον εις ετούτο το σημάδι του σταυρού **αποδίκνιτε** τα μεγαλύτερα Μυστήρια της Αγίας Πίστις; Ποίας λογής **αποδίκνιτε** η Ενότης του Θεού;
- Μ. Λέγοντας : Εις το Όνομα.
- Δ. και Τριάδα των Προσώπων;
- Μ. Λέγοντας: του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος...
- Δ. Ποίας λογής **αποδίκτετε** η Ενσάρκωσις του Χριστού;
- Μ. Κατεβάζοντας το χέρι από το **κούτελο** κάτω από το στήθος.
- Δ. Και ο Θάνατος του Θ. Σωτήρος;
- Μ. Κάμνοντας όλο το σημάδι του Σταυρού.

Με την ίδια μέθοδο των Ερωτήσεων-Απαντήσεων, διδάσκονται οι μαθητές την «**Ξεδιάλυση** του Πιστεύω», δηλαδή εξηγούνται λεπτομερώς όλα τα άρθρα του, αναλύονται τα Επτά Μυστήρια, οι Ορισμοί του Θεού και της Εκκλησίας, οι Ηθικές

*Αρετές του χριστιανού, τα Χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος, κλπ., σε απλή Ελληνική και Δημοτική γλώσσα, με έντονο το τοπικό Συριανό ιδίωμα*³⁵.

2.7.3.4 Χειρόγραφη Κατήχηση 2

Χειρόγραφος Κώδικας, αγνώστου, αχρονολόγητος, χωρίς σκληρά εξώφυλλα, άδετος, διαστάσεων 19Χ27 εκατοστών, 31 καλοδιατηρημένων και καλογραμμένων σελίδων, χωρίς πολλά ορθογραφικά λάθη, που σημαίνει ότι ο συγγραφέας της γνώριζε πολύ καλά την Ελληνική γλώσσα. Φυλάσσεται στη Βιβλιοθήκη της Μονής Ιησουιτών Αθήνας, στο Αρχείο ΑΤΙΣ (55γ, Κ1201). Θεωρούμε ότι αποτελεί αντίγραφο του κώδικα ΑΤΙΣ (55γ, Κ1200), είναι πιο καθαρογραμμένος με λιγότερες μουτζούρες και τοποθετείται χρονικά λίγο μεταγενέστερα. Έχει κρατηθεί η ίδια δομή και μέθοδος γραφής με *Ερωτήσεις* που γίνονται από τον δάσκαλο και *Απαντήσεις* τις οποίες πρέπει να αποστηθίσει ο μαθητής. Το περιεχόμενο της πρώτης Κατήχησης είναι ίδιο με της δεύτερης, σε όλο τον κώδικα: Διδασκαλία του *Σημείου του Σταυρού ως σημάδι του Χριστιανού, Ξεδιάλυσις του Πιστεύω*, λεπτομερής ανάλυση των *Επτά Μυστηρίων*, περί των *Ηθικών Αρετών* και των *Χαρισμάτων του Αγίου Πνεύματος*, κλπ. Έχουν γίνει όμως κάποιες διορθώσεις και προσθήκες στο αρχικό χειρόγραφο, από άλλο χέρι, γιατί παρατηρούμε ότι διαφέρει ο γραφικός χαρακτήρας.

Το ιδίωμα της γλώσσας και στα δύο χειρόγραφα είναι το ίδιο και μάλιστα επειδή σε πολλά σημεία θυμίζει έντονα, την τοπική διάλεκτο και την ντοπιολαλιά της Άνω-Σύρου, μας οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι ο συγγραφέας της, πρέπει να είχε ζήσει στη Σύρο, τουλάχιστον για αρκετό χρονικό διάστημα, για να μπορεί να χειρίζεται τόσο καλά την καθομιλούμενη γλώσσα, σαν να είναι ντόπιος. Στην Σύρο έμειναν για πολλά χρόνια ο π. Roxas³⁶ και ο π. Gagliardi³⁷, αλλά η έρευνα μας δείχνει, ότι ο π. La Lomia έγραψε κατ' εντολή του επισκόπου Fonton μια Κατήχηση για παιδιά, την οποία εξέδωσε ο Επίσκοπος Fonton το 1792 στην Βερόνα, μετά τον θάνατο του π. La Lomia (1789). Επομένως, παρά το ότι είναι πολύ δύσκολο να προσδιορίσουμε, το ποιος είναι ο συγγραφέας αυτών των κατηχήσεων, επικρατέστερος φαίνεται να είναι ο π. La Lomia, επειδή ασχολήθηκε ειδικά, με την συγγραφή και την έκδοση Κατήχησης για παιδιά. Η μελέτη των γραφικών χαρακτήρων των τριών πατέρων, θα δώσει σίγουρα μια τεκμηριωμένη απάντηση, η οποία ωστόσο υπερβαίνει τα όρια της παρούσας έρευνας. Επειδή όμως, δεν έχει γίνει ακόμη ολοκληρωμένη έρευνα, ούτε και για το ιδίωμα της Άνω Σύρου, αξίζει τον κόπο να σημειώσουμε ένα δείγμα λέξεων και φράσεων της «*Απάνω-Συριανής ντόπιας διαλέκτου*», στην οποία είναι γραμμένες οι κατηχήσεις, μια

³⁵ Βλ. τις σημειωμένες έντονα, λέξεις.

³⁶ Υπάρχουν πολλές αναφορές σε πολλές και διαφορετικές πηγές, για το κατηχητικό του έργου.

³⁷ Ο ίδιος δηλώνει στο βιογραφικό του, γνώριζε πολύ καλά την ελληνική γλώσσα.

γλώσσα που εκτός από τα Προικοσύμφωνα και τα Δικαιοπρακτικά, σπάνια έχουμε την τύχη να συναντάμε σε χειρόγραφα του 18^{ου} αιώνα.

Ναίσκε: ναι

Όγεσκε ή όεσκε ή οέσκε ή όγεσκε: όχι

Ξεδιάλυνω: ξεκαθαρίζω, αναλύω, εξηγώ με ανάλυση

ξεδιάλυσιν του Πιστεύω: αναλυτική εξήγηση, του Πιστεύω

ήφταξε: έφτασε

την Παράδεισο: τον Παράδεισο

ατέλεφτη αλήθεια: ατελείωτη αλήθεια

ξέχωρα: ξεχωριστά

εγένηκεν: έγινε

επόθανε: απέθανε, αποθαμένους: πεθαμένους, απόθανε: απέθανε

ζερός ώμος: αριστερός ώμος

το σημάδι του Σταυρού: το σημείο του Σταυρού

αποδίκτεται: αποδεικνύεται

εθάφτη: θάφτηκε

το λοιπόν: λοιπόν, έτσι λοιπόν

όξω: έξω

είναι πρόπον: είναι σωστό

οι Κυριακάδες: οι Κυριακές

να ξαγορευτούμε: να εξομολογηθούμε, ξαγοριά: εξομολόγηση

οι ορισμοί του Θεού: οι εντολές του Θεού

τα κρίματα: οι αμαρτίες

το συχώριο: η συχώρεση [που δίνεται με την εξομολόγηση]

το πουρνό: το πρωί

το κούτελο: το μέτωπο

και δείγμα φράσεων :

Δ. Είσαι εσύ χριστιανός;

Μ. Ναίσκε με την χάριν του Θεού.

Δ. Τις σε έπλασεν και σε έκαμεν Χριστιανόν;

Μ. Εστάθηκεν ο Θεός δια καλοσύνην του.

Δ. Ποιαίς αρεταίς είναι ανάγκη του χριστιανού οπου ήφταξε εις την ηλικία της διάκρισις³⁸ δια να ζη με τον θεόν και να υπάγη εις την Παράδεισον;

Δ. Τι μας ορίζει η Πίστις;

³⁸ Στην καθολική εκκλησία, τα παιδιά για να μεταλάβουν, πρέπει να φτάσουν στην ηλικία περίπου των 7 ετών, ώστε να συνειδητοποιούν και να κατανοούν το Μυστήριο της Αγίας Ευχαριστίας, της Αγίας Μετάληψης. Εδώ ο συγγραφέας προφανώς εννοεί ακριβώς αυτό, να φτάσουν την ηλικία συνειδητοποίησης και διάκρισης του καλού από το κακό. Αυτός είναι και ο πρωταρχικός ρόλος της κατήχησης των παιδιών στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού: «Προετοιμασία για την πρώτη Κοινωνία και το Μυστήριο του Χρισματος».

- Μ. Το να πιστεύομεν όλο εκείνο όπου ο Θεός μας εφάνέρωσε διατί αυτός είναι ατέλεφτη αλήθεια.
- Δ. Τι μας ορίζει η ελπίδα;
- Μ. Να ελπίζομεν ότι ο Θεός μας ήταξεν διατί αυτός είναι ατέλεφτη Παντοδυναμία, Ευσπλαχνία και Εμπιστοσύνη.
- Δ. Τι μας ορίζει η Αγάπη;
- Μ. Να αγαπώμεν τον Θεόν απάνω εις κάθε πράγμα διατί αυτός είναι άκρα και ατέλεφτη Καλοσύνη και τον πλησίον μας ωσάν τον εμαυτόν μας δι' αγάπην του Θεού.
- Δ. Διατί [ο Θεός] κράζεται αφέντης μας;
- Μ. Διατί είναι πλάστης, νοικοκόρης και Αφέντης ολονών των Πλασμάτων και Σωτήρας ολονών μας.
- Δ. Ποίας λογής τιμάται το όνομα του Θεού; (με ποιο τρόπο τιμούμε τον Θεό;)
- Δ. Παίρνοντας ανθρωπινή σάρκα ο Υιός του Θεού, άφηκε να είναι Θεός;
- Μ. Όγεσκε, επόμηνεν αληθινός Θεός και εγένηκεν αληθινός άνθρωπος.
- Δ. Διατί ο Θεός σε έπλασεν και σε έκαμεν Χριστιανό;
- Μ. Δια να τον αγαπώ και δια να τον εδουλεύω εις ετοιότητα την ζωήν και έτζι όστερα να σωθώ, δια να υπάγω εις την παράδεισον και να χαρώ εις τον Ουρανόν.
- Δ. Πώς ονοματίζοντε ετούτα τα τρία ξέχωρα πρόσωπα;...
- Δ. Τι θέλει να ειπή Ενσάρκωσις και Θάνατος του Σωτήρα μας;
- Μ. Θέλει να ειπή, πως ο Υιός του Θεού, ήγουν το δεύτερο Πρόσωπο της αγιοτάτης Τριάδας εγένηκε Άνθρωπος και επόθανεν εις τον Σταυρόν δια να μας σώση.
- Δ. Ετούτα τα δύο Μυστήρια, οπου εξεδιαλώσαμεν πού περιέχοντε;
- Μ. Εις το Σημάδι του Τιμίου Σταυρού.
- Δ. Ποίας λογής αποδίκητε η Ενσάρκωσις του Χριστού;
- Μ. Κατεβάζοντας το χέρι από το κούτελο κάτω από το στήθος.

2.7.4. Χειρόγραφα εγχειρίδια

2.7.4.1 Μαθηματάριο

Χειρόγραφο εγχειρίδιο του 18^{ου} αιώνα (1814), του μοναχού Δανιήλ Κεραμέως, που έζησε και δίδαξε στην Πάτμο. Δερματόδετο, με μαύρο δέρμα, δίχρωμο, σε κόκκινο-μαύρο χρώμα, μεγέθους 17Χ12 εκατοστών, με 99 διπλά φύλλα, αλλά σε κακή κατάσταση, φαγωμένο από έντομα. Φυλάσσεται στην Μονή Ιησουιτών Αθήνας, στο Αρχείο ΑΤΙΣ 57γ.

Περιέχει γραμματικούς κανόνες και διάφορες ενδιαφέρουσες σημειώσεις, εκ των οποίων επισημαίνουμε τα εξής:

Φ. (11-44), «Κανόνες των πώσεων του διδασκάλου κυρίου Δανιήλ μοναχού του Πατρίου του Κεραμέως...»

Φ. 45v, πάνω αριστερά, φέρεται η ημερομηνία «1814 μάγιος 15 Ύδρα» δηλαδή «Ύδρα, 15 Μαΐου 1814» και λίγο πιο κάτω με ένα σύντομο κείμενο:.. Μετά την έρευνα της αγαθής μοι ηγίας σας διότι να μας τα ...όπου τα ελάβαμεν τα σαράντα τα τάλαρα με τον κυρ Πέτρο Κορδιαν δια να τα παρι ο Διμιτρης και θελα μαντινιέρι τι σίναξι σας».

Στο Φ. 54v, υπάρχει μια « Συνταγή κατασκευής μελάνης»:
«Δια να κατασκευάσης κάλλιστον μέλαν λάβε 50 δραχμές κηκιδίου, και κοπανίσας ικανώς βάλλετο εις 180 δραχμάς ύδωρ μεμιγμένον με 90 δραχμών όξος και άφες το να καταβραχή τέσσαρας ώρας. Λάβε και αραβικόν κόμμι δραχμάς 16, και συντρίψας πρόσθες αυτό εις το ειρημένον υγρόν εις το οποίον περιέχεται το κηκίδιον. Και τελευταίον βάλε 16 δραχμών σιδήρου οξειδίου το οποίον ονομάζεται μεν εις την συνήθειαν καλακάνθη τω όντι δε είναι σιδηράνθη. Τούτο όλον θέλει ήσθαι μέλαν εξάίρετον».

Στο Φ. 98v, ένας Κατάλογος Βιβλίων, αρκετά δυσανάγνωστος:

«Ιστορία του Ρολλί εις τόμους δέκα... διηρημένη. Ιστορία της Ελλάδος συγγραφείσα εις δυο τόμους παρά του Άγγλου... Ιστορία Αμερικής. Απολογία. Γεωγραφία Ιωσίπου του Μοισιόδακος. Γεωγραφία του Φατζέα. Γεωγραφία του Δανιήλ. Γεωγραφία του Μελετίου εκδοθείσα εις τρεις τόμους παρά του Ευθυμίου Γεωγραφία του Θεοτόκη. Φιλόθεος ... Ιστορία Καρόλου του δωδεκάτου. Ιστορία του Θουκυδίδου εις 10 τόμους. Ιστορία του Μεγάλου Πέτρου. Αποθήκη των Παιδων. Παιδαγωγία Ιωσίπου. Γενική Ιστορία του Μιλιότ. ... Φυσική του Ρήγα Βελεστινλή εις το απλούν και αι χάρτε αυτού. μια χάρτα περιέχουσα την γην τετραχώς τετμη(μένη).

Δεν γνωρίζουμε ούτε πού γράφτηκε, ούτε πώς βρέθηκε στη Σύρο το **Μαθηματάριο του Δανιήλ Κεραμέως**. Πιθανόν να χρησιμοποιήθηκε ως διδακτικό και εποπτικό υλικό, λόγω των Γραμματικών κανόνων, προσευχών και άλλων σημειώσεων που περιέχει.

Ο Μ. Χατζηγεωργίου από έρευνα που έκανε για τον Συριανό Ορθόδοξο νεομάρτυρα Νικόδημο, αναφέρει, ότι, στον Πατμιακό κώδικα 768 στο F 140v, μνημονεύονται πολλά ονόματα Συριανών δωρητών καταχωρισμένα μεταξύ των ετών 1559-1581 και το ενδιαφέρον είναι, ότι μαζί με τους ορθόδοξους στέλνουν τις δωρεές τους και Καθολικοί όπως μαρτυρούν τα ονόματα, Μπέρτος, Μπεβενούτος, Λουρένζα, Φραγγούλα. Γράφει ακόμη ότι από υπάρχοντα διασωθέντα έγγραφα στη Μονή του Αγίου Ιωάννου Θεολόγου της Πάτμου, «φαίνεται ότι οι Καθολικές δυνάμεις φρόντιζαν να προστατεύουν την Τουρκοκρατούμενη Πάτμο. Διευκόλυναν μάλιστα τους Καλόγερους που η μονή έστελνε για ζητεία-εράνους. Στα 1513 λ. χ. ο Πάπας Λέων 10^{ος} «έδωσε άφεση διακοσίων ετών», σε όσους θα βοηθούσαν οικονομικά τη Μονή». Πιθανολογεί μάλιστα, ότι ίσως ο Συριανός Νικόδημος, να ακολούθησε εκείνη την εποχή κάποιους μοναχούς από την Πάτμο, που ήρθαν «για ζητεία στην Καθολική Σύρα», στη συνέχεια μόνασε στην Πάτμο και μαρτύρησε για τον Χριστιανισμό το 1597 στην Σάμο³⁹.

³⁹ Μ. Χατζηγεωργίου, Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας, ένας Συριανός νεομάρτυρας, Νικόδημος μοναχός (+1597), Σύρος 1994, σ. 9 και εξ.

Όλα τα ανωτέρω δεν τεκμηριώνουν βέβαια καμία σχέση των Ιησουιτών της Μονής Σύρου, με τους μοναχούς της Πάτμου, αφού η Μονή τους στη Σύρο ιδρύθηκε το 1744 και των Καπουτσίνων το 1633. Επιπλέον ο κώδικας 57γ είναι του 18^{ου} αιώνα και φέρει την ημερομηνία, «1814 μάγιος 15 Ύδρα»⁴⁰, αλλά είναι άγνωστο πως βρέθηκε στο αρχείο της Μονής Σύρου. Και μέχρι να λυθεί ο γρίφος, η ύπαρξή του θα παραμένει ένα ερωτηματικό και φυσικά δεν μπορούμε να αποκλείσουμε την πιθανότητα να είχαν αναπτύξει κάποιες επαφές οι Μοναχοί της Σύρου, με τους μοναχούς της Μονής της Πάτμου, αφού υπήρχε το προηγούμενο των καλών σχέσεων των Καθολικών της Σύρου με την Μονή. Η πολύ πιθανόν κάποιος μοναχός από την Μονή της Πάτμου, να πέρασε από την Σύρο κατά την διάρκεια ενός ταξιδιού του, αφήνοντας τα ίχνη του, ή να συνέβη το αντίθετο, κάποιιο μοναχός από την Μονή Σύρου, να επισκέφθηκαν την Πάτμο.

2.7.4.2 «Περί της Ιεροσύνης»

Κώδικας Χειρόγραφος, χωρίς εξώφυλλα, καλογραμμένος, αποτελούμενος από 4 τετράδια Α,Β,С, D σχήματος Α4, 20Χ28 εκατοστών περίπου, χωρίς αρίθμηση, αχρονολόγητος. Βρέθηκε στο φάκελο του π. *Venturi*, υπό τον τίτλο «*Του Αγίου μας πατρός του Ιωάννου του Χρυσσοστόμου, Περί της Ιεροσύνης*» βιβλία έξη...» και αποτελεί αντίγραφο του Θεολογικού έργου του μεγάλου πατέρα της εκκλησίας *Αγίου Ιωάννη του Χρυσσοστόμου*. Φυλάσσεται στην Βιβλιοθήκη των Ιησουιτών Αθήνας, στο Αρχείο ΑΤΙΣ, 69γ.

Στην πρώτη σελίδα, του πρώτου τετραδίου διαβάζουμε: «*Βιβλίον Πρώτον. Είχα εγώ κατ' αλήθειαν πολλοτάτους φίλους και άλλους (...), και αληθινούς οι οποίοι και εκαλογνώριζαν της φιλίας τους νόμους, και επιμελώς τους εφύλαγαν. Όμως ανάμεσα εις αυτούς τους πολλοτάτους φίλους ένας ευρίσκετον, ο οποίος τους άλλους επίλοιπους με την φιλίαν του πάρα πολλά τους υπέρ..., πολεμώντας να τους αφήση τόσο οπίσω του, όσον εκείνοι υπε...και επολεμούσασι να αφήσουσι οπίσω τους εκείνους όπου είχασι κοντά ...μέχρι την φιλίαν αγάπην. Αυτός ήτον από εκείνους όπου παντοτεινά δεν εξεκόλλουν από το πλάγι μου, επειδή και είχαμεν σπουδάσει ταις ομοίαις επιστήμαις, και είχαμεν μάθει από τους ομοίους διδασκάλους. Και των δύο ο ίδιος ήτον ο πόθος και η έγνοια να μάθωμεν και ίδια ήτον η λαχτάρα όπου μας έρχετον, δια ταις ομοίαις υποθεσεις. Επειδή όχι μονάχα σαν υπηγαίναμεν εις το σχολείον, αλλά και σαν εσχολάζαμεν, εάν αλάχαινε να πρέπη να συμβουλευθούμεν τι λογής ..ήτον καλήτερα να κάμωμεν, και αυτό ακόμη εσυμφωνούσαν οι γνώμαις μα. Εδιδονταν και άλλαις περιστάσεις, όπου εβαστούσαν ετούτο μας την ομονώσιν ..και ασάλευτην. επειδή και μήτε εις όσον εγγίζει την ευγένειαν του τόπου, όπου εγεννηθήκαμεν ο ένας δεν ημπορείε να καυχηθή δια αυτής περισσότερα από τον άλλον...»*

⁴⁰ φ. 44ν. Από το Μαθηματάριο του Δανιήλ Κεραμέως, ΑΤΙΣ 57γ.

2.8. Νέες δραστηριότητες των πατέρων τον 19^ο και 20^ο αιώνα.

Το εκκλησιαστικό Σεμινάριο ή Ιεροσπουδαστήριο που είχε ιδρύσει από το 1830, για τους υποψήφιους ιερείς, ο Επίσκοπος *Blancis*, συνέχισε την λειτουργία του στα επόμενα χρόνια. Από Λογιστικό βιβλίο του ΑΤΙΣ, φέρεται να διδάσκει στα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του, ο π. *Henry* και μάλιστα παίρνει ετήσιο επίδομα από την Propaganda Fide: «*pro schola P. Henry, Prop. Fide 500, September 1832*»¹.

Ενώ όμως παραδίδεται η σκυτάλη της *Εκπαίδευσης των παιδιών*, στο νεοσύστατο Ελληνικό κράτος, οι προσπάθειες διατήρησης ενός «*Καθολικού σχολείου*» στην Άνω Σύρο, συνεχίζονται, με τον Επίσκοπο *Blancis*, ο οποίος οραματίζεται να ιδρύσει το 1838, ένα *ιδιωτικό Γυμνάσιο*. Για το σκοπό αυτό μετά από παράκληση του, προς τον Γενικό του τάγματος των Ιησουιτών, Σεβασμιότατο π. *Roothaan*, φθάνουν στη Σύρο τον Ιούλιο του 1838, δύο νέοι Ιησουίτες, *οι πατέρες Giovanni Corppola και Bonaventura Aloisio*, με ανάλογα προσόντα, για να διδάξουν σ' αυτό, ενώ παράλληλα κινεί τις διαδικασίες, για να πάρει την προβλεπόμενη άδεια, από το κράτος. Αλλά τα πράγματα δεν λειτούργησαν, όπως είχε φαντασθεί ο Επίσκοπος *Blancis*, αφού η κυβέρνηση, μετά από πολλές προφάσεις και δικαιολογίες, αρνήθηκε τελικά να δώσει την άδεια, για ένα ιδιωτικό Γυμνάσιο και μάλιστα υπό την διεύθυνση και τον έλεγχο του καθολικού Επισκόπου².

Έτσι συνέχισε να λειτουργεί μόνο το *Ιεροσπουδαστήριο*, αλλά και αυτό όχι για μεγάλο χρονικό διάστημα³. Η ενσωμάτωση της αποστολής του Αρχιελάγου, στην επαρχία της Σικελίας τον Φεβρουάριο 1839⁴, φέρνει αναστάτωση και σημαντικές αλλαγές, αφού και οι δύο μοναχοί που δίδασκαν στο *Σεμινάριο*, αποχωρούν από την Σύρο. «*Ο π. Queralt ανακαλείται στην Σικελία*», ενώ το 1840 «*ο π. Henry μετατίθεται στη Χίο...*»⁵. Στο ίδιο χειρόγραφο, αναφέρεται, ότι οι εναπομείναντες δύο Μισσιονάριοι, *Bonaventura Aloisio* και *Giovanni Corppola*, για διάφορους λόγους, έπαψαν να διδάσκουν σ' αυτό, κυρίως γιατί κάποιοι ιερείς του

¹ Λογιστικός Κώδικας ΑΤΙΣ, (18β, Κ85), σ. 3.

² ΑΤΙΣ, (5α, 13), Χειρόγραφο του Βοναβεντούρα Aloisio, «*Memorie della missione di Tine e Sira dall' anno 1824 sino al 1852*».

³ Το 1838, ο π. Franco, που είχε κουραστεί από τις διαδικασίες της οικοδόμησης και της μεταφοράς της Μονής της Τήνου από το Μπούργκο στα Λουτρά, μετά από δική του επιθυμία, καλείται ξανά στην Ρώμη και την θέση του αναπληρώνει ο π. *Domenico Osmolovski*, που φεύγει το 1838 από την Σύρο και εγκαθίσταται στην Τήνο.

⁴ Στα προηγούμενα χρόνια ανήκε στην επαρχία της Ρώμης.

⁵ «*Accade di più che chiamato in Sicilia il p. Queralt, che solo ministrava allora la nostra chiesa di Sira, a farvi la sua professione e poco appresso tramutato il p. Henry in Scio cercato da M.re Giustiniani per veder modo di fondare colà una residenza alla compagnia di due pp. ordinati alla pubblica scuola l' uno fu astretto a indossare il servizio della chiesa, e l' altro la scuola del seminario*», από χειρόγραφο του ΑΤΙΣ (5α, 13), Βοναβεντούρα Aloisio, «*Memorie della missione...ό.π.,* ».

Επισκόπου, διεκδικούσαν το ποιος θα δίδασκε στο Σεμινάριο, εξ αιτίας του επιδόματος που δίδονταν από την προπαγάνδα στον δάσκαλο του Ιερατικού σχολείου και παρά το γεγονός ότι το επίδομα «*la pensione*», για το ιερατικό σχολείο, είχε καθιερωθεί από την Προπαγάνδα να το παίρνουν οι Ιησουίτες για να διδάσκουν τους κληρικούς, «*era destinata da Propaganda al missionario della compagnia per la scuola de' chierici*», εν τούτοις παραχωρήθηκε το προνόμιο της διδασκαλίας των κληρικών, στους εντόπιους ιερείς και έτσι οι δύο Ιησουίτες ασχολήθηκαν μόνο με το κήρυγμα, στα νησιά Σύρο και Τήνο και όπου αλλού καλούνταν. Έτσι, «*ούτε το Σεμινάριο είχε καλύτερη τύχη από το δημόσιο σχολείο*» και σύντομα έπαψε και αυτό να λειτουργεί, πιθανόν στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, καθώς γράφει ο π. Aloisio⁶.

Ωστόσο αυτό πρέπει να ξανάρχισε να λειτουργεί κατά την περίοδο που έζησαν στη Σύρο οι πατέρες Aloisio, Coppola, Mongioli και Decorradi, γύρω στα 1855-1865, μορφώνοντας τους υποψήφιους ιερείς της Σύρου και της Τήνου. Πληροφορίες αναφέρουν ότι, δίδασκαν φιλοσοφία, ρητορική και ξένες γλώσσες. Γνωρίζουμε επίσης ότι, στους Συλλόγους και κυρίως στην *Αδελφότητα του Αγίου Αλοϊσίου*, συγκεντρώνονταν οι νέοι, όπως γινόταν παλιά, στις *Ακαδημίες*, γνωστές μας από τη *Ratio Studiorum*, όπου διδάσκονταν από τους πατέρες, υπό μορφή Σεμιναρίων, διάφορα μαθήματα και ξένες γλώσσες⁷.

Από επιστολή δε *Επιφανούς Συριανού*, του *Φραγκίσκου Ροσσολάτου*, που ζούσε και εργαζόταν στην Κωνσταντινούπολη και μάλιστα στην Αυτοκρατορική Αυλή, μαθαίνουμε ότι «*τα μαθήματα ρητορικής, φιλοσοφίας και φυσικού δικαίου*», που πήρε από τον π. Decorradi, πιθανόν ως μαθητής του Ιεροσπουδαστηρίου-Σεμιναρίου, «*αποτελέσαν την βάση για την μετέπειτα μόρφωσή του*». Την επιστολή δημοσιεύει ο G. Romano, ο οποίος, ως ηγούμενος, όταν το 1898 ανακαίνισε σχεδόν εκ βάθρων, την Εκκλησία της Παναγίας της Μονής, έγραψε σε Συριανούς, που ζούσαν στην Κωνσταντινούπολη, ζητώντας τους, να συνδράμουν. Ένας από αυτούς ήταν και ο *Φραγκίσκος Ροσσολάτος*, που έφερε τον τίτλο του Μπέη και εργαζόταν ως «*Νομικός Σύμβουλος του Υπουργείου Εμπορείου και Δημοσίων Έργων και ως Δικηγόρος της Αυτοκρατορικής Αυλής της αυτού Μεγαλειότητας του Σουλτάνου*» στην

⁶ «*Nè il seminario ebbe a sortire più lieta sorte della pubblica scuola. L' interesse a la gelosia lavoravano di sappiatto e sotto la specioso precetto che un solo maestro non bastava al necessario insegnamento studianti di conserto di derivare a loro profitto quella pensione, che abbatico era destinata da Propaganda al missionario della compagnia per la scuola de' chierici. Perchè si face ogni opera per dare color di gelo alle passioni private e a veri pretesti apparenza di verità, mettendo sù i chierici portare loro querele innanzi al Vescovo. Questi tenendosi come in mezzo tra due, ne alle private pretensioni cedendo, ne dando ragione a gesuiti chiamava dal valorosi sacerdoti del suo ordine affin di pigliare essi la cura del seminario. I nostri avvertiti a tempo dello occulto e meno ne iscrissero al r. p. gente e n' ebbero risposta recisa, di abbandonare la scuola del seminario. Così i due pp. rimasti in sira si consacrarono ambedue al ministero della parola dentro e fuori per le diverse isole e città dov' erano chiamati o mandati*». ΑΤΙΣ (5α, 13). Χειρόγραφο του Βοναβεντούρα Aloisio, ό.π..

⁷ Michele Vella, «*Congregazioni Mariane e circolo cattolico in Sira*», *Raccolta Lettere Edificanti della provincia Sicula*, Palermo 1905, σ. 210-218.

Κωνσταντινούπολη, ο οποίος μαζί με την γενναιόδωρη προσφορά του για την επισκευή της εκκλησίας, έστειλε και μία συγκινητική επιστολή, με ημερομηνία 29 Νοεμβρίου 1898, όπου μεταξύ άλλων αναφέρει, ότι «η αγωγή και η εκπαίδευση που έλαβε από τους πατέρες Ιησουίτες της Μονής της Σύρας, *Aloisio, Coppola, Mongiουσι και Decorradi*», γύρω στα 1852, προς τους οποίους τρέφει την πιο «βαθεία ευγνωμοσύνη», συνέβαλαν στην κατάκτηση αυτής της θέσης, αφού «ειδικά τα **μαθήματα ρητορικής, φιλοσοφίας και φυσικού δικαίου**, που πήρε από τον π. *Decorradi*, αποτέλεσαν την βάση της μετέπειτα μόρφωσής του». Οι ίδιοι, γράφει, του ενέπνευσαν και την ευλάβεια προς την Παναγία την οποία τόσο ο ίδιος όσο και ολόκληρη η οικογένεια του συνεχίζουν να τρέφουν προς την *Αγία Μητέρα μας*. Πιθανόν ο Ροσσολάτος, ήταν από τους «ευφείς»⁸, Συριανούς νέους, που σπούδαζαν στο Σεμινάριο, ως υποψήφιοι ιερείς την περίοδο 1852-1855, αφού όπως γράφει γεννήθηκε το 1841, με σκοπό να πάνε στη Ρώμη για ανώτερες Θεολογικές σπουδές. Πολλά όμως από αυτά τα παιδιά, «δεν προσκατερούσαν», δηλαδή δεν λάβαιναν τελικά την «θεία κλίση» και δεν έφταναν στη χειροτονία. Επειδή όμως συνήθως οι προοριζόμενοι για ιερείς νέοι, ήταν από τους πιο ευφείς της Χώρας, οι γνώσεις Φιλοσοφίας και Ρητορικής, καθώς και των ξένων γλωσσών, Λατινικών, Γαλλικών και Ιταλικών που αποκτούσαν στο Σεμινάριο, γίνονταν το σκαλοπάτι όχι μόνο για να σπουδάσουν σε κλασσικές ανώτερες σπουδές, αλλά και να διαπρέψουν. Η επιστολή του Ροσσολάτου, την οποία ο Romano δημοσιεύει σε Γαλλική γλώσσα, μεταφρασμένη γράφει τα εξής:

« Αγαπητέ και σεβαστέ πάτερ,

Το γράμμα που είχατε την ευγένεια να μου γράψατε την 24 Νοεμβρίου και που έλαβα χτες, με συγκίνησε πολύ. Χάρηκα με την ευκαιρία που μου δίνετε να προσφέρω στην Αγία Παρθένα μια μικρή απόδειξη της αναλλοίωτης αφοσίωσής μου, ενθουμούμενος την εκκλησία μας, στη συνοικία μου στη Σύρα, προς τιμήν της Παναγίας μας του όρους του Καρμήλου, όπου πράγματι πέρασα πολύ ευχάριστα τα παιδικά μου χρόνια και ένα μεγάλο μέρος της εφηβείας μου. Εξ άλλου γεννήθηκα στις 16 Ιουλίου 1841, ημέρα της γιορτής αυτής της εκκλησίας. Δεν θα ξεχάσω ποτέ το όφελος που πήρα, από τα μαθήματα αυτών των καλών πατέρων, *Aloisio, Coppola, Mongiουσι και Decorradi*, που αναπαύονται σίγουρα στην αγκάλη του Κυρίου, γιατί εκτέλεσαν με την πιο σπάνια αφοσίωση, την πολιτιστική και καθ' όλα χριστιανική αποστολή τους. Θα σας πω μάλιστα ότι ο μακαρίτης π. *Decorradi* μου έδωσε μαθήματα ρητορικής, φιλοσοφίας και φυσικού[κανονικού?] δικαίου, που ήταν η βάση της μετέπειτα μόρφωσής μου.

Πρέπει να σας πω ακόμα ότι σε όλα τα σκαλοπάτια, της κοινωνικής κλίμακας που έπρεπε να διαβώ μέχρι τώρα και που οδήγησα τα παιδιά μου, η Αγιωτάτη Παρθένα με

⁸ τόσο οι Ιησουίτες όσο και οι Καπουτσίνιοι, μόρφωναν ευφείς νέους, «di buonissimo insegnamento» για να γίνουν ιερείς και ο Ροσσολάτος από την εξέλιξη που είχε, αποδεικνύεται ότι ήταν από τους ευφύστερους... Prop. Visite, vol. 17: 67r-70v, *Il Visitatore Apostolico Lorenzo Ciro Tubino describe il vescovado di Syros, 6 Giugno 1638*, G. Hofmann, *Vescovadi...*, III Syros, ό.π., σ. 54-57.

προστάτεψε με τρόπο χειροπιαστό και φανερό [...στο σημείο αυτό γράφει για την μητέρα του...]. Συνημμένη θα βρείτε αγαπητέ και σεβαστέ Πάτερ, μια επιταγή με 25 Ναπολέονια, που προσφέρω με την καρδιά μου για την επισκευή και το διεύρυνση της εκκλησίας της Αγιωτάτης Παρθένου και σας παρακαλώ, μόλις τελειώσουν τα έργα να με ειδοποιήσετε, για να σας στείλω από το Παρίσι μερικά καντηλιέρα και τεχνητά λουλούδια για τις καθημερινές ανάγκες της Αγίας Τράπεζας. Παρακαλώ σημειώσετε μου τον αριθμό. Δεχθείτε αγαπητέ και σεβαστέ Πάτερ, τον βαθύτατο σεβασμό μου.

Φρ. Ροσσολάτος»⁹.

Από επόμενη γραπτή επικοινωνία τους, μαθαίνουμε ότι ο Ροσσολάτος Μπέης, αντί «για καντηλιέρα και λουλούδια» πρόσφερε «άλλα χίλια φράγκα για το μαρμάρينو Άγιο Βήμα, φιλοτεχνημένο στο Παλέρμο»¹⁰.

Όπως και να έχει το γεγονός, αφού ο ίδιος ο Ροσσολάτος διευκρινίζει, ότι οφείλει στους πατέρες Ιησουίτες τις βάσεις των μετέπειτα σπουδών του, οφείλουμε να τον πιστέψουμε. Και το αναφέρουμε γιατί αξίζει να επισημάνουμε, ότι ο Ροσσολάτος δεν ήταν ο μοναδικός Συριανός νέος που σπούδασε χάρις στους Ιησουίτες. Στα μετέπειτα χρόνια και μέχρι τα τέλη 20^{ου} αιώνα, δόθηκε η δυνατότητα να σπουδάσουν και να αποκτήσουν ανώτερη μόρφωση, σε δύσκολες εποχές, χιλιάδες Καθολικά Συριανά αγόρια και κορίτσια, παιδιά αγροτικών και φτωχών οικογενειών, αλλά με έφεση για γνώση και μάθηση, χάρη στα οικοτροφεία που συντηρούσαν στην Αθήνα, παράλληλα με τα Σχολεία τους, Γυμνάσια και Λύκεια,

⁹ «Cher et Révérend Père,

La lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'adresser en date du 24 Novembre courant et que j'ai reçue hier, m'a fortement émotionné.

Je suis enchanté de l'occasion que vous voulez bien m'offrir pour donner à la très Sainte Vierge une petite preuve de mon inaltérable attachement au souvenir de son église de mon quartier de Syra, sous l'invocation de N. D. du Mont Carmel, et où j'ai en effet passé très agréablement mon enfance et une grande partie de ma première jeunesse. Je suis d'ailleurs né le 16 Juillet 1841, jour de la fête de cette église.

Jamais je n'oublierai le profit que j'ai tiré des leçons de ces chers Pères Luigi (cioè Aloisio), Coppola, Mongiovi et Decorradi, qui reposent sûrement au sein du Seigneur, pour avoir rempli, avec le plus rare dévouement, leur mission civilisatrice et toute chrétienne. Je vous dite même que feu Père Decorradi m'enseigné des cours de rhétorique, de philosophie et de droit naturel, qui ont servi de base à mon instruction ultérieure.

Je dois vous dire en plus que dans tous les degrés de l'échelle sociale que j'ai eu à parcourir jusqu'ici et que j'ai fait parcourir à mes enfants, la très Sainte Vierge m'a protégé d'une manière palpable et ostensible. Aussi n'ai-je eu dans ma vie qu'une seule affliction irréparable : celle de n'avoir pas pu, malgré des sacrifices énormes, dépassant quelquefois mes moyens, élever avec l'aide de Dieu, le niveau de la situation de ma famille paternelle. Ma mère n'a eu les soins matériels que j'ai tenu à lui procurer, parce que ses enfants et ses petits enfants sont restés, contre mon gré, sans éducation, ni instruction aucune.

Ci-joint vous trouverez, mon cher et Révérend Père, un cheque de vingt-cinq Napoléons, que j'offre de cœur pour la réparation et l'agrandissement de l'église de la très Sainte Vierge, et je vous prie aussitôt que les travaux seront terminés de me prévenir pour que je vous fasse parvenir de Paris quelques candélabres et des fleurs artificielles pour le service journalier du Maître Autel. Vous aurez la bonté, dans ce cas, de m'en indiquer le nombre. Veuillez agréer, cher et Révérend Père, l'hommage de mon très profond respect.

Fr. Rossolatos»

G. Romano, *Cenni storici... ό.π.*, σ. 338-340. Η μετάφραση της επιστολής, δημοσιεύεται για πρώτη φορά στην παρούσα μελέτη.

¹⁰ G. Romano, *Cenni storici... ό.π.*, σ. 338-340.

τα Μοναχικά τάγματα των *Ιησουιτών*, των *Frères* ή *Αδελφών των χριστιανικών Σχολείων*, των *Ουρσουλινών* και των *Αδελφών του Αγίου Ιωσήφ*, για τα σχολεία των οποίων, θα αναφερθούμε στην συνέχεια της παρούσας μελέτης.

2.8.1. Οργανώσεις και Αδελφότητες νέων

Επειδή οι μοναχοί Ιησουίτες, δεν είχαν ενορίες όπως οι «κανονικοί» ιερείς, μετά το κλείσιμο των σχολείων τους, αφοσιώνονται κυρίως, στην ηθική διαπαιδαγώγηση των νέων¹¹. Ιδρύουν *Οργανώσεις και Αδελφότητες*, όπου συγκεντρώνουν τα παιδιά και τους νέους της Άνω Σύρου και οργανώνουν δραστηριότητες και ομιλίες με πρότυπα τις «*Ακαδημίες*». Τα βράδια, μετά το σχολείο, τους διδάσκουν ξένες γλώσσες. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας δίνουν οι π. Bonaventura Aloisio¹² και Gaetano Romano, οι Ιησουίτες από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, διδάσκουν ξένες γλώσσες, Γαλλικά και Ιταλικά, «σε περίπου 60 μαθητές, με την άδεια των γονέων τους»¹³.

Αδελφότητα και Σύλλογος Αγίου Αλοΰσιου

Η πιο σπουδαία και οργανωμένη αδελφότητα νέων, είναι του «*Αγίου Αλοΰσιου*», αφιερωμένη στον *San Luigi Gonzaga*. Ίσως συστήθηκε για πρώτη φορά από τον π. *Gianfrancesco Franco*, γύρω στα 1820, στη δράση οποίου ο πρώην Επίσκοπος Σαντορίνης Μαρινέλλη, συμπεριλαμβάνει, ότι «*istituì una congregazione dei giovani*»¹⁴. Στην εφημερίδα *Ανατολή-L' Orient*, αναφέρεται ότι ιδρύθηκε το 1848, από τους αείμνηστους πατέρες Ιησουίτες *Βοναβεντούρα Aloisio* και *Ιωάννη Copola*¹⁵. Στο Αρχείο ακόμη της Μονής, υπάρχει ένα τιμητικό δίπλωμα που δόθηκε από τον γενικό Ηγούμενο στις 19 Σεπτεμβρίου 1853¹⁶. Ωστόσο η «*Αδελφότητα του Αγίου Αλοΰσιου*» ή ο «*Σύλλογος νέων Αγίου Αλοΰσιου*», επανιδρύθηκε επίσημα και

¹¹ Απασχολούνταν ακόμη, με τις «Πνευματικές Ασκήσεις» την περίοδο της Τεσσαρακοστής και πριν από τα Χριστούγεννα, τις εξομολογήσεις και γενικά την μετάδοση των Μυστηρίων, τόσο στην Σύρο όσο και στα γειτονικά Κυκλαδονήσια. Alessio Narbone, *Annali Siculi della Compagnia di Gesù*, vol. Sesto, 1855-1859, Palermo 1908, σ. 76 και εξής.

¹² ΑΤΙΣ, (5α, 12), Χειρόγραφο του Βοναβεντούρα Aloisio, «*Memorie 1863*».

¹³ «*Quasi tutte le nostre lezioni particolari di latino, di italiano, di francese, d'inglese tendono a questo fine. Oltre a ciò s' introdotto un corso d' italiano e di francese ogni sera ai ragazzetti delle scuole comunali che si riuniscono in casa nostra dopo la loro scuola in numero di sessanta circa, secondo la diligenza dei genitori*». Gaetano Romano, «*Cenni sui ministeri dei nostri padri in Sira*», *Raccolta Lettere Edificanti della provincia Sicula*, Palermo 1905, σ. 192-197.

¹⁴ Vescovo Nicolò Adolfo Marinelli, «*Memorie Storiche della Compagnia di Gesù nell' isola di Sira, tratte dagli antichi Monumenti autentici, dato in Sira 4 Agosto 1858*», *Raccolta di Lettere Edificanti della provincia Sicula*, Palermo 1907, σ. 173.

¹⁵ Εφημ. *Ανατολή-L' Orient*, αρ.641 (1893), «*Η τελετή της αδελφότητος των νέων*».

¹⁶ ΑΤΙΣ, (φ. 105γ).

οργανώθηκε συστηματικά από τον π. *Σαλβατόρε Μονγιονί*, στις 8 Ιανουαρίου του 1865¹⁷.

Μέχρι το 1880 η αδελφότητα τελούσε την εορτή του *Αγίου Αλοΐσιου* στις 8 Ιουλίου κάθε χρόνο, μέσα στο ναό των Ιησουιτών. Μετά το 1880, στη γιορτή προστίθεται και τέλεση λιτανείας γύρω από την πόλη. Σιγά-σιγά η πομπή καθιερώθηκε και η γιορτή επισημοποιήθηκε, συγκεντρώνοντας μεγάλο αριθμό κατοίκων, ιερέων και των δημοτικών αρχών¹⁸.

Το 1893, την αδελφότητα συνεχίζουν να διευθύνουν οι πατέρες Ιησουίτες. Ο *Ηγούμενος π. Ιωσήφ Dibilio* με τον συνεργάτη του π. *Σαλβατόρε Μονγιονί*. Η Συριανή εφημερίδα *Ανατολή-L'Orient*, περιγράφει στις 15 Ιουλίου 1893, την Πανήγυρη του Συλλόγου των νέων, την ημέρα της γιορτής του προστάτη τους: Παρόντες είναι και οι πατέρες Καπουτσίνι με τον Ηγούμενο τους π. Βερναρδίνι, όπως και οι Δημοτικές αρχές. Η γιορτή περιλαμβάνει εκφωνήσεις λόγων εκ μέρους των νέων, στους οποίους εγκωμιάζονται οι πατέρες Ιησουίτες που από την «*παιδική τους ηλικία, έμαθαν τους νέους να σέβονται και να τηρούν μετά θρησκευτικής ευλαβείας τας επ' αγαθώ της πατρίδος διευθυνόντων την αδελφότητα διατάξεις*». Ο σκοπός του Συλλόγου κατά τους ομιλητές είναι «*η ηθική, διανοητική και κοινωνική βελτίωση της καθολικής νεολαίας της Σύρου*»¹⁹.

Ο Σύλλογος οργανώνεται σε Σωματείο, έχει τον Πρόεδρό του, τρείς Ταμεία εσόδων και εξόδων, στο οποίο συνεισφέρουν τα 150-200 μέλη του και δικό του Καταστατικό που δημοσιεύεται το 1896, επί Ηγουμένου π. *Riota*, ενώ τον σύλλογο διευθύνει ως πνευματικός καθοδηγητής, ο π. *Μιχαήλ Vella*. Για την αύξηση των εσόδων του, διοργανώνει εκδηλώσεις, με αντίτιμο κάποιο συμβολικό εισιτήριο, όπως τον Ιανουάριο του 1895, που στην αίθουσα του συλλόγου του Αγίου Αλοΐσιου, φιλοξενείται «*Συναυλία από ηθοποιούς του Ιταλικού μελοδραματικού*

¹⁷Michele Vella, «Congregazioni Mariane e circolo cattolico in Sira», *Raccolta Lettere Edificanti della provincia Sicula*, Palermo 1905, σ. 210-218.

Στο Αρχείο ΑΤΙΣ, υπάρχουν φάκελοι των σπουδαιότερων αδελφοτήτων που λειτούργησαν στην Σύρο: *Παναγίας του Καρμήλου*, ιδρύθηκε από τον Δον Νικόλαο Μαραγκό το 1695. *Ιερά Καρδιά της Παναγίας*, ιδρύθηκε από τον π. Miconi το 1740. *Αδελφότητα των Αγίων Αποστόλων*, ιδρύθηκε από τον π. Miconi το 1740. *Αδελφότητα Αγίου Ιωσήφ*, ΑΤΙΣ φ. 110. *Χριστιανών Μητέρων* ΑΤΙΣ φ. 108. *Αγίου Ισιδώρου* για τους γεωργούς, ΑΤΙΣ φ. 109. *Αγίου Νικολάου* για τους ναυτικούς. *Σταυροφορία της Αγίας Ευχαριστίας* για τα παιδιά, ΑΤΙΣ φ. 107. *Παναγίας Ευαγγελισμού*, ΑΤΙΣ φ. 102. *Καλού Θανάτου*, ΑΤΙΣ φ. 103.

Επίσης βλέπε για τις αδελφότητες: Archivio della S. Cong. di Prop. Fide. Archipelago, vol. 187, fol. 345, από τον Clemente da Terzorio, *Le Missioni ...* IV, σ. 230. Prop. Scritture riferite, vol. 283: 90r-93r. «*Visita diocesana di Syro. Vescovo Guarco, 21 Dicembre 1655*», στον G. Hofmann, *Vescovadi ...ό.π.*, σ. 75. Prop. Visite, vol. 32: 218r-221r. «*Visita Apostolica, fatta da monsignor Venier, vescovo di Tinos, 1678*», από G. Hofmann, *Vescovadi ...ό.π.*, σ. 84. *Relazione del p. G. Romano, Raccolta Lettere Edificanti della provincia Sicula*, Palermo 1905, σ. 246-247.

¹⁸ Εφημερίδα *Ανατολή-L'Orient*, αρ.641 (1893), «*Η τελετή της αδελφότητος των νέων*».

Εφημερίδα *Ανατολή-L'Orient*, αρ.688 (1894), «*Η τελετή της αδελφότητος των νέων*».

¹⁹ Εφημερίδα *Ανατολή-L'Orient*, αρ.643 (1893), «*Πανήγυρις των νέων*».

Θιάσου», με την συνοδεία «κλειδοκύμβαλου, βιολίου βαρβίτου και πλαγιαύλου. Η μεγαλοπρεπής αίθουσα αυτού ήτο λαμπρώς κεκοσμημένη και φωταγωγημένη. Την συναυλία παρακολούθησαν άνω των 200 ατόμων». Μεταξύ αυτών ιερείς, ο ηγούμενος των Ιησουιτών, π. Riota, οι δημοτικές αρχές και πολλοί κάτοικοι από την Ερμούπολη. Το εισιτήριο ήταν 50 λεπτά και το όφελος για το ταμείο του συλλόγου ήταν 100 δραχμές²⁰.

Ο Σύλλογος Αγίου Αλοΐσιου, στεγάζεται σε δικό του χώρο, σε αίθουσα που οικοδομήθηκε και παραχωρήθηκε σ' αυτόν, από τους πατέρες Ιησουίτες, κυρίως με την φροντίδα των *Decorradi* και *Mireнна*, που εκείνη την χρονική περίοδο, γύρω στα 1890, υπηρετούσαν στη Μονή. Την ίδια εποχή αποκτά εκτός της πόλεως ανοικτό χώρο, που χρησιμοποιείται ως γυμναστήριο, για άθληση, ποδόσφαιρο, αθλοπαιδιές, κλπ. με ένα μικρό ναΐδριο, αφιερωμένο στον προστάτη τους Άγιο Αλοΐσιο. Την ημέρα της γιορτής γίνεται σημαιοστολισμός του χώρου και απαγγέλλονται λογίδια από τους μαθητές στα Ελληνικά, Γαλλικά και Ιταλικά²¹. Ο Σύλλογος διοργανώνει μουσικές και φιλολογικές εσπερίδες, θρησκευτικές τελετές, πανσυριανές διασκεδάσεις, αγώνες ποδοσφαίρου και πιγκ-πόγκ, αλλά και θεατρικές παραστάσεις²².

Στην αδελφότητα όμως, δεν συναθροίζονται οι νέοι μόνο για διασκέδαση «*per divertimento*», δημιουργείται και «ένα σχολείο υγιούς μόρφωσης». Έτσι οργανώνεται αξιόλογη βιβλιοθήκη, με βιβλία που δωρίζονται ή αγοράζονται και γίνονται μαθήματα «*di lettura scrittura e aritmetica in greco, per coloro che in avanzati età non osavano frequentare la scuola comunale perchè imparassero a leggere e fare di conti*», για εκείνους που λόγω προχωρημένης ηλικίας δεν μπορούν να παρακολουθούν ένα δημόσιο σχολείο. Αρχισαν ακόμη να μαθαίνουν ξένες γλώσσες που ήταν απαραίτητες στις εμπορικές εργασίες και στις ναυτικές εργασίες «*Si cominciarono pure lezioni di lingue straniere tanto utili ai commercianti ed impiegati*», ή για να γίνουν πράκτορες των πλοίων, *in Agenzia di vapori*. Τέλος οι μικρότεροι μαθητές, περίπου 60 τον αριθμό, μετά το σχόλασμα του δημόσιου σχολείου, έρχονται εδώ καθημερινά, για να παρακολουθήσουν επίσης μαθήματα ξένων γλωσσών²³.

Πρέπει επίσης να προσθέσουμε, ότι επειδή ο Άγιος Αλοΐσιος είναι προστάτης της νεολαίας αμφοτέρων των φύλων, εκτός από τα άρρενα μέλη του Συλλόγου, λειτουργεί και ξεχωριστή «Αδελφότητα Κορασιών, υπό την προστασία του

²⁰ Εφημ. *Ανατολή-L'Orient*, αρ.731(1895), «Συναυλία στην αίθουσα του Συλλόγου».

²¹ G. Romano, *Cenni Storici...ό.π.*, σ. 335 και εξής.

²² «...στους πατέρες Ιησουίτες, ο Σύλλογος νέων Αγ. Αλοΐσιου, από τις αρχές του αιώνα διατηρούσε θεατρική ομάδα αρρένων και αντίστοιχη θηλέων, ενώ αργότερα κατά τη δεκαετία του 50 και η ΕΚΝΕ ανέπτυξε μια αρκετά μεγάλη δραστηριότητα στον τομέα αυτόν».

Ιωσήφ Στεφάνου Ν., «Η Θεατρική Παράδοση στην Άνω Σύρο. Η άνθιση των θεατρικών εκδηλώσεων κατά τα μέσα του αιώνα μας». *Συριανά Γράμματα*, τ. 2, Απρίλιος 1988, σ. 132-138.

²³ Michele Vella ...ό.π., σ. 217.

Αγίου Αλοΰσιου Gonzanga», με συντονιστή τον π. Riota, που αριθμεί πάνω από 200 μέλη²⁴. Χαρακτηριστικό του συντηρητισμού της εποχής είναι, ότι τα μέλη των δύο αδελφοτήτων, συναθροίζονται χωριστά τα αγόρια από τα κορίτσια, κάθε 15 ημέρες²⁵.

Μεταξύ των προσφιλών δραστηριοτήτων της οργάνωσης, συγκαταλέγονται και οι εκδρομές, που σχεδόν πάντοτε συμπεριλαμβάνουν και τέλεση Θείας Λειτουργίας, κυρίως στο ύπαιθρο, με συνοδεία μουσικών οργάνων, με άμεση συμμετοχή των νέων. Οι εκδρομές οργανώνονται εντός και εκτός του νησιού²⁶.

Τέλος οι εκδηλώσεις που οργανώνονται από το Σύλλογο, προς τιμήν του Αγίου Αλοΰσιου, τον Ιούνιο του 1909, όταν Ηγούμενος της Μονής ήταν ο π. Ferrara και συνεργάτης του ο π. Thalasso, περιγράφονται σε ένα ενδιαφέρον Άρθρο, που δημοσιεύεται στο περιοδικό «*Lettere Edificanti*», από τον διευθυντή της «*Εφημερίδας Aurora*»²⁷.

2.8.2. Ιησουϊτικό Θέατρο και Πολιτιστική Θεατρική Παράδοση

Όσον αφορά την Θεατρική δραστηριότητα στην Άνω Σύρο, είναι εντυπωσιακό να γνωρίσουμε, ότι είχε αναπτυχθεί μια σπουδαία τοπική κουλτούρα, μια Θεατρική Παράδοση, που διατήρησε τα «*ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της γέννησης της*», μέχρι και τον 20^ο αιώνα. Σήμερα πλέον, έχει παραδώσει την σκυτάλη της, στις σύγχρονες Θεατρικές Ερασιτεχνικές ομάδες του Δήμου της Άνω-Σύρου και της Ερμούπολης γενικότερα, των οποίων όμως το υπόβαθρο έχει άμεση σχέση με την πολιτιστική ταυτότητα της Απάνω Χώρας. «*...ελάχιστοι ακόμα και Συριανοί έχουν δώσει τη δέουσα προσοχή στο πολιτιστικό υπόβαθρο που υπήρχε στο βράχο ...σχεδόν κανένας δεν ασχολήθηκε μέχρι τώρα με την σπουδαία αυτή τοπική κουλτούρα, που η δύναμή της ήταν τέτοια, ώστε να αντέξει ακόμα και μέχρι σήμερα, να διατηρεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της*»²⁸, αναφέρει, ο Συριανός καθηγητής στο Πολυτεχνείο, Ιωσήφ

²⁴ G. Romano, *Cenni Storici...ό.π.*, σ. 334 και Π. Στεφάνου, «Ο εν Σύρω Σύλλογος των Νέων Α. Αλοΰσιος», *Αρμονία* 12 (1986).

²⁵ Michele Vella ...ό.π., σ. 213.

²⁶ Το Μάιο του 1895, αναγγέλλεται μια τέτοια εκδρομή του Συλλόγου, στα Λουτρά της Τήνου. *Εφημ. Ανατολή-L'Orient*, 735 (1895), «Μεγάλη Πανηγυρική εκδρομή στα Λουτρά της Τήνου».

²⁷ Πρόκειται για την γνωστή Συριανή εφημερίδα «Αυγή», της οποίας εκδότης είναι ο Μιχαήλ Στεφάνου. Το άρθρο έχει τον τίτλο «Festa di S. Luigi a Sira», «Γιορτή του Αγίου Αλοΰσιου στην Σύρο» και αποτελεί ανάτυπο της 28ης Ιουνίου 1909. Βλ. «Festa di S. Luigi a Sira», *Lettere Edificanti della provincia Sicula, 1910-1913*, Palermo 1913, σ. 127-132.

²⁸ «Η ιδιόμορφη κοινωνικο-θρησκευτική οργάνωση του νησιού είχε εντάξει από πολύ παλιά τα άτομα κάθε ηλικίας, φύλου και οικογενειακής κατάστασης, σε θρησκευτικές οργανώσεις, αρχίζοντας από τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας, τα παιδιά των καλογραιών, τα παιδιά της σταυροφορίας, τους νέους και τις νέες της αδελφότητας του Αγίου Αλοΰσιου, της ΕΚΝΕ (Ένωση Καθολικής Νεολαίας Ελλάδος) ή της Καρδίας του Ιησού, μέχρι την αδελφότητα του Αγίου Ιωσήφ, που περιλάμβανε τους παντρεμένους και γενικά τα ηλικιωμένα άτομα. Οι οργανώσεις αυτές ουσιαστικά κάλυπταν όλη την πνευματική, πολιτιστική και ψυχαγωγική

Στεφάνου. Μια Θεατρική παράδοση, την οποία και ο ίδιος βίωσε την δεκαετία του 1950-1960 στην Άνω Σύρο, νεαρός μαθητής γυμνασίου τότε, οι αναμνήσεις του οποίου, αποδεικνύουν τον άμεσο συσχετισμό της με τους πατέρες Ιησουίτες και τις βαθιές ρίζες της, στο «Ιησουίτικο Θέατρο».

Χαρακτηριστικό της «Ιησουίτικης αντίληψης», αλλά και του αυστηρού πνεύματος που επικρατούσε μέχρι το 1955, ήταν ότι ο χώρος στην Μονή, ήταν απαγορευμένος στα κορίτσια. Επιπλέον δεν επιτρεπόντουσαν θεατρικές παραστάσεις στις οποίες θα έπαιρναν μέρος και κορίτσια, αναλαμβάνοντας τους γυναικείους ρόλους. Έτσι, όπως συνέβαινε και στο Θρησκευτικό Θέατρο των Ιησουιτών, τον 17^ο-18^ο αιώνα, που ακολουθούσε τους Κανόνες της Ratio Studiorum, τους γυναικείους ρόλους της παράστασης, αναγκαστικά έπαιζαν τα αγόρια. Αυτό το χαρακτηριστικό των «Ιησουίτικων παραστάσεων», διατηρήθηκε στην «Θεατρική Θρησκευτική Παράδοση της Άνω Σύρου», καθώς αποκαλύπτει ο Στεφάνου, μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα.

Μετά το 1955, όταν έγινε ηγούμενος της Μονής, ο π. Γιάννης Βαρθαλίτης, «άνθρωπος όχι μόνο δραστήριος και προοδευτικός, αλλά και ιδιαίτερα προσιτός και αγαπητός στους νέους, μπόρεσε να συγκεντρώσει κοντά του έναν πυρήνα νέων του συλλόγου στους οποίους φαίνεται να εμφύσησε τη δική του αγάπη για το θέατρο», τα πράγματα αλλάζουν ριζικά. Η πρώτη εντυπωσιακή παράσταση με σκηνικά και κοστούμια από τον «πολυμήχανο και ιδιαίτερα ικανό Φρατέλο» της Μονής τον αδελφό Ξανθάκη, ήταν της «Jeanne d' Arc» με μια ομάδα κοριτσιών, στην αίθουσα του Συλλόγου. Ακολούθησε η «Αγία Κεκιλία», ένα θέμα από την παράδοση των πρώτων μαρτύρων του Χριστιανισμού, την σκηνοθεσία και την σκηνογραφία της οποίας ανέλαβε ο ίδιος, ο νεαρός τότε Στεφάνου, η «Γκόλφω», «Ο αγαπητικός της Βοσκοπούλας», «Ο κόμης του Αγίου Γερμανού», «Ζητείται υπηρέτης», «Ο πρωτενουσιάνος», «Τ' αρραβωνιάσματα», η «Εσμέ», «Ο Πολοάρος». Η θεατρική αυτή έξαρση της εποχής με έργα που ανεβάστηκαν μέσα σε μια μόνο πενταετία, είχε πολλά θετικά αποτελέσματα για την όλη πολιτιστική πορεία της Άνω Σύρου. Η σχέση κοινωνίας-εκκλησίας σε μια περίοδο που παντού έδειχνε σημεία κάμψης, εδώ όχι μόνο δεν μειώθηκε, αλλά οδήγησε τη δεύτερη σε ένα πραγματικό εκσυγχρονισμό... Οι σχέσεις καθολικών-ορθοδόξων βελτιώθηκαν πολύ, ενώ η επαφή με το θέατρο λειτούργησε σαν στοιχείο παιδείας σε μια τόσο μίζερη και δύσκολη εποχή»²⁹.

Απόδειξη αυτής της εντυπωσιακής ανάπτυξης του πνεύματος, είναι ότι δημιουργήθηκε και δεύτερος θεατρικός πυρήνας, από μια ομάδα ΕΚΝΕ του Αγίου

δραστηριότητα των μελών τους. Θεατρικοί όμιλοι, αθλητικές ομάδες εκδρομικές οργανώσεις φιλοσοφικές αναπτύξεις και πνευματικές ασκήσεις, όλα βρίσκονταν κάτω από την εποπτεία και τον συντονισμό της εκκλησίας. Έτσι στους πατέρες Ιησουίτες, ο Σύλλογος νέων Αγ. Αλοϋσίου, από τις αρχές του αιώνα διατηρούσε **θεατρική ομάδα αρρένων και αντίστοιχη θηλέων**, ενώ αργότερα κατά τη δεκαετία του 50 και η ΕΚΝΕ ανέπτυξε μια αρκετά μεγάλη δραστηριότητα στον τομέα αυτόν». Ιωσήφ Στεφάνου Ν., Συριανά Γράμματα, τ. 2, Απρίλιος 1988, σ. 132-138.

²⁹ Ιωσήφ Στεφάνου Ν., Συριανά Γράμματα, τ. 2, Απρίλιος 1988, σ. 132-138.

Σεβαστιανού, που με την καθοδήγηση του ιερέα και συγγραφέα Δον Γεωργίου Πρίντεζη³⁰, ανέβασαν στη μικρή σκηνή της Σχολής των Καλογραιών, τα θεατρικά έργα του: «Ο Νέρων», «Οι δικτατορικές γυναίκες», «Το υφικό κρεβάτι», «Τα βέβηλα χέρια» και «Ορτανσίες στην άμμο».

Παράλληλα, «Η περίφημη βιβλιοθήκη της μονής των Ιησουιτών για πρώτη φορά αξιοποιήθηκε τόσο πολύ από τους νέους. Οι Έλληνες κλασικοί, ο Σαίξπηρ, η Γαλλική λογοτεχνία του περασμένου αιώνα, ο Ξενόπουλος και οι άλλοι σύγχρονοι Έλληνες, ακόμη και κολοσσοί του Παγκόσμιου θεάτρου όπως ο Τσέχωφ, διαβάστηκαν με ενθουσιασμό και ζήλο, έδωσαν εναύσματα και άνοιξαν προοπτικές στους πιο φιλοπρόόδους Απανωσυριανούς, ανεβάζοντας συγχρόνως το όλο πολιτιστικό επίπεδο του βράχου...»³¹, καταλήγει στο ίδιο άρθρο του, ο Ιωσήφ Στεφάνου.

Έτσι τα χειρόγραφα Θρησκευτικά Θεατρικά έργα, που βρέθηκαν στο Αρχείο της Μονής Ιησουιτών Σύρου, όπως ήδη αναφέρθηκε στην παρούσα μελέτη, στο υποκεφάλαιο σχετικά με το «Θέατρο των Ιησουιτών» και τα οποία μελετήθηκαν επιμελώς από τους Πούχνερ³², Παναγιωτάκη³³ και Θωμά Παπαδόπουλο³⁴ και τα οποία αποτελούν αναμφίβολα ένα κομμάτι της «Ιησουιτικής μεθοδολογίας», για την διδασκαλία της Χριστιανικής διδασκαλίας, ενισχύουν την θεωρία περί «Θρησκευτικής Θεατρικής Παράδοσης στην Άνω Σύρο από τον 18^ο αιώνα». Αξίζει πραγματικά «ιδιαιτέρως εμβάθυνσης και μελέτης», αυτή η μοναδικότητα της Θεατρικής κουλτούρας στην Άνω Σύρο, που έχει αναμφισβήτητα Θρησκευτικές καταβολές, αλλά στο πέρασμα των χρόνων, εξελίχθηκε σε μια καθαρά Θεατρική Πολιτιστική Παράδοση, απαλλαγμένη εντελώς, από το πνεύμα του Θρησκευτικού συντηρητισμού, των προηγούμενων αιώνων.

³⁰ Εκτός από ιερέας υπήρξε συγγραφέας και πεζογράφος μυθιστορημάτων, αλλά και θεατρικών έργων.

³¹ Ιωσήφ Στεφάνου Ν., ...ό.π., σ.138.

³² Πούχνερ Βάλτερ, *Ηρώδης ή Η σφαγή των αθών νηπίων, εποχή Αντιμεταρρύθμισης, χριστογενεϊακό δράμα*, άγνωστου ποιητή, στο χώρο των Κυκλάδων, Αθήνα 1998, Εκδόσεις Καστανιώτης.

³³ Παναγιωτάκης Ν., Πούχνερ Β., *Η τραγέδια του Αγίου Δημητρίου, θρησκευτικό δράμα με κωμικά ντερμέδια*, άγνωστου ποιητή, που παραστάθηκε στις 29 Δεκεμβρίου 1723 στη Ναξία, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1999.

³⁴ Παπαδόπουλου Θωμά, *Δαβίδ, Ανέκδοτο διαλογικό σπυρούργημα*. Εταιρεία σπουδών νεοελληνικού πολιτισμού και γενικής παιδείας. Βιβλιοθήκη Γενικής Παιδείας 8, Αθήνα 1979.

2.9. Συμπεράσματα

1. Η ίδρυση της Μονής Σύρου επικυρώνεται στην σύσκεψη της Ιεράς Συνόδου, στις 10 Μαρτίου του 1744¹ και κοινοποιείται στον *Επίσκοπο Dario De Longhis*, με Διάταγμα στις 21 Μαρτίου 1744². Ιδρυτής της μονής Σύρου θεωρείται ο μοναχός π. *Νικόλαος Miconi* (1744-1750).

2. Από τα μεγαλύτερα εμπόδια, που αντιμετωπίζουν οι Ιησουίτες στην αρχή της εγκατάστασης τους στο νησί, είναι οι οικονομικές δυσχέρειες. Σταθμό στην ιστορία της Μονής, αποτελεί το έτος 1751, όταν ο *Γενικός Έπαρχος του τάγματος Bianchi*, αποφασίζει την συνένωση των δύο Μονών Τήνου και Σύρου υπό την διοίκηση ενός κοινού Ηγούμενου. Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, με την βοήθεια και της Μονής Τήνου, καταφέρνει να σταθεί στα πόδια της, να ολοκληρώσει την κτιριακή υποδομή της και να αρχίσει να προοδεύει.

3. Σκοπός της ίδρυσης της Μονής, όπως αναφέρεται στο *Διάταγμα της ίδρυσης της*, είναι η μόρφωση των ιερέων και των υποψήφιων κληρικών, γι' αυτό και ταυτόχρονα με την ίδρυση της, λειτουργεί σχολείο για τα παιδιά και τους νέους. Πρώτος μοναχός-δάσκαλος αναφέρεται από τις πηγές ο π. *Calzamiglia* (1744-1750), ο οποίος ιδρύει σχολείο, στην μικρή εκκλησία του Αγίου Αντωνίου, η οποία παραχωρείται γι' αυτό το σκοπό, από τον *Επίσκοπο De Longhis*. Λίγο αργότερα, το Σχολείο μεταφέρεται στο ιδιόκτητο σπίτι, ενός Συριανού, που ζούσε στην Κωνσταντινούπολη. Στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, από το 1751 και εξής, εγκαθίσταται οριστικά στο κτήριο της Μονής, κατά την συνήθεια των Μοναχικών Ταγμάτων, αφού πρώτα ολοκληρώνεται η κτιριακή της υποδομή. Η πρόοδος του σχολείου και η αύξηση του αριθμού των μαθητών, οι οποίοι ξεπέρασαν τους 100, δημιούργησε την ανάγκη οικοδόμησης ενός νέου και μεγάλου διδακτηρίου, το οποίο κτιζεται με σχέδιο, εκ θεμελίων, στο Βορεινό μέρος της Μονής, το 1761. Τα ίχνη του χώρου που καταλάμβανε το σχολείο αυτό, παρά τις επισκευές το κτιρίου της μονής, διατηρούνται ορατά μέχρι σήμερα.

4. Το δυναμικό της Μονής, κατά συνέπεια και το διδακτικό προσωπικό του σχολείου, είναι συνήθως 2 ή 3 Μοναχοί, λόγω της αδυναμίας της Μονής αλλά και των κατοίκων του νησιού, να συντηρήσουν περισσότερους από 3, εξ αιτίας της γενικότερης οικονομικής ανέχειας. Ωστόσο το δυναμικό της Μονής ενίσχυαν πάντοτε οι Μοναχοί της Μονής Τήνου.

¹ ΑΤΙΣ (1β, 28.2), *Αντίγραφο των πρακτικών της Ιεράς Συνόδου, 10 Μαρτίου 1744.*

² ΑΤΙΣ(1β, 28.1), *Διάταγμα ίδρυσης Μονής, 21 Μαρτίου 1744.* Ένα ακόμη αντίγραφο φυλάσσεται στο *Αρχείο Αγίου Βενεδίκτου Κωνσταντινουπόλεως* με τον αρ. 1518. Επίσης φυλάσσεται στο *Αρχείο της Μονής Τήνου, ΑΤΠ (Κ 176 Α).*

Οι σπουδαιότεροι Ιησουίτες μοναχοί-δάσκαλοι που δίδαξαν πολλά χρόνια από το 1744 που ιδρύθηκε το σχολείο, μέχρι και την οριστική παύση του το 1823 και κατοίκησαν μόνιμα στην Μονή, με χρονική σειρά είναι: ο π. **Roxas (1748-1791)**, π. **Gagliardi (1751-1763)&(1790-1792)**, π. **La Lomia (1783-1789)**, π. **Mortillaro (1792-1798)**, π. **Venturi (1806-1823)**. Εκτός από τους μοναχούς που έζησαν μόνιμα στην Σύρο, μετά την συνένωση της Αποστολής Τήνου-Σύρου το 1751, στο σχολείο δίδαξαν για μεγάλα χρονικά διαστήματα και Ιησουίτες που έρχονταν από την Μονή της Τήνου. Οι σπουδαιότεροι από αυτούς είναι: π. **Νικόλαος Βερνάτσας, ή Vernazza (1752-1769)**, π. **Αντώνιος ντ' Ισιδώρος (1753-1760) & (1769-1773)** Χιώτες, π. **Φραγκίσκος Percoto (1759-1761)**, π. **Αντρέα Michelinini (1764-1767)**, π. **Βιντσέντσο Agazio (1764-1773)**, π. **Φραγκίσκος La Lomia (1770-1773) & μόνιμα(1783-1789)**, π. **Φραντσέσκο Leorsi (1764-1773)**, π. **Mortillaro (1773-1783) & μόνιμα (1792-1798)**.

Δίδαξαν ακόμη, βοηθώντας τους μόνιμους Ιησουίτες δασκάλους και ιερείς του τοπικού κλήρου, ή υποπήφιοι κληρικοί. Οι σπουδαιότεροι είναι: *Δον Μάρκος Στεφάνου (1744-1789)*, *Δον Απόστολος d' Amiraglia (1757)*, *Δον Αντώνιος Χαλαβαζής³ (1757-1777)*, *Δον Ιωσήφ Ξανθάκης*, *Δον Νικόλας Χαλαβαζής (1823-1830)* και *Δον Κωνσταντίνος Σαργολόγος*, *Δον Νικόλαος Βαρθαλίτης (1830-1833)*.

5. Ο αριθμός των μαθητών σε περιόδους ακμής, φαίνεται ότι ξεπέρασε τους 100. Κατά μέσο όρο η δυναμικότητα του σχολείου, ήταν γύρω στους 80-100 μαθητές.

6. Τα διδασκόμενα μαθήματα στο Δημοτικό είναι *Ελληνική Ανάγνωση και Γραφή, Αριθμητική, λίγη Γραμματική, Κατήχηση και ψαλμωδία*. Σημαντικό να επισημάνουμε ότι διδασκόταν η *Ελληνική δημοτική γλώσσα, «il Greco volgare»⁴*.

Τα μαθήματα στο Κολλέγιο ή Γυμνάσιο, *«Gymnasio Societatis Gesu in insula Syrensis»⁵* είναι *Αρχαία Ελληνικά, Λατινικά, Γραμματική, Φιλοσοφία, Θεολογία και μερικές φορές Ρητορική, Ιταλικά και Γαλλικά*. Από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα η διδασκόμενη ξένη γλώσσα, είναι κυρίως τα *Γαλλικά*.

7. Από την μελέτη του *Εκπαιδευτικού Κανονισμού ή Οδηγού Σπουδών, ή Ratio Studiorum*, που είχε ισχύ για όλα τα σχολεία του *Τάγματος των Ιησουιτών*, διαπιστώνουμε ότι είναι μεγάλη η συμβολή των Ιησουιτών στα *Ελληνικά Γράμματα*,

³ Μετά το 1773 έπαιρνε και την αποζημίωση από την Propaganda Fide, που πριν την κατάργηση έπαιρναν οι Ιησουίτες για να διδάσκουν στους κληρικούς. Οι Ιησουίτες δεν μπορούσαν πλέον να την πάρουν γιατί το τάγμα τους επίσημα παρέμενε υπό κατάργηση, από το 1773 μέχρι το 1814 που έγινε η επίσημη αποκατάσταση του.

⁴ Ignazio da Seggiano, *Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)*, «*Relazione del Custode p. Alessio da Sommoivre, scritta da Smirne, 27 luglio 1670*», *Archivio della S. Congr. Prop. Fide, Scritture riferite*, vol. 429, f. 81ss, *Collectanea Francescana*, C.F. vol. 22, Roma 1952, σ. 373-386. Βλ και αναφορές: 1757 *de Stefani*, 1710 *Υάκινθου d' Amiens*, από G. Hofmann, *Vescovadi...ò.π.*, σ. 96-108.

⁵ ΑΤΙΣ (φ. 39α 5), Μιχαήλ de Roxas.

από την Διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής γλώσσας μέσα στα Ιησουίτικα Κολλέγια. Κάθε Ιησουίτικο Κολλέγιο, ακολουθεί υποχρεωτικά «Κοινούς κανόνες», στους οποίους υπακούουν όλοι οι διευθυντές και οι δάσκαλοι των «Σχολείων». Δια των «Κοινών κανόνων», εξασφαλίζεται και ένα «Ενιαίο Πρόγραμμα» διδασκαλίας, βάση του οποίου η Αρχαία Ελληνική και η Λατινική γλώσσα, διδάσκονται μέσα σε όλα ανεξαιρέτως τα Ιησουίτικα Κολλέγια του 16^{ου}-18^{ου} αιώνα⁶. Οι μαθητές διδάσκονται τον Κικέρωνα, αλλά συγχρόνως μελετούν Ελληνική Φιλοσοφία και Ρητορική, μεταφράζοντας τα έργα των Αρχαίων Ελλήνων Κλασσικών, του Αριστοτέλη, του Πλάτωνα και του Δημοσθένη. Παράλληλα με τον Βιργίλιο, διδάσκονται και τα Ομηρικά έπη. Αυτό συνετέλεσε ώστε οι ίδιοι οι Ιησουίτες να διαθέτουν κλασσική μόρφωση και Αρχαία Ελληνική παιδεία και τηρώντας τους κανόνες της *Ratio Studiorum*, δια του «Κοινού και Ενιαίου Προγράμματος» των Κολλεγίων τους, να καλλιεργήσουν στην Ευρώπη και όπου αλλού ίδρυσαν και λειτούργησαν «Σχολεία», παράλληλα με την Λατινική κουλτούρα και το Αρχαίο Ελληνικό πνεύμα, διδάσκοντας Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία, Ρητορική και ποίηση.

8. Παράλληλα διαπιστώνουμε, μέσα από την μελέτη του ίδιου Εκπαιδευτικού Κανονισμού της *Ratio Studiorum*, το ενδιαφέρον της καθολικής εκκλησίας την περίοδο Μεταρρύθμισης και της Αντιμεταρρύθμισης, να γνωρίσει την ορθόδοξη εκκλησία⁷. Οι Ιησουίτες εισήγαγαν στα Κολλέγια, «*di pieno diritto*», δηλαδή με απόλυτη αποδοχή, τους Μεγάλους Αγίους της Ορθοδοξίας, «*i Santi Nazianzeno (Gregorio), Basilio e (Giovanni) Crisostomo*», στις τρεις μεγαλύτερες τάξεις, της Ανώτερης Γραμματικής, των Ανθρωπιστικών (*Umanità*) και της Ρητορικής (*Retorica*)⁸. Τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα, ότι όλοι οι μοναχοί Ιησουίτες, πριν να μπουν στο τμήμα Θεολογίας, είχαν μελετήσει και γνώριζαν εκτός από τους Έλληνες κλασσικούς και τους «*Τρεις Μεγίστους της Ορθοδοξίας*» γεγονός που βοήθησε, να σεβαστούν την Ορθοδοξία, «*il rito Greco*» και «τα εκπαιδευτικά τους ιδρύματα, τα μόνα που υπήρχαν τον 17^ο αιώνα και αποτελούσαν τις μόνες πηγές μόρφωσης για τους Έλληνες σε μια πολύ δύσκολη φάση της εξέλιξης του έθνους», να αποβούν, όπως συμπεραίνει και ο Πούχνερ, προς όφελος τελικά των Ελλήνων⁹.

⁶ Τον 19^ο αιώνα το πρόγραμμα των Ιησουίτικων Κολλεγίων διαφοροποιείται, ανάλογα με την περιοχή που βρίσκεται το σχολείο. Τα μαθήματα προσαρμόζονται, διδάσκονται η Εθνική γλώσσα, η Εθνική Ιστορία και Γεωγραφία του κάθε τόπου, που εν τω μεταξύ έχουν γραφεί, γίνονται καινούργιες εκδόσεις βιβλίων και δεν χρησιμοποιούνται αποκλειστικά μόνο τα πρωτότυπα του Κικέρωνα και του Αριστοτέλη αλλά και τοπώνονται και μεταφράσεις των έργων Λατίνων και Ελλήνων Κλασσικών.

⁷ A. Pertusi, *Storiografia umanistica e mondo bizantino*. Palermo 1967, σ. 223.

⁸ Βλ. Κανόνες 13, 9 και 1, των τάξεων Ρητορικής, Ανθρωπιστικών και Ανώτερης Γραμματικής αντίστοιχα. Στην *Ratio Studiorum* 1616 και 1832.

⁹ «για την ιστορική αλήθεια πρέπει να προστεθεί ότι η προσηλυτιστική δράση του εκπαιδευτικού τους συστήματος, δεν απέδωσε σε τέτοια έκταση, όπως ήταν ο στόχος τους και από την άποψη της ιστορικής δικαιοσύνης, ίσως υπερκαλύπτεται από το γεγονός, ότι τα εκπαιδευτικά αυτά ιδρύματα, τα μόνα που υπήρχαν τον 17^ο αιώνα, αποτελούσαν τις μόνες πηγές μόρφωσης για τους Έλληνες σε μια πολύ δύσκολη φάση της

9. Η διδασκαλία της *Ελληνικής γλώσσας* στο «Σχολείο των Ιησουιτών Σύρου» και στο Δημοτικό και στο Κολλέγιο, έχει αποδειχθεί μέχρι τώρα σε πολλά σημεία της παρούσας μελέτης, αλλά κυρίως τεκμηριώνεται εκ του αποτελέσματος, από το χειρόγραφο και έντυπο αρχειακό και εποπτικό υλικό, σε *Ελληνική γλώσσα*, που υπάρχει στο Αρχείο των Ιησουιτών της Μονής Σύρου (ΑΤΙΣ), όπως εποπτικό υλικό για την διδασκαλία της Ελληνικής και Λατινικής Γλώσσας και Γραμματικής, το οποίο συνίσταται κυρίως από γραμματικές, έντυπες και χειρόγραφες.

10. Από την εύρεση Θεατρικών έργων στην Μονή Σύρου, διαπιστώνεται η ύπαρξη *Θρησκευτικού Ιησουίτικου Θεάτρου* και στο Κολλέγιο της Σύρου. Αυτό που προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον, είναι η διαμόρφωση μιας ιδιαίτερης *Θεατρικής Παράδοσης* στην Άνω Σύρο, η οποία αν και δεν έχει επαρκώς ερευνηθεί, ωστόσο φαίνεται ότι έχει πολύ βαθιές ρίζες και δείχνει ότι η σημερινή θεατρική κουλτούρα της Άνω Σύρου η οποία εκφράζεται μέσα από την δραστηριότητα των ερασιτεχνικών θιάσων, έχει άμεση σχέση με το *Θρησκευτικό Ιησουίτικο Θέατρο*.

11. **Η Εξέλιξη του «Σχολείου»:** Το «Σχολείο» λειτούργησε χωρίς διακοπή από την ίδρυση της Μονής το 1744, μέχρι την κατάργηση του τάγματος το 1773¹⁰. Την περίοδο 1751-1773, εκτός από το **Δημοτικό** διαπιστώνεται ότι λειτουργεί και «*μικρό Κολλέγιο*», το οποίο αποτελείται από **Γυμνάσιο με 2 τάξεις Γραμματικής και τμήμα Θεολογίας**. Μετά την κατάργηση του Τάγματος το 1773 το «Σχολείο των Ιησουιτών», συνεχίζει να λειτουργεί, αλλά φθίνει σταδιακά, λόγω έλλειψης μοναχών και υπολειτουργεί, ώσπου διακόπτεται η λειτουργία του, ενώ ταυτόχρονα κλείνει και η Μονή, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, κατά την περίοδο 1798-1806. Το 1806 η Μονή αναδιοργανώνεται, επισκευάζεται και επαναλειτουργεί το «Σχολείο»¹¹, το οποίο διανύει την Β' περίοδο ακμής του και ξανακερδίζει την παλιά του αίγλη. Η έρευνα έδειξε ότι το «Σχολείο» άκμασε σε δύο μεγάλες περιόδους, 1751-1773 και 1806-1823. Και στις δύο αυτές περιόδους σύμφωνα με τις πηγές, το Διδακτικό του επίπεδο ήταν ανώτερο, με **Δημοτικό, Γυμνάσιο και Θεολογικό τμήμα**.

Από το 1823, μετά τον αιφνίδιο θάνατο του π. *Venturi (1806-1823)*, και μέχρι το 1830, λόγω έλλειψης Ιησουιτών, η Μονή πάλι υπολειτουργεί και το σχολείο διακόπτεται οριστικά την λειτουργία του. Το 1826 ο Επίσκοπος Blancis, αναθέτει

εξέλιξης του έθνους» Β. Πούχνερ, «Θεατρική παράσταση στην Κωνσταντινούπολη το 1623, με έργο για τον Άγιο Ιωάννη το Χρυσόστομο», ανάτυπο από τα *Θησαυρίσματα*, τ. 24(1994), Βενετία 1994, σ. 261-262.

¹⁰ Βλ. Παράρτημα ΑΤΙΣ, κώδικας La Lomia (6α Κ16).

¹¹ Υπεύθυνος της επισκευής του σχολείου, είναι το 1806, σύμφωνα με πηγές του ΑΤΙΣ, είναι ο ιερέας Δον Ιωσήφ Ξανθάκης που κάνει αισθητή την παρουσία του και μάλιστα εκφωνεί και τον επικήδειο, στην εξόδιο ακολουθία του π. *Venturi*, το 1823, αλλά δεν γνωρίζουμε αν διδάσκει. Το 1806-1807 υπεύθυνος είναι, ο επίσης ιερέας Δον Νικόλας Χαλαβαζής, που επιμελείται, φροντίζει και επισκευάζει και την Μονή, από το 1823 μέχρι το 1826.

στον Δον Νικόλα Χαλαβαζή, την εκπαίδευση των υποψήφιων ιερέων ενώ αναζητεί τρόπους, είτε μέσω της Κοινότητας Σύρου, είτε μέσω της *Propaganda Fide*, να ξαναλειτουργήσει ένα Δημόσιο Σχολείο για τα παιδιά¹². Το 1830 η Μονή στελεχώνεται επαρκώς με νέους μοναχούς, αλλά ουσιαστικά το παλιό Κολλέγιο δεν ξαναλειτουργεί, έχει **κλείσει οριστικά**. Αντί αυτού, το 1830 ιδρύονται ένα Δημόσιο σχολείο και ένα Σεμινάριο¹³ για τους κληρικούς και τα δύο υπό την εποπτεία του επισκόπου **Blancis** και όχι των πατέρων **Ιησουιτών** που έχουν μόνο την ευθύνη της διδασκαλίας, σε αμφότερα τα σχολεία.

Το Δημόσιο σχολείο λειτουργεί μέχρι το 1833-34, ενώ το Σεμινάριο συνεχίζει την λειτουργία του μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Οι τελευταίοι Ιησουίτες-δάσκαλοι που δίδαξαν στο Δημόσιο Σχολείο το οποίο ίδρυσε ο Επίσκοπος, είναι ο π. *Taddeo Kuczynski* (1830-1833) με τον ιερέα Δον Νικόλαο Βαρθαλίτη (1830-1833), ενώ για ένα χρόνο δίδαξε και ο π. *Gueralt* 1833-1834.

¹² *Prop. Scritture riferite*, vol. 938; 393^r-396^r; 397^r-400^r. «Lettera dell' Amministratore Apostolico di Syros, Luigi Maria Blancis sopra lo stato morale, economico e politico di Syros, 10 Aprile 1826», δημοσιευμένη από Giorgio Hofmann, S. J., *Vescovadi Cattolici della grecia, III Syros*, Roma 1937, σ.145-153, το εδάφιο σ.147.

¹³ Στο Σεμινάριο διδάσκουν από το 1830-1840 ο π. Gilles Henry μαζί με τον Φερδινάνδο Queralt και τον Δον Νικόλαο Μαρινέλλη. Βλ. Παράρτημα 4. ΙΑΔΑΣ / 1834. Έχουμε στοιχεία και από το Αρχείο ΑΤΙΣ, ότι το 1833 ο π. Henry πληρώνεται από την Propaganda Fide. Ο πρώην Επίσκοπος Μαρινέλλης, γεννήθηκε το 1810. Όταν πέθανε ο π. Venturi στις 12 Φεβρουαρίου 1823, γράφει ο ίδιος ότι ήταν τότε 13 ετών. Vescovo Nicolò Adolfo Marinelli, «Memorie Storiche della Compagnia di Gesù nell' isola di Sira, tratte dagli antichi Monumenti autentici, dato in Sira 4 Agosto 1858», *Raccolta di Lettere Edificanti della provincia Sicula*, Palermo 1907, σ. 158-178.

III. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΟΥΡΣΟΥΛΙΝΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ

3.1. Ιστορία του Τάγματος

3.1.1. Η Αγία Αγγέλα Μεριτσι

Ιδρύτρια του Τάγματος ή της Αδελφότητας των Παρθένων Ουρσουλινών είναι η Αγία Αγγέλα Μεριτσι ή *Merici* (1474-1540), από το Ντεζεντζάνο της βόρειας Ιταλίας. Το 1533 σε ηλικία σχεδόν 60 ετών, αποφασίζει την σύσταση της Αδελφότητας, τα μέλη της οποίας συνεχίζουν αρχικά, να ζουν με τις οικογένειές τους και να μοιράζονται τη στέγη των γονιών τους. Στα 1535 η Αγγέλα η οποία σύμφωνα με τις πηγές ήταν αναλφάβητη, θα υπαγορεύσει τον «Αρχικό Κανονισμό» του Τάγματος στον ιερέα του επισκοπικού συμβουλίου Γαβριήλ Κοτζάνο, ο οποίος εγκρίνεται από τον καρδινάλιο Κορνάρο, στις 8 Αυγούστου 1536 και επικυρώνεται από τον Πάπα Παύλο Γ', το 1544. Ως προστάτιδα του τάγματος ορίζεται η Αγία Ούρσουλα, παρθένος και μάρτυρας της Κολωνίας. Στις 30 Απριλίου 1768 ο Πάπας Κλήμης ΙΓ' ανακήρυξε την Αγγέλα *Merici* Μακαρία και ο Πάπας Πίος Ζ' στις 24 Μαΐου 1807, την ονόμασε Αγία¹.

3.1.2. Συνοπτική ιστορία του Τάγματος

Το 1540 η Αδελφότητα του Τάγματος των Ουρσουλινών, αποτελείται από 150 μέλη. Κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα οι Ουρσουλίνες εξαπλώνονται σε όλη την Ευρώπη και τα «σπιτία» τους στην Γαλλία στις παραμονές της Γαλλικής Επανάστασης, έφταναν τα 550. Αποστολή τους ήταν η παροχή εκπαίδευσης στα κορίτσια, σε αντιστοιχία με τους Ιησουίτες που είχαν αναλάβει την μόρφωση των αγοριών. Υπήρχαν όμως πολύ σημαντικές διαφορές στην οργάνωση των δύο μοναχικών ταγμάτων και κυρίως στο γεγονός ότι, αρχικά ο πρώτος Κανονισμός της ιδρύτριας Αγγέλας Μεριτσι όριζε, οι μοναχές Ουρσουλίνες να μην ζουν κοινοβιακή ζωή, αλλά με τις οικογένειές τους. Οι πρώτες αυτές μοναχές «του σπιτιού» ονομάστηκαν και «Αγγελίνες», σε αντίθεση με όσες αργότερα θα ζήσουν

¹ Βλ. περισσότερα Μπφ. Μ. Φώσκολος, *Η Αγία Αγγέλα Μεριτσι και οι Μοναχές Ουρσουλίνες*, Αθήνα 1990, σ. 13-15.

κοινοβιακά, με «άβατο» σε μοναστήρια και θα ονομαστούν «Ουρσουλίνες»². Η πρώτη κοινοβιακή συγκατοίκηση έγινε μετά από άδεια που δόθηκε από τον Αρχιεπίσκοπο του Μιλάνο *Κάρολο Βορρομαίο* και την έγκριση ειδικού «Κανονισμού για τις Παρθέnes της Συντροφίας της Αγίας Ούρσουλας», που τυπώθηκε στο Μιλάνο το 1585. Διαδόθηκε δε τόσο στην Ιταλία όσο και στην Γαλλία, όπου το τάγμα εξαπλώθηκε και οργανώθηκε, με πρώτο σταθμό την πόλη Αβινιόν, στην οποία λειτούργησε και το πρώτο σχολικό ίδρυμα. Μετά την Γαλλική Επανάσταση το Τάγμα συνέχισε την πορεία του και οι Ουρσουλίνες εξαπλώθηκαν σε όλο τον κόσμο και στις ιεραποστολές, ιδρύοντας σχολεία και ζώντας κοινοβιακά σε Μοναστήρια, μέχρι σήμερα, αφιερώνοντας τον εαυτό τους στον Κύριο, με όρκους αγνότητας, ακτημοσύνης και υπακοής³.

² Μτφ. Μ. Φώσκολος, *Η Αγία Αγγέλα Μεριτσι και οι Μοναχές Ουρσουλίνες*, ό.π., σ. 18.

Και Αντώνιος Φόνσος, «Στοιχεία για μια ιστορία των ιδιόρρυθμων καλογραιών στην Τήνο», *Τηνιακά Ανάλεκτα*, τ. 4^{ος}, εκδόσεις Δεδεμάδη, Αθήνα 2000, σ. 130, υποσημ. 4.

³ «Με τα ταξίματα της αγνότητας, της ακτημοσύνης και της υπακοής, η μοναχή αφιερώνει ολόκληρο τον εαυτό της στον Κύριο και αποδέχεται στην ανάγκη να γίνει «σημείον αντιλεγόμενον», όπως ο Χριστός (πρβλ Λουκάς 2, 34). Συγχρόνως όμως γίνεται σημείο της μέλλουσας ζωής με την ελπίδα της Αναστάσεως». Μτφ. Μ. Φώσκολου, *Η Αγία Αγγέλα Μεριτσι...ό.π.*, σ. 34.

3.2. Εγκατάσταση στον Ελληνικό χώρο του Αιγαίου

Οι πηγές αναφέρουν ότι η Αγία Αγγέλα στάθμευσε στην Βενετοκρατούμενη Κρήτη το 1524, ενώ ταξίδευε προς τους Αγίους τόπους. Κατά την παραμονή της στην Κρήτη, έχασε την όρασή της, την οποία επανέκτησε και πάλι στην Κρήτη κατά την επιστροφή της, προσευχόμενη γονατιστή στα πόδια του θαυματουργού Εσταυρωμένου, της πόλης των Χανίων, αλλά δεν δίδονται άλλες πληροφορίες¹.

Αποδεδειγμένος ωστόσο, είναι ο στενός δεσμός του Τάγματος των Ουρσουλινών, με το Τάγμα των Ιησουιτών. Χάρη στους Ιησουίτες διαδόθηκε το Τάγμα στην Ελλάδα και κυρίως στα νησιά Νάξο, Τήνο και Σύρο.

3.2.1. Εγκατάσταση στην Τήνο

Με την υποστήριξη του Επισκόπου Τήνου, *Πέτρου Μάρτυρα Ιουστινιάνη* (1700-1715), απέβησαν καρποφόρες, οι προσπάθειες των Ιησουιτών και του ηγούμενου της Μονής των Ιησουιτών της Τήνου π. Foresti², για την εγκατάσταση στις 15 Ιουλίου 1704, μοναχών Ουρσουλινών στο νησί.

Ταυτόχρονα είναι και οι πρώτες Ουρσουλίνες που φθάνουν στην Ελλάδα. Δεν ιδρύουν μοναστήρι, αλλά ζουν σε σπίτια σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό της Αγίας Αγγέλας. Σε αυτές προστίθενται 9 γυναίκες από την Τήνο, που δίνουν την υπόσχεση της τήρησης του «*Κανονισμού της Πάρμας*», ο οποίος αποστέλλεται από την Ιταλία, μεταφράζεται και εγκρίνεται από τον Επίσκοπο Τήνου Ιουστινιάνη³.

Σύμφωνα με τον Κανονισμό, η κάθε Ουρσουλίνα κατοικεί μαζί με την οικογένειά της, ενώ ασκεί θρησκευτικό και παιδαγωγικό έργο, για το χωριό της και για την ενορία της⁴. Σε όποιο χωριό υπάρχουν περισσότερες από μία Ουρσουλίνες, η μία εξ αυτών, η οποία ονομάζεται «*Βικάρια*», είναι υπεύθυνη να δίνει αναφορά μία φορά το μήνα, στην Ηγουμένη του νησιού κατά την κοινή μηνιαία συνάντηση που γίνεται στο Εξώμπουργο, όπου σύντομα αποκτούν ένα

¹ Μτφ. Μ. Φώσκολου, *Η Αγία Αγγέλα Μερίτσι...ό.π.*, σ. 43.

² Ο Ιταλός π. Χριστόφορος Foresti, έφθασε στην Τήνο το 1695 και εκλέχθηκε ηγούμενος το 1670.

³ Αντίγραφο αυτού του κανονισμού βρήκαμε στο Αρχείο ΑΤΙΣ που φυλάσσεται στην Μονή Ιησουιτών Αθήνας, γραμμένος στο Φραγκοχιώτικο ιδίωμα με τον τίτλο: «*ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝ ΟΡΣΟΛΙΝΩΝ ΣΥΝΘΕΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΑΚΑΡΙΑΝ ΑΓΓΕΛΑ ΜΕΡΙΚΙΑ*». Βλ. εδώ στο Παράρτημα 3. ΑΤΙΣ (173β, Κ5000).

⁴ Η προσφορά τους θεωρείται πολύ σπουδαία για την εκκλησία και παρά το γεγονός ότι υπήρξαν αφανείς και το έργο τους έχει αποσιωπηθεί, γράφει οπ. Φώσκολος ότι «*ήταν οι δασκάλες όλων των κοριτσιών, οι κατηγήτριες των παιδιών, οι φύλακες άγγελιοι των αρρώστων, οι συντηρήτριες των εκκλησιών και με δυό λέξεις, λειτουργούσαν ως ευαγγελική μαρτυρία των χριστιανών*». Μτφ. Μ. Φώσκολος, ...ό.π., σ. 48.

δικό τους «σπίτι». Την Ηγουμένη βοηθούν άλλες 5 μοναχές: μια *Βικάρια* και 4 «συμβοηθήτριες». Στο «σπίτι» στο Εξώμπουργο, συναντώνται επίσης όλες μαζί για μονοήμερη πνευματική περιουλογή, «*αποσυρμό*» και για να παρακολουθήσουν τις ετήσιες «*Πνευματικές Ασκήσεις*», κατά τον μήνα Οκτώβριο, τις οποίες κηρύττει ο υπεύθυνος γι' αυτές Ιησουίτης και «*Πνευματικός Καθοδηγητής*»⁵.

Πρώτη Ηγουμένη της κοινότητας των Ουρσουλινών Τήνου, εκλέγεται η *Ανδριανή Βετσεράνο* ή *Vezzerano*, η οποία κατάγεται από οικογένεια «*ευγενών*» του νησιού⁶.

Το 1726 η *Ανδριανή Βετσεράνο* με δύο συντρόφισσές της ιδρύουν το πρώτο *Παρθεναγωγείο Ουρσουλινών Νάξου*⁷.

Το 1772, γράφει μεταξύ άλλων ο Επίσκοπος *de Via*, ότι την «*πνευματική τους καθοδήγηση*», εξακολουθούν να έχουν οι πατέρες Ιησουίτες και κατοικούν μόνες στα ιδιωτικά τους σπίτια, «*χωρίς να υπάρχει άβατο, ούτε κοινοβιακή ζωή, ενώ κάνουν απλούς όρκους αγνότητας και όρκο παραμονής στο τάγμα, δίχως όρκο φτώχειας και υπακοής*»⁸. Μετά την κατάργηση του Τάγματος των Ιησουιτών το 1773, καθοδηγούνται και πάλι από τους ίδιους πατέρες, τώρα *πρώην Ιησουίτες*⁹.

Χαρισματική Ηγουμένη, με φήμη Αγίας κατά τον 19^ο αιώνα αναφέρεται από τις πηγές, η αδελφή Άννα Φιλιπούση¹⁰.

Το 1862 ιδρύεται και οργανώνεται Μοναστήρι Ουρσουλινών, στα Λουτρά της Τήνου, όπου είχε επίσης μεταφερθεί από το 1838 και το μοναστήρι των Ιησουιτών από το Εξωμβούγο. Δεν οφείλει όμως την ίδρυσή του στις Τηνιακές Ουρσουλίνες «*του σπιτιού*»¹¹, αλλά στην Αγγλίδα *αδελφή Ιγνάτσια*, κατά κόσμο,

⁵ Φροντίζοντας για την πνευματικότητά των Ουρσουλινών στην Τήνο οι π. Ιησουίτες δίδασκαν και σε εκείνες, ξεχωριστά από τους λαϊκούς, τις Πνευματικές Ασκήσεις. «*Είχαν πολλαπλασιαστεί τόσο πολύ, (γύρω στα 1751), που έφταναν τον αριθμό των σαράντα. Μεταξύ αυτών υπήρχαν μερικές που διακρίνονταν από μεγάλη αγιοσύνη, πλούσια προικισμένες από τον Θεό με μοναδικές και εξαιρετικές χάρες*». “*Se ne dava pure un’ altra (Santi Esercizii) alle Vergini Orsoline che s’ andavano moltiplicando ed erano giunte al numero di quaranta. Tra esse erano alcune di gran perfezione, elle quali si compiaceva Iddio di versare in copia grazie singolari e straordinarie*”.

G. Romano, *Cenni storici della Missione della compagnia di Gesù in Grecia*, Palermo 1912, σ. 100.

Hofmann, *Vescovadi...II Tinos*, Roma 1936, σ. 88 και στον ίδιο αναφορά Razzolini, σ. 94.

⁶(ΑΤΙΣ 173α), Ιστορία, Κατάλογοι, Αλληλογραφία, «*ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΟΥΡΣΟΥΛΑΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ*», σ. 1-7. Περισσότερα για τις Ουρσουλίνες της Τήνου, στον Romano, *Cenni Storici*,... ό.π., σ. 50-56 και στον ίδιο ...ό.π., σ. 245-250.

⁷ Romano, *Cenni Storici*,... ό.π., σ. 288-289. Περισσότερα για τις Ουρσουλίνες της Νάξου, βλέπε στον ίδιο, ...ό.π., σ. 285-299 και Ιωάννης Δελλα-Ρόκκα, «*Χρονικόν της Σχολής Ουρσουλινών Νάξου (1630-1969)*», *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών* 8 (1969), σ. 161-200.

⁸ G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici...II Tinos*, Roma 1936, σ. 139.

⁹ G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici...II Tinos*, Roma 1936, σ. 190. Από αναφορά του Επισκόπου de Via, στις 6 Μαΐου 1793.

¹⁰ Πέθανε το 1846. Μτφ. Μ. Φώσκολος, ...ό.π., σ. 48.

¹¹ Βλ. G. Hofmann, *Vescovadi Cattolici...II Tinos*, Roma 1936, σ. 69.

Μαριάννα Λήβς ή *Leeves*, πολύ μορφωμένη, με γνώση της Ελληνικής, Αγγλικής και Γαλλικής γλώσσας και μουσική παιδεία¹².

Η αδελφή *Ιγνάτσια* κατοίκησε 10 χρόνια στην Σύρο, από το 1852-1862. Είχε την πρόθεση να ιδρύσει μοναστήρι και σχολείο, αλλά για τους γνωστούς λόγους της ύπαρξης μεγάλου αριθμού *Δομηνικανίδων* και *Φραγκισκανίδων* ή *Καπουτσίνων* μοναχών του «οπιτιού» και επιπλέον επειδή είχαν εγκατασταθεί και ήδη λειτουργούσαν σχολείο για τα κορίτσια από το 1846 στην Σύρο, προσκεκλημένες από τον *Επίσκοπο Blancis*, οι *Αδελφές του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως*¹³, ο επίσκοπος δεν της έδωσε την έγκριση της ίδρυσης, ενός ακόμη σχολείου Θηλέων. Τότε ο Ιησουίτης π. Βοναβεντούρα *Αλοϊσιο*, της πρότεινε να έλθει σε συνεννόηση με τον *Επίσκοπο Τήνου Φραγκίσκο Ζαλώνη*, ο οποίος όχι μόνο την στήριξε αλλά της παραχώρησε ακόμη και το πατρικό του σπίτι στα Λουτρά. Έτσι ιδρύεται το *Παρθεναγωγείο Ουρσουλινών Τήνου* στα Λουτρά και δύο χρόνια μετά την άφιξη της *μοναχής Ιγνάτσια*, ήδη φοιτούν 24 κορίτσια, ενώ την μικρή κοινότητα των μοναχών *Ουρσουλινών Τήνου*, συγκροτούν 4 αδελφές¹⁴.

Το 1871 ο *Επίσκοπος Τήνου Ιωάννης Μαραγκός*, δημοσιεύει μια εγκύκλιο, δια της οποίας αναθεωρεί τον Κανονισμό των Ουρσουλινών¹⁵.

Το 1890 το σχολείο των Ουρσουλινών ακμάζει, ο αριθμός των Μοναχών, φθάνει τις 36 και των μαθητριών τις 102¹⁶.

Το 1931 αρχίζει να λειτουργεί και Γυμνάσιο, ενώ από το 1935 λειτουργεί στις κτιριακές εγκαταστάσεις του μοναστηριού και το Δημοτικό σχολείο του χωριού. Το 1952 το Γυμνάσιο των Λουτρών μεταφέρεται στο Παλαιό Ψυχικό και αργότερα στο Νέο Ψυχικό, ενώ από το 1978, οι μοναχές λειτουργούν και δημοτικό σχολείο στα Ανάβρτα. Η δραστηριότητά τους συνεχίζεται στα σχολεία αυτά της Αθήνας, μέχρι σήμερα¹⁷.

¹² Η *Μαριάννα Λήβς ή Leeves*, γεννήθηκε το 1825 στην Κωνσταντινούπολη και ήταν κόρη Αγγλικανού πάστορα. Το 1850 έγινε Καθολική και μετά από πνευματικές αναζητήσεις εισήχθη το 1853, στο τάγμα των Ουρσουλινών. ΑΤΙΣ, (5α,13), χειρόγραφο Βοναβεντούρα *Aloisio*, «*Memorie della missione di Tine e Sira dall' anno 1824 sino al 1852*».

¹³ Το σχολείο ιδρύθηκε από την ίδια την Ιδρύτρια του τάγματος *Aimilia de Vialar* και 4 ακόμη μοναχές, η μία εκ των οποίων ήταν η αδελφή *Abadie*, το 1846. Hoesl Paula, *A pleines Voiles*, μτφ. Σ. Γιαννακοπούλου, *Με ανοιχτά πανιά*, Αθήνα 1982, σ. 148.

¹⁴ *Cenni Storici...* ό.π., σ. 245-250.

¹⁵ Μτφ. Μ. Φώσκολος, ...ό.π., σ. 48.

¹⁶ Ήταν 13 Γαλλίδες, 13 Τηνιακές και οι υπόλοιπες διαφόρων εθνικοτήτων. Από τις μαθήτριες 54 ήταν Καθολικές και 48 Ορθόδοξες. Μτφ. Μ. Φώσκολος, ...ό.π., σ. 49.

¹⁷ Περισσότερες πληροφορίες για την Μονή και το *Παρθεναγωγείο Ουρσουλινών Τήνου*, βλ. Romano, ...ό.π., σ. 245 και εξής. Μτφ. Μ. Φώσκολος, ...ό.π., σ. 44 και εξής. Αντώνιος Φόνσος, «Στοιχεία για μια ιστορία των ιδιόρρυθμων καλογραιών ...», *Τηνιακά Ανάλεκτα*, ό.π., 129-200.

3.2.2. Εγκατάσταση στην Νάξο

Οι Ιησουίτες της Νάξου ήδη από το 1639, διαπραγματεύονταν με τις Ουρσουλίνες του Παρισιού για την αποστολή μοναχών, προκειμένου να ανοίξουν σχολεία για την μόρφωση των κοριτσιών στις Κυκλάδες, αλλά για διάφορους λόγους, από τους οποίους ο κυριότερος ήταν η δυσκολία των ταξιδιών, η εγκατάσταση αναβάλλονταν συνεχώς. Στην δεκαετία του 1670 δύο Ναξιώτισσες φέρεσαν το μοναχικό σχήμα των Ουρσουλινών, αλλά δεν είχαν εκπαίδευση και δεν λειτούργησαν σχολείο, προσφέροντας μόνο θρησκευτικές υπηρεσίες στην κοινότητα του νησιού.

Το 1726 ύστερα από πρόσκληση του *Αρχιεπισκόπου Ιουστινιάνη* και του Ηγούμενου των Ιησουιτών, τρεις μοναχές από την Τήνο, με επικεφαλής την *Ανδριανή Βετσεράνο*, εγκαταστάθηκαν στην Νάξο¹⁸.

Αλλά η μικρή κοινότητα των Ουρσουλινών στην Νάξο διατηρήθηκε μόνο τρία χρόνια, αφού δύο εξ αυτών πέθαναν και η τρίτη που απέμεινε μόνη επέστρεψε στην Τήνο, το 1729. Την ίδια χρονιά οι Ουρσουλίνες του Παρισιού, θέλησαν να έλθουν στην Νάξο για να ιδρύσουν ένα μοναστήρι, αλλά πάλι υπήρξαν εμπόδια και έστειλαν μόνο τους *Κανονισμούς* και τα *Καταστατικά* για την ίδρυση Μονής, οικονομική βοήθεια και υποστήριξη. Εν τω μεταξύ στο διάστημα των τριών χρόνων που ζούσαν οι Τηνιακές μοναχές, ολοκληρώθηκε η εκκλησία της *Αγίας Ούρσουλας* και θεμελιώθηκε το Μοναστήρι τους, το οποίο ολοκληρώθηκε το 1739, με την φροντίδα του *Αρχιεπισκόπου Νάξου Ματούρη*¹⁹.

Στις 21 Οκτωβρίου του 1739, 4 νέες κοπέλες από τις πιο αριστοκρατικές οικογένειες της Νάξου, σε επίσημη τελετή που έγινε στην Μητρόπολη, χειροτονήθηκαν Ουρσουλίνες και φέρεσαν το ένδυμα του μοναχικού σχήματος του Τάγματος. Το σχολείο το οποίο ίδρυσαν, πολύ γρήγορα προόδευσε και στο οικοτροφείο της μονής φιλοξενήθηκαν κορίτσια όχι μόνο από τα γύρω νησιά, αλλά και από την Κωνσταντινούπολη και την Μέση Ανατολή, τα οποία διδάσκονταν *Ανάγνωση*, *Γραφή*, *Χριστιανική Κατήχηση* και *Εργόχειρο*²⁰.

Η επιδιωκόμενη σύνδεση της Μονής, με το Μοναστήρι του Παρισιού επιτέλους επιτεύχθηκε και παρά την αναταραχή που προκλήθηκε από την Γαλλική Επανάσταση, η «*Σχολή των Ουρσουλινών Νάξου*» δεν επηρεάστηκε. Αντιθέτως η φήμη του σχολείου αυξήθηκε και μετά την Ελληνική Επανάσταση εξελίχθηκε σε

¹⁸ (ΑΠΣ 173α). «*ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΟΥΡΣΟΥΛΑΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ*», σ. 1-7. Romano,...ό.π., σ. 288-299.

¹⁹ «*Fondazione del monastero delle orsoline*», *Ciro Ferrari, M.r A. Maturi...ό.π.*, σ. 132-135.

²⁰ Μ. Φώσκολος, *Η Αγία Αγγέλα Μεριτσι...ό.π.*, σ. 47.

ένα από τα καλύτερα *Γαλλικά Σχολεία*²¹ στην Ελλάδα, ειδικά και μετά την άφιξη Γαλλίδων Ουρσουλινών από το Μοναστήρι του *Μοντιγύ* το 1856²².

Το 1931 το Υπουργείο Παιδείας ενέκρινε την λειτουργία ιδιωτικού Γυμνασίου. Κατά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, οι κτιριακές εγκαταστάσεις του συγκροτήματος υπέστησαν μεγάλες καταστροφές και παρά την οικονομική ενίσχυση της Γαλλίας και την επαναλειτουργία του το 1946, λόγω έλλειψης μοναχών η Σχολή σιγά-σιγά φθίνει και διακόπτεται η λειτουργία της οριστικά, το 1970²³.

²¹ Στην σχολή απονεμήθηκαν διεθνή βραβεία, ενώ την επισκέφθηκαν το 1904 το βασιλικό ζεύγος Γεώργιος και Όλγα.

²² Μετά το 1857 το «*Γαλλικό Παρθεναγωγείο*» με πρωτεύοντα μαθήματα τόσο τα Ελληνικά όσο και τα Γαλλικά, εκτός από τις εξωτερικές μαθήτριες δεχόταν και εσωτερικές στο πρότυπο οικοτροφείο του. μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο λειτούργησε και βρεφονηπιαγωγείο για την περίθαλψη περίπου είκοσι ορφανών του πολέμου.

²³ Περισσότερα για τις Ουρσουλίνες της Νάξου, βλέπε μελέτες Romano, *...ό.π.*, σ. 285-299. Ιωάννη Δελλα-Ρόκκα, «Χρονικόν της Σχολής Ουρσουλινών Νάξου (1630-1969)», *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών* 8 (1969), σ. 161-200. Μ. Φώσκολος, *...ό.π.*, σ. 46 και εξής. *Ciro Ferrari, M.r A. Maturi...ό.π.*, σ. 132-135. Ευδοκία Σκληράκη, *Παιδεία και Εκκλησία στην Νάξο κατά την Τουρκοκρατία και τους πρώτους μετεπαναστατικούς χρόνους*, 1996, Διδακτορική Διατριβή.

3.3. Κανονισμός του Τάγματος και Μέθοδος Διδασκαλίας

3.3.1. «ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝ ΟΡΣΟΛΙΝΩΝ ΣΥΝΘΕΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΑΚΑΡΙΑΝ ΑΓΓΕΛΑ ΜΕΡΙΚΙΑ»¹

Ο κανονισμός που τηρούσε η Αδελφότητα των Ουρσουλινών της Τήνου και η εξαρτώμενη από αυτήν Αδελφότητα της Σύρου, ήταν ο λεγόμενος «Κανονισμός της Πάρμας», ο οποίος είχε σταλεί από την Ιταλία, μεταφρασθεί και εγκριθεί από τον Επίσκοπο Τήνου Πέτρο Ιουστινιάνη (1700-1715)².

Είναι ο εγκεκριμένος Κανονισμός, από τους πάπα Παύλο Γ', Γρηγόριο ΙΓ' και Παύλο Ε', που συντάχθηκε από τον Αρχιεπίσκοπο του Μιλάνο Καρόλου Βορρομαίο ή *Borromée* και εκδόθηκε ένα χρόνο μετά τον θάνατό του το 1585. Δεν προβλέπει ούτε όρκους ούτε «Άβατο», αλλά μόνο την υπόσχεση *Παρθενίας*³.

Αντίγραφο αυτού του κανονισμού βρήκαμε στο Αρχείο ΑΤΙΣ, το οποίο φυλάσσεται στην Μονή Ιησουιτών Αθήνας, γραμμένο στο «Φραγκοχιώτικο» ιδίωμα⁴ με τον τίτλο: «TAXIS TON PARTHENON ORSOLINON SINTHEMENI APO TIN MACARIAN ANGELA MERICIA» δηλαδή, «ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝ ΟΡΣΟΛΙΝΩΝ ΣΥΝΘΕΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΑΚΑΡΙΑΝ ΑΓΓΕΛΑ ΜΕΡΙΚΙΑ». Αποτελείται από 67 χειρόγραφες σελίδες, δεμένες με μαλακό μπλέ εξώφυλλο στο οποίο υπάρχει ο τίτλος: «*Per la vestizione ecc. /delle Orsoline/Regole Mo.r /delle Orsoline indigene /in greco*» και από κάτω σε λευκή ετικέτα γράφεται: «173 K5000 Ουρσουλινών/ *Per la Vestitura / Taxis ton Parthenon*». Στην πρώτη και την τελευταία σελίδα φέρει την σφραγίδα του τάγματος των Ιησουιτών. Περιλαμβάνει δύο μέρη: Μέρος πρώτο αποτελούμενο από 11 κεφάλαια, (σ. 1-50) και μέρος δεύτερο αποτελούμενο από 6 κεφάλαια, (σ. 51-67).

Για την παρούσα μελέτη ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το κεφάλαιο 10, του πρώτου μέρους: «*Peri tis aghapis tu plision ke peri tu scoliu is ta Corizia*», δηλαδή «Περί της αγάπης του πλησίον και περί του σχολείου εις τα κορίτσια» και το κεφάλαιο 5, του δεύτερου μέρους: «*Peri ton dhidhascalison dhia ta corizia*», ήτοι «Περί των διδασκαλισσών δια τα κορίτσια». Τα υπόλοιπα κεφάλαια αναφέρονται σχετικά με την «ενδυμασία» και τα «ταξίματα» των μοναχών, τα καθήκοντα της *Ηγουμένης*, τις υποχρεώσεις της «*Βικάριας*», την συμβολή των «3 Συμβοηθητριών», την οργάνωση και τις κοινές συναντήσεις της «*Συντροφίας*».

¹ Βλ. στο Παράρτημα 3. ΑΤΙΣ (173β, K5000).

² Αναφέρεται στην εισαγωγή του Κανονισμού: «ο εκλαμπρότατος και Αιδέσιμότατος, Φραγκίσκος Πέτρος Μάρτυρας Ιουστινιάνης, οπού εστάθη Επίσκοπος της Τήνου, επρόσταξεν να φυλάγεται από τες Παρθένας Ουρσουλίνες». Παράρτημα 3. ΑΤΙΣ (173β K5000) και Φώσκολος, ...ό.π., σ. 44.

³ Μτφ. Μ. Φώσκολος, *Η Αγία Αγγέλα Μεριτσι και οι Μοναχές Ουρσουλίνες*, ό.π., σ. 18.

⁴ Δηλαδή είναι γραμμένο σε Ελληνική γλώσσα, αλλά με λατινικούς χαρακτήρες γραφής.

Ο παραπάνω Κανονισμός είναι αχρονολόγητος, αλλά επειδή πρόκειται για αντίγραφο του «Κανονισμού της Πάρμας» που τυπώθηκε το 1585 και μεταφράστηκε το 1704, από τον «εκλαμπρότατο και Αιδεσιμότατο, Φραγκίσκο Πέτρο Μάρτυρα Ιουστινιάνη, οπού εστάθη Επίσκοπος της Τήνου και επρόσταξεν να φυλάγεται από τες Παρθένας Ουρσουλίνες», ίσως το εγχειρίδιο να ανήκει χρονικά στην περίοδο της ιεραρχίας του (1700-1715) και πιθανόν να μεταφέρθηκε από την Τήνο στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, με την εγκατάσταση στην Σύρο των πρώτων Ουρσουλινών, ή και να αντιγράφηκε το 1753 από τις ίδιες.

3.3.1.1. «Περί της αγάπης του πλησίον και περί του σχολείου εις τα κορίτσια»

Οι πρώτες ενότητες του *Κεφαλαίου 10* του κανονισμού, αναφέρονται στην αγάπη προς τον Θεό και τον άνθρωπο, καθώς επίσης και την αδελφική αγάπη που πρέπει να υπάρχει μεταξύ των μοναχών, κάνοντας πράξη την εντολή «*Αγάπα τον πλησίον σου ως τον εαυτόν σου*».

Στην συνέχεια δίνονται οδηγίες, σχετικά με την υψηλή *τιμημένη και αγία υπηρεσία* που αναλαμβάνουν και την ευθύνη που φέρουν στην διαπαιδαγώγηση των κοριτσιών. Από το κεφάλαιο 10 του παραπάνω κανονισμού επισημαίνουμε τα εξής:

1. Κυριότερος σκοπός της Αποστολής των Ουρσουλινών μοναχών, είναι πάνω απ' όλα, η καθοδήγηση των κοριτσιών «*εις την ευλάβειαν και στον Άγιον φόβον του Θεού*».

2. Κατά δεύτερο, να τα μαθαίνουν «*τες σπιτικές δουλειές και τα αρχοντικά ήθη*».

3. Το σπουδαιότερο καθήκον κάθε Ουρσουλίνας είναι η Διδασκαλία στο σχολείο. Δεν θεωρούνται «*αληθινές Ουρσουλίνες, εκείνες όπου δεν ήθελαν πάρει τέτοιαν έγνοιαν και δεν ήθελαν αγαπήσει τέτοιαν υπηρεσίαν τόσον τιμημένην, ψηφισμένη και αγίαν*», όπως είναι η παραπάνω υποχρέωση.

4. Η απασχόληση στο σχολείο είναι καθημερινή και όχι μόνο για μία φορά, περιστασιακά. «*Οθεν όχι μόνο καμίαν φοράν ορμηγνέοντας, επειδή αυτό δεν κράζεται σχολείου, αμή πρέπει να είναι ακολουθιστό*».

5. Την ευθύνη της επιλογής των *Διδασκαλισσών* έχει η Ηγουμένη. Η Σουπεριόρα οφείλει να *επιλέξει* τις καταλληλότερες για «*δασκάλες και τις άλλες για υποδιδασκάλισσες*». Γιατί η διδασκαλία πρέπει να γίνεται με χαρά και τα κορίτσια τα οποία πρέπει να αναθρέψουν σύμφωνα με τους κανόνες των διδασκαλείων, βρίσκονται σε μεγάλο αριθμό.

6. Οι διδασκάλισσες οφείλουν να υπακούουν στις εντολές της Ηγουμένης. Όσες αναλαμβάνουν το καθήκον της δασκάλας, πρέπει να αφιερώνουν τον εαυτόν τους και να δίνονται ολοκληρωτικά σε αυτό το Θεϊκό έργο. «*Εξω όμως από εκείνες όπου είναι αποφασισμένες δια διδασκάλισσες, καμία άλλη από τις Παρθένας της*

Συντροφίας δεν θέλει αποκοτίσει θεληματικώς από εδικήν της γνώμην να κάμει σχολείον εις πολλά ή ολίγα κορίτσια». Όποια δε υπηρεσία της ανατεθεί, θα πρέπει να την δέχεται και να δείχνει υπακοή.

7. Στα σχολεία των κοριτσιών, ποτέ και για κανένα λόγο δεν θα πρέπει να γίνονται δεκτά αγόρια, ακόμη και μικρής ηλικίας, επειδή «αυτό άπρεπον δια πολλές αιτίες».

8. Η διδασκαλία παρέχεται δωρεάν. Σύμφωνα με την Ευαγγελική ρήση, όπως και οι Ιησουίτες, έτσι και «οι Παρθένες της Συντροφίας», οφείλουν «να δώσουσι χάρισμα, εκείνο όπου χάρισμα ελάβασι από την θείαν απλοδορίαν» και χωρίς καμία χρηματική αμοιβή, αλλά προς τιμήν και δόξα του Θεού και ωφέλεια των ψυχών⁵.

3.3.1.2 «Περί των διδασκαλισσών και σχολείων δια τα κορίτσια»

Στο κεφάλαιο 5 του ίδιου κανονισμού, αναφέρονται λεπτομερώς, τα καθήκοντα των διδασκαλισσών. Επισημαίνουμε τα ακόλουθα:

1. Μέγιστο καθήκον κάθε μοναχής Δασκάλας, η οποία πρέπει να επιλέγεται από την Ηγουμένη αξιοκρατικά και ανάλογα με τις ικανότητές της, είναι το να διδάσκει «δια μόνην αγάπην του Εσταυρωμένου Ιησού Χριστού». Η «πληρωμή» της θα είναι, μόνο εκείνη που θα της αποδώσει ο Θεός, εκτιμώντας το βαρύ και κοπιώδες έργο της. «Η Σουπερίορα θέλει διαλέξει τες διδασκάλισσες δια να ορμηνεύουσι τα κορίτσια τες σπιτικές δουλειές και τον Άγιον φόβον του Θεού και οι διδασκάλισσες θέλουν έχει το σχολείο επάνω τους έως όπου θέλει η Σουπερίορα, η οποία με άγια διάκρισιν πρέπει να μοιράσει το βάρος κατά τες δυνάμεις κάθε μιας. Οι διδασκάλισσες θέλουν κάμει το σχολείον χάρισμα, καθού εις άλλον τόπον το προλέγει η Ρέγουλα, δια μόνην αγάπην του Εσταυρωμένου Ιησού Χριστού».

2. Η δασκάλα οφείλει να είναι το παράδειγμα αρετής για τις μαθήτριάς της, γιατί τα κορίτσια αντιλαμβάνονται με τα έργα και τις πράξεις και όχι με τα λόγια.

3. Οφείλει να εμπνέει στις μαθήτρίες την σωφροσύνη και την ταπεινότητα και όχι την αγάπη για τα υλικά αγαθά, «τες ματαιότητες και μόδες του κόσμου».

4. Να διδάσκει τα κορίτσια με αγάπη και να αποφεύγεται η τιμωρία, ειδικά το ξύλο και «ποτέ πάνω εις το κεφάλι» ή σε άλλα σημεία με κίνδυνο ανεπανόρθωτες βλάβες της «Υγείας των». Να συνηθίσει «τα κορίτσια να ηλακούωσι και να κάμνουσι το χρέος των πλέον αυτά από αγάπην, παρά από φόβον παιδας».

5. Οφείλει όμως η διδασκάλισσα να λαμβάνει αμέσως μέτρα, όταν αντιλαμβάνεται ότι τα κορίτσια, «πίπτουσι εις πταισματα, πως έχουσι ολίγον σέβας εις την εκκλησίαν, πως είναι ανυπάκουα εις τους γονείς των», ώστε να εμποδίσει τον δρόμο σε μεγαλύτερα σφάλματα, γιατί «το μεγαλύτερο κακό ενός πλάσματος είναι το κρίμα», η αμαρτία.

⁵ Βλ. Στο Παράρτημα 3. ΑΤΙΣ (173β, Κ5000), το Κεφάλαιο 10 του Κανονισμού, «ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝ ΟΡΣΟΛΙΝΩΝ...», σ. 37-42.

6. Να προσέξει επίσης τις συναναστροφές των κοριτσιών, με νέους, «παλικαράκια» ή «κακά» κορίτσια, τα οποία η δασκάλα έχει υποχρέωση, αν δεν έχουν ελπίδα να διορθωθούν, να τα αποβάλλει τελείως από το σχολείο της, για να μην παρασύρουν και τα υπόλοιπα.

7. Να μάθει στις μαθήτριες να προσεύχονται με ευλάβεια και στην εκκλησία να στέκονται με σεβασμό. Την ίδια ευλάβεια να δείχνουν προς την *Παναγία, τον Άγγελο φύλακα, τον Άγιο Ιωσήφ, την προστάτιδα τους Αγία Ούρσουλα και όλους τους Αγίους και να μην περνάει ημέρα «χωρίς να τες βάλει να ειπούν την Κορονέτα της Παναγίας»*⁶.

8. Να αφήνει τα κορίτσια να παίζουν, τα απογεύματα των εορτών, μετά από την επίσκεψη στην εκκλησία, αλλά πάντοτε «σεμνά παιχνίδια», ώστε να μην πλήττουν και βαριούνται.

9. Οφείλει τέλος να μην κάνει διακρίσεις, με το να δείχνει συμπάθεια ή περισσότερη αγάπη σε μια μαθήτριά, παρά σε μία άλλη. «Αλλά ας έχουσι κοινά εις όλες μίαν χριστιανικήν αγάπην, διατί όλες είναι ακριβές ψυχές του Χριστού όπου του κοστίζουν το αίμα του το πολυτίμητον».

10. «*Η υπομονή, η πραότητα, η αγάπη, θέλουσι είναι οι αρετές όπου μερικά θέλουσι αγαπούσι οι Διδασκάλισσες και με αυτές θέλουσι ανοίξει τον δρόμο δια να εμπεί η Αγία αγάπη του Θεού και θέλουσι λάβει μεγάλην δόξαν εις τον ουρανόν*»⁷.

⁶ Δηλαδή το «Άγιο Ροδάριο» προς τιμήν της Παναγίας.

⁷Βλ. στο Παράρτημα 3. ΑΤΙΣ (173β, Κ5000), το Κεφάλαιο 6, του Κανονισμού «*ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝ ΟΡΘΟΛΙΝΩΝ...*», σ. 61-65. Βλ. επίσης μτφ. Αδ. Αγνής Αλμπέρτη, *Αγία Αγγέλα Μεριτσι, Γραπτά, Κανονισμός-Παραινέσεις-Διαθήκη*, Αθήνα 2001.

3.4. Εγκατάσταση των Ουρσουλινών στην Σύρο

3.4.1. Η πρώτη Ουρσουλίνα

Η επιτυχία της κοινότητας των Ουρσουλινών της Τήνου τον 18^ο αιώνα, οδήγησε στην ίδρυση της κοινότητας της Νάξου και λίγο αργότερα οι Ιησουίτες της ενωμένης από το 1751, Αποστολής Τήνου-Σύρου, προσπάθησαν να εγκαταστήσουν το τάγμα και στην Σύρο, για να εξασφαλίσουν την εκπαίδευση των κοριτσιών. Γιατί ενώ τα αγόρια είχαν αρχίσει να εκπαιδεύονται ήδη από τον 17^ο αιώνα από τους Γάλλους Καπουτσίνους (1633) και συνεχίστηκε η εκπαίδευσή τους κατά τον 18^ο αιώνα, με την συμβολή και των Ιησουιτών (1744), δεν συνέβαινε το ίδιο με τα κορίτσια της ίδια ηλικίας, «που γύριζαν στους δρόμους χωρίς καμία μόρφωση και χωρίς να διδάσκονται την Χριστιανική Κατήχηση»¹.

Αλλά για την εγκατάσταση του Τάγματος των Ουρσουλινών στην Σύρο, οι Ιησουίτες συνάντησαν μια πρακτική δυσκολία, επειδή είχαν ήδη εγκατασταθεί από τον 16^ο και 17^ο αιώνα, οι Αδελφότητες των «Δομηνικανίδων» και των «Καπουτσίνων». Οι μοναχές αυτών των ταγμάτων, ήταν ενδεδυμένες με το μοναχικό ένδυμα, αλλά δεν ζούσαν με «άβατο» σε μοναστήρια. Ήμεναν μαζί με τις οικογένειές τους, ως κοσμοκαλόγριες γι' αυτό και λέγονταν «κατ' οίκον» μοναχές, όπως ακριβώς και οι πρώτες Ουρσουλίνες της Τήνου². Αλλά τόσο «οι Δομηνικανίδες όσο και οι Καπουτσίνες δεν λειτουργούσαν σχολείο». Ασχολούνταν μόνο με θρησκευτικά έργα και την φροντίδα των εκκλησιών. Παρά το γεγονός όμως της επιτακτικής ανάγκης για εκπαίδευση των κοριτσιών, δεν ήταν εύκολο να συσταθεί και μια τρίτη γυναικεία Αδελφότητα, γιατί ο αριθμός αυτών των μοναχών ήταν μεγάλος.

Όταν όμως ο π. Miconi ίδρυσε την Μονή των Ιησουιτών της Σύρου, προσπάθησε με κάθε τρόπο να εγκαταστήσει και τις Ουρσουλίνες. Μάλιστα για να επιβεβαιώσει την χρησιμότητά τους, το 1745 «με την έγκριση του Επισκόπου De Longhis ήλθε από την Τήνο, από τον καιρό που ήταν ο π. Miconi μια μοναχή Ουρσουλίνα. Μια γυναίκα ηλικιωμένη, με το όνομα **αδελφή Μαριέττα** από το χωριό Κουμάρo, η οποία άνοιξε σχολείο στη Σύρο, όπου **δίδαξε για 8 χρόνια** και ήταν ιδιαίτερα καλοδεχούμενη στη χώρα»³.

¹ «Ma intanto le ragazze femmine giravano per le strade senza veruna educazione, e senza potersi ad esse insegnare la Dottrina Cristiana». Βλ. στο Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ, (6α Κ16) σ. 35, κεφάλαιο V.

² Βλ. Μτφ. Μ. Φώσκολος, *Η Αγία Αγγέλα Μερίτσι και οι Μοναχές Ουρσουλίνες*, ό.π., σ. 48.

³ «che le Terziarie Dominicane e Cappuccine non facevano scuola», Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), κεφ. V. σ. 35 και εξής.

3.4.2. Επίσημη εγκατάσταση και δραστηριότητά κατά τον 18^ο αιώνα

Αλλά επειδή η «*Σόρα Μαριέττα*» ήταν ηλικιωμένη, έπρεπε οι Ιησουίτες να επιμείνουν και να βρουν τρόπο, ώστε να εγκαταστήσουν νέες σε ηλικία μοναχές Ουρσουλίνες, οι οποίες θα αναλάμβαναν την διδασκαλία των κοριτσιών. Η λύση δόθηκε αναπάντεχα το 1753, όταν δύο νεαρές Συριανές κοπέλες, η *Agnesa Raguseo* ή *Ραουζαίου* και η *Anna Rossi* ή *Ρούσσου*, κατά την διάρκεια των «*Πνευματικών Ασκήσεων*», που κήρυττε ο π. *Gagliardi*⁴, εξέφρασαν την επιθυμία να γίνουν Ουρσουλίνες. Αρχικά το αίτημα τους δεν έγινε αποδεκτό, για τους ίδιους λόγους τους οποίους ήδη προαναφέραμε. Αλλά την ίδια περίοδο ο π. *de Roxas*, έφυγε για την Ιταλία και τον αντικατέστησε στην Μονή Σύρου, ο π. *Ferraris*, από την Μονή της Τήνου. Υπενθυμίζουμε ότι είχε προηγηθεί η συνένωση των δύο Μονών Τήνου και Σύρου με κοινό ηγούμενο από το 1751 και οι δύο Μονές συνεργάζονταν συστηματικά και αρμονικά. Κατά την διάρκεια της απουσίας του π. *de Roxas*, οι δύο κοπέλες, επανέλαβαν το αίτημά τους στον π. *Ferraris*, αλλά και πάλι δεν έγινε δεκτό. Επιπλέον ήταν αρνητικός και ο τότε Βικάριος *Μάρκος Ρούσσος*, ο οποίος μετά τον θάνατο του *Επισκόπου Maturi*, διοικούσε την χηρεύουσα Επισκοπή Σύρου.

Τελικά ο π. *Ferraris*, με τα επιχειρήματα: Πρώτον ότι, η «*Σόρα Μαριέττα* δεν μπορούσε πλέον να διδάσκει, επειδή ήταν ηλικιωμένη και άρρωστη», δεύτερον ότι, «*οι μοναχές Δομηνικανίδες και Καππουτσίνες δεν διατηρούν σχολείο*», τρίτον ότι, «*για να εκπαιδεύονται τα κορίτσια, δεν χρειαζόταν να χειροτονηθούν περισσότερες από δύο Μοναχές Ουρσουλίνες, οι οποίες θα είχαν ως αποκλειστική απασχόληση μόνο να διδάσκουν στο σχολείο*» και τέταρτον ότι, «*δεν θα ντυνόταν άλλη Ουρσουλίνα, παρά μόνο σε περίπτωση θανάτου της μιας εξ αυτών*», κατάφερε να πείσει τον Βικάριο, ότι κατ' αυτόν τον τρόπο, δεν θα αυξανόταν ο αριθμός τους και θα παρέμεναν σταθερά μόνο δύο, ασχολούμενες αποκλειστικά με την εκπαίδευση των κοριτσιών, λειτουργήματα που θα απέβαινε εξαιρετικά ωφέλιμο για τον λαό της Σύρου⁵.

Αλλά σύμφωνα με τις πηγές, για να κάνουν το «*Δοκίμιό*» τους οι δύο υποψήφιες μοναχές, *Αγνή Ραουζαίου* και *Άννα Ρούσσου*, θα έπρεπε να πάνε να μείνουν για κάποιο χρονικό διάστημα στην Τήνο. Στο εξής δε, θα ανήκαν αποκλειστικά στην δικαιοδοσία της Ηγουμένης των Ουρσουλινών Τήνου⁶.

Έτσι στα μέσα της Τεσσαρακοστής του 1753, πράγματι πηγαίνουν οι δύο κοπέλες στην Τήνο, για να μαθητεύσουν, κοντά στην συστημένη εκεί από το 1704, *Αδελφότητα των Ουρσουλινών*, ώστε να εξοικειωθούν με την παιδαγωγική τους

⁴ Σύμφωνα με τις ίδιες πηγές είχε έλθει στην Σύρο από το 1750.

⁵ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), σ. 35 και εξής.

⁶ Η τακτική αυτή συνεχίστηκε μέχρι το πρώτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα. Μέχρι τότε οι Ουρσουλίνες της Σύρου ήταν μόνο δύο και εξαρτιόντουσαν από τον Επίσκοπο και την κοινότητα Ουρσουλινών της Τήνου. Η ανεξαρτητοποίηση των δύο κοινοτήτων έγινε το 1822, με πρώτη υφηγουμένη της Σύρου την Ιωάννα Χαλαβαζή. Μτφ. Μ. Φώσκολος, ...ό.π., σ. 49.

μέθοδο, να «δοκιμαστούν» στον «Κανονισμό τους» και τελικά να λάβουν το ένδυμα των μοναχών Ουρσουλινών, δια της τελετής της Χειροτονίας τους. Την ίδια περίοδο, εκλέγεται Επίσκοπος Σύρου, ο *Giacinto ή Υάκινθος Giustiniani*, ο οποίος κατά σύμπτωση έφθασε στην Τήνο το ίδιο πρωινό που έφθασαν και οι δύο υποψήφιες μοναχές. Όταν ενημερώθηκε ο νέος Επίσκοπος, «είχε αντίθετη γνώμη γι' αυτή την Χειροτονία, αλλά για να μην ακυρώσει την απόφαση του Σεβασμιότατου Βικάριου, με την έγκριση του οποίου είχαν ήδη έλθει οι δύο υποψήφιες, έδωσε την άδεια, να χειροτονηθούν και να διαπαιδαγωγηθούν στην Τήνο, για κάποιους μήνες, ώστε να μάθουν πολύ καλά τα καθήκοντά τους και μετά να επιστρέψουν στη Σύρα»⁷.

Η τελετή της Χειροτονίας τους έγινε στις 26 Ιουλίου 1753, από τον π. *Ferraris*, γιατί ο ηγούμενος της Αποστολής Τήνου-Σύρου π. *Betti*, ήταν άρρωστος. Οι νέες Συριανές Ουρσουλίνες, αφού μαθήτευσαν κοντά στις άλλες Ουρσουλίνες της Τήνου και ολοκλήρωσαν το «Δοκίμιο» τους, επέστρεψαν στο νησί τους, στις 2 Νοεμβρίου 1753.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, με την συμπαράσταση των Ιησουιτών, εγκαταστάθηκε το τάγμα των Ουρσουλινών στην Σύρο και επίσημα το 1753. «Το σχολείο των κοριτσιών ανέλαβαν οι δύο Συριανές Ουρσουλίνες μοναχές, αδελφές *Agnesa Raguseo* και *Anna Rossi*, ενώ η γηραιά και άρρωστη Τηνιακή Ουρσουλίνα αδελφή *Μαριέττα* αφού δεν ήταν πλέον αναγκαία στη Σύρο, επέστρεψε στην Τήνο, όπου μετά από λίγο καιρό, αναπαύθηκε στον Κύριο»⁸.

Την ίδια περίοδο στην Μονή των Ιησουιτών Σύρου, επιστρέφει από την Ιταλία ο π. *de Roxas* και μαζί με τον π. *Tozzoni* που είχε σταλεί από την Τήνο στη Σύρο και τον π. *Gagliardi*, διευθύνουν την Αποστολή και το σχολείο των αγοριών και καθοδηγούν πνευματικά τις μοναχές Ουρσουλίνες.

Δια της παρακάτω επιστολής του Ηγούμενου των Ιησουιτών Τήνου, προς τον εκτελούντα χρέη προϊσταμένου, Ιησουίτη π. *Tozzoni*, στην Σύρο, διαπιστώνεται ο ρόλος και η επιρροή που ασκούσαν οι Ιησουίτες στις μοναχές, ως Πνευματικοί και ως επιτηρητές του Κανονισμού και της διδασκαλίας των, καθώς και η εξάρτηση των Ουρσουλινών της Σύρου, από την Ηγουμένη της Αδελφότητας Ουρσουλινών Τήνου:

Ν. 67. «Γράμμα του π. Πέτρο *Betti*, Ηγούμενου [των Ιησουιτών] στην Τήνο στον π. Αντόνιο *Tozzoni* Ηγούμενο στην Σύρα στις 20 Οκτωβρίου 1753, σχετικά με τις Ουρσουλίνες».

«Φθάνουν εκεί οι δύο Συριανές Καλογραιές, αλλά του μοναχικού τύπου όπως λέμε, Τηνιακές, [δηλ. Ουρσουλίνες του «σιπιτιού»] ενημερωμένες σωστά στον Κανονισμό τους, από την Ηγουμένη που μένει στην Τήνο. Για καλύτερη οργάνωση, έχει καθιερωθεί υποχρεωτικά, ώστε και οι δύο καλογραιές που βρίσκονται τώρα εκεί, να μπορούν η κάθε μία

⁷ Βλ. στο Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16) κεφάλαιο V. σ. 35 και εξής.

⁸ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), Κεφάλαιο V. σ. 35 και εξής και *Romano, ...ό.π.*, σ. 55-56.

στο δικό της σπίτι, να διαπαιδαγωγούν στην ευλάβεια, στην ευσέβεια, αλλά και στα καθήκοντα τους τα κορίτσια και δεν πρέπει ποτέ η μία να παραπονιέται για την άλλη, με κανένα τρόπο, αφήνοντας εντελώς ελεύθερους τους γονείς, να τα στέλνουν στο σχολείο που θέλουν. Στην εκκλησία μας λοιπόν όπου συναγωνίζονται οι δασκάλες και οι μαθήτριες, θα πρέπει να υπάρχει η κατευθυντήρια γραμμή, [η σύσταση, η οδηγία] να διδάσκει η πιο εξειδικευμένη, η πιο έμπειρη, είτε πρόκειται για την Χριστιανική Διδασκαλία, είτε για την απαγγελία των συνηθισμένων προσευχών. Η πιο έμπειρη θα αγρυπνεί για την συμπεριφορά της πιο νέας, αλλά αν συμβεί κάποιο γεγονός, [αν προκύψει κάποιο ζήτημα], ακόμη και ασήμαντο, δεν θα πρέπει να το επαναλάβει, εκτός αν η περίπτωση το απαιτεί, τότε το αναφέρει στον Ηγούμενο, ο οποίος ενημερώνει σχετικά την Σεβαστή Αδελφή Ηγουμένη δια μέσου εμού. Και κατ' αυτόν τον τρόπο ο Ηγούμενος θα μπορεί να μας μεταφέρει την γνώμη του. Αυτές για την ώρα είναι οι οδηγίες της Σεβαστής Αδελφής Ηγουμένης, η οποία παρακαλεί τον Ηγούμενο, για να τηρούνται αυστηρά, να επικοινωνεί με αυτές τις καλογραίες Ουρσουλίνες, επίσης θα μπορεί να κρατήσει αυτή την επιστολή, εν ανάγκη για να τα υπενθυμίζει. Τέλος, μου εξέθεσε ότι, επιστρέφουν εκεί, με πλήρη αφοσίωση και αγάπη»⁹.

Μέχρι το τέλος του 18^{ου} αιώνα και τις αρχές του 19^{ου} ο αριθμός των Ουρσουλινών Σύρου, παραμένει σταθερός. Μόνο δύο μοναχές, ασχολούνται αποκλειστικά στα «σπίτια» τους με την εκπαίδευση των κοριτσιών. Το επιβεβαιώνει το 1790, ο Στέφανος Δέλλα-Ρόκκα, ο οποίος γράφει ότι, «*Deux Religieuses Ursulines s'y occupent de l' éducation des filles. Ces Religieuses, qui ne sont pas cloîtres, mènent une vie très- exemplaire dans les maisons de leurs père et mère, ou d'autres très-proches parents*»¹⁰.

Ο δε Επίσκοπος Fonton, στην έκθεσή του, στις 30 Ιανουαρίου 1788, μεταξύ άλλων αναφέρει, στον αρ. 22: «Δύο μοναχές Ουρσουλίνες... διατηρούν σχολείο και

⁹ N. 67 «Lettera del' p. Pietro Betti Sup. in Tine al p. Antonio Tozzoni Sup. in Sira in data 20 8bre 1753 riguardo alle Orsoline».

«Vengono costà le due Calogree di Natali Siriotte, ma di Religione diciamo così, Tiniotte, dovendo essere soggette giusta la loro regola alla Superiora che si siede in Tine. Per buon regolamento resta stabilito che tutte due le calogree ora costì esistenti possano ciascuna nella propria casa educare nella pietà, e nelle anzi loro proprie le fanciulle, senza che l'una debba, in alcun modo lamentarsi dell'altra, lasciando la piena libertà a parenti di mandarle alla scuola ove vogliono. Nella nostra chiesa però dove concorrono le maestre e fanciulle scolari, dovrà avere l' indirizzo ammaestrare la più provetta o sia nella Dottrina X.na o nel recitare le solite preghiere. La più provetta potrà in vigilare sulli portamenti della più giovane ma però occorrendo alcun fatto anche leggere, non dovrà riprenderlo, benchè se il caso lo richiederà dove parteciparlo a V. R., che ne darà parte ag.ta S.ra Superiora per mezzo mio. E frattanto V. R. potrà mettervi il compenso. Tali sono finora gli ordini di ag.ta S.ra Superiora, che prego V.R. comunicare a coteste calogree Orsoline per la esatta osservanza, anzi potrà conservare q.ta lettera per rinfrescarne al bisogno la memoria. Per fine riverranno cola con tutto l'affetto mi rassegnò». ΑΤΙΣ (12α Κ47), σ. 49-50.

¹⁰ «Δύο Ουρσουλίνες μοναχές ασχολούνται με την εκπαίδευση των κοριτσιών. Αυτές οι μοναχές δεν είναι έγκλειστες [σε μοναστήρι], ζουν μια ζωή πολύ υποδειγματική στα σπίτια των γονέων τους, ή σε πολύ κοντινούς συγγενείς». Della Rocca Stefano, (Abbé), *Traité complet sur les abeilles avec une méthode nouvelle de les gouverner, telle qu' elle se pratique à Syra, île de l' Archipel, précède d'un Précis historique et économique de cette île, dédiée à Madame par M.*, Paris 1790, σ. 88.

κάνουν την Κατήχηση στα κορίτσια...»¹¹. Πρόκειται όπως θα δούμε και παρακάτω, για τις αδελφές Ουρσουλίνες *Agnesa Ραουζαίου* και *Φρατζεσκούλα Χαλαβαζή*, η οποία αντικατέστησε την *Άννα Ρούσου*, η οποία είχε αποθάνει, στα τέλη του καλοκαιριού του προηγούμενου χρόνου.

3.4.2.1. Αυστηρή τήρηση του Κανονισμού του Τάγματος

Σύμφωνα με όσα ανωτέρω είδαμε στον *Κανονισμό των Παρθένων Ουρσουλινών*, πρωταρχικός σκοπός του σχολείου τους, είναι η διδασκαλία της *Χριστιανικής Κατήχησης* και κατά δεύτερο λόγο, η καθοδήγηση στην εκμάθηση της «καλής συμπεριφοράς» και του «νοικοκυριού»: «*ορμηνεδόντας τα εις τες σπιτικές δουλειές εις τα καλά και αρχοντικά ήθη και το κυριότερον εις την ευλάβειαν, εις τον Άγιον φόβον του Θεού*»¹².

Η μέθοδος, η οποία όπως ήδη ειπώθηκε εισήχθη από την Τήνο, όπου το τάγμα των Ουρσουλινών εγκαταστάθηκε για πρώτη φορά στον Ελληνικό χώρο το 1704, με στόχο την μόρφωση των κοριτσιών, εξελίχθηκε σύμφωνα με την αντίληψη του 18^{ου} και αργότερα του 19^{ου} αιώνα, η οποία θεωρούσε ότι, για να προετοιμάζονται σωστά οι νεαρές κοπέλες, για το ρόλο της μητέρας και συζύγου, έπρεπε να γνωρίζουν πρωτίστως την *Χριστιανική Κατήχηση-Διδασκαλία* ή αλλιώς «*Ιερά Ιστορία*», για την δημιουργία μιας *Χριστιανικής οικογένειας*, στην οποία είχαν καθήκον, να μεγαλώσουν ενάρετα, με «καλούς τρόπους και με την ευλογία του Θεού τα παιδιά τους, εμπνέοντας τους την αγάπη για τον Θεό και την Πατρίδα. Να γνωρίζουν επίσης, λίγη «*Ανάγνωση, Γραφή και Αριθμητική*» και κυρίως τα λεγόμενα «*Χειροτεχνήματα*», δηλαδή *ράψιμο και κέντημα*, εφόδια απαραίτητα, κάθε καλής νοικοκυράς και συζύγου¹³.

¹¹ «*Finalmente tra le monache sono ancora due di S. Orsula, che s' uniscono in tutte le funzioni con quelle di S. Domenico ed attendono a far la scuola ed insegnar la dottrina christiana alle ragazze, con gran profitto delle medesime, per l' edificazione anche che danno*».

Prop. Scritture riferite, vol. 879: 269r-273r. Relazione del Vescovo G. B. Fonton sopra la sua diocesi, 30 Gennaio 1788, στον G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 142.

¹² Παράρτημα 3. ΑΤΙΣ (173β, K5000).

¹³ Βλ. Ν. Βάμβα, *Αυτοσχέδιος Ομιλία, γενομένη εν Ερμούπολει τη ζ' Μαρτίου 1834, εις την έναρξιν του σχολείου των Ευγενών Κορασιών του υπό την διδασκαλίαν της ευγενούς Ελληνίδος ΕΛΕΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ*, φυλλάδιο τυπωμένο στο τυπογραφείο Ι. Ι. Ρόβερτσον.

Π. Ζωντανού, *περί ανατροφής των κορασιών και της δημοσίου εκπαιδεύσεως των αρρένων*, Ερμούπολη 1836, τυπογραφείο Μελισταγούς.

Μ. Βρατσάνου, «Περί Αγωγής της Γυναίκος ως Παρθένου, Μητρός και Συζύγου», από την *Εφημερίδα των Σχολείων*, 2 (Ιανουάριος 1881) 3-35, 4 (Μάρτιος 1881) 97-99, 5 (Απρίλιος 1881) 149-150, 7 (Ιούνιος 1881) 209-213, 8(Ιούλιος 1881), σ. 241-244.

Γ. Γ. Παπαδόπουλου, «Περί γυναικός και Ελληνίδος», *Πανδώρα*, 388 (15 Μαΐου 1866), σ. 85-88, 389 (1 Ιουνίου 1866), σ. 105-112. Ακόμη και η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, θεωρείται ότι πρέπει να είναι διαφορετική από αυτήν των αγοριών. Βλ. ενδεικτικά Κ. Σ. Ξανθόπουλος, *Πρώτη και Μέση Εκπαίδευσις και περί ανατροφής και εκπαιδεύσεως των κορασιών*, Αθήνα 1873, σ. 239-249, 250-259 και κυρίως σ. 266-275.

Γι' αυτό και ήταν πρωταρχικός στόχος των πατέρων Ιησουιτών «η εγκατάσταση στην Επισκοπή της Σύρου, των Παρθένων Ουρσουλινών». Επειδή ακριβώς οι Ουρσουλίνες, θα μπορούσαν να συμβάλλουν δια της διδασκαλίας και εκπαίδευσης των κοριτσιών, στην «αύξηση της ευλάβειας και της πίστης στο Θεό», των αυριανών μητέρων, οι οποίες με την σειρά τους θα διαπαιδαγωγούσαν τα δικά τους παιδιά¹⁴.

Από τον Κανονισμό απαγορεύεται αυστηρά να γίνονται δεκτά αγόρια, στο σχολείο τους «ακόμη και μικρής ηλικίας», επειδή «αυτό άπρεπον δια πολλές αιτίες». Ο κανόνας αυτός δεν είχε να κάνει μόνο με τον κανονισμό του Τάγματος, αλλά ακολουθούσε επίσης «τα ήθη και τις αντιλήψεις της εποχής». Ακόμη και στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, απαγορεύεται με επίσημη εγκύκλιο του Υπουργού των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως, Σ. Βλάχου, προς τους Νομάρχες, να φοιτούν εις τα δημόσια και ιδιωτικά διδαστήρια «εκατέρου φύλου μαθηταί. Νομίζοντες ότι η τοιαύτη επιμιξία προκαταβάλλει σπέρματα δυσαρέστων συνεπειών»¹⁵.

Στον Κώδικα Lalomia γίνεται εκτενής αναφορά της Μεθόδου των Ουρσουλινών, στο εδάφιο όπου περιγράφεται η δραστηριότητα της Αδελφής Agnesa Ραουζαίου, η οποία τήρησε κατά γράμμα τον Κανονισμό του Τάγματός της, από το 1753, μέχρι τα βαθιά της γεράματα¹⁶. Ο κώδικας Lalomia γράφηκε το 1788, αλλά η αδελφή Agnesa συνέχισε να διδάσκει και να είναι δραστήρια παρά την ηλικία της, μέχρι και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα.

Επισκοπώντας την «Μέθοδο» της, διαπιστώνουμε ότι, μας θυμίζει τις Διαθεματικές δραστηριότητες και την Μεθοδολογία της Διαθεματικής Προσέγγισης¹⁷ ενός θέματος, αφού αυτή είχε στόχο, όχι μόνο την «πρόκληση του ενδιαφέροντος» των μαθητριών, αλλά επιδίωκε και την «χαρά της μάθησης» και κατέβαλλε κάθε δυνατή

¹⁴ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ 6α Κ16, La Lomia, *Relazione...ό.π.*, 1788, σ. 34.

¹⁵ Αριθ. Πρωτ. 4077

«Περί αποχωρήσεως των αρρένων από τα κοράσια εις τα δημοτικά σχολεία».

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Προς άπαντας τους Νομάρχας του Κράτους

Εις πολλές πόλεις και κόμας του Βασιλείου υπάρχουν δημόσια τε και ιδιωτικά διδαστήρια, εις τα οποία φοιτώσιν εκατέρου φύλου μαθηταί. Νομίζοντες ότι η τοιαύτη επιμιξία προκαταβάλλει σπέρματα δυσαρέστων συνεπειών, εκρίναμεν ωφέλιμον να σας επιφορτίσωμεν, κ. Νομάρχα, να ενεργήσητε αρμοδίως, ίνα απαγορευθή του λοιπού η τοιαύτη συνήθεια και εντός προθεσμίας διμήνου να διαταχθώσιν οι διευθύνοντες τοιαύτα διδαστήρια να διαιρέσωσιν αυτά εις ειδικά αρρένων και ειδικά κορασιών, συνεννοούμενοι δε μετά των γεννητόρων ν' αναφέρωσιν αρμοδίως προς ημάς περί της εφέσεώς των, όπως ημείς εκ του καθήκοντος ημών ενεργήσωμεν τα κατά τον νόμον. Εννοείται δε οίκοθεν ότι ουδείς δύναται του λοιπού εν τω αυτώ οικήματι να διατηρή διδαστήριον αρρένων και κορασιών, καίπερ αυλιζομένων δι ετέρας εισόδου και διαμενόντων εις διάφορον οροφήν. Απαιτούμεν απάντησιν μετά των αρμοδίων παρατηρήσεών σας.

Εν Αθήναις τη 10 Σεπτεμβρίου 1852

Ο Υπουργός Σ. Βλάχος»

Αναδημοσιεύεται από Γ. Βενθύλο, *Θεσμολόγιον της δημοτικής Εκπαιδύσεως*, τ. Α' (1833-1883), Αθήνα 1884, σ. 199.

¹⁶ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), Κεφάλαιο V., σ. 35 και εξής.

¹⁷ ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Οδηγός Σχεδίων Εργασίας*, Αθήνα 2002.

προσπάθεια να διδάσκεται η Χριστιανική Διδασκαλία με ποικίλους διαφορετικούς τρόπους: με αποστήθιση προσευχών, ψαλμωδίες και παρακολούθηση διαφόρων θρησκευτικών τελετών, όπως της Λειτουργίας, του Εσπερινού ή του Αγίου Ροδαρίου. Το σχολείο της αδελφής Agnesa, ήταν δίπλα στο Μοναστήρι των Ιησουιτών και επειδή ήταν κοντά και η εκκλησία, ήταν εύκολο να πηγαίνει τα κορίτσια και το πρωί και το απόγευμα για να παρακολουθήσουν την Θεία λειτουργία, το Ροδάριο της Παναγίας και τον Εσπερινό. Επιπλέον σε κάθε ευκαιρία «φρόντιζε να συχνάζουν τα κορίτσια και στα Αγιότατα Μυστήρια». Παράλληλα, κατά την διάρκεια όλου του πρωινού και του απογευματινού ωραρίου του σχολείου, «μοίραζε ενδιάμεσα, τις δουλειές του σπιτιού», τις «αρχοντικές εργασίες», όπως το κέντημα και το ράψιμο, αλλά επίσης δίδασκε και «τους καλούς τρόπους», ώστε στο σχολείο της Ουρσουλίνας «Σόρα» Agnesa, η ώρα να περνά ευχάριστα και χωρίς να πλήττουν τα κορίτσια ασχολούμενα συνεχώς με τα θρησκευτικά έργα, «αλλά τουναντίον να μένουν ευχαριστημένα από την εναλλαγή και την ποικιλία»¹⁸.

Δεν γνωρίζουμε ακριβώς, αν διδάσκονταν, Ανάγνωση και Γραφή στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του σχολείου, στα μέσα του 18^{ου} αιώνα. Είναι βεβαιωμένο όμως, ότι γινόταν χρήση κατά κόρον της μεθόδου της *Αποστήθισης*: προσευχών, ψαλμών και Χριστιανικής Διδασκαλίας.

Οι γονείς των κοριτσιών και ιδιαίτερα οι μητέρες ήταν ευχαριστημένες από την μέθοδο της «Σόρας Agneza» γιατί έβλεπαν την αλλαγή στην συμπεριφορά των κοριτσιών, που τώρα συχνάζαν στα Αγιότατα Μυστήρια και προσκυνούσαν με ευλάβεια και σεβασμό γονατιστές στην εκκλησία, ενώ «παρότι ήταν μόνο 6 ετών, απήγγειλαν απέξω την χριστιανική διδασκαλία, για την οποία οι μητέρες των δεν γνώριζαν λέξη».

Ευχαριστημένοι ήταν επίσης και οι Ιησουίτες, οι οποίοι επέβλεπαν συνεχώς με άγρυπνο μάτι, την αυστηρή τήρηση όλου του Κανονισμού και είχαν τον ρόλο των «Πνευματικών καθοδηγητών» τους.

Οι Ουρσουλίνες επιτηρούνται ακόμη και από τους Αποστολικούς Επισκέπτες, οι οποίοι τις κρίνουν ανάλογα από τα θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα της Διδασκαλίας τους. Από την αναφορά του Αρχιεπισκόπου de Stefani το 1757, διαπιστώνουμε την μεγάλη σημασία που δίνεται, στην πλήρη κατανόηση της Διδασκαλίας της *Dottrina Christiana* από τις μαθήτριες και όχι απλά και μόνο, στην αποστήθιση της.

Ο Αρχιεπίσκοπος, στην οδηγία (αρ. 6.), αφού επαινεί τις μοναχές «για τις προσπάθειες που καταβάλουν για να μορφώσουν τα κορίτσια στην διδασκαλία της *Dottrina Christianna*», ακολούθως τις θερμοπαρακαλεί, «να επιμείνουν σε αυτή τη θεία και χρήσιμη απασχόληση». Αλλά παρατηρεί ότι, «συμβαίνει συχνά, τα κορίτσια να αποστηθίζουν μεν τα λόγια της κατήχησης, αλλά ωστόσο να μην καταλαβαίνουν λέξη από το

¹⁸ Βλ. Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16),...ό.π., σ. 41.

περιεχόμενο», «non ne intendono la sostanza». Γι' αυτό δίνει παράλληλα την οδηγία (αρ. 7.) στους ιερείς, ζητώντας να διδάσκουν και οι ίδιοι την κατήχηση, για να έχουν την ευχέρεια και την ευκαιρία να κρίνουν, αν έχουν γίνει κατανοητά τα Μυστήρια που διδάσκονται στα κορίτσια από τις Ουρσουλίνες, ώστε σε περίπτωση αρνητική, να τους τα εξηγούν εκείνοι καλύτερα¹⁹.

Μετά την κατάργηση του τάγματος των Ιησουιτών το 1773, οι μόνιμοι Πνευματικοί καθοδηγητές των μοναχών, δεν είναι πια οι Ιησουίτες, αλλά οι Επίσκοποι, ενώ οι Ουρσουλίνες συνεχίζουν να έχουν την ευθύνη της μόρφωσης των κοριτσιών. Το βεβαιώνει στην έκθεσή του, ο επίσκοπος **Fonton**, στις 30 Ιανουαρίου 1788, ο οποίος επισημαίνει ότι, επιβλέπει ο ίδιος και την τήρηση του κανονισμού τους: «*Δύο μοναχές Ουρσουλίνες [...] διατηρούν σχολείο και κάνουν την Κατήχηση στα κορίτσια [...] βρισκόμενες υπό την καθοδήγησή μου*»²⁰.

3.4.3. Οι Μοναχές Ουρσουλίνες «διδασκάλισσες των κοριτσιών»

3.4.3.1. Η Αδελφή Μαριέττα ή «Σόρα Μαριέττα» (1745-1753)

Η Τηνιακή αδελφή Μαριέττα, έμελλε να γίνει η πρώτη Ουρσουλίνα δασκάλα, για τα κορίτσια της Σύρου. Παρά την μεγάλη ηλικία της αγαπήθηκε πολύ στη χώρα και δίδαξε τα κορίτσια, που τριγύριζαν στους δρόμους και στα σοκάκια της Άνω χώρας, «χωρίς καμία μόρφωση και χωρίς να μπορούν να διδαχθούν την Χριστιανική Κατήχηση» για 8 χρόνια, δηλαδή από το 1745 μέχρι το 1753²¹.

Η «Σόρα Μαριέττα», έζησε στην Σύρο, ως προστατευόμενη των Ιησουιτών και επέστρεψε στην Τήνο, μετά την αντικατάστασή της από τις δύο Συριανές Ουρσουλίνες, την αδελφή Agneza και την αδελφή Άννα. Πέθανε στα τέλη του 1753, ή αρχές του 1754²².

3.4.3.2 Η Αδελφή Agneza Raguseo ή Ραουζαίου (1726-1812)

Η Agneza Raguseo ή Ραουζαίου, γεννήθηκε στην Άνω Σύρο το 1726. Ήταν η μία από τις δύο κοπέλες που ζήτησαν να χειροτονηθούν Ουρσουλίνες κατά τη

¹⁹ Prop. Scritture riferite, vol. 773: 395r-404v. Visita apostolica, fatta dal arcivescovo di Naxos, Pietro Martire de Stefani, 2 Giugno 1757, στον G. Hofmann, *Vescovadi...ό.π.*, σ. 129.

²⁰ «Finalmente tra le monache sono ancora due di S. Orsula, che s' uniscono in tutte le funzioni con quelle di S. Domenico ed attendono a far la scuola ed insegnar la dottrina christiana alle ragazze, con gran profitto delle medesime, per l' edificazione anche che danno». Prop. Scritture riferite, vol. 879: 269r-273r. Relazione del vescovo Fonton sopra la sua diocesi, 30 Gennaio 1788, από Hofmann,...ό.π., σ. 142.

²¹ Βλ. και Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16),...ό.π., σ. 35.

²² «Venute queste due Signore Orsoline Siritotte, lasciò la scuola l' anziana ed infermiccia Sra Orsolina Tiniootta, anzi non essendo più necessaria in Sira, chiese ed ottenne, di tornare alla Sua Tine, dove tornata, non dopo molto tempo, si riposò nel' Signore». Βλ. εδώ Παράρτημα II. ΑΤΙΣ (6α Κ16), σ. 40.

διάρκεια των πνευματικών ασκήσεων που έκανε ο π. Angel-Antonio Gagliardi²³. Το 1753 ήταν 27 ετών.

Έκανε το «Δοκίμιό της» για περίπου 6 μήνες²⁴ στην Τήνο, μαζί με την αδελφή Άννα Ρούσσο και επίσης μαζί την ίδια ημέρα, έδωσαν τους όρκους τήρησης της «Παρθενίας» τους και του «Κανονισμού» του Τάγματος, φορώντας το μοναχικό ένδυμα από τον π. Ferraris, στην Τήνο στις 26 Ιουλίου 1753²⁵. Επέστρεψε στην Σύρο στις 2 Νοεμβρίου 1753, μαζί με την αδελφή Άννα, για να προσφέρουν και οι δύο μαζί τις υπηρεσίες τους στην αγωγή των κοριτσιών.

Μια λεπτομερής περιγραφή του χαρακτήρα και της προσωπικότητάς της αδελφής Ανιέζας, σκιαγραφείται από τον π. La Lomia: «Υγιέστατη, πρόθυμη να κάνει το καλό προς όφελος των ψυχών και γεννημένη να χαλιναγωγεί τις ηδονές και τις γήινες απολαύσεις που υποδουλώνουν την ψυχή, άνοιξε σχολείο για τα κορίτσια και ήταν τόσο αθρόα η προσέλευση ώστε το σχολείο δεν μπορούσε να τις χωρέσει όλες. Παρ' όλο τον μεγάλο αριθμό των κοριτσιών αυτή ήξερε να τις διοικεί, γνώριζε καθήκοντά της, γυναίκα δυναμική, εύρωστη, γεροδεμένη και με δυνατή φωνή, πότε νουθετώντας τις καλές, πότε φωνάζοντας δυνατά στις άτακτες, γνώριζε τον τρόπο να επιβάλλει την πειθαρχία και να την τρέμουν»²⁶.

Δίδαξε ακούραστα για πάνω από 50 χρόνια²⁷, η Αδελφή Agneza, χωρίς ποτέ να ζητήσει από τους γονείς, τίποτα για την συντήρηση της, όπως ακριβώς προέβλεπε ο κανονισμός του Τάγματος της, τον οποίο τηρούσε με αυστηρότητα²⁸. Γιατί λόγω θανάτου της συντρόφου της Άννας Ρούσσο, αλλά και της αντικαταστάτριάς της Φρατζεσκούλας Χαλαβαζή, η «Σόρα Agneza», ακμαιότατη παρά την ηλικία της, συνέχισε να εργάζεται και να διδάσκει τα κορίτσια για πολλά ακόμη χρόνια μετά τον θάνατο της Σόρας Φρατζεσκούλας.

Στο περιθώριο του ίδιου κώδικα, έχει προστεθεί εκ των υστέρων, «από άλλο χέρι» ότι πέθανε το 1812, σε ηλικία 86 ετών, σε βαθιά γεράματα, έχοντας πλήρη πνευματική διαύγεια, «riena di menti»²⁹.

²³ Βλ. εδώ Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), ...ό.π., σ. 36.

²⁴ «Εφθασαν στο μέσον της Τεσσαρακοστής του έτους 1753, για να εκπαιδευτούν για τα νέα τους καθήκοντα, τα οποία εκτός από την τήρηση των κανόνων της Αδελφότητος των Παρθένων Ουρσουλινών θα ήταν και η εκπαίδευση των κοριτσιών. «Giunsero queste in Tine su la mezza quaresima dell' anno 1753[...] ed avasser(o) il comodo di osserrar(e) le edificanti maniere di esse Vergini...si formassero in Tine, al quanti mesi per esser bene istruite de' loro obblighi, e poi tornassero in Sira». Βλ. εδώ Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), ...ό. π., σ. 39.

²⁵ «Agnesa Raguseo: vestì in Tine l' abito di Orsolina li 26 Luglio 1753». Βλ. εδώ Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), ...ό. π., σ. 36.

²⁶ Βλ. εδώ Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), ...ό.π., σ. 41-42.

²⁷ Ο π. Λα Λόμια γράφει στο σημείο αυτό ότι δίδαξε για 35 χρόνια. Τόσα ήταν μέχρι το 1788 που γράφηκε ο κώδικας. Αλλά λόγω του θανάτου της αδελφής Άννας και της αδελφής Φραντζεσκούλας που την αντικατέστησε, δίδαξε για πολλά ακόμη χρόνια μέχρι τον θάνατό της το 1812.

²⁸ Βλ. εδώ Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), ...ό.π., σ. 43.

²⁹ Βλ. εδώ Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16),...ό.π., σ. 44 και σ. 36 και εξής.

3.4.3.3. Αδελφή Άννα Ρούσσου ή Anna Rossi (1725?- 1777)

Γεννήθηκε στην Σύρο δεν γνωρίζουμε την ακριβή χρονολογία αλλά πιθανολογούμε ότι ήταν της ίδιας περίπου ηλικίας με την αδελφή Agnesa, αφού παρακολουθούσαν μαζί τις «Πνευματικές Ασκήσεις» των γυναικών.

Χειροτονήθηκε Ουρσουλίνα στην Τήνο την ίδια ημέρα με την Agnesa Ραουζαίου, από τον π. Ferraris, στις 26 Ιουλίου του 1753 και επέστρεψαν μαζί στην Σύρο στις 2 Νοεμβρίου³⁰.

Οι πηγές σιωπούν ακόμη σχετικά με την διδασκαλία της και δεν αναφέρουν αν δίδαξε πολλά χρόνια και πόσα, αλλά μόνο ότι, «ήτανε από τη φύση της αδύναμη και εύθραυστη» και ότι από την κούραση αρρώστησε. Υποθέτουμε ότι, θα πρέπει να δίδαξε για 10-15 περίπου χρόνια, ίσως σταμάτησε να διδάσκει γύρω στα 1768-70. Έζησε επίσης αρκετά χρόνια μετά την παραίτηση της, αλλά παρέμενε από τότε άρρωστη.

Πέθανε στα τέλη του καλοκαιριού του 1777, λίγο πριν την χειροτονία της Σόρας Φρατζεσκούλας³¹.

3.4.3.4 Αδελφή Φρατζεσκούλα Χαλαβαζή ή Calavasi (?- 1789)

Γεννήθηκε στην Σύρο και χειροτονήθηκε στην Τήνο Ουρσουλίνα στις 21 Οκτωβρίου 1777, σε αντικατάσταση της θανούσας Αδελφής Άννας Ρούσσου, αφού ίσχυε ο απαράβατος όρος να υπάρχουν πάντοτε μόνο δύο Ουρσουλίνες στην Επισκοπή Σύρου, για την διδασκαλία των κοριτσιών και μόνο σε περίπτωση θανάτου της μιας εξ αυτών, να μπορεί στην θέση της να χειροτονηθεί κάποια άλλη. Έκανε και αυτή το «Δοκίμιό της» στην Τήνο³².

Όταν επέστρεψε στη Σύρα, μοιράστηκαν με την ηλικιωμένη πλέον «S.ra Agnesa» τα κορίτσια και δίδασκε στα μισά η μία και στα μισά η άλλη. Έτσι τώρα είναι πάλι δύο οι μοναχές Ουρσουλίνες στην Σύρο: Η αδελφή Agnesa Ραουζαίου η οποία το 1777, ήδη έχει εργασθεί στο σχολείο 25 περίπου χρόνια και εξακολουθεί να εργάζεται με τον ίδιο ζήλο, αν και έχει περάσει πλέον τα 50 και η νέα μοναχή Ουρσουλίνα Φρατζεσκούλα Χαλαβαζή.

Ο π. La Lomia την περιγράφει ως δασκάλα «με ταλέντο», την χαρακτηρίζει «ευγενική, γλυκιά η οποία γνώριζε τον τρόπο να κερδίζει την αγάπη αφοσίωση των κοριτσιών και με αυτόν τον τρόπο εκτελώντας τα καθήκοντά της προς τα κορίτσια, ευχαριστούσε και τις μητέρες. Και εμφανίστηκε μεγάλη πρόοδος στα κορίτσια των 4 ή 5 ετών. Αλλά μετά φαίνεται ότι η κούραση, ειδικά το άγχος, την εξασθένησαν και την έκαναν

³⁰ Βλ. εδώ Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16),...ό.π., σ. 39.

³¹ Βλ. εδώ Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16),...ό.π., σ. 40.

³² Βλ. εδώ Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16),...ό.π., σ. 40-43.

να αρρωστήσει βαριά». Γι αυτό της έδωσαν λίγα κοριτσάκια να διδάσκει, πιο πολύ για να περνά την ώρα της και να της κρατούν παρέα³³.

Μα έμελλε να μείνει και πάλι μόνη της, η «*Sóra Agnesa*» αφού και η αδελφή Φραντζεσκούλα, όπως η αδελφή Άννα Χαλαβαζή, αρρώστησε και δεν μπόρεσε να συνεχίσει να το διδακτικό της έργο. Οι πηγές δεν αναφέρουν άλλα στοιχεία, ούτε πόσα χρόνια δίδαξε, αλλά πρέπει να ήταν γύρω στα 10, αφού στο χειρόγραφο «*Βιβλίο θανάτων των Ουρσουλινών της Τήνου (1702-1894)*», από το Αρχείο της Μονής Ιησουιτών στα Λουτρά, αναγράφεται ότι, «*η Ουρσουλίνα από την Σύρο Χαλαβαζή Φραντζεσκούλα πέθανε το 1789*»³⁴.

3.4.4. Η δραστηριότητα των Ουρσουλινών κατά τον 19^ο αιώνα

Μετά το 1822, η κοινότητα των Ουρσουλινών Σύρου, έπαψε να εξαρτάται από την κοινότητα της Τήνου και σταμάτησαν οι υποψήφιοι να πηγαίνουν στην Τήνο, για να κάνουν το «*Δοκίμιό*»³⁵ τους. Πρώτη υφηγουμένη της Σύρου έγινε η Ιωάννα Χαλαβαζή³⁶. Αυξήθηκε επίσης ο αριθμός τους, επειδή έπαψε να τηρείται ο κανόνας, «*να υπάρχουν μόνο 2 Ουρσουλίνες αποκλειστικά για την εκπαίδευση των κοριτσιών*» και από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα πολλαπλασιάστηκαν.

Από έκθεση του Ιωάννου Κοκκώνη, Διευθυντή του Διδασκαλείου, ο οποίος επιθεώρησε όλα τα Σχολεία της Σύρου στις 21 Ιουνίου 1841, μαθαίνουμε ότι «*2 καλογραίες από την Νάξο*», δηλαδή Ουρσουλίνες από το Παρθεναγωγείο της Νάξου, προσκεκλημένες από τον Επίσκοπο Blancis, λειτουργούν σχολείο για κορίτσια στον Δήμο της Άνω χώρας, στον οποίο δεν έχει ακόμη συσταθεί Δημόσιο Σχολείο Θηλέων³⁷.

Και ο Ιησουίτης π. Αλοΐσιο Βοναβεντούρα, σε χειρόγραφο του 1849, αναφέρει ότι, τα κορίτσια διδάσκουν στην Σύρο οι Ουρσουλίνες, οι οποίες λειτουργούν 5 σχολεία. Ένα ακόμη σχολείο κοριτσιών, διευθύνουν οι Γαλλίδες Αδελφές του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως, «*di San Giuseppe dell'Apparizione*», οι οποίες εγκαινίασαν και λειτούργησαν οργανωμένο σχολείο θηλέων στην Σύρο από το 1846. Το εδάφιο του π. Αλοΐσιο Βοναβεντούρα έχει ως εξής:

³³ Βλ. εδώ Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), ...ό.π., σ. 44.

³⁴ Αντώνιος Φόνσος, «Στοιχεία για μια ιστορία των ιδιόρρυθμων καλογραιών στην Τήνο», *Τηνιακά Ανάλεκτα*, τ. 4^{ος}, Αθήνα 2000, σ. 200.

³⁵ Οι Ουρσουλίνες της Σύρου, όταν αρχικά υπάγονταν στην ηγουμένη της Τήνου και το «δοκίμιό» τους, δηλαδή την περίοδο προετοιμασίας πριν να ενταχθούν στο τάγμα, την έκαναν στην Τήνο. ΑΚΤ, φακ. 38, εσ. 4 φφ.6-7 και 8-9, Φόνσος, ...ό.π., *Τηνιακά Ανάλεκτα*, σ. 130.

³⁶ Μτφ. Μ. Φώσκολος, ...ό.π., σ. 49.

³⁷ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Θ. 156/φ.1. Αριθ. 4933/398/ Προς την επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Β. Γραμματείας της Επικρατείας. Επιθεώρηση Ι. Κοκκώνη (21 Ιουνίου 1841).

«Υπάρχουν 5 σχολεία για μικρά κορίτσια που διευθύνουν οι Αδελφές Ουρσουλίνες, καθένα των οποίων δέχεται 40 μικρά κορίτσια και μαθαίνουν τα σπουδαιότερα που αφορούν την πίστη και τις βασικές γυναικείες εργασίες. [...] Έχουμε ακόμη ένα σχολείο θηλέων, που διευθύνουν οι Αδελφές του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως, μας έφθασαν από την Γαλλία με την φροντίδα του επισκόπου και βρίσκονται εδώ ήδη 4 χρόνια, το οποίο παρακολουθούν περισσότερα από 150 κορίτσια και τα μαθαίνουν εργόχειρο, να διαβάζουν και να γράφουν Ελληνικά και Ιταλικά και την Γαλλική γλώσσα και διάφορα άλλα χρήσιμα πράγματα»³⁸.

Αλλά και ο Σπύρος Αβούρης, γράφει «ότι το 1851 οι Ουρσουλίνες ίδρυσαν εκπαιδευτήρια στοιχειώδους εκπαίδευσως»³⁹.

Θεωρούμε ακόμη πολύ σημαντικό στοιχείο το γεγονός ότι, την περίοδο (1852-1862), έζησε στην Σύρο, η Ουρσουλίνα Αδελφή Ιγνάτσια, Αγγλίδα στην καταγωγή και εξαιρετική μόρφωση, με το κοσμικό όνομα *Μαριάννα Leevess*, η οποία το 1862 ίδρυσε το *Παρθεναγωγείο στα Λουτρά της Τήνου*⁴⁰. Το διαπιστώνουμε από *Κατάλογο του Αρχείου ΑΤΙΣ*, του 1856, όπου φαίνεται ότι, στην Αδελφότητα των Ουρσουλινών της Σύρου, ανήκουν 19 Αδελφές Ουρσουλίνες, με Ηγουμένη την *Suora Elisabetta*. Μεταξύ αυτών συμπεριλαμβάνεται στον αριθμό 12., η *Suora Maria Ignazia Leevess*. Βικάρια έχει οριστεί η Αδελφή *Margarita Bambacari* και βοηθοί οι Αδελφές *Maria Riguzzo*, *Clara Bambacari* και *Maria Dallegio*. Στην ίδια σελίδα προστίθεται *Κατάλογος* με 16 «Μπεϊνες»⁴¹. Στην πίσω σελίδα διαβάζουμε: «12 marzo 1852, *Maria Anna Leevess Monacha*». Πιθανόν αυτήν την ημερομηνία να έδωσε τους όρκους της Μοναχικής ζωής Ο κατάλογος του 1856, με τα ονόματα των Ουρσουλινών δημοσιεύεται ως εξής:

«*Catalogo delle Orsoline 1856 / Monache*

1. *Suora Elisabetta Superiora*

2. *Suora Anna* [Themarine?]

3. *Suora Caterina Privilegio* [σε άλλο πίνακα αναφέρεται *Catingo Privilegio*]

³⁸ «Ci hanno cinque scuole di piccole ragazze, sotto la direzione delle vergini Orsoline, in ciascuna delle quali ha tenuto a quaranta ragazzette, v' insegnare i primi elementi dei lavori femminili e della S. Fede [...] Vi hanno oltre, una scuola femminila diretta dalle Suore dell' Apparizione di S. Giuseppe, facevi venire di Francia, sono già quattro anni, da questo vescovo, dove concorrono più di cento cinquanta ragazze, e v' imparare tutte di buoni donneschi, leggere e scrivere greco e italiano lingua francese e buone cose anzi». Χειρόγραφο του π. Βοναβεντούρα Aloisio, ΑΤΙΣ(5α14), σ. 6.

³⁹ Σπύρος Αβούρης, «Σύντομος Εκκλησιαστική Ιστορία της νήσου Σύρου», ΕΕΚΜ 6 (1967), σ. 569-615, κυρίως σ. 606.

⁴⁰ «La signora Marianna si ritirò in Sira, si ascrisse nel numero delle beghine Orsoline, e vi restò quasi dieci anni sotto la direzione spirituale del p. Aloisio». G. Romano, *Cenni storici della Missione della compagnia di Gesù in Grecia*, Palermo, 1912, σ. 247. Επίσης ΑΤΙΣ, (5α,13), χειρόγραφο Βοναβεντούρα Aloisio, «*Memorie della missione di Tine e Sira dall' anno 1824 sino al 1852*».

⁴¹ Η ονομασία προέρχεται από την Ιταλική «*beghina*» και σημαίνει καλή ενάρετη γυναίκα, αφοσιωμένη στα της θρησκείας. Γι' αυτό και οι «*Beghine*», δεν ήταν απαραίτητο να είναι ανύπανδρες. Μπορούσαν να είναι και γυναίκες χήρες, χωρίς παιδιά, ενδεδυμένες με το μοναχικό ένδυμα, οι οποίες πρόσφεραν θρησκευτικές υπηρεσίες στην εκκλησία.

4. *Suora Teresa Vacondio*
5. *Suora Margarita Bambacari Vicaria*
6. *Suora Maria Riguzzo Assistente* [και Maritza]
7. *Suora Clara Bambacari Assistente*
8. *Suora Maria Dallegio Assistente*
9. *Suora Filomena Russo*
10. *Suora Maria Damiraglia*
11. *Suora Orsola Varthaliti*
12. *Suora Maria Ignazia Leeves*
13. *Suora Luigia Riguzzo* [21 8bre 1855]
14. *Suora Angela Salacha*
15. *Suora Maria Carmela Russo*
16. *Suora Maria Concette ? Vucino*
17. *Suora Maria Saveria Spadaro* [24 Gennaro 1856]
18. *Suora Marianna Vitale* [23 Ottobre 1856]
19. *Suora Orsola Marango*⁴²»

Άλλες πηγές αναφέρουν, για την αδελφή *Maria Ignazia Leeves*, ότι κατά την περίοδο 1852-1862 που έζησε στην Σύρο, προσδοκούσε να ιδρύσει *Μονή Ουρσουλινών και Παρθεναγωγείο* στο νησί, αλλά ο νέος *Επίσκοπος Σύρου Αλβέρτης*, επειδή είχαν εγκατασταθεί εν τω μεταξύ στην Σύρο και οι *Γαλλίδες Αδελφές του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως*, «*di San Giuseppe dell'Apparizione*»⁴³, τις οποίες είχε προσκαλέσει το 1846 ο ίδιος ο Επίσκοπος Blancis⁴⁴, δεν της έδωσε την έγκριση της

⁴² ΑΤΙΣ Φ. 173α *Ουρσουλινών. Ιστορία, Κατάλογοι, Αλληλογραφία.*

⁴³ Το σχολείο ιδρύθηκε το 1846, από την ίδια την Ιδρύτρια του τάγματος *Aimilia de Vialar* και 4 ακόμη μοναχές, η μία εκ των οποίων ήταν η αδελφή *Abadie. Hoesl Paula, A pleines Voiles*, μτφ. Σ. Γιαννακοπούλου, *Με ανοιχτά πανιά*. Αθήνα 1982, σ. 148. Δ. Βαρθαλίτης, «Αφιέρωμα στα 75 χρόνια της σχολής των Φρερ», *Συριανά Γράμματα*, τ. 10, Απρίλιος 1990, σ. 121, σημ. 3.

⁴⁴ ΑΚΕΣ Acta τ. 10, σ. 61-62. Συμβόλαιο από το Αρχείο της Καθολικής Επισκοπής Σύρου, το οποίο υπογράφηκε μεταξύ του Επισκόπου *Blancis* και της Ηγουμένης *Aimilias De Vialar*.

«*Disposizione in forma di **Contratto** conchiuso fra Mgr. Luigi Maria Blancis Vescovo di Sira, e la Signora De Vialar, Superiora Generale delle Religiose di San Giuseppe dell' Apparizione.*

Articoli:

1° *Le Religiose di San Giuseppe dell' Apparizione sono chiamate a Sira per l' educazione delle zitelle.*

2° *Sono queste chiamate in numero di quattro, cioè una Superiora e tre subalterne.*

3° *Il Vescovo offre alle Religiose una casa comoda, situata vicino alla chiesa parrocchiale di San Sebastiano; riservandone però il dominio al Vescovato.*

4° *Il Vescovo si obbliga a somministrare una sola volta tutto il mobilio necessario alla detta casa; del quale riserva permette il dominio al Vescovato.*

5° *Il Vescovo si obbliga a passare alle Religiose colonati di Spagna annui trecento sessanta quattro, che formano la somma di franchi due mila, 2000.*

6° *Il regolamento per la scuola sarà formato o dalla Superiora Generale ovvero dalla locale coll' approvazione del Vescovo.*

ίδρυσης. Να σημειώσουμε εδώ, ότι το σχολείο των Αδελφών του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως, συστήθηκε το 1846, αρχικά στο οίκημα της Επισκοπής, που σήμερα στεγάζεται ο Παιδικός Σταθμός της Καθολικής Επισκοπής «Η Φωλιά». Αργότερα μεταστεγάστηκε σε ιδιόκτητο μεγαλύτερο κτίριο, που έκτισαν οι Αδελφές, στο οποίο λειτούργησε εκτός από σχολείο και οικοτροφείο για άπορα κορίτσια, μέχρι το 1920. Αγοράστηκε το ίδιο έτος, από τους Αδελφούς των Χριστιανικών Σχολείων ή «Frères» και στεγάζεται από τότε μέχρι και σήμερα, το Ιδιωτικό Δημοτικό σχολείο των Αδελφών, «Αγιος Γεώργιος»⁴⁵.

Τέλος οφείλουμε να επισημάνουμε ότι, μέχρι και το 1860 δεν είχε ληφθεί καμία μέριμνα για την λειτουργία στην Άνω Σύρο Δημόσιου Σχολείου Θηλέων. Διαπιστώνεται από την ανταλλαγή επίσημων εγγράφων μεταξύ του Δημάρχου Γ. Δαλέζιου και του Νομάρχη Ζυγομαλά⁴⁶. Ενάμιση περίπου χρόνο αργότερα, στις 25 Νοεμβρίου 1852, ο Δήμαρχος πληροφορεί τον Νομάρχη ότι «Η έλλειψις όμως τοιούτου σχολείου θεραπεύεται αρκούντως, δια του εν τη πόλει διατηρουμένου παρά του Σ.

7° Allorquando una o più Religiose non volessero continuare il soggiorno in Sira, sarà a carico della Superiora locale di informare quanto prima la Madre Generale la quale dovrà rimpiazzare quelle, innanzi che abbandonino lo stabilimento.

8° Il Vescovo si obbliga alle spese per i viaggi delle Religiose; fuorchè quando questi non venissero intrapresi per utilità dello stabilimento.

9° Il Direttore Spirituale delle Religiose sarà il Ren.do Parroco pro tempore della chiesa di San Sebastiano; ogni qualvolta però esse ne desiderassero uno straordinario, questo verrà assegnato dal Vescovo.

10° Viste le circostanze del Governo Ellenico, le religiose non potranno medicare gli infermi, fuorchè quando glielo permetterà il Vescovo.

In fede di che si sottoscrivono Mgr. Vescovo e la Superiora predetta.

Fatto in doppio in Sira il dì venti due (22) Ottobre dell' anno mille ottocento quaranta sei (1846).

Fra Luigi Maria Blancis / Vescovo di Sira / Emilie de Vialar Superiora Generale / Des Soeurs de St. Joseph de l'Apparition».

⁴⁵ Ι. Ασημάκης, Ιστορία Ενορίας Αγίου Σεβαστιανού, Σύρος 1999, σ. 46. Μ. Ρούσσος-Μηλιδώνης, Ο Άγιος Σεβαστιανός στην Παράδοση των Απανωσυριανών, Σύρος 1999, σ. 38-42. Στην Σύρο λειτούργησαν από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, τρία Γαλλικά σχολεία, δύο θηλέων και ένα Αρρένων: 1. Σχολείο θηλέων, των Αδελφών του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως (1846-1920).

2. Σχολείο των Αδελφών των Χριστιανικών Σχολών-Frères, με την ονομασία «Ιδιωτικό Δημοτικό Σχολείο Άγιος Γεώργιος» (1858-1862 και 1914-σήμερα), αρχικά μόνο για αγόρια, σήμερα είναι μεικτό. 3. Το Σχολείο θηλέων, των Αδελφών του Ελέους ή Ιδιωτικό Δημοτικό σχολείο θηλέων «Αγίου Βικεντίου», (1884-1940 / 1949-1973/1949-1983 και ως φροντιστήριο Γαλλικών).

Για το Σχολείο των Αδελφών των Χριστιανικών Σχολών, βλ. ακόμη, Γ. Ζωγραφακής, *Jean-Baptiste de La Salle, 1651-1719*, Θεσσαλονίκη 1981 και Μ. Ρούσσος-Μηλιδώνης, *Ιωάννης Βαπτιστής Δελασάλ, Πρόταση Αγωγής των Νέων*, Πειραιάς 2002. Βαρθαλίτης Δ., «Αφιέρωμα στα 75 χρόνια της σχολής των Φρερ», *Συριανά Γράμματα*, τ. 10 (Απρίλιος 1990) 109-145.

⁴⁶ ΙΑΔΑΣ, 343/574/24 Ιουλίου 1851. «Προς την Νομαρχία Κυκλάδων.

Περί του Δημοτικού Σχολείου των κορασιών. Συνεπής εις την υπ' αρ. 2789 23/30 Απριλίου ε. ε. διαταγήν της Β. ταύτης Νομαρχίας πληροφορώ αυτήν συμφώνως με την γνώμη του Δημοτικού Συμβουλίου ότι οίκημα δημοτικών δυνάμενον να χρησιμεύσει εις Δημοτικών των κορασιών σχολείων δεν υπάρχει ενταύθα. Ιδιωτικόν δε υπάρχει αλλ' ο Δήμος ένεκα της ανέχειάς του δεν δύναται να ενοικιάση αυτό ούδ' εφοδιάση με το αναγκαίον υλικό και έπιπλα. Επομένως μη ευπορούντος του δήμου εις την μισθοδοσίαν της διδασκάλου ούδ' οι γονείς δέχονται να συντρέχουν εις την μισθοδοσίαν αυτής, καθότι τα κοράσια αυτών μαθητούνται την ιεράν κατήχησιν, χειροτεχνήματα κτλ εις το παρά του Σ. Επισκόπου διατηρούμενον σχολείον. Ευπειθέστατος, Ο Δήμαρχος Γ. Δαλέζιος».

Επισκόπου Σύρου, διότι τα κοράσια τη μερίμνη τούτου, μαθητεύονται εν αυτώ την Ιεράν κατήχησιν, τα χειροτεχνήματα, κλπ»⁴⁷.

Δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς πρωτολειτούργησε Δημόσιο Σχολείο Θηλέων στην Άνω Σύρο. Η έρευνα έδειξε όμως ότι, το 1861, δίδασκε στο Δημόσιο Σχολείο των κοριτσιών του Δήμου Σύρου, η δασκάλα *Αργήνη Γιαννοπούλου*⁴⁸.

Έτσι, σύμφωνα με όλα τα παραπάνω στοιχεία και την έκθεση του Κοκκώνη, το πιθανότερο είναι ότι, ο Επίσκοπος Blancis, φέρνοντας τις δύο Ουρσουλίνες καλογραιές από την Νάξο, σύστησε σχολείο κοριτσιών το οποίο διεύθυναν οι μοναχές Ουρσουλίνες. Αλλά δεν γνωρίζουμε ακριβώς τι έγινε στην συνέχεια, αν υποβαθμίστηκε, διέκοψε ή συνέχισε την λειτουργία του, όταν ιδρύθηκε το Δημόσιο Σχολείο Θηλέων το 1860-61. Το σίγουρο είναι μόνο ότι, η Ουρσουλίνα *Suora Maria Ignazia Leeves*, με προτροπή του Ιησουίτη πνευματικού της, π. Αλοΐσιο, πήγε στην Τήνο και ίδρυσε το 1862 με την συμπαράσταση του Επισκόπου Τήνου Ζαλώνη, το «Παρθεναγωγείο Ουρσουλινών Τήνου» στα Λουτρά⁴⁹.

⁴⁷ ΙΑΔΑΣ, 998/Επί της υπ' αρ. 7891 της 8 Νοεμβρίου ε. ε. διαταγής

«Προς την Β. Νομαρχίαν Κυκλάδων/ Εν Σύρω τη 25 Νοεμβρίου 1852/ Περί σχολείου των κορασιών.

«Συνεπεία της απέναντι διαταγής πληροφορώ την Β. Νομαρχίαν, αφού έλαβον προφορικός την γνώμην του Δημοτικού Συμβουλίου, ότι τούδε, ως είναι γνωστόν εις την Β. Νομαρχίαν, εγκρίνουσα ετησίως τους δημοτικούς προϋπολογισμούς, τα έσοδα του δήμου τούτου τα οποία αρκουμένον μόνο δια τας απαραίτητους ανάγκας του, δεν επαρκούν δια την σύστασιν σχολείου των κορασιών, ούτε οι δημόται είναι εις κατάστασιν να συστήσωσι και συντηρήσωσι τοιούτον, καθ' ότι και αι πρόσοδοι των είναι ανεπαρκείς, εις τας οικιακάς των χρείας. «Η έλλειψις όμως τοιούτου σχολείου θεραπεύεται αρκούντως δια του εν τη πόλει διατηρουμένου παρά του Σ. Επισκόπου Σύρου, διότι τα κοράσια τη μερίμνη τούτου, μαθητεύονται εν αυτώ την Ιεράν κατήχησιν, τα χειροτεχνήματα κλπ»

⁴⁸ ΙΑΔΑΣ, Αριθ.14 /2 Οκτωβρίου 1861. «Προς τον κ. Δήμαρχον Σύρου, Διευθύνονται Υμίν κ. Δήμαρχε οι έλεγχοι της γ' τριμηνίας ε.ε. ινα προσυπογραφούν και σταλούν εγκαίρως όπου ανήκει. Ευπειθεστάτη, Η δημοδιδάσκαλος Σύρου, Αργήνη Π. Γιαννοπούλου».

⁴⁹ «Η δεσποινίς Μαριάννα αποσύρθηκε στη Σύρα και έγινε Ουρσουλίνα του σπιτιού και έμεινε 10 έτη υπό την πνευματική καθοδήγηση του π. Αλοΐσιο. Το όνειρό της ήταν να ιδρύσει ένα σπίτι για μοναχές στην Αγγλία και να εργαστεί για το καλό των ψυχών. Αλλά δεν κατάφερε να το πραγματοποιήσει. Επιστρέφοντας στη Σύρο και με την συνεργασία του π. Αλοΐσιο, σχεδίαζαν να ιδρύσουν ένα μοναστήρι στη Σύρο. Καθολικός επίσκοπος στη Σύρο τότε, ήταν ο Σεβασμιότατος Αλβέρτης, στον οποίο υπέβαλαν την ιδέα της θεμελίωσης. Αυτός ίσως φοβούμενος μήπως το νέο μοναστήρι είναι επιζήμιο για τις αδελφότητες που ήταν ήδη εγκατεστημένες στη Σύρα, δεν θεώρησε φρόνιμο να δώσει την συγκατάθεσή του. Τότε ο π. Αλοΐσιο συμβόλεψε την Μαριάννα να αποταθεί στον επίσκοπο Τήνου Ιωάννη Ζαλώνη ζητώντας του την άδεια της θεμελίωσης του νέου μοναστηριού στην Τήνο. Εκείνος όχι μόνο δέχθηκε με πολύ ευχαρίστηση αλλά και υποσχέθηκε να βοηθήσει, προσφέροντας το πατρικό του σπίτι που βρισκόταν στο χωριό Λουτρά, για την αρχική εγκατάσταση[...] Η νεαρή Αγγλίδα τώρα αδελφή Ιγνατία, πολύ μορφωμένη, μιλούσε άριστα Ελληνικά, Γαλλικά, Αγγλικά και Ιταλικά, με γνώσεις μουσικής και ζωγραφικής, είχε αφιερώσει τον εαυτόν της και την περιουσία της και ήταν η ψυχή της κοινότητας και η συμπάθεια όλων των κατοίκων του νησιού. Σύντομα σκέφθηκαν την ανέγερση του Μοναστηριού. Ο π. Αλοΐσιος που έφθασε από τη Σύρο, για να βοηθήσει, ενήργησε ώστε να παραχωρηθεί με την βοήθεια της Ρώμης ένα κληροδοτημένο χωράφι με ένα εκκλησάκι της Αγίας Αικατερίνης. Το πρώτο έργο των μοναχών μόλις ολοκληρώθηκε η οικοδομή ήταν να αφοσιωθούν στην μόρφωση των κοριτσιών του νησιού. Η φήμη του καινούριου ιδρύματος διαδόθηκε γρήγορα σ' ολόκληρη την Ανατολή. Μέσα σε λίγα χρόνια στο Παρθεναγωγείο των Λουτρών έστελναν τα κορίτσια τους οι καλύτερες οικογένειες καθολικές και ορθόδοξες από όλη την Ελλάδα τη Σμύρνη και την Κωνσταντινούπολη, για βαθιά χριστιανική και λογοτεχνική αγωγή». G. Romano, *Cenni storici della Missione...ό.π.*, Palermo, 1912, σ. 245-251.

Από μεταγενέστερο έγγραφο του Δημάρχου Σύρου, προς τον Νομόρχη Κυκλάδων, μετά την ίδρυση του Δημόσιου σχολείου Θηλέων, ο οποίος ζητάει πληροφορίες για την λειτουργία των «Ιδιοσυντήρητων διδακτηρίων» στον Δήμο του, διαπιστώνουμε, ότι μέχρι τουλάχιστον το 1865, κάποιες Ουρσουλίνες «του σπιτιού» εξακολουθούν να διδάσκουν τα κοριτσάκια-νήπια στα «σπίτια» τους την Κατήχηση, χωρίς αμοιβή, όπως προέβλεπε ο Κανονισμός τους. Ταυτόχρονα διαπιστώνουμε, ότι συνεχίζει την λειτουργία του το Γαλλικό σχολείο Θηλέων, που διευθύνεται από τις Γαλλίδες Αδελφές του Αγίου Ιωσήφ, «συστηθέν από εικοσαετίας», δηλαδή από το 1846⁵⁰. Το έγγραφο έχει ως εξής:

«Αρ. 51 /Εν Σύρω τη 17 Φεβρουαρίου 1865

Προς την Β. Νομαρχία Κυκλάδων
Περί ιδιοσυντήρητων σχολείων

Επί της υπ' αρ. 588 διαταγής

Εν μόνον σχολείον των κορασίων υπάρχει ενταύθα συντηρούμενον υπό του Σ. Επισκόπου, συστηθέν προ εικοσαετίας. Εν αυτώ διδάσκονται χειροτεχνήματα, ιερά κατήχησις, γαλλική γλώσσα υπό Γαλλίδων καλογραίων και η Ελληνική υπό Ελληνίδος, ήτοι της κ. Ειρήνης Σαμοθράκη φερούσης το υπ' αρ. καταλ. 881/791 από 14 Οκτωβρίου 1854, δίπλωμα διδασκαλίσσης. Δια την σύστασιν του σχολείου τούτου δεν εξητήθη μεν η προσήκουσα άδεια, αλλά οι κατά καιρόν κυβερνήσεις, ήτο εν γνώσει του καταστήματος τούτου, διότι περι αυτού εξητήθη και εδόθησαν πολλάκις πληροφορίες. Υπάρχουν και τινές καλογραίαι εντόπια, διδάσκουσαι εν ταις οικίαις των την ιεράν κατήχησιν, αλλά μόνον εις τα κοράσια νήπια, ώστε δεν υπάγονται εις την κατηγορίαν των ιδιοσυντήρητων σχολείων.

Ταύτα συνεπεία της υπ' αρ. 588 διαταγής.

Ο Δήμαρχος Σύρου, Γιάνγκος Ξανθάκης»⁵¹

Σημαντικό να διευκρινίσουμε εδώ ότι, οι Ουρσουλίνες μοναχές ή Καλόγριες «του σπιτιού» στην Σύρο, δεν οργανώθηκαν σε Μοναστήρι και δεν έζησαν ποτέ με «άβατο». Έδιναν όρκους Παρθενίας, φορούσαν το μοναχικό ένδυμα και

⁵⁰ Σε μεταγενέστερη δε αναφορά του Δημάρχου, ΙΑΔΑΣ, 549/ Εν Σύρω τη 24 Σεπτεμβρίου 1865, πληροφορούμαστε «Περί των υπό των ιδιωτών διατηρούμενων σχολείων της κατωτάτης εκπαιδεύσεως, επί της υπ' αριθ. 8102 διαταγής» ότι «Συμφώνως προς την έναντι διαταγήν ...έν μόνον σχολείον των κορασίων υπάρχει ενταύθα, διατηρούμενον προ εικοσαετίας υπό του ενταύθα Σ. Επισκόπου, διευθυνόμενον υπό Γαλλίδων μοναχών. Ο αριθμός των εν αυτώ φοιτούντων αναβαίνει εις 145. Ευπειθέστατος, ο Δήμαρχος Σύρου, Γιάνγκος Ξανθάκης». Οι Αδελφές του Αγίου Ιωσήφ διατήρησαν το σχολείο τους μέχρι το 1920. Μετά πώλησαν το κτίριο όπου στεγάζονταν, στους Αδελφούς των Χριστιανικών Σχολείων, δηλαδή στους Φέρ ή Freres, οι οποίοι ίδρυσαν το «Ιδιωτικό Σχολείο Άγιος Γεώργιος», το οποίο λειτουργεί μέχρι σήμερα. Και οι Freres, είχαν δραστηριοποιηθεί στην Σύρο από το 1855, αλλά για διάφορους λόγους, κυρίως οικονομικούς, αναγκάστηκαν να το κλείσουν και να αποχωρήσουν μετά από 5 περίπου χρόνια. Επανήλθαν πιο οργανωμένοι το 1914. Βλ. Βαρθαλίτης Δ., «Αφιέρωμα στα 75 χρόνια της σχολής των Φερ», Συριανά Γράμματα, τ. 9, & τ. 10, Απρίλιος 1990, σ. 58-59.

⁵¹ Έγγραφο του Ιστορικού Αρχείου Δήμου Άνω Σύρου (ΙΑΔΑΣ).

ονομάζονταν πάντοτε «*Ουρσουλίνες*» και όχι «*Αγγελίνες*», όπως αρχικά αναφέρεται στις πηγές ότι ονομάζονταν, συνήθως, οι πρώτες μοναχές «*του σπιτιού*». Εκείνες που δεν είχαν πάρει όρκους Παρθενίας τις ονόμαζαν «*Μπεγκίνες*».

Τα ίχνη του Σχολείου των Ουρσουλινών, ξαναβρίσκουμε το 1878 από αναφορά του Επισκόπου Αλβέρτη, η οποία δημοσιεύεται στο «*Annali della Propagazione della Fede*». Από αυτήν την αναφορά πληροφορούμαστε ότι, οι αδελφές Ουρσουλίνες, εκτός από τα «*Σχολεία κοριτσιών*», που λειτουργούν στην Άνω Χώρα, έχουν επεκτείνει την δραστηριότητα τους και στα Καθολικά χωριά της Σύρου: «*Λειτουργούν τρία σχολεία για μικρά κορίτσια, υπό την διεύθυνση των Ουρσουλινών. Ένα τέταρτο στη Βάρη, με 50-60 κορίτσια και ακόμη ένα πέμπτο στην Ποσειδωνία, με περίπου 30 μαθήτριες*». Το ίδιο έτος ο Επίσκοπος Αλβέρτης, δωρίζει στο σχολείο των κοριτσιών της Βάρης, ένα άγαλμα του Αγίου Ιωσήφ⁵². Αναφέρεται ακόμη ότι «*Η κοινότητα της Σύρου διατηρεί δύο σχολεία, ένα με 130 μαθητές που διευθύνεται από ένα ιερέα και άλλο ένα με 40 κορίτσια, διευθυνόμενο από μια δασκάλα καθολική ντόπια, βοηθούμενη από μία Ουρσουλίνα...*»⁵³.

Στα «*Ιδιωτικά Σχολεία Θηλέων*» των Ουρσουλινών στα χωριά και στην Άνω Σύρο, διδάσκουν στα κορίτσια, εκτός από την *Κατήχηση, Ανάγνωση Γραφή, Αριθμητική, Κέντημα, Ράφιμο* και επίσης *Υφαντική στον αργαλειό*. Τα παραπάνω διαπιστώνονται και από «*Πρόγραμμα διδασκαλίας*», το οποίο βρέθηκε στο αρχείο του ΑΤΙΣ, στο φάκελο 173 των Ουρσουλινών. Το «*Πρόγραμμα*» δεν φέρει ημερομηνία, είναι αχρονολόγητο, αλλά από την ηλικία των Ουρσουλινών «*Διδασκαλισσών*», μαζί με άλλα προσωπικά στοιχεία, αναφέρονται σε άλλο «*Χρονολογικό Πίνακα*» του ίδιου φακέλου, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι χρονολογείται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, γύρω στα 1878-1880-1885 επειδή η μικρότερη σε ηλικία διδασκάλισσα *Σόρα Μαρία Ξανθάκη*, σύμφωνα με τις πηγές «*γεννήθηκε το 1862*», μπήκε στην αδελφότητα το 1879 και «*ενεδύθη*» το 1885.

⁵² Ν. 176 & 177, του έτους 1878, από το χειρόγραφο «*Libro di memorie, ...ό.π.*», του ΑΚΕΣ.

⁵³ Στην ίδια αναφορά γράφεται ακόμη η πληροφορία, ότι «*Οι Γαλλίδες Μοναχές του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως «di San Giuseppe dell' Apparizione», έχουν σχολεία που παρακολουθούν 150 κορίτσια και ένα μικρό κολλέγιο*». Cl. da Terzorio, *Le Missioni...ό.π.*, σ. 260-261, από *Annali della Propagazione della Fede*, t. 51, Lione 1879, σ. 82. Για τις Αδελφές του Αγίου Ιωσήφ, βλ. ακόμη Χαράλαμπος Χαρίτος, *Το χρονικό της Σχολής Καλογραιών του Βόλου*, Αθήνα 2001.

«Πρόγραμμα διδασκαλίας»

Τάξεις του Σχολείου				
Ύλη	ώραι	ημέραι	Διδασκάλισσαι δια προσοχή	Διδασκάλισσαι των Μαθημάτων
Κατήχησις Αριθμητική Ιερά Ιστορία Γραμματική Καλλιγραφία Ανάγνωσις Ανάγνωσις Ιερά Ιστορία	9-10 10-11 9-10 10-11 9-10 10-11 9-10 10-11	Δευτέρα & Παρασκευή Δευτέρα & Παρασκευή Τρίτη & Σάββατον Τετάρτη & Σάββατον Δευτέρα & Παρασκευή Τρίτη & Σάββατον Δευτέρα Τρίτη		Σόρα Σπεράντζα Περπινιά »» Νικολέτα Δελασούδα »» Θηρεσία Πρίντεζη »» Θηρεσία Πρίντεζη »» Θηρεσία Πρίντεζη »» Μαρία Ξανθάκη »» Αλοΐσια Ραουζαίου
Μετά μεσημβρίας				
	Ώραι 2-3 3-4 3-4 3-4 Ροδάριον 3-4 Ψαλμωδίας	Δευτέρα Τρίτη Τετάρτη Παρασκευή Σάββατον	εργόχειρα	Μπεΐνα Μαριόνκα Ρούσσου Σόρα Νικολέττα Δαλεζίου Σόρα Αγγέλα Πρεβελεγγίου Μπεΐνα Φραγκίσκα Περπινιά
Μετά μεσημβρίας Ροδάριον Ψαλμωδίας & Εργόχειρα				

Πηγή: ΑΤΙΣ Φ. 173α Ουρσουλινών. Ιστορία, Κατάλογοι, Αλληλογραφία.

«Στοιχεία Διδασκαλισσών»

Όνομα	Επώνυμο	Εγεννήθη	Εγράφη	Ενεδύθη	Ετάχθη	Θάνατος
Σ. Σπεράντζα	Περπινιά	1852	1871	1880	1894	3 Ιουνίου 1904
Δ.	Πρίντεζη	1850	1864	1875	1892	
Σ. Θηρεσία Ν.	Δελασούδα	1849	1875	1879	1892	
Σ. Νικολέττα	Ξανθάκη	1862	1879	1885	1901	12 Δεκεμβρίου
Σ.	Ραουζαίου	1860	1880	1883	1901	1909
Σ. Μαρία Λ.						16 Οκτωβρίου
Σ. Αλοΐσια Π.						1919

Πηγή: ΑΤΙΣ Φ. 173α Ουρσουλινών. Ιστορία, Κατάλογοι, Αλληλογραφία. Βλ. ολόκληρο τον Κατάλογο των Μοναχών, εδώ στο Παράρτημα 3.

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, οι Ουρσουλίνες οργανώνουν επίσης την νηπιακή εκπαίδευση. Ιδρύουν τον πρώτο «Παιδικό Σταθμό», στην Άνω Σύρο, υπό την διεύθυνση της *Καθολικής Επισκοπής*⁵⁴.

Αξιοσημείωτο τέλος είναι ότι, την ίδια χρονική περίοδο, εκδόθηκαν από τις Συριανές εκδόσεις του τυπογραφείου *Ρενιέρη Πρίντεζη*, με επιμέλεια των Ιησουιτών, υπό την αιγίδα Επισκόπου Σύρου *Θεόδωρου Πόλιτου*, δύο βιβλία αποκλειστικά για τις Ουρσουλίνες: *Τελεταί και προσευχαί δια τον ιματισμόν και τα ταξίματα των Ουρσουλινών της Άνω Σύρου*, εν Ερμουπόλει Σύρου 1896 και *Ο κήπος των κρίνων*, εν Σύρω, 1898.

Το πρώτο αναφέρεται κυρίως στην τελετή της Χειροτονίας των Μοναχών Ουρσουλινών και το δεύτερο στο *χάρισμα της μοναχικής Παρθενίας*» και στην ζωή της ιδρύτριας του Τάγματος Αγγέλας Μεριτσι⁵⁵.

⁵⁴ «κατά το τέλος του περασμένου αιώνα, οι κατά μέσον όρο δέκα Ουρσουλίνες μοναχές ασχολούντο με την πνευματική μόρφωση των κοριτσιών και διηύθυναν το *Νηπιαγωγείο Άνω Σύρου*». Μ. Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, *Ιησουίτες στον ελληνικό χώρο (1560-1915)*, Αθήνα 1991, σ. 389. Και ο Δημήτρης Βαρθαλίτης αναφέρει ότι ο Επίσκοπος Αντώνιος Μακρυωνίτης «ίδρυσε και *Νηπιαγωγείο υπό την διεύθυνση των Καλογραιών Ουρσουλινών*», Βαρθαλίτης Δ., «Αφιέρωμα στα 75 χρόνια της σχολής των Φρερ», *Συριανά Γράμματα*, τ. 10 (Απρίλιος 1990) 109-145, σ. 121, υποσημ. 1.

⁵⁵ Φυλάσσονται στην βιβλιοθήκη των *Ιησουιτών Αθήνας* και στην βιβλιοθήκη της *Καθολικής Αρχιεπισκοπής Νάξου-Τήνου*. Α. Φόνσοσ, ...ό.π., *Τηνιακά Ανάλεκτα*, τ. 4^{ος}, σ. 131-132.

3.5. Συμπεράσματα

1. Η πρώτη Ουρσουλίνα «η οποία άνοιξε σχολείο στη Σύρο, *δίδαξε για 8 χρόνια και ήταν ιδιαίτερα καλοδεχούμενη στη χώρα*», ήταν η «*αδελφή Μαριέττα από το χωριό Κουμάρο*» της Τήνου, την οποία έφερε στην Σύρο, ο ιδρυτής της μονής Ιησουιτών Σύρου, π. Miconi το 1745.

2. Οι δύο πρώτες όμως Συριανές Ουρσουλίνες, που λειτούργησαν «Σχολεία κοριτσιών» το 1753 στην Άνω Σύρο, ήταν οι *Αδελφές Agnesa Ραουζαίου και Άννα Ρούσσου*. Χειροτονήθηκαν και οι δύο στην Τήνο στις 26 Ιουλίου 1753, όπου έκαναν και το Δοκίμιό τους. Η πρώτη γεννήθηκε στην Άνω Σύρο το 1726 και δίδαξε πάνω από 50 χρόνια, αφού έφυγε πλήρης ημερών και με διαύγεια πνεύματος σε ηλικία 86 ετών, το 1812. Η αδελφή Άννα Ρούσσου, ήταν της ίδια περίπου ηλικίας αλλά φιλάσθενη, αρρώστησε γύρω στα 1768-70 και πέθανε το 1777. Στην θέση της χειροτονήθηκε Ουρσουλίνα η *Αδελφή Φρατζεσκούλα Χαλαβαζή*, που κι αυτή έζησε λίγα χρόνια, αφού πέθανε το 1789.

3. Ο κανονισμός του Τάγματος, τον οποίο τηρούσαν οι Ουρσουλίνες και της Σύρου και της Τήνου, ονομαζόταν και «*Κανονισμός της Πάρμας*». Τυπώθηκε το 1585 και μεταφράστηκε από τον Επίσκοπο Τήνου «*Φραγκίσκο Πέτρο Μάρτυρα Ιουστινιάνη*», γύρω στα 1704, έτος εγκατάστασης των Ουρσουλινών στην Τήνο. Από αντίγραφο αυτού του «*Κανονισμού της Πάρμας*», ο οποίος φυλάσσεται στο Αρχείο (ΑΤΙΣ), στην μονή των Ιησουιτών Αθήνας, σε «*Φραγκοχιώτικη γραφή*», διαπιστώνουμε και την μέθοδο Διδασκαλίας στα σχολεία των Παρθένων Ουρσουλινών, αφού προβλέπει 2 ειδικά κεφάλαια, τα οποία καθορίζουν τον τρόπο διδασκαλίας των κοριτσιών και τα καθήκοντα των «*Διδασκαλισσών*».

4. Με την μέθοδο της *Αποστήθισης*, τα κορίτσια διδάσκονται κυρίως *προσευχές, ψαλμούς και την Χριστιανική Διδασκαλία ή Κατήχηση*. Επιπλέον διδάσκονται *καλούς τρόπους, τις δουλειές του σπιτιού και χειροτεχνήματα, ιδίως ράφιμο και κέντημα*.

5. Τον 19^ο αιώνα έπαψε να τηρείται ο κανόνας, «*να υπάρχουν μόνο 2 Ουρσουλίνες αποκλειστικά για την εκπαίδευση των κοριτσιών*» και από τα μέσα του 19^ο αιώνα ο αριθμός τους πολλαπλασιάζεται.

6. Τα στοιχεία που αφορούν το «*Σχολείο των Ουρσουλινών*» τον 19^ο αιώνα στην Σύρο, δεν είναι απολύτως ξεκάθαρα, φαίνεται όμως ότι λειτουργούσε οργανωμένο Σχολείο από το 1841, σύμφωνα με την έκθεση του Ιωάννη Κοκκώνη, ίσως μέχρι το 1860, έτος που πιθανότατα ιδρύθηκε το Δημόσιο Σχολείο Θηλέων της Άνω Σύρου. Την ίδια περίοδο 1852-1862, έζησε στην Σύρο η *Suora Maria Ignazia Leeves*, Ουρσουλίνα με εξαιρετική μόρφωση για την εποχή της, η οποία και ίδρυσε το 1862, το Παρθεναγωγείο στα Λουτρά της Τήνου.

7. Μετά την ίδρυση του *Δημόσιου Σχολείου Θηλέων*, δεν έχουμε ακριβή στοιχεία της εξέλιξης του *Σχολείου των Ουρσουλινών Σύρου*. Τα στοιχεία εμπλέκονται με το Σχολείο των *Αδελφών του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως* που ιδρύθηκε το 1846 και λειτούργησε μέχρι το 1920. Ξαναβρίσκουμε τα ίχνη «Σχολείων» των Ουρσουλινών το 1849 και ξανά γύρω στα 1878-1880, από ένα *Ημερήσιο ωρολόγιο πρόγραμμα* και έναν *Κατάλογο με ονόματα μοναχών διδασκαλισσών*.

8. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα οι Ουρσουλίνες οργανώνουν την Νηπιακή Εκπαίδευση στην Άνω Σύρο.

IV. ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ «ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΡΡΕΝΩΝ ΣΥΡΟΥ» (ΑΝΩ ΣΥΡΟΥ) (1836-1843)

4.1. Ίδρυση

4.1.1. Πριν την Ίδρυση

Αμέσως μετά την άφιξη του Όθωνα στην Ελλάδα, τον Ιανουάριο του 1833, η Αντιβασιλεία άρχισε με γρήγορους ρυθμούς, να θέτει τις βάσεις ενός σύγχρονου κράτους. Το νέο διοικητικό πλαίσιο, διαμορφώνουν διατάγματα όπως: «Περί της διαιρέσεως του βασιλείου και της διοικήσεως του», «Περί της αρμοδιότητας των Νομαρχών και περί της κατά τας Νομαρχίας υπηρεσίας», «Περί του σχηματισμού και της διαιρέσεως των Δήμων»¹. Παράλληλα δε με την εγκαθίδρυση του διοικητικού μηχανισμού, διαμορφώνεται και το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας².

Βάσει των παραπάνω νόμων, το 1834 η Άνω Σύρος οργανώνεται σε Δήμο³ και οφείλει βάση του νόμου «Περί Δημοτικών Σχολείων», που εκδίδεται στις 6/18 Φεβρουαρίου 1834, να μεριμνήσει όχι μόνο για την «Σύσταση Δημοτικού Σχολείου», αλλά και να επιβαρυνθεί τόσο με τα έξοδα συντήρησης του, όσο και με την μισθοδοσία του δασκάλου και την εξασφάλιση της δωρεάν κατοικίας του.

Επιπλέον ο ίδιος νόμος, προέβλεπε για όλους τους δασκάλους, παλαιούς και νέους, πριν από τον διορισμό τους, να εξετάζονται από ειδική Επιτροπή και να κατατάσσονται «κατά τας γνώσεις και περί την διδασκαλίαν ικανότητα» σε μία από τις τρεις προβλεπόμενες κατηγορίες: 1. Διδάσκαλοι νομών και επαρχιών, 2. Διδάσκαλοι δήμων α' τάξεως και 3. Διδάσκαλοι δήμων β' και γ' τάξεως. Ανάλογα με την κατηγορία της κατάταξης του δασκάλου, καθοριζόταν και η μισθοδοσία του. Μετά δε την εξέταση, η Γραμματεία Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδεύσεως συνέτασσε καταλόγους επιτυχόντων, από τους οποίους οι ενδιαφερόμενοι δήμοι

¹ Βλ. Αλέξανδρος Θ. Δρακάκης-Στυλιανός Ι. Κούνδουρος, *Αρχεία περί της συστάσεως και εξελίξεως των Δήμων και Κοινοτήτων 1836-1939 και της διοικητικής διαιρέσεως του κράτους*, τ. Α' - Β', Αθήνα 1939-1940. Ελευθέριος Γ. Σκιαδάς, *Ιστορικό διάγραμμα των Δήμων της Ελλάδας 1833-1912*, Αθήνα 1993.

² Για την πολιτική της Αντιβασιλείας γενικότερα βλ. John A. Petropoulos, *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833-1843)*, τ. Α' - Β', Αθήνα, ΜΙΕΤ, 1985.

Ι. Α. Πετρόπουλος-Αικ. Κουμαριανού, *Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους 1833-1843*, Αθήνα 1982. Για τα πρώτα εκπαιδευτικά μέτρα, βλ. Αλέξης Δημαράς, *η μεταρρύθμιση που δεν έγινε (Τεκμήρια ιστορίας)*, τ. Α' 1821-1894, Αθήνα 1973, σ. κθ' κ. ε.

³ Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (1833-1847), Αρ. 4, 26-2-1835, σ. 30-19.

επέλεγαν και πρότειναν συγκεκριμένα πρόσωπα, ή άλλως διόριζε απευθείας η Γραμματεία⁴.

Τέλος η εγκύκλιος 7421/27 Ιανουαρίου 1835, ρύθμιζε λεπτομερώς τα του διορισμού των δημοδιδασκάλων. Μέσω των Νομαρχών και αργότερα των Διοικητών εξασφαλιζόνταν οι προϋποθέσεις για το διορισμό τους ή όχι, αφού οι Νομάρχες ήταν υπεύθυνοι να υποβάλλουν μαζί με την πρόταση διορισμού και πληροφορίες για τον αριθμό των μαθητών που θα φοιτούσαν, τον αριθμό των κατοίκων του τόπου σύστασης του σχολείου, την ύπαρξη ή όχι διδασκαστηρίου, το ιδιοκτησιακό του καθεστώσ και την χωρητικότητά του, την ύπαρξη ή όχι του αναγκαίου για την λειτουργία του σχολείου υλικού, την εξασφάλιση της μισθοδοσίας και της δωρεάν κατοικίας του δάσκαλου και τέλος την συντήρηση του σχολείου, από τον δήμο ή την κοινότητα.

Στην Σύρο, ήδη από το 1829 η *Ελληνική Πολιτεία δια του Εκτάκτου Επιτρόπου Βορείων Κυκλάδων*, δίνει οδηγίες προς τους «*Δημογέροντας της Άνω πόλεως Σύρας*» ότι «*Οφείλουν να σκεφθούν περί συστάσεως ενός Αλληλοδιδασκτικού Σχολείου εις την πόλιν των καθώς ακόμη και περί συστάσεως ετέρου δι' ανώτερα μαθήματα*»⁵. Φαίνεται όμως ότι, μέχρι το 1834, καμία μέριμνα δεν είχε ληφθεί και ότι οι Δημογέροντες είχαν αρκεστεί στα Σχολεία, των *Καπουτσίνων* και στο *Δημόσιο Σχολείο* που είχε ιδρύσει ο *Επίσκοπος Blancis*, στο οποίο οι δάσκαλοι που δίδασκαν ήταν Ιησουίτες και κληρικοί. Αυτό διαπιστώνεται από έγγραφο του Νομάρχη Κυκλάδων, στις 27 Φεβρουαρίου 1834, δια του οποίου ζητούνται από την *Δημογεροντίαν Σύρας* πληροφορίες «*εντός πέντε ημερών ή και ταχύτερον*», για τα σχολεία του Δήμου, προκειμένου να τεθεί υπόψη της Κυβέρνησης, «*η κατάσταση των διδασκαστικών του νομού καταστημάτων*»⁶. Απάντηση της Δημογεροντίας αποτελεί έγγραφο με ημερομηνία 7 Μαρτίου 1834, το οποίο ήδη γνωρίζομε στην παρούσα μελέτη από τα προηγούμενα κεφάλαια, δια του οποίου δίνονται πληροφορίες στον Νομάρχη Κυκλάδων, ότι λειτουργούν στον Δήμο Σύρου τρία σχολεία: των *Καπουτσίνων*, το *Εκκλησιαστικό* και των *παιδιών*, συσταθέντα από τον Επίσκοπο Blancis, στα οποία διδάσκουν Ιησουίτες και διάφοροι κληρικοί⁷.

⁴ Βλ. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 11/3 Μαρτίου 1834, σ. 73-87. Για τις προβλέψεις του νόμου για τα δημοτικά σχολεία γενικά βλ. Δημήτριος Σακκής, *Η Εκπαίδευση στις Νοτιοδυτικές Κυκλάδες κατά την Α' Οθωνική περίοδο (1833-1843)*, Αθήνα 1997, σ. 44-54. Σχετικά με την μόρφωση, μισθοδοσία κλπ, των δασκάλων βλ. Χρήστος Τζήκας, *Το Βασιλικό Διδασκαλείο*, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 53-132. (Διδακτορική Διατριβή).

⁵ ΙΑΔΑΣ, 3564/8 Μαΐου 1829. «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ, Ο κατά το τμήμα των βορείων Κυκλάδων Έκτακτος Επίτροπος, Προς τους Δημογέροντας της Άνω πόλεως Σύρας».

⁶ ΙΑΔΑΣ, Αρ.243/3792/27 Φεβρουαρίου 1834. «Βασιλείον της Ελλάδας, Ο Νομάρχης Κυκλάδων, Προς την Δημογεροντίαν Σύρας, Ζητούνται πληροφορίες περί της συστάσεως των σχολείων καταστάσεως».

⁷ ΙΑΔΑΣ, Αρ.248/7 Μαρτίου 1834. «Πίναξ των εν τη πόλει ταύτη Δημοτικών Καταστημάτων».

Βλ. εδώ στο Παράρτημα 1.

4.1.2. Χρονικό της ίδρυσης

Έτσι αρχίζουν οι νόμιμες διαδικασίες, για την ίδρυση «*Δημοτικού Σχολείου Αρρένων Σύρου*», το χρονικό της ίδρυσης του οποίου έχει ως εξής:

Ο *Νομάρχης των Κυκλάδων* αποστέλλει *Προς την Δημογεροντίαν Σύρας* κατάλογο, με τα ονόματα 26 *εξετασθέντων Διδασκάλων*, σύμφωνα με το άρθρο 16 του *περί διδασκαλίας νόμου*, για να επιλέξουν δάσκαλο για το σχολείο⁸.

Στις 2 *Αυγούστου 1834*, ο νέος *Νομάρχης των Κυκλάδων* πληροφορούμενος ότι δεν υπάρχει *Δημοτικό σχολείο* στην κοινότητα της Σύρου, *εκπλήσεται και απαντά στον Δήμο Σύρου* τα εξής:

«*Με λύπη ιδιάζουσαν ανεγνώσαμε την από 24 του παύσαντος αναφοράς σας. Η έλλειψις Δημοτικών Σχολείων εις Σύραν, μας άφησεν εντόπωσιν, ποτέ δεν ηλπίζαμε να μην υπάρχωσι τα ανάλογα δημοτικά εκπαιδευτήρια εις μίαν κοινότητα ως της Σύρας. Η Α. Μ περί πολλού ποιουμένη την εκπαίδευσιν της νεολαίας απεδέχθη την από το δημόσιον πληρωμή των μισθών των διδασκάλων των πρότερον παρά της κυβερνήσεως μισθοδοτουμένων ή των αρτισυστάτων σχολείων δια να ενισχύση τας απόρους κοινότητας εις την σύστασιν τοιούτων ωφελίμων καταστημάτων μέχρι του σχηματισμού των δήμων. Αλλ' η κοινότης της Σύρας ημπορεί να καταταχθή εις την σειράν των απόρων κοινοτήτων ως να ζητή παρά της κυβερνήσεως την πληρωμή των διδασκάλων της; Δεν είναι άξιον λύπης να την βλέπη τις στερουμένη των απαιτουμένων Δημοτικών Σχολείων ως κατωτέρων των άλλων κοινοτήτων του κράτους ως προς το αντικείμενον τούτο, ενώ καθ' όλα τα' άλλα δικαίως φαίνεται ίση με αυτάς;*

Η νομαρχία αποβλέπουσα την μεγάλην αυτήν έλλειψιν, όχι εις την θέλησιν των κατοίκων, σας επιφορτίζει άμα λάβετε την παρούσαν να κοινοποιήσετε εις αυτούς την μεγάλην δυσαρέσκειάν της, ως συγχρόνως γινόμενοι πρώτοι υμείς το παράδειγμα.

Να τους προτρέψετε εις το να καταβάλλωσιν εξ ιδίων, τόσον δια την σύστασιν των απαιτουμένων σχολείων όσον εις την πληρωμήν των μισθών των διδασκάλων.

Αναμένομεν να μας κοινοποιήσετε το αποτέλεσμα δια να φροντίσωμεν περί διορισμού διδασκάλου και τρέφομεν τας πλέον χρηστάς ελπίδας ότι η κοινότης δεν θέλει μένει αδιάφορος εις εν τόσον ουσιώδες αντικείμενον⁹».

Από τα γραφόμενα του *Νομάρχη*, διαπιστώνομε ότι μάλλον δεν γνωρίζει ακόμη, καθότι νεοδιορισθής, ότι στην Άνω Σύρο δεν κατοικούν πλούσιοι έμποροι, όπως συμβαίνει στην Ερμούπολη, αλλά ως επί τω πλείστον φτωχοί αγρότες και μικροεπαγγελματίες.

⁸ ΙΑΔΑΣ, Αρ.341/6921/16 Ιουλίου 1834. «*Βασιλειον της Ελλάδος / Ο Νομάρχης των Κυκλάδων Προς την Δημογεροντίαν Σύρας / Περὶ των εξετασθέντων Διδασκάλων*».

⁹ ΙΑΔΑΣ, Αρ.367/7112/2 Αυγούστου 1834. «*Βασιλειον της Ελλάδος / Ο Νομάρχης των Κυκλάδων / Προς την Δημογεροντίαν Σύρας / «Περὶ συστάσεως κοινοτικού σχολείου*».

Ωστόσο φθάνει ο Οκτώβριος του 1835 και ακόμη δεν έχει συσταθεί το σχολείο¹⁰. Το Δημοτικό Συμβούλιο αποφασίζει να επιβάλλει φόρους, για την Σύσταση και την εξασφάλιση της συντήρησης του Δημοτικού Σχολείου του Δήμου του:

«[...] 1. Δέκα λεπτά από εκάστην βαρέλλαν οίνου,

2. Δύο λεπτά ως ανωτέρω από έκαστον πινάκιον κριθής και σίτου,

3. Δέκα λεπτά ομοίως από έκαστον καντάριον ξηρών σόκων,

4. Ανά δύο τοις % εκ των εις ενοίκιον διδομένων και ήδη ευρισκομένων κήπων, συμπεριλαμβανομένων των κολλιγικών και των εκ των ιδίων Ιδιοκτητών καλλιεργουμένων κήπων ή ποτιστικών δια εμπόριον, ο οποίος φόρος θέλει εισπράτεσθαι επί τη βάσει του πληρωνομένου και εκτιμηθησομένου ενοικίου[...]

¹⁰ ΑΔΣ. ΑΣ, Αρ. 5321. 9 Οκτωβρίου 1835.

¹¹ ΙΑΔΑΣ, Πράξη 5/16 Οκτωβρίου 1835.

«Το Δημοτικόν Συμβούλιον Σύρου

Συνελθόν σήμερον 16. 8βρίου 1835, εις Συνεδρίασιν προεδρευόμενον παρά του Προέδρου Γ. Ρούσσου, δια να σκεφθή περί συστάσεως Προκαταρκτικού Δημοτικού Σχολείου και περί των αναγκαιούτων προς διατήρησιν αυτού μέσων,

Προτάσεως γενομένης περί τούτων παρά του Συνεδριάζοντος Δημάρχου.

Λαβόν υπ' όψιν την πολυάριθμον νεολαία του Δήμου και την χέρσον καρδίαν αυτής, ως προς τα προκαταρκτικά μαθήματα δια την έλλειψιν τοιούτου επωφελέους καταστήματος

Παρατηρήσαν συμφώνως με την παράγραφον α. του άρθρου 27, του περί Δήμων Νόμου, ότι τα εισοδήματα του Δήμου ως μη εξαρκούντα δια τας κατεπηγούσας και επωφελείς ανάγκας αυτού δεν δύνανται να χορηγήσωσι την μισθοδοσίαν του Διδασκάλου και λοιπά αναγκαία αυτού, ώστε είναι ανάγκη να ληφθή ως μέσον, υποσχόμενον τοιαύτην χορήγησιν η επίθεσις έμμεσων Δημοτικών φόρων ως αντικείμενα καταναλώσεως.

Λαβόν υπ' όψιν και την παράγραφο Β του ειρημένου νόμου, άρθρο 27, ως προς την εκλογήν των φόρων τούτων

Απεφάσισε ομοφώνως:

Α'. Την σύστασιν προκαταρκτικού Δημοτικού Σχολείου εις τον Δήμον τούτον κατά την έννοιαν του από 6/18 π. ε. Υ. Β. Διατάγματος

Β'. Τους ακόλουθους φόρους προς διατήρησιν του Σχολείου τούτου

1. Δέκα λεπτά από εκάστην βαρέλλαν οίνου να πληρώνη έκαστος Δημότης εφ' όσην ποσότητα ήθελε κάμει.

2. Δύο λεπτά ως ανωτέρω από έκαστον πινάκιον κριθής και σίτου.

3. Δέκα λεπτά ομοίως από έκαστον καντάριον ξηρών σόκων.

4. Ανά δύο τοις % εκ των εις ενοίκιον διδομένων και ήδη ευρισκομένων κήπων, συμπεριλαμβανομένων των κολλιγικών και των εκ των ιδίων Ιδιοκτητών καλλιεργουμένων κήπων ή ποτιστικών δια εμπόριον, ο οποίος φόρος θέλει εισπράτεσθαι επί τη βάσει του πληρωνομένου και εκτιμηθησομένου ενοικίου.

Γ'. Προσδιορίζεται δε προθεσμία ετών τριών, δια να εισπράτουνται οι αναφερόμενοι έμμεσοι φόροι κατά την υπαγόρευσιν της παράγραφου Γ' του άρθρου 27, του περί Δήμων Νόμου.

Δ'. Εις τον καταστρωθησόμενον ετήσιον Δημοτικόν προϋπολογισμόν να συμπεριληφθώσι τα έσοδα και τα έξοδα της διατηρήσεως του σχολείου τούτου, ως υπαγορεύει ο παράγραφος 1 του άρθρου 50, του περί Δήμων Νόμου.

Ε'. Η παρούσα απόφασις να καθυποβληθή υπ' όψιν της Δημαρχίας δια την ενέργειαν των κατά συνέπειαν.

Το Συμβούλιον

Γ. Ρούσος, Αντώνης Πρίντεζης, Ν. Στέφανος, Κ. Βουκίνος, Γ. Στέφανος, Α. Χαλαβαζής,

Πάουλ Ραουζαίος, Μ. Μακρινιότης, Γ. Δαλέζιος, Γιαννούλης Βαμπακάρης

Δια το ακριβές της αντιγραφής / Σύρω τη 18 Οκτωβρίου 1835

Ο πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου / Γ. Ρούσος

Ο πρωτοκολλητής, Ν. Στέφανος»

Στις 18 Οκτωβρίου 1835, ο Δήμαρχος Σύρου Γ. Ιουστινιανός, ενημερώνει εγγράφως την Βασιλική Νομαρχία Κυκλάδων, ότι:

«το διδακτικόν κατάστημα ενοικιάσθη, είναι ήδη έτοιμον, περί δε των αναγκαίων της διδακτικής αυτού θέλει ληφθεί πρόνοια δια να ετοιμασθώσι και αυτά εγκαίρως... εξαιτείται δε την κατά το άρθρον 120 του περί Δήμων Νόμου ενέργειαν, καθ' όσον αφορά τον διορισμόν των νέων εμμέσων Δημοτικών φόρων¹².

Στις 2 Δεκεμβρίου 1835, το σχολείο αποκτά την πρώτη Εφορευτική ή Επιθεωρητική επιτροπή: «τους Δημότες Αντώνιον Ι. Βιτάλη, Γεώργιον Ρούσσο, Αντώνιον Πρίντεζη Μοροζίνη και Γιάνκον Ξανθάκη, ως μέλη της επιφορτισμένης την εφορίαν του Εκπαιδευτικού Καταστήματος επιτροπής του Δήμου τούτου, θεωρημένους ικανούς δι' αυτό το χρέος, προεδρευομένη παρά του δημάρχου, ή παρά του εφημερίου Γαβριήλ Πριβιλέτζιου»¹³, αλλά το σχολείο ακόμη δεν έχει αρχίσει να λειτουργεί.

Στις 8 Δεκεμβρίου 1835, το Δημοτικό Συμβούλιο προτείνει να διοριστεί δάσκαλος στο Δήμο ο Αντώνιος Ζολώτας γ' τάξεως με μισθόν «90 εννεήκοντα δρχ το μήνα, εκτός των νομίμων διδάκτρων, τα οποία θέλει αποφασίσει το συμβούλιον εις άλλην συνεδρίασιν»¹⁴ και υποβάλλει δια της Αριθ. 150/93, 10 Δεκεμβρίου 1835 στον Νομάρχη την πρόταση¹⁵, ο οποίος την προωθεί αρμοδίως¹⁶.

¹² ΑΔΣ.ΑΣ, Αρ. 29 / 18 8βρίου 1835.

¹³ ΙΑΔΑΣ, Πράξη 15, 1 Δεκεμβρίου 1835.

Το Δημοτικόν Συμβούλιον Σύρου

Συνελθόν σήμερον τη εν Δεκεμβρίου 1835, σε συνεδρίασιν προεδρευομένην παρά του Προέδρου Γ. Ρούσσου δια να σκεφθή περί συστάσεως επιτροπής επιφορτισμένης την Εφορίαν του Δημοτικού Εκπαιδευτικού Καταστήματος του Δήμου τούτου συμφώνως προς την αριθ. 606 διαταγή της Β. Νομαρχίας Κυκλάδων, προτάσεως γενομένης περί τούτου παρά του συνεδριάζοντος Δημάρχου.

Το συμβούλιον σκεφάμενον το αντικείμενον τούτο και συμμορφούμενον με το αριθ. 34 του από 6 Σεπτεμβρίου 1834 Υ. Β. Διατάγματος Βασ. Εφημ. Αριθ. 11, έχον δε υπ' όψιν και το αριθ. 114 του περί Δήμων Νόμου.

Εκλέγει ομοφώνως

Α' Τους Δημότες Αντώνιον Στέφανον Βιτάλη, Γεώργιον Ρούσσο, Αντώνιον Πρίντεζη Μοροζίνη, και Γιάνκον Ξανθάκη, ως μέλη της επιφορτισμένης την εφορίαν του Εκπαιδευτικού Καταστήματος επιτροπής του Δήμου τούτου θεωρημένους ικανούς δι' αυτό το χρέος.

Β' Αντίγραφον της παρούσης πράξεως να γνωστοποιηθή εις την Δημαρχίαν δια την ενέργειαν των κατά συνέλειαν.

Το Δημοτικόν Συμβούλιον

Γ. Ρούσσο, Κ. Βουτζίνος, Ν. Στέφανος, Ι. Παμπακάρης, Μ. Μακρioniτης, Π. Ραουζαίος, Π. Σαργολόγος, Γ. Δαλέζιος, Α. Πρίντεζης Μοροζίνης

Δια το ακριβές αντίγραφον

Εν Σύρω τη 2 Δεκεμβρίου 1835

Ο Πρόεδρος, Γ. Ρούσσο»

¹⁴ ΙΑΔΑΣ, Πράξη 16/ 8 Δεκεμβρίου 1835

«Το Δημοτικόν Συμβούλιον Σύρου,

Συνελθόν σήμερον 8 Δεκεμβρίου 1835 ημέρα Κοριακή σε συνεδρίαση, προεδρευομένου παρά του Προέδρου Γ. Ρούσσου δια να σκεφθή περί εκλογής δημοτικού Διδασκάλου,

Λαβόν υπ' όψιν και την αριθ. 5, προλαβούσα απόφαση του, αφορώσα την συστάσιν και διατηρήσιν του εκπαιδευτικού Καταστήματος

Παρατηρήσας ότι επειδή δεν υπάρχει επί του παρόντος δάσκαλος β' τάξεως δια να αναλάβη την θέσιν αυτήν και εκ της βραδύτητος προσβάλεται η ηθική βελτιώσις της νεολαίας του δήμου τούτου.

Αλλά η επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Γραμματεία της Επικρατείας, απαντά στις 28 Δεκεμβρίου 1835, Προς τον Νομάρχη Κυκλάδων ότι ο συγκεκριμένος δάσκαλος δεν μπορεί να μισθοδοτείται «με μηνιαίον μισθόν 90 δρχ, διότι ων γ' τάξεως», βάσει του νόμου, πρέπει να λαμβάνει 50 δραχμές:

«Δεν δύναται η Β. Γραμματεία να εγκρίνη τον διορισμόν του Α. Ζολώτα, ως δημοδιδασκάλου εις την Σύρον, με μηνιαίον μισθόν 90 δρχ, διότι ων γ' τάξεως βάσει του νόμου δεν δύναται να απαιτή, ως παρατηρεί το Νομαρχείον τούτο ορθώς, ειμή δρχ 50. Παρεκτός τούτου, δεν έχει ο ειρημένος διακεκριμένην την ικανότητα ώστε να απαιτή και μισθόν ανώτερον του γ' βαθμού και να διδῃ αφορμήν εις άλλον (ως παρανομίαν) και προκαλώντας παράπονα. Δια ταύτα, θέλομεν σας παραπέμψει άλλον διδάσκαλον, ικανότερον εκείνου από τους εξεταθησομένους διδασκάλους, οίτινες μέλλουν να εξέλθουν του διδασκαλείου περί τας αρχάς του ερχομένου μηνός. Εν τούτοις προσκαλείστε κ. Νομάρχα να πληροφορηθείτε και να μας αναγγείλετε εν καιρώ που ευρίσκονται και τι πράττουν οι κάτωθεν σημειούμενοι δημοδιδάσκαλοι και αν θέλουν να διορισθώσιν εις τα σχολεία.

Γεώργιος Ν. Πρωτοπαππίας εκ Σερίφου διαμένων εις Σέριφον
Γεώργιος Λαμπαδάρης Αισωπίδης εκ Κόθνου διαμένων εις Πάρον
Αυγερινός Τριανταφύλλου εκ Σίφνου διαμένων εις Σίφνον»¹⁷.

Επιτέλους, στις 4 Φεβρουαρίου 1836 «Η επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Γραμματεία της Επικρατείας», ανακοινώνει στον Νομάρχη Κυκλάδων:

«Δια το Δημοτικόν Σχολείον Σύρον πέμπεται κατά την αίτησίν σας, Δημοδιδάσκαλος ο κ. Ιωάννης Μεντζελόπουλος β' τάξεως με το επίθετον Άριστος, κατά το ανά χείρας του

Προτάσεως γενομένης εκ μέρους του δημάρχου περί της εκλογής του εδώ Διδασκάλου Αντωνίου Ζολώτα γ' τάξεως. Σκεφθέν ότι επειδή απαιτείται προς το συμφέρον της νεολαίας να διορισθῆ προσωρινός δάσκαλος και δια να προδιαθήσῃ την Νεολαίαν εις την οδόν των αναγκαιούντων προκαταρκτικών μαθημάτων, έως ότου ευρεθῆ καταλληλότερος διδάσκαλος και ως τοιούτος γνωρίζεται προβλήθη ο Διδάσκαλος Α. Ζολώτας.

Ομοφώνως αποφασίζει

Α' Εκλέγεται προσωρινώς ο ρηθῆς διδάσκαλος Αντώνιος Ζολώτας δια να αναλάβῃ την θέσιν του Δημοδιδασκάλου του Δήμου τούτου.

Β' Προσδιορίζεται εις αὐτόν μισθοδοσία μηνιαία ἀνά 90 ενενήκοντα δρχ το μήνα, εκτός των νομίμων διδάκτρων, τα οποία θέλει αποφασίσει το Συμβούλιον εις άλλην συνεδρίασιν.

Γ' Ανατίθεται η εκτέλεσις της παρούσης αποφάσεως εις την Δημαρχίαν

Το Δημοτικόν Συμβούλιον

Γ. Ρούσσοσ, Ι. Βαμπακάρης, Ι. Δαλέζιος, Κ. Βουτζίνος, Α. Πρίντζης,

Ν. Στέφανος, Μ. Μακρινιότης, Α. Χαλαβαζής, Π. Ραουζαίος, Π. Σαργολόγος

Δια το ακριβές αντίγραφον / Εν Σύρω 8 Δεκεμβρίου 1835

Ο Πρόεδρος, Γ. Ρούσσοσ / Ο Πρωτοκολλητής, Ν. Στέφανος»

¹⁵ ΑΔΣ. Α.Σ, Αριθ. 150/93. 10 Δεκεμβρίου 1835.

¹⁶ ΓΑΚ, Α.ΥΕΔΕ, Α' 1833-1848, Β' Παιδείας, Θ.196/φ.3. Αρ. 6578 Ερμούπολη την 13 Χβρίου 1835, Προς την επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Β. Γραμματείας της Επικρατείας, Περί Δημοδιδασκάλου εις τον Δήμον της Σύρου.

¹⁷ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, 1833-1866, Θ.196/φ.3. Αρ. 3414/1477. Αθήνα τη 28 Χβρίου 1835.

δίπλωμα. Ο μισθός του θέλει εισθε, ο εις την τάξιν του προσδιοριζόμενος υπό του νόμου δρχ. 90, πληρωνόμενος κατά την πρότασίν σας υπό του Δήμου της Σύρου, χορηγούντος προσέτι τα κατά τον Νόμον δίδακτρα και το οίκημα αμισθί.

Θέλετε επισπεύσει κ. Νομάρχα τα περί την εγκαθίδρυσιν του αυτού Διδασκάλου κατά την τάξιν και θέλετε επιβλέπει εις την εκπλήρωσιν των χρεών αυτού, καθώς και εις την τακτικήν αυτού μισθοδοσίαν, από μέρους του Δήμου».

Αθήνα 4 Φεβρουαρίου 1836 / Ο Γραμματεός / Ι. Ρίζος¹⁸.

Μετά από αυτήν την εξέλιξη, η Δημαρχία ενημερώνει τους γονείς ότι «διορίστηκε δάσκαλος ο Ιωάννης Μεντζελόπουλος» και τους καλεί να εγγράψουν τα παιδιά τους, ηλικίας 5-12 ετών στο σχολείο, το οποίο **«αρχίζει τα μαθήματα την Δευτέρα 9 Μαρτίου 1836»:**

Αρ. 350/ Εν Σύρω τη 29 Φεβρουαρίου 1836

«Προς τους Δημότες

...Όθεν ο ρηθείς Δημοδιδάσκαλος θέλει κάμει έναρξιν των χρεών του εις το διορισμένον σχολείον την ερχομένην Δευτέραν 2 Μαρτίου 1836 και δι' αυτό τούτο ειδοποιείστε, οι έχοντες τέκνα να τα πέμψετε εις αυτό.

Όλοι οι εις τον δήμον τούτον ανήκοντες παίδες, από το συμπληρωμένο πέμπτο έτος της ηλικίας των μέχρι τα 12 έτη συμπληρωμένα, χρεωστούν να πηγαίνουν εις το σχολείον, διότι οι αμελούντες γονείς των, θέλουσι πληρώνει πρόστιμον δι' εκάστην ώραν απουσίας των εκ του σχολείου, ουχί ολιγότερον των δέκα λεπτών, μη υπερβαίνων όμως τας πεντήκοντα δραχμάς. Εξαιρουμένων των διδασκομένων εις άλλον σχολείον ή δια ιδιαίτερου διδασκάλου ή κηρυττομένων παρά της επισκοπής, ικανώς δεδιδασκομένων, κατά το 6 και 7 άρθ. του ρηθέντος διατάγματος.

Ο κανονισμός του σχολείου περί των του διδασκάλου και μαθημάτων και λοιπών θέλει εκδοθεί επομένως.

Η Δημαρχία δια της φρονίμου συνδρομής του Δημοτικού Συμβουλίου έχει πεποιθήσιν ότι θέλει προοδεύσει ο φωτισμός της νεολαίας και θέλει ιδεί αυτήν ρυθμιζομένην κοντά της [...] και προμηνύουσα εις τον Δήμον τούτον την απόλαυσιν όλων των αγαθών όσα αι μούσαι υπόσχονται.

Ο Δήμαρχος, Γ. Ιουστινιανός»¹⁹

Οι γονείς ανταποκρίνονται στο κάλεσμα της Δημοτικής Αρχής. Μετά την άφιξη του δασκάλου, τον Μάρτιο του 1836, εγγράφονται 131 μαθητές και το σχολείο αρχίζει κανονικά την λειτουργία του.

¹⁸ΑΔΣ.ΑΣ, 3001/266/4 Φεβρουαρίου 1836. Βασιλείον της Ελλάδος, Η επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως, Γραμματεία της Επικρατείας, Προς τον Νομάρχη των Κυκλάδων. Επίσης ΓΑΚ, Α.ΥΕΔΕ, 1833-1866, Θ.196. /φ.3. Αρ. 3863. 3001/266/4 Φεβρουαρίου 1836.

¹⁹ ΑΔΣ. ΑΣ, Αριθ. 350/29 Φεβρουαρίου 1836.

4.1.3. Χρονικό της Ανέγερσης του Σχολείου

Ωστόσο το ενοικιαζόμενο κτήριο στο οποίο στεγάζεται το σχολείο δεν επαρκεί, γιατί ο αριθμός των μαθητών είναι μεγάλος και το οίκημα μικρό. Πολύ γρήγορα διαπιστώνεται η ανάγκη να αποκτήσει το σχολείο ένα δικό του σύγχρονο διδακτήριο, για να στεγαστεί. Προς τον Νομάρχη Κυκλάδων ο Δήμαρχος Γ. Ιουστινιανός εκ μέρους της Επιθεωρητικής Επιτροπής, αναφέρει στις 5 Μαΐου 1836, μεταξύ άλλων, ότι «Κατάστημα Σχολείου δεν έχει ιδικό του ο Δήμος τούτος αλλ' υπό ενοίκιον, το οποίον αν και ευρυχωρότερον των ενταύθα οικιών, όμως δεν επαρκεί η χωρητικότητα του αριθμού των φοιτούντων μαθητών οίτινες υπερβαίνουν τους 131, επί του παρόντος»²⁰.

Πράγματι για το σχολείο πληρωνόταν ενοίκιο 30 δρχ. το μήνα, «εις τον Ζάννε Μαραγκόν» που σύμφωνα με τα «Καπίτουλα» της Σύρου, είχε ορισθεί «Επιτροποκηδεμόνας²¹, των ορφανών της Μαργίτζας Ζίμπλιτζ»²², στην οικογένεια των οποίων ανήκε το υπό ενοίκιο οίκημα που στεγαζόταν το σχολείο.

Για την επόμενη σχολική χρονιά 1837-1838 μέχρι και τον Μάρτιο του 1839, το σχολείο μεταστεγάζεται σε κτήριο, ιδιοκτησίας «Άννας Γιαννοπούλου»²³.

²⁰ ΙΑΔΑΣ, Αριθ. 414/528/5 Μαΐου 1836.

Προς την Β. Ν. Κυκλάδων

«Σχετικά με το 1177/11 Μαρτίου και 1962/24 Απριλίου

Κατά συνέχεια της 1177 εγκυκλίου της Β. Νομαρχίας επροσκάλεσεν η Δημαρχία την Επιθεωρητική του Δημοτικού Σχολείου Σύρου Επιτροπή, σε συνεδρίασιν και διεκοίνωσε προς αυτήν την εν οπισθογράφω υπ' αριθ. 4261 εγκύκλιον της επί των Εκκλησιαστικών Βασιλικής Γραμματείας, ήτις αφού έλαβε υπόψη της και τα δι' αυτής διαλαμβανόμενα, έκαμε πράξη της, δι ής υποχρεούμαι να πληροφορήσω την Β. Νομαρχία τα ακόλουθα:

Εν μόνον αρτισόστατον Δημοτικόν σχολείον υπάρχει εν τω δήμω τούτο και διδάσκαλος αυτού ο Ιωάννης Μεντζελόπουλος εκ των εξετασθέντων ως όφειλε από την Σ. Κυβέρνησιν.

Κατάστημα Σχολείου δεν έχει ιδικό του ο Δήμος τούτος αλλ' υπό ενοίκιον το οποίον αν και ευρυχωρότερον των ενταύθα οικιών, όμως δεν επαρκεί η χωρητικότητα του αριθμού των φοιτούντων μαθητών οίτινες υπερβαίνουν τους 131, επί του παρόντος.

Βιβλία δ' ανήκοντα εις τον Δήμον υπάρχον, τα εις τον κατάλογον συμπεριλαμβανόμενα.

Περί δε της διαγωγής και επιμελείας του δημοδιδασκάλου διομολογεί η επιτροπή ότι εκπληροί τα χρήοντα εξ αίρετα.

Εν Σύρω 5 Μαΐου 1836

Ευπειθής, Ο Δήμαρχος, Γ. Ιουστινιανός»

²¹ Προστάτης των ορφανών και Διαχειριστής της περιουσίας τους, μέχρι την ενηλικίωσή τους.

²² ΙΑΔΑΣ, 970/513/5 Δεκεμβρίου 1836. Στο έγγραφο ο Εισπράκτορας του Δήμου Σύρου καλείται από τον Δήμαρχο να πληρώσει τους μισθούς του Δημοδιδασκάλου Ι. Μεντζελόπουλου, για 4 μήνες από τον Σεπτέμβριο μέχρι τον Δεκέμβριο 1836, καθώς και το ενοίκιο της κατοικίας του.

²³ ΙΑΔΑΣ, 24 Μαρτίου 1839. Από την Έκθεση της Εξεταστικής Επιτροπής.

«ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΔΗΜΟΥ ΣΥΡΟΥ

Ερωτήσεις	Αποκρίσεις
1 Πλήθος των κατοίκων	2876 χωρίς τους απόντας
2 Όνομα του κτήτορος του διδακτηρίου	Άννα Γιαννοπούλου
3.Εποχή της κτήσεώς του	Άγνωστος
4 Σημερινή κατάσταση του	Έχει μια έθουσαν και ένα κοιτώνα, όχι καλής καταστάσεως,

Τον Απρίλιο του 1839 η *Επιθεωρητική Επιτροπή* αποφασίζει την επαναφορά του σχολείου στο προηγούμενο κτήριο, ιδιοκτησίας «των ορφανών της *Μαργίτζας Ζίμπλιτζ*», όπου πρωτολειτούργησε²⁴.

Εν τω μεταξύ, περίπου ένα χρόνο μετά την σύσταση του σχολείου, από το Ιούλιο του 1837, ο Δήμαρχος *Ιωάννης Δούναβης*, ζητάει την οικονομική συνεισφορά των ομογενών *Συριανών*, που έχουν μεταναστεύσει προς αναζήτηση εργασίας στην *Κωνσταντινούπολη*²⁵, για την ανέγερση ενός σύγχρονου Διδακτηρίου. Για το σκοπό αυτό ορίζεται από το Δημοτικό Συμβούλιο, μια τριμελής Επιτροπή στην *Κωνσταντινούπολη*, αποτελούμενη από τους *Γεώργιο Βαρθαλίτη, Ιανουλάκη Βιτάλη* και *Ιωσήφ (sic), [Ιωάννη] Χαλαβαζή*²⁶ για την «*σύναξη χρηματικών συνδρομών*»²⁷.

-
- 5 Αριθμός μαθητών τους οποίους χωρεί 70-80. Κατά την απόφαση της *Επιθεωρητική Επιτροπής*, μετατίθεται εις καταλληλότερον οίκημα.
6. Αν έχει τα γραφεία και τα θρανία του Τα έχει
- 7 Αν έχει τα πλέον αναγκαία βιβλία κλπ Τα έχει
- 8 Όνομα του διδασκάλου Δημήτριος Μαρκουλίδης 1839
- 9 Αν ζει κοσμίως και χρησιμοποιθώς Μάλιστα
- 10 Αν πράττει επιμελώς το χρέος του Μάλιστα
- 11 Αριθμός των μαθητών του 100
- 12 Αρσενικά και θηλυκά και πόσα από κάθε γένος Μόνον άρρενα, όσα διαγράφονται Ανωτέρω
- 13 Αν είναι χρηστής διαγωγής Μάλιστα
- 14 Αν αληθώς προοδεύουν Μάλιστα
- 15 Αν έλαβε ο δάσκαλος τους μισθούς του Μάλιστα
- 16 Αν έλαβε ελευθέραν κατοικίαν παρά της Κοιτοκεί εις Ερμούπολιν οικογενειακώς κοινότητος
- 17 Αν λαμβάνει κατά το 24 άρθρον του νόμου
Μηνιαίο μισθό παρ' εκάστου μαθητού Μάλιστα
- 18 Αν υπάρχουν επίτροποι του σχολείου Μάλιστα
ή έφοροι Επίτροποι:
- 19 Τα ονόματα των επιτρόπων *Ιωάννης Δούναβης Δήμαρχος, Γαβριήλ Πρεβελέγγιος εφημέριος, Γεώργιος Α. Ζαλώνης, Ιωάννης Π. Ξανθάκης, Αντώνιος Π. Βιτάλε, Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης*
- 20 Αν επιμελούνται τα επιτροπικά των χρέη Μάλιστα
Εν Σύρω 24 Μαρτίου 1839 Η επιτροπή, *Α. Ρενονάρδος, Ι Δούναβης, Γ. Δαλέζιος, Γ. Ιουστινιανός*
- ²⁴ ΙΑΔΑΣ, 7 Απριλίου 1839. Σύσκεψη *Επιθεωρητικής Επιτροπής* με θέμα την εύρεση κατάλληλου οικήματος δια *Δημοτικό Σχολείο*. Συμπεριλαμβάνεται στο «*Πρακτικό της Επιθεωρητικής Επιτροπής του Δημοτικού Σχολείου Σύρου 1838*». Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4.
- ²⁵ Πολλοί νησιώτες μεταξύ των οποίων και οι *Συριανοί*, αναγκάζονταν λόγω οικονομικών δυσχερειών να αποδημούν, ιδιαίτερα προς την *Κωνσταντινούπολη* ή την *Σμύρνη*, προς αναζήτηση καλύτερης τύχης. Αλλά διατηρούσαν στενούς δεσμούς με την πατρίδα τους και πλήρωναν ακόμη και τους φόρους που τους αναλογούσαν.
- ²⁶ Ο ίδιος υπογράφει ως *Ιωάννης Καλαβάσις* στον *Κατάλογο με τα ονόματα των συνδρομητών* στις 20 /7βρίου 1839. Βλ. Παράρτημα 4. «*Αλληλογραφία με την Επιτροπή Κωνσταντινούπολης*».
- ²⁷ ΙΑΔΑΣ, 211/107/22 Ιουλίου 1837. Βλ. Παράρτημα 4. «*Αλληλογραφία με την Επιτροπή της Κωνσταντινούπολης*».

Παρόμοια καθήκοντα αναθέτονται σε μια δεύτερη Επιτροπή στην Σύρο, αποτελούμενη από τους *Ιωάννη Μ. Ξανθάκη, Γεώργιο Δαλέζιο και Αντώνιο Π. Βιτάλη*²⁸.

Πράγματι η Επιτροπή που ορίζεται στην Κωνσταντινούπολη, ανταποκρίνεται αμέσως στα καθήκοντά της και στις 4 Ιουλίου 1838, ο πρόεδρος της *Γεώργιος Βαρθαλίτης*, με επιστολή του, ζητεί περισσότερες πληροφορίες για το σχολείο, όπως «*αν έχουν το δικαίωμα να στείλουν τα παιδιά τους*», οι ευρισκόμενοι στην Κωνσταντινούπολη ομογενείς, *τι δασκάλους θα έχουν και σε ποια γλώσσα θα γίνονται τα μαθήματα*. Επιπλέον ενημερώνει ότι, έχει συνάξει 3000 δρχ²⁹.

Ο Δήμαρχος την ίδια μέρα εκφράζει προς τους εν Κωνσταντινουπόλει διαμένοντες τα «*ζωηρά αισθήματα ευγνωμοσύνης*» των Συριανών, τους ενημερώνει λεπτομερώς και κυρίως τους πληροφορεί ότι:

«...το ανεγερθησόμενον Σχολείον θέλει χρησιμεύσει επί του παρόντος αλληλοδιδασκικόν, η είσοδος του οποίου θέλει είσθε ελευθέρα εις τους επιθυμούντες νέους και εις τους οποίους θέλουν διδάσκονται τα προκαταρτικά μαθήματα, ιερά ιστορία, γραμματική, γεωγραφία, αριθμητική και ανάγνωσις δια να γίνωνται ικανοί οι μαθηταί να ακούσουν ανώτερα μαθήματα εις το Ελληνικόν Σχολείον το οποίον αν επαρκέσουν τα χρήματα δύναται να ανεγερθή και μάλιστα κατ' αυτάς, έφθασαν ενταύθα, δύο πατέρες Ιησουίτες δια να παραδώσουν την Ελληνικήν; Γαλλικήν³⁰. Ο δημοδιδάσκαλος πληρώνεται από τον Δήμο.

Καθ' όσον δε αφορά τας γινομένας και μελλούσας συνδρομάς, θέλετε συνάξει αυτάς συμφώνως με τας οδηγίας και παραδώσει εις την αυτού Ελληνικήν Πρεσβείαν, προς την οποίαν γράφει η διοίκησης, δια να τας παραλαμβάνη ασφαλώς και αποστείλει προς ημάς. Είμεθα εδελπισ ότι θέλετε δείξει ως και πρότερον ικανά δείγματα του ζήλου και προθυμίας σας υπέρ της εκπαιδεύσεως (sic) του εκπαιδευτικού καταστήματος υποσημειούμεθα πρόθυμοι. Ο Δήμαρχος

*Ιω. Δουναβις*³¹

Την ίδια επίσης ημέρα, ενημερώνει τον Διοικητή Σύρου, κοινοποιώντας του το έγγραφο που στέλνει στην Επιτροπή της Κωνσταντινούπολης και τον

²⁸ ΙΑΔΑΣ, 540/291/16 Ιουλίου 1838, αναφέρονται τα ονόματα και των δύο επιτροπών και ορθά το όνομα του *Ιωάννη Χαλαβαζή*. «διορίσαμε δύο επιτροπές ενταύθα και εις Κωνσταντινούπολη συγκείμενες της μεν πρώτης από τους κκ *Ιάγκον Ξανθάκην, Γεώργιο Δαλέζιο και Αντώνιο Βιτάλε*, της δε δευτέρας από τους κκ *Γεώργιο Βαρθαλίτη, Ιαννούλη Βιτάλε και Ιωάννη Χαλαβαζή*».

²⁹ ΙΑΔΑΣ, Κωνσταντινούπολις 4 Ιουλίου 1838. «Προς τον κ. Γ. Δούναβη Δήμαρχον Άνω χώρας Σύρου από *Γεώργιο Βαρθαλίτη*». Εδώ Παράρτημα 4. «Αλληλογραφία με Επιτροπή Κωνσταντινούπολης».

³⁰ Είναι οι Ιησουίτες *Giovanni Coppola και Bonaventura Aloisio* που ήλθαν τον *Ιούλιο του 1838*, για να διδάξουν στο *Γυμνάσιο*, το οποίο ευελπιστούσε να ιδρύσει ο *Επίσκοπος Blancis*. ΑΤΙΣ, (5α, 13), Χειρόγραφο του Βοναβεντούρα Aloisio, «*Memorie della missione di Tine e Sira dall' anno 1824 sino al 1852*».

³¹ ΙΑΔΑΣ, 540/289/16 Ιουλίου 1838. Παράρτημα 4. «Αλληλογραφία με Επιτροπή Κωνστ/λης».

παρακαλεί «να ενεργήσει ώστε η πρεσβεία να παραλάβει και να στείλει τα χρήματα των συνδρομών»³².

Στις 21 Ιουλίου, ο Δήμος ζητά με την υπ' αριθ. 53 απόφασή του, την επικαρπία της νήσου Γυάρου, για τον σκοπό της ανέγερσης του σχολείου³³.

Την ίδια ημέρα με την υπ' αριθ. 54/21 Ιουλίου 1838, Πράξη του Δημοτικού Συμβουλίου, αποφασίζεται ότι, «θέσις κατάλληλος και επωφελής δια την οικοδομή του σχολείου προσδιορίζεται το κενόν έδαφος το οποίον κείται υπό τους πρόποδας της Μητροπόλεως του Αγίου Γεωργίου προς Ανατολάς της Θεοτόκου του Καρμήλου. Η οικοδομή αυτή θέλει σύγκειται από 2 αίθουσες. Η μία του αλληλοδιδακτικού χωρητικότητας 180-200 μαθητάς, η δε του ελληνικού 40-60 μαθητάς, δύο κοιτώνας, μικρόν μαγειρείον με τα αναγκαία»³⁴.

Η παραπάνω απόφαση κοινοποιείται στην Επιτροπή της Κωνσταντινούπολης και στον Διοικητή Σύρου, που την εγκρίνει και την ενισχύει προτείνοντας: «άνευ αναβολής την σύνταξιν του σχεδίου και του προϋπολογισμού της δαπάνης προσκαλούντες επί τούτου τον ενταύθα μηχανικόν κ. Βάϊλερ». Θεωρεί δε ότι είναι μεγαλύτερη ανάγκη οι δύο αίθουσες του ανεγειρόμενου σχολείου να χρησιμεύσουν «η μία δια αλληλοδιδακτικόν σχολείον των αρρένων, η δε έτερη δια σχολείον των κορασιών. Ανάγκη Ελληνικού σχολείου δεν υπάρχει, διότι οι παίδες της Σύρου δύνανται ευκολότατα να σπουδάξουσι εις το ενταύθα Γυμνάσιον»³⁵.

Αλλά λίγους μήνες αργότερα, στις 3 Νοεμβρίου 1838, με την πράξη 63 του Δημοτικού Συμβουλίου, αποφασίζεται αλλαγή της θέσης ανέγερσης του σχολείου «αντί εις το υπό τους πρόποδες της Μητροπόλεως κείμενον έδαφος, εις την κειμένην θέση κατά την θύραν της πόλεως προς τον αιγιαλόν επονομαζομένην Πλακάκια». Η αλλαγή κρίθηκε απαραίτητη λόγω της μεγάλης κατωφέρειας του εδάφους και επειδή το οικοπέδο δεν ήταν στο κέντρο της πόλης³⁶.

Λίγες ημέρες μετά, στις 9 Νοεμβρίου, φτάνει μια επιστολή από τους ευρισκόμενους στην Κωνσταντινούπολη Συριανούς, οι οποίοι προτείνουν ως

³² ΙΑΔΑΣ, 540/290/16 Ιουλίου 1838. Ο Δήμαρχος Σύρου προς την Β Διοίκηση Σύρου.

³³ ΙΑΔΑΣ, Πράξη 53 του Δημοτικού Συμβουλίου Σύρου /21 Ιουλίου 1838.

³⁴ ΙΑΔΑΣ, Πράξη 54 /21 Ιουλίου 1838. Βλ. εδώ Παράρτημα 4. «Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου».

³⁵ ΙΑΔΑΣ, Αρ.2488 /16/ 7βρίου 1838 Ερμούπολις

Βασιλείον της Ελλάδος/ Ο Διοικητής Σύρου/Προς τον Δήμαρχον Σύρου.

«Εγκρίνομεν την υπ' αριθ. 54 πράξιν του Συμβουλίου, ενισχύομε υμάς να ενεργήσετε άνευ αναβολής την σύνταξιν του σχεδίου και τον προϋπολογισμόν της δαπάνης προσκαλούντες επί τούτου τον ενταύθα μηχανικόν κ. Βάϊλερ. Σας παρατηρούμεν δε ότι είναι αναγκαϊότερον το σχολείον να διαιρεθεί μεν κατά την γνώμην του συμβουλίου εις δύο αιθούσας αλλά να χρησιμεύσει η μία δια αλληλοδιδακτικόν σχολείον των αρρένων το δε έτερον δια σχολείον των κορασιών. Ανάγκη Ελληνικού σχολείου δεν υπάρχει διότι οι παίδες της Σύρου δύνανται ευκολότατα να σπουδάξουσι εις το ενταύθα Γυμνάσιον. Σας προσθέτομεν ότι η επιτροπή χρεωστά να μην κάμη ούτε είσπραξιν ούτε δαπάνην άνευ διπλοτύπου και μετά την αποπεράτωσιν του έργου οφείλει να παραδόση συνολικόν λογαριασμόν εις τον δημοτικό εισπράκτορα δια να συμπεριληφθει και εις τον απολογισμόν του Δήμου. Ο Διοικητής Γ. Δαφέρας».

³⁶ ΙΑΔΑΣ, Πράξη 63 του Δημοτικού Συμβουλίου /3 Νοεμβρίου 1838. Βλ. Παράρτημα 4. «Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου».

καταλληλότερη θέση την περιοχή του Αγίου Σεβαστιανού, γιατί το μέρος είναι ευρύχωρο και είναι εύκολο να γίνει γύρω από το Διδακτήριο περίβολος για τα διαλείμματα³⁷. Ήδη όμως, όπως διαπιστώσαμε, έχει αποφασισθεί η θέση «Πλακάκια» και έχουν γίνει οι απαραίτητες ενέργειες, για τις οποίες ενημερώνονται και από τον Δήμαρχο και από τον Διοικητή Σύρου. Επί πλέον παρακαλούνται να αποστείλουν τις προσφορές που έχουν εισπράξει³⁸.

4.1.3.1 Αγορά του οικοπέδου

Το οικόπεδο που έχει ευρεθεί στην θέση «Πλακάκια» και πρόκειται να αγοραστεί για την ανέγερση του σχολείου, ανήκει, στην ορφανή από πατέρα οικογένεια Μηνιέρ.

Οφείλουμε να διευκρινίσουμε στο σημείο αυτό ότι, πριν από αυτήν την απόφαση είχε εγκριθεί και είχε ψηφιστεί με την πράξη 14 του Δημοτικού Συμβουλίου, «η αγορά της οικίας του κ. Αντωνίου Βιτάλε δια να γίνει Δημοτικόν Σχολείον». Αλλά τον Απρίλιο του 1839, με την πράξη 15, αναιρείται, η παραπάνω απόφαση, «...Διότι δεν είναι κατάλληλος κατά τας παρατηρήσεις του μηχανικού και του επαρχιακού δημοδιδασκάλου, διότι εψηφίσθη άπαξ παρά του Συμβουλίου και ενεκρίθη άπαξ παρά της Διοικήσεως να ανεγερθή δημοτικόν Σχολείον κατά την θέσιν «Πλακάκια» σύμφωνα και με την θέλησιν των εν Κωνσταντινουπόλει συνδρομητών». Αποφασίζει δε το Δημοτικό Συμβούλιο του δήμου Σύρου, να διορίσει «εκ μέρους του Δήμου τον κ. Δαλέζιον δια την εκτίμησιν του γηπέδου εφ' ου απεφασίσθη να γίνη το Σχολείον. Να προσκληθώσιν οι ιδιοκτήτες του περί ου ο λόγος γηπέδου προς διορισμόν του εκ μέρους των εκτιμητού»³⁹.

Ακολούθως ο Δήμαρχος καλεί τους Αντώνιο Πρίντεζη Μοροζίνη και Φραγκίσκο Λούβαρη, Επιτροποκηδεμόνες των παιδιών του θανόντος Στέφανου Μηνιέρ, να ορίσουν τον εκπρόσωπο της οικογένειας, ο οποίος θα εκτιμήσει το προς πώληση κτήμα των Μηνιέρ⁴⁰. Έτσι ορίζεται από την μεριά της οικογένειας ο Δομένικος Σαργολόγος⁴¹, ο οποίος μαζί με τον εκπρόσωπο του Δήμου, Γ. Δαλέζιο, μετέβησαν επί τόπου, μέτρησαν και βρήκαν το οικόπεδο 355 τ.μ. και όρισαν την τιμή του σε 320 δραχμές⁴². Κατόπιν όμως πρότασης του ιερέα Γαβριήλ Προβελεγγίου, κατά παράκληση της Πετρουνέλλας χήρας Στέφανου Μηνιέρ, το Δημοτικό Συμβούλιο Σύρου, δέχεται να πληρώσει 400 δραχμές για την αγορά του οικοπέδου και

³⁷ΙΑΔΑΣ, 11/23 9βρίου 1838. Βλ. Παράρτημα 4. «Αλληλογραφία με την Επιτροπή Κωνσ/λης».

³⁸ΙΑΔΑΣ, 949/10 Δεκεμβρίου 1838. Βλ. Παράρτημα 4. «Αλληλογραφία με Επιτροπή Κωνσ/λης».

³⁹ΙΑΔΑΣ, 15 πράξη / 19/20 Απριλίου 1839. Βλ. εδώ Παράρτημα 4. «Πρακτικά Δημ. Συμβουλίου».

⁴⁰ΙΑΔΑΣ, 262 /135/ Εν Σύρω τη 8 Απριλίου 1839.

⁴¹ΙΑΔΑΣ, 266 /14 Απριλίου 1839 Προς την Δημαρχίαν Σύρου, οι Επίτροποι των ορφανών Στέφανου Μηνιέρ, Αντ. Πρίντεζης Μοροζίνης και Φραγκίσκος Λούβαρης.

⁴²ΙΑΔΑΣ, 313 /1 Μαΐου 1839.

«Αποφαίνεται:

Να αγορασθεί από πλευράς του Δήμου Σύρου το περιτοιχισμένον Γήπεδον κείμενον εις «Πλακάκια» προς την είσοδον της πόλεως ταύτης, μεταξύ των δημοσίων δρόμων ανήκον τοις κληρονόμοις του πάλαι ποτέ Στέφανου Μουγνιέρ (ή Μηνιέρ), όπου θέλει οικοδομηθεί το Σχολείον άνευ βραδύτητος. Να πληρωθούν δραχμαί 400 δια την αγορά του ρηθέντος γηπέδου από τας χρηματικές συνεισφοράς άτινας επρόσφεραν διάφοροι φιλόμουσοι προς το σκοπόν τούτον. Να συνταχθή τακτικόν συμβόλαιον περί της γενομένης αγοράς του γηπέδου»⁴³.

Ο διοικητής Σύρου εγκρίνει την παραπάνω απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου και προτείνει «να γίνει πωλητήριο και συμβολαιογραφική πράξη»⁴⁴.

4.1.3.2 Συνδρομή ομογενών της Κωνσταντινούπολης

Εν τω μεταξύ από τις αρχές Ιανουαρίου 1839, ήδη φθάνουν οι πρώτες χρηματικές προσφορές, ποσού 1350 δραχμών, των Συριανών που διαμένουν στην Κωνσταντινούπολη⁴⁵. Αλλά όταν τον Απρίλιο μαθαίνουν, την απόφαση που είχε πάρει ο Δήμος με την Πράξη 14, σύμφωνα με την οποία αντί να οικοδομηθεί νέο σχολείο, επρόκειτο να αγορασθεί το σπίτι του Βιτάλε και να διαμορφωθεί ως σχολείο, η οποία όπως ήδη είδαμε αναίρεθηκε, αντιδρούν και με επιστολή που στέλνουν στον Διοικητή Σύρου, ζητούν να τους αποσταλούν πίσω οι 1350 δραχμές για να τις χρησιμοποιήσουν για άλλους κοινωφελείς σκοπούς και απειλούν να μην στείλουν τις υπόλοιπες εισφορές, αν δεν ξεκινήσουν οι εργασίες κατασκευής, ενός εξ ολοκλήρου νέου σχολείου⁴⁶.

Ο Δήμαρχος Σύρου, που ενημερώνεται από τον Διοικητή για την αιτία καθυστέρησης των συνδρομών και τα υπόλοιπα συμβάντα, σπεύδει θορυβημένος να απαντήσει στα μέλη της Επιτροπής στην Κωνσταντινούπολη ότι, πράγματι «έγινε λόγος να αγορασθή δια Δημοτικόν Σχολείον η οικία του κ. Αντωνίου Π. Βιτάλε κειμένη πλησίον της θέσεως των Πλακακίων», επειδή οι μαθητές έχουν πολύ μεγάλη ανάγκη του σχολείου, αλλά δεν ήταν το κτίριο κατάλληλο⁴⁷ και «μέλλει να οικοδομηθή το Σχολείον, εις την παρά του Δημοτικού Συμβουλίου προσδιορισθείσαν εσχάτως θέσιν των Πλακακίων, επί του γηπέδου των ορφανών του Στέφανου Μηνιέρ και εις τούτο πρέπει να έχετε όλην την βεβαιότητα, τόσον περισσότερον καθ' όσον το σχέδιον της οικοδομής συνετάχθη υπό του μηχανικού και διαπραγματευόμεθα ήδη περί της αγοράς του γηπέδου».

⁴³ ΙΑΔΑΣ, Πράξη 28 /416/1 Ιουνίου 1839. Βλ. Παράρτημα 4. «Πρακτικά Δημοτ. Συμβουλίου».

⁴⁴ ΙΑΔΑΣ, 1902/9 Ιουνίου 1839.

⁴⁵ ΙΑΔΑΣ, Κωνσταντινούπολη 14 Ιανουαρίου 1839. Βλ. Παράρτημα 4. «Αλληλογραφία Επιτροπή Κων/πολης».

⁴⁶ ΙΑΔΑΣ, Πέρα Κων/πολης την 4/16 Απρίλη 1839. Βλ. εδώ Παράρτημα 4. ό.π.

⁴⁷ ΙΑΔΑΣ, Πράξη 15 /19 Απριλίου 1839. Βλ. στο Παράρτημα 4. «Πρακτικά Δημοτ. Συμβουλίου».

Επιπλέον τους βεβαιώνει για την παραλαβή των 5 συναλλαγματικών, ποσού 1350 δραχμών⁴⁸.

Αφού δόθηκαν οι παραπάνω εξηγήσεις και διευκρινήσεις, ο Δήμαρχος βρίσκεται σε συνεχή επικοινωνία, με την Επιτροπή της Κωνσταντινούπολης, την ενημερώνει για την αγορά του οικοπέδου από την οικογένεια Μηνιέρ στην θέση Πλακάκια, την έγκριση του Σχεδίου, κλπ. και αποστέλλει διπλότυπο με αριθμημένα φύλλα για την καταγραφή των εισφορών⁴⁹. Έτσι οι ομογενείς από την Κωνσταντινούπολη, αφού βεβαιώθηκαν για την έναρξη της κατασκευής του νέου Σχολείου, τότε μόνο απέστειλαν τα χρήματα στην Σύρο, μαζί με επιστολή στις 20 Σεπτεμβρίου/ 2 Οκτωβρίου 1839 και Κατάλογο Ονομάτων, Συνδρομητών, από το Πέραν της Κωνσταντινούπολης, όπου παρουσιάζονται «τα εισπραχθέντα και οφειλόμενα υπό των συνδρομητών χρήματα», που φθάνουν στο σημαντικό ποσό 3161 δραχμών⁵⁰. Στον κατάλογο είναι καταγεγραμμένα 38 ονόματα ανδρών, από τους οποίους μόνο οι 26 φέρονται να κατάγονται από την Σύρο. Οι υπόλοιποι 12 έχουν ξένα ως προς την Σύρο ονόματα και σύμφωνα με τον Γ. Βαρθαλίτη, ήταν έμποροι φράγκοι, με οικονομικές δυνατότητες και δυνάμενοι να συνδράμουν⁵¹.

4.1.3.3 Δωρεά Επισκόπου Blancis

Αλλά και στην Σύρο γίνονται προσπάθειες για την εξεύρεση χρημάτων για την οικοδόμηση του καινούργιου Σχολείου. Στις 3 Ιουλίου 1839, ο Καθολικός Επίσκοπος Αλοΐσιος Μαρία Blancis, με την υπ' αριθμόν 942 Συμβολαιογραφική πράξη του, παραχωρεί δια Δωρεάς, δύο οικοπέδα στον Δήμο Σύρου, επιθυμώντας να συμβάλλει στο σκοπό της ανέγερσης του σχολείου:

«Αριθμός εννιακοσιοστός τεσσαρακοστός δεύτερος 942/Δωρεά.

Συμβολαιογραφική πράξη 3 Ιουλίου 1839/ Δωρεά Blancis

Τω χιλιοστόω οκτακοσιοστόω τριακοσιοστόω εννάτω, τη τρίτη Ιουλίου, ημέρα Δευτέρα μετά μεσημβρίαν. Εις τον Δήμον Σύρου κατ' αίτησιν του κυρίου Ιωάννου Δουνάβεως, Δημάρχου Σύρου, κατοίκου Σύρου και μαρτύρου, απελθών εγώ ο Συμβολαιογράφος Ειρηνοδίκης Σύρου Αντώνιος Ρενουάρδος εις την εν τη πόλει ταύτη οικία του Θεοφιλεστάτου Επισκόπου Σύρου κυρίου Αλοΐσιου Μαρία Βλάγγης συνοδευόμενος από τον ειρηθέντα Δήμρχον και με μάρτυρας του κυρίου Γεώργιο Δούναβη του Αντωνίου, το επάγγελμα Ιεροδιακόνου και Ιάκωβο Χάλκαρη το επάγγελμα όμοιον, κατοικούντας ενταύθα,

⁴⁸ΙΑΔΑΣ, 270 /146/Σύρω τη 18 Απριλίου 1839. Βασιλείον της Ελλάδος Ο Δήμαρχος Σύρου/Προς τους εν Κων/πολη κκ. Ιω. Βιτάλε Γ. Βαρθαλίτην και Ιω. Χαλαβαζή, μέλη της συστηθείσης Επιτροπής προς σύλλεξιν συνδρομών δια το οικοδομηθόμενον Σχολείον. Βλ. Παράρτημα 4. «Αλληλογραφία...ό.π.,»

⁴⁹ΙΑΔΑΣ, 438/Εν Σύρω 6 Ιουλίου 1839.

⁵⁰ΙΑΔΑΣ, 24/6. 7βρίου/8βρίου 1839 / Προς την Βασιλικήν Δημαρχίαν Σύρου και 20 Σεπτεμβρίου 1839/ Κατάλογος Συνδρομητών. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Αλληλογραφία με την Επιτρ. Κων/πολης».

⁵¹ΙΑΔΑΣ, 4/16 Ιουλίου 1838. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4.«Αλληλογραφία με την Επιτροπή Κων/πολης».

γνωστούς μου και ασχέτους συγγενείας ητήσαντο του ειρηθέντος Επισκόπου την σύνταξιν του παρόντος συμβολαίου, επί τη βίαν των ακολούθων όρων. Επειδή το αρτισύστατον Δημοτικόν Σχολείον Σύρου, έχει ανάγκη χρηματικών επιχορηγήσεων προς συντήρησιν και εξοικονόμησιν των καθ' εκάστην εξόδων του, ζήλω κινούμενος ο διαληφθής επίσκοπος, κύριος φρα Αλοΐσιος Μαρία Βλάχγης, δίδει, παραχωρεί και προσφέρει, ως ιδανική προικοδότηση του ειρημένου σχολείου της κοινότητος Σύρου, όλον το εις την Επισκοπήν Σύρου ανήκον γήπεδον, αφού ηγέρθη εσχάτως εν Σχολείον του Δήμου Ερμούπολεως πλησίον του νοσοκομείου, άνευ αδείας του έχοντος την κυριότητα αυτού τούτου. Ομοίως και εν έτερον γήπεδον ενός εργαστηρίου εις Ερμούπολη (πρώην Στρατού) πλησίον Γεωργίου Στεφανίδωνα και Αναγνώστου Ιωάννου Σταθίου. Τα περί ου ο λόγος γήπεδα, παραχωρούνται με όλα των τα δικαιώματα, ελεύθερα χρέους, υποθήκης και πάσης υποχρέωσης, υποχρεωθέντος του δήμου να διατηρήση αμετάκλητα τα πρωτεία του και υποστηρίξει τας αυτώ υποχρεώσεις χρέους δια ενοίκια οφείλοντες προς τον Επίσκοπον, από τους ωκοδομήσαντας το εργαστήριο και εξ άλλων επ' αυτών των γηπέδων οικοδομάς, θέλουν συναχθει δια λογαριασμόν του Σχολείου του Δήμου Σύρου.

Ωμολόγησε και ο Δήμαρχος Σύρου, ότι δεχθείς ευγνώμων αυτός τούτα και εν τω παρ' αυτού παρασησομένην ολομέλεια του Δήμου Σύρου, δι' ίδιου ευαρεστήθη να ενεργήση αγαθοεργίας, ο θεοφιλέστατος Επίσκοπος, υπέρ της αναπτύξεως των φώτων της νεολαίας, ιερού σκοπού. Εγένετο το παρόν συμβόλαιο, αναγνωσθέν επαρκώς και εντόνως, υπεγράφη παρόντων των αναφερομένων.

Fr. Aloisios Maria Blancis Episcopus Siru

Ιωάννης Δούναβης, Γεώργιος Δούναβης μάρτυρ, Ιάκωβος Χάλκαρης μάρτυρ

Συμβολαιογράφος Ειρηνοδίκης, Α. Ρενουάρδος

3 Ιουλίου αυθημερόν»⁵².

Επειδή όμως, όπως διαπιστώνουμε από την παραπάνω Συμβολαιογραφική Πράξη, στο πρώτο οικόπεδο, ήδη είχε οικοδομηθεί από τον Δήμο της Ερμούπολης ένα Σχολείο,-πρόκειται για το 2^ο Δημοτικό Σχολείο Ερμούπολης, το οποίο λειτουργεί μέχρι και σήμερα- και στο δεύτερο είχε επίσης οικοδομηθεί ένα εργαστήριο, χωρίς την συγκατάθεση του ιδιοκτήτη, στην προκειμένη περίπτωση της Καθολικής Επισκοπής, ο Δήμος της Ερμούπολης σύμφωνα με την ισχύουσα, ομολογουμένως πρωτότυπη νομοθεσία, όφειλε να πληρώνει ενοίκιο στον ιδιοκτήτη των οικοπέδων, που μετά την δωρεά τους από τον Επίσκοπο, ανήκαν πλέον στο Δήμο Σύρου, ο οποίος τώρα διεκδικούσε το ποσό των ενοικίων, ή άλλως τα οικόπεδα, για να ολοκληρώσει την οικοδομή του Σχολείου.

Αρχίζει λοιπόν μια έγγραφη διαμάχη μεταξύ του Δημάρχου Σύρου, Ιωάννη Δούναβη και του Δημάρχου Ερμούπολης Νικολάου Πρασάκη, κατά την οποία ο Δήμος Σύρου, ζητάει «όλα τα οφειλόμενα ενοίκια άλλως θέλομεν ευρεθει εις την ανάγκην να καταφύγωμε με δυσαρέσκειάν μας εις την θύραν της δικαιοσύνης προς απόλαυσιν των

⁵² ΙΑΔΑΣ, 942/ Συμβολαιογραφική πράξη, 3 Ιουλίου 1839. Δωρεά Blancis.

δικαίων μας»⁵³. Ο Δήμαρχος Ερμούπολης πάλι, φαίνεται να προσπαθεί να ξεφύγει, πληρώνοντας όσο γίνεται λιγότερα, αναφέροντας ότι μέρος του οικοπέδου είχε γίνει δρόμος, ενώ κάνει φανερά υπαινιγμούς για τους τίτλους ιδιοκτησίας του Επισκόπου. Αλλά επειδή δεν μπορεί και να τους αμφισβητήσει, διαβεβαιώνει ότι, «είμεθα έτοιμοι να αποδώσωμεν ότι εκ του ενοικίου οφείλεται, προς τους ιδιοκτήτας, των περί ού ο λόγος γηπέδων. Ταύτα παρατηρούντες σας, εις απάντησιν, πεποιθόμεν ότι θέλετε δεχθεί συμφώνως και ημείς, δια να αποφύγωμεν τοιουτοτρόπως τας διενέξεις, των οποίων το αποτέλεσμα θέλει εισθαι μίαν ημέραν επιβαρυντικόν δια το δημοτικόν σας μάλλον ταμείον, ή δια το ημέτερον»⁵⁴.

Οφείλουμε στο σημείο αυτό να επισημάνουμε, μια μοναδική, παράδοση και άδικη νομοθετική ρύθμιση, που έγινε αιτία διαπληκτισμών μεταξύ των κατοίκων της Άνω Χώρας και των Ερμούπολιτών, για πολλά χρόνια. Το διαπιστώνουμε στο σημείο αυτό και από τα λόγια του ίδιου του Δημάρχου Ερμούπολης Πρασάκη, ο οποίος πράγματι παραδέχεται ότι: «η πόλις της οποίας σήμερα προϊστάμεθα, ανηγέρθη σχεδόν ολόκληρος επί τοιούτων υποχρεώσεων: δηλαδή ο μιν Ερμούπολιτης να θεωρείται ως ιδιοκτήτης της ανεγειρόμενης οικοδομής, ο δε έχων το γήπεδον να λαμβάνει το προσυμφωνημένον ενοίκιον ήτοι το τοπιάτικο ονομαζόμενον, είτε ήθελεν ή μη διατεθεί η περί ού ο λόγος οικοδομή»⁵⁵. Το παραπάνω καθεστώς και όχι το θρήσκευμα, έγινε αιτία να διαπληκτίζονται, οι ιδιοκτήτες Συριανοί κάτοικοι της Άνω Σύρου, που συνήθως ήταν καθολικοί, με τους εποίκους, Υδραίους Ψαριανούς και λοιπούς καταδιωγμένους που συνήθως ήταν ορθόδοξοι, οι οποίοι αυθαίρετα οικοδομούσαν αποθήκες και σπίτια σε ξένες ιδιοκτησίες, χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη τους, ούτε και δέχονταν σε αρκετές περιπτώσεις, να δίδουν το ενοίκιο, θεωρώντας πολλοί, ότι είχαν κάθε δικαίωμα να οικοδομήσουν αυθαίρετα, σε «Εθνική γη», όπως χαρακτηριστικά ανέφεραν⁵⁶. Επειδή οι Ανωσυριανοί ήταν καθολικοί, με την δικαιολογία ότι ήταν οπωσδήποτε και λατίνοι, δηλαδή «ξένοι και όχι Έλληνες και ότι «ο τόπος είναι εθνικός» και επιπλέον ακαλλέργητος και «κατάξηρος», λες και η Σύρος έχει λιβάδια με τρεχούμενα νερά, διεκδικούσαν πολλοί με περίσσιο θράσος την ξένη περιουσία. Παραθέτουμε ενδεικτικά έγγραφο, που εντοπίσαμε στα ΓΑΚ Ερμούπολης, Αρχείο Δρακάκη, το οποίο αναφέρεται στην Διαμαρτυρία ενός πρόσφυγα, επειδή ένας εντόπιος καθολικός, κύριος του οικοπέδου επί του οποίου «κατασκεύασε ογδόντα καλύβας!», θέλει να του πάρει το οικόπεδο με τις καλύβες, μη δεχόμενος την επίσης αυθαίρετη καταβολή, ευτελούς ενοικίου, 60 παράδες την καλύβην. Θα έχει ενδιαφέρον ομολογουμένως μια μελέτη, η οποία θα

⁵³ ΙΑΔΑΣ, 719/371/20/24 Οκτωβρίου 1839. Ο Δήμαρχος Σύρου προς τον Δήμαρχον Ερμούπολεως.

⁵⁴ ΙΑΔΑΣ, 1972 /31 Οκτωβρίου 1839. Ο Δήμαρχος Ερμούπολεως προς τον Δήμαρχον Σύρου.

⁵⁵ ΙΑΔΑΣ, 1972 /31 Οκτωβρίου 1839. ό.π.

⁵⁶ «Ο Ιωάννης Καποδίστριας αλληλογραφούσε με τον Επίσκοπο Blancis για το επίμαχο θέμα των κτημάτων των γηγενών, στα οποία είχαν εγκατασταθεί πρόσφυγες» Μάρκος Ρούσσοσ-Μηλιδώνης, Syra Sacra, θρησκευτική Ιστορία της Σύρου, ΚΙ.Κ.Ε.Δ.Ε., Αθήνα 1993, 167.

δείξει, τι συνέβη με τις ιδιοκτησίες των Συριανών στην περιοχή της «κάτω χώρας» και κυρίως ΠΟΙΟΙ τις καρπώθηκαν. Σε πιστοποίηση των παραπάνω, προς το παρόν ας δούμε ολόκληρο το έγγραφο:

«Σεβαστή Διοίκησις,

Επί χέρσου μηδέποτε κεκαλλιεργημένης του λιμένος της Σύρας, έκτισα πρότερον μεν τέσσαρες καλύβας, ενώ δε έκτιζον εφάνη Λατίνος τις και είπεν ότι ο τόπος είναι ιδικός του. Τον είπα ότι ας οικοδομήσω εγώ και αν είναι ο τόπος ιδικός σου, μετά τινος χρόνου, σοι παραχωρώ τον τόπον με την οικοδομήν. Μετά ταύτα δε καθώς έκτιζον οι λοιποί, έκτισα και εγώ και άλλας, ώστε συμποσούσαι ήδη αι καλύβαι εις 80 [!], (σημειωτέον δε ενταύθα, ότι καλύβαι μεν είναι, πλην λιθόκτιστοι και στεγασμένοι ως συνηθίζεται και εν τη Πελοποννήσω). Και τώρα ο Λατίνος λέγων ότι ο τόπος είναι ιδικός του, θέλει να τας κυριεύση και να αποδιώξη εμέ ολοτελώς, όστις εξόδευσα υπέρ τας τέσσαρας χιλιάδας γρόσια. Τον λέγω καθώς πληρώνει ο κόσμος να σε πληρώσω και εγώ προς 60 παράδες την καλύβην, ενώ μάλιστα ο τόπος είναι Εθνικός, διότι τόπος κεχερσωμένος, μη φτευμένος, κατάξηρος, πρέπει να είναι πάντοτε Εθνικός.

Επειδή λοιπόν θέλει να με αδικεί και θέλει να ενεργήσει την μισέλληνα γνώμη του, παρακαλώ την ευθυδικίαν της Σεβαστής Διοικήσεως, έως να σκεφθή περί εκείνου του λιμένος να επιτάξη όπου ανήκει, να μοι δοθή διαταγή έντονος, ώστε να τον πληρώσω προς 60 παράδες την καλύβην, καθώς πληρώνουν και οι άλλοι οι οικοδομήσαντες, προς τους λεγόμενους κυρίους των τόπων Συριανούς.

Μένω δε εν τούτοις μ' όλον το ανήκον σέβας

Τη 16 Φεβρουαρίου 1825

Εν Ναυπλίω

Ο Πατριώτης, Αντώνης Σερφιώτης

δια χειρός του γραφέως»⁵⁷.

Κατά την ίδια τακτική και ο Δήμος της Ερμούπολης, αφού πρώτα καταπάτησε τα οικόπεδα και οικοδόμησε χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη τους, μέχρι τις 6 Νοεμβρίου 1839, δεν είχε εκπληρώσει ακόμη τις υποχρεώσεις του, σχετικά με την καταβολή του ενοικίου⁵⁸. Στις 17 Νοεμβρίου 1839, σε Πρακτικό του Δημοτικού Συμβουλίου αναφέρεται ότι «τα εκ διαθηκών αφιερούμενα ...εν μέρει μεν εισεπράχθησαν, εν μέρει δε μένουσιν ανεισέπρακτα εισέτι»⁵⁹. Λίγο αργότερα, με την πράξη 46/11 Δεκεμβρίου, το Δημοτικό Συμβούλιο ορίζει μια Τριμελή Εισηγητική Επιτροπή, για να διεκδικήσει τα οφειλόμενα από τον Δήμο Ερμούπολης, ενώ κοινοποιεί

⁵⁷ ΓΑΚ Ερμούπολης, Αρχείο Δρακάκη, Φ. 77. αριθ. Εγγρ. 3 (ΓΑΚ. Εκτελ. Φ. 60).

⁵⁸ ΙΑΔΑΣ, 743/394/ Εν Σύρω 6 Νοεμβρίου 1839.

⁵⁹ ΙΑΔΑΣ, Πράξη 45 /17 Νοεμβρίου 1839. Αναφέρεται στην αξιοποίηση των εσόδων των διαθηκών αλλά και στη διαχείριση τους αφού «εν μέρος των ενοικίων εισεπράχθησαν» και αποφασίζει «όλοι αι μέχρι τούδε αφιερώσεις προς όφελος του σχολείου να παραδοθούν άνευ αναβολή...ο κ. πρόεδρος επιρότεινε εις την ομήγυρη να αποφανθή το συμβούλιον περί της ταχείας χρήσεως των εκ διαθηκών αφιερώσεων, ανηκόντων εις το Δημοτικό Σχολείο Σύρου».

αυτήν του την απόφαση στον Διοικητή Σύρου⁶⁰. Δεν υπάρχουν στοιχεία όμως αν η επιτροπή τελικά κατάφερε να τα εισπράξει.

4.1.3.4 Συνεισφορά πολιτών

Ο Δήμαρχος και το Δημοτικό Συμβούλιο, προτείνουν και στους πολίτες να συνεισφέρουν για την οικοδόμηση του σχολείου, με συνδρομές και κυρίως με προσωπική εργασία. Προσπαθούν να εξασφαλίσουν, 4 μεροκάματα από τον καθένα, που θα εκπίπτουν του ποσού της δαπάνης του προϋπολογισμού από τον εργολάβο, υπολογιζόμενα προς 2 δραχμές το ημερομίσθιο. Γι' αυτό το λόγο ο ίδιος ο Δήμαρχος, μέσα από ένα ομολογουμένως εμπνευσμένο λόγο, που αναδεικνύει την μεγάλη αξία της μάθησης, προσκαλεί όλους τους πολίτες, να συνδράμουν. Επιπλέον παρακαλεί τον Επίσκοπο *Blancis*, να ενισχύσει αυτήν την πρωτοβουλία, ανακοινώνοντάς το κατά το κήρυγμα, από τον άμβωνα της εκκλησίας⁶¹. Το κείμενο του Δημάρχου αναφέρει συνοπτικά τα εξής:

«Εν από τα συντείνοντα εις την πρόοδον της κοινωνίας στοιχεία είναι αναντιρρήτως η Δημόσιος Εκπαίδευσις. Είναι ομολογούμενον ότι όπου σχολείον εκπαιδεύσεως δεν υπάρχει, εκεί η βαρβαρότης και αμάθεια, εκεί δυστυχία και κακοήθεια, εκεί τέλος πάντων ο άνθρωπος κρίνεται ανάξιος του θείου δώρου της λογικότητας και δεν διαφέρει από τα λοιπά ζώα [...] και εξ εναντίας όπου τοιαύτα σχολεία υπάρχουν, εκεί ευτυχία και πλοῦτη, εκεί τέχνη και επιστήμη, εκεί δόξα και αρεταί. Εκεί ο άνθρωπος ζει κατά την ευδοκίαν του πανσόφου Θεού ημών, ως βλέπομεν εις τα φωτισμένα μέρη της Ευρώπης. Αισθανόμενοι λοιπόν οποιον δυστύχημα θα επιφέρει η έλλειψις του σχολείου [...] και θεωρόντες ότι τα εισοδήματα του δήμου δεν αρκούν να ανεγερθή [...] εσοτήσαμεν συμφώνως και του Δ. Σ. δύο επιτροπές, ενταῦθα και εις Κωνσταντινούπολη εκουσίω συνδρομών, επομένως συντάξαμεν και κατάλογον εκείνων οίτινες θέλουν εργασθεῖ προσωπικώς, αν δεν συνεισφέρουν χρηματικώς και πρόκειται ήδη με τα μέσα ταῦτα να ανεγερθή και εις τον Δήμον μας εν σχολείον προς φωτισμόν της νεολαίας μας[...]σπεύδομεν να προτρέψωμεν όλους να συνεισφέρει έκαστος επί τούτου [...] ας φιλοτιμηθώμεν λοιπόν εις το κοινόν τούτο της πατρίδος οικοδόμημα [...]ας ηξεύρωμεν ότι παρήλθε η εποχή εκείνη καθ' ήν η αμάθεια της Τουρκοκρατίας εκυρίευσεν την πατρίδα μας [...]ημείς δε να μείνωμεν έσχατοι των άλλων δεν πρέπει να το καταδεχθώμεν αλλ' ούτε να το υποφέρομεν[...] δεν αρκεί συνδημόται να προικίσετε τα τέκνα σας [...] αλλ' απαιτείται να δώσετε εις αυτά και τα αναγκαία φώτα. Γνωρίζοντες την προς την πατρίδα σας ζήλον, ελπίζομεν ότι θέλετε συντρέξει με όλας τας δυνάμεις εις τον κοινωφελή τούτο σκοπό.

Ο Δήμαρχος, Ιω. Δούναβις»⁶².

⁶⁰ ΙΑΔΑΣ, Πράξη 46/11 Δεκεμβρίου 1839 και ΙΑΔΑΣ, 873/461/31 Δεκεμβρίου 1839. Ο Δήμαρχος Σύρου προς την Διοίκηση Σύρου, «αφορώσης την εκλογήν τριών εισηγητών δια την διαπραγματέωσιν συμβιβασμού περί των υπέρ του Δημοτικού Σχολείου δωρηθέντων γηπέδων διακατεχομένων παρά του δήμου της Ερμούπολης την οποίαν παρακαλείται η Διοίκησης να εγκρίνη».

⁶¹ ΙΑΔΑΣ, 531/257/28 Ιουλίου 1839. Ο Δήμαρχος προς τον Επίσκοπο Σύρου.

⁶² ΙΑΔΑΣ, 521/28 Ιουλίου 1839. Ο Δήμαρχος προς τους δημότες.

Φαίνεται ότι οι εκκλήσεις του Δημάρχου απέδωσαν καρπούς αφού ένας Κατάλογος στις 19/31 Αυγούστου⁶³, αναφέρει τις εξής χρηματικές προσφορές των πολιτών:

Γ. Ρούσσοσ δραχμές	40
Κ. Βουκίνος	40
Μ. Μακρινίτης	20
Γ. Δαλέζιος	40
Α. Ρενουάρδος	20
Αντώνιος Βιτάλες	25
Ιωάννης Βαμπακάρης	20
Απόστολος Πρεβελέζιος	25
Ράφος Σαργολόγος	30
Ι Ξανθάκης	30
Νικόλαος Δαλέζιος	20
Ιανούλης Βαρθαλίτης	12
Φραγκίσκος Ρούσσοσ	30
Αντώνιος Ι. Βιτάλες	40

4.1.3.5 Δημοπρασία του έργου

Στις 28 Ιουλίου του 1839 προκηρύσσεται στον Δήμο Σύρου, *Μειοδοτική Δημοπρασία* για την ανάληψη του έργου κατασκευής του σχολείου. Στο έγγραφο της Προκήρυξης περιγράφονται λεπτομερώς τα υλικά, ο τρόπος κατασκευής του σχολείου, το οποίο θα οικοδομηθεί βάσει του Σχεδίων του *Νομομηχανικού Weiller* και οι υποχρεώσεις του εργολάβου, ως εξής:

«Βασίλειον της Ελλάδος / Ο Δήμαρχος Σύρου

«Κατά συνέπειαν των υπ' αριθ. 54 και 63 πράξεων του ενταύθα Δημοτικού Συμβουλίου εγκριθεισών παρά της Β. Διοικήσεως Σύρου, δια των υπ' αριθ. 2488 των 17. 7βρίου π. ε. και υπ' αριθ. 3366 από 21. 9βρίου του αυτού έτους αποφάσεών της και δυνάμει του άρθρου 112 του Δημοτικού Νόμου.

Διακηρύττει:

1^{ον}. Εκτίθεται εις δημοπρασία μειοδοσίας η δια χειρών εργασία ήτοι τα ημερομίσθια της κατασκευής των τοίχων του αναγερθησομένου ενταύθα Δημοτικού Σχολείου καθώς και η προς τον σκοπόν τούτον απαιτουμένη ύλη, οίον χώμα, άσβεστος, πέτραι, ξύλα, καρφιά, σίδηρα κλπ.

2^{ον}. Το σχολείον θέλει οικοδομηθεί επί του κατά τα Πλακάκια προς την είσοδον της πόλης ταύτης δημοτικού γηπέδου και θέλει σόγκειται ως ακολούθως, από μίαν αίθουσαν, Σάλαν, μήκους Γαλλικών μέτρων είκοσι ενός, πλάτους δέκα, ύψους πέντε, και λάχους του

⁶³ ΙΑΔΑΣ, αρ. 377/ Καταβολή της Σχολής.

τοίχου επτά δέκατα του μέτρου, περιέχουσα, μίαν θύραν επτά παράθυρα προς ανατολάς και τρία προς δυσμάς. Τα κανάτια των θυρών θέλουν είσθαι περαστά, τα δε παράθυρα θέλουν έχει εκτός των κανατιών και τα τζαμιλίκια αυτών και τα υαλιά, εκτός τούτων η οικοδομή θέλει περικλεισθεί δι' αυλογύρου έχοντος δύο εισόδους με θύρας, εν γένει δε καθ' όσον αφορά την έκτασιν, το μέγεθος, την συμμετρίαν, την διαίρεσιν της οικοδομής και των κουφωμάτων θέλει έχει ο εργολάβος ως οδηγόν το σχέδιον το συνταχθέν παρά του Νομαρχιτέκτονος κ. Βαϊλερ.

3^{ον}. Η στέγη της οικοδομής θέλει γίνει με ασφακιά, θέλει δε επιστηρίζεται εις οροφήν έχουσα τουλάχιστον πέντε δοκούς ισχυρούς ή βορδονάρια εξ εκείνων τους οποίους μεταχειρίζονται ως ιστούς τα πλοία. Η οροφή θέλει είναι σανιδωμένη έχουσα τους αναγκαίους δοκούς είτε ξύλων της καστανιάς. Το έδαφος επίσης θέλει είναι στρωμένον με σανίδας έχον τα αναγκαία υποστηρίγματα είτε ξύλων της καστανιάς.

4^{ον}. Υποχρεούται ο εργολάβος να μεταχειρισθή εις την κατασκευήν του τοίχους, πέτρας καλής ποιότητας και μεγαλομεγέθους και να μεταχειρισθή εις την λάσπην εκτός του χώματος και άσβεστον κατά την αναλογίαν με την οποίαν κτίζονται τα περισσότερα δημόσια κτήρια.

5^{ον}. Όλα τα απαιτούμενα έξοδα εις την αγοράν και μετακόμισιν της ύλης καθώς και εις προμήθειαν όλων των αναγκαιούντων σιδηρικών δια τας θύρας, παράθυρα, στέγην, οροφήν, πάτωμα κλπ είναι εις βάρος του εργολάβου.

6^{ον}. Η διορισμένη επί της ανεγέρσεως και της οικοδομής ταύτης Επιτροπή και ο Δήμαρχος έχει το δικαίωμα να επιτηρή καθ' εκάστην την οικοδομήν και χρεωστεί ο εργολάβος να ακούη τας παρατηρήσεις της και να διορθώνη τας ελλείψεις της οικοδομής, κρήνιζον αν κάμη χρεία το κακώς οικοδομημένον μέρος. Κατ' εκλογήν προσέτι της Επιτροπής θέλουν αγοράζεσθαι παρά του εργολάβου, η ξυλική, τα σιδηρικά, ο άσβεστος και όλον εν γένει το υλικόν.

7^{ον}. Η οικοδομή θέλει αρχίσει εντός οκτώ ημερών αφού δοθεί έγκρισις της Διοικήσεως επί των πρακτικών της δημοπρασίας. Θέλει δε αποπερατωθεί εντός τριών μηνών προθεσμίαν άνευ παρατάσεως, προς τον σκοπόν τούτον ο εργολάβος υποχρεούται να παραλάβει αρκετούς και ικανούς τέκτονας. Δια πάσαν δε παράβασιν του άρθρου τούτου υποχρεούται ο εργολάβος να πληρώσει εις το Δημοτικόν Ταμείον δρχ. τριακοσίας και δύναται εισέτι ο δήμος να διαλύση το μετ' αυτού συμφωνητικόν χωρίς να δώση εις αυτόν καμίαν αποζημίωσιν.

8^{ον}. Ωσάκις συμπέσει διαφωνία μεταξύ της Επιτροπής και του εργολάβου, εάν δεν συμβιβασθώσι φιλικώς το Διοικητικόν Δικαστήριον θέλει αποφασίσει οριστικώς.

9^{ον}. Η συμφωνηθείσα τιμή θέλει πληρωθεί εις τρεις ίσας δόσεις, την α' μετά 15 ημέρας αφ' ής αρχίσει η οικοδομή, την β' μετά 30 από την λήξιν των 15 ημερών και η γ' μετά την ολοσχερή αποπεράτωσιν και παράδοσιν του Σχολείου εις τον Δήμον. Αλλά ο εργολάβος υποχρεούται να παραλάβη εις την εργασίαν του όσους, εκ των δημοτών Συρίων υπόκεινται εις την δια χειρών εργασίαν κατά τον συνταχθέντα Κατάλογον και επιθυμούν να εργαθούν τας ημέρας των, τα ημερομίσθια δε εκάστου θέλουν εκπίπτονται εγκαίρως εκ των δόσεων, λογιζόμενα ανά δρχ. 2 έκαστον.

10^{ov}. Περί της εκπληρώσεως των εν τω παρόντι διαλαμβανομένων, ο εργολάβος υποχρεούται να παρουσιάση αξιόχρεον εγγυητήν δια να συνυπογράφη εις τα πρακτικά της δημοπρασίας. Εάν δε κατά περιστάσιν δεν έχει εγγυητήν τότε την μεν πρώτην δόσιν δεν θέλει λάβει ειμή δεκαπέντε ημέρας αφ' ότου κάμει έναρξιν της οικοδομής και αναφέρει επί τούτοις η Επιτροπή του Σχολείου ότι τόσον είναι ωκοδομημένον μέρος όσον και εις αγοράν του υλικού υπάρχει τουλάχιστον η αυτή αξία, η δε δευτέρα δόσις θέλει μένει ως εγγήσις πληρωτέα συγχρόνως με την τρίτην, δηλ. μετά την αποπεράτωσιν και παράδοσιν της οικοδομής .

11^{ov}. Η δημοπρασία άρχεται σήμεραν περί την 2 ώραν μ.μ. και περατούται την 30 του λήγοντος, ημέραν Κυριακήν ώραν 4 μ. μ. εις την αγοράν του Δήμου τούτου. Διευθύνεται δε παρά του Δημάρχου και του δημοτικού εισπράκτωρος.

12^{ov}. Η κατακόρωσις της δημοπρασίας θέλει γίνει εις τον τελευταίον μειοδότην ήγουν εις εκείνον όστις προσφέρει ολιγοτέραν ποσότητα, εάν φθάνη ή υπερβή τον υπολογισθέντα ελάχιστον όρον, αφού προηγηθή η έγκρισις της Β. Διοικήσεως Σύρου, προς την οποίαν θέλουν καθυποβληθεί τα πρακτικά.

13^{ov}. Το σχέδιον της οικοδομής του Σχολείου και λοιπά έγγραφα ευρίσκονται εναποτεθημένα εις το Δημαρχιακό Κατάστημα, όπου δύναται έκαστος να λάβη γνώσιν αυτών, θέλουν δε εκτεθεί επί τραπέζης κατά την δημοπρασίαν εις τον τόπον όπου αύτη γίνεται.

14^{ov}. Άμα αποπερατωθεί εντελώς το Σχολείον και πριν εισέτι παραδοθεί εις τον Δήμον, η Επιτροπή του Σχολείου ομού με έναν αρχιτέκτονα θέλει εξετάσει καθ' όλα τα μέρη της οικοδομής αν είναι σύμφωνον με τας εν τη παρούση συμφωνίας και με το σχέδιον. Εάν δε ευρεθεί έλλειψις τις, θέλει λογισθεί εις βάρους του εργολάβου και θέλει εκπίπτεται από τας καθυστερήσασας δόσεις η ανάλογος ποσότης.

Ο Δήμαρχος, Ιω. Δούναβις⁶⁴»

Αλλά επειδή δεν παρουσιάζεται κανείς μειοδότης ούτε την 28^η , ούτε την 29^η Ιουλίου, τελικά η Δημοπρασία διενεργείται στις 30 Ιουλίου και αναδεικνύεται μειοδότης ο εργολάβος Δομένικος Σαργολόγος με προσφερθείσα τιμή εξ χιλιάδων τετρακοσίων πενήκοντα (6450) δραχμών:

«Σήμεραν 30 Ιουλίου 1839 ημέραν Κυριακή ώραν 2μμ. μετέβην ο υποφαινόμενος Δήμαρχος Σύρου εις την αγοράν του Δήμου τούτου Δανελάκη⁶⁵ όπου επί παρουσία και του δημοτικού Εισπράκτωρος κηρύττει ο κήρυξ την Δημοπρασίαν της οικοδομής του ανεγερθησομένου Δημοτικού Σχολείου.

Ο ΜαστροΜάρκος Σαριγιάννης επρόσφερε δραχμάς	9000
Ο Ιω. Γ. Στεφάνου	8000
Ο ΜαστροΜάρκος Σαριγιάννης επρόσφερε δραχμάς	7950
Ο Δομένικος Σαργολόγος	7500

⁶⁴ ΙΑΔΑΣ, 743/924/438/ την 28 Ιουλίου 1839.

⁶⁵ Ο κήρυκας-υτελάλης ανήγγειλε όποιο σημαντικό γεγονός στην αγορά της πόλης που είχε την ονομασία, στον Δανελάκη. Την ίδια ονομασία Denelaki, ξανασυναντήσαμε στον κώδικα LaLomia Βλ. εδώ στο Παράρτημα 2. ΑΤΙΣ (6α Κ16), ...ό.π., κεφ. Ι.

Ο ΜαστροΜάρκος Σαριγιάννης επρόσφερε δραχμάς	7450
Ο Δομένικος Σαργολόγος	7400
Ο ΜαστροΜάρκος Σαριγιάννης επρόσφερε δραχμάς	7350
Ο Δομένικος Σαργολόγος	7300
Ο ΜαστροΜάρκος Σαριγιάννης επρόσφερε δραχμάς	7250
Ο Δομένικος Σαργολόγος	7200
Ο ΜαστροΜάρκος Σαριγιάννης επρόσφερε δραχμάς	7150
Ο Δομένικος Σαργολόγος	7100
Ο ΜαστροΜάρκος Σαριγιάννης επρόσφερε δραχμάς	7050
Ο Δομένικος Σαργολόγος	7000
Ο ΜαστροΜάρκος Σαριγιάννης επρόσφερε δραχμάς	6950
Ο Δομένικος Σαργολόγος	6900
Ο ΜαστροΜάρκος Σαριγιάννης επρόσφερε δραχμάς	6850
Ο Δομένικος Σαργολόγος	6800
Ο ΜαστροΜάρκος Σαριγιάννης επρόσφερε δραχμάς	6750
Ο Δομένικος Σαργολόγος	6700
Ο ΜαστροΜάρκος Σαριγιάννης επρόσφερε δραχμάς	6650
Ο Δομένικος Σαργολόγος	6600
Ο ΜαστροΜάρκος Σαριγιάννης επρόσφερε δραχμάς	6550
Ο Δομένικος Σαργολόγος	6500
Ο ΜαστροΜάρκος Σαριγιάννης επρόσφερε δραχμάς	6475
Ο Δομένικος Σαργολόγος	6450

Επειδή δεν προσεφέρθη ολιγοτέρα τιμή και παρήλθεν η προσδιορισθείσα ώρα κατακυροῦται η προκειμένη οικοδομή του σχολείου, ως διαγράφει η προκήρυξις και το Σχέδιον επ’ ονόματι του κ. Δομένικου Σαργολόγου, τελευταίου μειοδότου, δια της παρ’ αυτώ προσφερθείσης τιμής δρχ. εξ χιλιάδων τετρακοσίων πενήκοντα 6450.

Εις ένδειξιν τούτου συνετάχθη η παρούσα έκθεσις ήτις αφού ανεγνώσθη μεγαλοφώνως και ευκρινώς υπογράφεται παρά του εργολάβου, του εγγυητού, του εισπράκτωρος και του Κήρυκος.

Ο εργολάβος, Δομένικος Σαργολόγος Ο Δήμαρχος, Ιω. Δούναβις

Ο εγγυητής, Αντώνιος Σαργολόγος Ο Εισπράκτωρ, Ιω. Βάρδας

Ο κήρυξ, Γεώργιος Α. Σκωτάκης»⁶⁶

4.1.3.6 Σχέδια, επίβλεψη και Προϋπολογισμός δαπάνης

Εν τω μεταξύ έχει προσκληθεί από τον Δήμο Σύρου, από τις 15 Δεκεμβρίου 1838, ο Νομομηχανικός κ. *Weiller* (Βάλερ), στον οποίο «υποχρεούνται να πληρώνουσι τα οδοιπορικά έξοδα και τα επιμίσθια 4 δρχ. την ημέραν»⁶⁷, για να συντάξει το Σχέδιο της οικοδομής και τον προϋπολογισμό των εξόδων για την ανέγερση

⁶⁶ ΙΑΔΑΣ, 743/924/438/ την 28 Ιουλίου 1839.

⁶⁷ ΙΑΔΑΣ, 2475/5 7/βριου 1838. Ο Διοικητής Σύρου προς τους Δημάρχους. Περί του Νομομηχανικού.

του Σχολείου, αποτελούμενο «από δύο αίθουσας χωρητικότητας η μιν 180-200 μαθητάς, η δε 40-60, δύο κοιτώνας και μικρόν μαγειρείον...»⁶⁸.

Ο προϋπολογισμός της δαπάνης, για την ανέγερση του σχολείου σύμφωνα με το Σχέδιο του Νομομηχανικού Weiller, αρχικά φθάνει στις 7.500 χιλιάδες δραχμές⁶⁹. Αλλά από την αλλαγή της στέγης, από ταρατσα σε κεραμοσκεπή, της λιθόστρωσης της αυλής και κάποιες αλλαγές στα παράθυρα και τις πόρτες ο προϋπολογισμός επιβαρύνεται με άλλες 1.600 δρχ⁷⁰, που κατόπιν παρέμβασης του Διοικητή Σύρου, επειδή θεωρείται το ποσό υπέρογκον και δυσανάλογο με τους πόρους του Δήμου, προτείνεται να μειωθεί στις 1100 δραχμές⁷¹. Τελικά αποφασίζεται να αποζημιωθεί ο εργολάβος για τις παραπάνω μετατροπές, με επιπλέον ποσό «δια την στέγην δρχ. οκτακοσίας και δια την λιθόστρωσιν δρχ. πεντακοσίας» σύνολο 1300 δραχμές⁷².

Το «Σχέδιον δια το Σχολείον Σύρου», με ημερομηνία 16 Απριλίου 1839, που έχει διασωθεί στο Αρχείο του Δήμου Άνω Σύρου, είναι έγχρωμο και χωρίζεται σε δύο ενότητες. Στο πάνω μέρος «Η προς την θάλασσαν πρόοψις της σχολής», έχει 7 παράθυρα και «Προαύλιον κεκαλυμμένον με κλίματα», δηλαδή αυλή σκεπασμένη με πέργκολα και κληματαριές. Το κτίριο είναι υπερυψωμένο, σαν σε βάθρο και η σκεπή στο σχέδιο είναι ταρατσα. Δεξιά πάνω υπάρχει «παλαιά οικία χρησιμεύουσα δια αναγκαία». «Η κλίμαξ εις γαλλικά μέτρα». Στο κάτω μέρος «η κάτοψις της σάλας δια 200 νέους με 20 καθίσματα» μεγέθους 21X8,6 μέτρα. Πίσω από την αίθουσα των αγοριών προβλέπεται από το σχέδιο χώρος, όπου «δύναται να οικοδομηθεί η σάλα δια 200 κοράσια».

Αριστερά στο κάτω μέρος φέρει την έγκριση του Πρωταρχιτέκτονα [Eduard] Schaubert, με ημερομηνία 4 Ιουνίου 1839 και δεξιά «εν Ερμουπόλει 16 Απριλίου 1839», με την υπογραφή του Νομομηχανικού Λοχαγού Weiller⁷³.

⁶⁸ ΙΑΔΑΣ, 924; 995/15 Δεκεμβρίου 1838. Ο Δήμαρχος Σύρου προς τον μηχανικόν κ. Βάιλερ. «Επειδή το ενταύθα δημοτικόν Συμβούλιον δια της υπ' αριθ. 63 πράξεως του, εγκριθείσης και από την β. Διοίκησιν Σύρου δια του υπ' αριθ. 3366 /21 Φεβρουαρίου εγγράφου της, ήλλαξεν την προτέραν θέσιν δια την ανέγερσιν ενός δημοτικού Σχολείου, και προσδιόρισεν εκείνη των Πλακακίων προς την θύραν της πόλεως ταύτης και επειδή την 18^{ην} τρέχοντος μηνός ημέραν Κυριακήν και ώραν 9 π.μ. θέλομεν μεταβεί μετά των μελών του δημοτικού Συμβουλίου και της επιτροπής εις την διαληφθείσαν θέσιν δια να προσδιορίσωμεν το έδαφος επί του οποίου θέλει ανεγερθεί το σχολείον. Τούτου ένεκα προσκαλείσθε να παρερθείτε την αναφερομένην ημέρα και ώρα εις την ειρημένην θέσιν δια να συντάξετε σχέδιον της οικοδομής και τον προϋπολογισμόν των εξόδων δια το οικοδομηθησόμενον σχολείον, ως δια του υπ' αριθ. 659;743/20 Φεβρουαρίου εγγράφου σας ειδοποιήσαμεν. Σύγκειται από δύο αίθουσας χωρητικότητας η μιν 180-200 μαθητάς, η δε 40-60, δύο κοιτώνας και μικρόν μαγειρείον με τα απαραίτητα. Το σχέδιον της οικοδομής και των προϋπολογισμόν των εξόδων θέλετε συντάξει εγγράφως και παραδώσει εις την Δημαρχία. Ο Δήμαρχος Ιω. Δούναβις».

⁶⁹ ΙΑΔΑΣ, Ν. 40, Hermopolis 17 Avril 1839, L' Architect des Cyclades, à Monsieur le Gouverneur de Syra.

⁷⁰ ΙΑΔΑΣ, 147/1 Novembre 1839/742. Ο Νομομηχανικός των Κυκλάδων, à la Dimarchie de Syra.

⁷¹ ΙΑΔΑΣ, 3870/19 Νοεμβρίου 1839. Ο Διοικητής Σύρου, προς τον Δήμαρχον Σύρου. Βλ. και Πράξη 41 / 20 Οκτωβρίου 1839, εδώ στο Παράρτημα 4. «Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου».

⁷² ΙΑΔΑΣ, 677/724/727/742/5 Νοεμβρίου 1839 και 677/724/ 727/742 8 Νοεμβρίου 1839.

⁷³ ΙΑΔΑΣ, «Σχέδιον δια το Σχολείον Σύρου», 16 Απριλίου 1839. Βλ. εδώ Παράρτημα 4.

4.1.3.7 Εγκαίνια νέου Διδακτηρίου

Ακολουθεί η οικοδόμηση του σχολείου, το οποίο παραδίδεται από τον εργολάβο με Πρωτόκολλο της Αποπεράτωσης και Παραλαβής που υπογράφεται στις 25 Μαΐου 1840:

«Πρωτόκολλο Αποπεράτωσης και Παραλαβής του Δημοτικού Σχολείου

Κατά συνέπειαν της από 21 Μαΐου τ. ε. αναφοράς του εργολάβου του Δ.Σ. κ. Δομένικου Σαργολόγου προς την Δημαρχίαν, δι' ής ειδοποιεί αυτήν ότι το Δ. Σ. αποπερατώθη ήδη και ότι εξαιτείται την παράδοσίν του.

Σήμερα την 25 του αυτού μηνός μετέβημεν εις το κατάστημα του Δ. Σ. το οποίον αφού καλώς παρατηρήσαμεν, την οικοδομήν αυτού, το μήκος και το πλάτος του, τας θύρας, τα προς βορράν και δυσμιάς παράθυρα, τα κανάτια και τα τζαμιλίκια, την διαίρεσιν αυτού καθώς και εις την συμμετρίαν του σχολείου, την στέγην την οροφήν σανιδωμένη ο έδαφος αυτού ομοίως σανιδωμένον καθώς και το προαύλιον αυτού με την υποχρέωσιν ότι ο εργολάβος θα αποπερατώσῃ το επίστρωμα αυτού. Εύρομεν άπαντα ταύτα ωκοδομηθέντα και κατασκευασθέντα συμφώνως με το εγκριθέν σχέδιον και με τας οποίας του κατεβλήθησαν συμφωνίας και υποχρεώσεις, κατά συνέπειαν παραλάβαμε την κλείδα του ρηθέντος καταστήματος και θεωρούμε τον εργολάβον κ. Δομένικον Σαργολόγον υπεύθυνον κατά πάντα ως εκπληρώσας τας ρηθείσας συμφωνίας με ζήλο , καθώς και με την επιθυμίαν της επιτροπής.

Εγένετο το παρόν πρωτόκολλον εντός του καταστήματος του Δ. Σ. παρόντος του κ. Δημάρχου παρόντος και του κ. Δημάρχου ως προέδρου της επιτροπής το οποίον και υπογράφεται.

Η επί της ανεγέρσεως του σχολείου επιτροπή

Ο Δήμαρχος Σύρου ως Πρόεδρος, Ιω. Δούναβις»⁷⁴.

Ακολούθως νεόκτιστο Διδακτήριο εγκαινιάζεται «στις 7 Ιουλίου 1840, ημέρα Κυριακή ώρα 8 ώρα π.μ». Στην τελετή παρίστανται προσκεκλημένοι οι Δημοτικές Αρχές, ο Επίσκοπος, ο Εργολάβος, η Επιθεωρητική Επιτροπή οι γονείς και φυσικά τα παιδιά⁷⁵. Αλλά ο Δήμος εξακολουθεί να αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες. Έτσι μετά από άδεια του Διοικητή συνάπτει δάνειο 1200 δραχμών, ώστε να εξοφλήσει εγκαίρως τον εργολάβο και να μην χρεωθεί με πρόστιμα⁷⁶.

⁷⁴ ΙΑΔΑΣ, 25 Μαΐου 1840.

⁷⁵ ΙΑΔΑΣ, 1724/1 Ιουλίου 1840.

⁷⁶ ΙΑΔΑΣ, Πράξη 60 του Δημοτ. Συμβουλίου. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου» και 1647/23 Μαΐου 1840, έγκριση του Διοικητή Σύρου.

4.2. Λειτουργία

4.2.1. Μαθητικό Δυναμικό-Μαθήματα-Εξετάσεις και Επιτροπές

Το νεοσύστατο Δημοτικό Σχολείο Σύρου, μετά από τις προβλεπόμενες διαδικασίες για την εξασφάλιση της συντήρησής του, την ενοικίαση του κτηρίου, την ορκωμοσία του διδασκάλου και την προμήθεια των αναγκαίου εξοπλισμού λειτουργεί κανονικά από τον Μάρτιο του 1836. Το διαπιστώνουμε από έγγραφο του Δημάρχου Γ. Ιουστινιανού ο οποίος μετά από την συνεδρίαση της *Επιθεωρητικής Επιτροπής* στις 5 Μαΐου 1836, δίδει πληροφορίες στον Νομάρχη για το *αρτισύστατο Δημοτικό Σχολείο, όπου ο δάσκαλος Ιωάννης Μεντζελόπουλος διδάσκει σε 131 παιδιά, ως ακολούθως:*

«Κατά συνέχεια της 1177 εγκυκλίου της Β. Νομαρχίας προσκάλεσεν η Δημαρχία την Επιθεωρητική του Δημοτικού Σχολείου Σύρου Επιτροπή, σε συνεδρίασιν και διεκοίνωσε προς αυτήν την εν οπισθογράφω υπ' αριθ. 4261 εγκύκλιον της επί των Εκκλησιαστικών Βασιλικής Γραμματείας, ήτις αφού έλαβε υπόψη της και τα δι' αυτής διαλαμβανόμενα, έκαμε πράξη της, δι ής υποχρεούμαι να πληροφορήσω την Β. Νομαρχία τα ακόλουθα:

Εν μόνον αρτισύστατον Δημοτικόν σχολείον υπάρχει εν τω δήμω τούτο και διδάσκαλος αυτού ο Ιωάννης Μεντζελόπουλος εκ των εξετασθέντων ως όφειλε από την Σ. Κυβέρνησιν. Κατάστημα Σχολείου δεν έχει ιδικό του ο Δήμος τούτος αλλ' υπό ενοίκιον το οποίον αν και ερρυχωρότερον των ενταύθα οικιών, όμως δεν επαρκεί η χωρητικότητα του αριθμού των φοιτούντων μαθητών οίτινες υπερβαίνουν τους 131, επί του παρόντος. Βιβλία δ' ανήκοντα εις τον Δήμον υπάρχουν, τα εις τον κατάλογον συμπεριλαμβανόμενα.

Περί δε της διαγωγής και επιμελείας του δημοδιδασκάλου διομολογεί η επιτροπή ότι εκπληροί τα χρήοντα εξαίρετα.

Εν Σύρω 5 Μαΐου 1836

Ευπειθής, Ο Δήμαρχος, Γ. Ιουστινιανός»¹.

Επειδή το σχολείο λειτούργησε από τον Μάρτιο του 1836, δεν υπάρχουν στοιχεία από την Εξεταστική Επιτροπή του *Α' Εξαμήνου 1835-1836*. Τα πρώτα στοιχεία από την λειτουργία του σχολείου και την πρόοδο των μαθητών πληροφορούμαστε από μια *«Ονομαστική Κατάσταση της τρίτης τριμηνίας»*, με ημερομηνία *11 Σεπτεμβρίου 1836*, του διδασκάλου *Ιωάννη Μεντζελόπουλου*. Σ' αυτήν υπάρχουν καταγεγραμμένα τα ονόματα, η ηλικία, η βαθμολογία, το επάγγελμα

¹ ΙΑΔΑΣ, 414/528/5 Μαΐου 1836. Προς την Β. Ν. Κυκλάδων. Σχετικά με το 1177/11 Μαρτίου και 1962/24 Απριλίου.

των γονέων, η διαγωγή και οι απουσίες των 159 μαθητών που φοιτούν στο Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Σύρου².

Από την ίδια Ονομαστική Κατάσταση, προκύπτουν στοιχεία από την Δημόσια εξέταση των μαθητών, κατά το Β' Εξάμηνο 1836. Πρώτος αριστούχος στις δημόσιες εξετάσεις αναφέρεται ο Λούκας Ι. Περουτζίνος, 13 ετών, δεύτερος ο Αλέξανδρος Ρούσσος 10 ετών και τρίτος ο Φραγγέσκος Γ. Δαλέζιος 9 ετών, ενώ οι μαθητές Αντώνιος Ι. Βαρθαλίτης 10 ετών, Ιωάννης Π. Παρούας, 9 ετών και Ραφαήλ Δαλέζιος 9 ετών, είναι οι αμέσως επόμενοι κατά σειρά βαθμολογίας. Σημαντικά στοιχεία δίδονται από τον ίδιο κατάλογο για τις ασχολίες των γονέων των μαθητών:

Ναυτικά επαγγέλματα	Αγροτικές εργασίες	Επαγγελματίες	Διάφορα	Άνεργοι ή ορφανοί	Σύνολο
14 ναύτες 3 ναυτικοί 1 πλοίαρχος 6 ψαράδες	14 κτηματίες 8 γεωργοί 5 περιβολάρηδες 3 αμπελουργοί 6 ποιμένες 8 κουντουράδες ³	13 έμποροι 10 οινοπώλες 5 οψοπώλες 5 κρεοπώλες 5 μυλωνάδες 5 ράφτες 3 ξυλουργοί 3 υποδηματοποιοί	2 αγωγιάτες 2 καλαφάτες 1 μεσίτης 1 ασβεστάς 1 σιτομέτρης, 6 ημερομισθιοι, 4 δημοτικοί υπάλληλοι, 2 κήρυκες, 2 δούλοι(?), 1 υπηρέτης, 1 βυρσοδέψης 2 καλτσάδες		
24	44	49	26	16	159

Πίνακας 10. Πηγή: ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Δ'1833-1848, Θ.155/φ.4. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Ελεγχοι Προόδου και Αριστούχοι» και στοιχεία από την έκθεση της Επιθεωρητικής Επιτροπής, με ημερομηνία 22/8βρίου 1836.

Επί συνόλου 159⁴ μαθητών, έχουμε 24 γονείς με ναυτικά επαγγέλματα, 44 που ασχολούνται με τις αγροτικές εργασίες, 49 αποτελούν την αστική επαγγελματική τάξη και 26 κάνουν διάφορες άλλες δουλειές. Ακόμη 16 γονείς μαθητών, είναι χωρίς επάγγελμα, πιθανόν είναι άνεργοι, ασθενείς, ή δεν υπάρχουν εν ζωή και πρόκειται για παιδιά ορφανά από πατέρα.

² ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Δ'1833-1848, Θ.155/φ.4. Βλ. εδώ Παράρτημα 4. «Ελεγχοι Προόδου και Αριστούχοι», στοιχεία από την έκθεση της Επιθεωρητικής Επιτροπής, με ημερομηνία 22 / 8βρίου 1836.

³ Οι «κουντουράδες» είναι οινοπαραγωγοί μιας ποικιλίας αμπέλου, που ονομάζεται «κουντούρα».

⁴ Ο κατάλογος αριθμεί 160 μαθητές, αλλά στο νούμερο 105, δεν υπάρχει όνομα.

Παρατηρούμε ότι, έχουμε μια οργανωμένη κοινωνία, όπου κυριαρχεί η *αστική επαγγελματική τάξη*, έπονται οι έχοντες αγροτικές γεωργοκτηνοτροφικές εργασίες, κυρίως *γεωργοί* και *κτηματίες* και τρίτοι κατά σειρά, έρχονται οι ασχολούμενοι με θαλασσινά επαγγέλματα, *ναυτικοί* και *ψαράδες*, ενώ θα περίμενε κανείς σε ένα νησί, να κυριαρχούν τα *θαλασσινά επαγγέλματα*. Η επιμέλεια των μαθητών και η καλή ή κακή συμπεριφορά τους, δεν φαίνεται να έχει σχέση με τις ασχολίες των γονέων τους, σύμφωνα με την παραπάνω *Ονομαστική Κατάσταση*, το ίδιο και οι απουσίες που κάνουν από τα μαθήματα. Επισημαίνουμε ακόμη, ότι ο πρώτος αριστούχος *Λούκας Περοντζίνος* είναι παιδί ορφανό, ο *Ιωάννης Παρουάς* έχει πατέρα ράπτη, ενώ οι υπόλοιποι 4, *Αλέξανδρος Ρούσσο*, *Φραγγέσκος Δαλέζιος*, *Αντώνιος Βαρθαλίτης* και *Ραφήλ Δαλέζιος* είναι παιδιά κτηματιών, δηλαδή ευκατάστατων οικογενειών.

Η ηλικία τώρα των μαθητών που γράφτηκαν στο νεοσύστατο σχολείο, όπως διαπιστώνουμε και από τον παρακάτω πίνακα είναι από 5 μέχρι 16 ετών. Οι περισσότεροι μαθητές είναι ηλικίας 6 έως 11 ετών, με την ηλικία των 7 να κατέχει τα πρωτεία (34 παιδιά). Μετά τα 12 έτη, ο αριθμός των παιδιών συρρικνώνεται και μόνο 1 μαθητής 16 ετών είναι εγγεγραμμένος. Το γεγονός είναι αναμενόμενο, αφού ειδικά τα παιδιά των γεωργών, ποιμένων και φτωχών επαγγελματιών, μετά το 10^ο έτος, συνήθως βοηθούσαν τους γονείς τους στις εργασίες τους⁵.

Οφείλουμε ακόμη να επισημάνουμε ότι, σύμφωνα και με τα στοιχεία που δίδονται, τόσο από την Εξεταστική όσο και από την Επιθεωρητική επιτροπή, στο σχολείο δεν φοιτούσε κανένα κορίτσι. Αυτό ίσχυσε, και για τα επόμενα χρόνια, μέχρι την ίδρυση σχολείου θηλέων το 1860.

Μαθητικό δυναμικό του σχολείου, στις 11 Σεπτεμβρίου 1836												
5 ετών	6 ετών	7 ετών	8 ετών	9 ετών	10 ετών	11 ετών	12 ετών	13 ετών	14 ετών	15 ετών	16 ετών	Σύνολο
3	24	34	20	23	20	15	9	5	4	----	1	159 αγόρια

Πίνακας 11. Πηγή: ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Δ'1833-1848, Θ.155/φ.4. βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Έλεγχοι Προόδου και Αριστούχοι»

Οι εξετάσεις διενεργούνται και στο Σχολείο Αρρένων Σύρου, σύμφωνα με τα άρθρα 56 και 57 του νόμου «Περί Δημοτικών Σχολείων» κάθε εξάμηνο, από Εξεταστική Επιτροπή, την οποία διόριζε η Γραμματεία Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως, ύστερα από πρόταση του Νομάρχη ή του Διοικητή. Τα μέλη

⁵ Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Έλεγχοι Προόδου και Αριστούχοι». ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Δ' 1833-1848 Θ.155/φ.4.

της Επιτροπής συγκροτούσαν εγγράμματοι πολίτες, οι οποίοι μετά το τέλος των εξετάσεων όφειλαν να υποβάλλουν αναφορά στη Γραμματεία για το αποτέλεσμα των εξετάσεων, καθώς και κατάλογο με τους αριστεύσαντες μαθητές.

Τα θέματα που αφορούσαν τις εξετάσεις, ρύθμιζε λεπτομερώς η υπ' αριθ. 7538/28 Ιανουαρίου 1835 εγκύκλιος, προς την οποία όφειλαν να συμμορφώνονται όλες οι Εξεταστικές Επιτροπές, οι οποίες να θυμίσουμε ορίζονταν μόνο για την διενέργεια των εξετάσεων και διαλύονταν αμέσως μετά το τέλος των καθηκόντων τους. Μπορούσαν όμως τα ίδια πρόσωπα να διοριστούν εκ νέου, εφ' όσον θεωρούντο ικανά στην εκτέλεση και διεξαγωγή των υποχρεώσεών τους.

Από την έκθεση της *Εξεταστικής Επιτροπής*, στην Δημόσια Α' Εξαμηνιαία εξέταση, στις 28 Μαρτίου 1837, η οποία διεξήχθη, σύμφωνα με την εγκύκλιο 7538/297/ 28 Ιανουαρίου 1835, όπως ορίζεται από τα άρθρα 56 και 57 της από 16/18 Φεβρουαρίου 1834, του περί Δημοτικών Σχολείων νόμου⁶, προκύπτουν τα εξής:

Επί 156 μαθητών, 7 μαθητές ηλικίας 12-14 ετών είναι Αριστούχοι. Οι 5 από τους 7 μαθητές είναι οι ίδιοι που αρίστευσαν και στις εξετάσεις του Β' Εξαμήνου 1836:

Αντώνιος Ι. Βαρθαλίτης, Ραφαήλ Δαλέζιος, Αλέξανδρος Ρούσσος,

Φραγκίσκος Γ. Δαλέζιος, Λουκάς Ι. Περουτζίνος,

ενώ προστίθενται 2 καινούρια ονόματα, του *Απόστολου Γ. Κουκούλα* και του *Γεώργιου Π. Ραγουζαίου*. Όλοι εκτός του *Περουτζίνου* που είναι ορφανός και πτωχός, είναι παιδιά κτηματιών, που συνήθως ήταν εύπορες οικογένειες. Η αναλυτική βαθμολογία τους στα μαθήματα της *Ανάγνωσης, Γραφής, Αριθμητικής, Ιχνογραφίας, Γραμματικής, Γεωγραφίας και Ιστορίας* καθώς και η διαγωγή τους περιγράφονται σε *Πίνακα Αριστευσάντων Α' εξαμήνου 1837*, που παρατίθεται εδώ στο Παράρτημα⁷.

Διαπιστώνουμε εδώ επίσης, ότι τα μαθήματα τα οποία διδάσκονται οι μαθητές και στα οποία εξετάζονται, είναι όλα όσα αναγράφονται στο άρθρο 1 του νόμου «Περί Δημοτικών Σχολείων της 6/18 Φεβρουαρίου 1834: *Ιερά Ιστορία, Ιερά Κατήχηση, Γραμματική, Ανάγνωση, Γραφή, Αριθμητική, Ελληνική Ιστορία, Γεωγραφία, Γραμμική Ιχνογραφία*».

Στην έκθεση Β' εξαμήνου 1837, της Εξεταστικής Επιτροπής, στις 22 Αυγούστου 1837, δάσκαλος του σχολείου είναι ο *Μιχαήλ Κυριακού*, ο οποίος αντικατέστησε τον *Ιωάννη Μεντζελόπουλο* που ζήτησε μετάθεση παραπονούμενος ότι δεν πληρώνεται τακτικά⁸. Σύμφωνα με την παραπάνω έκθεση οι μαθητές του σχολείου είναι συνολικά 125. Μεταξύ των 13 μαθητών που αρίστευσαν στις εξετάσεις είναι και ο *Αντώνιος Ι. Βαρθαλίτης*, από τους αριστούχους του Α'

⁶ ΙΑΔΑΣ, 381/11 Μαρτίου 1837.

⁷ ΓΑΚ, Α. ΥΕΔΕ, Δ' 1833-1848, Θ. 155/φ.4. Πίνακας Αριστευσάντων Μαθητών, του Δημοτικού Σχολείου Σύρου, Α' εξαμήνου 1837. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Ελεγχοί Προόδου και Αριστούχοι».

⁸ ΓΑΚ, Α. ΥΕΔΕ, 1833-1866, Θ. 196/φ.3. 12875/1582 Αθήνα 24 Μαΐου 1837.

Εξαμήνου 1837, ο οποίος αποχώρησε από το σχολείο. Οι Απόστολος Κουκούλας, Λουκάς Περουτζίνος και Ραφαήλ Δαλέζιος, επίσης άριστοι του Α΄ εξαμήνου, εξακολουθούν να είναι αριστούχοι και στο Β΄ εξάμηνο. Οι υπόλοιποι αριστεύσαντες είναι οι: Γεώργιος Σαλάχας, Π. Σαλάχας, Ι. Γεώργιος Μαραγκός, Π. Ξανθάκης, Ανδρικός Λαπιέρ, Ιωάννης Λαπιέρ, Μιχαήλ Σαλάχας, Αντώνιος Σαλάχας, Ι.Ν. Βουτσίνος και Στ. Ξανθάκης. Εκτός του Περουτζίνου, που είναι ορφανός και πτωχός και του Στ. Ξανθάκη που είναι παιδί οφοπώλη, όλοι οι υπόλοιποι είναι παιδιά κτηματιών. Η αναλυτική τους βαθμολογία στα μαθήματα Ανάγνωσης, Γραφής, Ιεράς Ιστορίας, Γραμματικής και Ιχνογραφίας περιγράφεται σε Πίνακα Αριστευσάντων Β΄ εξαμήνου 1837, που παρατίθεται εδώ στο Παράρτημα⁹.

Ο Έλεγχος προόδου των μαθητών από τις 15 Αυγούστου 1837 έως 20 Μαρτίου 1838, περιλαμβάνει ονόματα 120 μαθητών, με την αναλυτική βαθμολογία τους. Οι πρώτοι σε βαθμολογία μαθητές, ενεκρίθησαν δια το Γυμνάσιον. Είναι οι γνωστοί μας αριστούχοι, καταγραμμένοι με αξιολογική σειρά: Γεώργιος Σαλάχας, Π. Σαλάχας, Ι. Γεώργιος Μαραγκός, Π. Ξανθάκης, Ανδρικός Λαπιέρ, Μιχαήλ Σαλάχας, Ιωάννης Λαπιέρ, Γεώργιος Π. Ραγουζαίος, Αντώνιος Σαλάχας, Μιχαήλ Ραουζαίος, όλοι παιδιά κτηματιών, εκτός των δύο πρώτων, που δίπλα στα ονόματά τους υπάρχει η ένδειξη «απάτωρ»¹⁰.

Αλλά στην έκθεση της Εξεταστικής Επιτροπής στις 21 Μαρτίου 1838, η οποία επιπλέον είναι καταπέλτης για τον δάσκαλο Μιχαήλ Κυριακού, δεν αναφέρεται κατάλογος αριστούχων και η «Επιθεωρητική Επιτροπή, παρετήρησε πόσον οπισθοδρομημένη ευρέθη η πρόοδος και η ηθική διαγωγή των μαθητών του Δήμου Σύρου, την οποίαν επέδειξαν εις την παρούσαν εξέτασιν. Τοιούτον δυστόχημα δεν ημπορεί ν' αποδοθή εις άλλον ειμή μόνον εις την αμέλειαν και εις τας ελλείψεις του δημοδιδασκάλου». Ο δάσκαλος «είναι οργίλος» και «παραμελεί τα χρέη του»¹¹.

Ο ίδιος δε ο Κυριακού σε αναφορά του, παραδέχεται ότι 25 μαθητές «ανεχώρησαν εντός της εξαμηνίας», για άλλα σχολεία: 4 μαθητές στα ιερατικά, 3 στην Κωνσταντινούπολη, 5 εγκατέλειψαν, ενώ 13 μαθητές πήγαν στα σχολεία της Ερμούπολης¹².

⁹ ΓΑΚ, Α. ΥΕΔΕ, Δ΄ 1833-1848, Θ. 155/φ.4. Πίνακας Αριστευσάντων Μαθητών, του Δημοτικού Σχολείου Σύρου, Β΄ εξαμήνου 1837. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Έλεγχοι Προόδου και Αριστούχοι».

¹⁰ ΓΑΚ, Α. ΥΕΔΕ, Δ΄ 1833-1848, Θ. 155/φ.4. Έλεγχος της προόδου των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Σύρου, από τας 15 Αυγούστου 1837, έως 20 Μαρτίου 1838. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Έλεγχοι Προόδου και Αριστούχοι».

¹¹ Βλ. εδώ Παράρτημα 4. «Πρακτικό Επιθεωρητικής Επιτροπής του Δημοτ. Σχολείου Σύρου 1838».

¹² ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Θ. 155 /φ. 4. Αρ. 980.1135/5 Μαΐου 1838/ «Περί των Εξαμηνιαίων Εξετάσεων της επαρχίας Σύρου Δημοτικών Σχολείων». Η εξεταστική επιτροπή του Δημοτικού Σχολείου Σύρου. Βλ και έγγραφο ΙΑΔΑΣ, Εν Σύρω 12 Φεβρουαρίου 1838, του δασκάλου Κυριακού, με τις «απώλειες» των μαθητών του.

Οι 13 μαθητές που γράφτηκαν σε σχολεία της Ερμούπολης, μεταξύ των οποίων και οι αριστούχοι μαθητές του Β' εξαμήνου 1837, Απόστολος Κουκούλας και Λουκάς Περουζίνος, είναι και οι: «Αποστόλης Αν. Κουκούλας, Λουκάς Ιω. Περουζίνος, Δημήτριος Αν. Κατέλλας, Κωνσταντίνος Σαργολόγος με τον αδελφό του, Μάρκος Γ. Στέφανος, Λεονάρδος Γ. Ξανθάκης, Κωνσταντίνος Δαπέρης, Ζέπος Πέτρος, Ιωάννης Ρηγούτζος, Φραντζέσκος Ν. Παπαμανώλης με τον αδελφό του, Δημήτριος Γ. Γιουστινιάνης ανεχώρησε με άδειάν μου επειδή κατοικεί κάτω»¹³.

Μάλιστα καταγγέλλει επίσης, ο δάσκαλος Μιχαήλ Κυριακού, εγγράφως, προς την Επιθεωρητική Επιτροπή, ότι ο μαθητής του Απόστολος Κουκούλας, από τους αριστούχους του σχολείου, χωρίς την άδειά του και χωρίς να έχει εφοδιασθεί με τα απαραίτητα δικαιολογητικά, «επήγε εις την Αμερικανικήν Σχολήν της Ερμούπολεως φερόμενος βιαίως παρά του πατρός του»¹⁴. Η Αμερικανική Σχολή ή Λύκειο Ευαγγελίδη, επισημαίνουμε, υπήρξε πρότυπο για την εποχή του ιδιωτικό σχολείο στην Ερμούπολη, στο οποίο φοίτησαν διαπρεπείς μαθητές, όπως ο Σουρής και ο Βικέλας. Μεταξύ των διδασκομένων μαθημάτων ήταν η μουσική, η Αρχαία τραγωδία και το θέατρο, καθώς και οι ξένες γλώσσες¹⁵.

Για τις εξετάσεις Β' εξαμήνου 1838, δεν διαθέτουμε στοιχεία. Η αποχώρηση όμως των μαθητών σε σχολεία της Ερμούπολης εξόργισε πολύ την Επιθεωρητική Επιτροπή και μετά από την αρνητική εισήγηση της, ο δάσκαλος Μιχαήλ Κυριακού μετατέθηκε και στην θέση του διορίστηκε ο Δημήτριος Μαρκουλίδης.

Από «Καταστατικό έλεγχου 19 Αριστευσάντων Μαθητών, εις το Δημοτικόν Σχολείον Σύρου, κατά την Α' Εξαμηνίαν του 1839 έτους», της Εξεταστικής Επιτροπής την οποία αποτελούν οι: Α. Ρενουάρδος, Δούναβης, Γ. Δαλέζιος και Γ. Ιουστινιανός, πληροφορούμαστε ότι ο δάσκαλος Δ. Κ. Μαρκουλίδης, διατηρεί και **Ελληνική τάξη**. Οι μαθητές εξετάζονται στα μαθήματα: Ανάγνωση, Γραφή, Αριθμητική, Ιερά Ιστορία, Γραμματική, Ελληνική Ιστορία και Γεωγραφία. Οι 19 αριστεύσαντες μαθητές, φανερώνουν και την πρόοδο της τάξης.

Τα ονόματα αυτών είναι: «Ιωάννης Γ. Μαραγκός, Πέτρος Βιτάλης Φ., Μιχαήλ Ι. Ραουζαίος, Ιωάννης Α. Βιτάλη, Λεονάρδος Ξανθάκης, Στέφανος Ξανθάκης, Δημήτριος Κατέλλας, Ιωσήφ Μλίναρη, Στέφανος Ι. Βορόπουλος, Ιωάννης Α. Βιτάλης, Απόστολος Ν. Πρίντεζης, Αχιλλεύς Ζεής, Στέφανος Βιτάλης, Φραγκίσκος Γ Στεφάνου, Ιωσήφ Πάγκαλος, Εμμανουήλ Ζερβόπουλος, Νικόλαος Χαλαβαζής, Ιωάννης Σεστρίνης και Θωμάς Σκάσσης».

Ο μεγαλύτερος των μαθητών είναι ο «Πέτρος Βιτάλης, 15 ετών απάτωρ» και ο μικρότερος ο Θωμάς Σκάσσης, 7 ετών, ο οποίος σύμφωνα με νεότερες πηγές σπούδασε και έγινε γιατρός. Η πλειοψηφία των μαθητών είναι ηλικίας 10-12

¹³ ΙΑΔΑΣ, Εν Σύρω 12 Φεβρουαρίου 1838. Ο δημοδιδάσκαλος Σύρου Μιχαήλ Κυριακού.

¹⁴ ΙΑΔΑΣ, αρ. 21/24 Νοεμβρίου 1837.

¹⁵ Βλ. Ε. Πρίντεζη-Καμπέλη/Π. Καμπέλη, *Ελληνικόν Λύκειον Ευαγγελίδη*, Ερμούπολη 2011.

ετών. Οι γονείς των 6 από τους 19 μαθητές, είναι *κτηματίες*. Οι υπόλοιποι έχουν διάφορα επαγγέλματα, ενώ για δύο μαθητές δεν αναφέρεται το επάγγελμα του γονέα και ένας μαθητής είναι «*απάτωρ*»¹⁶.

Για τα έτη 1840 και 1841, οι πηγές σιωπούν και δεν έχουμε καταλόγους Αριστευσάντων για το Δημοτικό σχολείο Σύρου. Από την έκθεση του Ι. Κοκκώνη το 1841 οι εγγεγραμμένοι μαθητές είναι 152¹⁷.

Κατά την Β' εξαμηνία του 1842, στις 23 Αυγούστου 1842, ημέρα Κυριακή στις 9 π.μ. λαβαίνουν χώρα οι Δημόσιες Εξετάσεις του Σχολείου Σύρου¹⁸. Την Εξεταστική Επιτροπή, εξακολουθούν να αποτελούν τα ίδια πρόσωπα: Α. Ρενουάρδος, Δούναβης, Γ. Δαλέζιος, Γ. Ιουστινιανός. Η επιτροπή εξετάζει τους μαθητές του Δημοτικού Σχολείου Σύρου, στην «Γραφή, Ανάγνωση, Αριθμητική, Ιερά Ιστορία, Γραμματική, Γεωγραφία και την Ελληνική Ιστορία» και αναφέρει στον «Καταστατικό Έλεγχο» στις 2 Οκτωβρίου 1842, τους εξής 20 Αριστούχους: Αχιλλεύς Ζεής, Αντώνιος Βουτσίνος, Λεονάρδος Ξανθάκης, Ιωσήφ Μελίναρη, Στέφ. Βιτάλης, Αντ. Βαγιαπέλλας, Φραγ. Σαλάχας, Αριστείδ. Γιαλούρης, Γεώργιος Δουράτσος, Σωτήρ. Παγκάλου, Αντών. Σκάσης, Ιωάν. Ζ. Μαραγκός, Μαρίν. Χάλκαρης, Μιχ. Μακρουνίτης, Γρηγ. Ξανθάκης, Γεώργ. Στέφανος, Γεώργ. Κύρωνος, Αντ. Ιουστινιανός, Δημ. Ιωάννου. Η ηλικία των μαθητών είναι από 9 έως 14 ετών, «*επιμελείς και χρηστοήθεις όλοι*» και «*επροβιβάστηκαν εις το Ελληνικόν Σχολείον*»¹⁹.

Παρόμοια στοιχεία καταγράφονται κατά το Α' εξάμηνο 1843, όπου οι μαθητές του Δημοτικού, εξετάστηκαν στην «Γραφή, Ανάγνωση, Αριθμητική, Ιερά Ιστορία, Γραμματική, Γεωγραφία, Ελληνική Ιστορία» και σύμφωνα με την Εξεταστική Επιτροπή του σχολείου, αρίστευσαν οι εξής 22:

«Γεώργ. Κόρπης, Ιωάν Ζ. Μαραγκός, Λεον. Πριβιλέγγιος, Γρηγ. Ξανθάκης, Γρηγ. Στέφανος, Μιχ. Μακρουνίτης, Ιωάν. Δημητρίου, Αντών. Ξανθάκης, Γεώργ. ΠαπαΕμμανουήλ, Παύλος Σαλάχας, Αντών. Ιουστινιανός, Ρενιέρ Πρίντεζης, Ιωάν. Μακρουνίτης, Γάσπαρ Σαργολόγος, Δημήτ. Ιωάννου, Κωνστ. Παπαδόπουλος, Γεώργ. Ι. Στέφανος, Γεώργ. Κουκούλας, Αντ. Μπερντέν, Αντών. Πριβιλέγγιος, Νικόλαος Γαδ και Κωνστ. Ρώσσο»²⁰.

¹⁶ ΙΑΔΑΣ, 24 Μαρτίου 1839. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Πρακτικόν της Επιθεωρητικής Επιτροπής του Δημοτικού Σχολείου Σύρου 1838».

¹⁷ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Θ. 156/φ.1. Αριθ. 4933/398 Προς την επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Β. Γραμματείας της Επικρατείας.

¹⁸ ΙΑΔΑΣ, 674/21 Αυγούστου 1842.

¹⁹ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Θ. 142 / φ.15α. «Καταστατικός έλεγχος των Αριστευσάντων Μαθητών, εις το Δημοτικόν Σχολείον Σύρου, κατά την Β' Εξαμηνίαν του 1842 έτους». Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Έλεγχοι Προόδου και Αριστούχοι».

²⁰ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Α' περίοδος 1833- 1848 Θ. 196/φ.3. Καταστατικός Έλεγχος των Αριστευσάντων Μαθητών εις το Δημοτικόν Σχολείον Σύρου, κατά την Α' Εξαμηνίαν του 1843 έτους. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Έλεγχοι Προόδου και Αριστούχοι».

Διαπιστώνεται ακόμη από τις ίδιες πηγές, ότι εξακολουθεί να λειτουργεί με ευθύνη του Διδασκάλου Δημητρίου Μαρκουλίδη και η Ελληνική τάξη, η οποία εξετάζεται από την ίδια Εξεταστική Επιτροπή, που εξετάζει τους μαθητές του Δημοτικού κατά το Β' εξάμηνο του 1842, στα μαθήματα: «Ελληνική Χρηστομάθεια, Ορθογραφία, Αρχαίο Συντακτικό, Γεωγραφία, Ελληνική Ιστορία, Αριθμητική και Ιερά Ιστορία». Καταγράφονται σε «Καταστατικό έλεγχο Αριστεουσάντων Μαθητών», οι εξής 7 Αριστεύσαντες: «Δημήτριος Ιουστινιανός, Θωμάς Σκάσης, Ιωάννης Προβελέγγιος, Ιωάννης Σαλάχας, Ιάκωβος Σαλάχας, Φρειδερ. Προβελέγγιος, Ιωάννης Βουτσίνος». Ο Θωμάς Σκάσης ήταν αριστούχος και στην κατάσταση του 1839. Είναι όλοι επιμελείς και χρηστοίηθεις και προβιβάζονται «εις την Βαν τάξιν του Γυμνασίου ήτοι του κ. Α. Πόλιτα»²¹.

Παρόμοια στοιχεία δίδονται για τους αριστούχους μαθητές της Ελληνικής τάξης του Δημητρίου Μαρκουλίδου, κατά τις εξετάσεις του επόμενου Α' Εξαμήνου 1843. Σύμφωνα με την ίδια ισχύουσα Εξεταστική Επιτροπή, αρίστευσαν 8 μαθητές, στην «Ελληνική Χρηστομάθεια, Γραμματική, Ορθογραφικόν, Γεωγραφία της Ελλάδος, Ελληνική Ιστορία και Αριθμητική». Μεταξύ των 8 αριστεουσάντων είναι οι «Αχιλλεύς Ζεής, Λεονάρδος Ξανθάκης, Ιωσήφ Μελίναρη ή Ιζέτε Μελίναρικ και Αντώνιος Σκάσης», αριστούχοι της προηγούμενης χρονιάς στο Δημοτικό σχολείο και ακόμη 4 νέα ονόματα, οι «Φραγκίσκος Ξανθάκης, Αριστείδης Φιαλορόης, Αντώνιος Βογιατζόγλου και Δημοσθένης Βεκιαρέλης»²².

Για το β' Εξάμηνο του 1843 και πάλι οι πηγές σιωπούν και δεν διαθέτουμε στοιχεία προόδου των μαθητών, ούτε για το Δημοτικό ούτε για την Ελληνική τάξη.

4.2.2 Διδακτικό προσωπικό (1836-1843)

4.2.2.1. Ιωάννης Μεντζελόπουλος (1836-1837)

Ο διδάσκαλος Ιωάννης Μεντζελόπουλος, δεν γνωρίζουμε ακριβώς για πόσο χρονικό διάστημα παρέμεινε διδάσκαλος του Δήμου Σύρου. Σύμφωνα με το παρακάτω έγγραφο της Εξεταστικής Επιτροπής, ήταν παρόν τουλάχιστον μέχρι το Α' εξάμηνο του 1837²³.

²¹ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Θ.142/φ.15. Σύρος την 2 / 8βρίου 1842. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Έλεγχοι Προόδου και Αριστούχοι».

²² ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ Α' περίοδος 1833- 1848 Θ. 196/φ.3. Μαθήματα καθ' α' εξετάσθη η Ελληνική Τάξις του Δημοδιδασκάλου κ. Δ.Κ. Μαρκουλίδου. Παράρτημα 4.«Έλεγχοι Προόδου και Αριστούχοι».

²³ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Δ' 1833-1848, Θ.155/φ.4.

Δημοτικόν Σχολείον του Δήμου Σύρου της επαρχίας Σύρου	
Ερωτήσεις	Αποκρίσεις
1 Πλήθος των κατοίκων	4000
2 Όνομα του κτήτορος του διδασκαστηρίου	Ορφανά Μαριγιτζας Ζίμπιλιτζ
3.Εποχή της κτήσεώς του	Πρό 15 χρόνων
4 Σημερινή κατάσταση του	Έχει 1 αίθουσαν και 3 δωμάτια καλής καταστάσεως
5 Αριθμός μαθητών τους οποίους χωρεί	83
6. Αν έχει τα γραφεία και τα θρανία του	Τα έχει
7 Αν έχει τα πλέον αναγκαία βιβλία κλπ	Τα έχει
8 Όνομα του διδασκάλου	<u>Ιωάννης Μεντζελόπουλος</u>
9 Αν ζει κοσμίως και χρηστοηθώς	Ζει κοσμίως και χρηστοηθώς
10 Αν πράττη επιμελώς το χρέος του	Μάλιστα
11 Αριθμός των μαθητών του	156
12 Αρσενικά και θηλυκά και πόσα από κάθε γένος	Αρσενικά μόνο 156
13 Αν είναι χρηστής διαγωγής	Είναι χρηστής διαγωγής
14 Αν αληθώς προοδεύουν	Προοδεύουν
15 Αν έλαβε ο δάσκαλος τους μισθούς του	Τους έλαβεν
16 Αν έλαβε ελευθέραν κατοικίαν παρά της	Έλαβεν
17 Αν λαμβάνει κατά το 24 άρθρον του νόμου	Μάλιστα
Μηνιαίο μισθό παρ' εκάστου μαθητού	
18 Αν υπάρχουν επιτροποι του σχολείου ή έφοροι	Υπάρχει Επιθεωρητική Επιτροπή
19 Τα ονόματα των επιτρόπων	Γ. Ιουστινιανός Δήμαρχος, Γαβριήλ Πρεβελέγγιος εφημέριος, Ιωάννης Π. Ξανθάκης, Αντώνιος Σ. Βιτάλες, Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης.
20 Αν επιμελούνται τα επιτροπικά των χρέη	Μάλιστα τα επιμελούνται.

Εν Σύρω 28 Μαρτίου 1837

Η εξεταστική επιτροπή

Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης, Μ. Μακρινιότης πρόεδρος, Αντώνιος Ι. Βιτάλε,

Γ. Ιουστινιανός, Γαβριήλ Πριβελέγγιος εφημέριος, Ιωάννης Π. Ξανθάκης²⁴

Έφυγε με μετάθεση²⁵, αφού πρώτα οργάνωσε τις Δημόσιες Εξαμηνιαίες Εξετάσεις του Σχολείου στις 28 Μαρτίου 1837, πιθανόν στα τέλη Απριλίου, στα

²⁴ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Δ' 1833-1848, Θ.155 /φ. 4

²⁵ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, 1833-1866 ,Θ.196/ Φ.3 Αρ.12875/1582. Αθήνα 24 Μαΐου 1837.

«Προς τον Διοικητήν Σύρου

«Επειδή κατά την αναφοράν σας η Δημοτική Αρχή Σύρου επρόβλεψε περί της τακτικής μισθοδοσίας του Δημοδιδασκάλου και κατά συνέπειαν της προλαβούσης μας προσκλήσεως προτείνεται την αντικατάστασιν του μετατεθέντος κ. Ιω Μεντζελόπουλου, η Γραμματεία αύθις διορίζει τον Δημοδιδάσκαλον κ. Μ. Κυριακού μετατεθέντον από Τήνον επί μηνιαίω μισθώ δρ. 90. Ο μισθός δε ούτος θέλει χορηγηθεί εκ του Δημοτικού Ταμείου ομοί με τα εις το 24 άρθρο του, περί Δημοτικών Σχολείων νόμου οριζόμενα. Προσκαλείσθε επομένως να φροντίσητε περί της εγκαθιδρύσεως αυτού, καθώς και περί της τακτικής μισθοδοσίας. Περί των παρατηρήσεων σας περί των αιτίων δια τα οποία αναβάλλετο η μισθοδοσία του πρώην Δημοδιδασκάλου Σύρου κτλ σας λέγομεν, ότι δεν αγνοεί μεν η Γραμματεία το ατακτοποιήτον εισέτι των δημοτικών πόρων. Γνωρίζει δε προσέτι, ότι και οι Δημοδιδάσκαλοι άλλους προς το ζην πόρους δεν έχουν παρά τον μισθόν των. Επομένως δεν δύναται να παραβλέπη αυτή, μένοντας ολόκληρους μήνας αμισθοδότητος, ή λαμβάνοντας 5-10 δρχ. ενίοτε ως

μέσα του Διδακτικού έτους, παραπονούμενος και δυσαρεστημένος από τον Δήμο όπως διαπιστώνεται από το έγγραφο που έστειλε από τον Ιανουάριο του 1837, «Προς το επί των Δημοσίων Σχολείων Γενικόν Διευθυντήριον», ο οποίος Δήμος, λόγω οικονομικών δυσχερειών, καθυστέρησε την μισθοδοσία του²⁶.

«Προς το επί των Δημοσίων Σχολείων Γενικόν Διευθυντήριον

Περί της μισθοδοσίας του

Σας είναι γνωστόν ότι ων ξένος ακτήμων και ενδεής εις τον τόπον τούτον άλλον πόρον ζωής δεν έχω ειμή τον εκ της θέσεώς μου μισθόν. Αλλά τούτον υποχρεωθείς ο εδώ Δήμαρχος να μοι πληρώνη ομού με τα νενομημένα δίδακτρα και το άμισθον οίκημα τακτικώς κατά μήνα, δεν με πληρώνει ούτε καν κατά τριμηνίαν ώστε εκ τούτου εξαντληθέν εξ εμού, οποίον μέσον του ζην, λιμοκτονώ. Όθεν παρακαλείται ενθέρμως το Σεβαστόν Διευθυντήριον το οποίον εφορεύει και διευθύνει τον φωτισμόν της νεολαίας, ως και τους αυτού διδασκάλους να διατάξη δια μέσου της Γραμματείας τον εδώ Δήμον να μοι πληρώνη τακτικώς τον μισθόν επειδή και έως την σήμερα δεν έλαβον πολλάς φορές μισθόν τακτικόν και μάάλιστα ήδη με λείπουν υπέρ τα τρία μηνιαία, τα οποία ζητών δεν εισακούομαι, εύελπιστων ότι θέλω τόχει την δικαίαν μου αίτησιν δια το φιλοκάγαθον του Σεβαστού Διοικητηρίου υποσημειούμαι.

Ευσεβάστως,

Εν Σύρω τη 29 Ιανουαρίου 1837

Ο Δημοδιδάσκαλος Σύρου, Ιωάννης Μεντζελόπουλος»²⁷

Όσοοο ο Νομάρχης Κυκλάδων, στην επί των Εκκλησιαστικών Γραμματεία, αναφέρει ότι παρά τις καθυστερήσεις τελικά «επληρώθη όλους τους δεδουλευμένους και καθυστερήσαντας μισθούς του, παρά του Δημοτικού ταμείου και απήλθεν προ ημερών δια την νέαν θέσιν του». Ζητεί νέον δάσκαλο για το Δημοτικό Σχολείο Σύρου θεωρώντας ότι, «τα κατά της δημοτικής αρχής παράπονα προς την Γραμματεία του διδασκάλου κ. Μεντζελόπουλου δεν ήσαν εις μέτρον δίκαια. Είναι αλήθεια ότι δεν πληρώνετο τακτικώς κατά μήνα, αλλ' είναι και επίσης αληθές ότι δεν έχασεν, ούτε ήτον

ελεημοσύνην και πολλάς υποσχέσεις από μέρος των προϊσταμένων αρχών ότι μετ' ολίγον θέλει λάβει τους μισθούς των. Ο κ. Μεντζελόπουλος πολλάκις ανεφέρθη εις τας διάφορους αρχάς και εις την Γραμματείαν αιτών τους μισθούς του, όχι διότι εφοβείτο μήπως δεν τους λάβει ποτέ, αλλά διότι εστερείτο, μη έχων πώς να θεραπεύση τας καθημερινάς ανάγκας του. Οι δήμοι καθώς και αι προϊστάμεναι αρχαί πρέπει να φροντίζουσι περί της εξοικονομήσεως των δημοδιδασκάλων και περί της προμηθείας του αναγκαίου υλικού των σχολείων, καθώς και εις τας περί δημοδιδασκαλίας διάφορους αναγκαίας εγκυκλίους μας, διασαφής και μάάλιστα ως την υπ' αρ. 11052 τ. ε. άλλως η Γραμματεία θέλει αναγκάζεται να μεταθέτη αόθισον θέλει είναι ωφελιμώτερον. Ο Γραμματεύς, Ι. Γλαράκης»

²⁶ ΙΑΔΑΣ, 970/513/5 Δεκεμβρίου 1836. Ο Δήμαρχος δίδει εντολή στον εισπράκτορα του Δήμου να του πληρώσει τους μισθούς του από τον Σεπτέμβριο μέχρι τον Δεκέμβριο του 1836. Από την ημέρα δε που διορίστηκε 15 Φεβρουαρίου μέχρι τέλους Αυγούστου 6 ½ μηνών μισθούς κατέβαλε ο Δήμαρχος Γ. Ιουστινιανός, πιστώνοντας τον Δήμο, που αδυνατούσε να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του.

²⁷ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Δ' 1833-1848, Θ.155/φ.4 Αρ. 49.

φόβος να χάση ποτέ οβολόν. Εάν δεν πληρώνετο τακτικώς τούτο δεν ήταν αποτέλεσμα κακής προαιρέσεως της Δημοτικής Αρχής. Η Γραμματεία γνώριζεν ότι οι δημοτικοί πόροι εισέτι δεν ευστηματοποιήθηκαν»²⁸.

Άλλο πρόβλημα δεν πρέπει να προέκυψε, γιατί η Επιθεωρητική Επιτροπή σε έγγραφό της με αριθ. 414/528/5 Μαΐου 1836, αναφέρει για την «διαγωγή και επιμέλεια του δημοδιδασκάλου ότι εκπληροί τα χρήοντα εξαιρέτα»²⁹.

Στις εξετάσεις δε του Α' εξαμήνου 28 Μαρτίου 1837, «παρατηρεί την πρόοδον των μαθητών, ούσαν όχι μικράν δεν δύνανται να μην ομολογήσωσι τους υπερβολικούς κόπους και προσπαθείας του διδασκάλου τας οποίας κατέβαλεν υπέρ του φωτισμού της νεολαίας μας» και παρουσιάζει τους τρεις αριστεύσαντες και τέσσερεις δευτερεύσαντες μαθητές του σχολείου³⁰.

²⁸ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, 1833-1866, Θ.196 /φ.3. Αρ. 767/ Εν Ερμουπόλει τη 10 Μαΐου 1837

«Ο Νομάρχης Κυκλάδων

Προς την επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Βασιλικής Γραμματείας

Ο μέχρι τούδε δημοδιδάσκαλος του Δήμου Σύρου κ. Ιω. Μεντζελόπουλος πληρώθη όλους τους δεδουλευμένους και καθυστερήσαντας μισθούς του, παρά του Δημοτικού ταμείου και απήλθεν προ ημερών δια την νέαν θέσιν του. Δια να μην παραλύσει το σχολείον δια την έλλειψιν διδασκάλου αναγκάσθημεν να αναπληρώσωμεν προσωρινώς την θέσιν του και επιμόνου αίτησης της Δημοτικής Αρχής δια του βοηθού του αλληλοδιδασκτικού σχολείου της Ερμουπόλεως μέχρις ότου, η Γραμματεία αποστείλει τον αντικατασταθησόμενον. Κατά την έννοιαν της υπ' αρ. 12063 διαταγής της Γραμματείας προσκαλέσαμεν το Δήμαρχον δια να εξασφαλίση του λοιπού την ετήσιον μισθοδοσίαν του διδασκάλου, ώστε να είναι εις θέσιν να του πληρώνει τακτικώς κατά μήνα και περί τούτου μας έδωσεν υπόσχεσιν. Εν τοσούτω ας μας συγχωρήσει η Γραμματεία να παρατηρήσωμεν ότι, τα κατά της δημοτικής αρχής παράτονα προς την Γραμματεία του διδασκάλου κ. Μεντζελόπουλου δεν ήσαν εις μέτρον δίκαια. Είναι αλήθεια ότι δεν πληρώνετο τακτικώς κατά μήνα, αλλ' είναι και επίσης αληθές ότι δεν έχασεν, ούτε ήταν φόβος να χάση ποτέ οβολόν. Εάν δεν πληρώνετο τακτικώς τούτο δεν ήταν αποτέλεσμα κακής προαιρέσεως της Δημοτικής Αρχής, η Γραμματεία γνώριζεν ότι οι δημοτικοί πόροι εισέτι δεν ευστηματοποιήθηκαν. Άλλοτε από τινε εμμέσους και αμέσους φόρους και άλλοτε εκ συνεισφοράς των δημοτών; εισίν αι δημοτικά χρεία. Εισοδήματα σταθερά ...δεν υπάρχουν.

Είναι λοιπόν φανερό ότι η δημοτική Αρχή δε δύναται να επαρκή εις τας ανάγκας της Δημοτικής υπηρεσίας, ειμή εκ διαλειμμάτων και εις εποχάς καθ' ας οι φόροι συνάζονταν. Εις χωρικούς μάλιστα Δήμους οποιός είναι και ο της Σύρου είναι ομολογούμενον ότι και εις την εποχήν κυρίως της συγκομιδής των καρπών οι πόροι συνάζονταν. Δεν είναι λοιπόν δίκαιον να δοθή πλήρης πίστις εις τα λεγόμενα του κ. Μεντζελόπουλου του να μένει άνευ διδασκάλου η νεολαία της Σύρου ήτις προ πολλού έχει χρείαν φωτισμού δια τας πεπαλαιωμένας και φθοροποιάς προλήψεις τας οποίας ο δυτικός κλήρος τρέφει με επιμονήν εν τω μέσω αυτών. Έπειτα ο κ. Μεντζελόπουλος όφειλε αντί να παραπονήται εις το Διεθοντήριον, να αναφερθή εγκαίρως εις την προισταμένην Διοικητικήν Αρχήν. Δεν θέλει βέβαια αρνηθεί ούδ' αυτός, ότι όταν εσχάτως μόνον εξήτησεν την συνδρομήν μας, την έλαβε με τοιούτον αποτέλεσμα, ώστε και εις αυτάς τας ώρας της μεταθέσεως του, πληρώθη μέχρι οβολού υποχρεθέντων των δημοτών να τον εξοφλήσουν εκ δανείων. Ευπειθέτατος, Ο διοικητής Σύρου».

²⁹ ΙΑΔΑΣ, 414/528/5 Μαΐου 1836. Βλ. ό.π.

«...Εν μόνον αρτιούστατον Δημοτικόν σχολείον υπάρχει εν τω δήμω τούτο και διδάσκαλος αυτού ο Ιωάννης Μεντζελόπουλος εκ των εξετασθέντων ως όφειλε από την Σ. Κυβέρνησιν.

Κατάστημα Σχολείου δεν έχει ιδικό του ο Δήμος τούτος αλλ' υπό ενοίκιον το οποίον αν και ευρυχωρότερον των ενταύθα οικιών, όμως δεν επαρκεί η χωρητικότητα του αριθμού των φοιτούντων μαθητών οίτινες υπερβαίνουν τους 131, επί του παρόντος. Βιβλία δ' ανήκοντα εις τον Δήμον υπάρχουν, τα εις τον κατάλογον συμπεριλαμβανόμενα. Περί δε της διαγωγής και επιμελείας του δημοδιδασκάλου διομολογεί η επιτροπή ότι εκπληροί τα χρήοντα εξαιρέτα.

Εν Σύρω 5 Μαΐου 1836

Ευπειθής, Ο Δήμαρχος, Γ. Ιουστινιανός»

³⁰ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Δ' 1833-1848, Θ.155/φ.4 Αρ. 735/Σύρω 6 Μαΐου 1837. Περί των κατά τον Μάρτιον εξαμηνιαίων εξετάσεων των Δημοτικών Σχολείων Σύρου»

4.2.2.2. Μιχαήλ Κυριακού (1837-1839)

Διορίστηκε δια βασιλικού διατάγματος της 2(13) Αυγούστου 1834, ως διδάσκαλος Δημοτικού Σχολείου στην Τήνο³¹.

Διαδέχθηκε τον Ιωάννη Μεντζελόπουλο και μετατέθηκε από την Τήνο στην Σύρο τον Μάιο του 1837³² και ανέλαβε τα καθήκοντα του στις 10 Ιουνίου 1837³³. Αλλά ούτε ο Μ. Κυριακού έμεινε μεγάλο χρονικό διάστημα διδάσκαλος στο Δημοτικό Σχολείο Σύρου. «Ο οργίλος χαρακτήρας του» τον έφερε πολύ γρήγορα σε σύγκρουση με την Επιθεωρητική Επιτροπή η οποία ζήτησε την «παύση του» και τον ανάγκασε να ζητήσει μετάθεση, αφού «οι μαθητές αφήρεσαν το προς αυτόν οφειλόμενον σέβας και άλλοι μεν ηναγκάσθησαν να αναχωρήσουν από το σχολείον και να μεταβώσιν εις τα της Ερμουπόλεως και άλλοι εοιμάζονται να αναχωρήσουν. Οι δε μένοντες διδάσκονται όχι σύμφωνα με όσα διδάσκει η ηθική»³⁴.

Διαπιστώνουμε στο σημείο αυτό, την δύναμη των Επιτροπών όσον αφορά την τύχη των δασκάλων. Αλλά και πόσο η Γραμματεία ελάμβανε υπόψη της αυτές τις καταγγελίες και δεν δίστασε καθόλου να τον αντικαταστήσει³⁵.

«Η Εξεταστική Επιτροπή του Δημοτικού Σχολείου Σύρου συνήλθε σήμερον 28 Μαρτίου 1837, ημέραν Κυριακήν και ώραν 2 μ.μ. εις το Δημοτικόν Σχολείον για να κάνη την πρώτην του έτους εξαμηνιαίαν εξέτασιν των εν αυτώ φοιτώντων μαθητών ενώπιον όλων των παρεβρεθέντων δημοτικών αρχών και του κλήρου ως και όλων των γονέων των εις το σχολείον μαθητών.

Όθεν αφού ενεργήθησαν όλα τα απαιτούμενα εις την περίστασιν ταύτην σύμφωνα με την υπ' αρ. 381 διαταγήν της διοικήσεως Σύρου, επάλλη ύμνος εκ διαφόρων μαθητών υπέρ της μακροβιότητος του Σ. ημών Βασιλέως Όθωνος και έτερος αρμόδιος δια τας εξετάσεις. Είτα ο διδάσκαλος εκφώνησε λογίδριον κατάλληλον της περιστάσεως ταύτης και μετά το λογίδριον εκτίμησε από τους καταλόγους του, τους εις την παρελθούσαν εξαμηνίαν εξέτασιν αριστεύσαντες και έτι εξακολουθούντες να προοδεύουσι εις τα τε την μάθησιν και ηθικήν την διαγωγήν, ως τοιούτοι δε ονομάσθησαν ο Λουκάς Περουζίνος, Αλέξανδρος Ρούσσος και Φραγκίσκος Δαλέζιος. Επομένως άρχισαν αι εξετάσεις των μαθητών υπερβησάντων των 150 εις τα παραδιδόμενα μαθήματα. Εκ των μαθητών τούτων πολλοί έδειξαν βήματα προόδου και ικανά δείγματα επιμελείας. Εξαιρέτως δε οι εκ του όπισθεν καταλόγου τρεις αριστεύσαντες δηλ. Αντώνιος Ιω. Βαρθαλίτης, Απόστολος Γ. Κουκούλας και Ραφαήλ Δαλέζιος. Ομοίως και οι δευτερεύσαντες Αλέξανδρος Φ. Ρούσσος, Φραγκίσκος Γ. Δαλέζιος και Λουκάς Περουζίνος και Γεώργιος Π. Ραουζαίος. Άπαντες της ογδόης τάξεως εκ δε των λοιπών επτά κλάσεων, ευδοκίμησαν εξαιρέτως 20 μαθητές εις την ανάγνωσιν την γραφήν και την αριθμητικήν, τους οποίους η Εξεταστική Επιτροπή και ο Σ. Επίσκοπος εβράβευσαν με βραβεία κατάλληλα με την προκοπήν και την ευτασίαν των. Οι δε τρεις αριστεύσαντες έλαβαν τα εξοχώτερα των βραβείων. Μετά δε την διανομήν των βραβείων εκφώνησεν ο επίσκοπος λογίδριον προτρεπτικόν εις την παιδείαν διεγείρων το φιλόμουσον των γονέων και αποτεινόμενον εις έταινον του δημοδιδασκάλου.

Η δε Επιθεωρητική Επιτροπή του σχολείου παρατηρούσα την πρόοδον των μαθητών ούσαν όχι μικράν δεν δύνανται να μην ομολογήσωσι τους υπερβολικούς κόπους και προσπάθειάς του διδασκάλου τας οποίας κατέβαλεν υπέρ του φωτισμού της νεολαίας μας»

³¹ Βάση Δεδομένων: Δοιάρκι-εφημερίδα της Κυβέρνησης 1833-1847, Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, αρ. 34, 14/09/1834, σ. 260, μικροφίλμ 4, κωδ. Αρ. 3.3, α.α. 169.

³² ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, 1833-1866, Θ.196/φ.3. Αρ. 12875/1582/ Αθήνα 24 Μαΐου 1837.

Βλ. εδώ Παράρτημα 4 «Έλεγχοι Προόδου και Αριστούχοι».

³³ ΙΑΔΑΣ, Εν Σύρω 30 Ιουνίου 1837. Προς την Επιθεωρητικήν Επιτροπήν.

³⁴ ΙΑΔΑΣ, Αριθ. 4/17 Ιουνίου 1838. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Πρακτικό της Επιθεωρητικής Επιτροπής του Δημοτικού Σχολείου Σύρου 1838».

³⁵ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, 1833-1866, Θ.196/ Φ.3. Αρ. 21957.22982/3279.

4.2.2.3. Δημήτριος Μαρκουλίδης (1839-1845)

Διορίστηκε δια βασιλικού διατάγματος της 12/24 Σεπτεμβρίου 1834, ως διδάσκαλος Ελληνικού Σχολείου στην Άνδρο³⁶.

Σε έκθεση της Επιθεωρητικής επιτροπής με ημερομηνία 28/9βρίου 1836, ο Δημήτριος Μαρκουλίδης φαίνεται να υπηρετεί ως εξετασμένος δάσκαλος στο Δημοτικό Σχολείο του Δήμου Άνδρου. Μάλιστα ο Δήμαρχος Άνδρου Μιχαήλ Πέτρου Καϊρι, παρατηρεί ότι: «ο Δημοδιδάσκαλος Μαρκουλίδης δεν εκτελεί με την απαιτούμενη επιμέλειαν» και αυτό αποδεικνύεται «από τους υπ' αυτού διδασκομένους, οίτινες δεν έκαμαν καμίαν πρόοδον». Γι' αυτό το λόγο «οι κάτοικοι δεν είναι απ' αυτόν ευχαριστημένοι». Κυρίως δεν λαμβάνει μέτρα σύμφωνα με το άρθρο 6 του διδασκαλικού νόμου, «κατά των μη φοιτώντων τακτικώς εις το σχολείον, επειδή αυτοί είναι υιοί γεωργών» και λόγω των οικιακών εργασιών και της φροντίδας των μικρότερων ζώων δεν μπορούν να φοιτούν τακτικά στο σχολείο³⁷.

Με την υπ' αριθ. 16811/3603/14 Νοεμβρίου 1837, ο Μαρκουλίδης μετατίθεται από την Άνδρο στην Τήνο³⁸.

Στο Σχολείο της Σύρου, ανέλαβε καθήκοντά το Σεπτέμβριο του 1838 και επί των ημερών του το σχολείο προόδευσε και η Εξεταστική Επιτροπή, τον επαινεί με τα καλύτερα λόγια: « Η επιτροπή νομίζει χρέος της να ομολογήσει ότι ο κ. Δημοδιδάσκαλος διαπρέφας εις την θέσιν της διδασκαλίας του, καθότι προσπαθεί μετά ζήλου και προθυμίας εις την ηθικήν αναμόρφωσιν της νεολαίας, καίτοι συναντά προσκόμματα ουκ ολίγα εκ της στενότητος της επί μισθώ λαμβανομένης οικίας δια Σχολείον»³⁹.

Από την εφημερίδα *Ερμής* πληροφορούμαστε ότι ο Μαρκουλίδης έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις Αρχαιότητες του νησιού και μάλιστα σύμφωνα με την εφημερίδα ανακάλυψε το σπήλαιο του Φερεκύδη στην περιοχή Αληθινή, κοντά στο καθολικό εκκλησάκι του Αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή⁴⁰. Λίγους μήνες αργότερα, η ίδια εφημερίδα γράφει πάλι για τον Μαρκουλίδη:

«Αξιέπαινος τω όντι καθίσταται ο Διδάσκαλος της Άνω Σύρου Κ. Δ. Μαρκουλίδης, όχι μόνον δια την προς την εκπαίδευσιν των μαθητών του επιμέλειαν αλλά και δια τον οποίον δεικνύει μέγαν ζήλον εις την ανακάλυψιν των αρχαιοτήτων της νήσου μας. Εκτός των διαφόρων παλαιών νομισμάτων τα οποία συνέλεξεν από διαφόρους χωρικούς, εσχάτως επέτυχε και ένα τύπον ακόμη των νομισμάτων επί των οποίων εχόνετο το νόμισμα. Ο τύπος ούτος παριστάνει κεφαλήν βασιλέως εστεμένην από κισσόν, ζωηρώτατα εσκαλισμένην. Είναι

³⁶ Βάση Δεδομένων: Δοιάκι-εφημερίδα της Κυβέρνησης 1833-1847, Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, αρ. 37, 16/10/1834, σ. 272, μικροφίλμ 4, κωδ. Αρ. 3.3, α.α. 169.

³⁷ Αντωνίου Δαυίδ, *Ανδριακά Χρονικά, Η Άνδρος μέσα από το αρχείο του Υπουργείου Παιδείας (1833-1850)*, τ. Γ' Εκπαιδευτικά, Καϊρειος Βιβλιοθήκη, Άνδρος 1995, σ. 63-64.

³⁸ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, 1833-1848, Θ. 155/φ.4.

³⁹ ΙΑΔΑΣ, Έκθεσις β' εξαμήνου, 28 Αυγούστου 1839, βλ. εδώ Παράρτημα 4. συμπεριλαμβάνεται στο «Πρακτικόν της Επιθεωρητικής Επιτροπής του Δημοτικού Σχολείου Σύρου, 1838».

⁴⁰ Εφημερίδα *Ερμής*, αριθ. 198-199 /9-1-1843.

επί σιδήρου στριγγύλου ενός δακτύλου πάχους εκ του απέναντι μέρους έχοντος λεπτήν λαβήν εις είδους κάρφους. Εκτός του ανωτέρου τύπου, ο φιλόκαλος διδάσκαλος εύρε προσέτι και μίαν λάϊνον παλαιάν περιέργον περατουμένην εις οξείαν γωνίαν και έχουσαν ενός ήμισυ ποδός μέγεθος. Λέγεται ότι εύρε και επί τινος μαρμάρου κειμένου εις τα πρόθυρα μιας οικίας επιγραφήν αναφέρονσαν το όνομα του Μάρκου Αυρηλίου⁴¹».

Η παραπάνω δραστηριότητα του δασκάλου συνεχίστηκε και μάλιστα καθώς γράφεται, βρήκε μαζί με χωρικούς και διάφορα αντικείμενα σε τάφους, προφανώς στην περιοχή της «Νεκρόπολης της Χαλανδριανής»⁴².

Δεν γνωρίζουμε τι μεσολάβησε στο μεταξύ, αλλά από την *Γραμματεία των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως*, απολύθηκε στις 27 Μαΐου 1845, γιατί ενώ ζήτησε άδεια, ενός μήνα, για να απουσιάσει στην Χίο για οικογενειακές υποθέσεις, εκείνος βρέθηκε στην Σμύρνη, Διευθυντής ενός σχολείου, «εξαπατώντας την κυβέρνηση», αφού ενώ απουσίαζε ταυτόχρονα κρατούσε και την θέση του στην Σύρο, χωρίς να σκέφτεται την «βλάβη που προξενούσε στους μαθητές του», οι οποίοι έμεναν χωρίς δάσκαλο⁴³.

Ωστόσο ο Συριανός τύπος της εποχής, αναφέρεται με κολακευτικά λόγια για τον δάσκαλο *Δημήτριο Μαρκουλίδη* και θεωρεί απώλεια «την στέρησιν τοιούτου αξίου και δραστηρίου διδασκάλου από τον οποίον έλαβεν η νεολαία των την μεγίστην ωφέλειαν. Πόσον λυπηρόν καθίσταται το να μην ανταμείβονται επαξίως οι άνθρωποι από τους οποίους έχει τόσον ανάγκη ο τόπος...»⁴⁴.

4.2.3. Σχέσεις διδακτικού προσωπικού, Επιτροπών και Δημοτικής αρχής

Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι οι *Δήμαρχοι* και οι *Επιτροπές*, τόσο η *Εξεταστική* όσο και η *Επιθεωρητική*, την περίοδο που εξετάζουμε, είχαν μεγάλη δύναμη και ασκούσαν εξουσία στους δασκάλους. Οι εισηγήσεις τους λαμβάνονταν σοβαρά υπόψη. Έτσι ο Δημοδιδάσκαλος βρισκόταν συνεχώς κάτω από τον έλεγχο της δημοτικής αρχής η οποία δεν δίσταζε να τον καταγγείλει δικαίως ή αδικώς στη *Γραμματεία Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως*, συνοδεύοντας συνήθως την καταγγελία με πρόταση μετάθεσης του. Να υπενθυμίσουμε ότι υπήρχε διάκριση καθηκόντων μεταξύ της *Επιθεωρητικής ή Εφορευτικής Επιτροπής* και της *Εξεταστικής*, η οποία διοριζόταν μόνο για την διενέργεια των Δημοσίων Εξετάσεων

⁴¹ Εφημερίδα Ερμής, αριθ. 219/29-5-1843.

⁴² Εφημερίδα Ερμής, αριθ. 232/28-8-1843.

⁴³ ΓΑΚ, Α. ΥΕΔΕ, Θ. 196/φ.3. Αρ. Πρ. 30293/1008 Εν Αθήναις τη 27 Μαΐου 1845.

⁴⁴ Εφημερίδα Αίολος, αριθ. 26/10-2-1845. «Ο κ. Μαρκουλίδης διδάσκαλος της Άνω -Σύρου, μετά της οικογενείας του, απέρχεται εις Σμύρνην».

που γίνονταν κάθε εξάμηνο. Την Επιθεωρητική Επιτροπή αποτελούσαν ο Δήμαρχος ως πρόεδρος, ο εφημέριος του τόπου και 2-4 δημότες από το δημοτικό συμβούλιο. Καθήκον της είχε «να εφορεύει, να εμψυχώνει και να διευθύνει το σχολείο του δήμου», να φροντίζει για το κτίριο που στεγάζεται, να εξασφαλίζει τα αναγκαία υλικά και βιβλία, να επαγρυπνεί για την εκτέλεση των χρεών των δημοδιδασκάλων, να επιθεωρεί κάθε μήνα το σχολείο και γενικά ασκούσε έναν ασφυκτικό έλεγχο στον δάσκαλο, ο οποίος βρισκόταν κυριολεκτικά υπό την εξουσία της. Γι' αυτό και η Γραμματεία όριζε, η Επιθεωρητική Επιτροπή να είναι διαφορετική από την Εξεταστική, για να αποφεύγονται οι ακρότητες. Την πρώτη εφορευτική ή Επιθεωρητική Επιτροπή αποτελούν οι «Δημότες Αντώνιος Ι. Βιτάλης, Γεώργιος Ρούσσοσ, Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης και Γιάνκος Ξανθάκης». Πρόεδρος της επιτροπής είναι ο Δήμαρχος Γ. Ιουστινιανός, ή «ο εφημέριος Γαβριήλ Πριβιλέτζιος»⁴⁵. Την πρώτη Εξεταστική Επιτροπή οι: «Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης, Μ. Μακρινιτίης Ειρηνοδίκης, Αντώνιος Ι. Βιτάλης, Γ. Ιουστινιανός Δήμαρχος, Γαβριήλ Πριβιλέτζιος εφημέριος και Γιάνκος Ξανθάκης»⁴⁶.

Η Επιθεωρητική Επιτροπή του Δημοτικού Σχολείου Σύρου, είναι ευχαριστημένη από την ανταπόκριση και την ικανότητα του δασκάλου Ιωάννη Μεντζελόπουλου στα διδακτικά του καθήκοντα και σε έγγραφό της με αριθ. 414/528/5 Μαΐου 1836, επαινεί τα προσόντα του δασκάλου κρίνοντας την διαγωγή και την επιμέλεια του εξάαιρετη⁴⁷, ενώ στις 22 Οκτωβρίου 1836 ο Δήμαρχος Σύρου Γ.

⁴⁵ ΙΑΔΑΣ, Πράξη 15, 1 Δεκεμβρίου 1835.

«Το Δημοτικόν Συμβούλιον Σύρου

Συνελθόν σήμερον τη εν Δεκεμβρίου 1835, σε συνεδρίασιν προεδρευομένην παρά του Προέδρου Γ. Ρούσσου δια να σκεφθή περί συστάσεως επιτροπής επιφορτισμένης την Εφορίαν του Δημοτικού Εκπαιδευτικού Καταστήματος του Δήμου τούτου συμφώνως προς την αριθ. 606 διαταγή της Β. Νομαρχίας Κυκλάδων, προτάσεως γενομένης περί τούτου παρά του συνεδριάζοντος Δημάρχου.

Το συμβούλιον σκεψάμενον το αντικείμενον τούτο και συμμορφούμενον με το αριθ. 34 του από 6 Σεπτεμβρίου 1834 Υ. Β. Διατάγματος Βασ. Εφημ. Αριθ. 11, έχον δε υπ' όψιν και το αριθ. 114 του περι Δήμων Νόμου.

Εκλέγει ομοφώνως

Α' Τους Δημότες Αντώνιον Στέφανον Βιτάλη, Γεώργιον Ρούσσον, Αντώνιον Πρίντεζη Μοροζίνη και Γιάνκον Ξανθάκη, ως μέλη της επιφορτισμένης την εφορίαν του Εκπαιδευτικού Καταστήματος επιτροπής του Δήμου τούτου θεωρημένους ικανούς δι' αυτό το χρέος.

Β' Αντίγραφον της παρούσης πράξεως να γνωστοποιηθή εις την Δημαρχίαν δια την ενέργειαν των κατά συνέπειαν.

Το Δημοτικόν Συμβούλιον

Γ. Ρούσσος, Κ. Βουτζίνος, Ν. Στέφανος, Ι. Παμπακάρης, Μ. Μακρινιτίης, Π. Ραουζαίος, Π. Σαργολόγος, Γ. Δαλέζιος, Α. Πρίντεζης Μοροζίνης

Δια το ακριβές αντίγραφον

Εν Σύρω τη 2 Δεκεμβρίου 1835

Ο Πρόεδρος Γ. Ρούσσος»

⁴⁶ ΓΑΚ, Α. ΥΕΔΕ, Δ' 1833-1848, Θ. 155/Φ. 4. Από την έκθεση της Εξεταστικής Επιτροπής στις 28 Μαρτίου 1837.

⁴⁷ ΙΑΔΑΣ, 414/528/5 Μαΐου 1836.

Ιουστινιανός ως πρόεδρος της Επιθεωρητικής Επιτροπής, αναφέρει ότι οι κάτοικοι είναι «υπερευχαριστημένοι», από τον δάσκαλο Ιωάννη Μεντζελόπουλο⁴⁸.

Δεν συνέβη όμως το ίδιο με τον διάδοχο του Ιωάννη Μεντζελόπουλου, Μιχαήλ Κυριακού, που ένα χρόνο μετά τον διορισμό του, ήλθε σε σύγκρουση με την Επιθεωρητική Επιτροπή, εξ αιτίας της διαγωγής του και της κακής επίδοσης των μαθητών του.

Προηγήθηκε η έκθεση της Εξεταστικής Επιτροπής στις 21 Μαρτίου 1838, η οποία ήταν καταπέλτης για τον δάσκαλο Μ. Κυριακού. Αναφέρει σχετικά ότι, «*Η Επιθεωρητική Επιτροπή παρατήρησε πόσον οπισθοδρομημένη ευρέθη η πρόοδος και η ηθική διαγωγή των μαθητών του Δήμου Σύρου, την οποίαν επέδειξαν εις την παρούσαν εξέτασιν. Τοιούτον δυστύχημα δεν ημπορεί ν' αποδοθή εις άλλον ειμή μόνον εις την αμέλειαν και εις τας ελλείψεις του δημοδιδασκάλου[...] είναι οργίλος [...] και παραμελεί τα χρέη του*»⁴⁹.

Τον Απρίλιο του 1838, η Επιθεωρητική Επιτροπή αποτελούμενη από τους Γαβριήλ Πριβιλέγγιο εφημέριο, Ιωάννη Δούναβη, Α. Πρίντεζη Μοροζίνη, Ιωάννη Ξανθάκη, Α. Βιτάλε και Γ. Δαλέζιο, μετά τις Εξετάσεις του Α' εξαμήνου, στέλνει Έκθεση προς την Διοίκηση Σύρου, αναφέροντας ότι οι μαθητές καμία πρόοδο δεν παρουσίασαν,

«*είτε εκ της αμεθοδίας του διδασκάλου προς την παράδοσιν των μαθημάτων, είτε εκ του ατάκτου τρόπου του με τον οποίον φέρεται προς αυτούς εις τον καιρόν της παραδόσεως, είτε εξ' αμελείας του όχι μόνον δεν επροχώρησαν παντελώς εις εξαμήνον διάστημα αλλά μάλλον οπισθοδρόμησαν και κατά τα μαθήματα και κατά την χρησιμοθήθειαν και δια να μην ματαιοπονούν εις το σχολείον τούτο καταφεύγουν εις τα της Ερμουπόλεως όπου ευρίσκουν πλούσια τακτικά και ευμέθοδα μαθήματα. Η τοιαύτη διαγωγή του διδασκάλου αφήρησεν από τους μαθητάς Σέβας και υπακοήν και τοιοτοτρόπως αδύνατον η διδασκαλία του να επιφέρει καμίαν ωφέλειαν. Δια αυτούς τους λόγους θεωρεί εξ ανάγκης η επιτροπή την μεταρρύθμιση του διδασκάλου και αντικατάστασιν αυτού από άλλον ικανότερον δια να μη εξοδεύωσι ματαιώς τον πολύτιμον καιρόν των και δια να μη καταναλίσκονται ανωφελώς τόσα έξοδα.*

Ευπειθής, Η Επιθεωρητική Επιτροπή του Δημοτικού Σχολείου Σύρου,

Γαβριήλ Πριβιλέγγιος εφημέριος, Ιω. Δούναβης, Α. Πρίντεζης Μοροζίνης,

Ιω. Ξανθάκης, Α. Βιτάλες, Γ. Δαλέζιος»⁵⁰.

Ωστόσο ο δάσκαλος Μιχαήλ Κυριακού, επειδή του καθυστερούνται μισθοί, είναι αναγκασμένος τον Ιούνιο του ίδιου έτους, να απευθυνθεί εγγράφως προς την Επιτροπή, ζητώντας, να φροντίσει για την πληρωμή του, όπως δικαιούται βάσει του νόμου, γιατί όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, «*ούτε ο ψωμάς μου δίνει βερεσέ ούτε ο τροφοπώλης, [...] ζητώ από τον εισπράκτορα αλλ' αυτός μοι λέγει παροιμίας τας*

⁴⁸ ΓΑΚ, Α. ΥΕΔΕ, Δ' 1833-1848, Θ. 155/Φ. 4. Εν Σύρω 22 8βρίου 1836. Ο Δήμαρχος Γ. Ιουστινιανός.

⁴⁹ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Θ. 155 /Φ. 4. Αρ. 980.1135/5 Μαΐου 1838. «Περί των Εξαμηνιαίων Εξετάσεων της επαρχίας Σύρου Δημοτικών Σχολείων», Η εξεταστική επιτροπή του Δημοτικού Σχολείου Σύρου.

⁵⁰ ΙΑΔΑΣ, 3/30 Απριλίου 1838. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Πρακτικόν Επιθεωρητικής Επιτροπής του Δημοτικού Σχολείου Σύρου 1838».

οποίας δεν γνωρίζουν εκείνοι όπου μοι δίδουν εμπιστοσύνη αλλ' ούτε εγώ χρεωστώ να τον ακούω»⁵¹.

Στις 17 Ιουνίου 1838, η Επιθεωρητική Επιτροπή ξανασυνεδριάζει και «αποφασίζει περί της παύσεως του δημοδιδασκάλου κυρίου Μιχαήλ Κυριακού» θεωρώντας ότι «η οργίλος διαγωγή του διδασκάλου δεν είναι σύμφωνος με τον χαρακτήρα τον οποίον πρέπει να έχει ένας διδάσκαλος, διότι δεν φέρεται ως πρέπει εις τους μαθητάς, τότε μεν υβρίζει αυτούς απρεπώς, τότε δε εκφράζεται κατ' αυτών με βλασφημίας αναρμόστους εις τον διδασκαλικόν χαρακτήρα και εις την τρυφεράν νεολαίαν και ένεκα τούτου οι μαθηταί αφήρεσαν τον προς αυτόν οφειλόμενον σέβας και άλλοι μεν ηναγκάσθησαν να αναχωρήσουν από το σχολείον και να μεταβώσιν εις τα της Ερμούπολεως και άλλοι ετοιμάζονται να αναχωρήσουν. Οι δε μένοντες διδάσκονται όχι σύμφωνα με όσα διδάσκει η ηθική». Προτείνει «να αντικατασταθεί ο δημοδιδάσκαλος δι' άλλου ικανότερου». Αλλά η απόφαση δεν είναι ομόφωνη. Ο κ. Γ. Δαλέζιος «δεν συμφωνεί περί της απευθείας παύσεώς του», ωστόσο παραδέχεται τις «ελλείψεις του διδασκάλου»⁵². Τελικά η Επιτροπή προχωρεί στην απόφασή της για την παύση του και αντίγραφο της κοινοποιεί στον ενδιαφερόμενο⁵³, ο οποίος παρά την διαμάχη και τις εντάσεις, επιθυμεί και παρακαλεί να παραμείνει. Όμως η Επιτροπή είναι ανένδοτη στην απόφασή της και την κοινοποιεί στον Διοικητή Σύρου, στις 25 Ιουνίου 1838⁵⁴.

Ο Διοικητής δια εγγράφου του ενημερώνει την Γραμματεία Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως ότι η Επιθεωρητική Επιτροπή «έλαυσεν τον Δημοδιδάσκαλον δυνάμει του εδαφίου 8 του άρθρου 37, του περί Δημοτικών Σχολείων νόμου. Η διοίκησις παρατηρήσασα ότι, εις την προκειμένην περίστασιν δεν υπήρχον κατελείγουσαι περιστάσεις, τας οποίας υποθάλλεται το μνημονευθέν εδάφιο 8, ακύρωσε την πράξιν και διέταξε την Επιτροπήν να περιορισθή εις τα καθήκοντά της, παρατηρούσα ότι, εις την Γραμματείαν απόκειται ν' αποφασίση περί του Δημοδιδασκάλου»⁵⁵.

Έτσι με απόφαση του Διοικητή Σύρου ανεκλήθη η «παύσις» του διδασκάλου Κυριακού⁵⁶. Ωστόσο η Γραμματεία των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως επειδή παρόμοια συμπεριφορά είχε και στην Τήνο, αλλά λόγω της πολυμελούς του οικογένειας τον λυπήθηκε και τον μετέθεσε στην Σύρο, με έγγραφό της προς τον ίδιο τον Κυριακού, εκφράζει την δυσαρέσκειά της, τον

⁵¹ ΙΑΔΑΣ, 46/10 Ιουνίου 1838.

⁵² ΙΑΔΑΣ, 4/17 Ιουνίου 1838. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Πρακτικόν Επιθεωρητικής Επιτροπής του Δημοτικού Σχολείου Σύρου 1838».

⁵³ ΙΑΔΑΣ, 5/20 Ιουνίου 1838. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Πρακτικόν Επιθεωρητικής Επιτροπής του Δημοτικού Σχολείου Σύρου 1838».

⁵⁴ ΙΑΔΑΣ, 7/25 Ιουνίου 1838. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Πρακτικόν Επιθεωρητικής Επιτροπής του Δημοτικού Σχολείου Σύρου 1838».

⁵⁵ ΓΑΚ, Α. ΥΕΔΕ, 1833-1866,Θ.196./φ.3. Αρ. Πρ. 1815. Ερμούπολη 5 Ιουλίου 1838. Προς την Βασιλικήν επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Γραμματείαν. Περί των διατρεξάντων μεταξύ του δημοδιδασκάλου και της Δημοτικής Αρχής.

⁵⁶ ΓΑΚ, Α. ΥΕΔΕ, 1833-1866,Θ.196. /φ.3. Αρ. 2489. Εν Σύρω τη 31 Αυγούστου 1838. Ο Διοικητής Σύρου Προς τον Δήμαρχον Σύρου. « Ακυρούμεν την υπ' αρ. 56 πράξιν του Δημοτικού Συμβουλίου,...»

επιπλήττει για την διαγωγή του και του ανακοινώνει ότι αυτή την φορά «αναγκάζεται προς σωφρονισμό», να τον «αφήση προσωρινώς άνευ Δημοσίου Διορισμού». Του επιτρέπει όμως, να έχει «Σχολείον ιδιαίτερον εις Ερμούπολην και να διδάσκη συμφώνως με τους περί Δημοδιδασκαλίας νόμους». Το αυστηρότατο έγγραφο της Γραμματείας έχει ως εξής:

«Προς τον Δημοδιδάσκαλον β' τάξεως κ. Μ. Κυριακού εις Σύρον
Εν Αθήναις την 20 8βρίου 1838

Με δυσαρέσκειάν μας είδομεν τα επανειλημμένα παράπονα της Δημοτικής Αρχής Σύρου και τας πράξεις τας οποίας κατά σου ηναγκάσθη να εκδόση. Παράπονα από την οργίλο διαγωγή και απρέπεια των τρόπων σου προς τους παίδας, από την παράβλεψη των καθηκόντων σου και από την αμέλειαν του σχολείου, εκ της οποίας επήγασε και των μαθητών σου η οπισθοδρόμησις και ο κίνδυνος της ολοσχερούς διαλύσεως του Σχολείου. Δια ταύτα ηναγκάσθημεν να ενεργήσωμεν την αντικατάστασίν σου και εδιορίσθη εις την θέσιν σου ο δημοδιδάσκαλος Τήνου κ. Δημήτριος Μαρκουλίδης, προς τον οποίον προσκαλείσαι άμα ελθόντα, να παραδώσεις το υλικόν και την διεύθυνσιν του σχολείου. Επειδή δε και εις την Τήνον τα αυτά εποίησες κατά σου παράπονα και η Γραμματεία οικτίρουσα σε, ένεκα της οικογενείας σου, ενήργησε την μετάθεσίν σου, ελπίζουσα ότι δεν ήθελες υποπέσει πλέον εις τα αυτά. Νυν αναγκάζεται προς σωφρονισμόν, να σε αφήση προσωρινώς άνευ Δημοσίου Διορισμού. Σοι επιτρέπεται όμως να έχης Σχολείον ιδιαίτερον εις Ερμούπολην και να διδάσκη συμφώνως με τους περί Δημοδιδασκαλίας νόμους. Σοι γίνεται δε και η προτροπή του να προσέξης εις το εξής, να επανορθώσης την διαγωγήν σου, να δειχθής επιμελέστερος και ακριβέστερος εις τη εκτέλεσιν των χρεών σου, συμπεριφερόμενος πράως και ημέρωσ προς τους παίδας. Όταν δε δώσεις τοιαύτα δείγματα, της συμφώνου με το διδασκαλικόν επάγγελμα χρηστής διαγωγής και πραότητος, η κυβέρνησις θέλει σε μεταχειρισθεί και ως Δημόσιον Δημοδιδάσκαλον. Άλλως θέλεις υποθέσει και εις τας ποινάς τας οριζόμενας υπό του περί Δημοδιδασκαλίας νόμου.

Ο Γραμματεύς, Γ. Γλαράκης»⁵⁷

Μετά από αυτήν την αρνητική εξέλιξη στην θέση του Μιχαήλ Κυριακού διορίστηκε ο Δημήτριος Μαρκουλίδης⁵⁸.

⁵⁷ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, 1833-1866,Θ.196./φ.3. Αρ. 21957.22982/3279.

⁵⁸ ΓΑΚ, Α. ΥΕΔΕ 1833-1866, Θ.196/φ.3 Εν Αθήναις την 20 8βρίου 1838
Αρ. 21957.22982/3291

«Προς την Διοικητήν Σύρου

Ελάβομεν εν καιρώ υπ' όψιν την υπ' αριθ. 1815 αναφοράν σας, περί της παρακάτω συνημμένης υποθέσεως (...) νυν δε λαβόντες και την υπ' αριθ. 2489 περί της αυτή υποθέσεως, σπεύδομεν να λάβομεν τα ανήκοντα μέτρα, δια να προλάβωμεν την διάλυσιν του Σχολείου εγκρίνοντες κ. Διοικητά και την υμετέραν ακύρωσιν της πράξεως του Δημοτικού Συμβουλίου, της καταργούσης την μισθοδοσίαν του δημοδιδασκάλου. Σας αναγγέλλομεν επομένως ότι ο εν Τήνω Δημοδιδάσκαλος κ. Δημήτριος Μαρκουλίδης διορίσθη εις το Δημοτικόν Σχολείον Σύρου, λαμβάνων μισθόν 90 δρχ κατά μήνα, εκ του Δημοτικού ταμείου και προσκλήθη να μεταβή όσον τάχιστα εις την θέσιν του, δια να παραλάβη άμέσως το σχολείον από τον κ. Μ. Κυριακού. Ούτος δε, αφήεται να διδάσκη ως ιδιαίτερος διδάσκαλος εις Ερμούπολην και δύναται να συστήση Σχολείον Δημοτικόν, μισθοδοτούμενο ιδίως εκ των φοιτώντων, με τοιούτον δε τρόπο, ελπίζομεν ότι θέλει αναγκασθή να φέρηται ημέρωσ κα προσηνώσ, προς τους μαθητάς και διορθώσει την διαγωγήν του καθώς προετράπει προς τούτο κατ'

Η Έκθεση της Εξεταστικής Επιτροπής, σε αντίθεση με τον Κυριακού, δια την πρώτη δημοσία εξέταση των μαθητών του Δήμου Σύρου, στις 24 Μαρτίου 1839, είναι γεμάτη επαίνους για τον δάσκαλο Δημήτριο Μαρκουλίδη:

«Αι εξετάσεις των μαθητών έγιναν κατά χορούς επιφυλαχθείσα άκρα κοσμιώτης και πομπή.

Υποβλήθηκαν εις την εξέτασιν των αναγνώσεων, γραφής, αριθμητικής, ιεράς ιστορίας, γραμματικής, καλλιγραφίας και ελληνικής ιστορίας, οι της πρώτης και της δευτέρας τάξεως μαθητές εξ' ων ηρίστευσαν οι εις τον παραπόδας έλεγchon σημειωμένοι. Η επιτροπή έκαμε προς τούτους διαφόρους εξετάσεις και προτάσεις εις τα οποία έδοκαν εύστοχον απάντησιν. Επιδείχθησαν διάφορα τετράδια καλλιγραφίας εξ' ων καθυποβάλλομεν υπ' όψιν της διοικήσεως, τα πλέον καλογραμμένα. Οι αριστεύσαντες εβραβεύτηκαν με κατάλληλα δώρα από τον Σ. Επίσκοπο και την επιτροπή, εβραβεύτηκαν προς τούτοις με τετράδια και γραφίδας οι επιδείξαντες πλειωτέραν ικανότητα εκ των κατωτέρων τάξεων. Αφού δε ανταμοιφθησαν ως ερρήθη, οι αριστεύσαντες και οι δευτερεύσαντες, εδημοσιεύθησαν τα ονόματα πάντων δια να εφελκώσωμεν εις άμιλλαν έκαστον μαθητήν.

Η επιτροπή αυτή επαναπαυομένη εις την αξιέπαινον ικανότητα και επιμέλειαν του νέου δημοδιδασκάλου της, ελπίζει ότι θέλει συλλέξει πλειοτέρους καρπούς προόδου και επιμελείας εις την Β' εξέτασιν»⁵⁹.

Η Εξεταστική Επιτροπή εκφράζεται με εξ ίσου επαινετικά λόγια και κατά το Β' Εξάμηνο 1839⁶⁰ για τον δάσκαλο Δημήτριο Μαρκουλίδη, ενώ επισυνάπτεται Καταστατικός έλεγχος με ονόματα 19 αριστευσάντων μαθητών⁶¹. Ανάλογα είναι τα συμπεράσματα για το Β' εξάμηνο του 1841⁶².

επανάληφιν. Όταν δε δείξει πραγματικώς ότι εδιορθώθη τότε θέλει διορισθεί κάποτε ως Δημόσιος δημοδιδάσκαλος.

Σας γνωστοποιούμεν περί πλέον ότι ο κ. Μαρκουλίδης, έλαβεν οδηγίας να μη διδάσκη το μάθημα της Χριστιανικής διδασκαλίας εις το Σχολειον του, αλλά να αφήνει όλους τους μαθητάς του Δυτικού Δόγματος, ν' απέρχονται τρεις της εβδομάδος εις ρητάς ώρας μ. μ. εις τους ομόδοξους ιερείς των, ως έχοντας επ' αυτού την άδειαν παρά της αρμοδίου αρχής, να διδάσκονται τα της κατηχήσεως της θρησκείας των. Εις δε το Σχολειον του, να μεταχειρίζηται βιβλία και πίνακας κλπ. όσα δεν έχουν δογματικόν. Και τοιαύτα είναι πολλά(...)εγκεκριμένα και εκδιδομένα υπό της Κυβερνήσεως. Τοιαύτα σας κοινοποιώ κ. Διοικητά, προς γνώσιν σας και σας προσκαλούμεν να ενεργήσητε κατά συνέπειαν.

Ο Γραμματέας, Γ. Γλαράκης».

⁵⁹ ΙΑΔΑΣ, 24 Μαρτίου 1839. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Πρακτικόν Επιθεωρητικής Επιτροπής του Δημοτικού Σχολείου Σύρου 1838».

⁶⁰ ΙΑΔΑΣ, 28 Αυγούστου 1839. Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Πρακτικόν Επιθεωρητικής Επιτροπής του Δημοτικού Σχολείου Σύρου 1838».

⁶¹ Βλ. εδώ στο Παράρτημα 4. «Έλεγχοι Προόδου και Αριστούχοι».

⁶² ΓΑΚ, Α. ΥΕΔΕ 1833-1866 Θ.196. /φ.3. Αρ. πρ. 10606. Έκθεσις Εξεταστικής Επιτροπής των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Σύρου.

«Σήμερον 24 Αυγούστου 1841 εν ημέραν Κυριακήν ώραν 9 π.μ. συνήλθεν η Εξεταστική Επιτροπή, εις το εν τω Δήμω τούτω Σχολειον, δια να καθυποβάλλη την φοιτώσαν Νεολαίαν εις την δευτέραν Εξαμηνιαίαν Δημοσίαν Εξέτασιν συμφώνως του υπ' αριθ. 487 και από 13 του προγράμματος της Διοικήσεως, παρόντος του Σεβασμιωτάτου Επισκόπου Σύρου, της Επιθεωρητικής Επιτροπής, των φιλομούσων γονέων και πλήθους ακροατών. Οι μαθηταί τον αριθμόν 145, ιοτάμενοι εν παρατάξει έψαλλον αρμόδιον ύμνον υπέρ του Σεβαστού ημών βασιλέως και έτερον υπέρ της παιδείας. Επομένως εξεφώνησεν ο κ. Δημήτριος Μαρκουλίδης

4.2.4. Επιθεώρηση Ι. Κοκκώνη (21 Ιουνίου 1841)

Στις 21 Ιουνίου 1841, ο Διευθυντής του Διδασκαλείου και των Δημοτικών Σχολείων, Ιωάννης Κοκκώνης, επισκέπτεται και επιθεωρεί όλα τα σχολεία του νησιού, μεταξύ δε αυτών και το *Δημοτικό σχολείο του Δήμου Σύρου*, 8^ο κατά σειράν επιθεώρησης. Δάσκαλος των 152 μαθητών του Σχολείου αναφέρεται ο Δημήτριος Μαρκουλίδης, ο οποίος εκτός από *Ανάγνωση, Γραφή και Αριθμητική*, διδάσκει και τρία ακόμη μαθήματα «*Ελληνική Ιστορία, Γεωγραφία και Γραμματική*», ενώ «*δεικνύει πολλήν φρόνησιν και επιμέλειαν εις την εκτέλεσιν των χρεών του*». Επιπλέον «*ένας ιερέας Δυτικού δόγματος διδάσκει εις ωρισμένας ημέρας και ώρας τους μαθητάς την κατήχησιν*», επειδή τα παιδιά είναι Καθολικού δόγματος. Παρατηρεί ότι, ο Επίσκοπος δεν επέτρεπε να διδάσκονται οι μαθητές την Κατήχηση, από τα συγκεκριμένα προς χρήση των ορθοδόξων μαθητών βιβλία, «*επειδή όλοι σχεδόν οι μαθητεύομενοι είναι του δυτικού δόγματος*».

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναφορά σχετικά με την σύσταση και λειτουργία από τον Επίσκοπο Blancis, *ενός Σχολείου για τα κορίτσια, από δύο καλογραίες που έφθασαν από την Νάξο*, αφ' ενός γιατί οι καλόγριες από την Νάξο, οπωσδήποτε ήταν *Ουρσουλίνες* και αφ' ετέρου, γιατί δεν υπήρχε δημόσιο σχολείο κοριτσιών. Επομένως επιβεβαιώνεται η δράση τους στην εκπαίδευση των κοριτσιών της Σύρου και στα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Κάνει λόγο επίσης και για το *Εκκλησιαστικό Σεμινάριο της Καθολικής Επισκοπής*, στο οποίο οι καθολικοί υποψήφιοι ιερείς, διδάσκονται από 2 ή 3 *Ιησουίτες*, κυρίως την *Λατινική γλώσσα και Θεολογικά μαθήματα*. Το εδάφιο από την έκθεση του Ιωάννη Κοκκώνη, προς την *επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Β. Γραμματεϊάν της Επικρατείας*, αναφέρει για τα σχολεία του Δήμου Σύρου τα εξής:

Δημοδιδάσκαλος, κατάλληλον λογίδριον και έκθεσιν εν συνόψει, περί την κατάστασιν του σχολείου, τας τάξεις των μαθητών, τας παρελθούσας παραδόσεις, το πνεύμα την διαγωγήν των, τους προβιβασμούς, αναβαίνοντες εις 200 και τον τρόπον της διδασκαλίας του. Ερευνήσας τους καταλόγους του εξετίμησεν τους επιμελεστέρους, αξιωτέρους και χριστοθητότερους μαθητάς.

Όλοι οι μαθηταί διαιρούνται εις οκτώ κλάσεις, εκ μεν της Η' σχηματίζεται το Β' τμήμα συγκείμενον από 14 μαθητάς εξετασθέντας εις όσα μαθήματα διαλαμβάνει ο καταστατικός έλεγχος Οι δε λοιποί από της Ζ' μέχρι της Α' εξετασθέντες, αποκρίθησαν όλοι αναλόγως της ηλικίας του καιρού και της παρουσίας των. Οι εξετασθέντες απεκρίθησαν με μεγάλην ετοιμότητα και ευστοχίαν και ειδικώς οι του Β' τμήματος, εξ ων ηρίστευσαν 20 και εδευτέρουσαν 5. Επεδείχθησαν διάφορα τετράδια καλλιγραφίας, εξ ων καθυποβάλλονται εις την Διοίκησιν τα υπάρχοντα.

Δημοσιευθέντων των ονομάτων των αριστεουσάντων και δευτερεουσάντων και βραβευθέντων με ανάλογα βραβεία, διελόθη η εξέτασις. Εκ των αριστεουσάντων 8 μαθηταί, επροβιβάσθησαν εις το Ελληνικόν Σχολείον, αλλ' ο κ. Δημοδιδάσκαλος ως φύσει επίτονος, ανεδέχθη την παράδοσιν ανωτέρω μαθημάτων εκουσίως, περί ων εσχηματίσθη ιδιαίτερα τάξις. Επί του προκειμένου διομολογεί η επιτροπή ότι ο κ. Δημοδιδάσκαλος διαπρέπει την θέσιν της διδασκαλίας του, καθότι προσπαθεί μετά ζήλου ακάματου και διακεκριμένης προθυμίας, υπέρ της προόδου της οποίας διδάσκει την Νεολαίαν.

Σύρω τη 8 Σεπτεμβρίου 1841.

Η επιτροπή, Α. Ρενουάδος πρόεδρος, Ζ. Μαραγκός, Ιωάννης Ξανθάκης, Γ. Ιουστινιανός, Γ. Δαλέζιος»

«Πέρυσι ωκοδομήθη εκ θεμελίων ευρύχωρον διδακτηρίον εις την Άνω Σύρον δαπάνη του Δήμου, χωρητικόν 300 μαθητών και επίκειται ως έχον θρανία ικανά και ικανόν έτι τόπον, δια ν' αυξηθή ο αριθμός των μαθητών αν η χρεία το καλέσει. Δεν έχει δε ημικόκλια, αλλά τρεις μόνον Μαυροπίνακας και του λοιπού κινητού υλικού στερείται, μάλιστα βιβλίων. Διότι όλα τα προς χρήσιν των Δημοτικών Σχολείων προσδιορισμένα βιβλία δεν είναι εις αυτό δεκτά επιτηρούντος και εξετάζοντος αυτά πολλά αυστηρώς του δυτικού επισκόπου, επειδή όλοι σχεδόν οι μαθητευόμενοι είναι του δυτικού δόγματος. Ο δημοδιδάσκαλος Β' τάξεως κ. Δ. Μαρκουλίδης, του Ανατολικού δόγματος ων, δεικνύει πολλήν φρόνησιν και επιμέλειαν εις την εκτέλεσιν των χρεών του. Εις ιερέυς του δυτικού δόγματος διδάσκει εις ωρισμένας ημέρας και ώρας τους μαθητάς την κατήχησιν. Από δε τον διδάσκαλον παραδίδονται οι φοιτώντες παρά τα συνήθη τρία μαθήματα, Ελληνικήν Ιστορίαν, Γεωγραφίαν και Γραμματικήν. Ικανοί μαθηταί καλλιγραφούσι και έως 15 του Β' τμήματος της Η^{ης} της Αναγνώσεως είναι προχωρημένοι εις τα μαθήματα καλώς αναγιγνώσκοντες και εννοούντες τα διδασκόμενα. 7 δε είναι και οι πλέον προχωρημένοι έως την Ζ' τάξιν της Αριθμητικής. Η ευταξία και η πειθαρχία εκτελείται καλώς και η διδασκαλία εκτελείται με πολόν ζήλον και επιμέλειαν, ώστε και πρόδος γίνεται ικανή, αν και απαντώντας πολλά εμπόδια εκ της αμαθείας και δεισιδαιμονίας των κατοίκων. Όλοι οι καταγεγραμμένοι εις το Γενικόν μαθητολόγιον μαθηταί είναι 152 και 120 παρόντες κατά την ημέραν της επιθεωρήσεως. Ο δημοδιδάσκαλος μισθοδοτείται 90 δρχ κατά μήνα εκ του δημοτικού Ταμείου παρά του οποιου τω καθυστερούνται ήδη εξ μηνιαία, λαμβάνει δε και δίδακτρα από 60 μαθητάς ανά 20 λ. το μήνα, δια δε τα μικροέξοδα του Σχολείου χορηγούνται πενιχρώς 2 δρχ κατά μήνα, όθεν και ο δημοδιδάσκαλος έχει προσωρινά κατάστιχα του μαθητολογίου και του εκ της προσκλήσεως προκόπτοντος. Η Εκκλησιαστική αρχή φαίνεται ότι βοηθάει την δια των ιερέων διδασκαλίαν εν οίς είναι και 2 ή 3 του τάγματος των Ιησοιτών. Ένεκα τούτου εξ αυτών διδάσκουσι τινές τα κοινά γράμματα και άλλοι τας αρχάς της Λατινικής μόλις δυνάμενοι να λαλήσωσι την ιδικήν μας ορθώς. Εσοτήθη δε και σχολείον των Κορασίων ως λέγεται υπό του Επισκόπου, ή μάλλον ειπείν Καλογραιών. Διότι τα εις αυτό φοιτώντα είναι περικλεισμένα μέσα εις το Σχολείον κατάφρακτον όν πανταχόθεν δια κιγκλίδων και παραπετασμάτων, διδασκόμενα από **δύο Καλογραιάς, προσκληθείσας εκ Νάξου.** Νομίζω ότι χρέος της Β. ταύτης Γραμματείας είναι να επιτηρή την κατάλληλον και κατά τον νόμον προεκπαιδευσιν και αυτών των δυτικών, όντων επίσης Ελλήνων και υπηκόων της Α. Μ. του σεβαστού ημών Άνακτος»⁶³.

⁶³ ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Θ. 156/φ.1. Αριθ. 4933/398. Προς την επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Β. Γραμματείας της Επικρατείας.

4.3. Συμπεράσματα

1. Το 1834 η Άνω Σύρος οργανώνεται σε Δήμο και οφείλει βάση του νόμου «Περί δημοτικών σχολείων», που εκδόθηκε στις 6/18 Φεβρουαρίου 1834, να μεριμνήσει όχι μόνο για την «Σύσταση Δημοτικού σχολείου», αλλά και να επιβαρυνθεί τόσο με τα έξοδα συντήρησης του, όσο και με την μισθοδοσία του δασκάλου.

2. Το Δημοτικό σχολείο Αρρένων Σύρου ιδρύθηκε τον Μάρτιο του 1836 και εγκαταστάθηκε σε ενοικιαζόμενο οίκημα των ορφανών της *Μαργίτζας Ζίμπλιτζ*. Αργότερα εγκαταστάθηκε στην οικία της Άννας Γιαννοπούλου και ένα χρόνο μετά επανέρχεται στο κτήριο *Μαργίτζας Ζίμπλιτζ*, μέχρι την ολοκλήρωση και τα εγκαίνια του δικού του Διδακτηρίου.

3. Πρώτος δάσκαλος διορίζεται ο *Ιωάννης Μεντζελόπουλος Β' τάξεως* με μισθοδοτούμενος από τον Δήμο, με 90 δραχμές τον μήνα.

4. Το οικοπέδο που οικοδομήθηκε το Διδακτήριο, αγοράστηκε 400 δραχμές από την χήρα του *Στέφανου Μηγιέρ*. Για την οικοδόμησή του συνέβαλλαν οι ομογενείς Σύριοι της Κωνσταντινούπολης με 3161 δραχμές, ο Επίσκοπος Blancis, δια της Δωρεάς και της εκποίησης δύο οικοπέδων και οι Δημότες με χρηματικές προσφορές και προσωπική εργασία, 4 μεροκάματα ο καθένας.

5. Τα Σχέδια έγιναν και υπογράφηκαν από τον Νομομηχανικό Λοχαγό **Weiller ή Βάιλερ** στις 14 Απριλίου 1839 και εγκρίθηκαν στις 4 Ιουνίου 1839. Ο προϋπολογισμός της δαπάνης έφθασε τις 8.800 δραχμές.

6. Το έργο της κατασκευής δημοπρατήθηκε με μειοδοτικό διαγωνισμό στις 30 Ιουλίου 1839. Μειοδότης αναδείχθηκε ο Δομένικος Σαργολόγος με 6.450 δραχμές, αλλά επειδή έγιναν αλλαγές στα σχέδια, ο εργολάβος πήρε έξτρα αποζημίωση.

7. Το Πρωτόκολλο της Αποπεράτωσης και Παραλαβής του Δημοτικού Σχολείου, υπογράφεται στις 25 Μαΐου 1840 και τα εγκαίνια έγιναν στις «στις 7 Ιουλίου 1840, ημέρα Κυριακή ώρα 8 ώρα π.μ.».

8. Το μαθητικό δυναμικό του σχολείου ήταν 130-160 αγόρια ηλικίας 5-16 ετών, από όλες τις κοινωνικές τάξεις.

9. Διδάσκονται όλα όσα μαθήματα αναγράφονται στο άρθρο 1 του νόμου «Περί Δημοτικών Σχολείων της 6/18 Φεβρουαρίου 1834: *Ιερά Ιστορία, Ιερά Κατήχηση, Γραμματική, Ανάγνωση, Γραφή, Αριθμητική, Ελληνική Ιστορία, Γεωγραφία, Γραμμική Ιχνογραφία*».

10. Την πρώτη εφορευτική ή Επιθεωρητική Επιτροπή αποτελούν οι: *Αντώνιος Ι. Βιτάλης, Γεώργιος Ρούσσοσ, Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης και Γιάνκος Ξαυθάκης, Γ. Ιουστινιανός Δήμαρχος και Γαβριήλ Πριβιλέτζιος εφημέριος.*

11. Την πρώτη Εξεταστική Επιτροπή οι: *Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης, Μ. Μακρινιτής Ειρηνοδίκης, Αντώνιος Ι. Βιτάλης, Γ. Ιουστινιανός Δήμαρχος, Γαβριήλ Πριβιλέτζιος εφημέριος και Γιάνκος Ξανθάκης.*

12. Οι δάσκαλοι που διδάξαν από την ίδρυσή του το 1836, μέχρι το τέλος της Α΄ Οθωνικής περιόδου είναι οι *Ιωάννης Μεντζελόπουλος (1836-1837), Μιχαήλ Κυριακού (1837-1839) και Δημήτριος Μαρκουλίδης (1839-1845),* ο οποίος σύστησε και Ελληνική τάξη.

13. Οι *Επιτροπές,* τόσο η *Εξεταστική* όσο και η *Επιθεωρητική* του σχολείου της Άνω Σύρου, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο, ασκώντας εξουσία, με την δύναμη που τους παρείχε η ισχύουσα νομοθεσία και οι εισηγήσεις τους λήφθηκαν σοβαρά υπόψη, από την *Γραμματεία των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως.*

14. Από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετώπισε το σχολείο, ήταν η στελέχωσή του με μόνιμο διδακτικό προσωπικό, γιατί λόγω των οικονομικών δυσχερειών του νεοσυσταθέντος Δήμου, που δεν είχε ακόμη οργανωθεί σωστά και εισέπραττε φόρους από αγροτικά και κτηνοτροφικά εισοδήματα, ο Δάσκαλος δεν μισθοδοτείτο τακτικά, με αποτέλεσμα καλοί δάσκαλοι όπως ο *Μεντζελόπουλος* να ζητούν μετάθεση, λόγω καθυστέρησης των μισθών τους πολλές φορές ακόμη και 6 μήνες, μέχρι ότου ο Δήμος να εισπράξει από τα αγροκτηνοτροφικά προϊόντα, τους νόμιμα ορισθέντες φόρους. Κανείς όμως από αυτούς τους πρώτους δασκάλους, σύμφωνα με τις πηγές, δεν έμεινε απλήρωτος, αλλά όλοι αποζημιώθηκαν «*μέχρις οβολού*» έστω και με καθυστέρηση.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

I. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Η εγκατάσταση των Καπουτσίνων στην Σύρο και η ίδρυση της Μονής των, έγινε το 1633, με την στήριξη της Γαλλίας, η οποία μετά την ολοκληρωτική καταστροφή του νησιού το 1617 από τον Καπουδάν πασά, έθεσε το νησί *υπό την Προστασία της*, αφού στα πλαίσια των *Διομολογήσεων/Caritulations* που σύναψε από το 1535¹ με την Υψηλή Πύλη, ανέλαβε να προστατεύει τους καθολικούς πληθυσμούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Κατά παρόμοιο τρόπο, εξασφαλίστηκε η Γαλλική Προστασία, από τον Γάλλο πρέσβη της Κωνσταντινούπολης και στην Μονή των Ιησουιτών, που ιδρύθηκε το 1744.

2. Ο πρωταρχικός σκοπός της εγκατάστασης και των δύο Μοναχικών Ταγμάτων, Καπουτσίνων και Ιησουιτών στο νησί, ήταν η ίδρυση σχολείων για την *μόρφωση των παιδιών και των υποψήφιων ιερέων του Καθολικού Κλήρου*, ο οποίος μέχρι τις αρχές του 17^{ου} αιώνα, ήταν *παντελώς αμόρφωτος*, λόγω έλλειψης σχολείου και εκπαίδευσης. Κατάφεραν δε, χωρίς αμφιβολία, να επιτύχουν τους στόχους τους και πράγματι αυξήθηκε εντυπωσιακά μετά την εγκατάσταση των Καπουτσίνων ο αριθμός των ιερέων. Στην συνέχεια της πορεία τους και τα δύο μοναχικά τάγματα, συνέβαλλαν καθοριστικά στην στελέχωση του Καθολικού κλήρου με νέους και μορφωμένους ιερείς, γι' αυτό και θεωρούνται ότι συνέβαλαν, κατ' επέκταση, στην εδραίωση και διατήρηση του Καθολικισμού στο νησί.

3. Ωστόσο παρά την αγωνιώδη προσπάθεια των μοναχών Καπουτσίνων και Ιησουιτών να μορφώσουν νέους ιερείς, για να στελεχώσουν τον Καθολικό κλήρο, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε, ότι χάρις στα *Καθολικά Μοναστήρια-Διδακτήρια*, εξασφαλίστηκε η εκπαίδευση όλων των παιδιών της Σύρου. Κρίνοντας εκ του αποτελέσματος την Εκπαιδευτική τους δραστηριότητα, αντικειμενικά και χωρίς προκατάληψη, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε την συνεισφορά τους στα *Ελληνικά γράμματα* και την *Ελληνική γλώσσα*, γιατί πράγματι, ανέδειξαν σε μια δύσκολη περίοδο της Ελληνικής ιστορίας και άγωνα για τα Ελληνικά Γράμματα, την Ελληνική παιδεία και *συνέβαλαν στην διατήρηση της Ελληνικής γλώσσας, με την διδασκαλία των Ελληνικών Γραμμάτων*². Όταν το μεγαλύτερο μέρος της

¹ Το 1535 υπογράφηκε η πρώτη συνθήκη επί Σουλεϊμάν Β' και Λουδοβίκου ΙΓ'. Οι επόμενες Διομολογήσεις έγιναν το 1569, 1597, 1604, 1625, 5 Ιουνίου 1673[η 6^η κατά σειρά συνθήκη επί Λουδοβίκου ΙΣΤ και Μεχμέτ Δ'] το 1740, το 1763 και το 1789. Μετά την Συνθήκη της Λωζάνης στις 24 Ιουλίου 1923, οι εμπορικές αυτές συμφωνίες καταργούνται.

² «για την ιστορική αλήθεια πρέπει να προστεθεί ότι η προσηλυτιστική δράση του εκπαιδευτικού τους συστήματος, δεν απέδωσε σε τέτοια έκταση, όπως ήταν ο στόχος τους και από την άποψη της ιστορικής δικαιοσύνης, *ίσως υπερκαλύπτεται από το γεγονός, ότι τα εκπαιδευτικά αυτά ιδρύματα, τα μόνα που υπήρχαν τον 17^ο αιώνα, αποτελούσαν τις μόνες πηγές μόρφωσης για τους Έλληνες σε μια πολύ δύσκολη φάση*

σημερινής Ελλάδας, ζούσε σε σκοτάδι αμάθειας, σ' ένα «βραχάκι του Αιγαίου», μάθαιναν Γράμματα και διδάσκονταν την Ελληνική γλώσσα και Γραφή καθώς και την Ελληνική Γραμματική, περισσότερα από 100 μικρά Ελληνόπουλα. Γι' αυτό η συμβολή των Μοναχικών Ταγμάτων στον περιορισμό του Αναλφαβητισμού και στην διατήρηση της Ελληνικής γλώσσας των Συριανών³, την περίοδο της Τουρκοκρατίας, είναι ανεκτίμητη. Απογραφικός Πίνακας του Δήμου Σύρου, στις 30 Σεπτεμβρίου 1836, παρουσιάζει το ιδιαίτερα ενδιαφέρον στοιχείο, «350 άνδρες»⁴, να γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή, γεγονός που αποδεικνύει ότι πράγματι, διδάχθηκαν τα πρώτα γράμματα στα σχολεία των Καπουτσίνων και των Ιησουιτών, αφού το Δημόσιο Σχολείο Αρρένων, άρχισε να λειτουργεί το 1836.

4. Το «Σχολείο των Καπουτσίνων» ιδρύθηκε το 1633. Από τις αρχές σχεδόν της ίδρυσής του, λειτούργησε μέσα στο κτήριο της Μονής. Ήταν Ανώτερου Διδακτικού Επιπέδου, αφού εκτός του Δημοτικού συμπεριλάμβανε και Κολλέγιο, μέχρι σχεδόν τα τέλη του 18^{ου} αιώνα. Μετά την Γαλλική Επανάσταση η Μονή των Καπουτσίνων υπολειπεται, λόγω έλλειψης μοναχών. Επιπλέον στερείται της Γαλλικής οικονομικής επιχορήγησης και αρχίζει να φθίνει, αφού η Κοινότητα Σύρου, αδυνατεί να την στηρίξει⁵. Το παλιό ανθηρό Κολλέγιο, όμως είχε ήδη αρχίσει σταδιακά να υποβαθμίζεται, μετά την ίδρυση του Κολλεγίου των Ιησουιτών, που από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα, έφτασε σε μεγάλη πρόοδο και ξεπέρασε σε ακμή και αίγλη, το αντίστοιχο των Καπουτσίνων. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, λιγότεροι πλέον μαθητές, διδάσκονται Ανάγνωση, Γραφή και Κατηχητικό, στη Μονή του Αγίου Ιωάννη, μέχρι την ίδρυση και λειτουργία του «Δημόσιου Σχολείου Αρρένων Σύρου», το 1836. Οφείλουμε να επισημάνουμε, ότι κατά την διάρκεια των 200 περίπου χρόνων της λειτουργίας του από το 1633-1835, το «Σχολείο των Καπουτσίνων Σύρου», διέκοψε δύο φορές την λειτουργία του, για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η πρώτη διακοπή της λειτουργίας του διήρκεσε 5 χρόνια, από το 1664-1669, επειδή ο Επίσκοπος Γκουάρκη, απαγόρευσε στους Καπουτσίνους να διδάσκουν⁶. Το σχολείο παρέμεινε κλειστό, για δεύτερη φορά για χρονικό

της εξέλιξης του έθνους» Β. Πούχνερ, «Θεατρική παράσταση στην Κωνσταντινούπολη το 1623, με έργο για τον Άγιο Ιωάννη το Χρυσόστομο», ανάτυπο από τα *Θησαυρίσματα*, τ. 24(1994), Βενετία 1994, σ. 261-262.

³ «Η ύπαρξις των δύο αυτών σχολείων [Καπουκίνων και Ιησουιτών] συνετέλεσε μεγάλως εις τον περιορισμόν του αναλφαβητισμού εις την Σύρον και την εμφάνισιν σημαντικού αριθμού πολιτών γνωρίζοντων ανάγνωσιν και γραφήν. Η γλώσσα των Συριανών ήτο η απλή Ελληνική ήν συναντώμεν και εις τας άλλας νήσους. Πολλαι φράσεις των διετήρησαν τον αρχαϊκόν τύπον... » Α. Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, τ.Α', Ερμούπολη 1948, σελ. 117.

⁴ ΙΑΔΑΣ, *Απογραφικός Πίνακας του Δήμου Σύρου, 30 Σεπτεμβρίου 1836*. Τα άρρενα παιδιά είναι 802, τα θήλεα 833, οι άνδρες 1502, οι γυναίκες 1480, ενώ οι μαθητές του σχολείου 175.

⁵ «Ο π. Ιωάννης Βαπτιστής d' Oxerre, ζει με μεγάλες στερήσεις επειδή τα τρόφιμα είναι πολύ ακριβά». APF Arcipelago, 26 σ. 360-363, Κωνσταντινούπολη 10 Νοεμβρίου 1794. Βλ. Μ. Ρούσοος-Μηλιδώνης, *Φραγκισκανοί...ό.π.*, σ. 411-415. Και ιδίου, *Syra ...ό.π.*, σ. 234 κ. ε.

⁶ Hofmann,... ό.π., σ. 76-83, ιδίως σ. 81.

διάστημα ενάμιση χρόνου, από το 1686 μέχρι το 1687, επειδή ένας άλλος Επίσκοπος, ο *Ιγνάτιος Ρόζας*, απαγόρευσε στους πατέρες *Χερουβείμ da Combiens* και *Μαρσιάλ d' Amiens* να διδάσκουν: «...να μην ημπορούν να κάμνουσι σχολίο πλέα...»⁷. Μικρότερης διάρκειας διακοπή συνέβη το 1674, κατά την επιδρομή του *Σελδάρ Πασά* και πολύ πιθανόν διέκοψε την λειτουργία του για κάποιο σύντομο χρονικό διάστημα, όσο καιρό διαρκούσαν οι ταραχές, μετά την ίδρυση της Μονής Ιησουιτών και κατά την περίοδο της αποπομπής του Επισκόπου *Δαρείου Δελόγκη*, το 1746. Ακόμη θεωρείται λογικό να μη λειτουργούσε το σχολείο σε περιόδους λοιμών, όπως συνέβη το 1728, όταν είχε ενσκήψει θανατηφόρος επιδημία πανώλης στο νησί, η οποία αποδεκάτισε τον πληθυσμό της και διέλυσε την κοινωνική και οικονομική ζωή του νησιού, για περίπου 2 χρόνια.

5. Το «Σχολείο των Ιησουιτών Σύρου», ιδρύθηκε το 1744. Αρχικά εγκαταστάθηκε στην μικρή εκκλησία του *Αγίου Αντωνίου* και το 1751 μεταστεγάστηκε μέσα στο κτήριο της Μονής. Λειτουργήσε ανελλιπώς από το 1744 μέχρι το 1823, εκτός από την περίοδο (1798-1806), που σταμάτησε την λειτουργία του, όταν η Μονή έκλεισε λόγω έλλειψης μοναχών. Από το 1823 μέχρι το 1830 το σχολείο επίσης παραμένει κλειστό. Την περίοδο 1830-1835, οι τελευταίοι Ιησουίτες διδάσκουν στο *Δημοτικό Σχολείο* που ίδρυσε ο Επίσκοπος *Blancis*. Αργότερα ο ίδιος Επίσκοπος θα προσπαθήσει να λειτουργήσει ένα Γυμνάσιο με δασκάλους τους Ιησουίτες, χωρίς όμως επιτυχία. Στην συνέχεια ανέλαβαν για αρκετά χρόνια την εκπαίδευση των υποψήφιων ιερέων, στο *Σεμινάριο-Ιεροσπουδαστήριο*, που ίδρυσε επίσης ο *Blancis* και το οποίο με κάποιες ενδιάμεσες διακοπές διατηρήθηκε μέχρι και τα μέσα του 20^{ου} αιώνα.

Στις περιόδους της ακμής του, κατά τις χρονικές περιόδους (1751-1773) και (1806-1823), το «*Σχολείο των Ιησουιτών*», λειτουργεί οργανωμένα ως **Κολλέγιο, με Γυμνάσιο** βάσει του Κανονισμού της *Ratio Studiorum*, όπως προέβλεπε ο Κανόνας 8, § 8, του *Διευθυντή των Κατώτερων Σπουδών*, για «**Σχολείο Κατώτερων Σπουδών των 2 τάξεων**»⁸, σε συνάρτηση με **Θεολογικό τμήμα**. Έτσι το «*Γυμνάσιο των Ιησουιτών στο νησί της Σύρου*», αποτελείται από 2 τάξεις Γραμματικής: Κατώτερης Γραμματικής, με σύμπτυξη των τάξεων *Κατώτερης* και *Μεσαιάς* και Ανώτερης Γραμματικής με σύμπτυξη των τάξεων, *Ανώτερης Γραμματικής* και *Umanità* ή

⁷ Κήρυξε την εκκλησία των Καπουτσινών «*interdetta*». ΑΚΕΣ Φ. 7 (1681-1690).

⁸ «Όπου υπάρχουν 2 τάξεις, η Κατώτερη τάξη, να είναι δύο τμημάτων, εκ των οποίων το ένα να αντιστοιχεί στην τάξη Κατώτερης Γραμματικής και το άλλο στην τάξη της Μεσαιάς. Η Ανώτερη με τον ίδιο τρόπο [να είναι] δύο τμημάτων, εκ των οποίων το ένα να αντιστοιχεί στην τάξη Ανώτερης Γραμματικής και το άλλο στην τάξη της *Umanità*». Βλέπε εδώ στο Παράρτημα 2. Κανόνας 8. *Cinque gradi di scuole*, §8. *Di due*, στο *Cap. XII. Regole del prefetto degli studi inferiori*, Κανόνες του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών. Η τάξη της Ρητορικής παραλείπεται, γιατί όπως αναφέρεται στην § 7, της *Ratio*, στην παραπάνω περίπτωση των δύο ή και των τριών τάξεων «...δεν μπορεί να συσταθεί η τάξη Ρητορικής-*Retorica*, παρά μόνο με απόφαση του Πρύτανη, εφ' όσον θα υπάρχει ένας καλός αριθμός μαθητών, ικανών για αυτήν την βαθμίδα...» Βλέπε εδώ στο Παράρτημα 2. Κανόνας 8. *Cinque gradi di scuole*, §7. *Di tre*, στο *Cap. XII. Regole del prefetto degli studi inferiori*, Κανόνες του Διευθυντή των κατώτερων σπουδών.

Ανθρωπιστικών Γραμμάτων. Το Γυμνάσιο παρακολουθούν οι «ευφρείς μαθητές», με ικανότητες για σπουδές και κυρίως όσοι εκφράζουν την επιθυμία να γίνουν κληρικοί. Στο *Τμήμα ή Corso Θεολογίας*, 2-3 διαφορετικών διδακτικών επιπέδων, φοιτούν μόνο υποψήφιοι κληρικοί ή ιερείς. Διδάσκονται εκτός από *Θεολογικά μαθήματα* και μαθήματα *Φιλοσοφίας*. Επιπλέον του *Κολλεγίου*, λειτουργεί *Abbecedario-Δημοτικό Σχολείο*, για την διδασκαλία της *Ανάγνωσης* και *Γραφής*.

6. Τα δύο «Σχολεία» και της *Μονής των Καπουτσίνων* και της *Μονής των Ιησουιτών*, όπως διαπιστώσαμε, ήταν Ανώτερης βαθμίδας. Ο μαθητής ξεκινούσε από το *Abbecedario-Elementare* ή *Δημοτικό Σχολείο* και μπορούσε να ολοκληρώσει τον κύκλο σπουδών του, με την διδασκαλία των *Θεολογικών μαθημάτων*, εφ' όσον επιθυμούσε να γίνει κληρικός. Με αυτόν τον τρόπο τα «Σχολεία-Κολλέγια», δικαιολογούσαν τον πρωταρχικό σκοπό της ίδρυσης τους, που ήταν «*η μόρφωση των ιερέων και των υποψήφιων κληρικών*». Η πιο πολυπληθής τάξη, ήταν βεβαίως του *Δημοτικού*, η οποία είχε σύμφωνα με τις πηγές, πάνω από 100 παιδιά και λειτουργούσε με μέθοδο *Αλληλοδιδασκτικού* σχολείου. Στο Γυμνάσιο φοιτούσαν πολύ λιγότεροι μαθητές. Όσο προχωρούμε από την *Κατώτερη τάξη Γραμματικής*, προς την *Ανώτερη*, ο αριθμός των μαθητών λιγοστεύει, ώστε την *Ανώτερη τάξη Γραμματικής* να παρακολουθούν οι έχοντες την *πρόθεση να γίνουν ιερείς*, οι *ευφρείς* και οι πιο *εύποροι*, προνομιούχοι μαθητές, όχι επειδή μπορούσαν να πληρώνουν οι γονείς τους τα *δίδακτρα*, αφού η διδασκαλία ήταν *δωρεάν-gratis*, αλλά γιατί είχαν την δυνατότητα να μην τους απασχολούν οι γονείς τους μετά το *Δημοτικό*, στους αγρούς και στα βοσκοτόπια. Από τους φτωχούς πάλι μαθητές, εξαίρεση αποτελούσαν τα ιδιαίτερα ευφυή και ταλαντούχα αγόρια, που κατάγονταν κυρίως από πολυμελείς φασίλιες, άρα υπήρχαν επαρκή εργατικά χέρια στην οικογένεια, τα οποία συνέχιζαν τις σπουδές τους, εφ' όσον ήθελαν να γίνουν ιερείς. Έτσι επιβεβαιώνεται για άλλη μια φορά, ότι σχεδόν πάντοτε σπούδαζαν τα παιδιά των πιο εύπορων και για τον ίδιο λόγο ιερείς γίνονταν τότε, συνήθως, οι ευπορότεροι και καταγόμενοι από καλές οικογένειες. Άλλωστε ο χειροτονημένος ιερέας, δικαιούνταν και έπαιρνε ίσο μερίδιο από την οικογενειακή και πατρική περιουσία, όπως ακριβώς και τα αδέρφια του, για να μπορεί να συντηρηθεί και να ζήσει αξιοπρεπώς, καθώς όριζαν τα «Καπίτουλα» και το οικογενειακό δίκαιο της Σύρου⁹. Σχεδόν κάθε οικογένεια στην Άνω Σύρο, είχε και έναν ιερέα και το θεωρούσε ιδιαίτερα εξαιρετική τιμή και ευλογία.

Σημαντικό να επισημάνουμε ακόμη, ότι επειδή ως επί το πλείστον, η προοπτική όσων προχωρούσαν τις σπουδές, ήταν να γίνονται ιερείς και ο κύριος σκοπός των *Κολλεγίων* των μοναχικών ταγμάτων, ήταν η *μόρφωση νέων κληρικών*, γι' αυτό το λόγο, πολλές φορές στις πηγές, γίνεται σύγχυση και το

⁹ Βλέπε σχετικά με το *οικογενειακό δίκαιο*, Α. Δρακάκης, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, τόμοι 2. Ερμούπολη 1948 και 1967.

Γυμνάσιο, ταυτίζεται με τις *Θεολογικές σπουδές*. Αυτό όμως δεν είναι αληθές, όπως διαπιστώνεται από την παρούσα έρευνα.

7. Η έλλειψη οικονομικών πόρων και δωρητών για την συντήρησή των «Σχολείων» και γενικότερα η αδυναμία του νησιού, να συντηρήσει περισσότερους μοναχούς, λόγω της οικονομικής ανέχειας και των δύσκολων συνθηκών διαβίωσης, λειτούργησαν ως ανασταλτικοί παράγοντες για την περαιτέρω εξέλιξη των *Κολλεγίων των Καθολικών Μοναχικών Ταγμάτων* και εμπόδισαν την διεύρυνσή τους. Άλλοι παράγοντες που επέδρασαν αρνητικά, ήταν οι ανταγωνισμοί μεταξύ των Καπουτσίνων και των Ιησουιτών τον 18^ο αιώνα, καθώς και οι κατά καιρούς αντιπαραθέσεις των Καπουτσίνων τον 17^ο αιώνα, με τους τοπικούς καθολικούς Επισκόπους. Επισημαίνεται στο σημείο αυτό, ο αρνητικός ρόλος ορισμένων επισκόπων, που με τις συσσωρευμένες θρησκευτικές και διοικητικές εξουσίες που είχαν τον 17^ο αιώνα, επηρέασαν με τις αποφάσεις τους αρνητικά, την εξέλιξη και πρόοδο, ειδικά του *Σχολείου των Καπουτσίνων*.

8. Αρνητικό επακόλουθο της εγκατάστασης των Μοναχικών ταγμάτων στην Σύρο, θεωρείται ο θρησκευτικός συντηρητισμός, τον οποίο επέβαλε η *Μοναχική κουλτούρα*, μέσα στα σχολεία, όπου οι δάσκαλοι ήταν ταυτόχρονα και μοναχοί. Η τήρηση των μοναχικών κανόνων αλλά και του Εκπαιδευτικού κανονισμού, της *Ratio Studiorum*, που ήταν διαμορφωμένος πάνω σε μοναχικά πρότυπα, επέδρασαν στο χαρακτήρα των Συριανών, καλλιεργώντας εκτός από την *πνευματικότητα* και τον *συντηρητισμό*.

9. Αντιθέτως, θετικό επακόλουθο της εγκατάστασή τους εκτός από την άνοδο του *πνευματικού* και *μορφωτικού* επιπέδου των Συριανών, αποτελεί η σημαντικότερη γέφυρα επικοινωνίας που ανοίχθηκε με την Δύση, η οποία τον 17^ο-19^ο αιώνα, εκπροσωπούσε τον Πολιτισμό, τις Επιστήμες και τα Γράμματα. Δεν πρέπει να περνά απαρατήρητο ότι, χάρις και στα μοναχικά τάγματα, εξασφάλισε η Σύρος την Γαλλική Προστασία, ήρθε σε επικοινωνία με τον Ευρωπαϊκό κόσμο και την ανεπτυγμένη Δύση, βγήκε από την αφάνεια και διαμόρφωσε τον φιλελεύθερο και διαπολιτισμικό χαρακτήρα της. Επιπλέον αυτών, εντυπωσιακή είναι η σχέση του «*Ιησουίτικου Θεάτρου*» με την «*Θεατρική παράδοση*» του νησιού και η συμβολή του στην διαμόρφωση «*Θεατρικής κουλτούρας*» στην Άνω Σύρο.

10. Αξιόλογη θεωρείται και η συνεισφορά και των *Ουρσουλίνων μοναχών*, στην εκπαίδευση των κοριτσιών. Το τάγμα εγκατέστησαν στο νησί οι Ιησουίτες, το 1745, με μια Ουρσουλίνα από την Τήνο. Η δράση όμως των Συριανών Ουρσουλινών χρονολογείται από το 1753, μέχρι και τον 21^ο αιώνα. Οι δύο πρώτες Ουρσουλίνες¹⁰ ήταν οι *Αδελφές Agnesa Ραουζαίου* και *Άννα Ρούσσου*. Χειροτονήθηκαν στην Τήνο στις 26 Ιουλίου 1753, όπου έκαναν και το Δοκίμιο

¹⁰ Ίσχυε μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα ο κανόνας, «να υπάρχουν μόνο 2 Ουρσουλίνες αποκλειστικά για την εκπαίδευση των κοριτσιών».

τους. Τηρούσαν τον «Κανονισμό της Πάρμας», που τυπώθηκε το 1585 και μεταφράσθηκε από τον Επίσκοπο Τήνου Φραγκίσκο Πέτρο Μάρτυρα Ιουστινιάνη, γύρω στα 1704. Τα στοιχεία που αφορούν το «Σχολείο των Ουρσουλινών» τον 19^ο αιώνα στην Σύρο, δεν είναι απολύτως ξεκάθαρα, φαίνεται όμως ότι λειτουργούσε οργανωμένο Σχολείο από το 1841, σύμφωνα με την έκθεση του Ιωάννη Κοκκώνη, ίσως μέχρι το 1860, έτος που πιθανότατα ιδρύθηκε το Δημόσιο Σχολείο Θηλέων Άνω Σύρου. Σημαντικότατο, οφείλουμε να επισημάνουμε, ήταν και το κοινωνικό έργο, που οι Ουρσουλίνες μοναχές πρόσφεραν στην εργαζόμενη μητέρα, ιδρύοντας και λειτουργώντας, με την στήριξη της Καθολικής Επισκοπής, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, τον πρώτο παιδικό σταθμό στην Άνω Σύρο.

11. Με την σύσταση και την λειτουργία του Δημόσιου Σχολείου Αρρένων Σύρου, τον Μάρτιο του 1836, ο καθολικός κλήρος, παραδίδει οριστικά την σκυτάλη της εκπαίδευσης των αγοριών, στην Δημόσια Παιδεία και στην φροντίδα του νεοσύστατου Ελληνικού κράτος. Στο εξής ο Δήμος Άνω Σύρου, είναι υπεύθυνος για την λειτουργία του Σχολείου, σύμφωνα με τον «Περί Ίδρυσης Δημοτικών Σχολείων» νόμο, του νέου Ελληνικού κράτους. Το Δημοτικό Σχολείου του «Δήμου Σύρου», εγκαταστάθηκε αρχικά μέχρι την ολοκλήρωση του δικού του Διδακτηρίου, σε ενοικιαζόμενα οικήματα, που ανήκαν στις οικογένειες *Μαργιτζας Ζίμπλιτζ* και *Άννας Γιαννοπούλου*. Το Σχολείο, χτίσθηκε σε οικόπεδο που αγοράσθηκε 400 δρχ. από την χήρα *Μηνιέρ* και αξίζει να σημειώσουμε, ότι για την οικοδόμηση του, συνέβαλαν και οι ομογενείς Συριανοί της Κωνσταντινούπολης, με χρηματικές προσφορές. Τα σχέδια για την κατασκευή του κτηρίου, υπογράφει στις 14 Απριλίου 1839, ο Νομομηχανικός **Weiller**, η δημοπράτηση του έργου έγινε στις 30 Ιουλίου 1839 και τα εγκαίνια του νέου διδακτηρίου, στις 7 Ιουλίου 1840. Πρώτος δάσκαλος του σχολείου ήταν ο Ιωάννης Μεντζελόπουλος (1836-1837) και ακολούθως υπηρέτησαν μέχρι το τέλος της Α' Οθωνικής περιόδου (1843) που ερευνήσαμε, οι Μιχαήλ Κυριακού (1837-1839) και Δημήτριος Μαρκουλίδης (1839-1845).

12. Αντίστοιχο Δημόσιο σχολείο Θηλέων, για κορίτσια λειτούργησε γύρω στα 1860. Μέχρι τότε την Εκπαίδευση τους είχαν αναλάβει οι *Ουρσουλίνες* και οι *Μοναχές του Αγίου Ιωσήφ της Εμφανίσεως*, οι οποίες σύμφωνα με τις πηγές, ίδρυσαν και λειτούργησαν Σχολείο Θηλέων στην Σύρο, προσκεκλημένες του *Επισκόπου Blancis*, από το 1846 μέχρι το 1920. Στο ίδιο κτήριο, λειτουργεί μέχρι σήμερα, το Ιδιωτικό Σχολείο των *Αδελφών των Χριστιανικών Σχολείων* ή *Frères*.

II. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α'. ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΣ

1. ΑΡΧΕΙΟ ΤΑΓΜΑΤΟΣ ΙΗΣΟΥΙΤΩΝ ΣΥΡΟΥ (ΑΤΙΣ)

1. Ιστορία-Οργάνωση Μονής:

1. Testamentaria: 1α, 1β, 1γ, 1δ, 1ε
2. Testamentaria: 2α, 2β, 2γ, 2δ, 2ε.
5. Ιστοριογραφικά: 5α, 5β, 5γ, 5δ.

6. Ιστοριογραφικά-Ημερολόγια: «diaria», «storie», «memorie»

- 6α K16 Relazioni, 6α K17 Storia di Sira, 6β K18 Memoria
- 6β K19 18/04/1830-25/05/1830, 6β K20 01/10/1833-07/02/1836,
- 6β K21 Οκτ.1881-Οκτ.1891, 6β K22 03/11/1891-30/04/1895.

12. Inventaria: 12α K46 Αρχείου, Ναού Βιβλιοθήκης, 12α K47 Αντίγραφα σημαντικών εγγράφων ιδρυτικών. 12β K49 και 12β K50 Μονής, Ναού, Ταλάντων.

13. Βιβλιοθήκη: 13α Διάφορα(1-2), 13α K61, 13α K62, 13β K63, Κατάλογοι.

18. Λογιστικά Βιβλία:

- 18α K74 (1755-1757 1770-1772), 18α K75 (1766-1768), 18α K76 (1769-1770),
- 18α K77 (1770-1772), 18α K78 (1769-1772), 18α K79 (1771), 18α K80 (1772-1773), 18α K81 (1776-1779), 18β K82 (1743-1773), 18β K83 (1757-1829), 18β K84 (1823), 18β K85 (1831-1833), 18 K86 (1838-1852).

Σχέσεις Μονής/Κράτους: 38α, 38β, 38γ, 38δ.

Αλληλογραφία μελών της Μονής: π. de Roxas M. 39α, 39β, 39γ, 39δ.

- π. La Lomia F. 39ε, 39στ, π. Gagliardi A. 39ζ, π. Venturi D. 40α, 40β, 40γ, 40δ,
- π. Aloisio Bonaventura: 51α, 51 β.

Μελέτες, κηρύγματα, σημειώσεις:

- Χειρόγραφες κατηχήσεις ΑΤΙΣ (55γ, K1201) και (ΑΤΙΣ 55γ, K1200).
- Μαθηματάριο Πάπμου ΑΤΙΣ 57γ Κ,
- Η Σφαγή των Νηπίων ΑΤΙΣ (57γ K1302)
- Τραγέδια Αγίου Δημητρίου ΑΤΙΣ 117γ K2009)
- [π. Venturi (58α, 58β, 58γ), (69γ Κ Περὶ Ἱεροσὺνης Ι. Χρυσσοτόμου), (69δ, 5 τετράδια «Γραμματικής -Λεξικῶν»)],
- Διδασκαλία Χριστιανική ΑΤΙΣ ε 30
- Λεξικά και Γραμματικές:
- Λεξικό Λατινορωμαϊκό ΑΤΙΣ (57γ Κ 1300),
- Jacobi Gretseri ἢ Gretsher, *RUDIMENTA Linguae Graecae*, ΑΤΙΣ ε 40,
- Girolamo Germano, *Vocabolario Italiano e Greco* ΑΤΙΣ Ε2,
- Βενέδικτου Crédo, *Γραμματική Ἑλληνορωμαϊκή*, ΑΤΙΣ ε 28,
- εγχειρίδιο *Γεωμετρίας -Τριγωνομετρίας* ΑΤΙΣ 70γ,
- χειρόγραφη *τριγωνομετρία* ΑΤΙΣ (101, K1390),

Αρχείο Ξένων: 142α, β, Νικολάου Μαραγκού και 142γ Σεβασμιότατου Fonton.

Αρχείο Ουρσουλινών: Επίσημα έγγραφα, ιστορικά, κατάλογοι, κανονισμοί, εκλογές: ΑΤΙΣ (173 Κ5000-Κ5031). ΑΤΙΣ 173α Ουρσουλινών. Ιστορία, Κατάλογοι, Αλληλογραφία.

Προμετωπίδες σπάνιων βιβλίων

2. ΑΡΧΕΙΟ ΚΑΠΟΥΤΣΙΝΩΝ ΣΥΡΟΥ (ΑΚΑΣ)

1. Λυτά Χειρόγραφα 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα
2. Χειρόγραφο βιβλίο **Φιλοσοφίας**
3. **Προμετωπίδες σπάνιων βιβλίων**

3. ΑΡΧΕΙΟ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΣΥΡΟΥ (ΑΚΕΣ)

Ιωάννη Μαραγκού, «*Notizie Storico-Ecclesiastiche sulla Diocesi di Sira*», 1884. Ιταλικό χειρόγραφο 88 σελίδων, εγράφη κατόπιν εντολής του επσκοπού Θεοφίλου Ματσούκη. *Σημειώσεις περί Εκκλησιαστικής Διοικήσεως Σύρου, 1884.*

«**Libro di memorie, anno 1854:** *Dette memorie si vanno scrivendo da G(iuseppe) M(aria) Alberti, Vescovo di Sira (1851-1880) e Don Nicola Sargologo (1881-1894)*», χειρόγραφο.

Λυτά έγγραφα

ΑΚΕΣ, αρ. 15/ 3 Δεκεμβρίου 1774.

ΑΚΕΣ αρ.16, 350/29-2-1836

Κώδικες

ΑΚΕΣ Acta τ. 10, σ. 61-62.

ΑΚΕΣ Φ. 7 (1681-1690).

ΑΚΕΣ Φ. 8 (1690-1695).

4. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΔΗΜΟΥ ΑΝΩ ΣΥΡΟΥ (ΙΑΔΑΣ)

Κατάστιχα ή Registri της κοινότητας, από την περίοδο της Τουρκοκρατίας

Λυτά έγγραφα

Διάφορα έγγραφα ατακτοποιητά 19^{ου} αιώνα, περιόδου (1821-1865)

Κώδικας 66

ΙΑΔΑΣ 138/26 Ιουλίου 1833. «*Ο της νήσου Σύρας Θ.(εοφιλέστατος) Επίσκοπος, Ελήφθη την 26 Ιουλίου 1833*». «*Σημειώσεις περί των ενταύθα δυτικών Εκκλησιών και περί των συγκροτούντων τον ανώτερον και κατώτερον κλήρον της επαρχίας Σύρας παρουσιασθής από ημάς φρα Λουϊτζιον Μ. Μπλάνκισ Επίσκοπου της ίδιας, προς την Β. Νομαρχία δια της Δημογεροντίας Ν. Σύρας*»(σ. 1-20).

5. ΓΕΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (ΓΑΚ) ΑΘΗΝΑΣ

ΓΑΚ, ΑΡΧΕΙΟ ΥΕΔΕ / Α' 1833-1848/Β' Παιδείας/Θ. 196/φ.3

ΓΑΚ, ΑΡΧΕΙΟ ΥΕΔΕ/ Α' 1833-1848/Β' Παιδείας /Θ. 142 /φ.15

ΓΑΚ, ΑΡΧΕΙΟ ΥΕΔΕ / Α' 1833-1848/Β' Παιδείας/Θ.155/φ.4

ΓΑΚ, ΑΡΧΕΙΟ ΥΕΔΕ / Α' 1833-1848/Β' Παιδείας/Θ.156/φ.1

6. ΑΡΧΕΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΝΩ ΣΥΡΟΥ (ΑΔΣ.ΑΣ)

Έγγραφα λυτά, μεμονωμένα, σχετικά με την ίδρυση του σχολείου (1836)

Β'. ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ

1. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΙΗΣΟΥΙΤΩΝ ΑΘΗΝΑΣ

Ξενόγλωσσες Εκδόσεις:

Barbera Mario, *La Ratio Studiorum e La parte quarta delle costituzioni della compagnia di Gesù*, Traduzione con introduzione e note di Mario Barbera S. I., Padova 1942-XX. Ratio Atque Institutio Studiorum Societatis Jesù. Auctoritate Septimae Congregationis Generalis aucta. Romae, in Collegio Romano eiusdem Societatis. Anno Domini M. DC. XVI. Superiorum permissu.

Romano Gaetano, S.J., *Cenni storici della Missione della Compagnia di Gesù in Grecia*, Palermo 1912.

Hofmann Giorgio, *Veskovadi Cattolici della Grecia. III Syros*, OCA 112, Roma 1937.

Hofmann G., *Veskovadi Cattolici della Grecia. I Chios*, OCA 92 Roma 1934.

Hofmann G., *Veskovadi Cattolici della Grecia. II Tinos*, OCA 107, Roma 1936.

Hofmann G., *Veskovadi Cattolici della Grecia. IV Naxos*, OCA 115, Roma 1938.

Hofmann G., *Veskovadi Cattolici della Grecia. V Thera*, OCA 130, Roma 1941.

Hofmann G., *Il Vicariato Apostolico di Constantinopoli (1453-1830)*, OCA 103, Roma 1935.

Ξενόγλωσσα Περιοδικά:

Hofmann G., «La Chiesa cattolica in Grecia (1600-1830)», *Orientalia Christiana Periodica* 1-2&3-4 (1936) Roma, σ. 164-190 και σ. 396-436.

Hofmann G., «Apostolato dei Gesuiti nell' Oriente Greco (1583-1773)», *Orientalia Christiana Periodica* 1-2 (1935) Roma, σ. 139-163.

Hofmann G., «I Cattolici di fronte all' insurrezione greca (1821-1829)». *La civiltà cattolica*, 2390 (21gennaio 1950) Roma, σ. 1-11.

A.M.D.G. Raccolta di *Lettere edificanti della Provincia Sicula*, Palermo 1898.

A.M.D.G. Raccolta di *Lettere edificanti della Provincia Sicula*, Palermo 1905.

A.M.D.G. Raccolta di *Lettere edificanti della Provincia Sicula*, Palermo 1907.

Lettere edificanti dei padri della Compagnia di Gesu della provincia Sicula 1910 - 1918, Palermo 1913.

Ελληνικές Εφημερίδες:

Αυγή

Ανατολή-L'Orient, 641 (1893), 643 (1893), 688 (1894), 731(1895), 735 (1895)

Ελληνικά Περιοδικά:

Τηνιακά Ανάλεκτα,

Ανοιχτοί Ορίζοντες,

Κυκλαδικά Θέματα,

Κυκλαδικά

Ημερολόγιον της μεγάλης Ελλάδας,

Σύγχρονα Βήματα,

Συριανά Γράμματα

Σύναξις,

Παράβασις,

Αριάδνη,

Λοίβη,

Θησαυρίσματα,

Ελληνικά.

2. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΠΟΥΤΣΙΝΩΝ ΣΥΡΟΥ

Ξενογλώσσες Εκδόσεις:

- (da) Terzorio Clemente, *Le missioni dei Minori Cappuccini*, v. 10, Roma 1913-1938. [IV. *Turchia, Asiatica*, Roma 1918].
- (da) Cesinale Rocco, *Storia delle Missioni dei Cappuccini*, t.3, Roma 1867-1873.
- (da) Seggiano Ignazio, *Documenti inediti dell' Apostolato dei Minori Cappuccini nel Vicino Oriente (1623-1683)*, Roma 1954.
- (da) Forli Pellegrino, *Annali dei Frati minori Cappuccini*, vol. I, Milano 1882.
- (ab) Andermatt Bernardi, *Analecta Ordinis Minorum Cappuccinorum*, vol. X, Roma, 1894.
- (da) Seggiano Ignazio, *Documenti inediti dell' Apostolato dei Minori Cappuccini nel Vicino Oriente (1623-1683)*, Roma 1954.
- (da) Seggiano Ignazio, *L' opera dei Cappuccini per l' Unione dei Cristiani nel Vicino Oriente durante il secolo XVII*, OCA163, Roma 1962.
- (da) Seggiano Ignazio, «La Scuola nelle Missioni dei Cappuccini nel Prossimo Oriente nel secolo XVII», *L' Italia Francescana* (1950), σ. 273-288.

Ξενογλώσσα Περιοδικά:

- Analecta Ordinis Minorum Cappuccinorum*, vol. X, Roma, 1894.
- L' Italia Francescana* (1950).
- C.F Collectanea Franciscana*, vol. 18 (Roma 1948), vol. 22 (Roma 1952) vol. 23 (Roma 1953).

3. ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ & ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Εφημερίδες από Δημοτική Βιβλιοθήκη Ερμούπολης:

- Αίολος* (1845-1856),
- Αιών* (1842-1846) 1884,
- Ερμής* (1838, 1843, 1850, 1880),
- Ερμούπολις* (1864-1876),
- Η Μέλισσα των Κυκλάδων*,
- Θάρρος Κυκλάδων*,
- Ήλιος*.

Περιοδικά από ΓΑΚ Κυκλάδων, Δημοτική Βιβλιοθήκη Ερμούπολης, Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Αιγαίου, Εθνική Βιβλιοθήκη:

- Πανδώρα* τομ. 1-22, Αθήναι 1850-1872,
- Εφημερίς των μαθητών*, Αθήναι 1852-1855.
- Παρνασσός, Ευτέρπη, Χρυσσαλλίς* (από ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων).
- ΔΙΕΕ* (Δελτίον Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας)
- ΕΕΚΜ* (Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών)
- Εφημερίδα των Σχολείων* 1881,
- ΕΒΣ*(Εταιρεία Βυζαντινών Σπουδών)
- ABSA* 17 (1910-1911),
- Μνημοσύνη, Χιακά Χρονικά*.

Γ'. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ και ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

1. Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αβούρης Σπύρος, «Σύντομος Εκκλησιαστική Ιστορία της νήσου Σύρου», *ΕΕΚΜ* 6 (1967), σ. 569-615.
- Αγριαντώνη Χριστίνα, *οι απαρχές της εκβιομηχάνισης στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα*, Ιστορικό Αρχείο Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1986.
- Άμαντος Κωνσταντίνος, *Τα γράμματα εις την Χίον κατά την Τουρκοκρατίαν, 1566-1822, σχολεία και λόγιοι*, Αθήνα 1946, επανέκδοση MCMLXXVI.
- Αμπελάς Τιμολέων, *Η ιστορία της νήσου Σύρου, από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς*, Εν Ερμουπόλει, 1874.
- Ανδρεάδης Ι. Μ., *Ιστορία της εν Χίω ορθοδόξου Εκκλησίας*, Αθήνα 1940.
- Αντωνίου Δαβίδ, *Ανδριακά Χρονικά, Η Άνδρος μέσα από το αρχείο του Υπουργείου Παιδείας (1833-1850)*, τ. Γ' Εκπαιδευτικά, Καΐρειος Βιβλιοθήκη, Άνδρος 1995.
- Αντωνίου Δαβίδ, *Διαδρομές και στάσεις στην Νεοελληνική εκπαίδευση 19^{ος} - 20^{ος} αιώνας*, Αθήνα 2008.
- Αντωνίου Δαβίδ, *Οι απαρχές του εκπαιδευτικού σχεδιασμού στο Νεοελληνικό κράτος. Το Σχέδιο της Επιτροπής του 1833*, Αθήνα 1992.
- Αντωνίου Δαβίδ, *Η Εκπαίδευση κατά την Ελληνική Επανάσταση 1821-1827*, том. 2., Αθήνα 2002.
- Αντωνίου Δαβίδ, *Γαλλικά σχολεία στην Ελλάδα-Απόπειρα πρώτης καταγραφής*, Αθήνα 2009.
- Ασημάκης Ιωάννης, *Ιστορία της Ενορίας του Αγίου Σεβαστιανού, Σύρος* 1999.
- Ασημάκης Ιωάννης, *Η πορεία των σχέσεων Ελλάδας και Αγίας έδρας (1820-1980), από την γαλλική προστασία έως τη σύναψη διπλωματικών σχέσεων*, Θεσσαλονίκη 2007.
- Βακαλόπουλος Απόστολος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού*, Θεσσαλονίκη, τ. Α' (1961), τ. Β' (1964), τ. Γ' (1968), τ. Δ' (1973) (4τ. 1961-1973).
- Βακαλόπουλος Απόστολος, *Πηγές της ιστορίας του Νέου Ελληνισμού*, 2 τ. Θεσσαλονίκη, 1965-1977.
- Βάμβας Ν., *Αυτοσχέδιος Ομιλία, γενομένη εν Ερμουπόλει τη ζ' Μαρτίου 1834, εις την έναρξιν του σχολείου των Ευγενών Κορασίων του υπό την διδασκαλίαν της ευγενούς Ελληνίδος ΕΛΕΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ*, φυλλάδιο τυπωμένο στο τυπογραφείο Ι. Ι. Ρόμπερτσον.
- Βαρθαλίτης Δ., «Αφιέρωμα στα 75 χρόνια της σχολής των Φρερ», *Συριανά Γράμματα*, τ. 10 (Απρίλιος 1990) 109-145.
- Βενθύλος Γ., *Θεσμολόγιον της δημοτικής Εκπαιδεύσεως*, τ. Α' (1833-1883), Αθήνα 1884.
- Βικέλας Δ., «Περί της Ελληνικής εν Ευρώπη Μαθήσεως από του Δ' αιώνας, μέχρι της αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως υπό των Τούρκων» *Παρνασσός* 2, τεύχ. 5 (1878), 362-367.
- Βλαχογιάννης, Γιάννης, (επιμ.) *Χιακόν Αρχείου*, том. Δ' και Ε', Αθήναι 1910.
- Βρατσάνος Μ., «Περί Αγωγής της Γυναίκος ως Παρθένου, Μητρός και Συζύγου», *Εφημερίδα των Σχολείων*, 2 (Ιανουάριος 1881) 3-35, 4 (Μάρτιος 1881) 97-99, 5 (Απρίλιος 1881) 149-150, 7 (Ιούνιος 1881) 209-213, 8(Ιούλιος 1881), σ. 241-244.

- Γαβριήλ Σοφοκλής, «Περί του τάγματος των Ιησουιτών», *Νέα Πανδώρα*, τομ. 5 τεύχ. 97 (1854), 15- 22.
- Γρηγορίου Παύλος, *Σχέσεις Καθολικών και ορθοδόξων*, Αθήνα 1958.
- Γρηγορίου Παύλος, *Ιστορικά δοκίμια – Διαπρεπείς Έλληνες Καθολικοί*, Αθήνα 1985.
- Γριτσόπουλος, Γ., *Πατριαρχική μεγάλη του Γένους σχολή, Αθήναι*, τ. 1 (1966), τ.2 (1971).
- Δακορώνιας Ιωσήφ, « Η Εκπαίδευση στα νησιά του Αιγαίου κατά τον Μεσαίωνα, Ανάτυπο εκ του ΔΒ' Παρνασσός (1990).
- Δασκαλάκης Απόστολος Αθ., *Κείμενα–Πηγαί της ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασεως. Σειρά τρίτη: Τα περί Παιδείας*, τ. 3, Αθήνα 1968.
- Δάσκου Τερέζα-Ρούσσου Μάρκου (μτφ), επιμ. π. Γαβριήλ Μαραγκού, *Το Μοναστήρι της «Παναγιάς»*, έκδοση ΚΕΟ, Αθήνα 1981.
- (Δε) Βιάξης Σπυρίδων, «Ιστορικά Σημειώσεις περί των Δυτικών, εν Πελοποννήσω, επί Ενετοκρατίας και Τουρκοκρατίας, (1685-1800)», *Παρνασσός*, 17(1895) 540-548, 608-617, 711-718, 758-774 και εξ.
- Δελλαρόκκα Ιωάννης, «Η Καπέλλα Καζάτζα, η Αδελφοσύνη και η Εμπορική Σχολή Νάξου», *ΕΕΚΜ*, Δ' (1964).
- Δελλαρόκκα Ιωάννης, «Χρονικόν της Μονής Ουρσουλινών Νάξου (1630-1969)», *ΕΕΚΜ*, Η' (1969-70), σ. 161-200.
- Δημαράς Αλέξης, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, (Τεκμήρια ιστορίας)*, τομ Α' 1821-1894, Αθήνα 1973 και Β' Αθήνα 1988, Εκδ. Ερμής.
- Δημητρακόπουλος Ανδρόνικος Κ., *Προσθήκαι και διορθώσεις, εις την Νεοελληνικήν Φιλολογίαν Κωνσταντίνου Σάθα*. Εν Λειψία 1871.
- Δρακάκης Αλέξανδρος Θ. - Κούνδουρος Στυλιανός Ι., *Αρχεία περί της συστάσεως και εξελίξεως των Δήμων και Κοινοτήτων 1836-1939 και της διοικητικής διαιρέσεως του κράτους*, τ. Α' - Β', Αθήνα 1939-1940.
- Δρακάκης Ανδρέας, *Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας*, τ. Α' Ερμούπολη 1948, τ. Β' Ερμούπολη 1967.
- Δρακάκης Ανδρέας, «Ο λιμήν της Σύρου προ του οικισμού της Ερμούπολεως», *Κυκλαδικά*, τομ. Α' (1956) τχ. 1, σ. 23-28.
- Δρακάκης Ανδρέας, *Άγγλοι πρόξενοι εις τας Κυκλάδας κατά την επανάστασιν του 1821*, Ανάτυπο από ΕΕΚΜ, Δ' (1964) 115-142.
- Δρακάκης Ανδρέας, *Η προ του λιμένος της Σύρου Ναυμαχία της «Ενώσεως»*, Ανάτυπο από ΕΕΚΜ, Ζ' (1968) 682-702.
- Δρακάκης Ανδρέας, *Δυο Συριανοί λόγιοι, Κλων Στέφανος και Περικλής Ζερλέντης*. Ανάτυπο ΕΕΚΜ, Θ' (1971) 74-86.
- Δρακάκης Ανδρέας, *Ιστορία του οικισμού της Ερμούπολεως, (1821-1825)*, Αθήνα, τ. Α' 1979 και τ. Β' 1983.
- Δρακάκης Ανδρέας, *Τοσκανοί πειρατές στο Αιγαίο*, Ανάτυπο από ΔΙΕΕ 28(1985) 5-18.
- Δρακάκης Ανδρέας, «Το Παλάτι του Επισκόπου στο Πισκοπικό της Σύρου», *Κυκλαδικά Θέματα* 13 (1988) σ. 29-36.
- Δρακάκης Ανδρέας, «Η Γαλλική προστασία στην Τουρκοκρατούμενη Σύρα». *Συριανά Γράμματα*, 9 (Ιανουάριος 1990), σ. 3-7.
- Δρόσος Ν. Δρόσος, *Ιστορία της νήσου Τήνου από της 5ης Σταυροφορίας μέχρι της Ενετικής κυριαρχίας και εκείθεν μέχρι του 1821*, Αθήνα 1870.

- Δώριζας Γεώργιος., *Η Τήνος επί Τουρκοκρατίας και κατά τον αγώνα του 1821*, Αθήνα 1978. (Μέρος Τρίτον).
- Ευαγγελίδης Τρύφων, *Ο Χριστιανισμός εν ταις Κυκλάσι και η επισκοπή Σύρου*, Ερμούπολις 1908.
- Ευαγγελίδης Τρύφων, *Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας, Ελληνικά σχολεία από της αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου*, τόμοι 3, Αθήνα 1936, επανέκδοση ΜСМХСII.
- Ζαβίρας Γ., *Νέα Ελλάς ή Ελληνικόν Θέατρον*, Αθήναι 1872.
- Ζαχαρόπουλος Νίκος, *Η Παιδεία στην Τουρκοκρατία*, Θεσσαλονίκη 1998.
- Ζερλέντης Π., «Περί των Δυτικών κοινοτήτων και εκκλησιών του Αιγαίου Πελάγους», *Παρνασσός*, Θ' (1885), 125-139.
- Ζερλέντης Π., «Περί της Ελληνικής Σχολής Αγίου Γεωργίου », *Παρνασσός* 10, τ.1 (1886), 18-31 και τ.2 (1886), 76-92.
- Ζερλέντης Π., *Γράμματα Φράγκων Δουκών του Αιγαίου Πελάγους*, Ερμούπολη 1904.
- Ζερλέντης Π., *Ιακώβου Κρίσπου και Φραγκίσκου Μοροζίνη γράμματα*, Αθήνα 1916.
- Ζερλέντης Π., *Νησιωτική Επετηρίς*, Ερμούπολη 1918.
- Ζερλέντης Περικλής, *Ιστορικά σημειώματα εκ του βιβλίου των εν Νάξω Καπουκίνων*, εν Ερμουπόλει 1922.
- Ζερλέντης Π., *Μαντροκάθισμα, Βουδόμαντρες, Θεμωνιά, Μιτάτο*, εν Ερμουπόλει 1923.
- Ζερλέντης Π., *Παραλειπόμενα του Οίκου Ζυγομαλά. Επροστάτευσαν οι Πάπαι τους Έλληνας και τα Ελληνικά γράμματα*; Αθήναι 1923.
- Ζερλέντης Π., *Γράμματα των τελευταίων Φράγκων δουκών του Αιγαίου Πελάγους 1438-1565, Ιωσήφ Νάκης Ιουδαίους Δούξ του Αιγαίου Πελάγους 1566-1579, Το Σαντζάκ των νήσων Νάξου, Άνδρου, Πάρου, Σαντορίνης, Μήλου, Σύρας 1579-1621*, Εν Ερμουπόλει 1924.
- Ζερλέντης Π., *Ιγνάτιος Ρόσας, ο τελευταίος Φράγκος επίσκοπος Άνδρου (1670-1710)*, Ερμούπολις 1924.
- Ζερλέντης Π., *Ιστορικαί έρευναί περί τας εκκλησίας των νήσων της Ανατολικής Μεσογείου Θαλάσσης*, Ανατύπωση Αθήνα 1998.
- Τζήκας Χρήστος, *Το Βασιλικό Διδασκαλείο*, Θεσσαλονίκη 1996, (Διδακτορική Διατριβή).
- Ζιώγου -Καραστεργίου, *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893)*, Γενική Γραμματεία Νέας γενιάς, Αθήνα 1986.
- Ζολώτας Γεώργιος, *Ιστορία της Χίου*, τόμοι 3, Αθήνα 1926.
- Ζωγραφάκης Γ., *Jean-Baptiste de La Salle 1651-1719*, Θεσσαλονίκη 1981.
- Ζωντανός Π., *περί ανατροφής των κορασιών και της δημοσίου εκπαιδεύσεως των αρρένων*, Ερμούπολη 1836, τυπογραφείο Μελισταγούς.
- Καζαντζάκης Ν., *Ο Φτωχούλης του Θεού*, Αθήνα 1973, 6^η έκδοση.
- Καλαφάτη Ελένη, *Τα σχολικά κτίρια της πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης 1821-1929*, Αθήνα 1988.
- Κάρτας Α., *Σύρος, «Ελληνική παράδοση και Αρχιτεκτονική»*, τομ. 2, Αθήνα 1983.
- Καρδάσης Βασίλης, *Σύρος, σταυροδρόμι της Ανατολικής Μεσογείου (1832-1857)*, Εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα 1987.
- Καρζής Θεόδωρος, *Η Παιδεία στο Μεσαίωνα*, Αθήνα 1998.
- Καρολίδου Π., *Ιστορία της Ελλάδος 1453-1862*, Αθήναι 1925.
- Κατσουρός Α., *Κουρσάροι και Σκλάβοι*, Σύρος 1948.

- Κεφαλληνιάδη Ν. Α., *Η παιδεία εις Δρυμαλιά Νάξου κατά τα έτη της φραγκοκρατίας και τουρκοκρατίας μέχρι των πρώτων μετεπαναστατικών χρόνων*, Αθήνα 1966.
- Κεφαλληνιάδης Ν. Α., «Το διδακτορικόν δίπλωμα του Φραγκίσκου Κόκκου», *ΕΕΚΜ*, σ. 644-651.
- Κοντιδης Θεόδωρος, *Ο καθολικισμός*, Αθήνα 2000.
- Κορδατζή-Πρασσά Αναστασία, *Η Εκπαίδευση στις Κυκλάδες κατά την Καποδιστριακή περίοδο (1828-1832)*, Αθήνα 1996. (ανέκδοτη διδακτορική διατριβή).
- Κούμας Κωνσταντίνος, *Ιστορία των Ανθρωπίνων πράξεων από των αρχαιοτάτων χρόνων έως των ημερών μας*, τ. 12, Βιέννη 1830-1832.
- Κούκου Ελένη, *Αι διομολογήσεις και η Γαλλική προστασία εις την Ανατολήν*, Αθήνα 1967.
- Κούκου Ελένη, *Οι κοινοτικοί θεσμοί στις Κυκλάδες κατά την Τουρκοκρατία*, Αθήνα 1980.
- Κουσοκούρη Πολυτίμη, «Περί εκπαίδευσως του γυναικείου φύλου», *Νέα Πανδώρα*, τομ.4 αρ. 80 (1853), 198 και εξής.
- Κουτάγιαρ Κάτια, μτφ., επιμέλεια Ιωάννη Σπιτέρη, *Γραπτά του Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης*, Κέρκυρα 1994.
- Κωνσταντουλάκη-Χάντζου Ιωάννα, «Ο Γαλλικός ρομαντισμός στο έργο τεσσάρων Ελλήνων ποιητών του 19^{ου} αιώνα», *Συριανά Γράμματα*, τ. 10 (Απρίλιος 1990), σ.156-163.
- Λαμπράκη-Παγανού, Αλεξάνδρα, *Η εκπαίδευση των Ελληνίδων κατά την Οθωνική περίοδο*, Αθήνα 1988. Διδακτορική διατριβή.
- Λειβαδάρα Νικολάου, *Η παλαιότερα ένδειξις περί ορθοδόξων εν Σύρω*, Αθήνα 1953, ανάτυπον *ΕΒΣ*, (1953), 722-726.
- Λογιάδης Ν. Ε., *Ignacio de Loyola, Πνευματικές Ασκήσεις, Εισαγωγή, σχόλια, εκδόσεις Πίστη και Ζωή*, Αθήνα 1997.
- Λούκος Χρήστος, *Επιδημία και κοινωνία, Η χολέρα στην Ερμούπολη της Σύρου (1854)*, Ανάτυπο *Μνήμων* 14, (1992) Αθήνα 1992.
- Λούκος Χρήστος, *Πεθαίνοντας στη Σύρο το 19^ο αιώνα. Οι μαρτυρίες των διαθηκών*, Ηράκλειο 2000.
- Μανίκας Κωνσταντίνος, *Σχέσεις Ορθοδοξίας και Ρωμαιοκαθολικισμού στην Ελλάδα κατά την διάρκεια της Επαναστάσεως (1821-1827). Συμβολή στην εκκλησιαστική Ιστορία της Ελλάδος*, Αθήνα 2002.
- Μανούσακας Μ. Ι., Πούχνερ Β., *Ανέκδοτα στιχουργήματα του θρησκευτικού θεάτρου του ΙΖ' αιώνα*, Αθήνα 2000.
- Μανούσακας Μ. Ι., «Έκθεση των πεπραγμένων του Ελληνικού Ινστιτούτου της Βενετίας», *Θησαυρίσματα* 10 (1973), σ. 407-408.
- Μαραγκός Γαβριήλ, *Αρχείο Τάγματος του Ιησού Σύρου-Ταξιθέτηση και καταγραφή*, Αθήνα, 2001.
- Μαραγκός Γαβριήλ, «Η Προϊστορία της Μονής Ιησουιτών Σύρου», *Συριανά Γράμματα*, τ. 16, Οκτώβριος 1991.
- Μασσιάλας Β., *το σχολείο εργαστήριο ζωής: εισαγωγή στην μεθοδολογία της διδασκαλίας των κοινωνικών σπουδών*, Γρηγόρης, Αθήνα 1984.
- Μαυρομάτης Γ., Ένα άγνωστο θεατρικό κείμενο του τέλους του 17^{ου} αιώνα από την Πάρο, *Αριάδνη* 3 (1985), σ. 179-190.
- Ματσαγγούρας Η., *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και μάθηση*, Αθήνα 2000.

- Μεταλληνός Γ., «Η κατά την Ανατολήν Δύσις. Ο Μετακενωτικός ρόλος των δυτικών μισσιονάριων στο ελληνικό κράτος» *Σύναξις* 8 (1983), σ. 23-55.
- Μεταλληνός Γ., *Το ζήτημα της μεταφράσεως της Αγίας Γραφής εις την Νεοελληνικήν κατά τον 18^ο αιώνα*, Αθήνα 1977. Διδακτορική διατριβή.
- Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, *Δελτίο του Ιστορικού και Παλαιογραφικού Αρχείου*, 1984-1987.
- Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, *Encyclopédie de la Pléiade, Ιστορία και οι Μέθοδοί της*, том 7. Αθήνα 2001.
- Μπαμπούνης Χάρης, *Η εκπαίδευση κατά την Καποδιστριακή περίοδο: Διοικητική οργάνωση και εκπαιδευτική λειτουργία*, Αθήνα 1999.
- Μπουμπουλίδης, *Το πρότυπον του «Ζήνωνος»*, Διατριβή, Ηράκλειο Κρήτης 1955.
- Μυστακίδης Β. Α., «Σχολή του Γκιούμα» *Παρνασσός* 10, τ.2 (1886), 55 και εξ.
- Ξανθόπουλος Κ. Σ., *Πρώτη και Μέση Εκπαίδευσις και περί ανατροφής και εκπαιδεύσεως των κορασίων*, Αθήνα 1873.
- Παναγιωτάκης Νικόλαος Μ., Βάλτερ Πούχνερ, *Η Τραγédia του Αγίου Δημητρίου, θρησκευτικό δράμα με κωμικά ιντερμέδια, αγνώστου ποιητή, που παραστάθηκε στις 29 Δεκεμβρίου 1723 στη Ναξία*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1999.
- Παντελοδήμου, Δημητρίου Ν., «Απηχήσεις της Γαλλικής πνευματικής και πολιτικής ζωής στις Κυκλάδες κατά το 18^ο αιώνα», *ΕΕΚΜ*, ΙΒ' (1995), σ. 390-399.
- Παπαδάκη Λυδία, *Η αλληλοδιδασκτική μέθοδος διδασκαλίας στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα*, Αθήνα 1992.
- Παπαδάκη-Μιχαηλίδη Ε., *Η σιωπηλή γλώσσα των συναισθημάτων, η μη λεκτική επικοινωνία, στις διαπροσωπικές σχέσεις*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.
- Παπαδόπουλος-Κεραμέυς Α., *Ανάλεκτα Ιεροσολυμιτικής Σταχυολογίας*, Τομ. 5, εν Πετρούπολει 1891-1898.
- Παπαδόπουλος Θωμάς, Ι., *Αγνώστου Χίου ποιητή, Δαβίδ, Ανέκδοτο διαλογικό στιχούργημα*. Βιβλιοθήκη Γενικής Παιδείας 8, Αθήνα 1979.
- Παπαδόπουλος Κ. Γ. Γ., «Περί των εν Σύρα σχολείων», *Πανδώρα*, том. 16, τεύχ. 367 (1865) 183-186 και τεύχ. 369 (1865) 231-235.
- Παπάζογλου Αβρ., *Δέκα έγγραφα του Οθωμανικού Αρχείου. Συμβολή στην ιστορία του Ελληνισμού της Τουρκίας*. Ανάτυπο από *Ελληνικά*, том. 11 (1938), σ. 39-60.
- Παπαδόπουλος Γ. Γ., «Περί γυναικός και Ελληνίδος», *Πανδώρα*, 388 (15 Μαΐου 1866), σ. 85-88, 389 (1 Ιουνίου 1866), σ. 105-112.
- Παπαδόπουλος Θ., «Ai Carte Allacciane της εν Ρώμη Βιβλιοθήκης Vallicelliana», *Παρνασσός* 5 (1963), σ. 35-42.
- Παπαδόπουλος Θ., «Ο Λατινικός ύμνος *Dies Irae* και αι μεταφράσεις του εις την ελληνικήν», *Παρνασσός*, 5 (1963), 558-568.
- Παπαδόπουλος Θ., «Μία εξιστόρησις της καταλήψεως της Χίου υπό των Ενετών (1694)», *Παρνασσός*, 6 (1964), σ. 177-196.
- Παπαδόπουλος Θ., «Αιγαιοπελαγίται, μαθηταί του εν Ρώμη Φροντιστηρίου του Αγίου Αθανασίου», *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών* 8 (1970), σ. 484-566.

- Παπαδόπουλος Θ., «Ραφαήλ Βερνάτσα στιχούργημα περί του Άδου και της σωτηρίας των αμαρτωλών», *Μνημοσύνη* 5 (1974-1975), 172-200.
- Παπαδόπουλος Θ., «Δραστηριότητες Ιησουιτών στη Χίο τον 17^ο αιώνα», *Παρνασσός* 32 (1990), σ. 309-328.
- Παπαδόπουλος Θ., «Καθολικοί και Ορθόδοξοι στις Κυκλάδες», *Ελετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών* ΙΕ' (1994), 134-197.
- Παπαδόπουλος Θ., / Πούχνερ Β., «Νέα στοιχεία για το Χιώτη ιερέα και δραματούργο Μιχαήλ Βεστάρχη (1662)», *Παράβασις* 3 (2000), Δαβίδ σ. 104 κ.ε.
- Παπαρρηγόπουλος Κ., *Ιστορία του Ελληνικού έθνους*, Αθήνα 1955.
- Παρανίκα Ματθαίου, *Σχεδίασμα περί της εν τω Ελληνικό έθνει καταστάσεως των γραμμάτων από της αλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453μ. Χ.) μέχρι των αρχών της νεοστώσης (ΙΘ') εκατονταετηρίδος*, Εν Κωνσταντινουπόλει 1867.
- Πασχάλης Δημήτριος, Ζωγράφος Π., *Η Δυτική Εκκλησία εις τας Κυκλάδας επί Φραγκοκρατίας και Τουρκοκρατίας. Οι δράσαντες Ανδριοι κατά την επανάσταση του 1821*, Αθήνα 1948.
- Παχνός Αλέξανδρος, «Ο Μελέτιος Πηγάς και οι εν Χίω Ιησουίται», *Χιακά Χρονικά*, Β' (1914).
- Πετρίδης Α. Γ., «Περί των εν Σύρα σχολείων», *Παρνασσός* 5, τεύχος 2 (1881), 112-124.
- Petrooulos John A., *Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833-1843)*, τ. Α'-Β', Αθήνα, ΜΙΕΤ, 1985.
- Πετρόπουλος Ι. Α. - Κουμαριανού Αικ., *Η θεμελίωση του ελληνικού κράτους 1833-1843*, Αθήνα 1982.
- Πέτσου Γεωργία, *La communauté Catholique de l' ile de Syros sous la domination ottomane 1753-1823*, Παρίσι 1984. Ανέκδοτη Διατριβή, πολυγραφημένη, από ΑΤΙΣ.
- Πούχνερ Βάλτερ, «Θεατρολογικές έρευνες για το πρότυπο του Ζήνωνα», *Θησαυρίσματα* 17 (1980) σ. 206-285.
- Πούχνερ Β., «Ιησουίτικο θέατρο στο Αιγαίο του 17^{ου} αιώνα», Β' *Αριάδνη* 3 (Ρέθυμνο 1985), σ. 191-206.
- Πούχνερ Β., *Ελληνική Θεατρολογία, Δώδεκα μελετήματα*, Εταιρεία θεάτρου Κρήτης, Κρητική θεατρική βιβλιοθήκη, τ. Β', Αθήνα 1988.
- Πούχνερ Β., «Θρησκευτικό θέατρο στο Αιγαίο του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα», *Παρνασσός* ΛΒ' (1990), σ. 236-252.
- Πούχνερ Β., *Το θέατρο στην Ελλάδα, Μορφολογικές επισημάνσεις*, Αθήνα 1992
- Πούχνερ Β., «Θεατρική παράσταση στην Κωνσταντινούπολη το 1623, με έργο για τον Άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο», *Θησαυρίσματα* 24 (1994), σ. 235-262.
- Πούχνερ Β., «Η κληρονομιά του Κρητικού Θεάτρου στην Νάξο, 17^{ος}/πρώτο μισό του 18^{ου} αιώνα», *Λοίβη, Ηράκλειο* (1994), σ. 300-308.
- Πούχνερ Β., / Μανούσκακας, *Δραματοουργικές αναζητήσεις*, Αθήνα 1995.
- Πούχνερ Β., *Ανιχνεύοντας τη θεατρική παράδοση*, Αθήνα 1995.
- Πούχνερ Β., *Κείμενα και αντικείμενα (Δέκα θεατρολογικά μελετήματα)*, Αθήνα 1997.
- Πούχνερ Β., *Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπίων, εποχή Αντιμεταρρύθμισης, χριστογεννηιάτικο δράμα, άγνωστου ποιητή, στο χώρο των Κυκλάδων*, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα 1997.

- Πρίντεζη-Καμπέλη Ε./Καμπέλη Π., *Ελληνικόν Λύκειον Ευαγγελίδη*, Ερμούπολη 2011.
- Πρίντεζης Γεώργιος, *Οικισμός Άνω Σύρου. Ματιές στο Συριανό χτες*, Αθήνα 1981.
- Προβιλέγγιος Γαβριήλ Φ., *Εικόν ιστορική και θρησκευτική των εκκλησιαστικών εορτών*, υπό Γαβριήλ Προβιλεγγίου ιερέως εν Σύρω, Εν Ερμουπόλει Σύρου, εκ του τυπολιθογραφείου Ρενιέρη Πρίντεζη, 1902.
- Ρενιέρης Μάρκος, *Κύριλλος Λούκαρις, ο Οικουμενικός Πατριάρχης*, εν Αθήναις, 1859.
- Ρεμούνδος Εμμανουήλ, *Καρυστιναιός Λευτέρης, Η καθολική Μητρόπολη της Νάξου Μνημεία στο Κάστρο*, Νάξος 2002.
- Ροδοκανάκης Δημήτριος, *Ιουστινιάναι-Χίος*, τ. 2, τύποις Ρενιέρη Πρίντεζη, Εν Σύρω 1900.
- Ρούσσοις Γεώργιος, *Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (1826-1974), τομ. Α΄, Από τον ερχομό μέχρι την δολοφονία του Καποδίστρια*, Αθήναι 1975.
- Ρούσσοις-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Επιφανείς Συριοί*, Αθήνα 1986.
- Ρούσσοις-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Ιησουΐτες του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα περιγράφουν το Αιγαίο*, Αθήνα 1989.
- Ρούσσοις-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Ιησουΐτες στον Ελληνικό χώρο (1560-1915)*, Αθήνα 1991.
- Ρούσσοις-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Syra Sacra, Θρησκευτική Ιστορία της Σύρου*, Αθήνα 1993.
- Ρούσσοις-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Έλληνες Ιησουΐτες (1560-1773)*, Αθήνα 1993.
- Ρούσσοις-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Φραγκισκανοί Καπουκίνοι*, Αθήνα, 1996.
- Ρούσσοις-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Ο Άγιος Σεβαστιανός στην Παράδοση των Απανωσυριανών*, Σύρος 1999.
- Ρούσσοις-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Ιωάννης Βαπτιστής Δελασάλ, Πρόταση Αγωγής των Νέων*, Πειραιάς 2002.
- Ρούσσοις-Μηλιδώνης Μ. Ν., «Η καλλιέργεια των Ελληνικών γραμμάτων στο μοναχικό τάγμα των Ιησουιτών», *Σύγχρονα Βήματα*, 122 (2002), σ. 114.
- Ρούσσοις-Μηλιδώνης Μ. Ν., *Η Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα μέσα από ανέκδοτα έγγραφα Ιησουιτών του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2002.
- Ρούσσοις Νικόλαος & Ρούσσοις Μιχαήλ, *Επίσκοποι Σύρου, (1275-2000)*, Σύρος, 2001.
- Σάθας Κ., «Περιγραφή της επιθαλασσίου Ελλάδος κατά τον Μεσαίωνα», *Χρυσάλλης* 4 (1866), 331-335 και 376-379.
- Σάθας Κ., «Αναγέννησις των Γραμμάτων εν τη Ανατολή», *Χρυσάλλης* 4 (1866), 557-580 και 592-596.
- Σάθας Κ., *Ελληνικά Ανέκδοτα*, περιουναχθέντα και εκδιδόμενα κατ' έγκρισιν της Βουλής εθνική δαπάνη. τόμος Α΄. *Τζάνε Κορωναιίου Μπούα ανδραγαθήματα. Σουμάκη Ρεμπελιόν Ποπολάρων, Μάτση ημερολόγιον*. Αθήνησι, τύποις Φωτός, 1867 Τόμος 2^{ος}. *Αθανασίου Σκληρού Κρητικός Πόλεμος*, Αθήνησι 1867.
- Σάθας Κ., *Νεοελληνική φιλολογία. Βιογραφίαι των εν τοις Γράμμασι διαλαμφάντων Ελλήνων, από της καταλύσεως της Βυζαντινής αυτοκρατορίας μέχρι της εθνεγερσίας (1453-1821)*. Εν Αθήναις 1868, εκ της τυπογραφίας των τέκνων Ανδρέου Κορομηλά.
- Σάθας Κ., *Παράρτημα.-Ιστορία του ζητήματος της νεοελληνικής γλώσσας*, Αθήνα 1870. Επανέκδοση με φωτογράφιση 1969.

- Σάθας Κ., *Τουρκοκρατούμενη Ελλάς*. Ιστορικών δοκίμιον περί των προς αποτίναξιν του Οθωμανικού ζυγού επαναστάσεων του Ελληνικού Έθνους (1453-1821). Αθήνησι 1869 εκ της τυπογραφίας των τέκνων Ανδρέου Κορομηλά.
- Σάθας Κ., *Ιστορικαί Διατριβαί*. Α'. Ενέργειαι των Ιπποτών της Μελίτης επί του ελληνικού αγώνος. Β'. Αλβερώνη σχέδιον διανομής του Τουρκικού κράτους. Γ'. Αλήπασιάς του Τουρκαλβανού Χαζή Σεκρέτη. Εν Αθήναις, 1870.
- Σάθας Κ., «*Κρητικόν Θέατρον*», ή συλλογή ανεκδότων και αγνώστων δραμάτων, εν Βενετία 1879.
- Σάθας Κ., *Μεσαιωνική βιβλιοθήκη*, τομ. Α', Βυζαντινά Ανέκδοτα. 1-7 τόμ. Βενετία-Παρίσιοι 1872-1894. Εν Βενετία 1872 τόμοι Β'-Στ' (1872-1877).
- Sathas, C. N., *Μνημεία Ελληνικής Ιστορίας, Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au Moyen âge, tome I [-IX]*, Paris MDCCCLXXX [MDCCCXC] (1880-1890).
- Σακκής Δημήτριος, *Η Εκπαίδευση στις Νοτιοδυτικές Κυκλάδες κατά την Α' Οθωνική περίοδο (1833-1843)*, Αθήνα 1997.
- Σακκής Δημήτριος, *Νεοσύστατο Ελληνικό κράτος (1833-1848). Οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές συνιστώσες της εκπαιδευτικής πραγματικότητας*, Αθήνα 2001.
- Σιγάλας Α., *Συρίων Βαπτιστικά, παρωνύμια, επωνύμια, ανάτυπον εκ του λεξικογραφικού αρχείου* τομ. 6ος, (Αθήνα 1921), σ. 160-209.
- Σιγάλας Α., «Συριανά έγγραφα», *Ημερολόγιον της μεγάλης Ελλάδας* 1924, σ. 245-258.
- Σιγάλας Α., «Επιστολαί των εν Κωνσταντινουπόλει Καπού-Κεχαγιαδών της Σύρου επί Τουρκοκρατίας», *Ελληνικά* τομ. 2ος, (Αθήνα 1929), 11-96.
- Σιγάλας Α., «Ανέκδοτα έγγραφα αφορώντα εις την εκλογήν Κοτσαμπάσηδων», *Ελληνικά* Γ' (1930), 69-88.
- Σιγάλας Α., «Η πατέντα των Κοτσαμπάσηδων», *Ημερολόγιον της μεγάλης Ελλάδας* 1930, σ. 403 και εξ.
- Σιγάλας Α., «Περί των γλωσσικών ιδιωμάτων της Νάξου». *Mélanges Emile Boisacq*, τομ. Β., Bruxelles 1939, σ. 243-262.
- Σιγάλας Α., «Γλωσσικά ιδιώματα και εποικισμοί της Νάξου», *Ναξιακόν Αρχείον* 14 (1942), σ. 192-216
- Σιγάλας Α., «Η ελληνική καταγωγή των Καθολικών της Σύρου», *Κυκλαδικά* Α', (1956), σ. 241-249 και 293-299.
- Σιγάλας Α., *Τα Εξωκλήσια της Σύρου μαρτυρούν την Ελληνική καταγωγή των Καθολικών κατοίκων της*, Αθήνα 1968.
- Σιγάλας Α., *Ιστορία Ελληνικής γραφής. Μετά Εισαγωγής. Πρόδρομοι και αρχαί της γραφής*, ΚΒΣ, Θεσσαλονίκη 1974.
- Σιγάλας Α., *Βασικά προβλήματα Προφοράς, Γραφής, Ορθογραφίας*, Αθήναι 1975.
- Σιμόπουλος Κυριάκος, *Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα, τόμος Β' (1700-1800)*, Αθήνα 1973.
- Σκιαδάς Ελευθέριος Γ., *Ιστορικό διάγραμμα των Δήμων της Ελλάδας 1833-1912*, Αθήνα 1993.
- Σκληράκη Ευδοξία Π., *Παιδεία και Εκκλησία στη Νάξο κατά την Τουρκοκρατία και τους πρώτους μετεπαναστατικούς χρόνους, (ανέκδοτη διδακτορική διατριβή)*, Αθήνα 1996.

- Σμυρναίος Αντώνιος, *Στα ίχνη της ουτοπίας. Το Φιλελληνικόν Παιδαγωγείον Σύρου και η προτεσταντική ομογενοποίηση της οικουμένης κατά τον 19^ο αιώνα. Σύλλογος προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων*, Αθήνα 2006.
- Σολομών Ιωσήφ, *Εξουσία και τάξη στο νεοελληνικό σχολείο. Μια τυπολογία των σχολικών χώρων και πρακτικών 1820-1900*, Αθήνα 1992.
- Σολομωνίδης Χρήστος, *Η παιδεία στη Σμύρνη*, Αθήνα 1962.
- Σπιτέρης Ιωάννης, *750 χρόνια του Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης (1226-1976)*, Αθήνα 1976.
- Στέφανος Κλών, *Επιγραφαί της νήσου Σύρου*, Αθήνα 1875
- Στέφανος Κλών, *Ανέκδοτα έγγραφα Ρωσικής κατοχής. Ανέκδοτα έγγραφα προς τους κατοίκους των Κυκλάδων αποσταλέντα επί της κατοχής αυτών υπό των Ρώσων. Οι Ρώσοι εις τας Κυκλάδας (1770-1774)*, Ερμούπολη 1878.
- Στέφανος Κλών, *La Grece ou point de vue naturel, ethologique, anthropologique, demographique, et medical*, Paris 1884.
- Στεφάνου Μ., *Συριανές σελίδες*, τομ. 2, Αθήνα 1871 και 1999, β' έκδοση.
- Στεφάνου Ιωσήφ Ν., «*Η Θεατρική Παράδοση στην Άνω Σύρο. Η άνθιση των θεατρικών εκδηλώσεων κατά τα μέσα του αιώνα μας*». *Συριανά Γράμματα*, τ. 2, Απρίλιος 1988, σ. 132-138.
- Τσιρπανλής Ζ., *Το κληροδότημα του καρδινάλιου Βησσαρίωνος για τους φιλενωτικούς της βενετοκρατούμενης Κρήτης (1439-17^{ος} αι.)* Θεσσαλονίκη 1967.
- Τσιρπανλής Ζ., *Το Ελληνικό κολλέγιο της Ρώμης και οι μαθητές του (1576-1700)*, Θεσσαλονίκη 1980 και (*Ανάλεκτα Βλατάδων* 32).
- Τραυλός Ι.-Κόκκου Α., *Ερμούπολη. Η δημιουργία μιας νέας πόλης στη Σύρο στις αρχές του 19^{ου} αιώνα*, Έκδοση Εμπορικής Τραπέζης της Ελλάδος, Αθήνα 1980.
- Τσουκαλάς Κ., *Εξάρτηση και Αναπαραγωγή: Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*, Αθήνα 1992.
- Υψηλάντου Αθανασίου Κομνηνού, *Τα μετά την άλωσιν 1453-1789*, Κωνσταντινούπολις 1870.
- Φάλμπου Φίλιππος, *Ο Φραγκομαχαλάς της Σμύρνης και τα φραγκοχιώτικα βιβλία. Μικρασιατικά χρονικά*, Αθήνα 1959.
- Φόνσος Αντώνιος, «*Στοιχεία για μια ιστορία των ιδιόρρυθμων καλογραιών στην Τήνο*», *Τηνιακά Ανάλεκτα*, τ. 4^{ος}, εκδόσεις Δεδεμάδη, Αθήνα 2000.
- Φουρναράκη Ελένη, *Εκπαίδευση και Αγωγή των Κορασίων, Ελληνικοί προβληματισμοί (1830-1910)*, Αθήνα 1987.
- Φραγκίδης Ανδρέας, *Η νήσος Σύρος υπό τοπογραφικήν κλιματολογικήν και ιατρικήν έποψιν*, εν Ερμούπολει 1894.
- Φραγκίδης Ανδρέας, *Η ιστορία την νήσου Σύρου*, Αθήνα 1975.
- Φώσκολος Μ., «*Καθολικοί και Ορθόδοξοι στην Τήνο τον 18^ο αιώνα*», *Τηνιακά Ανάλεκτα*, 1 (1970), Τήνος.
- Φώσκολος Μάρκος, *Εισαγωγή στην ιστορία της Καθολικής εκκλησίας στην Ελλάδα*, Αθήνα 1977.
- Φώσκολος Μάρκος, *Η πορεία 20 αιώνων του λαού του Θεού. Ιστορία της Καθολικής Εκκλησίας*. Αθήνα 1987.
- Φώσκολος Μ., Μτφ. *Η Αγία Αγγέλα Μεριτσι και οι Μοναχές Ουρσουλίνες*, Αθήνα 1990.

Φώσκολος Μ., «Οι πρώτες εγκαταστάσεις των Ιησουιτών στον ελληνικό χώρο, Προβληματισμοί και εμπόδια», *Σύγχρονα Βήματα*, 77-78, (Ιούνιος 1991), σ. 29-60.

Αφιέρωμα, «Φραγκίσκος της Ασίζης, ένας ελεύθερος άνθρωπος», *Ανοιχτοί Ορίζοντες* 805 (Απρίλιος 1983), 1-48.

Χαρίτος Χαράλαμπος, *Το χρονικό της Σχολής Καλογραιών του Βόλου*, Αθήνα 2001.

Χρυσοφίδης Κ., *Βιωματική -Επικοινωνιακή Διδασκαλία: Η εισαγωγή της μεθόδου project στο Σχολείο*, Gutenberg, Αθήνα 2000.

2. Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Albèri Eugenio, *Relazioni degli ambasciatori Veneti al senato*, Firenze 1840.
- (ab) Andermatt Bernardi, «Relatio originalis Missionum nostrarum, quam anno 1745, p. Romanum da Parisiis, Missionis Graeciae Custodem», *Analecta Ordinis Minorum Cappuccinorum*, vol. X, Roma, 1894, σ. 157-160 & 184-190.
- Armao E., *In giro per il mar Egeo con Vincenzo Coronelli*, Firenze 1951.
- Aron Francois, *Πτωχές της Αρχαίας Σύρου*, μτφ. Τερέζας Δάσκου, Αθήνα 1979.
- Aymons J., *Monumens authentiques de la religion des Grecs*, Paris 1708.
- Barbera Mario, *La Ratio Studiorum*, Padova 1942.
- Barozzi-Berchet, *Le relazioni degli Ambasciatori degli Stati Europei, lette al Senato dagli Ambasciatori Veneziani nel sec. XVII*, Venezia 1871-72.
- Carayon Auguste, *Documents inédits concernant la Compagnie de Jésus t. XXII*, Paris 1860-1960.
- Carayon August, *Relations inédits des missions de la compagnie de Jésus à Constantinople et dans le Levant*, Poitiers -Paris, 1864.
- Carayon Auguste, *Documents inédits concernant la Compagnie de Jésus t. XI: Relations inédits des Missions de la Compagnie de Jésus à Constantinople et dans le Levant au XVIIe siècle*, Poitiers 1864.
- Carayon Auguste, *Documents inédits concernant la Compagnie de Jésus, t. XXI: Missions des Jésuites dans l' Archipel grec*, Lettres du p. Gilles Henry, Poitiers 1869.
- Carayon Auguste, *Documents inédits concernant la Compagnie de Jesus, t. XX: Missions des Jesuites en Russie (1804-1824)*, Poitiers 1869.
- Charnot François, S. J., *La pédagogie des Jésuites. Ses principes, son actualité*, Paris 1951.
- Charvilliac G. J., *Precis de l' histoire des Jesuites*, Paris 1820.
- Cohen Louis, Manion Lawrence, μτφ. Χρυσούλα Μητσοπούλου, Μάνια Φιλοπούλου, *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής έρευνας*, Μεταίχιμο, Αθήνα 1994.
- (da) Cesinale Rocco, *Storia delle Missioni dei Cappuccini*, t.3, Roma 1867-1873.
- Dalleggio Eugène, «Bibliographie Analitique d' Ouvrages Religieux en grec imprimés avec caractères latins». *Μικρασιατικά Χρονικά*, Θ' (1961), Athènes 1961.
- (da) Fara Lorenzo, *I cappuccini e la missione di Crezia*, Colibrì, 1998.
- (da) Fara Lorenzo, *I cappuccini Veneti. La storia e lo spirito*, Roma 1934
- (da) Forlì Pellegrino, *Annali dei freti minori cappuccini*, vol. I, Milano 1882, «p. Cherubino da Laon, missionario apostolico», σ. 405-407.
- (da) Seggiano Ignazio, «La Scuola nelle Missioni dei Cappuccini nel Prossimo Oriente nel secolo XVII», *L' Italia Francescana* (1950), σ. 273-288.
- (da) Seggiano Ignazio, "Documenti inediti sull' apostolato dei minori Cappuccini nel vicino oriente(1623-1683)", *Collectanea Franciscana*, vol. 18, Roma 1948, σ. 118-244.
- (da) Seggiano Ignazio, "Documenti inediti sull' apostolato dei minori cappuccini nel vicino Oriente (1623-1683)", *Collectanea Franciscana*, C.F. Vol. 22, Roma 1952, σ. 339-386.

- (da) Seggiano Ignazio, "Documenti inediti sull' apostolato dei minori cappuccini nel vicino oriente (1623-1683)", *Collectanea Franciscana*, vol. 23, Roma 1953, σ. 318-325.
- (da) Seggiano Ignazio, *Documenti inediti dell' Apostolato dei Minori Cappuccini nel Vicino Oriente (1623-1683)*, Roma 1954.
- (da) Seggiano Ignazio, *L' opera dei Cappuccini per l' Unione dei Cristiani nel Vicino Oriente durante il secolo XVII*, OCA163, Roma 1962.
- (da) Terzorio Clemente, *Le missioni dei Minori Cappuccini*, 10v. Roma 1913-1938. (t. IV, Turchia Asiatica, Roma 1918).
- (de) Barenton Hilaire, *La France Catholique en Orient, durant les trois derniers siècles*. Paris 1902.
- (de) Choiseul- Gouffier M.G.A.F. *Voyage pittoresque de la Grèce*. 2 t. Paris, 1782-1822.
- (de) Dainville R. P. F., S. J., «Effectifs du colleges et scolarité dans le Nord-Est de la France», *Population* 3 (Juil-Sept. 1955), σ. 455-489.
- Dedouvres Louis, *Le père Joseph de Paris*, t. II, Paris MCMXXXII (1932).
- Della Rocca Stefano, (Abbé), *Traité complet sur les abeilles avec une méthode nouvelle de les gouverner, telle qu' elle se pratique à Syra, île de l' Archipel, précède d'un Précis historique et économique de cette île, dédiée à Madame par M.* Paris 1790.
- (de) Tournefort Joseph Pitton, *Relation d'un voyage au Levant*, Paris 1718.
- (de) Vaumas Guillaume, *Lettres et Documents du Père Joseph de Paris*, Lyon 1942.
- (de) Vaumas G., *L' eveil missionnaire de la France*, Lyon 1942.
- Dhôtel Jean-Claude, *Ιγνάτιος Ντε Λογιόλα, ο ιδρυτής των Ιησουιτών*, σε ελληνική Μτφ. Αθήνα 1982.
- di Sales Francesco, *La Filotea ossia, Introduzione alla vita divota*, composta da San Francesco di Sales, Verona 1782.
- Eubel Conrado, *Hierarchia catholica medii aevi*, IV 1592-1667, Μόνστερ 1935.
- Farrell A. P., *The Jesuit Code of Liberal Education: Development and Scope of the Ratio Studiorum*, Milwaukee 1936.
- Ferrari Ciro, *Mons. Antonio Maturi, francescano tridentino, Primate dell' Arcipelago Greco (1686-1751)*, Trento 1964.
- Fouqueray Henri S. J., *Histoire de la Compagnie de Jésus en France, des origines a la suppression (1528- 1762)*, Vol. 5. Paris 1910-1925.
- Fouqueray Henri, *La Mission de France a Constantinople durant l'ambassade de M. de Cèsy (1616-1640)*, Paris 1907.
- Frey K. *Η μέθοδος project: μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη*, Θεσσαλονίκη, 1999.
- Fulop-Miller René, *Macht und Geheimnis der Jesuiten*, Zurich 1929
- Gerola G., *Repazione sulla breve missione nel Levante-Veneto*, Venezia 1910.
- Guidetti Armando, *Le missioni popolari*, Milano 1988.
- Hasluck F. W., «Depopulation in the Egean islands and the Turkish conquest», *ABSA* 17 (1910-1911) 151-177.
- Hammer J., *Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας*, Αθήνα 1870. Μτφ. Κ. Σ. Κροκιδά.
- Hennequin J., «Théâtre et société dans les pièces de Collège au XVIIe siècle (1641-1671) d' après vingt-sept programmes de la Province de Champagne des Pères Jésuites», *Dramaturgie et société aux XVIe et XVIIe siècles*, σ. 457-476.

- Henry Gilles, *Missions dans l'Archipel Grec*, Ed. Carayon, Paris 1869.
- Henry Gilles, *Missions des Jesuites en Russie et dans l' Archipel Grec*, Lettres du P. – S.J. Publiees par le P. A. Carayon, Paris 1869.
- Hering Gunnar, *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Ευρωπαϊκή πολιτική 1620-1638*. Μτφ. Δημοσθένη Κούρτοβικ, Αθήνα 1992.
- Herman J. B., *La pédagogie des Jesuites*. Paris 1914.
- Hoesl Paula, *A pleines Voiles*, μτφ. Γιαννακοπούλου Σ., *Με ανοιχτά πανιά*, Αθήνα 1982.
- Hofmann G., *Veskovadi Cattolici della Grecia. I Chios*, OCA 92 Roma 1934.
- Hofmann G., *Veskovadi Cattolici della Grecia. II Tinos*, OCA 107, Roma 1936.
- Hofmann G., *Veskovadi Cattolici della Grecia. III Syros*, OCA 112, Roma 1937.
- Hofmann G., *Veskovadi Cattolici della Grecia. IV Naxos*, OCA 115, Roma 1938.
- Hofmann G., *Veskovadi Cattolici della Grecia. V Thera*, OCA 130, Roma 1941.
- Hofmann G., *Il Vicariato Apostolico di Constantinopoli (1453-1830)*, OCA 103 Roma 1935.
- Hofmann G., «Apostolato dei Gesuiti nell' Oriente Greco (1583-1773)», *Orientalia Christiana Periodica* 1-2 (1935) Roma, σ. 139-163.
- Hofmann G., «La Chiesa cattolica in Grecia (1600-1830)», *Orientalia Christiana Periodica* 1-2&3-4 (1936) Roma, σ. 164-190 και σ. 396-436.
- Hofmann G., «I Cattolici di fronte all' insurrezione greca (1821-1829)». *La civiltà cattolica*, 2390 (21gennaio 1950) Roma, σ. 1-11.
- Inglot Marek, *La compagnia di Gesù nell' Impero russo (1772-1820) e la sua parte nella restaurazione generale della Compagnia*, Roma 1997.
- Kolodny E.Y., *La population des îles de la Grèce, essai de géographie insulaire en Méditerranée orientale*. Aix-en-Provence, 1974.
- Lalomia Φραγκίσκος, *Το μοναστήρι της Παναγιάς, Τα πρώτα χρόνια των Ιησουϊτών στη Σύρο(1788)*. Μτφ. Τ. Δάσκου-Μ. Ρούσσου, έκδοση ΚΕΟ Σύρου, Αθήνα, 1981.
- Lebon Cabriel, *Missionnaires Jésuites du Levant dans l' Ancienne Compagnie (1523-1820)*, Beyrouth 1935. (Πολυγραφημένο Αντίγραφο, στη μονή Τ. Ι. Αθήνας.)
- Legrand Emile, *Relation de l' établissement des pp. de la compagnie de Jésus en Levant*, Paris 1869.
- Legrand Emile, *Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés en grec par des Grecs au XVe, XVIe, XVIIe, et XVIIIe siècles*, τόμ. 11, Paris 1885.
- Legrand Emile, *Bibliographie Hellénique, ou description raisonnée des Ouvrages publiés en Grec moderne pour les Grecs au XVe et XVIe siècles, par Emile Legrand répétiteur à l'école nationale des langues orientales, tome 1-2 [-troisième]* Paris Ernest Leroux, éditeur 1885 [-1903].
- Legrand Emile, *Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au XVIIe siècle*. 5 vols. Paris 1894-1903.
- Legrand Emile, *Relation de l'établissement des P.P.de la Compagnie de Jésus en Levant*, Paris 1869.
- Legrand Emile, *État de missions de Grèce présente a monseigneurs les archevêques évêques et députez du clergé de France en année 1895*, Paris 1895.
- Legrand Emile, *Description des îles de l'Archipel par Christophe Buontelmonti, Version grecque par un anonyme publiée d' après le manuscrit du Sérail*, Paris 1897.

- Legrand Emile, *Bibliographie Hellénique, ou description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au dix-huitième siècle, par Emile Legrand Oeuvre posthume complétée et publiée par Mgr Louis Petit archevêque d'Athènes et Hubert Pernot charge de cours à la Sorbonne*, t.1r Paris Librairie Garnier frères 1918, t. 2me, Paris Société d'Édition Les Belles Lettres 1928.
- Lemmens L., *Hierarchia Latina Orientis 1632-1922*, Roma 1923.
- Marinelli Nicolao, «Memorie storiche della Compagnia di Gesù nell' Isola di Sira, 4 agosto del 1858» A.M.D.G. *Raccolta di Lettere edificanti della Provincia Sicula*, Palermo 1907, σ. 158-178.
- Mc.Cabe William H., *An Introduction to the Jesuit theater*, St. Louis 1983.
- Mendelsshon-Bartholdy Karolo, *Ιστορία της Ελλάδος από της εν έτει 1453 αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως υπό των Τούρκων μέχρι των καθ'ημάς χρόνων*. Μτφ. υπό Αγγέλου Βλάχου, μέρος 1^{ον}, Ανδρέας Κορομηλάς-Εκδότης, Εν Αθήναις-Εν Κωνσταντινούπολη 1873, том. 2^{ος} 1876.
- Miller William, Μίλλερ Ουίλλιαμ, *Ιστορία της Φραγκοκρατίας εν Ελλάδι (1204-1566)*, μτφ. Σπυρ. Π. Λάμπρου, 2 τόμοι, εν Αθήναις 1909-1910.
- Narbone Alessio, *Annali Siculi della Compagnia di Gesù, compilati dal Alessio Narbone d.c.d.g. dall' anno 1805 al 1859 publicati e continuati sino a giorni nostri dal p. Gaetano Filiti. Vol. Sesto 1855-1859*, Palermo 1908.
- Narbone Alessio Filiti Gaetano, *Annali Siculi della Compagnia di Gesù, compilati dal Alessio Narbone d.c.d.g. dall' anno 1805 al 1859 publicati e continuati sino a giorni nostri dal p. Gaetano Filiti. Vol. Secondo 1815-1824*, Palermo 1908.
- Pachtler G. M., *Ratio Studiorum et Institutiones Scholasticae Societatis Jesu*, Berlin 1887.
- Pertusi A., *Storiografia umanistica e mondo bizantino*. Palermo 1967.
- Pertusi A., «Τα δράματα με βυζαντινή και τουρκική υπόθεση στο ευρωπαϊκό και το βενετικό θέατρο από το τέλος του 16^{ου} ως τις αρχές του 18^{ου} αιώνα», *Ελληνικά* 22 (1969), σ. 341-369.
- Pinzani Francesco L., *Vita del Venerabile Monsignore Giovanni Andrea Carga di San Daniele, Vescovo e martire di Sira*, San Daniele 1855.
- Rabbath Antoine, S. J., *Documents inédits pour servir à l'histoire du Christianisme en Orient*, 2 vol. Paris 1905-1911.
- Reinach Salomon, *Voyage Archéologique en Grèce et en Asie mineure, (1842-1844)*, Paris 1888.
- Richard Francois S. J., *Relation de ce qui s'est passé de plus remarquable à Saint-Erini isle de l' Archipel*, Paris 1657.
- Romano Gaetano, S.J., *Cenni storici della Missione della Compagnia di Gesù in Grecia*, Palermo 1912.
- Rousseau F., *L' idée missionnaire au XVIe et XVIIe siècles. Les doctrines, les méthodes, les conceptions d' organisation*, Paris 1930.
- Sales Fr. De, *Εισαγωγή προς την ευλαβή ζωήν*, Συνθεμένη παρά του εν Αγίοις Επισκόπου Φραντζίσκου Δε Σάλες. Τώρα δε εις την κοινήν διάλεκτον των Ρωμαίων μεταφερμένη παρά Βενεδίκτω Κρέδω ιερέως, απηβ'. Βερώνη έτει του Κυρίου 1782. Από την τυπογραφίαν των κληρονόμων του Καραττώνου.

- Sathas C. N. *Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen âge*, Venice 1884.
- Sathas K., *Bibliotheca Graeca Medii Aevi*. Venetiis 1873.
- Sathas, C. N., Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας, *Documents inédites relatifs a l'histoire de la Grèce au moyen âge*, Venice 1884, 9 τ. Παρίσι 1880-1890.
- Saulger ou Sauger, Robert, *Ιστορία των Αρχαίων Δουκών και των λοιπών Ηγεμόνων του Αιγαίου Πελάγους*, Μετά περιγραφής των κυριοτέρων νήσων και των αξιολογότερων μνημείων αυτών, γαλλιστί μεν συγγραφείσα κατά το 1693 και μεταφρασθείσα υπό Αλεξάνδρου Μ. Καραλή, Ερμούπολη 1878, τύποις Πατρίδος.
- Saulger ou Sauger, Robert, *Histoire nouvelle des anciens ducs et autres souverain del' Archipel*, Paris 1695 και 1698, μτφ. Α. Καραλή, *Νέα Ιστορία των παλαιών Δουκών και άλλων Ηγεμόνων του Αρχιπελάγους*, Μετά περιγραφής των κυριοτέρων νήσων και των αξιολογοτέρων Μνημείων αυτών. Εν Ερμούπολη Σύρου 1878.
- Scaduto M., «Conspectus Bibliographici: Pedagogia e teatro», *Archivium historicum Societatis Jesu XXXVIII* (1969), σ. 353-367.
- Sebastiani Giuseppe Fr., *Viaggio, e navigazione di Monsignor Sebastiani, Fr. Giuseppe di S. Maria dell' ordine de' Carmelitani Scalzi nell andare e tornare dall' Archipelago*, Roma, MDC. LXXXVII (1687).
- Slot B. J., *Archipelagus turbatus, Les Cyclades entre colonisation latine et occupation ottomane (1500- 1718)*, 2 τ., Leiden 1982.
- Slot B. J., «Ο ιεραπόστολος Robert Saulger (1637-1709), ιστοριογράφος της Φραγκοκρατίας των Κυκλάδων», *Μνημοσύνη* 6 (1976-1977) σ. 117-144.
- Slot B. J., « Η Διένεξις μεταξύ Κυρίλλου Λουκάρεως και Μελετίου αρχιεπισκόπου Μήλου περί του Καθολικού ναού της Μήλου». *Κιμωλιακά* 8 (1978), 47-60.
- Slot B. J., « Καθολικαί εκκλησίαι Κιμώλου και των πέριξ νήσων, ιστορία των δυτικών ναυτικών κοινοτήτων των ΝΔ Κυκλάδων και των εκκλησιών των». *Κιμωλιακά* 5 (1975), 51-304.
- Slot B. J., « Ουνίται της Μήλου και της Κιμώλου κατά τον 17^{ον} αιώνα». *Κιμωλιακά* 6 (1976), 199-214.
- Slot B. J., « Ολλανδοί πρόξενοι Μήλου –Κιμώλου». *Κιμωλιακά* 8 (1979), 157-276.
- Slot B. J., « Σχέσεις Ολλανδίας και Ελλάδος από τον ΙΖ' αιώνα μέχρι του Καποδιστρια». *Κείμενα και Μελέται Νεοελληνικής Φιλολογίας* 114 (Αθήναι 1977) και *Παρνασσός* 19(1977), 263-285.
- Sommervogel Charles S. J., Carayon Auguste, *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, t.3, Bruxelles-Paris 1891, MDCCCXCVIII.
- Sommervogel C., S. J., *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, Bruxelles-Paris 1890.
- Spon J., Wheler G., *Voyage d' Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant, fait aux années 1675 et 1676*, t.2, Lyon 1678.
- Stefanos Clon, *La Grèce au point de vue naturel, ethologique anthropologique, demographique, et medical*, Paris 1884.
- Terzetti Ad., *La Grèce ancienne et moderne considérée sous l'aspect religieux*, Paris 1884.
- Tournefort J., *Relation d' un voyage du Levant*, Amsterdam 1718.
- Valentin J. M., *Nouvelle contribution à la bibliographie de théâtre des Jésuites*, 463-494.

- (Van) Krienen Pasch, *Breve descrizione dell' Arcipelago e particolarmente delle diciotto isole sottomesse l'anno 1771 al dominio Russo*. Livorno 1773.
- Vaumas G., *Lettres et documents du père Joseph de Paris*, Lyon 1942.
- Vaumas G., *L' Eveil missionnaire de la France au XVIIe siècle*. Paris 1959.
- Villoslada G., S. J., *Storia del Collegio Romano*, Romae 1954.
- Wheeler George, *Voyage de Dalmatie, de Grèce et du Levant*. 2t. Amsterdam 1689.
- Yanitelli V. R., «Jesuit Education and the Jesuit Theatre», *Jesuit Education Quarterly* 11(1949), σσ. 131-145.
- Zalenski Stanislas, *I Gesuiti della Russia Bianca*, Prato 2007.
- Zallony M., *Voyage à Tine, l'une des îles de l' Archipel de la Grèce*. Paris 1809.

III. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1. «ΚΑΠΟΥΤΣΙΝΟΙ»

Πηγή: Hofmann Giorgio, *Veskovadi Cattolici della Grecia. III Syros, OCA 112, Roma 1937. Αναφορά του Ηγούμενου των Καπουτσίνων Giacinto d' Amiens, που συμπεριλαμβάνεται στην έκθεση του Αρχιεπισκόπου Gio. Vincenzo Castelli Arcivescovo di Marcianopoli, Visitator Apostolico in Levante, 6 Agosto 1710. Prop. Visite, vol. 38: 203-265. Visita Apostolica fatta dall' Arcivescovo di Marcianopoli, Vincenzo Castelli, 6 Agosto 1710.*

«STATO della missione de PP. Capuccini in Sira

A Monsignor Fr. Gio. Vincenzo Castelli, Arcivescovo di Marcianopoli, Visitator Apostolico in Levante 6 Agosto 1710.

Questo ospizio è come il resto della città in anfiteatro sopra la scena d'una montagna aspra, et alta, e consiste: Primo in tre camere per i Padri; 2° in una chiesa meno spaziosa, che non richiederebbe la divozione di questo povero, ma tutto cattolico popolo, essendo pienissima, maggiormente ogni Domenica e festa; 3° in un refettorio, cucina, et alcun' altra camera, tanto per il servitore, quanto per altri forestieri, con un giardinetto per insalata e la scuola per i figlioli. La chiesa ci fu data 1637, 7 di Novembre da Monsignor Ill.mo e Rev.mo Marango Vescovo di Syra, la qual donazione fu poi ratificata dalla Sacra Congregazione. La sacristia a dietro del maggior altare è accompagnata col ciborio da due calici, una sfera, 14 pianete, da 30 camici in circa, un piovale, 6 o 7 tappeti, due messali, paviglioni per il tabernacolo, mappe per coprir gl'altari, il maggiore di San Giovanni Battezzante, si quello della Madonna Santissima, come l'altro di S. Antonio glorioso, con gl'altri costumati ornamenti, la parte inferiore della chiesa è coperta d'una tribuna, dove cantiamo le vespere ogni Domenica, e festa coll' aiuto de nostri scolari, similmente le litanie della Madonna ogni sabbato, e vigilia delle feste occorrenti la sera, e di S. Antonio di Padova li martedì alla medema hora; le tre porte della chiesa, che si trovano li sotto, una maggior, e le due altre piccole, sono di rimpetto ad un cortile circondato di muraglia bassa, abbellita con colonne di marmo ordinario, dove la chiesa essendo piena, restano più anime in sentir la Messa; in quel cortiletto sono due sepolture grandi, dove si conservano le ossa de defunti, quando quelle della chiesa piene, siamo obbligati di nettarle. Due Padri, uno superiore, et altro sacerdote missionarii apostolici per grazia della Santa Chiesa fanno gli esercizi di questa missione. Si suona all'honore della Gran Madre di Dio tre volte il giorno la salutatione angelica, a 3 hore dopo mezza notte l'estate et a 4 l'inverno secondo l'uso riverito nell'ordine, e tanto già lodato da tutta la Chiesa. (cessò tal uso il 1948).

Si dice sempre la prima Messa all' alba, per essere tutti gli abitanti, o di campagna, o di lavoro all'hora competente si dice doppo la 2^a de gli scolari, nella quale si dà le Domeniche l'aqua benedetta fra il cantar l'asperges da medemi. Davanti il lavabo dice il sacerdote in quella medema Messa, cioè gli stessi giorni domenicali, finita la lettura, che si fa dà un Figliolo, delli Morti secondo l'uso, «il de profundis», coll'orazione «Fidelium». Tanto alla prima, come alla 2^a Messa, e alle vesperi secondo l'occasione, che se ne presenta, si pubblicano li monitorii inviati dall' Ordinario locale, e nella prima almeno si predica le domeniche in tempo d'Advento e di Quaresima, fuorché due volte la settimana in tempo quadragesimale. Predichiamo anche noi, e parimente in quelli due diversi tempi di Advento e Quaresima al Domo nel finir del Vespro, pregati dall'Ordinario. Si predica anche nella chiesa nostra le maggiori solennità della Chiesa, o dell'Ordine, se le confessioni numerosissime, dove si puoi raccogliere qualche semenza colla parola d'Iddio non ce n'impedisce. Il Venerdì Santo predichiamo la passione, tutto il mondo venendo secondo la consuetudine antica processionalmente il giorno finito nella medema nostra chiesa, dove facciamo oltre di questo le

dottrine tutti li giorni dell'Avvento, e della Quaresima, numero di figlioli, e figliole concorrendoci, ma stante che li figlioli, che sono con parenti loro in campagna, tutta la settimana, non possono ritrovarsi alle dottrine, all'ora si piglia per loro istruzione la fin della prima Messa ne' tempi sopraddetti, acciochè imparino gli articoli di fede, senza li quali non si puole salvare nessuno.

«La scuola si fa li giorni ordinarii tre hore la mattina, e tre la sera. Li chierici ne facevano d'alcuni anni in quà una parte, come testimoniano con gratitudine i RR. preti tutti, **vecchi**, e giovani, per i frutti, che percepiscono ogni di queste buone anime dalla loro capacità, e virtù, onde è supplicata umilmente V. S. Ill.ma e Rev.ma che sii libero ad ogni chierico di andar à qualsivoglia scuola purché non siano fuggitivi per non haver voluto ricevere la correzione dal maestro, altrimenti ciò sarebbe perdere le scuole, e li figlioli desiderosi d'altra parte d'imparare. A chierici doppo essere stati ammaestrati ed in stato d'intendere la grammatica, e di esplicar l'evangelio, o altri libri poi s'instillavano nella cognizione de Sacramenti, tanto necessaria ad ogni sacerdote, a figlioli di minor capacità si mostra a leggere, scrivere in greco, latino, et italiano, il canto, et a chi vuol la grammatica, senza omettere il sabbato di far à tutti li scolari la dottrina in scuola in dar loro li più necessari documenti morali. Si dà vacanza dalla Madonna degl'Angioli fin' a S. Francesco 4 di Ottobre».

Per più grande profitto di questi buoni christiani uno scolare ogni Domenica, e festa dice alla Messa il Pater, il Credo in latino, e greco, similmente li comandamenti di Dio, e della santa madre Chiesa, e si comunicano almeno due, o tre volte il mese. 27 terziarie vestite coll'abito dell'Ordine, 11 beghine, ogni seconda Domenica del mese più di 30 fratelli del 3° Ordine, con più altre sorelle, a quegli si spiega nella scuola, doppo le litanie del nostro Serafico Padre San Francesco la regola, che professano, a queste si fà il medemo la 2ª domenica del mese doppo mezzo giorno in chiesa, dove alle terziarie, e beghine si danno i medesimi o altri documenti secondo il tempo convenevoli tutti li venerdì finita la prima Messa. La detta domenica seconda del mese si espone il Santissimo davanti le vespere, doppo le quali si fà la processione conforme l'uso, portandoci la Madonna, aiutati in ciò da scolari, e fratelli, mentre tutto il resto del concorso rimane in chiesa, intorno alla quale si porta la Madre di Dio, Nostro Signore. Onde à fin di questa processione si dà la benedizione del medemo Santissimo, accioche concorrendo il Figliolo, e la Madre a bene delle anime nostre, possiamo qui haver loro grazia, e doppo la vita, la loro beatitudine. L' istessa benedizione del Santissimo oltre alle più solenni feste della Chiesa e dell'Ordine si dà ogni primo capo fanno immediatamente doppo la prima Messa, dove predichiamo, e preghiamo il Signore di benedir le persone, e li beni della terra. Questo campo è così fertile, che nel mieter specialmente le più grandi feste si ricercherebbero qui sei confessori, per il gran concorso del Popolo, ma anche più limosine. Tutta questa interiore cura è seguitata dalla visita degli ammalati, afflitti, e nè gli altri bisogni del prossimo. La Settimana Santa cantiamo l'officio divino consueto nella chiesa, e facciamo in quel tempo le cerimonie ordinarie, le tre litanie il sabbato, et il martedì la sera si finiscono con dirsi da uno scolaro l'orazione Greca volgare Evcharisto se dove il peccatore doppo aver ringraziato Iddio per tutte le grazie da sua Divina Maestà ricevute si confonde davanti al Signore, domandandogli pentito de suoi peccati, perdono, con proponimento di emendarsi.

Et accioche si accresca sempre la divozione di questo fedel paese si pubblicano le indulgenze plenarie di SS. Francesco, Bonaventura, Antonio, della Madonna degl'Angioli; si mette quanto si puole la pace dove è la nemicizia, si consola gli afflitti, si porta l'ubbedienza a superiori, il rispetto verso parenti, e la dovuta venerazione a RR. preti, li quali ci fanno piacere di venire alle volte a celebrare nella nostra chiesa, ricercando sempre l'honore, e la consolazione della loro buona grazia, maggiormente del superiore locale, accioche si aumenti il frutto delle suddette nostre funzioni, le quali si fanno senza contraddizione.

Per mantenimento di questo **ospizio** e missione non abbiamo alcuna sorte d'entrata, e sebbene questo povero popolo ci aiuta in quel che puole nelle sue estreme indigenze a tempo che si fà il cotone, l'orzo, il grano, et il vino, per il quale cantiamo tre, o quattro volte la Messa de defunti per ringraziamento, ciò che facciamo di più per li sepolti in chiesa nostra quando che al domo si fà il medemo, però non essendo questo bastante per la sussistenza nostra, e bisogni ordinarii, tanto più

grandi, quanto è gravioe la necessità di quest'isola, singolarmente nelli ultimi tempi, dove aggravata da Turchi e molestata da Corsari, sicome il convento nostro per haver dato rifugio a cinquanta francesi nostri, doppo pigliate da loro in porto le tartane sue, ruppero le porte nostre, e rubarono anche del nostro, et alcune robe della sacristia fino i corporali. Fra i nostri benefattori li più riguardevoli essendo per lo spirituale, la Beatitudine del Sommo Pontefice Clemente un decimo sopra la Chiesa di Dio gloriosa, e santamente oggi regnante, sicome gli Emin.mi nostri Signori li Cardinali della Sacra Congregazione, e per il temporale, la Maestà del Re Christianissimo preghiamo in publico, e nel particolare per la loro prosperità, senza scordare quella di V. S. Ill.ma, e Rev.ma, acciochè conchiuda con perfetta salute a gloria di Dio, et utile dell'anime, le sue fatigose Visite, tanto per mare, come per terra, e ci sia somministrato qualche soccorso in queste guerre, e miserie uniuersali, li quali ci privano degli costumati aiuti. Seguono notizie sopra gli antichi Superiori.

Μετάφραση: «Κατάσταση της Αποστολής των Καπουτσίνων στην Σύρο

Προς τον Επίσκοπο Giovanni Vincenzo Castelli, Αρχιεπίσκοπο της Marcianopoli και αποστολικό επισκέπτη στην Ανατολή, 6 Αυγούστου 1710.

Η Μονή των Καπουτσίνων είναι κτισμένη αμφιθεατρικά όπως και τα υπόλοιπα σπίτια της πόλης, σ' ένα απότομο και ψηλό βουνό, «in anfiteatro sopra la scena d' una montagna» και αποτελείται: 1^{ον} από τρεις κάμαρες-δωμάτια για τους πατέρες, 2^ο από την εκκλησία, που δεν είναι αρκετά ευρύχωρη για να στεγάσει το φτωχό αλλά ευλαβή καθολικό λαό, που την γεμίζει ασφυκτικά κάθε Κυριακή και γιορτή. 3^ο από την τραπεζαρία, την κουζίνα και ακόμη μία κάμαρα τόσο για τον βοηθό-υπηρέτη όσο και για επισκέπτες, **ένα μικρό λαχανόκηπο και σχολείο για τα παιδιά.** Η εκκλησία, τους δόθηκε στις 7 Νοεμβρίου 1637, από τον επίσκοπο της Σύρου Μαρέγκο, του οποίου η δωρεά επικυρώθηκε αργότερα από την Σύνοδο της Προπαγάνδας. Το σκευοφυλάκιο, πίσω από το μεγάλο αλτάρι, που συνοδεύεται από το αρτοφόριο με δύο δυσκολόπηρα, μία σφαίρα, 24 φαινόλια (άμφια), από 30 χιτώνια περίπου, 6 ή 7 χαλιά, δύο λειτουργικά βιβλία, κουρτινάκια για το αρτοφόριο καλόμματα για τα αλτάρια, το μεγάλο του Αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή, εκείνο της Παναγίας, όπως και το άλλο που ένδοξο Αγίου Αντωνίου, με το συνήθη στολισμό, το εσωτερικό μέρος της εκκλησίας είναι καλυμμένο με μία εξέδρα, όπου ψάλλουμε τους εσπερινούς κάθε Κυριακή και γιορτή με την βοήθεια των μαθητών μας, ομοίως τις λιτανείες της Παναγίας κάθε Σάββατο και αγρυπνία των γιορτών που λαμβάνουν χώρα την νύχτα και του Αγίου Αντωνίου της Πάντοβα τις Τρίτες την ίδια ώρα. Οι τρεις πόρτες της εκκλησίας που βρίσκονται κάτω, μία η μεγαλύτερη και οι δύο άλλες μικρές είναι απέναντι από μια αυλή περιτριγυρισμένη με χαμηλό τοίχο, στολισμένη με κολόνες μαρμάρινες, όπου όταν η εκκλησία είναι γεμάτη, στέκονται οι πιστοί ακούγοντας την Λειτουργία. Σε αυτήν την αυλίτσα υπάρχουν δύο μεγάλοι τάφοι, όπου φυλάσσονται τα οστά των αποθαμένων, όταν αυτοί που υπάρχουν στην εκκλησία είναι πλήρεις, είμαστε υποχρεωμένοι να τους καθαρίζουμε. Δύο πατέρες, ένας ηγούμενος και ένας μοναχός είναι επιφορτισμένοι με τις δραστηριότητες αυτής της αποστολής. Χτυπά προς τιμήν της μεγάλης Μητέρας του Θεού, τρεις φορές την ημέρα ο χαιρετισμός των αγγέλων, στις 3 η ώρα μετά τα μεσάνυχτα το Καλοκαίρι και στις 4 η ώρα το Χειμώνα, κατά την συνήθεια που τηρείται με σεβασμό και ήδη έχει τιμηθεί από όλη την Εκκλησία. Σταμάτησε αυτό το έθιμο το 1948. Ψάλλεται πάντοτε η πρώτη Λειτουργία την αυγή, για να την παρακολουθούν σε κατάλληλη ώρα όλοι οι κάτοικοι που πηγαίνουν είτε στην ύπαιθρο είτε εργάζονται, λέγεται έπειτα η δεύτερη για τους μαθητές, στην οποία τις Κυριακές γίνεται ραντισμός με αγιασμό, ενώ οι δικοί μας ψάλλουν το «ράντισον με». Πριν από τον «νιπτήρα», μετά το ανάγνωσμα, το οποίο διαβάζεται από ένα παιδί των αποθαμένων σύμφωνα με το έθιμο, ψάλλει ο ιερέας στην ίδια λειτουργία, δηλαδή τις Κυριακές, το «de profundis», [Εκ βαθέων] με το Ορατόριο «Fidelium» [προσευχή για τις Ψυχές των Πιστών].

Τόσο στην πρώτη όσο και στην δεύτερη λειτουργία και στους εσπερινούς, ανάλογα με τις περιστάσεις που παρουσιάζονται, ανακοινώνονται οι εγκόκλιοι που στέλνονται από τον τοπικό επίσκοπο, και στην πρώτη σχεδόν πάντοτε γίνεται κήρυγμα τις Κυριακές στις περιόδους του «Ερχομού» [πριν τα Χριστούγεννα] και της Τεσσαρακοστής, εκτός από δύο φορές την εβδομάδα την Τεσσαρακοστή. Κηρύττουμε επίσης και εμείς με τον ίδιο τρόπο στις περιόδους του «Ερχομού» [πριν

τα Χριστούγεννα] και της Τεσσαρακοστής, στην Μητρόπολη, μετά το τέλος του εσπερινού, μετά από παράκληση του επισκόπου.

Γίνεται κήρυγμα επίσης στην εκκλησία μας στις μεγάλες γιορτές της Εκκλησίας, ή της Αδελφότητας, αν οι πολυπληθείς εξομολογήσεις, που μπορεί να μαζευτούν με το λόγο του Θεού, δεν το εμποδίσουν. Την Μεγάλη Παρασκευή κηρύττουμε το πάθος, όλος ο κόσμος έρχεται στην Λιτανεία, σύμφωνα με την παλιά συνήθεια, στο τέλος της ημέρας στην εκκλησία μας όπου κάνουμε εκτός από αυτό τις Κατηχήσεις όλες τις ημέρες του «Ερχομού» της «Ελεύσεως» και της Τεσσαρακοστής, αριθμός αγοριών και κοριτσιών μας επισκέπτεται, αλλά επειδή τα παιδιά που οι γονείς τους βρίσκονται στην εξοχή, όλη την εβδομάδα, δεν μπορούν να βρίσκονται στις κατηχήσεις την ώρα που καθορίζεται για την εκπαίδευση τους στο τέλος της πρώτης λειτουργίας στις παραπάνω περιόδους, επίσης μαθαίνουν τα άρθρα της πίστης, χωρίς τα οποία δεν μπορεί κανείς να σωθεί.

Το σχολείο λειτουργεί τις εργάσιμες ημέρες, τρεις ώρες το πρωί και τρεις το απόγευμα. Οι υποψήφιοι κληρικοί διδάσκονταν από αρκετά χρόνια εδώ, σε ένα ξεχωριστό τμήμα, όπως βεβαιώνουν με ευγνωμοσύνη όλοι οι αιδεσιμότατοι ιερείς, ηλικιωμένοι και νέοι, από τα οφέλη που εισέπραξαν, η κάθε μία από αυτές τις καλές ψυχές [των κληρικών], για την ικανότητα και την αρετή [που απέκτησαν], ώστε παρακαλεί ταπεινά την Σεβασμιότητα σας, να είναι ελεύθερος κάθε υποψήφιος κληρικός να παρακολουθεί οποιοδήποτε σχολείο, [τάξη] με την προϋπόθεση, ότι δεν θα εγκαταλείπει την τάξη, όταν δεν αποδέχεται τις παρατηρήσεις και τις συμβουλές του δασκάλου, γιατί διαφορετικά θα διαλύονται οι τάξεις και οι μαθητές θα θέλουν να παρακολουθούν το μάθημα, σε άλλο τμήμα.

Στους κληρικούς, αφού κρινόταν ότι είχαν αποκτήσει ένα επίπεδο γνώσης, ώστε να κατανοούν την γραμματική και να εξηγούν το Ευαγγέλιο ή άλλα βιβλία, μετά διδασκόντουσαν για τα Θεία Μυστήρια, που για κάθε ιερέα, αποτελούν απαραίτητες γνώσεις. Στα λιγότερο ικανά παιδιά [μικρότερα], διδάσκεται ανάγνωση και γραφή στα ελληνικά, λατινικά και ιταλικά, ψαλμωδία και σε όποιο επιθυμεί γραμματική, χωρίς να παραλείπεται το Σάββατο να διδάσκεται σε όλους τους μαθητές η Κατήχηση στο σχολείο, δίνοντας τους τα πιο χρήσιμα ηθικά διδάγματα. Οι διακοπές των μαθημάτων διαρκούν από την γιορτή της Παναγίας των Αγγέλων[2 Αυγούστου], μέχρι του Αγίου Φραγκίσκου στις 4 Οκτωβρίου.

Για μεγαλύτερο όφελος, αυτών των καλών χριστιανών ένα μαθητής κάθε Κυριακή και γιορτή απαγγέλλει στην λειτουργία το «Πάτερ ημών», το «Πιστεύω» στα λατινικά και στα ελληνικά, ομοίως τις Εντολές του Θεού και της Αγίας Μητέρας Εκκλησίας και μεταλαμβάνουν δύο ή τρεις φορές το μήνα.

27 μοναχές ντυμένες με το ένδυμα του Τάγματος, 11 Μπεγίνες, κάθε δεύτερη Κυριακή του μήνα και περισσότεροι από 30 αδελφοί του τρίτου Τάγματος, με ακόμη περισσότερες αδελφές, στους οποίους εξηγείται στο σχολείο, μετά από τις λιτανείες του Αγγελικού πατέρα μας Αγίου Φραγκίσκου ο κανονισμός, που εξομολογούνται, στις οποίες γίνεται το ίδιο την δεύτερη Κυριακή του μήνα, μετά το μεσημέρι στην εκκλησία, όπου στις μοναχές και τις Μπεγίνες δίνονται τα ίδια ή άλλα ντοκουμέντα ανάλογα με την περίοδο που συναθροίζονται τις Παρασκευές μετά το τέλος της πρώτης λειτουργίας.

Την αναφερόμενη δεύτερη Κυριακή του μήνα γίνεται έκθεση του Αγιοτάτου Μυστηρίου πριν από τον εσπερινό, μετά τον οποίο γίνεται λιτανεία σύμφωνα με την συνήθεια, μεταφέροντας την Παναγία, με την βοήθεια των μαθητών και των αδελφών, ενώ όλο το υπόλοιπο πλήθος παραμένει στην εκκλησία γύρω από την οποία περιφέρεται η Μητέρα του Θεού του Κυρίου μας. Έτσι μετά το τέλος της Λιτανείας δίνεται η ευλογία από το ίδιο το Αγιοτάτο Μυστήριο, ώστε με την συνεισφορά του Υιού και της Μητέρας, στο καλό των ψυχών μας, να έχουμε την χάρη τους και μετά από αυτή τη ζωή, να αποκτήσουμε την αιώνια ευτυχία τους. Η ίδια ευλογία του Αγιοτάτου μυστηρίου, εκτός από τις πιο επίσημες γιορτές της εκκλησίας και του Τάγματος δίνεται κάθε Πρωτοχρονιά, αμέσως μετά την πρώτη Λειτουργία, όπου προσευχόμαστε και παρακαλούμε τον Κύριο να ευλογήσει τους ανθρώπους και τα αγαθά της γης. Αυτός ο τόπος είναι επίσης εύφορος, ώστε συλλέγομε ειδικά στις πιο μεγάλες γιορτές που μπορεί να χρειαστούν εδώ 6 εξομολόγοι, επειδή συγκεντρώνεται πλήθος κόσμου, ακόμη περισσότερες ελεημοσύνες. Όλη αυτή η εσωτερική φροντίδα συνεχίζεται με επίσκεψη στους βασανισμένους αρρώστους και δημιουργεί άλλες ανάγκες στο μέλλον. Την Μεγάλη Εβδομάδα,

φάλλουμε «*l' officio divino*» συνηθισμένο στην εκκλησία και κάνουμε αυτήν την περίοδο τις καθιερωμένες τελετές, τις Λιτανείες μας το Σάββατο και το βράδυ της Τρίτης ολοκληρώνεται με ψαλμό από ένα μαθητή του Ορατόριου σε δημοτική Ελληνική γλώσσα «*Ευχαριστώ Σε*», όπου ο αμαρτωλός αφού ευχαριστήσει το Θεό, για όλες του τις χάρες που έλαβε από την Θεία του Διδασκαλία, μετανιώνει μπροστά στον Θεό, ζητώντας του συγχώρεση για τις αμαρτίες του, που χάνονται, από την πρόθεση να διορθωθεί. Και αυτό αυξάνει επίσης την ευλάβεια αυτής της πιστής πόλης, γίνεται φανερό η απόλυτη επείκεια του Αγίου Φραγκίσκου, Bonaventura, Antonio και της Παναγίας των Αγγέλων. Αντικαθίσταται η ειρήνη εκεί όπου ήταν η εχθρότητα, απαλώνονται τα βάσανα, έρχεται η υπακοή στους μεγαλύτερους, ο σεβασμός προς τους γονείς και ο πρέπον σεβασμός στους ιερείς έρχονται με ευχαρίστηση καμιά φορά να γιορτάσουν στην εκκλησία μας, αναζητώντας πάντοτε την τιμή και την αγαλλίαση της άφεσης, κυρίως του Ηγούμενου, ώστε αυξάνεται ο καρπός των προλεγόμενων δραστηριοτήτων μας, οι οποίες γίνονται χωρίς διαφωνίες.

Για την συντήρησή του μοναστηριού και των πατέρων δεν υπάρχει κανένα εισόδημα, επειδή ο λαός είναι φτωχός αλλά μας βοηθά όπως μπορεί από το υστέρημά του, όταν παράγει βαμβάκι, σιτάρι και κριθάρι και κρασί, σε αντάλλαγμα των οποίων φάλλουμε τρεις ή τέσσερις φορές το χρόνο, την λειτουργία για τους νεκρούς τους για να τους ευχαριστήσουμε, αυτό κάνουμε περισσότερο για τους θαμμένους στην εκκλησία μας, το ίδιο γίνεται και στην μητρόπολη, αλλά ωστόσο δεν επαρκούν για την συντήρησή μας και υπάρχουν ανάγκες πολύ μεγάλες, επειδή το νησί αυτό υποφέρει, ειδικά τα τελευταία χρόνια όπου δέχθηκε επίθεση από τους Τούρκους και λεηλατήθηκε από Κουρσάρους, επίσης και το Μοναστήρι μας που λεηλατήθηκε από καμιά πενηνταριά Γάλλους κουρσάρους, οι οποίοι αφού αγκυροβόλησαν τα καράβια τους στο λιμάνι, έσπασαν τις πόρτες μας, άρπαξαν ακόμη και από μας, από τα άμφια μέχρι τα χρηστικά αντικείμενα.

Από τους εφεργέτες μας οι πιο σπουδαίοι θεωρούνται, για την πνευματικότητά του η αυτού μακαριότητα του Μεγίστου Ποντίφικα Κλεμέντε 11^ο για την ένδοξη εκκλησία του Θεού και σεβάσμια σήμερα διοικών, μαζί με τους σεβασμιότατους Καρδινάλιους μας της Αγίας Συνόδου και για τα εγκόσμια, η αυτού μεγαλειότητα του χριστιανού βασιλιά, παρακαλούμε δημόσια και ιδιαίτερος για την ευημερία τους, χωρίς να λησμονούμε την αυτού σεβασμιότητα σας, επίσης να του εξασφαλίσει καλή υγεία για τη δόξα του Θεού και ωφέλεια των ψυχών, για τις κουραστικές του επισκέψεις, τόσο από τη θάλασσα, όσο από την στεριά ώστε να μας δίνει κάποια ανακούφιση σε αυτούς τους πολέμους και δυστυχίες για όλους και οι οποίοι μας στερούν των ευγενικών χρηρηγιών.

Πηγή: *Ciro Ferrari, Mons. Antonio Maturi, francescano tridentino, Primate dell' Arcipelago Greco (1686-1751), Trento 1964, σ. 87-88. Από την Αναφορά του π. Clemente Romano, γραμμένη στις 10 Ιουνίου 1728.*

«Il clima è piuttosto caldo. L' isola è piena da montagne rocciose, è coltivata solamente nelle piccole valli. Abbondano il vino e i fichi. Il resto della entrate consiste di poco grano, legumi, miele, cera e cipolle. Gli abitanti ogni anno pagano sette mila reali di tributi, non perchè il paese sia capace di rendite, ma solo per l'avidità dei turchi. Affin di poter sborsare quella somma il popolo è costretto a mandare altrove i propri figli in servizio. Il vescovo è soggetto alle angherie dei turchi. Nel settembre dell'anno scorso giunse un Bei a capo di due galeotte, con l'ordine di catturare il vescovo e quattro sacerdoti e di portarli sulle galere, imputandolo di aver obbligato alcuni greci a farsi latini, il che era del tutto falso. E' costume di quei barbari inventare calunnie, per aver occasione di spillare denaro dai loro sudditi. Il Prelato si accomodò col Bei sborsando 80 piastre e così fu liberato.

Il clero è composto di trenta sacerdoti e dodici chierici, che vivono delle loro rendite. La scuola dei Cappuccini è frequentata da sessanta figliuoli ai quali s'insegna a leggere e a scrivere in latino e in italiano; ai chierici i principi della filosofia.

I secolari coltivano la terra e si trattengono tutta la giornata in campagna. Sono robusti e vivono a lungo, molti arrivano a vedere la quarta generazione. Non hanno medico, nè chirurgo, nelle loro infermità si curano con farina d'orzo cotta nell'acqua. Le donne sono le più oneste di tutto l'Arcipelago, non solo nel vestire, ma anche nei costumi. Di giorno lavorano la tela e impiegano parte della notte a girare un

piccolo mulino a mano, per macinare l'orzo e fare il pane. Frequentano i SS. Sacramenti con grande devozione e con sentimenti di veri cattolici. I figlioli sono di buonissima indole ed abili ad apprendere tutte le scienze. Anch'essi lavorano la terra; ciò che reca meraviglia è questo: ho visto i miei scolari alla mattina, appena terminata la scuola, prendere la zappa sulla spalla per andare in campagna a lavorare e sotto il braccio la grammatica per studiare la lezione.

Gli abitanti vivono di pane d'orzo nerissimo e di fichi secchi per companatico. Pochi bevono vino tutto l'anno, perchè procurano di venderlo ai bastimenti di passaggio, affin d'avere un po' di denaro e pagare i tributi ai turchi. Molte famiglie, nella loro estrema povertà, si nutrono d'erbe selvatiche per uno o due mesi. Quantunque l'isola sia circondata dal mare, vi è scarsità di pesce, non essendovi arnesi sufficienti. Le case sono piccole, fabbricate di sassi e di terra. Non ho mai visto un paese più povero di Sira; tuttavia il popolo è devoto e obbediente: è veramente degno d'essere protetto».

Μετάφραση: Το κλίμα είναι ως επί το πλείστον θερμό. Το νησί είναι ορεινό και καλλιεργούνται μόνο μικρές κοιλάδες. Αφθονούν το κρασί και τα σόκα. Το υπόλοιπο της παραγωγής αποτελούν λίγο σιτάρι, λαχανικά, μέλι κερι και κρεμμύδια. Οι κάτοικοι πληρώνουν κάθε χρόνο 7000 ρεάλια ετήσιο φόρο, όχι γιατί η χώρα έχει επάρκεια αγαθών, αλλά μόνο εξ αιτίας της πλεονεξίας των τούρκων. Για να συλλέξει αυτό το ποσό ο λαός πιέζεται και στέλνει τα παιδιά του αλλού για υπηρετές. Ο επίσκοπος είναι εκτεθειμένος στις ενοχλήσεις και καταπιέσεις των Τούρκων. Τον Σεπτέμβριο του περασμένου χρόνου κατέφθασε ένας μπέης επικεφαλής δύο γαλέρων με την εντολή να συλλάβει τον επίσκοπο και 4 ιερείς και να τους μεταφέρει στις γαλέρες, κατηγορώντας τους ότι είχαν υποχρεώσει μερικούς ορθόδοξους να γίνουν καθολικοί, το οποίο είναι εντελώς αναληθές. Είναι συνήθεια αυτών των βαρβάρων να σκοφαντούν για να έχουν την ευκαιρία να αποσπούν χρήματα από τους υποτελείς τους. ο επίσκοπος ήλθε σε συμφωνία με τον μπέη πληρώνοντάς του 80 πιάστρες και έτσι ελευθερώθηκε.

Ο κλήρος αποτελείται από 30 ιερείς και δώδεκα υποψήφιους κληρικούς που ζουν από δικά τους εισοδήματα. Το σχολείο των Καπουτσίνων παρακολουθούν 60 μαθητές οι οποίοι μαθαίνουν ανάγνωση και γραφή στα λατινικά και στα ιταλικά. Στους κληρικούς διδάσκονται οι αρχές της Φιλοσοφίας. Οι μη κληρικοί καλλιεργούν την γη και περνούν όλη την ημέρα στην εξοχή. Είναι γεροδεμένοι και ζουν πολλά χρόνια, πολλοί φθάνουν να έχουν δισέγγονα. Δεν έχουν γιατρό, ούτε χειρουργό, τους ασθενείς φροντίζουν με κριθαρένιο αλεύρι, βρασμένο με νερό. Οι γυναίκες είναι οι πιο σεμνές σε όλο το Αρχιπέλαγος, όχι μόνο στην ενδυμασία, αλλά επίσης στην συμπεριφορά. Την ημέρα εργάζονται στον αργαλειό και μεγάλο μέρος της νύχτας αλέθουν σε χειροκίνητο μύλο κριθάρι για να κάνουν ψωμί. Συχνάζουν στα Άχραντα Μυστήρια με μεγάλη ευλάβεια και με αισθήματα καλών καθολικών. Τα παιδιά έχουν πολύ καλό χαρακτήρα και ικανά να μάθουν όλες τις επιστήμες. Επίσης εργάζονται στα χωράφια. Είναι εντυπωσιακό το εξής: έχω δει τους μαθητές μου το πρωί, μόλις τελειώνουν το σχολείο να παίρνουν την τσάλπα στον ώμο για να πάνε στο χωράφι για να εργασθούν και το βιβλίο της γραμματικής κάτω από το μπράτσο για να μελετήσουν το μάθημα.

Οι κάτοικοι ζουν με κρίθινο κατάμαυρο ψωμί που το συνοδεύουν με ξερά σόκα. Λίγοι πίνουν κρασί όλο το χρόνο, γιατί προτιμούν να το πωλούν στα περαστικά πλοία, για να κερδίσουν λίγα χρήματα και να πληρώσουν τους φόρους στους Τούρκους. Πολλές οικογένειες ζουν μέσα σε τόσο μεγάλη φτώχεια, ώστε τρέφονται για ένα δύο μήνες με άγρια χόρτα. Παρόλο που το νησί περιβάλλεται από θάλασσα, υπάρχει έλλειψη ψαριών, γιατί δεν έχουν τα απαραίτητα εργαλεία. Τα σπίτια είναι μικρά, χτισμένα με πέτρες και χώμα. Δεν έχω δει χώρα πιο φτωχή από τη Σύρα. Όλος ο λαός είναι ευλαβής και υπάκουος και του αξίζει πραγματικά κάθε προστασία».

Πηγή: Bernardi ab Andermatt, *Analecta Ordinis Minorum Cappuccinorum*, vol. X, Roma, 1894, «Relatio originalis Missionum nostrarum, quam anno 1745, p. Romanum da Parisiis, Missionis Graeciae Custodem», σ. 157-160&184-190, κυρίως

186-187. Επίσης Cl. da Terzorio, *Le Missioni dei Minori Capuccini...*, ό.π., IV, σ. 241-243. Εδάφιο που αφορά την Σύρο, από την αναφορά του π. Romano da Parigi, προς την Σύνοδο της Προπαγάνδας, το 1745.

«Syra, unica isola dei latini nell' arcipelago, in quest' abbiamo la nostra Missione fondata da 115 anni incirca, ne fin a questi tempi che gli RR. PP. Gesuiti si sono stabiliti, con un decreto della loro Eminenze, vi erano altri regolari fuori di noi. E in questa si fà molto bene spirituale colle prediche in lingua greca, colle confessioni, colle dottrine cristiane e colla scuola. Già la nostra chiesa è dedicata al glorioso precursore S. Giovanni Battista, secondo protettore della città, e perchè è situata nel mezzo della città sempre vi è un gran concorso di popolo, particolarmente tutte la domeniche e la feste del anno.

Alla prima Messa dell' alba, nella quale si predica in greco per comodo del popolo, tutte le grandi feste dell' anno e tutte le domeniche d' avvento e di quaresima, tutte le feste dedicate alla Santissima Vergine et altre feste principali dell' anno, si espone il Venerabile alla Messa conventuale e alli vesperi, col darne la santa benedizione al popolo. Così pure tutte le seconde domeniche d' ogni mese, alli vesperi, si spono il Venerabile, e dopo cantati gli vesperi, si fà la processione di S. Francesco, d' intorno la nostra chiesa per di fuori, e ritornati in chiesa, si dà la benedizione del Santissimo, e questa si fà inviolabilmente, per comodo delli confratelli e consorelle di S. Francesco. Li quali confratelli e consorelle ascendono presentemente al numero quaranta cinque e più incirca, che portano lo scapolare e sono ascritti nel catalogo, e questi sono obbligati per acquistare le indulgenze concesse da i Sommi Pontefici al terzo Ordine, di recitare ogni giorno, certo numero di Pater et Ave, di confessarsi e comunicarsi una volta il mese, e di fare l' avvento piccolo col digiuno. Di più li PP. Missionarii sono obbligati di havere cura della monache terziarie Cappuccine, le quale sono numerose più di trenta cinque in circa, tra le professe e le novizie. Queste sono obbligate di osservare, oltre li tre voti semplici di castità, povertà et ubbidienza, il digiuno di tutte le vigilie comandate dalla Regola, e la quaresima dell' avvento piccolo. Devono ogni giorno indispensabilmente, se non fossero ammalate qualche d' una, comparire tutte unite insieme alla nostra chiesa per ascoltare la Messa, e ogni sera similmente tutte insieme, per visitare il Venerabile, fare le loro orazioni e prendere l' indulgenza; tutte le feste e domeniche d' avvento, trovarsi alla nostra chiesa per ascoltare tutte le messe che possono, ma indispensabilmente le messa conventuale la mattina, e li vesperi il dopo pranzo. Si devono confessare e comunicare tutte le seconde domeniche del mese e tutte le feste principali dell' anno. Il suo Direttore, ogni domenica, le deve radunare per correggere le diffettuose, et dopo fattagli la lettura d'un capitolo della loro regola, si ferma per poco d' ora a fargli le conferenze spirituali, secondo che conosce il bisogno. Nè veruna delle monache professe puole uscire fuori dell' abitato senza licenza della madre Superiora o della madre Maestra, di modo che per la stretta osservanza e regolarità di dette monache ne risulta grande edificazione al paese.

La scuola è numerosa di cento e più scolari alli quali si fà la dottrina due volte la settimana, cioè il mercoledì et il sabato, et ogni mattina devono ascoltare la Messa della scuola, dopo la quale se gli fanno recitare le loro orazioni. Tutte le feste e domeniche devono essere presenti alla messa conventuale, alle prediche e agli vesperi, e ogni martedì sera e tutte le sere dei sabati e degli giorni avanti le feste dell'anno, devono venire alla chiesa per cantare le litanie et altre orazioni secondo l'antico costume. La dottrina christiana si fà pubblicamente in chiesa, ogni giorno indispensabilmente in tempo d' avvento e di quaresima, e le feste e domeniche due volte, cioè la mattina dopo la predica e la sera dopo li vesperi o compieta, la quale si canta nella quaresima tutti gli giorni feriali, e a questa devono assistere ancora tutti gli scolari, siccome a tutte le altre funzioni ecclesiastiche, le quali, per la Dio grazia, non si sono mai tralasciate, anzi sono piuttosto aumentate».

Μετάφραση: «Στη Σύρο, το μοναδικό καθολικό νησί στο Αρχιπέλαγος, είναι εγκαταστημένη η αποστολή μας 115 χρόνια. Τα τελευταία χρόνια έχουν εγκατασταθεί εδώ και οι αιδεσιμότατοι πατέρες Ιησουίτες, με εντολή των Ανωτέρων τους, γι' αυτά αποφάσισαν άλλοι και όχι εμείς. Σε αυτό

το νησί γίνεται μεγάλο πνευματικό καλό με τα κηρύγματα στην ελληνική γλώσσα, τις εξομολογήσεις, τις κατήχηση και το σχολείο. Μάλιστα η εκκλησία μας είναι αφιερωμένη στον ένδοξο πρόδρομο Άγιο Ιωάννη Βαλτιοστή, δεύτερο προστάτη της πόλης και επειδή είναι κτισμένη στο μέσον της πόλης πάντοτε συγκεντρώνει πλήθος κόσμου, ειδικά όλες τις Κυριακές και τις γιορτές του χρόνου.

Στην πρώτη λειτουργία την αυγή, το κήρυγμα γίνεται στα ελληνικά για να διευκολύνεται ο λαός. Όλες τις μεγάλες γιορτές του χρόνου και όλες τις Κυριακές της «Ελεούσας» και της Τεσσαρακοστής, όλες τις γιορτές που είναι αφιερωμένες στην Αγιοτάτη Παρθένο και σε άλλες επίσημες γιορτές του χρόνου, γίνεται έκθεση του Παναχράντου Μυστηρίου κατά την Λειτουργία στην εκκλησία του Μοναστηριού και στους Εσπερινούς δίνεται η ευλογία στον λαό. Επίσης ακόμη όλες τις δεύτερες Κυριακές κάθε μήνα, στον Εσπερινό γίνεται έκθεση του Παναχράντου Μυστηρίου και μετά ψάλλεται ο Εσπερινός, γίνεται η λιτανεία του Αγίου Φραγκίσκου γύρω, απ' έξω από την εκκλησία μας και επιστρέφοντας στην εκκλησία, δίνεται η ευλογία του Σαντίσσιμο και αυτή γίνεται απαραίτητα, για την διευκόλυνση των μελών ανδρών και γυναικών του Αγίου Φραγκίσκου. Τα μέλη ανέρχονται τώρα στον αριθμό των σαράντα πέντε περίπου, φέρουν ωμοφόριο, είναι εγγεγραμμένοι σε κατάλογο και έχουν την υποχρέωση για να αποκτούν άφεση των αμαρτιών από τους Ποντίφικες για το τρίτο Τάγμα, να απαγγέλουν κάθε πρωί, κάποιον αριθμό «Πάτερ Ημών» και «Χαίρε Μαρία», να εξομολογούνται και να κοινωνούν μια φορά το μήνα και να νηστεύουν. Επιπλέον οι Ιεραπόστολοι είναι υποχρεωμένοι να φροντίζουν για τις μοναχές Καπουτσίνες, οι οποίες αριθμούν περίπου 35, χειροτονημένες και υποψήφιες. Αυτές έχουν την υποχρέωση να διαφυλάττουν τους τρεις απλούς όρκους του εγκλεισμού, της πτωχείας και της υπακοής να νηστεύουν όλες τις καθιερωμένες από τον Κανονισμό νηστείες και την τεσσαρακοστή και την περίοδο πριν τα Χριστούγεννα. Πρέπει κάθε πρωί απαραίτητως αν δεν είναι άρρωστες να εμφανίζονται όλες μαζί στην εκκλησία μας για να ακούν την Λειτουργία και κάθε βράδυ ομοίως όλες μαζί, για την επίσκεψη του Αγιοτάτου Μυστηρίου, να κάνουν τις προσευχές τους και να λαβαίνουν άφεση αμαρτιών. Όλες τις γιορτές και τις Κυριακές του «ερχομού» ή της «Ελεούσας», βρίσκονται στην εκκλησία μας για να παρακολουθούν όλες τις λειτουργίες που μπορούν, αλλά απαραίτητως την Μοναστηριακή λειτουργία το πρωί και τον Εσπερινό μετά το μεσημέρι. Πρέπει να εξομολογούνται και να μεταλαβαίνουν όλες τις δεύτερες Κυριακές του μήνα και όλες τις μεγάλες γιορτές του χρόνου. Ο πνευματικός καθοδηγητής τους, κάθε Κυριακή, πρέπει να τις συναθροίζει για να διορθώνει τις αδυναμίες τους και μετά τους διαβάξει ένα κεφάλαιο από τον κανονισμό τους, σταματά για λίγη ώρα για να τους κάνει πνευματικό συζήτηση και διάλογο, σύμφωνα με όσα είναι ανάγκη να γνωρίζουν. Ούτε μία από τις χειροτονημένες μοναχές δεν μπορεί να βγει έξω από την κατοικία της χωρίς την άδεια της ηγουμένης ή της προϊσταμένης με τρόπο που η αυστηρή πειθαρχία και ο κανονισμός αυτών των μοναχών να έχει σαν αποτέλεσμα την ηθική διαπαιδαγώγηση της πόλης.

Το σχολείο μας έχει μεγάλο αριθμό, 100 και πλέον μαθητών, που διδάσκονται την Κατήχηση δύο φορές την εβδομάδα, δηλαδή την Τετάρτη και το Σάββατο και κάθε πρωί οφείλουν να παρακολουθούν την λειτουργία στο σχολείο, μετά την οποία απαγγέλλουν τις προσευχές των. Όλες τις γιορτές είναι υποχρεωμένοι να παρευρίσκονται στην λειτουργία στο μοναστήρι, στις παρακλήσεις, στους εσπερινούς και κάθε Τρίτη βράδυ και κάθε Σάββατο βράδυ και τις παραμονές των μεγάλων γιορτών του χρόνου (Χριστούγεννα, Πάσχα), οφείλουν να έρχονται στην εκκλησία για να ψάλλουν τις λιτανείες και άλλα ορατόρια, σύμφωνα με την παλιά συνήθεια.

Η κατήχηση γίνεται δημόσια στην εκκλησία, κάθε ημέρα απαραίτητως στην περίοδο της «Ελεούσας» και της Τεσσαρακοστής και τις γιορτές και τις Κυριακές δύο φορές, δηλαδή το πρωί μετά το κήρυγμα και το βράδυ μετά τον εσπερινό ή τον Κανόνα, ο οποίος ψάλλεται την Τεσσαρακοστή όλες τις γιορτινές μέρες και σ' αυτόν πρέπει να βοηθούν ακόμη όλοι οι μαθητές όπως και σε όλες τις άλλες εκκλησιαστικές δραστηριότητες οι οποίες για την δόξα του Θεού, δεν σταματούν ποτέ, αντίθετα αυξάνονται περισσότερο.

ΙΑΔΑΣ, Αρ. 284/Τη 7 Μαρτίου 1834
 Ο προς την Β. Νομαρχίαν των Κυκλάδων διαλεμφθεις

Πίναξ των εν τη πόλει ταύτη υπαρχόντων Διδακτικών Καταστημάτων

Τύπος όλου το σχολείου	Όνομα και Επώνυμον του Διδασκάλου	Αριθμός των μαθητών	Αι αυτών διάφοροι τάξεις	Πόθεν διατηρούνται	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
Εντός του Μοναστηρίου της αειπαρθένου του Καρμήλου	Πάτερ Εφραίμ του Τάγματος των Ιησοιτών	10	Συνίσταται εις μίαν τάξιν, εις ην διδάσκονται Ποιητική Φιλοσοφία, Δογματική και Ηθική Θεολογία, εις Ιταλικήν και Λατινικήν Διάλεκτον	Η Ιερά σύνοδος της Ρώμης από τα 1830, δίδει κατ' έτος 30 σκούδα	Το σχολείον τούτο είναι των Εκκλησιαστικών. Εκ των εις την 2 ^{αν} τάξιν αναγομένων μαθητών, οι τρεις είναι κληρικοί διορισμένοι δια το Εκκλησιαστικόν. Οι δε λοιποί 8 της αυτής τάξεως, εάν ώσιν άξιοι τοιαύτης υπηρεσίας εκλέγονται παρά του Επισκόπου με την θέλησιν των και προβιβαζόμενοι εις ανώτερον βαθμόν ενεδίδονται το διακονικόν φόρεμα. Οι δάσκαλοι ως ιερείς δέχονται τας συμφωνηθείσας ποσότητας ως μικράν τινάν αμοιβήν ην συνενώνοντες με άλλας εσσεβείς προσφοράς ζώσιν με εγκράτειαν.
Εγγύς του ιδίου Μοναστηρίου	Πάτερ Φερδινάνδος Κοράλι του αυτού Τάγματος, Έχει και εν συμβορηθόν τον Νικόλαον Μαρινέλλον υποδιάκονον	33	Διαιρείται εις δύο τάξεις. Εις την 1 ^{ην} διδάσκειται η Ανάγνωσις & Καλλιγραφία της τε Ελληνικής και Ιταλικής διαλέκτου. Εις την 2 ^{αν} αι Αρχαί της Λατινικής και Ελληνικής Γραμματικής, Ανάγνωσις και Καλλιγραφία	Η Επισκοπή ταύτης της Επαρχίας δίδει προσωρινήν πληρωμήν 16 δρχ. κατά μήναν. Ήρχισε ν από το 1830.	Σημειωτέον ότι μερικά άλλα παιδιά συχιάζουν ως επί το πλείστον εις το Μοναστήριον των Καππουκίνων. Ο Προεστός των διδάσκει κατά χάριν τας Αρχάς της Ιεράς Κατηχήσεως και το Αλφάβητον. Πρότερον και η επιτόπιος Αρχή τω επρόσφερον ενιαύστον μικράν αμοιβήν 32 δρχ., Έλασαν όμως από του 1830. Ο αριθμός αυτών είναι απροσδιόριστος, διότι ως μικρά δεν συχιάζουσιν τακτικώς. Εκτός του προεστότος διδάσκουν και τινές ιερείς κατά χάριν άλλα παιδιά κατά τους ρηθέντας τρόπους των Καππουκίνων. Συχιάζουν προς τούτοις και άλλοι μαθηταί εις τα διδακτήρια της Ερμουπόλεως.
Σύρα τη 7 Μαρτίου 1834 Οι Δημιογέροντες της Νήσου Σύρας, Ο γραμματεύς Α. Ρενοιάρδος					

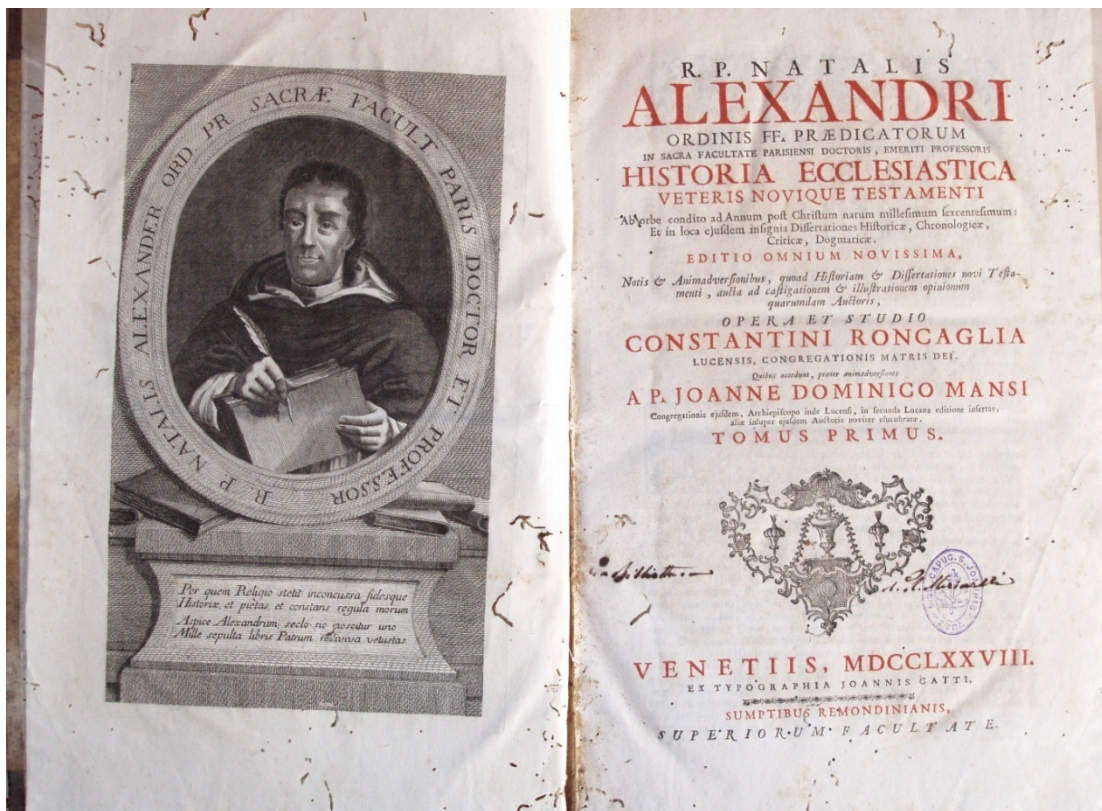
Πηγή: Προμετωπίδες σπάνιων εκδόσεων που φυλάσσονται στην Μονή
Καπουτίνων Σύρου

Τα Άπαντα του Αγίου Βασιλείου, έγχρωμη έκδοση του 1721 & 1722, σε 5 τόμους.

Εκκλησιαστική Ιστορία, εκδόθηκε στη Βενετία το 1778, έγχρωμη.

Έγχρωμες Παρτιτούρες με εκκλησιαστικούς ύμνους

DOMINICA PRIMA
ADVENTVS DOMINI.
Ad Missam. Introitus.

AD te le ua ui a nimam me am:
 Deus meus in te confido, non erube-
 scā: neque ir ri deant me i nimi ci me:
 etenim vniuersi qui te expectant, non
 confundentur. **Pfal. V** ias tuas Domi-
 ne, demonstra mihi: & semitas tu as
 edoce me. **V. Glo ri a Patri.** Repetitur Introitus, sic per totum Annum.

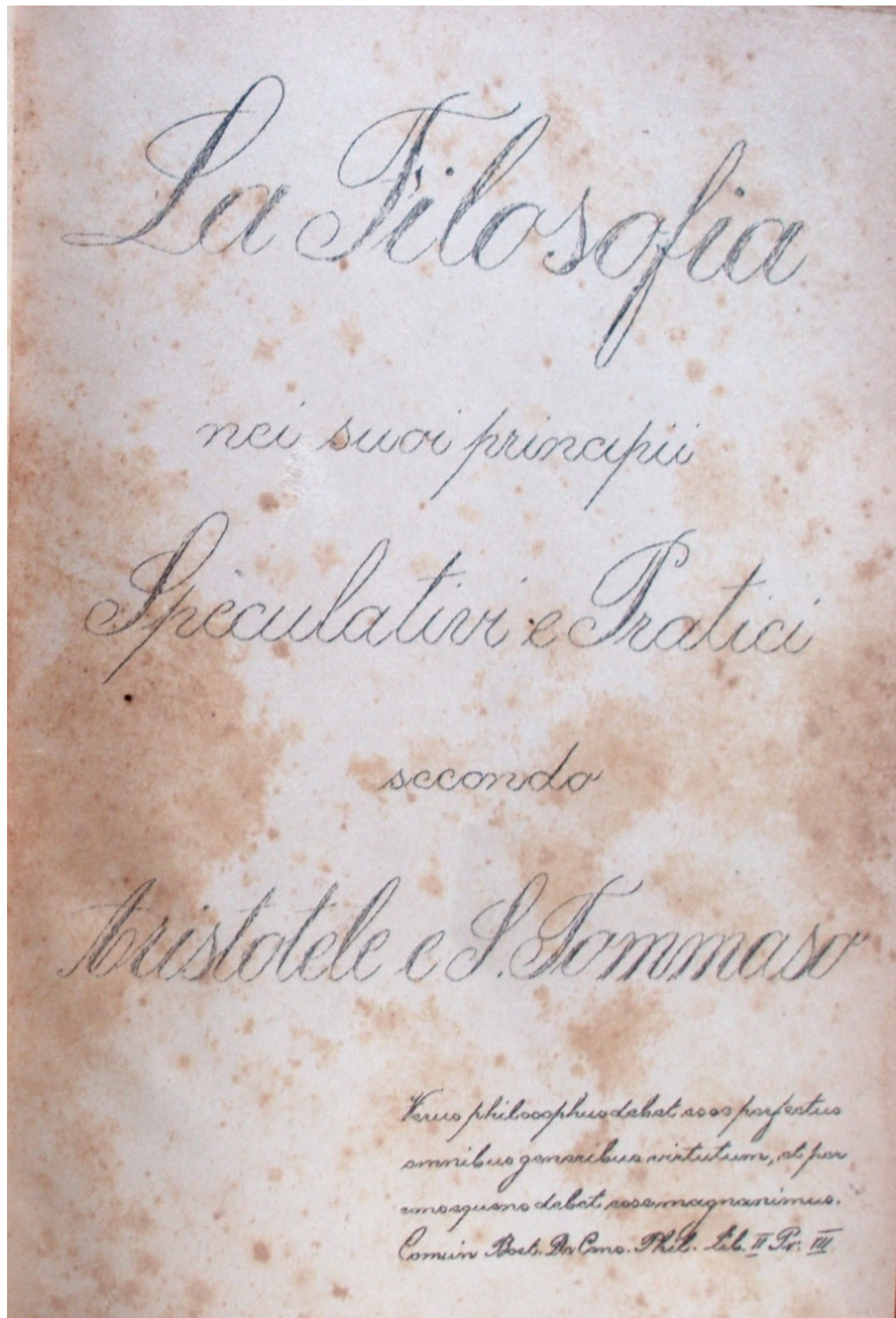
Vniuersi, qui te expectant, non

200 *Dominica iij. post Pascha.*
DOMINICA TERTIA
post Pascha. Introitus.

IVbi la te Deo omnis terra, al le lu ia:
 psalmū dicite nomini e ius, al le lu ia,
 date glo ri am lau di e ius, al le lu ia,
 al le lu ia, al le lu ia. **Pfal.**
Di ci te De o, quā terribilia sunt ope-
 ra tu a Dñe: in multitudine virtutis
 tuæ men ti entur tibi i ni mi ci tu i.
V. Gloria. Alle lu ia, alle lu ia.
V. Redempti o nem misit Dominus

Dominica iij. post Pascha. 201

populo su o. Alle lu ia.
**V. Opor- te bat pa ti Christum, & refur-
 gere à mortuis: & i ta intrare in glo-
 ri am su am. Al le lu ia.**
LAu da a nima mea Dominū: lau-
 da bo Do minū in vi ta me a: psallā
 Deo meo quan di u e ro. Alle lu ia.
MO dicū & nō videbi tis me, alle-
 lu ia: i terum modicū, & vide bi tis me,
 qui a vado ad Patrem, alleluia, alleluia.

Χειρόγραφο βιβλίο Φιλοσοφίας από το Αρχείο της Μονής Καπουτσίνων Σύρου, περιέχει τις θέσεις του Αριστοτέλη και του Θωμά Ακινάτη.

	frangere	210
	Dalla species	213
	Dal proprio e dall'extrinsecante.	214
Capo IV	Dalla causa formale e dall'ordine naturale	224
	Dalla verità in se stessa	226
	Dal soggetto, dalla verità	227
	Dei diversi stati, dalla mente circa la verità.	235
	Dalla certezza nei quindici sententia	239
	Dalla certezza nei quindici analitici	245
Capo V	Dal metodo nell'ordine razionale	255
	Dal metodo inventivo	258
	Dal metodo analitico	260
	Dal metodo sintetico	266
	Dal metodo disciplinare	274
	Dal metodo espositivo	276
	Dal metodo didattico	280

La Filosofia.

1. — Il filosofo secondo la sua nominale definizione, è l'amico della sapienza.

Chi ama desiderare, chi desidera tende all'oggetto desiderato; chi tende all'oggetto usa mezzi atti ad acquistarlo; i quali usati raggiungono il fine che è il conseguimento dell'oggetto desiderato.

L'oggetto desiderato dal filosofo, dice Cicilone, è la sapienza, la quale è una cognizione delle cose nelle loro prime ed ultime cause.

Sapiente è adunque colui che conosce le prime, ed ultime cause delle cose.
Filosofo colui che ama, desidera, ten-

Expientiam qui appetunt philosophi nominantur. Lib. 5 de off. 2

de, e si applica a conoscere le prime ed ultime cause delle cose.

Fa gettito di tutto, dice S. Tommaso citando Seneca, e con tutte le forze perni alla filosofia, per cui libera, per cui felice, per cui simile a Dio, e nelle miserie e tribolazioni di questa vita per cui consolato.

Sapientiam appetunt, per causas ultimam, et primam.
S. contra Gentes. Lib. 1. Cap. 1.

Propter omnia et te, et ad philosophiam magno more, talisque animus intendit. Philosophia, per quam operatur, ut tibi contingat esse liberum, ut tibi contingat vivere, ut tibi innotescat felicitas, ut pari Deo fiat, et per consequens, ut in adversitatibus et tribulationibus positus, per ipsam maximam consolationem.
S. P. Corr. Sup. Lib. Post. de. Cons. Phil. Scol.

Divisione della filosofia.

2. — La filosofia, dice Aristotele, è la scienza della verità. Tuttavia niuno per il vero che non sia i principii, le cause delle cose. La scienza dei primi principii è adunque la filosofia.

I principii sono di doppio genere: logici e reali.

I principii reali si suddividono in principii dell'essere, ed in principii dell'azione. Onde la tripartita divisione della filosofia: la razionale, la naturale, la morale, e perciò: la Logica, la Matematica, l'Etica.

La Logica è la scienza dei principii logici, vale a dire dei principii del con-

Locari vero philosophiam, veritatis scientiam, parte habet. Metaph. autem verum, primum, causa. Met. Lib. 2. Sect. 2.

Tripartita, a philosophia inventa, est disciplina, naturalis propter naturam, mathematica propter destinationem, moralis propter usum. S. Aug. Lib. 11. De civ. Dei. cap. 35.

La Logica.

3. — La Logica, secondo il Dottore S. Tommaso,¹ è un'arte, una scienza che dirige gli atti della ragione, sicché il uomo nel ragionare proceda con ordine, con facilità e prontezza.

Come vedesi dalla definizione lo scopo della Logica è triplice. Lo scopo primo è, quindi, l'ordine, e la facilità, nella verità.

La logica è arte e scienza; è arte in quanto propone delle regole e dei precetti necessari, a conseguire lo scopo anzidetto; è scienza perché tali regole e precetti li desume dall'intrinseca natura del pensiero umano.

¹ *Sed quaedam necessaria sunt, quae ad directionem ipsius actus rationis, perquam, scilicet homo, in ipso actu rationis ordinatur.*

Essa, dice S. Tommaso,¹ è un'arte delle arti, perché si dirige, nell'atto, dalla ragione da cui ogni altra arte procede.

La logica, come arte viene principalmente trattata in quella parte che dicasi Logica Invenitiva o prima, come scienza in quella parte che nomasi dimostrativa o maggiore.

4. — Autore della logica, è il sommo tra i filosofi greci, il maestro di color che sanno, disse il Dante,² vale a dire Aristotele.

Lo stesso sommo fu detto, dice B. S. Hilari,³ di occurrere il soggetto, e abbiamo per primo l'abito, e per altro, egli, non ha via, ad altri, che il facile, ma il di spiegare, e chiarire, più che agli d'esse.

Ma, più per nome, di nuovo, proclamò il primo traduttore delle opere, del nostro filosofo,⁴ mi più

facilitate non è meno preceduto, ad haec et una logica, id est rationalis scientia. In Part. Sec. lib. I. de 1.

² *Ad istud, sicut, est, certum, quia in actu, rationis, non dirigitur a quo omnes artes procedunt. L. c.*

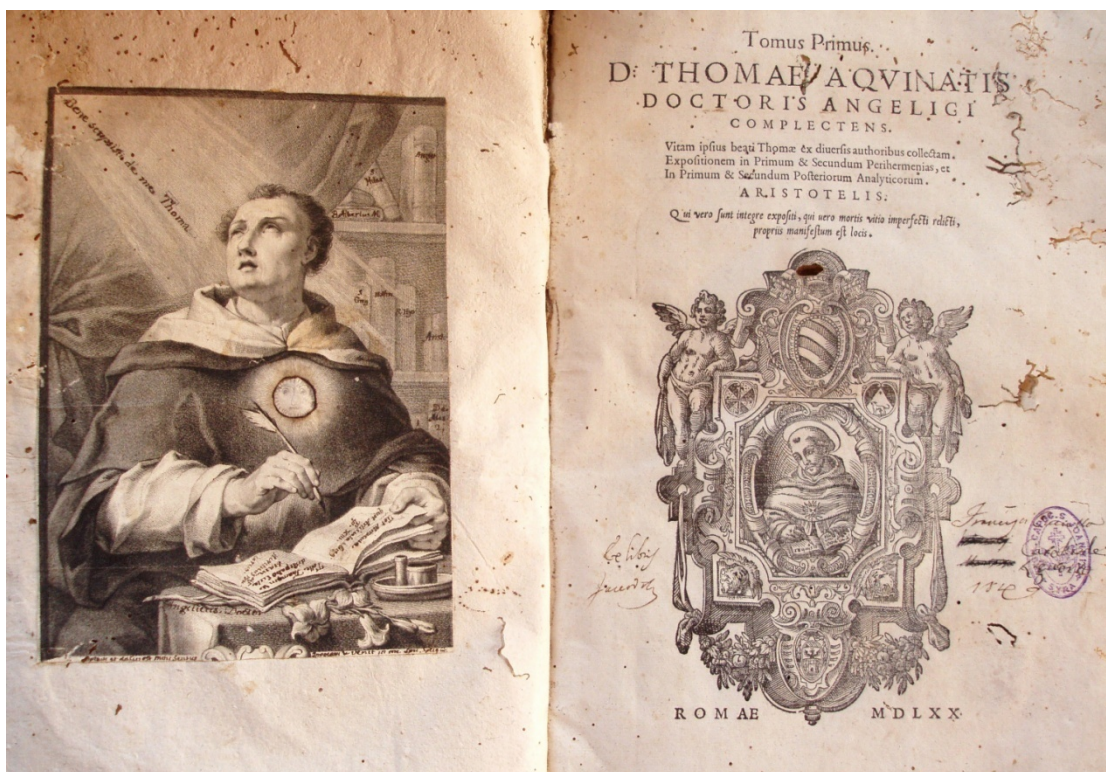
³ Inf. II

⁴ Psychologie di Aristotele. Pref. p. I.

⁵ De la logique di Aristotele. Tom. II. p. 319

6/ τομη έκδοση του 1570, με τα Άπαντα του Θωμά Ακινάτη.
 Στον πρώτο τόμο περιλαμβάνονται οι θέσεις του Αριστοτέλη

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2. «ΙΗΣΟΥΙΤΕΣ»

Πηγή: ΑΤΙΣ, Κώδικας (6α Κ16), γραμμένος το 1788 από τον π. Φραγκίσκο La Lomia.

[Τα κεφ. I-IV, έχουν δημοσιευτεί και από G. Romano, *Cenni storici...ό.π.*, σ. 262-284. Τα κεφ. V-VI δημοσιεύονται εδώ στην παρούσα μελέτη, για πρώτη φορά].

«Relazione della fondazione e Progressi della Missione de Sira, di pugno del P. Francesco La Lomia, che La scrisse nel 1788». [Εξώφυλλο]

«Relazione della fondazione e progressi della Residenza dei PP. d(ell)a Comp(agni)a di Gesù in Sira Isola dell' Arcipelago, cavata, dalle scritture del' Archivio di essa e dalle notizie date a bocca dal Rev:(eren) do Sac(erdo) te Pre Marco Stefani di età di anni 68 che dal principio della detta fondazione, era per ordinario in Residenza, come ben affetto ai Padri, che in essa abitavano. Esso prenotato Pre Marco diede le seguenti notizie al P. Francesco La Lomia, Missionario stato già soggetto d(ell)a detta Compagnia. Le diede a bocca al 26 Giugno 1788 quando essendo il Paese attaccato di Peste, si trovavano entrambi insieme, come in contumacia, ed avevano tempo l' uno di parlare e l' altro di scrivere.

Capo I. *Preliminari della Fondazione.*

p.1-7]

La gran divina Provvidenza, che dispone ogni Sua opera efficacemente e soavemente con grande efficacia insieme e soavità dispose

[p.1]

l' Opera della Fondazione della Residenza dei PP. Missionarii della Compagnia di Gesù nella Diocesi di Sira.

Fin dal 1672, cioè 73 anni prima, che in effetto si stabilisse la Residenza. Mosse il Signore Iddio il cuore di un buon Sacerdote Siritto per nome Pre Giorgio Privilegio, il quale con sua carta segnata il 20 Dic.(ebr)e 1672, e poi con altra sua replicata il 15 Ott(obr)e 1677, donò ai Padri della Comp(agni)a di Gesù esistenti in Naxia, casa, terreni, e libri acciò venissero a fondare in Sira una loro Residenza da aggregarsi alle altre governate in Levante dal P. Superiore Generale delle Missioni Francesi, residente in Constantinopoli.

Infatti venne da Naxia in Sira il P. Francesco Hansne per vedere se fosse possibile l' eseguire la pretesa fondazione: Abitò a Danelachi, nella casa, ove oggi, 26 Giugno 1788 abita la sorella del Sac(erdo)te Pre Leonardo Xantachi, prese esso Padre Hansne o Hansue, possesso dei beni lasciati dal Sac(erdo)te Privilegio e procurò di osservoar(e), se potesse almen nel principio vivere un Missionario. Ma osservando in pratica, che l' entrate dei terreni del d(ett)o Sac(erdot)e Privilegio, pagando i dazi e dando al colono la sua metà, appena bastavano a somministrare al Missionario il solo pane, tornò in Naxia, senza però torre ai

[p. 2]

Siriotti la speranza del ritorno di qualcheuno dei Nostri: anzi disse ai medesimi Siriotti, che doveva aspettarsi, che il S(igno)re ispirasse a qualche altro Benefattore di lasciar(e) per la pretesa fondazione altri beni, per frugale mantenimento almen(o) d' un soggetto.

Al 24 Febr(aio) 1699 a tempi di Monsignor Antonio Giustiniani Vescovo di Sira [*che poi passò ad esser Arcivescovo di Naxia (φράση γραμμένη στο περιθώριο)] un certo Capitan Tommaso Perachi, che abitava qui vicino alla chiesa della Madonna, ove oggi abita Bartolomeo Lecho, fece Carta di donazione dei suoi beni stabili e mobili ai detti PP. della Comp(agni)a di Gesù esistenti in Naxia acciò, potesse aggiungendo questi suoi Beni ai Beni del Sac(erdo)te Privilegio potesse uno di essi Padri venire a stabilirsi in Sira. Ma i PP. di Naxia non gradirono bensì, il buon Animo di esso Capitan Perachi: ma non entrarono in possesso dei beni donati: tanto perchè esso Capitan Perachi dovea fino alla sua morte vivere di essi suoi beni, e come perchè dopo sua morte sarebbe per recare molta odiosità ai Padri entrar in possesso dei di lui Beni, ai quali agognavano alcuni di lui Parenti, non già Eredi necessarii, ma non di meno poveri. Questa seconda donazione*

non posta in effetto quantunque non servì all' intento preteso, servì però a mantenere tanto nei PP. di Naxia, quanto [p. 3]

Ne' Siriotti la Speranza di poter col tempo trovarsi qualche altro benefattore.

Infatti col tempo (benchè a dir vero un po tardi) il Benefattor si trovò, e l' idea della fondazione si eseguì. Al 1742 a tempi di mons(ignor) Dario De Longis Vescovo di Sira il P. Pietro Niccolò Miconi Sac(erdo)te d(ell)a Comp(agni)a di Gesù Italiano, della provincia di Venezia, dalla vicina isola di Tine, ove avea sua stabile Residenza passò in Sira col Rev:(eren)do P. Francesco dei PP. Minori Osservanti Riformati, per coltivare questo popolo cattolico con una Missione straordinaria. E veramente con le efficaci prediche ed istruzioni della loro missione ricavarono un gran frutto ed eccitarono un gran fervore in tutti i ceti di persone, e richiamarono alla memoria di tutti l' antica idea di fondare in Sira una Residenza dei PP. d(ell)a Comp (agni)a di Gesù. Mons(ign)or Vescovo, e i Sacerdoti più anziani della Diocesi ne parlarono col P. Miconi, per vedere se fosse possibile mandarsi ad effetto l' idea. E un anziano, più e benestante Sacerdote per nome D(on) Nicolò Marangone, Protonotario Apostolico, offrì all' intento certi suoi Beni [p.4]

stabili, tra Terreni, e Vigne, la propria casa, e R(eali) 200 di denaro contante. Il P. Miconi con zelo regolato dalla prudenza prese tempo a rispondere per pensar su l' affare, e per consultare il Superiore, e i PP. di Tine: ciò che fece al più presto, che potè, e per direzione di essi Padri fu risoluto per primo passo di scrivere ai PP. di Naxia, esporre ad essi la richiesta del Vescovo, Clero, e Primati di Sira, e la esibizione del S(igno)r Protonotario Marangone, e che se essi PP: di Naxia volevano accudire alla fondazione d(ell)a Residenza di Sira mandando loro soggetti, or ch' essa Residenza oltre agli antichi beni del defunto Sac(erdo)te Privilegio avea i Beni del vivente Sac(erdo)te Pre Nicolò Marangone, era in loro balia, e potestà, e i Padri di Tine si sarebbero ritirati, che se i PP: di Naxia, non giudicavano attendere a tal fondazione, i PP. di Tine avrebbero procurato di addossarsela. I PP. di Naxia risposero, che veramente la giunta de' Beni del S(igno)r Protonotario Marangone non era ancor sufficiente a fondare una Residenza allo stile delle Missioni Francesi, [p.5]

la minima delle quali sole(v)a esser composta di due Sacerdoti d' un laico e di un servitore. Con tutto ciò se l' ultima esibizione non fosse stata fatta ai Padri italiani, avrebber procurato di principiar almeno la fondazione col predetto aumento. Ma giacchè è stata fatt' al P. Miconi, italiano, della Residenza di Tine, essi PP. Francesi giudicavano, che avrebber, più facilmente potuto tirar avanti la predetta fondazione, sullo stile di Tine, e però godendo, che si facesse il Bene o da italiani, sia o da Francesi, i PP: Francesi di Naxia erano pronti a rinunziare (come poi fecero in effetto) alla Residenza di Sira da fondarsi dai PP. di Tine, tutti i beni stabili, e mobili già lasciati a tal intento dal Sac(erdo)te D. Giorgio Privilegio ai PP. di Naxia. Avuta tal risposta, il P. Miconi a nome del P. Superiore di Tine (che allor era il P. Marzari) disse a Mons(igno)r Vescovo, e al Clero, che i PP. di Tine erano pronti a mandar in Sira uno, o due soggetti a principiar in Sira la fondazione di una loro Residenza, purchè se ne ottenesse licenza dalla S(anct)a Cong(regazio)ne di Propaganda Fide, e dal P. General d(ell)a Compagnia. [p. 6]

Allora l' Illus:(strissi) mo e Rev:(erissi)mo Monsignor Vescovo Dario de Longis, e il Rev: do Clero formarono due lettere a parte sotto le date del 3 e 4 Marzo 1743 alla Sacra Congr.ne, pregando con tutt' efficacia gli Emin.(entissi) mi a degnarsi dare il loro consenso, acciò stabilisse in Sira la Residenza di due PP. della Compagnia di Gesù per il grand' utile, che ne caverebbe il Popolo con la predicazione d(ell)a parola di Dio, ed amministrazione de' Sacramenti, e per l' utile massimo, che ne caverebbe il Clero con l' Educazione de' Chierici. I PP. di Tine ancora ne scrissero al lor P. Preposito Gente, che allor era il P. Francesco Retz, e un certo P. Ignazio Calzamiglia della Provincia Romana, che dedicatosi alle Missioni di Levante si trovava in Tine, ne scrisse all' Ill.mo Mons.re Niccolò Lercari allor Segretario di Propaganda, con cui esso il P. Calzamiglia avea particolar servitù, essendo stato con esso negli anni d(ell)a Gioventù allo stesso studio della legge Civile e Canonica. [p.7]

Capo II. Stabilimento della Residenza de' PP. d(ell)a Comp(agni)a di Gesù nell' isola di Sira. [p.8-10]

Le prefate lettere di Mons(igno)r di Sira e del suo Clero giunsero in Roma accompagnate da altre lettere di Mons.r Arcivescovo di Naxia, e di Mons.r Vescovo di Tine, i quali davano testimonianza della Virtù, e dal bene gran bene, che face(v)ano i PP. d(ell)a Comp(agni)a di Gesù in Levante, e del gran frutto, che perciò si sperava dalla nuova Residenza da fondarsi in Sira. In vista di tali lettere gli Em.mi di Propaganda si unirono in Congragazione il 10 Marzo 1744; e lette le lettere, e discusso l' affare, spedirono un Ministro d(ell)a Congr.ne per sentire su tal proposito il parere del P. Procurator Generale d(ell)a Comp(agni)a di Gesù, il quale per suo biglietto rispose subito, che per parte del P. Preposito Generale si approvava l' accettazione fatta dal Superiore delle Missioni di Tine della Eredità del M.a R.(everen) do Protonotario Marangone, e non s' incontrava veruna difficoltà ad accettare la nuova Residenza di Sira. In vista di ciò gli Em.mi Eminentissimi formarono subito il Decreto, che si stabilisse nelle dovute forme la Missione dei PP. della Comp. di Gesù nell' isola di Sira specialmente per istruzione [p.8]

dei Chierici, sotto il **21 Marzo 1744**, con lettera dell' Em.mo Prefetto il Cardinal Petra sottoscritta al solito dall' Illus(trissi)mo Segretario Nicolò Lercari fecero dare avviso del Decreto al Illus(trissi)mo Mons.r Dario de Longis Vescovo di Sira, acciò lo pubblicasse alla Comunità, ed egli da sè desse gli aiuti più convenienti all' effettuazione di tal Opera, che dicono conoscersi molto proficua per la Istruzione de' Chierici. Esso (L') Illus(trissi)mo Monsignor Vescovo, che riceputa la lettera d(ell)a Sacra Congr.ne manifestò alla Comunità il Decreto di essa, e allo stesso tempo ne fece consapevole il P. Superiore di Tine, il quale mandò il P. Ignacio Felice Calzamiglia ad unirsi col P. Miconi, che si trovava in Sira ad aspettar le risposte degli Em.mi Eminentissimi. Intanto prima di venire il P. Calzamiglia, Mons.r Vescovo con suo Decreto segnato **il 9 Genn(ai)o 1745** donò ai PP. d(ell)a Comp.a di Gesù la Cappella della Madonna detta d(ell)a Placa con gli spazi adiacenti, con idea, che i PP. dovessero fabbricare accanto a quella Chiesa la lor Residenza, sulla speranza, che i cittadini di Sira dovessero allargarsi fabbricando case verso i Molini, e così la Chiesa ch' era fuori d(ell)a Città verrebbe ad esser dentro [p.9]

Ma giunto in Sira il P. Calzamiglia, e unitosi al P. Miconi, i due PP cominciarono a riflettere che la Chiesa d(ell)a Madonna della Placa non era opportuna ai nostri Ministeri come fuori della Città che la speranza di stendersi la città verso quella parte alta era speranza dubbia, e che quando in effetto fosse per estendersi a quella volta, sempre la Chiesa restava in sito incomodo, cioè in una estremità del paese e troppo lontana dall' alta estremità. E però instaranno presso Monsignor a conceder loro la Chiesa d(ell)a Annunziata (Annunziata) di N(ostr)a S (igno)ra, che allora era quasi nel centro del Paese ugualmente distante dalle due estremità. Capì Monsignore la ragionevolezza dell' istanza e però col consenso di tutto il clero donò ai PP. la detta chiesa dell' Annunziata con Carta segnata il **21 Nov(ebre)1745** sottoscritta da esso Mons.re Vescovo, da tutto il Clero, e dai due PP. Miconi, e Calzamiglia. In essa carta Mons.re si riserva il diritto di publicar Monitori ecc. Far Pontificali, ed entrar con le Processioni in essa Chiesa, e che le Sepolture d(ell)a medesima siano degli antichi Patroni. Avendo dunque i PP. questa Chiesa, il Sre Protonotario Marangone si ritirò dalla sua propria casa vicina alla Chiesa di Sant' [p.10]

Antonio, e la lasciò libera ai PP. e questi in quei principii si servivano d(ell)a Chiesa d(ell)a Annunziata per celebrarvi, e predicarvi, e della Chiesa di Sant' Antonio per farvi la Scuola. La scuola la faceva il P. Calzamiglia, che come Missionario recente non sapeva la lingua, e il P. Miconi Missionario anziano badava alla predicazione.

Capo III. Angustie, e Patimenti del P. Miconi per in riguardo alla Residenza fondata. Partenza, e Ritorno del P. Calzamiglia. Arrivo a questa Missione del P. Michele de Roxas e nuova partenza del P. Calzamiglia. Partenza del P. Miconi e suo elogio.

[p.11-21]

Il S(igno)re Iddio, aveva eletto ne' suoi eterni consigli il P. Miconi, sol per fondare la Residenza di Sira, ma non già per comunicargli quelle spirituali consolazioni, che sogliono recare ai

fondatori simili fondazioni, anzi gli fece bere fino al fondo l' amaro calice di angustie, stenti, e povertà, che gli recò la fondata Residenza. La fondata Residenza, dico, non era in Sira [p.11] gradita da un ceto di persone, a lor Partigiani. (Nota. Esiste copia de memoriale presentato da Partigiani di questo ceto alludendo Cong. per impedire la fondazione del Missione. Veduta nella filza fondazione Canonica.) Queste persone non potendo opporsi al Decreto di Roma, procurarono frastornare lo stabilimento presso S(u)a Ecc. Il S(igno)r Ambasciatore di Francia, che dovea proteggerla, e che che mal impressionato da Contrari non volea accordare la Protezione. Fu bisogno che il p. Miconi andasse in persona in Constantinopoli a pregarne Sua Ecc(ellen).za e sua Em.za fisso nella sua risoluzione, ne diè aperta negativa al P. Miconi, nè si sarebbe conchiuso l' affare, se il P. De Real Superiore Generale delle Missioni Francesi, uomo di gran mente, e pronto a trovar ripieghi, trovandosi presente quando il Sr Ambasciatore diede la negativa, non avesse detto allo stesso, che il P. Superiore di Sira ricercava la Protezione della Corona di Francia, perchè sotto tal protezione erano tutti i PP. Francesi della Compagnia di Gesù in Levante, ed i PP. Italiani della Missione di Tine, che del resto quando Sua Ecc.za non giudicava accordarla ai Missionatii di Sira, essi si sarebbero posti sotto altra Protezione. A tali parole del P. De Real si pose sopra pensiero il Sr Ambasciatore, e finalmente divenne ad accordare la bramata Protezione. Ottenuta questa, tornò il p. Miconi in Sira, ma qui trovò tutto il Paese so sopra diviso in [p.12]

fazioni di Ecclesiastici e Secolari. L' una contraria a Monsignor Vescovo Dario De Longhis, che pretendeva fin con l' armi cacciarlo fuori dall' isola, l' altra favorevole ad esso Monsignor. E que' che componevano questa seconda fazione, anch' essi armati face(v)ano, anche di molte sentinelle per difendere il Prelato. (Il P. procurava quanto più poteva di non impiccarsi in tal imbrogli e di starsi per lo più chiuso in casa). [Στο περιθώριο του εγγράφου]. Un' giorno vennero certe persone a trovar in casa il P. Miconi ad avvisarlo, che la fazione de' contrarii (che era la più numerosa) era radunata nel cortile di S. Giovanni e tutti armati e disposti ad andar ad assaltare il Vescovo, ed ucciderlo, che per amor di Dio, andasse egli Missionario a quietarli, e ad impedire i gravi disordini. Il P. Miconi, postosi addosso il Santo Crocifisso, andò o trovar i Frazionatii, e a dir loro, che Monsignore da sè medesimo era determinato a partire, e che a tale effetto vi era in porto Barca pronta; ma che non essendo possibile partir in quel giorno, quando soffiava vento contrario, avessero la pazienza di aspettar fin o sin che mutasse vento. Andare dunque a dirgli, ripigliarono i frazionati, che parta al primo abbonacciar del mare, perchè s' egli non vuol partir da Sira, Noi, lo faremo partire per l' altro Mondo. Promise di farlo il Padre. E infatti andò da Monsignore, a persuadergli la necessità di cadere al tempo e partire. Dispiace al Vescovo questa procedura del P. Miconi, e mostrò confermarsi ne' sospetti concepiti avanti, che esso aderisse al partito contrario. [p. 13]

Partì Monsignor Dario, nè tornò più in Diocesi, provvenuto in Roma della Sacra Congr(egazio)ne di opportuna pensione, con cui visse ivi comodamente per molti anni, e morì in Colleggio Ecclesiastico a Ponte Sisto.

Mentre si aspettavano l' ultime risoluzioni da Roma, i tempi correivano in Sira sì turbolenti, che rari fra i Sirotti cercavano confessione o parola di Dio, lo stesso Vicario Generale non si mostrava troppo favorevole al P. Miconi. Onde quel P. Miconi, che quando prima di fondare la Residenza venne in Sira a far Missione e vi fu udito come un nuovo Apostolo con concorso, e commozione incredibile, dopo fondata la Residenza, appena v' era chi andava a sentirlo, quando predicava nella Chiesa della Nunziata. Alle angustie delle contrarietà, e del nient frutto in vantaggio delle anime si aggiunse ad affliggere l' Animo del P. Miconi la povertà estrema della Residenza. Esso P. con tua carta del 19 Giugno 1744 si era dichiarato di lasciar al S.r Protonotario Marangone di lui vita durante l' uso frutto dei Beni da lui lasciati: Dall' altra parte era costretto esso P. Miconi a mantener sè, e il Compagno, di più a fornir la Chiesa, che mancava di tutto degli arredi necessari: finalmente era nella dura necessità di far fabbrica [p. 14]

Per la Residenza dei soggetti, vicino alla chiesa della Nunziata. E dove trovar denaro per tante cose da farsi? Però la povertà era estrema. I due Padri non avevano in tavola, che rarissime volte la carne, e il pesce. Si servivano spesso dei scombri dett' in greco Ziri, pescicolo ordinario, e

secco al sole, bollendo il quale col di lui brodo condivano la minestra. Il P. Miconi per aver un po di grano e d' orzo volle una volta far nella sua Chiesa ciò che fanno i Preti in S. Giorgio, e i PP Cappuccini in S. Giovanni tre volte l' anno: cioè far l' esequie per i defunti sepolti in Chiesa, stendendo in tanto in essa due tappeti, ne' quali i fedeli viventi mettono in suffragio de' defunti dal grano, e del' orzo. Ma si risentì il Clero, e tali esegue non si fecero, che una sola volta. Del popolo poco si potea sperare di carità perchè la maggior parte era gente povera, e poi la carità se si fa una volta, non si può fare un' altra. Ond' era forzato il P. Miconi, o il P. Calzamiglia, e poi anche il P. Michele de Roxas che, giunse più tardi, quando approdavano Bastimenti, scendere al Porto a domandare dai Capitani, qualche limosina di baccalà [p.15]

o di altro per poter vivere. De' capitani alcuni più umani davano qualche limosina, alcuni più inumani la negavano con brusco viso, alcuni mostravano stupirsi, come i Gesuiti di Sira domandavano limosina, quando avevano in Constantinopoli i loro Confratelli Benestanti, nè tutti finiranno di capire, che queste erano due Missioni distinte l' una ben fondata, l' altra povera. Insomma la povertà dei PP. di Sira era tale che a tempi del P. Miconi non si potè mantenere nella Chiesa il Divinizzino, perchè non v' era olio da mantenere la Lampada. Il P. Calzamiglia, vedendo tanta povertà, crede toccar a lui, ch' era più giovane provvederò facendo un viaggio in Italia sino a Roma, a procurar delle limosine per la chiesa, e per la Residenza. Infatti partì sul fine dell' anno 1745, lasciando la scuola, che faceva in Sant' Antonio, rifornita di 80 scolari. Questa scuola la proseguì per 13 mesi il Pre Marco Stefani allora Sacerdote novello gratis et amore. (Dei). In men di anno) tornò il P. Calzamiglia recando per la chiesa dei candelieri, [p.16]

Ed altri Sacri arnesi, e qualche limosina per la Residenza. Ma perchè la necessità della Missione erano molte, i Soccorsi erano pochi, il P. Calzamiglia non potendo reggere a tanta penuria mutò Missione, e andò ad aggregarsi co' PP. Francesi di Naxia. Frattando il P. Miconi vedendo non esser possibile proseguir ad abitare nelle case del fondatore Marangone sotto Sant' Antonio, vendè quelle case, e comprò una casa contigua alla chiesa della Nunziata, ch' è la presente Residenza; ma allora non ave(v)a altro, che la sala, una camera a man sinistra, e una Cantina sotto la sala: Ma perchè tal abitazione, era troppo ristretta, per due soggetti, comprò una casetta di rimpetto alla sala, che oggi è Catoi come dicono, di una cameretta superiore del Prete Nicolò Bambacari, è la cièca cantina, ove dorme il ragazzo, e la cameretta poi sopra, che ha porta nella strada con la cantina cièca di sotto. Questa camera serviva di cucina, e di camera del P. Miconi. Riuscendo tal abitazione assai incomoda comprarono questa che oggi è cucina della Residenza, con la stanza dei luoghi comuni. Ad essa cucina si andava per una stradetta comune, che giungeva fino alla porta di essa cucina. Ma essendo di dritto della medesima anch' essa strada comune, nella prima metà della quale si fece la porteria, ov' è oggi la pergola [p. 17]

e l' altra metà si comprò, ov' è oggi è la cisterna, e così si rese meno incomoda l' Abitazione d(ell)a Residenza. Frattanto dall' Italia e dalla Provincia di Napoli si consacrò, e giunse a queste due Missioni italiane di Tine, e di Sira sul fine dell' anno 1746 il P. Michiele De Roxas battezzato in Amantia al 18 Giugno 1718, nella fresca età di anni 28. Questo Padre fu assegnato dal Superiore di Tine per compagno del P. Miconi in Sira, con ordine, che venisse, osservasse e riferisse il tutto. Venne e fu partecipo delle fatiche degli stenti e della povertà del P. Miconi; ma fedelmente riferì tutto a chi dove(v)a. Il Superiore di Tine non giudicando bene sacrificare a tanti stenti un missionario giovane, chiamò il P. De Roxas a passarla meno incomodamente nella missione di Tine, restando il P. Miconi agli stenti, e ai patimenti di Sira. Ma la divina Provvidenza che avea scelto il P. Miconi a fondare la Missione di Sira e il P. de Roxas a ricavare il frutto della missione fondata, fece che l' aria rigida del Borgo di Tine non conferisse alla salute del P. De Roxas, e però il Superiore lo mandò a ristabilirsi sotto l' aria [p.18]

più dolce di Sira. Infatti egli venne, e manifestò subito al p. Miconi, che il fine della sua venuta era per ristabilirsi in salute, e tornare tra pochi giorni a Tine. E il P. Miconi accettatolo con tutta la Religiosa carità prezzollo, che mentr' egli si restava in Sira in riguardo della salute, permettesse a lui di far una scorsa in Tine a riveder quei PP. Volentieri consentì il P. De Roxas e il P. Miconi senza prendere nulla seco partì a Tine. Essendo ivi il P. Miconi, si accorsero il Superiore

e i PP., che il buon vecchio oppresso dai patimenti della Missione, dalle contraddizioni delle sollecitudini, dal poco frutto, che fino a quella stagione avea potuto cavare in vantaggio spirituale delle Anime, e finalmente da una terribile passione di scrupoli, era alquanto svanito di mente, e però giudicarono che conveniva più ormai, cavarlo di angustia, e mandarlo al riposo delle nostre Case d' Italia. E però scrissero al P. de Roxas, che avesse pazienza di pigliar la cura della Residenza di Sira, e di mandare in Tine quanto apparteneva a Scritti, ed altre robicciuole del P. Miconi. In farsi, per così dire l' inventario delle cose del P. Miconi, furono trovat' in un [p.19]

cantone di casa non più che 40 Ducati Veneti che corrispondano presso a poco a Reali Turchi 50. con nota che quello era tutto il denaro della Missione per vivere il Missionario e per accudire ad una fabbrica necessaria. Mandata in Tine la detta robicciuola il P. Miconi partì per Venezia e i PP. di quella Casa professa restarono edificati (come riferirono dopo PP. da colà venuti) in vedere quel Venerabil vecchio, che nell' Esteriore utile, mansueto, e mortificato facea che rilucesse il suo spirito interiore tutto di Dio. Affliggeva però quei PP., che la passione de(gli)' scrupoli oltre modo crescenti facea tal volta cader tal degno uomo in qualche stravaganza benchè innocente. Il P. Superiore andava cercando un ripiego che guarisse il P. Miconi, senza affliggerlo. Un Padre anziano di quella Casa pratico nella direzione de(gli) spiriti, suggerì al Superiore, che opportuno rimedio sarebbe leggergli in Refettorio una sonora Penitenza per quelle sue stravaganze, nè temesse di affliggerlo perchè il P. Miconi era uomo di profonda umiltà, avrebbe cavato doppio profitto dalla penitenza e spirituale e corporale. Avvenne quanto predisse il savio Padre. Letta la Penitenza, l' umilissimo P. Miconi la eseguì con ogni sommissione, confessò doversi proceder seco [p. 20]

per emendarlo come con un principiante Novizio. E Dio premiò la profonda umiltà, e la pronta ubbidienza del santo vecchio liberandolo, da quel momento dagli scrupoli. Onde proseguì a vivere in pace in quella casa Professa, ove poi morì con la morte de' Santi.

Capo IV. Venuta in Dicesi di Monsignor Maturi, morte del S.r Protonotario Marangon, fatiche del P. Michele de Roxas, e gran frutto cavato da lui, e d' altri PP., che lo seguirono in vantaggio delle Anime de' Diocesani. [p. 21-34]

Partito da Sira M(onsigno)r Dario de Longhis, la Sacra Congregazione ad inquirendum su le accuse avanzate contro M(onsigno)r de Longhis, spedì in Sira in qualità di Visitatore, Monsignor Maturi Arcivescovo di Naxia, della Religione de' PP: Osservanti. Questo prelado prese le dovute informazioni, e usando allo stesso della prudenza scrisse alla Sacra Congr(egazio)ne che comunque andasser le cose, egli giudicava doversi avere riguardo al carattere Vescovile di M(onsigno)r De Longhis non meno che quietare le turbolenze di Sira. Ad ottener l' uno, e l' altro Egli rinunciava all' Arcivescovado di Naxia, e sarebbe volentieri restato Vescovo di Sira, e la Sacra Congreg.ne avrebbe potuto allo stesso tempo promuovere M(onsigno)r Dario De Longhis all' Arcivescovado di Naxia. La Sacra Congr.ne [p.21]

Pensò piuttosto promuovere M(onsigno)r De Longhis in Vescovo di Tine dopo la morte del di lui Zio M.r Guarchi già decrepito. E però accettò la rinunzia di M.r Maturi, mandò in Arcivescovo di Naxia M.r De Stefanis, in Tine mandò M.r De Longhis ad aspettare fin dopo la morte di M.r Guarchi, e costituì Vescovo di Sira M.r Maturi. Ma M.r De Longhis per disturbi accaduti in Tine prima della morte di M.r Guarchi partì per Roma, ove visse molti anni quietamente con una pingue pensione d(all)a Sacra Cong.ne e M.r Maturi prese legittimo pacifico possesso del Vescovado di Sira. Questo zelante prelado cominciò subito a dar mano alle fatiche del P. De Roxas e per questa parte, esso P. De Roxas testò sollevato da varie contraddizioni, per le quali al tempo del P. Miconi era stato impedito il vantaggio spirituale dell' Anime. Restò ancora al quando sollevata la Residenza nel temporale dopo la morte del S.r Protonotario (cioè) il S.r D. Nicolò Marangone accaduta il 18 Nov(embr)e 1750. Questo nostro Benefattore, e possiam dir fondatore di q(uest)a Missione, quantunque avesse fatta assoluta donazione di sette suoi tra terreni e vigne, [p. 22]

non di meno dovea vivere dall' entrate di esse, e il savio P. Miconi fin dal 1744 gli avea cedute fin che vivesse le medesime entrate. Il dequo Sacerdote sugli ultimi anni di sua vita cadde in abituale infermità costretto a guardare il letto giusto nella camera, che oggi appartiene al Chierico Bambacari situata supra la nostra cantina, ch' è di rispetto alla porta della sala d(ell)a Residenza. In tempo di tal sua malattia i PP. passavano ad esso S.r Protonotario il vitto quotidiano. Dopo la di lui morte vennero tutte l' entrate nelle mani de' PP. Prima di passar oltre, per rendere a questo N(ostr)o Insigne Benefattore un segno di gratitudine, vogliamo che nella Relazione di q(uest)a Residenza restino alcune memorie del suo merito, che qui, sotto notiamo. Il M.o R(everen).do Sac(erdo)te D. Nicolò Marangone era un personaggio di merito distinto. Uomo di pietà , di prudenza, e di alta mente, atto ad ogni governo. Mostrò la sua Pietà, ed insieme Carità ordinata, consacrando alla gloria di Dio nella fondazione di questa Residenza tutti i Beni di acquisto, cioè da è acquistati, e lasciando ai suoi [p.23]

Eredi non necessari, ma che non erano molto ricchi gli altri suoi Beni Ereditarii. La sua prudenza, ad alta mente si conobbe, quando fu fatto Vicario Capitolare dopo la morte di M.r Portoghese, quando fu Vicario Apostolico di Andros, e finalmente, quando fu lasciato Vicario Gen(era)le Di Sira da M.r Dario De Longhis nel punto di partite per Constantinopoli. Tenne sempre ne' suoi governi la via di mezzo tra il Rigido, al soave, acciocchè nè la troppa soavità desse ansa ai Rei, nè il troppo rigore perturbasse i Buoni. Onde accadde, che tutti restasser(o) contenti di lui e gli avessero insieme stima, ad affetto. Egli fu in Roma non si sa per qual fine. Ivi ottenne il Protonotariato Apostolico, e indi aceti il primo indrodusse in Sira la Divozione d(ell)a B(eat).a V(erg)ine del Carmine, di cui si parlerà in alto capo. Egli fu stimatissimo da M.r Antonio Giustiniani Vescovo di Sira, e poi Arcivescovo di Naxia, cui servì da Cancelliere n(ell)a sua gioventù, il quale conoscitone il merito procurò di promuoverlo tutto pectore ad ogni occasione, e forse per le di lui raccomandazioni fu vicino ad accadere, quel che il vivente Pre(te) Marco Stefani si ricorda aver letto in una [p. 24]

lettera di un Giovine di merito, allievo di Propaganda per nome D. Emmanuele Caranza, che poi fu fatto Vescovo di Sira, ma sopravvisse pochi mesi. Questi scrisse da Roma in Sira, che se le lettere mandate a Roma in favore del Sac(erdo)te D. Nicolò Marangone fossero giunte una settimana avanti Egli sarebbe stato eletto Vescovo di Tine. Ma ch' essendo tardate 8 giorni si trovava già eletto a quel Vescovado M.r Sigala, Prevosto di Santorino. ma che la Sacra Congr.ne proseguirebbe ad aver riguardo alle benemerienze del Sac.te Pre. Nicolò Marangone. Quando tal più e savio Sac(erdo)te morì i PP. della Residenza per mostrare la lor(o) gratitudine, ne accompagnarono il Cadavere alla Cattedrale, ed assistettero ai suoi funerali, cosa non solevano fare con altri. Ma torniamo al P. De Roxas. Egli capì da una parte, che la Residenza non avea Rendita da mantener(e) due soggetti, capì dall' altra, che un soggetto solo veniva troppo aggravato dagli impieghi, ch' egli pensò doversi [p. 25]

intraprendere a ben pubblico a salute delle Anime. Ma pur egli solo volle addossarsi tutto, e restar(e) piuttosto aggravato che far andare le cose della Missione alla fredda, com' erano dite per lo passato per le narrate circostanze. Egli pensò doversi prima provvedere ai chierici, ed ai candidati del chiericato, e vi provvide facendo a quelli la scuola di morale, a questi la scuola di grammatica ogni giorno mattina, e dopo pranzo, e la faceva in una casa allor vuota, che gli fu a tempo accordata, di rimpetto alla casa della Penizellina, che oggi è della Residenza. Pensò doversi badare alla coltura dei contadini: e vi badò addossandosi infallibilmente ogni Domenica per essi la spiega dell' Evangelo nella prima Messa, che celebrava di buon mattino, nella quale face(v)a recitare le cose necessarie a sapersi, e gli Atti necessari a farsi da un Cristiano, ed a cantare per accrescimento di divozione certe Sacre Canzoni. Cose, che proseguites a fare fino ai dì d' oggi hanno recato ai Contadini di Sira un bene incredibile. Pensò doversi ancora attendere alla cura dei Cittadini: e per questi ottenne [p.26]

dal Preposito Generale P. Francesco Retz che si fondasse in Sira una Congregazione sotto il titolo dell' Annunciazione della B. V. Beata Vergine aggregata alla Primaria Romana, come appare per vaghissima Pergamena segnata il 24 Marzo 1748 sottoscritta dal d.o detto P. Prep. Gen.le

Preposito Generale e dal di lei Segretario d(ell)a Comp(agni).a P. Giovanni Scotti. Sicchè ogni Domenica similmente due ore prima di mezzogiorno si radunavano i Cittadini nella n(ostr)a Chiesa, cantavano pubblicamente l' Ufficio d(ell)a R. Vergine, e il P. De Roxas in cotta, e stola, face(v)a loro un discorso per accendere la comune Devozione. Ad infervorare q(uest)a Congr.ne giovò il zelo di Mons.r Vescovo Maturi, il quale degnassi di voler esser(e) il Prefetto di essa, ed ogni Domenica dava il raro esempio di venire ad assistere seguito da moltissimi Sac.(erdo)ti ed a udire il Discorso Sacro. Pensò ancora il P. De Roxas ai ragazzi, e alle Donne del Paese: E benchè questi e queste avesse la libertà di assistere alla Messa dei Contadini, ed alla Congreg.ne de' Cittadini, la mattina della Domeniche, [p.27]

Pur non di meno il P. De Roxas volle il dopo pranzo delle Domeniche la Dottrina Cristiana ai ragazzi, e alle ragazze, e poi la spiega del Catechismo ad Uomini e Donne, che volesser(o) concorrere a queste Dottrine e Catechismi però veniva spesso volte aiutato dal Pre. Marco Stefani. Questo però, che sopra ogn' altro stava a cuore al P. de Roxas era l' introdurre nella Missione di Sira il metodo degli Esercizii Spirituali di Sant' Ignazio. Ma quando si sentì sul Paese, che il P. Missionario pensava di ritirare per una Settimana gli Uomini a sentire mattina, e dopo pranzo le Massime eterne, i Contrarii, e gli Spiriti allegri, che mai non mancano, cominciarono a deridere (come accadde fin dai tempi di Sant' Ignazio) tal idea, dicendo, che starebbero a vedere quanti volessero chiudersi per una Settimana a perdere il cervello dietro alle novità dei Gesuiti. Non si perdere di coraggio il P. De Roxas, e tra Chierici, e candidati Secolari della sua scuola scelse i più grandi, che arrivarono ad una decina, un' altra quindicina gli riuscì tirare di secolari inclinati alla Pietà, e così la prima volta nella presente sala della [p.28]

Residenza diede i Santi Esercizii non più, che a 30 persone. Ma questi pochi avendo sperimentato quanto più profondamente s' imprimano nell' animo in giorni seguiti di ritiro le massime della fede, e quando giovi sentire allo stesso tempo istruzioni, che illuminino la mente, e meditazioni, che accendono il cuore, e finalmente qual altra pace di cuore si prova con la confessione generale, che suol farsi in tal tempo, strombettarono per tutta Sira, che gli Esercizii di Sant' Ignazio erano una macchina potentissima a riformare il Cristiano, e un mezzo efficacissimo a convertirlo. A tal parlare di que' benchè pochi Uomini s' invogliarono le Donne di sperimentare l' efficacia di tal mezzo. E il P. Missionario diede subito una seconda muta alle Donne nella chiesa della Residenza: la quale si empiva affatto: Ed al fine degli Esercizii le donne confermarono quando dell' efficacia degli Esercizii ave(v)ano detto gli Uomini. Dimodochè un altro anno riuscendo troppo piccola la chiesa della Residenza, gli esercizii si diedero col consenso, e [p.29]

intervento di Mons.r Maturi nella chiesa Cattedrale di San Giorgio: e così cominciò, e si stabilì in Sira il Santo Costume, che proseguito ora mai per 40 anni, ha santificato la diocesi: il costume dico di darsi ogn' anno tre Mute di Esercizii Spirituali: la prima agli Uomini nelle feste del Santo Natale, la seconda al clero dopo la festa dell' Epifania, la terza alle Donne o prima di Quaresima, o nella Quaresima secondo le Circostanze. Attesta il Rev.do Pre Marco Stefani che essendogli convenuto verso il 1750 andar per suoi affari in Cipro, tornato poi in Sira al 1753, osservò in Sira una palpabile mutazione de bene in melius in tutti i ceti, ciòche attribuiva ai Santi Esercizii, come a prima cagione, e a Santo Seme di tanto bene, qual Santo Seme fomentato poi con la parola di Dio, che si faceva sentire alle Anime ogni Domenica recava alle Anime il centuplo di frutto. Si tolsero affatto alcuni pubblici abusi. Si videro delle conversioni dei peccatori, dell' accrescimento della Pietà nei buoni. [p.30]

Un altro bene fece il P. Roxas alla Missione di Sira, che forse da taluni sarà stimato bene sol temporale: ma veramente fu bene ancora spirituale, perchè giovando al buon esempio, che deve dar un Missionario, giovan' ancora alla Missione. Riflettè il P. de Roxas, che il Missionario in Sira aggravato da Scuola, da Prediche, da confessione, avea bisogno di tanto in tanto di qualche onesto divertimento. In Tine Diocesi divisa in 30 villaggi latini l'istesso andare a confessare or in uno, or in un' altro villaggio è come un esalo. Ma in Sira, (d)ove non c'è che una sola popolazione di gente ordinaria, se il Missionario avesse cercato l' esalo di girare or in una, or in un'altra casa si sarebbe aperto l' adito a varie mormorazioni ed invidie, e si sarebbe diminuito il concetto di esso

missionario. Giudicò per tanto il P. de Roxas, che la Residenza dovesse avere una casa di campagna, ove i Missionarii si portasse ogni settimana il giorno della vacanza a prendere qualche respiro ed ove si potessero fermare da in Settembre nelle grande vacanze a goder dell' aria più salubre della Villa, ritornando bensì in città il sabato per accudire alle confessioni, e fermandovisi

[p.31]

la Domenica per predicare, e rimettendosi in Villa, Domenica dopo pranzo. Però egli col denaro, che gli somministrava ogn' anno da Livorno un suo fratello, per nome S(igno)r Barnaba De Roxas, persona comoda, fabbricò sopra un elevata collina ad un luogo detto Talanda, più piano di una bon piccola ma ben concertata casa di campagna, quale poi terminò al ritorno che fece da Italia. Il P. De Roxas cadde infermo sotto il peso delle gravi fatiche della Missione, e però fu giudicato bene, ch' egli restasse almen per un anno sgravato da esser fatiche, e facesse un viaggio in Italia a goder dell' patria natia, come fece dopo la morte di Mons Maturi verso il fine dell' anno 1752, e verso i' Ottobre dell' anno 1753 tornò in Sira con vantaggio della propria salute, e del bene temporale e spirituale della missione. Mentre era in Italia oltre varii sacri arnesi di chiesa, ed utensili di casa, che ebbe dai Nostri, un certo nostro P. Giovanni d' Aquino, Napoletano della nobilissima famiglia di San Tommaso l' Angelico, sentendo le strettezze della Missione di Sira, mise in mani del P. De Roxas ducati Napolitani 500, cioè zecchini Veneti 188, cioè Reali turchi 700, acciò si mettessero a pro presso i mercanti francesi,

[p.32]

e del frutto di esso denaro se ne celebrassero a sua intenzione tante messe con la limosina di 6 parà, ed un aspro, quando in diocesi la limosina della Messa correva a 4 parà.* (στο περιθώριο του κώδικα γράφει: e se si diminuise il frutto, o si perdesse il Capitale, si diminuissero le messe, o pur si lasciassero di celebrare). A questi R 700 d' un del P. D' Aquino si aggiunsero col tempo R 200 d' un certo Sac(erdo)te Damofilo con le stesse condizioni di quelle de P. d' Aquino, ma quando alle messe ne volle 10 l' anno, e finalmente si aggiunsero R 295 lasciati con le stesse condizioni da un Marito e Moglie Armeni Constantinopolitani, per celebrare tante Messe a proporzione del pro, e computando le Messe 13 para per una. Tutta questa somma di R 1195 si pose a pro in Constantinopoli presso i mercanti Francesi, e parte in Tine presso ad alcune persone all' 8 per 100. Col frutto di questo denaro cominciarono a mantenersi nella missione di Sira, ma sempre strettamente due Missionarii, che portavano con minor aggravio le fatiche d(ell)a Missione. Sicchè dal 1744, quando la Missione fu fondata fino all' anno 1774 quando accadde la soppressione(abolizione) dell' ordine, vennero a fatigare in questo campo del S(igno)re :il P. Mis(sionario) Pietro Miconi, a Pro(vincia) Veneta, il P. Ignazio Calzamiglia, da Provincia

[p.33]

Romana, il P. Michiele Roxas, e il P. Angellantonio Gagliardi d(ell)a Provincia Napoletana, il P. Gio. Battista Ferrari, il P. Francesco Percotto e il P. Antonio Tozzoni d(ell)a Provincia Veneta, il P. Niccolò Vernaza Scioto, d(ell)a Provincia Romana, il P. Antonio Isidoro d(ell)a Provincia Siciliana, il Pier Vincenzo Agazzi, e il P. Francesco Leorsi e P. Andrea Micelini d(ell)a Provincia Veneta, e il P. Francesco Lalomia della Provincia Siciliana. Il P. Michiele Roxas stava fisso in Sira, gli altri scambiarono, (venivano da Tine) e dividevano con esso P. de Roxas le fatiche d(ell)a Missione».

[p. 34]

[Τα κεφ. V-VI. του χειρόγραφου ΑΤΙΣ (6α, Κ16), δημοσιεύονται εδώ για πρώτη φορά]

«Capo V. Nuovi mezzi adoperati dai PP. Missionarii per aumentare in Sira la Pietà e la Devozione.

I P.P. Missionarii per aumentare la Pietà e la Devozione dei fedeli adoperarono quatro mezzi

1o Introdussero n(ell)a diocesi le Vergini Orsoline.

2o Ampliarono la chiesa e fabbricarono scuola opportuno.

3o Stabilirono la Devozione dello scapolare di M(ado)na V(irgi)ne

4o Eressero legittimamente la Congreg(azio)ne d(ell)a buona morte

Si darà specifica Relazione di questi 4 mezzi ad uno ad uno [p.34]

All' educazione dei ragazzi maschi si era provveduto con la scuola, che faceva sempre uno dei missionarii, e che mai non si lasciò.

* E perchè il loro numero era accresciuto prodigiosamente. Poichè fuori tempo in cui ne contarono oltre a 100 e perchè il locale primitivo era e angusto e poco ventilato, nel 1761 fabbricarono di pianta una nuova scuola acquistando per al fine alcune casali dalla parte di settentrione dell' ospizio.* [έχει προστεθεί μεταγενέστερα στο περιθώριο του εγγράφου, ότι περιέχεται στον αστερισκό]. Ma intanto le ragazze femmine giravano per le strade senza veruna educazione, e senza potere ad esse insegnare la Dottrina Cristiana. A tale intento erano state introdotte in Tine nel 1705, dal celebre P. Foresti le Vergini Orsoline. Ma era difficile introdurre qui in Sira ov' erano stabiliti altri due ordini di Terziarie Domenicane e Cappuccine. Per facilitarne l' introduzione si fece capire ai Prelati, che le Terziarie Dominicane e Cappuccine non facevano scuola, e che per essere ammaestrate le ragazze non si sarebbero vestite più di due Orsoline, che facessero la scuola. E però con licenza di Mons(igno)r Vescovo De Longhis si fece venire da Tine fin dai tempi del p. Miconi una Vergina Orsolina. Donna attempata per nome la S(cor)a Marietta del villaggio di Cumaro, la quale fece in Sira scuola per 8 anni, e fu molto accetta nel paese. Pra tanto sul 1750 venne in Sira il p. Angel Antonio [p.35]

Gagliardi per aiutare il p. De Roxas. Il p. Gagliardi diede in pubblico gli esercizi alle donne e due giovinette Agnesa Raguseo* *vestì in Tine l' abito di Orsolina li 26 Luglio 1753, questa morì nel 86 anni, in 1812 piena di menti. [Γραμμένο στο περιθώριο του εγγράφου μεταγενέστερα] ed Anna Rossi * * Rossi vestì sopra in Tine col la Raguseo il di sopra, [με σταυρό, που σημαίνει ότι είχε πεθάνει όταν γραφόταν το κείμενο], che frequentavano la scuola dell' Orsolina, mosse dagli Esercizii, chiesero di essere anch' esse ammesse nell' ordine di esse Vergini. Non si diede retta alle loro Richieste per le sopra(d)dette difficoltà. Ma perseverando esse nella loro S(anct)a intenzione e dovendo partire per italia il p. De Roxas, venne da Tine ad occupar(e) il suo luogo il P.(atre) Ferraris.

A questo rinnovarono la loro richiesta le due donzelle, e questo consultato l' affare con P. De Roxas determinò di rappresentare l' affare al S(igno)r Vicario Capitolare, il Rev(erissi)mo S(igno)r P(at)re Marco Rossi, allor governava la Diocesi dopo la morte di M(onsigno)r Maturi. (Tornato subito il fede dunque) Il P. Ferraris fece capire al S(igno)r Vicario che l' Orsolina Tiniota era già avanzata in età, ed infermiccia, ne più alta a far scuola, che alle due candidate, che non si sarebbe dato l' abito, se non a condizione di far la scuola alle ragazze, e che non sarebbe [p.36]

[σ. 37-38, γίνεται επανάληψη του κειμένου των σ. 31-32, του ίδιου κώδικα, γι' αυτό και διαγράφεται με γραμμές χιαστή]

vestita altra Orsolina che alla morte di una di esse. Parve al S(igno)r Vicario, ragionevole ed utile al Pubblico la rappresenta del P. Ferraris: e però diede licenza che le due candidate si portassero in Tine a ricever(e) l' abito dal superiore delle Vergini Orsoline ed avesser(o) il comodo di osservar(e) le edificanti maniere di esse Vergini fermandosi in Tine al quanti mesi. Precorse però, in Tine il P.(atre) Ferraris ad aggiustar l' affare col P. Superiore ed aggiustatelo chiamò in Tine le candidate. Giunsero queste in Tine su la mezza quaresima dell' anno 1753, e trovarono, che l' istesso giorno era giunto colà Mgre Fra Giacinto Giustiniani eletto Vescovo di Sira. Le candidate lasciarono la mano al loro Vescovo, e il P. Ferraris rappresentò al prelado, quanto avevo rappresentato al Sr. Vicario Capitolare. Mr Giustiniani era di sentimento contrario a tal Vestizione, ma pur non di meno essendo le candidate giunte in Tine con licenza del Sgr Vicario, per non disfare quanto esso Sr Vicario ave(v)a fatto permise, che le due candidate fosse vestite, si formarono in Tine, al quanti mesi per esser bene istruite de' loro obblighi, e poi tornassero in Sira. Esse furono vestite dal P.Ferraris (perchè il P. Betti superiore guardava il letto per grave infermità di podagra) il 26 di Luglio [p.39]

del 1753, si fermarono in Tine per tutt' Ottobre, e rimettendosi in Sira al 2 Novembre è tornato da italia il P. De Roxas ed insieme il p. Tozzoni ch' era stato mandato da Tine in Sira ad accudire agl' impieghi da missione nel tempo, che mancava il P. De Roxas.

Venute queste due Signore Orsoline Siriotte, lasciò la scuola l'anziana ed infermiccia S(co)ra Orsolina Tiniotta, anzi non essendo più necessaria in Sira, chiese ed ottenne, di tornare alla Sua Tine, dove tornata, non dopo molto tempo, si riposò nel' Signore. La scuola dunque delle ragazze restò al conto delle due S. S.(cor)e Orsoline Siriotte, la S.ra Agnesa Raguseo, e la S.ra Anna Rossi. Ma questa seconda era stata preordinata da Dio a far piuttosto bene, all' Anima propria, che alle ragazze. Essendo essa di natura gracile in pigliare la scuola di alquante ragazze, restò come oppressa da questa fatica e si capì, che il ministero della scuola non era per essa. Onde ne fu sgravata ma restò sempre infermiccia: sopravvisse alquanti anni dando ammirabili esempi di pazienza nelle sue infermità di tenere devozione di ritiro, e lasciando particolari esempi di edificazione passò [p.40]

al S(igno) re, il 1753. La scelta a far in Sira bene immenso con le ragazze era la S(co)ra Orsolina Agnesa Raguseo. Questa di buona costituzione di salute, con gran desiderio di far bene, nelle Anime, e nata a tener a freno le suddite, aprì scuola per le ragazze, e tale ne fu il concorso, che la scuola non le capiva tutte. Quantunque fosser(o) tante di numero, essa sapeva tenerle a dovere, e di gran fianchi, e di gran voce or(a) ammonendo con le buone, or gridando con le cattive, sape(v)a farsi temere: ed allo stesso tempo, che insegnava alle ragazze i lavori domestici ave(v)a diviso tutto il tempo della mattina, e il dopo pranzo, che tra preci, tra canti, e tra l' insegnar la Dottrina Cristiana se ne andava tutto il giorno in opere di pietà con restar le ragazze non annoiate ma dilettrate dalla varietà: Essendo la di Lei scuola vicin' alla nostra chiesa, la mattina ad ora competente Le conduceva infaticabilmente alla messa, e prima di mezzogiorno alla visita della chiesa, e prima di farsi notte alle Sacre preci, corona ecc. Badava poi, che frequentassero i SS Sacramenti. In somma con tal educazione si conobbe tal mutazione nelle ragazze, ch' era un piacere il vederle inchinate alla pietà [p. 41]

alla modestia, al timor di Dio, e che ragazze, di 6 anni recitassero a mente la Dottrina Cristiana della quale le loro matri non sapean parola. Quel metodo, con cui la nostra Orsolina cominciò a far la scuola, l' ha proseguito a far instancabilmente per anni 35: Onde oggi si vedono in Sira tante Donne ammogliate state sue Scolare tanto dedite alla devozione, e che sono una Benedizione di Dio, nelle famiglie Siriotte. Vero è, che la nostra Orsolina col far la scuola, s' ha rimesso di molto nel temporale, e se non avesse avuto un Fratel Sacerdote, e una Sorella comoda, non avrebbe potuto sussistere: Ma questi si lamentano, che la dove le altre Terzzarie danno utile alle famiglie, essa reca soantaggio alla propria: Essa intanto ai lavori delle ragazze non può lavorare per se, e la dove alcune altre maestre Secolari ammettono solo le ragazze grandi per essere più spicciate ai loro lavori, e dalle ragazze esigono rigidamente quel ch'è uso di darsi, la nostra Orsolina ammette promiscuamente, grandi e piccole, e permette ad ognuna, che dia, qual che vuole. E le matri delle ragazze sapendo, che la N(ostr)a Orsolina ha parenti comodi, non tutte hanno l' attenzione di compire i loro doveri [p. 42]

Bisogno però qui avvertire per qualche altra Vergine Orsolina, che forse la gran Provvidenza di Dio manderò a succedere alla presente, che non deve far tutto quello che fa questa, perchè altrimenti in Sira non potrà sussistere: Ma deve pigliar quel parà la settimana, e quelle altre cosette ch' è uso portarsi dalle ragazze. Però è che tutto deve esigersi specialmente dalle più povere non con quel tutto rigore, che si esige dalle maestre Secolari.

Monsignore Vescovo Giustiniani intanto che prima era di sentimenti contrarii circa la vestizione delle Orsoline, quanto poi vide con gli occhi proprii il gran bene, che recava nella sua Diocesi la scuola dell' Orsolina mutò parere, e pubblicamente diceva, che due Orsoline, e non più erano giovevoli al paese. Perchè al di lui tempo morì la soprannominata Orsolina Anna Rossi e in di lei vece andò in Tine e vestì l' Abito di Santa Orsola il 21 Ottobre 1777 la Sra_Francescula Calabazi ed ivi si fermò qualche anno ad imbevversarsi dei costumi dell' ordine in mezzo alle rumorose Vergini, che sotto la protezione di Sant' Orsola servono a Dio, ed al pubblico specialmente [p.43]

Quando poi tornò in Sira, Monsignore Giustiniani l' accettò ad ebbe a grado, ch' ebbe ancora s'impiegasse nell' impiego della scuola delle ragazze per alleggerire in parte la fatica dell'

altra maestra anziana la S(uor)a Agnesa. E però si divisero le ragazze. Metà restò presso la maestra anziana, l' altra metà andò colla giovane.

Questa maestra giovane avea del talento per far la scuola e spiccava in una certa soavità con cui sape(v)a attirarsi l' affetto delle ragazze, e così tener a dovere le figlie e tener contente le madri: E fece con gran profitto delle ragazze per 4 o 5 anni: Ma poi si vede, che la fatica, specialmente la stretta le recava estrema debolezza e la faceva ammalare gravemente.

Quindi bisognò sgravarla da esso impiego e col le fecero trattener pochissime ragazze, che le con piuttosto di sollievo e non l' opprimono.

Ma da questo stesso risalta la grazia che Dio nostro Signore dà all' altra Calogrea Anziana, la quale prosegue fino al di d'oggi ad istruire gran numero di ragazze, benchè sorpassò l' età di 50 anni. Preghiamo il S.re, che le dia lunga vita, e che quando si compiacerà chiamarla all' altro mondo, manderà in Sira un'altra maestra, che le succede e l' assomigli. [p.44]

Capo VI. Dal secondo mezzo all'augumento della Pietà che fù l' ingrandimento (επέκταση) della chiesa

Era un grande impedimento all' vantaggio delle Anime in Sira la piccolezza della nostra chiesa. Essa chiesa era presso a poco, com' è oggi la chiesa di Sant' Antonio. La lunghezza di essa (non) arrivava cominciando dalla porta maggiore sino agli odierni(σημερινά) cancelli del maggiore altare e la latitudine dagli archi dell'Ala odierna sino al muro opposto, quello che oggi è altar maggiore era alor sagrestia, e quella, che oggi è Ala con gli Altari di S. Nicolò e Sant' Isidoro erano casette di Secolari. Non v' era che un altare solo. Quindi riusciva incomoda ed angusta per le nostre funzioni (che) per le Messe de' sacerdoti per udire le confessioni e per tutto. Era poi così misera disadorna che basta dire, che il tetto era di canne. Dal 1744 sin al 1754 tra per le turbolenze del paese, tra per necessità di comprar case vicina alla chiesa, dove abitare, tra per [p. 45]

tra per l' estrema povertà della Residenza non avevano potuto i PP pensare ad ingrandire la chiesa. Nell' anno 1754 venne in Sira, Superiore della Residenza il padre Angel Antonio Gagliardi. Egli si trovò in circostanze da poter pensare all' ingrandimento della chiesa. Per tal ingrandimento erano necescari RR.430. Il P. Superiore si strinse quanto più potè, e dall' entrate della Residenza pose in mezzo R 182. Per gli altri R 248 si raccomandò e scrisse al P. Desprez, Superiore della Residenza di Smirne della missione Francese e da questo e da quello accumulò la pretesa somma di R 248, che aggiunti ai sopraddetti R 182, posti dalla residenza fecero la somma necessaria di R 430. Avutosi quel denaro, fece venire in Sira il patre Ferraris, Superiore di Tine (che i Superiori di Tine ave(v)ano sopra intendenza alla missione di Sira) e col di lui consenso, e consiglio, comprò tre case, e nel sito di esso aggiunse alla chiesa l' Ale ove oggi sono i sopraddetti due Altari di S. Nicolò e Sant' Isidoro ove era Sagrestia fece il coro [p.46]

e situò l' Altar maggiore: E così allargò la chiesa più del doppio, e l' allungò al quanti passi. Fece alla chiesa il tetto di tavole appoggiate a forti bordonari. La sagrestia la costituì come oggi, si vede in una Casetta comprata all' idea, che la casa avesse con la chiesa comunicazione, che prima non aveva: E così avendo cominciata l' opera dell' ingrandimento della chiesa l' Agosto dell' anno 1754, terminata l' Aprile dal 1755». [p.47]

Μετάφραση του χειρόγραφου Κώδικα ΑΤΙΣ (6^α, Κ16)

[Η μετάφραση των κεφαλαίων I-IV, είναι από την έκδοση ΔάσκουΤ.-Ρούσου Μηλιδώνη Μ., επιμέλεια π. Γαβριήλ Μαραγκού, Το Μοναστήρι της Παναγιάς, Αθήνα 1981.

Τα κεφάλαια V-VI, δημοσιεύονται μεταφρασμένα για πρώτη φορά εδώ, στην παρούσα μελέτη].

Ιστορικό της ίδρυσης και πρόοδοι της Μονής των Πατέρων του Τάγματος του Ιησού στη Σύρο, Νησί του Αρχιεπελάγου, σύμφωνα με τα έγγραφα του Αρχείου της Μονής και τις προφορικές πληροφορίες του Αιδεσιμότατου Ιερέα Μάρκου Στεφάνου, 68 χρονών, εγκάρδιου φίλου των Πατέρων με τους οποίους συγκατοικούσε από τον καιρό που ιδρύθηκε η Μονή. Ο παραπάνω πατέρας Μάρκος έδωσε τις ακόλουθες πληροφορίες στον πατέρα Φραγκίσκο Λα Λόμια, ιεραπόστολο, ήδη μέλος του Τάγματος του Ιησού. Τις έδωσε προφορικά στις 26 Ιουνίου 1788, τότε που ο τόπος μαστιζόταν από πανούκλα, κι αυτοί βρίσκονταν μαζί, σαν σε απομόνωση, οπότε είχαν το χρόνο ο ένας να αφηγείται και ο άλλος να γράφει.

Κεφ. Ι. Πριν από την ίδρυση της Μονής

Η Θεία Πρόνοια που διευθύνει κάθε έργο της με αποτελεσματικότητα και αγάπη, με μεγάλη πράγματι αποτελεσματικότητα κι αγάπη κατεύθυνε το έργο της ίδρυσης της Μονής των Ιεραποστόλων Πατέρων του Τάγματος του Ιησού στη Διοίκηση της Σύρου. Από το 1672, δηλαδή 73 χρόνια πριν τελικά ιδρυθεί η Μονή, ο Θεός παρακίνησε την καρδιά ενός καλού συριανού ιερέα, του Γεωργίου Προβελέγγιου, ο οποίος, με πρώτο έγγραφο της 20 Δεκεμβρίου 1672 και με δεύτερο, ακόμα σημαντικότερο, της 15 Οκτωβρίου 1677, δώρισε στους Πατέρες του Τάγματος του Ιησού που κατοικούσαν στη Νάξο, σπίτι, κτήματα και βιβλία, με σκοπό να έρθουν και να ιδρύσουν στη Σύρο μια Μονή, που θα ενωνόταν με τις άλλες της Ανατολής, τι οποίες διεύθυνε ο Πρωθηγουόμενος των γαλλικών Ιεραποστολών, με έδρα την Κωνσταντινούπολη.

Πράγματι ήρθε από τη Νάξο στη Σύρο ο π. Φραγκίσκος Χανσό για να δει αν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί η προτεινόμενη ίδρυση της Μονής. Κατοίκησε στο Ντανελάκι και στο ίδιο σπίτι που μένει σήμερα, 26 Ιουνίου 1788, η αδελφή του ιερέα Λεονάρδου Ξανθάκη. Ο πατέρας έλαβε κατοχή της περιουσίας που άφησε ο ιερέας Προβελέγγιος και φρόντισε να διαπιστώσει αν μπορούσε, τουλάχιστον στην αρχή, να ζήσει ένας ιεραπόστολος. Διαπιστώνοντας όμως στην πράξη ότι τα έσοδα από τα κτήματα του παραπάνω ιερέα Προβελέγγιου, πληρώνοντας τους φόρους και δίνοντας στον καλλιεργητή τα μισά, μόλις έφταναν για να προμηθευτεί ο ιεραπόστολος μονάχα το ψωμί, γύρισε στη Νάξο, χωρίς όμως να αφαιρέσει από τους Συριανούς την ελπίδα για την εγκατάσταση ενός Ιησουΐτη στο νησί. Απεναντίας, είπε στους Συριανούς ότι θα μπορούσε ο Θεός να παρακινήσει κάποιο νέο ευεργέτη να αφήσει για την επιδιωκόμενη ίδρυση άλλα αγαθά που θα αρκούσαν στη λιτή συντήρηση τουλάχιστον ενός ατόμου.

Στις 24 Φεβρουαρίου 1699, τον καιρό του Σεβασμιότατου Αντωνίου Ιουστινιάνη, Επισκόπου Σύρου, που έγινε μετά Αρχιεπίσκοπος Νάξου, κάποιος καπετάν Θωμάς Περάκης, ο οποίος κατοικούσε εδώ κοντά στην εκκλησία της Παναγιάς, εκεί που μένει σήμερα ο Βαρθολομαίος Λέχος, υπέγραψε δωρητήριο της περιουσίας του, κινητής και ακίνητης, προς του Πατέρες του Τάγματος του Ιησού της Νάξου, με σκοπό, προσθέτοντας τα αγαθά του στα αγαθά του ιερέα Προβελέγγιου, να μπορέσει ένας απ' αυτούς τους Πατέρες να εγκατασταθεί στη Σύρο. Οι Πατέρες της Νάξου πληροφορήθηκαν με ευχαρίστηση για την προσφορά του καπετάν Περάκη. Δεν αποδέχθηκαν όμως τη δωρεά γιατί ο ίδιος ο καπετάν Περάκης είχε ανάγκη από τα αγαθά για να ζήσει. Επίσης γιατί, μετά το θάνατό του, θα προκαλούσαν μίσση αν αποδέχονταν τα αγαθά που εποφθαλμιούσαν μερικοί συγγενείς του, όχι αναγκαστικά κληρονόμοι, αλλά πολύ φτωχοί.

Αυτή η δεύτερη δωρεά, που δεν εκτελέστηκε, αν και δεν χρησίμευσε στον επιδιωκόμενο σκοπό, χρησίμευσε όμως στο να διατηρήσει, τόσο στους Πατέρες της Νάξου, όσο και στους Συριανούς, την ελπίδα ότι με τον καιρό θα μπορούσε να βρεθεί κάποιος άλλος ευεργέτης. Πράγματι με τον καιρό (αν και λίγο αργά, για την αλήθεια) ο ευεργέτης βρέθηκε και η ιδέα της ίδρυσης εκτελέστηκε.

Το 1742, τον καιρό του Σεβασμιότατου Ντάριο Ντε Λόνγκις, Επισκόπου Σύρου, ο πατέρας Πέτρος Μικόνι, ιερέας του Τάγματος του Ιησού, ιταλός, της Επαρχίας Βενετίας, απ' το γειτονικό νησί της Τήνου όπου υπήρχε Μονή, πέρασε στη Σύρο με τον πατέρα Φραγκίσκο, Ελάσσονα Φραγκισκανό, για να κηρύξουν στον καθολικό λαό της Σύρου έκτακτες Πνευματικές Ασκήσεις. Και πράγματι με τα αποτελεσματικά κηρύγματα και τις νοουθεσίες τους αποκόμισαν πολλούς καρπούς και προκάλεσαν βαθιά ευλάβεια σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Ξανάφεραν έτσι στη μνήμη όλων την παλιά ιδέα να ιδρυθεί στη Σύρο μια Μονή των Πατέρων του Τάγματος του Ιησού.

Ο Σεβασμιότατος Επίσκοπος και οι παλαιότεροι ιερείς της Διοίκησης μίλησαν με τον πατέρα Μικόνι για να βολιδοσκοπήσουν αν θα ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί η ιδέα αυτή. Τότε ένας ηλικιωμένος, ευσεβής και εύπορος ιερέας, ο Δον Νικόλαος Μαραγκός, Αποστολικός Πρωτονοτάριος, πρόσφερε γι' αυτό το σκοπό ορισμένα από τα ακίνητα αγαθά του, χωράφια και αμπέλια, το σπίτι του και 200 ρεάλια σε μετρητά.

Ο π. Μικόνι, άνθρωπος με ζήλο συγκρατημένο από τη σύνεση, άργησε να απαντήσει ώστε να σκεφθεί την υπόθεση και να συμβουλευθεί τον Ηγούμενο και τους Πατέρες της Τήνου. Το έκανε όσο πιο γρήγορα μπορούσε. Και με τις οδηγίες αυτών των Πατέρων αποφασίστηκε, σαν πρώτο βήμα, να γράψουν στους Πατέρες της Νάξου, εκθέτοντας την αίτηση του Επισκόπου, του Κλήρου και των Προεστών της Σύρου και τη δωρεά του Πρωτονοταρίου Μαραγκού και ρωτώντας τους αν ήθελαν να αναλάβουν την ίδρυση της Μονής Σύρου, στέλνοντας δικό τους προσωπικό, τώρα που η Μονή αυτή, εκτός από τα παλαιά αγαθά του νεκρού πια ιερέα Προβελέγγιου, είχε και τα αγαθά του ζωντανού ιερέα Νικολάου Μαραγκού, τα οποία ήταν στη διάθεση και εξουσία τους. Οι Πατέρες της Τήνου θα αποσύρονταν. Εάν πάλι οι Πατέρες της Νάξου δεν έκριναν δυνατό να προωθήσουν την ίδρυση αυτή, οι Πατέρες της Τήνου να την αναλάμβαναν.

Οι Πατέρες της Νάξου απάντησαν ότι στην πραγματικότητα ή προσθήκη των αγαθών του Πρωτονοταρίου Μαραγκού δεν αρκούσε ακόμα για την ίδρυση μίας Μονής κατά το πρότυπο των Γαλλικών Ιεραποστολών, η πιο μικρή από τις οποίες περιλάμβανε συνήθως δύο ιερείς, έναν αδελφό και έναν υπηρέτη. Παρ' όλ' αυτά, αν η τελευταία δωρεά δεν είχε παραχωρηθεί στους ιταλούς Πατέρες, θα φρόντιζαν να ξεκινήσουν τουλάχιστον την ίδρυση με την παραπάνω αύξηση. Επειδή όμως η δωρεά είχε γίνει στον πατέρα Μικόνι, ιταλό της Μονής Τήνου, οι γάλλοι Πατέρες φρονούν ότι θα μπορούσε πιο εύκολα να πάει μπροστά η παραπάνω ίδρυση κατά το πρότυπο της Τήνου. Επίσης, ικανοποιημένοι να γίνεται το καλό είτε από ιταλούς είτε από γάλλους, ήταν έτοιμοι να παραχωρήσουν (όπως και έκαναν τελικά) στη Μονή της Σύρου, που θα ίδρυναν οι Πατέρες της Τήνου, όλα τα κινητά και ακίνητα αγαθά που είχε ήδη αφήσει στους Πατέρες της Νάξου γι' αυτό το σκοπό ο ιερέας Γεώργιος Προβελέγγιος.

Έχοντας αυτήν την απάντηση, ο π. Μικόνι, στο όνομα του Ηγούμενου της Τήνου, που τότε ήταν ο π. Μαρτζάρι, είπε στο Σεβασμιότατο Επίσκοπο και στον Κλήρο, ότι οι Πατέρες της Τήνου ήταν πρόθυμοι να στείλουν στη Σύρο ένα ή δύο άτομα, για να ξεκινήσουν στη Σύρο την ίδρυση μιας Μονής, αρκεί να είχαν την άδεια της Ιεράς Συνόδου για τη Διάδοση της Πίστης και του Γενικού Ηγουμένου του Τάγματος.

Τότε ο Σεβασμιότατος Επίσκοπος Ντάριο ντε Λόνγκις και ο Ιερός Κλήρος έστειλαν δύο ξεχωριστές επιστολές, με ημερομηνία 3 και 4 Μαρτίου 1743, προς την Ιερά Σύνοδο, παρακαλώντας επίμονα τους Εκκλησιαστικούς όπως ευαρεστηθούν να δώσουν τη συγκατάθεσή τους, ώστε να ιδρυθεί στη Σύρο η Μονή δύο Πατέρων του Τάγματος του Ιησού. Έτσι θα είχε μεγάλο όφελος ο λαός με το κήρυγμα του Λόγου του Θεού, με τη χορήγηση των Μυστηρίων και ύψιστο όφελος ο Κλήρος με τη μόρφωση των Κληρικών.

Οι Πατέρες της Τήνου έγραψαν επίσης στο Γενικό Ηγούμενο, που τότε ήταν ο π. Φραγκίσκος Ρετζ. Αλλά και κάποιος π. Ιγνάτιος Φελίτσε Καλτσαμίλια της Ρωμαϊκής Επαρχίας, ο οποίος αφιερωμένος στις Ιεραποστολές της Ανατολής βρισκόταν στην Τήνο, έγραψε στο Σεβασμιότατο Νικόλαο Λερκάρι, τότε Γραμματέα της Συνόδου για τη Διάδοση της Πίστης, με τον οποίο ο ίδιος ο π. Καλτσαμίλια είχε ιδιαίτερη συνεργασία όταν στα νιάτα τους σπούδαζαν μαζί Πολιτικό και Κανονικό Δίκαιο.

II. Κατάσταση της Μονής των Πατέρων του Τάγματος του Ιησού στη Νησί της Σύρου.

Οι επιστολές που είχαν γίνει από τον Επίσκοπο της Σύρου και τον Κλήρο του έφθασαν στη Ρώμη συνοδευόμενες από άλλες επιστολές, του Σεβασμιότατου Αρχιεπισκόπου Νάξου και του Σεβασμιότατου Επισκόπου Τήνου, οι οποίοι μαρτυρούσαν για τις αρετές και το μεγάλο καλό που έκαναν οι Πατέρες του Τάγματος του Ιησού στην Ανατολή και για τους άφθονους καρπούς που έλπιζαν με την ίδρυση στη Σύρο της νέας Μονής.

Μετά από τέτοιες επιστολές οι Εκκλημπρότατοι της Συνόδου συνήλθαν σε σύσκεψη στις 10 Μαρτίου 1744 και αφού διαβάστηκαν οι επιστολές και συζητήθηκε η υπόθεση, έστειλαν έναν υπεύθυνο της Συνόδου για να συμβουλευθούν πάνω σ' αυτό το θέμα το Γενικό Αντιπρόσωπο του Τάγματος του Ιησού, ο οποίος με σημείωμα του απάντησε αμέσως ότι εκ μέρους του Γενικού Ηγουμένου εγκρινόταν η πράξη του Ηγουμένου της Ιεραποστολής της Τήνου να αποδεχθεί την κληρονομιά του Πρωτονοτάριου Μαραγκού και δεν είχε καμιά δυσκολία να δεχθεί τη Νέα Μονή της Σύρου.

Μετά απ' αυτό οι Εκκλημπρότατοι, συνέταξαν αμέσως το διάταγμα της νομοκανονικής ίδρυσης της Ιεραποστολής των Πατέρων του Τάγματος του Ιησού στο Νησί της Σύρου, ιδιαίτερα για τη μόρφωση του Κλήρου. Στις 21 Μαρτίου 1744 με επιστολή του Εκκλημπρότατου Προέδρου Καρδινάλιου Πέτρα, υπογραμμένη όπως συνήθως από το Γραμματέα Νικόλαο Λερκάρη, δόθηκε εντολή να κοινοποιηθεί το Διάταγμα στον Σεβασμιότατο Ντάριο ντε Λόνγκις, Επίσκοπο Σύρου, ώστε να το ανακοινώσει στην Κοινότητα και να προσφέρει ο ίδιος τις πιο κατάλληλες βοήθειες για την πραγματοποίηση ενός τέτοιου έργου που λένε ότι θα είναι πολύ ωφέλιμο για τη μόρφωση του Κλήρου.

Ο Σεβασμιότατος Επίσκοπος, μόλις έλαβε την επιστολή από την Ιερά Σύνοδο, κοινοποίησε το Διάταγμα της στην Κοινότητα και συγχρόνως ενημέρωσε την Ηγούμενη της Τήνου, ο οποίος έστειλε τον π. Ιγνάτιο Φελίτσε Καλτσαμίλια να συγκατοικήσει με τον π. Μικόνι που βρισκόταν στη Σύρο περιμένοντας τις απαντήσεις των Εκκλημπρότατων.

Εν τω μεταξύ, προτού φθάσει ο π. Καλτσαμίλια, ο Σεβασμιότατος Επίσκοπος, με διάταγμα του υπογραμμένο στις 9 Ιανουαρίου 1745, δώρισε στους Πατέρες του Τάγματος του Ιησού το παρεκκλήσι της Κιουράς της Πλάκας και τους γύρω χώρους με τη σκέψη ότι οι Πατέρες θα έχτιζαν δίπλα στην εκκλησία τη Μονή. Ήλπιζε ότι οι κάτοικοι της Σύρου θα μετακινούνταν χρίζοντας σπίτια προς του Μύλους. Έτσι η εκκλησία που βρισκόταν έξω από την πόλη θα κατέληγε να βρεθεί μέσα σ' αυτήν.

Όταν όμως έφθασε στη Σύρο ο π. Καλτσαμίλια και συγκατοίκησε με τον π. Μικόνι, οι δύο πατέρες σκέφθηκαν, πρώτο ότι το παρεκκλήσι της Κιουράς της Πλάκας δεν ήταν κατάλληλο για την αποστολή του Τάγματος επειδή βρισκόταν έξω από την πόλη, δεύτερο ότι η ελπίδα να επεκταθεί η πόλη προς εκείνο το σημείο ήταν ελπίδα αμφίβολη και τρίτο ότι, έστω και αν επεκτεινόταν προς εκείνο το μέρος, η εκκλησία έμενε πάντοτε σε άβολη τοποθεσία, δηλαδή στην άκρη της χώρας και πολύ μακριά από την άλλη άκρη. Γι' αυτό πρότειναν στο Σεβασμιότατο να τους χορηγήσει την εκκλησία του Ευαγγελισμού της Παναγίας, που τότε βρισκόταν στη μέση σχεδόν της χώρας.

Ο σεβασμιότατος κατάλαβε τη λογικότητα του αιτήματος. Έτσι, με τη συγκατάθεση όλου του Κλήρου, δώρισε στους Πατέρες αυτήν την εκκλησία του Ευαγγελισμού με έγγραφο της 21 Νοεμβρίου 1745, υπογραμμένο από τον ίδιο τον Επίσκοπο, από όλο την Κλήρο και από τους δύο Πατέρες Μικόνι και Καλτσαμίλια. Με αυτό το έγγραφο ο Σεβασμιότατος διατηρεί το δικαίωμα να κοινοποιεί εγκυκλίους κλπ., να τελεί Αρχιερατικές τελετές και να εισέρχεται με λιτανείες στην εκκλησία αυτή. Οι δε τάφοι που υπάρχουν στην εκκλησία να παραμείνουν στους παλαιούς κατόχους.

Αφού απέκτησαν λοιπόν οι Πατέρες αυτή την εκκλησία. Ο Πρωτονοτάριος Μαραγκός αποσύρθηκε από την ιδιωτική του κατοικία κοντά στην εκκλησία του Αγ. Αντωνίου και την άφησε ελεύθερη στους Πατέρες. Αυτοί χρησιμοποιούσαν στις αρχές την εκκλησία του Ευαγγελισμού για να ιεροουργούν και να κηρύττουν και την εκκλησία του Αγ. Αντωνίου για το Σχολείο. Στο Σχολείο δίδασκε ο π. Καλτσαμίλια, που δεν ήξερε τη γλώσσα σαν πρόσφατος ιεραπόστολος, ο δε π. Μικόνι, παλαιός ιεραπόστολος, φρόντιζε για το κήρυγμα.

III. Στενοχώριες και ταλαιπωρίες του π. Μικόνι σχετικά με τη νεοϊδρυθείσα Μονή. Αναχώρηση και επιστροφή του π. Καλτσαμίλια. Αφιξη του π. Μιχαήλ ντε Ροξάς. Νέα αναχώρηση του π. Καλτσαμίλια. Αναχώρηση του π. Μικόνι και εγκώμιό του.

Σύμφωνα με τα σχέδιά του, ο Θεός είχε εκλέξει τον π. Μικόνι μονάχα για να ιδρύσει τη Μονή της Σύρου, όχι όμως για να του χαρίσει την πνευματική παρηγοριά που συνήθως παρόμοια έργα προσφέρουν στους θεμελιωτές τους. Απεναντίας, τον έκανε να πιεί μέχρι κάτω το πικρό ποτήρι γεμάτο στενοχώριες, κόπους και φτώχεια, που του προξένησε η Μονή κατά τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης.

Η ίδρυση της Μονής δυσaráστησε μια ομάδα ατόμων στη Σύρο και τους παρτιζάνους τους. Τα άτομα αυτά, μη μπορώντας να εναυθισθούν στο Διάταγμα της Ρώμης, προσπάθησαν να εμποδίσουν την εγκατάσταση με την παρέμβαση του Πρεσβευτή της Γαλλίας, ο οποίος έπρεπε να την προστατεύει, αλλά εντυπωσιασμένος από τους αντίθετους, αρνείτο να παραχωρήσει τη προστασία. Έτσι χρειάστηκε να πάει στην Κωνσταντινούπολη αυτοπροσώπως ο π. Μικόνι για να παρακαλέσει την αυτού Εξοχότητα. Ο Πρεσβευτής όμως, σταθερός στην απόφασή του, έδωσε αρνητική απάντηση.

Και η υπόθεση δεν θα είχε λήξει δίχως την επέμβαση του π. Ντε Ρεάλ, ο οποίος ήταν Πρωθυπουργός των Γαλλικών Ιεραποστολών, άνθρωπος μεγαλοφυής και δεινός στην ανεύρεση λύσεων. Όντας παρών όταν ο κ. Πρεσβευτής έδωσε αρνητική απάντηση, δεν παρέλειψε να του επισημάνει ότι ο Ηγούμενος της Σύρου ζητούσε την προστασία του στέμματος της Γαλλίας επειδή οι γάλλοι Πατέρες του Τάγματος του Ιησού στην Ανατολή, αλλά και οι ιταλοί της Μονής Τήνου, βρίσκονταν κάτω απ' αυτή την προστασία. Εξ' άλλου, αν η αυτού Εξοχότητα δεν έκρινε σκόπιμο να την παραχωρήσει στους Ιεραποστόλους της Σύρου, αυτοί θα την αναζητούσαν αλλού. Τα λόγια αυτά του π. Ντε Ρεάλ προβλημάτισαν τον κ. Πρεσβευτή, ο οποίος τελικά παραχώρησε την ποθητή προστασία.

Αφού απέκτησε την προστασία, ο π. Μικόνι γύρισε στη Σύρο. Εδώ όμως βρήκε ολόκληρη τη Χώρα ανάστατη, διαιρεμένη σε παρατάξεις εκκλησιαστικών και λαϊκών. Η μία ήταν αντίθεση στον Επίσκοπο Σεβασμιότατο Ντάριο ντε Λόνγκις, απαιτούσε δε, ακόμα και με τα όπλα, α τον διώξει έξω από το Νησί, ενώ η άλλη παράταξη επρόσκειτο στο σεβασμιότατο. Οι οπαδοί της δεύτερης ήταν επίσης οπλισμένοι και αυτοί, έκαναν δε πολλές φρουρές για να υπερασπίσουν τον Επίσκοπο. Ο πατέρας φρόντιζε όσο μπορούσε περισσότερο να μην ανακατεύεται σε παρόμοιες φασαρίες και να μένει συνήθως κλεισμένος στο σπίτι.

Μια μέρα ήρθαν ορισμένα άτομα να βρουν στο σπίτι τον π. Μικόνι και να τον ειδοποιήσουν ότι η παράταξη η πιο πολυάριθμη είχε συναθροιστεί. Ήταν δε οπλισμένοι και διατεθειμένοι να κάνουν έφοδο στον Επίσκοπο και να τον σκοτώσουν. Τον παρακάλεσαν στο όνομα του Θεού να πάει ο ίδιος σαν Ιεραπόστολος να τους καθησυχάσει και να παρεμποδίσει την επιδείνωση της κατάστασης. Ο π. Μικόνι παίρνοντας το Σταυρωμένο, πήγε να βρει τους κομματισμένους και να τους πει ότι ο Σεβασμιότατος από μόνος του είχε αποφασίσει να φύγει και ότι ' αυτό το σκοπό ήταν στο λιμάνι μια βάρκα έτοιμη. Επειδή όμως δεν μπορούσε να φύγει εκείνη την ημέρα γιατί φυσούσε αντίθετος άνεμος, θα έπρεπε να κάνουν υλομονή έως ότου αλλάξει ο καιρός. Πηγαίνετε λοιπόν να του πείτε, απάντησαν οι κομματισμένοι, να φύγει μόλις καλοσυνέφει η θάλασσα. Γιατί αν αυτός δεν θέλει να φύγει από τη Σύρο, εμείς θα τον κάνουμε να πάει για τον άλλο κόσμο. Ο πατέρας υποσχέθηκε να το κάνει. Και πραγματικά πήγε στο Σεβασμιότατο να τον πείσει για την ανάγκη να ενδώσει στους καιρούς και να φύγει. Αυτή η ενέργεια του π. Μικόνι, δυσaráστησε τον Επίσκοπο και έδειξε να του επιβεβαιώνονται οι υποψίες που είχε από πριν, πως αυτός ήταν με το αντίπαλο κόμμα. Ο σεβασμιότατος Ντάριο έφυγε και δεν ξαναγύρισε στη Διοίκηση. Στη Ρώμη η Ιερά Σύνοδος του πρόσφερε μια κατάλληλη σύνταξη, με την οποία έζησε εκεί άνετα για πολλά χρόνια και πέθανε στο εκκλησιαστικό Κολλέγιο του Πόντε Σίστο.

Ενώ αναμένονταν οι τελευταίες αποφάσεις από τη Ρώμη, τα πράγματα εξελίσσονταν στη Σύρο τόσο ανάστατα ώστε σπάνιοι ήταν οι Σύριοι που ζητούσαν εξομολόγηση και λόγο του Θεού. Ο ίδιος ο Γενικός τοποτηρητής δεν έδειχνε τόσο εννοϊκός προς τον π. Μικόνι. Έτσι, ο π. Μικόνι όταν, πριν από την ίδρυση της Μονής, ήρθε στο Σύρο ν κηρύξει Πνευματικές Ασκήσεις, ακούστηκε

σαν ένας νέος απόστολος με συρροή και απίστευτη συγκίνηση, μετά από την ίδρυση της Μονής μόλις που πήγαινε κανένας να τον ακούσει όταν κήρυττε στη εκκλησία της Ευαγγελίστριας.

Στις στενοχώριες από τις εναντιότητες και τον ανύπαρκτο καρπό προς όφελος των ψυχών, προστέθηκε μια κόμη πίκρα στην καρδιά του π. Μικόνι: η έσχατη φτώχεια της Μονής. Αυτός ο πατέρας, με έγγραφό του της 19 Ιουνίου 1744, είχε δηλώσει ότι θα άφηνε στον Πρωτονοτάριο Μαραγκό να καρπώνεται όσο ζούσε τα αγαθά που εκείνος είχε δωρίσει. Από την άλλη μεριά ήταν αναγκασμένος ο π. Μικόνι να συντηρεί τον εαυτό του και συνάδελφο, επιπλέον να εφοδιάζει την εκκλησία, που της έλειπαν τα πάντα και τέλος βρισκόταν στη σκληρή ανάγκη να χτίσει το Μοναστήρι κοντά στην εκκλησία της Ευαγγελίστριας. Πώς να βρει χρήματα για τόσα πράγματα που έπρεπε να γίνουν? Η φτώχεια ήταν τεράστια. Οι δύο πατέρες σπάνια είχαν στο τραπέζι κρέας ή ψάρι. Έτρωγαν συχνά σκουμπριά, στα ελληνικά λέγονται τσίροι, κοινό ψάρι ξερό στον ήλιο, που τα έβραζαν και με το ζουμί του νοστίμεναν τη σούπα. Ο π. Μικόνι, για να αποκτήσει λίγο σιτάρι ή κριθάρι, θέλησε μια φορά να κάνει στην εκκλησία του αυτό που έκαναν οι ιερείς στον Αγ. Γεώργιο και οι Πατέρες Καπουκίνοι στον Άη Γιάννη τρεις φορές το χρόνο, δηλαδή μνημόσυνο υπέρ των νεκρών που ήταν θαμμένοι στην εκκλησία, στρώνοντας εν τω μεταξύ δυο χαλιά, πάνω στα οποία οι πιστοί βάζουν, στη μνήμη των νεκρών, σιτάρι και κριθάρι. Αντέδρασε όμως ο Κλήρος και τέτοιο μνημόσυνο δεν έγινε παρά μια φορά μονάχα. Από το λαό λίγα μπορούσαν να ελπίζουν, διότι οι περισσότεροι ήταν φτωχοκόσμος. Επίσης η ελεημοσύνη όταν γίνει μια φορά δεν μπορεί να γίνει την άλλη.

Έτσι λοιπόν ο π. Μικόνι – ή ο π. Καλτσαμίλια και μετά ο π. Μιχαήλ ντε Ροζάς που έφτασε αργότερα – ήταν αναγκασμένος να καταβαίνει στο λιμάνι, όταν άραζαν καράβια και να ζητάει από τους καπετάνιους λίγη ελεημοσύνη, μπακαλιάρο ή τίποτε άλλο για να μπορούν να ζήσουν. Μερικοί από τους καπετάνιους, πιο φιλόανθρωποι, έδιναν καμία ελεημοσύνη, μερικοί όμως πιο άσπλαχνοι την αρνιόντουσαν με ύφος απότομο, άλλοι πάλι έδειχναν να απορούν πώς οι Ιησουίτες της Σύρου ζητούσαν ελεημοσύνη, τη στιγμή που στην Κωνσταντινούπολη είχαν συναδέλφους εόπορους. Δεν κατόρθωναν να καταλάβουν ότι επρόκειτο για δύο διαφορετικές Μονές, η μια με εισοδήματα και η άλλη φτωχή.

Τέλος πάντων η φτώχεια των Πατέρων της Σύρου ήταν τέτοια, ώστε στα χρόνια του π. Μικόνι δεν μπορούσε να διατηρηθεί στην εκκλησία η Ευχαριστία, γιατί δεν υπήρχε λάδι για να συντηρείται το καντήλι. Ο π. Καλτσαμίλια, μπροστά σε τόση φτώχεια, θεώρησε χρέος του, σαν πιο νέος, να ταξιδέψει στην Ιταλία, μέχρι τη Ρώμη και να ζητήσει ελεημοσύνη για την Εκκλησία και τη Μονή. Πράγματι έφυγε στο τέλος του 1745, αφήνοντας το σχολείο που έκανε στον Αγ' Αντώνη με 80 μαθητές. Αυτό το σχολείο το συνέχισε επί 13 μήνες ο ιερέας Μάρκος Στεφάνου, νέος ιερέας τότε, δωρεάν και για την αγάπη του Θεού. Σε λιγότερο από ένα χρόνο γύρισε ο π. Καλτσαμίλια φέρνοντας για την εκκλησία καντηλιέρα και άλλα ιερά σκεύη και κάποια ελεημοσύνη για τη Μονή. Επειδή όμως οι ανάγκες ήταν πολλές και τα βοηθήματα λίγα, ο π. Καλτσαμίλια μη μπορώντας να αντέξει σε τόση ανέχεια άλλαξε Μονή και πήγε να εργασθεί με τους Πατέρες της Νάξου.

Εν τω μεταξύ ο π. Μικόνι, βλέποντας πως ήταν αδύνατο να συνεχίσει να κατοικεί στο σπίτι του ιδρυτή Μαραγκού, το οποίο βρισκόταν κάτω απ' τον Αγ' Αντώνη, πούλησε εκείνα τα σπίτια και αγόρασε ένα σπίτι δίπλα στην εκκλησία της Ευαγγελίστριας, στη θέση της σημερινής Μονής. Τότε όμως δεν είχε άλλο παρά τη σάλα, μια κάμαρα αριστερά και μια αποθήκη κάτω από τη σάλα. Επειδή όμως η κατοικία αυτή ήταν πολύ στενόχωρη για δύο άτομα αγόρασε από τον ιερέα Νικόλαο Βαμβακάρη ένα σπιτάκι απέναντι στη σάλα και την επάνω κάμαρα που έχει πόρτα στο δρόμο. Αυτή η κάμαρα χρησίμευε για κουζίνα και για δωμάτιο του π. Μικόνι. Επειδή και η νέα αυτή κατοικία ήταν αρκετά άβολη αγόρασαν αυτό που σήμερα είναι κουζίνα της Μονής και κοινοί χώροι. Στην κουζίνα πήγαιναν από ένα κοινό δρομάκι το οποίο, επειδή όλα τα σπίτια στα οποία χρησίμευε ανήκαν στη Μονή, έγινε δικαιωματικά και αυτό ιδιοκτησία της Μονής. Στο πρώτο μισό του έγινε η είσοδος και το άλλο μισό σκεπάστηκε. Έτσι έγινε λιγότερο άβολη η κατοικία της Μονής.

Εν τω μεταξύ από την Ιταλία, από την Επαρχία της Νάπολης, αφού χειροτονήθηκε, έφτασε για τις δύο Μονές Τήνου και Σύρου, στο τέλος του έτους 1746, ο π. Μιχαήλ ντε Ροζάς μες τη δροσιά των είκοσι οκτώ χρόνων. Ο πατέρας αυτός διορίστηκε από τον Ηγούμενο της Τήνου σύντροφος του π. Μικόνι στη Σύρο, με εντολή να έρθει να παρατηρήσει και να αναφέρει τα πάντα. Ήρθε και

συμμερίστηκε τους κόπους, τις ταλαιπωρίες και τη φτώχεια του π. Μικόνι. Ανάφερε όμως πιστά τα πάντα α' αυτόν που όφειλε. Ο Ηγούμενος της Τήνου, κρίνοντας ότι δεν ήταν σωστό να υποβάλει σε τόσες ταλαιπωρίες ένα νέο ιεραπόστολο, κάλεσε τον π. ντε Ροξάς να ζήσει με λιγότερες στερήσεις στη Μονή της Τήνου και έτσι έμεινε ο π. Μικόνι στις ταλαιπωρίες και τα βάσανα της Σύρου.

Η Θεία Πρόνοια όμως που είχε εκλέξει τον π. Μικόνι για να ιδρύσει τη Μονή της Σύρου και τον π. ντε Ροξάς για να αποκομίσει τους καρπούς της, έκανε έτσι ώστε το σκληρό κλίμα του Μπόργκου της Τήνου να μην ωφελεί στην υγεία του π. ντε Ροξάς και γι' αυτό ο Ηγούμενος τον έστειλε να αναρρώσει στο ηλιότερο κλίμα της Σύρου. Έρθε πραγματικά και φανέρωσε αμέσως στον π. Μικόνι ότι σκοπός του έρχομού του ήταν να αποκατασταθεί η υγεία του και να γυρίσει σε λίγες μέρες στην Τήνο. Ο π. Μικόνι τον δέχτηκε με όλη την αδελφική αγάπη και τον παρακάλεσε, όσο εκείνος θα έμενε στη Σύρο για την υγεία του, να του επιτρέψει να πεταχτεί στην Τήνο για να δει τους Πατέρες. Ευχαριστώσως συγκατατέθηκε ο π. ντε Ροξάς και ο π. Μικόνι, χωρίς να πάρει τίποτα μαζί του, έφυγε για την Τήνο.

Όσο ήταν εκεί ο π. Μικόνι, ο Ηγούμενος και οι Πατέρες αντιλήφθηκαν ότι ο καλός γέροντας, καταβεβλημένος από τις κακουχίες της Ιεραποστολής, από τις αντιθέσεις, τις φροντίδες, τον λίγο καρπό που μέχρι εκείνο τον καιρό είχε μπορέσει να δρέψει προς πνευματικό όφελος των ψυχών και τέλος από ένα φοβερό μαρτύριο ψυχικής ανησυχίας, ήταν πάρα πολύ αφηρημένος. Έκριναν λοιπόν σκόπιμο να τον απλλάξουν στο εξής από το άγχος και να τον στείλουν για ανάπαυση στα σπίτια μας της Ιταλίας. Γι' αυτό έγραψαν στον π. ντε Ροξάς να κάνει υπομονή και να αναλάβει τη φροντίδα της Μονής Σύρου. Να στείλει σε στην Τήνο ό,τι ανήκε στον π. Μικόνι από γραπτά και μικροπράγματα. Ενώ έφτιαχνε, ας το πούμε έτσι, τον κατάλογο των αντικειμένων του π. Μικόνι, βρέθηκαν σε μια γωνιά του σπιτιού όχι περισσότερα από 40 ενετικά δουκάτα, που αντιστοιχούν σε 50 τουρκικά ρεάλια περίπου, με τη σημείωση ότι αυτό ήταν όλο το χρήμα της Μονής για να ζήσει ο πατέρας και να φροντίσει για τη συντήρηση του σπιτιού.

Μόλις έφτασαν στην Τήνο τα μικροπράγματα αυτά, ο π. Μικόνι έφυγε για τη Βενετία και οι Πατέρες εκείνης της Κεντρικής Μονής εποικοδομήθηκαν (όπως ανέφεραν αργότερα Πατέρες που ήρθαν από εκεί) βλέποντας το σεβάσμιο εκείνο γέροντα, που με το ταπεινό, πρᾶο και ασκητικό παρουσιαστικό του έκανε να λάμπει το εσωτερικό του πνεύμα γεμάτο από το Θεό. Στενοχωρούσε όμως τους Πατέρες το γεγονός ότι το μαρτύριο της ψυχικής ανησυχίας, υπερβολικά ανεπτογμένο, προκαλούσε στον άγιο άνθρωπο κάποιες αθώες ιδιοτροπίες. Ο Ηγούμενος αναζητούσε κάποιο τρόπο για να θεραπεύσει τον π. Μικόνι χωρίς να τον στενοχωρήσει. Ένας παλαιός πατέρας της Μονής, έμπειρος στην καθοδήγηση των συνειδήσεων, υπέδειξε στον Ηγούμενο ότι το κατάλληλο φάρμακο θα ήταν να του επιβάλουν στην τραπεζαρία μια αυστηρή τιμωρία γι' αυτές του τις ιδιοτροπίες. Δεν υπήρχε φόβος να τον στενοχωρήσουν γιατί ο π. Μικόνι ήταν άνθρωπος με βαθιά ταπεινοφροσύνη και θα αποκόμιζε διπλό όφελος από την ποινή, και πνευματικό και σωματικό. Έγινε όπως πρόβλεψε ο σοφός πατέρας. Όταν διαβάστηκε η ποινή, ο ταπεινότερος π. Μικόνι την εκτέλεσε με κάθε υλοταγή και ομολόγησε, ότι για να τον διορθώσουν, θα πρέπει να του συμπεριφέρονται σαν να ήταν αρχάριος Δόκιμος. Ο Θεός βράβευσε τη βαθιά ταπεινοφροσύνη και την πρόθυμη υπακοή του αγίου γέροντα ελευθερώνοντάς τον στο εξής από τις ψυχικές ανησυχίες. Συνέχισε λοιπόν να ζει με ειρήνη στην Κεντρική Μονή, όπου και πέθανε σαν Άγιος.

IV.Αφιξη στη Διοίκηση της Σύρου του Σεβασμιότατου Ματούρι. Θάνατος του Πρωτονοταρίου Μαραγκού. Κόποι του π. Μιχαήλ ντε Ροξάς και καρποί που πέτυχαν αυτός και οι άλλοι Πατέρες που τον ακολούθησαν, προ όφελος των ψυχών των Συριανών.

Όταν έφυγε από τη Σύρο ο Σεβασμιότατος Ντάριο ντε Λόνγκις, η Ιερά Σύνοδος, μπροστά στις κατηγορίες που πρόβαλλαν εναντίον του, έστειλε στη Σύρο για να ερευνήσει το Σεβασμιότατο Ματούρι, Αρχιεπίσκοπο Νάξου. Ο Ιεράρχης αυτός συνάθροισε τις απαιτούμενες πληροφορίες και, χρησιμοποιώντας συγχρόνως σύνεση, έγραψε στην Ιερά Σύνοδο πως, όπως και να 'χουν τα πράγματα, έκρινε ότι θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη ο επισκοπικός χαρακτήρας του Σεβασμιότατου Ντάριο ντε Λόνγκις και συνάμα να ηρεμήσουν οι ταραχές της Σύρου. Για να κατορθωθεί και το ένα

και το άλλο, δεχόταν να παραιτηθεί από την Αρχιεπισκοπή της Νάξου και θα έμενε ευχαρίστως Επίσκοπος της Σύρου. Έτσι η Ιερά Σύνοδος θα είχε τη δυνατότητα να προάγει συγχρόνως τον Σεβασμιότατο Ντάριο ντε Λόνγκις στην Αρχιεπισκοπή της Νάξου.

Η Ιερά Σύνοδος σκέφθηκε μάλλον να προάγει το Σεβασμιότατο ντε Λόνγκις σε Επίσκοπο Τήνου, μετά το θάνατο του θείου του Σεβασμιότατου Γκουάρκι, που ήταν ήδη πολύ ηλικιωμένος. Δέχθηκε όμως την παραίτηση του Σεβασμιότατου Ματούρι και εξέλεξε Αρχιεπίσκοπο Νάξου τον Σεβασμιότατο ντε Στέφανις, στην Τήνο έστειλε τον Σεβασμιότατο ντε Λόνγκις να περιμένει αμέσως μετά το θάνατο του Σεβασμιότατου Γκουάρκι και ονόμασε Επίσκοπο Σύρου τον Σεβασμιότατο Ματούρι. Ο Σεβασμιότατος ντε Λόνγκις όμως λόγω ταραχών που συνέβησαν στην Τήνο πριν το θάνατο του Σεβασμιότατου Γκουάρκι, έφυγε για τη Ρώμη, όπου έζησε πολλά χρόνια ήσυχια με μια καλή σύνταξη από την Ιερά Σύνοδο και ο Σεβασμιότατος Ματούρι πήρε νόμιμη και ειρηνική κατοχή της Επισκοπής Σύρου.

Ο ζηλωτής αυτός Ιεράρχης άρχισε αμέσως να προσφέρει βοήθεια στην εργασία του π. ντε Ροζάς. Και απ' αυτήν την πλευρά ο π. ντε Ροζάς ανακουφίστηκε από διάφορες αντιλογίες εξαιτίας των οποίων τον καιρό του π. Μικόνι εμποδιζόταν το πνευματικό όφελος των ψυχών. Ανακουφίστηκε επίσης οικονομικά η Μονή, μετά το θάνατο του Πρωτονοταρίου ιερέα Νικολάου Μαραγκού, που συνέβη στις 18 Νοεμβρίου 1750.

Ο ευεργέτης μας και μπορούμε να πούμε ιδρυτής της Μονής, αν και είχε κάνει απόλυτη δωρεά εφτά κτημάτων, δηλαδή χωράφια και αμπέλια, όμως έπρεπε να ζήσει από τα εισοδήματά τους. Ο σοφός π. Μικόνι από το 1741 του είχε παραχωρήσει όσο θα ζούσε αυτά τα εισοδήματα. Ο άγιος ιερέας τα τελευταία χρόνια της ζωής του έπεσε σε συνηθισμένη αδυναμία και ήταν υποχρεωμένος να κρατά το κρεβάτι του δωματίου του που σήμερα ανήκει στον κληρικό Βαμβακάρη και βρίσκεται πάνω από την αποθήκη, κοντά στην είσοδο της Μονής. Κατά την αρρώστια του οι Πατέρες πρόσφεραν στον Πρωτονοτάριο το καθημερινό φαγητό. Μετά το θάνατό του, όλα τα εισοδήματα πέρασαν στα χέρια των Πατέρων.

Προτού συνεχίσουμε, για να αποδώσουμε σ' αυτόν το σπουδαίο ευεργέτη μας ένα δείγμα ευγνωμοσύνης, θέλουμε, στην αναφορά μας γι' αυτήν τη Μονή, να διατηρηθεί η μνήμη ορισμένων αξιέπαινων πράξεών του, που σημειώνουμε παρακάτω.

Ο Αιδεσιμότατος ιερέας Νικόλαος Μαραγκός ήταν μια ξεχωριστή προσωπικότητα: ευσεβής, συνετός, υψηλής νοημοσύνης, ικανός για κάθε αξίωμα. Έδειξε την ευσέβεια και αγάπη του αφιερώνοντας, για τη δόξα του Θεού, στην ίδρυση αυτής της Μονής όλα τα αγαθά που απέκτησε και αφήνοντας στους κληρονόμους του, όχι πολύ αναγκασμένους, αλλά ούτε και πολύ πλούσιους, τα αγαθά της κληρονομιάς του. Τη μεγάλη του σύνεση και την υψηλή του νοημοσύνη φανέρωσε όταν έγινε Βικάριος του Συμβουλίου, μετά το θάνατο του Σεβασμιότατου Πορτογκέζε, όταν ήταν Αποστολικός Βικάριος Άνδρου και τέλος όταν διορίστηκε Γενικός Βικάριος Σύρου από το Σεβασμιότατο ντε Λόνγκις, τη στιγμή που αναχωρούσε για την Κωνσταντινούπολη. Κράτησε πάντοτε, κατά τη διακυβέρνησή του, τη μέση οδό ανάμεσα στο αυστηρό και το ήπιο ώστε, ούτε η υπερβολική ηπιότητα να δίνει ευκαιρία στους ένοχους, ούτε η υπερβολική αυστηρότητα να διαταράζει τους καλούς. Με αυτόν τον τρόπο όλοι ήταν ευχαριστημένοι μαζί του και έτρεφαν προς αυτόν εκτίμηση και αγάπη συνάμα.

Ήταν κάποτε στη Ρώμη, άγνωστο για ποιο σκοπό. Εκεί απέκτησε τη θέση του Αποστολικού Πρωτονοταρίου και από τότε, για πρώτη φορά, έφερε στη Σύρο την ευλάβεια προς την Παναγία του Καρμήλου.

Είχε τη μεγάλη εκτίμηση του Σεβασμιότατου Αντωνίου Ιουστινιάνη, Επισκόπου Σύρου και μετά Αρχιεπισκόπου Νάξου, τον οποίο υπηρέτησε σαν Γραμματέας στα ιάτα του. Αναγνωρίζοντας την αξία του, ο Σεβασμιότατος φρόντιζε με όλες του τις δυνάμεις να τον προωθεί σε κάθε ευκαιρία και ίσως χάρη στις συστάσεις του, λίγο ακόμα και θα συνέβαινε εκείνο που ο ιερέας Μάρκος Στεφάνου θυμόταν ότι είχε διαβάσει σ' ένα γράμμα ενός άξιου νέου, μαθητή του Κολλεγίου της «Διάδοσης», του Δον Εμμανουήλ Καράντσα, όπως λεγόταν και που έγινε μετά Επίσκοπος Σύρου, αλλά έζησε λίγους μήνες. Αυτός είχε γράψει από τη Ρώμη στη Σύρο ότι εάν τα γράμματα που στάλθηκαν στη Ρώμη υπέρ του ιερέα Νικολάου Μαραγκού είχαν φτάσει μια εβδομάδα αρχήτερα, θα είχε εκλεγεί

Επίσκοπος Τήνου. Επειδή όμως άργησαν 8 μέρες και είχε ήδη εκλεγεί σ' αυτήν την Επισκοπή ο Σεβασμιότατος Σιγάλας, Πρωτοπρεσβύτερος Σαντορίνης, η Ιερά Σύνοδος δεν έλαψε να έχει υπόψη της τις καλές συστάσεις για τον ιερέα Νικόλαο Μαραγκό.

Όταν πέθανε αυτός ο τόσο ευσεβής και σοφός ιερέας, οι Πατέρες της Μονής, για να δείξουν την ευγνωμοσύνη τους, συνόδεψαν τη σορό του στον Καθεδρικό Ναό και παρευρέθησαν στην κηδεία, πράγμα που δεν συνήθιζαν να κάνουν για άλλους.

Ας επανέλθουμε όμως στον π. ντε Ροζάς. Από τη μια διαπίστωνε ότι η Μονή δεν είχε εισοδήματα για να συντηρεί δύο άτομα, απ' την άλλη όμως ένα άτομο μονάχο θα υπέφερα πάρα πολύ από τις υποχρεώσεις που αυτός σκέφτηκε ότι έπρεπε να αναλάβει για το κοινό καλό και τη σωτηρία των ψυχών. Θέλησε όμως να επωμιστεί μονάχος του τα πάντα και προτίμησε να παραμείνει φορτωμένος, παρά να αφήσει τα πράγματα στην Ιεραποστολή όπως είχαν βαδίσει στο παρελθόν εξαιτίας του περιπτώσεων που αναφέραμε. Σκέφτηκε ότι πρέπει πρώτα να φροντίσει για τους Κληρικούς και για τους υποψήφιους Κληρικούς. Και το έκανε διδάσκοντας στους πρώτους Ηθική και στους άλλους Γραμματική κάθε μέρα, πρωί και απόγευμα. Δίδασκε σ' ένα σπιτί κενό, το οποίο του είχε παραχωρηθεί για ένα διάστημα, απέναντι από την οικία της Πενιζελλίνας, που σήμερα ανήκει στη Μονή. Σκέφτηκε ότι πρέπει να ενδιαφερθεί για την πνευματική καλλιέργεια των αγροτών. Ευδιαφέρθηκε και γι' αυτούς. Ανάλαβε κάθε Κυριακή την τακτική εξήγηση του Ευαγγελίου στην πρώτη Λειτουργία που τελούσε πολύ πρωί, κατά την οποία τους έβαζε να απαγγέλουν όσα ήταν αναγκαία να γνωρίζουν και τις πράξεις που έπρεπε να κάνει ένας χριστιανός και να φέλνουν για την αύξηση της ευλάβειας ορισμένους ιερούς ύμνους. Αυτά συνεχίστηκαν να γίνονται μέχρι σήμερα και έκαναν στους αγρότες της Σύρου μεγάλο καλό. Σκέφτηκε επίσης ότι πρέπει να φροντίσει και για τους κατοίκους της πόλης. Γι' αυτούς απέκτησε από το Γενικό Ηγούμενο π. Φραγκίσκο Ρετζ να ιδρυθεί στη Σύρο μια Αδελφότητα με τον τίτλο του Ευαγγελισμού της Παναγίας, η οποία ενώθηκε με την πρώτη Αδελφότητα της Ρώμης, όπως φαίνεται από μια πάρα πολύ όμορφη περγαμηνή, με ημερομηνία 24 Μαρτίου 1748, υπογραμμένη από τον παραπάνω Γενικό Ηγούμενο και από τον Γενικό Γραμματέα

του Τάγματος π. Ιωάννη Σκόττι. Έτσι κάθε Κυριακή, δύο ώρες πριν από το μεσημέρι, συγκεντρώνονταν οι κάτοικοι της Πόλης στην Εκκλησία μας, έφελναν από κοινού την ακολουθία της Παναγίας και ο π. ντε Ροζάς, με ημιστιχάριο και επιτραχήλιο, τους έκανε ένα κήρυγμα για να θερμάνει την ευλάβεια όλων. Στην εμφύχωση αυτής της Αδελφότητας συνέβαλε ο ζήλος του Επισκόπου Σεβασμιότατου Ματούρι, που δέχτηκε να είναι Πρόεδρος της και κάθε Κυριακή έδινε το σπάνιο παράδειγμα να έρχεται στην τελετή, ακολουθούμενος από πάρα πολλούς ιερείς και να ακούει το ιερό κήρυγμα.

Ο π. ντε Ροζάς σκέφτηκε επίσης και τα παιδιά και τις γυναίκες της πόλης. Παρόλο που όλοι είχαν την ελευθερία να παρευρίσκονται στη Λειτουργία των αγροτών και στην Αδελφότητα των κατοίκων της πόλης το πρωί κάθε Κυριακής, θεώρησε σκόπιμο να συχνάζουν το απόγευμα στη χριστιανική Διδασκαλία για τα αγόρια και τα κορίτσια. Μετά απ' αυτό γινόταν η εξήγηση της Κατήχησης για τους άνδρες και τις γυναίκες που ήθελαν να παρακολουθήσουν. Σ' αυτήν την υπηρεσία ο πατέρας βοηθιόταν συχνά από τον ιερέα Μάρκο Στεφάνου.

Αυτό που περισσότερο επιθυμούσε η καρδιά του π. ντε Ροζάς ήταν να εισάγει στην Ιεραποστολή τις Πνευματικές Ασκήσεις του Αγ. Ιγναρίου. Όταν όμως μαθεύτηκε στην πόλη ότι ο πατέρας σκεφτόταν να αποσύρει επί μία εβδομάδα τους άνδρες για να ακούσουν, πρωί-απόγευμα, τις αιώνιες αλήθειες, οι αντίθετοι και τα ζωηρά πνεύματα, που ποτέ δε λείπουν, άρχισαν να περιγελούν μια τέτοια ιδέα (όπως συνέβη και στα χρόνια του Αγ. Ιγνατίου) λέγοντας πως ήταν περιεργοί να δουν πόσοι θα ήθελαν να κλειστούν για μια βδομάδα και να ταλαιπωρούν το μυαλό τους με τους νεωτερισμούς των Ιησουϊτών. Δεν έχασε το θάρρος του ο π. ντε Ροζάς. Από τους Κληρικούς και τους υποψήφιους Κληρικούς της Σχολής του διάλεξε τους πιο μεγάλους, που έφθασαν μια δεκαριά. Μπόρεσε να συγκεντρώσει άλλους δεκαπέντε από τους πιο ευλαβείς λαϊκούς. Έτσι, για πρώτη φορά, στη μεγάλη αίθουσα της Μονής, δόθηκαν οι Πνευματικές Ασκήσεις σε περισσότερο από τριάντα άτομα. Αυτοί οι λίγοι όμως έχοντας διαπιστώσει πόσο πιο βαθιά τολώνονται μες την ψυχή, σε συνεχείς μέρες περισυλλογής, οι αλήθειες της πίστης και πόσο είναι ωφέλιμο να ακούει κανείς

Διδασκαλίες, που φωτίζουν το νου και να κάνει Μελέτες που φλογίζουν την καρδιά και, τέλος, πόσο μεγάλη ειρήνη βρίσκει με τη Γενική Εξομολόγηση, που συνήθως γίνεται αυτόν τον καιρό, διάδωσαν σ' όλη τη Σύρο ότι οι Ασκήσεις του Αγ. Ιγνατίου ήταν ένα μέσο πάρα πολύ δυνατό για την αναμόρφωση του χριστιανού και πολύ αποτελεσματικό για τη μεταστροφή του. Ακούγοντας τους άνδρες, οι γυναίκες αισθάνθηκαν την ανάγκη να διαπιστώσουν την αποτελεσματικότητα ενός τέτοιου μέσου. Ο πατέρας επανέλαβε αμέσως τις Ασκήσεις μια δεύτερη φορά για τις γυναίκες. Έγιναν στην εκκλησία της Μονής, που κυριολεκτικά γέμισε. Στο τέλος δε των Ασκήσεων και οι γυναίκες επιβεβαίωσαν την αποτελεσματικότητά τους, για την οποία είχαν μιλήσει οι άνδρες. Τον άλλο χρόνο, επειδή δεν επαρκούσε η εκκλησία μας να περιλάβει το μεγάλο αριθμό των ακροατών, οι Ασκήσεις κηρύχθηκαν στον Καθεδρικό Ναό Αγ. Γεωργίου με τη συγκατάθεση και την παρουσία του Σεβασμιότατου Ματούρι. Έτσι έγινε το ξεκίνημα και σταθεροποιήθηκε η άγια αυτή συνήθεια που επί 40 χρόνια επαναλαμβάνεται μέχρι σήμερα προς όφελος των πιστών της Διοίκησης. Κάθε χρόνο λοιπόν δίνονται τρεις σειρές Πνευματικών Ασκήσεων: η πρώτη μόνο σε άντρες, κατά τις γιορτές των Χριστουγέννων, μια άλλη σειρά στον Κλήρο μετά τα Φώτα, μια Τρίτη στις γυναίκες πριν ή κατά την Τεσσαρακοστή, σύμφωνα με τις περιστάσεις. Μαρτυρεί ο Αιδέσιμος ιερέας Μάρκος Στεφάνου ότι, όταν κατά το 1750 του έτυχε να πάει για υλοθέσεις του στην Κύπρο, γυρίζοντας μετά στη Σύρο το 1753, διαπίστωσε μια χειροπιαστή αλλαγή από το καλό στο καλύτερο σ' όλα τα κοινωνικά στρώματα, πράγμα που αλάνησε στις ιερές Ασκήσεις. Σαν το σπόρο, που αναπτύσσεται με το Λόγο του Θεού, οι Ασκήσεις έδιναν τη δυνατότητα στις ψυχές, κατά τα κηρύγματα της Κυριακής, να αποκομίσουν τον εκατονταπλάσιο καρπό. Χάρη σ' αυτές εξαφανίστηκαν μερικές δημόσιες καταχρήσεις, παρατηρήθηκαν όμορφες μεταστροφές αμαρτωλών και μια αύξηση της ευσέβειας των καλών.

Άλλο ένα καλό έκανε ο π. ντε Ροξάς στην Ιεραποστολή της Σύρου, που ίσως από μερικούς θεωρηθεί σαν υλικό, αλλά που στην πραγματικότητα ήταν κι αυτό πνευματικό καλό, γιατί το καλό παράδειγμα του ιεραπόστολου αντανάκλα στη Ιεραποστολή. Σκέφτηκε ο π. ντε Ροξάς ότι ο ιεραπόστολος στη Σύρο, φορτωμένος από Σχολείο, κηρύγματα, εξομολογήσεις, είχε ανάγκη κάπου-κάπου από μια νόμιμη ανάπαυση. Στην Τήνο (η Εκκλησιαστική Διοίκηση χωρισμένη σε 30 χωριά λατινικού ρυθμού) το να πηγαίνει κανείς να εξομολογεί τη μια στο ένα την άλλη στο άλλο χωριό, είναι κίβλας μια σχετική ανάπαυση. Στη Σύρο όμως όπου ο πληθυσμός είναι συγκεντρωμένος σε μια μόνο πόλη και αποτελείται από ανθρώπους απλούς, εάν ο πατέρας αναζητούσε την ανάπαυση, τότε στο ένα τότε στο άλλο σπίτι, θα είχε δοθεί λαβή σε διάφορους ψιθυρισμούς και αντιζηλίες και θα μειωνόταν η υπόληψη αυτού του πατέρα.

Έκρινε λοιπόν ο π. ντε Ροξάς ότι η Μονή θα έπρεπε να έχει ένα εξοχικό σπίτι, όπου να πηγαίνει κανείς κάθε βδομάδα, τη μέρα των διακοπών, να παίρνει λίγη ανάσα. Ύστερα να πηγαίνει εκεί το Σεπτέμβριο, στις μεγάλες διακοπές, για να χαρεί την πιο δροσερή ατμόσφαιρα της εξοχής. Θα έρχεται όμως στην πόλη κάθε Σάββατο για τις εξομολογήσεις και θα παραμένει την Κυριακή για να κηρύξει και το απόγευμα θα επιστρέφει. Με τα χρήματα λοιπόν που του έστελνε κάθε χρόνο από το Λιβόρνο ένας αδελφός του, ο κ. Βαρνάβας ντε Ροξάς, άνθρωπος ευκατάστατος, έχτισε πάνω σ' ένα λοφίσκο, στα Τάλαντα, ένα μικρό αρμονικό εξοχικό σπίτι, που το τελείωσε όταν γύρισε από την Ιταλία.

Ο π. ντε Ροξάς κάτω από το βάρος τόσων κόπων της Ιεραποστολής, έπεσε άρρωστος και κρίθηκε καλό να παραμείνει τουλάχιστον ένα χρόνο απαλλαγμένος από τις υποχρεώσεις και να κάνει ένα ταξίδι στην Ιταλία για να απολαύσει τον αέρα της πατρίδας του. Αυτό έγινε μετά το θάνατο του Σεβασμιότατου Ματούρι, προς το τέλος του έτους 1752. Κατά τον Οκτώβριο του 1753 επέστρεψε στη Σύρο με οφέλη της υγείας του και του υλικού και πνευματικού καλού της Ιεραποστολής.

Όταν ήταν στην Ιταλία, εκτός από διάφορα ιερά σκεύη της εκκλησίας και εργαλεία του σπιτιού που του έδωσαν οι Πατέρες μας, κάποιος πατέρας Ιωάννης ντ' Ακουίνο από τη Νεάπολη, από την ευγενή οικογένεια του Αγ. Θωμά, του αγγελικού θεολόγου, ακούγοντας για τη στενόχωρη κατάσταση της Μονής Σύρου, έδωσε στον π. ντε Ροξάς 500 δουκάτα Νεάπολης, δηλαδή 188 ενετικά φλουριά που αντιστοιχούν σε 700 τουρκικά ρεάλια, για να τα εκμεταλλευτεί τοποθετώντας τα σε γάλλους εμπόρους και από τα κέρδη αυτών των χρημάτων να τελούνται, κατά τη γνώμη του, λειτουργίες με προσφορά έξι παράδων και ενός άσπρου για κάθε μια, τη στιγμή που στη Σύρο η

προσφορά για τη λειτουργία ήταν 4 παράδες. Αν ελαττώνονταν τα κέρδη ή χανόταν το κεφάλαιο θα ελαττώνονταν οι λειτουργίες ή θα έπαιναν να τελούνται. Σ' αυτά τα 700 ρεάλια του π. ντ' Ακουίνο προστέθηκαν με τον καιρό 200 ρεάλια κάποιου ιερέα Δαμόφλη, με τους ίδιους όρους όπως του π. ντ' Ακουίνο. Όσο για τις λειτουργίες, αυτός ήθελε 10 το χρόνο. Τέλος, προστέθηκαν 295 ρεάλια που άφησε, με τους ίδιους όρους, ένα αντρόγυνο αρμενίων από την Κωνσταντινούπολη για να τελούνται λειτουργίες ανάλογα με τα κέρδη, και υπολογίζοντας κάθε λειτουργία για 13 παράδες. Όλο αυτό το ποσό από 1195 ρεάλια, τοποθετήθηκε ένα μέρος στην Κωνσταντινούπολη σε Γάλλους εμπόρους και ένα άλλο μέρος στην Τήνο, σε μερικά πρόσωπα με τόκο 8%. Με το κέρδος αυτών των χρημάτων άρχισαν να μπορούν να συντηρούνται στη Μονή Σύρου, πάντοτε όμως με δυσκολία, δύο Πατέρες που βαστούσαν με λιγότερη ταλαιπωρία τους κόπους της Ιεραποστολής.

Από το 1744, τότε που ιδρύθηκε η Μονή, μέχρι το έτος 1774, όταν έγινε η κατάργηση του Τάγματος, ήρθαν να κοπιάσουν σ' αυτόν τον αμπελώνα του Κυρίου οι εξής: ο π. Πέτρος Μικόνι από την επαρχία της Βενετίας, ο π. Ιγνάτιος Καλτσαμίλια από την επαρχία της Ρώμης, ο π. Μιχαήλ ντε Ροζάς και ο π. Αγγελαντώνιος Γκαλιάρντι από την επαρχία της Νεάπολης, ο π. Τζαμπατίστα Φερράρι, ο π. Φραγκίσκος Περκόττο και ο π. Αντώνης Τοτσόνι από την επαρχία Βενετίας, ο π. Νικόλαος Βερνάτσα, Χιώτης, από την επαρχία της Ρώμης, ο π. Αντώνιος Ισιντόρο από την επαρχία της Σικελίας, ο π. Πιερβιντσέντσο Αγκάτσι, ο π. Φραγκίσκος Λεόρσι και ο π. Αντρέας Μικελίνι από την επαρχία της Βενετίας και ο π. Φραγκίσκος Λα Λόμια από την επαρχία της Σικελίας. Ο π. ντε Ροζάς έμενε μόνιμα στη Σύρο, οι άλλοι έρχονταν από την Τήνο και μοιράζονταν με τον π. ντε Ροζάς τους κόπους της Ιεραποστολής».

[Τα κεφάλαια V και VI του χειρόγραφου κώδικα (6αΚ16) δημοσιεύονται μεταφρασμένα για πρώτη φορά εδώ, στην παρούσα μελέτη].

Κεφ V. Νέοι τρόποι που εφάρμοσαν οι πατέρες για να αυξήσουν στη Σύρο την ευλάβεια και την πίστη στο Θεό. [σ. 34-44].

Οι πατέρες Μισσιονάριοι για να αυξήσουν την ευλάβεια των πιστών και την και την ευσέβεια στο Θεό χρησιμοποίησαν τέσσερεις τρόπους.

1^{ον} Εισήγαγαν στην Επισκοπή [Σύρου] την Αδελφότητα των Παρθένων Ουρσουλινών

2^{ον} Διέδρυναν-μεγέθυναν την εκκλησία και οικοδόμησαν κατάλληλο σχολείο

3^{ον} Καθιέρωσαν την ευλάβεια προς την Παναγία, κάτω από την προστασία και την σκέπη της Αειπαρθένου.

4^{ον} Σύστησαν νόμιμα την αδελφότητα, του «Καλού θανάτου»

Δίνεται-Γίνεται ειδική αναφορά για καθένα από αυτούς τους 4 τρόπους, ένα προς ένα. [σ.34]

Όσον αφορά την εκπαίδευση των νεαρών αγοριών αυτή ήταν εξασφαλισμένη με το σχολείο, στο οποίο δίδασκε πάντα ένας από τους Μισσιονάριους και το οποίο ποτέ δεν εγκαταλείφθηκε. *Και γι' αυτό το λόγο ο αριθμός τους αυξήθηκε εντυπωσιακά. Δεδομένου ότι εκείνο τον καιρό ο αριθμός τους υπερέβαινε τους 100 και επειδή ο προηγούμενος χώρος ήταν και στενόχωρος και με ανεπαρκή αερισμό, η προηγούμενη αίθουσα ήταν και στενόχωρη και καθόλου ευάερη το 1761 έκτισαν-οικοδόμησαν με σχέδιο ένα καινούριο σχολείο, αγοράζοντας γι' αυτό το σκοπό, κάποια μικρά μερίδια [μικρές ιδιοκτησίες] στη Βόρεια πλευρά του Μοναστηριού*. [Ο αστερίσκος περιλαμβάνεται στο πρωτότυπο ιταλικό χειρόγραφο].

Αλλά ωστόσο τα νεαρά κορίτσια γύριζαν στους δρόμους χωρίς καθόλου εκπαίδευση και χωρίς την δυνατότητα να διδάσκονται την Χριστιανική Κατήχηση. Για αυτό το σκοπό συστήθηκε στην Τήνο το 1705, από τον φημισμένο πατέρα Foresti, η Αδελφότητα των Μοναχών Ουρσουλινών. Αλλά ήταν πολύ δύσκολο να τις φέρουν εδώ στη Σύρο, όπου ήταν εγκατεστημένες άλλες δύο Αδελφότητες μοναζουσών Γ' βαθμίδας, των Δομηνικανίδων και των Καλπουτσίνων. Για να διευκολύνει την σύσταση [Αδελφότητας Μοναχών Ουρσουλινών], εξήγησε στους Επικεφαλείς του κλήρου, [Επίσκοπο και Βικάριο], ότι οι μοναχές Δομηνικανίδες και Καλπουτσίνες δεν διατηρούσαν σχολείο και για να μορφωθούν τα κορίτσια, δεν θα χρειαζόταν να ντυθούν [να λάβουν το ένδυμα των

Ουρσουλινών και να χειροτονηθούν Μοναχές] περισσότερες από δύο Ουρσουλίνες οι οποίες θα δίδασκαν στο σχολείο. Έτσι με την έγκριση του Επισκόπου De Longhis ήλθε από την Τήνο, από τον καιρό που ήταν ο π. Miconi μια μοναχή Ουρσουλίνα. Μια γυναίκα ηλικιωμένη, με το όνομα αδελφή Μαριέττα από το χωριό Κουμάρο, η οποία άνοιξε σχολείο στη Σύρο όπου δίδαξε για 8 χρόνια και ήταν ιδιαίτερα ευπρόσδεκτη [καλοδεχούμενη] στη χώρα. Ωστόσο στα 1750 ήλθε στη Σύρα ο π. Angel Antonio [σ. 35]

Gagliardi για να βοηθήσει τον π. De Roxas. Ο π. Gagliardi κήρυξε τις Πνευματικές Ασκήσεις στις γυναίκες και δυο νεαρές η Agnesa Raguseo* (χειροτονήθηκε στην Τήνο Ουρσουλίνα στις 26 Ιουλίου 1753 και πέθανε 86 ετών το 1812, με πλήρη πνευματική διαύγεια) και η Anna Rossi* (χειροτονήθηκε όπως παραπάνω μαζί με την Raguseo στην Τήνο) οι οποίες παρακολουθούσαν το σχολείο της Ουρσουλίνας, παίρνοντας θάρρος και δύναμη από τις Πνευματικές Ασκήσεις, ζήτησαν και οι δύο να γίνουν δεκτές στην Αδελφότητα των Παρθένων [δηλ. να γίνουν Ουρσουλίνες]. Δεν τους δόθηκε άμεσα απάντηση στο αίτημα τους, εξ αιτίας των προαναφερόμενων δυσκολιών. Αλλά αυτές επέμεναν στην θεία τους απόφαση και επειδή έπρεπε να φύγει για την Ιταλία ο π. de Roxas, ήλθε από την Τήνο για να τον αντικαταστήσει ο π. Ferraris. Σ' αυτόν ανανέωσαν το αίτημά τους οι δύο δεσποινίδες και εκείνος καθοδηγώντας την υπόθεση, μαζί τον π. De Roxas, αποφάσισε να την επαναφέρει στον αιδεσιμότατο Βικάριο π. Marco Rossi που τότε διοικούσε την επισκοπή μετά τον θάνατο του Σεβασμιότατου Επισκόπου Maturi. (Επέστρεψε αμέσως η πίστη λοιπόν) Ο π. Ferraris έπεισε τον Βικάριο, ότι η Ουρσουλίνα από την Τήνο ήταν ήδη σε προχωρημένη ηλικία και άρρωστη και το σπουδαιότερο πολύ μεγάλη για να διδάσκει στο σχολείο και ότι οι δύο υποψήφιες θα μπορούσαν φερώνοντας το ρούχο των Ουρσουλινών, τουλάχιστον να εξασφαλίσουν τις προϋποθέσεις να κάνουν σχολείο στα κορίτσια [σ. 36]

[σ. 37-38 γίνεται επανάληψη του κειμένου των σ. 31-32, του ίδιου κώδικα, γι' αυτό και διαγράφεται με γραμμές χιαστή]

και δεν θα ντυνόταν άλλη Ουρσουλίνα, παρά μόνο σε περίπτωση θανάτου της μιας εξ αυτών. Φαινόταν στον αιδεσιμότατο Βικάριο, συνετή και χρήσιμη για το λαό, η εισήγηση του π. Ferraris. Και έδωσε λοιπόν την έγκριση ώστε οι δύο υποψήφιες να πάνε στην Τήνο να λάβουν το ένδυμα [να χειροτονηθούν] από τον ηγούμενο των Παρθένων Ουρσουλινών και να έχουν την άνεση να παρακολουθήσουν τις παιδαγωγικές μεθόδους των Παρθένων, παραμένοντας στην Τήνο για κάποιους μήνες. Προηγήθηκε γι' αυτό το σκοπό στην Τήνο ο π. Ferraris για να τακτοποιήσει το ζήτημα με τον Ηγούμενο και αφού τον προετοίμασε, προσκάλεσε στην Τήνο τις υποψήφιες. Έφθασαν αυτές στην Τήνο στα μέσα της Τεσσαρακοστής του έτους 1753 και ανακάλυψαν ότι το ίδιο πρωινό κατέφθασε εκεί ο Σεβασμιότατος Giacinto Giustiniani ο εκλεγμένος Επίσκοπος Σύρου. Οι υποψήφιες τίθενται στην διάθεση του επισκόπου των και ο π. Ferraris παρουσίασε στον Ιεράρχη, όσα είχε παρουσιάσει στον Σεβασμιότατο Βικάριο. Ο Επίσκοπος Giustiniani είχε αντίθετη γνώμη γι' αυτή την Χειροτονία, αλλά όμως είχαν ήδη έλθει οι υποψήφιες στην Τήνο, με την έγκριση του Σεβασμιότατου Βικαρίου και για να μην ακυρώσει ότι έκανε ο Βικάριος επέτρεψε [έδωσε την άδεια], ώστε να χειροτονηθούν οι δύο υποψήφιες, να διαπαιδαγωγηθούν στην Τήνο, για κάποιους μήνες, ώστε να μάθουν πολύ καλά τα καθήκοντά τους και μετά να επιστρέψουν στη Σύρα. Χειροτονήθηκαν από τον π. Ferraris, (γιατί ο ηγούμενος π. Betti ήταν στο κρεβάτι σοβαρά άρρωστος, από ποδάγρα) στις 26 Ιουλίου [σ. 39]

του 1753, μένουν στην Τήνο μέχρι όλο τον Οκτώβριο και επιστρέφοντας στη Σύρα στις 2 Νοεμβρίου επέστρεψε από την Ιταλία και ο π. de Roxas και μαζί με τον π. Tozzoni που είχε σταλεί από την Τήνο στη Σύρο, για να φροντίζει το έργο της ιεραποστολής την περίοδο που έλειπε ο π. De Roxas. Επανερχόμενες αυτές οι δύο Συριανές Ουρσουλίνες, άφησε το σχολείο η γηραιά και άρρωστη Τηνιακή Ουρσουλίνα μοναχή, φυσικά δεν ήταν ανάγκη να μένει στη Σύρα, ζήτησε και κατάφερε να επιστρέψει στην Τήνο την πατρίδα της, όπου λίγο καιρό μετά την επιστροφή της, αναπαύθηκε κοντά στον Κύριο. Το σχολείο λοιπόν των κοριτσιών έμεινε υπό τον έλεγχο, των δύο Συριανών Ουρσουλινών μοναχών, της αδελφής Agnesa Raguseo και της Anna Rossi. Αλλά αυτή η δεύτερη είχε προαποφασισθεί από τον Θεό να γίνει [Ουρσουλίνα] περισσότερο για το δικό της καλό, για την δική της την Ψυχή, παρά για τα κορίτσια. Ήταν από τη φύση της αδύναμη και εύθραυστη, για να αναλάβει σχολείο κάμποσων κοριτσιών, εξουθενώθηκε από την υπερβολική κούραση και κατάλαβε ότι

το λειτούργημα του σχολείου δε ήταν για αυτήν. Έτσι απαλλάχθηκε από αυτό, αλλά παρέμεινε πάντα άρρωστη. Έζησε αρκετά χρόνια δίνοντας αξιοθαύμαστα παραδείγματα υπομονής μέσα από την αρρώστια της, κερδίζοντας την αγιοσύνη της απομόνωσης και αφήνοντας ξεχωριστό παράδειγμα προς μίμηση, πέρασε στον Κύριο το 1753. [σ. 40]

Η επιλεγμένη να κάνει μέγιστο καλό [πολύ αξιόλογο έργο] στη Σύρα, με τα κορίτσια ήταν η Agnesa Raguseo. Υγιέστατη, πρόθυμη να κάνει το καλό προς όφελος των ψυχών και γεννημένη εγκρατής [να χαλιναγωγεί] στις ηδονές και γήινες απολαύσεις που υποδουλώνουν την ψυχή, άνοιξε σχολείο για τα κορίτσια και ήταν τόσο αθρόα η προσέλευση ώστε το σχολείο δεν μπορούσε να τις χωρέσει όλες. Παρ' όλο τον μεγάλο αριθμό των κοριτσιών αυτή ήξερε να τις διοικεί, γνώριζε καθήκοντά της και γυναίκα δυναμική, εύρωστη, γεροδεμένη και με δυνατή φωνή, τότε νουθετώντας τις καλές, τότε φωνάζοντας δυνατά στις άτακτες, γνώριζε τον τρόπο να επιβάλλεται και να την τρέμουν. Και ταυτόχρονα ενώ δίδασκε τα κορίτσια, είχε μοιράσει τις δουλειές του σπιτιού, κατά την διάρκεια όλου του πρωινού και απογευματινού χρόνου, μεταξύ των προσευχών, τραγουδιών και Χριστιανικής Διδασκαλίας, έτσι ώστε πήγαινε όλη η ημέρα σε έργα ευλάβειας χωρίς να βαριούνται τα κορίτσια, αλλά να μένουν ευχαριστημένα από την ποικιλία. Επειδή βρισκόταν το σχολείο της εκεί δίπλα από την εκκλησία μας, το πρωί την κατάλληλη ώρα τις καθοδηγούσε ακούραστα στην λειτουργία και πριν από το μεσημέρι πάλι επισκέπτονταν την εκκλησία και πριν να νυχτώσει τις οδηγούσε για τις θείες προσευχές, το Ροδάριο κλπ. Φρόντιζε μετά ώστε να παρακολουθούν τα Άγια Μυστήρια. Γενικά με τέτοια εκπαίδευση επήλθε πολύ μεγάλη αλλαγή στις κοπέλες κι ήταν ευτυχία το να τις βλέπει κανείς γονατιστές να προσκυνούν με ευλάβεια, [σ. 41]

σεμνότητα και σεβασμό στο Θεό και παρά το ότι ήταν κορίτσια των 6 ετών απήγγειλαν απέξω την Χριστιανική διδασκαλία, για την οποία οι μητέρες τους δεν γνώριζαν λέξη. Αυτή την μέθοδο, με την οποία η Ουρσουλίνα μας άρχισε να διδάσκει, συνέχισε να την εφαρμόζει ακούραστα για 35 έτη. Έτσι λοιπόν σήμερα βρίσκονται στη Σύρα, τόσες παντρεμένες κυρίες, που υπήρξαν μαθήτριές της τόσο πολύ αφοσιωμένες στο Θεό και οι οποίες είναι ευλογία Θεού μέσα στις Συριανές οικογένειες. Αλήθεια είναι ότι η Ουρσουλίνα μας με το να διδάσκει στο σχολείο εγκατέλειψε εντελώς τα εγκόσμια [αγαθά, δηλ δεν είχε καθόλου έσοδα] και αν δεν είχε έναν αδελφό ιερέα και μια αδελφή εύπορη, δεν θα μπορούσε να συντηρηθεί. Αλλά εκείνοι παραπονούνταν ότι ενώ στην χώρα οι άλλες μοναχές ωφελούσαν τις οικογένειες τους, εκείνη ήταν επιζήμια για τη δική της. Γεγονός είναι ότι αυτή απασχολημένη με τα κορίτσια δεν μπορούσε να εργάζεται για τον εαυτό της και ενώ εκεί κάποιες άλλες δασκάλες λαϊκές, δechόντουσαν μόνο τα μεγάλα κορίτσια για να είναι πιο γρήγορες στην δουλειά τους και από τα κορίτσια αξίωναν αυστηρά ότι έπρεπε να τους δοθεί, η δική μας Ουρσουλίνα δεχόταν αδιακρίτως μεγάλα και μικρά κορίτσια και επέτρεπε στην κάθε μια να της δώσει ότι θέλει. Και οι μητέρες των κοριτσιών γνωρίζοντας ότι η Ουρσουλίνα μας, έχει εύπορους συγγενείς, δεν έδιναν καθόλου προσοχή στο να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους. [σ. 42]

Αλλά είναι ανάγκη εδώ να πληροφορήσουμε για κάποια άλλη Παρθένα Ουρσουλίνα που ίσως η μεγάλη πρόνοια του Θεού έστειλε για να διαδεχθεί την παρούσα, η οποία δεν ήταν υποχρεωμένη να κάνει ότι έκανε εκείνη, γιατί διαφορετικά στη Σύρα δεν θα μπορούσε να επιβιώσει. Αλλά έπρεπε να δέχεται κάποιο «παρά» την εβδομάδα και τα άλλα αγαθά που έχει ανάγκη να δίνονται από τα κορίτσια. Παρόλο που θα έπρεπε να το απαιτεί, ειδικά από τις πιο φτωχές, δεν υπήρχε καμία αδιάλλακτη απαίτηση, όπως γίνεται με τις λαϊκές δασκάλες. Ο επίσκοπος Giustiniani ενώ προηγουμένως ήταν αντίθετος όσον αφορά την χειροτονία των Ουρσουλινών, όταν μετά είδε με τα ίδια του τα μάτια το μεγάλο καλό, που επέφερε, στην επισκοπή του το σχολείο της Ουρσουλίνας άλλαξε γνώμη και κήρυξε στο λαό, ότι οι δύο Ουρσουλίνες αλλά όχι περισσότερες ήταν χρήσιμες στη χώρα. Γιατί την ίδια περίοδο πέθανε η προαναφερθείσα Ουρσουλίνα Anna Rossi και στη θέση της πήγε στην Τήνο και φορώντας το ένδυμα της Αγίας Ούρσουλας χειροτονήθηκε Ουρσουλίνα στις 21 Οκτωβρίου 1777 η αδελφή Francescula Calavazi και εκεί παρέμεινε κάποιο χρονικό διάστημα για να διαποτιστεί στις συνήθειες και τα καθήκοντα της αδελφότητας, μεταξύ των δυναμικών Παρθένων, οι οποίες κάτω από την προστασία της Αγίας Ούρσουλας υπηρετούν το Θεό και επιπροσθέτως το λαό. [σ. 43]

Όταν μετά επέστρεψε στη Σύρα ο επίσκοπος Giustiniani την αποδέχθηκε με το αξίωμα της, ώστε επίσης να προσφέρει υπηρεσία στο σχολείο των κοριτσιών για να ανακουφίσει μερικά, την άλλη ηλικιωμένη δασκάλα την αδελφή Agnesa. Και για αυτό μοίρασαν τα κορίτσια. Μισά έμειναν στην ηλικιωμένη δασκάλα και τα άλλα μισά πήγαν με τη νέα. Αυτή η νέα δασκάλα είχε το ταλέντο να διδάσκει και διακρινόταν από αδιαμφισβήτητη πραότητα, γλυκύτητα και ευγένεια με την οποία ήξερε να κερδίζει την αγάπη και την αφοσίωση των κοριτσιών και με αυτόν τον τρόπο μπορούσε να επιβάλλεται στα κορίτσια και να ευχαριστεί τις μητέρες. Και φάνηκε μεγάλη πρόοδος στα κορίτσια των 4 ή 5 ετών. Μα μετά φαίνεται ότι η κούραση και ειδικά η πίεση και το άγχος, την εξασθένησαν και την έκαναν να αρρωστήσει βαριά. Επειδή λοιπόν ήταν ανάγκη να την απαλλάξουν από αυτήν την εργασία, της έδωσαν για να περνά την ώρα της, πολύ λίγα κορίτσια, τα οποία πιο πολύ της συμπαραστεκόntonουσαν, παρά την στενοχωρούσαν.

Αλλά συγχρόνως εμφανίζεται η χάρις την οποία έδωσε ο Θεός μας, στην άλλη γηραιά καλογραία, της οποίας η πορεία συνεχίστηκε μέχρι τις ημέρες μας για να μορφώσει μεγάλο αριθμό κοριτσιών αν και είχε περάσει την ηλικία των 50 χρόνων. Παρακαλούμε τον κύριο ο οποίος της έδωσε μακρά ζωή, όταν θα θελήσει να την καλέσει στην άλλη ζωή, να στείλει στη Σύρα μια άλλη δασκάλα που να την αντικαταστήσει και να της μοιάζει. [σ. 44]

Κεφ. VI. Από το δεύτερο μέσον για την αύξηση της ευλάβειας που είναι η μεγέθυνση της εκκλησίας.

Ήταν ένα μεγάλο εμπόδιο για την ωφέλεια των Ψυχών η μικρούλα μας εκκλησία. Η εκκλησία μας ήταν πολύ στενόχωρη, όπως βρίσκεται σήμερα η εκκλησία του Αγίου Αντωνίου. Το μήκος της έφτανε ξεκινώντας από την μεγάλη πόρτα μέχρι τα σημερινά κάγκελα του μεγάλου βήματος και το πλάτος της από το τόξο του σημερινού διαδρόμου μέχρι τον απέναντι τοίχο. Αυτό που σήμερα είναι το μεγάλο Βήμα, ήταν τότε «Σακρεσία» και αυτό που σήμερα είναι διάδρομος με το Βήμα του Αγίου Νικολάου και του Αγίου Ισιδώρου ήταν σπιτάκια λαϊκών. Δεν υπήρχε παρά μόνο ένα Βήμα. Ήταν λοιπόν άβολη και στενή για τις τελετές μας, για την Λειτουργία, για τις εξομολογήσεις, για τα πάντα. Ήταν επίσης φτωχική, αστόλιστη, φτάνει μόνο να πούμε ότι είχε στέγη από καλάμια. Από το 1744 μέχρι το 1754 εξ αιτίας των αναστατώσεων στην χώρα, της δυσκολίας να αγοραστούν τα γειτονικά στην εκκλησία σπιτία, τα οποία κατοικούσαν, εξ αιτίας της πολύ μεγάλης φτώχειας της Μονής, δεν σκεπτόντουσαν καθόλου οι πατέρες να μεγεθύνουν την εκκλησία. [σ. 45]

Το 1754 έγινε ηγούμενος στην Μονή της Σύρας ο π. Angel Antonio Gagliardi. Αυτός αναγκάστηκε να σκεφθεί και να βρει τρόπο να διευρύνει την εκκλησία. Για την μεγέθυνση χρειαζόντουσαν 430 ρεάλια. Ο Ηγούμενος περιόρισε όσο μπορούσε τα έξοδα και από τα εισοδήματα της Μονής έβαλε στην άκρη 182 ρεάλια. Για τα υπόλοιπα 248 ρεάλια έγραψε θερμοπαρακαλώντας τον π. Desprez ηγούμενο της Μονής της Σμόρνης της Γαλλικής Αποστολής, λίγο από εδώ λίγο από εκεί συγκέντρωσε το απαιτούμενο ποσό των 248 ρεάλια, τα οποία προστιθέμενα στα παραπάνω 182 ρεάλια, που είχε μαζέψει από την Μονή, έφθασαν στο αναγκαίο ποσό των 430 ρεάλια. Έχοντας συγκεντρώσει αυτό το χρηματικό ποσό, ήλθε στην Σύρα ο π. Ferraris, ηγούμενος Τήνου, τότε οι Ηγούμενοι της Τήνου είχαν την ευθύνη και την φροντίδα της Μονής Σύρου και με την έγκρισή του και την συμβουλή του, αγόρασε τρία σπιτία και αυτό το μέρος το πρόσθεσε στην εκκλησία, τον διάδρομο που υπάρχει σήμερα, τα δύο λεχθέντα Βήματα του Αγίου Νικολάου και του Αγίου Ισιδώρου και όπου ήταν η «Σακρεσία» έφτιαξε τον ιερό χώρο όπου εγκατέστησε το μεγάλο Βήμα. [σ.46]

Έτσι λοιπόν διπλασιάστηκε το πλάτος της εκκλησίας και το μήκος της έφθασε τα τέσσερα πόδια. Φτιάχτηκε η στέγη της εκκλησίας με τάβλες ή μια δίπλα στην άλλη πάνω σε γερές τράβες. Η «Σακρεσία» κτίστηκε όπως σήμερα, από ένα σπιτί που αγοράστηκε με την ιδέα, ότι το θα μπορούσε να συνενωθεί με την εκκλησία, κάτι που πρότερα δεν υπήρχε. Έτσι άρχισε το έργο της διεύρυνσης της εκκλησίας τον Αύγουστο του 1754 και ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 1755. [σ.47]

Πηγή: Mario Barbera, *La Ratio Studiorum*, S. I., Padova 1942-XX, σ. 115-242.

Το Ιταλικό κείμενο και η Ελληνική μετάφραση της **Ratio Studiorum**, δημοσιεύονται για πρώτη φορά εδώ, στην παρούσα μελέτη [σ. 47-91.]

«**ORDINAMENTO DEGLI STUDI DELLA COMPAGNIA DI GEJU**» *Ratio Atque Institutio Studiorum Societatis Jesù. Edizione del M. DC. XVI. (1616).* (Auctoritate Septimae Congregationis Generalis aucta. Romae, in Collegio Romano eiusdem Societatis. Anno Domini M. DC. XVI. Superiorum permissu).

«**ΚΩΔΙΚΑΣ ή ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ή ΟΔΗΓΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΟΥ ΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ**» *Ratio Studiorum*, έκδοση του Ινστιτούτου του τάγματος, με την άδεια των Ανωτέρων του Τάγματος, το έτος 1616.

Περιλαμβάνει τα εξής 30 κεφάλαια:

«*Cap. I. Regole del Provinciale. Κανόνες του Επαρχιακού Διευθυντή ή Προϊσταμένου*

Cap. II. Regole del Rettore. Κανόνες του Πρύτανη

Cap. III. Regole del Prefetto degli Studi. Κανόνες του Διευθυντή Σπουδών

Cap. IV. Regole comuni a tutti i Professori delle facoltà Superiori. Κανόνες γενικοί όλων των Καθηγητών Ανώτερων Σχολών-τμημάτων.

Cap. V. Regole del Professore di Sacra Scrittura. Κανόνες καθηγητή Αγίας Γραφής

Cap. VI. Regole del Professore di lingua Ebraica. Κανόνες καθηγητή Εβραϊκής Γλώσσας

Cap. VII. Regole del Professore di Teologia Scolastica. Κανόνες καθηγητή Θεολογίας

Cap. VIII. Regole del Professore del casi di Coscienza. Κανόνες καθηγητή θεμάτων Συνείδησης

Cap. IX. Regole del Professore di Filosofia. Κανόνες καθηγητή Φιλοσοφίας

Cap. X. Regole del Professore di Filosofia Morale (per logica), (per metafisica), (per la fisica), (per la matematica). Κανόνες καθηγητή Ηθικής Φιλοσοφίας, (για την Λογική), (μεταφυσική), (φυσική), (μαθηματικά).

Cap. XII. Regole del Prefetto degli Studi Inferiori. Κανόνες Διευθυντή Κατώτερων Σπουδών.

Cap. XIII. Norme per gli Esami Scritti. Κανόνες για τις γραπτές εξετάσεις.

Cap. XIV. Norme per i Premi. Κανόνες για τις Βραβεύσεις.

Cap. XV. Regole comuni ai Professori delle Classi Inferiori. Γενικοί κανόνες για τους καθηγητές των Κατώτερων τάξεων.

Cap. XVI. Regole del professore di Retorica. Κανόνες καθηγητή Ρητορικής.

Cap. XVII. Regole del professore di Umanità. Κανόνες του καθηγητή των Ανθρωπιστικών Σπουδών.

Cap. XVIII. Regole del professore della Suprema classe di Grammatica. Κανόνες καθηγητή Ανώτερης τάξης Γραμματικής.

Cap. XIX. Regole del professore della classe Media di Grammatica. Κανόνες καθηγητή Μεσαίας τάξης Γραμματικής.

Cap. XX. Regole del professore dell' Infima classe di Grammatica. Κανόνες καθηγητή Κατώτερης τάξης Γραμματικής.

Cap. XXI. Regole degli Scolastici Nostra Compagnia. Κανόνες των μαθητών υποψήφιων μοναχών του Τάγματος.

Cap. XXII. Istruzione per quelli che per un biennio ripetono la teologia con studio privato. Κανόνες για την Εκπαίδευση εκείνων που για μια Διετία επαναλαμβάνουν την Θεολογία με ιδιαίτερα μαθήματα.

Cap. XXIII. Regole del aiutante del maestro ossia del bidello. Κανόνες Βοηθού του Δασκάλου.

Cap. XXIV. Regole degli Alunni Esterni della Compagnia. Κανόνες Εξωτερικών Μαθητών του Τάγματος.

Cap. XXV. Regole dell' Accademia. Κανόνες της Ακαδημίας.

Cap. XXVI. Regole del Prefetto dell' Accademia. Κανόνες Διευθυντή της Ακαδημίας.

Cap. XXVII. Regole dell' Accademia dei Teologi e dei Filosofi. Κανόνες της Ακαδημίας Θεολόγων και φοιτητών Φιλοσοφίας.

Cap. XXVIII. Regole del Prefetto dell' Accademia dei Teologi e dei Filosofi. Κανόνες του Διευθυντή της Ακαδημίας, Θεολόγων και φοιτητών Φιλοσοφίας.

Cap. XXIX. Regole dell' Accademia dei Retorici e degli Umanisti. Κανόνες Ακαδημίας των μαθητών Ρητορικής και Ανθρωπιστικών σπουδών.

Cap. XXX. Regole dell' Accademia dei Grammatici. Κανόνες της Ακαδημίας, των μαθητών τάξεων Γραμματικής».

Fac-simile della coperta della Ratio Atque Institutio Studiorum

RATIO,
ATQVE INSTITVTIO
STVDIORVM
SOCIETATIS IESV.

REGVLAE
PROVINCIALIS.

VM ex primarijs Societatis Nostræ ministerijs vnum sit, omnes disciplinas Instituto nostro congruentes ita proximis tradere, vt inde ad Conditoris, ac Redemptoris nostri cognitionem, atque amorem excitentur: omni studio curandum sibi putet Præpositus Prouincialis, vt tam multiplici Scholarum nostrarum labori fructus, quem gratia nostræ vocationis

Finis studiorum Societatis.

p. 4. proem. & c. 13. §. 1. p. 10. §. 3.

A 3

cationis

Fac-simile della prima pagina della Ratio Atque Institutio Studiorum

«Cap. XII. REGOLE DEL PREFETTO DEGLI STUDI INFERIORI»

«Fine

1.- Intenda essere egli destinato ad aiutare, con ogni operoso zelo, il Rettore nel reggere e governare le nostre scuole in modo che gli alunni che le frequentano progrediscano nella probità della vita non meno che nelle belle lettere.

Subordinazione al Prefetto generale

2.-Nelle cose spettanti la disciplina sulle scuole nostre, consulti solo il Rettore; nelle cose dello studio, il prefetto generale degli studi. Non si scosti loro disposizioni; non tolga nessuna consuetudine ricevuta, nè ne introduca alcuna nuova.

Chi deve approvare le declamazioni.

3.-Allo stesso Prefetto faccia consegnare per la revisione qualsiasi cosa che dovrà essere recitata pubblicamente in casa o fuori. Tutti gli emblemi ed i carmi da esporre in pubblico in alcuni giorni solenni siano letti da due designati dal Rettore e siano scelti i migliori.

Rispetto e aiuto ai maestri.

4.- Tenga le regole dei Maestri inferiori e degli alunni e ne curi l' osservanza come quelle delle sue. Aiuti e diriga gli stessi Maestri, ed abbia la massima cura che non sia sminuito nulla della loro stima ed autorità presso gli altri, specialmente presso i discepoli.

Modo uniforme d' insegnare.

5.-Sia grandemente sollecito che i nuovi Maestri mentengano accuratamente il modo d' insegnare e le altre consuetudini dei loro predecessori, che non siano contrarie alla nostra maniera; affinché gli esterni non abbiano a lamentare la frequente mutazione dei maestri.

Visiti le scuole

6.-Almeno ogni quindici giorni vada ad ascoltare ciascuno degli insegnanti; ed osservi se diano il debito tempo ed opera alla dottrina cristiana, quanto procedano innanzi nello svolgimento del programma e nelle ripetizioni; e in fine se si comportano con i discepoli in ogni cosa con decoro e lodevolmente.

Giorni di vacanza ed orari

7.-Si informi per tempo dei giorni festivi e delle vacanze, sia di quelle comuni a tutte le provincie, sia di quelle proprie della sua, specialmente delle vacanze settimanali; inoltre delle ore del' inizio e della fine della scuola per ogni stagione e ne avverta i Maestri; similmente quando si devono mandare gli alunni alle pubbliche processioni, o quanto si deve loro dare ordine o divieto di fare qualche cosa fuori del consueto.

Cinque gradi di scuole

8.-§1.Provveda che non si confondano per nessuna ragione i gradi, onde sono distinte le cinque classi inferiori, cioè: retorica, umanità, e tre di grammatica; pertanto, se una classe, per la moltitudine degli alunni, viene sdoppiata, secondo la prescrizione del Provinciale, vi si deve conservare in ambedue le sezioni lo stesso grado; e quando più ordini si tengono in una sola classe, debbono corrispondere a quei gradi che sono descritti nelle regole dei Professori.

Divisione della grammatica in tre libri.

§2.-Affinchè questa distinzione sia meglio e più facilmente osservata, tutte le regole (della grammatica) di Emmanuele devono essere divise in tre libri, ciascuno proprio a ciascuna scuola.

Il primo libro, per l' infima classe, conterrà il primo libro di Emanarme e la breve introduzione alla sintassi, presa dal secondo libro.

Il secondo libro, per la media classe, conterrà il secondo libro di Emmanuele sulla costruzione delle otto parti sino alla costruzione figurata, aggiuntevi le appendici più facili.

Il terzo libro, per la suprema classe, conterrà, del secondo libro (di Emmanuele) le appendici di secondo genere e dalla costruzione figurata sino alla fine, ed il terzo libro che tratta della quantità delle sillabe.

Una simile divisione in tre parti, corrispondenti alle tre classi, dovrebbe farsi anche dalle altre Provincie, che seguono metodo diverso dal romano (dell'edizione Romana dell' Alvarez).

Doppio ordine della classe infima

§ 3.-Compia il Maestro il libro di ciascuna classe entro il primo semestre circa, e nel secondo semestre lo ripeta da capo. Ma poiché il libro della classe infima è troppo ampio per poterlo spiegare e ripetere in un anno, perciò si divide in due parti.

Sarebbe più opportuno non ammettere (ATTA CLASSE INFIMA) se non i fanciulli bene istruiti nella prima parte, affinché la seconda parte si possa spiegare e ripetere in un anno, come si fa nelle altre

classi. Però dove ciò non si può fare, questa classe infima dovrà dividersi in due ordini, all'uno dei quali si spieghi la prima parte, nel primo semestre, ed all'altro la seconda parte, e nel secondo semestre ambedue gli ordini ripetano la loro rispettiva parte. Se poi questa classe si sdoppi, poiché in essa vi sono due ordini, un maestro potrà insegnare nell'ordine inferiore, ed un altro nel superiore.

Utilità della ripetizione

§ 4.-Questa ripetizione ha un doppio vantaggio: il primo, che si imprimerà più profondamente la materia più spesso ripetuta; il secondo, che gli alunni di migliore ingegno compiranno il corso più celermente degli altri, potendo esser promossi ad ogni semestre.

Collegio di cinque classi

§ 5. -Pertanto, dove, sono cinque scuole, si mantenga in ciascuna il proprio grado, nel modo descritto nelle regole dei rispettivi maestri; nè si permetta più di un grado in alcuna di esse, eccetto nell' infima.

Di QUATTRO

§ 6. -Dove sono quattro scuole, o si ometta la Retorica e le altre quattro non siano differenti da quelle ora dette; ovvero, e sarà meglio, la classe più alta sia di Retorica osservandosi del tutto il grado descritto nelle regole del professore di Retorica; la seconda di Umanità, nella quale similmente si mantenga il grado esposto nelle regole del suo professore; la terza si divida in due ordini, dei quali il superiore corrisponda alla classe di suprema grammatica, l'inferiore alla media; in fine la quarta classe corrisponderà all'infima grammatica, nella quale si potranno distinguere due ordini, come si dice nelle sue regole; se poi in questa si ammetta solo l'ordine superiore, allora la terza avrà un solo ordine e sia suprema grammatica, e la quarta ne avrà due e sarà media ed infima grammatica.

Di tre

§ 7. -Dove sono tre scuole, le due inferiori ritengano il grado ora prescritto per le due ultime classi nel Collegio di quattro scuole; la più alta invece, o sia sola Umanità, ovvero si divida in due ordini, dei quali il più alto corrisponda alla Retorica e l'inferiore all'Umanità. Però non si introduca l'ordine superiore (la Retorica) se non per determinazione del Rettore, quando vi sarà un buon numero di alunni che siano capaci di questo ordine, ed in guisa che il Maestro in nessun modo manchi allo studio ed alla cura debita per l'ordine inferiore.

Di due.

§ 8. -Dove sono due scuole, la inferiore avrà due ordini, dei quali l'uno corrisponda all'infima grammatica e l'altro alla media; la superiore parimenti due ordini, dei quali uno per la suprema grammatica e l'altro per l'Umanità.

Ripetizione del programma nelle scuole con doppio ordine

§ 9.-Anche in queste scuole, dove è un doppio ordine, vi sarà per l'uno e l'altro ordine la stessa ripetizione del programma annuale, descritta nel § 3. Pertanto, dove fosse possibile spiegare ad ambedue la rispettiva parte di programma nel primo semestre e ripeterla nel secondo, gli alunni progredirebbero in due anni nella medesima classe ugualmente che in due classi aventi ciascuna un solo ordine; nondimeno, dove ciò appaia più difficile, si dovrà dare maggior tempo.

Quello che sarà comune quello che sarà proprio

§ 10. -Affinchè si possa ciò ottenere in queste scuole con doppio ordine, tutte le lezioni, tranne quella di grammatica, saranno comuni a tutti. E primieramente sarà comune la prelezione Ciceroniana, in guisa da richiedere le cose più facili dagli alunni dell'ordine inferiore e le più difficili da quelli del superiore. Inoltre si potrà anche dare un tema unico, in tal modo che quelli dell'ordine superiore lo svolgano tutto, quelli dell' inferiore (ne svolgano) la prima, o l'ultima parte, che sia proporzionata alle rispettive regole (di grammatica) loro spiegate. In fine, le esercitazioni e le dispute possono essere per lo più comuni a tutti. Pertanto, essendo distinta soltanto la lezione di grammatica, si potrà spiegare e ripetere quella propria a ciascuno, o in giorni alternati per ciascun ordine, oppure ogni giorno, dividendosi il tempo in due parti.

Materie accessorie

§11. Consultato il Provinciale, distribuirà la storia, la geografia, la matematica elementare e, se vi è, altra materia soliti insegnarsi in tali scuole, in tal modo che ciascun Maestro possa bene e agevolmente spiegare la materia assegnatogli.

Scuole elementari

§12. Dove sono scuole elementari (così detta abbecedarie) sappia esserne a lui assegnata la cura, ed affinché i fanciulli siano educati nella pietà e nelle lettere, visiti i Maestri ed esiga da tutti l'osservanza delle regole.

Nuovi alunni

9.-Quanto sarà possibile, non sia ammesso nel numero degli alunni se non chi sia presentato dai genitori o da altri che ne abbiano la cura; (nè riceva) veruno che non conosca o di cui non possa avere facilmente informazione da altri a lui già noti. Non escluda però nessuno perchè plebeo o povero.

Esame di essi

10.-I nuovi alunni che si presentano li esamini press' a poco in questo modo: domandi quali studi abbiano fatti e sino a che punto; indi faccia loro scrivere parte qualche cosa su un tema determinato; li interroghi su alcuni precetti delle materie che hanno studiate; proponga alcune brevi proposizioni, o da voltare in latino, o se sia necessario, da tradurre da un autore.

Ammissione

11.-Quelli che avrà riconosciuti bene istruiti e di buoni costumi ed indole, li ammetta, e mostri loro le regole dei nostri scolari, affinché conoscano come dovranno comportarsi. Scriva nel registro il loro nome, cognome, patria, età, genitori o curatori, e colui degli scolari che conosca la loro famiglia; noti il giorno e l' anno dell' ammissione. In fine assegni ciascuno alla classe e col professore a lui conveniente, in modo da poter essere stimato piuttosto degno della classe superiore anzichè indegno della sua.

Quali non ammettere

12.-Non ammetta nell' ultima classe, (infima gramm.) d' ordinario, nè giovani di età avanzata, nè fanciulli troppo teneri, salvo che siano molto idonei; anche se fossero mandati solo per la buona educazione.

Promozione

13.-La promozione generale e solenne si deve fare una volta l' anno dopo le vacanze annuali. Però se alcuni si segnalano molto e si stima che profitteranno più nella classe superiore anzichè nella propria (il che vedrà esaminando i registri ed interrogando i Maestri), non vi si trattengano, ma, esaminatili, siano promossi in qualsiasi tempo dell' anno. Tuttavia, difficilmente può darsi il passaggio dalla prima classe (suprema grammatica) all' Umanità, per varie ragioni, specialmente per la metrica che si spiega nel secondo semestre (della supra grammatica), e dall' Umanità alla Retorica, per il compendio di Cipriano.

Esami scritti

14.-Una volta o, se è necessario, due volte si facciano esami scritti nella scuola, da tutte le classi in prosa; una volta anche in verso dalla supra Grammatica e dall' Umanità; e, se si crede opportuno, una volta uno scritto di greco ad intervallo di alcuni giorni.

Si recitino le leggi degli esami scritti

15.-Faccia annunziare dai Maestri due o tre giorni prima l' esame scritto: e si leggano in ciascuna classe le norme degli esami scritti che si trovano alla fine di queste regole.

Presieda il prefetto

16.-Agli scritti presieda lo stesso Prefetto o altri che egli abbia a sè sostituito; e nel giorno stabilito, dato il segno, proponga il tema breve anzichè lungo.

Dare le composizioni agli esaminatori

17.-Conservi presso di sè le composizioni raccolte in fascicolo e, se non c' è impedimento, le distribuisca agli esaminatori affinché, se si stima opportuno, le possano leggere e notarvi in margine gli errori.

Esaminatori

18.-Gli esaminatori devono essere tre. Uno ordinariamente sarà lo stesso Prefetto; gli altri due, ben periti nelle lettere umane, possibilmente non maestri, saranno stabiliti dal Rettore d' accordo col Prefetto. Nel giudizio si terrà conto della maggioranza fra i tre voti. Dove però sia troppo grande il numero (degli esaminandi) nulla vieta che si stabiliscano due o più commissioni di tre esaminatori.

Numero degli esaminandi

19.-Si chiamino all' esame (orale) a tre per volta, o anche più, specialmente delle classi inferiori; Di poi il Maestro li vada introducendo nello stesso numero, per ordine alfabetico, o in altro ordine che si stimasse più opportuno.

Si vedano i registri

20.-Gli esaminatori dapprima leggano il registro del Maestro, ed in esso vedano le note di ciascuno che si presenta all' esame, paragonandole, se occorra, con i precedenti registri dello stesso anno, perchè si veda più facilmente quanto ciascuno abbia profittato possa profittare.

Procedimento dell' esame

21.-L' esame procederà in questo modo. Dapprima, se si vuole, ciascuno reciti una parte della sua composizione: indi gli si facciano correggere gli errori e darne la ragione, indicando la regola contro la quale ha errato. Di poi, agli alunni di grammatica si proponga qualche passo in volgare da tradurre subito in latino; tutti poi siano interrogati intorno alle regole ed alle cose trattate nella rispettiva scuola. Infine, se sia necessario, si faccia interpretare un breve passo dei libri spiegati nella scuola.

Quando deve darsi il voto

22.-Dopo l' esame di ciascun ternario, quando è ancor fresco il giudizio degli esaminatori, si dia il voto sugli esaminati, tenendosi conto della composizione, della note aggiunte dal Maestro (della classe) e delle (risposte alle) interrogazioni.

Nei casi dubbi

23.-Per risolvere i casi dubbi, il Prefetto si faccia dare i loro scritti giornalieri di vari tempi; ne tratti con gli stessi esaminatori, per vedere se sia da far loro ripetere lo scritto e l' esame. Del resto, nei casi dubbi si deve tener conto dell' età, del tempo passato nella stessa classe, dell' ingegno e della diligenza.

Segreto sul voto

24.-Compiuto in fine l' esame, si mantenga segreto il voto da dare per ciascuno; però prima che venga pubblicato si deve mostrare a ciascuno dei Maestri l' elenco con i voti dei suoi alunni.

I non idonei ed i tardi

15.-Se alcuno non è giudicato per nulla idoneo alla promozione, non si dia corso a nessuna preghiera. Se qualcuno è appena appena idoneo, ma per età, per il tempo passato nella stessa classe, o per altra ragione, si creda doverlo promuovere, si promuova, se non v'è impedimento, alla condizione che, se non avrà soddisfatto con la sua diligenza al suo Maestro, sarà rimandato alla classe inferiore; e non sia nominato nell' elenco (dei promossi). In fine, se alcuni sono sì tardi che nè sia conveniente promuoverli, nè se ne spera alcun frutto nella propria classe, si tratti col rettore affinchè non si ritengano ad occupare il posto (inutilmente), avvisandone con molto buone maniere i genitori o i tutori.

Promulgazione

26.-Si legga l' elenco dei promossi pubblicamente, o separatamente nelle singole classi, o nell' Aula a tutti insieme. Se alcuni superano di gran lunga gli altri, siano nominati in primo luogo a titolo di onore, e gli altri per ordine alfabetico o di merito.

Catalogo dei libri

27.-Prima della inaugurazione degli studi, riferisca al rettore per tempo sulla compilazione del catalogo dei libri da spiegare in quell' anno nelle nostre scuole, affinchè se ne tratti col Prefetto generale e con i Maestri, e allo stesso modo si stabilisca se mai durante l' anno, siano da mutare libri o autori.

Copie di libri

28.- Abbia cura che si tratti per tempo con i pubblici librai, affinché non manchi sufficiente copia dei libri quali noi e gli alunni esterni abbiamo bisogno ogni giorno o nel seguente anno.

Assegnazione dei posti

29.-A principio di ogni anno, assegni egli, o per mezzo dei Maestri, a ciascuno degli scolari il proprio posto ed i compagni di banco; agli alunni ed ai convittori per mezzo dei loro superiori, se pure in qualche luogo non si stabilisca l'ordine dei posti secondo l'ordine di merito; ai nobili i posti più comodi, ai Nostri ed agli altri religiosi, se ve ne sono, sedili separati dagli esterni; e non permetta che si faccia alcuna grande mutazione senza sua saputa.

Tempo per lo studio privato

30.-È di somma importanza che il Prefetto distribuisca il tempo non solo ai Nostri, ma anche agli alunni ed ai convittori ed altresì, se non vi sia nulla in contrario, agli esterni, per mezzo dei Maestri o dei Prefetti dei loro collegi, in modo da impiegare bene le ore dello studio privato.

Nessuna dispensa

31.- Non esima nessuno, specialmente per lungo tempo, eccetto per grave ragione, dalla composizione in verso e dallo studio del greco.

Declamazioni mensili

32.-Abbia cura che alle declamazioni mensili, tenute dai rettorici pubblicamente nell'aula, intervengano anche gli studenti delle classi superiori, e non solo i rettorici e gli umanisti. Perciò siano avvisati i Maestri di invitare ciascuno i propri alunni. A nessuno dei Nostri sia lecito assentarsene senza averne ottenuto il permesso dal Rettore.

Dispute delle scuole

33.-Determini quando, in qual modo e dove debbano adunarsi le scuole per le dispute tra di loro; e non solo prescriva previamente il procedimento delle dispute, ma egli stesso vi assista ed abbia cura che ogni cosa si faccia con frutto, modestia e seranità. Allo stesso modo sia presente alle declamazioni, o alle prelezioni, che i rettorici e egli umanisti sogliono tenere nel ginnasio.

Accademie.

34.-Affinchè si imprimano più profondamente le esercitazioni letterarie, si adoperi, secondo il giudizio del Rettore, che si istituiscano Accademie non solo nelle casi di Retorica e di Umanità, ma anche in quelle di grammatica, nelle quali, in giorni stabiliti e con leggi determinate, che si trovano alla fine del libro (della Ratio), si facciano prelezioni, dispute ed altre esercitazioni proprie dei buoni studenti.

Premi pubblici

35.-Ricordi per tempo al Superiore la distribuzione dei premi e la declamazione o il dialogo che vi si dovesse tenere. In queste premiazioni dovranno osservarsi le norme poste alla fine di queste regole, e dovranno leggersi pubblicamente nelle singole classi prima della composizione scritta.

Privati

36.-Abbia altresì cura che, oltre chè con i premi pubblici, gli scolari siano stimolati dai Maestri, nelle proprie scuole, anche con premi, che saranno forniti dal Rettore, o con qualche distintivo di vittoria, quando ne saranno stimati meritevoli per aver superato il competitore, o per aver ripetuto o riportato a memoria tutto un libro, o per aver compito altra cosa similmente segnalata.

Il Censore o Pretore

37.- Stabilisca per ciascuna classe, secondo l'uso delle varie regioni, il proprio censore pubblico, o se non piace il nome di censore, il decurione maggiore o pretore, il quale affinché sia tenuto in onore presso i condiscipoli, sarà insignito di qualche privilegio, ed avrà il diritto, con l'approvazione del maestro, di ottenere ai condiscipoli il condono di lievi castighi. Questi osservi chi dei condiscipoli stia a vagare nell'atrio prima del segno, o se entri in altra classe, o se esca dalla propria, o lasci il suo posto; riferisca anche al Prefetto gli assenti di ciascun giorno, se qualche estraneo sia entrato nella scuola, e in fine, se qualche mancanza sia commessa nella scuola, presente o assente il Maestro.

Il Correttore

38.-Per coloro che mancassero nella diligenza o nei buoni costumi e con i quali non bastano le sole buone parole e le esortazioni, si stabilisca un correttore, che sia persona non appartenente alla Compagnia; dove questi non si possa avere, si pensi ad un modo di castigarli, o per mezza degli stessi scolari o in altra conveniente maniera; per le mancanze commesse in casa non siano puniti nella scuola, se non raramente e per grave ragione.

Coloro che ricusano il castigo

39.-Quelli che ricusassero (di ricevere) la battiture, o si costringano, se ciò può farsi con sicurezza, o se non si può fare senza sconvenienza, cioè con i più grandi, si vieti loro l' accesso al nostro ginnasio, però consultando prima il Rettore, e così si faccia con quelli che mancano spesso alla scuola.

Espulsione dalle scuole

40.-Quando non bastassero nè le parole nè l' opera del correttore, e in alcuno non si sperasse l' emendazione e fosse di scandalo agli altri, è meglio allontanarlo dalle scuole, anzichè ritenerlo colà dove egli poco profitta e nuoce agli altri. Questa decisione però sia lasciata al Rettore, affinchè ogni cosa, come si deve, proceda a gloria e servizio di Dio.

Punizione ivi

41.-Se accada qualche caso, nel quale, a rimediare allo scandalo, non bastasse l' espulsione dalle scuole, ne riferisca al Rettore, affinchè egli consideri che cosa convenga disporre di più. Nondimeno, quanto sarà passibile, si dovrà procedere in spirito di mitezza e in modo da conservare la pace e la carità con tutti.

Non si riammetta nessuno

42.-Non si riammetta alle nostre scuole nessuno di quelli che o ne sono stati una volta espulsi, o se ne sono allontanati senza legittimo motivo; senza che prima ne sia avvertito il Rettore, al quale spetta determinare quello che convenga fare.

Quiete nell' atrio

43.-Non tolleri, nè nell' atrio, nè nelle scuole, anche nelle superiori, nè arma alcuna, nè oziosi, nè corse, nè grida, non vi permetta giuramenti, nè ingiurie in parole o fatti, nè alcunchè di sconveniente o licenzioso; se accada qualche cosa (di queste), rimedii subito, e tratti col Rettore su quanto in qualsiasi modo turbi la quiete dell' atrio.

Vigili l' atrio e le scuole

44.-Non solamente sia assiduo nell' atrio o in una stanza donde si veda l' atrio, durante tutto il tempo della scuole, ma vada di tanto in tanto a visitare le scuole prima che si dia il segno di entrarvi; e sempre sia presente alla porta dell' atrio quando tutti escono.

La chiesa e la messa

45.-Abbia cura che non si faccia rumore dagli scolari nell' entrare in chiesa e nell' uscirne; e sempre vi sia presente alcuno dei Maestri, e anche di più, durante la Messa, alla quale assistano tutti ogni giorno devotamente, ed altresì disposti in buon ordine.

Confessione

46.-Curi che i confessori vengano a tempo nei giorni e nelle ore stabile per la confessioni degli scolari; durante quel tempo egli stesso entri in chiesa di tanto in tanto e procuri che i fanciulli si comportino con modestia e devozione.

Non si chiamino gli alunni dalla scuola

47.-Neanche lo stesso Prefetto chiami gli alunni dalla scuola, specialmente nel tempo della prelezioni: se in ciò si mancasse da altri, ne informi il Rettore.

Non servirsi dell' opera degli scolari

48.-Non si serva mai dell' opera degli scolari, o per scrivere o per altra cosa, nè lo permetta ad altri.

Affissione delle regole

49.-Le regole comuni di tutti gli scolari esterni devono stare affisse pubblicamente in luogo dove possano essere lette da tutti, e inoltre in ciascuna classe apertamente; devono inoltre venir lette di solito all' inizio di ogni mese nella classe di Retorica e nelle altre inferiori.

Supplica il Prefetto generale

50.-Dove non sia il Prefetto degli studi superiori, egli stesso, con l' approvazione del Rettore, abbia l' incarico di rivedere le composizioni da recitarsi in pubblico, e di distribuire i libri ai nostri scolastici, d' accordo col medesimo Rettore».

«Cap. XIII. NORME PER GLI ESAMI SCRITTI»

«Presenza allo scritto

1.-Sappiamo tutti che non si terrà nessun conto, per l' esame, di coloro che siano nel giorno stesso dello scritto, salvo che siano impediti per gravi motivi.

Tempo dello scritto

2.-Vengano per tempo alla scuola, affinché possano scrivere fedelmente il tema della composizione e quello che il Prefetto, o chi per lui, dovrà loro comunicare, e compire tutto entro il termine del tempo della scuola. Giacchè, dopo che sarà intimato il silenzio, non sarà lecito a nessuno parlare con altri, neppure con lo stesso prefetto, o con chi egli avrà a sè sostituito.

Preparativi

3.-Devono venire provvisti dei libri e delle altre cose necessarie a scrivere, affinché non abbiano a chiedere alcunchè ad altri nel tempo dello scritto.

Forma

4.-La composizione deve essere fatta in conformità col grado della propria classe, e chiaramente, non chè secondo le parole del tema e nei modi prescritti. Le espressioni ambigue saranno ritenute nel senso peggiore; anche le parole omesse, o mutate arbitrariamente per evitare la difficoltà, saranno tenute in conto di errori.

Guardarsi dai compagni

5.-Si badi a non comunicare con i compagni di banco; giacchè se si trovino due composizioni simili ed uguali ambedue saranno ritenute sospette, non potendo accertarsi chi dei due abbia preso dall' altro.

Uscita dalla scuola

6.-Ad evitare le frodi, se qualcuno, dopo che si sarà cominciato a scrivere, avrà, per necessità, ottenuto permesso di uscire, dovrà lasciare il tema e quello che avrà scritto presso il Prefetto o chi allora alla scuola.

Consegna dello scritto

7.-Compito lo scritto, ciascuno, al suo posto, lo riveda diligentemente, lo corregga e lo perfezioni quanto vorrà; giacchè una volta che l' avrà consegnato al Prefetto, non gli sarà restituito, se poi gli occorrerà farvi alcuna correzione.

Si iscriva il nome

8.-Ciascuno piegherà bene, secondo il prescritto dal Prefetto, la propria composizione, e vi scriva a tergo soltanto il suo nome a cognome in latino, affinché, se si vuole, tutte le composizioni possano disporsi più facilmente in ordine alfabetico.

Compito lo scritto

9.-Quando ciascuno va dal Prefetto per consegnargli lo scritto, porti seco i suoi libri, affinché, consegnatolo, esca subito in silenzio dalla scuola; i restanti poi, a mano a mano che escono gli altri, non cambino posto, ma compiano lo scritto dove l' hanno cominciato.

Tempo

10.-Se alcuno non avrà compito la composizione nel tempo assegnato, consegni quella parte che avrà scritta. Perciò tutti devono considerare quanto sia concesso a scrivere, quando a copiare ed a rivedere.

All' esame

11.-In fine, quando vengono all' esame orale, portino i libri, spiegati in quell' anno, sui quali dovranno essere interrogati; e mentre uno viene interrogato, gli altri presenti stiano bene attenti, ma non diano segno di approvazione, nè correggano se non sono interrogati».

«Cap. XIV. NORME PER I PREMI»

«Numero dei premi»

1.-Per la classe di retorica si proporranno otto premi, due per la composizione latina in prosa e due per la composizione in poesia; sei similmente, ma esattamente nello stesso ordine, per la classe di umanità e per la prima classe di grammatica (suprema), lasciando cioè la poesia in greco, la quale non suole ordinariamente usarsi prima della retorica. Indi quattro per tutte le altre classi inferiori, lasciando anche la poesia in latino. Inoltre, uno o due premi, per ciascuna classe, si diano a quelli che abbiano recitato meglio degli altri la dottrina cristiana. Dove però sia grande, ovvero piccolo, il numero degli scolari, si potranno dare più o meno premi, purchè si tenga sempre in maggior conto la composizione latina in prosa.

Giorni per gli scritti

2.-Gli scritti per la gara siano distribuiti in giorni diversi, così che un giorno sia assegnato alla prosa latina, un altro ai versi, e similmente due giorni alla prosa ed ai versi in greco.

Ore stabilite

3.-Tutti si adunino, ciascuno nella propria scuola, nei giorni e nelle ore stabilite per gli scritti.

Vietata l' uscita ed il colloquio

4.-Ricevuto il tema, prima che sia compiuto e consegnato lo scritto, nessuno esca dalla sua scuola, nè parli con altri nè entro nè fuori il ginnasio; se sarà necessario uscire, ottenuto il permesso, si lasci il tema e quanto si è scritto presso chi allora presiede alla scuola.

Come prorogare il tempo

5.-Se qualcuno desideri maggior tempo per compiere il lavoro più accuratamente, rimanga pure quanto vorrà, purchè non esca dalla scuola, nè proroghi il tempo oltre il tramonto del sole.

Segnare gli scritti

6.-Ciascuno, quando vorrà andar via, consegnerà al Prefetto del Ginnasio o al suo sostituto, il suo scritto accuratamente copiato, aggiungendovi un segno, quale vorrà, ma senza il suo nome; e gli dia insieme un altro foglio, nel quale, con il nome e cognome sia notato lo stesso segno, diligentemente chiuso in modo che non si possa leggere il nome.

Conservarli al sicuro

7.-Il Prefetto del Ginnasio conservi con diligenza e fedeltà tutti gli scritti, nè apra i fogli contenenti i nomi, prima che sia definito il giudizio.

I Giudici

8.-Si scelgano tre giudici, dotti e prudenti, dei quali alcuno potrà essere un esterno, se lo richiede la consuetudine del luogo, e che non conoscano di chi sia ciascuno scritto. Questi, dopo aver letti i componimenti e considerata diligentemente la cosa, dichiarino, a maggioranza di voti, tutti i vincitori per ordine, ed uno o due di quelli che, in ciascun genere, siano prossimi ai vincitori.

Criterio del giudizio

9.-Nel giudizio, sia preferito a tutti gli altri, anche se avranno scritto di più, colui la cui composizione sia migliore nella forma(stile). Se nello stesso genere e nello stile alcuni siano pari, si preferiscano quelli che hanno scritto di più a quelli hanno scritto di meno. Se anche in questo siano uguali, sarà vincitore chi supera nella ortografia. Se nell' ortografia e nel resto siano pari, si dia il premio a chi avrà scritto in caratteri più eleganti. Se siano del tutto uguali, o si divida il premio, o si dia a tutti e due, o si determini a sorte. Se alcuno avrà vinto gli altri in tutti i generi di scritti, abbia anche i premi di tutti i generi.

Si scoprono i nomi

10.-Pronunciato il giudizio, il Prefetto, col Rettore e col Prefetto generale apra i fogli, dove sono i nomi dei concorrenti con i segni; accerti, con diligenza per non errare, dai segni i nomi dei vincitori, conosciutigli, non li riveli ad altri, fuorchè ai Maestri.

Pompa della premiazione

11.-Nel giorno stabilito, con quanta maggior pompa si potrà e frequenza di invitati, si proclamino pubblicamente i nomi dei vincitori; questi vengano innanzi e si dia a ciascuno il premio con onore.

Se alcuno non sarà presente, salvo che ne abbia il permesso dal Prefetto per giuste ragioni approvate dal Rettore, perderà il premio per quanto dovutogli di pieno diritto.

Distribuzione

12.- L' annunciatore chiamerà ciascuno dei vincitori in questo modo, press'a poco: «A gloria e prosperità degli studi letterari e di tutti gli alunni del nostro ginnasio, ha meritato e conseguito il primo, il secondo, il terzo, ecc. Premio in prosa latina, greca, in poesia latina, greca, ecc. N.» Indi dia il premio al vincitore, ordinariamente non senza qualche brevissimo carne molto appropriato alla circostanza, che, se può farsi agevolmente, sia ripetuto dai cantori. In fine lo stesso annunciatore aggiunga i nomi dei prossimi di merito, ai quali si potrà anche dare qualche cosa in luogo del premio.

Pena alle prodi

13.-Se alcuno avrà contravvenuto a questo leggi, o avrà commesso alcuna frode, non si tenga nessun conto della sua composizione».

«Cap. XV. REGOLE COMUNI AI PROFESSORI DELLE CLASSI INFERIORI»

«Fine

1.-Il Maestro deve istruire gli adolescenti, che vengono affidati per l' educazione alla Compagnia, in modo che, insieme con le lettere, apprendano anche costumi degni di cristiani. La sua speciale intenzione, sia nelle lezioni, quando se ne dà l' occasione, sia fuori di esse, miri a disporre le tenere menti degli adolescenti all' ossequio e amore di Dio e delle virtù con le quali si deve piacerli; ma osservi principalmente le cose seguenti.

Pregliera prima della lezione.

2.-Prima di dare inizio alla scuola, qualcuno dica una breve orazione, a ciò stabilita, ed il Maestro e tutti i discepoli la ascoltino attentamente, a capo scoperto ed in ginocchio; prima di cominciare la lezione lo stesso Maestro faccia il segno della Croce a capo scoperto, e cominci.

Messa e predica

3.-Abbia cura che tutti siano presenti alla Messa ed alla predica; alla Messa ogni giorno, alla predica nei giorni festivi, alla quale inoltre mandi gli alunni, o anche li conduca, secondo l' uso della regione, almeno due volte ogni settimana durante la Quaresima.

Dottrina Cristiana

4.-Specialmente nelle classi di grammatica, ed anche nelle altre se sia necessario, nel venerdì o nel sabato, si impari la dottrina cristiana e si reciti a memoria, seppure non sia da recitare anche più spesso in alcuni luoghi e dai nuovi discepoli.

Esortazione

5.-Similmente nel venerdì, o nel sabato, faccia una pia esortazione, o la spiegazione della dottrina cristiana per mezz' ora: esorti pertanto principalmente alla preghiera quotidiana a Dio e particolarmente a recitare ogni giorno la corona della Beata Vergine, o l' Ufficio (della Medesima B. Vergine), a fare l' esame di commenti della Penitenza e dell' Eucaristia; ad evitare le cattive compagnie, a odiare i vizi e coltivare le virtù degne del cristiano.

Colloqui spirituali

6.-Anche nei privati colloqui inculcherà le medesime cose riguardanti la pietà, però in guisa da non sembrare di voler attirare alcuno al nostro Ordine; che se noterà (in alcuno) qualche propensione di tal genere, lo rimandi al confessore.

Litanie e devozione alla B. Vergine

7.-Faccia recitare le litanie della Beatissima Vergine nella sua classe ogni sabato verso sera, oppure, se vi è l' usanza, li conduca ad ascoltarle insieme con gli altri nella chiesa; con diligenza poi inculchi ai discepoli la devozione alla medesima Vergine ed anche all' Angelo Custode.

Lettura spirituale

8.-Raccomandi assai la lettura spirituale, specialmente delle vite dei Santi; ed al contrario, non solo egli si astenga dallo spiegare ai giovani opere di scrittori impuri, ed assolutamente in quei passi nei

quali sia cosa che possa nuocere ai buoni costumi; ma altresì distolga i discepoli, quanto più fortemente può, dal leggerli fuori della scuola.

Confessione

9.-Procuri che nessuno ometta la confessione ogni mese; ordinerà che gli alunni portino ai Confessori un biglietto, con ivi scritto il proprio nome, cognome e classe, per potere poi sapere quelli che avessero mancato, rivedendo i biglietti.

Pregare per i discepoli

10.-Pregli spesso per i suoi discepoli e li edifichi con gli esempi della sua vita religiosa.

Ubbidisca al Prefetto

11.-Obbedisca al Prefetto di questi studi (inferiori) in quelle cose che spettano ad essi e alla disciplina della scuola; senza consultarlo poi, non ammetta alcuno nella scuola o lo licenzi, nè imprenda a spiegare libro veruno, nè conceda ad alcuno dispensa dalle comuni esercitazioni scolastiche.

Grado di ciascuna scuola

12.-Tutte le scuole si mantengano nel proprio grado. Della retorica e dell' umanità si tratterà a parte: tre devono essere le scuole di grammatica, nelle quali si compia quasi un corso proprio di esse. Pertanto tutte le regole (della grammatica) di Emmanuele devono dividersi in tre parti, ciascuna propria alla rispettiva scuola, però in modo che sempre, in ciascuna classe, si richiamino le cose che sono state insegnate nella scuola immediatamente inferiore, come si indicherà nelle regole si ciascun Maestro.

Divisione della grammatica greca

13.-Anche la grammatica greca sarà divisa ordinariamente in questo modo. La prima parte, per l' infima classe, cominciando dai primi elementi, comprende i nomi semplici, il verbo sostantivo ed i verbi semplici parimente. La seconda, per la media classe, comprende i nomi contratti, i verbi circonflessi, i verbi in MI, e le forme più facili. La terza, per la suprema classe, comprende le restanti parti del discorso, ossia quelle cose che venno sotto il titolo di rudimenti, eccetto i dialetti e le note più difficili. La quarta, per l' umanità, tutta la sintassi. La quinta parte, finalmente, per la retorica, l' arte metrica.

Divisione delle ore

14.-La divisione delle ore dovrà essere sempre costante, affinché sia certo quali ore ed a quali esercizi siano destinate, cioè: nella mattina, per la retorica almeno due ore, per l' umanità e per le altre scuole due ore e mezza; altrettante nel pomeriggio; nel giorno di vacanza almeno due ore.

Quanto potrà mutarsi

15.-Tuttavia l' ordine di queste esercitazioni potrà mutarsi secondo le consuetudini locali, conforme alla prescrizione del Provinciale; purchè si ritengano le stesse esercitazioni e lo stesso tempo ad esse assegnato nelle regole sedi ciascun Maestro, e si osservi la costanza in quello che una volta si è cominciato.

Se cade festa nel sabato

16.-Se cade una festa in giorno di sabato, le esercitazioni di questo giorno si anticipano nel giorno precedente o si omettano.

Divisione nel giorno di vacanza.

17.-La stessa divisione si avrà nel giorno di vacanza, se non vi sono assegnate proprie esercitazioni; giacchè le singole esercitazioni, che si fanno negli altri giorni, si devono compendiare in proporzione, oppure se ne ometterà qualcuna per turno, e si lasci un certo tempo alla disputa.

Uso di parlare latino

18.-Si mantenga soprattutto severamente l'uso di parlare latino, eccettuate quelle scuole nelle quali gli scolari non sanno parlare in latino, talmente che in tutto quello che appartiene alla scuola non si permetta mai l' uso della lingua patria, e si infliggano anche note di biasimo a chi abbia mancato; perciò il Maestro parli sempre latino.

Esercizio della memoria.

19.-Gli scolari recitano le lezioni a memoria ai Decurioni, del cui ufficio si dirà più innanzi alla regola 36, se non si preferisca altro modo nella retorica; gli stessi Decurioni poi al Decurione maggiore o al Maestro. Questi se la farà recitare ogni giorno da alcuni tra i negligenti o che siano venuti tardi alla scuola, per accertarsi della fedeltà dei Decurioni, e a mantenere tutti nell'osservanza del dovere. Nel giorno di sabato si ripetano a memoria pubblicamente le cose insegnate per una o più settimane. Compiuto un libro, potranno talora scegliersi alunni che, dalla cattedra, lo ripetano tutto dal' inizio, non senza un premio.

Compiti scritti

20.-I compiti scritti devono portarsi ogni giorno, eccetto il sabato, nelle classi di grammatica; nelle altre classi i compiti in prosa ogni giorno, eccetto nella vacanza e nel sabato, in verso due volte solamente, cioè nel giorno dopo la domenica e la vacanza; il compito di greco una volta la settimana nel pomeriggio, nel giorno che vorrà il Maestro.

Correzione

21.-Gli scritti devono correggersi, d' ordinario, privatamente e a bassa voce con ciascuno dei discepoli, affinché frattanto a questi si dia il tempo di fare esercizi di stile. Convieni però che ogni giorno alcuni dei compiti, ora tra i migliori, ed ora tra i peggiori, a principio o alla fine, siano letti pubblicamente e vi si facciano delle osservazioni.

Modo di correggere

22.-Il modo di correggere gli scritti, è in generale: indicare dove si è mancato alle regole; interrogare come si possa emendare; ordinare ai competitori di correggere subito pubblicamente appena avvertano un errore e di annunziare la regola contro la quale si è mancato; in fine lodare quello che sia ben fatto. Mentre ciò si fa pubblicamente, gli alunni leggano ciascuno per sè e correggano la propria minuta che devono sempre portare oltre la copia per il maestro.

Correggerne quanti più si può.

23.-Bisognerebbe che il Maestro correggere ogni giorno gli scritti di ciascuno, poichè da ciò si cava il principale e più grande profitto: se però non lo permette la moltitudine, ne corregga quanti più può, in modo da chiamare nel giorno seguente quei discepoli che non potè nel giorno precedente. Pertanto, specialmente nei giorni in cui si portano i versi, distribuisca alcuni degli scritti per correggerli ai competitori (per agevolare la qual cosa ciascuno scriva a tergo del suo scritto non solo il suo nome, ma anche quello del competitore); alcuni li corregga lo stesso Maestro nel pomeriggio, mentre si fa la recita a memoria; altri, se vuole, li corregga a casa.

Esercizi durante la correzione

24.-Mentre corregge gli scritti, assegni varii esercizi, ora questi, ora quelli, secondo il grado della scuola. Nessuna cosa come la noia intorpidisce l' animo degli adolescenti.

Ripetizione

25.-La ripetizione della prelezione, sia del giorno precedente, sia del presente, proceda allo stesso modo; e si faccia o tutta da uno, o meglio da parecchi per parti, affinché tutti si esercitino. Si ripetano le cose principali e le più utili, prima dai più provetti, poi dagli altri; e ciò, o continuatamente, oppure interrottamente mediante interrogazioni del Maestro, mentre il competitore corregge, se l' altro erra, o lo previene, se esita.

Ripetizione nel sabato

26.-Nei sabato si ripetano tutte le cose spiegate durante la settimana. Se vi siano alcuni che si dichiarino pronti a rispondere su tutte quelle cose, o di tutto il libro, se ne scelgano alcuni a rispondere e gli altri a sfidarli con due o tre interrogazioni per ciascuno, non senza premio.

La prelezione

27.-Nelle prelezioni si spieghino soltanto gli autori antichi (i classici), in nessun modo i recenti (gli umanisti). Sarà di molto profitto se il Maestro non impreparato, nè improvvisando, spieghi quello che a casa avrà scritto pensatamente, ed abbia prima letto tutto il libro o tutta l' orazione che deve spiegare. La forma della prelezione sarà ordinariamente questa.

Primo, pronunzi di seguito tutto il passo, salvo che, talora, nella retorica e nell' umanità, debba essere piuttosto lungo.

Secondo, esponga brevissimamente l' argomento e la connessione con le cose precedenti, se sia necessario.

Terzo, nello spiegare ciascun periodo, se interpreta in latino, chiarisca i più oscuri, colleghi l' uno con l' altro, rendendo la frase, non con inetta sostituzione di una parola latina all' altra parola latina, ma nello stesso pensiero; se è alquanto oscura la dichiara con frasi più intelligibili; se poi interpreta in volgare, osservi quanto è possibile la collocazione della parole. Così l' orecchio si familiarizza con l' armonia (del periodo). Se però non vi si adatta la lingua patria, prima spieghi tutto quasi parola a parola, indi secondo l' andatura propria del volgare.

Quarto, ritornando da capo-seppure non preferisca intramezzarle alla spiegazione,-faccia le osservazioni proporzionate a ciascuna scuola; quelle però che stima doversi conservare, le quali non devono essere molte, le detti, o a mano a mano durante la spiegazione, o a parte dopo la prelezione; conviene però d' ordinario che i grammatici non scrivano nulla se non quando lo dice il Maestro.

Prelezione dello storico e del poeta

28.- La prelezione dello storico e del poeta hanno ciò di particolare, che lo storico è da percorrere d' ordinario più rapidamente; nel poeta spesso la parafrasi oratoria ben fatta è molto conveniente; bisogna poi far sì che gli alunni si assuefacciano a distinguere lo stile del poeta da quello dell' oratore.

Prelezione delle regole

29.-Nella spiegazione della retorica di Cipriano e della metrica, della grammatica latina e della greca, e di simili cose spettanti le regole, si devono considerare le cose piuttosto che le parole. Si proponcano brevissimi esempi di ottimi scrittori e si traducano subito. Nelle classi di grammatica, specialmente nelle inferiori, quando capita qualche cosa di più difficile, vi si ritorni uno o più giorni, o vi si intramezzino, o si ripetano, alcune cose più facili dalle altre patri della grammatica.

Tema della composizione

30.-Il tema per la composizione si deve dettare, non così all' improvviso, ma meditato e ordinariamente da uno scritto, ad imitazione di Cicerone, quanto sarà possibile, a maniera di qualche narrazione, o esortazione, o congratulazione, o ammonizione e simili; anzi, dove si detta a parola si dovrebbe scrivere tanto in lingua latina quanto in lingua patria. Indi il Maestro faccia subito leggere (ad alta voce) il dettato, spieghi, se vi sia qualche difficoltà; suggerisca vocaboli, frasi ed altri aiuti; e nel dettare avverta sempre, eccetto il Maestro di retorica, come debba scriversi ogni parte e con quale interpunzione. Si assegnerà un tema straordinario, più ampio il solito, quando occorran più giorni festivi, o quando si danno le vacanze maggiori o le minori.

La disputa

31.-Si deve tenere in gran conto e praticare tutte le volte che se ne dà il tempo, la disputa, che suole farsi, o interrogando il Maestro gli alunni e correggendoli i loro competitori, o interrogandosi vicendevolmente i competitori tra loro, affinché si promuova la decorosa emulazione, che riesce di grande incitamento agli studi. Potranno ingaggiarsi o singoli, o parecchi da una parte e dall' altra specialmente tra i magistrati; oppure anche uno solo sfidi parecchi. Ordinariamente il privato semplice scolaro sfida il privato, il magistrato e se vince potrà conseguire la dignità di lui, o altro premio, o un segno di vittoria, secondo che richiedano la dignità della scuola e le condizioni dei luoghi.

Esercitazioni straordinarie

32.-Le esercitazioni straordinarie sono molto utili, sulle quali in generale deve avvertirsi, che affinché si coltivi non solo la memoria ma anche l' ingegno degli alunni. Le cose che dovranno recitarsi in pubblico, saranno diligentemente ritoccate dal Maestro, non mai però rifatte per intero: lo stesso deve dirsi dei versi che si espongono in pubblico. Inoltre si deve procurare che i discepoli regolino con dignità la voce, i gesti e tutta l' azione.

La prelezione o declamazione nella scuola

33.-Nelle classi di retorica e di umanità, ogni terzo sabato ordinariamente, si tenga una prelezione, o la declamazione di una orazione greca o latina, o di un carme, con l' invito di una scuola all' altra;

Disputa con la classe prossima.

34.-La disputa con la classe prossima si terrà alcune volte all' anno, nel giorno che determinerà il Prefetto degli studi inferiori, per un' ora circa, soltanto sulle materie comuni ad ambedue le classi, sotto la direzione dei due rispettivi Professori. Disputeranno a gruppi di due, o di tre, o più, tra i migliori discepoli dell' una e dell' altra classe, o preparati prima sopra determinate domande e risposte, oppure con qualsivoglia interrogazione di propria iniziativa; ovvero rispondendo alle difficoltà proposte da uno, specialmente intorno alla retorica.

I magistrati

35.-Ogni mese circa, o ad ogni bimestre, si eleggano i magistrati, anche dandosi loro, se parrà, dei premi, seppure in qualche luogo ciò non si creda necessario nella classe di retorica. A questo fine, tutti facciano nella scuola uno scritto in prosa, e nelle classi superiori, se si crederà, uno in versi, o di greco, durante tutto il tempo della scuola, salvo che nelle classi inferiori si ritenga opportuno lasciare una mezz' ora per la disputa. Quelli che avranno scritto meglio di tutti abbiano la magistratura suprema, i prossimi in merito altri gradi d' onore; ed i loro nomi, affinché la cosa abbia il carattere di maggior erudizione, si prendano dalla repubblica greca o romana, o dalla milizia. A nutrire l' emulazione la scuola potrà essere divisa in due parti, della quali l' una abbia i suoi magistrati e l' altra i suoi contrarii, assegnandosi a ciascuno dei discepoli il suo competitore. I supremi magistrati di ambedue le parti siedano al primo posto.

I decurioni

36.-Il maestro stabilisca anche i Decurioni, i quali hanno l' ufficio di ascoltare quelli che devono recitare a memoria, di raccogliere gli scritti per il Maestro, e di notare in un libretto quante volte ciascuno abbia mancato nel recitare a memoria, quelli che non abbiano fatto lo scritto, o non abbiano portato la doppia copia, e di osservare altre cose secondo l' ordine del Maestro.

Preparazione all' esame

37.-Circa un mese avanti l' esame per la promozione generale, gli alunni siano esercitati intensamente nelle cose principali in tutte le classi, eccettuata forse la retorica. Se alcuno durante il corso dell' anno si sia grandemente segnalato, il Maestro ne riferisca al Prefetto, affinché, esaminato privatamente, possa ascendere alla classe superiore.

Il registro

38.-A principio dell' anno consegna al Prefetto il registro degli scolari in ordine alfabetico; lo riveda talora durante l' anno per farvi le mutazioni necessarie, e molto più accuratamente nell' imminenza dell' esame generale degli alunni. In questo registro distingua in molti gradi i discepoli, cioè: ottimi, buoni, mediocri, dubbi, da ritenere (nella stessa classe), da mandar via (dalla scuola); le quali note potrebbero indicarsi con i numeri 1, 2, 3, 4, 5, 6.

Cura della disciplina

39.-Niente mantiene la disciplina meglio dell' osservanza delle regole. Sia dunque principale cura del Maestro, che i discepoli osservino quello che è prescritto nelle loro regole ed eseguiscono tutto quanto è detto degli studi. Il che otterrà più facilmente con la speranza dell' onore e del premio e col timore della vergogna, anziché con le battiture.

Maniera di punire

40.-Non sia corrivo nel punire, nè eccessivo nell' inquisire; dissimuli piuttosto quando può senza danno di veruno; e non solamente egli non batta nessuno (perchè ciò deve farsi per mezzo del correttore), ma si astenga assolutamente da qualsiasi ingiuria in detti o fatti; nè chiami alcuno altrimenti che col suo nome o cognome. Talora gioverà in luogo di castigo aggiungere qualche lavoro letterario oltre il quotidiano. Rimandi poi al Prefetto i castighi straordinari e più gravi, specialmente per colpe commesse fuori della scuola, come pure coloro che ricusano le battiture, specialmente se sono più grandi.

Assiduità

41.-Esiga rigorosamente l' assiduità dai discepoli; e perciò non permetta che vadano a pubblici spettacoli o giuochi. Se qualcuno è stato assente, mandi qualcuno dei condiscipoli o altri a casa di lui; e se non si recheranno sufficienti giustificazioni, dovrà subire il castigo dell' assenza. Coloro che fossero stati assenti per parecchi giorni senza motivo, si rimandino al Prefetto, senza il cui consenso non devono ammettersi.

Giorno delle confessioni

42.-Affinchè, a causa delle confessioni, non si tralasci nulla della cose proprie della scuola, si mandino, a principio, a confessarsi tre o più se sia necessario: indi, come tornano ad uno ad uno, se ne mandino altri, ad uno o a due per volta; seppure in alcun luogo non si usa che tutti insieme vadano alla confessione.

Silenzio e modestia

43.-Abbia cura soprattutto che si asseroi il silenzio e la modestia, che nessuno vaghi per la scuola, nessuno muti il posto, che non si mandino a vicenda doni a biglietti; che non escano dalla scuola, specialmente se a due o più insieme.

Uscita dalla scuola

44.-Si badi affinchè gli alunni non siano facilmente chiamati da chicchessia, soprattutto durante la prelazione. Inoltre, perchè si eviti la confusione ed il chiasso nell' uscita, stando il Maestro a vigilare dalla cattedra o alla porta, escano primi i più

Prossimi alla porta; o si abbia cura in altro modo che tutti escano modestamente e in silenzio.

Le Accademie

45.-A giudizio del Rettore, stabilisca le accademie secondo le regole scritte a parte per esse, alle quali intervengano gli scolari, principalmente nei giorni festivi, ad evitare l' ozio e le male compagnie.

Trattare con i genitori dei discepoli

46.-Se si stimasse necessario talora trattare dei discepoli con i loro genitori, lo proponga al Rettore, per vedere se siano da chiamarsi per mezzo del Prefetto o di altri, o anche, se lo richieda la dignità della persone, se sia da recarsi da loro.

Familiarità e colloqui

47.-Non si dimostri familiare più all' uno che all' altro (dei discepoli). Fuori del tempo della scuola non parli con essi se non brevemente, e di cose serie, ed in luogo aperto, cioè non dentro la scuola, ma innanzi la porta della scuola, o nell' atrio, o alla porta del collegio, affinchè provveda maggiormente alla edificazione.

I precettori

48.-A nessuno proponga un precettore, senza consultare il Rettore; nè permette che i discepoli siano a casa dai precettori gravati con altre lezioni, ma soltanto che esigano quelle udite (nella scuola).

Nessuna spesa per la scuola

49.-Non si serva dell' opera di alcuno (dei discepoli) per copiare o per altra cosa che non appartenga alle usuali esercitazioni della scuola, e non permetta che facciano spesa in alcunchè per la scuola.

Profitto degli studenti

50.-Sia finalmente in ogni cosa, con l' aiuto della grazia divina, diligente ed assiduo, sollecito del profitto degli scolari sia nelle lezioni e sia nelle esercitazioni letterarie. Non disprezzi nessuno, aiuti negli studi i poveri ugualmente che i ricchi, e procuri particolarmente il profitto di ciascuno dei suoi alunni».

«Cap. XX. REGOLE DEL PROFESSORE DELL' INFIMA CLASSE DI GRAMMATICA»

«Grado

1.-Grado di questa scuola è la conoscenza perfetta dei rudimenti, e iniziale della sintassi; giacchè comincia dalle declinazioni e va sino alla costruzione comune dei verbi. Dove sono due ordini, nell' inferiore si spiegheranno, del primo libro, i nomi, i verbi, i rudimenti, le quattordici regole della costruzione ed i generi dei nomi; nell' ordine superiore, del primo libro, la declinazione dei nomi,

senza le appendici, e i preteriti ed i supini; del secolo libro, l' introduzione alla sintassi, senza le appendici, sino agli impersonali. Quanto al greco, l' ordine inferiore apprenderà a leggere e scrivere, il superiore i nomi semplici, il verbo sostantivo ed il verbo baritono. Per le prelezioni, si adoperino le cose più facili, ed altresì, alcune epistole di Cicerone, scelte a questo fine e, se si può, stampate separatamente.

Divisione del tempo

2.-La divisione del tempo sarà la seguente. Nella prima ora mattutina, si reciti a memoria Marco Tullio e la grammatica ai Decurioni; il Maestro corregga gli scritti raccolti dai Decurioni, e frattanto dia da fare ai discepoli le esercitazioni, delle quali tratta più innanzi la regola quarta. Nella seconda ora mattutina, si ripeta brevemente l' ultima prelezione di Cicerone, si spieghi per mezz' ora la nuova e si ripeta; in fine si detti il tema.

Nell' ultima mezz' ora mattutina, si spieghi, o si ripeta, alcunchè del primo libro della grammatica, per la parte a ciascuno prescritta, ai due ordini, o in giorni alternati, a ciascuno di essi, o ad ambedue ogni giorno; indi di tutto si esiga (la ripetizione) dal Maestro, o a vicenda(dagli alunni) per disputa. Quando nel pomeriggio non dovrà proporsi una nuova regola di costruzione (giacchè quasi ogni cosa sarà da inculcare per parecchi giorni), questa prelezione mattutina si dia tutta alla disputa, o all' esercitazione.

Nella prima ora pomeridiana si ripeta a memoria la grammatica latina e la greca, mentre il Maestro, al massimo per mezz' ora, vede le note dei Decurioni e corregge gli scritti, ordinati nel mattino, o i restanti di quelli portati da casa. In fine si rireta l' ultima lezione di grammatica.

Nella seconda ora pomeridiana, all' ordine superiore si spieghi la sintassi, all' inferiore i rudimenti, i generi dei nomi e indi le quattordici regole (della costruzione); al greco si dia poco più di un quarto d' ora.

Nell' ultima mezz' ora, si disputi o si qualche dettato dalle regole di grammatica.

Nel giorno di sabato, durante la prima ora, si recitino pubblicamente a memoria tutte le lezioni della settimana. Nella seconda ora si ripetano, nell' ultima mezz' ora si disputi. Nel pomeriggio si faccia lo stesso, se non che, insieme con la grammatica si recita anche il catechismo. L' ultima mezz' ora si impiegherà nella spiegazione del catechismo, o in questo caso, si faccia quello a cui fu sostituito il catechismo.

Modo di correggere gli scritti

3.-Nel correggere gli scritti, indichi gli errori contro le regole di grammatica, di ortografia e di interpunzione; se si sono sfuggite le difficoltà; esami ogni cosa a norma della regole di grammatica; non ometta, secondo l' occasione, di far ripetere le coniugazioni e declamazioni.

Esercitazioni durante la correzione

4.-Le esercitazioni dei discepoli, mentre il Maestro corregge gli scritti, saranno, per esempio: tradurre in latino a norma della sintassi dettati in volgare; voltare dal latino in volgare un passo di Cicerone; ritradurlo in latino; preparare difficoltà sulle regole di grammatica, specialmente su quelle spiegate di recente, e locuzioni da proporre ai competitori; cambiare o comporre delle concordanze, copiare greco, e simili.

Esigere la grammatica

5.-Nella ripetizione delle prelezioni, prenda spesso occasione per far declinare e coniugare e per esigere in ogni modo la grammatica.

Prelezione di Cicerone

6.-La prelezione su Cicerone, la quale non superi le quattro righe, procederà nel modo seguente. Primo, la legga tutta di seguito, e ne esponga assai brevemente l' argomento in lingua volgare. Secondo, traduca il periodo a parola in lingua volgare. Terzo, rifacendosi da capo, ne indichi la struttura, e ripassando il periodo, rilevi quali casi retti dai verbi; faccia notare molto in relazione alle regole di grammatica spiegare; faccia una o due osservazioni di lingua latina, ma facilissime; spieghi le metafore con esempi di cose notissime; e non detti nulla, se non forse l' argomento. Quarto, renda di nuovo le parole dello scrittore in volgare.

Tema per lo scritto

7.-Si detti il tema per lo scritto in lingua volgare a parola, chiaro, non più lungo ordinariamente di quattro righe, principalmente in relazione con le regole di grammatica, e talora si faccia pure aggiungere dai discepoli qualche breve versione di Cicerone, o qualche locuzione a norma della sintassi, o quegli stessi punti dei rudimenti di greco che devono imparare, o altre cose simili.

Prelezione della grammatica

8.-La prelezione di grammatica non contenga altro che le singole regole, le quali se non saranno ben capite, non si proceda ad altro.

Disputa

9.-La disputa, o l' esercitazione, consisterà, sia nel discutere quei difetti che il competitore avrà notati nello scritto dell' emulo, e quelle cose nelle quali si siano esercitati nella prima ora; sia nel chiedersi a vicenda (di rendere in latino) a norma della sintassi le locuzioni in volgare (e si deve procedere così, che colui il quale è interrogato ripeta subito con le stesse parole la locuzione proposta, e dopo averla un poco pensata, la dica, non traducendo parola dopo parola, ma quanto potrà, tutta insieme); sia nell' inflettere i nomi e verbi più difficili, quelli specialmente occorsi nella prelezione, o di seguito secondo l'ordine dei casi e dei tempi, o interrottamente (senza questo ordine), o soli, o insieme con l' aggettivo, col sostantivo e col pronome; sia nel riferire le definizioni dei rudimenti e gli esempi; sia nel tradurre presto le forma dei verbi dal latino in volgare e dal volgare in latino; sia nel voltare dall' attivo al passivo; sia nel dire i preteriti ed i supini (dei verbi), i generi ed i casi dei nomi che saranno proposti, ed altre cose simili, a giudizio del Maestro».

«Cap. XXIV. REGOLE DEGLI ALUNNI ESTERNI DELLA COMPAGNIA»

«Unione dello studio con la pietà

1.-Quelli che per gli studi frequentano le scuole della Compagnia, sappiano che, con l' aiuto di Dio, si avrà ogni cura di formarli nella pietà e nelle altre virtù non meno che nelle arti liberali.

Quale classe per ciascuno

2.-Ciascuno frequenterà quella classe, che dopo l' esame, gli sarà assegnata dal Prefetto.

Confessione e messa

3.-Almeno ogni mese confessino, ed ogni giorno assistano, come si conviene, al Sacrificio della Messa nell' ora stabilita, ed alla predica nei giorni festivi.

Dottrina cristiana

4.-Ogni settimana ascoltino la spiegazione del catechismo, e ne imparino il compendio, secondo le prescrizioni dei Maestri.

Non si portino armi nella scuola

5.-Nessuno dei nostri discepoli entri nella scuola con armi, pugnali, coltelli, o altre cose simili che siano vietate secondo i luoghi e i tempi.

Da quali cose astenersi

6.-Si astengano del tutto dai giuramenti, dalle contumelie, ingiurie, maldicenze, bugie, da giuochi vietati, da luoghi pericolosi o proibiti dal Prefetto della scuole, in fine, da ogni cosa contraria all' onestà dei costumi.

Come si adoperà il Correttore

7.- Sappiano che, in ciò che spetta ai buoni costumi ed allo studio delle lettere, se non gioveranno gli ordini e gli ammonimenti, i Maestri adopereranno il correttore per punirli; quelli che ricuseranno i castighi, o non daranno speranza di emendazione, o saranno agli altri molesti o di scandalo con il loro esempio, sappiano che saranno licenziati dalle nostre scuole.

Obbedienza

8.-Tutti obbediscano ai propri Maestri, ed osservino a scuola ed a casa gli ordinamenti da essi prescritti per lo studio.

Diligenza e assiduità

9.-Applichino con serietà e costanza l' animo allo studio; siano assidui e puntuali nel frequentare le scuole, diligenti nell' ascoltare e ripetere le lezioni, e nell' eseguire le altre esercitazioni. Se non capiscono qualche cosa o hanno qualche dubbio consultino il Maestro.

Quiete; Silenzio

10.-Non vadano vagando qua e là nelle scuole; ma stiano modesti e in silenzio ciascuno al uso posto e al suo luogo, badando a sè ed alle proprie cose; nè escano dalla scuola se non avutone il permesso dal Maestro. Non imbrattino o segnino i banchi, la cattedra, i sedili, le pareti, le porte, le finestre, o altra cosa, con scritture, scalfitture o in altro modo.

Quali compagnie fuggire

11.-Fuggano le compagnie cattive o anche sospette; trattino solo con quelli dal cui esempio e compagnia profitteranno nello studio e nelle virtù.

Da quali libri astenersi

12.-Si astengano assolutamente dal leggere libri pericolosi o inutili.

Evitare gli spettacoli e le scene

13.-Non vadano nè a pubblici spettacoli, commedie, giuochi, nè ai supplizi dei malfattori- eccetto, forse, a quelli degli eretici-; nè rappresentino alcun personaggio nelle scene degli esterni, anche domestiche, o private, senza averne prima avuto il permesso dal Maestro o dal prefetto della scuole.

Pietà

14.-Si sforzino di conservare l' animo schietto e puro e di osservare con somma diligenza le leggi divine; preghino spesso e fervidamente Dio, la Santissima Vergine Madre di Dio, e gli altri Santi; invocino assiduamente l' aiuto degli Angeli, specialmente dell' Angelo Custode. Osservino sempre la modestia da per tutto ma principalmente nella chiesa e nella scuola.

Esempio della vita

15.- Finalmente, in ogni cosa ed in ogni azione si comportino in guisa, che ognuno comprenda facilmente essere essi amanti non meno delle virtù e della integrità della vita che delle lettere e del sapere».

Μετάφραση

«CAP. XII. KANONES TOY ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΤΩΝ ΚΑΤΩΤΕΡΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ»

«Σκοπός

1.-Να επιβλέπει, προορισμένος ο ίδιος να βοηθά, με εργατικό ζήλο, τον πρότανη στον έλεγχο και στην διοίκηση των σχολείων μας, με τρόπο που οι μαθητές που τα παρακολουθούν, να προοδεύουν με χρησιμότητα και στη ζωή και στα γράμματα.

Υπαγωγή στον Γενικό Διευθυντή

2.-Για τα θέματα που αφορούν την πειθαρχία στα σχολεία μας, να συμβουλευέται μόνο τον Πρότανη. Για όσα αφορούν τις σπουδές τον Γενικό Διευθυντή σπουδών-Prefetto generale degli studi. Να μην ξεστρατίζει από τις εντολές του, να μην καταργεί καμία συνήθεια που έχει ληφθεί, ούτε να εισάγει κάποια καινούρια.

Ποιος πρέπει να εγκρίνει τις Διαλέξεις.

3.-Στον ίδιο Διευθυντή, να αναφέρει για επανεξέταση, οποιαδήποτε θέμα που θα μπορούσε να παρουσιασθεί δημόσια στο οικοτροφείο ή έξω από αυτό. Όλα τα έργα (κείμενα λογοτεχνικά) και τα θρησκευτικά ποιήματα που δημοσιεύονται, να διαβάζονται εντός ολίγων μόνο ημερών, από δύο άτομα που έχει υποδείξει ο Πρότανης και να διαλέγονται τα καλύτερα.

Σεβασμός και βοήθεια στους δασκάλους.

4.-Να τηρεί τους κανόνες των κατώτερων δασκάλων και των μαθητών και να τους σέβεται, όπως και τους δικούς του. Να βοηθά και να διοικεί τους δασκάλους του και να τους προσφέρει την μεγαλύτερη δυνατή βοήθεια, χωρίς να μειώνει καθόλου την αξία και το κύρος τους μπροστά σε άλλους, ειδικά στους μαθητές.

Ενιαία μέθοδος διδασκαλίας.

5.-Να απαιτεί επίμονα από τους νέους δασκάλους να τηρούν με επιμέλεια την μέθοδο διδασκαλίας και τις άλλες συνήθειες των προκατόχων τους, που δεν έρχονταν σε αντίθεση με την μέθοδο μας. Ούτως ώστε οι εξωτερικοί μαθητές να μην γκρινιάζουν για τις συχνές μεταβολές των δασκάλων.

Να επισκέπτεται τα σχολεία

6.-Σχεδόν κάθε δεκαπέντε μέρες να πηγαίνει για να ακούει κάθε ένα από τους δασκάλους και να εξετάζει αν δίδουν τον απαιτούμενο χρόνο στην χριστιανική διδασκαλία, πόσο προοδεύουν, αν προχωρούν στο πρόγραμμα και στις επαναλήψεις. Και τέλος αν συμπεριφέρονται στους εξωτερικούς μαθητές, σε κάθε περίπτωση με καλούς τρόπους και αν τους επιβραβεύουν.

Ημέρες διακοπών (αργιών) και οράρια

7.-Να ενημερώνεται εγκαίρως για τις γιορτές και τις αργίες, τόσο για εκείνες που είναι κοινές σε όλες τις επαρχίες, όσο και για εκείνες που είναι μόνο στην δική του, ειδικά για τις εβδομαδιαίες αργίες. Επιπλέον για τις ώρες έναρξης και λήξης του σχολείου, σε κάθε εποχή και να ενημερώνει τους δασκάλους. Ομοίως όταν πρέπει να στέλνονται οι μαθητές στις δημόσιες λιτανείες, ή τότε πρέπει να τους δίνεται οδηγία ή απαγόρευση για να κάνουν κάτι έξω από το σήνηδες.

Πέντε βαθμίδες του σχολείου

8.-§1.-Να εξασφαλίζει ότι δεν θα αναμειγνύονται για κανένα λόγο, οι βαθμίδες του σχολείου, γιατί είναι ξεχωριστές οι 5 κατώτερες τάξεις δηλαδή: Ρητορικής, Ανθρωπιστικών γραμμάτων και οι τρεις της Γραμματικής. Γι' αυτό αν μια τάξη ένεκα του πλήθους των μαθητών, πρέπει να διαιρεθεί στα δύο, σύμφωνα με την εντολή του Επαρχιακού-Prorinciale, θα πρέπει να διατηρείται σε αμφότερα τα τμήματα η ίδια βαθμίδα. Και όταν οι περισσότεροι είναι μοναχοί, να συγκροτούνται σε μια μόνο τάξη, που θα πρέπει να αντιστοιχεί σε αυτές τις βαθμίδες, που περιγράφονται, στους κανόνες των Καθηγητών.

Διάρθρωση της γραμματικής σε τρία βιβλία

§2.-Για να είναι αυτή η διάρθρωση καλύτερη και πιο εύχρηστη, όλοι οι κανόνες (της γραμματικής) του Emmanuele πρέπει να είναι διαιρεμένοι σε τρία βιβλία, ένα για κάθε τάξη.

Το πρώτο βιβλίο, για την Κατώτερη τάξη, θα περιέχει το πρώτο βιβλίο του Emmanuele και την σύντομη εισαγωγή στο συντακτικό, λαμβανόμενη από τον δεύτερο βιβλίο. Το δεύτερο βιβλίο, για την Μεσαία τάξη, θα περιέχει το δεύτερο βιβλίο του Emmanuele, με το σχηματισμό των οκτώ μερών του λόγου μέχρι τα σχήματα λόγου, με προσθήκη των πιο εύκολων παραρτημάτων. Το τρίτο βιβλίο για την Ανώτερη τάξη θα περιέχει από το δεύτερο βιβλίο του Emmanuele τα παραρτήματα του δεύτερου γένους και από τα σχήματα λόγου μέχρι το τέλος και το τρίτο βιβλίο το οποίο διαπραγματεύεται την μετρική των συλλαβών. Μια όμοια διαίρεση σε τρία τμήματα, που αντιστοιχούν στις τρεις τάξεις θα μπορούσε να γίνεται επίσης στις άλλες επαρχίες, που ακολουθούν μέθοδο διαφορετική από την έκδοση Romana του Emmanuele Albarez.

Δύο τμήματα στην Κατώτερη τάξη

§3.-Να ολοκληρώνει ο δάσκαλος το βιβλίο της κάθε τάξης εντός περίπου του πρώτου εξαμήνου και το δεύτερο εξάμηνο να το επαναλαμβάνει από την αρχή. Αλλά επειδή το βιβλίο της Κατώτερης τάξης είναι πολύ διευρυνμένο για να μπορέσει να το διανύσει και να το επαναλάβει σε ένα χρόνο, γι' αυτό διαιρείται σε δύο μέρη. Θα ήταν πιο εύχρηστο να μην εισάγεται το 2^ο μέρος, αν οι μαθητές δεν είναι καλά καταρτισμένοι στο 1^ο μέρος, ώστε το 2^ο, θα μπορούσε να εξηγηθεί και να επαναληφθεί σε ένα χρόνο, όπως γίνεται και στις άλλες τάξεις. Αλλά όπου αυτό δεν μπορεί να γίνει, η Κατώτερη τάξη θα μπορούσε να διαιρεθεί σε δύο τμήματα, το ένα από αυτά να μελετά το 1^ο μέρος το πρώτο εξάμηνο και το άλλο το 2^ο μέρος και το δεύτερο εξάμηνο και τα δύο τμήματα να επαναλάβουν το αντίστοιχο μέρος (που διδάχθηκαν). Αν ακόμη χωρισθεί η τάξη σε δύο, αφού θα υπάρχουν δύο τμήματα, ένας δάσκαλος θα μπορούσε να διδάξει στο Κατώτερο τμήμα και ένας άλλος στο Ανώτερο.

Χρησιμότητα της επανάληψης

§ 4.-Η επανάληψη έχει διπλή χρησιμότητα: Πρώτον ότι εντυπώνεται βαθύτερα το θέμα που επαναλαμβάνεται πιο συχνά. Δεύτερον ότι οι πιο ευφύεις μαθητές θα ολοκληρώνουν το τμήμα πιο γρήγορα από τους άλλους και θα προβιβάζονται σε κάθε εξάμηνο.

Κολλέγιο των πέντε τάξεων

§ 5.-Γι' αυτό όπου υπάρχουν 5 τάξεις, διατηρείται σε κάθε μια η βαθμίδα της, με τον τρόπο που περιγράψαμε στους κανόνες των αντιστοιχών δασκάλων. Ούτε επιτρέπεται να υπάρχουν περισσότερες βαθμίδες, σε κάθε μία από αυτές, εκτός από την Κατώτερη.

Των τεσσάρων

§ 6.-Όπου υπάρχουν 4 τάξεις, ή παραλείπεται η τάξη της Ρητορικής και οι άλλες 4 δεν διαφέρουν από εκείνες που ως τώρα προαναφέραμε, ή θα είναι καλύτερα, η πιο ανώτερη τάξη, αυτή της Ρητορικής, να διατηρείται πιο πολύ απ' όλες τις αναφερθείσες βαθμίδες στους κανόνες του καθηγητή της Ρητορικής. Η δεύτερη να είναι η *Umanità*, στην οποία ομοίως να διατηρείται το επίπεδο της, όπως παρουσιάζεται στους κανόνες του καθηγητή της. Η τρίτη να διαιρείται σε δύο τμήματα, εκ των οποίων το πιο προχωρημένο να αντιστοιχεί στην τάξη της Ανώτερης Γραμματικής και το πιο χαμηλού επιπέδου, στην Μεσαία. Τέλος η τέταρτη τάξη, θα αντιστοιχεί στην τάξη της Κατώτερης Γραμματικής, η οποία θα μπορούσε να διακρίνεται σε δύο τμήματα, όπως αναφέρεται στους κανόνες της, αν όμως σ' αυτήν, εισάγεται μόνο το ανώτερο τμήμα, τότε η τρίτη θα έχει ένα μόνο τμήμα και αυτό θα είναι της Ανώτερης Γραμματικής και η τέταρτη θα έχει δύο, που θα αντιστοιχούν στην Μεσαία και στην Κατώτερη τάξη Γραμματικής.

Των τριών

§7.-Όπου είναι 3 τάξεις, οι δύο Κατώτερες, να κρατούν την βαθμίδα που ως τώρα αναφέραμε για τις δύο τελευταίες τάξεις στο Κολλέγιο των 4 τάξεων. Η πιο ανώτερη επίσης, ή να είναι μόνο της *Umanità*, ή να διαιρείται σε δύο τμήματα, εκ των οποίων το προχωρημένο να αντιστοιχεί σ' αυτήν της Ρητορικής και το πιο χαμηλού επιπέδου στην *Umanità*. Ωστόσο δεν μπορεί να συσταθεί η ανώτερη τάξη Ρητορικής-*Rhetorica*, παρά μόνο με απόφαση του Πρύτανη, εφ' όσον θα υπάρχει ένας καλός αριθμός μαθητών, ικανών για αυτήν την βαθμίδα και με την προϋπόθεση ότι ο δάσκαλος δεν θα παραμελεί, με κανένα τρόπο την μελέτη και την φροντίδα του τμήματος με το πιο χαμηλό επίπεδο μάθησης.

Των δύο

§8.-Όπου είναι 2 τάξεις, η κατώτερη τάξη, θα είναι δύο τμημάτων, εκ των οποίων το ένα αντιστοιχεί στην τάξη κατώτερης γραμματικής και το άλλο στην τάξη της μεσαίας. Η ανώτερη, με τον ίδιο τρόπο σε δύο τμήματα, εκ των οποίων το ένα αντιστοιχεί στην τάξη ανώτερης γραμματικής και το άλλο στην τάξη της *Umanità*.

Επανάληψη του προγράμματος των τάξεων με διπλά τμήματα

§9.-Επίσης στις τάξεις όπου είναι δύο τμήματα, και για το ένα και για το άλλο τμήμα, να υπάρχει ο ίδιος τρόπος επανάληψης του ετήσιου προγράμματος, όπως περιγράφεται στην§3. Επομένως όπου είναι δυνατόν, να εξηγεί και στα δύο, το αντιστοιχο μέρος του προγράμματος στο πρώτο εξάμηνο και να το επαναλαμβάνει στο δεύτερο. Οι μαθητές θα προβιβάζονται σε δύο χρόνια στην ίδια τάξη, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, που θα γινόταν σε δύο τάξεις με ένα μόνο τμήμα. Εν τούτοις όπου αυτό δεν μπορεί να εφαρμοσθεί εύκολα, θα πρέπει να δίνεται μεγαλύτερος χρόνος.

Τι θα διδάσκεται από κοινού και τι ιδιαίτερα

§10.-Για να μπορέσει να γίνει εφικτό το παραπάνω, στα σχολεία με δύο τμήματα, όλα τα μαθήματα, εκτός από εκείνα της γραμματικής, θα είναι κοινά σε όλους. Και πρώτα απ' όλα θα είναι κοινή η *prelezione Ciceroniana*, (το μάθημα των Λατινικών), με τέτοιο τρόπο ώστε, να απαιτούνται τα πιο εύκολα πράγματα, από τους μαθητές του πιο χαμηλού τμήματος και τα πιο δύσκολα από εκείνους του πιο προχωρημένου-ανώτερου. Κάποιες φορές θα μπορούσε επίσης να τους δοθεί ένα κοινό θέμα, με τέτοιο τρόπο ώστε, εκείνοι της ανώτερης τάξης να το αναπτύξουν όλο, εκείνοι της πιο χαμηλής το πρώτο, ή το τελευταίο μέρος, σε συνάρτηση με τους κανόνες (της γραμματικής) που έχουν διδαχθεί. Τέλος, οι ασκήσεις και οι ρητορικοί διάλογοι, θα μπορούσαν να είναι οι πιο κοινοί για όλους. Επομένως, θα μπορούσε να διδάσκεται, να εξηγείται και να επαναλαμβάνεται, μόνο το μάθημα της γραμματικής ξεχωριστά για κάθε τμήμα, ή εκ περιτροπής, μια μέρα για το καθένα, ή να μοιράζεται ο χρόνος, κάθε μέρα και στα δύο τμήματα.

Δευτερεύοντα μαθήματα

§11. Με την συμβουλή του Επαρχιακού προϊστάμενου, να μοιράζονται η ιστορία, η γεωγραφία, τα στοιχειώδη μαθηματικά και αν υπάρχουν άλλα συνήθη μαθήματα, που διδάσκονται σε αυτά τα σχολεία, με τέτοιο τρόπο, που κάθε δάσκαλος να μπορεί όμορφα και εύκολα να διδάξει τα μαθήματα που του ανατίθενται.

Σχολεία δημοτικά

§12 Όπου υπάρχουν σχολεία δημοτικά (ονομαζόμενα *Abecedarie*) να γνωρίζει, ότι είναι υποχρεωμένος να τα φροντίσει, για να μορφώνονται οι μαθητές στην ευλάβεια και στα γράμματα, να επισκέπτεται τους δασκάλους και να αξιώνει από όλους να τηρούν τους κανόνες.

Νέοι Μαθητές

9.-Όσο είναι δυνατόν, να μην γίνεται δεκτός ως μαθητής, εκείνος που δεν παρουσιάζεται από τους γονείς του ή από άλλους που θα έχουν την επιμέλειά του. Ούτε να γίνεται αποδεκτός κανείς, που δεν τον γνωρίζει, ή περί του οποίου δεν μπορεί να πληροφορηθεί εύκολα, από άλλους που ήδη τον γνωρίζουν. Να μην αποκλείει όμως κανένα, λόγω ταπεινής καταγωγής ή επειδή είναι φτωχός.

Εξετάσεις αυτών

10.-Τους νέους μαθητές που παρουσιάζονται να τους εξετάζει σύντομα, ως εξής: Να ερωτά τι σπουδές έχουν κάνει και μέχρι ποιού επιπέδου. Έπειτα να τους βάζει να γράφουν μερικά πράγματα, επάνω σε ένα προκαθορισμένο θέμα. Να τους ερωτά σχετικά με τους κανόνες και τους κανόνες των μαθημάτων που έχουν μελετήσει. Να θέτει μερικές σύντομες γραμματικές προτάσεις, ή για να τις μετατρέψουν στα Λατινικά, ή αν είναι δυνατόν, να μεταφράσουν από έναν συγγραφέα.

Αποδοχή

11.-Αυτοί που θα κριθούν ως καλά εκπαιδευμένοι και καλής συμπεριφοράς και χαρακτήρα, να τους αποδέχεται και να τους παρουσιάζει τους κανονισμούς των μαθητών μας, έτσι ώστε να γνωρίζουν πως θα πρέπει να συμπεριφέρονται. Να γράφει στον κατάλογο το όνομά του, το επίθετο, την πατρίδα, την ηλικία, τους γονείς ή τους κηδεμόνες και εκείνον από τους μαθητές που γνωρίζει την οικογένειά του. Να σημειώνει την ημέρα και τον χρόνο που έγινε δεκτός. Τέλος να κατανέμει τον καθένα στην τάξη και στον κατάλληλο γι' αυτόν καθηγητή, με τέτοιο τρόπο που να θεωρείται ότι αξίζει και είναι ικανότερος για ανώτερη τάξη.

Εκείνοι που δεν γίνονται αποδεκτοί.

12.-Να μην αποδέχεται στην κατώτερη τάξη γραμματικής χειροτονημένους κληρικούς, ούτε νέους μεγάλης ηλικίας, ούτε παιδιά πολύ ευαίσθητα, εκτός κι αν είναι πολύ ταλαντούχα. Επίσης αν στέλλονται μόνο για την καλή εκπαίδευση.

Προβιβασμός

13.- Ο γενικός και επίσημος προβιβασμός πρέπει να γίνεται μια φορά το χρόνο μετά τις ετήσιες διακοπές. Αλλά αν μερικοί μαθητές υπερέχουν πολύ των άλλων και εκτιμάται ότι θα μπορούσαν να επωφεληθούν περισσότερο σε μια ανώτερη τάξη, παρά σε αυτήν που φοιτούν, (αυτό θα αποδεικνύεται, εξετάζοντας τους καταλόγους και ερωτώντας τους Δασκάλους), να μην παρεμποδίζονται αλλά, να τους εξετάζουν και να προβιβάζονται οποιαδήποτε στιγμή του χρόνου. Ωστόσο, δύσκολα δύναται να δοθεί ενδεικτικό, από προηγούμενη τάξη π.χ. από την ανώτερη τάξη Γραμματικής-*Suprema Grammatica*, για την *Humanità*, για ποικίλους λόγους, ειδικά για την έλλειψη της γνώσης της μετρικής-*Metrica*, η οποία διδάσκεται στο δεύτερο εξάμηνο της *Suprema Grammatica*. Παρομοίως, από την *Humanità* στην *Retorica*, επειδή δεν θα έχει διδαχθεί τη Σύνοψη του *Cipriano* (περιληπτικό σύγγραμμα του *Cipriano*).

Γραπτά διαγωνίσματα

14.-Μια φορά ή αν είναι ανάγκη δυο φορές, να γίνονται στο σχολείο γραπτές εξετάσεις-διαγωνίσματα, με την συμμετοχή όλων των τάξεων σε πεζό λόγο, άλλη μια φορά, σε στίχους-ποιητικό λόγο από την ανώτερη τάξη της Γραμματικής και από την *Humanità*, και αν θεωρείται χρήσιμο, να γίνεται μια φορά και ένας γραπτός διαγωνισμός στα Ελληνικά, μετά από ένα διάλειμμα μερικών ημερών.

Na παρουσιάζονται οι κανονισμοί των γραπτών εξετάσεων

15.-Να αναγγέλλεται από τον δάσκαλο το γραπτό διαγώνισμα, δύο ή τρεις ημέρες πριν. Και να διαβάζονται σε κάθε μία τάξη, οι κανονισμοί των γραπτών διαγωνισμάτων, οι οποίοι βρίσκονται στο τέλος αυτών των κανόνων.

Na διεθύνει ο Διευθυντής-Prefetto

16.-Στα διαγωνίσματα έχει τον έλεγχο και την ευθύνη, ο ίδιος ο Διευθυντής ή άλλοι τους οποίους εκείνος ορίζει, για να τον αντικαθιστούν. Και την προκαθορισμένη ημέρα, να προτείνει ένα σύντομο παρά μακροσκελές θέμα, κάνοντας την έναρξη του διαγωνισμού.

Na δίνει τα έργα, στους κριτές

17.-Να φυλάσσει ο ίδιος τα συλλεγόμενα έργα, σε φάκελο και αν δεν υπάρχει εμπόδιο, τα μοιράζει στους κριτές, ώστε αν εκτιμάται χρήσιμο, μπορούν να τα διαβάσουν και να τους σημειώσουν στο περιθώριο τα λάθη.

Εξεταστές-κριτές

18.-Οι εξεταστές-κριτές πρέπει να είναι τρεις. Ένας, σύμφωνα με τους κανόνες θα είναι ο ίδιος ο Διευθυντής. Οι άλλοι δύο, εμπειρότατοι στα ανθρωπιστικά γράμματα, εάν είναι δυνατόν όχι δάσκαλοι, να είναι ορισμένοι από τον Πρότανη, με την σύμφωνη γνώμη του Διευθυντή. Η δίκαια κρίση, θα προσμετράται πλειοψηφικά, δια των τριών ψήφων. Όπου επίσης θα είναι πολύ μεγάλος ο αριθμός (των εξεταζόμενων), δεν απαγορεύεται να ορισθούν δύο ή τρεις επιτροπές, από τρεις εξεταστές η κάθε μία.

Αριθμός εξεταζόμενων

19.-Να καλούνται για προφορική εξέταση, από τρεις κάθε φορά ή περισσότεροι, ειδικά των κατώτερων τάξεων. Ακόμη ο δάσκαλος τους βάζει με αριθμητική, αλφαβητική σειρά, ή με άλλη σειρά που εκτιμάται πιο εύχρηστη.

Na είναι φανεροί οι κατάλογοι

20.-Οι εξεταστές-κριτές, να διαβάζουν από πριν τον κατάλογο του δασκάλου και να βλέπουν τις παρατηρήσεις του για κάθε ένα[μαθητή], που παρουσιάζεται για εξέταση, αντιπαραβάλλοντας τον κατάλογο αν είναι δυνατόν, με τους προηγούμενους καταλόγους του ίδιου χρόνου, ώστε να φαίνεται πιο εύκολα πόσο καθένας προοδεύει, ή δύναται να προοδεύσει.

Διαδικασία της εξέτασης

21.-Η εξέταση θα αρχίζει ως εξής: Κατ' αρχάς, αν είναι δυνατόν, κάθε ένας να απαγγέλλει ένα μέρος του δοκιμίου του. Ακολούθως να του διορθώνονται τα λάθη και να τα αιτιολογεί, προσδιορίζοντας τον κανόνα βάση του οποίου έκανε λάθος. Ακολούθως, στους μαθητές της γραμματικής, να προτείνεται κάποιο θέμα στην καθομιλούμενη, για να το μεταφράζουν αμέσως στα λατινικά. Μετά όλοι να εξετάζονται γύρω από τους κανόνες και τα θέματα που διδάσκονται στις αντίστοιχες τάξεις. Τέλος, αν είναι ανάγκη, να ερμηνεύεται ένα σύντομο εδάφιο από τα διδαγμένα βιβλία της τάξης.

Πώς πρέπει να δίδεται ο βαθμός

22.-Μετά την εξέταση της κάθε τριάδας, όταν είναι ακόμη φρέσκια η κρίση των εξεταστών, δίδεται ο βαθμός στους εξετασθέντες, λαμβανομένης υπόψη της σύνθεσης του θέματος [δοκιμίου], των σημειώσεων του δασκάλου (της τάξης) και των απαντήσεων στις προφορικές ερωτήσεις.

Σε περιπτώσεις αμφιβολίας

23.-Για να ξεκαθαρίζονται οι περιπτώσεις αμφιβολίας, ο Διευθυντής μπορεί να δίνει τα καθημερινά γραπτά του [μαθητή], από διαφορετικές χρονικές περιόδους. Να εξετάζονται από τους ίδιους εξεταστές, για να κρίνουν αν θα επαναλάβει το γραπτό του και την εξέταση. Επιπροσθέτως, σε περίπτωση αμφιβολίας, πρέπει να ληφθεί υπόψη, η ηλικία, ο προηγούμενος χρόνος στην ίδια τάξη, η ευφυΐα και η επιμέλεια.

Απόρρητο του βαθμού

24.-Όταν ολοκληρωθεί εντελώς η εξέταση, ο βαθμός δεν δημοσιεύεται, ούτε δίδεται στον καθένα. Προτού να ανακοινωθεί, πρέπει να γνωστοποιηθεί σε κάθε δάσκαλο, ο κατάλογος με τους βαθμούς των δικών του μαθητών.

Οι μη ικανοί και οι σκνηροί

25.-Αν κάποιος δεν κρίθηκε καθόλου ικανός για προβιβασμό, δεν του δίδεται με καμία παράκληση. Αν κάποιος είναι μόλις και μετά βίας ικανός, αλλά για την ηλικία του και τον χρόνο που διάνυσε στην ίδια τάξη, ή για άλλο λόγο, πιστεύεται ότι πρέπει να τον προβιβάσουν, προβιβάζεται, αν δεν υπάρχει πρόβλημα, με την προϋπόθεση ότι, αν δεν συμμορφωθεί ως προς την επιμέλεια του σύμφωνα με τον Δάσκαλο του, θα ξαναστέλνεται στην κατώτερη τάξη και δεν θα γράφεται το όνομά του στον κατάλογο (των προβιβασμένων). Τέλος αν μερικοί είναι τόσο σκνηροί, ώστε ούτε ικανοί να είναι για προβιβασμό, ούτε να έχουν ελπίδα για κάποια πρόοδο στην τάξη τους, να εξετάζεται από τον Πρότανη, για να μην κατέχουν την θέση ανώφελα, να ενημερώνονται με ευγενικό τρόπο οι γονείς ή οι κηδεμόνες τους.

Δημοσίευση-ανακοίνωση

26.-Να αναγιγνώσκεται ο κατάλογος των προβιβασμένων δημόσια, ή ξεχωριστά σε κάθε μια τάξη, ή ενώπιον όλων μέσα στην αίθουσα. Αν κάποιος υπερτερούν κατά πολύ των άλλων, κατονομάζονται τιμητικά στην πρώτη θέση, και οι άλλοι κατά αλφαβητική ή αξιολογική σειρά.

Κατάλογος Βιβλίων

27.-Πριν από την έναρξη των σπουδών, αναφέρει στον Πρότανη για να εξετάζεται εγκαίρως, κατάλογο των βιβλίων που θα χρησιμοποιηθούν αυτό τον χρόνο στα σχολεία μας, ώστε να ελέγχονται λεπτομερώς με τον Γενικό Διευθυντή και τους Δασκάλους και ο ίδιος τρόπο καθορίζεται, σε περίπτωση που κατά την διάρκεια του χρόνου, πρέπει να αλλάξουν βιβλία ή συγγραφείς.

Αντίτυπα των βιβλίων

28.-Να φροντίζει για να εξετάζεται εγκαίρως από τους δημόσιους βιβλιοπώλες, ώστε να μην ελλείπουν αξιόλογα αντίτυπα βιβλίων, των οποίων εμείς και οι εξωτερικοί μαθητές έχουμε ανάγκη κάθε ημέρα ή τον επόμενο χρόνο.

Καθορισμός των θέσεων.

29.-Στις αρχές κάθε χρόνου, να καθορίζει ο ίδιος, ή μέσω των δασκάλων, σε καθένα σπουδαστή και στους συμμαθητές του τη θέση του στον πάγκο. Στους εξωτερικούς μαθητές και στους οικοτρόφους, μέσω των ανωτέρων τους ακόμη και αν σε κάποια περιοχή δεν καθιερώνεται η σειρά των θέσεων, κατά αξιοκρατική σειρά. Στους ευγενείς τα πιο άνετα καθίσματα, στους Δικούς μας και τους άλλους μοναχούς, αν υπάρχουν, ξεχωριστά καθίσματα από τους εξωτερικούς. Και να μην επιτρέπεται να γίνεται κάποια μεγάλη αλλαγή χωρίς την έγκρισή του .

Χρόνος για ιδιαίτερη μελέτη

30.-Είναι σπουδαιότατο, μέγιστη ανάγκη το να διαθέτει χρόνο Διευθυντής όχι μόνο για τους Δικούς μας, αλλά επίσης για τους εξωτερικούς μαθητές και τους οικοτρόφους, και παρομοίως, αν δεν υπάρχει τίποτα το εναντίον, να διατίθεται χρόνος και στους εξωτερικούς μαθητές, από τους δασκάλους ή τους Διευθυντές των Κολλεγίων τους, με τρόπο ώστε να αξιοποιούνται καλύτερα οι ώρες της ιδιαίτερης μελέτης.

Καμιά απαλλαγή

31.-Να μην απαλλάσσει κανένα, ειδικά για μακρό χρονικό διάστημα, εκτός από σοβαρή δικαιολογία, από το γραπτό έμμετρο δοκίμιο και από την μελέτη των ελληνικών.

Διαλέξεις μηνιαίες

32.-Να φροντίζει στις μηνιαίες Διαλέξεις, που υποχρεωτικά γίνονται δημόσια από τους ρητορικούς μέσα στην αίθουσα, να παρίστανται επίσης οι μαθητές των ανώτερων τάξεων Γραμματικής και όχι μόνον οι Ρητορικοί και οι Ουμανιστές. Γι' αυτό να είναι ενημερωμένοι οι Δάσκαλοι να προσκαλούν καθένα από τους μαθητές μας. Σε κανένα από τους Δικούς μας δεν επιτρέπεται να απουσιάζει, χωρίς την άδεια του Πρότανη.

Ρητορικοί διάλογοι των σχολείων

33.-Να καθορίζει πότε, με ποιο τρόπο και που, θα πρέπει να συναθροίζονται οι τάξεις, για τους μεταξύ τους ρητορικούς διαλόγους. Και όχι μόνο να αποφασίζει εκ των προτέρων την διαδικασία τους, αλλά και ο ίδιος να τους βοηθά και να φροντίζει ώστε κάθε τι να γίνεται για να ωφελήσει, με σεμνότητα και σοβαρότητα. Ομοίως να είναι παρόν στις Διαλέξεις-declamazioni ή στις prelezioni, όπου οι Ρητορικοί και οι Ουμανιστές συνηθίζουν να παρουσιάζουν στο Γυμνάσιο.

Ακαδημίες

34.-Για να ενστερνίζονται και να εμβαθύνουν στις λογοτεχνικές ασκήσεις, να εξασκούνται, κατά την κρίση του Πρύτανη, εκεί όπου υπάρχουν Accademie όχι μόνο οι των τάξεων της Ρητορικής και του Ουμανισμού, αλλά επίσης και της Γραμματικής, στις οποίες, [Accademie]σε ορισμένες ημέρες και με καθορισμένους όρους, που βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου [της Ratio], να γίνονται prelezioni, διάλογοι και άλλες ασκήσεις που αρμόζουν-ταιριάζουν στους καλούς μαθητές.

Δημόσιες βραβεύσεις

35.-Να υπενθυμίζει εγκαίρως στον Ανώτερο την απονομή των Βραβείων και την διάλεξη-declamazione ή το ρητορικό διάλογο που θα πρέπει να επακολουθήσει. Σε αυτές τις απονομές-βραβεύσεις, θα πρέπει να τηρούνται οι κανόνες που τίθενται στο τέλος αυτού του κανονισμού και θα πρέπει να αναγιγνώσκονται δημόσια, ξεχωριστά σε κάθε τάξη, πριν από την γραπτή δοκιμασία-διαγώνισμα.

Οι Διακριθέντες

36.-Να φροντίζει επίσης ώστε οι μαθητές με δημόσιες βραβεύσεις, να καταξιώνονται και από τους δασκάλους στις τάξεις τους, επίσης με διακρίσεις-[διπλώματα], που θα δίνονται από τον Πρύτανη, ή εφ' όσον θα κρίνονται άξιοι, με κάποιο διακριτικό επιτυχίας, για να υπερχυθεί ο ανταγωνιστής ή με ένα βιβλίο, ως αναμνηστικό, ή να προετοιμάσει άλλα πράγματα εξ ίσου ξεχωριστά.

Ο αυστηρός κριτής ή Ειρηνοποιός

37.-Να καθορίσει για κάθε τάξη, σύμφωνα με τις συνήθειες-έθιμα των διαφόρων περιοχών, τον κατάλληλο δημόσιο κριτή, ή αν δεν αρέσει το όνομα του Censore, του μεγάλου αξιωματικού-decurione ή του ειρηνοποιού-Pretoire, ο οποίος για να τιμάται, από τους συμμαθητές του, θα παρασημοφορείται με αυτό τον προνομιακό τίτλο και θα έχει το δικαίωμα με την αποδοχή του δασκάλου, να επιτυγχάνει για τους συμμαθητές του την απαλοιφή των ελαφρότερων τιμωριών. Να παρατηρεί ποιος από τους συμμαθητές περιφέρεται στην είσοδο πριν από το σήμα[του κώδωνα], ή αν μπλάνει σε άλλη τάξη, ή αν βγαίνει από την δική του ή αφήνει την θέση του. Να αναφέρει επίσης στον Διευθυντή τους απόντες κάθε μέρας, αν κάποιος άγνωστος μπήκε στο σχολείο και τέλος αν κάποια κλοπή γίνεται στο σχολείο, παρόντος ή απόντος του Δασκάλου.

Ο Διορθωτής

38.-Για όσους υστερούν σε επιμέλεια και καλούς τρόπους και σε εκείνους που δεν αρκούν μόνο τα καλά λόγια και πράξεις, να καθορίζεται ένας διορθωτής, ο οποίος να είναι πρόσωπο, που δεν συγκαταλέγεται στο Τάγμα. Όπου τέτοιοι δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν, να σκέφτεται κάποιο τρόπο να τους τιμωρεί, ή μέσω των ιδίων των μαθητών ή με άλλο κατάλληλο τρόπο. Για τις κλοπές που γίνονται στο οικοτροφείο, να μην τιμωρούνται στο σχολείο, παρά μόνο σπάνια και για σπουδαίο λόγο.

Για κείνους που αρνούνται την τιμωρία

39.-Εκείνοι που θα αρνούνται να δεχθούν το ξύλο, ή να εξαναγκάζονται, αν αυτό μπορεί βεβαίως να γίνεται, ή αν δεν μπορεί να γίνεται χωρίς απρέπεια, όπως με τους πιο μεγάλους, να απαγορεύεται η εισαγωγή τους στο Γυμνάσιο μας, αν δεν συμβουλεύονται πρώτα τον Πρύτανη. Και το ίδιο να γίνεται με εκείνους που απουσιάζουν συχνά από το σχολείο.

Απέλαση από τα Σχολεία

40.-Αν δεν επαρκούν ούτε τα λόγια ούτε το έργο των διορθωτών και δεν υπάρχει ελπίδα βελτίωσης κάποιου και δημιουργεί σκάνδαλο για τους άλλους, είναι καλύτερα να τον απομακρύνουν από τα σχολεία, παρά να τον κρατούν εκεί όπου και ο ίδιος λίγο ωφελείται και βλάπτει τους άλλους. Αυτή η απόφαση εντούτοις να αφήνεται στον Πρύτανη, ώστε κάθε τι, όπως αρμόζει, να αποβαίνει προς δόξα και χάρη του Θεού.

Τιμωρία άμεση επιτόπου

41.-Αν τύχει κάποια περίπτωση στην οποία, για να αποφύγουμε το σκάνδαλο, δεν αρκεί η αποβολή από τα σχολεία, αυτό αναφέρεται στον Πρύτανη, ώστε εκείνος να τον συμβουλεύει πως πρέπει να ρυθμίσει καλύτερα το θέμα. Εν τούτοις όσο είναι δυνατόν, θα πρέπει να αποφασίζει με πνεύμα πραότητας και με τρόπο που να διατηρεί την ειρήνη και την αγάπη σε όλους.

Να μην ξαναγίνεται δεκτός κανείς

42.-Να μην ξαναγίνεται δεκτός στα σχολεία μας κανείς από εκείνους, που ή διώχτηκαν μία φορά, ή απομακρύνθηκαν χωρίς δικαιολογημένη αιτία, χωρίς προηγουμένως να έχει ενημερωθεί ο Πρόεδρος, καθήκον του οποίου είναι να καθορίζει ότι πρέπει να γίνει.

Ησυχία στην είσοδο

43.-Να μην ανέχεται, ούτε στην είσοδο, ούτε στις τάξεις, ακόμη και στις ανώτερες, να είναι κάποιος οπλισμένος, ούτε να τεμπελιάζει, ούτε να τρέχει, ούτε να ξεφωνίζει. Να μην τους επιτρέπεται να ορκίζονται, ούτε να υβρίζουν με λόγια ή πράξεις, ούτε να είναι κάποιος απρεπής ή ασελγής. Αν συμβαίνει κάτι (από αυτά), αμέσως να επαναφέρεται στην τάξη και να φροντίζει με τον Πρόεδρο με οποιονδήποτε τρόπο να επανέλθει η ησυχία στην είσοδο.

Να αγρωπνεί στον διάδρομο και στις τάξεις

44.-Όχι μόνο να είναι τακτικά στον διάδρομο, ή σε μια αίθουσα απ' όπου θα παρακολουθεί τον διάδρομο, όσο θα διαρκούν τα μαθήματα στις τάξεις, αλλά να πηγαίνει κάθε τόσο να επισκέπτεται τις τάξεις, πριν να χτυπήσει το κουδούνι για να εισέλθουν. Και πάντοτε να είναι παρόν στην πόρτα, κατά την έξοδο.

Η εκκλησία και η Λειτουργία

45.-Να φροντίζει να μην γίνεται φασαρία από τους μαθητές κατά την είσοδο στην εκκλησία και κατά την έξοδο από αυτήν. Και να είναι πάντοτε παρόν, κάποιος από τους Δασκάλους και ακόμη περισσότερο κατά την διάρκεια της λειτουργίας, στην οποία παρίστανται όλοι κάθε πρωί ευλαβικά, με τάξη και πειθαρχία.

Εξομολόγηση

46.-Να φροντίζει οι εξομολόγοι να έρχονται στην ώρα τους στις προκαθορισμένες ημέρες και ώρες, για τις εξομολογήσεις των μαθητών, κατά την διάρκεια της οποίας ο ίδιος να εισέρχεται στην εκκλησία κάπου-κάπου και να βεβαιώνεται αν οι μαθητές προσέρχονται με ταπεινότητα και ευλάβεια.

Να μην καλούνται οι μαθητές από την τάξη

47.-Κανείς ακόμη και ο ίδιος ο Διευθυντής, να μην καλεί τους μαθητές από την τάξη ειδικά κατά την διάρκεια των *prelezioni*. Αν αυτό θα παραλείπεται από άλλους, να ενημερώνεται σχετικά ο Πρόεδρος.

Να μην χρησιμοποιεί τα έργα των μαθητών

48.-Να μην χρησιμοποιεί ποτέ τα έργα των μαθητών, είτε για να γράψει, είτε για άλλα πράγματα, ούτε να επιτρέπει να το κάνουν άλλοι.

Τοιχοκόλληση των κανόνων

49.-Οι γενικοί κανόνες για όλους τους εξωτερικούς μαθητές πρέπει να τοιχοκολλώνται δημοσίως σε χώρο που να μπορούν να διαβάζονται από όλους και ξεχωριστά επίσης σε κάθε τάξη. Πρέπει ακόμη να μπορούν να διαβάζονται, συνήθως στην αρχή κάθε μήνα στην τάξη της Ρητορικής και στις άλλες κατώτερες.

Παράκληση του Γενικού Διευθυντή

50.-Όπου δεν υπάρχει Διευθυντής Ανώτερων σπουδών, με την έγκριση του Πρόεδρου, να επιφορτίζεται ο ίδιος να επιβλέπει τις συνθέσεις-*composizioni*, που παρουσιάζονται δημόσια και να μοιράζει τα βιβλία στους μαθητές μας, πάλι με την άδεια του Πρόεδρου».

«CAP. XIII. ΚΑΝΟΝΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ»

«Παρουσία στις γραπτές εξετάσεις

1.-Γνωρίζουμε όλοι, σχετικά με την γραπτή εξέταση, ότι δεν λαμβάνεται υπόψη κανείς από εκείνους που απουσιάζουν την ημέρα των γραπτών εξετάσεων, εκτός και εάν εμποδίστηκαν από σοβαρές αιτίες.

Χρόνος για το γράψιμο

2.-Να έρχονται στην ώρα τους στο σχολείο, ώστε να μπορούν να γράψουν με ακρίβεια και εγκυρότητα το θέμα του δοκιμίου και εκείνο που ο Διευθυντής, ή κάποιος άλλος στη θέση του, θα τους ανακοινώσει και να ολοκληρώνουν, μέσα στο σχολικό χρόνο. Γιατί, μετά την επιβολή της σιωπής, δεν θα επιτρέπεται σε κανένα να συνομιλεί με άλλους, ούτε και με τον ίδιο το Διευθυντή, ή με αυτόν που θα τον έχει αντικαταστήσει.

Προετοιμασμένοι

3.-Πρέπει να έρχονται εφοδιασμένοι με τα βιβλία και τα άλλα αναγκαία πράγματα για να γράφουν, ώστε να μην χρειάζεται να ζητούν οτιδήποτε από άλλους κατά την διάρκεια της γραπτής δοκιμασίας.

Διαδικασία, μορφή

4.-Το γραπτό δοκίμιο πρέπει να βρίσκεται σε απόλυτη αντιστοιχία με την βαθμίδα-επίπεδο κάθε τάξης και επιπλέον να είναι μέσα στο θέμα και να ακολουθεί το προκαθορισμένο ύφος και τρόπο γραφής. Οι αβέβαιες εκφράσεις να αποφεύγονται, επίσης λέξεις που παραλείπονται, ή που αλλάζουν αυθαίρετα για να αποφεύγεται η δυσκολία, θα ληφθούν υπόψη ως λάθη.

Να φυλάγονται από τους συμμαθητές τους

5.-Να μην επικοινωνούν με συμμαθητές του πάγκου. Επειδή αν βρεθούν δυο ίδια και απaráλλαχτα γραπτά δοκίμια, αμφότερα θα θεωρούνται διαβλητά, αφού δεν μπορεί να εξακριβωθεί ποιός από τους δύο έχει αντιγράψει από τον άλλο.

Έξοδος από το σχολείο

6.-Για να αποφεύγονται οι πονηριές, αν κάποιος, αφού θα έχει αρχίσει να γράφει, προκύψει ανάγκη, να ζητήσει άδεια για να βγει, θα πρέπει να αφήνει το θέμα και ότι θα έχει γράψει στον Διευθυντή ή σε όποιον διευθύνει τότε το σχολείο.

Παράδοση του γραπτού

7.-Καθένας που ολοκληρώνει το γραπτό, το επανεξετάζει επιμελώς στη θέση του, το διορθώνει και το τελειοποιεί όσο μπορεί. Επειδή, μετά την παράδοση του στον Διευθυντή, δεν μπορεί να του επιστραφεί, αν αργότερα το απαιτήσει, για να κάνει κάποια διόρθωση.

Να γράφεται το όνομα

8.-Καθένας θα διπλώνει όμορφα, σύμφωνα με την οδηγία του Διευθυντή, το δικό του γραπτό δοκίμιο και θα γράφει στο πίσω μέρος μόνο το όνομά και το επίθετο του στα λατινικά, ώστε, αν είναι δυνατόν, όλα τα γραπτά να μπορούν να μπαινουν πιο εύκολα σε αλφαβητική σειρά.

Ολοκλήρωση του γραπτού

9.-Όταν κάποιος πηγαίνει στον Διευθυντή για να του παραδώσει το γραπτό, να παίρνει μαζί τα βιβλία του, ώστε παραδίδοντας το, να βγαίνει αμέσως σιωπηλά από την τάξη. Οι υπόλοιποι μετά, καθώς βγαίνουν οι άλλοι, να μην αλλάζουν θέση, μα να τελειώνουν το γραπτό [στην ίδια θέση] όπου το άρχισαν.

Χρόνος

10.-Αν κάποιος δεν έχει ολοκληρώσει την γραπτή δοκιμασία στον προσδιορισμένο χρόνο, να παραδίδει εκείνο το κομμάτι που έχει γράψει. Γιατί όλοι πρέπει να λαμβάνουν υπόψη, πόσος χρόνος υπάρχει για γραφή, πόσος για αντιγραφή και πόσος για επαλήθευση.

Στην εξέταση

11.-Τέλος, όταν έρχονται στην προφορική εξέταση, να φέρνουν τα βιβλία, που διδάσκονται εκείνο το χρόνο, πάνω στα οποία θα πρέπει να εξετασθούν. Και ενώ ερωτάτε ένας, οι άλλοι παρόντες, να ακούνε καλά, αλλά να μην κάνουν νεύματα αποδοχής σωστού ή λάθους, ούτε να διορθώνουν αν δεν ερωτώνται».

«Cap. XIV. KANONES GIA TA BRABEIA»

«Αριθμός των βραβείων

1.-Για την τάξη της ρητορικής διατίθενται οκτώ (8) βραβεία, δύο για την Λατινική σύνθεση-δοκίμιο «composizione latina» σε πεζό λόγο και δύο για την σύνθεση σε ποιητικό έμμετρο λόγο, δύο για την Ελληνική σύνθεση, «composizione greca» σε πεζό λόγο και άλλα δύο για την σύνθεση ποιήματος. Έξι (6) ομοίως, αλλά ακριβώς με την ίδια σειρά, για την τάξη *Humanità*-Ανθρωπιστικών γραμμάτων και για την τάξη της ανώτερης Γραμματικής, εξαιρείται δηλαδή το ελληνικό ποίημα, το οποίο κατά κανόνα δεν χρησιμοποιείται πριν την τάξη της Ρητορικής. Επίσης τέσσερα (4) για όλες τις άλλες κατώτερες τάξεις, εξαιρουμένου του ποιήματος στα λατινικά. Επιπλέον ένα ή δύο βραβεία για κάθε τάξη, δίδονται σε εκείνους που απήγγειλαν καλύτερα από τους άλλους, την Χριστιανική Διδασκαλία.

Όπου ακόμη ο αριθμός των μαθητών είναι μεγάλος ή μικρός, θα μπορούσαν να δοθούν περισσότερα ή λιγότερα βραβεία, επειδή λαμβάνεται περισσότερο υπόψη η λατινική σύνθεση σε πεζό λόγο.

Ημέρες για τα γραπτά

2.-Τα γραπτά (δοκίμια) για το διαγωνισμό να μοιράζονται σε διαφορετικές ημέρες, έτσι που μια ημέρα να αφιερώνεται στον Λατινικό πεζό λόγο, μια άλλη στην ποίηση και ομοίως δύο ημέρες στον πεζό και ποιητικό ελληνικό λόγο.

Καθορισμένες ώρες

3.-Όλοι να συγκεντρώνονται, καθένας στην τάξη του, τις προκαθορισμένες ημέρες και ώρες για τα γραπτά (δοκίμια).

Απαγορεύεται η έξοδος και η συνομιλία

4.-Όταν δοθεί το θέμα, κανείς δεν βγαίνει από την τάξη του, ούτε μιλά με άλλους, ούτε να εισέρχεται ούτε να βγαίνει από τη δοκιμασία, πριν να ολοκληρωθεί και παραδοθεί το γραπτό. Αν υπάρξει ανάγκη να βγει, αφού ζητήσει άδεια, αφήνει το θέμα και ότι έχει γράψει, σε εκείνον, που τότε διευθύνει το σχολείο.

Πώς δίδεται παράταση χρόνου

5.-Αν κάποιος επιθυμεί περισσότερο χρόνο για να ολοκληρώσει την εργασία του με μεγαλύτερη επιμέλεια, παραμένει ακόμη όσο θέλει, εφόσον δεν βγαίνει από την τάξη, αλλά να μην δίνεται χρόνος πέρα από την δύση του ήλιου.

Να σηματοδοτούνται τα γραπτά (να μαρκάρονται με αναγνωριστικά σημάδια)

6.-Όταν κάποιος θέλει να φύγει, θα παραδίδει στον Διευθυντή του Γυμνασίου ή τον αντικαταστάτη του το γραπτό του, επιμελώς αντιγραμμένο, προσθέτοντας ένα σημάδι, ένα σύμβολο, όποιο θα ήθελε, αλλά χωρίς το όνομα του. Του δίδεται μαζί ένας άλλος φάκελος, μέσα στον οποίο το όνομα και το επίθετο τα οποία προσδιορίζονται από το ίδιο χαρακτηριστικό σημάδι-σύμβολο, κλείνονται επιμελώς, με τέτοιο τρόπο ώστε να μην μπορεί να διαβαστεί το όνομα.

Να τα φυλάσσει με ασφάλεια

7.-Ο Διευθυντής του Γυμνασίου να φυλάσσει υπεύθυνα και εμπιστευτικά όλα τα γραπτά και να μην ανοίγει τους φακέλους που περιέχουν τα ονόματα, πριν να κριθούν οριστικά.

Οι Κριτές

8.-Να διαλέγουν τρεις κριτές, μορφωμένους και εχέμυθους, από τους οποίους ένας θα μπορούσε να είναι ένας εξωτερικός [όχι δάσκαλος], αν αυτό συνηθίζεται στον τόπο, οι οποίοι δεν θα γνωρίζουν τίνας είναι το κάθε γραπτό. Οι κριτές αφού διαβάσουν τις συνθέσεις και λάβουν σοβαρά υπόψη το θέμα, ανακοινώνουν όλους τους νικητές που αρίστευσαν, με βαθμολογική σειρά, και έναν ή δύο από εκείνους, που βρίσκονται πολύ κοντά στους νικητές, ως επιλαχόντες.

Το κριτήριο της απόφασης

9.-Στην κρίση να προτιμάται πάνω απ' όλα, αν θα έχουν γράψει περισσότερο, από εκείνον του οποίου η σύνθεση είναι καλύτερη σε ύφος-stile. Αν στο ίδιο είδος και στυλ αρκετοί είναι ισόβαθμοι, να προτιμώνται εκείνοι που έγραψαν περισσότερο από εκείνους που έγραψαν λιγότερο. Αν και σε αυτό είναι ίσοι, νικητής να είναι αυτός που υπερέχει στην ορθογραφία. Αν στην ορθογραφία και στο υπόλοιπο είναι όμοιοι, το βραβείο να δίνεται σε αυτόν που έχει γράψει με γράμματα πιο καλλιγραφικά. Αν είναι και σε αυτά ίσοι, ή να μοιράζεται το βραβείο, ή να δίνεται και στους δύο, ή να γίνεται κλήρωση. Αν ακόμη κάποιος νικήσει τους άλλους σε όλα τα είδη των γραπτών, να παίρνει τα βραβεία σε όλα τα είδη.

Να αποκαλύπτονται τα ονόματα

10.-Αφού ανακοινώσει την απόφαση ο Διευθυντής με τον Πρότανη και τον Γενικό Διευθυντή, ανοίγει τους φακέλους, όπου υπάρχουν τα ονόματα των διαγωνιζομένων με τα σημάδια-σύμβολα. Εξακριβώνει με προσοχή για να μην γίνει λάθος, από τα σημάδια-σύμβολα τα ονόματα των νικητών, και ενημερώνει, χωρίς να τα ανακοινώνει σε άλλους, παρά μόνον στους δασκάλους.

Τελετή της απονομής των βραβείων

11.-Την καθορισμένη ημέρα, με πολύ μεγαλοπρέπεια εάν είναι δυνατόν με παρουσία προσκεκλημένων, ανακοινώνονται δημοσίως τα ονόματα των νικητών. Εκείνοι έρχονται μπροστά και δίνεται σε καθένα το βραβείο τιμητικά. Αν κάποιος δεν είναι παρόν, εκτός και αν έχει πάρει άδεια γι'

αυτό, από το Διεθθυντή για σοβαρούς λόγους που παρουσιάζονται από τον Πρότανη, θα χάνει το βραβείο, παρά το ότι του δόθηκε, με κάθε δικαίωμα.

Απονομή (των βραβείων)

12.- Όποιος ανακοινώνει τους νικητές, θα καλεί κάθε ένα, με αυτό τον τρόπο περίπου:

«Για την δόξα και την πρόοδο των λογοτεχνικών σπουδών, από όλους τους μαθητές του γυμνασίου μας, κρίνεται άξιος και βραβεύεται με το πρώτο, το δεύτερο, το τρίτο κλπ. βραβείο, στον Λατινικό πεζό λόγο, ελληνικό, στο Λατινικό ποίημα, ελληνικό ποίημα κλπ. ο τάδε μαθητής (όνομα του νικητή)». Έπειτα να δίνει το βραβείο στον νικητή, συνήθως με κάποιο μικρό ποίημα που να ταιριάζει στην περίπτωση, το οποίο αν είναι δυνατόν, να επαναλαμβάνεται από τη χορωδία. Τέλος ο ίδιος που ανακοινώνει τους νικητές, να ανακοινώνει επιπροσθέτως τα ονόματα των επιλαχόντων, στους οποίους θα μπορούσε επίσης να δοθεί κάτι, για βραβείο.

Ποινή στους τολμηρούς

13.-Αν κάποιος παραβιάσει αυτούς τους κανόνες, ή διαπράξει κάποια κατεργαριά, να μην λαμβάνεται υπόψη η εργασία του».

«Cap.XV. ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΟΙΝΟΙ-ΓΕΝΙΚΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΤΩΝ ΚΑΤΩΤΕΡΩΝ ΤΑΞΕΩΝ»

«Σκοπός.

1.-Ο δάσκαλος πρέπει να μορφώνει τους εφήβους, τους οποίους μας εμπιστεύονται για εκπαίδευση στο Τάγμα μας, με τέτοιο τρόπο ώστε, μαζί με τα γράμματα, να λαμβάνουν επίσης και τις καλές συνήθειες που αρμόζουν σε Χριστιανούς. Το ειδικό του ενδιαφέρον, είτε στα μαθήματα, όταν θα του δίδεται ευκαιρία, είτε εκτός αυτών, να στοχεύει ώστε να προδιαθέτει τον πολύτιμο νου των εφήβων, στην υπακοή και στην αγάπη του Θεού και στις αρετές που θα πρέπει να τους ευχαριστούν. Ακόμη να παρατηρεί πρωτίστως τα ακόλουθα.

Προσευχή πριν από το μάθημα

2.-Πριν να αρχίσει το σχολείο, κάποιος να λέει μια σύντομη προσευχή και αυτό να καθιερωθεί και ο Δάσκαλος και όλοι οι μαθητές να την παρακολουθούν με προσοχή, με το κεφάλι ακάλυπτο και γονατιστοί. Πριν να αρχίσει το μάθημα ο ίδιος δάσκαλος να κάνει το σημείο του Σταυρού, με το κεφάλι ακάλυπτο και να αρχίζει.

Λειτουργία και προσευχή

3.-Να φροντίζει ώστε όλοι να είναι παρόντες στην λειτουργία και στην προσευχή. Στην λειτουργία κάθε πρωί, στην προσευχή τις γιορτινές ημέρες, στις οποίες επίσης να στέλνονται οι μαθητές, ή ακόμη να τους καθοδηγεί, σύμφωνα με τη συνήθεια της περιοχής, σχεδόν δύο φορές κάθε εβδομάδα κατά την διάρκεια της Τεσσαρακοστής.

Χριστιανική διδασκαλία

4.-Ειδικά στις τάξεις της Γραμματικής και στις άλλες επίσης αν είναι ανάγκη, την Παρασκευή ή το Σάββατο, να μελετάται η Χριστιανική διδασκαλία και να απαγγέλλεται από απέξω, ακόμη και αν δεν είναι για απαγγελία, και πιο συχνά να γίνεται σε μερικά μέρη και από τους νέους μαθητές.

Προτροπή, ενθάρρυνση

5.-Ομοίως την Παρασκευή ή το Σάββατο να γίνεται μία θεία προτροπή ή η ερμηνεία της Χριστιανικής Διδασκαλίας για μισή ώρα: να προτρέπει πάνω απ' όλα κυρίως στην καθημερινή προσευχή στο Θεό και ειδικότερα να απαγγέλλεται κάθε πρωί το Ροδάριο της Αειπάρθενου, ή η Δέηση της Παναγίας, και να συχνάζουν με επιμέλεια και ευλάβεια στα Άγια Μυστήρια της Μετάνοιας και της Ευχαριστίας, για να αποφεύγονται οι κακές παρέες, να αποστρέφονται τις αμαρτίες, τις κακές συνήθειες και να καλλιεργούνται οι αρετές που αρμόζουν σε Χριστιανό.

Συνομιλίες πνευματικές

6.-Επίσης στις ιδιαίτερες συνομιλίες να ενσταλάζει τα ίδια, σχετικά με την ευλάβεια, αλλά όχι με τρόπο, που να δίδεται η εντύπωση, ότι θέλουμε να ελκίσουμε κάποιον στο τάγμα μας. Και αν παρατηρεί σε κάποιον, επιθυμία αυτού του είδους, να τον παραπέμπει στον εξομολόγο.

Λιτανείες και ευλάβεια στην Αειπάρθενο

7.-Να απαγγέλλονται οι Λιτανείες της Παναγίας στην τάξη του κάθε Σάββατο προς το βράδυ, ή αν υπάρχει συνήθεια, να τους οδηγεί να τις παρακολουθούνε μαζί με τους άλλους στην εκκλησία. Με επιμέλεια έπειτα να ενσταλάζει στους μαθητές την ευλάβεια στην Παναγία ομοίως στον Άγγελο Φύλακα.

Ανάγνωση Πνευματική

8.-Να προτρέπει επίσης στην πνευματική ανάγνωση ειδικά από την ζωή των Αγίων. Και αντιθέτως, ο ίδιος, όχι μόνο να είναι εγκρατής στο να εξηγεί στους νέους, έργα ρυπαρών συγγραφέων και αναμφίβολα εκείνα τα εδάφια στα οποία υπάρχουν πράγματα που μπορεί να βλάψουν τα καλά ήθη, αλλά επιπροσθέτως να αποτρέπει τους μαθητές, με όση δύναμη έχει, από το να τους διαβάσουν έξω από το σχολείο.

Εξομολόγηση

9.- Να φροντίζει ώστε κανείς να μην παραλείπει την εξομολόγηση κάθε μήνα. Θα δίνει οδηγίες ώστε οι μαθητές να προσκομίζουν στους εξομολόγους ένα μπιλιέτο, όπου εκεί θα είναι γραμμένο το όνομα του, το επίθετο και η τάξη, για να μπορεί έπειτα να γνωρίζει εκείνους οι οποίοι το αμέλησαν, επαληθεύοντας τα σημειώματα.

Να προσέχεται για τους μαθητές

10.-Να προσέχεται συχνά για τους μαθητές του και να τους διαπαιδαγωγεί με τα παραδείγματα της δικής του θρησκευτικής μοναχικής ζωής.

Υλακοή στον Διευθυντή

11.-Να υλακοεί στον Διευθυντή των Κατώτερων σπουδών, στα θέματα που αφορούν στις σπουδές και στην πειθαρχία του σχολείου. Χωρίς προηγούμενη συμβουλή του, να μην δέχεται κανένα στο σχολείο ή να του δίνει άδεια, ούτε να επιχειρεί να αναλύει και να εξηγεί κανένα βιβλίο, ούτε να απαλλάσσει κάποιον από τις κοινές σχολικές ασκήσεις.

Βαθμίδα του κάθε σχολείου

12.-Όλες οι τάξεις να διατηρούν την δική τους βαθμίδα. Της ρητορικής και της Umanità, να απαρτίζουν ιδιαίτερο τμήμα: τρεις πρέπει να είναι οι τάξεις της Γραμματικής, στις οποίες ολοκληρώνεται σχεδόν ένα τμήμα. Γι' αυτό το λόγο όλοι οι κανόνες (της Γραμματικής) του *Emmanuele* πρέπει να διαιρούνται σε τρία μέρη, κάθε ένα για την αντίστοιχη του τάξη, αλλά με μέθοδο που πάντοτε, σε κάθε τάξη, να επαναλαμβάνονται άμεσα τα θέματα που μαθαίνονται στο κατώτερο σχολείο, όπως επισημαίνεται στους κανόνες του κάθε δασκάλου.

Διαίρεση της Ελληνικής Γραμματικής

13.-Επίσης η ελληνική γραμματική θα διαιρείται κανονικά με αυτήν την μέθοδο. Το πρώτο μέρος, για την κατώτερη τάξη, αρχίζει από τα πρώτα στοιχεία, το σχηματισμό των απλών ονομάτων και των απλών ρημάτων. Το δεύτερο για την μεσαία τάξη, περιλαμβάνει την κλίση των ονομάτων τα περισώμενα ρήματα, τα βοηθητικά και οι πιο εύκολοι τύποι. Το τρίτο για την ανώτερη τάξη, περιλαμβάνει τα υπόλοιπα μέρη του λόγου, δηλαδή όσα περιέχονται κάτω από τον τίτλο των βασικών, εκτός από τις διαλέκτους και τους δύσκολους ιδιωτισμούς. Το τέταρτο για την Umanità, όλο το συντακτικό. Το πέμπτο μέρος τέλος για την *Retorica*, την τέχνη της Μετρικής.

Μοίρασμα των ωρών

14.-οι ώρες πρέπει να μοιράζονται σταθερά, ώστε να διδάσκονται και οι ασκήσεις να είναι καθορισμένες, δηλαδή: το πρωί, δύο ώρες σχεδόν για την Ρητορική και δύο ώρες και μισή για την Ουμανιτά και τις άλλες τάξεις. Άλλες τόσες για το απόγευμα. Την ημέρα της αργίας σχεδόν 2 ώρες.

Πότε θα μπορούσαν να αλλάξουν

15.-Εν τούτοις ο κανονισμός για αυτές τις ασκήσεις, μπορεί να διαφοροποιηθεί σύμφωνα με τις τοπικές συνήθειες, να προσαρμοστεί σύμφωνα με την κρίση του Επαρχιακού προϊσταμένου, με την προϋπόθεση να τηρούνται οι ίδιες ασκήσεις και ο ίδιος χρόνος όπως αναφέρεται στους κανόνες του κάθε δασκάλου και να τηρείται σταθερότητα σε ότι άλλοτε ίσχυσε.

Αν πέφτει γιορτή το Σάββατο

16.-Αν πέφτει μια γιορτή την ημέρα του Σαββάτου, οι ασκήσεις αυτής της ημέρας να μεταφέρονται στην προηγούμενη ημέρα, ή να παραλείπονται.

Διαίρεση της ημέρας της Αργίας

17.-Η ίδια διαίρεση θα γίνεται την ημέρα της αργίας, αν δεν καθορίζονται ειδικές ασκήσεις. Ωστε οι ατομικές ασκήσεις που γίνονται τις άλλες ημέρες, να μπορούν να ολοκληρωθούν ανάλογα, ή να παραλείπεται κάθε μια εκ περιτροπής και να αφήνεται ένας ορισμένος χρόνος για συζήτηση.

Συνήθεια να μιλούν Λατινικά

18.-Να διατηρείται πάνω απ' όλα με αυστηρότητα η συνήθεια να μιλούν λατινικά, εξαιρουμένων εκείνων των σχολείων στα οποία οι μαθητές δεν γνωρίζουν να μιλάνε λατινικά, ούτως ώστε σε ότι αφορά το σχολείο, να μην επιτρέπεται καθόλου η χρήση της τοπικής γλώσσας και να επιβάλλεται επίσης αυστηρή επίπληξη σε αυτόν που το ξερνά. Γι' αυτό ο δάσκαλος να μιλά πάντα λατινικά.

Άσκηση της Μνήμης

19.-Οι μαθητές να απαγγέλλουν τα μαθήματα απέξω (να τα απομνημονεύουν) στους αξιωματικούς «*decurioni*», το αξίωμα των οποίων θα ειπωθεί μετέπειτα στον κανόνα 36, αν δεν προτιμάται άλλος τρόπος στην ρητορική. Οι ίδιοι οι *Decurioni* μετά, [απαγγέλλουν] στον ανώτερο αξιωματικό «*al decurione maggiore*» ή στον Δάσκαλο. Αν είναι δυνατόν οι απαγγελίες να γίνονται, κάθε μέρα από μερικούς αμελείς και αδιάφορους [μαθητές], ή από αυτούς οι οποίοι καθυστερούν στο σχολείο, για να εξακριβώνεται η εμπιστοσύνη των *Decurioni* και να τηρούν όλοι με πειθαρχία το καθήκον τους. Την ημέρα του Σαββάτου επαναλαμβάνονται με δημόσια απαγγελία από μνήμης, όσα έμαθαν σε μια ή δύο εβδομάδες. Όταν ολοκληρώνεται ένα βιβλίο, θα μπορούν τότε να επιλέγονται μερικοί, οι οποίοι από καθέδρας, να το επαναλαμβάνουν όλο από την αρχή, με κάποια βέβαια επιβράβευση.

Εργασίες γραπτές

20.-Οι γραπτές εργασίες πρέπει να προσκομίζονται κάθε μέρα εκτός από το Σάββατο, στις τάξεις της γραμματικής. Στις άλλες τάξεις τα γραπτά σε πεζό λόγο κάθε ημέρα, εκτός των αργιών και του Σαββάτου, σε στίχους μόνο δύο φορές την εβδομάδα, δηλαδή την επομένη της Κυριακής και της αργίας. Το γραπτό στα ελληνικά, μια φορά την εβδομάδα το απόγευμα, της ημέρας που θα το δει ο δάσκαλος.

Διόρθωση

21.-Τα γραπτά πρέπει να διορθώνονται, κατά κανόνα, εμπιστευτικά-ιδιαιτέρως και με χαμηλή φωνή κάθε μαθητή ξεχωριστά, ώστε στο μεταξύ να δίνεται ο χρόνος στους άλλους, να κάνουν ασκήσεις λογοτεχνικού ύφους. Να συναθροίζονται όμως άμεσα, από τα γραπτά κάθε μέρας, κάποια από τα καλλίτερα και κάποια από τα χειρότερα, στην αρχή ή στο τέλος, να διαβάζονται δημοσίως και να σχολιάζονται.

Τρόπος διόρθωσης

22.-Η μέθοδος της διόρθωσης των γραπτών, είναι γενικά η εξής: επισημαίνεται που αναφέρεται στους κανόνες. Ερωτάται πως μπορεί να διορθωθεί. Δίνονται οδηγίες στους συμμαθητές να διορθώσουν αμέσως δημοσίως μόλις επισημαίνουν ένα λάθος και να αναφέρουν τον κανόνα, έναντι του οποίου σημειώθηκε. Τέλος να επιδοκιμάζεται αυτός που τα έχει κάνει όλα σωστά. Ενώ αυτό γίνεται δημοσίως, οι μαθητές να μελετούν, ο καθένας για τον εαυτόν του και να διορθώνουν το πρόχειρο αντίγραφο τους, το οποίο πρέπει πάντα να προσκομίζουν εκτός από το αντίγραφο για τον δάσκαλο.

Να διορθώνονται όσο το δυνατόν περισσότερα

23.-Θα ήταν χρήσιμο να διορθώνει ο δάσκαλος κάθε ημέρα τα γραπτά του καθενός, γιατί με αυτόν τον τρόπο, καταφέρει το πρώτιστο και μεγαλύτερο όφελος. Αν όμως δεν του το επιτρέπει ο μεγάλος αριθμός των μαθητών, να διορθώνει όσα περισσότερα μπορεί, με τέτοια μέθοδο, που να ζητάει την επόμενη ημέρα εκείνων των μαθητών που δεν μπόρεσε την προηγούμενη. Επομένως ειδικά τις ημέρες στις οποίες προσκομίζονται οι έμμετροι στίχοι, να μοιράζει μερικά από τα γραπτά για διόρθωση στους συμμαθητές (για να διευκολύνεται αυτό το θέμα, ο κάθε μαθητής γράφει στο περιθώριο του γραπτού του, όχι μόνο το όνομα του μα επίσης εκείνο του συμμαθητή του). Κάποιους να τους διορθώνει ο ίδιος ο Δάσκαλος το απόγευμα, την ώρα της αποστήθισης. Άλλους, αν θέλει τους διορθώνει στα σπίτι.

Ασκήσεις κατά την διάρκεια της διόρθωσης

24.-Ενώ διορθώνει τα γραπτά, να αναθέτει ποικίλες ασκήσεις, τότε αυτές, τώρα εκείνες, σύμφωνα με την βαθμίδα της τάξης. Καμιά αιτία, όπως η πλήξη να μην χαλαρώνει τη σκέψη και το νου των εφήβων.

Επανάληψη

25.-Η επανάληψη της «prelezione», είτε της προηγούμενης ημέρας είτε της παρούσης, να γίνεται με τον ίδιο τρόπο. Ή ολόκληρη από ένα,[μαθητή] ή καλύτερα από αρκετούς σκοπίμως, ώστε όλοι να εξετάζονται. Να επαναλαμβάνονται τα ουσιώδη πράγματα και τα πιο χρήσιμα, πρώτα από τους πιο προχωρημένους και μετά από τους υπόλοιπους. Και να γίνεται ή συνεχόμενα, ή διακεκομμένα δια μέσου των ερωτήσεων του Δασκάλου, ενώ ο συμμαθητής διορθώνει, αν ο άλλος κάνει λάθος, ή το αποφεύγει, αν αμφιβάλλει.

Επανάληψη το Σάββατο

26.-Το Σάββατο να επαναλαμβάνονται όλα τα διδαγμένα θέματα κατά την διάρκεια της εβδομάδας. Αν υπάρχουν αρκετοί που θα μπορούσαν να προετοιμαστούν να απαντήσουν σε όλα αυτά τα θέματα, ή απ' όλο το βιβλίο, να διαλέγονται κάποιοι για να απαντούν και άλλοι για να τους προκαλούν με δύο ή τρεις ερωτήσεις στον καθένα, επιβραβεύοντας την προσπάθεια.

Ανάλυση-Ερμηνεία εδαφίου αρχαίου κλασσικού συγγραφέα

27.-Στις «prelezione» να εξηγούνται μόνο οι αρχαίοι συγγραφείς (οι κλασσικοί), με κανένα τρόπο οι πρόσφατοι(οι Ουμανιστές). Θα υπάρχει μεγάλο όφελος αν ο Δάσκαλος δεν είναι απροετοίμαστος, ούτε αυτοσχεδιάζει πρόχειρα, αλλά αναπτύσσει αυτό που θα έχει γράψει στο στίτι μετά από σκέψη και αφού πρώτα έχει διαβάσει όλο το βιβλίο ή όλο τον ρητορικό λόγο που πρέπει να εξηγήσει και να διδάξει. Η μέθοδος, της «prelezione» θα είναι κανονικά αυτή. Πρώτον να εκφωνήσει διαβάζοντας σωστά και συνεχόμενα όλο το εδάφιο, με εξαίρεση, μερικές φορές, στην ρητορική και στην Ουμανιτά, που θα μπορούσε να είναι πιο μεγάλο. Δεύτερον, παρουσιάζει σύντομα το θέμα και το συνδέει με προγενέστερα θέματα, αν είναι ανάγκη. Τρίτον, στην ανάλυση κάθε περιόδου, αν μεταφράζει στα λατινικά, να αποσαφηνίζει (να επεξηγεί) τα πιο δυσνόητα σημεία, να συνδέει το ένα με το άλλο, ερμηνεύοντας την φράση, όχι με αδέξια και πρόχειρη αντικατάσταση της μιας λατινικής λέξης με άλλη λέξη λατινική, αλλά κατόπιν συλλογισμού. Αν είναι ωστόσο δυσνόητη την επεξηγεί με φράση πιο κατανοητή. Αν έπειτα, μεταφράζει σε καθομιλουμένη, να τηρεί όσο είναι δυνατόν την θέση της λέξης. Έτσι το αντί εξοικειώνεται με την αρμονία (της περιόδου). Αν όμως δεν προσαρμόζεται η γενέθλια γλώσσα, πρώτα να το εξηγεί όλο, σχεδόν λέξη-λέξη και κατόπιν να υλοδεικνύει τον κατάλληλο τρόπο στην καθομιλουμένη. Τέταρτο, ξαναρχίζοντας από την αρχή-ακόμη και αν δεν επιθυμεί να τις παρεμβάλλει στην επεξήγηση- να κάνει τις παρατηρήσεις που αντιστοιχούν σε κάθε τάξη. Εκείνες όμως που εκτιμά ότι πρέπει να χρησιμοποιήσει, οι οποίες δεν πρέπει να είναι πολλές, να τις προσδιορίζει, ή εδώ κι εκεί κατά την διάρκεια της ερμηνείας, ή μετά την prelezione. Πρέπει όμως κατά κανόνα, να μην γράφουν τίποτε οι μαθητές της Γραμματικής, παρά μόνον αν το πει ο δάσκαλος.

Prelezione ιστορικού και ποιητή

28.-Η Prelezione του ιστορικού και του ποιητή έχουν αυτό το ιδιαίτερο, το ότι ο ιστορικός είναι για να διατρέχεται κατά κανόνα πιο γρήγορα. Στον ποιητή συχνά τα κατά παράφραση καλοδουλεμένα ορατόρια, είναι πολύ κατάλληλα, αλλά είναι αναγκαίο έπειτα να εκπαιδεύονται οι μαθητές για να διακρίνουν το ύφος του ποιητή, από εκείνο του ρήτορα.

Prelezione των κανόνων

29.-Στην επεξήγηση της ρητορικής του Cipriano και της μετρικής, της λατινικής και της ελληνικής γραμματικής και παρόμοιων θεμάτων που αφορούν τους κανόνες, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη πιο πολύ τα έργα, παρά τα λόγια. Να προτείνονται σύντομα παραδείγματα αξιόλογων συγγραφέων και να μεταφράζονται αμέσως. Στις τάξεις της γραμματικής, ειδικά στις κατώτερες, όταν παρουσιάζεται κάτι πιο δύσκολο, να επαναφέρεται ξανά σε μία ή περισσότερες ημέρες, ή να παρεμβάλλονται και να επαναλαμβάνονται, κάποια θέματα πιο εύκολα από άλλα μέρη της γραμματικής.

Θέμα σύνθεσης

30.-Το θέμα της σύνθεσης πρέπει να ταιριάζει, όχι να είναι ουρανοκατέβато, αλλά καλά προσχεδιασμένο και συνήθως κατ' απομίμηση ενός γραπτού κειμένου, του Κικέρωνα, κατά το δυνατόν, με ύφος αφήγησης, ή προτροπής, ή επαίνου, ή νουθεσίας και τα παρόμοια. Επίσης, όπου επιβάλλεται, από τον κανονισμό, θα πρέπει να γράφεται τόσο σε λατινική γλώσσα, όσο και σε γενέθλια γλώσσα. Ακολούθως ο δάσκαλος να διαβάζει αμέσως (με δυνατή φωνή) το υπαγορευόμενο θέμα, και επεξηγεί, αν υπάρχει κάποια δυσκολία. Προτείνει λεξιλόγιο, φράσεις και άλλες βοήθειες και υπαγορεύοντας επισημαίνει, εκτός του Δάσκαλου της ρητορικής, πως πρέπει να γράφεται κάθε μέρος και με ποια σημεία στίξης. Να ανατίθεται ένα θέμα αξιόλογο, πιο ευρύ από τα συνήθη, όταν συντρέχουν περισσότερες γιορτινές ημέρες, ή όταν αρχίζουν οι μεγάλες ή οι μικρές διακοπές.

Ο ρητορικός διάλογος

31.-Πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη η «disputa», και να εξασκείται όλες τις φορές που δίνεται γι' αυτήν χρόνος, όταν γίνεται στις τάξεις, ή όταν ερωτά ο δάσκαλος τους μαθητές και όταν τους διορθώνουν οι συμμαθητές τους, ή όταν ερωτώνται εναλλάξ οι συμμαθητές μεταξύ τους, ώστε να προωθείται ο αξιοπρεπής ανταγωνισμός, που εξασφαλίζει το μεγάλο κίνητρο στις σπουδές. Θα μπορούσαν να ανταγωνισθούν ή ένας-ένας, ή μερικοί από το ένα μέρος και μερικοί από το άλλο, ειδικά οι καλύτεροι μεταξύ των, ή επίσης ένας μόνο, που να προκαλεί αρκετούς. Συνήθως ο απλός μαθητής αντιμετωπίζει τον απλό μαθητή, ο αξιωματούχος τον αξιωματούχο. Αλλά επίσης ο απλός μαθητής μερικές φορές μπορεί να αντιμετωπίσει τον αξιωματούχο και αν νικήσει θα μπορεί να ξανακερδίσει το υψηλό αξίωμα του, ή ένα άλλο βραβείο, ή ένα σύμβολο της νίκης, όπως απαιτούν η αξιοπρέπεια του σχολείου και οι συνήθειες του τόπου.

Εξαιρετικές ασκήσεις-δοκιμασίες

32.-Οι αξιόλογες δοκιμασίες-ασκήσεις είναι πολύ χρήσιμες, με τις οποίες γενικά πρέπει να επισημαίνεται ότι καλλιεργείται όχι μόνο η μνήμη μα επίσης η ευστροφία των μαθητών. Τα θέματα που θα παρουσιάζονται δημοσίως, να είναι επιμελώς επεξεργασμένα από τον Δάσκαλο, ποτέ όμως να μην τα αλλάζει ολοκληρωτικά. Το ίδιο πρέπει να ειπωθεί για τους στίχους που παρουσιάζονται δημόσια. Επιπλέον πρέπει να εξασφαλίζεται ότι οι μαθητές θα ελέγχουν με αξιοπρέπεια τη φωνή, τις χειρονομίες και γενικά κάθε πράξη.

Η διδασκαλία ή η διάλεξη στο σχολείο

33.-Στις τάξεις της Ρητορικής και της *Humanità*, κάθε τρίτο Σάββατο ως επί πλείστον να γίνεται μια «prelezione» ή μια διάλεξη-ρητορεία-declamazione, ενός ρητορικού λόγου Ελληνικού ή Λατινικού, ή ενός ποιήματος, με πρόσκληση της μιας τάξης από την άλλη.

(Ρητορικός)Διάλογος με τις γειτονικές τάξεις

34.-Ο διάλογος με τις γειτονικές τάξεις να λαμβάνει χώρα αρκετές φορές το χρόνο, την ημέρα που θα καθορίζει ο Διευθυντής των Κατώτερων σπουδών, για μια ώρα περίπου, μόνο πάνω στα κοινά μαθήματα και των δύο τάξεων, κάτω από την καθοδήγηση των δύο αντίστοιχων καθηγητών. Να ανταγωνίζονται σε δύο ομάδες, ή τρεις ή περισσότερες οι καλύτεροι μαθητές της μίας και της άλλης τάξης, ή να προετοιμάζονται πρώτα πάνω σε προκαθορισμένες ερωτήσεις και απαντήσεις, ή πάνω σε οποιαδήποτε ερώτηση δική τους πρωτοβουλίας, ή ανταπαντώντας σε δύσκολες προτάσεις-εισηγήσεις από έναν ειδικό σχετικά με την ρητορική.

Οι αξιωματούχοι

35.-Περίπου κάθε μήνα, ή κάθε δίμηνο, να επιλέγονται οι αξιωματούχοι [τίτλοι τιμής], που επίσης απονέμονται αν αρέσει, όπως αυτοί των βραβείων, ακόμη και αν σε κάποιο τόπο αυτό δεν θεωρείται αναγκαίο στην τάξη της ρητορικής. Γι' αυτό τον σκοπό, όλοι να γράφουν στο σχολείο ένα πεζό έργο και στις ανώτερες τάξεις, αν κρίνεται σκόπιμο, ένα ποιητικό έργο, ή ένα στα ελληνικά, κατά την διάρκεια του ημερήσιου σχολικού προγράμματος του σχολείου, εκτός κι αν στις κατώτερες τάξεις θεωρείται χρήσιμο, να αφήνεται ένα μισάωρο για «disputa». Αυτοί που θα έχουν γράψει καλύτερα από όλους, να παίρνουν το ανώτερο αξίωμα, οι αμέσως επόμενοι να παίρνουν αξιολογικά, άλλους βαθμούς τιμής. Και τα ονόματά τους, για να έχουν το χαρακτήρα μέγιστης κουλτούρας (μόρφωσης), να λαμβάνονται από την Ελληνική Δημοκρατία ή τη Ρωμαϊκή ή από το στρατό. Για να αναπτύσσεται η άμιλλα, η τάξη μπορεί να διαιρείται σε δύο τμήματα, εκ των οποίων το ένα να είναι οι αξιωματούχοι

και το άλλο οι αντίπαλοι τους και να κατανέμεται σε καθένα των μαθητών, ο δικός του αντίπαλος (ανταγωνιστής). Οι ανώτεροι αξιωματούχοι αμφοτέρων των τμημάτων να καθίζουν στην πρώτη θέση.

I decurioni (Οι δεκανείς)

36.-Ο δάσκαλος να καθορίζει επίσης τους δεκανείς, οι οποίοι έχουν το αξίωμα να παρακολουθούν εκείνους που πρέπει να απαγγέλλουν απέξω από μνήμης, να συλλέγουν τα γραπτά για τον δάσκαλο και να σημειώνουν σε ένα βιβλιαράκι πόσες φορές ο καθένας παρέλειψε κάτι στην από στήθους απαγγελία, εκείνους που δεν έγραψαν, ή δεν έφεραν το διπλό αντίγραφο και να παρακολουθούν οτιδήποτε άλλο, σύμφωνα με την οδηγία του δασκάλου.

Προετοιμασία της εξέτασης

37.-Περίπου ένα μήνα πριν την εξέταση για τον γενικό προβιβασμό, οι μαθητές να εξετάζονται εντατικά στα πρωτεύοντα μαθήματα σε όλες τις τάξεις, εκτός ίσως της ρητορικής. Αν κάποιος κατά την διάρκεια του ετήσιου προγράμματος σπουδών, είναι πολύ καλά προετοιμασμένος, ο δάσκαλος το αναφέρει στον διευθυντή, ώστε εξεταζόμενος ατομικά, μπορεί να ανέλθει σε ανώτερη τάξη.

Ο κατάλογος

38.-Στις αρχές του χρόνου να παραδίδει στον Διευθυντή τον κατάλογο των μαθητών με αλφαβητική σειρά. Να τον ξαναβλέπει μερικές φορές κατά την διάρκεια του χρόνου, για να κάνει τις αναγκαίες αλλαγές και πολύ πιο συχνά αργότερα κατά την γενική εξέταση των μαθητών. Σε αυτό τον κατάλογο να καταχωρεί σε πολλές βαθμίδες τους μαθητές, ήτοι: Άριστοι, Καλοί, Μέτριοι, ασταθείς-Dubbi, να παραμένει (στην ίδια τάξη), να αποπεμφθεί (από το σχολείο). Αυτές οι σημειώσεις θα μπορούσαν να προσδιορίζονται με τους αριθμούς 1, 2, 3, 4, 5, 6.

Μέριμνα για Πειθαρχία

39.-Τίποτα να μην τηρείται καλύτερα από την πειθαρχία στην τήρηση των κανόνων. Να είναι λοιπόν πρωταρχική φροντίδα του Δασκάλου, ώστε οι μαθητές να εκτελούν, εκείνο που είναι γραμμένο στον κανονισμό τους και να ακολουθούν όλα όσα αφορούν τις σπουδές. Αυτό θα το εξασφαλίζει πιο εύκολα, με την ελπίδα της τιμητικής διάκρισης και του βραβείου και με τον αυτοσεβασμό, παρά με την τιμωρία (του ξολοδαρμού).

Μέθοδος τιμωρίας

40.-Να μην είναι επιεικής όσον αφορά την τιμωρία, ούτε υπερβολικός στην εξέταση. Να υποκρίνεται μάλλον όταν μπορεί, χωρίς να δίνει σε κανένα (τιμωρία). Και όχι μόνο να μην χτυπά κανένα (γιατί αυτό πρέπει να γίνεται μέσο για διόρθωση), αλλά να είναι συγκρατημένος απολύτως, από οποιαδήποτε χλευασμό με λόγια ή πράξεις. Ούτε να ονομάζει κάποιον διαφορετικά από το όνομά του ή το επίθετο του. Μερικές φορές θα είναι ωφέλιμο στη θέση της τιμωρίας να προσθέτει κάποια εργασία πνευματική ή λογοτεχνική επιπλέον της καθημερινής. Να αφήνει ακόμη στον διευθυντή τις ασυνήθιστες τιμωρίες ή τις πιο αυστηρές, ειδικά για χτυπήματα που συμβαίνουν έξω από το σχολείο, όπως επίσης αυτούς που αποφεύγουν το ξύλο-battiture, ειδικά αν είναι πιο μεγάλοι.

Επιμέλεια, επιμονή

41.-Να αξιώνει αυστηρά την επιμέλεια από τους μαθητές και γι' αυτό να μην επιτρέπει να πηγαίνουν σε δημόσια θεάματα ή παιχνίδια. Αν κάποιος απουσιάζει, να στέλνει κάποιον συμμαθητή του ή άλλον στο σπίτι του και αν δεν δίδονται ικανοποιητικές δικαιολογίες, θα πρέπει να υποβληθεί στην τιμωρία της απουσίας «dell' assenza». Εκείνοι που απουσιάζουν για αρκετές ημέρες χωρίς λόγο, να στέλνονται στον Διευθυντή, χωρίς την συγκατάθεση του οποίου δεν πρέπει να γίνονται δεκτοί.

Ημέρα των Εξομολογήσεων

42.-Για να μην διακόπτεται καμία από τις άλλες ασχολίες του σχολείου, εξαιτίας των εξομολογήσεων, να στέλνονται αρχικά, να εξομολογούνται τρεις ή περισσότεροι αν είναι αναγκαίο. Κατόπιν, μόλις επιστρέφουν ένας-ένας, να στέλνονται άλλοι, ένας ή δύο τη φορά, ακόμη και αν σε κάποιο τόπο δεν συνηθίζεται το να πηγαίνουν όλοι μαζί για εξομολόγηση.

Σιωπή και ταπεινότητα

43.-Να μεριμνά πάνω απ' όλα, για την τήρηση σιωπής και ταπεινότητας, ώστε κανείς να μην περιπλανιέται γύρω από το σχολείο, κανείς να μην αλλάζει την θέση του, να μην στέλνονται εναλλάξ δώρα ή σημειώματα. Να μην βγαίνουν από το σχολείο, ειδικά αν είναι δύο ή τρεις μαζί.

Έξοδος από το σχολείο

44.-Να επιτηρεί ώστε οι μαθητές να μην καλούνται εύκολα από οποιονδήποτε, ειδικά κατά την διάρκεια της *prelezione*. Επίσης, για να αποφεύγεται η σύγχυση και η οχλαγωγία στην έξοδο, ο Δάσκαλος να ελαγρυνεί από την καθέδρα ή στην πόρτα. Να βγαίνουν πρώτοι οι πλησιέστεροι στην πόρτα, ή να λαμβάνεται πρόνοια με άλλο τρόπο ώστε να βγαίνουν όλοι με σεμνότητα και ησυχία.

Οι Ακαδημίες

45.-Με απόφαση του Rettore,, να ιδρύονται Ακαδημίες σύμφωνα με τους κανόνες που είναι γραμμένοι ειδικά για αυτές, στις οποίες θα εισέρχονται πρωτίστως οι μαθητές τις γιορτινές ημέρες, για να αποφεύγονται η οκνηρία και οι κακές παρέες.

Να συζητούν με τους γονείς των μαθητών

46.-Αν εκτιμάται αναγκαίο, μερικές φορές να συζητά με τους γονείς των μαθητών, να το προτείνει στον Πρότανη, για να εξετάζει αν θα καλούνται μέσω του Διευθυντή ή άλλων, ή επίσης αν το ζητεί αξιολογούμενο άτομο, ή αν προέρχεται από αυτούς.

Οικειότητα και συζήτηση-διάλογος

47.-Να μην εμφανίζεται περισσότερο οικείος με τον έναν, παρά με τον άλλον (εκ των μαθητών). Εκτός του χρόνου του σχολείου να μην μιλά με αυτούς παρά μόνο σύντομα και για θέματα σοβαρά, σε ανοιχτό χώρο, δηλαδή όχι μέσα στην τάξη, αλλά μπροστά στην πόρτα της τάξης, ή στην είσοδο, ή στην πόρτα του κολlegίου, ώστε να διασφαλίζεται πάνω απ' όλα η διαπαιδαγώγηση.

Οι προγυμναστές, οι παιδαγωγοί.

48.-Σε κανέναν να μην προτείνεται ένα προγυμναστής, χωρίς να συμβουλευέται τον Πρότανη. Ούτε να επιτρέπει να είναι οι μαθητές στο σπίτι φορτωμένοι από προγυμναστές με άλλα μαθήματα, αλλά μόνο αυτά που διδάσκονται (στο σχολείο).

Κανένα έξοδο για το σχολείο

49.-Να μην χρησιμοποιεί το έργο κάποιου (των μαθητών) για αντιγραφή ή για άλλο λόγο ο οποίος δεν περιλαμβάνεται στις συνηθισμένες ασκήσεις του σχολείου και να μην επιτρέπει να γίνονται έξοδα καθ' οιονδήποτε τρόπο για το σχολείο.

Πρόοδος των μαθητών.

50.-Να είναι τελικά σε κάθε περίπτωση, με την βοήθεια της θείας χάρις, ευσυνείδητος και επίμονος, διαθέσιμος προς όφελος των μαθητών τόσο στα μαθήματα, όσο και στις λογοτεχνικές ασκήσεις. Να μην περιφρονεί κανένα, να βοηθά στη μελέτη και στις σπουδές τους φτωχούς εξ ίσου με τους πλουσίους και να φροντίζει για την ατομική πρόοδο καθενός εκ των μαθητών του».

«Cap.XX.KANONES KATHHGHTEH THS KATWTERHS TAEHS GRAMMATIKHS»

«Βαθμίδα

1.- Η βαθμίδα (το επίπεδο) αυτού του σχολείου είναι η τέλεια γνώση των βασικών αρχών της Γραμματικής και του Συντακτικού; δηλαδή αρχίζει από τις κλίσεις των ονομάτων και φτάνει μέχρι την κλίση των κοινών ρημάτων. Όπου υπάρχουν δύο τμήματα στην κατώτερη τάξη της Γραμματικής, να διδάσκονται από το πρώτο βιβλίο, τα ονόματα, τα ρήματα, οι βασικοί κανόνες, τα δεκατέσσερα μέρη της δομής του λόγου, και τα γένη των ονομάτων. Στο ανώτερο τμήμα από το πρώτο βιβλίο, η κλίση των ονομάτων, χωρίς τα παραρτήματα και οι αόριστοι και τα απαρέμφατα. Από το δεύτερο βιβλίο η εισαγωγή στο συντακτικό, χωρίς τα παραρτήματα, μέχρι τα απρόσωπα ρήματα. Όσο για τα ελληνικά, το κατώτερο τμήμα θα μαθαίνει να γράφει και να διαβάζει, το ανώτερο τα απλά ονόματα, και τα βοηθητικά ρήματα. Για τις «prelezioni» να χρησιμοποιούνται τα πιο εύκολα θέματα και επιπροσθέτως, κάποιες επιστολές του Κικέρωνα, διαλεγμένες γι' αυτό το σκοπό και εφόσον είναι δυνατόν, τρωμένες ξεχωριστά.

Διάρθρωση του χρόνου

2.-Η διάρθρωση του χρόνου θα είναι η ακόλουθη. Στην πρώτη πρωινή ώρα, να απαγγέλλεται από μνήμης ο Marco Tullio και η Γραμματική από τους «Decurioni». Ο Δάσκαλος διορθώνει τα γραπτά που έχουν μαζέψει οι Decurioni και εν τω μεταξύ δίνει να κάνουν οι μαθητές ασκήσεις, τις οποίες αναφέρει αργότερα ο κανόνας 4. Στην δεύτερη πρωινή ώρα, επαναλαμβάνεται σύντομα η τελευταία

«prelezione» του Κικέρωνα, εξηγείται για μισή ώρα η καινούργια και επαναλαμβάνεται. Στο τέλος υπαγορεύεται το θέμα. Στην τελευταία μισή πρωινή ώρα, εξηγείται ή επαναλαμβάνεται, οτιδήποτε από το πρώτο βιβλίο της Γραμματικής, από το προαποφασισμένο μέρος για καθεμία από τα δύο τμήματα ή σε εναλλασσόμενες ημέρες, για κάθε ένα από αυτά, ή σε αμφότερα κάθε μέρα. Ακολούθως σε όλα επιδιώκεται (η επανάληψη) από τον δάσκαλο, ή εκ περιτροπής (από τους μαθητές) για *disputa*. Όταν το απόγευμα δεν θα μπορεί να εισάγει ένα καινούργιο κανόνα της Γραμματικής (γιατί σχεδόν κάθε καινούργιο θέμα θα μείνει για να εντυπωθεί για κάμποσες ημέρες), αυτή η πρωινή «prelezione» να δίνεται όλη για *disputa*, ή για εξάσκηση. Στην πρώτη απογευματινή ώρα επαναλαμβάνεται δια αποστήθισης η λατινική γραμματική και η ελληνική, ενώ ο Δάσκαλος, το πολύ για μισή ώρα, βλέπει τις σημειώσεις των *Decurioni* και διορθώνει τα γραπτά, που συγκεντρώθηκαν το πρωινό, ή τα υπόλοιπα από εκείνα που προσκομίστηκαν από το σπίτι. Στο τέλος επαναλαμβάνεται το τελευταίο μάθημα της Γραμματικής. Στην δεύτερη απογευματινή ώρα, στο ανώτερο τμήμα, εξηγείται η γραμματική και το συντακτικό, στο κατώτερο τα πρώτα στοιχεία της Γραμματικής, τα γένη των ονομάτων και ακολούθως τα δεκατέσσερα μέρη του λόγου. Στα ελληνικά δίδεται λίγο περισσότερο από ένα τέταρτο της ώρας. Στην τελευταία μισή ώρα, γίνεται διάλογος, «*si disputati*» ή συζητείται «*si discuta*» ή κάτι καθορισμένο από τους κανόνες της γραμματικής. Το Σαββάτο, κατά την διάρκεια της πρώτης ώρας, να απαγγέλλονται δημοσίως από μνήμης όλα τα μαθήματα της εβδομάδας. Στην δεύτερη ώρα να επαναλαμβάνονται, στην τελευταία μισή ώρα να γίνεται διάλογος «*si disputati*». Το απόγευμα γίνεται το ίδιο, εκτός και αν, μαζί με την γραμματική απαγγέλλεται επίσης και η κατήχηση. Η τελευταία μισή ώρα θα χρησιμοποιείται για την εξήγηση της Κατήχησης, ή για μία εισήγηση-προτροπή, εκτός και αν έγινε την Παρασκευή και σε αυτήν την περίπτωση, να γίνεται εκείνο το οποίο αντικατέστησε η Κατήχηση.

Τρόπος της διόρθωσης των γραπτών

3.-Στην διόρθωση των γραπτών, να καθορίζει τα λάθη ως προς τους κανόνες της γραμματικής, της ορθογραφίας, και της στίξης (τονισμού). Αν έχουν διαφύγει (λάθη) (λαμβάνεται υπόψη) η δυσκολία. Να εξετάζεται κάθε θέμα σύμφωνα με τους κανόνες της γραμματικής. Να μην παραλείπεται, σύμφωνα με την περίπτωση, να γίνεται επανάληψη των εγκλίσεων και των κλίσεων (των ρημάτων και των ονομάτων)

Ασκήσεις κατά την διάρκεια των διορθώσεων

4.-Οι ασκήσεις των μαθητών, ενώ ο Δάσκαλος διορθώνει τα γραπτά, θα είναι για παράδειγμα: να μεταφράζουν στα Λατινικά σύμφωνα με την καθορισμένη γραμματική σύνταξη της καθομιλούμενης. Να μεταφέρουν από τα λατινικά στην καθομιλούμενη ένα εδάφιο του Κικέρωνα. Να το ξαναμετατρέπουν σε Λατινικά. Να επεξεργάζονται δυσκολίες πάνω σε κανόνες της Γραμματικής, ειδικά πάνω σε πρόσφατα διδαγμένους και εκφράσεις που προτείνονται από τους ανταγωνιστές συμμαθητές. Να μετατρέπουν ή να ταυτίζουν, να αντιγράφουν ελληνικά και παρόμοια.

Να επιβάλλει τη Γραμματική

5.-Στην επανάληψη των «prelezioni», να αρπάζει συχνά την ευκαιρία, για να κλίνουνται ρήματα και ουσιαστικά (*declinare e coniugare*) και για να επιβάλλει με κάθε τρόπο τη γραμματική.

Prelezione του Κικέρωνα

6.-Η *Prelezione* πάνω στον Κικέρωνα, η οποία δεν θα υπερβαίνει τις τέσσερις γραμμές, θα διεξάγεται με τον ακόλουθο τρόπο. Πρώτο, την διαβάξει όλη συνεχόμενα και εξηγεί από αυτήν αρκετά σύντομα το θέμα σε γλώσσα καθομιλούμενη. Δεύτερο, να μεταφράζει την περίοδο κατά λέξη σε γλώσσα καθομιλούμενη. Τρίτο να ξαναγυρίζει στην αρχή, να προσδιορίζει την δομή και διατρέχοντας ξανά την περίοδο, να επισημαίνει εκείνες τις περιπτώσεις που καθορίζονται από τα ρήματα. Να επισημαίνει περισσότερο στην σύνδεση των εμπλεκόμενων διδαγμένων κανόνων της γραμματικής. Να κάνει μία ή δύο παρατηρήσεις σε γλώσσα λατινική, αλλά ευκολότερες. Να επεξηγεί τις μεταφορές με παραδείγματα σε θέματα γνωστότητα. Και να μην επιβάλλει τίποτα, παρά μόνο το θέμα. Τέταρτο, αποδίδει ξανά τα λεγόμενα του συγγραφέα σε καθομιλούμενη.

Θέμα για το γραπτό

7.-Να υπαγορεύει το θέμα για το γραπτό σε γλώσσα καθομιλούμενη κατά λέξη καθαρά, όχι συνήθως περισσότερο από 4 γραμμές, πρωτίστως σε συσχετισμό με τους κανόνες της γραμματικής και μερικές

φορές γίνεται ακόμη προστίθενται από τους μαθητές κάποιοι σύντομοι στίχοι του Κικέρωνα, ή κάποια έκφραση σύμφωνα με τους κανόνες της Γραμματικής σύνταξης, ή κάποιες προτάσεις σχετικά με το συντακτικό, ή κάποια σημεία από τα βασικά μέρη της Γραμματικής που πρέπει να μελετήσουν ή άλλα πράγματα παρόμοια.

Prelezione της Γραμματικής

8.-Η Prelezione της Γραμματικής να μην περιέχει άλλο παρά τους απλούς κανόνες, οι οποίοι αν δεν θα γίνονται καλά κατανοητοί, να μην προχωρά σε άλλο.

Disputa-Διάλογος

9.-Η «Disputa», ή συζήτηση-διάλογος, θα συνίσταται, τόσο από συζήτηση κάποιων σφαλμάτων, για τα οποία ο ανταγωνιστής θα έχει ενημερωθεί από το γραπτό του αντιπάλου και από εκείνες τις περιπτώσεις που ασκήθηκαν την πρώτη ώρα, όσο από το να ερωτώνται εναλλάξ (να μεταφράζουν σε λατινική) σύμφωνα με τους κανόνες της Γραμματικής σύνταξης, τις καθομιλούμενες εκφράσεις (και πρέπει να διεξάγεται έτσι, ώστε σε ότι ρωτάται να απαντά αμέσως με τις ίδιες λέξεις την προτεινόμενη έκφραση, και αφού την σκέπτεται λίγο, να την λέει, όχι μεταφράζοντας λέξη-λέξη, αλλά όταν μπορεί, όλη μαζί). Να είναι, από τα πιο δύσκολα ονόματα και ρήματα, στην κλίση (ανώμαλα), τα οποία ειδικά χρησιμοποιούνται στην prelezione, ή να ακολουθείται η σειρά των πτώσεων και των χρόνων, ή διακεκομμένα (χωρίς σειρά), ή μόνα, ή μαζί με το επίθετο, το ουσιαστικό και την αντωνυμία. Είτε να αναφέρονται οι διευκρινήσεις των βασικών αρχών της γραμματικής με παραδείγματα. Είτε να μεταφράζονται ακριβώς στις φόρμες των ρημάτων από τα λατινικά στην καθομιλούμενη και από την καθομιλούμενη στα λατινικά. Είτε να αλλάζονται από την ενεργητική στην Παθητική. Είτε να λέγονται οι αόριστοι παρελθόντες χρόνοι και τα απαρέμφατα (των ρημάτων), τα γένη και πτώσεις των ονομάτων που θα προτείνονται και άλλα θέματα παρόμοια, κατά την κρίση του Δασκάλου».

«Cap. XXIV. ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΟΥ ΤΑΓΜΑΤΟΣ»

«Ενότητα των σπουδών με την ευλάβεια

1.-Εκείνοι που για να σπουδάσουν παρακολουθούν τα σχολεία του Τάγματος, να γνωρίζουν ότι, με την βοήθεια του Θεού, θα φροντίσουν να τους μορφώσουν στην ευλάβεια και στις άλλες αρετές και όχι μόνον στις ελεύθερες τέχνες-*arti liberali*.

Ποιες τάξεις για ποιόν

2.-Ο καθένας θα παρακολουθεί εκείνη την τάξη, στην οποία, μετά από εξέταση, θα τον κατατάξει ο Διευθυντής.

Εξομολόγηση και λειτουργία

3.-Σχεδόν κάθε μήνα να εξομολογούνται και κάθε μέρα να παρίστανται, όπως καθορίζεται, στην Θυσία της Θείας Λειτουργίας την καθορισμένη ώρα και στην προσευχή τις γιορτινές ημέρες.

Χριστιανική Διδασκαλία

4.-Κάθε εβδομάδα να παρακολουθούν την διδασκαλία της Κατήχησης και να μαθαίνουν από αυτήν την περίληψη (σύνοψη), σύμφωνα με τις εντολές των Δασκάλων.

Να μην μεταφέρονται όπλα στο σχολείο

5.-Κανείς από τους μαθητές μας να μην εισέρχεται στο σχολείο με όπλα, ξιφίδια, μαχαίρια, ή άλλα αντικείμενα παρόμοια, τα οποία απαγορεύονται κατά τις συνήθειες της περιοχής και της εποχής(τόπου και χρόνου).

Από τι να απέχουν

6.-Να απέχουν εντελώς, από όρκους, προσβολές, βρισιές, συκοφαντίες, φέματα, απαγορευμένα παιχνίδια, επικίνδυνα μέρη ή απαγορευμένα από τον Διευθυντή των σχολείων, τέλος από κάθε πράγμα αντίθετο στην έντιμη και ηθική συμπεριφορά.

Πώς να χρησιμοποιείται ο διορθωτής

7.-Να γνωρίζουν ότι, αν δεν θα χρησιμεύουν οι κανόνες και οι νοθεσίες, σε αυτό που αρμόζει στην καλή συμπεριφορά και στην μελέτη των γραμμάτων, οι Δάσκαλοι θα μεταχειρίζονται τον διορθωτή-*il correttore* για να τους τιμωρεί. Εκείνοι οι οποίοι θα αρνούνται τις τιμωρίες, ή δεν θα δίνουν ελπίδα

βελτίωσης, ή θα είναι για τους άλλους ενοχλητικοί, ή θα σκανδαλίζουν με το παράδειγμά τους, να γνωρίζουν ότι θα αποπέμπονται από τα σχολεία μας.

Υπακοή

8.-Όλοι να υπακούουν στους Δασκάλους τους και να σέβονται στο σχολείο και στο οικοτροφείο, τους κανονισμούς που έχουν επιβληθεί για τις σπουδές.

Επιμέλεια και τάξη

9.- Να εφαρμόζουν με σοβαρότητα και σταθερότητα το πνεύμα των σπουδών. Να είναι τακτικοί και ακριβείς στην παρακολούθηση του σχολείου, επιμελείς στο να ακούν και να επαναλαμβάνουν τα μαθήματα και στην εκτέλεση των άλλων ασκήσεων (σχολικών εργασιών). Αν δεν καταλαβαίνουν κάτι ή έχουν κάποια αμφιβολία να συμβουλευόμαστε τον Δάσκαλο.

Ησυχία, σιωπή

10.-Να μην περιφέρονται εδώ ή εκεί μέσα στο σχολείο, αλλά να είναι σεμνοί και σιωπηλοί, ο καθένας στη θέση του και στο μέρος του, φροντίζοντας (προσεύχοντας) τον εαυτό τους και τα πράγματά τους. Ούτε να βγαίνουν από το σχολείο αν δεν δίνεται γι' αυτό η άδεια από τον Δάσκαλο. Να μην μουντζουρώνουν ή σημαδεύουν τους πάγκους, την καρέκλα, τα θρανία, τους τοίχους, τις πόρτες τα παράθυρα, ή ότι άλλο, με γραφές, γρατσουνιές ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο.

Ποιες παρέες να αποφεύγουν

11.-Να αποφεύγουν τις κακές παρέες ή επίσης τις ύποπτες. Να συναλλάσσονται μόνο με εκείνους των οποίων το παράδειγμα και η παρέα, τους προτρέπουν στις σπουδές και στην χρησιμότητα.

Από ποια βιβλία να απέχουν

12.- Να απέχουν απολύτως από το να διαβάζουν επικίνδυνα βιβλία ή άχρηστα.

Να αποφεύγουν τα θεάματα και τα θέατρα

13.-Να μην πηγαίνουν ούτε σε δημόσια θεάματα, κωμωδίες, παιχνίδια, ούτε σε βασανιστήρια κακοποιών, –εκτός ίσως, από εκείνα των αιρετικών–, ούτε να αναπαριστάνουν κάποια προσωπικότητα σε υπαίθρια θέατρα, είτε οικεία, είτε ιδιωτικά, χωρίς προηγουμένως να έχουν την άδεια του Δασκάλου ή του Διευθυντή των σχολείων.

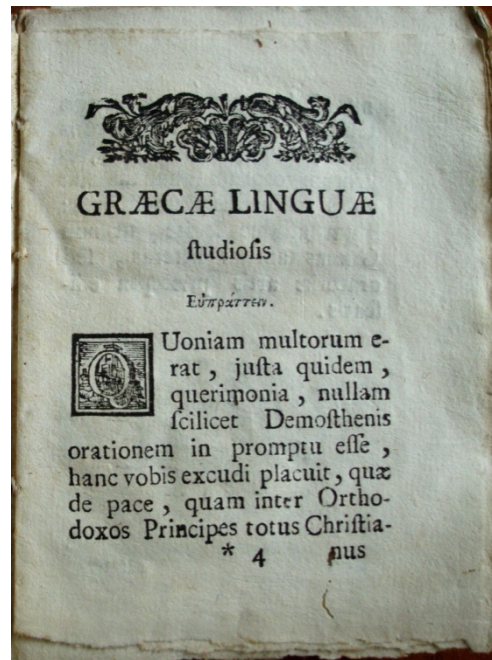
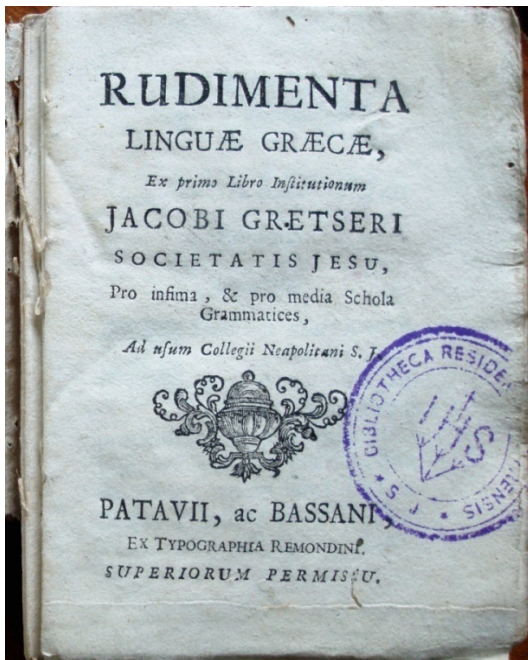
Ευλάβεια

14.-Να υποχρεώνονται να διατηρούν το πνεύμα αγνό και καθαρό και να τηρούν με μέγιστη επιμέλεια το θείο νόμο-*leggi divina*. Να προσεύχονται συχνά και με θέρμη στο Θεό, στην Αγιότατη Παρθένα Μητέρα του Θεού και στους άλλους Αγίους. Να επικαλούνται τακτικά την βοήθεια των Αγγέλων, ειδικά του Αγγέλου Φύλακα Προστάτη. Να τηρούν πάντοτε την σεμνότητα σε όλα μα κυρίως μέσα στην εκκλησία και στο σχολείο.

Παράδειγμα ζωής

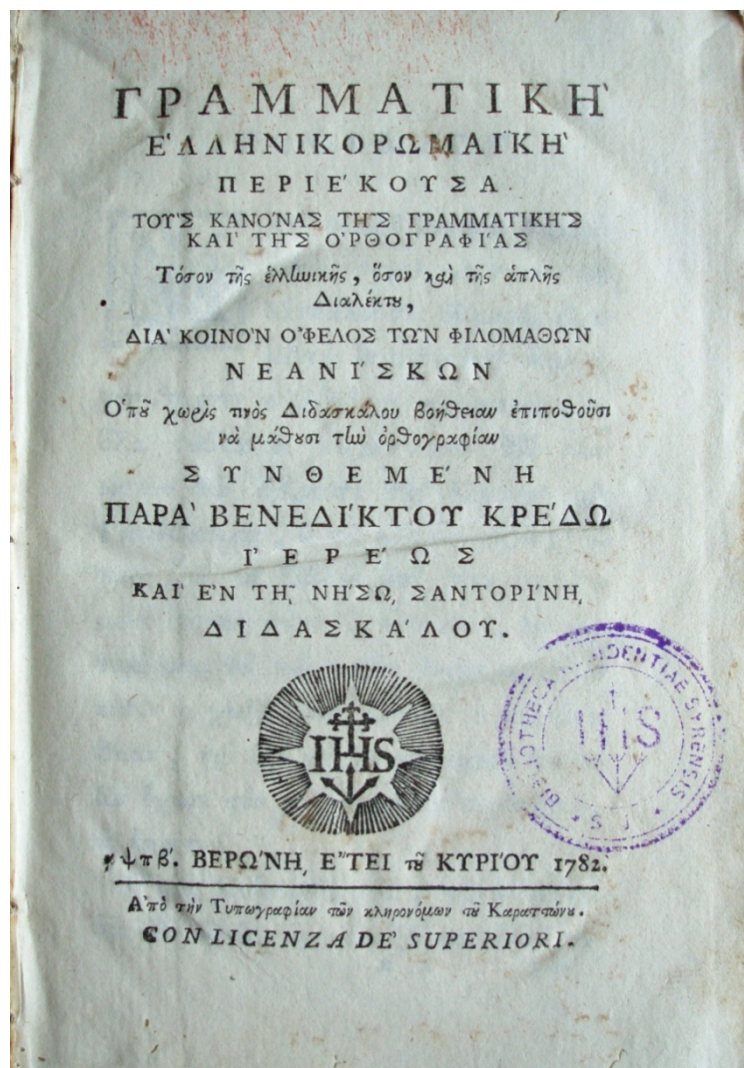
15.-Τέλος, σε κάθε περίπτωση και σε κάθε πράξη να συμπεριφέρονται με ήθος, ώστε ο καθένας να αντιλαμβάνεται εύκολα ότι αυτοί επιθυμούν την αρετή και τη χρησιμότητα στη ζωή τους, εξ ίσου με τα γράμματα και την γνώση».

Προμετωπίδες από το Εποπτικό υλικό του Αρχείου των Ιησουιτών Σύρου (ΑΤΙΣ)

ΑΤΙΣ Ε 40, Λεξικό τσέπης Ιταλικό, Ελληνικό και Λατινικό, του Jacobi Gretseri, η πρώτη του έκδοση έγινε το 1593

ΑΤΙΣ ε 28, Ελληνική Γραμματική του Βενέδικτου Credo, του 1782

Κατήχηση Βελλαρμίνο μεταφρασμένη, του 1832

Ελληνοϊταλικό Λεξικό του Girolamo Germano, έκδοση του 1619

ELEMENTA
GEOMETRIÆ

PLANÆ ac SOLIDÆ,

Nec non selecta

EX ARCHIMEDE
THEOREMATA
AUCTORE

ANDREA TACQUET

Societatis JESU Sacerdote, & Matheseos professore

ITEM

TRIGONOMETRIA PLANA, ET SPHÆRICA
ROBERTI JOSEPHI BOSCOVICH

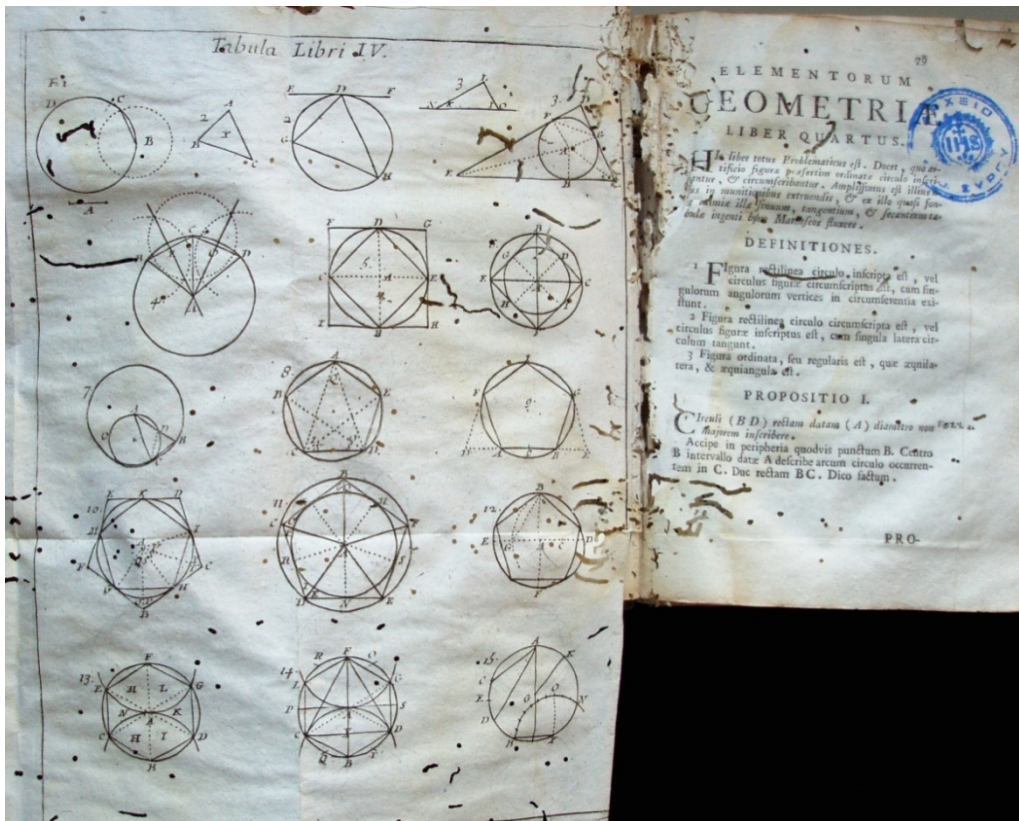
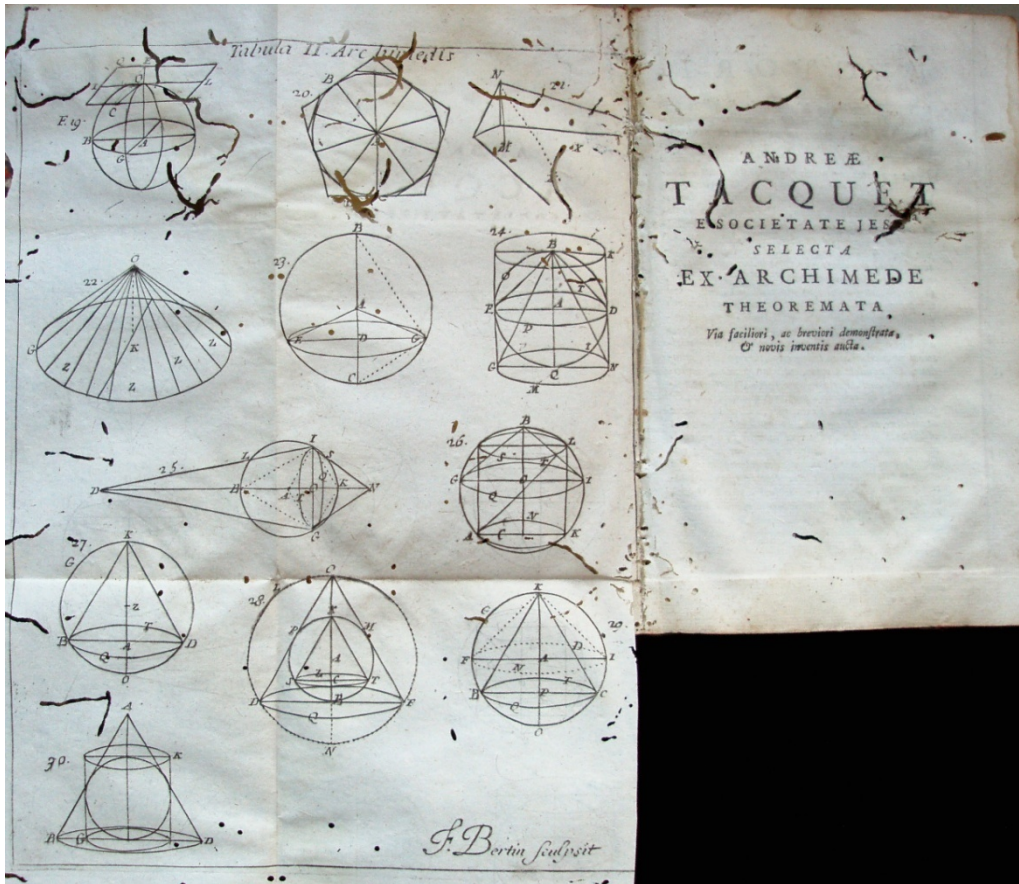
Ejusdem S. J. quibus nuperrime accedunt sinuum tan-
gentium, secantium, & logarithmorum tabulæ.

AD USUM SEMINARII PATAVINI.

PATAVII, Typis Seminarii. MDCCLXI.
Apud Joannem Mansfrè. Superiorum Permissu.

ΑΤΙΣ 70γ, Γεωμετρία, έκδοση του 1761

ΑΤΙΣ 70γ, Γεωμετρία του 1761

Ελπίδα Πρίντζη-Καμπέλη σελ. 89

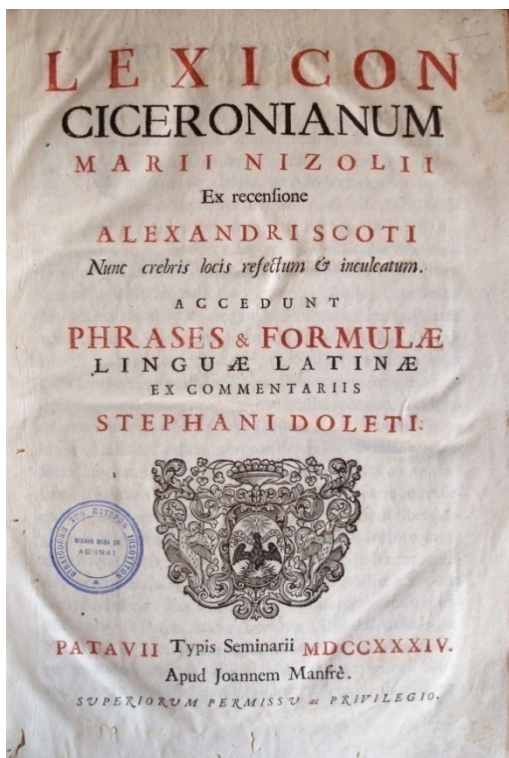

ΑΤΙΣ ε30, Χριστιανική Διδασκαλία του 1792 από τον π. Φραγκίσκο LaLomia

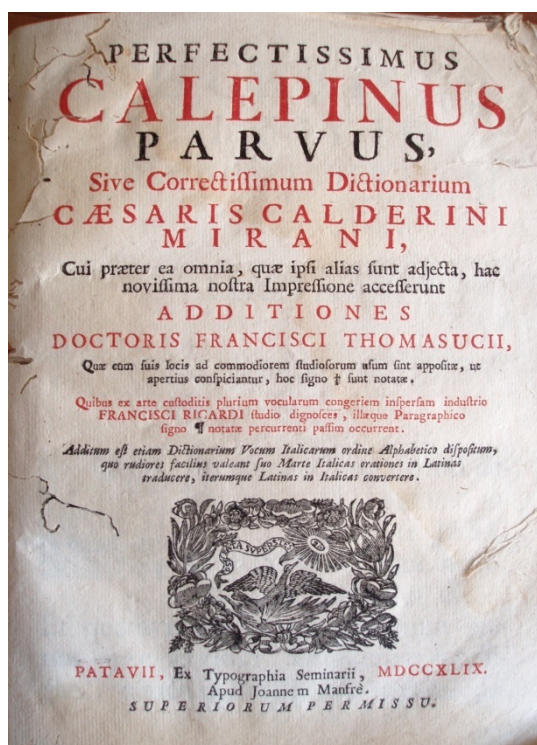

ΑΤΙΣ 57γ, Μαθηματάριο του Κεραμέως, έγχρωμο, του 1814

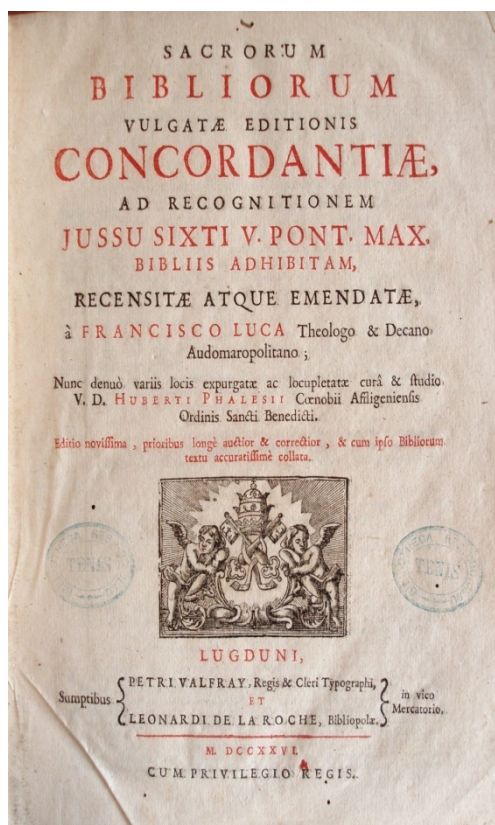
Πηγή: ΑΤΙΣ. Προμετωπίδες λατινικών λεξικών και άλλων εκδόσεων του 18^{ου} αιώνα, από το Αρχείο των Ιησουιτών Σύρου

Έκδοση 1734

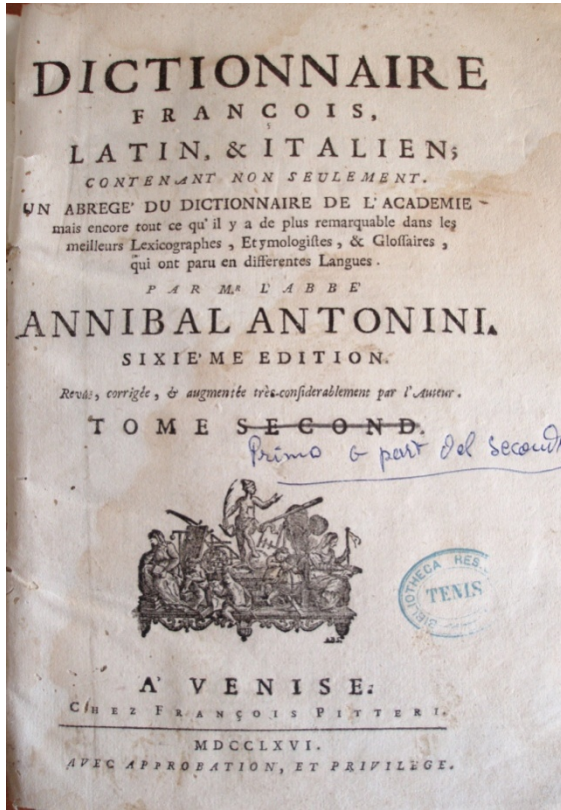
Έκδοση 1749

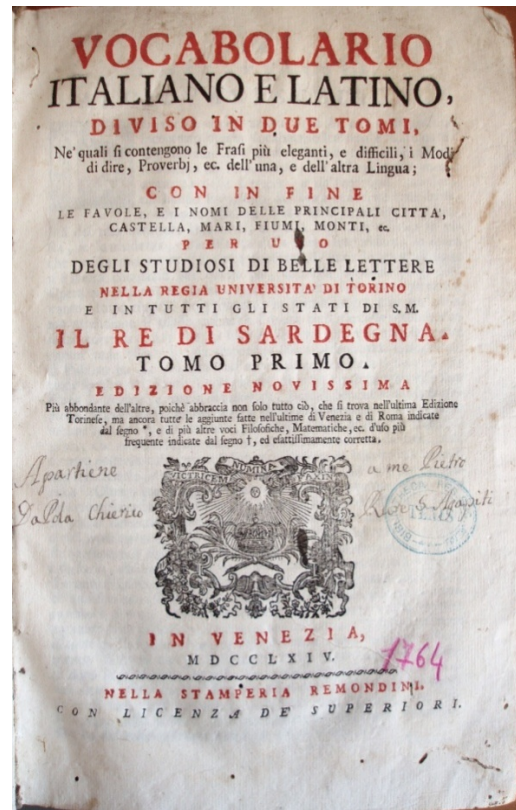
Έκδοση 1726

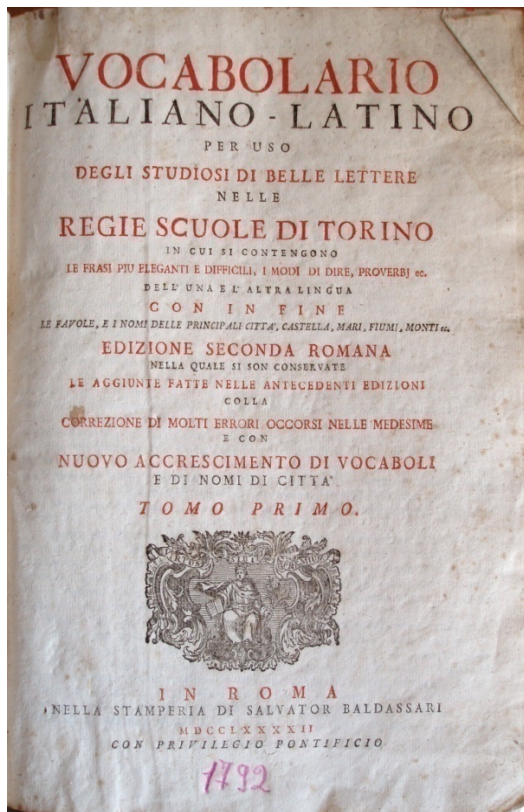
Έκδοση 1758

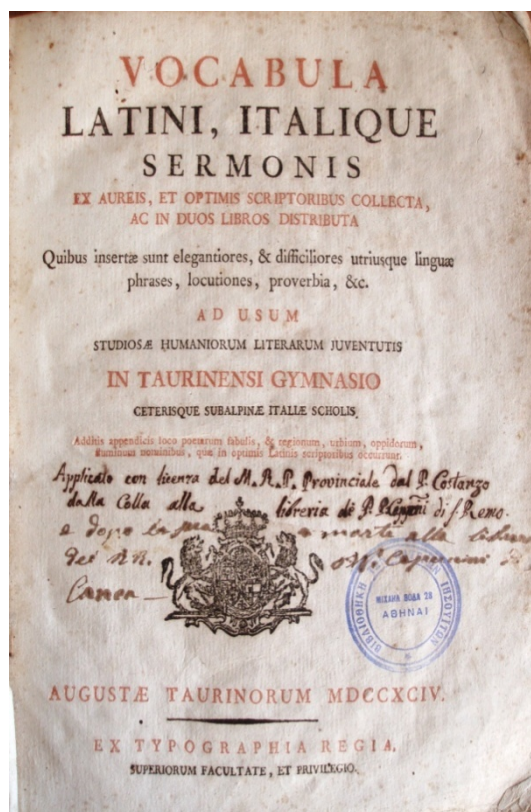
Έκδοση 1766

Έκδοση 1764

Έκδοση 1792

Έκδοση 1794

Έκδοση 1767

Έκδοση 1774

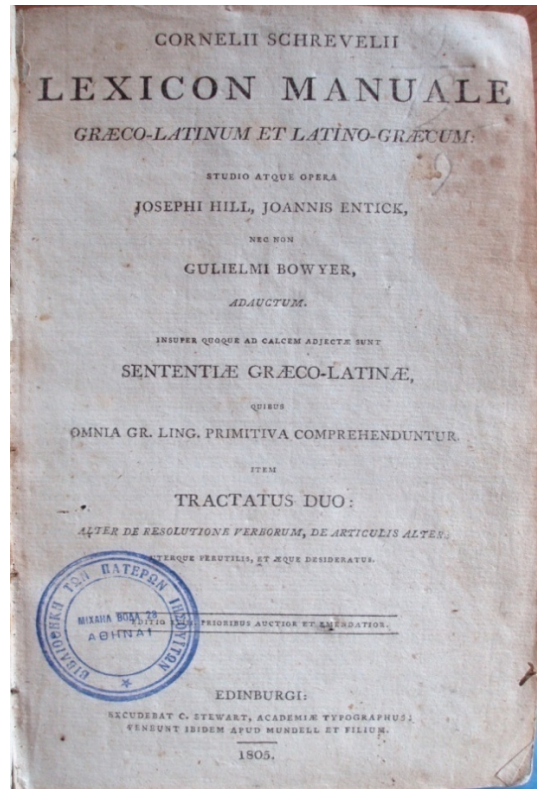
Έκδοση 1774

Έκδοση 1800

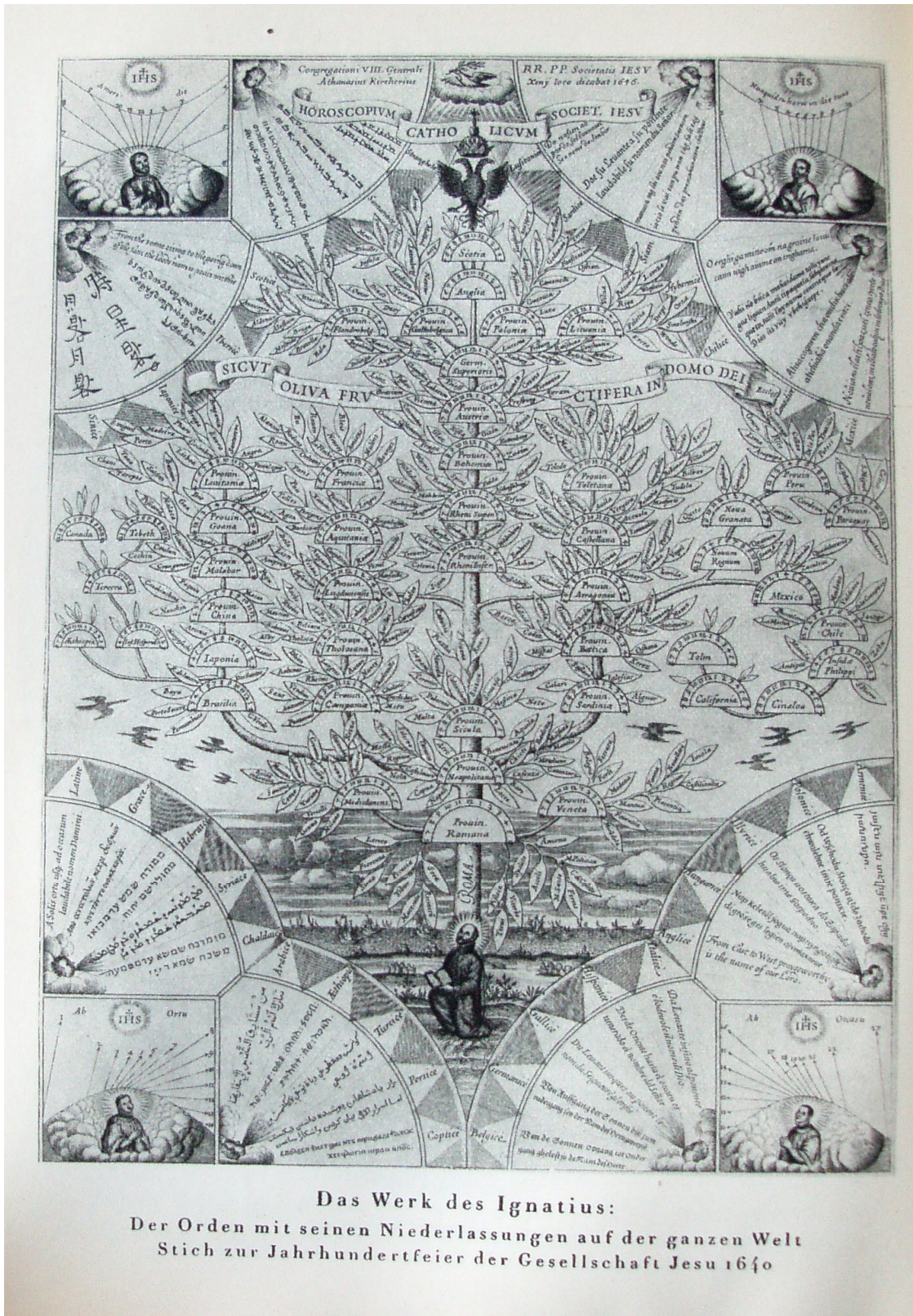
Έκδοση 1800

Έκδοση 1805

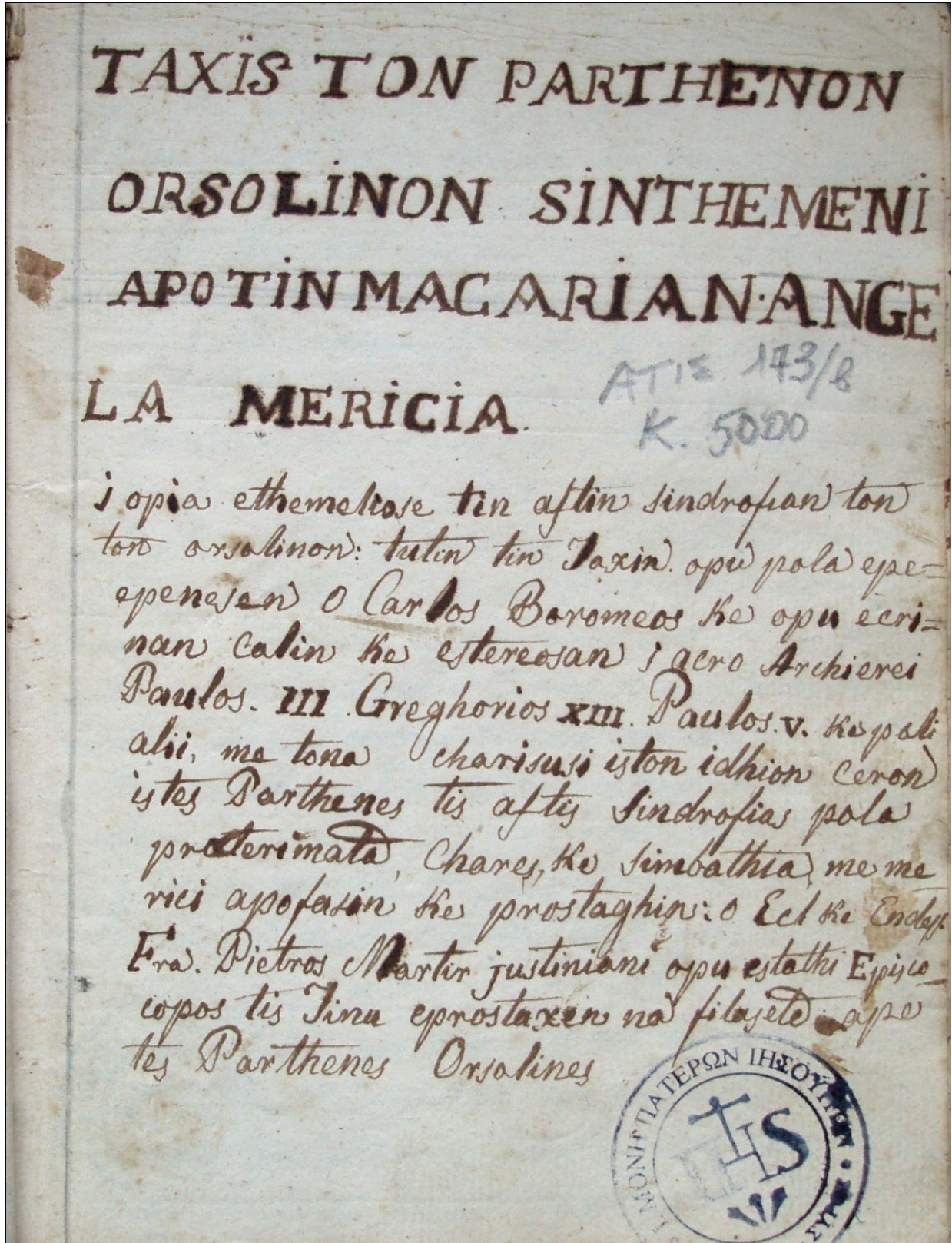
Μονόγραμματα από το περιοδικό Jesuits 2003.

Εικόνα από το έργο του Renè Fulop Miller, *Macht und geheimnis der Jesuiten*, Λειψία 1938, που παρουσιάζει το έργο του Αγίου Ιγνατίου και την εξάπλωση των Ιησουιτών στον κόσμο το 1640. Αριστερά κάτω η δεύτερη φράση γράφει σε Ελληνική γλώσσα: «Από Ανατολών μέχρι Δυσμών υμνείτε το όνομα του Κυρίου».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3. «ΟΥΡΣΟΥΛΙΝΕΣ»

Πηγή: ΑΤΙΣ 173β, Κ5000

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝ ΟΥΡΣΟΥΛΙΝΩΝ

«TAXIS TON PARTHENON
ORSOLINON SINTHEMENI
APO TIN MACARIAN
ANGELA MERICIA

I opia ethemeliose tin aftin sindrofian ton Orsolinon: tutin tin taxin opu pola epenesen o Carlos Boromeos ke opu ecricinan calin ke estereosan i acro Archierei Paulos III, Gregorios XIII, Paulos V ke poli alli, me tona charisusi iston idhion ceron istes Parthenes tis aftis sindrofias pola proterimata, chares, ke simbathia me merici apofasin ke prostaghin: o Ecl. ke Endessimo Fra Pietros Martir Justiniani opu estathi Episcopos tis Tinu eprostaxen na filasete ape tes Parthenes Ursolines.

MEROS PROTON Kefaleon 10

Peri tis aghapis tu plision ke peri tu scoliu is ta Corizia

San ke i aghapi ine to acron tis christianicis teliotitos oles i Parthenes chreostusi me tin voithian tis thias charitos na pascisusi na fanusi merices is aftin tin evghienestatin aretin ochi monon is oti provlepi ton Theon ami acomi is oti provlepi ton plision.
Oles lipon proton men thelusi aghapisi ton Theon acron ke atelefton calon me sterea apofasin n' apothanusi chilies fores pleon, para na tu dhosusi tin microterin stenochoria: ke na ine etimes [σ.37] na dhecthusi na ghirevusi ke na valun is erghon cathe pragma opu catalavainusi oti tu aresi. As prosfernusi tu Theu me isia ghnomi ola tus ta ergha, loghia ke loismus, apethimondas pantote oti ola ta pragmata na ine is meghaliterin tu Theu dhoxa: ke dhia tuto to zelos is ola tus ta pragmata, ke is oti tus tichi na epithimusi me tapinin ke aghapitin cardhia na ghinetu to aghio thelima tu Theu. Toson otan ta pragmata ine efticha, oson ke otan ine dhisticha, toson otan ine cala, oson otan ine arostes: toson otan ine charumenes, ke efcaristimenes, oson otan ine vasanismenes, ke thlimenes, epidhi ke olo proerchete apo to thelima tu theu: o opios ine pantote axios aghapis dhioti ine to atelefto calo. Ke mistofora tin aghapi mas ke tin dhulefsin mas: toson otan pedhevi ecinus opu dhen ton aghapusi: oson ke otan evergheta ecinus opu ton dhuleusi. Estondas ke aftos ine calos ke mia calosinis ateleftis axia. Epano is cathe pragma na ine aghapimenes ke dhulemenos. Afti ine i telia aghapi tu plasmatos ombros is ton Plastin. As pascisusi acomi anamesa is tin imera, na enthimunde sichna ton Theon me aneptumenes [σ. 38] apethimies na ton aghapisusi ke na ton dhulepsusi pantote ompros is tin parusian tu Theu. Ighun na loghiasusi oti o Theos ine Panda ompros tus. Thelusi oles omios aghapisi ton Plision me mia aghia

ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΘΕΝΩΝ
ΟΡΣΟΛΙΝΩΝ ΣΥΝΘΕΜΕΝΗ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΑΚΑΡΙΑΝ
ΑΝΓΚΕΛΑ ΜΕΡΙΚΙΑ

Η οποία εθεμελίωσε την αυτήν Συντροφία των Ορρσουλινών, τούτην την τάξιν όπου πολλά επαινέσεν ο Κάρολος Βορομαίος και όπου έκριναν καλήν και εστερέωσαν οι Άκροι Αρχιερείς Παύλος ΙΙΙ, Γρηγόριος ΧΙΙΙ, Παύλος V και πολλοί άλλοι, με το να χαρίσσοσι εις τον ίδιον καιρόν εις τες Παρθένας της αυτής Συντροφίας πολλά προτερήματα, χάρες και συμπάθεια, με μερική απόφασιν και προσταγήν, ο Εκλαμπρότατος και Αιδεσιμότατος Φρα Πέτρος Μάρτυρ Ιουστινιάνης, ουδ' εστάθη Επίσκοπος της Τήνου, επρόσταξεν να φυλάγεται απέ τες Παρθένας Ορρσουλίνες.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ Κεφάλαιο 10^ο [σ. 37-42]

«Περί της αγάπης του πλησίον και περί του σχολείου εις τα κορίτσια»

Σαν και η αγάπη είναι το άκρον της χριστιανικής τελειότητας όλες οι Παρθένας χρεωστούσι με την βοήθειαν της θείας χάριτος να πασχίσουσι να φανούσι μερικές εις αυτήν την ευγενεστάτην αρετήν όχι μόνον εις ότι προβλέπει τον Θεόν αμή ακόμη εις ότι προβλέπει τον πλησίον.
Όλες λοιπόν πρώτο μεν θέλουσι αγαπήσει τον Θεόν άκρον και ατέλευτον καλόν με στερεά απόφασιν ν' αποθάνουσι χίλιες φορές πλέον, παρά να του δώσουσι την μικρότερην στενοχώρια και να είναι έτοιμες [σ.37] να δεχτούσι να γυρεύουσι και να βάλουν εις έργον κάθε πράγμα όπου καταλαβαίνουσι ότι του αρέσει. Ας προσφέρνουσι του Θεού με ίσια γνώμη όλα των τα έργα, λόγια και λογισμούς, απεθμώνοντας πάντοτε ότι όλα τα πράγματα να είναι εις μεγαλύτερην του Θεού δόξα. και δια τούτο το ζήλος εις όλα τους τα πράγματα και εις ότι τους τόχει να επιθυμούσι με ταπεινήν και αγαπητήν καρδιαν να γίνεται το Άγιον θέλημα του Θεού. Τόσον όταν τα πράγματα είναι εδύοχα, όσον όταν είναι δόστυχα, τόσον όταν είναι καλά, όσον όταν είναι άρρωστες, τόσον όταν είναι χαρούμενες και ευχαριστημένες, όσον όταν είναι βασιανισμένες και θλιμμένες, επειδή και όλο προέρχεται από το θέλημα του Θεού, ο οποίος είναι πάντοτε άξιος αγάπης, διότι είναι το ατέλευτο καλό. Και μυστοφορά την αγάπη μας και την δούλευσίν μας, τόσον όταν παιδεύει εκείνους όπου δεν τον αγαπούσι, όσον και όταν ενεργετα εκείνους όπου τον δουλεύουσι. Έστοντας και αυτός είναι καλός και μία καλοσύνης ατέλευτης αξία. Επάνω εις κάθε πράγμα να είναι αγαπημένος και δουλευμένος. Αυτή είναι η τελεία αγάπη του πλάσματος ομπρός εις τον Πλάστην. Ας πασχίσουσι ακόμη, ανάμεσα εις την ημέρα να ενθυμούνται συχνά τον Θεόν, με ανεπτούμενες [σ. 38] απεθμίες να τον αγαπήσουσι και να τον δουλέψουσι πάντοτε ομπρός εις την παρουσίαν του θεού. Ήγουν να λογάζουσι ότι ο Θεός είναι Πάντα ομπρός τους. Θέλουσι όλες ομοίως αγαπήσει τον Πλησίον με μία άγια

aghapi opu ine to telos tis evangelicis teliotitos aghapondas olus is ton Theon ke dhia aghapi tu Theu pascizondas cata to stasimo tus, na mathusi ke na imporesusi na paracinisusi ton Plision is tin aghapi ke dhulepsin tu Theu; me ajia paradhigmata ke me theofovumena loghia pascizondas na travixusi olus is ton Theon, is tin praxin ton areton paracinondas tus is tin sichniasin ton ajion Mistirion is tin irini ke omonia, is to sevas pros tus ecclesiasticus is tin eolavia is tin ecclesia is to na xefeughun tes caces sindrofies ke tes matiotites tutu tu cosmu. Me tetion tropon i parthenes Ursolines thelusi pascisi na aghapisusi ton Plision tus dhia to calo to opio prepi na ine efcaristimenes na apethimusi ke na cheronde is to calon ton ke na thlivonde ke na cacofenete to caco tus. Ke dhiati dhen ine meghalitero calo exo ape tin eonia sotiria ke meghalitero cacon ape tin eonian colasi: dhiafto sichna ke me meghalotatin theromotita thelusi pericali ton Theon dhia tin eonia sotiria tu Plision. [σ. 39] Ean camia ape tes adhelpes evrisecete arosti; i Parthenes tis Sindrofias tote imborun na parun tin adhia ape tin Superiora dhia na pagusi na tin episcepsusi na tin parigorisusi ke an ine anangi na tin dhulepsusi ke na tin paracinisusi is tin ipomoni is tin enosin is to Thelima tu Theu; me loghia glica, aghapitera ke ghemata ape christianici aghapin ke ean i arosti ine ptochi, imborusi na tin sinvoithisusi me psichica; ean tus to parachora to stasimotus, na stochastusi omos cala is afto na ine dhiacritices dhia na min dhosusi varos is to spitico tus. Ean camian Parthena ithele mathi oti camia ape tes adhelpes lipi is tin filaxin tis taxis tis regulas i is ala, as pascisi me pneuma tis aghias aghapis na offelisi is tin adhelpin opu ptei orminevondas (...) ke ean dhen idhi alaxian, as dhosi idhisi tis Superioras dhia na vali to epitidhio dhiameso. Ean omos is canena pragma ithele tis fani pos imboruse pleon efcola na ofelisi tis adhelpes, choris na tin arminepsi ami isia na milisi tis Superioras tote as simvulevti me ton Pneumaticondis ke ecino opu afos theli tis ipi as cami To na ghinete to scolion is ta corizia arminevondas ta is tes spitikes dhulies is ta cala ke archondica ithi [σ. 40] ke to citioteron is tin eolavia ke is ton aghion fovo tu Theu ine afto pragma toson idhion ton Parthenon tis Sindrofias, toson epinemenon ke parangelameno ape tus acroarchieris opu dhen ithelan ghnoristhi thia alithines Ursolines ecines opu dhen ithelan pari tetian eghnian ked hen ithelan aghapisi mian iperisian toson timimeni psifismeni ke aghian, os ine to na orminevusi ta corizia os ipame arano. Othen ochi mono camia fora orminevondas epidhi afto dhen crazete scolion ami prepi na ine aloluthisto ke dhiati i chora ine meghali ke ta corizia pola, dhiafto i Superiora prepi na dhialexi merices ke na tes apofasisi dhia scolion ke ales dhia ipodhidhiscalises i opies enomenes me pnema aghapis ke me alithinon zilon, thelun pscisi na anethrevusi ta corizia cata tes taxes ke regoles ton dhidhascalion opos ine conda is to telos tu paron violiu. Exo omos ape ecines opu ine apofasismenes dhia

αγάπη, όπου είναι το τέλος της Ευαγγελικής τελειότητας αγατώντας όλους εις τον Θεόν και δια την αγάπη του Θεού πασχίζοντας κατά το στασιμόν τους να μάθουσι και να ημπορέσουσι να παρακινήσουσι τον πλησίον εις την αγάπη και δούλευσιν του θεού με άγια παραδείγματα και με θεοφοβούμενα λόγια πασχίζοντας να τραβήξωσι όλους εις τον Θεόν και εις την πράξιν των αρεστών παρακινώντας τους εις την σύχνασιν των Αγίων Μυστηρίων, εις την ειρήνην και ομόνοιαν, εις το σέβας προς τους εκκλησιαστικούς, εις την ευλάβεια εις την εκκλησία, εις το να ξεφεύγουν τες κακές συντροφίες και τες ματαιότητες τούτου του κόσμου. Με τέτοιον τρόπον οι Παρθένες Ορσουλίνες θέλουσι πασχίσι να αγαπήσουσι τον πλησίον τους δια το καλόν το οποιο πρέπει να είναι ευχαριστημένες να απεθμούσι και να χαίρονται εις το καλόν των και να θλίβονται και να κατοφαίνεται το κακό τους. Και διατί δεν είναι μεγαλύτερο καλόν έξω απε την αιώνια σωτηρία και μεγαλύτερο κακόν απε την αιωνίαν κόλασι. Δι' αυτό συχνά και με μεγαλοτάτην θερμότητα θέλουσι παρακαλεί τον Θεόν δια την αιωνία σωτηρία του Πλησίον.[σ. 39] Εάν καμία απε τες αδελφές ευρίσκειται άρρωστη οι Παρθένες της Συντροφίας τότε, ημπορούν να πάρουν την άδεια απε την Σουπεριόρα δια να ηπάγουσι να την επισκέψουσι, να την παρηγορήσουσι και αν είναι ανάγκη να την δουλέψουσι και να την παρακινήσουσι εις την υπομονή, εις την ένωσιν εις το Θέλημα του Θεού, με λόγια γλοκά, αγαπτητερά και γεμάτα από χριστιανική αγάπην και εάν η άρρωστη είναι πτωχή, ημπορούσι να την συμβοηθήσουσι με ψυχικά εάν τους το παραχωρά το στασιμό τους, να στοχαστούσι όμως καλά εις αυτό να είναι διακριτικές, δια να μην δόσουσι βάρος εις το σπιτικό τους. Εάν καμία Παρθένα ήθελεν μάθει ότι καμία απε τες αδελφές λείπει εις την φύλαξιν της τάξης της ρέγουλας ή εις άλλα ας πασχίσει με πνεύμα της Αγίας αγάπης να ωφελήσει εις την αδελφήν οπού πτέει ορμινεώνοντας (...) και εάν δεν ιδει αλλαξιάν ας δώσει ειδηση της Σουπεριόρας δια να βάλει το επιτήδειο διάμεσο. Εάν όμως εις κανένα πράγμα ήθελε της φανεί πως ημπορούσε πλέον εύκολα να ωφελήσει τις αδελφές χωρίς να την αρμινεόσει αμή ίσια να μιλήσει της Σουπεριόρας τότε ας συμβουλευτεί με τον Πνευματικό της και εκείνο όπου αυτός θέλει της είπει ας κάμει. Το να γίνεται το σχολείον εις τα κορίτσια αρμινεοντάς τα εις τες σπιτικές δουλειές εις τα καλά και αρχοντικά ήθη [σ. 40] και το κοριότερον εις την ευλάβειαν, εις τον Άγιον φόβο του Θεού, είναι αυτό πράγμα τόσον ιδιον των Παρθένων της Συντροφίας, τόσον επαινεμένον και παραγγελάμενο απε τους άκρους αρχιερείς όπου δεν ήθελαν γνωρισθεί δια αληθινές Ουρσουλίνες εκείνες όπου δεν ήθελαν πάρει τέτοιαν έγνοιαν και δεν ήθελαν αγαπήσει τέτοιαν υπηρεσίαν τόσον τιμημένην, ψηφισμένη και αγίαν, ως είναι το να ορμινεόσουσι τα κορίτσια ως είπαμε απάνω. Οθεν όχι μόνο καμία φορά ορμινεοντάς, επειδή αυτό δεν κρίζεται σχολείον αμή πρέπει να είναι ακολουθιστό και διατί η χώρα είναι μεγάλη και τα κορίτσια πολλά, δι' αυτό η Σουπεριόρα πρέπει να διαλέξει μερικές και να τες αποφασίσει δια σχολείον και άλλες δια υποδιδασκάλισσες, αι οποίες ενωμένες με πνεύμα αγάπης και με αληθινόν ζήλον θέλουσι πασχίσει να αναθρέψουσι τα κορίτσια κατά τες τάξεις και Ρέγουλες των διδασκαλιών όπως είναι κοντά εις το τέλος του παρόντος βιβλίον. Έξω όμως απε εκείνες όπου είναι αποφασισμένες δια

Dhidhascalises camia ali ape tes Parthenes tis Sindhrofias dhen theli apocotisi thelimatikos ape edhicindis gnomi na camni scolion is pola i oligha corizia. Otan mian taftin iperisian dhen prepi echi ali para ecines opu thelusi iste apofasismenes apo tin Superiora. [σ. 41].

Dhia camia etia potes dhen thelusi is to scolion dus canena aghori angala ke pola mikras ilikias; otan afto aprepon dhia poles eties.

Cata tin Evangelicin sinovulin chreostusi i Parthenes tis Sindrofias na dhosusi charisma ecino opu charisma elavasi apo tin Thia aplodhoria ke dhia afto choris camia elpidha, ute zitixis angala ke microtatis pliomis i andameois thelusi xodhiyasi ecina ta talanda is to na camnusi to scolion, opu elavasi ape ton Theon; o opios prepi na ine i moni tus ke monachi pleromi, dhia tus copus tus, ke afto ighun to na camnusi charisma to scolio prepi empistos na to filaxusi dhiati to prostazi o ajiotatos Papas, Urbanos oghdhoos, o opios theli oti i Parthenes Ursolines na camnusi charisma to scolio ista corizia ape to opio pragma erchete meghali timi dhoxa tu Theu ke ofelian is tes Psychies.

Omos ochi mono i dhidhascalises ala acomi oles i ales Parthenes tis Sindrofias chreostune na ine etimes cathe Kiriaki na pausi is ecino to scolio tis Christianikis Dhidhascalias opu theli ton ine dhiorismeno, pascondas me acran eghian ke aghapin, na arminepsusi ta corizia tes archies ke kiriotera Mistiria tis aghias Pistis, to opio parapano thelusi camun me ta mecra tus adhelpfia. [σ. 42].

MEROS DEFTERON kefaleon 5: [σ. 61-65]
Peri ton dhidhascalison ke scolion dhia ta corizia.

I Superiora theli dhialexi tes dhidhascalises dhia na orminevusi ta corizia, tes spitices dhulies ke ton ajon fovo tu Theu ke i dhidhascalises thelun echun to scolio epiano tus eos opu theli i Superiora; i opia me ajian dhia cresin prepi na merasi to varos cata tes dhinames cathe mias.

I Dhidhascalises thelun canun to scolion charisma cathu is allon topon to proleghi i Reghola. Dhia monin aghapi tu Estavromenu Jisu Christu. Efcaristimenes mono me ecinin tin eonian ke meghalin pleromi; opu o idhios mas o Kirios; echi etimasmeni is opia dhulevi, ke copiaz i dhia aghapindu, ke akomi loghiazondas i cathe mia poso ipofere o Ghisus dhia emas dhen imbori na tis fani varis ke dhiscolos, cathe copos; ke parapano ean stochastun i Dhidhascalises oti me to na camusi to scolion; imborusi na cerdhexusi psychies is ton Theon, os na iton tosi Missionari tu Evangeliu.

Oles i Parthenes prepi na exusi mia pola meghali ipolipsi ke psifo is aftin tin epistimin tu scoliu ke as ine vevees oti tote theli anthisi me tes meghaliteres efces tu Theu, i Sintrofia ton Parthenon Ursolion otan i idhies Parthenes, me meghaliterin egnia ke prothimian valusi oles tus tes dhinames is aftin tin aghian ipothesi tu scoliu.

I Dhidhascalises chreostusi na dhichtusi poli calo xombli, na echusi meghales aretes opu na ine paradhigma ton corizion, ta opia citazusi parapano ta paradhigmata

διδασκάλισες, καμία άλλη απέ τες Παρθένης της Συντροφίας δεν θέλει αποκοτίσει θεληματικώς απέ εδικήν της γνώμην να κάμει σχολείον εις πολλά ή ολίγα κορίτσια. Όταν μίαν ταύτην υπηρεσίαν, δεν πρέπει έχει άλλην παρά εκείνες όπου θέλουσι είστε αποφασισμένες από την Σουπεριόρα. [σ. 41]

Δια καμία αιτία ποτές δεν θέλουσι εις το σχολείον τους, κανένα αγόρι αν καλά και πολύ μικράς ηλικίας, όταν αυτό άπρεπον δια πολλές αιτίες.

Κατά την Ευαγγελικήν συμβουλή χρεωστοόσι οι Παρθένης της Συντροφίας να δώσουσι χάρισμα εκείνο όπου χάρισμα ελάβασι από την Θεία απλοδορία και δια αυτό χωρίς καμία ελπίδα ούτε ζήτηξης αν καλά και μικροτάτης πληρωμής ή ανταμοιβής θέλουσι ξοδιάσει εκείνα τα τάλαντα εις το να κάμνουσι το σχολείον, οπού ελάβασι απέ τον Θεόν ο οποίος πρέπει να είναι η μόνη τους και μοναχή πλερωμή, δια τους κόπους των και αυτό ήγουν το να κάμνουσι χάρισμα το σχολείο, πρέπει εμπίστως να το φυλάξωσι διατι το προστάζει ο Αγιότατος Πάπας Ουρβανός όγδοος, ο οποίος θέλει ότι οι Παρθένης Ουρσουλίνες να κάμνουσι χάρισμα το σχολείο εις τα κορίτσια, απέ το οποίον πράγμα έρχεται μεγάλη τιμή και δόξα του Θεού και ωφέλειαν εις τες Ψυχές. Όμως όχι μόνον οι διδασκάλισες, αλλά ακόμη όλες οι άλλες Παρθένης της Συντροφίας χρεωστούνε να είναι έτοιμες δια κάθε Κυριακήν να λάουσι εις εκείνο το σχολείο της Χριστιανικής Διδασκαλίας οπού θέλει των είναι διορισμένο, πάσχοντας με άκραν έγνοιαν και αγάπην να αρμηνέψουσι τα κορίτσια τες Αρχές και κυριότερα Μυστήρια της Αγίας Πίστης το οποιο παραπάνω θέλουσι κάμουν με τα μεκρά τους αδέλφια. [σ. 42]

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ Κεφάλαιον 5^ο [σ. 61-65]
«Περί των διδασκαλισσών και σχολείων δια τα κορίτσια»

Η Σουπεριόρα θέλει διαλέξει τες διδασκάλισες δια να ορμηνεόουσι τα κορίτσια τες σπιτικές δουλειές και τον Άγιον φόβον του Θεού και οι διδασκάλισες θέλουν έχον το σχολείο επάνω τους έως όπου θέλει η Σουπεριόρα, η οποία με άγιαν διάκρυσιν πρέπει να μεράσει το βάρος κατά τες δυνάμεις κάθε μιας.

Οι Διδασκάλισες θέλουν κάμει το σχολείον χάρισμα, καθού εις άλλον τόπον το προλέγει η Ρέγουλα. Δια μόνην αγάπη του Εσταυρωμένου Ιησού Χριστού. Ευχαριστημένες μόνο με εκείνην την αιωνίαν και μεγάλην πλερωμή, όπου ο ίδιος μας ο Κύριος, έχει ετοιμασμένη εις όποια δουλεύει και κοπάζει δια αγάπην του ακόμη λογιάζοντας η κάθε μίαν πόσο υπόφερε ο Ιησούς δια εμάς δεν ημπορεί να της φανεί βαρύς και δύσκολος κάθε κόπος και παραπάνω εάν στοχασθούν οι Διδασκάλισες ότι με το να κάμνουσι το σχολείον, ημπορούσι να κερδέψουσι ψυχές εις τον Θεόν ως να ήτον τόσοι Μισσιονάριοι του Ευαγγελίου.

Όλες οι Παρθένης πρέπει να έχουσι μίαν πολλά μεγάλη υπόληψη και ψήφο εις αυτήν την επιστήμη του σχολείου και ας είναι βέβαιες ότι τότε θέλει ανήσει με τες μεγαλύτερες εοχές του Θεού η Συντροφία των Παρθένων Ουρσουλινών όταν οι ίδιες Παρθένης με μεγαλύτερη έγνοια [σ. 61] και προθυμία βάλουσι με όλες τους τες δυνάμεις εις αυτήν την άγιαν υπόθεση του σχολείου.

Οι Διδασκάλισες χρεωστοόσι να δείχτουσι πολύ καλόν ζόμπλι να έχουσι μεγάλες αρετές και τέτοιες οπού να είναι παράδειγμα των κοριτσιών, τα οποία κοιτάζουσι παραπάνω τα παραδείγματα

ton Dhidhascalison para ta loghia ton ke erminies. Angala ke os ipamen I Dhidhascalises chreostusi na erminevusi ta corizia, tes spitikes dhulies, ke tes archondices cathos chriazete is ta ipocimena archondica, apano is ola omos as agripnune ke as pascizusi na anethrepsun ta corizia is ton ajion fovo tu Theu, mathenondas na echusi ena acro fovo is to crima ke ftesimo tu Theu, ke na catalavusi oti to meghalioteron ke acron cacoon enus plasmatu ine to crima: ke dhiafto i Dhidhascalises as aposvolonusi ke pareftis as pedhevusi ta corizia otan stochazonde pos peftusi is ptesmata; pos echusi olighon sevas is tin eclisian; pos ine anepacua is tus ghoneus tus; ke utos dhia ta ala tus ptesmata; ta opia ape olighon is olighon anighusi ton dhromon is meghaliotera caca; ta opia dhia na embodhistusi prepri ape micra na copusi i arches ape tin enia ke zilon tis Dhidhascalisas. [σ. 62]

As pascizusi i Dhidhascalises oti ta corizia na ine panda cala scepasmena, me cathe sofrosini, ke as echusi cala tin eghian dhiati ape lighon is lighon embeni is ta corizia i aghapi is tes mateotites ke modhes tu cosmu, dhia ta opia pramata mono, poles ke poles gheneces engremnistican ke engremnusi is tin avison tis colaseos. As enthimisusi sichna is ta corizia oti ola pernusi os capnos ami ta vasana ke pedhes; me tes opies pedhevi o Theos ecines opu aghapusi calitera tes matiotites tu cosmu para afton ine eonies ke pandotines.

Chreostusi na vighliezusi pola na min smighusi i mathitries me palicaracia ke me corizia xeloghiastena ke caca, dhiati afta ine panucla dhia ta aptesta corizia; ke ean i Dhidhascalisa stochasti oti dhia dhistichia echi is to scoliondis canena corizi caco ke anapodho ke stochazete oti dhen ine elpidha na dhiorthothi; pareftis na to dhioxi ape to scolio ke na min to dhechti pleon; oson ke an tin pericalesun; dhiati i dhocimi dhicti oti ena ftani dhia na ta panucliasi ola.

As orminevusi tes mathitries ton, na leghusi cathe tachi tes prosefces ton me evlavia ke otan emborusi na acususi tin liturgia ke otan ine is tin ecclesia na tis echi conda tis, na tis echusi eghian na mathusi na steconde os chriazete is to spiti tu Theu. [σ. 63]

As parangenlusi i Dhidhascalises is tes mathitries tus tin evlavian ke aghapin, pros tin Panajia choris tin opia dhen ine voleto mia psichi na dhulefsi embistemena ton Theon; omios na tes paracinusi pros tin evlavian tu Angelu Filacatora, pros ton Agion Ghiosif ke Ajia Ursola ke na pascizusi na echun evlavian is olus tus Agius. Alla na min afisusi na perasi imera choris na tes valusi na ipun tin Coroneta tis Panjias.

Camia fora merica to apoema tes eortes as ferusi ta Corizia is camia timumeni xevaresi, pegnidhi opu dhia camia ora na stathusi pezondas aptesta, ke timumena. Epidhi opote ta corizia ine is paromia pramata thelusi xefighi alla meghaliotera caca, ke cindina. Na min afisusi omos pote meta to mesimeri tes eortes ke panda tis sinithismenes visites is tes ecclesies ke evlavies, dhia na pausi epita ta corizia na pexusi ke na xevarethusi.

Na min afinusi potes i mia tin alin me ta cheria

των Διδασκαλισσών παρά τα λόγια των και ερμηνείες. Αν καλά και ως είπαμε οι Διδασκάλισσες χρεωστούσι να ερμηνέβουσι τα κορίτσια τες σπιτικές δουλειές και τες αρχοντικές καθώς χρειάζεται εις τα υποκείμενα αρχοντικά, απάνω εις όλα όμως ας αγρωπνούνε και ας πασκίζουσι να ανεθρέψουν τα κορίτσια εις τον άγιον φόβο του Θεού, μαθαίνοντας να έχουσι ένα άκρον φόβον εις το κρίμα και φταιξιμο του Θεού, και να καταλάβουσι ότι το μεγαλύτερο και άκρον κακόν ενούς πλασμα του είναι το κρίμα και δια αυτό οι Διδασκάλισσες ας αποσβολόνουσι και παρευθείς ας παιδεύουσι τα κορίτσια όταν στοχάζονται πως πέφτουσι εις πταισματα πως έχουσι ολίγον σέβας εις την εκκλησίαν πως είναι ανυπάκουα εις τους γονέους τους και ούτως δια τα άλλα τους πταισματα τα οποία απ' ολίγον εις ολίγον ανοίγουσι τον δρόμον εις μεγαλύτερα κακά, τα οποία δια να εμποδιστούσι πρέπει απε μικρά να κοπούσι οι αρχές απε την έγνοια και ζήλο της Διδασκάλισσας. [σ. 62]

Ας πασχίσουσι οι Διδασκάλισσες ότι τα κορίτσια να είναι πάντα καλά σκεπασμένα με κάθε σωφροσύνη και ας έχουσι καλά την έγνοιαν διότι απε λίγον εις λίγον εμπαινει εις τα κορίτσια η αγάπη εις τες ματαιότητες και μόδες του κόσμου, δια τα οποία πράγματα μόνο, πολλές και πολλές γυναίκες ενκρεμνίσθησαν και ενγκρεμνούσι εις την άβυσσο της κολάσεως. Ας ενθυμίσουσι συχνά εις τα κορίτσια ότι όλα περνούσι ως καπνός αμμή τα βάσανα και παιδες, με τες οποίες παιδεύει ο Θεός εκείνες όπου αγαπούσι καλύτερα τες ματαιότητες του κόσμου παρά αυτόν είναι αιώνιες και παντοτινές.

Χρεωστούσι να βιγλιεῶζουσι πολλά να μην σμίγουσι οι μαθήτριες με παλικαράκια και με κορίτσια ξελογιασμένα και κακά γιατί αυτά είναι πανούκλα δια τα άπτεστα κορίτσια και εάν η Διδασκάλισσα στοχαστεί ότι έχει δια δυστοχία έχει εις το σχολειον της κανένα κορίτσι κακό και ανάποδο και στοχάζεται ότι δεν είναι ελπίδα να διορθωθεί, παρ' ευθύς να το διώξει από το σχολείο και να μην το δεχθεί πλέον όσον και αν την περικαλέσουν, διότι η δοκιμή δείκτει ότι ένα φτάνει δια να τα πανουκλιάσει όλα.

Ας ορμηνεύουσι τες μαθήτριες των, να λέγουσι κάθε ταχύ ταις προσευχάς των με ευλάβεια και όταν εμποροῦσι να ακούσουσι την λειτουργίαν και όταν είναι εις την εκκλησίαν να τες έχει κοντά της να τες έχουσι έγνοια να μάθουσι να στέκονται ως χρειάζεται εις το σπiti του Θεού. [σ. 63]

Ας παραγγείλουσι οι Διδασκάλισσες εις τες μαθήτριες τους την ευλάβειαν και αγάπην προς την Παναγία χωρίς την οποια δεν είναι βολετόν μια ψυχή να δουλεύσει εμπιστευμένα τον Θεόν, ομοίως να τες παρακινούσι προς την ευλάβειαν του Αγγέλου φυλακатора προς τον Άγιον Ιωσήφ και Αγία Ούρσουλα και πασκίζουσι να έχουσι την ευλάβειαν εις όλους τους Αγίους. Αλλά να μην αφήσουσι να περάσει ημέρα χωρίς να τες βάλοσι να ειποῦν την Κορονέτα της Παναγίας.

Καμίαν φορά μερικά απόγευμα ταις εορτές ας φέρουσι τα κορίτσια εις καμίαν και τιμώμενη ξεβάρηση, παιχνιδι οποῦ δια καμία ώραν να σταθοῦσι παίζοντας άπτεστα και τιμώμενα. Επειδή όποτε τα κορίτσια είναι εις παρόμοια πράγματα, θέλουσι ξεφύγει άλλα μεγαλύτερα κακά και κίντονα. Να μην αφήσουσι όμως ποτέ μετά το μεσημέρι τες εορτές και πάντα τες συνηθισμένες βίζιτες εις τες εκκλησίες και ευλάβειες, δια να πάγουσι έπειτα τα κορίτσια να παίζουσι και να ξεβαρεθοῦσι.

Να μην αφήνουσι ποτές η μίαν την άλλην με τα χέρια

angala ke dhia pechnidhi ke parapano na min chadhevi i mia tin alin. Ke an tis dhusi na pezusi paromia pechnidhia prepri me fronimadha na tes malosusi os prama enandion tis archondias ke aprepon. Aftin tin Reghola as psifusi pola i Dhidhascalises ke me epimelia as tin filaghusi. [σ. 64]

Na min ctipusi i Dhidhascalises sichna tes mathitries ton, ma olighies fores ke me dhiacrisin potes epano is to cefali i is alo topon opu imbori na ine enandio is tin ighian, i archondia.

Ma as sinithisusi ta corizia na ipacuusi ke na camnusi to chreos ton pleon afta ape aghapi, para ape fovo pedhas. As filaghone i Dhidhascalises na min dhictusi merici aghapi is camia, ke merica na min dhictusi ton allon, oti me mian mathitria echusi meghaliterin clisin para me mian allin, epidhi ke ape etuto imborusi na elthusi chilia pseghadhia faflatia ke enochlises, ke olighon calon paradhigma. Alla as echusi cina is oles mian chistianicin aghapin, dhiati oles ine acrivoes psichies tu Christu opu tu costizusi to ema tu to politimito. I ipomoni, i praotita, i aghapi thelusi iste i aretes opu perica thelusi aghapusi i Dhidhascalises ke aftes thelusi anixi ton dhromo dhia na embi i aghia aghapi tu Theu. Ke thelusi lavi meghalin dhoxan is ton uranon. [σ. 65] ...

TELOS

Is meghaliteran dhoxa tu Theu tis aghias Catharotatis
Parthenas tu endhoxu Patriarchu Giosif,
tis Ajias Parthenu ke Martiros
Ursolas ke tis Macarias
Parthenu Mitros
ke Themeliotras
Angelas Merici[σ. 67]

αγκαλά και δια παιχνίδι και παραπάνω να μην χαϊδεύει ποτέ η μία την άλλη. Και αν τις δούσι να παίζουν παρόμοια παιχνίδια, πρέπει με φρονιμάδα να τες μαλώσουσι ως πράγμα εναντίον της αρχοντιάς και άπρετον. Αυτήν την Ρέγουλα ας την ψηφούσι πολλά οι διδασκάλισσες και με επιμέλεια ας την φυλάγουσι.[σ. 64]

Να μην χτυπούσι οι Διδασκάλισσες συχνά τες μαθήτριες των, μα ολίγες φορές και με διάκρισιν ποτέ επάνω εις το κεφάλιν η εις άλλο τόπον οπού ημπορεί να είναι εναντίον εις την υγείαν, ή αρχοντιά.

Μα ας συνηθίζουσι τα κορίτσια να ηπακούουσι και να κάμνουσι το χρέος τον πλέον αυτά από αγάπην παρά από φόβον παιδας. Ας φυλάγονται οι διδασκάλισσες να μην δείκτουσι ξεχωριστή αγάπη εις καμία και μερικά να μην δείχτουσι, των άλλων, ότι με μίαν μαθήτριαν έχουσι μεγαλύτερη κλίσιν παρά με μίαν άλλην, επειδή και απέ ετούτο ημπορούσι να έλθουσι χίλια ψεγάδια, φαφλατίαν και ενόχλησες και ολίγον καλόν παράδειγμα. Αλλά ας έχουσι κοινά εις όλες μίαν χριστιανικήν αγάπην, διατί όλες είναι ακριβές ψυχές του Χριστού όπου του κοστίζουσι το αίμα του το πολότιμητο. Η υπομονή, η πραότητα, η αγάπη, θέλουσι είστε οι αρετές όπου μερικά θέλουσι αγαπούσι οι Διδασκάλισσες και με αυτές θέλουσι ανοίξει τον δρόμο δια να εμπει η Αγία αγάπη του Θεού. Και θέλουσι λάβει μεγάλην δόξαν εις τον ουρανόν. [σ. 65] ...

TELOS

Εις μεγαλοτέραν δόξα του Θεού, της Αγίας Καθαροτάτης
Παρθένου, του ένδοξου Πατριάρχου Ιωσήφ,
της Αγίας Παρθένου και Μάρτυρος
Ούρσουλας και της Μακαρίας
Παρθένου Μητρός
και Θεμελιώτρας
Αγγέλας Μερίκη [σ. 67]

Πηγή: ΑΤΙΣ Φ. 173α Ουρσουλινών. Ιστορία, Κατάλογοι, Αλληλογραφία

Όνομα	Επώνυμο	Εγεννήθη	Εγράφη	Ενεδόθη	Ετάχθη	Θάνατος
Σ. Ιγνάτσια Α.	Δαλεζίου	1841	1859	1868	1882	
Σ. Σταλισλάα Γ.	Δούναβη	1844	1862	1868	1882	
Σ. Σπεράντζα Δ.	Περπινιά	1852	1871	1880	1894	3 Ιουνίου 1904
Σ. Αγγέλα Ι.	Προβελεγγίου	1830	1849	1859	1873	12 Ιανουαρίου 1909
Σ. Θηρεσία Ν.	Πρίντεζη	1850	1864	1875	1892	
Σ. Ούρσουλα Μ.	Βαρθαλίτη	1816	1836	1853	1856	19 Νοεμβρίου 1893
Σ. Αλοϊσία Μ.	Ρηγούτσου	1824				8 Μαΐου 1902
Σ. Κοντσέπτα Κ.	Βουτσίνου	1825		1855	1866	8 Ιουλίου 1904
Σ. Εαβέρια Π.	Σπαδάρου	1827	1849	1865	1872	5 Φεβρουαρίου 1897
Σ. Ούρσουλα Ξ.	Μαραγκού	1831	1849	1857	1872	
Σ. Καρμέλα Γ.	Ρούσσου	1830	1847	1856	1872	5 Οκτωβρίου 1897
Σ. Σπεράντζα	Καρνέρη					4 Αυγούστου 1906
Σ. Αλοϊσία Μ.	Ραουζαίου	1837	1861	1866	1882	8 Μαΐου 1913
Σ. Μαρία Δ.	Πρίντεζη	1840	1865	1867	1882	10 Οκτωβρίου 1915
Σ. Μαγδαλένα Γ.	Βαρθαλίτη	1844	1864	1882		17 Ιανουαρίου 1919
Σ. Ιωσηφίνα Γ.	Ρούσσου	1847	1864	1875	1890	
Σ. Μαριάννα Μ.	Βαμβακάρη	1849	1875	1879	1903	8 Μαΐου 1903
Σ. Νικολέττα Σ.	Δελασούδα	1849	1875	1879	1892	
Σ. Μαρία Α.	Σαλάχα	1840	1868			8 Δεκεμβρίου 1908
Σ. Ιωάννα Δ.	Μαραγκού	1857	1880		1901	
Σ. Φραγκίσκα Μ.	Βαρθαλίτη			1876		17 Μαρτίου 1902
Σ. Νικολέττα Μ	Δαλεζίου	1861	1877		1895	1895
Σ. Μαρία Α.	Ξανθάκη	1862	1879	1885	1901	12 Δεκεμβρίου 1909
Σ. Αλοϊσία Π.	Ραουζαίου	1860	1880	1883	1901	16 Οκτωβρίου 1919
Σ. Μαρία Α.	Χαλαβαζή	1840	1885	1887	1901	
Σ. Αυγουστίνα Ξ.	Ρούσσου				1889	
Σ. Μαρία Γ.	Φρέρη	1861	1881	1893	1901	
Σ. Αγγέλα Ρ.	Ρούσσου	1867	1885	1895	1908	
Σ. Ρ. Λουκία Ν.	Μαραγκού	1870	1887	1895	1908	
Σ. Γ. Μαρία Σ.	Ρούσσου	1864	1882	1895	1910-	
Σ. Μ. Ιγνάτσια Π.	Ραουζαίου	1865	1894	1898	1908	
Σ. Μ. Καρμέλα Π.	Ραουζαίου	1876	1894	1898	1912	
Σ. Πελαγία Τζ.	Βουτσίνου	1871	1890	1899	1912	
Σ. Ροζαλία Ν.	Ρηγούτσου	1874	1888	1905	1916	
Σ. Μαργαρίτα Α.	Φρέρη	1875	1892	1905	1912	23 Αυγούστου 1915
Σ. Ούρσουλα Α.	Βαρθαλίτου	1878	1898	1906	1912	
Σ. Θηρεσία Α.	Βαρθαλίτου	1868	1887	1898	1908	
Σ. Καρμέλα	Βουτσίνου	1884	1901	1910		
Σ. Πία Δ.	Περπινιά		1880	1912	1916	
Σ. Μαρία Α.	Βουτσίνου	1892	1908	1916		
Σ. Σπεράντζα Α.	Βαρθαλίτου	1898	1901	1916		
Σ. Αλοϊσία	Ραουζαίου	1881	1910	1917		
Σ. Αγγέλα Σ.	Ξανθάκη	1894	1913	1918		
Σ. Ροδάρια	Φρέρη	1895	1910	1918		
Σ. Ελπίς Τζ.	Βουτσίνου	1899	1912	1918		

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4. «ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΡΡΕΝΩΝ ΣΥΡΟΥ»

**Από Ιστορικό Αρχείο του Δήμου Άνω Σύρου (ΙΑΔΑΣ)
Αλληλογραφία με την επιτροπή της Κωνσταντινούπολης**

211/107/22 Ιουλίου 1837

Βασιλείον της Ελλάδος/ Η Δημαρχία Σύρου

Προς τους κκ. Ιαννούλη Βιτάλε, Γιώργιον Βαρθαλίτη και Ιωσήφ(sic) [Ιωάννη]
Καλαβάση διατρίβοντες εις Κων/πολιν.

Ο Πάνσοφος και Παντοδύναμος Θεός επροίκισε τον άνθρωπο με νοεράς και διανοητικής δυνάμεις τας οποίας δεν δύναται να φέρη εις τελειοποίησιν χωρίς τον φωτισμόν της μαθήσεως. Η παιδεία είναι δώρο θείο διότι δι' αυτής τελειοποιούμενος ο άνθρωπος εμβαίνει και εις τα άδύτα της φύσεως και φθάνει εις τον κολοφώνα της δόξης εις τον οποίον έφθασαν ποτέ οι Έλληνες και κατά συνέπειαν η φωτισμένη Ευρώπη την σήμερον.

Δια της παιδείας αποκαθίσταται ο άνθρωπος άξιος των θείων δωρημάτων αποκτά την φυσικήν ανεξαρτησίαν του αποκτά δόξα και πλούτη και τόσα άλλα ανθρώπινα καλά, όσα η μεγαλοδωρία του πάνσοφου θεού επιδαψίλευσεν εις το πλάσμα του, ο δε στερούμενος παιδείας ενώ στερείται όλων των ειρημένων καλών αντιβαίνει και εις τον σκοπόν του Πανάγαθου Θεού όστις έπλασε τον άνθρωπον με νουν για να γνωρίση την φύσιν των ποιημάτων του. Από τοιαύτην αρχήν παρακινούμενος ο Δήμος Σύρου εύδοτησε Δημοτικόν Σχολείον κατ' ευδοκίαν της Α. Μ. του Σεβαστού Βασιλέως μας.

Αλλ' επειδή η νεολαία του Δήμου τούτου προχωρούσα καθημερινά εις τον φωτισμόν αυξάνει διότι είναι υπέρ τους 150 μαθητάς την σήμερον και δια τούτο δεν είναι ικανόν το υπό ενοίκιον κατεχόμενο ήδη Σχολείον να τους χωρή, επειδή η απορία του Δήμου δεν είναι εις κατάστασιν να πληρώνη ενοίκια ενεκρίθη κατ' έγκρισιν και της προϊσταμένης αρχής να ανεγερθή σχολείον δημοτικόν εν τω Δήμω τούτο και να γίνη εκούσια συνδρομή χρηματική εφ' όλων των φιλομούσων διότι τούτο δεν δύναται να κατορθωθή χωρίς και την συνδρομή πολυχειρίας. Προς τούτο ποίος άλλος δύναται να συντρέξη ως υμείς κύριοι δια το εκπαιδευτικόν τούτο κατάστημα. Ένεκα τούτου διορίζεσθαι δια της παρούσης επιτροπή επί της εκουσίας συνδρομής ενός εκάστου φιλοκάλου προς ανέγερσιν Εκπαιδευτικού Καταστήματος εν τω Δήμω τούτο τα δε επιβαλλόμενα προς υμάς χρέη είναι τα ακόλουθα:

Α' Θέλετε κρατεί κατάλογον ονομαστικόν εις τον οποίον έκαστος συνδρομητής θέλει σημειώνει ιδιοχείρως το ποσόν της εκουσίου συνδρομής του και το όνομα και επώνυμό του.

Β' Όστις συνεισφέρει οποιοδήποτε πράγμα αντί μετρητών απαιτείται και ούτος να σημειώνη εις τον Κατάλογον αυτόν το είδος και το ποσόν του πράγματος και το όνομά του. Το δε πράγμα αν υπόκειται εις φθοράν θέλετε το πουλήσει συμφώνως ανωθι αμφότεροι και θέλετε περάσει το ισότιμόν του εις την μερίδα του προσφέροντος αυτό αν δε εις εναντίον το πράγμα δεν είναι φθαρτόν να το φυλάτετε εις την προς ημάς αποστολήν του.

Γ' Όταν η σύναξις της προσφοράς φθάσει εις εκατο δρχ. θέλετε αποστείλλετε εις την Δημαρχίαν ασφαλώς δια να χρησιμεύσουν προς τον σκοπόν των.

Δ' Μετά την διεκπαιραίωσιν του χρέους σας θέλετε αποστείλει ομού με τα ευρισκόμενα τυχόν χρήματα και τον ονομαστικό κατάλογο των συνδρομητών προς την Δημαρχίαν για να δημοσιευθώσι εις την εφημερίδα των φιλομούσων τα ονόματα. Η Δημαρχία γνωρίζουσα τον εις την πατρίδα σας ζήλον ελπίζει ότι θέλετε συντρέξει με όλας σας τας δυνάμεις εις τον κοινωφελή τούτον σκοπόν καταβάλλοντες πάντα κόπον και επιμέλειαν δια να συλλέξετε όσον το δυνατόν περισσότερα χρήματα δια να γίνει η οικοδομή του Σχολείου εις τον οποίον αναμορφούμενη η νεολαία των συμπολιτών της και απολαύσει τα φώτα της παιδείας θα είναι ευγνώμων προς υμάς και προς τους

συνδρομητάς του φωτισμού της πλέκοντας αθανάτους στεφάνους εις τας κεφαλάς σας ένεκα της προς αυτήν επιμελείας σας.

Εν Σύρω 22 Ιουλίου 1837

Ο Δήμαρχος

Ιω. Δούναβις

Ομοίως προς τον Γιώργιον Δαλέζιον, Ιάνκο Ξανθάκη και Αντώνιον Βιτάλε

ΥΓ. Επισυνάπτεται υπόδειγμα του καταλόγου

Κωνσταντινούπολις 4/16 Ιουλίου 1838 (ελήφθη 12 Ιουλίου στη Σύρο, απάντησαν με την Αρ 540/16 Ιουλίου)

Προς τον κ. Γ. Δούναβη Δήμαρχον Άνο χώρας Σύρου από Γεώργιο Βαρθαλίτη.

Κύριε Δήμαρχε!

Δια της παρούσης μου σας δίνω την είδησιν ότι έλαβον χτές τα γράμματά σας εις την επιτροπήν, θέλω δε πασχίσει δια να σας ευχαριστήσω εις όσον δύναμαι.

Σας δίνω δε την είδησιν και περί τη επιτροπήν του σχολείου δια του οποίου εδιορίσατε τον κ. Γ. Βιτάλε, Γ. Καλαβάση και Γ. Βαρθαλίτη, σε βεβαιώνω κύριέ μου ότι εκουράσθη πλέον με τους επιτρόπους να φωνάζω δια να το αποφασίσουν, αλλά αυτοί δεν είναι ανθρωποι, οπού έχουν τες δουλειές των και δεν θέλουν να δυσκολευτούν ούτε μίαν ώραν πόσον μάλλον ημέρας. Να του ζητεί ει τριάντα συνδρομήν παρατηρώντας και εγώ τας μεγάλας τους δυσκολίας, εμεταχειρίσθηκα άλλον τρόπον ως διορισμένος επικεφαλής των κυρίων κυρίων επιμελητήρ προσκάλεσα σχεδόν 20 προκρίτους συρίους και ελόγου μου και την ίδιαν επιτροπήν και μίαν διορισμένην ώραν μ.μ δίχως να ηξεύρουν το αίτιον και αφού εσυνάχθησαν, τότε τους ανάγνωσα της Δημαρχίας το έγγραφον και τους εξήγησα την ανάγκην της πατρίδας μας περί σχολείου και αποχτώντας δια όλα τούτα είχα και το σχέδιον έτοιμον δια τους συνδρομητάς και έτσι τω οντι ενεφάνησαν γενναίοι έγγραφαν και κάθε ένας κατά την δύναμίν του και εσυνάχθησαν δύο χιλιάδες και τετρακόσιες δρχ. Μετά τρεις ημέρας έκαμα άλλην δουλειάν επήγα κατά και Γαλατά και επήρα και του Βιτάλε και επάησα μεν και εις διαφόρους εμπόρους φράγκους ξένους δυνάμενους, και εσύναξα και από αυτούς εξακόσιες δραχμές, έχομεν λοιπόν κατά το παρόν τρεις χιλιάδες δρχ. Τώρα δε στοχάζομαι αυτές τες ημέρες να έβγω να τα συνάξω και ελπίζω να κάμω ακόμα τίποτα μεταξύ και άλλων φίλων όπου στοχάζομεν. Περικαλώ όμως να με ειδεάσετε την τάξιν αυτού του σχολείου διότι είναι πολλά ανάγκη να την ηξεύρουμε διότι άλλοι θέλουν να ηξεύρουν αν έχουν δικαίωμα να στείλουν τα παιδιά τους άλλοι θέλουν να ηξεύρουν τους διδασκάλους. και ποίαν γλώσσαν θα σπουδάξουν και με ποιες συμφωνίες θα στείλουν τα παιδιά τους και τι θα ξοδεύουν και λοιπά. Αυτό αντί σχολίου ταχτοποιείται, θέλει είναι προς όφελος του σχολείου διότι και ξένα παιδιά θέλουν σταλθεί από εδώ. Διότι τους δικούς μας τους γνωρίζετε, λέγουν ότι είχαν συναχθεί εις τας ημέρας του Νατάλε άλλες 40 χιλιάδες γρόσια δια το σχολείο Σύρου πλήν όμως έγιναν άφαντα. Σκεφθείτε λοιπόν και κάμετέ μου ένα σχέδιον διότι θέλει είναι προς όφελος του σχολείου.

Ο επιμελητής

Γ. Βαρθαλίτης

540/289/16 Ιουλίου 1838

Βασιλειον της Ελλάδος

Ο Δήμαρχος Σύρου

Προς τον Κύριον Γεώργιον Βαρθαλίτην εις Κωνσταντινούπολει

Την από 4/16 τρέχοντος μηνός επιστολήν σας ελάβομεν την 12 του αυτού μηνός και τα ενδιαλαμβανόμενά της αναγνώσαμεν. Με πλήρην αγαλλίασιν σπεύδομεν να αναγγείλωμεν ότι ο ζήλος και η δραστηριότητα τόσοσ υμών καθόσον και των λοιπών μελών της Επιτροπής και οι κοποι τους οποίους εκαταβάλατε δια την επιτυχίαν του επιφορτισθέντος χρέους ενέπνευσαν ζωηρά

αισθήματα ευγνωμοσύνης εις τας καρδίας ημών και των συμπολιτών μας οίτινες ομολογούν δι' ημών τας ευχαριστίας των εις το οποίον μορφούμενοι ενάρετοι πολίται οι συμπολίτες σας νέοι θέλουν ομολογεί αθανάτους τας χάριτας. Τα δε ονόματα υμών των κοπιαζόντων και προσπαθούντων θέλουν εγχαραχθεί εις στήλην δι αν αμένουν αιωνίως ανεξάληπτα προς έπαινον ως θεμελιωτών του περι ου ο λόγος κοινωφελούς Καταστήματος συγχρόνως δε και δια τους φιλομούσους συνδρομητάς δι' όσα ευαρεστήθηκαν να συνεισφέρουν γενναίως υπέρ της ανεγειρομένης του Σχολείου και πληροφορούντες σας, σημειούμεν τας ακολούθους παρατηρήσεις, ότι το ανεγερθησόμενον Σχολείον θέλη χρησιμεύσει επί του παρόντος αλληλοδιδακτικόν, η είσοδος του οποίου θέλη εισθε ελευθέρα εις τους επιθυμούντες νέους και εις τους οποίους θέλουν διδάσκονται τα προκαταρκτικά μαθήματα, ιερά ιστορία, γραμματική, γεωγραφία, αριθμητική και ανάγνωσις δια να γίνονται ικανοί οι μαθηταί να ακούσουν ανώτερα μαθήματα εις το Ελληνικόν Σχολείον το οποίον αν επαρκέσουν τα χρήματα δύναται να ανεγερθή και μάλιστα κατ' αυτάς έφθασαν ενταύθα δύο πατέρες Ιησουίτες δια να παραδώσουν την Ελληνικήν; Γαλλικήν. Ο δημοδιδάσκαλος πληρώνεται από τον Δήμο.

Καθ' όσον δε αφορά τας γινομένας και μελλούσας συνδρομάς θέλετε συνάξει αυτάς συμφώνως με τας οδηγίας και παραδώσει εις την αυτού Ελληνικήν Πρεσβειαν, προς την οποίαν γράφει η Διοίκησης, δια να τας παραλαβάνη ασφαλώς και αποστείλει προς ημάς. Είμεθα εδελπισ ότι θέλετε δείξει ως και πρότερον ικανά δείγματα του ζήλου και προθυμίας σας υπέρ της εκπαιρέωσσεως(sic) του εκπαιδευτικού καταστήματος, υποσημειούμεθα πρόθυμοι.

Ο Δήμαρχος
Ιω. Δούναβις

626/Κωνσταντινούπολις την 11/23 9βριου 1838

Προς την Β. Δημαρχίαν Σύρου

Κόριε Δήμαρχε!

Οι υποφαινόμενοι εκλεχθέντες δια του υπ' αριθ. 324 εγγράφου της Δημαρχίας ταύτης μέλη Επιτροπής επιφορτισμένης να ενεργήση συνδρομάς υπέρ του ανεγειρομένου εις Σύρον εκπαιδευτικού καταστήματος εκινήσαμεν πάντα λίθον δια να εκπληρώσωμεν τα εμπιστευθέντα εις ημάς χρέη και αι προσπάθειαι μας επέτυχαν κατά μέγα μέρος, χάρις εις τον ζήλον και τον πατριωτισμόν των ενταύθα συμπολιτών μας και ήδη ενασχολούμεθα όλοι εις την εισπραξιν των συνδρομών.

Εκ του υπ' αριθ. 659 /743 από 26 7μβριου τ. ε. εγγράφου της Δημαρχίας και από την εν αυτώ επισυνημμένην υπ' αριθ. 54 απόφασιν του Συμβουλίου πληροφωρήθημεν ότι, η δια την ανέγερσιν του Διδακτηρίου προσδιορισθείσα θέσις, θέλει είσθε μεταξύ του Αγίου Γεωργίου και της Θεοτόκου του Καρμήλου. Τούτο γνωστοιήσαντες προς τους ενταύθα συνδετημόνας μας, επιφορτίσθημεν να παρατηρήσωμεν προς την Δημαρχίαν ότι μάλλον καταλληλοτέρα θέλη είσθε η κατά τον Άγιο Σεβαστιανό θέσις, καθότι εισέτι το μέρος τούτο είναι ευρύχωρον, θέλει είσθε εύκολον να γίνη πέριξ του Διδακτηρίου περίβολος, κατά τον οποίον να περιφέρωνται χάριν διασκεδάσεως οι προς αυτό φοιτώντες νέοι, εκτός τούτου και δια πολλούς άλλους λόγους η θέσις αύτη θεωρείται αρμόδιος, συνάδοντες όθεν και οι υποφαινόμενοι εις την τοιαύτην των λοιπών ενταύθα συμπατριωτών μας γνώμη, ενομίσαμεν χρέος μας να καθυποβάλλομεν ταύτην υπ' όψιν σας, πεπεισμένοι ότι θέλει αποδεχθεί αυτήν το Δημοτικό Συμβούλιο και καθότι θέλομεν αποστείλλει τα εισπραχθέντα και εισπραχθεισόμενα χρήματα εκ των συνδρομών. Ταύτα εις απάντησιν του από 26. 7βριου επισήμου σας.

Υποφαινόμεθα

Γ. Βαρθαλίτης, Ιωάννης Π. Βιτάλης, Ιωάννης Καλαβάσις

949/εν Σύρω τη 10 Δεκεμβρίου 1838

Βασίλειον της Ελλάδος / Ο Δήμαρχος Σύρου

Προς τους εν Κωνσταντινουπόλει κκ. Ιαννουλάκη Βιτάλε, Γεώργιο Βαρθαλίτη, και
Ιωάννη Χαλαβαζή

Ελάβομεν υπ' όφιν την από 11/23 του παύσαντος Νοεμβρίου μηνός αναφοράν σας κοινοποιηθείσαν δια της ενταύθα Διοικήσεως την 30 του αυτού μηνός και επαρητήρησαμεν ευχαριστώ τους κόπους και προσπάθειάς τας οποίας εκαταβάλλατε προς σύλληξιν εκουσίω συνδρομών υπέρ της ανεγέρσεως ενός Εκπαιδευτικού Καταστήματος ενταύθα, περί των οποίων ευγνωμονούμεν τόσοσιν εις υμάς καθόσον και εις τους προσφέροντες τας συνδρομάς δια τον οποίον επέδειξαν ζήλον και πατριωτισμόν.

Και ότι κατά τας οποίας κάμνετε παρατηρήσεις θεωρείται καταλληλότερον την θέσιν προς τον Α. Σεβαστιανόν δια την ανέγερσιν του Εκπαιδευτικού Καταστήματος επί τούτου σας απαντώμεν ότι ήλλαξεναφού παραπέμψαμεν αντίγραφον της υπ' αριθ. 43 πράξεως του Δημοτικού Συμβουλίου εις την Β. Διοίκησιν δια να την διαβιβάση εις υμάς και δια της οποίας ήλαξεν την θέσιν και προσδιόρισεν εκείνην των Πλακακίων εις την θύραν της Πόλεως, αντί της αποφασισθείσης. Βεβαιωθείτε όμως, ότι η προσδιορισθείσα τελευταία θέσις μάλλον καταλληλοτέρα από όλας τας άλλας, καθότι αυτή είναι εν τω μέσω της πόλεως και ευρύχωρος, δια να γίνη περίξ του διδακτηρίου περίβολος, δια να εξέρχονται οι εις αυτό φοιτούντες νέοι χάριν διασκεδάσεως.

Επειδή όμως απαιτείται να γίνη όσον δυναται ταχύτερον έναρξις της οικοδομής και αναλόγως της χρηματικής κατάστασις τούτου ένεκα, παρακαλούμεν να μας αποστείλετε όσα τυχόν χρήματα εισπράξατε αφού προηγουμένως τα ασφαλίσετε εις ασφαλιστικόν τι κατάστημα εξακολουθούντες να εισπράττετε και διευθύνετε τας προσφερθείσας και προσφερθεισόμενας συνδρομάς.

Ο Δήμαρχος/ Ιω. Δούναβις

Κωνσταντινούπολη 14 Ιανουαρίου 1839

Προς την Δημαρχίαν Σύρου

Κύριε Δήμαρχε!

Οι υποφαινόμενοι σπεύδωμεν δια της παρούσης να εκθέσωμεν ότι εκ του υπ' αριθ. 924 από 26. 9βρίου Έγγραφον της Δημαρχίας και από την εν αυτώ συνημμένην υπ' αριθ. 63 απόφασιν του Συμβουλίου, πληροφορήθημεν ότι η δια την ανέγερσιν Διδακτηρίου προσδιορισθείσα θέσις θέλει είσθε εις την επιγραμμένην ΠΛΑΚΑΚΙΑ αντί της προαποφασισθείσης υπό τους πρόποδας της Μητροπόλεως και την διάθεσιν των εισπραχθέντων χρημάτων στα ασφαλιστικά Καταστήματα.

Αλλ' επειδή μέχρι τούδε δεν εσυνάχθησαν πάσαι αι συνδρομαί εναπασχολούμεθα ολονέν εις την εισπραξιν των και εισέτι δεν λάβαμεν τον καιρόν, του να εστείλωμεν τα εισπραχθέντα, εμείναντες με το δεύτερον ατιμόπλοιον, απέ αυτό ώστε θέλετε λάβει πέντε συναλλαγματικές, απέ Εννιακοσίας πενήκοντα δραχμάς, δια να τας λάβηται από τους αυτόθι διατρίβοντες Συρίους κατά την εν αυτάς διαταγήν των ενταύθα Συνδρομητών»

Υποφαινόμεθα Ευσεβάστωσ,

Γ. Βαρθαλήτις, Ιω. Π. Βιτάλης

[Επισυνάπτεται στη δεύτερη σελίδα κατάλογος με ονόματα 5 συνδρομητών και πάνω γράφεται] «αντί 950 δραχμές ίνε χίλιες τριακόσιες πενήντα ήτι

Από Ιω. Πάνου δραχμάς	δρ. 700
» Δομένικο Καλαβάζη	δρ. 200
» Γεώργιο Ρούσσο	δρ. 50
[...] Ε. Modsro	\$50
Ανδρέα Δαλέζιο	δρ. 100
Δραχμάς	1350

Ιω. Π. Βιτάλης και Γ. Βαρθαλήτις

Πέρα Κωνσταντινούπολης την 4/16 Απρίλη 1839

Προς την Β. Διοίκησην Σύρου
Κύριε Διοικητά!

Το Εμπορικόν Γραφείον μας εκοινοποίησεν προ ολίγου τα ευδιαλαμβανόμενα και την προς την Β. Πρεσβείαν από 3 Μαρτίου επίσημον, ως εις απάντησιν σπεύδομεν και αισθάνομενοι τους λόγους ένεκα των οποίων εβράδυνεν η αποστολή των χρημάτων της συνδρομής προς ανέγερσιν της σχολής.

Όθε ήρξατο η είσπραξη των συνδρομών. Οι ενταύθα συμπολίτες μας προσέφεραν προθύμως υπέρ τας 3000 δραχμάς αφού προηγουμένως επειόθησαν ότι το κατάστημα της σχολής έμελλε να ανεγερθή κατά την θέσιν Πλακάκια ως μας κοινοποίησε και η δημαρχία Σύρου. Αλλά προ ολίγου εξεδόθη φήμη ενταύθα ότι το Δ. Σ. μετέβαλε σκοπόν προτίθετο ήδη να αγοράση οικία ήτις θα χρησιμεύση ως κατάστημα. Ταύτα πληροφορηθέντες οι ενταύθα εκ των προκριτοτέρων συμπολιτών μας εκ συμφώνου εξήτησαν να μη σταλώσιν τα της συνεισφοράς χρήματα αν πρώτον δεν γίνει έναρξη της οικοδομής, τινές μάλιστα επιμένουν να μας επιστραφώσιν αι προς την Δημαρχίαν σταλλέντας δραχ. 1350, δια να χρησιμεύσουν δι' άλλους κοινωφελείς σκοπούς.

Οι υπογεγραμμένοι δεν δύνανται δια του προκαταθέντας λόγους κ. Διοικητά να αποστείλωσι τα εκ των εισφορών συναχθέντα χρήματα ενόσω δεν πληροφορηθώσιν ότι ήρξατο η οικοδομή του καταστήματος εις την θέσιν Πλακάκια. Διότι άλλως παραβαίνουν της θελήσεως των φιλοκάλων Συνδρομητών.

Ταύτα βάλλουσι υπ' όψιν της Β. Διοικήσεως ήτις παρακαλείται να διαβιβάση εις την Δημαρχίαν Σύρου προς γνώσιν της.

Υποφαινούνται ευσεβάστως
Γ. Βαρθαλίτης, Ιω. Π. Βιτάλης, Ιωάννης Καλαβάσης

1189/15 Απριλίου 1839 εν Ερμουπόλει

Βασιλειον της Ελλάδος
Ο Διοικητής Σύρου
Προς τον Δήμαρχον Σύρου

Αντίγραφον της από 4/16 του τρέχοντος αναφοράς προς την Διοίκησην της εν Κωνσταντινουπόλει επιτροπής επί των συνδρομών του οικοδομηθησομένου Δημοτικού Σχολείου, ευρίσκεται εδώ, εκ ταύτης πληροφορησθε τα αίτια τα οποία εβράδυναν την αποστολήν των συνδρομών. Σπεύσατε όθεν κ. Δήμαρχε να δώσετε δια της Διοικήσεως τας απαιτουμένας πληροφορίας προς την Επιτροπήν και να την διαβεβαιώσετε ότι το σχολείον θέλει ανεγερθεί εις την θέσιν Πλακάκια, με την παρατήρησιν ότι είναι της πρώτης ανάγκης να σταλώσι όσον ταχέως όλα τα χρήματα.

Ο Διοικητής
Γ. Δαφέρας

270 /146/Σύρω τη 18 Απριλίου 1839

Βασιλειον της Ελλάδος

Ο Δήμαρχος Σύρου

Προς τους εν Κων/πολη κκ. Ιω. Βιτάλε Γ. Βαρθαλίτην και Ιω. Χαλαβαζή, μέλη της συστηθείσης Επιτροπής προς σύλλεξιν συνδρομών δια το οικοδομηθησομένον Σχολείον.

Ελάβαμεν υπ' όψιν την διακοινοθήσαν παρά της Β. Διοικήσεως Σύρου αναφοράν σας των 4/16 του τρέχοντος μηνός και επατηρήθησαμεν ότι η αιτία ήτις εβράδυνε την αποστολήν των συνδρομών είναι η προ ολίγου διαδοθείσα φήμη περι αγοράς οικίας δια να χρησιμεύση ως Δημοτικόν Σχολείον, ενώ οι συνδρομηταί είναι αυτόθι προκριτότεροι συμπολίται είναι εναντίας γνώμης και εις απάντησιν εκθέτωμεν.

Αισθανόμενοι την μεγάλην και υπερβολικήν στενοχωρίαν την οποίαν υποφέρουν οι παίδες, βιαζόμενοι να σπουδάσουν εις το κατεχόμενον με υπέρογκον ενοίκον και μη ευρύχωρον οίκημα οίτινες επαυξανόμενοι καθ' εκάστην αποκαθίσταται η στενοχωρία προκυπτομένη εκ ταύτης προσκόμματα εις την πρόοδον της μαθήσεως των παιδων και κινδύνου εις την υγείαν αυτών εν καιρώ καλοκαιριού και θεωρούντες ότι αν και κατά την από 14 Ιανουαρίου τ. ε. αναφοράν σας είχατε μέχρι της εποχής ταύτης συναγμένην κατά μέγα μέρος τας προσφερθείσας συνδρομάς ήδη πρέπει να είναι εντελώς αποπερατωμένη η είσπραξις όλων των συνδρομών μ' όλον τούτο δεν μας εστάλησαν εισέτι, απ' όλα ταύτα κινούμενοι μετά του Δημοτικού Συμβουλίου έγινε λόγος να αγορασθή δια Δημοτικόν Σχολείον η οικία του κ. Αντωνίου Π. Βιτάλε κειμένη πλησίον της θέσεως των Πλακακίων, αλλ' επειδή δεν ενέκρινε την αγοράν ταύτην η Διοίκησις, διότι δεν ήτο κατάλληλος, κατά τας οποίας έκαμε επιτόπιους παρατηρήσεις μέλλει να οικοδομηθή το Σχολείον, εις την παρά του Δημοτικού Συμβουλίου προσδιορισθείσαν εσχάτως θέσιν των Πλακακίων επί του γηπέδου των ορφανών του Στέφανου Μηνιέρ και εις τούτο πρέπει να έχετε όλην την βεβαιότητα, τόσον περισσότερο καθ' όσον το σχέδιον της οικοδομής συνετάχθη υπό του μηχανικού και διαπραγματευόμεθα ήδη περί της αγοράς του γηπέδου και αμέσως θέλει γίνει έναρξις της οικοδομής και δεν πρέπει να έχη τις την παραμικράν αμφιβολίαν ότι δεν θέλει οικοδομηθεί το σχολείον διότι ο Δήμος είναι ήδη διοργανωμένος και έκαστος δια να εκφέρη από ιδίου πράγματα, οφείλει να δώση λόγο περί αυτού, εν τοσοούτω είναι της πρώτης ανάγκης να εξασφαλίσετε ασφαλώς και όσον ταχέως όλα τα χρήματα. Ειδοποιείσθε δε ότι ελήφθησαν αι δια της από 4/16 Ιανουαρίου σταλήσαι πέντε συναλλαγματικά εκ δρχ, 1350.

Γνωρίζοντες τον ζήλον και προθυμίαν τα οποία καταβάλλετε δια να αποπερατώσετε των ότι αφορά την ωφέλειαν της πατρίδος δεν διατάζομεν να ελπίζωμεν ότι και εις την προκειμένην περίστασιν θέλετε δείξει νέα δείγματα δια την αίσιαν αποπεράτωσιν του κοινωφελούς τούτου έργου.

Ο Δήμαρχος / Ιω. Δούναβις

270/147/ Σύρα 18 Απριλίου 1839

Προς την Διοίκησιν Σύρου,

Επισυνάπτομεν απάντησιν επί της αναφοράς της εν Κωνσταντινουπόλει Επιτροπής επί των συνδρομών του οικοδομηθησομένου Σχολείου, την οποίαν η Β. αύτη Διοίκησις μας διακοίνωσε δια του υπ' αριθ. 1189 εγγράφου της και παρακαλούμεν να διαβιβάση την απάντησιν ταύτην. Ας αποτινεται συνοδούσα αυτήν με όσας παρατηρήσεις εγκρίνει καταλλήλους υπέρ της ταχείας αποστολής των χρημάτων.

Ευπειθέστατος / Ο Δήμαρχος / Ιω. Δούναβις

3162/ 24/6. 7βρίου/8βρίου 1839

Προς την Βασιλικήν Δημαρχίαν Σύρου

Κόριε!

Έλαβον οι υποφαινόμενοι το υπ' αριθ. 596 και από 28 Αυγούστου επισήμου σας εκ του οποίου πληροφορούνται με άκραν της ψυχής των ευχαρίστησιν ότι ήρξατο η οικοδομή του Σχολείου και ότι εντός τριών μηνών ελπίζεται να τελειώση η οικοδομή. Τα διαλαμβανόμενα εν τω ρηθέντα εγγράφω σας εσπεύσαμεν να διακοινώσωμεν προς τους ενταύθα συμπολίτας μας οίτινες ήκουσαν την αγγελίαν ταύτην με την αυτήν ευχαρίστησιν και υπεσχέθησαν απαξάπαντες να πληρώσωσι τας απληρώτους συνδρομάς των. Επειδή η Δημαρχία μας προσκαλεί να της καθυποβάλωμεν την κατάστασιν των συνεισφορών των εισπραχθέντων και οφειλομένων υπό των συνδρομητών χρημάτων, σπένδομεν να επισυνάψωμεν αυτήν εν τη παρούση ελπίζοντες εντός ολίγου να φέρομεν εις πέρας τα οποία επιφορτίσθημεν χρέη.

Υποσημειούμεθα

Γ. Βαρθαλήτις, Ιω. Καλαβάσις, Ιω. Π. Βιτάλες

Επισυνάπτεται ο κατάλογος

Πηγή: ΙΑΔΑΣ, Αρ. 592 Δωρεά/ 3162

Κατάλογος των Συνδρομητών της Κωνσταντινουπόλεως και των παρ' αυτών εκουσίως προσφερομένων προς την επί τούτου διορισθείσαν επιτροπήν δια την ανέγερσιν του Δημοτικού Σχολείου της Σύρου.

Αριθμός αύξων	Ημερομηνία Ιούλιος	Είδος προσφοράς δραχμάς	Λεπ τά	Υπογραφαι συνδρομητών	Παρατηρήσεις
	Ιούλιος την 17/29	1838			
1	»	Εκατόν 100		Γ. Μαντουραράνης	πληρωμένος
2	»	Διακόσιες 200		Ιωάννης Π. Βιτάλης	»
3	»	Εκατόν 100		Γ. Βαρθαλίτης	»
4	»	Διακόσιες 200		Ιωσήφ Βαμβακάρης	»
5	»	Διακόσιες 200		Ιωάννης Καλαβιάσης	»
6	»	Εκατόν 100		Ιωάννης Πριβιλέτζιος	απλήρωτος
7	»	Εκατόν 100		Νικόλαο Vucino	»
8	»	Διακόσιες 200		Francisco Rossi	»
9	»	Πενήντα 50		Νικόλας Καπέλλος	πληρωμένος
10	»	Τριακόσιες 300		Stefano Caparalli	»
11	»	Εκατόν 100		Giorgio Vucino	απλήρωτος
12	»	Πενήντα 50		Ιωάννης Δουναβής	»
13	»	Είκοσι πέντε 25		Antonio Prevelegio	πληρωμένος
14	»	Εκατόν πενήντα 150		Μπατήκος Καπέλλας	»
15	Ιούλιος 17/29	1838		Michel Damala	απλήρωτος
16	»	Πενήντα 50		Giorgio Mulieri	»
17	»	Εκατόν 100		Λορέντζος Δαλέζιος	πληρωμένος
18	»	Εκατόν 100		Perry I. Gle	»
19	»	Πενήντα 50		Λουκάς Βακόνδιος	απλήρωτος
20	»	Εκατόν 100		Μάρκος Περής	»
21	»	Είκοσι πέντε 25		Ιωάννης Κορμενός	πληρωμένος
22	»	Πενήντα 50		Φραγκίσκος Ιω. Μαραγκός	απλήρωτος

23	Ιούλιος 12/24	1838	Πενήντα 50	Alepiady	Πληρωμένος
24	»	»	Πενήντα 50	N. Privilegio	»
25	»	»	Εξήντα 60	David Glavanii	»
26	»	»	Εξήντα 60	I. Lemoine	»
27	»	»	Τριάντα 30	P. Hiffingel	»
28	»	»	Εξ 6	P. Capello	»
29	»	»	Σαράντα 40	I. Glavani	»
30	»	»	Τριάντα 30	G. V. Meliuri	»
31	»	»	Πενήντα 50	M. Vitalis	»
32	»	»	Εξήντα 60	P. Gino	»
33	»	»	Πενήντα 50	Κυριάκος Κουρσάρης	»
34	»	»	Είκosi 20	Nalamarii	»
35	»	»	Τριάντα 30	G. D. Schneider	Πληρωμένος
36	8/βρίου 22 9βρίου /3	»	Εξ 6	Pietro Ammiraly	»
37	»	»	Είκosi 20	Γεώργιος Πρίντζης	»
38	» 28/9	»	Εκατόν 100	Giovanni Dalleggio	απλήρωτος

Πέρα Κωνσταντινούπολις τη 20 7/βρίου 1839

Ο Πρόξενος διεθνήτης του γραφείου

(φέρει την σφραγίδα του προξενείου Κωνσταντινούπολης) Γ. Μαντουράς

Ανακεφαλαίωσης

27 άτομα πλήρωσαν δραχ. 2111. 40

11 άτομα εισέτι δεν πλήρωσαν 1050

Άτομα 38 Το όλον δρ. 3161. 40/100

Πέρα της Κωνσταντινούπολις 20 7/βρίου 1839

2 8/βρίου

Ιωάννης Καλαβάσις, Ιω. Βιτάλης, Γ. Βαρθαλίτης

Από το Ιστορικό Αρχείο του Δήμου Άνω Σύρου (ΙΑΔΑΣ)
«Πρακτικό της Επιθεωρητικής Επιτροπής του Δημοτικού Σχολείου Σύρου 1838»

Αριθ. 1/26 Δεκεμβρίου 1837

Η Επιθεωρητική Επιτροπή του ενταύθα Δημοτικού Σχολείου Σύρου Συγκειμένη από τον Δήμαρχον Σύρου ως πρόεδρον και τα υπογεγραμμένα μέλη αυτής. Συνελθούσα σήμερον 26 Δεκεμβρίου 1837, εις το δημαρχιακόν κατάστημα εις συνεδρίασιν και λαβούσα υπ' όψιν την υπ' αριθ. 22 των 25 θβρίου π.ε. αναφοράν του ενταύθα δημοδιδασκάλου, δι' ης επείγεται ανάγκη του να προμηθευθή ύλη δια να κατασκευασθώσιν ξύλινοι πίνακες επί των οποίων θέλουν εφαρμόζονται οι χάρτινοι. Εξετάσασα και η ίδια και πληροφορηθείσα την ανάγκην ταύτην, έχουσα υπ' όψιν το άρθρο 37, του περί δημοτικών Σχολείων νόμου, **αποφασίζει**

Α' Να προμηθευθώσιν τα αναγκαία σανίδια δια να κατασκευασθώσιν τόσσοι πίνακες όσους απαιτεί η ανάγκη του σχολείου τα δε προς τούτο απαιτούμενα έξοδα καθώς και τα ημερομίσθια του μαστόρου θέλουν χορηγηθεί από την μερίδα των αφιερωμένων δια το υλικόν του σχολείου κατά τον εγκριθέντα προϋπολογισμόν του λήξαντος.

Β' Η ενέργεια της παρούσης ανατίθεται εις τον δήμαρχον Σύρου

Η Επιτροπή, Ιω. Δούναβις, Ιω. Ξανθάκης, Α. Πρίντεζης Μοροζίνης, Γ. Δαλέζιος, Γαβριήλ Πριβιλέγγιος εφημέριος.

Αριθ. 2/26 Δεκεμβρίου 1837

Η Επιθεωρητική Επιτροπή του ενταύθα Δημοτικού Σχολείου Σύρου Συνελθούσα εις συνεδρίασιν εις το δημαρχείο σήμερον 26 Δεκεμβρίου 1837, δια να αποφασίση περί της υποθέσεως. Ο κ. πρόεδρος της επιτροπής ταύτης επρότεινε εις αυτήν ότι ο κ. Ζάννες Μαραγκός επίτροπος των ορφανών Μαριγιτζας Ζιμπλιτζ της οποίας η οικία εκρατείτο υπό ενοίκιον δια δημοτικόν Σχολείον αιτεί δρχ 9 δι' όσην ζημίαν εδοκίμασε η ρηθείσα οικία από τους εις αυτήν φοιτώντας μαθητάς εις τζάμια παραθύρων κλπ. **Σκέπτονται**, Ότι η αίτησις του κ. Ζ. Μαραγκού θεωρείται δικαία διότι κατά τας πληροφορίας τας οποίας έλαβε η επιτροπή η ρηθείσα οικία εδοκίμασε την προβαλλομένη ζημία όθεν είναι δίκαιον να αποζημιωθή ο ιδιοκτήτης από τον δήμο προς όφελος του οποίου κατήχητο η ρηθείσα οικία υπό ενοίκιον. Αποφασίζει

Α' Να πληρωθούν εις τον κ. Ζ. Μαραγκόν αι ρηθείσαι δρχ 9, από το κεφάλαιον του εγκριθέντος προϋπολογισμού του π. ε. δια το υλικόν του σχολείου, δια την ως είρηται ζημίαν, προξενηθείσαν κατά το 1837 έτος

Β' Ανατίθεται η εκτέλεσις της παρούσης εις τον δήμαρχον Σύρου

Η Επιτροπή, Ιω. Δούναβις, Ιω. Ξανθάκης, Α. Πρίντεζης Μοροζίνης, Γ. Δαλέζιος, Γαβριήλ Πριβιλέγγιος εφημέριος.

Αριθ. 3/30 Απριλίου 1838

Προς την Βασιλικήν Διοίκησιν Σύρου

Επαγρυπνούσα εις την εκτέλεσιν των χρεών του Δημοδιδασκάλου οσάκις τα χρέη της, της υπαγόρευον να κάμνη επιθεωρήσεις εις το σχολείον έβλεπε πάντοτε ελλείψεις τας οποίας παρατηρούσα προφορικώς προς τον δάσκαλον ήλπιζε με τον καιρόν την εκ μέρους αυτού θεραπείαν των και δι' αυτόν τον λόγον δεν ανέφερεν περί τούτων εις την διοίκησιν παρά μόνον όταν έλαβεν αφορμήν εκ μέρους της Διοικήσεως περί της προσφυγής τινών μαθητών εις τα της Ερμουπόλεως σχολεία. Από το αποτέλεσμα όμως της προ ολίγου εξαμηνιαίας εξετάσεως των μαθητών επείσθη η επιτροπή αυτή ότι κανένα καρπόν δεν επροξένησε εις τους μαθητάς ο διδάσκων διότι οι μαθηταί είτε εκ της αμεθοδίας του διδασκάλου προς την παράδοσιν των μαθημάτων, είτε εκ του ατάκτου τρόπου του με τον εποίον φέρεται προς αυτούς εις τον καιρόν της παραδόσεως, είτε εξ' αμελείας του όχι μόνον δεν επροχώρησαν παντελώς εις εξαμήνον διάστημα αλλά μάλλον οπισθοδρόμησαν και κατά τα μαθήματα και κατά την χρηστοήθειαν και δια να μην ματαιοπονούν εις το σχολείον τούτο καταφεύγουν εις τα της Ερμουπόλεως όπου ευρίσκουν πλούσια τακτικά και ευμέθοδα μαθήματα. Η

τοιαύτη διαγωγή του διδασκάλου αφήρεσεν από τους μαθητάςτο προς αυτόν οφειλόμενον Σέβας και υπακοήν και τοιουτοτρόπως αδύνατον η διδασκαλία του να επιφέρει καμμία ωφέλειαν. Δια αυτούς τους λόγους θεωρεί εξ ανάγκης η επιτροπή την μεταρρύθμιση του διδασκάλου και αντικατάστασιν αυτού από άλλον ικανότερον δια να μη εξοδεύωσι ματαίως τον πολύτιμον καιρόν των και δια να μη καταναλίσκονται ανωφελώς τόσα έξοδα. Ευπειθής, Η Επιθεωρητική Επιτροπή του Δημοτικού Σχολείου Σύρου, Γαβριήλ Πριβιλέγγιος εφημέριος, Ιω. Δούναβις, Α. Πρίντεζης Μοροζίνης, Ιω. Ξανθάκης, Α. Βιτάλες, Γ. Δαλέζιος.

Αριθ. 4/17 Ιουνίου 1838

Η Επιθεωρητική Επιτροπή του ενταύθα Δημοτικού Σχολείου Σύρου Συγκειμένην από τον Δήμαρχον Σύρου ως πρόεδρον, Γαβριήλ Πριβιλέγγιο εφημέριο Γεώργιο Δαλέζιο Ιω. Ξανθάκη, Αντών. Πρίντεζη Μοροζίνη και Αντώνιο Π. Βιτάλε. Συνήλθεν σήμερον 17 Ιουνίου 1838, ημέρα Κυριακή δια να σκεφθή και να αποφασίσει περί της παύσεως του δημοδιδασκαλου κυρίου Μιχαήλ Κυριακού, **Παρατηρεί**

Ότι οσάκις τα χρέη της επιτροπής ταύτης υπαγόρευαν να κάμνη επιθεωρήσεις εις το σχολείον έβλεπε πάντοτε ελλείψεις εις τον Δημοδιδάσκαλον τας οποίας παρατηρούσα προφορικώς εις αυτόν και ήλπιζε εις το μέλλον την θεραπείαν, αλλ' επειδή δεν εθεραπεύθησαν αλλά μάλλον επροόδευον εβιάσθη η επιτροπή να αναφέρη ταύτας και προς την Β. Διοίκησιν δια του υπ' αριθ. 3 των 30 Απριλίου τ. ε. εγγράφου της. Ότι η οργίλος διαγωγή του διδασκάλου δεν είναι σύμφωνος με τον χαρακτήρα τον οποίον πρέπει να έχη ένας Διδάσκαλος διότι δεν φέρεται ως πρέπει εις τους μαθητάς πότε μεν υβρίζει αυτούς απρεπώς, πότε δε εκφράζεται κατ' αυτών (με) βλασφημίας αναρμόστους εις τον διδασκαλικόν χαρακτήρα και εις την τρυφεράν νεολαίαν και ένεκα τούτου οι μαθηταί αφήρεσαν τον προς αυτόν οφειλόμενον σέβας και άλλοι μεν ηναγκάσθησαν να αναχωρήσουν από το σχολείον και να μεταβώσιν εις τα της Ερμουπόλεως και άλλοι ετοιμάζονται να αναχωρήσουν. Οι δε μένοντες διδάσκονται όχι σύμφωνα με όσα διδάσκει η ηθική. Ότι ως παρατηρεί η επιτροπή με λύπην της και καθώς απεδέχθη πραγματικώς από τας εκθέσεις της εξεταστικής επιτροπής της τελευταίας εξετάσεως οι μαθηταί δεν έλαβαν καμμίαν πρόοδον ούτε θέλουν λάβει εις το μέλλον, αν δεν ληφθούν τα ανήκοντα μέτρα, αλλά οπισθοδρόμισαν και τοιουτοτρόπως αντι να αναπτύσσονται αι νεαράί δυνάμεις των και να βελτιούται η ηθική των, προοδεύει η κακοήθεια και διαφθοράν των και περνούν τον πολύτιμον καιρόν επί ματαίω περίστασις μη συνάδουσα με τον ζήλον και την προθυμίαν του Δήμου τούτου, ως προς την εκπαίδευσιν και τον φωτισμόν της νεολαίας του, διότι ούτος δι' αυτόν τον σκοπόν και μόνον θουσιάζει κατ' έτος αρκετήν ποσότητα χρημάτων υπέρ της δυνάμεώς του, δια να μισθοδοτηται τακτικώς ο δημοδιδάσκαλος και να προμηθεύονται τα αναγκαία του σχολείου και να μην επιτυγχάνεται ο ποθοόμενος σκοπός κατά τας ευχάς της Σ. Κυβερνήσεως και των Δημοτών, αλλά να καταδαπανώνται χωρίς να επιφέρουν καμμίαν ωφέλειαν είναι τω όντι άδικον. Όθεν εις τοιαύτην κατάστασιν των πραγμάτων θεωρεί κατεπείγουσαν περίστασιν του να παύση ο ρηθείς Δημοδιδάσκαλος και να αντικατασταθή δι' άλλου ικανοτέρου δια να προλάβη αφ' ενός μέρους την περαιτέρω πρόοδον της κακοηθείας των μαθητών, να παύσουν τα παράπονα του τε Δημοτικού Συμβουλίου άτινα εξέθεσεν ο Πρόεδρος του εις την επιτροπήν και των γονέων των μαθητών και εξ άλλου να απαλαχθή ο Δήμος από τας ανωφελείς πληρωμάς. Ο κύριος Γεώργιος Δαλέζιος παρετήρησε ότι συμφωνεί μεν εις τους εκτεθέντες λόγους ως προς τας ελλείψεις του διδασκάλου και περί της αντικαταστάσεώς του, δεν συμφωνεί όμως περί της απ' ευθείας παύσεώς του εκ μέρους της επιτροπής, διότι οι εκτεθέντες λόγοι ως μη όντες εξ εκείνων τους οποίους προβλέπει ο Νόμος περί παύσεως Διδασκάλων είναι έργον της προϊσταμένης αρχής να ενεργήση την παύσιν του. Δια τους λόγους τούτους και δυνάμει του άρθρου 37, παράγραφος 8, του περί Δημοτικών Σχολείων Νόμου παύει τον Δημοδιδάσκαλον κ. Μιχαήλ Κυριακού και παρακαλεί τον Πρόεδρον της επιτροπής ταύτης να ενεργήση την παρούσαν, κοινοποιούσα αντίγραφόν της εις τον Δημοδιδασκαλον, ειδοποιούσα συγχρόνως και την Β. Διοίκησιν Σύρου, ήτις παρακαλείται να εναρτησθή να αναφερθή όπου ανήκει, περί αντικαταστάσεως του παύοντος δημοδιδασκάλου δι' άλλου ικανοτέρου.

Η επιτροπή Α. Βιτάλες, Ιω. Δούναβις, Γαβριήλ Πριβιλέγγιος εφημέριος, Α. Πρίντεζης Μοροζίνης, Ιω. Ξανθάκης, Γ. Δαλέζιος.

Αριθ. 5/Εν Σύρω 20 Ιουνίου 1838

Προς τον ενταύθα Δημοδιδάσκαλον κύριον Μιχαήλ Κυριακού
Εγκλείομεν αντίγραφον της υπ' αριθ. 4 αποφάσεως της επιτροπής ταύτης αφορώσης την
παύσιν σου προς γνώσιν σου. Ο Πρόεδρος Ιω. Δούναβις

Αριθ. 6/20 Ιουνίου 1838

Προς την Β. Διοίκησιν Σύρου, Επισυνάπτεται αντίγραφον της υπ' αριθ. 4 αποφάσεως της
επιτροπής ταύτης αφορώσης την παύσιν του κατά τον Δήμον τούτον Δημοδιδασκάλου, προς γνώσιν
της Διοικήσεως. Ευπειθέστατος ο Πρόεδρος Ιω. Δούναβις

Αριθ. 7/25 Ιουνίου 1838

Προς την ίδιαν [την Β. Διοίκησιν Σύρου], Εγκλείομεν αντίγραφον της υπ' αριθ. 48 από
τας 20 λήγοντος μηνός αναφοράν του ενταύθα Δημοδιδασκάλου δι' ης αναφέρει ότι θέλει
εξακολουθεί τα χρέη του έως ότου η Β. Γραμματεία διατάξει τα δέοντα. Νομίζομεν κ. Διοικητά ότι
πρέπει να είναι πεπεισμένος ο Δημοδιδάσκαλος ενόσω η υπ' αριθ. 4 απόφασις της επιτροπής του
σχολείου δεν προσβλήθη ήδη από την προϊσταμένην αρχήν και κατά συνέπειαν θεωρείται ως έχουσα
κύρος.

Εν Σύρω τη 25 Ιουνίου 1838, Ευπειθέστατος ο Πρόεδρος Ιω. Δούναβις».

Αριθ. (κενό)/7 Απριλίου 1839

Σύσκεψη Επιθεωρητικής Επιτροπής με θέμα την εύρεση κατάλληλου οικήματος δια
Δημοτικό Σχολείο. Κοινοποίηση της απόφασης στο Δήμο και Δημοτικό Συμβούλιο.

Η Επιθεωρητική Επιτροπή του Δημοτικού Σχολείου Σύρου Συγκειμένη από τον Δήμαρχον
Σύρου προεδρεύοντα και τα υπογεγραμμένα μέλη. Συνήλθον σήμερον 7 Απριλίου 1839 εις το
Δημαρχιακόν κατάστημα σε συνεδρίαση περί συσκέψεως και ευρέσεως καταλλήλου οικήματος δια
Δημοτικόν Σχολείον. **Παρατηρεί**

Ότι αν και προ πολλού εγνωρίσθη ότι το το κατεχόμενον ήδη υπό ενοίκιον οίκημα της κ. Άννης
Γιαννοπούλου, δια Δημοτικόν Σχολείον, δεν θεωρείται παντάπασι κατάλληλον ως προς τον σκοπόν
τούτον ένεκα της μη ευρυχωρότητός του, μ' όλον τούτο ανεβάλετο μέχρι τούδε η αλλαγή του ένεκα
της αγοράς του ενταύθα οσπιτίου του κ. Αντ. Βιτάλε ήτις επρόκειτο λόγος ότι θέλει ενεργηθεί δια
Δημοτικό Σχολείον, αλλ' επειδή κατά τας ληφθείσας πληροφορίας η αγορά αύτη δεν δύναται να
πραγματοποιηθή, μη επιτρεπομένης παρά της προϊστάσης αρχής, οι δε παίδες δεν δύναται να
φοιτώσι μέχρι της ανεγέρσεως του Δημοτικού Σχολείου, ήτις δύναται να μην περατωθεί ταχέως εις
τοιούτον ακατάλληλον οίκημα διότι επαυξανόμενον καθ' εκάστην του αριθμού των μαθητών όχι
μόνον προσβάλλεται η υγεία αυτών τε και του κ. Δημοδιδασκάλου μάλιστα εις τας οσονούτω
προσεγγιζούσας ημέρας του καλοκαιριού αλλά δεν δύναται να κάμουν και ουδεμίαν πρόοδον οι μη
έχοντες του οικήματος την απαιτουμένην ευρυχωρότητα και ένεκα τούτου αποκαθίσταται αναγκαία η
μετάθεσις του Δημοτικού Σχολείου εις το πρότερον οίκημα ή άλλο ομοειδές. Δια τους λόγους τούτους
και δυνάμει των παραγράφων 2 κ 3 του άρθρου 37 του περί των Δημοτικών Σχολείων Νόμου.

Αποφαινεται

Α' Να αλλαχθή το κατεχόμενον ήδη υπό ενοίκιον οίκημα του Δημοτικού Σχολείου και να μετατεθή
εις το πρότερον των ορφανών της Μαργίτζας Ζίμπλιτζ.

Β' Αντίγραφο της παρούσης θέλει κοινοποιηθεί επιμελεία του Προέδρου εις την Δημαρχίαν δια τα
περαιτέρω. Η Επιτροπή, Ιω. Δούναβις, Γ. Δαλέζιος, Α. Βιτάλες, Α. Πρίντεζης Μοροζίνης, Γαβριήλ
Πριβιλέγγιος εφημέριος, Ιω. Ξανθάκης.

Έκθεσις της εξεταστικής επιτροπής δια την πρώτην του τ. ε. δημοσίαν εξέτασιν των μαθητών του δήμου Σύρου

Προεδρευομένη από τον ειρηνοδίκην Σύρου κ. Αντώνιον Ρενουάρδον

Συνελθούσα σήμερον 24 Μαρτίου 1839 ημέραν Παρασκευή ώραν 2 μμ.εις το Δημοτικόν Σχολείον Σύρου, δια να καθυποβάλλη την σπουδάζουσαν νεολαίαν εις την πρώτην του ισταμένου έτους εξαμηνιαίαν δημόσιαν εξέτασιν κατά το υπ' αριθ. 199 πρόγραμμα της Δημαρχίας, επί παρουσία των Εκκλησιαστικών και Πολιτικών αρχών μας και διαφόρων ακροατών. Προηγουμένης της εξετάσεως επάλλη υμνολογία υπέρ της μακροβιότητος του Τρισεβάστου Βασιλέως Όθωνος και άλλη της περιστάσεως κατάλληλος. Επομένως ο κ. Δημοδιδάσκαλος εξιστόρησεν εν συνόψη την γενικήν του Σχολείου κατάστασιν, των παραδιδομένων μαθημάτων, το πνεύμα των μαθητών του και τον τρόπον της διδασκαλίας του. Ερευνήσας εξετίμησεν από τους καταλόγους και σημειώσεις του, τους επιμελέστερους, αζιότερους και κοσμιότερους μαθητάς. Αι εξετάσεις των μαθητών έγιναν κατά χορούς επιφυλαχθείσα άκρα κοσμιότης και πομπή. Υπεβλήθησαν εις την εξέτασιν των αναγνώσεων, γραφής, αριθμητικής, ιεράς ιστορίας, γραμματικής, καλλιγραφίας και ελληνικής ιστορίας, οι της πρώτης και της δευτέρας τάξεως μαθηταί, εξ' ων ηρίστευσαν οι εις τον παραπόδας έλεγchon σημειωμένοι. Η επιτροπή έκαμε προς τούτους διαφόρους εξετάσεις και προτάσεις εις τας οποίας έδοκαν εόστοχον απάντησιν. Επιδείχθησαν διάφορα τετράδια καλλιγραφίας εξ' ων καθυποβάλλομεν υπ' όψιν της Διοικήσεως τα πλέον καλλογεγραμμένα. Οι αριστεύσαντες, εβραβεύθησαν με κατάλληλα δώρα από τον Π. Επίσκοπο και την επιτροπήν, εβραβεύθησαν προς τούτοις με τετράδια και γραφίδας οι επιδείξαντες πλειότεραν ικανότητα, εκ των κατωτέρων τάξεων. Αφού δε ανταμοίφθησαν ως ερρήθη οι αριστεύσαντες και οι δευτερεύσαντες. Εδημοδιεύθησαν τα ονόματα πάντων, δια να εφελκώσωμεν εις άμυλλαν έκαστον μαθητήν.

Η Επιτροπή αύτη, επαναπαυομένη εις την αζιέπαινον ικανότητα και επιμέλειαν του νέου δημοδιδασκάλου της, ελπίζει ότι θέλει συλλέξει πλειότερους καρπούς προόδου και επιμελείας εις την Β' εξέτασιν. Η επιτροπή [...]

Έκθεσις των μαθητεομένων του Δημοτικού Σχολείου Σύρου, δια το Β' Εξάμηνον του 1839 έτους

Συνελθούσης της υπογεγραμμένης Εξεταστικής Επιτροπής εν τω δήμω τούτω Δημοτικού Σχολείου σήμερον 28 Αυγούστου 1839 περί την δευτέραν ώραν μετά μεσημβρίας, δια να καθυποβάλλη τους φοιτώντας του Σχολείου Σύρου εις την θερινήν Δημοσίαν εξέτασιν, σύμφωνα με το υπ' αριθ. 589/298 πρόγραμμα της Δημαρχίας Σύρου παρόντος του Σεβασμιότατου Επισκόπου Σύρου, της Επιθεωρητικής Επιτροπής, των φιλομούσων γονέων και πλήθους ακροατών. Οι μαθηταί ιστάμενοι εις παράταξιν έψαλαν αρμόζοντα του Σεβαστού μας Βασιλέως και της παιδείας άσματα. Ο δε κύριος Δημήτριος Μαρκουλίδης Δημοδιδάσκαλος, εξέθεσεν ευστόχως την κατάστασιν του Σχολείου, τας τάξεις των μαθητών του, τας παρελθούσας παραδόσεις των μαθημάτων, το ήθος και την διαγωγήν των μαθητών του και τον τρόπον της διδασκαλίας του. Ερευνήσας εξετίμησεν από τους καταλόγους και σημειώσας τους επιμελεστέρους αζιότερους και χρηστοθησετέρους μαθητάς. Όλοι οι μαθητές διηρημένοι σε δύο τμήματα το μεν Β' εσχηματιζέτο από εκ της εβδόμης κλάσεως συγκεείμενον από την πέντε μαθητάς εξετάσθησαν εις τα παραδοθέντα αυτοίς μαθήματα ήτοι ως εις τον καταστατικόν έλεγchon διαλαμβανόμενα. Το δε πρώτον σχηματιζόμενον από κλάσεις εξετάσθησαν οι της ζ' στ' και ε' κλάσεως 25 μαθηταί εις διάφορα μαθήματα, ως οι πρότερα ρηθέντες μαθητές και ούτως βαθμηδόν εις την εσχάτην κλάση. Οι εξετασθέντες απεκρίθησαν με πολλήν ετοιμότητα και ευστοχία εξ' ων ηρίστευσαν 20 και εδευτέρευσαν 10. Επιδείχθησαν διάφορα τετράδια καλλιγραφίας εξ' ων καθυποβάλλομεν εις την Σ. Διοίκησιν τα υπερέχοντα. Δημοσιευθέντα τα ονόματα των αριστευσάντων και δευτερευσάντων εβραβεύθησαν με κατάλληλα βραβεία. Η Επιτροπή νομίζει χρέος της να ομολογήσει ότι ο κ. Δημοδιδάσκαλος διαπρέφας εις την θέσιν της διδασκαλίας του, καθότι προσπαθεί μετά ζήλου και προθυμίας εις την ηθικήν αναμόρφωσιν της νεολαίας, καίτοι συναντά προσκόμματα ούκ ολίγα, εκ της στενότητος της επί μισθώ λαμβανομένης οικίας δια Σχολείον. Η έλλειψις αύτη χάρις εις τας προσπάθειας του φιλομούσου κ. Διοικητού μας και των Δημοτικών αρχών μας, χάρις εις τας συλλογάς συνδρομών πολλών φίλων της παιδείας, θεραπεύσεται εντός ολίγου με καταλληλα καταστήματα. Η Επιτροπή Α. Ρενουάρδος [...]

Πρακτικά του Δημοτικού Συμβουλίου, από το Ιστορικό Αρχείο του Δήμου Άνω Σύρου (ΙΑΔΑΣ)

Πράξη 54/21 Ιουλίου 1838

Το Δημοτικόν Συμβούλιον Σύρου συγκείμενον από τον Πρόεδρον κ. Αντώνη Πρίντεζη Μοροζίνη και τους υπογραμμένους συμβούλους, επί τη σημερινή συνεδρίαση της 21 Ιουλίου 1838 ο κ. Δήμαρχος καθυποβάλλων εις το Συμβούλιον την υπ' αριθ. 540 αναφοράν του, δι' ης εξιστορεί τα όσα ενήργησε υπέρ της ανεγέρσεως ενός Δημοτικού Διδακτηρίου, τοσούτον αναγκαίον δια την πρόοδον της νεολαίας παραβιαζομένης να συνέλθεται όχι μόνον εις μη ευρύχωρον κατάστημα, αλλά δε και να καταδαπανώνται ματαίως χρήματα εις τα ενοίκια, εναντίον της καταστάσεως του Δημοτικού Ταμείου, ότι τα εισοδήματα του Δήμου αυτά ανίκανα προς τον σκοπόν της ανεγέρσεως, του περι ου ο λόγος αναγκαίου καταστήματος, αποτάνθηκε προς την Διοίκησιν η Δημαρχία, ίνα λάβη άδειαν του να διορίση Επιτροπήν δια εκουσίας συνδρομάς και εγκριθείσης της προτάσεως ταύτης διορίσθησαν κατά συνέπεια δύο Επιτροπές, η μεν της Κωνσταντινούπολης συγκειμένη από τους κυρίους Γεώργιο Βαρθαλίτη, Ιανουλάκη Βιτάλη και Γεώργιον Χαλαβαζή, η δε ενταύθα από τους κυρίους Ιωάννη Μ Ξανθάκη, Γεώργιο Δαλέζιο και Αντώνιο Π. Βιτάλη. Εξ ων εκείνη μεν κατάφερε να συνεισφέρει ως ελέχθη 3000 δρχ. ως ειδοποιήθη εγγράφως, παρά του κυρίου Γ. Βαρθαλίτη, η δε ενταύθα δρχ 1000.

Ότι εν ώ απονέμει η Δημαρχία προς την πρώτη Επιτροπή τας ευχαριστίας της δια όσα ενήργησε, της παραγγέλλει να συνάξη και παραδώσει τα χρήματα της Ελληνικής πρεσβείας. Και ότι παρεκτός τούτου απετάνθη και προς την Σ. Κυβέρνηση ζητήσασα την παραχώρηση της επικαρπίας των Γιούρων. Να αποφασισθούν και παρά του Συμβουλίου τα περαιτέρω. Συζητηθείσης της προειρημένης υποθέσεως επί παρουσία του εφημερίου Δον Γαβριήλ Πριβελέγγιου συσκέπτεται, επειδή εκ των εκτεθέντων συνάγεται ότι αι διορισθείσαι δύο επιτροπές συνηργήσαντες επέτυχαν να συγκεντρώσουν εν κεφάλαιον 4000 δρχ. και το οποίον δύναντες να συνάξουν ευκόλως, απόκειται ήδη εις το συμβούλιον να φροντίση περί της ταχύτερης ανεγέρσεως ενός Εκπαιδευτικού Καταστήματος, η ωφέλεια του οποίου προξενεί μέγιστον αίτιον εις της Νεολαίας την πρόοδον. Επειδή το επιχείρημα τούτο είναι πολυφρόντιστον και απαιτείται ιδιαίτερη επιστασία και δια την πρόοδον των εργασιών και δια την διαχείρισιν των χρημάτων, εγκρίνει οφέλιμον την αύξησιν της εν ενεργεία τριμελούς επιτροπής προσθετομένων δύο μελών, ήτοι των κυρίων Κωνσταντίνου Βουτσίνου και Αντωνίου Καλόγερα, την οποιάν παρακαλεί το Συμβούλιον να επιστατή τακτικώς ως ερρήθη, μέχρι της τελείας αποπερατώσεως του περι ου ο λόγος οικοδομήματος. Να διαδεχθεί όμως τα του Ταμία χρέη ο κ. Κωνσταντίνος Βουτσίνος θεωρούμενος καταλληλότερος ως μη υποκείμενος εις ιδιαίτερας κοινωνικάς φροντίδας. Επειδή πρόκειται περί αποστολής χρημάτων από την Κωνσταντινούπολη θεωρεί συμφέρον με μικράς δαπάνας να εξασφαλισθώσι εκεί τα σταλησόμενα χρήματα προς αποφυγή παντός θαλασσιου κινδύνου. Επειδή οι φιλοπάτριδες επίτροποι της Κωνσταντινουπόλεως συνεργήσαντες κατάρθωσαν να σχηματίσωσι αρκούν χρηματικόν κεφάλαιον πρέπει να απονεμηθώσι προς αυτούς της υψηλής ευγνωμοσύνης του Δήμου τούτου, τα πλέον τρανώτερα δείγματα και υπερευχαριστίας, δι' όσα απήλαυσον οφελείας δια της συνεργείας των φιλομούσων και φιλοπατρίδων μελών της ρηθείσης Επιτροπής, από διαφόρους φίλους της παιδείας και αγαθούς πολίτας της Κωνσταντινουπόλεως προς ανέγερσιν του αναγκαίου Εκπαιδευτικού Καταστήματος, οι μαθηταί του οποίου θέλουν υψώσαι χείρας ικετευούσας προς τον ύπιστον, υπέρ των συντελεσάντων γενναίων ανδρών στην ανέγερσιν του, δυνάμει του άρθρου 50 παρ. 17 & 112 του Δημοτικού Νόμου.

Αποφαίνεται

α'. Εγκρίνονται τα πρακτικά της Δημαρχίας περί της ανεγέρσεως και συστάσεως ενός Δημοτικού Σχολείου και η σύστασις των δύο επιτροπών.

β'. Η της Κωνσταντινουπόλεως Επιτροπή θεωρείται διαλελυμένη μετά την αποπεράτωσιν του εις αυτήν ανατεθέντος χρέους, η δε της Σύρου θέλει εξακολουθεί την είσπραξιν της συνεισφοράς και την επιστασίαν της επιχειρησομένης οικοδομής να αναλάβη, μετά των προστεθέντων δύο μελών των κυρίων Κ. Βουτσίνου και Α. Καλόγερα εξ ων ο πρώτος επιφορτίζεται τα χρέη του ταμία ως ερρήθη ανωτέρω, Παραλαμβάνων δε τα χρήματα να κάμει τας πληρωμάς συμφώνως πάντων.

γ'. Να διορισθώσι δύο επιστήμονες προς σύνταξιν σχεδίου και του προϋπολογισμού των εξόδων καθυποβληθησομένου υπ' όψιν του συμβουλίου δια την έγκρισιν.

δ'. Θέσις κατάλληλος και επωφελής δια την οικοδομή του Σχολείου προσδιορίζεται το κενόν έδαφος το οποιόν κείται υπό τους πρόποδας της Μητροπόλεως του Αγίου Γεωργίου προς Ανατολάς της Θεοτόκου του Καρμήλου. Η οικοδομή αυτή θέλει σύγκειται από 2 αίθουσας. Η μιν του αλληλοδιδακτικού χωρητικότητας 180-200 μαθητάς, η δε του Ελληνικού 40-60 μαθητάς, δύο κοιτώνας, μικρόν μαγειρείον με τα αναγκαϊόμενα.

ε'. Τα από Κωνσταντινούπολην στελνόμενα χρήματα του σχολείου δια της ελληνικής Πρεσβείας προς την ενταύθα Β. Διοίκησιν, θέλουν παραλαμβάνονται από τον Δήμαρχον και διαχειρίζονται από τον Ταμίαν Κ. Βουτσίνο, αφού εξασφαλισθούν τακτικώς εις Κωνσταντινούπολην προς αποφυγήν παντός απανταίσιου κινδύνου.

στ'. Η παρούσα θέλει εγκριθεί ακριβώς παρά της Δημαρχίας, επιφορτιζομένης την κοινοποίησιν αυτής προς την Επιτροπήν της Κωνσταντινούπολεως προς οδηγίαν ευγνωμοσύνης. Οι Σύμβουλοι Αντ. Πρίντεζης Μοροζίνης πρόεδρος, Α. Ρενουάρδος, δι' εμού ως και δια τους αγραμμάτους Μάρκον Βουτζίνον και Τζώρζη Ρούσσον, Γ. Ιουστινιανός, Ν. Στέφανος δια Ιάκωβον Πρίντεζην αγράμματον, Α. Πρίντεζης Μοροζίνης. Γ. Βουτσίνος, Ιωάννης Βαμβακάρης, Γ. Μαραγκός.

Ίσον τω πρωτοτύπω / Σύρω την 24 Αυγούστου 1838

Ο Πρόεδρος / Α. Πρίντεζης Μοροζίνης

Πράξη 63/3 Νοεμβρίου 1838

Το Δημοτικό συμβούλιο Σύρου. Συγκείμενον από το πρόεδρο κ. Αντώνιο Πρίντεζη Μοροζίνην και τους υπογεγραμμένους συμβούλους, Επί τη σημερινή συνεδρίαση της 3 Νοεμβρίου 1838 ελήφθη υπ' όψιν του Συμβουλίου παρά του κυρίου Δημάρχου η από 3 Οκτωβρίου του παύσαντος παραίτησις του κ. Αντ. Καλόγερα μέλους της διορισθείσης Επιτροπής δια της υπ' αριθ. 54 πράξεως του Συμβουλίου του δια την επιστασίαν του οικοδομηθησομένου Σχολείου του Δήμου τούτου, συγχρόνως έγινε λόγος από την αναφερομένην επιτροπήν παρενρθεΐσα εις την Συνεδρίασιν καθώς και η Επιθεωρητική Επιτροπή του Σχολείου και περί της προσδιορισθείσης θέσεως, δια της ρηθείσης υπ' αριθ. 54 πράξεως, το κενόν έδαφος το κείμενον υπό τους πρόποδας της Μητροπόλεως του Αγίου Γεωργίου ότι δεν είναι κατάλληλον δια τους λόγους ότι η κατωφερική και απότομος θέσις του ήθελε επιφέρει πολλά έξοδα δια να φθάσει εις κατάστασιν να γίνει έναρξις της οικοδομής. Ότι επειδή δεν είναι εις το κέντρον της Πόλεως δικαίω τω λόγω ήθελε επιφέρει παράπονα των Δημοτών του κάτω μέρους της πόλεως ότι τέλος πάντων όλοι οι συνεισφέροντες δια τον σκοπόν τούτον εξέφρασαν αρκετά την περί τούτου δυσαρέσκεϊαν των. Το συμβούλιον σκεψάμενο περί τούτου και επιθυμών εις την προκειμένην περίπτωσιν να ενεργήση σύμφωνα και με γενικήν ευχαρίστησιν και με το δημοτικό συμφέρον και λαβόν υπ' όψιν τον & 6, 7, 17 και 18 του άρθρου 50 του Δημοτικού Νόμου. **Αποφαίνεται**

α'. Παραδέχεται την παραίτησιν του Κυρίου Αντ. Καλόγερα και διορίζει αντ' αυτού τον κ. Γιώργον Ρούσσον μέλος του Δημοτικού Συμβουλίου.

β'. Μεταρρυθμίζει το Δ' κεφάλαιο της υπ' αριθ. 54 και από 21 Ιουλίου ε. ε. πράξεώς του ως προς τον διορισμόν της θέσεως και προσδιορίζει αντί το υπό τους πρόποδες της Μητροπόλεως κείμενον έδαφος, την κειμένην θέσιν κατά την θύραν της Πόλεως προς τον αιγιαλόν επονομαζομένην Πλακάκια.

γ'. Όταν θέλει γίνει έναρξις της οικοδομής ο Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου μετά των λοιπών μελών του και η Επιτροπή σύμφωνα θέλουν προσδιορίζουν το μέρος το καταλληλότερο εις την άνω προσδιοριζομένην θέσιν.

δ'. Αντίγραφον της παρούσης θέλει κοινοποιηθεί εις την Δημαρχίαν Σύρου δια τα περαιτέρω.

Οι Σύμβουλοι Α. Πρίντεζης Μοροζίνης Πρόεδρος, Γ. Ιουστινιανός, Ν. Στέφανος, Γ. Ρούσσος, Ιαννούλης Βαρθαλίτης, δια εμένα και τους αγραμμάτους, Ιάκωβο Πρίντεζη και Μάρκο Βουτσίνο, Γ. Μαραγκός, Ιωάννης Βαμβακάρης.

Ίσον τω πρωτοτύπω / Σύρω τη 8 Νοεμβρίου 1838/Ο Πρόεδρος Αντ. Πρίντεζης Μοροζίνης.

Πράξη 15 /20 Απριλίου 1839

Το Δημοτικό Συμβούλιο Σύρου, προεδρευόμενον από τον κ. Αντώνιο Πρίντεζη Μοροζίνη, παρόντος του κ. Ιωάννη Ξανθάκη Δημαρχιακού παρέδρου απεφασίσθη επί τη σημερινή συνεδρίαση της 19 Απριλίου 1839, το υπ' αριθ. 271 και από 18 του αυτού μηνός εγγράφου της Δημαρχίας δι' ου κοινοποιείται η υπ' αριθ. 957 απόφασις της Διοικήσεως αφορώσα την μη έγκριση της υπ' αριθ. 14 πράξεως του Συμβουλίου, δι' ης εψηφίσθη η αγορά της οικίας του κ. Αντωνίου Βιτάλε, δια να γίνει Δημοτικόν Σχολείον δια τους εξής λόγους : Διότι δεν είναι κατάλληλος κατά τας παρατηρήσεις του Μηχανικού και του Επαρχιακού Δημοδιδασκάλου, διότι εψηφίσθη άπαξ παρά του Συμβουλίου και ενεκρίθη άπαξ παρά της Διοικήσεως να ανεγερθή το Δημοτικόν Σχολείον κατά την θέσει ΠΛΑΚΑΚΙΑ, σύμφωνα και με την θέλησιν των εν Κωνσταντινουπόλει συνδρομητών.

Παρατηρούντες

Ότι εφ' όσον άπαξ δεν ευρέθη κατάλληλος η διαπραγματευομένη οικία του Αντωνίου Βιτάλε δια Δημοτικόν Σχολείον, το Δημοτικό Συμβούλιο οφείλει να συμμορφωθή με την απόφασιν της Διοικήσεως και διοργανώνει με την ταχύτεραν ενέργειαν, περί της ανεγέρσεως του αναγκαιοτάτου εκπαιδευτικού καταστήματος. Και επειδή πρόκειται να αγορασθή δια λογαριασμόν του Δήμου το εις τους κληρονόμους του ποτέ Στέφανου Μηνιέρ ανήκον γήπεδο εφ' ου εψηφίσθη να οικοδομηθή το Σχολείον κατά τας γενομένας επιτοπίας παρατηρήσεις του κ. Διοικητή, του Μηχανικού, του Επαρχιακού Δημοδιδασκάλου και των Δημοτικών Αρχών μας. Προς εκπλήρωσιν των από του άρθρου 112, παράγραφος α' του Δημοτικού Νόμου οριζομένων εις τοιαύτης φύσεως οικήματα.

α' Διορίζει εκ μέρους του Δήμου τον κ. Α. Δαλέζιον δια την εκτίμησιν του γηπέδου εφ' ου απεφασίσθη να γίνη το Σχολείον.

β' Να προσκληθώσι οι ιδιοκτήτες του περι ου ο λόγος γηπέδου προς διορισμόν του εκ μέρους των εκτιμητού.

γ' Εγκριθείσης της εκτιμήσεως να έμβουν εις ενέργειαν άνευ βραδύτητος αι υπό αριθ. 54 & 62 πράξεις του Συμβουλίου.

δ' Ανατίθεται η εκτέλεσις της παρούσης εις την ιδιαίτεραν φροντίδα της Δημαρχίας.

Επερατώθη την 20^{ην} Απριλίου 1839 εν Σύρω/Οι Σύμβουλοι /Αν. Πρίντεζης Μοροζίνης Πρόεδρος, Ιαννούλης Φ. Βαρθαλίτης, Ιωάννης Βαμπακάρης, Γ. Ρούσσοσ δι' εμέ και τους αγραμμάτους κ. Ιάκωβο Πρίντεζη και Ξανθάκη, Γ. Μαραγκός, Α. Ρενουάρδος δι' εμέ και τον Κ. Βουκίνον αγραμμάτων

Δια το ακριβές της αντιγραφής/Σύρω την 21 Απριλίου 1839

Α. Ρενουάρδος Πρωτοκολλητής

Πράξη 16 /21 Απριλίου 1839

Το Δημοτικό Συμβούλιο Σύρου, προεδρευόμενον από τον κ. Αντώνιο Πρίντεζη Μοροζίνη, Ο επί τη σημερινή συνεδρίασει παρευρισκόμενος Δήμαρχος καθυπέβαλε υπ' όψη της συνεδριάσεως ταύτης, την από 4 Μαρτίου παραίτηση του Κ. Βουκίνου μέλους της συσταθείσης Επιτροπής επί του ανεγερθησομένου ενταύθα Δημοτικού Σχολείου και Ταμία του προς τον σκοπόν τούτον προσφερθησομένων συνδρομών, δια της οποίας εκθέσας ότι παραιτείται της θεραπείας ταύτης, διότι τα οικιακά του συμφέροντα δεν του επιτρέπουν την παραδοχήν αυτής. **Σκεφθέν** Ότι παραιτούμενον του κυρίου Κωνσταντίνου Βουτσίνου, το συμβούλιον οφείλει να αναλάβη την ανήκουσαν πρόνοιαν, περί της αντικαταστάσεώς του, δια να μη λάβη την παραμικράν οπισθοδρόμισιν ο σκοπός και επροσκάλεσεν την σύστασιν της επιτροπής.

Δια ταύτα

α' Παραδεχόμενον την ζητηθείσα παραίτησιν του κυρίου Κωνσταντίνου Βουτσίνου μέλους της διορισθείσης Επιτροπής κα Ταμία, διορίζει αντ' αυτού τον κύριον Μιχαήλ Μακρουσίτη όστις θέλει αναλαμβάνει την διεξαγωγήν των ανατεθέντων αυτών χρεών ως διαγράφει η υπ' αριθ. 54 πράξις του Δημοτικού Συμβουλίου, με όλον τον ζήλον και ευπρεπισμόν, συνεννοούμενος και μετά των λοιπών μελών.

β' αντίγραφον της παρούσης να κοινοποιηθή επιμελεία του κυρίου προέδρου εις την Δημαρχία Σύρου

Εγένετο την 21 Απριλίου 1839 εν Σύρω /Οι Σύμβουλοι Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης πρόεδρος, Γεώργιος Ρούσσοσ και δι' εμού δια τους αγραμμάτους Ιάκωβον Πρίντεζη, Αντ. Βουτσίνο Ζ. Ρούσσο, Ν. Στέφανος, Γ. Μαραγκός, Γ. Ιουστινιανός, Ιαννούλης Βαρθαλίτης, Α. Ρενουάρδος και Ι. Βαμβακάρης. Δια το ακριβές της αντιγραφής/εν Σύρω την 12 Μαΐου 1839/Ο Πρόεδρος, Αντ. Πρίντεζης Μοροζίνης

Πράξη 28/1 Ιουνίου 1839

Το Δημοτικό Συμβούλιον Σύρου Προεδρευόμενον από τον κ. Αντώνιο Πρίντεζη Μοροζίνη επί τη σημερινή συνεδρίαση, συγκροτηθεισόμενον εις το Κατάστημα της Δημαρχίας, παρουσία του κ. Δημάρχου, έγινε η εξής πρότασις παρ' αυτού του ιδίου. Ότι προς εκτέλεσιν της υπ' αριθ. 15 πράξεως του Δ. Σ. ο εκ μέρους του Δήμου διορισθείς πραγματογνώμων Γ. Δαλέζιος, προς εκτίμησιν του γηπέδου, εντός του οποίου απεφασίσθη να γίνη το Δημοτικόν Σχολείον εξετίμησε αυτό συμφώνως με τον εκ μέρους των ιδιοκτητών διορισθέντος πραγματογνώμονος δια δραχμάς 320, την δε αναφερομένην εκτίμησιν μη παραδεχθείσα η χήρα Στεφάνου Μηνιέρ, απόκειται ήδη εις το Συμβούλιον να αποφασίση τα δέοντα.

Αναγνούντα την από 1^η Μαΐου 1839 έγγραφον έκθεσιν των μνημονευθέντων πραγματοποιώμων. Άκουσον τας προτάσεις της Πετρουνέλλας χήρας Στεφάνου Μηνιέρ ιδιοκτήτριας του ανωτέρω σημειουμένου γηπέδου. Λαβών την γνώμην του εφημερίου κ. Γαβριήλ Πρεβελεγγίου. **Σκεφθέν**, Ότι η γενομένη εκτίμησις του γηπέδου εφ' ου πρόκειται να γίνη η οικοδομή του Δημοτικού Σχολείου Σύρου, κατά το καθυποβληθέν υπ' όφιν του συμβουλίου και εγκριθέν σχέδιον, τότε μόνον ήθελε ήσθε υποχρεωτική δι' αμφοτέρα τα μέρη αν ενεργείτο επί τη βάσει αμοιβαίου τακτικού συμβολαίου αλλ' επί του προκειμένου παρατηρεί το Συμβούλιον ότι όσα ενηργήθησαν, αφορά το μέρος των δυο τέκνων της Πετρουνέλλας Μουγιέρ, επιτροποκηδεομένην από τους κ. Κ. Φ. Λούβαριν και Α. Πρίντεζην Μοροζίνη και ταύτα πάντα υπό καλήν και αμοιβαίαν πίστιν. Ότι η χήρα Μουγιέρ κατελείσθη μετά μακράς συζητήσεως να εκποιήση το γήπεδον δια δραχμάς τετρακοσίας αντι τριακόσιες είκοσι. Ότι δεν συμφέρει ποσώς ένεκα τσαούτης μικρής διαφοράς να αναβάλλεται επί πλέον, η ανέγερσις ενός τοσούτο χρησιμοτάτου Εκπαιδευτικού καταστήματος. Ούτε θεωρεί επιζήμιον αν δοθώσιν περιπλέον της εκτιμήσεως δραχμαί 80 εις χήραν άπορον και μητέρα δύο ορφανών τέκνων προς επιτοχίαν της προσκτήσεως του γηπέδου τούτου. Δυνάμει του άρθρου 50 παράγραφος 21 του Νόμου των Δήμων. **Αποφαινεται**

α' Να αγορασθεί δια λογαριασμόν του Δήμου Σύρου, το περιτοιχισμένον Γήπεδον κείμενον εις ΠΛΑΚΑΚΙΑ, προς την είσοδον της πόλεως ταύτης, μεταξύ των δημοσίων δρόμων ανήκον τοις κληρονόμοις του πάλαι ποτέ Στεφάνου Μουγιέρ όπου θέλει οικοδομηθεί το Σχολείον άνευ βραδύτητος.

β' Να πληρωθούν δραχμαί 400 δια την αγορά του ρηθέντος γηπέδου από τας χρηματικάς συνεισφοράς άτινας επρόσφεραν διάφοροι φιλόμοουσοι προς το σκοπόν τούτον.

γ' Να συνταχθή τακτικόν συμβόλαιον περί της γενομένης αγοράς του γηπέδου.

δ' Ανατίθεται η εκτέλεσις της παρούσης εις την ιδιαίτεραν φροντίδα της Δημαρχίας.

Ευσητητήη και εξεδόθη την 1^{ην} Ιουνίου 1839 εν Σύρω

Οι Σύμβουλοι

Αν. Πρίντεζης Μοροζίνης πρόεδρος

Α. Ρενουάρδος δι εμέ και τους αγραμμάτους Μάρκο Βουκίνο και Ζώρτζη Ρούσσο, Γ. Ρούσσοσ, Ν. Στέφανος, Ι. Βαμβακάρης, Ιαννούλης Φ. Βαρθαλίτης

Δια το ακριβές της αντιγραφής

Εν Σύρω 5 Ιουνίου 1839

Ο πάρεδρος

Αν. Πρίντεζης Μοροζίνης

Πράξη 41 /20 Οκτωβρίου 1839

Το Δημοτικό Συμβούλιο Σύρου προεδρευόμενον από τον κ. Αντώνιο Πρίντεζη Μοροζίνη, Επί τη σημερινή συνεδρίαση, συγκροτηθείσα κατά πρόσκληση του κ. Δημάρχου παρόντος, εις το Δημαρχιακόν Κατάστημα, ανεγνώσθη η από 8 τρέχοντος μηνός αναφορά της επί της ανεγέρσεως του Δημοτικού Σχολείου Επιτροπής δι' ης καθυποβάλλει υπ' όψιν της δημαρχίας τας εξής παρατηρήσεις περί της Στέγης της Σχολής. Ότι θεωρεί αδύνατον να ευρεθώσι δοκοί τοιούτου μεγέθους, οποίον το πλάτος της οικοδομής και αν ήθελε εξευρεθώσι το πλάτος αυτής θέλει επίσης προβάλλει βαθμηδόν. Ότι επομένως θέλει επίκειται κίνδυνος καθ' εκάστην, ένεκα της πτώσεως της στέγης, ως εκ τούτου τα έξοδα δια τας επισκευάς, ως εντόπισαν εις τίνα καταστήματα της Ερμούπολης και ιδίως εις το Ελληνικόν Γυμνάσιον. Επιπλέον τούτου εκθέτει ότι εις επάνω πλευρά του Σχολείου προς την χώραν ενδέχεται να προσβάλλεται από ύδατα δι' ο καθίσταται αναγκαίον να λιθοστρωθεί το μέρος εκείνο με πορτοσελάνα, διό και ο εργολάβος δεν αποζημιούται εις το έξοδον τούτο. Άκουσαν τον κ. Δήμαρχον προτείναντα να εγκριθή η γενομένη δαπάνη ώστε να πληρωθή ο εργολάβος, ενημερώσας και την επιτροπή. Λαβόν την γνώμη του εργολάβου, παραδεχθέντος τα παρά των συμβούλων προταθέντα, προς αποφυγή περαιτέρω βραδύτητος και ζημίας. Άκούσαντες τον κ. Γ. Πρεβελέγγιον εφημέριον.

Σκεφθέν

Επειδή οι λόγοι τους οποίους εκθέτει η επιτροπή περί της μεταβολής του είδους της στέγης και της λιθοστρώσεως της προς την πόλη πλευράς του Σχολείου, συζητηθέντος, ευρέθησαν ότι είναι ορθοί και κατά πάντα εποφελέστατοι, επειδή ο δήμος θέλει επιβαρυνθεί με μεγαλύτερα έξοδα αν καλυφθή η στέγη της Σχολής από κεραμίδια, αναλογιζόμενοι όμως και τας μελλούσας ζημίας, δυνάμεναι να επισυμβώσι βαθμηδόν εκ της βαρύτητος της στέγης αυτής με μείγμα ασβέστου, πορτοσελάνας κλπ. θεωρεί συμφερότερον να κατασκευασθή η στέγη ως ερρήθη με κεραμίδια. Επειδή εις την εκτεθείσαν δημοπρασίαν της οικοδομής του σχολείου συμπεριλαμβάνονται και η στέγη, αφού προηγουμένως κατεστρώθη ο ανήκον προϋπολογισμός

Επειδή ο προϋπολογισμός της οικοδομής του σχολείου συντάχθηκε από τον μηχανικό κ. Βάιλερ, εγκρίνει το Συμβούλιον να γίνει ειδικός προϋπολογισμός από τον ίδιο περί της νέας στέγης τον οποίον θέλει παραδεχθεί και το Συμβούλιον και ο Εργολάβος για αποζημιώσιν του, κατ' αναλογίαν της του προϋπολογισμού της πρώτης στέγης, το αυτό μέτρον να ληφθή δια το λιθόστρωτον μέρος. Επειδή το καθυποβληθέν πλάτος εις τα τόξα τω θυρών και των παραθύρων του σχολείου ήλλαξε, εγκρίνει να αποζημιωθή ο κ. Βαρθαλίτης, παρατηρεί ότι η έγκρισις της εκτάκτου ταύτης δαπάνης απαιτείτο να γίνη προ της εκτελέσεως της εργασίας, ουχί μετά την αποπεράτωσιν αυτής. **Αποφαινεται**

α' Εγκρίνει ολοσχερώς τας δύο προτάσεις της επί της ανεγέρσεως του Σχολείου Επιτροπής και την του κ. Δημάρχου

β' Να καταστρωθή ακριβής προϋπολογισμός επιμελείας του κ. Βάιλερ περί της κεραμιδωτής Στέγης και του λιθοστρώματος όπερ θέλει περιζώσει όλη την προς την πόλην μας πλευράν του Σχολείου δια να αρθή πάσα ζημία δυναμένη να προκύψη εκ της απορροής των εκ βροχών υδάτων.

γ' Να αποζημιωθή ο εργολάβος κ. Δομένικος Σαργολόγος δια την νέαν στέγην. το λιθόστρωτον, κατά τον προϋπολογισμόν, ωσαύτως δια του επιβληθέντος πλάτους εις τα τόξα των θυρών και των παραθύρων κατά την πραγματικήν αυτών αξίαν.

δ' Ανατέθηκε η εκτέλεσις της παρούσης εις την φροντίδα της Δημαρχίας χωρίς αναβολήν.

Εγκρίθηκε την 20 Οκτωβρίου του 1839 εν Σύρω

Οι Σύμβουλοι/ Αν. Πρίντεζης Μοροζίνης πρόεδρος, Α. Ρενουάρδος, Ιαννούλης Φ. Βαρθαλίτης, Α. Ρενουάρδος δια τους γραμμάτους Μάρκο Βουκίνο, Ζώρτζη Ρούσσο και Ιάκωβο Πρίντεζη, Γ. Μαραγκός, Ν. Στέφανος.

Δια το ακριβές της αντιγραφής/Εν Σύρω 24 Οκτωβρίου 1839

Ο πρόεδρος, Αν. Πρίντεζης Μοροζίνης

Πράξη 60 / 29 Απριλίου 1840

Το Δημοτικόν Συμβούλιον Σύρου, Προεδρευόμενον από τον κ. Αντώνιον Πρίντεζη Μοροζίνη, Επί τη συνεδριάσει της 13 Απριλίου 1840, ο κ. Δήμαρχος διεκοίνωσε εις την ομήγουριν, κατ' αίτησιν του εργολάβου κ. Δομένικου Σαργολόγου αναδεχθέντος την οικοδομήσιν του Δημοτικού Σχολείου Σύρου, ότι πρέπει να γίνει πρόνοια περί εξοικονομήσεως της τελευταίας δόσεως, διότι αποπερατώθη ολοσχερώς η οικοδομή αυτή και παραδίδεται κατ' αυτάς. Άλλως ο εργολάβος θέλει ευρεθεί εις την δυσάρεστον θέσιν να ενεργήση κατά του Δήμου τα κατά Νόμον με ζημίαν του τελευταίου.

Σκεφθέν, Επειδή κατά τα πρακτικά της δημοπρασίας υπό χρονολογίαν 28 Ιουλίου 1839, ο δήμος ούτος υποχρεώθη να δώσει προς τον εργολάβον την ανάλογον τιμή της τελευταίας δόσεως, μετά την ολοσχερή αποπεράτωσιν και παράδοσιν του σχολείου, δεν είναι έργον δικαιοσύνης να αναβάλλεται επί πολύ η πληρωμή της τελευταίας δόσεως, διότι ο εργολάβος εξεπλήρωσε τας υποχρεώσεις ας ανεδέχθη. Επειδή χρήματα διαθέσιμα δεν υπάρχουν επί του παρόντος άλλως πως δεν θέλει εξοικονομηθεί μέρος της παρουσιαζομένης κατεπειγούσης ανάγκης του Δήμου ει μη μόνον εξ ενός δανείου. Καθότι αναλογισθέντων των ζημιών αίτινες θέλουν προκόψει αν δεν εκληρωθούν κατά γράμμα οι υποχρεώσεις του Δήμου, συμφέρει πολύ περισσότερο η ζημία ήτις θέλει προκόψει εκ των τόκων του γενομένου δανείου. Επειδή ο Δήμος στερείται κτηματικής περιουσίας δεν δύναται να εξασφαλίσει μονίμως τον πιστωτήν του περί ου πρόκειται λόγος δανείου και πάλι να εξοικονομηθή η προκειμένη ανάγκη, άλλως πως μη συμπράξει του Συμβουλίου δεν υπάρχει διαβεβαίωση. Εγκρίνει είτε προς αποφυγήν ζημιών, είτε χάριν του Δημοτικού του χαρακτήρος να ληφθή το περί ου ο λόγος δάνειον εν ονόματι του Δήμου και να εγγυηθούν οι υπογεγραμμένοι σύμβουλοι περί του ληφθησομένου Δανείου προς τον Δήμαρχον, κατ' αναλογίαν του αριθμού των και της ποσότητος του Δανείου, και πάσαν υπερημερίαν με την παρατήρησιν να κατορθώση να ληφθούν συγχρόνως τα πλέον εξασφαλιστικά μέτρα προς εξοικονόμησιν του ενεργηθησομένου Δανείου, δυνάμει του άρθρου 50, παράγραφος 8 του περί Δήμων Νόμου. Ακούσας τον Δήμαρχον, την επί της ανεγέρσεως του Σχολείου Επιτροπήν και τον εργολάβον παραδεχθέντας καθ' ολοκληρίαν την παρούσαν απόφασιν του Συμβουλίου.

Αποφαινεται

α' Επιτρέπεται εις τον κ. Δήμαρχον Σύρου να διαπραγματευθή και να ενεργήση δάνειον εις βάρος του Δήμου τούτου εκ δραχμών χιλίων διακοσίων, αι οποίαι θέλουν παραδοθεί δια της επιτροπής εις τον εργολάβον Δομένικο Σαργολόγο δια λογαριασμόν της οικοδομής του Δ. Σ. Σ., πληρωτέον μετά των τόκων.

β' Ο κ. δήμαρχος θέλει υπογράψει το συμβόλαιον του γενομένου δανείου, ως κύριος διαχειριστής και προς μόνιμον ασφάλειάν του, εγγυάται οπισθογεγραμμένοι να αναλάβουν το ανάλογον εις πάσαν υπερημερίαν.

γ' Επιφορτίζεται ο κ. Δήμαρχος να προσκαλέση την επί της ανεγέρσεως του σχολείου επιτροπήν να καταβάλη πάντα ζήλον ως προς την είσπραξιν των καθυστερούντων ποσοτήτων. Εις το Ταμείον του Δημοτικού Σχολείου, την Εισπραξιν θέλει κρατεί ανέπαφον η Επιτροπή, μέχρις ότου συμπληρωθεί το κεφάλαιον και οι τόκοι του Δανείου, δια να αποδοθή προς τον κ. Δήμαρχον χωρίς ζημίαν του εγγυητού.

δ' Θέλει προσκαλέσει συγχρόνως με τον ενοϊκότερον τρόπον και την εις Κωνσταντινούπολιν Επιτροπήν δια να αποστείλη ενταύθα τα χρήματα ανήκοντα εις την Σχολήν.

ε' Ανατίθεται η εκτέλεσις της παρούσης εις την φροντίδαν της Δημαρχίας.

Εγένετο εις το Δημαρχιακόν Κατάστημα σήμερον 29 Απριλίου 1840.

Οι Σύμβουλοι

Α. Πρίντεζης Μοροζίνης Πρόεδρος, Α. Ρενουάρδος δι' εμέ και τους αγραμμάτους Ι. Πρίντεζης Μ. Βουκίνον και Ζ. Ρούσσο, Γ. Ρούσσο, Ιωάννης Βαμπακάρης, Φ. Ρούσσο, Γ. Ιουστινιανός.

Δια το ακριβές της αντιγραφής / Σύρω την 18 Μαΐου 184
Α. Ρενουάρδος Πρωτοκολλητής

Προς την Δημαρχίαν Σύρου

Κατ' αίτησιν του υπ' αριθ. 837 επιδοθέντος εις εμέ προσκλητηρίου σας, αιτούντος

α' Λεπτομερή κατάλογον του εν τω Δημοτικώ σχολείω κινητού και ακινήτου υλικού,

β' Αν εξετάσθην, γ' Πόσους μαθητάς είναι χωρητικότητος το Διδακτήριον,

δ' Πόσους ήδη έχει και ποίας διαγωγής είναι, απαντώσας ως ακολούθως

Α' το εν τω Διδακτηρίω κινητόν υλικόν συνίσταται.

Εν διάμιον (?)μετά των συρταρίων του,	1
---------------------------------------	---

Εις οκτώ γραφεία μετά των θρανίων συρταρίων πίνακος αυτών και τηλεγράφων τους	8
---	---

Βάθρον κινητόν με το επ'αυτώ τραπέζιον	1
--	---

Εξήκοντα έξ αββάκια τριών διαφόρων μεθόδων	66
--	----

Εβδομήκοντα έξ πινακίδας επί των οποίων είναι εφηρμοσμένοι οι ακόλουθοι πίνακες	76
---	----

Εν σώμα πινάκων αναγνώσεως	1
----------------------------	---

Εν σώμα πινάκων αριθμητικής	1
-----------------------------	---

Πέντε φύλλα καλλιγραφίας	5
--------------------------	---

Τέσσαρες πινακίδες επί των οποίων είναι εγχαραγμένα τα καλλιγραφικά υποδείγματα	4
---	---

Μία διαγραφική	1
----------------	---

Μία αριθμητική έγγραφη	1
------------------------	---

Μία Αριθμητική κατά νοόν	1
--------------------------	---

Ένα οδηγόν Σαραζίνου	1
----------------------	---

Β' Εξετάσθην κατά την 12 Ιανουαρίου του ενεστώτος έτους, εις την εικοστήν δευτέραν δημόσιον εξέτασιν

Γ' Το Διδακτήριον είναι χωρητικότητος μαθητών ογδοήκοντα τριών (83) και διαιρείται εις δύο οικήματα της γραφής και εις τέσσαρα της ανάγνωσης. Είναι ήδη μαθηταί εις το άνω Διδακτήριον εκατόν εξήκοντα (160). Δ' Είναι μεν διαγωγής χρηστής και εδάγωγοι, αλλ' η στενοχωρία του Διδακτηρίου τους κάμει κακοδιοίκητους.

Σύρω την 14 8βρίου 1836/ Ο Δημοδιδάσκαλος/Ιω. Μεντζελόπουλος

Δια το ακριβές της αντιγραφής/ Σύρω την 21 8βρίου 1836/Ο δήμαρχος/Γ. Ιουστινιάνης

(Σφραγίδα με τη μέλισσα) ΔΗΜΟΣ ΣΥΡΙΩΝ

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΣΥΡΟΥ	
Δημοτικόν Σχολείον του Δήμου Σύρου	
Ερωτήσεις	Αποκρίσεις
1 Ποίος ο πληθυσμός των κατοίκων	Τέσσερεις χιλιάδες [είναι υπέρ τους 1200 απόντες]
2 Το διδακτήριον είναι μόνιμον	Ιδιωτικόν κατεχόμενον υπό ενοίκιον [Ενοικιάζεται από Δήμον]
3 Πότε και υπό τινος εκτίσθη	Είναι ιδιόκτητον
4 Πόσους μαθητάς χωρεί	Ογδοήκοντα τρεις
5 Εις τινα κατάστασιν είναι η οικοδομή του	Εις καλήν κατάστασιν
6 Έχει το αναγκαίον κινητόν και ακίνητον υλικόν.	Επισυνάπτεται εις αντίγραφον ο δοθείς περι τούτου κατάλογος του δημοδιδασκάλου
Ο διδάσκαλος πρέπει να δίδη λεπτομερή κατάλογον αυτού.	<u>Ιωάννης Μεντζελόπουλος</u> εξετασμένος
7 Αν είναι ο διδάσκαλος εξεταστέος	Εξαιρέτως
8 Εκτελει επιμελώς τα χρέη του	ομοίως
9 Αν ζει κοσμίως και χρηστοηθώς	Υπερευχαριστημένοι
10 Οι κάτοικοι είναι ευχαριστημένοι από αυτόν	Εκατόν εξήντα
11 Πόσους μαθητών έχει	Καλής
12 Οποίας διαγωγής είναι οι μαθηταί	Φοιτώσιν
13 Φοιτώσιν όλοι τακτικώς εις το σχολείον	

Δημοτικόν Σχολεῖον του Δήμου Σύρου της επαρχίας Σύρου	
Ερωτήσεις	Αποκρίσεις
1 Πλήθος των κατοίκων	4000
2 Όνομα του κτήτορος του διδακτηρίου	Ορφανά Μαριγίτζας Ζίμπιλιτζ
3.Εποχή της κτήσεώς του	Πρό 15 χρόνων
4 Σημερινή κατάσταση του	Έχει 1 αίθουσαν και 3 δωμάτια καλής καταστάσεως
5 Αριθμός μαθητών τους οποίους χωρεί	83
6. Αν έχει τα γραφεία και τα θρανία του	Τα έχει
7 Αν έχει τα πλέον αναγκαία βιβλία κλπ	Τα έχει
8 Όνομα του διδασκάλου	Ιωάννης Μεντζελόπουλος
9 Αν ζει κοσμίως και χρηστοηθώς	Ζει κοσμίως και χρηστοηθώς
10 Αν πράττη επιμελώς το χρέος του	Μάλιστα
11 Αριθμός των μαθητών του	156
12 Αρσενικά και θηλυκά και πόσα από κάθε γένος	Αρσενικά μόνο 156
13 Αν είναι χρηστής διαγωγής	Είναι χρηστής διαγωγής
14 Αν αληθώς προοδεύουν	Προοδεύουν
15 Αν έλαβε ο δάσκαλος τους μισθούς του	Τους έλαβεν
16 Αν έλαβε ελευθέραν κατοικίαν παρά της	Έλαβεν
17 Αν λαμβάνει κατά το 24 άρθρον του νόμου Μηνιαίο μισθό παρ' εκάστου μαθητού	Μάλιστα
18 Αν υπάρχουν επιτροποι του σχολείου ή έφοροι	Υπάρχει Επιθεωρητική Επιτροπή
19 Τα ονόματα των επιτρόπων	Γ. Ιουστινιανός Δήμαρχος, Γαβριήλ Πρεβελέγγιος εφημέριος, Ιωάννης Π. Ξανθάκης, Αντώνιος Σ.
20 Αν επιμελούνται τα επιτροπικά των χρέη	Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης. Μάλιστα τα επιμελούνται.

Εν Σύρω 28 Μαρτίου 1837

Η εξεταστική επιτροπή
 Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης / Μ. Μακρioniτης πρόεδρος/ Αντώνιος Ι. Βιτάλε/
 Γ. Ιουστινιανός / Γαβριήλ Πριβελέγγιος εφημέριος/Ιωάννης Π. Ξανθάκης

Αρ. 735/Σύρω 6 Μαΐου 1837 /Περί των κατά τον Μάρτιον εξαμηνιαίων εξετάσεων των Δημοτικών Σχολείων Σύρου

Η Εξεταστική Επιτροπή του Δημοτικού Σχολείου Σύρου συνήλθε σήμερα 28 Μαρτίου 1837, ημέραν Κυριακήν και ώραν 2 μ.μ. εις το Δημοτικόν Σχολείον για να κάνη την πρώτην του έτους εξαμηνιαίαν εξέτασιν των εν αυτώ φοιτώντων μαθητών ενώπιον όλων των παρεβρεθέντων δημοτικών αρχών και του κλήρου ως και όλων των γονέων των εις το σχολείον μαθητών.

Όθεν αφού ενεργήθησαν όλα τα απαιτούμενα εις την περίστασιν ταύτην σύμφωνα με την υπ' αρ. 381 διαταγήν της διοικήσεως Σύρου, εφάλλη ύμνος εκ διαφόρων μαθητών υπέρ της μακροβιότητος του Σ. ημών Βασιλέως Όθωνος και έτερος αρμόδιος δια τας εξετάσεις. Είτα ο διδάσκαλος εκφώνησε λογίδριον κατάλληλον της περιστάσεως ταύτης και μετά το λογίδριον εκτίμησε από τους καταλόγους του, τους εις την παρελθούσαν εξαμηνίαν εξέτασιν αριστεύσαντες και έτι εξακολουθούντες να προοδεύουσι εις τα τε την μάθησιν και ηθικήν την διαγωγήν, ως τοιούτοι δε ονομάσθησαν ο Λουκάς Περουζίνος, Αλέξανδρος Ρούσσος και Φραγκίσκος Δαλέζιος. Επομένως άρχισαν αι εξετάσεις των μαθητών υπερβησάντων των 150 εις τα παραδιδόμενα μαθήματα. Εκ των μαθητών τούτων πολλοί έδειξαν βήματα προόδου και ικανά δείγματα επιμελείας. Εξαιρέτως δε οι εκ του όπισθεν καταλόγου τρεις αριστεύσαντες δηλ. Αντώνιος Ιω. Βαρθαλίτης, Απόστολος Γ. Κουκούλας και Ραφαήλ Δαλέζιος. Ομοίως και οι δευτερεύσαντες Αλέξανδρος Φ. Ρούσσος Φραγκίσκος Γ. Δαλέζιος και Λουκάς Περουζίνος και Γεώργιος Π. Ραουζαίος. Άπαντες της ογδόης τάξεως εκ δε των λοιπών επτά κλάσεων, ευδοκήμισαν εξαιρέτως 20 μαθητές εις την ανάγνωσιν την γραφήν και την αριθμητικήν, τους οποίους η Εξεταστική Επιτροπή και ο Σ. Επίσκοπος εβράβευσαν με βραβεία κατάλληλα με την προκοπήν και την ευταξίαν των. Οι δε τρεις αριστεύσαντες έλαβαν τα εξοχώτερα των βραβείων. Μετά δε την διανομήν των βραβείων εκφώνησεν ο επίσκοπος λογίδριον προτρεπτικόν εις την παιδείαν διεγείρων το φιλόμουσον των γονέων και αποτεινόμενον εις έπαινον του δημοδιδασκάλου.

Η δε Επιθεωρητική Επιτροπή του σχολείου παρατηρούσα την πρόοδον των μαθητών ούσαν όχι μικράν δεν δύνανται να μην ομολογήσωσι τους υπερβολικούς κόπους και προσπάθειας του διδασκάλου τας οποίας κατέβαλεν υπέρ του φωτισμού της νεολαίας μας.

Πηγή: ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Δ' 1833-1848, Θ.155/φ. 4

Πίνακας Αριστεροσάντων μαθητών του Δημοτικού σχολείου Σύρου Α' εξαμήνου 1837 [Ιωάννης Μεντζελόπουλος]

Αριθ.	Όνοματεπώνυμο των Αριστεροσάντων	Ηλικία	Πατρίς	Επάγγελμα Γονέως	Ανάλεκτος	Γραφή	Αριθμητική	Γραμμική	Γραμματική	Γραφία	Ιστορία	Παρατηρήσεις
1	Αντώνιος Ιω. Βαρθολίτης	13	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Πολλά Καλός	Άριστος	Μέτριος	Άριστος	Άριστος	Μέτριος	Χρησιότηθης
2	Απόστολος Γ. Κοκούλας	14	Σύριος	Κτηματίας	Καλός	Άριστος	Μέτριος	Μέτριος	Άριστος	Άριστος	Μέτριος	Χρησιότηθ- σιαιος
3	Ραφαήλ Ε. Δαλέζιος	12	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Όποσόν Καλός	Καλός	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Μέτριος	Έκτακτος
4	Αλέξανδρος Ρουσσός	12	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Καλός	Άριστος	Μέτριος	Άριστος	Μέτριος	Καλός	Επιμελής
5	Φραγκίσκος Γ. Δαλέζιος	12	Σύριος	Κτηματίας	Μέτριος	Άριστος	Μέτριος	Άριστος	Καλός	Μέτριος	Καλός	Έκτακτος
6	Λουκάς Περούτζινης	13	Σύριος	Ορφανός και πτωχός	Άριστος	Άριστος	Μέτριος	Μέτριος	Καλός	Μέτριος	Καλός	Έκτακτος
7	Γεώργιος Π. Ραγουζαίος	14	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Μέτριος	Άριστος	Μέτριος	Καλός	Καλός	Καλός	Χρησιότηθης

Εν Σύρω τη 28 Μαρτίου 1837

Η Επιθεωρητική Επιτροπή

Μ. Μακρωνίτης Ειρηνοδίκης/Γ. Ιουστινιανός Δήμαρχος/Ιω. Ξανθάκης

Α. Πρίντεζης Μοροζίνης/Γαβριήλ Πριβελέγγιος Εφημέριος/Αντώνιος Ι. Βιτάλε

12875/1582/Αθήνα 24 Μαΐου 1837

Προς τον Διοικητήν Σύρου

Επειδή κατά την αναφοράν σας η Δημοτική Αρχή Σύρου επρόβλεψε περί της τακτικής μισθοδοσίας του Δημοδιδασκάλου και κατά συνέπειαν της προλαβούσης μας προσκλήσεως προτείνεται την αντικατάστασιν του μετατεθέντος κ. Ιω. Μεντζελόπουλου, η Γραμματεία αύθις διορίζει τον Δημοδιδάσκαλον κ. Μ. Κυριακού μετατεθέντον από Τήνον επί μηνιαίω μισθώ δρ. 90. Ο μισθός δε ούτος θέλει χορηγηθῆι εκ του Δημοτικού Ταμείου ομού με τα εις το 24 άρθρο του, περί Δημοτικών Σχολείων νόμον οριζόμενα.

Προσκαλείσθε επομένως να φροντίσητε περί της εγκαθιδρύσεως αυτού, καθώς και περί της τακτικής μισθοδοσίας. Περί των παρατηρήσεων σας περί των αιτίων δια τα οποία αναβάλλετο η μισθοδοσία του πρώην Δημοδιδασκάλου Σύρου κτλ σας λέγομεν, ότι δεν αγνοεί μεν η Γραμματεία το ατακτοποίητον εισέτι των δημοτικών πόρων. Γνωρίζει δε προσέτι, ότι και οι Δημοδιδάσκαλοι άλλους προς το ζην πόρους δεν έχουν παρά τον μισθόν των. Επομένως δεν δύναται να παραβλέπη αυτή, μένοντας ολόκληρους μήνας αμισθοδότητος, ή λαμβάνοντας 5-10 δρχ. ενίοτε ως ελεημοσύνην και πολλάς υποσχέσεις από μέρους των προϊσταμένων αρχών ότι μετ' ολίγον θέλει λάβει τους μισθούς των. Ο κ. Μεντζελόπουλος πολλάκις ανεφέρθη εις τας διαφόρους αρχάς και εις την Γραμματείαν αιτών τους μισθούς του, όχι διότι εφοβείτο μήπως δεν τους λάβει ποτέ, αλλά διότι εστερείτο, μη έχων πώς να θεραπεύση τας καθημερινάς ανάγκας του. Οι δήμοι καθώς και αι προϊστάμενοι αρχαί πρέπει να φροντίζουσι περί της εξοικονομήσεως των δημοδιδασκάλων και περί της προμηθείας του αναγκαίου υλικού των σχολείων, καθώς και εις τας περί δημοδιδασκαλίας διαφόρους αναγκαίας εγκυκλίους μας, διασαφής και μάλιστα ως την υπ' αρ. 11052 τ. ε. άλλως η Γραμματεία θέλει αναγκάζεται να μεταθέτη αύθις ον θέλει είναι ωφελιμώτερον

Ο Γραμματεὺς....

Επί της αναφοράς του περί διορισμό δημοδιδασκάλου εις τον Δήμον Σύρου.

Ἐκθεσις τῆς εξεταστικῆς επιτροπῆς β' Ἐξαμηνίας 1837

Ἡ Εξεταστικὴ Επιτροπὴ τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου Σύρου προεδρευομένη παρὰ τοῦ εἰρηνοδίκου Σύρου συνήλθε σήμερον 22 Αυγούστου 1837 ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ὥραν 2 μ.μ. εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον γιὰ νὰ κἀνῃ τὴν δευτέραν εξαμηνιαίαν εξέτασιν τοῦ ενεστώτος ἔτους τῶν ἐν αὐτῷ φοιτῶντων μαθητῶν ἐνώπιον ὅλων τῶν παρεβρεθέντων δημοτικῶν ἀρχῶν, τοῦ κλήρου ὡς καὶ ὅλων τυχόντων γονέων τῶν μαθητῶν.

Ἀφοῦ ἐνεργήθησαν ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα εἰς τὴν περίστασιν ταύτην συμφώνως με τὴν υπ' αρ. 381 διαταγὴν τῆς Διοικήσεως Σύρου ἐκτίμησε ὁ δημοδιδάσκαλος τοὺς εἰς τὴν παρελθούσαν εξαμηνίαν εξέτασιν ἀριστεύσαντες Ἀντ. Βαρθαλίτης, Ἀπόστολος Γ. Κουκούλας καὶ Ραφαήλ Δαλέζιος (ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἀνεχώρησεν). Επομένως ἀρχισαν αἱ εξετάσεις τῶν μαθητῶν εἰς τὰ παραδιδόμενα μαθήματα. Ἐκ τούτων πολλοὶ ἔδειξαν βήματα προόδου καὶ ἰκανὰ δείγματα ἐπιμελείας. Ἐξαιρέτως δὲ οἱ ἐκ τοῦ ὀπισθεν καταλόγου τρεῖς ἀριστεύσαντες καὶ δευτερεύσαντες. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν ἐπτά κλάσεων, εὐδοκήμισαν ἐξαιρέτως διάφοροι μαθητῆς, τοὺς ὁποίους ἡ Εξεταστικὴ Επιτροπὴ καὶ ὁ Σ. Ἐπίσκοπος ἐβράβευσαν με βραβεῖα κατὰλληλα με τὴν προκοπὴν καὶ τὴν εὐταξίαν τῶν. Οἱ δὲ τρεῖς ἀριστεύσαντες ἔλαβαν τὰ ἐξοχώτερα τῶν βραβείων.

Ἡ δὲ Ἐπιθεωρητικὴ Επιτροπὴ τοῦ σχολείου παρατηρούσα τὴν πρόδον τῶν μαθητῶν οὖσαν ὅχι μικρὰν δὲν δύναται νὰ μὴν ὁμολογήσῃ τοὺς υπερβολικοὺς κόπους καὶ προσπάθειας τοῦ διδασκάλου τὰς ὁποίας κατέβαλεν ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τῆς νεολαίας μας.

Δημοτικόν Σχολείον του Δήμου Σύρου της επαρχίας Σύρου	
Ερωτήσεις	Αποκρίσεις
1 Πλήθος των κατοίκων	5000
2 Όνομα του κτήτορος του διδακτηρίου	Ορφανά Μαριγιτζας Ζίμπιλιτζ
3.Εποχή της κτήσεώς του	Πρό 18 χρόνων
4 Σημερινή κατάσταση του	Έχει 2 κάμαρες 1 μαγειρείον, 1 σάλα και εν προαύλιον.
5 Αριθμός μαθητών τους οποίους χωρεί	Έως 90
6. Αν έχει τα γραφεία και τα θρανία του	Τα έχει
7 Αν έχει τα πλέον αναγκαία βιβλία κλπ	Τα έχει
8 Όνομα του διδασκάλου	<u>Μ. Κυριακού</u>
9 Αν ζει κοσμίως και χρηστοηθώς	Μάλιστα
10 Αν πράττη επιμελώς το χρέος του	ομοίως
11 Αριθμός των μαθητών του	125
12 Αρσενικά και θηλυκά και πόσα από κάθε γένος	Μόνο αρσενικά όσα διαγράφονται ανωτέρω
13 Αν είναι χρηστής διαγωγής	Είναι
14 Αν αληθώς προοδεύουν	Μάλιστα
15 Αν έλαβε ο δάσκαλος τους μισθούς του	Τους έλαβεν
16 Αν έλαβε ελευθέραν κατοικίαν παρά της	Τους έλαβεν
17 Αν λαμβάνει κατά το 24 άρθρον του νόμου	
Μηνιαίο μισθό παρ' εκάστου μαθητού	Μάλιστα
18 Αν υπάρχουν επίτροποι του σχολείου ή έφοροι	Επίτροποι
19 Τα ονόματα των επιτρόπων	Ιω. Δούναβις Δήμαρχος, Γαβριήλ Πριβελέγγιος εφημέριος, Γ. Δαλέζιος, Ιωάννης Π. Ξανθάκης, Αντώνιος Π. Βιτάλες, Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης
20 Αν επιμελούνται τα επιτροπικά των χρέη	Μάλιστα

Εν Σύρω 22 Αυγούστου 1837

Η Εξεταστική Επιτροπή

Μ. Μακρινιότηης Πρόεδρος / Γαβριήλ Πριβελέγγιος εφημέριος / Ιω. Δούναβις δήμαρχος/
Αντώνιος Ι. Βιτάλε / Ιωάννης Π. Ξανθάκης / Γ. Δαλέζιος / Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης

Πίνακας Αριστευσάντων μαθητών του Δημοτικού σχολείου Σύρου Β' εξαμήνου 1837

Αριθ	Ονοματεπώνυμον των Αριστευσάντων	Ηλικία	Πατρίς	Επάγγελμα Γονέως	Αντήκωσις	Γραφή	Ιερά Ιστορία	Γραμματική	Γυρογραφία
1	Γεώργιος Φ. Σαλάχας	13	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος
2	Απόστολος Γ. Κουκούλας	14	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος
3	Ραφαήλ. Δαλέζιος	12	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος
4	Λουκάς Περουζίνος	14	Σύριος	Ορφανός και πτωχός	Άριστος	Άριστος	Μέτριος	Μέτριος	Άριστος
5	Π. Σαλάχας	15	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος
6	Ι. Γεώργιος Μαραγκός	12	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος
7	Π. Ξανθάκης	12	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος
8	Ανδρίκος Λαπιέρ	12	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος
9	Ιωάννης Λαπιέρ	12	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος
10	Μιχαήλ Σαλάχας	12	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος
11	Αντώνιος Σαλάχας	13	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος
12	Ι. Ν. Βουτζίνος	13	Σύριος	Κτηματίας	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος	Άριστος
13	Στ. Ξανθάκης	10	Σύριος	Οφωπόλης	Άριστος	Μέτριος	Άριστος	Άριστος	Άριστος

Εν Σύρω τη 22 Αυγούστου 1837

Η Επιθεωρητική Επιτροπή

Μ. Μακρινιότηης Πρόεδρος Ειρηνοδίκης / Γαβριήλ Πριβελέγγιος Εφημέριος / Ιω. Δούναβις/
Αντώνιος Π. Βιτάλε / Ιω. Ξανθάκης / Γ. Δαλέζιος / Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης

Αρ. 980.1135/5 Μαΐου 1838

«Περί των Εξαμηνιαίων Εξετάσεων της επαρχίας Σύρου Δημοτικών Σχολείων»/ Η εξεταστική επιτροπή του Δημοτικού Σχολείου Σύρου

Σχηματισθείσα υπό του Ειρηνοδίκου Σύρου προεδρεύοντα, από δύο μέλη της Επιθεωρητικής του ιδίου σχολείου Επιτροπής και από δύο άλλους δημότας Συρίους. Συνήλθε σήμερον 21 Μαρτίου 1838 ημέραν Δευτέραν και ώραν 2 μ.μ. εις το Δημοτικόν Σχολείον, για να καθυποβληθή η φοιτώσα νεολαία εις την πρώτην του έτους Εξαμηνιαίαν Δημοσίαν εξέτασιν ενώπιον όλων των παρευρεθέντων Εκκλησιαστικών και Δημοτικών αρχών και τίνων γονέων. Αφού ενεργήθησαν όλα τα απαιτούμενα εις την περίστασιν ταύτην συμφώνως με την υπ' αρ. 381 διαταγήν της Διοικήσεως Σύρου, εψάλλησαν υμνολογίαι...Εξέτασεν τους μαθητάς εις τας αρχάς της Ιεράς Ιστορίας, Γραμματικής, Γεωγραφίας, Αριθμητικής,..βραβεία κλπ. Η Επιθεωρητική Επιτροπή παρετήρησε πόσον οπισθοδρομημένη ευρέθη η πρόοδος και η ηθική διαγωγή των μαθητών του Δήμου Σύρου, την οποίαν επέδειξαν εις την παρούσαν εξέτασιν. Τοιούτον δυστύχημα δεν ημπορεί ν' αποδοθή εις άλλον ειμή μόνον εις την αμέλειαν και εις τας ελλείψεις του δημοδιδασκάλου. Τούτου ένεκα νομίζει στην παρούσαν περίστασιν ως χρέος της, ουχί εκτός των καθηκόντων της να παρατηρήση ότι δια τον Δήμον Σύρου γίνεται μέγιστον άδικο να συλλέξη εκ του Δημοτικού Σχολείου τοιούτους καρπούς αφού υπέφερον όχι μικράς δυσκολίας δια την αύξησίν του και δια την σχηματίσιν αρκούσης και μόνιμου προικοδοτήσεως κατά τας διαταγάς της Σεβαστής Κυβερνήσεως προς πληρωμήν των μηνιαίων εξόδων της διατηρήσεως του και της τακτικής μισθοδοτήσεως του διδασκάλου χωρίς να επιτυγχάνεται ο ποθούμενος γενικός σκοπός.

Είναι προς τούτον ανάγκη να ληφθώσιν τα απαιτούμενα μέτρα όσον τάχιιστα διότι εις εναντίαν περίπτωσιν ουχί μόνον καταδαπανάται ματαίως ο τόσον πολύτιμος καιρός των μαθητών, αλλά δε και η κατά του δημοδιδασκάλου γενική αγανάκτησις των γονέων και εν γένει παντός δημότου. Ίσως συνεπιφέρει αναποφεύκτως την διάλυσιν του σχολείου ως άρχισεν ήδη αυτή με την προσφυγήν μαθητών τινών εις τα αξιέπαινα κοινά διδακτήρια της Ερμουπόλεως προκρίνοντας οι γονείς αυτών να μεταφέρονται τα τέκνα των εις ξένου Δήμου σχολεία υποφέροντα τας κακουχίας της οδοιπορίας και άλλα ...έξοδα παρά να καταδαπανάται ο πολύτιμος καιρός των επί ματαίω. Ο κ. Δήμαρχος όμως παρευρεθείς εις την σημερινήν και γνωρίζει αναμφιβόλως καλύτεραν την προεκτεθείσαν αγανάκτησιν των δημοτών κατά του δημοδιδασκάλου παρακαλείται να μην παραλείψη, όταν συνοδεύση την παρούσαν έκθεσιν να παραπέμψει με τα ζωηρότερα χρώματα όπου ανήκει, τας περί του αντικειμένου ορθάς και δικαίας παρατηρήσεις του δια την ταχείαν διόρθωσιν του πράγματος προς κοινήν ικανοποίησιν.

Η επιτροπή

Α. Ρενοάρδος, Ζάνες Ζ. Μαραγκός,

Ιωάννης Ξανθάκης, Γ. Ιουστινιανός, Γ. Δαλέζιος

Δημοτικόν Σχολείον του Δήμου Σύρου της επαρχίας Σύρου

Ερωτήσεις	Αποκρίσεις
1 Πλήθος των κατοίκων	2878 με τους απόντας
2 Όνομα του κτήτορος του διδακτηρίου	Δεν υπάρχει δημοτικόν κτίριον αλλά υπό ενοίκιον
3.Εποχή της κτήσεώς του	–
4 Σημερινή κατάσταση του	–
5 Αριθμός μαθητών τους οποίους χωρεί	Έως 90
6. Αν έχει τα γραφεία και τα θρανία του	Τα έχει
7 Αν έχει τα πλέον αναγκαία βιβλία κλπ	Υστερείτε αββάκια και πίνακας αναγνώσεως
8 Όνομα του διδασκάλου	Μ. Κοριακού
9 Αν ζει κοσμίως και χρηστοηθώς	Είναι οργίλος
10 Αν πράττη επιμελώς το χρέος του	Παραμελεί τα χρέη του (όρα την ιδιαίτεραν έκθεσιν)
11 Αριθμός των μαθητών του	120
12 Αρσενικά και θηλυκά και πόσα από κάθε γένος	Μόνο αρσενικά ως η ανωτέρω σημειώσις
13 Αν είναι χρηστής διαγωγής	Κατά το παρόν δεν είναι
14 Αν αληθώς προοδεύουν	Δεν προοδεύουν (όρα την έκθεσιν)
15 Αν έλαβε ο δάσκαλος τους μισθούς του	Μάλιστα
16 Αν έλαβε ελευθέραν κατοικίαν παρά της κοινότητος	Μάλιστα
17 Αν λαμβάνει κατά το 24 άρθρον του νόμου Μηνιαίο μισθό παρ' εκάστου μαθητού	Μάλιστα
18 Αν υπάρχουν επιτροποι του σχολείου ή έφοροι	Ιω. Δούναβις Δήμαρχος/ Γαβριήλ Πρεβελέγγιος
19 Τα ονόματα των επιτρόπων	Εφημέριος/ Γ. Δαλέζιος/ Ιωάννης Π. Ξανθάκης/ Αντώνιος Π. Βιτάλης/ Αντώνιος Πρίντεζης Μοροζίνης
20 Αν επιμελούνται τα επιτροπικά των χρέη	Μάλιστα

Εν Σύρω 21 Μαρτίου 1838.

Η εξεταστική Επιτροπή

Α. Ρενουάρδος Πρόεδρος, Ζάνες Ζ. Μαραγκός, Ιωάννης Ξανθάκης, Γ. Ιουστινιανός, Γ. Δαλέζιος

ΓΑΚ, ΑρχείοΥΕΔΕ, Θ. 155/Φ. 4

Αριθμός των μαθητών εις έκαστον μήνα από τον 7βριο 1837 μέχρι Μάρτιο 1838

7βριου α	8βριου α	9βριου α	Δεκεμβριου α	Ιανουαριου α	Φεβρουαριου α	Μαρτίου α
129	140	145	139	128	128	120

Εκ του ανωτέρου αριθμού των 145 ανεχώρησαν, εντός της εξαμηνιαίας εποχής μαθηταί:

Εις ιερατικά σχολεία 4

Εξελήφθεισαν 5

Εις Κωνσταντινούπολιν 3

Εις τα της Ερμουπόλεως 13

25

Εορίσκοται εις το σχολείον ως όπισθεν 120

Εν Σύρω την 26 Μαρτίου 1838

Ο δημοδιδάσκαλος Σύρου/ Μιχαήλ Κοριακού

Καταγραφή του υλικού του δημοτικού σχολείου Σύρου κατά την 26 Μαρτίου 1838

Θρανία	5	
Θρανία μικρότερα	<u>4</u>	
	9	
Μαυροπίνακας καλούς		4
Μαυροπίνακας μισούς επί του βάρου με τα στοιχεία του αλφαβήτου		4
Πίνακας από σανίδας επί του οποίου εισίν κολλημένοι οι πίνακες ανάγνωσης και αριθμητικής		88
Ημίμετρα		4
Διαβήτας		2
Αβάκια/πλάκας/ακέραια		23
Ημίκλαστα ή ημίκλειστα		15
Πίνακας Αναγνώσεω και συλλαβισματάριον διεφθαρμένον ολοσδιόλου		
22 φύλλα πίνακας Αριθμητικής του Ιομάρδου(Σομάρδου) διεφθαρμένους		
Εν σώμα πινάκων Ιχνογραφίας 15 φύλλων		
5 φύλλα μοναδικούς του Πεσταλότζη Αριθμητικούς		
Ένας πίναξ Γεωγραφικός της Αρχαίας Ελλάδος εκ της Β. τυπογραφίας		
Άτλας Γεωγραφικός προς χρήσιν των Ελλήνων Μελίντης		
Βιβλία		
Α' Φυλλάδιον της Ελληνικής Ιστορίας, 10 Περιστεράς, 10 Ιεράς Ιστορίας		
Β' Εξωκλήσια. Μια Αριθμητικής Αμερικανικής		
Ένα οδηγό της Αλληλοδιδασκτικής, μια διδασκαλία Γραμμικής Ιχνογραφίας		
Έχει ανάγκη από Πλάκας και αναγν.(ωστικούς) Πίνακας		

Ο δημοδιδάσκαλος
Μιχαήλ Κυριακού

Μικρά έξοδα του σχολείου από 7βριον 1837 μέχρι τέλους Μαρτίου 1838

του μηνός 7βρίου	δρ. 6,50
8βρίου	3,80
9βρίου και Δεκεμβρίου	10,90
Ιανουαρίου Φεβρουαρίου Μαρτίου	<u>14,60</u>
	35,80

Εν Σύρω την 26 Μαρτίου 1838

Ο Δημοδιδάσκαλος Σύρου
Μ. Κυριακού

**Καταστατικός έλεγχος των Αριστεροσύντων Μαθητών, εις το Δημοτικόν Σχολείον Σύρου, κατά την α' Εξαμηνίαν του 1839 έτους.
Είδη μαθημάτων καθ' α εξετίασθη η Ελληνική τάξις του Διδασκάλου Δ. Κ. Μαρκουλίδου**

Αριθμός	Όνομα κ Επώνυμο	ηλικία	πατρίς	Επάγγελμα γονέων	Ανάγνωσις	Γραφή	Αριθμητική	Ιερὰ Ιστορία	Γραμματική	Ελληνική Ιστορία	Γεωγραφία	Επιμέλεια & χρησιμοθηρία	Παρατηρήσεις
1	Ιωάννης Γ. Μαραγκός	12	Σ	Κτηματίας								καλός ομοίως	εις όλα ομοίως
2	Πέτρος Βιτάλης Φ.	15	δ	Απιάτωρ								»»»	εις τα περισσότερα ομοίως
3	Μιχαήλ Ι. Ραουζαίος	13	ρ	Κτηματίας								»»»	ομοίως
4	Ιωάννης Α. Βιτάλης	10	ο	Αγροφύλακας								»»»	ομοίως
5	Λεονάρδος Ξανθιάκης	10	ς	Κτηματίας								»»»	ομοίως
6	Στέφανος Ξανθιάκης	12		Τροφολώλης								»»»	ομοίως
7	Δημήτριος Καπέλλας	10		Κρεοπώλης								»»»	ομοίως
8	Ιωσήφ Μλινιαρη	9		Πλοίαρχος								»»»	ομοίως
9	Στέφανος Ι Βορόπουλος	10		Απιάτωρ								»»»	ομοίως
10	Ιωάννης Α Βιτάλης	13		Κτηματίας								»»»	ομοίως
11	Απόστολος Ν Πριντζής	12		-----								»»»	εις τα περισσότερα ομοίως
12	Αχιλλεύς Ζεής	8		Γραφεύς								»»»	ομοίως
13	Στέφανος Βιτάλης	9		Κτηματίας								»»»	ομοίως
14	Φραγκίσκος Γ Στεφάνου	12		-----								μέτριος ομοίως	ομοίως
15	Ιωσήφ Πάγκαλος	10		Τροφολώλης								καλός	ομοίως
16	εμμανουήλ Ζερβόπουλος	11		Αχθοφόρος								»»»	ομοίως
17	Νικόλαος Χαλαβαζής	10		Σκυτοτόμος								»»»	ομοίως
18	Ιωάννης Ξεοτρίνης	9		Γαιοκτήμονας								»»»	ομοίως
19	Θωμάς Σκάσσης	7		Μεσίτης								»»»	ομοίως

Εν Σύρω 24 Μαρτίου 1839

Η Εξεταστική Επιτροπή

Α. Ρενούριδος, Δουναβής, Γ. Δαλέζιος, Γ. Ιουστινιανός

Πηγή: ΙΑΔΑΣ, 24 Μαρτίου 1839

Αρ. Πρ. 3879/Ερμούπολη 5 Οκτωβρίου 1842 /

Προς την επί των εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως Β. Γραμματείας /
Περί των θερινών εξετάσεων του Δ. Σ. Σύρου

Σπεύδομεν να καθυποβάλλομεν εις την Β. Γραμματείαν τα αποτελέσματα των θερινών
εξετάσεων του Δημοτικού Σχολείου Σύρου αίτινες έλαβον χώραν την 23 του παρελθόντος
Αυγούστου....

Η επιθεωρητική επιτροπή παρατηρεί την πρόοδον των μαθητών την οποίαν έδειξαν δι'όσα
εδιδάχθησαν μαθήματα και τας οποίας εξακολουθεί να καταβάλει ο διευθύνων το σχολειον τούτο
Δημοδιδάσκαλος κ. Δημήτριος Μαρκουλίδης, όστις και κατά τας παρούσας εξετάσεις εδικαίωσεν τας
προσδοκίας της διοικήσεως και τας ευχάς των κατοίκων του Δήμου Σύρου.

Ευπειθέστατος
Απόντος του Διοικητού Σύρου
Ο Γραμματεός

Έκθεσις των εξετάσεων του Δ. Σ. Σύρου δια την Β' εξαμηνίαν του 1842 έτους.

Συνήλθε η εξεταστική επιτροπή εις το Δημοτικόν Σχολειον Σύρου την 23 Αυγούστου 1842
ημέραν Κυριακήν και ώραν 9 π. μ. δια να καθυποβάλλη την φοιτώσαν νεολαίαν ει την Β' εξαμηνιαίαν
εξέτασιν...παρόντων του Σ. επισκόπου Σύρου, του εκπληρούντος χρέη Διοικητού, κ. Μ. Καλιγά, της
Επιθεωρητικής Επιτροπής, των γονέων της νεολαίας και πλήθους ακροατών.

Οι μαθηταί τον αριθμόν 160...Έψαλλον πρώτον με αρμονίαν τον ύμνον του Σ. ημών Άνακτος,
μετέπειτα ο δημοδιδάσκαλος αναφέρθηκε στην διαγωγήν των μαθητών, τους προβιβασμούς
συμποσούμενους έως 300 και τον τρόπον της διδασκαλίας του. Ερευνήσας δε εξετίμησε από τους
καταλόγους και τις σημειώσεις του, τους επιμελείς κοσμίους και χρηστοθήεις μαθητάς. Επομένως η
Εξεταστική επιτροπή μετά του εκπληρούντος χρέη διοικητού Μ. Καλιγά, εξέτασαν την ελληνικήν
τάξιν εκ του αριθμού 7, μαθητών, εις τα εν τω καταστατικώ ελέγχω διαλαμβανόμενα μαθήματα,
αριστεύσαντες πάντες καθ'όλα τα διαλαμβανόμενα μαθήματα και εγκριθέντες δια την Β' τάξιν του
Γυμνασίου ήτοι του κ. Αγ. Πόλιτα. Μετ' αυτήν δε εξετάσθη το Β' τμήμα της Η' κλάσεως, η Η' και
αι λοιπαί κλάσεις εις τα εν αυτώ καταστατικώ ελέγχω εμπεριεχόμενα μαθήματα. Αριστεύσαντες μεν
15, δευτερεύσαντες δε 5.

Οι εξετασθέντες μαθηταί απεκρίθησαν με μεγίστην ετοιμότητα και ορθήν κρίσιν των
προβαλλομένων. Τελευταίο δε επεδείχθησαν διάφορα τετράδια καλλιγραφίας εξ ών καθυποβάλλοντα
τινά και εις την Β. Διοίκησιν...εβραβέυσαμεν μεν τους αριστεύσαντες και δευτερεύσαντες με
κατάλληλα βραβεία ήτοι κονδυλομάχαιρα, βιβλία, τετράδια και λοιπά. Η επιτροπή νομίζει χρέος της
να ομολογήση ότι ο Δημοδιδάσκαλος κ. Δημήτριος Μαρκουλίδης διατρέπει εις την διδασκαλικήν
θέσιν, καθότι προσπαθεί μετά αόκνου ζήλου και προθυμίας εις την ηθικήν και νοητικήν
αναμόρφωσιν της Νεολαίας.

Η Εξεταστική Επίτροπή
Α. Ρενουάρδος, Γ. Δαλέζιος, Γ Ιουστινιανός,
Σύρος τη 2 8βρίου 1842.

Καταστατικός έλεγχος των Αριστεροσάντων Μαθητών, εις το Δημοτικόν Σχολείον Σόρου, κατά την Β' Εξαμηνίαν του 1842 έτους

Αριθμός	Όνομα κ Επώνυμο	ηλικία	πατρὶς	επάγγελμα	Γραφή	Ανάγνωσις	Αριθμητικὴ	Γραμματικὴ	Γεωγραφία	Ελληνικὴ Ἱστορία	Εμπειρία & Χρησιότητα	Παρατηρήσεις
1	Αχιλλεύς Ζεῆς	12	Σόρος	Γραφεὺς	Ομοίως	---	---	---	---	---	Καλῶς	Όλοι οἱ Αριστεροσάν & εἰροβιβάστηκαν εἰς τὸ Ἑλληνικόν Σχολεῖον.
2	Αντώνιος Βουτσίνος	14	»	Προφοσιώλ.	---	---	---	---	---	---	---	»
3	Λεονάρδος Ξαυθιάκης	13	»	Κτηματ.	---	---	---	---	---	---	---	»
4	Ἰωσήφ Μελίναρη	13	»	Ναύτης	---	---	---	---	---	---	---	»
5	Στέφ. Βιπάλης	13	»	Γεωργός	---	---	---	---	---	---	---	»
6	Αντ. Βαγιαπέλλας	11	Υδρα	Οἰνοποιώλ.	---	---	---	---	---	---	---	»
7	Φραγ. Σαλάχας	12	Σόρος	Πλοίαρχος	Ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	»
8	Αριστείδ. Γιαλούρης	10	Ερμιόλη	Μεσίτης	---	---	---	---	---	---	---	»
9	Γεώργιος Δουράτσος	13	Σόρος	Γεωργός	---	---	---	---	---	---	---	»
10	Σωτήρ. Παγκάλου	12	Χίος	Προφοσιώλ.	---	---	---	---	---	---	---	»
11	Αντών. Σκάσης	13	Σόρος	Μεσίτης	---	---	---	---	---	---	---	»
12	Ἰωάν. Ζ. Μαραγκός	12	»	Κτηματ.	---	---	---	---	---	---	---	Αριστεροσάν ὅλα μαθήματα
13	Μαρίν. Χάλαρης	12	»	Οἰνοποιώλ.	---	---	---	---	---	---	---	»
14	Μιχ. Μακροντίτης	13	»	Εἰσπρακτ.	Ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	»
15	Γρηγ. Ξαυθιάκης	12	»	Κτηματ.	---	---	---	---	---	---	---	»
16	Γεώργ. Στέφανος	11	»	Ομοίως	---	---	---	---	---	---	---	Ομοίως
17	Γεώργ. Κόρωνος	12	»	Υγειονομ.	---	---	---	---	---	---	---	Εδεντέρεοσεν
18	Αντ. Ἰουσσιτιανός	10	»	Κτηματ.	---	---	---	---	---	---	---	Ομοίως
19	Δημ. Ἰωάννου	9	Χίος	Προφοσιώλ.	---	---	---	---	---	---	---	»
20	Γαστ. Σαργολόγος	11	Σόρος	Κλητήρ	---	---	---	---	---	---	---	»

Σόρος τὴν 2/ 8βρίου 1842

Ἡ Ἐξεταστικὴ Ἐπιτροπὴ
Α. Ρενοῦάρδος, Γ. Δαλέξιος Γ. Ἰουσσιτιανός

Καταστατικός έλεγχος των Αριστεροσάντων Μαθητών, εις το Δημοτικόν Σχολείον Σύρου, κατά την Β' Εξαμηνίαν του 1842 έτους.
 Είδη μαθημάτων καθ' ά εξετάσθη η Ελληνική τάξις του Διδασκάλου Δ. Κ. Μαρκοουλίδου

Αριθμός	Όνομα κ Επώνομο	ηλικία	πατρίς	επάγγελμα	Ελληνική Χρησιμοáθεια	Ορθογραφικό	Αρχαίον Συντακτικό	Γεωγραφία	Ελληνική Ιστορία	Αριθμητική	Ιερά ιστορία	Επιέλεια & Χρησιóθεια	Παρατηρήσεις
1	Δημήτριος Ιουστινιανός	12	Σ	Κτηματ.	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	καλώς	Οότοι την 5η του 7βρίου επροββάσθησαν εις την Βαν τάξιν του Γυμνασίου ήτοι του κ. Α. Πόλιτα
2	Θωμάς Σκάσις	10	ύ	Μεσίτης	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	
3	Ιωάννης Προβελέγγιος	13	ρ	Σκοτοτόμ	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	
4	Ιωάννης Σαλάχας	10	ο	Πλοίαρχος	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	
5	Ιάκωβος Σαλάχας	12	ς	» »	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	
6	Φρειδερ. Προβελέγγιος	12		Έμπορος	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	
7	Ιωάννης Βουστίνος	13		Ναύτης	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	Ομοίως	

Σύρος την 2 8βρίου 1842

Η Εξεταστική Επιτροπή
 Α. Ρενουάρδος, Γ. Δαλέζιος, Γ. Ιουστινιανός

ΓΑΚ, Αρχείο ΥΕΔΕ, Α' περίοδος 1833- 1848 Θ. 196/φ.3

Καταστατικός Έλεγχος των Αριστεροσάντων Μαθητών εις το Δημοτικόν Σχολείον Σύρου, κατά την Α' Εξαμηνίαν του 1843 έτους												
Αριθ.	Όνομα & Επώνυμον	Ηλικία	Πατρίς	Επάγγελμα γονέων	Γραφή	Ανάγνωσις	Αριθμητική	Ιερά Ιστορία	Γραμματική	Γεωγραφία	Ελληνική Ιστορία	Επιτηθέα & Χρησιθέα
1	Γεώργ. Κόρησις	13	Σύρος	Υγιονόμος	Κάλλιστα	Κάλλιστα	Κάλλιστα	Κάλλιστα	Κάλλιστα	Κάλλιστα	Κάλλιστα	καλώς
2	Ιωάν Ζ. Μαραγκός	12	"	Κτηματίας	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Λεον. Πριβιλέγγιος	13	"	Πλοίαρχος	"	"	"	"	"	"	"	"
4	Γρηγ. Ξανθάκης	13	"	Κτηματίας	"	"	"	"	"	"	"	"
5	Γρηγ. Στέφανος	13	"	Κτηματίας	"	"	"	"	"	"	"	"
6	Μιχ. Μακρυωνίτης	14	"	Ειπράκτωρ	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως
7	Ιωάν. Δημητρίου	9	Χίος	Τροφοπώλης	"	"	"	"	"	"	"	"
8	Αντών. Ξανθάκης	13	Σύρος	Καφεπώλης	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Γεώργ. Παπαεμμανουήλ	13	"	Αγροφύλαξ	"	"	"	"	"	"	"	"
10	Παύλος Σαλάχας	11	"	Ορφανός	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Αντών. Ιουστινιανός	12	"	Κτηματίας	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	"	καλώς
12	Ρενιέρ Πρίντζης	13	"	Σιπομέτρης	"	"	"	"	"	"	"	"
13	Ιωάν. Μακρυωνίτης	12	"	Γεωργός	"	"	"	"	"	"	"	"
14	Γάσπαρ Σαργολόγος	12	"	Κλητήρ	"	"	"	"	"	"	"	"
15	Δημήτ. Ιωάννου	11	"	Βαστάζος	"	"	"	"	"	"	"	"
16	Κωνστ. Παπαδόπουλος	13	Ερμι/λη	Βαρελοποιός	"	"	"	"	"	"	"	"
17	Γεώργ. Ι. Στέφανος	11	Σύρος	Κτηματίας	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως	ομοίως
18	Γεώργ. Κουκούλας	12	"	Καφεπώλης	"	"	"	"	"	"	"	"
19	Αντ. Μπερντέν		"	Ορφανός	"	"	"	"	"	"	"	"
20	Αντών. Πριβιλέγγιος	12	"	Πλοίαρχος	"	"	"	"	"	"	"	"
21	Νικόλαος Γαδ	11	"	Σκυτοτόμος	"	"	"	"	"	"	"	"
22	Κωνστ. Ρώσσοις	13	"	Γεωργός	"	"	"	"	"	"	"	"

Σύρος την 20 Απριλίου 1843

Η εξεταστική Επιτροπή του Σχολείου Σύρου

Γ. Δαλιέζιος / Α. Ρενουάρδος

Αρχείο ΥΕΔΕ Δ' 1833-1848 Φ. 155/φ.4

Κατάσταση Τρίτης Τριμηνίας του Δημοτικού Σχολείου Σύρου									
αριθ.	όνομα και επώνυμον	ηλικία	επάγγελμα	κατάταξις	Ανάγωση	Γραφή	Αριθμητική	Αριθ. αποσπών	Παρατηρήσεις
1	Μιχαήλ Φ. Σαλάχας	9	Ναύτης	18/2 1836/ε.δ.β	η	η	ε	15	επιμελής
2	Λουίζης Ι. Πρεβελέζιος	14	Γεωργός	18/2 1836/ε.δ.β.	η	η	δ	60	έλειπεν τόσον δια ασθένειαν
3	Αντώνιος Γ. Σαλάχας	8	Ναύτης	18/2 1836/ε.δ.β	η	ζ	δ		αμελής
4	Γεώργιος Π. Ραγουζάιος	12	Έμπορος	18/2 1836/ε.δ.β	η	η	στ	20	επιμελέστατος
5	Λούκας Ι. Περούζινος	13	Κηρυσ	18/2 1836/ε.δ.β	η	η	στ		επιμελέστατος και πρώτος των 3ων αριστεροάντων εις τας εξετάσεις
6	Ιακουμής Γ. Σαλάχας	7	Ναύτης	18/2 1836/α.α.α	ζ	στ	γ	2	επιμελής
7	Γεώργιος Φ. Σαλάχας	10	Έμπορος	18/2 1836/ε.δ.β	η	η	ε	10	επιμελής
8	Αποστόλης Γ. Κουκούλας	12	Οινοπώλης	1/3 1836/ε.δ.β	η	η	ε	15	χρησιμοποιήτης
9	Φραγγέσκος Ντ. Παπαμανώλης	12	Ξυλουργός	1/3 ζ.ε.β	η	η	ε	15	επιμελής
10	Ανδρικός Λαπέρρας	9	Κτηματίας	1/3 β.α.α	ζ	στ	γ	8	επιμελής
11	Ιωάννης Λαπέρρας	11	Κτηματίας	1/3 β.α.α	ζ	στ	γ	8	επιμελής
12	Μιχαήλ Π. Ραγουζάιος	9	Έμπορος	1/3 γ.β.β	η	η	ε	12	επιμελής
13	Γεώργιος Φ. Σαλάχας	11	Καλοτάς	1/3 γ.β.β	η	η	γ	3	χρησιμοποιήστατος
14	Πιέρος Φ. Σαλάχας	13	Καλοτάς	1/3 δ.γ.β	η	ζ	δ	10	χρησιμοποιήτης
15	Φραγγέσκος Γ. Δαλέζιος	9	Κτηματίας	1/3 η.στ.στ	η	ζ	ζ	23	επιμελής και τρίτος των 3ων αριστεροάντων εις τας εξετάσεις
18	Αντώνιος Ι. Βαρβαλιτης	10	Δημοτικός υπάλληλος	1/3 ε.δ.β	η	η	στ	9	επιμελής και εις των προσηγγισιάντων εις τας δημ. Εξετάσεις

19	Αντώνιος Ν. Δαλέζιος	13	Δημοτικός υπάλληλος	1/3 γ.β.β	η	η	δ	72	Ασθενής
20	Αντώνιος Ν. Πριντέζης	13	Κτηματίας μικρός	1/3 β.β.β	η	η	στ	22	επιμελής
21	Ιωάννης Μ. Βιτάλης	11	Οινοπώλης	1/3 γ.β.β	η	η	ε		μέτριος
22	Μάρκος Μ. Ρεϊμόντος	9	Οινοπώλης	1/3 β.β.β	ζ	ζ	ε	19	μέτριος
23	Μάρκος Ν. Πρεβελέζιος	12	Κτηματίας	1/3 β.α.α	η	ζ	δ	30	μέτριος
24	Ιουζέπος Φραντζάς	11	Υποδηματοποιός	1/3 β.α.α	ζ	στ	δ	55	μέτριος
25	Δημήτριος Ι. Καπέλας	10	Κρεοπώλης	1/3 β.α.α	στ	δ	β	32	μέτριος
26	Δημήτριος Γ. Ιουστινιάνης	7	Υπάλληλος	1/3 β.β.α	ζ	δ	β		επιμελής
27	Ντζουλικίνης Καρνέρης	11	Αρβεστάς	1/3 β.β.α	η	ζ	δ	44	μέτριος
28	Νικόλαος Ν. Ρούσος	8	Υποδηματοποιός	1/3 β.α.β	ζ	στ	γ	5	επιμελής
29	Πάυλος Γαδ	8	Γεωργός	1/3 β.β.β	η	ζ	γ	12	επιμελής
30	Δημήτριος Ελ. Καρνέρης	11	Ημερομίσθιος	1/3 β.β.β	η	η	ε	13	επιμελής
31	Στεφανής Βερόπουλος	8	Οινοπώλης	1/3 β.β.α	ε	δ	γ	45	αμελέστατος, άτακτος κλπ
32	Φραγγέκος Γρ. Στεφάνου	9	Κτηματίας	1/3 β.β.α	ζ	ζ	γ	2	Χρησιμοποιήτης
33	Αντώνιος Ι. Πριντέζης	9	Συτομέτρης	1/3 β.α.α	στ	ε	β	32	μέτριος
34	Στεφανής Γ. Ξανθάκης	8	Ομοπώλης	1/3 β.β.α	ζ	ε	γ	25	επιμελής
35	Δημήτριος Π. Πατολής	9		1/3 β.β.β	δ	γ	β	63	επιμελής
36	Στεφανής Μηντές	10	Βυροδεύτης	1/3 β.β.α	δ	δ	γ		Αμελής κλπ
37	Γεώργιος Ιω. Πρεβελέζιος	6	Έμπορος	1/3 β.β.β	ζ	στ	β		εβτακτος
38	Γιαννούλης Ιω. Πρεβελέζιος	9	Γεωργός	1/3 β.β.α	η	ζ	β	35	μέτριος
39	Ιουστάνης Ν. Ιουστάνου	10	Ομοπώλης	1/3 α.α.α	γ	β	β	60	Άτακτος
40	Λεονάρδος Γ. Πρεβελέζιος	6	Έμπορος	1/3 α.α.α	ε	ε	β	35	αμελής
41	Λεονάρδος Ι. Ξανθάκης	7	Κτηματίας	1/3 α.α.α	ε	γ	β	5	μέτριος
42	Κωνσταντίνος Α. Σαργολόγος	8	Ευλογηγός	1/3 α.α.α	ζ	στ	γ	12	επιμελής
43	Μιχαήλ Α. Πρεβελέζιος	10	Μυλωνάς	1/3 α.α.α	στ	ε	γ	25	κακής διαγωγής

44	Κωνσταντίνος Ζ. Μαραγκός	9	Ράιτης	1/3 α.α.α	ε	δ	β	5	μέτριος
45	Γεώργιος Δ. Ρούσος	6	Έμπορος	1/3 α.α.α	ε	γ	β	8	χρησιμοποιητής
46	Δημήτριος Αντ. Καπέλας	8	Κρεοπώλης	1/3 α.α.α	ε	β	β	35	μέτριος
47	Μιχαήλ Ν. Στέφανος	8	Έμπορος	1/3 α.α.α	ε	δ	β	2	χρησιμοποιητής
48	Νικόλαος Α. Πρεβελέζιος	7	Μωλώνάς	1/3 α.α.α	γ	γ	β	35	κακοηθέστατος
49	Δημήτριος Στεφανής	5		1/3 α.α.α					έφυγεν
50	Γιαννούλης Αλιουβάς	6	Ψαράς	1/3 α.α.α	β.	β.	β	135	μέτριος
51	Μιχαήλ Ιω. Τρόφης	6	Ψαράς	1/3 α.α.α	ε	δ	β	29	μέτριος
52	Αντώνιος Ιω. Τρόφης	10	Ψαράς	1/3 α.α.α	στ	δ	γ	29	μέτριος
53	Γεώργιος Μ. Πρίντζης	7	Αμπελουργός	1/3 α.α.α	ε	γ	γ		μέτριος
54	Γεώργιος Δαλέζιος	5	Περιβολάρης	1/3 α.α.α	στ	γ	β	35	μέτριος
55	Λεονάρδος Γ. Ξανθάκης	8	Περιβολάρης	1/3 α.α.α	ε	γ	β		αμελής
56	Δημήτριος Γ. Καρνέρης	8	Αμπελουργός	1/3 α.α.α	β.	β	β		έλειπεν εις όλο το διάστημα της τριμ. δι' ασθένειαν
57	Γρηγόριος Γρ.Στεφάνου	7	Κτηματίας	1/3 α.α.α	ε	δ	β	5	χρησιμοποιητής
58	Φραγγίσκος Ν. Ιουστινιάνης	5	Ημερομίσθιος	1/3 α.α.α	β.	β	β	85	άτακτος κτλ
59	Ιωάννης Ιω. Βαμπακάς	9	Οινοπώλης	1/3 α.α.α	δ	γ	β		εύτακτος
60	Αλέξανδρος Φ. Ρούσος	10	Έμπορος	1/3 ζ.ζ. στ	ηβ	ηβ	ζ	8	επιμελής και δεύτερος εκ των τριών αριστεροάντων εις τα δημ. εξετάσεις
61	Γεώργιος Π. Κόρης	7	Έμπορος	1/3 α.α.α	δ	γ	β	9	μέτριος
62	Στεφανής Μ. Βιτάλης	7	Οινοπώλης	1/3 α.α.α	ε	δ	β	15	εύτακτος
63	Γεώργιος Ν. Φραντσάς	8	Κουντοράς	1/3 α.α.α	γ	β	β	52	αμελής
64	Πέτρος Στέφανος	11	Κρεοπώλης	1/3 α.α.α	γ	β	β	52	αμελής
65	Αχιλλεύς Γ. Ζέης	6		1/3 α.α.α	γ	γ	β	75	μέτριος
66	Φραγγίσκος Γ. Ιουστινιάνης	6	Κτηματίας	1/3 α.α.α	γ	β	β	95	αμελέστατος

67	Ιωάννης Στέφανος	8	Ναύτης	1/3 1836/ α.α.α	ε	δ	β	15	μέτριος
68	Γεώργιος Φ. Βαμπακάρης	10	Ουνοπώλης	1/3 1836/ α.α.α	δ	γ	β	18	άτακτος
69	Στεφανής Γ. Δουράτος	9	Γεωργός	1/3 1836/ α.α.α	ζ	ζ	δ	12	επιμελής
70	Κωνσταντίνος Α. Βουτσίνος	7	Ψαράς	1/3 1836/ α.α.α	γ	γ	β		επιμελής
71	Αποστόλης Γ. Στέφανος	7	Κουντουράς	1/3 1836/ α.α.α	δ	γ	β	12	μέτριος
72	Γεώργιος Μ. Μπυλιηγαίος	10	Κτηματίας	1/4 1836/ ζ.ζ.β	η	η	ε	15	αμελής
73	Αντώνιος Ν. Ροσολάτος	14	Ουνοπώλης	24/4 ζ.ζ.ε	η	η	ζ	97	ατακτος κακοήθης κτλ.
74	Αντώνιος Γ. Καπέλας	6	Γεωργός	1/4 α.α.α	γ	β	β	32	αμελής
75	Μάρκος Γ. Στέφανος	12	Κουντουράς	1/4 α.α.α	ζ	δ	γ	52	επιμελής
76	Μιχαήλ Γ. Σκοτεινής	8	Κήρυξ	1/4 α.α.α	η	ζ	γ		επιμελής
77	Ιουζέπιος Π. Πέτρος	9	Ράπητης	1/4 α.α.α	ζ	ε	γ		επιμελής
78	Γεώργιος Αντ. Σαργολόγος	6	Ξυλουργός	1/4 α.α.α	δ	β	β	32	μέτριος
79	Μάρκος Μ. Βακόντιος	12	Ναύτης	1/4 α.α.α	δ	γ	β	8	αμελής
80	Ιωάννης Π. Παρούας	9	Ράπητης	1/4 α.α.α	η	στ	δ	6	επιμελέτατος και εις των προσεγγισάντων εις τας δημ. Εξετάσεις
81	Φραγγέκος Μ. Βιτάλης	7	Ουνοπώλης	1/4 β.β.β	ε	δ	β	22	μέτριος
82	Φραγγίτσος Ν. Σαλάχας	10	Ποιμήν	1/4 α.α.α	γ	γ	γ	35	μέτριος
83	Αντώνιος Ν. Καρνέρης	8		1/4 α.α.α	γ	γ	β	2	αμελής
84	Αντώνιος Π. Σκάσης	7	Μεοιτης	1/4 α.α.α	δ	γ	β	5	άτακτος
85	Ραφαήλ Δαλέζιος	9		1/4 α.α.α	η	ζ	στ	8	χρησιμοποιηθης και εις των προσεγγισάντων εις τας δημ. εξετάσεις
86	Φραγγέκος Φ. Σαλάχας	7	Ναύτης	1/4 α.α.α	δ	γ	β		μέτριος
87	Αντώνιος Ιω. Πριντζής	8		1/4 α.α.α	δ	γ	β	4	μέτριος
88	Μιχαήλ Ι. Μακρωνίτου	7	Ουνοπώλης	1/4 α.α.α	γ	β	β	9	μέτριος
89	Γεώργιος Ιω. Πρβελεζίος	6	κτηματίας	1/4 α.α.α	ε	γ	β	2	μέτριος
90	Γεώργιος Ιω. Βαμπακάρης	6	Ποιμήν	1/4 α.α.α	ε	γ	β		εβτακτος
91	Γεώργιος Αντ. Φρέρης	10		1/5 γ.β.β	η	ζ	γ	12	επιμελής

92	Γρηγόριος Ζωμονόπουλος	11	Ναύτης	10/4 β.β.β	η	στ	γ	28	επιμελής
93	Ιωάννης Αντ. Καπράλος	6	Ναύτης	1/4 α.α.α	δ	γ	β		μέτριος
94	Αντώνιος Ιω. Μαραγκός	6	Ναύτης	1/4 α.α.α	δ	γ	β		οποσούν επιμελής
95	Αντώνιος Ν. Βουκίνος	7	Γεωργός	1/4 α.α.α	δ	γ	β	5	Χρησιμοποιήτης
96	Λοιζής Αν. Δαλέζιος	12	Περιβολάρης	1/4 α.α.α	ε	δ	β	56	έλειψεν τσούν δια ασθένειαν
97	Γεώργιος Αντ. Βουκίνος	9	Γεωργός	1/4 α.α.α	δ	γ	β		έφυγεν
98	Δημήτριος Καπέλας	10	Κρεοπώλης	1/4 α.α.α	δ	γ	β	35	μέτριος
99	Δημήτριος Γ. Ιουστινιάνης	11	Κτηματίας	1/4 α.α.α	ζ	ε	γ	84	αμελέστατος
100	Κωνσταντίνος Φαμελίτης	8		1/4 α.α.α	δ	γ	β	115	μέτριος
101	Κωνσταντίνος Αλ. Λαπέρος	7	Ράιτης	1/4 α.α.α	ζ	δ	β	7	επιμελής
102	Αποστόλης Ν. Πριντζής	10	Αμπελουργός	1/4 α.α.α	στ	στ	γ	5	ευτακτος
103	Γεώργιος Μ. Ραγουζαίος	11	Ουροπώλης	1/5 α.α.α	ε	δ	β		μέτριος
104	Αποστόλης Α. Κουκούλας	9	Οινοπώλης	1/5 α.α.α	στ	δ	β		επιμελής
105									
106	Ιουζέπος Γ. Βαρβαλιτής	10	Μυλωνάς	1/5 α.α.α	ζ	ε	γ		επιμελής
107	Γεώργιος Ν. Πριντζής	9	Κουτουράς	1/5 α.α.α	δ	γ	β		μέτριος
108	Ιωάννης Γ. Μαραγκός	9	Ναύτης	1/5 α.α.α	ζ	ε	γ		ευτακτος
109	Μάρκος Ν. Πριντζής	11	Κουτουράς	1/5 α.α.α	ε	γ	β		μέτριος
110	Εαβέριος Μ. Δαλέζιος	10	Κτηματίας	1/4 α.α.α	στ	ε	γ	68	επιμελής
111	Ιωάννης Γ. Πρεβελέζιος	8	Κουτουράς	1/4 α.α.α	στ	δ	β	2	ευτακτος
112	Γεώργιος Γ. Νταπόλας	10	Ποιμν	1/5 α.α.α	ε	δ	β	4	επιμελής
113	Φραγγέσκος Γ. Αλτουβάς	10	Ψαράς	1/5 α.α.α	στ	δ	γ	20	επιμελής
114	Φραγγέσκος Γ. Βαρπακάρης	10	Καλαφάτης	1/5 α.α.α	ε	δ	β	8	μέτριος
115	Ιωάννης Μ. Αλτουβάς	9	Ψαράς	1/4 α.α.α	δ	γ	β	9	άτακτος κτλ
116	Γεώργιος Ν. Παπαμανώλης	7	Καλαφάτης	1/5 α.α.α	γ	β	β	27	άτακτος
117	Ιουζέπος Μ. Καραζίνος	7	Δούλος	1/5 α.α.α	γ	β	β	12	αμελής
118	Ιωάννης Μ. Βουκίνος	7	Δούλος	1/4 α.α.α	ζ	δ	γ	2	Χρησιμοποιήτης
119	Γεώργιος Φ. Βαρπακάρης	7	Οινοπώλης	1/5 α.α.α	δ	γ	β	4	άτακτος
120	Αντώνιος Μ. Βακόντιος	6	Ποιμν	1/5 α.α.α	δ	γ	β	45	μέτριος
121	Νικόλαος Ρούσσος	7	Ναυτικός	1/5 α.α.α	δ	γ	β	32	μέτριος
122	Φραγγέσκος Συστηρίνης	8	Ναυτικός	1/5 α.α.α	β.	β	β	58	αμελής

123	Αντώνιος Συστηρίνης	6	Ναυτικός	1/5 α.α.α	β.	α	β	58	αμελής
124	Λεονάρδος Γ. Πρεβελέζιος	14	Μυλωνάς	1/5 α.α.α	ζ	στ	δ	32	επιμελέστατος
125	Ιωάννης Ξερόπουλος	7	Υποδηματοποιός	10/5 α.α.α	γ	β	β	5	μέτριος
126	Λεονάρδος γ. Βαρβαλιτής	7	Ημερομίσθιος	10/5 α.α.α	γ	β	β		μέτριος
127	Πέτρος Ιω. Ξανθάκης	11	κτηματίας	18/2 β.α.β	στ	ζ	δ		χρησιμοποιήτης
128	Ιωάννης Γ. Φρέρης	9	Περιβολάρης	18/5 β.α.α	ζ	ε	γ		επιμελέστατος
129	Λεονάρδος Γ. Βαρβαλιτής	7	Ημερομίσθιος	20/6 α.α.α	γ	β	β		μέτριος
130	Φραγγέκος Γ. Μαρακού	7	Γεωργός	26/5 α.α.α	γ	β	β		μέτριος
131	Δημήτριος Μ. Δαλέζιος	7	Ναύτης	26/5 α.α.α	β.	β	β		άτακτος
132	Ιωάννης Μ. Δαλέζιος	9	Ναύτης	8/6 α.α.α	γ	β	β		άτακτος
133	Δημήτριος Ν. Βουκίνος	11	αγωγιάντης	8/6 α.α.α	γ	β	β		μέτριος
134	Μιχαήλ Γ. Τσουντα	6	Ημερομίσθιος	8/6 α.α.α	γ	β	β		μέτριος
135	Κωνσταντίνος Ν. Ροβός	7	αγωγιάντης	8/6 α.α.α	δ	γ	β		επιμελής
136	Λεονάρδος Γ. Γαδ	16	Ημερομίσθιος	9/6 1836/α.α.α	γ	β	β	8	μέτριος
137	Λεονάρδος Φ. Ασταρήφ	11	Ναύτης	15/6 1836/στ.δ.β	ζ	ε	γ		επιμελής
138	Ιουζέπος Μελιναρής	7	πλοίαρχος	15/6 1836/α.α.α	γ	β	β	7	
139	Δημήτριος Γ. Καπέλος	7	Μυλωνάς	15/6 α.α.α	γ	β	β	12	
140	Αντώνιος Φ. Σαλάχας	7	Έμπορος	18/2 α.α.α	δ	ε	γ	7	χρησιμοποιήτης
141	Ιουζέπος Γρηγόρης	7	Περιβολάρης	20/5 α.α.α	γ	β	β		άτακτος
142	Φραγγέκος Ι Βαρβαλιτής	6	Δημοτικός υπάλληλος	20/7 α.α.α	δ	γ	β	5	επιμελής
143	Αποστόλης Στέφανος	8	Κουρτοράς	20/7 α.α.α	β.	β	β	12	άτακτος
144	Ιωάννης Γιαν. Δούναβης	6		20/7 α.α.α	α	α	α	2	χρησιμοποιήτης
145	Μαρίνος Χάλκαρης	6	Κρεοπώλης	22/7 α.α.α	α	α	α		αμελής
146	Φραγγούλης Γρ. Σαλάχας	10	Ποιμήν	15/4 α.α.α	δ	γ	β	12	μέτριος
147	Μαρίνος Γιαν. Βαρπακάρης	8		1/4 α.α.α	δ	γ	β	8	μέτριος
148	Ιωάννης Γ. Μαραγκός	12	Ποιμήν	1/3 ζ.γ.β	στ	ε	γ		εβτακτος
149	Νικόλαος Ιζ. Γαδ	6	Κουρτοράς	1/8 1836/ α.α.α	α	α	α	17	
150	Φραγγέκος Αντ. Μαρινέλης	14	Έμπορος	10/8 α.α.α	δ	γ	β	5	επιμελής
151	Γιάνκος Αντ. Μαρινέλης	13	Έμπορος	10/8 α.α.α	β.	β	β	5	μέτριος
152	Πέτρος Αντ. Μαρινέλης	6	Έμπορος	10/8 α.α.α	β.	β	β	6	μέτριος

153	Στεφανής Αντ. Καπρούγος	12	Ναύτης	10/8 α.α.α	δ	γ	β	επιμελής
154	Στεφανής Ματσουλινός	6	Ράπτης	10/4 α.α.α	β.	β	β	
155	Λουΐζης Γ. Περής	6	υπηρέτης	10/8 α.α.α	β.	α	α	
156	Αγγελής Π. Αγγελίστης	7		10/8 ζ.ε.β	η	ζ	δ	επιμελής
157	Εραγγέλης Αντ. Καμνίκος	9		10/8 1836 α.α.α	β.	β	β	
158	Πιέρος Αντ. Καμνίκος	7		10/8 1836 α.α.α	α	α	α	
159	Σαλβατόρος Ν. Ρηγούσος	7		10/8 1836 α.α.α	α	α	α	
160	Πιέρος Φ. Αλμιάνης	6	Ναύτης	1/9 1836 α.α.α	α	α	α	

Εν Σύρω τη 11. 7/ μβρίου 1836

Η Επιθεωρητική του Δημοτικού Σχολείου Επιτροπή

Γ. Ιουστινιάνης, Γαβριήλ Πριβελέγγιος Εφημέριος, Αντώνιος Ι. Βιτάλης, Α. Πριντεζής Μοροζίνης

Πηγή: ΓΑΚ Αθήνας Α. ΥΕΔΕ, Θ. 155/φ. 4

Έλεγχος της Προόδου των Μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Σύρου , από τας 15 Αυγούστου 1837, έως 20 Μαρτίου 1838											
Αριθ.	Όνομα Επώνυμον	Ηλικία	Επάγγελμα πατέρα	κατάταξις την 15 Αυγούστου 1837	Ανάγνωσις	Γραφή	Αριθμητική	Γραμματική	Γεωγραφία	Ελλείψεις	Παρατηρήσεις
1	Γεώργιος Σαλάχας	13	απάτωρ	15/8 1837/8,8,6	8	8	8	3	εισαγ	12	ενεκρίθησαν δια το γυμνάσιον
2	Πιέρος Σαλάχας	15	απάτωρ	15/8 1837/8,8,6	8	8	8	3	"	2	ομοίως
3	Ιωάννης Γ. Μαραγκός	12	Κτηματίας	15/8 1837/8,8,6	8	8	8	3	"	15	ομοίως
4	Πέτρος Ξανθάκης	11	Κτηματίας	" 8,8,5	8	8	8	3	"		ομοίως
5	Ανδρικός Λαπίερας	11	Κτηματίας	" 8,8,5	8	8	8	3	"	5	ομοίως
6	Μιχαήλ Σαλάχας	11	Κτηματίας	" 8,8,6	8	8	8	3	"	4	ομοίως
7	Ιωάννης Λαπίερας	12	Κτηματίας	" 8,8,6	8	8	8	3	"	6	ομοίως
8	Γεώργιος Π. Ραουζαίος	15	Κτηματίας	" 8,8,6	8	8	8	3	"	12	ομοίως
9	Αντώνιος Γ. Σαλάχας	10	Κτηματίας	" 8,8,5	8	8	6	3	"	14	
10	Μιχαήλ Π. Ραουζαίος	12	Κτηματίας	" 8,8,6	8	8	6		"	13	
11	Ζαν Μπαρουάς	12	Ράπτης	" 8,7,5	8	8	6	1	"	14	
12	Φραντζέκος Στεφάνου	11	Κτηματίας	" 8,8,4	8	8	5		"	16	
13	Ιωάννης Μ. Βιτάλε	12	Οινοπώλης	" 6,8,6	8	8	6	1	"	14	
14	Γεώργιος Ν. Πριβιλέτζιος	12	Κτηματίας	" 8,7,4	8	8	5		"	26	
15	Λεονάρδος Ασταρήφ	12	εμπορος	" 8,7,4	8	8	6		"	17	
16	Ιωάννης Ν. Βουκίνος	9	Αγροφύλαξ	" 8, 8, 3	8	8	5		"	6	
17	Νικόλαος Ροδόσος	10	ορφανός	" 8,7,3	8	8	6		"	11	
18	Στέφανος Δουράτσιος	12	Κτηματίας	" 8,7,5	8	7	6		"	25	
19	Ιακώβος Γ. Σαλάχας	9		" 8,7,4	8	8	5		"	16	
20	Λεονάρδος Ιω. Ξανθάκης	8	Κτηματίας	" 5,5,3	8	8	8		"	18	

53	Φραντζέσκος Σαλάχας	8	πλοίαρχος	"	5,5,2	6	6	2	"	34	
54	Γεώργιος Αντ. Πρίντζης	9	ναύτης	"	5,5,2	6	5	2	"	27	
55	Μάρκος Ν. Πρίντζης	13	Κουντουράς	"	5,5,2	6	6	2	"	32	
56	Γιάνκος Μαρινέλης	13	εμπορος	"	5,5,2	5	6	2	"	49	
57	Ιωάννης Δουνάβης	8	Κτηματίας	"	4,4,2	6	6	2	"	16	
58	Ζέπος Βαμβακάκης	7	Γεωργός	"	2,2,α	3	2	2	"	63	
59	Γεώργιος Ρούσος	8	εμπορος	"	5,5,2	6	6	2	"	18	
60	Γεώργιος Ιω. Βαμβακάκης	8	Οινοπώλης	"	5,5,2	6	6	2	"	9	
61	Πέπος Περινιάς	8	Μαραγκός	"	5,5,2	6	5	2	"	26	
62	Αποστόλης Στέφανος	8	Γεωργός	"	5,5,2	5	5	2	"	58	
63	Γαϊτάνος Πρίντζης	9	Κουντουράς	"	5,5,2	6	6	2	"	29	
64	Γιάνκος Αντ. Στέφανος	10	βουκός	"	5,5,2	5	6	2	"	43	
65	Γεώργιος Α. Πρίντζης	10	Μαραγκός	"	3,3,2	5	6	2	"	30	
66	Αντώνιος Γ. Μαραγκός	8	Κτηματίας	"	5,2,α	5	6	2	"	25	
67	Σαλαβατόρας Γεωύτζος	7	ορφανός	"	α,α,α	5	6	2	"	6	
68	Πέτρος Μαρινέλης	7	εμπορος	"	4,α,α	5	5	2	"	45	
69	Κωνσταντίνος Ν. Ρούσος	7	υπηρέτης	"	3,α,α	6	5	2	"	33	
70	Φραντζέσκος Ιω. Βουκίνος	7	Κουντουράς	"	5,2,α	5	5	2	"	29	
71	Γεώργιος Χαλαβαζής	7	Κουντουράς	"	2,α,α	5	5	2	"	33	
72	Ιωάννης Σιγάλας	6	ράιτης	"	α,α,α	5	2	2	"	5	
73	Γρηγόριος Ξανθάκης	6	κτηματίας	"	2,α,α	5	6	2	"	17	
74	Φραντζέσκος Λαμπέρης	7	ναύτης	"	2,α,α	5	5	2	"	17	
75	Ιωάννης Δ. Βακοβνίος	9	Σιδεράς	"	3,2,2	5	5	2	"	15	
76	Φραγκούλης Γρ. Σαλάχας	11	βουκός	"	5,2,2	5	5	2	"	21	
77	Γεώργιος Φρ. Παπαμανώλης	7	Μαραγκός	"	2,α,α	5	5	2	"	47	
78	Κωνσταντίνος Ρούσος	8	Γεωργός	"	3,2,α	5	5	2	"	27	
79	Ιωάννης Αλτουβιάς	9	Αλιεύς	2/α 1838/4,2,α	15/8	5	5	2	"	5	
80	Μανουήλ Δάσκος	7	Αλιεύς	1837/2,α,α	5	5	5	2	"	38	
81	Γεώργιος Δουράτος	7	Κτηματίας	"	5,α,α	5	5	2	"	47	
82	Νικόλαος Βουκίνος	11	ορφανός	28/12 α,α,α	5	5	5	2	"	14	

83	Δημήτριος Στέφανος	6	πτωχός	15/10 2,α,α	5	2	α	"	6
84	Μιχαήλ Γ. Μιέγηζας	5	τερεβς	20/9 1837 α,α,α	4	α	α	"	6
85	Νικόλαος Ράπησι	6	πτωχός	15/8 "" 2,α,α	4	α	α	"	47
86	Γρηγόριος Λουμής	7	αχθοφόρος	15/8 "" 2,α,α	5	α	α	"	10
87	Μαρίνος Χάλαρης	8	Κουντουράς	" 2,α,α	4	α	α	"	15
88	Γιαννούλης Ν. Αλτουβάς	6	Κουντουράς	" α,α,α	2	α	α	"	53
89	Γασπαρης Φρέρης	10	Γεωργός	" α,α,α	4	3	α	"	17
90	Νικόλαος Βαμβακάρης	6	Οινοπώλης	" α,α,α	2	α	α	"	17
91	Τομάζος Σκάσης	5	εμπορος	" α,α,α	4	α	α	"	20
92	Αντώνιος Πριβιλέτζιος	7	Κτηματίας	" α,α,α	5	α	α	"	
93	Γιαννούλης Ν. Δαλέζιος	7		" 2,α,α	5	α	α	"	8
94	Ιωάννης Ζάν. Μαραγκός	5	Κτηματίας	" α,α,α	5	α	α	"	23
95	Νικόλαος Γαδ	6		" α,α,α	5	α	α	"	20
96	Νικόλαος Γ. Πριβιλέτζιος	5	μυλωνάς	" α,α,α	2	α	α	"	23
97	Ιωάννης Σαλάχας	5		" α,α,α	4	α	α	"	42
98	Αντώνιος Σιστηνής	8	ψαράς	" α,α,α	2	α	α	"	43
99	Αντώνιος Ιουστινιάνης	5	Κτηματίας	" α,α,α	2	α	α	"	12
100	Γεώργιος Ιω. Στέφανος	5	Κτηματίας	" α,α,α	2	α	α	"	32
101	Πέτρος Γ. Λουΐζος	10	ορφανός	" α,α,α	2	α	α	"	20
102	Κωνσταντίνος Βουκίνος	7		" α,α,α	α	α	α	"	80
103	Γεώργιος Ιω. Κουκούλας	5		" α,α,α	α	α	α	"	42
104	Γιαννούλης Γ. Αλτουβάς	5	Αλιεύς	" α,α,α	2	α	α	"	30
105	Νικόλαος Ιω. Στέφανος	5		" α,α,α	α	α	α	"	
106	Αντώνιος Ιω. Ξανθάκης	6	Ράπησις	" α,α,α	α	α	α	"	42
107	Βιτζέντζος Πάπισης	5		" α,α,α	4	α	α	"	22
108	Πέτρος Αντ. Καπέλας	7	Ράπησις	" α,α,α	2	α	α	"	25
109	Φραντζέσκος Ιω. Ροσσολάτος	6		" α,α,α	α	α	α	"	
110	Ιωάννης Πίσιης	13	υπηρέτης	" α,α,α	4	3	3	"	27
111	Πέτρος ΠαπαΝικολάου	5	τερεβς	10/29 1838/α,α,α	α	α	α	"	
112	Αντώνιος Ιω. Ροσσολάτος	4		" α,α,α	α	α	α	"	

113	Ιωάννης Εανθάκης	4	Κτηματίας	10/2 1838/α,α,α	α	α	α	α	"	12	
114	Ιάκωβος Σιστηνής	6		" α,α,α	α	α	α	α	"	40	
115	Παύλος Σαλάχας	6		10/3 1838/α,α,α	α	α	α	α	"		
116	Κωνσταντίνος Φέρης	5		20/11 1837/α,α,α	α	α	α	α	"		
117	Γεώργιος Ν. Πριβιλέτζιος	6	Κτηματίας	" α,α,α	3	α	α	α	"		
118	Μιχαήλ Πριβιλέτζιος	6	Κτηματίας	" α,α,α	α	α	α	α	"		
119	Γιάνκος Μ. Πριντζής	7		" α,α,α	3	α	α	α	"		
120	Γεώργιος Μ. Πριντζής	6		" α,α,α	α	α	α	α	"		

